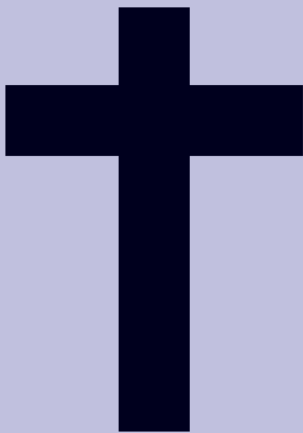

Ru Loq' Pixab' Ri
Dios

New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'), new
spelling

Ru Loq' Pixab' Ri Dios

New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'), new spelling

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: K'iche'

Dialect: Cantel

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in K'iche'

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
a560dee0-689a-5ef3-ad95-4b31984022c0

Contents

SAN MATEO	1
SAN MARCOS	59
SAN LUCAS	95
SAN JUAN	155
HECHOS	198
ROMANOS	257
1 CORINTIOS	282
2 CORINTIOS	305
GÁLATAS	320
EFESIOS	329
FILIPENSES	338
COLOSENSES	344
1 TESALONICENSES	350
2 TESALONICENSES	355
1 TIMOTEO	358
2 TIMOTEO	365
TITO	371
FILEMÓN	375
HEBREOS	377
SANTIAGO	397
1 PEDRO	404
2 PEDRO	412
1 JUAN	417
2 JUAN	423
3 JUAN	424
JUDAS	425
APOCALIPSIS	428

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN MATEO

Waral kätzijox wi jachin taq ru mam ri Jesús ojer

¹ Are wa' ri ki b'i' ri u mam ri Jesús ojer. Ri Jesús Are rachalaxik ri qa mam David xuquje' ri qa mam Abraham ojer.

² Ri qa mam Abraham are u tat ri qa mam Isaac. Ri qa mam Isaac are u tat ri qa mam Jacob. Ri qa mam Jacob are u tat ri qa mam Judá xuquje' taq ri e rachalal ri are'. ³ Ri qa mam Judá are u tat ri qa mam Fares xuquje' ri qa mam Zara. Ri ki nan k'ut are ri nan Tamar. Ri qa mam Fares are u tat ri qa mam Esrom. Ri qa mam Esrom are u tat ri qa mam Aram. ⁴ Ri qa mam Aram are u tat ri qa mam Aminadab. Ri qa mam Aminadab are u tat ri qa mam Naasón. Ri qa mam Naasón are u tat ri qa mam Salmón. ⁵ Ri qa mam Salmón are u tat ri qa mam Booz. Ru nan ri qa mam Booz are ri nan Rahab. Ri qa mam Booz are u tat ri qa mam Obed. Ru nan ri qa mam Obed are ri nan Rut. Ri qa mam Obed are u tat ri qa mam Isaí. ⁶ Ri qa mam Isaí are u tat ri qa mam David ri ním taqanel. Ri qa mam David ri ním taqanel ruk' ri chichu' ri xrixoqilaj na ri tat Urías, e are' u nan u tat ri qa mam Salomón.

⁷ Ri qa mam Salomón are u tat ri qa mam Roboam. Ri qa mam Roboam are u tat ri qa mam Abías. Ri qa mam Abías are u tat ri qa mam Asa. ⁸ Ri qa mam Asa are u tat ri qa mam Josafat. Ri qa mam Josafat are u tat ri qa mam Joram. Ri qa mam Joram are u tat ri qa mam Uzías. ⁹ Ri qa mam Uzías are u tat ri qa mam Jotam. Ri qa mam Jotam are u tat ri qa mam Acaz. Ri qa mam Acaz are u tat ri qa mam Ezequías. ¹⁰ Ri qa mam Ezequías are u tat ri qa mam Manasés. Ri qa mam Manasés are u tat ri qa mam Amón. Ri qa mam Amón are u tat ri qa mam Josías. ¹¹ Ri qa mam Josías are u tat ri qa mam Jeconías, xuquje' ri e rachalal. Pa taq ri q'ij ri' xek'am b'i' ri winaq aj Israel, xeopan k'u pa ri tinimit Babilonia.

¹² Aretaq ri winaq aj Israel e k'o chik pa ri tinimit Babilonia, ri qa mam Jeconías xk'oji jun u k'ojol, Salatiel u b'i'. Ri qa mam Salatiel are u tat ri qa mam Zorobabel. ¹³ Ri qa mam Zorobabel are u tat ri qa mam Abiud. Ri qa mam Abiud are u tat ri qa mam Eliaquim. Ri qa mam Eliaquim are u tat ri qa mam Azor. ¹⁴ Ri qa mam Azor are u tat ri qa mam Sadoc. Ri qa mam Sadoc are u tat ri qa mam Akim. Ri qa mam Akim are u tat ri qa mam Eliud. ¹⁵ Ri qa mam Eliud are u tat ri qa mam Eleazar. Ri qa mam Eleazar are u tat ri qa mam Matán. Ri qa mam Matán are u tat ri qa mam Jacob. ¹⁶ Ri qa mam Jacob are ru tat ri a José ri rachajil ri María. We María ri' are k'u wa' ru nan ri Jesús ri káb'ix Cristo* che.

¹⁷ Je ri' chi kajlajuj juch'ob' tataxelab' kachi'l ri ki k'ojol e ok'owinaq xchaptaj loq ruk' ri qa mam Abraham k'ä ruk' ri qa mam David. Kajlajuj chik xchaptaj loq ruk' ri qa mam David k'ä aretaq xek'am b'i' ri winaq aj Israel, xeopan pa ri tinimit Babilonia. Te k'u ri' e k'o chi kajlajuj chik k'ä xil na u wäch ri Cristo.

Kil u wäch ri alaj a Jesús

¹⁸ Are je wa' xb'antajik aretaq xil u wäch ri alaj a Jesús: Ri q'apoj al María ru nan u yo'm chi u tzij che k'ulanem ruk' ri a José. Mäja' k'u kek'uli'k aretaq

* **1:16** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" kel kub'ij "cha'tal rumal ri Dios".

ri al María xkanaj yawab' winaq rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu. ¹⁹ Ri a José k'ut ri rachajil are jun achi ri jikom ranima' cho ri Dios, man kraj tä k'ut käresaj u k'ixb'al ri al María chkiwäch ri winaq. Rumal ri' xuchomaj u ya'ik kanoq xaq chi k'u'yal. ²⁰ Aretaq je' tajin kuchomaj wa', xpe jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios ri xuk'ut rib' chuwäch ri a José pa ri u waram, xub'ij che: A José, at b'a' at rachalaxik ri tat David. Maxej awib' chuk'amik ri al María che awixoqil, rumal chi ri ral ri kil na u wäch, are rech ri Loq'alaj Espiritu wa'.

²¹ Ri are' kāk'o'ji na jun ral ala, kakoj k'u na JESÚS che u b'i'. (Ri "Jesús" kel kub'ij "To'l Qe".) Je' u b'i' wa' rumal chi keuto' na ru winaqil, keresaj na pa ri ki mak, —xcha ri ángel.

²² Ronojel wa' xb'antajik rech qas je' kel wi jas ru b'im ri Qajaw Dios rumal ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri kub'ij:

²³ Ri q'apoj ali kākana' na kan yawab' winaq,
käril k'u na u wäch jun ral ala
ri káb'ix na Emanuel che,

—kächa'. Kel kub'ij wa': Ri Dios k'o quk', —kächa ri'.

²⁴ Aretaq xk'astaj ri a José che ru waram, xunimaj ri xb'ix che rumal ri ángel ri taqom loq rumal ri Dios. Xuk'am ri al María che rixoqil. ²⁵ Man xkiriq tä k'u na kib', xane k'ä te' aretaq xil na u wäch ri ral ri al María. Ri a José xukoj k'u JESÚS che u b'i'.

2

Ri ajno'jab' keopan che rilik ri alaj a Jesús

¹ Ri alaj a Jesús xil u wäch pa ri tinimit Belén, ri k'o pa Judea. Are chi' k'o ri tat Herodes che nim taqanel puwi' ronojel ri Judea. Xeopan k'u jujun achijab' ajno'jab' pa ri tinimit Jerusalén, jela' k'u kepe pa relb'al q'ij. ² Xkita' k'u u tzijol chila', xkib'ij: ¿Jawije' káriq'aj wi ri nim taqanel ri kátaqan na pa ki wi' ri winaq aj Israel ri k'ä te' xil u wäch? Xa xqil ru ch'imil pa relb'al q'ij, rumal ri' xujpe chuq'ijilaxik, —xecha'.

³ Aretaq ri tat Herodes ri nim taqanel xuta wa', sib'alaj xsach u k'ux, je' xuquje' konojel ri nik'iaj winaq aj Jerusalén. ⁴ Xtaqan k'u ri nim taqanel che ki sik'ixik ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab', xuta' k'u chke jawije' kil wi na u wäch ri Cristo. ⁵ Ri e are' xkib'ij che: Pa ri tinimit Belén ri k'o pa Judea, rumal chi ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios je wa' xutz'ib'aj:

⁶ Ri at tinimit Belén,
at ri' ri rech ri rulew ri Judá,
machomaj chi ri at man nim tä a q'ij at
chkiwäch ri q'atal taq' tzi'j ri e k'o chila',
rumal chi awuk' at kel wi na jun nim k'amal b'e,
ri kuk'am na ki b'e ri nu winaq aj Israel,
—kächa', —xecha ri tijonelab' re ri Pixab'.

⁷ Are k'u ri tat Herodes chelaq'al zeusik'ij ri ajno'jab', xuta' k'u chke jampa' qas xk'utun ri ch'imil. ⁸ Te ri' xeutaq b'i pa Belén, xub'ij b'i chke: Jix b'a' jela', chitatab'ela' jawije' k'o wi ri ak'al. Aretaq kiriqo, chixpe chub'ixik chwe, rech ri in xuquje' kine' na chuq'ijilaxik, —xcha chke.

⁹ Ri ajno'jab' xuwi xkito ri xb'ix chke rumal ri nim taqanel, xeb'e'k. Are k'u ri ch'imil ri xkil pa relb'al q'ij xna'b'ej chkiwäch, k'ä xopan na puwi' ri k'o wi ri ak'al, xtak'i k'u chila'. ¹⁰ Ri ajno'jab', aretaq xkil ri ch'imil, sib'alaj xekikotik. ¹¹ Xeb'ok k'u b'i pa ri ja, xkil k'u ri ak'al k'o ruk' ri al María ru nan. Xexuki'k, xkiq'ijilaj ri ak'al. Te k'u ri' xkijaq u wi' ri ki k'olib'al, xkisipaj q'än

puaq, incienso, xuquje' mirra* che ri Are'. ¹² Te k'u ri' xb'ix chke pa achik' chi meok'ow chi jela' jawije' k'o wi ri tat Herodes. Xetzelej k'u b'i pa ri ki tinimit, xkik'am b'i jun b'e chik.

Waral kätzijox wi jas xb'an che ri alaj a Jesús xk'am b'i pa Egipto

¹³ Aretaq e b'enaq chi ri ajno'jab', xpe jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios, xuk'ut rib' chuwäch ri a José pa achik', xub'ij che: Chatwalijoq, chak'ama b'i ri ak'al, rachi'l ru nan, chixanimaj b'ik. Jix pa Egipto, chixkanaj k'u na kan chila' k'ä kinb'ij na chiwe jampa' kixpetik. Je ri' chib'ana rumal chi ri tat Herodes kutzukuj na u kämisaxik ri ak'al, —xcha ri ángel che.

¹⁴ Xwalij k'u ri a José, xuk'am ri ak'al, rachi'l ru nan, chaq'ab' k'ut xeb'el b'ik, xeb'e' pa Egipto. ¹⁵ Chila' xek'oji wi na k'ä xkam na ri tat Herodes. Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi jas ri xub'ij ri Dios rumal ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri kub'ij: "Pa Egipto xinsik'ij wi loq ri nu K'ojol," —kächa'.

Ri tat Herodes kutaq ki kämisaxik ri ak'alab'

¹⁶ Aretaq ri tat Herodes xretamaj chi man are tä qas tzij ri xb'ix kan che kumal ri ajno'jab', sib'alaj xpe royowal. Xutaq k'u ki kämisaxik konojel ri ak'alab' alab'om ri tz'aqat chi kieb' ki junab' xuquje' ri mäja' kätz'aqat kieb' ki junab' ri e k'o pa ri tinimit Belén xuquje' ri e k'o pa taq ri tinimit chunaqaj ri Belén, je' jas ri q'ij ri xkib'ij kan ri ajno'jab'. ¹⁷ Xa je ri' qas je' xel wi jas ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Jeremías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

¹⁸ Xtataj k'ut chi k'o jun ri kuraq u chi
 pa ri tinimit Ramá,
 nimalaj oq'ej wa', nimalaj b'is käb'anik.
 Are ri nan Raquel ri kub'isoj ki wäch
 ri ral,
 ri man kuya' taj käku'b'isax u k'ux
 rumal chi ya e käminaq chik ri ral,
 —kächa'.

¹⁹ Aretaq k'ut käminaq chik ri tat Herodes, jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios xuk'ut rib' chuwäch ri a José pa achik' jela' pa Egipto, xub'ij che: ²⁰ Chatwalijoq, chak'ama b'i ri ak'al awuk', xuquje' ru nan, chixtzelej chi na jumal pa Israel. Xekäm k'u konojel ri kākaj kākikämisaj ri ak'al, —xcha che.

²¹ Xwalij k'u ri a José, xuk'am b'i ri ak'al rachi'l ru nan, xzelej chi na jumal pa Israel. ²² Aretaq k'ut ri a José xuto chi are ri tat Arquelao chik k'o che nim taqanel pa Judea chuk'exel ri Herodes ru tat, xuxej rib' xe' jela'. Xch'ab'ex k'u rumal ri Dios pa achik', rumal ri' jela' xe' wi pa Galilea. ²³ Aretaq xopan chila', jela' xek'ol wi pa ri tinimit Nazaret. Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi ri xkib'ij kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, chi ri Jesús käb'ix na aj Nazaret che.

3

Ri Juan Qasal Ja' kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios pa taq ri juyub' ri ketz'inowik

¹ Pa taq ri q'ij ri' ri tat Juan Qasal Ja' xopan pa Judea, pa taq ri juyub' ri kätz'inowik. Tajin kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios. ² Kub'ij k'u chke ri winaq: Chik'exa ri iwanima', chik'exa ri i chomanik, rumal chi xa jub'iq' chik man kuchaplej ru taqanik ri Dios, —xcha chke.

³ We tat Juan ri' are wa' ri xtz'ib'ax kan chrij ojer rumal ri qa mam Isaías, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

* **2:11** Ri mirra are jun kunab'al ri sib'alaj paqil rajil.

K'o jun ri ko käch'aw pa taq ri juyub'
 ri ketz'inowik, kub'ij:
 "Chib'ana u b'anik ri nim b'e ri káb'in wi
 ri Qajaw.
 Chisuk'umaj, chib'ana sib'alaj jikom che,"
 —xcha ri qa mam Isaías.

⁴ Are k'u ri tat Juan xukoj atz'iaq ri b'anom ruk' ri rismal jun awaj, camello u b'i, tz'um k'u ru pas. Xa sak' xuquje' uwal che' xutijo. ⁵ Xepe k'u ri winaq aj Jerusalén, xuquje' ri e k'o pa taq nik'iaj taq tinimit chik re Judea xuquje' ri e k'o chunaqaj ri nima' Jordán, xeopan k'u ruk' ri tat Juan chutatab'exik ri kub'ij. ⁶ Aretaq xkiq'alajisaj ri ki mak, xb'an k'u ki qasna' rumal ri tat Juan pa ri nima' Jordán.

⁷ Aretaq k'ut xril ri tat Juan chi e k'ia chke ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos xepetik rech káb'an ki qasna',* xub'ij chke: ¡Ri alaq sub'anelab' taq winaq!† ¿Jachin k'u ri xb'in chech alaq chi rajwaxik kanimaj alaq chuwäch ri nimalaj royowal ri Dios ri käpetik? ⁸ B'ana b'a' alaq ri taqal u b'anik, ri kuq'alajisaj chi qas tzij xk'extaj ri anima' alaq, ri chomanik alaq. ⁹ Mächaplej k'u alaq u b'ixik pa anima' alaq: "Ri uj, uj rachalaxik kan ri qa mam Abraham." Kinb'ij k'u chech alaq chi ri Dios kākowinik kub'an chke taq we ab'aj ri' chi e rachalaxik kan ri qa mam Abraham. ¹⁰ Kämik ri' tajin kākōj ri ikiāj che taq ri ki xera' ri che' rech ket'oyik. Ronojel che' ri man kuya tä utzalaj u wäch, kät'oy k'u na wa', kăporox na pa ri q'aq'. ¹¹ Ri in qas tzij kinb'an qasna' alaq ruk' joron, k'utb'al wa' chi k'exom chi anima' alaq, k'exom chi ri chomanik alaq. Kāpe chi k'u na jun chik ri kub'an na qasna' alaq ruk' ri Loq'alaj Espiritu xuquje' ruk' q'aq'. Ri Are' nim na u q'ij chnuwäch in, nim k'u na u b'anik. Man taqal tä chwe in chi kinkir ru k'amal u xajäb'. ¹² Ri Are' are jas jun achi ri kujosq'ij ru triko. Ruk'am chi ru pala, kujopij k'u na ri triko, kutas che ri pajo. Kuk'ol na ri triko pa ri k'uja. Are k'u ri pajo kuporoj na pa jun q'aq' ri man kächup tä chik, —xcha chke.

Käb'an u qasna' ri Jesús

¹³ Xel k'u loq ri Jesús pa Galilea, xopan chuchi' ri nima' Jordán ri k'o wi ri tat Juan rech káb'an u qasna' rumal. ¹⁴ Man xraj tä k'u ri tat Juan, xane xub'ij che ri Jesús: Ri in man taqal tä chwe chi kinb'an qasna' la. Rajwaxik ne chi ri lal káb'an la nu qasna' in, —kächa'. ¿Jas che xpe la wuk' in? —xcha che ri Jesús.

¹⁵ Xub'ij k'u ri Jesús che: Che we chanim ri', chaya chwe chi je' kinb'an wa'. Are k'u wa' taqalik rech käqa'no jachike ri kâtaqan wi ri Dios, —xcha che.

Ri tat Juan k'ut xunimaj ri xub'ij. ¹⁶ Aretaq k'ut xb'antaj u qasna' ri Jesús, xel loq ri Are' pa ri ja'. ¡Chanim xjaqjob' ri kaj! Ri Jesús k'ut xril ri Loq'alaj Espiritu xqaj loq puwi' ri Are', je' u b'anik jun palomäx. ¹⁷ Te ri' xtataj k'ut chi käch'aw loq jun chikaj ri xub'ij: Are ri Loq'alaj nu K'ojol wa'. Käkikot ri wanima' rumal, —xcha'.

4

Kätaqchi'x ri Jesús che mak

* **3:7** Ri tata'ib' fariseos e are' winaq wa' aj Israel ri sib'alaj xkiqatej u nimaxik ru Pixab' ri Moisés. Xka'n k'u nimal, xkichomaj k'ut chi e utz na chkiwäch konojel ri winaq. K'ia ki naq'atisam wi kib' ri man qas tä are ri kub'ij ru Tzij ri Dios. Ri tata'ib' saduceos e are' xuquje' nimaq taq winaq wa' aj Israel. Ri e are' k'ut man kākikoj taj chi qas tzij kek'astaj na ri kāmīnaqib' (Hechos 23:6-8). † **3:7** Ri mero tzij waral are "Ri alaq, alaq ralk'ual ri kumätz".

¹ Te k'u ri' ri Loq'alaj Espiritu xuk'am b'i ri Jesús pa taq juyub' ri ketz'inowik, rech kátaqchi'x che mak chila' rumal ri Itzel.

² Kawinaq q'ij, kawinaq aq'ab' xk'oji chila', man k'o tä k'u jas ri xutijo. Te k'u ri' sib'alaj xnumik. ³ Xpe k'u ri Itzel, xopan ruk' ri Jesús rech kutaqchi'j ri Are' che mak, xub'ij che: We gas tzij chi la' u K'ojol ri Dios, taqan la chke taq we ab'aj ri' chi káka'n na wa, —xcha che.

⁴ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: “Man xaq tä xuwi rumal ri wa kek'asi na ri winaq, xane xuquje' rumal ronojel ru Tz'ij ri Dios,” —kácha', —xcha ri Jesús che.

⁵ Ri Itzel xuk'am b'i ri Jesús pa ri loq'alaj tinimit Jerusalén, xupaqb'a k'u puwi' ri nimalaj rachoch Dios. ⁶ Te ri' xub'ij che: We gas tzij chi la' u K'ojol ri Dios, k'iaqa b'i ib' la ikim, rumal chi ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: Ri Dios keutaq na loq ri ángeles awuk'

che a chajixik.

Katkichap na che ra q'ab' che a to'ik

rech man kachaq'ij tá rawaqan

cho ab'aj,

—kácha', —xcha ri Itzel che.

⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Xuquje' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Mayak royowal ri Awajaw, ri a Dios,” —kácha', —xcha che.

⁸ Te k'u ri' ri Itzel xuk'am b'i ri Jesús puwi' jun nimalaj juyub'. Xeuk'ut k'u konojel taq ri tinimit ajuwächulew chuwäch ri Are', xuquje' ri ki q'inomal.

⁹ Xub'ij k'u che ri Jesús: Ronojel wa' kinya che la, we káxuki la, kinq'ijilaj la, —xcha che.

¹⁰ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Jat, Satanás, chatel chnuwäch rumal chi ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: “Chaq'ijilaj ri Awajaw ri a Dios, xuwi k'u ri Are' chapatänij,” —kácha', —xcha che.

¹¹ Xel k'u b'i ri Itzel ruk' ri Jesús. Xepe k'u jujun ángeles rech kepatänin che ri Are'.

Ri Jesús kuchaplej tzijonem pa Galilea

¹² Ri Jesús, aretaq xuto chi k'o ri tat Juan pa che', xe' pa Galilea. ¹³ Man xkanaj tä k'u kan pa ri tinimit Nazaret, xane xa xk'oji pa Capernaum, jun tinimit Romano wa' ri k'o chi' ri mar chkinaqaj ri ojer taq tinimit Zabolón ruk' Neftalí. ¹⁴ Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi jas ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

¹⁵ Winaq aj Zabolón, winaq aj Neftalí,
ix ri' ri naqaj ix k'o wi che ri mar,

ch'äqäp che ri nima' Jordán,

chila' pa Galilea jawije' e k'o wi winaq
ri man aj Israel taj.

¹⁶ Ri winaq ri je' ta ne e k'o pa q'equum
xkil jun nimalaj saqil.

E are' winaq wa' ri e k'o pa ri ki mak,

ri e k'o cho ri kámikal,

xpe jun nimalaj saqil pa ki wi',

—xcha ri qa mam Isaías.

¹⁷ K'ä te ri' k'ut ri Jesús xuchaplej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, xub'ij k'u chke ri winaq: Chik'exa ri iwanima', chik'exa ri i chomanik, rumal chi xa jub'iq' chik man kuchaplej ru taqanik ri Dios, —xcha chke ri winaq.

Ri Jesús keusik'ij kiejeb' chapal taq kär rech keb'e' ruk'

¹⁸ Ok'owem kub'an ri Jesús chuchi' ri mar re Galilea, xeril k'u kieb' achijab' kachalal kib'. Ri jun are ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ri jun chik are ri tat Andrés. Tajin kákik'iaq b'i jun k'at chapäb'al kär pa ri cho rumal chi e chapal taq kär ri e are'. ¹⁹ Ri Jesús xub'ij chke: Chixsa'j wuk'. Kinb'an k'u na chiwe chi kixok che ki mulixik winaq che ki k'exwäch ri kär, —xcha chke.

²⁰ Chanim xkiya kan ri ki k'at, xeb'e' ruk' ri Jesús.

²¹ Ok'owinaq chi apan jub'iq' ri Jesús, xeril chi k'u kieb' achijab' chik kachalal kib'. É are' ri tat Jacobo rachi'l ri tat Juan. E u k'ojol ri tat Zebedeo wa'. E k'o pa jun barco kachi'l ri ki tat, tajin kákik'ojok k'u ri ki k'at. Xesik'ix k'u rumal ri Jesús. ²² Ri e are' k'ut chanim xkiya kan ri barco ruk' ri Zebedeo ri ki tat, xeb'e' ruk' ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chke k'ia winaq

²³ Ri Jesús xb'in pa konojel taq ri tinimit re Galilea, xuya tijonik chke ri winaq pa taq ri rachoch Dios. Xutzijoj ri Utzalaj Tzizj re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xuquje' xukunaj ronojel u wäch yab'il ri k'o chke. ²⁴ Xtataj k'u u tzijol ri Jesús kumal ri winaq pa konojel taq ri tinimit re Siria. Ri winaq k'ut xekik'am loq konojel ri ki riqom k'äx rumal k'ia u wäch k'äxk'ol, yab'il, q'oxom. Xekik'am loq ri e k'o itzel taq espíritu chke, xuquje' ri winaq ri man utz tä chi ki jolom rumal chi e elinaq ch'uj, xekik'am k'u loq ri käminaq ki cuerpo. Ri Jesús k'ut xeukunaj konojel. ²⁵ E k'ia winaq k'ut aj Galilea xeb'e' ruk' ri Jesús. Xuquje' e k'o winaq aj Decápolis, aj Jerusalén, aj Judea, e k'o k'u ri xepe ch'äqäp che ri nima' Jordán.

5

Ri Jesús kapaqi puwi' jun juyub' rech kuya tijonik

¹ Aretaq ri Jesús xeril ri k'ialaj winaq, xpaqi puwi' ri juyub', xt'uyi chila'. Xkimulij k'u kib' ru tijoxelab' ruk'. ² Ri Jesús xuchaplej ki tijoxik, je wa' xub'ij chke:

Waral käqil wi jachin taq ri utz ke

³ Utz ke ri kákina' pa kanima' chi k'o ri rajwaxik chke ri käpe chila' chikaj. Ri Dios k'ut kátaqan na pa ki wi'.

⁴ Utz ke ri keb'isonik rumal chi ri Dios káku'b'isan na ki k'ux.

⁵ Utz ke ri man kákä'n tä nimal. Ri e are' k'ut kákechb'ej na ri ulew ri u b'im ri Dios chi kuya chke.

⁶ Utz ke ri kenumik, ri kächaqi'j ki chi' che jun k'aslemaal jikom. Are k'u ri Dios käyo'w na wa' chke.

⁷ Utz ke ri kel ki k'ux chke nik'iaj winaq chik. Ri Dios k'ut kutoq'ob'isaj na ki wäch ri e are'.

⁸ Utz ke ri saq kanima'. Ri e are' k'ut kákil na u wäch ri Dios.

⁹ Utz ke ri kákitzukuj u ya'ik utzil chkixol ri winaq. Ri Dios kub'ij na chi e are' ralk'ual ri Are'.

¹⁰ Utz ke ri ketzelax ki wäch rumal ru b'anik ri jikomal cho ri Dios. Ri Dios k'ut kátaqan na pa ki wi'.

¹¹ Utz iwe ix aretaq káb'an k'äx chiwe kumal ri winaq, kixyoq' kumal, kákib'ij ronojel u wäch ri man qas tzizj taj chiwij, xa rumal chi kixkojon chwe in. ¹² Chixkikot b'a', chixtze'noq rumal chi kik'am na jun nimalaj tojb'al iwe chila' chikaj. Je k'u k'äx wa' xb'an chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xek'o'ji kan ojer, —xcha ri Jesús.

Ri ix, je' ta ne ix saqil, je' ta ne ix atz'am chke ri winaq cho ruwächulew

¹³ Ri ix, je' ta ne ix atz'am chke ri winaq cho ruwächulew. We k'u man k'o chik u tzayil ri atz'am, ¿jas ta k'u lo káb'an che rech k'o chi kupatánij? Man k'o tá chi u patán ri', xane xa kák'íaq na apanoq, kátak'alex k'u na kumal ri winaq.

¹⁴ Ri ix, je' ta ne ix saqil chke ri winaq cho ruwächulew je' jas jun tinimit ri k'o puwi' jun juyub', ri amaq'el káq'alajinik. ¹⁵ Man kätzij tá jun chäj, te k'u ri káyi' chuxe' jun koxon, xane xa káyi' ri' pa jun k'olib'al chikaj rech kátunun pa ki wi' konojel ri e k'o pa ri ja. ¹⁶ Je wa' chib'ana ix xuquje', chib'ana' chi ri saqil ri k'o iwuk' kátunun chkiwäch ri winaq. Je ri' rech aretaq kákil ri utzil ri kib'ano, kákiya u q'ij ri i Tat ri k'o chila' chikaj.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri Pixab'

¹⁷ Michomaj ix chi in petinaq che resaxik ri Pixab' ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Moisés, o ri ki tijonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Man in petinaq tá che resaxik, xane in petinaq chub'ixik ri qas u b'anik ri Pixab' xuquje' ri ki tijonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe, man k'o tá kesax na che ri Pixab', xane xa ronojel káb'antaj na. K'á májoq kásach u wäch ri kaj ulew, man k'o tá jun punto, man k'o tá jun alaj tz'ib' ri kesax na che ri Pixab'. ¹⁹ Rimal ri' jachin ri man kunimaj tá jun chke ri taqanik re ri Pixab', pune are ri man nim tá u b'anik, xuquje' kuk'ut chkiwäch nik'iaj winaq chik chi man qas rajwaxik taj kánimax wa', ri are' man nim taj kil wi na chkiwol ri winaq ri kátaqan na ri Dios pa ki wi'. Are k'u ri winaq ri kunimaj ri Pixab', xuquje' kuk'ut chkiwäch nik'iaj winaq chik chi kákinimaj wa', qas nim na u b'anik wa' chkiwol ri winaq ri kátaqan na ri Dios pa ki wi'. ²⁰ Kinb'ij k'u chiwe, chi we man jikom na ri i k'aslemal ix chuwäch ri ki k'aslemal ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab',* man kixok tá ri' chkiwol ri winaq ri kátaqan na ri Dios pa ki wi'.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri oyowal

²¹ Ri ix i tom chi xb'ix chke ri qa mam ojer: “Mixkámisanik, apachin k'u ri kákámisanik káq'at na tzij puwi',” –kácha'. ²² Are k'u ri in kinb'ij chiwe chi jachin ri kuyak royowal chrij ri rachalal káq'at na tzij puwi'. Jachin ri k'áx kách'aw che ri rachalal káq'at na tzij puwi' kumal ri q'atal taq tzij. Xuquje' jachin ri kub'ij che ri rachalal chi xa are jun kon, chi man k'o tá chi u patán, ke' na ri' pa ri q'aq'.

²³⁻²⁴ Rimal k'u ri', we kak'am b'i ri a sipanik cho ri ta'b'al toq'ob', chila' k'ut kána'taj chawe chi k'o jun k'áx ri kuna' ri awachalal chawij, chaya kan ri a sipanik cho ri ta'b'al toq'ob'. Jat na ruk' ri awachalal rech katutzir ruk' nab'e, te k'u ri' kuya' kattzelej cho ri ta'b'al toq'ob' chuya'ik ra sipanik cho ri Dios.

²⁵ We k'o jun winaq kub'an u k'ulel chawe, katuk'am k'u b'i pa ri q'atb'al tzij, chatutzir na ruk' pa ri b'e rech man katujach tá pu q'ab' ri q'atal tzij. We ta mat je ri', ri q'atal tzij katujach na pa ki q'ab' ri mayor, ri mayor k'ut katkikoj na pa che'. ²⁶ Qas tzij b'a' ri kinb'ij chawe chi man k'o tá awelik loq chila' k'á katoj na ronojel ri a multa, –xcha ri Jesús.

Ri Jesús kätzijon chrij ri nimalaj mak ri áwas u b'anik ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun winaq chik

²⁷ Ri ix i tom chi xb'ix kan nab'e: “Mab'an ri nimalaj mak ri áwas u b'anik chrij ra k'ulaj,” –kácha'.

²⁸ Are k'u ri in kinb'ij chiwe, chi jachin ri kuka'yej jun ixoq, xaq xuwi ruk' ru rayixik u wäch xmakun ri' ruk' pa ranima', –kácha ri Jesús.

* **5:20** Ri tijonelab' re ri Pixab' e are' achijab' wa' ri sib'alaj xkitijoj kib' chrij ru Pixab' ri Moisés, xkik'utu wa' chkiwäch ri winaq.

²⁹ We ri awaq'äch re ri awikiäq'ab' kub'ano chi katzaq pa mak, chawesaj, chak'läqa apanoq. Are utz na chawe we kel jun ch'äqap che ra cuerpo, chuwäch wa' chi ronojel ra cuerpo käk'läq b'i pa ri q'aq'. ³⁰ We k'u are ri a q'ab' re ri awikiäq'ab' kub'ano chi katzaq pa mak, chaq'ata, chak'läqa apanoq. Are k'u utz na chawe we kel jun ch'äqap che ra cuerpo, chuwäch wa' chi ronojel ra cuerpo käk'läq b'i pa ri q'aq', —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ru jachik kib' juk'ulaj winaq

³¹ (Käch'aw chi ri Jesús, kub'ij:) Xuquje' xb'ix kan nab'e: “Apachin ri kujach b'i ri rixoqil, rajwaxik kuya b'i jun wuj che ri kub'ij wi chi jachom kanoq,” —kächa'. ³² Ri in k'ut kinb'ij chiwe, chi we jun achi kujach b'i ri rixoqil man rumal tä u ch'ab'exik jun achi chik, kub'an ri' chi ri rixoqil kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik. Jachin k'u ri käk'uli ruk' jun ixoq ri jachom b'ik, kub'an ri' ri nimalaj mak ri äwas u b'anik, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri juramento ri kaka'n ri winaq

³³ Xuquje' i tom ri' ri xb'ix chke ri qa mam ojer: “Qas chab'ana' jas ri xachi'j u b'anik ruk' juramento cho ri Qajaw Dios,” —xeuchixik. ³⁴ Ri in k'ut kinb'ij chiwe, chi mib'an juramento aretaq k'o ri kichi'j che jun winaq chik. Mib'an juramento ruk' ri kaj rumal chi chila' k'o wi ri Dios. ³⁵ Mib'an juramento ruk' ruwächulew rumal chi are je' ta ne u tak'alib'al ri raqan ri Dios. Mib'an juramento ruk' ri tinimit Jerusalén rumal chi are u tinimit ri Dios ri Nimalaj Taqanel. ³⁶ Xuquje' mib'an juramento ruk' ri i jolom, rumal chi man kixkowin taj kib'an saq o q'eq che xa jun i wi'. ³⁷ Xane xaq xuwi chib'ij “je', je ri” o “man je' taj”, —kixcha'. Are k'u ri tzij ri xaq u wi' tzij chik, rech ri Itzel ri', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri jun winaq ri kutzelej u k'exel ri k'äx ri käb'an che

³⁸ Ri ix i tom chi xb'ix kan nab'e: “We jun käresaj u waq'äch jun winaq chik, kesax na ru waq'äch ri are'. We jun käresaj u ware jun winaq chik, kesax na ru ware ri are',” —kächa'. ³⁹ Are k'u ri in kinb'ij chiwe: Chixel chuwäch ri itzel achi ri kraj käch'ojin iwuk'. Xane we k'o jun katch'ayow che ri juperaj a palaj, chaya ri juperaj a palaj chik chuwäch. Mitzelej u k'exel ri k'äx ri käb'an chiwe. ⁴⁰ We k'o jun kraj katusik'ij pa q'atb'al tzij, kraj k'ut kumaj ri a kamixa', chaya b'i ra chaket che xuquje'. ⁴¹ We k'o jun kuko'j u chuq'ab' chawe chi kak'am b'i jun eqa'n ri käb'inib'ej jun legua, chak'ama b'i kieb' legua ruk'. ⁴² Apachin ri k'o jas kuta' chawe, chaya che. Makowirisaj ri awanima' chuwäch ri winaq ri kraj käqajan awuk'.

Cheiwaj ri i k'ulel

⁴³ Xuquje' i tom ri' ri xb'ix kan nab'e: “Loq' chawila wi ri awachi'l, chawetzelay k'u u wäch ri a k'ulel,” —kächa'. ⁴⁴ Are k'u ri in kinb'ij chiwe: Loq' chiwila wi ri i k'ulel. Chib'ij: Ri Dios k'o pi wi', —kixcha chke ri winaq ri keyoq'on chiwe. Chib'ana utzil chke ri käketzelaj i wäch, chib'ana b'a' orar pa ki wi' ri xaq kaka'n k'äx chiwe. ⁴⁵ We je' kib'an wa' q'alaj ri' chi gas ix ralk'ual ri qa Tat ri k'o chila' chikaj. Are k'u ri qa Tat kesan loq' ri q'ij pa ki wi' ri utzalaj taq winaq, xuquje' pa ki wi' ri itzel taq winaq. Kutaq k'u loq' ri jäb' pa ki wi' ri kaka'n ri jikomal, xuquje' pa ki wi' ri man kaka'n tä ri jikomal. ⁴⁶ Are k'u we xaq xuwi keiwaj ri kixkaj ix, ¿jas ta k'u che käyi' na tojb'al re wa' chiwe rumal ri Dios? Xuquje' ne ri toq'il taq alkab'al kākaj kib' ri e are'. ⁴⁷ We xaq xuwi kiya rutzil ki wäch ri iwachalal, ¿a kichomaj lo ri' chi i b'anom jun nimalaj utzil? Je k'u ne wa' xuquje' kaka'n ri man gas ketam tä u wäch ri Dios. ⁴⁸ Je

b'a' chib'ana ix jas ri qa Tat ri k'o chila' chikaj. Ri Are' tz'aqat pa ru chomab'al. Ri ix xuquje' chib'ana tz'aqat pa ri i chomab'al, —xcha ri Jesús.

6

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri utzil ri kub'an jun winaq

¹ Ru patänixik ri Dios ri kib'ano, mib'an wa' chkiwäch ri winaq xaq rech käkilo, käkya k'u i q'ij. We je' kib'an wa', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj man k'o tä tojb'al iwe kuya na. ² Rumal ri' aretaq keito' ri k'o ki rajwaxik, mitzijoj chke konojel ri winaq, je' jas ri kaka'n ri winaq ri xaq kieb' ki wäch käkitzijoj chke konojel ri winaq pa taq ri rachoch Dios, pa taq ri b'e. Je' kaka'n wa' xaq xuwi rech utz kech'aw ri winaq chki. Qas tzij k'ut kinb'ij chiwe chi ri káb'ix chki xuwi wa' ri tojb'al ke käkiriq na. ³ Xane ri ix aretaq k'o jas u wäch jun tob'anik ri kiya chke ri k'o ki rajwaxik, k'o jun metamanik. Mitzijoj ne wa' che ri utzalaj iwachi'l. ⁴ Chib'ana b'a' ri utzil xaq chelaq'al. Ri qa Tat k'ut ri kilow ronojel ri kib'an chelaq'al, are käyo'w na ri tojb'al iwe, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri u b'anik orar

⁵ Ri ix aretaq kib'an orar mib'an iwe jas ri kaka'n ri winaq ri xaq kieb' ki wäch, ri káqaj chkiwäch xaq e tak'atoj kaka'n orar pa taq ri rachoch Dios, pa taq ri u cruz taq b'e. Xaq are kákaj chi ke'ilitaj kumal ri winaq. Qas tzij kinb'ij chiwe chi xuwi wa' ri tojb'al ke käkiriq na. ⁶ Xane ri ix aretaq kib'an orar, chixok pa ja, chitz'apij ri uchija. Chib'ana orar chuwäch ri qa Tat ri k'o iwuk' pa i tukiel wi. Ri qa Tat k'ut ri kilowik chi tajin kib'an orar chelaq'al, are käyo'w na ri tojb'al iwe.

⁷ Aretaq kib'an orar, mib'ij k'ia tzij ri man k'o tä ki patän, jas ri kaka'n ri winaq ri man qas ketam tä u wäch ri Dios. Ri e are' käkichomaj chi ri Dios keutatab'ej xa rumal chi k'ia ri käkib'ij pa taq ri oración ri kaka'no. ⁸ Mib'an b'a' iwe jas ri kaka'n ri e are'. Rumal chi ri qa Tat retam chik jas ri rajwaxik chiwe k'ä mäja' kita' wa' che. ⁹ Rumal ri' aretaq kib'an orar, je wa' chib'ij:

Qa Tat ri k'o la pa ri kaj,
chnimarisax ta na u q'ij ri b'i' la.

¹⁰ Taqan na la pa ki wi'
konojel winaq.

B'ana b'a' na la ri rayib'al la
cho ruwächulew,
jas ri káb'an chila' chikaj.

¹¹ Ya la chqawäch ri káqatijo,
jas ri rajwaxik chqe kámik.

¹² Sacha la ri qa mak ri qa'nom
je' jas ri uj káqasach ri ki mak
ri kaka'n k'äx chqe.

¹³ Mäya la chqe chi kujtaqchi'x
che mak, xane chujto' la
cho ri Itzel.

Ronojel wa' káqata' che la
rumal chi ri lal

kátaqan la puwi' ronojel.

K'o nimalaj chuq'ab' uk' la
puwi' ronojel,

chnimarisax ta b'a' q'ij la amaq'el
pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.

Amén.

(Je wa' kib'ij aretaq kib'an orar, —xcha ri Jesús chke.)

¹⁴ We ri ix kisach ki mak nik'iaj winaq chik ri ka'nom k'äx chiwe, ri qa Tat ri k'o chila' chikaj xuquje' kusach na ri i mak ix. ¹⁵ Are k'u we man kisach ki mak nik'iaj winaq chik, ri qa Tat man kusach tä na ri i mak ix, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri ayuno

¹⁶ Aretaq ri ix kib'an ayuno mib'an iwe jas ri kaka'n ri achijab' ri xaq kieb' ki wäch. Ri e are' kaka'n che kib' chi keb'isonik. Je' kaka'n wa' xaq rech käkil ri winaq chi tajin kaka'n ayuno. Qas tzij kinb'ij chiwe chi xuwi wa' ri tojb'al ke käkiriq na. ¹⁷ Ri ix k'ut aretaq kib'an ayuno, chich'aja ri i palaj, utz kib'an chuxayik ri i wi'. ¹⁸ Je wa' kib'ano rech ri winaq man käkich'ob' taj chi tajin kib'an ayuno, xane xaq xuwi ri qa Tat ri k'o iwuk' pa i tukiel wi kilowik. Are k'ut käyo'w na ri tojb'al iwe.

Waral kätzijoxik wi ri q'inomal ri k'o chila' chikaj

¹⁹ Mimulij i q'inomal waral cho ruwächulew, rumal chi waral xa kechikopir ri jastaq, xa keq'elob'ik, xa kelaq'axik. ²⁰ Xane are chimulij i q'inomal chila' chikaj, jawije' ri man kechikopir tä wi, man keq'elob' taj, man kelaq'ax tä k'ut. ²¹ Ri k'o wi ri i q'inomal, chila' ri' b'enaq wi ri iwanima', —xcha ri Jesús.

Ri qa waq'äch are je' jas jun candela ri kuya saqil

²² Ri a waq'äch are je' jas jun candela ri kuya saqil chawe. We utz ri a waq'äch, q'alaj ri' ri a b'e chawäch. ²³ We k'u man utz ra waq'äch, man q'alaj tä ri' ra b'e, at k'o ri' pa q'equm. We ri saqil ri k'o pa ri awanima' kub'an q'equm, j'sib'alaj nim na ri q'equm ri'! —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Rajwaxik chi xa jun ri kâqapatänij, ri Dios o ri q'inomal

²⁴ Man k'o tä jun winaq kâkownik keupatänij kieb' patrón. Kâretzelaj k'u na u wäch ri jun, loq' kâril na ri jun chik. Kub'an ri jikomal ruk' ri jun, man nim tä k'u kâril wi ri jun chik. Jun winaq man kuya' taj kupatänij ri Dios we b'enaq u k'ux ruk' ri q'inomal, —xcha ri Jesús chke.

Ri Dios keuchajij ri ralk'ual

²⁵ Rumal ri' kinb'ij chiwe: Mixok il che jas ri kib'an chuch'akik ri i wa o ri kitijo. Mixok il che ri iwatz'iaq ri kikojo. Are k'u nim na u b'anik ri k'aslemal chuwäch ri kitijo, are k'u nim na u b'anik ri i cuerpo chuwäch ri atz'iaq ri kikojo. ²⁶ Chiwilampe ri chikop ri kerapap chikaj. Man kaka'n tä tiko'n, man kâkiyak tä k'u u wäch ri tiko'n chuk'olik wa' pa taq k'uja. Pune je ri', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj ketzuquwik. Nim k'u na i q'ij ix chkiwäch ri chikop ajuwokaj. ²⁷ ¿A k'o lo jun chiwe ri kâkownik kâk'asi chi na kieb' oxib' junab' xa rumal chi sib'alaj kok il che? ¡Man k'o taj! —xcha ri Jesús chke.

²⁸ ¿Jas k'u che sib'alaj kixok il che ri iwatz'iaq? Chiwilampe ri kotz'ij pa taq ri juyub' jas kaka'no kek'iyik. Man keb'atz'in taj, xuquje' man kekiemen taj. ²⁹ Kinb'ij k'u chiwe chi pune ta ne je ri', ri nim taqanel Salomón, ruk' ronojel ru q'inomal, man xkowin tä xukoj jun ratz'iaq je' jas jun chke we kotz'ij ri', —xcha chke. ³⁰ We ri Dios je wa' u b'anom che ri katz'iaq ri q'ayes ri e k'o kâmik pa juyub', chuweq k'ut xa keyi' na pa ri q'aq', je ta k'u lo ri ix! ¿A mat kixirilij na ri Dios che ri iwatz'iaq? Ri ix xa jub'iq' kixkojonik, —xcha chke.

³¹ Rumal ri', mixok b'a' il, mib'ij: “¿Jawije' kâpe wi ri qa wa? o ¿jawije' kâpe wi ri kâqatijo? o ¿jawije' kâpe wi ri qatz'iaq?” —mixcha, —xcha chke. ³² Konojel k'u we jastaq ri' are ri kâkizukuj ri winaq. Are k'u ri ix k'o ri i Tat chila' chikaj ri retam chi keajwataj wa' chiwe. ³³ Rumal ri' are nab'e chitzukuj chi ri Dios

kätaqan pa ri i k'aslemal, xuquje' chib'ana ri jikomal chuwach ri Are', käya'taj k'u na ronojel ri kajwataj chiwe. ³⁴ Mixok b'a' il che ri chuweq. Ri chuweq k'o na ri k'äx käriqtajik jas ri kämik. Ruk' wa' ri i kosik re ri q'ij kämik, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

7

Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik

¹ Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik, rech ri Dios man kuq'at tä tzij pi wi' ix. ² Ri Dios je' u q'atik tzij kub'an na pi wi' ix jas ru q'atik tzij kib'an ix pa ki wi' nik'iaj winaq chik. Jas ri pajb'al ri kikoq ix chke nik'iaj winaq chik, je' käkoq na chiwe ix. ³ ¿Jas che kab'ij tzij chkiq nik'iaj winaq chik? ¡je' ta ne chi kawil ri in nitz' mes ri k'o pa ru waq'äch ri awachalal, man kawil tä k'u ri a mak at ri je' jas jun kuta'm ri k'o pa ra waq'äch! ⁴ We ri at k'o jun kuta'm pa ra waq'äch, ¿a kuya' lo ri' kab'ij che ri awachalal: “Chaya chwe chi kinwesaj koq ri in nitz' mes ri k'o pa ra waq'äch”? ⁵ ¡Ri at xaq kieb' a wäch! Chawila' nab'e jas u b'anik ra k'aslemal at, je' ta ne chi kawesaj jun kuta'm ri k'o pa ra waq'äch. Je ri' gas katka'y na che resaxik koq ri in nitz' mes ri k'o pa ru waq'äch ri awachalal.

⁶ Meiya ri loq'alaj taq jastaq ri rech ri Dios chke taq ri tz'i', mepe k'u ne chiwij, käkä'n k'u ch'aqataq chiwe. Meiya ri je'lalaj taq ab'aj perlas chkiwäch taq ri aq, xaq k'u ne mäkitak'alej.

Chib'ana orar; chita' ri kiwaj. Chitzukuj ruk' ri Dios, chik'orok'a ri uchija

⁷ Chita' ri kiwaj, käya'taj k'u na wa' chiwe rumal ri Dios. Chitzukuj ruk' ri Dios, kiriq k'u na. Chik'orok'a ri uchija, käjaqtaj k'u na wa' chiwäch. ⁸ Je ri', rumal chi jachin ri k'o jas kuta', käya'taj na che. Jachin ri k'o kutzukuj, k'o kuriqo, jachin k'u ri kuk'orok'a ri uchija, käjaqtaj na wa' chuwach.

⁹ ¿A k'o lo jun chiwe ri kuya jun ab'aj che ri u k'ojol aretaq kuta' u wa? ¹⁰ ¿A kuya ne lo jun kumätz che aretaq kuta' jun kär? ¹¹ We ri ix, ix ajmakib', kixkowin chuya'ik utzalaj taq jastaq chke ri iwalk'ual, ¿a mat ri i Tat ri k'o chila' chikaj keuya na utzalaj taq jastaq chke ri käkita' che?

¹² Je k'u ri', jas ri kiwaj ix chi käkä'n ri winaq chiwe, je' chib'ana ix chke ri e are' xuquje'. Are k'u je wa' ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xuquje' je wa' kub'ij taq ri wuj ri xkitz'ib'aj kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios.

Waral käqil wi ri uchib'e ri latz' u wäch

¹³ Chixok b'i pa ri uchib'e ri latz' u wäch. Ri uchib'e xuquje' ri b'e ri ke' pa ri k'äx jawije' käsach wi ki wäch ri winaq, nim ki wäch. E k'ia k'ut ri keb'ok pa ri uchib'e ri'. ¹⁴ Are k'u ri uchib'e xuquje' ri b'e ri ke' pa ri k'aslemal ruk' ri Dios, nu'ch ki wäch xuquje' sib'alaj k'äx. Man e k'ia tä k'ut ri keriqowik.

Etamtal jun che' we utz o man utz taj rumal ru wächinik

¹⁵ Chichajij iwib' chkiwäch ri achijab' ri xaq e b'anal taq tzij, ri käkä'n che kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. E are k'u wa' kepe iwuk', sib'alaj utz kepetik je' ta ne chij ri kij, are k'u chkipam e jiq'ab' taq utiw. ¹⁶ Ri ix kich'ob' na jachin taq wa' rumal ri käkä'no. Je' jas jun che' käch'ob'taj u wäch rumal ru wächinik. ¿A k'o lo jumul ri ketam uvas chrij ri k'ix? ¿A ketam lo higos chrij ri tzäkäm? ¡Man je' taj! ¹⁷ Je k'u ri' ronojel utzalaj che' utz ri u wäch ri kuya'. Are k'u ri che' k'u ri man utz taj, man utz tä ru wäch ri kuya'. ¹⁸ Ri utzalaj che' man käkowin taj kuya ru wäch ri man utz taj. Ri che' ri man utz taj man käkowin taj kuya utzalaj u wäch ri'. ¹⁹ Ronojel che' ri man kuya tä utzalaj u

wäch, kät'aqix na, käk'iaq na ri' pa ri q'aq'. ²⁰ Je wa ri' ri ix qas kich'ob' na jas ki b'anik ri winaq rumal ri kaka'no, —xcha chke.

Man konojel tä ri winaq keopan na chila' jawije' këtaqan wi ri Dios

²¹ Man konojel tä winaq keb'ok chila' jawije' ri këtaqan wi ri Dios, pune käkib'ij chwe: “Qajaw, Qajaw,” —kecha ri', xane xaq xuwi ri keb'anow ru rayib'al ri nu Tat ri k'o chila' chikaj. ²² E k'ia ri käkib'ij na chwe pa ri q'ij ri: “Qajaw, Qajaw, ri uj qa yo'm tzijonem pa ri b'i' la. Pa ri b'i' la xeqesaj b'i' itzel taq espíritu chke ri winaq, xuquje' are pa ri b'i' la ri xqa'n k'ia u wäch kajmab'al,” —kecha na. ²³ Ri in k'ut kinb'ij na chke: “Man wetam tä i wäch. Chixel b'i' chnuwäch, ri ix xaq ix b'anal taq etzelal,” —kincha na chke, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral këqil wi ri kieb' u wäch tak'alib'al ja

²⁴ Je k'u ri' jachin ri kutatab'ej ri nu tzij, kub'an k'ut jas ri kinb'ij, are je ri' jas jun achi ri k'o u no'j, ri xuyak ri rachoch pa ab'aj. ²⁵ Xqaj k'u ri jäb', xek'iy taq ri ja', xpe jun nimalaj kiäq'iq' chrij ri ja, man xtzaq tä k'ut rumal chi ru tak'alib'al are ab'aj. ²⁶ Jachin k'u ri kutatab'ej ri nu tzij, man kub'an tä k'ut jas ri kinb'ij, junam ri' ruk' jun achi ri man kuch'ob' taj jas ri kub'ano, ri xuyak ri rachoch puwi' ri senyab'. ²⁷ Xqaj ri jäb', xek'iy taq ri ja', xpe jun nimalaj kiäq'iq' chrij ri ja, xtzaq k'u ri ja. ¡Ronojel xa xwulijik! —xcha ri Jesús.

²⁸ Aretaq ri Jesús xto'taj che tzijonem, ri winaq sib'alaj xkikajmaj ru tijonik. ²⁹ Je ri', rumal chi ri u tijonik kuk'utu chi are je' jas jun ri k'o u taqanik pa ki wi', man je' taj jas ri xka'n ri tijonelab' re ri Pixab'.

8

Ri Jesús kukunaj jun achi ri k'o itzel ch'a'k che

¹ Aretaq ri Jesús xqaj loq cho ri juyub', e k'ia winaq xeteri loq chrij. ² Xopan k'u ruk' ri Jesús jun achi ri k'o itzel ch'a'k che.* Xxuki chuwäch ri Jesús, xub'ij che: Tat, ri in wetam chi käkowin la che nu kunaxik we kaj la, —xcha che.

³ Xuyuq k'u ru q'ab' ri Jesús, xuchap koq ri achi, xub'ij che: ¡Kwaj! Chutzir b'a' la, —xcha che.

Xuwi wa' xub'ij ri Jesús. Xutzir k'u ri achi ri k'o ri itzel ch'a'k che. ⁴ Xub'ij k'u ri Jesús che: ¡Tampe la! K'o jas mäb'ij la che jachin jun. Oj la, jek'utu ib' la cho ri sacerdote.† Ya la ri sipanik ri taqom kan rumal ri qa mam Moisés chi käyi'k aretaq kākunataj jun ri k'o itzel ch'a'k che. Are k'u q'alajisab'al wa' chkiwäch ri winaq chi utzirinaq chi la, —xcha che.

Ri Jesús kukunaj jun ala patänil re jun ki nimal soldados

⁵ Aretaq xopan ri Jesús pa ri tinimit Capernaum, xpe jun achi ruk'. Are jun chke ri ki nimal soldados aj Roma. Xuta' k'u jun toq'ob' che ri Jesús. ⁶ Je wa' xub'ij: Tat, ri ala ri patänil we qajinaq pa ch'at cho ja, käminaq u cuerpo. Sib'alaj k'äx u riqom rumal ri yab'il, —xcha che.

⁷ Ri Jesús xub'ij che: Kine' na chukunaxik, —xcha che.

⁸ Ri ki nimal soldados xch'awik, xub'ij che ri Jesús: Tat, man taqal tä chwe chi kok la pa ri wachoch. Xaq xuwi taqan la chi kel ri yab'il che ri patänil we, ruk' k'u wa' kutzir na, —xcha che. ⁹ Ri in xuquje' k'o jun ri këtaqan pa nu wi' ri nim u b'anik. Xuquje' ri in e k'o nu soldados ri kintaqan pa ki wi'. Aretaq kinb'ij che jun chke ri nu soldados chi ke'k, ke' k'ut. Aretaq kinb'ij che jun

* **8:2** Ri itzel ch'a'k are jun yab'il ri sib'alaj k'äx ri kusipaj rib'. † **8:4** “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

chik chi käpetik, käpe k'u ri are'. Aretaq kintaq ri patänil we chub'anik jun chak, ri are' kub'an ri kinb'ij, —xcha ri ki nimal soldados che ri Jesús.

¹⁰ Aretaq ri Jesús xuta wa', sib'alaj xukajmaj, xub'ij k'u chke ri winaq ri e teren chrij: Qas tzij kinb'ij chiwe, chi man k'o tä jumul ri nu riqom chkixol ri winaq aj Israél jun achi jas we achi ri' ri sib'alaj käkojon chwe, —xcha chke.

¹¹ Kinb'ij k'u chiwe chi e k'ia ri kepe na chrelb'al q'ij, xuquje' chuqajb'al q'ij, ri ket'uyi na junam ruk' ri qa mam Abraham, ri qa mam Isaac, ri qa mam Jacob chuchi' ri mesa chila' jawije' ri këtaqan wi ri Dios. ¹² Are k'u ri xa xkichomaj keb'ok chila' jawije' ri këtaqan wi ri Dios, man keb'ok taj rumal chi man xekojon taj. Xane xa kek'iaq na b'i pa ri q'equm. Chila' k'ut keb'oq' wi na, chila' käkiquch'uch'ej wi na ri ki ware, —xcha ri Jesús chke ri winaq.

¹³ Te ri' xub'ij ri Jesús che ri ki nimal soldados: Oj la cho ja. Rumal chi xkoj la chi käkunataj ri ala, je k'u käb'antaj na, —xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ala aretaq xub'ij ri Jesús wa' we tzij ri'.

Ri Jesús kukunaj ru ji' chichu' ri tat Pedro

¹⁴ Ri Jesús xe' cho rachoch ri tat Pedro, xril k'u ru ji' chichu' ri tat Pedro qajinaq pa ch'at rumal jun nimalaj q'aq'. ¹⁵ Ri Jesús xuchap ri chichu' che ru q'ab', xel k'u ri q'aq' chrij. Chanim k'ut xwalijik, xuchap ki patänixik.

Ri Jesús keukunaj k'ia yawab'ib'

¹⁶ Aretaq xq'eqal chik, e k'ia winaq ri k'o itzelalaj taq espíritus chke xek'am b'i cho ri Jesús. Xa k'u ruk' jun tzij ri xub'ij ri Jesús xeb'el b'i ri itzelalaj taq espíritus, xuquje' xeukunaj konojel taq ri yawab'ib'. ¹⁷ Je' xb'antaj wa' rech je' kelik jas ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios: "Ri Are' xuriq k'ax rumal qech, xuya qa chuq'ab', xujukunaj che ri qa yab'ilal," —xcha ri qa mam Isaías.

Waral käqil wi ri winaq ri xkib'ij chi käkaj keb'e' ruk' ri Jesús

¹⁸ Ri Jesús xrilo chi e k'ia winaq ki mulim kib' ruk', xub'ij chke ru tijoxelab': Chujq'ax ch'äqäp che ri mar, —xcha chke. ¹⁹ Xpe k'u jun tijonel re ri Pixab', xqeb' k'u ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajtij, kwaj kine' uk' la apawije' ta ne ri ke' wi la, —xcha che.

²⁰ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Ri yak k'o ki jul, xuquje' ri chikop ri kerapap cho ri kaj k'o ki sok. Are k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq,[‡] man k'o tä jawije' ri kinwar wi, —xcha che.

²¹ Jun achi chik, jun chke ru tijoxelab', xub'ij che ri Jesús: Tat, ya la chwe chi nab'e kine'k, kinmuq kan ri nu tat aretaq käkämik, —xcha che.

²² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Tasa' at wuk', chaya chke ri käminaqib' chi chkimuqu ri ki käminaq, —xcha ri Jesús che.

Ri Jesús kub'ano chi këtäni ri këäqiq'

²³ Te ri' xok ri Jesús pa ri barco, ru tijoxelab' k'ut xeb'e' ruk'. ²⁴ Xpe k'u jun nimalaj këäqiq' ri sib'alaj k'ax puwi' ri ja', je ri' chi ri nimaq taq uwoja' tajin keb'ok pa ri barco. Are k'u ri Jesús tajin käwarik. ²⁵ Xeb'e' k'u ru tijoxelab', xekik'asuj, xkib'ij che: ¡Qajaw Jesús, chujto' la! ¡Tajin kujkämik! —xecha che.

²⁶ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿Jas che sib'alaj kixej iwib'? ¡Ri ix qas tzij man nim tä más ri i kojonik! —xcha chke.

Xwalij k'u ri Jesús, xuyaj ri këäqiq' xuquje' ri mar. Xtäni k'u ri këäqiq', xllilob' ronojel ru wi' ri mar. ²⁷ Ri achijab' sib'alaj xkikajmaj, xkib'ij k'ut: ¿Jachin lo

[‡] 8:20 Ri Jesús xukoj we b'i'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi are ri To'l Qe ri käpetik.

ri' we achi ri', chi ri kiäqiq' xuquje' ri ja' re ri mar keniman che? —xecha ri achijab'.

E k'o kieb' achijab' aj Gadara ri e k'o itzel taq espíritus chke

²⁸ Aretağ xeopan ch'äqäp che ri mar, pa ri ki tinimit ri winaq aj Gadara, xeb'el loq kieb' achijab' pa ri campo santo chkixol taq ri muqub'al, xeopan k'u ruk' ri Jesús. E k'o itzel taq espíritus chke we achijab' ri'. Sib'alaj xib'ib'al kepetik, je ri' chi man k'o tä chi jun käkowinik kok'ow pa ri b'e ri'. ²⁹ Xkichap k'u u raqik ki chi', ko xech'awik, xkib'ij che ri Jesús: ¿Jas kaj la chqe uj, Jesús, lal ri' ri u K'ojol ri Dios? ¿A petinağ la waral chub'anik k'äx chqe pune mäja' kuriq ri q'ij'? —xecha che ri Jesús.

³⁰ E k'ia k'u ri aq tajin keyuq'ux apan chila' pa ri juyub' ri'. ³¹ Ri itzel taq espíritus xeb'ochi'n che ri Jesús, xkib'ij che: We kujesaj b'i la, ya la chqe chi kujok chke ri aq, —xecha che.

³² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Jix b'a', chixok chke ri aq, —xcha chke.

Xeb'el k'u b'i ri itzel taq espíritus chke ri achijab', xeb'ok b'i chke ri aq. Konojel k'u ri aq xkik'iağ b'i kib' chutza'm ri juyub', xeğaj k'u pa ri mar, xejiq'ik.

³³ Are k'u ri ajuqu'ab' taq aq sib'alaj xkixej kib', xeanimaj b'ik, xeb'e'k. Aretağ xeopan pa ri tinimit xkesaj u tzijol wa' ri xkilo, xuquje' ri xb'antaj kuk' ri achijab' ri xek'oji ri itzel taq espíritus chke. ³⁴ Konojel k'u ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xeb'e' jela' jawije' k'o wi ri Jesús. Aretağ xkil ri Jesús, xkib'ochi'j, xkib'ij che chi chel b'i pa ri ki tinimit.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi ri käminaq u cuerpo

¹ Te k'u ri' xok ri Jesús pa jun barco, xq'ax ch'äqäp che ri cho, xopan k'u pa ru tinimit ri Are'. ² Xk'am k'u b'i jun achi cho ri Jesús ri käminaq u cuerpo, q'oyol k'u ri' cho jun alaj ch'at. Aretağ ri Jesús xrilo chi ri achijab' ri e teleninağ loq sib'alaj kekojon che, xub'ij che ri yawab': Mäb'ison chi la, tat, ri mak la zesachtajik, —xcha che.

³ Jujun k'u chke ri tijonelab' re ri Pixab' tajin kechomanik, xkib'ij pa kanima': "We achi ri' kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Dios," —xecha'. ⁴ Ri Jesús retam chik jas ri tajin käkichomaj, xub'ij k'u chke: ¿Jas che k'o we itzel taq chomanik ri' pa anima' alağ? —xcha chke. ⁵ ¿Jachike ri man k'äx tä u b'ixik: "Ri mak la zesachtajik", o ru b'ixik: "Walij la, oj la cho ja"? —xcha ri Jesús chke. ⁶ Rech b'a' ketamaj alağ chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winag, k'o k'u nu tağanik pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew chusachik ri ki mak, įtampe alağ ri kinb'ij! —xcha chke.

Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi ri käminaq u cuerpo: Walij la, oj la cho ja, k'ama b'i la ri sok la, —xcha che.

⁷ Xwalij k'u b'i ri achi ri käminaq u cuerpo, xe' cho rachoch. ⁸ Aretağ xkil ri winaq wa', xkixej kib'. Xkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios, rumal chi u yo'm pa ki q'ab' winaq chi tağal u b'anik we kajmab'al ri'.

Ri Jesús kusik'ij ri tat Mateo rech ke' ruk'

⁹ Xel b'i ri Jesús chila'. Ok'owem kub'an ri Are' jawije' ri këtoj wi ri alkab'al, xril k'u u wäch jun achi, Mateo u b'i, t'uyul chila'. Xub'ij k'u che: Tasa'j wuk', —xcha che.

Xwalij k'u ri tat Mateo, xe' ruk' ri Jesús.

¹⁰ Pa jun q'ij k'ut t'uyul ri Jesús chi' ri mesa cho rachoch ri tat Mateo. E k'ia k'u ri toq'il tağ alkab'al, xuquje' nik'iağ ajmakib' chik e t'uyul ruk' ri Jesús chi'

ri mesa junam kuk' ru tijoxelab'. ¹¹ Xepe k'u ri tata'ib' fariseos, xkil ronojel wa'. Xkita' k'u chke ru tijoxelab', xkib'ij: ¿Jas che käwi' ri Jesús ri iwajtij kuk' ri toq'il taq alkab'al xuquje' kuk' ri ajmakib'? —xecha chke.

¹² Aretaq xuta ri Jesús wa', xub'ij chke: Ri winaq ri utz ki wäch, ri k'o ki chuq'ab', man rajwaxik tä kunal ke, xane are rajwaxik wa' chke ri yawab'ib', —xcha chke. ¹³ Oj alaq, jetamaj alaq jas kel kub'ij wa' we tzij ri' ri tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: “Ri in are kwaj chi ri ix kitoq'ob'isaj ki wäch ri winaq. Man are tä kwaj chi keikämisaj taq awaj che ki sipaxik chnuwäch,” —kächa ri Dios, —xcha chke. Ri in, man in petinaq tä che ki sik'ixik winaq ri jikom kanima' cho ri Dios, xane in petinaq che ki sik'ixik ri ajmakib' rech käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ki chomanik, —xcha chke.

E k'o winaq ri xkita' che ri Jesús chrij ri ayuno

¹⁴ Ru tijoxelab' ri tat Juan Qasal Ja' xeopan ruk' ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che ri uj xuquje' ri tata'ib' fariseos amaq'el käqa'n ri ayuno,* are k'u ri tijoxelab' la man käka'n tä ri ayuno? —xecha che.

¹⁵ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: ¿A keb'ison lo ri winaq ri e k'o pa jun k'ulanem aretaq ri achi ri te' xk'uli'k k'o kuk'? Kopan k'u na ri q'ij aretaq kesax b'i we achi ri' chkixol. Te k'u ri' käka'n na ri ayuno pa ri q'ij ri', —xcha ri Jesús chke.

¹⁶ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: Man k'o tä jun winaq ri kut'is jun k'ak' k'ojob'al chrij jun q'el atz'iaq. We ta je ri' ri k'ak' k'ojob'al kuk'ol rib', käresaj k'u b'i jub'iq' che ri q'el atz'iaq, känimar k'u ru teq'tob'ik, —xcha chke. ¹⁷ Man k'o tä jun ri kuya k'ak' vino pa q'el taq q'eb'al re tz'um. We ta je ri', ri vino kut'ub'ij na ri tz'um, ketzeletaj k'u na ri vino xuquje' taq ri tz'um. Rajwaxik k'ut chi ri k'ak' vino käyi' pa taq k'ak' taq q'eb'al re tz'um, rech ri vino xuquje' taq ri tz'um man ketzeletaj taj, —xcha ri Jesús chke.

Käkunax jun ixoq yawab', xuquje' käk'astajisax ru mia'l ri tat Jairo ri xkäm na

¹⁸ Je wa' tajin kub'ij ri Jesús chke ri winaq aretaq xopan jun tata' ki nimal ri winaq aj Israel. Xxuki chuwäch ri Jesús, xub'ij che: Ri alaj nu mia'l k'ä te' xkäm kanoq. We k'u ri lal ke' la wuk', käya la ri q'ab' la puwi', käk'asi na, —xcha che.

¹⁹ Xe' k'u ri Jesús ruk' ri tata', e rachi'l ru tijoxelab'. ²⁰ K'o k'u jun ixoq yawab', ri xke' kab'lajuj junab' xaq kel u kik'el. Xqeb' k'u chrij ri Jesús, xuchap koq ru chi' ru q'u'. ²¹ Xub'ij k'u pa ranima': “Xuwi ta ne we kinchap koq ru q'u', kinutzir na,” —xcha ri ixoq. ²² Ri Jesús k'ut xutzolq'omij rib', xril ri ixoq, xub'ij che: Mäb'ison chi la, nan, xkunataj k'u la, rumal chi xkojon la chwe, —xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ixoq.

²³ Aretaq ri Jesús xopan cho rachoch ri tata' ri ki nimal ri winaq aj Israel, xrilo chi e k'o chi ri ajq'ojomab' ri keb'e' che ri muqnajik, xuquje' xeril ri winaq chi sib'alaj käkik'is kib' che oq'ej, sib'alaj käkiraq ki chi'. ²⁴ Xub'ij k'u chke: ¡Chel na apan alaq cho ja! Man käminaq tä ri ali, xane xa käwarik, —xcha chke.

Are k'u ri winaq xa xkitze'j u wäch ri Jesús. ²⁵ Ri Jesús k'ut xeresaj b'i ri winaq cho ja, te k'u ri' xok b'ik. Xuchap ri ali che ru q'ab'. Ri ali k'ut xwalijik. ²⁶ Xel k'u u tzijol wa' ri xb'antajik pa taq konojel ri tinimit chila'.

Ri Jesús keukunaj kieb' achijab' ri man kekowin taj keka'yik

* 9:14 Chawila' ri tzij “Ayuno” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

²⁷ Aretaq xel b'i ri Jesús chila', kieb' moyab' xeteri b'i chrij, xkaraq ki chi', xkib'ij: ¡Tat, lal ri' ri Ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

²⁸ Aretaq ri Jesús xok b'i pa ri ja, ri kieb' moyab' xegeb' ruk'. Ri Jesús xuta' chke: ¿A kákoj alaq chi kinkowin chub'anik wa'? —xcha chke.

Káqakojo, Tat, —xecha ri e are'.

²⁹ Ri Jesús xuchap koq ri ki waq'äch, xub'ij chke: Je' ta b'a' chb'antajik jas ri xkoj alaq chi kinkowin chub'anik, —xcha chke.

³⁰ Xutzir k'u ri ki waq'äch. Ri Jesús sib'alaj xeupixb'aj, xub'ij chke: Mätzijoj alaq wa' che jachin jun, —xcha chke.

³¹ Te k'u ri', aretaq xeb'el b'ik, xkichap u tzijoxik wa' jas ri xub'an ri Jesús kuk' pa konojel taq ri tinimit ri k'o jela'.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri man kákowin tá chik käch'awik

³² Tajin keb'el b'i ri kieb' moyab' ri xekunaxik, aretaq xk'am loq chu wäch ri Jesús jun achi mem ri k'o jun itzel espíritu che. ³³ Aretaq xesax b'i ri itzel espíritu rumal ri Jesús, ri achi ri mem xuchaplej tzijonem. Ri winaq sib'alaj xkikajmaj wa', xkib'ij: Man k'o tá jumul ri je' qilom wa' waral pa Ísrael, —xecha'.

³⁴ Are k'u ri tata'ib' fariseos xkib'ij: We achi ri' keresaj b'i ri itzel taq espíritu chke ri winaq ruk' ru chuq'ab' ri ki nimal ri itzel taq espíritu, —xecha'.

Ri Jesús kel u k'ux chke ri winaq

³⁵ Ri Jesús xeusolij ri nimaq taq tinimit xuquje' ri alaj taq tinimit. Pa taq ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaq xuya tjonik, xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xukunaj ronojel u wäch yab'il, xuquje' xresaj ronojel u wäch k'äx chke ri winaq. ³⁶ Aretaq xeril ri k'ialaj winaq, xel u k'ux chke rumal chi keb'isonik, man k'o tá káku'b'isan ki k'ux. E je' ta ne chij ri man k'o tá kajyug'. ³⁷ Xub'ij k'u chke ru tijoxelab': Qas tzij sib'alaj nim ri q'atoj, xa k'u e kieb' oxib' ri ajchakib'. ³⁸ Chib'ochi'j b'a' ri Ajchaq'el ri q'atoj chi keutaq b'i nik'iaj ajchakib' chik pa ru chak, —xcha chke.

10

Kecha' ri kab'lajuj apóstoles rumal ri Jesús

¹ Ri Jesús xeusik'ij ri kab'lajuj u tijoxelab'. Xuya chke chi kák'oji taqanik pa ki q'ab' che kesaxik b'i ri itzel taq espíritu, xuquje' che ki kunaxik ri winaq che ronojel u wäch yab'il o ronojel u wäch k'äx ri k'o chke.

² Are wa' ri ki b'i' ri kab'lajuj apóstoles: * nab'e ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ruk' ri tat Andrés ri rachalal. Ri tat Jacobo ruk' ri tat Juan ri rachalal ri e u k'ojol ri tat Zebedeo. ³ Ri tat Felipe, ri tat Bartolomé, ri tat Tomás, xuquje' ri tat Mateo ri toq'il alkab'al. Ri tat Jacobo ru k'ojol ri tat Alfeo. Ri tat Lebeo ri xuquje' káb'ix Tadeo che. ⁴ Ri tat Simón ri káb'ix u nimal tinimit che, xuquje' ri tat Judas Iscariote ri xjachow ri Jesús.

Ri Jesús keutaq b'i ri kab'lajuj u tijoxelab' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

⁵ Ri Jesús xeutaq b'i we achijab' ri', xeupixb'aj b'ik, xub'ij chke: Mixe' pa taq ri ki tinimit ri winaq ri man aj Ísrael taj. Man kixok tá k'ut pa taq ri

* **10:2** Ri tzij "apóstol" kel kub'ij "taqom". E kab'lajuj u taqo'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

ki tinimit ri winaq aj Samaria. ⁶ Xane are kixe' kuk' ri winaq aj Israel, ri e je' ta ne chij e sachinaq kan pa taq juyub'. ⁷ Jix, jib'ij chke chi xa jub'iq' man kuchaplej ru taqanik ri Dios. ⁸ Cheikunaj ri yawab'ib', cheik'astajisaj ri kãminaqib', cheikunaj ri k'o itzel taq ch'a'k chkiq, cheiwesaj k'u b'i ri itzel taq espíritu chke ri winaq. Ri ix xaq sipam wa' we kuinem ri' chiwe, k'o k'u b'a' mita' che ri ki to'ik ri winaq, —xcha chke.

⁹ Mik'am b'i i rajil. Ri q'än puaq, ri saq puaq, ri kiäq puaq mik'am k'u b'ik.

¹⁰ Mik'am b'i ri i chim che ri b'e. Xa jun i kamixa' kik'am b'ik. Mik'am b'i i xajäb'. Mik'am b'i i ch'imiy. Je ri', rumal chi taqal che ri ajchak chi käyi' ri kajwataj che.

¹¹ Apachike tinimit ri kixopan wi, we nim, we ch'utin, chitzukuj jun winaq chila' ri qas kixk'ulaj. Chixkanaj kan chila' k'ä kichap na b'i jumul chik ri i b'e. ¹² Aretaq kixok pa jun ja, chiya rutzil ki wäch ri e k'o pa ri ja. Kib'ij chke chi are utzil kiwaj chke. ¹³ We taqal chke ri winaq ri e k'o pa ri ja chi kiya kan rutzil ki wäch ruk' utzil, chiya kanoq. We k'u man taqal chke, miya kan rutzil ki wäch. ¹⁴ Are k'u we man kixk'ulax kumal, we man kākaj taj kākitatab'ej ri i tzij, chixel b'i cho ri ja ri' o pa ri tinimit ri'. Chitota' kan ri ulew ri k'o che taq ri iwaqan. (Chib'ana wa' chuq'alajisaxik chkiq ri winaq re ri tinimit ri' chi man utz tä ri kākano, k'o ki mak.) ¹⁵ Qas tzij kinb'ij chiwe chi pa ri q'ij ri kāk'at na tzij pa ki wi' ri winaq ri' rumal ri Dios, nim na ri k'äjisab'al ki wäch ri winaq re ri tinimit ri' chuwäch ri k'äjisab'al ki wäch ri winaq aj Sodoma xuquje' ri winaq aj Gomorra,† —xcha chke.

Käb'an na k'äx chke ri kojonelab'

¹⁶ ¡Chiwilampe! Ri in kixintaq b'ik je' ta ne chi ix chij chkiqol ri utiw. Chixsak'laj b'a' je' jas ri kumätz, chib'ana k'ut je' jas ri kub'an ri palomäx ri man kub'an tä k'äx. ¹⁷ Chiwila b'a' iwib', rumal chi ri winaq kixkijach na pa ki q'ab' ri ki nimaqil ri winaq, kixkich'ay na pa taq ri rachoch Dios ri kākimulij wi kib' ri winaq. ¹⁸ Kixkik'am na b'i chkiwäch q'atal taq tzij, xuquje' chkiwäch nimaq taq taqanelab' rumal wech in, rech kiq'alajisaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch ri e are' xuquje' chkiwäch ri winaq ri man aj Israel taj. ¹⁹ Aretaq k'ut kixk'am b'ik rech kixjach chkiwäch ri q'atal taq tzij, mixej iwib'. Michomaj b'ik jas ri kib'ij, o jas ri kib'an chub'ixik wa'. K'ol b'a' pa i jolom chi aretaq rajwaxik kixch'awik, ri Dios käyo'w na chiwe ri tzij ri kib'ij. ²⁰ Man ix tä k'u ri' ri kixtzijon na, xane are ri Loq'alaj Espiritu rech ri qa Tat käyo'w na ri tzij pa ri iwanima', —xcha chke.

²¹ Ri winaq kekijach na ri kachalal pa kāmisaqik. Ri nan tat kekijach na ri kalk'ual pa kāmisaqik. Ri alk'ualaxelab' kākikyak na kib' chkiq ri ki nan ki tat, kekijach na pa kāmisaqik. ²² Ketzelaq na i wäch kumal konojel ri winaq xa rumal wech in. Apachin k'u ri kuch'ij ri k'äx k'ä kāk'is na ronojel kuriq na ru tob'anik ri Dios. ²³ Aretaq käb'an k'äx chiwe pa jun tinimit, chixanimaj b'i pa jun tinimit chik. Qas tzij kinb'ij chiwe chi mäja' kixkowin chusolixik taq konojel ri tinimit ri e k'o wi ri winaq aj Israel aretaq kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha chke ru tijoxelab'.

²⁴ Ri tijoxel man are tä nim na u b'anik chuwäch ru tijonel. Ri ajchak k'ut man are tä nim na u b'anik chuwäch ri u patrón. ²⁵ Ri tijoxel rajwaxik kākub'i u k'ux chi käjunamataj na ruk' ru tijonel. Ri ajchak k'ut rajwaxik kākub'i u k'ux chi käjunamataj na ruk' ru patrón. We ri ajchaq'el ja käb'ix Beelzebú che xa che yoq'b'al re, zjas ta k'u lo käb'ix chke ri rachalaxik ri are'?

† **10:15** Ri kieb' tzij “Sodoma” y “Gomorra” keriqtaj pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

Waral kâqil wi jachin chuwäch ri rajwaxik kâqaxej wi qib'

²⁶ Rumal ri' mixej iwib' chkiwäch ri winaq. Man k'o tä ri ch'uqталik ri mat kel na chi saq. Man k'o tä k'u ri k'u'talik ri mat ketamax na. ²⁷ Ri kinb'ij chiwe ix pa ri q'equm, chiya u b'ixik pa saqil. Ri kinb'ij chiwe chik'uyal, chîraqa i chi' chub'ixik wa' pa taq ri b'e. ²⁸ Mixej iwib' chkiwäch ri winaq ri kekowinik kâkîkâmisaj ri cuerpo, man kekowin tä k'u chukâmisaxik ri ranima' jun. Xane are chixej iwib' chuwäch ri Jun ri kâkowinik kusach u wäch ru cuerpo jun winaq xuquje' ri ranima' ri are' pa ri q'aq'.

²⁹ ¿A mat xa jun centavo kek'iyix wi kieb' alaj taq chikop ajuwokaj? Man k'o tä k'u jun chke we alaj taq chikop ri' ri kâkâmik we ta mat kraj ri i Tat. ³⁰ Xuquje' ne ri rismal i wi', konojel wa' e ajilatal rumal ri Dios. ³¹ Mixej b'a' iwib', ri ix sib'alaj ix loq' na chkiwäch k'ia alaj taq chikop ajuwokaj, —xcha ri Jesús chke.

Ri kâkiq'alajisaj kib' chkiwäch ri winaq chi e kojoninaq che ri Jesucristo

³² Konojel ri kâkiq'alajisaj kib' chkiwäch ri winaq chi e kojoninaq chwe, ri in xuquje' king'alajisaj na chuwäch ri nu Tat ri k'o chila' chikaj chi e wachi'l in. ³³ Apachin k'u ri kub'ij chkiwäch ri winaq chi man retam tä nu wäch, ri in xuquje' kinb'ij chuwäch ri nu Tat ri k'o chila' chikaj chi man wetam tä u wäch ri are', —xcha ri Jesús.

Rumal ri Jesús kâk'oji na ch'oj chkixol ri winaq

³⁴ Michomaj chi ri in petinaq chuya'ik utzil chkixol ri winaq cho ruwächulew, xane rumal wech in kâk'oji na ch'oj chkixol ri winaq. ³⁵ Kâb'antaj na ch'oj rumal wech, jun tata' chrij ri u k'ojol, ru k'ojol k'ut chrij ru tat, jun chichu' chrij ri ral ali, ri ali k'ut chrij ru nan, xuquje' ne ri jun ali chik chrij ru nan ralib', ru nan ralib' k'ut chrij ri are'. ³⁶ Je ri' chi ri ki k'ulel ri winaq chkijujunal, e are' ri kachalaxik ri e are', —kâcha ri Jesús.

³⁷ Apachin ri loq' na kâril ru nan u tat chnuwäch in, man taqal tä ri' chi kok che nu tijoxel. Apachin ri loq' na kâril ru k'ojol o ru mia'l chnuwäch in, man taqal tä ri' chi kok che nu tijoxel. ³⁸ Apachin ri man kâpe tä wuk' in rumal chi man kraj taj kuriq ri kâmikal jas ri kinriq in, man taqal tä ri' chi kok che nu tijoxel. ³⁹ Jachin ri kraj kuto' u wi' ru k'aslemal waral cho ruwächulew, kâkâm na ri'. Jachin k'u ri kuya ru k'aslemal rumal wech in, kuto' na u wi' ri' ru k'aslemal.

Waral kâtzijox wi ri tojb'al re ri kâqa'no

⁴⁰ Ri winaq ri utz i k'ulaxik kub'ano, in ri' kinuk'ulaj. Jachin ri kinuk'ulaj in, are kuk'ulaj ri' ri Jun ri xintaqow loq. ⁴¹ Jachin ri kuk'ulaj jun q'alajisaj re ru Loq' Pixab' ri Dios ri taqom loq rumal ri Dios, kuk'am na ri tojb'al re jas ri kâyi' che jun q'alajisaj re ru Loq' Pixab' ri Dios. Jachin ri kuk'ulaj jun utzalaj achi, kuk'am na ri tojb'al re jas ri kâyi' che jun utzalaj achi rumal ri utzil ri kub'ano. ⁴² Apachin ri kuya jun vaso joron che jun chke we winaq ri' ri man nim tä ki b'anik xa rumal chi are nu tijoxel wa', qas kuriq na ri tojb'al re, —xcha ri Jesús chke.

11

E k'o u taqo'n ri Juan Qasal Ja' keopan ruk' ri Jesús

¹ Aretaq ri Jesús xto'taj che ki pixb'exik ri kab'laju u tijoxelab', xel b'i chila' rech kuya tijonik chke nik'iaj winaq pa taq ri tinimit jela', xuquje' rech kutzijoj ri Utzalaj Tziz re ri Evangelio chke.

² Are k'u ri tat Juan Qasal Ja' k'o pa che'. Xretamaj k'ut jas ri tajin kub'an ri Cristo. Ri are' xeutaq b'i kieb' chke ru tijoxelab' ruk' ri Jesús. ³ Je' xub'ano rech kákita' che: ¿A lal ri' ri Cristo ri kápe na? o ¿A rajwaxik ne káqeyej chi na jun chik? —xecha che.

⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Oj alaq, b'ij alaq che ri tat Juan jas ri tajin kil alaq, xuquje' ri tajin káta alaq. ⁵ B'ij alaq che chi ri moyab' keka'y chik, ri ch'okojib' keb'in chik, ri k'o itzel ch'a'k chki' tajin keutzir che ri ki yab'. B'ij alaq che chi ri so'rab' kákita chik, ri káminaqib' tajin kek'astajik, xuquje' chi ri meb'a'ib' tajin kátzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke. ⁶ Utz re ri winaq ri man kub'an tá kieb' u k'ux chwij, —xcha chke ru tijoxelab' ri tat Juan.

⁷ Aretaq xeb'e' ru tijoxelab' ri tat Juan, ri Jesús xuchaple' u tijoxik ri tat Juan chke ri winaq, xub'ij chke: ¿Jas xe' alaq che rilik pa ri jiyub' ri kátz'inowik? ¿A xe' alaq che rilik jun aj ri tajin káslab'isax rumal ri kiáqiq'? ⁸ We man are tá ri', ¿jas ri xil alaq? ¿A xil alaq jun achi ri je'l ri ratz'iaq u kojom? Etam alaq chi ri k'o je'lalaj taq katz'iaq, e k'o ri e are' pa taq kachoch ri nimaq taq taqanelab'. ⁹ ¿Jas k'u ri xe' alaq che rilik? ¿A xil alaq jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios? Je', je ri', —xcha'. Tzare k'u ri tat Juan nim na u b'anik chuwäch apachike q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁰ Ri tat Juan are wa' ri tz'ib'am kan chrij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik ri kub'ij: Kintaq na b'i ri nu taqo'n,

kánab'ej k'u na chawäch

ri kub'an na u b'anik ra b'e,

—kácha ri', —xcha ri Jesús chke ri winaq. ¹¹ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi chkixol konojel ri winaq ri e k'olinaq k'á we kámik ri', man k'o tá jun ri nim na u q'ij chuwäch ri tat Juan Qasal Ja'. Pune je ri', ri jun ri man qas nim tá u b'anik ri kátaqan ri Dios pa ranima', are nim na u q'ij wa' chuwäch ri tat Juan Qasal Ja', —xcha chke.

¹² Tzpa taq ri q'ij ri xpe ri tat Juan Qasal Ja' k'á kámik, ri winaq xkichaple' loq' u tijik ki chuq'ab' rech keb'ok pa ru taqanik ri Dios. Ri kákikoj ki chuq'ab' kákichomaj chi e are' kech'akan na. ¹³ Ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kub'ij chi kápe na ri Dios rech kátaqan pa ki wi' ri winaq, xuquje' je' xkib'ij konojel ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios k'á xpe na ri tat Juan. ¹⁴ We k'u ri ix qas kiwaj kiko'j wa', ri tat Juan are ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kápe na jas ri xpe ri qa man Elías ojer. ¹⁵ Jachin taq ri kákijikib'a kanima' chutatab'exik ri nu tzij, chkitatab'ej b'a', —xcha chke.

¹⁶ ¿Jas ruk' keinjunamaj wi ri winaq re we q'ij junab' ri'? Ri winaq kámik kejunamataj kuk' ri ak'alab' ri keetz'en pa taq ri k'ayib'al, kákiraq ki chi' che ki ch'ab'exik ri kachi'l, kákib'ij: ¹⁷ “Xqoq'esaj ri su' chiwe, man xixxojow tá k'ut. Xqa'n u q'ojom káminaq, man xixox' tá k'ut,” —kecha ri'. ¹⁸ Xpe k'u ri tat Juan ri man wi'j taj, ri man kutij tá vino. Ri winaq k'ut kákib'ij chi xa k'o jun itzel espíritu che. ¹⁹ Aretaq k'ut xinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, ri kinwi'k, ri kintij vino, konojel k'ut kákib'ij chi xa in jiq'alaj achi, in q'ab'arel, in kachi'l ajmakib' xuquje' toq'il taq alkab'al. Ri winaq ri utz ru chak q'alaj wa' chi k'o ri u no'j ri Dios ruk', —xcha ri Jesús.

Ri tinimit jawije' e k'o wi ri winaq ri man keniman tá che ri Dios

²⁰ Ri Jesús k'ut xuchap ki yajik ri winaq pa taq ri tinimit jawije' u b'anom wi k'ia taq kajmab'al. Je ri', rumal chi ri winaq ri e k'o chila' man ki k'exom tá kanima', man ki k'exom tá k'u ri ki chomanik. Xub'ij k'u chke: ²¹ ¡K'áx iwe, winaq re ri tinimit Corazín! ¡K'áx iwe, winaq re ri tinimit Betsaida! We ta xeb'an wa' we kajmab'al ri' pa taq ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón jas ri xeb'antaj iwuk' ix, k'extajinaq ta chi ri' ri kanima', ri ki chomanik ri winaq

jela'. Xkikoj ta katz'iaq ri' ri kuq'alajisaj chi keb'isonik. Xuquje' k'o ta b'anom wi chi kuq'alajisaj chi are rumal ri ki mak chi keb'isonik, —xcha'. ²² Kinb'ij k'u chiwe ix chi pa ri q'ij ri kuq'at na tzij ri Dios, nim na ri k'ajisab'al i wäch kiriq na chuwäch ri k'ajisab'al ki wäch ri käkiriq na ri winaq aj Tiro, aj Sidón. ²³ Are k'u ri ix winaq aj Capernaum, ri sib'alaj kinimarisaj iwib', k'ä pa ri q'aq' k'ut kixqasax wi na. We ta kuk' ri winaq aj Sodoma xeb'an wi taq ri kajmab'al ri xeb'antaj iwuk' ix, k'o ta na ri' ri ki tinimit kämik. ²⁴ Kinb'ij k'u chiwe chi pa ri q'ij aretaq kuq'at na tzij ri Dios, nim na ri k'ajisab'al i wäch ix kiriq na chuwäch ri käkiriq ri winaq aj Sodoma, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kub'ij chke ri winaq chi kepe ruk' rech kuxlan kanima'

²⁵ Pa ri q'ij ri' xub'ij ri Jesús: Kinnimarisaj q'ij la, Tat, Rajaw ri kajulew. Je ri', rumal chi xk'u' la ri etamb'al la chkiwäch ri winaq ri k'o ki no'j, ri k'o ketamb'al, are k'utum k'u la wa' chkiwäch ri man k'o tä ketamb'al, ri je' ta ne chi e ak'alab'. ²⁶ Je', Tat, rumal chi je ri' ri utzalaj rayib'al la chke ri winaq.

²⁷ Ri nu Tat u jachom pa nu q'ab' ronojel ri k'olik. Man k'o tä jun ri qas retam u wäch ru K'ojol ri Dios, xane xaq xuwi ri qa Tat. Xuquje' man k'o tä jun ri qas retam u wäch ri qa Tat, xane xaq xuwi ri in, in ri' ri u K'ojol, xuquje' jachin k'u taq chke ri kwaj kinb'ij wi jas ru b'anik ri qa Tat Dios. ²⁸ Chixsa'j wuk' in, iwonojel ri ix kosinaq, iwonojel ri k'o iweqa'n, kinya k'u uxlanem chiwe. ²⁹ Chik'ama ri eqb'al yunt ri kinya chiwij. Chiwetamaj iwe wuk' in rumal chi ri in k'o nu paciencia, man kinnimarisaj tä wib'. Kuxlan k'u na ri iwanima'. ³⁰ Ri eqb'al yunt ri kinya chiwij man k'äx tä ruk'axik. Ri eqa'n k'ut ri kinya chiwij, man al tä ri'.

12

Ru tijoxelab' ri Jesús käkich'up ru jolom triko pa jun q'ij re uxlanem

¹ Pa jun q'ij re uxlanem ri Jesús tajin kok'ow xol taq ri triko. Are k'u ru tijoxelab' xpe ki numik, xkichap k'u u ch'upik ru jolom taq ri triko. Xkib'aq pa ki q'ab', te k'u ri' xkitijo. ² Aretaq ri tata'ib' fariseos xkilo, xkib'ij che ri Jesús: Chilampe la, ri tijoxelab' la tajin kaka'n chak ri äwas u b'anik pa taq ri q'ij re uxlanem.

³ Ri Jesús xub'ij chke: ¿A mat k'o jumul ri sik'im alaqaq jas ri xub'an ri qa mam David ojer aretaq ri are' xuna' numik, xuquje' jas ri xka'n ri e k'o ruk'?

⁴ Xok k'u b'i ri qa mam David pa ri nimalaj rachoch Dios, xutij k'u re ri wa ri yo'm cho ri Dios, xuya k'u ke ri e k'o ruk' xuquje'. Äwas k'u u tijik wa' kumal xaq jachinoq, xane xaq xuwi chke ri sacerdotas ya'tal wi wa', —xcha'.

⁵ Xuquje' xub'ij: ¿A mat k'o jumul ri sik'im alaqaq pa ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, chi ri sacerdotas ri kepatänin pa ri rachoch Dios man keuxlan tä pa ri q'ij re uxlanem? Pune ta ne je ri' man mak tä k'u ri' chi je' kaka'n wa'.

⁶ Kinb'ij k'u chech alaqaq, chi waral k'o Jun* ri nim na u b'anik chuwäch ri nimalaj rachoch Dios. ⁷ Ri alaqaq xa man käch'ob' tä alaqaq jas kel kub'ij wa' we tzij ri' ri tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: “Ri in kwaj chi ri ix kib'an toq'ob' chke ri winaq, man are tä kwaj chi keikämisaj awaj che ki sipaxik chnuwäch,” —kächa ri'. We ta qas käch'ob' alaqaq wa', mat kääq'at alaqaq tzij chi kää'ajisax ki wäch ri winaq ri man k'o tä ki mak. ⁸ Are k'u ri' ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, k'o nu taqanik puwi' ri q'ij re uxlanem xuquje', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri käminaq jun u q'ab'

* 12:6 Ri Jun ri' are ri Jesús mismo.

⁹ Xel k'u b'i ri Jesús chila', xok b'i pa jun chke ri rachoch Dios ri kâkimulij wi kib' ri winaq. ¹⁰ K'o k'u jun achi chila' ri kâminaq jun u q'ab'. Are k'u ri tata'ib' fariseos kâkaj kâkitzujuk u mak ri Jesús, rumal ri' xkita' che: ¿A ya'talik kâkunax jun yawab' pa ri q'ij re uxlanem? —xecha che.

¹¹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: We jun chiwe k'o jun u chij, kâtzaq k'u b'i pa jun k'ua' pa jun q'ij re uxlanem, ¿a mat ke' ri' che resaxik? ¹² E ta k'u lo jun winaq, are ri Dios nim na u b'anik kâril wi wa' chuwäch jun chij. Rumal ri' ya'tal u b'anik toq'ob' pa taq ri q'ij re uxlanem, —xcha chke.

¹³ Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi: Yuqu ri q'ab' la, —xcha che.

Xuyuq ru q'ab', xutzir k'ut. Je' chik ri u q'ab' ri' jas ri jun chik. ¹⁴ Xeb'el k'u b'i ri tata'ib' fariseos, xkitala ki no'j chb'il taq kib' jas ri kâka'n chukâmisaxik ri Jesús.

Ri xub'ij kanoq jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri Jesús

¹⁵ Aretaq ri Jesús xuch'ob' ri ki chomanik ri tata'ib' fariseos, xel b'i chila'. E k'ia k'u ri winaq xeteri b'i chrij. Ri Jesús k'ut xeukunaj konojel taq ri yawab'ib'. ¹⁶ Xeutaq k'u ri winaq, xub'ij chke chi k'o jachin che mâkib'ij wi jachin ri Are'. ¹⁷ Xub'ij ri Jesús wa' rech je' kel wi jas ri xub'ij loq ri qa mam Isaias ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xub'ij:

¹⁸ Are wa' ri patânil we
ri cha'tal wumal,
ri sib'alaj loq' chnuwäch,
ri kâkikot ri wanima' rumal.
Kinya na ri Loq'alaj nu Espiritu
pa ranima' ri Are'.
Kub'ij k'u na chke konojel
ki wäch winaq chi
ri in kinq'at na tzij pa ki wi'.

¹⁹ Man kâch'ojin taj, man kuraq tä u chi',
man k'o ta jun kâto'w ri Are' ko kâch'aw
pa taq ri b'e.

²⁰ We k'o jun winaq ri je' jas jun aj
ri kotakik, man kuq'up taj.

We ne k'o jun winaq ri junam
jas jun candela
ri man nim tä ru q'aq'al,
man kuchup tä ri'.

Xane kâchakun na che rilik
chi kopan na ri q'ij
aretaq qas kâq'at na tzij
ruk' jikomal.

²¹ Konojel k'u ki wäch winaq
cho ruwächulew,
kâku'b'i na ki k'ux chrij ri Are',

—xcha ri Dios chuchi' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab'.

Kâb'ix chrij ri Jesús chi yo'm u chuq'ab' rumal ri Itzel

²² Xk'am k'u b'i jun achi ruk' ri Jesús. Ri achi mem xuquje' moy, k'o k'u jun itzel espíritu ruk'. Xkunax k'u rumal ri Jesús, je ri' chi ri achi xkowinik xka'yik xuquje' xch'awik. ²³ Konojel ri winaq xkikajmaj wa', xkib'ij: ¿A mat are wa' ri Ralk'ual kan ri qa mam David† ri kâb'ixik chi kâpe na? —xecha'.

† 12:23 Ri "Ralk'ual kan ri qa mam David" kel kub'ij "To'1 Qe", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías".

²⁴ Aretaḡ k'ut xkita ri tata'ib' fariseos ri kākib'ij ri winaḡ, ri e are' xkib'ij: We achi ri' kākowinik keresaj b'i ri itzel taḡ espíritus chke ri winaḡ xa rumal ru chuq'ab' ri Beelzebú[‡] ri ki nimal ri itzel taḡ espíritus ri k'o ruk', —xecha'.

²⁵ Ri Jesús xuch'ob'o jas ri tajin kākichomaj, xub'ij k'u chke: Apachike q'atb'al tzij ri u b'anom kieb', ri juch'ob' q'atal taḡ tzij kākiyak kib' chkiḡ ri juch'ob' chik, ri q'atb'al tzij ri' kāk'is na u wäch. We jun tinimti o jun ja winaḡ u b'anom kieb' rumal chi k'o ch'oj chkixol, man naj tä ri' kuch'ijo. ²⁶ Je ri' xuquje', we ta ri Satanás käresaj b'i ri Satanás, u b'anom kieb' ri'. We ta je ri', ¿a naj ta k'u ri' kuch'ij ru taḡanik? ¡Man je' taj! ²⁷ Ri alaḡ káb'ij alaḡ chi ri in kinwesaj b'i ri itzel taḡ espíritus ruk' ru chuq'ab' ri Beelzebú. We ta je ri', ¿jachin käyo'w ki chuq'ab' ri tijoxelab' alaḡ che kesaxik b'i ri itzel taḡ espíritus? Qas are ri e are' kākiiq'alajisaj chi xa sachinaḡ alaḡ. ²⁸ Ri in k'ut kinwesaj b'i ri itzel taḡ espíritus ruk' ru chuq'ab' ri Espiritu rech ri Dios ri k'o wuk'. Kel kub'ij wa' chi ri Dios k'o chi uk' alaḡ rech kátaḡan puwi' alaḡ, —xcha chke.

²⁹ Man k'o tä jun kākowinik kok pa rachoch jun achi ri sib'alaj k'o u chuq'ab', kärelaḡ'aj k'u b'i ri jastaḡ re, we ta mat nab'e kuyut na ri achi ri k'o u chuq'ab'. Te k'u ri' kākowinik kärelaḡ'aj b'i ri jastaḡ re.

³⁰ Ri jun ri man junam tä u chomanik wuk', kinuk'ulelaj ri'. Ri jun ri man kächakun tä wuk', xaḡ kutur ri' ri nu chak, —xcha chke.

³¹ Rumal ri' kinb'ij chech alaḡ: Ronojel mak ri kaka'n ri winaḡ kuya' käsachtaj na ki mak ri' rumal ri Dios, xuquje' ronojel ri äwas u b'ixik chrij ri Dios ri kākib'ij ri winaḡ kuya' käsachtaj na ki mak ri'. Are k'u we kākib'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Loḡ'alaj Espiritu man kuya' taj käsachtaj ri ki mak ri'.

³² Apachin ri kub'ij tzij ri äwas u b'ixik chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ, käsachtaj na u mak ri' che. Apachin k'u ri kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Loḡ'alaj Espiritu, man käsachtaj tä na u mak ri' che waral cho we uwächulew. Man käsach tä k'u u mak ri' pa ri jun k'aslemal chik ri käpe na, —xcha ri Jesús.

Ri jun che' rumal ru wäch käch'ob'tajik jas u b'anik

³³ We utz ri che', utz ru wäch ri kuya. We man utz tä ri che', man utz tä ru wäch ri' ri kuya. Ri jun che' rumal ru wäch käch'ob'tajik jas u b'anik. ³⁴ ¡Ri alaḡ, alaḡ sub'anelab' taḡ winaḡ! ¿A kākowin lo alaḡ ri' chub'ixik utzalaj taḡ tzij, alaḡ itzel taḡ winaḡ k'ut? Ri kel loḡ pu chi' ri winaḡ, are wa' ri qas k'o pa ranima'. ³⁵ Ri utzalaj winaḡ, utz ri' ri kub'ij rumal rech ri utzil ri k'o pa ranima'. Ri itzel winaḡ, man utz tä ri' ri kub'ij rumal chi etzelal wa' ri k'o pa ranima'. ³⁶ Kinb'ij k'u chech alaḡ, chi pa ri q'ij aretaḡ kuq'at na tzij ri Dios, konojel ri winaḡ kākijach na kuenta rumal ronojel tzij ri ki b'im ri man k'o tä u patän. ³⁷ Jas k'u je' ri kätzijon ri winaḡ, are je' ri' ri q'atow tzij ri káb'an na puwi'. Käq'alajisax k'u na we k'o u mak o man k'o taj.

Ri lawalo taḡ winaḡ kākita' jun kajmab'al etal che ri Jesús

³⁸ Jujun tata'ib' fariseos kachi'l jujun tijonelab' re ri Pixab', xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, käqaj chi káb'an la jun kajmab'al etal chqawäch rech käqilo, —xecha che.

³⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri lawalo taḡ winaḡ, ri man jikom tä kanima', kākaj chi kinb'an jun kajmab'al etal chkiwäch. Man käyi' tä k'u wa' chke, xane xaḡ xuwi ri etal chrij ri Jonás ri q'alajisal re ru Loḡ' Pixab' ri Dios ojer. ⁴⁰ Je' jas ri Jonás xk'oji chupam ri jun nimalaj kär oxib' q'ij, oxib' aq'ab', are k'u je' kinb'an na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ, kink'oji k'u na xe' ri ulew oxib' q'ij, oxib' aq'ab'. ⁴¹ Ri winaḡ aj Ninive, pa ri q'ij re ri q'atow

[‡] 12:24 Ri tzij “Beelzebú” are jun chke ru b'i ri Satanás.

tzij aretaq kâq'at tzij pa ki wi' ri winaq ri e k'o kâmik, kâkiq'at na tzij pa ki wi' chi kâk'âjisax ki wâch. Je ri', rumal chi ri winaq aj Nînive, xkik'ex ri kanima', xkik'ex k'u ri ki chomanik aretaq ri Jonás xutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke. Waral k'ut k'o Jun ri nim na u b'anik chu wâch ri Jonás. ⁴² Xuquje' ri nimalaj taqanel ixoq ri xk'oji chumox ri relb'al q'ij, kâk'oji na pa ri q'ij re ri q'atow tzij. Aretaq kâq'at tzij pa ki wi' ri winaq ri e k'o kâmik, ri are' kuq'at na tzij pa ki wi' chi kâk'âjisax ki wâch. Je ri', rumal chi ri ixoq ri' naj xel wi loq, xpe k'u chutatab'exik ri nimalaj retamb'al ri Salomón. Waral k'ut k'o wi Jun ri nim na u b'anik chu wâch ri Salomón.

Waral kâtzijox wi ri kub'an jun itzelalaj espîritu, kâtzelej loq

⁴³ Aretaq jun itzelalaj espîritu kel b'i che jun winaq, xaq kâwakatalob' chik pa taq juyub' ri kâtz'inowik, kutzukuj jawije' kuxlan wi. Aretaq man kuriq taj jawije' kuxlan wi, kub'ij: ⁴⁴ "Kintzelej na b'i cho ri wachoch jawije' ri xinél wi loq," —kâcha'. Aretaq kopanik, kuriqa ri ranima' ri winaq je' u b'anik jun ja tolonik, mesom chi u pam, utz k'u b'anom che. ⁴⁵ Ke' k'ut, keuk'ama chi na wuqub' itzelalaj taq espîritus ri sib'alaj e lawalo na chu wâch ri are'. Konojel wa' keb'ok pa ranima' ri winaq. Ri winaq ri' nim na ri k'âx kuriq na chu wâch ri k'âx ri xuriq nab'e. Je k'u wa' ri kâkik'ulmaj na ri lawalo taq winaq kâmik, —xcha chke.

Ru nan ri Jesús xuquje' taq ru chaq' keopan ruk'

⁴⁶ Ri Jesús tajin kâtzijon na kuk' ri winaq aretaq xopan ru nan, e rachi' ri rachalal. Xaq k'u chrij ri ja e tak'atoj wi, kâkaj k'ut ketzijon ruk' ri Jesús. ⁴⁷ K'o k'u jun ri xub'ij che ri Jesús: Ri nan la, xuquje' ri chaq' la e k'o chrij ri ja, kâch'ab'ex la kumal, —xecha che.

⁴⁸ Xub'ij k'u ri Jesús che ri xb'in che: ¿Jachin ri' ri nu nan, xuquje' jachin taq ri qas e wachalal? —xcha che.

⁴⁹ Xeuk'ut ru tijoxelab' chkiwâch ri winaq, te k'u ri' xub'ij: E are wa' je' ta ne ri nu nan, xuquje' ri nu chaq', —xcha'. ⁵⁰ Je ri', rumal chi apachin ta ne ri kâb'anow ru rayib'al ri nu Tat ri k'o chila' chikaj, are wa' ri qas wachalal, ri nu chaq', ri wanab', ri nu nan, —xcha ri Jesús chke.

13

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri tikol ija'

¹ Pa ri q'ij ri' ri Jesús xel loq cho ja, xe' k'u chuchi' ri mar, xt'uyi k'u chila'. ² Xkimulij k'u kib' k'ia winaq ruk', je ri' chi xok b'i ri Are' pa jun barco, xt'uyi k'u chupam. Konojel ri winaq xekanaj kan cho ri ulew chuchi' ri mar. ³ Xeukoj k'u taq k'utb'al che ki tijoxik ri winaq chkiq'ia u wâch taq no'j, xub'ij chke: Xel b'i jun tikol ija' cho rachoch, xe' chub'anik u tiko'n, —xcha chke. ⁴ Aretaq tajin kujopij ri ija', xqaj jub'iq' ri ija' pa ri b'e. Xeopan k'u ri chikop ajuwokaj. Kerapapik xeqajik, xa xkitij b'i ri ija'. ⁵ Xqaj chi jub'iq' xol taq ri ab'aj, ri man k'o tá wi k'ia ulew. Chanim k'ut xk'iy ri jub'iq' ija' ri' rumal chi man pim tá ri ulew. ⁶ Aretaq k'ut xel loq ri q'ij, xek'at ri alaj taq tiko'n rumal, xechaqi'jik rumal chi man qas tá k'u k'o ki xera'. ⁷ Xqaj chi k'u jub'iq' ri ija' pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol. Xek'iy k'u ri q'ayes, xekijiq'isaj ri tiko'n. ⁸ Are k'u ri nik'iaj ija' chik xeqaj pa utzalaj ulew. Sib'alaj xewâchinik. E k'o jujun tiko'n xkiya jujun ciento ki wâch pa taq ri ki jolom ri triko chkiujunal, e k'o k'u jule' chik xkiya oxk'al ki wâch pa taq ri jujun ki jolom. Ri nik'iaj tiko'n chik xkiya juwinaq lajuj ki wâch chkiujunal, —xcha ri Jesús chke ri winaq. ⁹ We ri ix kijikib'a ri iwanima' chutatab'exik ri nu tzij, ¡chitatab'ej b'a! —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas ki patän ri k'utb'al ri kukojo

¹⁰ Ru tijoxelab' ri Jesús xeqeb' ruk', xkita' che: ¿Jas che kuk' taq k'utb'al ketzijob'ej la ri winaq? —xcha che.

¹¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri ix yo'm chiwe rumal ri Dios ri retamaxik ri man ketam tä ri nik'iaj winaq chik chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Man ya'tal tä k'u chke ri e are' chi käkich'ob' wa'. ¹² Ri winaq ri k'o k'o ruk', käyi' chi na nik'iaj che rech känimar ri k'o ruk'. Are k'u ri winaq ri man k'o tä k'o ruk', ri jub'iq' ri k'o ruk' kesax na che. ¹³ Rumal ri' keintzijob'ej ri winaq kuk' taq k'utb'al, rumal chi pune jaqal ri ki waq'äch, man kekowin tä chuch'ob'ik ri käkilo, je' ta ne chi man keka'y taj. Pune käkಿತab'ej ri qas tzij, man käkich'ob' tä ri' ri ki tatab'em. Je' ta ne chi man käkita tä ri kinb'ij. ¹⁴ Are k'u je' káb'antaj na wa' kuk' ri e are' jas ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios:

Ri ix, pune kitatab'ej ri qas tzij,
man kich'ob' taj.
Pune kixka'yik, man kich'ob' tä
ri kiwilo.

¹⁵ Je ri', rumal chi ab'ajarinaq
ri kanima' we winaq ri'.

Man utz tä ketow tzij.
Ki tz'apim k'u ri ki waq'äch
rech man keka'y taj.

Je' u b'anom ri kanima'
rech man käkita taj,
rech man káqaj tä ri nu tzij pa kanima',
rech man kinkitzukuj taj rech keinkunaj,
—xcha ri Dios chuchi' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab'.

¹⁶ Are k'u ri iwe ix, sib'alaj utz iwe, rumal chi tajin kiwil ri tajin kinb'ano, tajin kita ri tajin kinb'ij. ¹⁷ Qas tzij kinb'ij chiwe chi e k'ia q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' e k'ia utzalaj taq winaq xkaj xkilo jas ri tajin kiwil ix kämik, man xkil tä k'ut. Xkaj xkita jas ri tajin kita ix kämik, man xkita tä k'ut, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri tikol ija'

¹⁸ Chitatab'ej b'a' jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri tikol ija', —xcha chke. ¹⁹ Ri ija' ri xeqaj pa ri b'e, e are wa' jas ri winaq ri käkಿತab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, man käkich'ob' tä k'ut. Chanim käpe ri Itzel, käresaj k'u b'i ri tzij ri xqaj pa kanima'. ²⁰ Ri ija' ri xeqaj xol taq ri ab'aj, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios ruk' kikitomal, je'l käkito.

²¹ Rumal k'ut chi man qas tä k'o ri ki xera', xa kieb' oxib' q'ij käkich'ijo. Aretaq k'ut käkichaplej u riqik k'äx, kraj keyoq'ik rumal rech ru Tzij ri Dios, chanim ketzaq kanoq. ²² Ri ija' ri xeqaj pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios, are k'u käkij na ri jastaq rech we uwächulew ri', kesub'taj rumal ri q'inomal. Are k'u wa' käjiq'isan ru Tzij ri Dios, man káwächin tä k'u ri' pa ri kanima'. ²³ Are k'u ri ija' ri xeqaj pa utzalaj ulew, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios, käkich'ob'o. Käkiya k'u k'ia ki wäch. E je' jas ri ija' ri xkiya jujun ciento ki wäch chkijujunal, nik'iaj chik e je' jas ri ija' ri xkiya oxk'al ki wäch chkijujunal, jujun chik e je' jas ri ija' ri xkiya juwinaq lajuj ki wäch chkijujunal, —xcha chke.

Waral káqil wi ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes ri xk'iy xol taq ri triko

²⁴ Ri Jesús xukoj jun k'utb'al chik chkiwäch: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are junam ruk' jun achi ri xutik utzalaj ija' pa ri rulew. ²⁵ Xpe k'u

jun u k'ulel ri ajchaq'el ri tiko'n. Aretaq konojel tajin kewarik, xok b'i pa ri ulew, xutika k'u kan itzel taq q'ayes xol taq ri triko. Te k'u ri 'xe'k. ²⁶ Aretaq xk'iy ri triko, xechomaqir ru jolom, xuquje' xek'iy ri itzel taq q'ayes. ²⁷ Xeb'e' k'u ri ajchakib', xekib'ij che ri ki patrón: "Tat, we gas utz ri ija' ri xtik la, çjawije' k'ut xpe wi wa' we itzel q'ayes ri?" —xecha che. ²⁸ Xub'ij k'u ri patrón chke: "Xa k'o jun nu k'ulel xb'anow wa'," —xcha chke. Ri ajchakib' xkib'ij che ri ki patrón: "çA kaj la chi keqab'oq ri itzel taq q'ayes?" —xecha che. ²⁹ Ri patrón xub'ij chke: "Man utz tä ri' we je' kib'ano, rumal chi we ne kib'oq b'i ri triko junam ruk' ri itzel q'ayes. ³⁰ Chek'iy na ri itzel taq q'ayes junam ruk' ri triko, chiweyey na k'ä kuriq ri q'atoj. Keintaq k'u na b'i ri ajchakib' rech nab'e kâkimol ri itzel taq q'ayes, kâkixim pa taq yataj, te k'u ri' kâkiporoj. Are k'u ri triko kâkik'ol na pa ri nu k'uja," —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri ija' re mostaza

³¹ Ri Jesús xukoj chi jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, junam wa' ruk' ri ija' re ri tiko'n ri kâb'ix "mostaza" che, ri kutik jun achi pa ri rulew. ³² Qas tzij ri ija' ri' are ri sib'alaj nitz' na chkiwäch konojel taq u wäch ija'. Aretaq k'ut kâk'iyik, are nim na ke' chkiwäch konojel taq ri tiko'n. Kub'an jun nimalaj che', je ri' chi ri chikop ajuwokaj kâka'n ri ki sok xol taq ru q'ab', kemu'jan chupam, —xcha ri Jesús chke.

Waral kâqil wi ri k'utb'al chrij ri ch'äm re kaxlan wa

³³ Ri Jesús xukoj chi jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas ri ch'äm ri kuya jun ixoq ruk' oxib' pajb'al k'äj, rech kuk'iyisaj ronojel ri q'or re kaxlan wa, —xcha ri Jesús chke.

Waral kâqil wi ri ki patän ri k'utb'al ri kukoj ri Jesús

³⁴ Ronojel wa' we tzij ri' xub'ij ri Jesús chke ri winaq kuk' taq k'utb'al. Xaq xuwi kuk' taq k'utb'al xeutzijob'ej ri winaq. ³⁵ Je' xb'antaj wa' rech gas je' kel wi jas ri xub'ij ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'tal kanoq: Kintzijon na kuk' taq k'utb'al, kinb'ij na ri man etamtal taj tzaretaq ri Dios xub'an ri kajulew, —xcha ri'.

Ri Jesús kuq'alajisaj ri kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes xol taq ri triko

³⁶ Xtäni k'u ri Jesús che ru tzij, xeutaq b'i ri winaq cho taq ri kachoch, ri Are' k'ut xok pa ja. Are k'u ri tijoxelab' xkiriq kib' ruk', xkib'ij che: B'ij la chqejas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes ri xtik kan pa ri ulew, —xecha che.

³⁷ Ri Jesús xub'ij chke: Ri kâtikow ri utzalaj ija', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ³⁸ Ri ulew are ronojel ruwächulew. Ri utzalaj ija' e are wa' ri winaq ri kâtaqan ri Dios pa ki wi'. Ri itzel q'ayes e are wa' ri winaq ri e rech ri itzel. ³⁹ Ri k'ulel ri xtikow ri itzel q'ayes, are ri Itzel wa'. Ri q'atoj kel kub'ij ri k'isb'al re ruwächulew aretaq kâk'is ronojel. Ri keb'anow ri q'atoj e are' ri ángeles. ⁴⁰ Je' jas ri kâb'an che ri itzel q'ayes, kâmolik, kâk'iäq pa ri q'aq', are k'u je' kâb'an na pa ri k'isb'al re ruwächulew. ⁴¹ Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, keintaq na loq' ri nu ángeles che ki molik konojel ri winaq ri kekitaqchi'j nik'iaj winaq chik che mak, xuquje' ri b'anal taq etzelal. ⁴² Kekik'iäq k'u na b'i pa ri nimalaj q'aq', jawije' keb'oq' wi na, kâkiquch'uch'ej na ri ki ware. ⁴³ Are k'u ri kâka'n ri kraj ri Dios, keopan na jawije' ri kâtaqan wi ri qa Tat chila' chikaj. Kejuluw na je' jas ri q'ij. We kijikib'a ri iwanima' chutatab'exik ri kinb'ij, çchitatab'ej b'a'! —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral kâqil wi ri k'utb'al chrij ri q'inomal ri muqталik

⁴⁴ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, kinjunamaj ruk' jun koxon puaq ri muqталik. Kâriqtaj k'u ri puaq rumal jun achi. Ri are' kumuq chi k'u kan jumul chik chila'. Rumal ru kikutemal ke'k, kuk'iyij ronojel ri jastaq re, kuloq' ri ulew, —kâcha'.

Waral kâqil wi ri k'utb'al chrij ri perla ri paqal rajil

⁴⁵ Xuquje' kinjunamaj ru taqanik ri Dios ruk' jun ajk'ay ri kutzukuj je'lalaj taq ab'aj ri kejujuwik. ⁴⁶ Aretaq kuriq jun ri sib'alaj paqal rajil, ke'k, kuk'iyij ronojel ri jastaq re, kuloq' ri perla ri xuriqo, —kâcha'.

Waral kâqil wi ri k'utb'al chrij ri k'at chapâb'al kâr

⁴⁷ Xuquje' kinjunamaj ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq ruk' jun k'at chapâb'al kâr ri kâk'iaq b'i pa ri ja', keb'ok k'u ronojel ki wâch kâr chupam. ⁴⁸ Aretaq nojinaq chi ri k'at, kesax loq kumal ri chapal taq kâr, kâkiya chuchi' ri ja', te k'u ri' ket'uyi che ki cha'ik ri kâr. Ri utzalaj taq kâr kekiya pa taq chikâch, are k'u ri man e utz taj, kekik'iaq kan pa ri ja', —kâcha'. ⁴⁹ Are je wa' kâb'antaj na aretaq kâk'is ruwâchulew. Kepe ri ângeles che ki cha'ik ri utzalaj taq winaq chikixol ri man e utz taj. ⁵⁰ Ri man e utz taj kekik'iaq na pa ri nimalaj q'aq'. Chila' keb'oq' wi na, kâkiquch'uch'ej na ri ki ware, —xcha ri Jesús chke.

Waral kâqil wi ri kâtzirox chrij ri k'ak' taq jastaq xuquje' ri q'el taq jastaq

⁵¹ Ri Jesús xuta' chke ri winaq, xub'ij: ¿A kich'ob' ronojel ri xinb'ij? —xcha chke.

Kâqach'ob'o, —xecha che.

⁵² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Aretaq jun tijonel re ri Pixab' kraj kâretamaj ronojel chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, je' u b'anik ri' jas jun ajchaq'el ja ri k'o k'ia jastaq re. Aretaq rajwaxik ri q'el che, kâresaj loq, kukojo. Aretaq rajwaxik ri k'ak' che, kâresaj loq, kukojo, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús k'o jumul chik pa ri tinimit Nazaret

⁵³ Aretaq xto'taj ri Jesús che ki tijoxik ri winaq kuk' taq we k'utb'al ri, xel b'i chila'. ⁵⁴ Xopan k'u pa ri u tinimit ri Are'. Xuchaplej ki tijoxik ri winaq pa ri rachoch Dios ri k'o chila'. Are k'u ri winaq sib'alaj xkikajmaj wa', xkib'ij: ¿Jawije' xretamaj wi we achi ri' we no'j ri'? ¿Jas lo kub'ano che ki b'anik ri nimaq taq kajmab'al ri tajin keb'antaj rumal? —xecha'. ⁵⁵ Are wa' ru k'ojol ri tata' ri qolol che',* ru nan k'ut are ri nan María. Katz ri a Jacobo, ri a José, ri a Simón, xuquje' ri a Judas. ⁵⁶ E k'o k'u ri ranab' quk' waral xuquje'. ¿Jawije' k'ut xretamaj wi wa' ronojel ri tajin kub'ano? —xecha'.

⁵⁷ Rumal ri' ri winaq xa tzel xkita ru tzij. Xub'ij k'u ri Jesús chke: Pa nik'iaj tinimit chik, nim kil wi ronojel q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Xaq xuwi pa ru tinimit ri are', xuquje' chikixol ri rachalal, xuquje' cho rachoch man nim tä kil wi, —xcha chke.

⁵⁸ Man xkowin tä k'u ri Jesús chub'anik k'ia taq kajmab'al chila' rumal chi ri winaq man xekojon tä che ri Are'.

14*Kâkâmisax ri Juan Qasal Ja'*

¹ Pa taq ri q'ij ri' ri tat Herodes, ri nim taqanel pa Galilea, xretamaj ri tajin kub'an ri Jesús. ² Xub'ij k'u chke ri winaq ri e k'o ruk': Are ri Juan Qasal Ja' ri'

* **13:55** Ri qolol che' xuquje' kâb'ix "ajanel" o "carpintero" che rumal ru chak.

ri xk'astaj loq chkixol ri kâminaqib', rumal ri' kâkowin ri are' chub'anik k'ia u wâch kajmab'al, -xcha ri tat Herodes chke.

³ Tzare k'u ri tat Herodes xtaqan chuchapik ri tat Juan rech kâyutik, kâyi' pa che', xa rumal rech ri nan Herodías ri xk'uli ruk' are' pune are rixoqil ri Felipe ru chaq'. ⁴ Xub'ij k'u ri tat Juan che ri tat Herodes: Man taqal tâ che la chi kâb'an ixoqil la che ri rixoqil ri chaq' la, -xcha che.

⁵ Ri tat Herodes sib'alaj kraj kukâmisaj ri tat Juan, kuxej k'u rib' chkiwâch ri winaq. Je ri', rumal chi konojel ketam chi ri Juan Qasal Ja', are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. ⁶ Xuriq' k'u ri nimaq'ij re ri rok'owisaxik u junab' ri tat Herodes. Are k'u ri ali ri ral ri nan Herodías xok b'i kuk', xuchap xojowem chkiwâch ri ula' ri e k'olik. Xqaj k'u ri ali chuwâch ri tat Herodes. ⁷ Sib'alaj xqaj chuwâch, xub'an k'u juramento chi kuya che ri ali apachike ta ne ri kraj ri are'. ⁸ Ri ali k'ut kojom chi loq u k'ux rumal ru nan, xub'ij che ri tat Herodes: Kwaj chi kâya la chwe ru jolom ri Juan Qasal Ja' pa jun plato, -xcha che.

⁹ Sib'alaj k'u xb'ison ri tat Herodes. Rumal k'u rech chi xub'ij wa' ruk' juramento chkiwâch konojel ri rula' chi kuya che ri ali apachike ri kuta' che, xtaqan k'u chuya'ik wa' che. ¹⁰ Xtaqan che resaxik ru jolom ri Juan Qasal Ja' ri k'o pa che'. ¹¹ Xk'am loq pa jun plato, xyi' k'u che ri ali. Ri ali k'ut xuya che ru nan.

¹² Xeopan k'u ru tijoxelab' ri tat Juan, xkik'am b'i ru cuerpo, xekiya kan pa jun muqub'al. Xeb'e' k'ut, xekib'ij che ri Jesús.

Ri Jesús kuya ki wa job' mil winaq

¹³ Ri Jesús, aretaq xuto jas ri xb'antaj che ri tat Juan, xel b'i chila' u tukiel, xok pa jun barco, xe' k'u jela' jawije' ri man k'o tâ wi winaq. Xketamaj k'u ri winaq chi ri Jesús b'enaq jela'. Xeb'el loq pa taq ri ki tinimit, xeb'e' k'u chi kaqan churiqik ri Jesús. ¹⁴ Aretaq xel loq ri Jesús pa ri barco, xeril ri k'ialaj winaq, xel k'u u k'ux chke. Xeukunaj ri yawab'ib' ri xkik'am b'i jela' kuk'.

¹⁵ Qajem k'u kub'an ri q'ij, ru tijoxelab' ri Jesús xegeb' ruk', xkib'ij che: We juyub' ri' ri uj k'o wi sib'alaj kâtz'inowik, b'enaq chi k'u ri q'ij. Chetaqa la b'i ri winaq rech keb'e' pa ri alaj taq tinimit ri naqaj e k'o wi, rech kâkiloq' k'u na ri ki wa, -xecha che.

¹⁶ Ri Jesús xub'ij chke: Man rajwaxik taj keb'e'k, xane xa chiya ix ri kâkitijo, -xcha chke.

¹⁷ Xkib'ij k'u ru tijoxelab' che: Xa job' kaxlan wa rachi'l kieb' kâr k'o quk', -xecha che.

¹⁸ Ri Jesús xub'ij chke: Chik'ama loq chwe waral, -xcha chke.

¹⁹ Xtaqan k'u ri Jesús chi ket'uyi ri winaq cho ri râxalaj uwosaq. Ri Jesús xeuk'am k'u ri job' kaxlan wa xuquje' ri kieb' kâr, xka'y chikaj, xeutewchij. Te k'u ri' xeupir ri kaxlan wa, xeuya chke ri tijoxelab' rech kekijach wa' chkiwâch ri winaq. ²⁰ Xewi' k'u konojel, xenoj k'ut. Te k'u ri' xekik'ol ri ch'aqataq ri xekanaj kanoq. Xub'an kab'lajuj chikâch wa' chi ronojel. ²¹ Kraj are job' mil achijab' ri xewi'k. Man xeajilax tâ k'u ri ixoqib' xuquje' ri ak'alab' (ri xuquje' xewi'k).

Ri Jesús kâb'in puwi' ri ja'

²² Te k'u ri' ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab' chi utz we keb'ok pa ri barco rech keb'e'k, kenab'ej apan chuwâch ri Are' rech keopan ch'âqâp che ri mar. Are k'u ri Are' xkanaj na kan kuk' ri k'ialaj winaq che ki jachik b'ik. ²³ Aretaq e jachtajinaq chi b'i ri winaq rumal ri Jesús, xe' ri Are' puwi' ri juyub' u tukiel chub'anik orar. Aretaq xok ri aq'ab', ri Jesús u tukiel k'o chila'. ²⁴ Are k'u ri tijoxelab' e k'o chi pa ri barco puwi' ri ja' pu nik'iajal ri mar. Ri nimaq taq

uwoja' xupuk'ij rib' chrij ri barco, rumal chi xa chkiwäch petinaq wi ri kiäqiq'.

²⁵ Xa k'u jub'iq' man käsaqirik aretaq xopan ri Jesús kuk', tajin käb'in puwi' ri ja'. ²⁶ Aretaq ri tijoxelab' xkilo chi käb'in ri Jesús puwi' ri ja', xkixej kib'. Rumal rech chi xkixej kib' xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Are jun xib'inel wa'! —xecha'.

²⁷ Chanim ri Jesús xeuch'ab'ej, xub'ij chke: ¡In wa', mixej iwib', chichajij anima! —xcha chke.

²⁸ Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che: We lal ri', Tat, taqan la chi kinb'in puwi' ri ja', rech kinopan uk' la, —xcha che.

²⁹ Ri Jesús xub'ij che: Tasa'j b'a', —xcha ri Jesús che.

Ri tat Pedro xel b'i pa ri barco, xuchaplej b'inem puwi' ri ja' rech kuriqa ri Jesús. ³⁰ Aretaq k'ut xrilo chi sib'alaj k'o u chuq'ab' ri kiäqiq', xuxej rib'. Xe' ri raqan pa ri ja', xuraq u chi', xub'ij che ri Jesús: ¡Wajaw, chinto' la! —xcha che.

³¹ Ri Jesús chanim xuchap che ru q'ab', xub'ij che: ¡Tzij ri' chi man qas tä katkojonik! ¿Jas che xub'an kieb' a k'ux? —xcha che.

³² Aretaq k'ut xpaqi ri Jesús pa ri barco, xtäni ri kiäqiq'. ³³ Ri e k'o pa ri barco xexuki chuwäch ri Jesús, xkib'ij che: Qas tzij, lal ri' ri u K'ojol ri Dios, —xecha che.

Ri Jesús keukunaj ri yawab'ib' pa Genesaret

³⁴ Xe'ax pa ri mar, xeopan k'u chuchi' ri ulew pa Genesaret. ³⁵ Aretaq ri winaq ajchila' xkich'ob' u wäch ri Jesús, xkesaj u tzijol wa' pa taq ri tinimit. Xekik'am k'u loq konojel ri yawab'ib' jawije' chi' k'o wi ri Jesús. ³⁶ Xkib'ochi'j ri Jesús chi xuwi ta ne kuya chke chi käkichap koq ru chi' ru q'u'. Konojel k'u ri xechapowik, xeutzirik.

15

Käriqtaj k'äx rumal ri e naq'atal wi ri winaq

¹ Te ri' jujun tata'ib' fariseos xuquje' jujun chke ri tata'ib' tijonelab' re ri Pixab' ri e petinaq pa ri tinimit Jerusalén, xkimulij kib' chrij ri Jesús, xkita' che: ² ¿Jas che ri tijoxelab' la man kaka'n taj jas ri e naq'atal wi ri qa nan qa tat ojer? Man kaka'n taj jas ri naq'atal u b'anik. Are wa' ru ch'ajik ri rij ri ki q'ab' aretaq mäja' kewik, —xecha che.

³ Xuta' k'u ri Jesús chke: E ri alaq, ¿jas che yo'm kan alaq ru Loq' Pixab' ri Dios? Chuk'exwäch wa' are jikib'am anima' alaq chrij ri naq'atal wi alaq.

⁴ Kub'ij k'u ri Dios pa ri Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: “Nim cheawila wi ra nan a tat,” —kächa'. Xuquje' kub'ij: “Jachin ri kuyoq' ru nan u tat, tzrajwaxik wi ri käkämisaqik,” —kächa', —xcha chke. ⁵ Ri alaq k'ut käb'ij alaq chi xaq xuwi rajwaxik kub'ij jun achi chke ru nan u tat: “Ronojel ri kinkowinik kinkoj che to'ik alaq, nu yo'm cho ri Dios,” —kächa'. ⁶ We ri achi je' kub'ij wa', man käya tä alaq che chi k'o jas kub'an che ki to'ik ru nan u tat. Je ri' man nim tä chik kil wi alaq ru Tzij ri Dios, man k'o tä k'u u patän ru Loq' Pixab' ri Dios chuwäch alaq rumal ru b'anik ri naq'atal wi alaq. ⁷ ¡Xaq kieb' wäch alaq! Qas tzij ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios chij alaq aretaq xutz'ib'aj kan we tzij ri' ri kub'ij:

⁸ We winaq ri' xaq chi ki chi'

käkinimarisaj nu q'ij,

Man qas tä käkijikib'a ri kanima'

chwij,

—xcha'.

⁹ Xaq loq' keq'ijilan chwe,

xaq k'u ki taqanik winaq käkiya

che tijonik,

—xcha ri Dios chuchi' ri qa mam Isafas.

¹⁰ Ri Jesús xeusik'ij ri winaq ruk', xub'ij chke: Alaq, onojel ala, tatab'ej ala, q' ri nu tzij, ch'ob'o ala, q' ri kinb'ij. ¹¹ Ri kutij ri winaq, man are tä ri' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal, xane xa are ri kel loq pu chi' ri winaq are wa' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal, —xcha chke.

¹² Xegeb' k'u ri tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkib'ij che: ¿A etam la chi ri tata'ib' fariseos k'ax xkina' ri xb'ij la? —xecha che.

¹³ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Apachike u wäch tiko'n ri man xtik tä rumal ri nu Tat ajchikaj, käb'oq na apanoq. ¹⁴ Xaq je' taq ke la' ri fariseos. Ri e are' e je' jas moyab' ri käkik'am ki b'e nik'iaj moyab' chik. We jun moy kuk'am u b'e jun moy chik, ri kieb' ri' ketzaq na pa jun jul.

¹⁵ Xub'ij k'u ri tat Pedro che ri Jesús: B'ij la chqe jas kel kub'ij ri k'utb'al ri xkoj la, —xcha che.

¹⁶ Ri Jesús xub'ij che: ¿A mat lo kich'ob' wa' ri ix? —xcha che. ¹⁷ ¿A mat iwetam chi ronojel ri kutij ri winaq pa ri rixko'l ke' wi, kel k'u kanoq aretaq kub'ana ru chul? —kächa chke. ¹⁸ Are k'u ri kel loq pu chi' ri winaq, pa ranima' ri' kel wi loq. Are k'u wa' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal. ¹⁹ Je ri', rumal chi pa ranima' ri winaq kel wi loq ri itzel taq chomanik, ru b'anik kämisanik, ru b'anik ri nimalaj mak ruk' ri rixoqil jun winaq chik, ru b'anik jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', ru b'anik elaq', ru b'anik ri b'anow tzij, xuquje' ru yakik tzij chrij jun winaq chik. ²⁰ E are wa' we etzelal ri' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal ri winaq cho ri Dios. Are k'u we jun winaq man kub'an tä ri naq'atal u b'anik, man kuch'aj tä ri rij ru q'ab' aretaq mäja' käwi'k, man käretzelaj tä ru k'aslemal ri' cho ri Dios, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Jun ixoq ri man are tä aj Israel käkojon che ri Jesús

²¹ Xel b'i ri Jesús chila', xe'k, xopan pa Fenicia chunaqaj ri tinimit Tiro, xuquje' ri tinimit Sidón. ²² Xpe k'u jun ixoq aj Cananea ri k'o chila', xopan ruk' ri Jesús, xuraq k'u u chi', xub'ij: ¡Tat, lal ri' ri rachalaxik kan ri David, chel k'ux la chwe! Ri wal ali k'o jun itzel espíritu che, sib'alaj kuriq k'ax rumal, —xcha che.

²³ Ri Jesús k'ut man k'o tä jun tzij xub'ij che. Xepe k'u ru tijoxelab' ri Jesús, xkita' toq'ob' che, xkib'ij: Taqa la b'i ri chichu' rumal chi xaq kuraq u chi' teren chqij, —xecha che.

²⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri Dios in u taqom loq xaq xuwi kuk' ri winaq aj Israel, rumal chi ri e are' e je' ta ne chij ri e sachinaq, —xcha chke.

²⁵ Xpe k'u ri ixoq, xgeb' ruk' ri Jesús, xxuki chuwäch, xub'ij che: ¡Tat, chinto' la! —xcha che.

²⁶ Ri Jesús xub'ij che: Man utz tä ru chapik ri ki wa ri gas ralk'ual jun, käk'iaq ta k'u chkiwäch ri alaj taq tz'i', —xcha che.

²⁷ Xub'ij k'u ri ixoq che: Je', Tat. Xuquje' ne ri alaj taq tz'i' ri keb'ok pa ja, käkitij ru xe'r taq ki wa ri kajaw ri ketzaq pulew, —xcha che.

²⁸ Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: ¡Qas tzij b'a' chi nim ri kojonik la, nan! Chb'antaj ta b'a' jas ri kaj la, —xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ral ali.

Ri Jesús keukunaj k'ia yawab'ib'

²⁹ Xel b'i ri Jesús chila', xok'ow chuchi' ri mar re Galilea. Te k'u ri' xpaqi puwi' jun juyub', xt'uyi k'u chila'. ³⁰ Xeopan k'u k'ia winaq ruk' kuk'am b'i ch'okojib', moyab', memab', winaq ri k'ax u b'anom ri ki q'ab', xuquje' e k'ia ri k'o nik'iaj yab'il chik chke. Xekiya chuwäch ri Jesús, ri Are' k'ut xeukunaj.

³¹ Ri winaq sib'alaj xkikajmaj aretaq xkilo chi ri memab' xech'aw chik, ri k'äx u b'anom ki q'ab' xeutzirik, ri ch'okojib' xeb'in chik, ri moyab' xeka'y chik. Xkichap k'u u nimarisaaxik u q'ij ri Dios aj Israel.

Ri Jesús keutzuq kiejeb' mil winaq

³² Ri Jesús xeusik'ij ru tijoxelab', xub'ij chke: Kel nu k'ux chke ri winaq rumal chi oxib' q'ij chi wa' e k'o wuk', man k'o tä k'u jas käkijito. Man kwaj taj keintaq b'i cho taq kachoch mäja' k'u kewi'k, ketzaq ta k'u ne pa taq ri b'e, —xcha chke.

³³ Ru tijoxelab' xech'awik, xkib'ij che: ¿Jawije' ta k'u lo käqariq wi ri wa ri käqaya chke we k'ialaj winaq ri' waral pa we juyub' ri' ri kätz'inowik? —xecha che.

³⁴ Xuta' k'u ri Jesús chke: ¿Janipa' kaxlan wa k'o iwuk'? —xcha chke.

Ri e are' xkib'ij: Wuqub' kaxlan wa, rachi'l kieb' oxib' alaj taq kär, —xecha che.

³⁵ Xtaqan k'u ri Jesús chke ri k'ialaj winaq chi keku'b'i pulew. ³⁶ Te k'u ri' xeu'k'am ri wuqub' kaxlan wa, xuquje' ri alaj taq kär, xmaltoxinik. Xeupiro, xeuya chke ru tijoxelab' rech käkijach wa' chkiwäch ri winaq. Je k'u ri' xka'no.

³⁷ Xewi' k'u konojel ri winaq, xenojik. Xekimulij k'u ri ch'aqataq taq wa ri xekana'j kanoq. Ronojel wa' xub'an wuqub' chikäch wa. ³⁸ E kiejeb' mil achijab' k'ut ri xewi'k. Man xekajilaj tä k'u ri ixoqib' xuquje' ri ak'alab' (ri xuquje' xewi'k). ³⁹ Te k'u ri' ri Jesús xeujach b'i ri winaq rech keb'e' cho taq kachoch. Ri Are' xok b'i pa ri barco, xe' pa ri tinimit Magdala.

16

Ri tata'ib' fariseos xuquje' ri saduceos käkita' jun kajmab'al etal che ri Jesús

¹ Ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos xeopan ruk' ri Jesús. Te k'u ri' xkita' che chi kuk'ut chkiwäch jun kajmab'al etal ri käpe chikaj. Xkib'ij wa' che xa'q rech käqaj ri Jesús pa ki q'ab'. ² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Pa b'enaq taq q'ij käb'ij alaq: “Saq'ij wa' kub'ano rumal chi kiäq ri uwokaj,” —kächa alaq. ³ Are k'u ri aq'ab'il käb'ij alaq: “Kämik käpe jäb' rumal chi kiäq ri uwokaj, xuquje' q'eqmuj,” —kächa alaq. ¿Ri alaq xa'q kieb' wäch alaq! Käkowin alaq chuch'ob'ik ri u wäch ri kaj, man käch'ob' tä k'u alaq jas ri tajin kuk'ut ri Dios chuwäch alaq pa taq we q'ij junab' ri'. ⁴ We winaq ri' ri e lawalo, ri man jikom tä kanima', käkaj chi kinb'an jun kajmab'al etal chkiwäch. Man käyi' tä chi k'u na jun etal chke, xane are kinna'taj chke ri etal rech ri Jonás, —xcha chke.

Ri Jesús xeuya kan wa' we achijab' ri', xe'k.

Ri Jesús kätzijon chrij ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos

⁵ Aretaq xe'ax ru tijoxelab' ri Jesús ch'äqäp che ri mar, xsach pa ki jolom ru k'amik b'i ki wa. ⁶ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¡Chitampe! Chichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos xuquje' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' saduceos, —xcha chke.

⁷ Xkitzjob'ela k'u kib' ri tijoxelab', xkib'ij: Ri Are' kub'ij wa' chqe rumal chi man k'o tä qa wa qa k'amom loq, —xecha'.

⁸ Aretaq ri Jesús xretamaj jas ri tajin käkib'ij, xub'ij chke: ¿Jas che tajin kib'ij chi man k'o tä i wa? ¿Tzij ri' chi xa man gas tä kixkojonik! —xcha chke. ⁹ ¿A xa'q are mäja' kich'ob'o, man kána'taj tä chiwe chi xinpir ri job' kaxlan wa, xinjach k'u wa' chkiwäch ri job' mil winaq? ¿A mat kána'taj chiwe janipa' chikäch ch'aqataq taq kaxlan wa ri man xek'is taj ri xeik'olo? ¹⁰ ¿A mat k'u kána'taj chiwe xuquje' chi xinpir ri wuqub' kaxlan wa, xinjach k'u wa' chkiwäch

kiejeb' mil winaq, janipa' chikäch ch'aqataq taq kaxlan wa ri man xek'is taj ri xeik'olo? ¹¹ ¿Jas che man kich'ob' taj chi ri in man are tä tajin kinb'ij ri kaxlan wa aretaq xinb'ij chi kichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos? –xcha ri Jesús chke.

¹² Te k'u ri' ri tijoxelab' xkich'ob'o chi ri Jesús man are tä xub'ij chke chi käkichajij kib' chuwäch ri ch'am re kaxlan wa, xane chuwäch ri ki tijonik ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos.

Ri tat Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo

¹³ Aretaq ri Jesús tajin kënaqajin che ri tinimit Cesarea Filipino, xuta' chke ru tijoxelab', xub'ij chke: ¿Jas käkib'ij ri winaq chwij chi jachin ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq? –xcha chke.

¹⁴ Xkib'ij k'u che: E k'o jujun winaq käkib'ij chi lal ri' ri Juan Qasal Ja', xuquje' käkib'ij jule' chik chi lal ri' ri qa mam Elías. E k'o chi nik'iaj käkib'ij chi lal ri' ri qa mam Jeremías o jun chik chke ri ojer q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, –xcha che.

¹⁵ Xuta' k'u ri Jesús chke: E k'u ri ix, ¿jachin ri in ri kib'ij ix? –xcha chke.

¹⁶ Xch'aw ri tat Pedro, xub'ij che: Lal ri' ri Cristo, ru K'ojol ri k'aslik Dios, –xcha che.

¹⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Utz awe, Simón, u k'ojol ri tat Jonás, rumal chi man are tä jun winaq ri xb'in wa' chawe, xane are ri nu Tat ri k'o chila' chikaj. ¹⁸ Ri in kinb'ij chawe chi ri at, at Pedro. Puwi' k'u we nimalaj ab'aj ri' keinjegb'a wi na ri winaq ri kekojon chwe.* Man käkowin tä k'u na ri kämikal chusachik ki wäch, –xcha che. ¹⁹ Keinya chawe ri lawe re ri k'olib'al ri taqan wi ri Dios. Jachike ri kaq'alajisaj chi man utz tä u b'anik cho ruwächulew, man utz tä u b'anik ri' chila' chikaj. Jachike ri kaq'alajisaj chi utz u b'anik cho ruwächulew, utz u b'anik ri' chila' chikaj.

²⁰ Ri Jesús k'ut xeuPIXab'aj ru tijoxelab', xub'ij chke chi mäkitzijoq wa' che jachin jun chi ri Are' are ri Cristo.

Ri Jesús kutzijoj chi käkäm na

²¹ Tzare chi' k'ut ri Jesús xuchaplej u q'alajisaxik chkiwäch ru tijoxelab' chi ri Are' rajwaxik ke' na pa ri tinimit Jerusalén. Xub'ij chi käb'an na sib'alaj k'äx che kumal ri ki nimaqil ri winaq, kumal ri ki nimaqil ri sacerdots, xuquje' kumal ri tijonelab' re ri Pixab'. Xuquje' rajwaxik chi käkämisax na, te ri' käk'astaj chi k'u na churox q'ij chkixol ri käminaqib'. ²² Are k'u ri tat Pedro xuk'am b'i ri Jesús u tukiel wi. Xuchaplej u yajik, xub'ij che: ¡Mat kraj ri Dios wa', Wajaw! ¡Mat je' käk'ulmaj la wa! –xcha che.

²³ Xutzolq'omij k'u rib' ri Jesús, xub'ij che ri tat Pedro: ¡Chatel chnuwäch, Satanás, xaq at ya'llatz' chwe! Man kach'ob' tä k'u ru chomanik ri Dios, xane xaq xuwi kach'ob' ri ki chomanik winaq, –xcha che.

²⁴ Ri Jesús k'ut xub'ij chke ru tijoxelab': We k'o jun kraj käpe wuk' in, rajwaxik chi mub'an chik xaq jas ri kraj ri are'. Rajwaxik kutelej loq ru cruz, käpe wuk' in, –xcha chke. (Kel kub'ij wa' chi ri winaq ri' man nim tä chik káril ru k'aslemaal, xane kuya u tzij pune ta ne kuriq ri kämikal rumal rech ri Jesús.) ²⁵ Je ri', rumal chi apachin ta ne ri kraj kuto' u wi' ru k'aslemaal cho ruwächulew, käkäm na ri winaq ri', kutzaq na ronojel. Apachin k'u ri kuya ru k'aslemaal pa ri k'äx rumal wech in, kuto' na u wi' ri' ri qas u k'aslemaal wa'.

²⁶ ¿Jas ta k'u lo ri kuch'ak jun winaq we kärechb'ej ronojel ruwächulew, kutzaq

* **16:18** “Ri winaq ri kekojon chwe” e are' ri käb'ix “Iglesia” chke pa castellano. Chawila' ri tzij “Iglesia” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

k'u na ri ranima'? ¿Jas ta k'u lo ri kākowin ri winaq chuya'ik chuk'exwäch ri ranima'? —xcha chke. ²⁷ Kinpe k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, e wachi'l ri loq'alaj taq ángeles. Känimarisax na nu q'ij jas ru nimarisaxik u q'ij ri nu Tat. Kinya k'u na ri tojb'al ke ri winaq chkijujunal jas ri xka'n ri e are' pa ri ki k'aslema. ²⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe chi e k'o jujun chke ri e k'o waral ri man kekäm tä na k'a kinkil na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in petinaq rech kintaqan pa ki wi' ri winaq, —xcha ri Jesús chke ri tijoxelab'.

17

Käk'extaj ru kayeb'al ri Jesús

¹ Xke' waqib' q'ij u b'im kan ri Jesús wa', aretaq xeuk'am b'i ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xuquje' ri tat Juan ru chaq' ri tat Jacobo. Ki tukiel wi xepaqi puwi' jun nimalaj juyub'. ² Xk'extaj k'u ru kayeb'al ri Jesús chkiwäch. Ru palaj ri Jesús xjuluwik je' jas ri q'ij. Ri ratz'iaq xub'an sib'alaj saqloloj je' jas ri saqil. ³ Xaq k'u te'talik xkik'ut kib' kieb' achijab' ri tajin ketzijon ruk' ri Jesús. E are' ri qa mam Moisés rachi'l ri qa mam Elías. ⁴ Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che ri Jesús: Qajaw, ¡sib'alaj utz chi uj k'o waral! We kaj la, káqa'n na oxib' mo',* jun che la, jun che ri qa mam Moisés, jun chik che ri qa mam Elías, —xcha che.

⁵ Aretaq tajin kätzijon ri tat Pedro, xqaj loq jun saqloloj sutz' chkij, xech'uqtaq k'u rumal. Te k'u ri' xch'aw loq Jun chupam ri sutz', xub'ij: Are ri loq'alaj nu K'ojol wa', sib'alaj kākikot ri wanima' rumal. Chitatab'ej b'a' ri kub'ij, —xcha ri'.

⁶ Ri tijoxelab', aretaq xkita wa', sib'alaj xkixej kib'. Xexuki'k xkiquasaj ri ki palaj cho ri ulew. ⁷ Are k'u ri Jesús xqeb' kuk', xeuchap k'u qajoj, xub'ij chke: Mixej b'a' iwib'. Chixwalijoj, —xcha chke.

⁸ Ri e are' chanim xeka'ylob'ik. Man k'o tä chi k'u jachin xkilo, xane xaq xuwi ri Jesús k'o kuk'.

⁹ Qajem ke loq cho ri juyub', ri Jesús xeupixb'aj, xub'ij chke: K'o jachin mitzijoj wi ri iwilom k'a kink'astaj na chkixol ri kāminaqib', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha chke.

¹⁰ Ri tijoxelab' xkita' che ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che kākib'ij ri tijoxelab' re ri Pixab' chi rajwaxik kápe na ri qa mam Elías nab'e? —xecha che.

¹¹ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Tzij ri' chi kápe ri qa mam Elías nab'e, rech kub'an na u b'anik ronojel. ¹² Ri in k'ut kinb'ij chiwe chi ya ulinaq chik ri qa mam Elías. Ri winaq k'ut man xkich'ob' tä u wäch, xane xa xka'n che ri are' jas ri xkaj xka'no. Je k'u ri' xuquje' ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinriq na k'ax pa ki q'ab', —xcha chke.

¹³ Xkich'ob' k'u ri tijoxelab' chi ri tajin kub'ij ri Jesús chke, are ri Juan Qasal Ja'.

Ri Jesús kukunaj jun ala ri k'o jun itzel espíritu che

¹⁴ Aretaq k'ut xeopan chila' jawije' e k'o wi ri k'ialaj winaq, xpe jun achi, xopan ruk' ri Jesús, xxuki k'u chuwäch, xub'ij che: ¹⁵ Tat, chel k'ux la che ri nu k'ojol, xa k'o jun itzel espíritu che, sib'alaj k'u kuriq k'ax rumal. K'ia mul kätzaq pa ri q'aq', pa ri ja'. ¹⁶ Xink'am loq, xinya chkiwäch ri tijoxelab' la, ri e are' k'ut man xekowin tä chukunaxik, —xcha che ri Jesús.

¹⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: ¡Ay, ri alaq winaq ri man kákojon tä alaq che ri Dios! ¡Xaq xuwi káb'an alaq jas ri kaj alaq! ¿A are lo kaj alaq chi xaq tajin wi

* **17:4** Man q'alaj tä wa' we are "mo" o are "káb'al".

kink'oji uk' alaƣ ronojel q'ij? ¿A are lo kaj alaƣ chi xaƣ kinkuy alaƣ? K'ama b'a' alaƣ loƣ ri ala chnuwäch, —xcha chke.

¹⁸ Ri Jesús k'ut xuyaj ri itzel espíritu ri k'o che ri ala, xresaj b'ik. Tzare chi' xutzir ri ala, utz chi k'u kanoƣ.

¹⁹ Ru tijoxelab' ri Jesús xkita' che pa u tukiel wi: ¿Jas che ri uj man xujkowin tä che resaxik b'i ri itzel espíritu ri'? —xecha che.

²⁰ Xub'ij ri Jesús chke: Are wa' rumal chi man ƣas tä k'o ri i kojónik, —xcha chke. Ƣas tzij kinb'ij chiwe chi we ta ri i kojónik je' jas ri in nitz' ija' re mostaza, kixkowin ri' kib'ij che we juyub' ri': “¡Chatel b'i chi', jat jela!” —kixcha che. Ri juyub' kel na b'ik. Man k'o tä ri mat kixkowin chub'anik we ta ƣas tzij kixkojónik, —xcha chke. ²¹ Xaƣ xuwi ruk' ru b'anik orar, xuƣuje' ruk' ru b'anik ayuno kel b'i jun itzel espíritu ri je' u b'anik wa', —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kutzijoj jumul chik chi käkäm na

²² Aretaƣ xetzelej b'i kuk' ri k'ialaj winaƣ, ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab': Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Ƣas Winaƣ, kinjach na pa ki q'ab' ri winaƣ.

²³ Kinkämisax na, churox q'ij k'ut kink'astaj na chkixol ri käminaqib', —xcha chke. Aretaƣ xkita wa' ri tijoxelab', sib'alaj xeb'isonik.

Waral käqil wi ru tojik ri alkab'al re ri nimalaj rachoch Dios

²⁴ Aretaƣ ri Jesús kuk' ru tijoxelab' xeopan pa ri tinimit Capernaum, ri toƣ'il taƣ alkab'al re ri nimalaj rachoch Dios xeopan ruk' ri tat Pedro, xkib'ij che: ¿A mat kutoj re ri ajtij alaƣ ri alkab'al re ri nimalaj rachoch Dios? —xecha che.

²⁵ Je', je ri', —xcha ri tat Pedro chke.

Aretaƣ k'ut xok b'i ri tat Pedro pa ri ja, nab'e xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Simón, ¿jas kachomaj? ¿Jachin taƣ chke käkita' wi ri alkab'al o ri kuchuj ri nimaƣ taƣ taƣanelab' rech ruwächulew? ¿A käkita' wa' chke ri ki winaqil o chke ri man ki winaqil taj? —xcha che.

²⁶ Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij che: Chke ri man ki winaqil taj käkita' wi wa', —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: We je ri', ri winaƣ ri keb'el pa ri ki tinimit ri nimaƣ taƣ taƣanelab' man k'o tä alkab'al ri' käkitojo, —xcha che. ²⁷ Man kwaj tä k'ut chi kinyak royowal jachin jun winaƣ. Rumal ri' jat chuchi' ri mar, chak'iaƣa b'i ri anzuelo pa ri ja'. Chawesaj loƣ ri nab'e kär ri kachapo, pu chi' k'ut kawesaj wi jun puaƣ. Ruk' ri puaƣ ri' katoj ri alkab'al re ri nimalaj rachoch Dios, ri wech in xuƣuje' ri awech at. Chak'ama k'u wa', kate' k'ut, katojo kanoƣ, —xcha che.

18

Ri tijoxelab' käkichomala kib' chrij jachin chke ri nim na u b'anik

¹ Pa ri q'ij ri' ri tijoxelab' xkimulij kib' ruk' ri Jesús, xkita' che: ¿Jachin ri nim na u b'anik chila' jawije' ri kátaƣan wi ri Dios? —xecha che.

² Ri Jesús xusik'ij apan jun alaj ak'al, xuk'amo, xutak'ab'a chkiwäch ru tijoxelab'. ³ Xub'ij k'u chke: Ƣas tzij kinb'ij chiwe. We ri ix man kik'ex tä ri iwanima', ri i chomanik, we man kib'an iwe jas ri kaka'n ri ak'alab' man kaka'n tä nimal, man kixopan tä ri' chila' jawije' ri kátaƣan wi ri Dios, —xcha chke. ⁴ Je k'u ri' kinb'ij chiwe chi ri nim na u b'anik chila' jawije' ri kátaƣan wi ri Dios, are ri man nim tä kub'an che rib', kub'an k'ut jas we ak'al ri'.

⁵ Apachin ri kuk'ulaj jun ak'al jas we ak'al ri' rumal wech in, in ri' kinuk'ulaj, —xcha chke.

Käkiriq k'äx ri winaƣ ri kaka'no chi jun winaƣ chik kuriq ri b'e ri man utz taj

⁶ Apachin k'u ri kub'ano chi jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe kuriq ri b'e ri man utz taj, are utz ri' we ta käxim jun ka' re molino chuqul ri winaq ri', käk'iaq ta k'u b'i pa ri mar. ⁷ Sib'alaj k'äx chke ri winaq cho ruwächulew chi k'o jas ri kub'ano chi ri winaq käkiriq ri b'e ri man utz taj! Amaq'el k'ut käkik'ulmaj wa'. Sib'alaj k'äx k'u re ri winaq ri kub'ano chi jun winaq chik kuriq ri b'e ri man utz taj.

⁸ Rimal ri', we ri a q'ab' o ri awaqañ kub'ano chi ri at kariq ri b'e ri man utz taj, chaq'ata', chak'iaqa apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas k'aslemal pune at kut o at ch'oko', chuwäch ri k'o kieb' a q'ab' o kieb' awaqañ kate' pa ri k'atik jawije' k'o wi ri q'aq' ri man kächuptaj taj. ⁹ We are ri a waq'äch kub'ano chi kariq ri b'e ri man utz taj, chawesaj, chak'iaqa apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas k'aslemal pune xa jun ra waq'äch k'olik, chuwäch ri k'o kieb' a waq'äch, katk'iaq b'i pa ri nimalaj q'aq', —xcha ri Jesús chke.

Waral käqil wi ri k'utb'al chrij ri chij ri xsachik

¹⁰ Miwetzelay b'a' ki wäch jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe. Kinb'ij k'u chiwe chi ri e are' amaq'el ronojel q'ij k'o ri ki ängeles chuwäch ri nu Tat chila' chikaj. ¹¹ Je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, xinpe che ki to'ik ri winaq ri e sachinaq.

¹² ¿Jas kichomaj chrij ri kinb'ij na? We k'o jun achi ri k'o jun ciento u chij, kätzaq k'u kan jun chke, ¿a mat keuya na kan ri' ri jumuch' b'elejlajuj pa ri juyub', ke' k'u chutzukuxik ri jun ri xtzaq kanoq? Je', je ri'. ¹³ We kuriqo, sib'alaj käkikot na ruk'. Nim na ru kikotemal ruk' wa' chuwäch ru kikotemal kuk' ri jumuch' b'elejlajuj ri man zetzaq taj. ¹⁴ Je k'u ri' ri i Tat ri k'o chila' chikaj man kraj taj chi kätzaq jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe.

Ri kub'an jun chusachik u mak jun winaq chik

¹⁵ We ri awachalal kub'an jun k'äx chawe, chattzizon ruk' pa u tukiel wi, chab'ij che jas ru mak. We kukoj rib' chupam, xatkowin ri' chuch'akik ra wachalal. ¹⁶ We k'u ri awachalal man kukoj tä rib' pa ru mak aretaq kattzizon ruk', chasik'ij jun o kieb' winaq chik, rech ronojel ri kib'ij ketamax wa' kumal kieb' u oxib' tal taq tzij. ¹⁷ We k'u man kok ri tzij pu jolom ri käb'ix che kumal ri nik'iaj chik, cheasik'ij konojel ri nik'iaj qachalal. We k'u man kuto jas ri käkib'ij konojel ri qachalal, chab'ana che chi je' jas jun winaq ri man käköjon tä che ri Dios o jun toq'il alkab'al.

¹⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe chi jachike ri kiq'alajisaj chi man utz tä u b'anik kumal ri winaq cho ruwächulew, man utz tä u b'anik ri' chila' chikaj. Jachike k'u ri kiq'alajisaj chi utz u b'anik kumal ri winaq waral cho ruwächulew, utz u b'anik ri' chila' chikaj.

¹⁹ Xuquje' kinb'ij chiwe chi we k'o kieb' chixol waral cho we uwächulew ri kuriq rib' ki chomanik puwi' jun rajwaxik, kaka'n k'u orar chuta'ik wa', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj kuya na wa' chke. ²⁰ Je ri', rumal chi jawije' ri ki mulim wi kib' kieb' oxib' winaq rumal chi kekojon chwe, kuk' ri' in k'o wi, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

²¹ Xpe ri tat Pedro, xuta' k'u che ri Jesús: Qajaw, we ri wachalal k'ia mul kub'an k'äx chwe, ¿janipa' mul rajwaxik kinsach u mak? ¿A kraj ne wuqub' mul ri'? —xcha che.

²² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Man kinb'ij tä chawe chi xa wuqub' mul kasach u mak, xane rajwaxik kasach u mak wuqub' mul chik, wuqub' mul chik, k'ä kopian na pa job' ciento, —xcha che.

Ri k'utb'al chrij ri patäninel ri man xraj taj xusach u mak ri rachi'l

²³ Je ri', rumal chi ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas jun q'inom achi ri xeumulij ri rajchakib', xuchap k'u u ta'ik we k'o ri ki k'as, o we ne k'o u k'as ri are' kuk'. ²⁴ Aretaq tajin kuchaplej rajilaxik ri ki kuenta chkijujunal, xk'am loq jun ajchak ri u k'as k'ia mil quetzales. ²⁵ Are k'u ri jun ajchak ri' man k'o tá kutojb'ej re ru k'as. Ri patrón xtaqanik chi kák'iyix ri ajchak ri' pu q'ab' jun winaq chik rech kápatânin che, rachi'l ri rixoqil, ri ralk'ual, xuquje' konojel ri jastaq re, rech kátojtaj ru k'as. ²⁶ Are k'u ri ajchak xxuki chuwäch ru patrón, xb'ochi'nik, xuta' toq'ob', xub'ij che: “Tat, chajij la paciencia wuk', kintoj na ronojel ri nu k'as,” —xcha che. ²⁷ Ri patrón xutoq'ob'isaj u wäch ri rajchak, xusach u mak, xub'ij che chi man kutoj tá chi ru k'as, xutzooqopij k'u b'ik. ²⁸ Te ri' ri ajchak ri xtzooqopitaj b'ik, xuriq jun rach ajchak ri u k'as kieb' oxib' quetzal ruk'. Xuchap ri rach ajchak chuqul, xuchap u jitz'axik, xub'ij che: “¡Chatojo ra k'as wuk'!” —xcha che. ²⁹ Ri rach ajchak xxuki chuwäch, xb'ochi'nik, xuta' toq'ob' che, xub'ij: “Chachajij paciencia wuk', kintoj na ronojel ri nu k'as,” —xcha che. ³⁰ Ri are' k'ut man xusach tá u mak ri rach ajchak, xane xukoj pa che', xub'ij che chi rajwaxik kutoj na ru k'as. ³¹ Aretaq xkil wa' ri nik'iaj ajchakib' chik, sib'alaj xeb'isonik. Xeb'e' k'ut, xekib'ij che ri ki patrón ronojel ri xb'antajik. ³² Xpe k'u ri ki patrón, xtaqan chesik'ixik ri ajchak ri', xub'ij che: “¡Itzel ajchak! Ri in xinkuy ra k'as rumal chi xata' toq'ob' chwe. ³³ Ri at xuquje' rajwaxik xatoq'ob'isaj ta u wäch ri awach ajchak, jas ri xinb'an in chawe xintoq'ob'isaj a wäch,” —xcha che. ³⁴ ¡Ru patrón k'ut, sib'alaj xpe royowal! Xtaqanik chi kák'äjisax u wäch ri rajchak k'á kutoj na ru k'as.

³⁵ Ri Jesús xuk'isb'ej re ru tzij, xub'ij: Jas ri xub'an ri patrón che ri rajchak, are je' kub'an na ri nu Tat ri k'o chila' chikaj chiwe, we man qas kisach ki mak ri iwachalal, —xcha ri Jesús chke.

19

Ri Jesús kuya tjonik chrij ri ki jachik kib' juk'ulaj winaq

¹ Aretaq xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel wa' we tzij ri', xel b'i pa Galilea, xe' pa taq ri tinimit re Judea, ch'äqäp che ri nima' Jordán. ² E k'ia winaq xeteri b'i chrij, xeukunaj k'u taq ri yawab'ib' chila'.

³ Xeopan k'u jujun tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xkita' che: ¿A taqal che jun achi kujach b'i ri rixoqil pune man qas k'o u mak? —xecha che. Xkib'ij wa' che xaq rech kəqaj ri Jesús pa ki q'ab'.

⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿A mat sik'im alağ pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik jas ri xub'an ri Dios pa ru chaplexik loq ronojel, “chi achi chi ixoq xeub'ano”? —kächa'. ⁵ Xuquje' kub'ij: “Rumal wa' jun achi kuya na kan ru nan u tat, kätuni k'u na ruk' ri rixoqil. Xa e jun chik ri kieb' winaq ri,” —kächa'. ⁶ Je k'u ri' man e kieb' tá chik, xane xa e jun chik. Rumal k'u ri', jas ri xeutunub'a ri Dios, mäjach ki wäch wa' kumal ri winaq, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

⁷ Xkib'ij k'u ri tata'ib' fariseos: ¿Jas che ri qa mam Moisés xtaqanik chi jun achi kuya' kutz'ib'aj jun wuj ri kub'ij wi chi kujach b'i ri rixoqil? Je k'u ri' kuya' kujach b'i ri rixoqil, —xecha che.

⁸ Ri Jesús xub'ij chke: Xa rumal chi sib'alaj ab'ajarinaq ri anima' alağ, are rumal ri' xuya chech alağ chi kuya' käjach b'i alağ ri ixoqil alağ. Man je' tá k'u wa' aretaq xchapletaj loq ronojel. ⁹ Ri in k'ut kinb'ij chech alağ chi apachin ri kujach b'i ri rixoqil, we man rumal ru ch'ab'exik jun achi chik, kák'uli chi k'u na ruk' jun ixoq chik, ri achi ri' kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij

ri nab'e rixoqil. Ri achi k'ut ri kâk'uli ruk' jun ixoq ri jachom kanoq kub'an ri nimalaj mak ri', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

¹⁰ Xkib'ij k'u ru tijoxelab' ri Jesús che ri Are': We jun achi man kuya' taj kujach b'i ri rixoqil, are utz na ri' chi man kâk'uli taj, —xecha che.

¹¹ Ri Jesús xub'ij chke: Man konojel tä winaq kâkich'ij wa' chi man kek'uli taj, xane xaq xuwi ri yo'm chke rumal ri Dios chi kâkich'ijo. ¹² K'o k'u jas che jujun achijab' man kek'uli taj. E k'o jujun xa tzkech wi man kek'uli taj, e k'o nik'iaj chik ri xa b'anom chke kumal ri achijab' chi man kek'uli taj, e k'o k'u nik'iaj chik kâkich'ijo man kek'uli taj xa rumal chi kâkaj kâkipatänij ri Dios. Jachin ri kâkownik je' kub'an wa', chub'ana', —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús keutewchij ri ak'alab'

¹³ Ri winaq xekik'am loq ri ak'alab' cho ri Jesús rech kuya ru q'ab' pa ki wi', rech xuquje' kub'an orar pa ki wi'. Ri winaq ri xekik'am loq ri ak'alab' xeyaj kumal ri tijoxelab'. ¹⁴ Ri Jesús k'ut xub'ij chke: Chiya chke ri ak'alab' chi kepe wuk', meiq'atej rumal chi ri winaq ri kâtaqan ri Dios pa ki wi' e are' winaq ri e je' jas we ak'alab' ri', —xcha chke.

¹⁵ Xuya k'u ru q'ab' pa ki wi' ri ak'alab', te k'u ri' xel b'i chila'.

Jun q'inomalaj ala kâtzijon ruk' ri Jesús

¹⁶ Jun ak'al achi xopan ruk' ri Jesús, xuta' che: Utzalaj Ajtij, ¿jas u wâch utzil rajwaxik kinb'ano rech kinriq ri k'aslemał ri man k'o tä u k'isik? —xcha che.

¹⁷ Ri Jesús xub'ij che: ¿Jas che kab'ij chwe chi utz ri in? Man k'o tä jun qas utz, xane xaq xuwi ri Dios, —xcha che. We k'u kaway kariq ri k'aslemał ri man k'o tä u k'isik, chanimaj ru taqanik ri Dios, —xcha che.

¹⁸ Ri achi xub'ij che: ¿Jachike taq ri' ru taqanik ri Dios ri rajwaxik kinniman chke? —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Matkämisanik, mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil jun winaq chik, mab'an ri elaq', mab'an tzij chrij jun winaq chik. ¹⁹ Nim cheawila wi ra nan a tat. Loq' cheawila wi ri awach winaq jas ri at loq' kawil awib', —xcha ri Jesús che ri achi.

²⁰ Ri achi xub'ij che ri Jesús: Ronojel wa' nu taqem u b'anik tzaretaq in ak'al na. ¿Jas ta chi k'u ri rajwaxik kinb'ano? —xcha che.

²¹ Ri Jesús xub'ij che: We kaway kâjikomataj ra k'aslemał cho ri Dios, jat, cheak'iyij konojel ri jastaq awe, chaya ri rajil chke ri meb'a'ib'. Kâk'oji k'u na ra q'inomal chila' chikaj. Te ri' tasa'j wuk', —xcha che.

²² Aretaq ri achi xuta ri xub'ij ri Jesús, xk'extaj ru wâch, xb'isonik, xe'k rumal chi k'ia ru q'inomal k'olik.

²³ Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Qas tzij kinb'ij chiwe, chi sib'alaj k'âx kutij jun q'inom kok chkixol ri winaq ri kâtaqan ri Dios pa ki wi'. ²⁴ Are man k'âx tä ri rok'owisaxik jun awaj camello* pa ru julil jun t'isomb'al b'aq, chuwâch ri rokik jun q'inom chkixol ri winaq ri kâtaqan ri Dios pa ki wi', —xcha chke.

²⁵ Ri tijoxelab' aretaq xkita wa', sib'alaj xkikajmaj, xkib'ij k'u chb'il taq kib': ¿Jachin ta k'u lo ri kâkownik kuriq ru tob'anik ri Dios? —xecha'.

²⁶ Ri Jesús ko xka'y chke, te ri' xub'ij: Man kekowin tä ri winaq chub'anik wa', kâkowin k'u na ri Dios che ronojel, —xcha chke.

²⁷ Ri tat Pedro xub'ij che ri Jesús: Qajaw, chilampe la chi ri uj qa yo'm kan konojel ri jastaq qe, uj k'o uk' la. ¿Jas k'u ri kâyi' na chqe? —xcha che.

* **19:24** Ri camello are jun awaj ri kuya' kâkiejen jun chrij, más k'ut kâkoj che taq eqa'n. Nim na ri chuwâch jun kiej.

²⁸ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Qas tzij kinb'ij chiwe, kopan na jun q'ij aretaq káb'an k'ak' che ronojel. Aretaq ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinku'b'i na pa ri je'lalaj nu t'u'yulib'al, kánimarisax nu q'ij, are chi' k'ut chi ri ix, ri ix ri k'o wuk' kixku'b'i na xuquje' pa kab'lajuj je'lalaj taq t'u'yulib'al. Kiq'at k'u na tzij pa ki wi' ri kab'lajuj tinimit re Israel. ²⁹ Konojel ri ki yo'm kan kachoch, kachalal, ki nan ki tat, kixoqil, kalk'ual, kulew rumal wech in, kákiriq na jun ciento mul ri tojb'al ke, xuquje' kákiriq na ri k'aslemal ri man k'o ta u k'isik pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na, —xcha chke. ³⁰ E k'ia k'u ri winaq ri nim ke'il wi kámik ri man nim tá chi na ke'il wi pa taq ri q'ij ri'. Xuquje' e k'ia ri man nim tá ke'il wi kámik ri nim ke'il wi na pa ri q'ij ri', —xcha chke ru tijoxelab'.

20

Waral káqil wi jun k'utb'al chkij ri ajchakib'

¹ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas jun achi ajchaq'el jun nimalaj ulew. Xel b'i sib'alaj aq'ab' che ki tzukuxik ajchakib' che ki mulixik ru wäch taq uvas. ² Xeuriq k'u jujun achijab', xuchomaj k'u kuk' chi kákich'ak kakab' quetzal che ri jun q'ij, xeutaq k'u b'i pa ri rulew che ri chak. ³ Xel chi k'u b'i jumul pa ri u b'elej hora re ri aq'ab'il. Xeril nik'iaj achijab' chik ri xaq tajin keqasan q'ij pa ri k'ayib'al. ⁴ Xub'ij k'u chke: “Jix pa ri nu chak, kinya k'u na ri tojb'al iwe ri taqal chiwe,” —xcha chke. Ri e are' k'ut xeb'e' pa ri chak. ⁵ Ri patrón xel chi b'i jumul pa ri nik'iaj q'ij che ki tzukuxik ajchakib', xuquje' pa ri urox hora re ri b'enaq q'ij, junam xub'an kuk' nik'iaj ajchakib' chik. ⁶ Pa ri uro' hora chik re ri b'enaq q'ij, xel chi b'i jumul pa ri k'ayib'al. Xeuriaq chi nik'iaj achijab' ri xaq tajin keqasan q'ij, xub'ij k'u chke: “¿Jas che xaq ix k'o waral juntir ri jun q'ij man k'o tá k'u chak kib'ano?” —xcha chke. ⁷ Ri e are' xkib'ij: “Xa man k'o tá jun ri káb'in chak chqe,” —xecha che. Xub'ij k'u chke: “Jix pa chak wuk' in pa ri wulew, kinya k'u na ri tojb'al iwe ri taqal chiwe,” —xcha chke. ⁸ Aretaq k'ut xok ri aq'ab', ri patrón xub'ij che ri chajil ke ri ajchakib': “Cheasik'ij ri ajchakib', chaya b'i ri tojb'al ke. Are kachap ki tojik nab'e ri xeb'ok k'isb'al. Are k'u ri xeb'ok nab'e keatoj wa' k'isb'al,” —xcha che. ⁹ Xepe k'u ri ajchakib' ri te' xeb'ok pa chak pa ri uro' hora re ri b'enaq q'ij. Chkijujunal tz'aqat kakab' quetzal xyi' chke. ¹⁰ Te k'u ri', aretaq hora chik chi ketoj ri okinaq nab'e pa ri chak, ri e are' xkichomaj chi más na ri tojb'al ke käyi' chkiwäch ri k'á te' xeb'ok pa ri chak. Xuquje' k'u ri e are' xyi' kakab' quetzal chke chkijujunal. ¹¹ Aretaq xkik'amo xkichap u yajik ri ki patrón. ¹² Xkib'ij: “We ajchakib' ri' ri te' xeb'ul k'isb'al, xa jun hora xechakunik. Xaq junam k'u ki tojik xb'an la jas ri uj. Ri uj k'ut xqach'ij ronojel ri jun q'ij chak, xujchakun chuwach ru chuq'ab' ri q'ij,” —xecha che. ¹³ Ri patrón xub'ij che jun chke ri ajchakib': “E ri at, man k'o tá jas ri tajin kinb'an chawe ri mat jikom. ¿A mat junam xqachomaj chi xaq kieb' quetzal ri tojb'al awe? ¹⁴ K'ama b'i ri tojb'al awe, jat. Ri in kwaj kinya ri tojb'al ke we nik'iaj ri' ri te' xeb'ok k'isb'al junam jas ri xinya chawe at. ¹⁵ ¿A mat pa nu q'ab' k'o wi jachike ri kwaj kinb'an ruk' ri nu rajil? ¿A xa k'áx ne kana' chi in utz kuk' konojel?” —xcha ri patrón che ri ajchak. ¹⁶ Je k'u ri' ri winaq ri man nim tá ke'il wi kámik nim ke'il wi na. Are k'u ri winaq ri nim ke'il wi kámik, man nim tá chi ke'il wi na. E k'ia ri e sik'im. Man e k'ia tá k'ut ri e cha'talik, —xcha chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kutzijoj chi na jumul chik chi kákäm na

¹⁷ Paqalem re ri Jesús pa Jerusalén, xeusik'ij k'u ri kab'lajuj u tijoxelab' pa ki tukiel wi, xub'ij chke: ¹⁸ ¡Chiwilampe'! B'enam qe, tajin kujpaqi pa ri tinimit

Jerusalén. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ki nimaqil ri sacerdotes, xuquje' pa ki q'ab' ri tijonelab' re ri Pixab'. Käkiaq'at k'u na tzij pa nu wi' chi kinkämisa na. ¹⁹ Kinkijach k'u na pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik, käketz'b'ej na nu wäch, kinkich'ay na, kinkirip k'u na cho ri cruz. Kink'astaj k'u na chkixol ri käminaqib' churox q'ij, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri xuta' ri ki nan ri tat Jacobo, ri tat Juan

²⁰ Te k'u ri' xeqeb' ru k'ojol ri tat Zebedeo ruk' ri Jesús. E are' ri tat Jacobo, ri tat Juan, kachi'l ri ki nan. Ri ki nan xxuki chuwäch ri Jesús chuta'ik jun toq'ob' che. ²¹ Ri Jesús xuta' che: ¿Jas kaj la, nan? —xcha che.

Ri chichu' xub'ij: Aretaq kächaplej taqanik la pa ki wi' ri winaq, kwaj chi käya la chke ri kieb' wal chi keku'b'i uk' la, ri jun pa wikiäq'ab' la, ri jun chik pa ri moxq'ab' la, —xcha che.

²² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri ix man kich'ob' taj jas u wäch toq'ob' ri tajin kita' chwe. ¿A kixkowinik kich'ij ri k'äx ri kinriq na in, kitij iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij wi na we? ¿A kixkowinik käb'an na i qasna' ix jas ri qasna' ri käb'an na chwe in? —xcha chke.

Xkib'ij k'u che: Kujkowinik, —xecha che.

²³ Xub'ij ri Jesús chke: Qas tzij kiriq na k'äx, kitij k'u na iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij na we in, xuquje' käb'an na i qasna' jas ri käb'an na chwe in. Are k'u ri t'uyulem pa ri nu wikiäq'ab' o pa ri nu moxq'ab', man kuya' taj kinya in chiwe, xane are wa' kech ri e cha'tal rumal ri nu Tat chi ket'uyi pa taq ri t'uyulib'al ri', —xcha chke.

²⁴ Aretaq ri lajij tijoxelab' chik xkita u b'ixik ronojel wa', xpe koyowal ri e are' chrij ri tat Jacobo, ri tat Juan. ²⁵ Xeusik'ij k'u ri Jesús, xub'ij chke: Ri ix iwetam chi ri winaq ri yo'm chke chi ketaqan pa ki wi' ri nik'iaj winaq chik, käkina' chi qas k'o ki chuq'ab' pa ki wi'. Ri ki nimaqil ri winaq k'ut ketaqan pa ki wi', —xcha chke. ²⁶ Man je' tä k'u wa' ri ix. Xane apachin chiwe ri kraj chi nim kil wi, rajwaxik chi kok na che patänil ke konojel. ²⁷ Apachin chiwe ri kraj kok che i nimal, rajwaxik chi kok na che patänil ke ri nik'iaj chik. ²⁸ Are je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man in petinaq taj rech kinpatänixik, xane rech kinpatänin chke nik'iaj chik, xuquje' rech kinya ri nu k'aslema che tojb'al re ri ki torik k'ia winaq, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús keukunaj kieb' moyab'

²⁹ Aretaq ri Jesús tajin kel b'i pa ri tinimit Jericó e rachi'l ru tijoxelab', e k'ia winaq xeteri b'i chrij. ³⁰ E k'o k'u kieb' achijab' moyab' t'uyul chi' ri b'e. Xkito chi ri Jesús tajin kok'ow chila', xkiraq ki chi', xkib'ij che ri Jesús: ¡Tat, lal ri' ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

³¹ Ri winaq xa xekiyajo, xkib'ij chke chi chkitz'apij u pa ki chi'. Are k'u ri e are' man xkita taj, xane sib'alaj ko chi na xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Tat, lal ri' ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

³² Xtak'ij k'u ri Jesús. Xeusik'ij ri kieb' moyab', xuta' chke: ¿Jas kaj alaq chi kinb'an chech alaq? —xcha chke.

³³ Ri moyab' xkib'ij: Tat, käqaj kujka'yik, —xecha che.

³⁴ Te ri' ri Jesús xutoq'ob'isaj ki wäch, xuchap k'u koq ri ki waq'äch. Chanim k'ut xekowinik xeka'yik, xeb'e' k'u ruk' ri Jesús.

¹ Aretaq naqaj chik e k'o wi che ri tinimit Jerusalén, xeopan pa ri alaj tinimit Betfagé. Tajin keok'ow chuwäch ri Ujuyub'al Olivos. Ri Jesús xeutaq b'i kieb' chke ru tijoxelab'. ² Xub'ij b'i chke: Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apan chqawäch. Chila' kiriq wi na jun ati't burro yuqulik, rachi'l jun alaj burro. Chikira', cheik'ama k'u loq chwe, —xcha chke. ³ We k'o jachin jun k'o jas kub'ij chiwe, chib'ij che chi xa kajwataj che ri Qajaw Jesús, chanim k'ut kutzelej chi na loq, —kixcha che.

⁴ Je' xb'antaj wa' rech qas je' kelik jas ri xutz'ib'aj kan ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

⁵ Chib'ij chke ri winaq re ri tinimit
Jerusalén ri k'o puwi' ri juyub' Sión:
“¡Chiwilampe'! Ri Nimalaj i Taqanel
petem re iwuk'.

Man nim tä u b'anik u b'anom che rib',
xane kiejeninaq chrij jun burro.

Chrij ri alaj ral jun burro
kiejeninaq wi,”
—kächa ri'.

⁶ Xeb'e' k'u ri kieb' tijoxelab', je' xka'no jas ri xetaq wi b'i rumal ri Jesús.

⁷ Xkik'am loq ri ati't burro rachi'l ri ral. Xkiya k'u ri ki q'u' chrij, xkiejen k'u ri Jesús. ⁸ E k'ia k'u ri winaq xkilik' ri ki q'u' pa ri b'e, xuquje' e k'o nik'iaj chik ri xekiya u xaq taq che' pa ri b'e ri xekich'upala pa taq ri juyub'. ⁹ Ri winaq ri e nab'ejinaq chuwäch ri Jesús, xuquje' ri e teretoj chrij, ko xech'awik, xkib'ij: ¡Chnimarisax u q'ij ri ralk'ualaxik ri qa mam David ri nim taqanel! ¡Utz re ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw Dios! ¡Chnimarisax u q'ij ri Dios! —xecha'.

¹⁰ Aretaq xok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, konojel ri winaq xkitukij kib', xkitatab'ala chb'il taq kib', xkib'ij: ¿Jachin wa' we achi ri'? —xecha'.

¹¹ Ri winaq xkib'ij: Are wa' ri Jesús, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri aj Nazaret re Galilea, —xecha'.

Ri Jesús kujosq'ij ri nimalaj rachoch Dios

¹² Te k'u ri' xok b'i ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, xeresax b'i ri ajk'ayib' xuquje' ri kekiloq' taq jastaq pa ri nimalaj rachoch Dios. Xeutaq ri ki mesa ri k'exal taq puaq xuquje' xeutaq ri ki tem ri ajk'ay taq palomäx. ¹³ Xub'ij chke ri winaq: Tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij: “Ri wachoch in are jun ja ri käb'an wi orar.” —kächa'. Ri alaq k'ut jun kachoch elaq'omab' b'anom alaq che, —xcha chke.

¹⁴ Chila' pa ri nimalaj rachoch Dios, xeopan jujun achijab' moyab' ruk' ri Jesús, xuquje' jujun ch'okojib'. Xekunax k'u rumal ri Jesús. ¹⁵ Aretaq k'ut ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab', xkil taq ri kajmab'al ri xub'an ri Jesús, xuquje' xkito chi ri ak'alab' käkiraq ki chi' pa ri nimalaj rachoch Dios, käkib'ij: “¡Nim u q'ij ri ralk'ual kan ri nim taqanel David ojer!” —kecha'. Ri e are' xpe koyowal. ¹⁶ Xkib'ij k'u che ri Jesús: ¿A käta la jas ri tajin käkib'ij ri ak'alab'? —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Je', kinto, —xcha chke. ¿A mat sik'im pu alaq ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios? Je wa' kub'ij:

Xya la chke ri ak'alab',
chke ri alaj taq ak'alab' ri ketu'nik
chi qas tzij käkib'ixoj b'ix
ri kuya u q'ij ri Dios,
—kächa', —xcha chke.

17 Xe' k'u ri Jesús, xeuya kan ri ki nimaqil sacerdotes xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. Xel b'i pa ri tinimit Jerusalén, xe' pa ri tinimit Betania. Chila' k'ut xkanaj kan che ri chaq'ab'.

Ri Jesús kuyaj ru che'al higos ri man k'o tä u wäch

18 Aq'ab'il aretaq tajin ketzelej b'i pa Jerusalén, e petinaq pa ri tinimit Betania, xnum k'u ri Jesús. 19 Xril apan jun u che'al higos ri k'o chuchi' ri b'e. Xerila', man k'o tä k'u u wäch xurigo, xane xaq xuwi u xaq. Xub'ij k'u ri Jesús che ri che': ¡Man k'o tä chi jumul chik käk'oji a wäch! —xcha che.

Chanim k'ut xchaqi'jar ru che'al higos. 20 Ru tijoxelab' ri Jesús aretaq xkil wa' sib'alaj xkikajmaj. Xkita' k'u che ri Jesús: ¿Jas che chanim xchaqi'jar ru che'al higos? —xecha che.

21 Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Qas tzij kinb'ij chiwe, we qas kixkojonik, man kub'an tä k'u kieb' i k'ux, man xuwi tä wa' kixkowin chub'anik jas ri xinb'an in che ru che'al higos. Xane kuya' kib'ij che we juyub' ri': "Chatel b'i waral, chak'iaqa b'i awib' pa ri mar," —kixcha che. Káb'antaj k'u na wa', —xcha chke. 22 Ronojel k'u ri kita' che ri Dios käya'taj na chiwe we qas kixkojonik, —xcha chke.

K'o taqanik pu q'ab' ri Jesús

23 Ri Jesús xok pa ri nimalaj rachoch Dios. Aretaq tajin keutijoj ri winaq chila', ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xeopan ruk', xkita' che: ¿Jachin xtaqow la chi káb'an la ronojel wa' we ri? ¿Jachin lo ri yo'winaq che la chi je' káb'an la wa'? —xecha che.

24 Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri in xuquje' k'o ri kinta' chech alaq. We kákwon alaq chub'ixik chwe jas ri kinta', kinb'ij na chech alaq jachin ri yo'winaq chwe chi k'o nu taqanik rech je' kinb'an wa', —xcha chke. 25 B'ij alaq chwe: ¿Jachin xtaqow ri fat Juan chub'anik ri qasna'? ¿A are ri Dios o e are ri winaq? —xcha chke.

Xkichaplej k'u u tzijob'exik kib', xkib'ij: We káqab'ij chi are ri Dios xtaqowik, kub'ij na chqe: "¿Jas k'u che man xkojon tä alaq che?" —kácha na.

26 We káqab'ij chi e are ri winaq xtaqowik, káqaxej qib' chkiwäch ri winaq. Konojel k'u ri winaq kákikojo chi ri tat Juan are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha'.

27 Rumal wa' xkib'ij che ri Jesús: Man qetam taj, —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Man kinb'ij tä k'u in chiwe jachin yo'winaq chwe chi kinb'an wa' we ri', —xcha chke.

Waral káqil wi ri k'utb'al chkiy ri kieb' u k'ojol jun achi

28 Ri Jesús xub'ij chke ri tata'ib' fariseos: ¿Jas káchomaj alaq che wa' ri kinb'ij chech alaq ri? K'o jun achi ri e k'o kieb' u k'ojol. Xub'ij k'u che jun chke ru k'ojol: "Nu k'ojol, jat kámik pa ri nu chak che ki mulixik ru wäch taq ri uvas," —xcha che. 29 Ri ala xub'ij che ru tat: "¡Man k'o tä kine' wi in!" —xcha che. Te k'u ri' xuk'ex ru chomanik, xe' na che ri chak. 30 Ri tata' xe' chi ruk' ri jun u k'ojol chik, xub'ij che: "Jat kámik pa ri nu chak che ki mulixik ru wäch taq ri uvas," —xcha che. Ru k'ojol xub'ij che: "Je', tat, utz ri' kine'k," —xcha che. Man xe' tä k'ut. 31 ¿Jachin k'u chke we kieb' ri' xub'ano jas ri xraj ru tat chi káb'anik? —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Ri e are' xkib'ij: Are ri xtaq nab'e, —xecha che ri Jesús.

Xub'ij ri Jesús chke: Qas tzij ri kinb'ij chech alaq chi ri toq'il taq alkab'al, xuquje' ri itzel taq ixoqib' nab'e keb'ok na chuwäch alaq chkixol ri winaq ri kátaqan ri Dios pa ki wi', —xcha chke. 32 Je ri', rumal chi ri Juan Qasal Ja' xpetik, xuk'ut chuwäch alaq jas káb'an alaq rech jikom ri k'aslemaal alaq cho

ri Dios, man xkoj tä k'u alaq ru tzij. Are k'u ri toq'il taq alkab'al, xuquje' ri itzel taq ixoqib' xkikojo. Are k'u ri alaq, pune xil alaq wa' ri xka'n ri e are', man xk'ex tä ri anima' alaq, man xk'ex tä k'u ri chomanik alaq. Man xkoj tä alaq ri xub'ij ri tat Juan Qasal Ja' chech alaq, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Waral käqil wi ri k'utb'al chkij ri ajchakib' ri man e utz taj

³³ Tatab'ej b'a' alaq we jun k'utb'al chik ri', —xcha chke. K'o jun achi ri xub'an jun tikb'al uvas, xukoralij rij, te k'u ri' xuk'ot jun jul ri käpitz' wi ri uvas, xub'an xuquje' jun tak'atikalaj ja ri käkoj che chajib'al re ronojel.

Xuya k'u kan pa qajomal chke jujun achijab', te ri' xe' ri are' naj pa jun tinimit chik. ³⁴ Xopan k'u ri q'ij ri xechäq'aj ri ki wäch ri uvas, ri ajchaq'el xeutaq b'i jujun patänil taq re kuk' ri ajchakib' chuk'amik re ri ki wäch ri uvas. ³⁵ Are k'u ri ajchakib' xekichap ri patäninelab', jun xkich'ayo, jun xkikämisaj, jun chik k'ut xka'n chab'aj. ³⁶ Ri ajchaq'el ri ulew xeutaq chi b'i nik'iaj taqo'n chik. E k'ia chi na ri xeutaq b'ik chuwäch ri nab'e. Ri ajchakib' k'ut je' xka'n chke jas ri xka'n chke ri nab'e taq taqo'n.

³⁷ Chuk'isb'al ronojel xutaq b'i ri u k'ojoj, xuchomaj k'ut: “Qas nim käkil wi na ri nu k'ojoj,” —xcha'. ³⁸ Aretaq k'ut ri ajchakib' xkil ru k'ojoj ri tata', xkitzijob'ela kib', xkib'ij: “Are wa' ri kechb'en na ronojel. Jo', qakämisaj rech käq'ax kan ronojel ri ulew pa qa q'ab'uj,” —xecha'. ³⁹ Xkichapo, xkesaj b'i pa ri tikb'al uvas, xkikämisaj.

⁴⁰ Te k'u ri' ri Jesús xuta' chke, xub'ij: Aretaq käpe ri ajchaq'el ri ulew tikb'al uvas, ¿jas kub'an na chke ri ajchakib'? —xcha chke.

⁴¹ Ri e are' xkib'ij che ri Jesús: Man kutoq'ob'isaj tä na ki wäch, keukämisaj na ri itzel taq ajchakib' ri', kuya k'u na ri tikb'al uvas chke nik'iaj chik, ri käkijach ru wäch ri tiko'n aretaq kuriq ri q'ij, —xecha che.

⁴² Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿A mat sik'im alaq wa' we tzij ri' pa ru Loq' Pixab' ri Dios? Je wa' kub'ij:

Ri ab'aj ri man xkaj tä ri yakal taq ja, are ab'aj wa' xkoj che toq'eb'al re ri ja. Je' b'anom wa' rumal ri Qajaw Dios. Qas kajmab'al k'u wa' chqawäch,

—kächa', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos. ⁴³ Rumal ri' kinb'ij chech alaq chi ri Dios man kätaqan tä chi na puwi' alaq, xane ri Dios are kätaqan na pa ki wi' ri winaq ri utz käka'n che ri ki chak, ri käkijach kuenta cho ri Dios aretaq kuriq ri q'ij. ⁴⁴ Are k'u we k'o jun kätzaq puwi' ri ab'aj, käq'aj na. We k'u ne are ri ab'aj kätzaq puwi' jun winaq, käk'äjisax na rumal ri ab'aj, —xcha chke.

⁴⁵ Aretaq ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri tata'ib' fariseos xkita wa', xkich'ob'o chi chkij ri e are' xutzizoj wi wa' we k'utb'al ri'. ⁴⁶ Xkaj xkichap ri Jesús. Xkixej k'u kib' chkiwäch ri winaq, rumal chi ri winaq xkikojo chi ri Jesús are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

22

Waral käqil wi jun k'utb'al chrij ri k'ulanem

¹ Jumul chik ri Jesús xuchaplej ki tzijob'exik ri winaq kuk' taq k'utb'al, xub'ij chke: ² Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, junam ruk' jun nim taqanel ri xub'an jun nimaq'ij che ru k'ulanem ru k'ojoj. ³ Xeutaq b'i ri patänil taq re che ki sik'ixik loq ri winaq ri e sik'im pa ri k'ulanem, man xkaj tä k'u ri winaq xepetik. ⁴ Ri tata' xeutaq chi b'i nik'iaj chik patänil taq re, xub'ij b'i chke: “Chib'ij chke ri winaq ri e sik'im chi xutzir ri wa. Xintaqan che ki

kämisaixik ri nu wakäx, ri awaj ri e nu q'ob'sam xepilitajik. Ronojel ri ulab'al k'o chik, sa'j alaq pa ri k'ulanem," —kixcha chke. ⁵ Are k'u ri winaq ri xesik'ix che ri k'ulanem man xeb'ok tä il che ri xub'ij ri nim taqanel. Xaq xkizukuj jas xka'no. Jun xe' chusolixik ri rulew, jun chik xe' che k'ayinik. ⁶ Ri nik'iaj chik xekichap ri u taqo'n ri nim taqanel, xka'n k'äx chke, xekikämisaj. ⁷ Ri nim taqanel sib'alaj xpe royowal, xeutaq k'u b'i ru soldados che ki kämisaxik ri winaq ri xekämisan ru taqo'n. Xtaqan che ru poroxik ri ki tinimit. ⁸ Xub'ij k'u chke ri patänil taq re: "Ronojel ri kajwataj che ri k'ulanem k'o chik, are k'u ri winaq ri xeqasik'ij che ri k'ulanem man taqal tä chke chi kepetik. ⁹ Rimal ri' jix pa taq ri nim b'e, cheisik'ij loq konojel ri winaq ri keirigo rech kepe pa ri k'ulanem," —xcha chke. ¹⁰ Ru taqo'n xeb'el b'i che ki tzukuxik ri winaq pa taq ri b'e. Xekimulij k'u loq konojel ri xekirigo, ri e utz xuquje' ri man e utz taj. Xnoj k'u ri ja kumal ri winaq.

¹¹ Xok b'i ri tata' che kilik konojel ri xesik'ix pa ri k'ulanem. Xril k'u jun achi chkixol ri winaq ri man u kojom tä atz'iaq re k'ulanem. ¹² Xub'ij che: E k'u ri at, "¿Jas che xatok loq waral we man k'o tä awatz'iaq re k'ulanem?" —xcha che. Ri achi man k'o tä jas xub'ij. ¹³ Ri nim taqanel xub'ij chke ri ke'ilow ri mesa: "Chiyutu ri raqan u q'ab'. Jik'iaqa kan chrij ja pa ri q'equm. Chila' k'ut koq' wi na, kuquch'uch'ej na ru ware," —xcha chke. ¹⁴ E k'ia k'u ri e sik'im, xaq k'u e kieb' oxib' ri e cha'talik, —xcha chke.

Waral käqil wi ru tojik ri alkab'al

¹⁵ Xeb'e' k'u ri tata'ib' fariseos, xkitala ki no'j, xjunamataj k'u ki chomanik rech käkik'ot u chi' ri Jesús xaq rech kuya' käkib'ij chi k'o u mak. ¹⁶ Rimal ri' xekitaq b'i jujun chke ri kachi'l junam kuk' nik'iaj chik ri e rachi'l ri tat Herodes chub'ixik che ri Jesús: Ajtij, qetam chi jikom ri anima' la, xuquje' chi käk'ut la ru b'eyal ru rayib'al ri Dios chkiwäch konojel ri winaq. Man käxej tä ib' la chkiwäch ri winaq, pune k'o jas käkichomaj chij la, rimal chi man nim tä kil la jun winaq chuwäch ri jun chik. ¹⁷ B'ij b'a' la chqe jas ri kächomaj la: ¿A taqal chqe käqatoj alkab'al che ri César o man taqal taj? —xecha che.

¹⁸ Ri Jesús xretamaj k'ut ri itzel taq ki chomanik, xub'ij chke: Xaq kieb' wäch alaq, ¿jas che käta' alaq wa' chwe? ¿A mat xa kaj alaq chi kinqaj pa q'ab' alaq? ¹⁹ K'amampe alaq loq jun puaq chnuwäch ri këtoj'ex re ri alkab'al, —xcha chke.

Xkik'am k'u loq ri jun puaq. ²⁰ Aretaq ri Jesús xrilo, xub'ij chke: ¿Jachin ajchaq'el we kayeb'al ri', xuquje' we b'i'aj ri' ri tz'ib'tal chuwäch? —xcha chke.

²¹ Ri e are' xech'awik, xkib'ij: Are rech ri César, —xecha che.

Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ya b'a' alaq che ri César ri rech ri César. Ya k'u alaq che ri Dios ri rech ri Dios, —xcha chke.

²² Aretaq ri tata'ib' fariseos xkita ri xub'ij ri Jesús chke, sib'alaj xkikajmaj u wäch. Xkiya k'u kanoq, xeb'e'k.

Ri tata'ib' saduceos käkita' che ri Jesús chrij ri ki k'astajib'al ri käminaqib'

²³ Pa ri q'ij ri' xeopan jujun tata'ib' saduceos ruk' ri Jesús. Ri tata'ib' ri' käkib'ij chi man kek'astaj tä chi na ri käminaqib'. Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij: ²⁴ Ajtij, b'im kan chqe rimal ri qa mam Moisés chi we käkäm jun achi, käkanaj kan ri rixoqil pa malka'n'il, man k'o tä k'u kan ralk'ual ruk', rajwaxik chi ri rachalal chaq'axel ri k'o kanoq käk'uli ruk' ri ixoq ri malka'n rech kek'oji ralk'ual ruk'. Ri ak'alab' ri' e je' ta ne rech ri käminaq. ²⁵ Chqaxol uj je' xk'ulmataj wa': Xek'oji wuqub' achijab' kachalal kib'. Ri nab'eal xk'uli'k, xkäm k'ut. Man k'o tä ralk'ual xk'oji kan ruk' ri rixoqil, xa je ri' xkanaj kan ri malka'n ixoq che rixoqil ri chaq'axel rachalal. ²⁶ Je' xk'ulmataj xuquje' ruk'

ri ukab', ri urox rachalal, k'ä xek'is na ri wuqub' achalaxik. ²⁷ E käminač chik konojel, xkäm k'u b'i ri ixoq. ²⁸ Aretač k'ut kek'astaj na ri käminačib', čjachin chke wa' we wuqub' achijab' ri' käk'amow ri ixoq che rixoqil? Xk'oji k'u che kixoqil ri wuqub', —xecha che.

²⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri alač xa sachinač alač rumal chi man etam tä alač ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, man etam tä k'u alač ru chuq'ab' ri Dios. ³⁰ Aretač ri käminačib' kek'astajik, man kek'uli tä chik, man käkiya tä k'u ri kalk'ual che k'ulanem, xane xač e junam chik kuk' ri ángeles rech ri Dios ri e k'o chila' chikaj, —xcha chke. ³¹ Chrij k'u wa' chi kek'astaj na ri käminačib', k'o na ri kwaj kinb'ij chech alač: ¿A mat sik'im alač ri kub'ij wi ri Dios? Je wa' kub'ij: ³² “In ri', in ru Dios ri Abraham, ru Dios ri Isaac, ru Dios ri Jacob,” —kächa'. Ri qa Dios man are tä Dios kech ri käminačib', xane kech ri e k'ask'oj, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' saduceos.

³³ Aretač xkita ri winač wa' ri xub'ij ri Jesús, konojel sib'alaj xkikajmaj ru tijonik.

Ri Jesús kutzijoj ri tačanik ri nim na u b'anik

³⁴ Aretač ri tata'ib' fariseos xkito chi ri saduceos xtz'apix u pa ki chi' rumal ri Jesús, ri e are' xkimulij kib'. ³⁵ Jun k'u chke ri fariseos are tijonel re ri Pixab'. Xopan k'u ruk' ri Jesús rech kuk'am u pu chi', xub'ij che: ³⁶ Ajtij, čjachike ri tačanik ri nim na u b'anik ri k'o pa ri Pixab'? —xcha che.

³⁷ Ri Jesús xub'ij che: “Sib'alaj chiwaj ri i Dios, ri Iwajaw, chijikib'a ri i k'ux, chijikib'a ri iwanima' chrij, chikojo ri i chomanik chub'anik wa',” —xcha che. ³⁸ Are wa' ri tačanik ri nim na u b'anik, ri nab'e chkiwäch konojel. ³⁹ Ri ukab' tačanik ri nim na u b'anik ri junam ruk' ri nab'e are wa': “Cheiwaj ri i wach winač, jas ri ix kiwaj iwib’,” —xcha'. ⁴⁰ We kieb' tačanik ri' e are wa' ri gas u k'ux ronojel ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xuquje' e are wa' u k'ux ri ki tijonik ri q'alajisal tač re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha che.

Ri Jesús kätzjon chrij ri ralk'ualaxik ri Cristo

⁴¹ K'ä ki mulim kib' ri tata'ib' fariseos. ⁴² Ri Jesús xuta' chke: ¿Jas kächomaj alač chrij ri Cristo? ¿Ralk'ual jachinoq? —xcha chke.

Ri e are' xkib'ij: Ri Cristo are ralk'ual kan ri qa mam David ojer, —xecha che.

⁴³ Ri Jesús xub'ij chke: ¿Jas k'u che ri qa mam David ojer rumal ri Loq'alaj Espiritu xub'ij Qajaw che ri Cristo? Xub'ij k'ut:

⁴⁴ Xub'ij ri Qajaw ri qa Dios che ri Wajaw:

“Chatt'uyul pa ri nu wikiäq'ab',
k'ä kinya na chawe chi katch'akanik,
kattačan k'u pa ki wi' konojel
ri kaka'n ki k'ulel chawe,”

—xcha ri qa mam David. ⁴⁵ ¿Jas ta ne che ri Cristo are ralk'ual kan ri David we ri qa mam David xub'ij Qajaw che ri Cristo? —xcha ri Jesús chke.

⁴⁶ Man k'o tä chi k'u jachin jun xkowinik xch'awik, xub'ij ta chi jun tzij che ri Jesús. Pa tač k'u ri q'ij ri' xetani'k, man k'o tä chi jachin jun k'o jas xuta' che ri Jesús.

23

Ri Jesús kub'ij chi ri winač rajwaxik käkichajij kib' chkiwäch ri fariseos xuquje' chkiwäch ri tijonelab' re ri Pixab'

1 Ri Jesús xub'ij chke ri winaq xuquje' chke ru tijoxelab': 2 Ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri tata'ib' fariseos k'o taqanik pa ki q'ab' chuq'alajisaxik ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. 3 Cheinimaj b'a', chib'ana k'u ronoxel ri kākib'ij chiwe. Xuwi k'u mib'an iwe jas ri kāk'a'n ri e are', rumal chi jun wi ri kākib'ij, jun chi k'u wi ri kāk'a'no. 4 Ri taqanik ri kāk'iya are je' jas jun eqa'n ri sib'alaj al, ri man k'o tā jun kuch'ij ri ra'lal. Kākaj k'ut chi kāk'inimaj ri winaq. Ri e are' k'ut man k'o tā jub'iq' kāk'a'n che ki to'ik. 5 Ronoxel ri kāk'a'no xaq rech kilitaj kumal ri winaq. Kāqaj chkiwäch kāk'inak' paj taq tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios cho ru krukil ri ki palaj xuquje' che ri ki q'ab' ri tz'ib'tal cho rab'ara'q taq wuj. Xuquje' kāqaj chkiwäch kākikoj charchāq taq atz'iaq ri k'o retz'b'alil nimaq na chuwäch ri ke ri winaq. 6 Are kākitzukuj ri t'uyulib'al ri nim ke'il wi na pa taq ri ula'nem, xuquje' ri t'uyulib'al ri nimaq ki b'anik pa taq ri rachoch Dios. 7 Kākaj chi sib'alaj utz ki ch'ab'exik káb'an kumal ri winaq pa taq ri b'e, xuquje' chi káb'ix ajtij chke.

8 Are k'u ri ix mib'ano chi ri winaq kākib'ij ajtij chiwe. Iwonojel ri ix, iwachalal iwib', xa k'u jun ri Iwajtij k'olik, are ri Cristo. 9 Mib'an i tat che jun winaq cho ruwächulew, xa k'u jun ri i Tat, are ri k'o chila' chikaj. 10 Mib'an che iwib' chkiwäch ri winaq chi ix k'amal taq ki b'e, xuwi k'u ri Cristo are K'amal i B'e. 11 Jachin ri keupatānij konoxel, are wa' ri nim na u b'anik chixol. 12 Jachin ri nim kub'an che rib' man nim tā kil wi na. Jachin k'u ri man nim tā kub'an che rib' are ri' nim kil wi na.

13 ¡K'āx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Keq'atej alaḡ ri winaq rech man keb'ok tā chkixol ri winaq ri kátaqan ri Dios pa ki wi'. Xaq keq'atej alaḡ ri kākaj keb'okik, man kok tā k'u alaḡ xuquje'.

14 ¡K'āx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Kātoqij alaḡ ri kachoch ri malka'nib' taq ixoqib', te ri' kāyuq alaḡ u tza'm ri tzij alaḡ aretaq káb'an alaḡ orar, rech man q'alaḡ tā ri etzelal ri káb'an alaḡ. Rumal ri' nim na ri k'ājisab'al wäch alaḡ aretaq kāq'at na tzij pa ki wi' ri winaq.

15 ¡K'āx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Ri alaḡ kāwakat alaḡ cho ronoxel ruwächulew, kāq'ax alaḡ ch'āqāp che taq ri mar chuch'akik jun winaq ruk' ri tijonik alaḡ. Aretaḡ k'ut kākowin alaḡ chuch'akik, káb'an alaḡ che chi taqalik ke' pa ri q'aq' nab'e chuwäch alaḡ.

16 ¡K'āx ech alaḡ, ri alaḡ moyab' k'amal taq b'e! Ri alaḡ káb'ij alaḡ: “We jun winaq kukoj ru b'i' ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij aretaḡ kub'an juramento, man ḡas rajwaxik tā ri' kub'ano jas ri xuchi'j u b'anik. Are k'u we kukoj pa ru tzij ri q'ān puaq ri kojom che ri nimalaj rachoch Dios, rajwaxik wi ri' kub'ano jas ri xuchi'j,” —kācha alaḡ. 17 ¡Xaq alaḡ kon, xaq alaḡ moyab'! ¡Jachike nim na u b'anik: ri q'ān puaq o ri nimalaj rachoch Dios ri kub'an nim u b'anik che ri q'ān puaq? 18 Xuquje' káb'ij alaḡ: “We jun winaq kukoj ri ta'b'al toq'ob' pa ru tzij aretaḡ kub'an juramento, man ḡas rajwaxik tā ri' kub'ano jas ri xuchi'j u b'anik. We k'u are kukoj ri sipanik ri k'o puwi' ri ta'b'al toq'ob' pa ru tzij, rajwaxik ri' kub'ano jas ri xuchi'j,” —kācha alaḡ. 19 ¡Xaq alaḡ kon, xaq alaḡ moyab'! ¡Jachike ri nim na u b'anik: ri sipanik o ri ta'b'al toq'ob' ri kub'an sib'alaj loq' che ri sipanik? 20 Jachin ri kukoj ri ta'b'al toq'ob' pa ru tzij, man xuwi tā ri ta'b'al toq'ob' ri' kukoj pa ru tzij, xane ronoxel ri k'o puwi' ri ta'b'al toq'ob'. 21 Jachin ri kukoj ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij man xuwi tā ri nimalaj rachoch Dios ri' kukoj pa ru tzij, xane xuquje' ri Dios ri k'o chila'. 22 Xuquje' jachin ri kukoj ri kaj pa ri u tzij aretaḡ kub'an juramento,

man xuwi tä kukoj ri je'lalaj u t'uuyulib'al ri Dios pa ru tzij, xane xuquje' ri Dios ri t'uuyul puwi'.

²³ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Ri alaḡ käya alaḡ che ri Dios ru lajujil ri q'eb'un, ri anis, ri comino, yo'm k'u kan alaḡ u b'anik ri tijonik ri nim u b'anik ri k'o pa ri Pixab'. Man käb'an tä alaḡ ri jikomal, man kätoq'ob'isaj tä alaḡ ki wäch nik'iaj winaḡ chik, man ḡas tä käkojon alaḡ che ri Dios. Are wa' ri rajwaxik käb'an alaḡ, man käya tä k'u kan alaḡ u b'anik ri nik'iaj chik. ²⁴ ¡Ri alaḡ, xaḡ alaḡ moyab' k'amal taḡ b'e! Käb'an ech alaḡ jas kub'an jun achi, man kraj taj kub'iq' b'i jun amalo. Je' ta ne chi käb'iq' b'i alaḡ jun awaj camello.

²⁵ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Utz käb'an alaḡ chkiwäch ri winaḡ xaḡ rech utz kil wi alaḡ kumal. Qas tzij k'ut kelaḡ'an alaḡ, kärayij alaḡ ri kech nik'iaj winaḡ chik. Je' ri b'anik alaḡ jas ri laḡ ri xuwi ch'ajtal ri rij, are k'u ru pam tz'il na. ²⁶ Alaḡ moyab' taḡ fariseos. Are rajwaxik nab'e käch'aj ru pam ri vaso xuquje' ri plato, te k'u ri' käch'aj ri rij.

²⁷ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Junam alaḡ kuk' ri muḡub'al ke taḡ ri käminaqib' ri tz'ajom ri rij che chun. Rumal ri' sib'alaj je'l kelik. Are k'u ru pam nojinaḡ che ki b'aḡil taḡ käminaqib', xuquje' nojinaḡ che ronojel chulaj tz'ilol. ²⁸ Je' ri' ri alaḡ. Utz keḡ alaḡ chkiwäch ri winaḡ. Are k'u ri anima' alaḡ sib'alaj man utz taj, xaḡ k'u kieb' u wäch ri käb'an alaḡ.

²⁹ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Ri alaḡ käb'an alaḡ ki b'anik ri muḡub'al kech ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios ojer. Käwiḡ alaḡ ri muḡub'al kech ri winaḡ ri utz xka'no. ³⁰ Käb'ij k'u alaḡ: "We ta xujk'oji kan pa ri ki q'ijol ri ḡa nan ḡa tat ojer, mat xujtob' ri' che ki kämisaxik ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios ojer," —kächa alaḡ. ³¹ Ruk' wa' we käb'ij alaḡ ri', käḡ'alajisaj ib' alaḡ chi alaḡ kachalaxik kan ri winaḡ ri xekämisan ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios. ³² ¡Xaq tajin käk'is alaḡ u b'anik ri xkichaplej kan u b'anik ri nan tat alaḡ ojer!

³³ ¡Alaḡ kumätz! ¡Itzel taḡ winaḡ! ¡Alaḡ kal taḡ kumätz! ¿Jachin ta lo ri käto'w alaḡ chu wäch ri k'äjisab'al wächaj re ri q'aḡ? ³⁴ Rumal ri' keintaḡ na loḡ q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios uk' alaḡ, keintaḡ na loḡ achijab' ri k'o ki no'j xuquje' tijonelab'. Are k'u ri alaḡ kekämisaj na alaḡ, kerip na alaḡ jujun chke cho ri cruz. Jujun chik kech'ay na alaḡ pa taḡ ri rachoch Dios. Jujun chik käb'an alaḡ k'äx chke je ri' chi rajwaxik keanimaj na b'i pa taḡ ri tinimit. ³⁵ Rumal ri' alaḡ ajchaḡ' mak che ri ki kämikal konojel ri utzalaj taḡ winaḡ ri e kämisam. Xchaptaj loḡ ruk' ri Abel ri ala ri jikom ranima' k'ä ruk' ri Zacarias ru k'ojol ri Berequias ri xkämisaj alaḡ chxixol ri rachoch Dios ruk' ri ta'b'al toḡ'ob'. ³⁶ Qas tzij kinb'ij chech alaḡ chi ronojel wa' we mak ri' käḡaj na pa ki wi' ri winaḡ kämik, —xcha ri Jesús chke ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri fariseos.

Ri Jesús käroḡ'ej ki wäch ri winaḡ pa ri tinimit Jerusalén

³⁷ ¡Ay, winaḡ aj Jerusalén! ¡Ix ri' ri keikämisaj ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios, keib'an che ab'aj ru taḡo'n ri Dios! ¡K'ia mul nu rayim i mulixik iwonojel ri ix jas kub'an jun ati't ek' keumulij ri alaj taḡ ral chuxe' ru xik! ¡Ri ix k'ut man xiwaj taj! ³⁸ Xaq b'a' chiwila na käwonob'ax na kan ri iwachoch. ³⁹ Kinb'ij k'u chiwe chi man kiwil tä chi na nu wäch k'ä kopan na ri q'ij aretaḡ

kib'ij: “Nim u q'ij ri petinaq pa ru b'i ri Qajaw Dios,” —kixcha na, —xcha ri Jesús chke.

24

Ri Jesús kuq'alajisaj chi káwulix na ri nimalaj rachoch Dios

¹ Xel loq ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, b'enam re aretaq xegeb' ru tijoxelab' ruk', xkichaplej u k'utik taq ri ja re ri nimalaj rachoch Dios chuwäch. ² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿A kiwil we nimaq taq ja ri'? Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man kákanaj tá k'u kan jun ab'aj puwi' jun ab'aj chik. Ronojel káwulix na, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj taq ri etal re ri k'isb'al taq q'ij

³ Xe' k'u ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab' puwi' ri Ujuyub'al Olivos. T'uyl k'u ri Jesús chila', ru tijoxelab' xeopan ruk', xkib'ij che pa u tukiel wi: Káqaj chi káb'ij la chqe, ¿jampa' káb'antaj na wa'? ¿Jas u wäch etal káb'antaj na chuk'utik chqawäch chi xopan ri q'ij re ri petb'al la xuquje' ri k'isb'al re ruwächulew? —xecha che.

⁴ Ri Jesús xub'ij chke: Chichajij iwib', k'o jachin jun mixsub'uwik, —xcha chke. ⁵ E k'ia k'ut ri kepe na, kákikoj na ri nu b'i, kákib'ij: “In ri' ri Cristo,” —kecha na. E k'ia winaq k'ut ri kesub'taj na kumal, —xcha chke. ⁶ Ri ix kita na chi tajin káb'an nimalaj ch'oj, kita na ki tzijoxik taq ch'oj jawije' taq chi', mixej k'u iwib'. Rajwaxik chi je' káb'antaj na wa', k'á mája' k'u ri k'isb'al. ⁷ Käch'ojin k'u na ri jun tinimit ruk' ri jun tinimit chik, xuquje' käch'ojin na jun nim taqanel ruk' jun nim taqanel chik. Kápe na wi'jal, kápe na nimaq taq yab'il, kepe na k'ia káb'raqañ jawije' taq chi'. ⁸ Xaq k'u chapleb'al wa' re ronojel ri k'áx ri kápe na pa ki wi' ri winaq.

⁹ Kixjach k'u na chkiwäch ri q'atal taq tzij rech káb'an k'áx chiwe, kixkámisax na. Konojel ri winaq káketzelaj na i wäch xa rumal wech in. ¹⁰ Pa taq ri q'ij ri' e k'ia ri kub'an na kieb' ki k'ux chwij. Káketzelaj na kib' chb'il taq kib', kákijachala na kib' pa kámisaxik. ¹¹ E k'ia ri kepe na ri xaq e b'anal taq tzij, kákib'ij chi e q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, e k'ia k'u ri winaq ri kekisub' na. ¹² Sib'alaj kánimar na ri etzelal. Je ri' chi e k'ia winaq man kákaj tá chi na kib'. ¹³ Jachin k'u ri kuch'ij ri k'áx k'á kák'is na ronojel, kuriq na ru tob'anik ri Dios. ¹⁴ Kátzijox k'u na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios cho ronojel ruwächulew chke konojel ki wäch winaq, te k'u ri kápe na ri k'isb'al.

¹⁵ Ri qa mam Daniel, jun chke ri q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xutz'ib'aj ojer chrij ri itzel awaj ri ketzelan na ronojel. (Jachin ri kusik'ij wa' ri tz'ib'tal waral, chuch'ob'o' jachin ri' ri awaj ri kub'ij chi'.) Kiwil na wa' kák'oji chila' pa ri loq'alaj k'olib'al jawije' ri man ya'tal tá wi chi k'olik. ¹⁶ Rajwaxik chi ri winaq ri e k'o pa Judea keanimaj b'i pa taq ri juyub'. ¹⁷ Ri winaq ri k'o puwi' ri rachoch, aninaq chqaj loq, mok chi b'i chupam ri ja chuk'amik b'i jas jun jasach. ¹⁸ Xuquje' ri winaq ri k'o pa ri juyub', mätzelej chi b'i cho ja chuk'amik b'i ri ratz'iaq. ¹⁹ ¿Sib'alaj k'áx ke ri ixoqib' ri yawab' taq winaq chik pa taq ri q'ij ri', xuquje' ri k'o alaj taq kal ri k'á ketu'nik! ²⁰ Chib'ana b'a' orar, chita' che ri Dios chi mák'ulmataj ronojel wa' pa u q'ijol ri tew, xuquje' chi mat káb'antaj wa' pa ri q'ij re uxlanem. ²¹ Kápe k'u na nimalaj k'áxk'ol pa taq ri q'ij ri', ri man k'o tá jumul u b'anom wa' tzare chi' xchaplex loq ru b'anik ruwächulew rumal ri Dios, k'á kámik. Te k'u ri' man kápe tá chi na nimalaj k'áxk'ol junam ruk' ri k'áxk'ol ri'. ²² We ta ri Qajaw Dios mat kub'ano chi xaq

q'atatal q'ij kāk'o'ji we k'äxk'ol ri', mat k'o jun winaq ri' ri kāk'asi kanoq. Ri Dios k'ut u b'anom chi xaq q'atatal q'ij kāk'o'ji wa' we k'äxk'ol ri' rumal chi keraj ri e cha'tal rumal ri Are', —xcha chke.

²³ We k'u k'o jun ri kub'ij chiwe: “Chiwilampe', k'o ri Cristo chi ri',” we kub'ij: “Chiwilampe', k'o jela',” —kächa chiwe, mikojo ri kub'ij. ²⁴ Kepe k'u na winaq ri kāk'a'n che kib' chi e Cristo, xuquje' kepe na jule' chik ri kāk'a'n che kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Kāk'a'n na nimaq taq etal, xuquje' nimaq taq kajmab'al che ki sub'ik ri winaq, xuquje' ne ri e cha'tal rumal ri Dios we kekowinik. ²⁵ Nu b'im chi k'u apan wa' chiwe ix, k'ä mäja' káb'antajik. ²⁶ Rumal ri', we káb'ix chiwe: “Chiwilampe', waral k'o wi ri Are' pa ri juyub' ri kätz'inowik,” mixe' che rilik. We káb'ix chiwe: “Chiwilampe', waral k'o wi pa ja,” mikojo, —xcha ri Jesús chke. ²⁷ Je' jas kub'an ri kaypa' ri kärepeq'un cho ri kaj chrelb'al q'ij kāk'alajin k'ä chuqajb'al q'ij, are je ri' ri nu petik in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ²⁸ Jawije' k'u k'o wi ri kāmīnaq, chila' kākimulij wi na kib' ri k'uch, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral kätzijox wi jas u petik ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq

²⁹ Xaq xuwi k'u kok'ow ri nimalaj k'äx ri', ri q'ij kāk'equmar na, ri ik' man kätunun tä chik, ketzaq k'u na loq' ri ch'imil cho ri kaj. Keslab'isax k'u na konojel ri k'o ki chuq'ab' ri e k'o cho ri kaj je' jas ri q'ij, ri ik', ri ch'imil xuquje' nik'iaj chik. ³⁰ Te k'u ri' kilitaj na cho ri kaj ri retal ri nu petb'al in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Keb'oq' k'u na ri winaq pa konojel tinimit cho ruwächulew. Kinkil k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in petinaq pa taq ri sutz' cho ri kaj ruk' nimalaj chuq'ab', känimarisax k'u na nu q'ij. ³¹ Keintaq k'u na b'i ri nu ángeles, rech ruk' ri ch'ab'al ri trompeta ri sib'alaj ko kätataj na pa ronojel ruwächulew, keb'e' k'u che ki mulixik konojel ri e cha'tal rumal ri Dios pa ri relb'al q'ij, pa ri u qajb'al q'ij, pa ri u mox ri relb'al q'ij, pa ri uwikiäk'ab' ri relb'al q'ij, pa ronojel ruwächulew, —xcha chke.

³² Chich'ob'o b'a' ri k'utb'al chrij ru che'al higos: Aretaq keräxar ru q'ab', ketuxin k'u ru xaq, iwetam ri' chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'alaj. ³³ Je ri' xuquje' ri ix aretaq kiwilo chi tajin kāk'ulmataj ronojel wa', chiwetamaj chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'ij ri kinpetik. Je' ta ne chi in k'o chi' ri uchib'e. ³⁴ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi keb'antaj na ronojel wa' k'ä mäjoq kekäm ri winaq re we q'ij junab' ri'. ³⁵ Käsach na u wäch ri kaj xuquje' ruwächulew, are k'u ri tzij ri nu b'im chiwe keb'antaj na wa', man käsach tä ki wäch, —xcha chke.

³⁶ Man k'o tä k'u jachin jun retam jampa' kopan ri q'ij ri', man etamtal tä k'u ri hora. Man ketam tä ri ángeles chila' chikaj, man retam tä k'u ru K'ojol ri Dios, xane xaq xuwi ri qa Tat Dios retam wa', —xcha chke.

³⁷ Jas ri xk'ulmataj pa ru q'ijol ri qa mam Noé ojer, are je' kāk'ulmataj na aretaq ri in kinpetik, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ³⁸ Pa taq ri q'ij ri', k'ä mäjoq xqaj ri nimalaj q'eqal jáb', ri winaq xaq xuwi xkilij ri wi'm, ru tijik taq vino. Xek'uli'k, xkiya ri kalk'ual che k'ulanem. Je wa' xka'n ronojel q'ij k'ä xok na ri qa mam Noé pa ri arca. ³⁹ Man xeb'ok tä il k'ä xqaj na ri q'eqal jáb' pa ki wi', xekäm k'u konojel. Je ri' xuquje' kāk'ulmataj na aretaq kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ⁴⁰ Pa ri q'ij ri' kek'o'ji na kieb' achijab' ri tajin kechakan pa juyub'. Jun chke kāk'am na b'ik, are k'u ri jun chik käyi' na kanoq. ⁴¹ Pa ri q'ij ri' kek'o'ji na kieb' ixoqib' ri tajin keke'nik. Ri jun kāk'am na b'ik, are k'u ri jun chik käyi' na kanoq.

⁴² Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, rumal chi man iwetam taj jachike hora ri kape ri Iwajaw, ru K'ojol ri Dios. ⁴³ Mäsach b'a' chiwe ri kinb'ij chanim ri':

We ta jun rajaw ja retam jas hora kopan ri elaq'om chaq'ab', man käwar tä na ri', xane käk'asi na. Man kuya tä ri' chi ri elaq'om kok b'i pa ri rachoch che relaqa'axik b'i ri jastaq re. ⁴⁴ Rumal ri' chib'ana u b'anik iwib', xaq chixeyenoq. Aretaqa k'ut man kichomaj taj chi kinpetik, kinpe na in, in ri ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

Waral käqil wi ri patäninel ri jikom ranima' xuquje' ri patäninel ri man jikom tä ranima'

⁴⁵ Qachomajmpe' jas ri kub'an jun patrón, ri k'o jun patänil re ri jikom ranima', ri k'o u no', kukoj k'u kan che ki chajixik konojel ri e k'o pa rachoch rech kuya ri ki wa konojel ri rajchakib' ronojel q'ij. ⁴⁶ Utz re ri patäninel ri' we tajin kub'ano jas ri xtaq wi kanoq aretaqa kätzelej loq ru patrón. ⁴⁷ Qas tzij ri kinb'ij chiwe, chi ri patrón kukoj na ri patäninel ri' che chajil re konojel ri jastaq re. ⁴⁸ We k'u ri patäninel man utzalaj achi taj, kuchomaj k'u ri are' chi ru patrón man kätzelej tä loq chanim, ⁴⁹ kuchaplej u b'anik k'äx chke ri nik'iaj ajchakib', kuchaplej wi'm, kuchaplej u tijik ja' kuk' ri q'ab'arelab'. ⁵⁰ Te'talik ri patrón kätzelej loq pa ri q'ij ri man retam tä ri patäninel, pa ri hora ri man kuchomaj taj. ⁵¹ Sib'alaj k'äx k'u ri k'äjisab'al u wäch kuya na ri patrón, junam u k'äjisaxik u wäch kub'an na kuk' ri winaq ri xaq kieb' ki wäch. Kutij k'u na oq'ej kuk', kuquch'uch'ej na ru ware, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

25

Waral käqil wi ri k'utb'al chkij ri lajuj alitomab'

¹ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq kinjunamaj ruk' ri lajuj alitomab' ri xeb'e' cho rachoch ri ali ri käk'ulik che reyexik ri novio. Chkijujunal k'ut xkik'am b'i ri ki lámparas. ² E job' chke ri alitomab' e saq'orib', are k'u ri job' chik e sak'aj. ³ Ri alitomab' ri e saq'orib' xkik'am b'i ri ki lámparas, man xkik'am tä k'u b'i nik'iaj aceite chik rech käkiya chkipam. ⁴ Are k'u ri alitomab' ri e sak'aj xkik'am b'i ri ki lámparas xuquje' xkik'am b'i ri ki leme't re aceite. ⁵ Xb'eytaj k'u ri novio. Ri lajuj alitomab' konojel xkichaplej yuxk'atem, xewar k'ut. ⁶ Pa nik'iaj aq'ab' k'ut xtataj jun ri ko xch'awik, xub'ij k'ut: “¡Chiwilampe', xpe ri novio, chixel loq chuk'ulaxik!” —xcha'. ⁷ Xewalij k'u konojel ri alitomab', xkib'an u b'anik ri ki lámparas. ⁸ Are k'u ri alitomab' ri e saq'orib' xkib'ij chke ri alitomab' ri e sak'aj: “Chiya jub'iq' qe ri iwaceite rech man kechup tä ri qa lámparas uj,” —xecha chke. ⁹ Ri alitomab' ri e sak'aj xech'awik, xkib'ij: “Man kuya' taj, rumal chi man kub'ana tä ne ri qech uj we käqaya ri iwe ix. Are utz xa kiloq'o loq ri iwe pa ri k'ayib'al,” —xecha chke. ¹⁰ E b'enaq k'u ri job' alitomab' ri e saq'orib' chuloq'ik ri aceite aretaq xopan kan ri novio. Ri job' alitomab' ri kuk'am kaceite xeb'ok ruk' ri novio pa ri nimaq'ij re ri k'ulanem. Xtz'apix k'u ri uchija. ¹¹ Xetzelej k'u loq ri job' alitomab' chik ri xeb'e' chuloq'ik ri kaceite, xkib'ij k'ut: “¡Tat, tat, jaqa la ri uchija chqawäch!” —xecha'. ¹² Ri are' k'ut xub'ij chke: “Qas tzij kinb'ij chiwe chi man wetam tä i wäch,” —xcha chke.

¹³ Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Chiwila b'a' iwib' ix, chixk'ask'atoq, rumal chi man iwetam taj jachike q'ij, jachike hora kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha chke.

Waral käqil wi ri k'utb'al chrij ri puqaq

¹⁴ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq kinjunamaj ruk' jun achi ri ke' pa b'inem. Ri achi ri', aretaq xaq jub'iq' kraj chi kel b'ik rech ke' pa jun

tinimit chik, xeusik'ij ri patänil taq re, xujach k'u kan ru rajil chkiwäch rech chechakun ruk'.

¹⁵ Xuya chke chkijujunal jas ri kekowinik chukojik. Xuya job' mil quetzal che ri jun, che ri jun chik xuya kieb' mil quetzal, che ri jun chik xuya mil quetzal. Te ri' ri achi xe' pa ru b'inem. ¹⁶ Ri patäninel ri xuk'am job' mil quetzal xe'k, xchakun ruk' ri puaq. Je ri' xuch'ak chi job' mil quetzal chik. ¹⁷ Xuquje' ri patäninel ri xuk'am kieb' mil quetzal je' xub'ano, xuch'ak chi kieb' mil quetzal chik. ¹⁸ Are k'u ri patäninel ri xuk'am xa mil quetzal xe'k, xuk'u' ru rajil ru patrón, xumuq pa ri ulew.

¹⁹ Xke' k'u k'ia q'ij, xtzelej loq ri ki patrón ri patäninelab', xuchap k'u u b'anik kuenta kuk' chrij ru rajil. ²⁰ Nab'e xopan ri u k'amom job' mil quetzal, xujach k'u che ru patrón ri job' mil quetzal chik ru ch'akom, xub'ij che: "Tat, job' mil quetzal xya la chwe, kämik ri' kinjach che la ri job' mil quetzal chik ri xinch'ako," —xcha che. ²¹ Ri patrón xub'ij che: "Ri at, at utzalaj patäninel ri jikom awanima'. Rumal chi jikom awanima' ruk' ri jub'iq' ri xinya chawe, nim k'u na ri kinya chi na chawe. Chatok b'a' loq, chatkikot junam wuk'," —xcha che. ²² Xopan chi k'u ri patäninel ru k'amom kieb' mil quetzal, xub'ij che ru patrón: "Tat, kieb' mil quetzal xya la chwe, kämik ri' kinjach che la ri kieb' mil chik ri xinch'ako," —xcha che. ²³ Ri patrón xub'ij che: "Ri at xuquje' at utzalaj patäninel ri jikom awanima'. Rumal chi jikom awanima' ruk' ri jub'iq' ri xinya chawe, nim k'u na ri kinya chawe, chatok b'a' loq, chatkikot junam wuk'," —xcha che. ²⁴ Aretaq k'ut xopan ri patäninel ri u k'amom xa mil quetzal, xub'ij che ru patrón: "Tat, ri in wetam chi sib'alaj lal k'a'n, chi käyak la u wäch ri ulew ri man xtikonij tä wi la, kämol la ri man xjopin tä wi la. ²⁵ Rumal ri' xinxej wib', xine' k'ut, xink'u' ri rajil la, xinmuq pulew. Kinjach k'u we rajil la ri'," —xcha che. ²⁶ Xub'ij k'u ri patrón che: "Ri at, at itzelalaj patäninel ri xa kasaq'orij ra chak. Kak'ey u ch'akik ri puaq. Ri at awetam chi kinyak u wäch ri ulew ri man kintikonij tä wi, xuquje' kinmol ri man xinjopij taj. ²⁷ We je ri', xaya ta k'u ri nu rajil pa ri banco. We ta je ri' xab'ano, aretaq xintzelej loq xink'am ta ri' ri nu rajil ruk' ri ral," —xcha che. ²⁸ Ri patrón xub'ij chke ri nik'iaj ajchakib' chik ri e k'o chila: "Chik'ama b'a' ri mil quetzal che, chiya che ri jun ri k'o lajuj mil quetzal ruk'," —xcha chke. ²⁹ "Je ri', rumal chi jachin ri k'ia k'o ruk' käyi' na nik'iaj chik che, kok'ow k'u na u wi' ri k'o ruk'. Are k'u ri jun ri man k'ia tä k'o ruk', kesax na ri jub'iq' ri k'o ruk'," —xcha chke. ³⁰ "Are k'u we patäninel ri' ri man k'o tä xuch'ak chrij ri rajil ri xyi' che, jik'iaqa kan chrij ja pa ri q'equm. Chila' k'ut kog' wi na, chila' kuquch'uch'ej wi na ru ware," —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral käqil wi ru q'atik tzij pa ki wi' ri winaq

³¹ Aretaq kinpe na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, ya jun Nim Taqanel chik kinpetik. Konojel ri ángeles kepe na che wachi'l, kint'uyi k'u na pa ri je' lajal nu t'uyulib'al ri sib'alaj nim u q'ij. ³² Ri winaq re konojel taq ri tinimit cho ruwächulew käkimulij na kib' chnuwäch, keincha' k'u na ri jikom ki k'aslemal chkixol ri man jikom taj. Je' kinb'an na jas ri kub'an ri ajoyu' keucha' ri u chij chkixol ri k'isik'. ³³ Keinya na ri chij pa ri nu wikiäq'ab', are k'u ri k'isik' pa nu moxq'ab'. ³⁴ Te ri' ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinb'ij na chke ri e k'o pa nu wikiäq'ab': "Chixsa'j ix, ri ix tewchital rumal ri nu Tat. Chixok chila' jawije' ri kátaqan wi ri Dios, ri u chomam chi k'u loq wa' tzaretaq xub'an ri kajulew chi kuya chiwe. ³⁵ Rumal chi aretaq xinnumik, xiya nu wa, aretaq xchaqi'j nu chi', xiya jas kintijo, aretaq xinwonokatik, xinik'ulaj cho taq iwachoch. ³⁶ Aretaq man k'o tä chi watz'iaq, ri ix xiya ri watz'iaq, aretaq

xinyawajik, xixopan wuk', aretaq xinok pa che', xixe' che wilik," —kincha na chke. ³⁷ Ri winaq ri jikom kanima' chuwäch ri Dios käkib'ij na chwe: "Tat, ¿jampa' k'u ri xqilo chi känüm la, te k'u ri' xqaya wa la? ¿Jampa' xqilo chi kächäq'ij chi' la, te k'u ri' xqaya jas ri kätij la? ³⁸ ¿Jampa' ta k'u xqilo chi xaq käwonokat la, xqak'ulaj ta k'u la pa ri qachoch? ¿Jampa' xqilo chi man k'o tä atz'iaq la, xqaya k'ut? ³⁹ ¿Jampa' ta k'u xqilo chi lal yawab' o k'o la pa che', te k'u ri' xujopan uk' la che rilik jas b'anom la?" —kecha na. ⁴⁰ Ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinb'ij na chke: "Qas tzij kinb'ij chiwe, chi apachike utzil ri xib'an che apachin chke ri wachalal pune man nim u b'anik, chwe in ri' xib'an wi wa'," —kincha na chke.

⁴¹ Kinb'ij k'u na chke ri winaq ri e k'o pa nu moxq'ab': "Chixel chnuwäch, ix ri q'atom tzij pi wi' chi käk'äjisax i wäch. Jix pa ri q'aq' ri man kächuptaj taj ri b'anom u b'anik rech chila' kek'ol wi ri Itzel e rachi'l ru ängeles. ⁴² Rimal chi aretaq xinumik, man xiya tä nu wa, aretaq xchaq'ij nu chi', man xiya tä chwe jas kintijo. ⁴³ Aretaq xaq xinwonokatik, man xinik'ulaj tä cho taq iwachoch. Aretaq man k'o tä chi watz'iaq, man k'o tä ri xiya chwe. Aretaq xinyawajik, aretaq xinok pa che', man xixopan tä che wilik," —kincha na chke. ⁴⁴ Käkib'ij k'u na chwe: "Tat, ¿jampa' ta k'u lo xqilo chi känüm la, jampa' xqilo chi kächäq'ij chi' la, jampa' xqilo chi xaq käwonokat la, jampa' xqilo chi man k'o tä atz'iaq la, jampa' xqilo chi xyawaj la o xok la pa che', te k'u ri' man xujtob' tä che la?" —kecha na chwe. ⁴⁵ Ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinch'awik, kinb'ij na chke: "Qas tzij kinb'ij chiwe chi apachike utzil ri man xib'an tä che apachin jun winaq, pune man nim u b'anik, chwe in ri' man xib'an tä wi," —kincha na chke. ⁴⁶ Ri winaq ri' keb'e' na chila' jawije' ri man kätäni tä wi ru k'äjisaxik ki wäch. Are k'u ri winaq ri jikom kanima' cho ri Dios keb'e' na chila' jawije' ri k'o wi ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik, —xcha ri Jesús chke.

26

Käkitzijob'ela kib' chuchomaxik jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús

¹ Aretaq xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel wa' we tzij ri', xub'ij chke ru tijoxelab': ² Ri ix iwetam chi xa pa kieb' q'ij káb'an na ri nimaq'ij, Pascua u b'i'. * Ri in k'ut, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach na pa ki q'ab' ri nu k'ulel, rech kinrip cho ri cruz, kinkämisax na, —xcha chke.

³ Xkimulij k'u kib' ri ki nimaqil sacerdotes, ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri ki nimal ri winaq aj Israel cho ri nimalaj ja rech ri tat Caifás ri ki nimal sacerdotes. ⁴ Chila' xkitala' ki no'j chb'il taq kib' jas kaka'n na chuchapik ri Jesús ruk' sub'unik rech käkikämisaj. ⁵ Xkib'ij k'ut: Mächap pa ri nimaq'ij, rech metukin ne ri winaq, —xecha'.

Jun ixoq kuya k'ok'alaj kunab'al pu jolom ri Jesús

⁶ Are k'u ri Jesús k'o pa ri tinimit Betania cho rachoch ri tat Simón, jun tata' ri xk'oji na itzel ch'a'k che. ⁷ Xopan jun ixoq ri ruk'am jun k'olib'al kunab'al re alabastro ri nojinaq che k'ok'alaj kunab'al. Sib'alaj paqal rajil wa' we kunab'al ri'. T'uuyul k'u ri Jesús chi' ri mesa, ri ixoq xuq'ij ri aceite pu jolom ri Jesús. ⁸ Aretaq ri tijoxelab' xkil wa', xpe koyowal, xkib'ij k'u chb'il taq kib': ¿Jas che xaq xtix wa' we kunab'al ri'? —xecha'. ⁹ Xk'iyix ta ne wa', xtoj ta nimalaj rajil, xyi' ta k'u ri puaq chke ri meb'a'ib', —xecha'.

* **26:2** "Pascua": Jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel, nim k'u u b'anik. Are natab'al re ri q'ij ri xeb'el loq pa ri ki q'ab' ri winaq aj Egipto ojer.

¹⁰ Xuta k'u ri Jesús ri kákib'ij, xub'ij chke: ¿Jas che kiya latz' che ri ixoq ri'? Jun nimalaj utzil k'u wa' ru b'anom chwe, —xcha chke. ¹¹ Amaq'el ronojel q'ij k'ut e k'o ri meb'a'ib' iwuk', are k'u ri in man in k'o tá iwuk' amaq'el. ¹² Ri xub'an ri ixoq aretaq xuq'ij ri k'ok'alaj aceite chwij, xa xukoj k'u b'i ri k'ok'alaj kunab'al chrij ri nu cuerpo k'ä mäjoq kinmuqik, —xcha chke. ¹³ Qas k'u tzij ri kinb'ij chiwe chi apawije' ta ne ri kätzijox wi na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cho ronojel ruwächulew, ru b'anom we ixoq ri' kätzijox na che na'tab'al re, —xcha chke.

Ri tat Judas kuchi'j u jachik ri Jesús

¹⁴ Te k'u ri' jun chke ri kab'lajuj tijoxelab', ri u b'i' Judas Iscariote, xel b'ik, xe' kuk' ri ki nimaqil ri sacerdotes. ¹⁵ Xub'ij k'u chke: ¿Jas käya alaq chwe, we kinjach ri Jesús pa q'ab' alaq? —xcha chke.

Ri e are' k'ut xkiya juwinaq lajaj raqan saq puaq che ri tat Judas. ¹⁶ Tzare chi' k'ut ri tat Judas xutzukuj jun utzalaj q'ij rech kujach ri Jesús pa ki q'ab'.

Käb'an ri wi'm re ri Qajaw Jesús

¹⁷ Pa ri nab'e q'ij re ri nimaq'ij aretaq kätijow ri kaxlan wa ri man käyi' tá ch'am ruk', ru tijoxelab' ri Jesús xeqeb' ruk', xkib'ij che: ¿Jawije' kaj wi la chi kääq'n wi ri wi'm re ri Pascua rech kätij la? —xecha che.

¹⁸ Ri Jesús xub'ij chke: Jix pa ri tinimit cho rachoch ri jun achi, chib'ij k'u che: “Kuta' ri Qajtij che la, kub'ij: Ya xopan ri hora. Cho ahoch k'u la kinb'an na u b'anik wi ri nimaq'ij re ri Pascua kuk' ri nu tijoxelab',” —kächa ri', —kixcha che, —xcha ri Jesús chke.

¹⁹ Ri tijoxelab' xka'no jas ri xetaq wi rumal ri Jesús. Xka'n k'u u b'anik ri wi'm re ri Pascua chila'.

²⁰ Aretaq chaq'ab' chik, ri Jesús xt'uyi chi' ri mesa kuk' ri kab'lajuj u tijoxelab'. ²¹ E t'uyul chila' chi' ri mesa, tajin kewi'k aretaq ri Jesús xub'ij chke: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi k'o jun chiwe ri kinujach na, —xcha chke.

²² Ru tijoxelab' sib'alaj xeb'isonik. Chkijujunal k'ut xkichaplej u ta'ik che ri Jesús: Qajaw, ¿a man xa in ri'? —xecha'.

²³ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Are ri jun ri kurub' ru wa wuk' pa ri laq, are k'u ri' ri kinjachow na, —xcha chke. ²⁴ Je' k'u kel na jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. jk'äx k'u ri kuriq na ri achi ri kinjachow na! ¡Utz na re we achi ri' we ta mat xil u wäch! —xcha chke.

²⁵ Xch'aw k'u ri Judas ri tijoxel ri käjachow na, xub'ij che ri Jesús: We ne in, Ajtij, —xcha che.

Xub'ij ri Jesús che: Je', at ri', —xcha che.

²⁶ Aretaq tajin kewi'k, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xub'an orar, xumaltioxij wa' che ri Dios. Te k'u ri' xupiro, xuya chkiwäch ru tijoxelab', xub'ij: Chitija iwe wa', je' ta ne chi are nu cuerpo wa', —xcha chke.

²⁷ Te k'u ri' xuk'am jun vaso, xumaltioxij wa' che ri Dios, te ri' xuya chkiwäch ru tijoxelab', xub'ij chke: Chitija iwe iwonojel. ²⁸ Je' ta ne chi are nu kik'el wa' ri kujikib'a ri k'ak'trato ru b'anom ri Dios kuk' ri winaq. Käturuw k'u na wa' ri nu kik'el che sachb'al ki mak k'ia winaq. ²⁹ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man k'o tá jumul kintij chi na we ri vino re uvas, k'ä pa ri q'ij ri kintij na ri k'ak' vino junam iwuk' chila' jawije' ri kátaqan wi ri nu Tat, —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij apan che ri tat Pedro chi kub'ij na chi man retam tä u wäch

³⁰ Te k'u ri' xkib'ixoj jun b'ix ri kuya u q'ij ri Dios, xeb'el b'i chila', xeb'e' pa ri Ujuyub'al Olivos. ³¹ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri ix iwonojel kib'isoj na nu wäch, kiniya na kan nu tukiel kämik chaq'ab'. Je k'u tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios: "Kinkämisaj na ri ajyuq', kejab'un k'u na ri chij," —kächa'. ³² Aretaq k'u ri in, in k'astajinaq chik chkixol ri käminaqib', kinnab'ej na b'i chiwäch, kine' na pa Galilea, —xcha chke.

³³ Xub'ij k'u ri tat Pedro che ri Jesús: Pune konojel käyi' la kan kumal, ri in man je' tä ri' kinb'ano, —xcha che.

³⁴ Xub'ij k'u ri Jesús che: Qas tzij ri kinb'ij chawe chi tzpa we aq'ab' ri' kämik, kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjoq koq' ri ama' ek', —xcha che.

³⁵ Ri tat Pedro xub'ij che: Pune rajwaxik chi kinkäm na uk' la, man k'o tä na jumul kinb'ij chi man wetam tä wäch la, —xcha che.

Je k'u xkib'ij xuquje' konojel ru tijoxelab'.

Ri Jesús kub'an orar pa Getsemani

³⁶ Xopan k'u ri Jesús pa ri ch'äqap ulew u b'i' Getsemani e rachi'l ru tijoxelab', xub'ij k'u chke: Chixt'uyul kan waral. Ri in k'ut kine' na jela' chub'anik orar, —xcha chke.

³⁷ Xuk'am b'i ri tat Pedro ruk' xuquje' ri kieb' u k'ojol ri tat Zebedeo. Xuchaplej k'u t'ujuwem ri Jesús, xk'äxk'ob' ri ranima'. ³⁸ Xub'ij k'u chke: Sib'alaj kuk'is rib' ri wanima' chupam ri b'is. Chixkanaj kan chi', chixk'ask'at wuk', —xcha chke.

³⁹ Te ri' xb'in chi apan jub'iq' ri Jesús, xxuki'k, xuya ru palaj cho ri ulew, xub'an orar, xub'ij: Tat, we kuya', chesaj b'a' la we vaso ri' chnuwäch, b'ana la chi man käpe tä ri k'äx ri' chwij. Mäb'an b'a' xa jas ri nu rayib'al in, xane jas ri rayib'al la, —xcha che ri Dios.

⁴⁰ Xtzelej k'u ri Jesús jawije' e k'o wi ru tijoxelab', xeuriqa tajin kewarik. Xub'ij k'u che ri tat Pedro: ¿A mat xixkowinik xixk'asi ta jun hora wuk'? —xcha che. ⁴¹ Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, chib'ana orar rech man kixtzaq taj aretaq kixtaqchi'x che mak. Qas tzij pa ri iwanima' kiwaj kib'an ri utzil, man k'o tä k'u u chuq'ab' ri i cuerpo chub'anik wa', —xcha chke.

⁴² Xe' chi jumul ri Jesús chub'anik orar, je' xub'ij wa': ¡Tat! We b'a' tzrajwaxik wi chi käpe ri k'äx ri' chwij, b'ana b'a' la chwe jas ri rayib'al la, —xcha che ri Dios.

⁴³ Te k'u ri' xtzelej chik, xeuriqa ru tijoxelab' jumul chik tajin kewarik rumal chi sib'alaj k'äx ki waram. ⁴⁴ Xeuya kanoq, xe' chi jumul ri Jesús chub'anik orar churoxmul, je k'u xub'ij jas ri xub'ij nab'e. ⁴⁵ Te k'u ri' xe' jela' jawije' e k'o wi ru tijoxelab', xub'ij chke: Chixwar b'a', chixuxlanoq. Xopan ri hora. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ajmakib', —xcha chke. ⁴⁶ ¡jo' b'a'! ¡Chixwalijoq! Chiwilampe', xpe ri jachal we, —xcha chke.

Kächap ri Jesús kumal ru k'ulel

⁴⁷ K'ä tajin käch'aw ri Jesús aretaq xopan ri tat Judas, jun chke ri kab'lajuj u tijoxelab'. E petinaq ruk' ri are' k'ia winaq ri kuk'am machetes, kuk'am che'. E taqom loq kumal ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' kumal ri ki nimaqil ri winaq aj Israel. ⁴⁸ Ri tat Judas ri jachal re ri Jesús u yo'm k'u kan jun etal chke ri winaq, xub'ij: "Ri kintz'umaj, are ri' ri Jesús. Chichapa', qas utz chib'ana b'i chuk'amik," —xcha chke.

⁴⁹ Xqeb' k'u ri tat Judas ruk' ri Jesús, xub'ij che: ¡Xok aq'ab', Ajtij! —xcha che.

Te k'u ri' xutz'umaj. ⁵⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Wachi'l, ¿jas a tajkil xatpetik? —xcha che.

Xegeb' k'u ri winaq ruk' ri Jesús, xkichapo, xkiyut b'ik.

⁵¹ Aretaq je' xb'anik, jun chke ri e rachi'l ri Jesús xuk'am ru machete, xusok ri patánil re ri ki nimal sacerdotes, xuq'at apan ru xikin. ⁵² Xub'ij k'u ri Jesús che: Chaya ri a machete pa ri k'olib'al re. Konojel k'u ri kech'ayan ruk' machete, ruk' machete kekámisax na, —xcha che. ⁵³ ¿A mat awetam chi kinkowinik kinta' apan che ri nu Tat chi kinuto', chi ri Are' kutaq na loq chanim oxk'al lajuy mil ángeles che nu to'ik? ⁵⁴ We ta k'u je ri', man je' tá kel wi ri' ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios, chi rajwaxik káb'antaj na wa' we ri', —xcha che.

⁵⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke ri winaq: ¿Jas lo wa' chi je' ta ne chrij jun elaq'om elinaq wi loq alaq? ¿A k'amom alaq loq ri machete alaq, ri che' alaq che nu chapik? —xcha chke. Ronojel q'ij xink'o'ji uk' alaq pa ri nimalaj rachoch Dios, xinya ri tijonik chech alaq, man xinchap tá k'u alaq. ⁵⁶ Je k'u káb'an na wa' chwe, rech je' káb'antaj na jas ri tz'ib'am kan chwij kumal ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha chke.

Chanim k'ut konojel ri tijoxelab' xkiya kan ri Jesús u tukiel, xeanimaj b'ik.

Kopan ri Jesús chkiwäch ri ki nimaqil sacerdotes

⁵⁷ Ri winaq ri xechapow ri Jesús xkik'am b'i chuwäch ri tat Caifás, ri qas ki nimal ri sacerdotes. Chila' k'ut ki mulim wi kib' ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel. ⁵⁸ Are k'u ri tat Pedro xuterenej b'i ri Jesús chi naj, xopan pa ri uwoja rech ri rachoch ri qas ki nimal sacerdotes. Xok b'i ri tat Pedro, xt'uyi k'u ri are' chila' kuk' ri chajil taq re ri nimalaj rachoch Dios rech kárido jas ri kák'ulmataj na ruk' ri Jesús.

⁵⁹ Ri ki nimaqil sacerdotes, ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xuquje' konojel ri k'amal taq ki b'e ri winaq, tajin kákitzukuj jas u wäch mak ri káq'alajisax chrij ri Jesús, pune man qas tzij taj, rech káq'at tzij puwi' chi kákámisaxik. ⁶⁰ Man xkiriq tá k'ut, pune é k'ia winaq xkimulij kib', xkib'ij ri man qas tzij taj chrij ri Jesús. K'isb'al re k'ut xepe kieb' achijab' chik ri xkicq'alajisaj ri man qas tzij taj chrij ri Jesús. ⁶¹ Xkib'ij: We achi ri' kub'ij: “Ri in kinkowinik kinwulij ri nimalaj rachoch Dios, kinyak chi k'u na pa oxib' q'ij,” —kácha', —xecha ri achijab'.

⁶² Xwalij k'u ri qas ki nimal sacerdotes, xuta' che ri Jesús, xub'ij che: ¿A mat k'o jas jun tzij kab'ij chutzelexik u wäch ri tajin káb'ix chawij? ¿Jas pu wa' ri tajin kákicq'alajisaj we achijab' ri' chawij? —xcha che.

⁶³ Man xch'aw tá k'u ri Jesús. Xub'ij k'u ri ki nimal sacerdotes che: Pa ru b'i' ri k'aslik Dios, kinb'ij chawe chi chab'ana juramento chub'ixik ri qas tzij. Chab'ij chqe we at ri' ri Cristo ri u K'ojol ri Dios, —xcha che.

⁶⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: In ri', tat, jas ri káb'ij la, —xcha che. Kinb'ij k'u in chech alaq, chi kinil na alaq ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, aretaq in t'uyul pa ru wikiäq'ab' ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab', aretaq kinpe pa taq ri sutz' ajchikaj, —xcha che.

⁶⁵ Are k'u ri qas ki nimal sacerdotes xuraq'atij ri ratz'iaq chuk'utik chi sib'alaj k'äx xuna' ri xub'ij ri Jesús. Xub'ij k'u ri tata: We achi ri' u b'im ri äwas u b'ixik chrij ri Dios. ¿Jas ta ne che e rajwaxik chi nik'iaj q'alajisanelab' chik chrij? I tom k'u ix chi u b'im ri äwas u b'ixik chrij ri Dios, —xcha chke ri winaq. ⁶⁶ ¿Jas k'u kichomaj?

Ri e are' xkib'ij: K'o u mak, rajwaxik k'ut chi kákámisaxik, —xecha'.

⁶⁷ Xkichub'aj u palaj ri Jesús, xkit'oko. Nik'iaj chik xkikoj q'ab' chupalaj.
⁶⁸ Xkib'ij k'u che: At ri' ri Cristo, ¡chach'ob'o ne jachin ri xatch'ayowik! —xecha che.

Ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch ri Jesús

⁶⁹ Are k'u ri tat Pedro t'uuyul kan cho ja. Xopan k'u jun ali ajik' ruk', xub'ij che: Ri at xuquje' xatk'o'ji ruk' ri Jesús ri aj Galilea, —xcha che.

⁷⁰ Are k'u ri tat Pedro xresaj rib' chupam chkiwäch konojel, xub'ij: Man kinch'ob' taj jas ri tajin kab'ij, —xcha che.

⁷¹ Ri tat Pedro qas raj kel b'i chuchi' ri ja, aretaq xilitaj chi rumal jun ajik' chik, ri ajik' xub'ij chke ri e k'o chila': We achi ri' xuquje' xk'o'ji ruk' ri Jesús ri aj Nazaret, —xcha chke.

⁷² Jumul chik ri tat Pedro xresaj rib' chupam, xub'an jurar, xub'ij: Ri in man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha'.

⁷³ Man naj tä k'u ri' ri winaq ri e k'o chila' xeopan ruk' ri tat Pedro, xkib'ij che: Qas tzij ri at, at jun kuk' ri e rachi'l ri Jesús, rumal chi junam katch'awik jas ri winaq aj Galilea, —xecha che.

⁷⁴ Ko k'u xch'aw ri tat Pedro, xub'an jurar cho ri Dios, xub'ij: Man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha chke.

Are chi' k'ut xoq' jun ama' ek'. ⁷⁵ Xna'taj k'u che ri tat Pedro ru b'im ri Jesús che: "Ri at kab'ij na oxmul chi man awetam tä nu wäch, mäjoq koq' ri ama' ek'," —xcha che. Xel k'u b'i ri tat Pedro, sib'alaj xuk'is rib' che oq'ej.

27

Ri Jesús käk'am b'i chuwäch ri Pilato

¹ Aretaq xsaqirik, konojel ri ki nimaqil ri sacerdotes, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xkitala ki no'j, xkichomaj jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús.

² Xkiyut k'u b'i ri Jesús, xkik'am b'ik, xekijacha pu q'ab' ri tat Poncio Pilato ri q'atal tzij.

Kukämisaj rib' ri tat Judas

³ Aretaq k'ut ri tat Judas, ri jachal re ri Jesús, xrilo chi xq'at tzij puwi' ri Jesús chi käkämisaxik, xuna' k'äx pa ri ranima'. Xutzelej ri juwinaq lajuj raqan saq puaq chke ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel.

⁴ Xub'ij chke: Xinmakun cho ri Dios rumal chi xinjach pa q'ab' alaq jun achi ri man k'o tä u mak rech käkämisaj alaq, —xcha chke.

Ri e are' k'ut xkib'ij che ri tat Judas: ¿Jas qe uj che? ¡At chatilowoq! —xecha che.

⁵ Are k'u ri tat Judas xuk'iaq kan ri puaq pa ri nimalaj rachoch Dios, xel b'ik, xe'k, xujitz'aj rib'.

⁶ Ri ki nimaqil ri sacerdotes xkisik' ri puaq, xkib'ij: Man kuya' taj káqaya wa' we puaq ri' pa ri k'olib'al kuchuj, rumal chi rajil kik' wa', —xecha'.

⁷ Xkichomaj k'ut chi ruk' wa' we puaq ri' käkiloq' ri ulew ri káb'ix Rulew ri B'anal B'o'j che, rech k'o jun ulew ri kemuq wi ri winaq ri man e aj Israel taj.

⁸ Rumal ri, k'ä kämik, ri ulew ri' káb'ix Ulew re Kik' che. ⁹ Je ri' xb'antajik jas ri xub'ij kan ri qa mam Jeremías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios: "Xkik'am ri juwinaq lajuj raqan saq puaq (ri rajil jun achi ri chomam kumal ri winaq aj Israel). ¹⁰ Ruk' wa' xkiloq' ri rulew ri b'anal b'o'j. Are wa' ri in u taqom wi ri Qajaw Dios," —xcha ri'.

Ri Jesús k'o chuwäch ri Pilato

11 Xk'am k'u b'i ri Jesús, xekijacha cho ri tat Pilato ri q'atal tzij. Xuta' k'u ri Pilato che, xub'ij: ¿A at ri' ri kattaqan pa ki wi' ri winaq aj Israel? —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Je ri' jas ri káb'ij la, —xcha che.

12 K'ia tzij k'ut xka'n ri ki nimaqil ri sacerdotas chrij ri Jesús, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel. Are k'u ri Jesús man k'o tä jas xub'ij. 13 Xub'ij k'u ri tat Pilato che: ¿A mat kata ri tajin káb'ix chawij? —xcha che.

14 Man k'o tä k'u jun tzij xub'ij ri Jesús, je ri' chi xukajmaj wa' ri tat Pilato. Man kuriq tä k'u ri are' jas kub'ano.

Käq'at tzij puwi' ri Jesús chi kákämisaxik

15 Are k'u ri tat Pilato ri q'atal tzij naq'atalik chi pa ri nimaq'ij kub'an jun toq'ob' chke ri winaq, kutzooqopij b'i jun ajpache', apachin ta ne ri kácha' kumal ri winaq. 16 K'o k'u jun ajpache', Barrabás u b'i', ri etamtalik chi are jun itzel achi. 17 Aretaq k'ut ki mulim chi kib' ri winaq, ri tat Pilato xuta' chke: ¿Jachin ri kiwaj chi kintzoqopij b'ik? ¿A are kintzoqopij b'iri tat Barrabás o are kintzoqopij b'i ri Jesús ri káb'ix Cristo che? —xcha chke ri winaq.

18 Kuch'ob' k'u ri tat Pilato chi xa rumal chi k'äx kákina' che ri Jesús, rumal ri' ki jachom pu q'ab'.

19 T'uuyul k'u ri tat Pilato pa ri q'atb'al tzij, aretaq ri rixooqil xtaqan chub'ixik che: “K'o jas mab'an che we achi ri' ri man k'o tä u mak. Xinwachik'aj k'u jun jasach ri sib'alaj xib'ib'al chaq'ab' rumal we achi ri',” —xcha che.

20 Are k'u ri ki nimaqil ri sacerdotas xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xkikoj ki chuq'ab' chub'ixik chke ri winaq chi más utz na kákib'ij chi are kätzoqopix ri tat Barrabás, kákämisax k'u ri Jesús. 21 Ri q'atal tzij k'ut xch'aw chi jumul, xuta' chke ri winaq: ¿Jachin chke ri kieb' achijab' kiwaj chi kintzoqopij b'ik? —xcha chke.

Ri winaq xkib'ij: Are kätzoqopij la ri tat Barrabás, —xecha che.

22 Xuta' k'u ri tat Pilato chke ri winaq: ¿Jas k'u kinb'an che ri Jesús ri káb'ix Cristo che? —xcha chke.

Konojel ri winaq xech'awik, xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

23 Xch'aw k'u ri tat Pilato, xub'ij chke: ¿Jas che? ¿Jas pu etzelal u b'anom wa' we achi ri'? —xcha chke.

Ko k'u na xech'aw ri winaq, xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

24 Aretaq ri tat Pilato xrilo chi man kok tä tzij pa ki jolom ri winaq, xane xa tajin kákitikij kib', xtaqan chuk'amik joron, xuch'aj ru q'ab' chkiwäch ri winaq, te k'u ri' xub'ij: Man k'o tä we in che ru kämikal we achi ri' ri man k'o tä u mak. Chib'ana ix jas ri kiwaj kib'an che, —xcha chke.

25 Konojel k'u ri winaq xech'awik, xkib'ij: ¡Ri uj, xuquje' ri qalk'ual, uj ajchaq' mak che ru kämikal we achi ri'! —xecha'.

26 Ri tat Pilato xutzooqopij k'u b'i ri tat Barrabás. Xtaqan chuch'ayik ri Jesús, te k'u ri' xujach b'ik rech káripik, kákämisax cho ri cruz.

27 Te ri' xepe ru soldados ri q'atal tzij, xkik'am b'i ri Jesús pa ri nimalaj ja jawije' konojel ri soldados xkimulij kib' chrij. 28 Xkesaj ri ratz'iaq ri Jesús, xkikoj jun kiäq q'u' chrij. 29 Xkikoj jun corona re kemom k'ix chujolom, xkiya jun che' pu q'ab' re uwikiäq'ab', xexuki chuwäch, xkitze'j u wäch, xkib'ij: ¡Nim u q'ij ri Nim Taqanel pa ki wi' ri winaq aj Israel! —xecha'.

30 Xechub'an chupalaj ri Jesús, xuquje' xkik'am ri che' pu q'ab', xkiq'osij chujolom. 31 Aretaq xeto'taj che retz'b'exik u wäch, xkijolij ri kiäq q'u' chrij, xkikoj k'u ri qas ratz'iaq ri Are' chrij. Te k'u ri' xkik'am b'i churipik cho ri cruz.

Kärip ri Jesús cho ri cruz

³² Elem b'i ke, xkiriq k'u jun achi aj Cirene, Simón u b'i', xkikoj ki chuq'ab' che rech kutelej b'i ru cruz ri Jesús.

³³ Je wa ri' xeopan pa ri juyub' ri káb'ix Gólgota che. We b'i'aj ri' kel kub'ij: Ri Juyub' re ru B'aqil Jolomaj. ³⁴ Xkiya jun vino che ri Jesús ri yujtal ruk' jun k'a q'ayes ri káb'ix "mirra" che. Aretaq k'ut xuna' ri Jesús, man xraj taj xutijo.

³⁵ Aretaq ki ripom chik ri Jesús cho ri cruz, ri soldados xkesaj suerte chujachik ri ratz'iaq ri Jesús chkiwäch. Je k'u xb'antajik jas ri xub'ij kan ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer: "Xkesaj suerte chujachik ri watz'iaq chkiwäch," -xcha'.

³⁶ Te k'u ri' ri soldados xet'uyi chila' chuchajixik ri Are'. ³⁷ Kojom k'u puwi' ri cruz jun tz'ib'talik ri kub'ij jas che xq'at tzij puwi' ri Jesús rech káripik. Ri tz'ib'talik xub'ij: ARE WA' RI JESÚS, RI NIM TAQANEL PA KI WT' RI WINAQ AJ ISRAEL, -kácha'.

³⁸ Xuquje' xerip kieb' elaq'omab' ruk'. Jun pu wikiäq'ab', jun pu moxq'ab'. ³⁹ Ri winaq ri xeok'owik xkiyoq'o, xkisutusa ri ki jolom. ⁴⁰ Xkib'ij: At ri' ri kab'ij chi katkowinik kawulij ri nimalaj rachoch Dios, xa k'u pa oxib' q'ij kayak chi na wa' jumul chik, chato' b'a' awib'. We at ri' ru K'ojol ri Dios, chatqaj loq cho ri cruz, -xecha che.

⁴¹ Je' xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes, ri tijonelab' re ri Pixab', ri tata'ib' fariseos kuk' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xkitze'j u wäch, xkitzijob'ela kib', xkib'ij: ⁴² Xtob' chke nik'iaj chik, man kákowin tä k'u ri Are' chuto'ik rib'. We qas are Nim Taqanel kech ri winaq aj Israel, chqaj loq cho ri cruz, rech kujkojon che, -xecha'. ⁴³ Kub'ij chi u ku'b'am u k'ux chrij ri Dios. We b'a' qas tzij loq' chuwäch ri Dios, ri Are' káto'w ta na chanim ri'. Ú b'im k'ut chi are u K'ojol ri Dios, -xecha'.

⁴⁴ Ri elaq'omab' ri e ripom ruk' ri Jesús, xuquje' xketz'b'e'j u wäch.

Käkäm ri Jesús

⁴⁵ Xq'equmar k'u ronojel ruwächulew. Xuwi xuchap pa ri nik'iaj q'ij, k'a ä te' xok'ow pa ri urox hora b'enaq q'ij. ⁴⁶ Qas pa ri hora ri' xuraq u chi' ri Jesús, ko xch'awik, xub'ij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? -xcha'. Je' kel kub'ij wa': Nu Dios, nu Dios, ¿jas che in wonob'am la kanoq? -kácha'.

⁴⁷ Jujun k'u chke ri e tak'atoj chila' xkita wa', xkib'ij: We achi ri' are tajin kusik'ij ri qa mam Elías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer, -xecha'.

⁴⁸ Te k'u ri' jun chke ri winaq xutik anim, xe'k, xuk'ama loq jun estropajo, xurub' chupam ch'äm vino, xuya wa' puwi' jun aj, xuya aq'an che ri Jesús rech kutijo. ⁴⁹ Are k'u ri nik'iaj winaq chik xkib'ij: Chiya kanoq, chqila na we ne kápe ri qa mam Elías chuto'ik, -xecha'.

⁵⁰ Jumul chik ko xuraq u chi' ri Jesús, xkäm k'ut, xel ranima'. ⁵¹ Are chi' k'ut ri tasb'al u pam ri nimalaj rachoch Dios xjisjob'ik, kieb' xub'ano, xpe ajsik k'ä ikim. Xpe jun káb'raqan, ri nimaq taq ab'aj k'ut xepaxik. ⁵² Ri ki jul taq ri kāmīnaqib' xejaqjob'ik, e k'ia ri ojer taq winaq ri xekojon che ri Dios, ri e kāmīnaq chik, xek'astaj chkixol ri kāmīnaqib'. ⁵³ Ri e are' xeb'el b'i pa ri ki jul aretaq k'astajinaq chi ri Jesús chkixol ri kāmīnaqib', xeb'ok k'u pa ri loq'alaj tinimit Jerusalén. Chila' k'ut k'ia winaq xeilowik.

⁵⁴ Are k'u ri ki nimal soldados aj Roma xuquje' ri soldados ri e k'o ruk' ri ki chajim ri Jesús, aretaq xkīna' ri káb'raqan xuquje' xkil ronojel ri xk'ulmatajik, sib'alaj xkixej kib', xkib'ij: ¡Qas tzij, u K'ojol ri Dios wa' we achi ri'! -xecha'.

⁵⁵ E k'o k'u k'ia ixoqib' chila' ri tajin keka'y apan chinaj. We ixoqib' ri' xeteri ruk' ri Jesús, xepe ruk' pa Galilea, xetob' k'u che. ⁵⁶ Chkixol k'u ri e are' k'o ri

nan María ri aj Magdala, ri María ru nan ri Jacobo, ri José, xuquje' ri ki nan ru k'ojol ri Zebedeo.

Kämuq ru cuerpo ri Jesús

⁵⁷ Aretaq okem kub'an ri aq'ab', xpe jun q'inom achi, José u b'i'. Are aj Arimatea, jun u tijoxel k'u ri Jesús wa'. ⁵⁸ Xok cho ri tat Pilato, xuta' ru cuerpo ri Jesús che. Xtaqan k'u ri tat Pilato chi käyi' che. ⁵⁹ Ri tat José xuk'am ru cuerpo ri Jesús, xupis chupam jun saqalaj payu'. ⁶⁰ Xuya pa jun k'ak' muqub'al ri rech ri are', ri k'otom koq pa ri ab'aj. Xuwolgotij k'u kan jun ab'aj chuchi' ri muqub'al che tz'apib'al re, te k'u ri' xe'k. ⁶¹ K'o k'u ri nan María ri aj Magdala chila' rachi'l ri jun María chik. E t'uuyul chuwäch ri xmuq wi ri Jesús.

Xekoj soldados chuchajixik ru cuerpo ri Jesús

⁶² Chukab' q'ij chik, ya ok'owinaq chi ri q'ij aretaq ri winaq aj Israel käka'n u b'anik ronojel che ri q'ij re uxlanem, ri ki nimaqil ri sacerdotes kuk' ri tata'ib' fariseos xeb'e' ruk' ri tat Pilato. ⁶³ Xkib'ij k'u che: Tat, xna'taj chqe chi ri Jesús ri k'ia b'anow taq tzij xub'ano, aretaq k'asal na xub'ij chi churox q'ij käk'astaj na chkixol ri käminaqib'. ⁶⁴ Rumal ri' taqan la chuchajixik ri muqub'al k'ä kätz'aqat na ri oxib' q'ij, rech man kepe tä ru tijoxelab' che relaqa'axik b'i ru cuerpo, te k'u ri' käkib'ij ta k'u chke ri winaq: "Xk'astaj ri Jesús chkixol ri käminaqib'," —mecha'. We je ri' are jun b'anow tzij ri' ri sib'alaj nim na chuwäch ri nab'e, —xecha che ri tat Pilato.

⁶⁵ Ri tat Pilato xub'ij chke: Chik'ama b'i we soldados ri' iwuk'. Jix, jichajij ri muqub'al. Utz chib'ana che, jas ri kixkwin che, —xcha chke.

⁶⁶ Xeb'e' k'ut, utz xka'n che, jas ri muqub'al. Xkikoj jun retal chrij ri ab'aj ri kojom chuchi'. Xekiya k'u kan ri soldados chila' chuchajixik ri muqub'al.

28

Ri Jesús käk'astaj chkixol ri käminaqib'

¹ Ok'owinaq chi k'u ri q'ij re uxlanem, saqirem kub'an pa ri nab'e q'ij re ri semana. Ri nan María ri aj Magdala rachi'l ri jun María chik xeb'e' che rilik ri muqub'al. ² Xaq k'u te'talik xpe jun nimalaj käb'raqan. Are jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios xqaj loq chikaj, xopan chila' jawije' ri muqutal wi ri Jesús. Xresaj apan ri ab'aj ri tz'apib'al re ru chi' ri muqub'al, te k'u ri' xt'uuyi puwi'. ³ Ri ángel sib'alaj käjuluwik jas ri jun kaypa'. Ri ratz'iaq sib'alaj saq je' jas ri saq tew. ⁴ Aretaq xkil wa' ri soldados, sib'alaj xkixej kib', xeb'irb'itik, pak'alik xeqaqik je' ta ne ri xekämik. ⁵ Ri ángel xub'ij chke ri ixoqib': Mixej iwib'. Wetam chi are tajin kitzukuj ri Jesús ri xrip cho ri cruz, —xcha chke. ⁶ Man k'o tä chi waral, xane k'astajinaq chi b'i chkixol ri käminaqib' jas ri xub'ij. Jiwilampe' jawije' ri xyi' wi. ⁷ Jix b'a' aninaq. Chib'ij wa' chke ru tijoxelab': "Ri Are' xkäm na, xk'astaj k'u b'i chkixol ri käminaqib'. Nab'ejinaq chiwäch, b'enam re pa Galilea. Chila' k'ut kiwil wi na u wäch." Are wa' ri nu tajkil iwuk', —xcha ri ángel chke ri ixoqib'.

⁸ Chanim k'ut xeb'el b'i ri ixoqib' chi' ri muqub'al, jub'iq' kixe'm kib', jub'iq' kekikotik. Aninaq xeb'e' chub'ixik wa' chke ru tijoxelab'. ⁹ B'enam k'u ke pa ri b'e aretaq ri Jesús xuk'ut rib' chkiwäch, xuya k'u rutzil ki wäch. Ri ixoqib' xeqeb' ruk' ri Jesús, xkiq'ijilaj, xkichap k'u ri raqan. ¹⁰ Ri Jesús xub'ij chke: Mixej iwib'. Jib'ij chke ri wachalal chi rajwaxik keb'e' pa Galilea. Käkil k'u na nu wäch chila', —xcha chke.

Waral käqil wi jas ri xkib'ij ri soldados

¹¹ E b'enaq ri ixoqib' pa ri b'e, jujun chke ri soldados ri xechajin ri muqub'al xeb'e' pa ri tinimit Jerusalén, xekib'ij k'u chke ri ki nimaqil ri sacerdotes ri xk'ulmatajik. ¹² Are k'u ri ki nimaqil ri sacerdotes xeb'e' kuk' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, rech käjunamataj ki tzij. Xkiya k'u nimaq taq puaq chke ri soldados che tojb'al ke. ¹³ Xkib'ij k'u chke: Chib'ij ix chi chaq'ab' aretaq tajin kixwarik xepe ru tijoxelab' ri Jesús, xkelaq'aj b'i ru cuerpo, —kixcha na. ¹⁴ We k'u kopan u b'ixik wa' ruk' ri q'atal tzij, ri uj kujtob' na chub'ixik che chi qas tzij rech man k'o tä k'äx kiriqo, —xecha chke.

¹⁵ Xkik'am k'u ri puaq ri soldados, je' xka'no jas ri xb'ix chke. Je wa' xel u tzijol chkixol ri winaq aj Israel, je k'u wa' käkitzijo k'ä we kämik ri'.

Ri Jesús keupixb'aj ri apóstoles

¹⁶ Xeb'e' k'u ri julajuj u tijoxelab' ri Jesús pa Galilea, pa ri juyub' ri xub'ij ri Jesús chke. ¹⁷ Aretaq xkil u wäch ri Jesús, xkiq'ijilaj. E k'o k'u jujun ri xub'an kieb' ki k'ux chrij. ¹⁸ Xqeb' k'u ri Jesús kuk' ru tijoxelab', xub'ij chke: Chwe in yo'm wi ronojel taqanik pa ri kaj, xuquje' pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew, —xcha chke. ¹⁹ Jix b'a' kuk' konojel ki wäch winaq cho ruwächulew, chib'ana' chi keb'ok che nu tijoxelab'. Chib'ana ki qasna' pa ru b'i' ri qa Tat, pa ru b'i' ru K'ojol, pa ru b'i' ri Loq'alaj Espíritu. ²⁰ Cheitijoj chunimaxik ronojel ri ix nu taqom wi. Chiwetamaj k'ut chi ri in, in k'o iwuk' ronojel q'ij, k'ä pa ri k'isb'al q'ij re ruwächulew, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN MARCOS

Ri Juan Qasal Ja' kätzizon pa taq juyub' ri kätz'inowik

¹ Je' u chaplexik wa' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesucristo ri u K'ojol ri Dios.

² Je wa' ri xtz'ib'ax kan ojer chrij ri Cristo* rumal ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij:
¡Chiwilampe'!

—xcha ri Dios chke ri winaq. Xub'ij k'u che ru K'ojol:

Ri in kintaq b'i ri nu taq'o'n,

känab'ej k'u na chawäch,

kub'an na u b'anik ra b'e,

—xcha ri Dios che.

³ K'o jun ri ko käch'aw pa taq juyub'

ri kätz'inowik, kub'ij: “Chib'ana u b'anik

ri nim b'e ri káb'in wi ri Qajaw,

chisuk'umaj, chib'ana k'u sib'alaj jikom

che ru b'e.”

—kächa', —xcha ri qa mam Isaías. ⁴ Je wa' ri' xpe ri tat Juan. Are k'u tajin kub'an ki qasna' ri winaq pa taq juyub' ri kätz'inowik. Kutzijoj k'u chke chi rajwaxik käkik'ex kanima', käkik'ex ki chomanik, te k'u ri' káb'an ki qasna' rech kätz'alajinik chi je' ki b'anom wa'. Xa je ri' käsachtaj taq ri ki mak. ⁵ Xepe k'u konojol ri winaq aj Jerusalén, xuquje' ri e k'o pa taq ri nik'iaj tinimit chik re Judea, xeopan ruk' ri tat Juan chutatab'exik ri kub'ij. Aretaq käksiq'alajisaj ri ki mak, káb'an k'u ki qasna' rumal ri tat Juan pa ri nima' Jordán.

⁶ Are k'u ri tat Juan kukoj atz'iaq ri b'anom ruk' ri rismal jun awaj camello† u b'i', tz'um ru pas. Xa sak' xuquje' u wa'l che' kutijo. ⁷ Kätzizon k'u ri tat Juan, kub'ij chke ri winaq: Käpe chi na jun ri qas nim u q'ij, nim k'u na u b'anik chnuwäch in. Man taqal tä chwe in kinpachi'k kinkir ru k'amal u xajäb', —kächa'. ⁸ Qas tzij ri in nu b'anom qasna' alaq ruk' joron, ri Are' k'ut kub'an na qasna' alaq ruk' ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios, —xcha chke ri winaq.

Käb'an u qasna' ri Jesús

⁹ Pa taq ri q'ij ri' xpe ri Jesús pa ri tinimit Nazaret re Galilea, xopan ruk' ri tat Juan. Xb'an u qasna' rumal ri tat Juan pa ri nima' Jordán. ¹⁰ Te k'u ri' aretaq tajin kel loq ri Jesús pa ri ja', chanim xril ri kaj tajin kájaqjob'ik, xuquje' xril ri Loq'alaj Espiritu tajin kätz'alaj loq puwi', je' ru b'anik jun palomäx. ¹¹ Te k'u ri' xch'aw loq jun chikaj, xub'ij: At ri' ri loq'alaj nu K'ojol. Käkikot k'u ri wanima' awumal, —xcha ri'.

Kätaqchi'x ri Jesús che mak

¹² Te k'u ri' ri Loq'alaj Espiritu xuk'am b'i ri Jesús pa taq juyub' ri kätz'inowik.

¹³ Xk'oji k'u chila' kawinaq q'ij chkixol ri awaj aj pa taq juyub'. Kätaqchi'x ri Jesús che mak rumal ri Satanás. Xepe k'u ri ángeles chupatänixik.

Pa Galilea ri Jesús kuchaplej tzizonem

* **1:2** Ri tzij “Cristo” o “Mesías” kel kub'ij “cha'tal rumal ri Dios”. † **1:6** Ri camello are jun awaj ri kuya' kärkejen jun chrij, más k'ut kəkōj che taq eqa'n. Nim na ri' chuwäch jun kiej.

¹⁴ Mäja' naj kojom ri tat Juan pa che' aretaq ri Jesús xopan pa Galilea. Kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. ¹⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Xopan ri q'ij, xa jub'iq' chik man kuchaplej ru taqanik ri Dios. K'exa anima' alağ, k'exa b'a' alağ ri chomanik alağ, kojon k'u alağ che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, —xcha chke ri winaq.

Ri Jesús keusik'ij kiejeb' chapal taq kär

¹⁶ Ok'owem kub'an ri Jesús chuchi' ri mar re Galilea, xril ri tat Simón rachi'l ri tat Andrés ru chaq'. Tajin käkik'iağ b'i jun k'at chapäb'al taq kär pa ri mar rumal chi e chapal taq kär ri e are'. ¹⁷ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Chixsa'j wuk'. Kinb'an k'u na chiwe chi kixok che ki mulixik winaq chuk'exwäch ri kär, —xcha chke.

¹⁸ Chanim xekiya kan ri ki k'at, xeb'e' ruk' ri Jesús.

¹⁹ Xb'in chi k'u apan jub'iq' ri Jesús, xril ri tat Jacobo rachi'l ri tat Juan ru chaq', e u k'ojol ri tat Zebedeo wa'. E k'o pa ri ki barco, kekik'ojoj k'u ri ki k'at.

²⁰ Xeusik'ij ri Jesús. Ri e are' k'ut chanim xkiya kan ri Zebedeo ri ki tat pa ri barco kuk' ri ajchakib', xeb'e' k'u ruk' ri Jesús.

Jun achi ri k'o jun itzelalaj espíritu che

²¹ Xeopan k'u pa ri tinimit Capernaum. Are k'u pa ri q'ij re uxlanem xok ri Jesús pa ri rachoch Dios, xuchap ki tijoxik ri winaq chila'. ²² Ri winaq k'ut sib'alaj käkikajmaj ru tijonik ri Jesús rumal chi keutijoj je' jas jun achi ri k'o u taqanik pa ki wi', man junam taj jas ri kaka'n ri tijonelab' re ri Pixab'. ²³ Xok k'u b'i pa ri rachoch Dios jun achi ri k'o jun itzelalaj espíritu che. Are chi' ri tajin käch'aw ri Jesús, ri achi xuraq u chi', ²⁴ xub'ij: ¡Aa! ¿Jas kaj la chqe uj, Jesús aj Nazaret? —kächa ri'. ¿A xa petinağ la chusachik qa wäch? In wetam wäch la, chi lal ri' ri loq'alaj achi taqom loğ rumal ri Dios, —xcha che ri Jesús.

²⁵ Are k'u ri Jesús xuyajo, xub'ij che: ¡Chatz'apij u pa chi', chatel che we achi ri! —xcha che.

²⁶ Ri itzelalaj espíritu xub'an che ri achi chi xtzaqik, xuyakya rib', ko xuraq u chi', xel b'i che. ²⁷ Konojel k'ut xkikajmaj wa', xkichapla u tzijob'exik kib', xkib'ij: ¿Jas wa'? ¡Jun k'ak' tijonik ne lo wa'! We achi ri' yo'm pu q'ab' keutaq ri itzelalaj taq espíritu, keniman k'u che, —xcha ri winaq.

²⁸ Chanim k'ut ri tajin käb'an rumal ri Jesús xel u tzijol wa' pa taq konojel ri tinimit ri e k'o pa Galilea, xuquje' pa taq ri tinimit ri naqaj e k'o wi che ri Galilea.

Ri Jesús kukunaj ru ji' chichu' ri tat Pedro

²⁹ Aretağ ri Jesús xel b'i pa ri rachoch Dios, xe' chanim cho rachoch ri tat Simón, ri tat Andrés, e rachi'l k'u ri tat Jacobo, ri tat Juan. ³⁰ Are k'u ru ji' chichu' ri tat Simón qajinağ che jun nimalaj q'aq'. Chanim k'ut xkitzijoj wa' che ri Jesús. ³¹ Ri Jesús xqeb' ruk' ri chichu', xuchap che ru q'ab', xuwalijisaj k'ut. Chanim xtäni ri q'aq' chrij ri chichu'. Xuchap k'u ri ki patänixik.

Ri Jesús keukunaj ri yawab'ib'

³² Aretağ xq'eğal chik, qajem kub'an ri q'ij, xekik'am b'i konojel ri yawab'ib' cho ri Jesús, xuquje' konojel ri e k'o itzel taq espíritu chke.

³³ Konojel ri winaq ri keb'el pa ri tinimit Capernaum xkimulij kib' chi' ri ja, rachoch ri tat Simón. ³⁴ Ri Jesús xeukunaj k'ia yawab'ib' ri e k'o k'ia u wäch yab'il chke, xuquje' xeresaj b'i k'ia itzel taq espíritu chke ri winaq. Man kuya tä k'u ri Jesús chke ri itzel taq espíritu chi kech'awik, rumal chi ketam u wäch.

Pa Galilea ri Jesús kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios

³⁵ Sib'alaj aq'ab' k'ut xwalij ri Jesús, k'ä mäjoq kásaqirik. Xel b'ik, xe' pa ri juyub' ri kätz'inowik, xub'an k'u orar chila'. ³⁶ Are k'u ri tat Simón, xuquje' ri e k'o ruk' xeb'e'k, xkizukuj ri Jesús. ³⁷ Aretaq xkiriqo, xkib'ij che: Konojel ri winaq ketzukurun che la, —xecha che.

³⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Jo' pa ri jule' taq tinimit chik ri e k'o chqanaqaj, rech chila' xuquje' kintzijon wi. Che k'u wa' in elinaq wi loq, —xcha chke.

³⁹ Ri Jesús kusolij k'u taq ri tinimit pa ronojel Galilea. Pa taq ri rachoch Dios ri kākumulij wi kib' ri winaq, kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, xuquje' keresaj b'i itzel taq espíritus chke.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri k'o itzel ch'a'k che

⁴⁰ Xopan k'u ruk' ri Jesús jun achi ri k'o itzel ch'a'k[‡] che. Xuchap u b'ochi'xik ri Jesús, xxuki'k, xub'ij che: Tat, ri in wetam chi ri lal kākowin la che nu kunaxik we kaj la, —xcha che.

⁴¹ Xel k'u u k'ux ri Jesús che. Xuyuq ru q'ab', xuchap koq ri achi, xub'ij che: Kwaj, —kächa'. Chutzir b'a' la, —xcha che.

⁴² Xuwi wa' xub'ij, chanim xel ri itzel ch'a'k che ri achi, xutzirik. ⁴³ Ri Jesús sib'alaj xupixb'aj ri achi k'ä mäja' kutaq b'ik, ⁴⁴ xub'ij b'i che: ¡Tampe la! K'o jas mäb'ij la che jachin jun. Oj la, jek'utu ib' la cho ri sacerdote. Ya la ri sipanik ri taqom kan rumal ri qa mam Moisés ojer chi käyi'k aretaq kākunataj jun ri k'o itzel ch'a'k che. Are k'u q'alajisab'al wa' chkiwäch ri winaq, —xcha che.

⁴⁵ Xel k'u b'i ri achi, sib'alaj kutzijoj ri xb'an che. Xresaj k'u u tzijoxik wa', je k'u ri' chi ri Jesús man kākowin tä chik kok chi saqil pa taq ri tinimit. Xane xaq pa taq juyub' ri kätz'inowik kāk'oji wi ri Are'. Kepe k'u ri winaq pa ronojel tinimit, keopan ruk' ri Jesús.

2

Ri Jesús kukunaj jun achi ri kāmīnaq u cuerpo

¹ Xopan jumul chik ri Jesús pa ri tinimit Capernaum. Xke' k'u kieb' oxib' q'ij, xtatajik chi k'o chi cho ja. ² Chanim k'ut xkimulij kib' k'ia winaq, je ri' chi man k'o tä chi jawije' kek'oji wi, pune ta ne xa chuchi' ri ja. Are k'u ri Jesús kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke. ³ Xeopan k'u kiejeb' achijab' ruk' ri Jesús, ki telem jun achi ri kāmīnaq u cuerpo. ⁴ Man kekowin tä k'ut keb'ok chuwäch ri Jesús, ki mak ri sib'alaj k'ia winaq. Xkesaj k'u apan ru xo'til ri ja. Xkik'ot jun jul puwi' ri ja chusik'el ri k'o wi ri Jesús, xkiqasaj k'u b'i ri alaj ch'at ri q'oyol wi ri kāmīnaq u cuerpo. ⁵ Aretaq ri Jesús xrilo chi sib'alaj kekojon che, xub'ij che ri achi ri kāmīnaq u cuerpo: Tat, ¡xesachtaj ri mak la! —xcha che.

⁶ E t'uuyul k'u chila' jujun chke ri tijonelab' re ri Pixab', tajin kechomanik, ketzijon k'u pa kanima', ⁷ kākib'ij: “¿Jas che je' kätzijon wa' we achi ri'? Kub'ij ri sib'alaj äwas u b'ixik,” —kecha'. “¿Jachin ta lo ri kākowin chusachik mak xane xaq xuwi ri Dios?” —xecha ri'.

⁸ Chanim xuna' wa' ri Jesús pa ranima', ya retam chik jas ri tajin kākichomaj, xub'ij k'u chke: ¿Jas che je' kächomaj alaq wa' pa anima' alaq? —kächa chke. ⁹ ¿Jachike ri man k'äx tä u b'ixik che ri achi, ri u b'ixik: “Ri mak la xesachtajik”, o ri u b'ixik: “Walij b'a' la, k'ama la b'i ri sok la, b'in b'a' la”? —kächa ri Jesús.

[‡] 1:40 Ri itzel ch'a'k are jun yab'il ri sib'alaj k'äx ri kusipaj rib'.

¹⁰ Rech b'a' ketamaj alaḡ chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ,* k'o nu taḡanik pa ki wi' ri winaḡ cho ruwächulew, xuquje' rech ketamaj alaḡ chi ya'tal chwe in chi kinsach ri ki mak, itampe alaḡ ri kinb'ij! —xcha chke.

Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi ri käminaḡ u cuerpo: ¹¹ Kinb'ij che la, iwaliḡ b'a' la! Oj la cho ja, k'ama la b'i ri sok la, —xcha ri Jesús che ri achi.

¹² Chanim xwaliḡ ri achi, xutelej b'i ri alaj u ch'at. Xel b'i chkiwäch konojel, je ri' chi konojel xkikajmaj ri xb'antajik, xkinimarisaj u q'ij ri Dios, xkib'ij: ¡Man k'o tä jumul ri je' qilom wa'! —xecha'.

Ri Jesús kusik'ij ri tat Leví rech ke' ruk'

¹³ Ri Jesús xe' chi jumul chuchi' ri mar, sib'alaj e k'ia k'u ri winaḡ ri xeopan ruk'. Are k'u ri Are' xeutijoj che ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁴ Ok'owem kub'an ri Jesús jawije' ri kätoj wi ri alkab'al, xril k'u ri tat Leví, u k'ojol ri tat Alfeo, t'uuyul chila'. Xub'ij k'u che: Sa'j la wuk', —xcha che.

Xwaliḡ k'u ri tat Leví, xe' ruk' ri Jesús.

¹⁵ Pa jun q'ij k'ut t'uuyul ri Jesús chi' ri mesa cho rachoch ri tat Leví e rachi'l ri tijoxelab'. E k'ia k'u ri toq'il taḡ alkab'al, xuquje' nik'iaj ajmakib' e t'uuyut'oj chi' ri mesa ruk' ri Jesús, kuk' ru tijoxelab'. E k'ia k'u ri winaḡ e tereninaḡ loḡ. ¹⁶ Xepe k'u ri tata'ib' fariseos,† xuquje' ri tijoxelab' re ri Pixab'. Xkilo chi ri Jesús tajin käwi' kuk' toq'il taḡ alkab'al xuquje' nik'iaj ajmakib' chik, xkita' k'u chke ru tijoxelab', xkib'ij: ¿Jas che käwi' ri Jesús kuk' toq'il taḡ alkab'al xuquje' nik'iaj ajmakib' chik? —xecha chke.

¹⁷ Aretaḡ xuta ri Jesús wa', xub'ij chke: Ri winaḡ ri utz ki wäch, ri k'o ki chuq'ab', man rajwaxik tä kunal ke, xane are rajwaxik wa' chke ri yawab'ib', —kächa chke. Man in petinaḡ tä che ki sik'ixik ri winaḡ ri jikom kanima' cho ri Dios, xane in petinaḡ che ki sik'ixik ri ajmakib' ri mäja' käkik'ex kanima', mäja' käkik'ex ki chomanik, —xcha ri Jesús chke.

E k'o winaḡ ri käkita' che ri Jesús chrij ri u b'anik ayunar

¹⁸ Pa jun q'ij ri' tajin käka'n ayunar ru tijoxelab' ri Juan Qasal Ja' xuquje' ri ki tijoxelab' ri tata'ib' fariseos. E k'o k'u jujun winaḡ xeopan ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Ru tijoxelab' ri tat Juan xuquje' ri ki tijoxelab' ri tata'ib' fariseos käka'n ayunar. ¿Jas k'u che man käka'n tä ayunar ri tijoxelab' la? —xecha che.

¹⁹ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿A kuya' ne lo käka'n ayunar ri e k'o pa jun k'ulanem aretaḡ ri achi ri te' xk'uli'k k'o kan kuk'? Aretaḡ k'o ri achi ri' kuk' man kuya' taj käka'n ayunar, —kächa'. ²⁰ Kopan k'u na ri q'ij aretaḡ kesax b'i ri achi chkixol. Te k'u ri' käka'n na ayunar pa ri q'ij ri', —xcha chke.

²¹ Xuquje' xub'ij ri Jesús: Man k'o tä jun winaḡ ri kut'is jun pimalaj k'ojob'al chrij jun q'el atz'iaḡ. We ta je ri', ri k'ak' atz'iaḡ kuk'ol rib', käresaj b'i jub'iq' che ri q'el atz'iaḡ, känimar k'u ru teq'tob'ik, —kächa'. ²² Man k'o tä jun ri kuya' k'ak' vino pa taḡ q'el taḡ q'eb'al re tz'um. We ta je ri', ri vino keut'ub'ij ri' ri tz'um, ketzeletaḡ k'u na kan ri vino xuquje' taḡ ri tz'um. Rajwaxik k'ut chi ri k'ak' vino käyi' pa taḡ k'ak' taḡ q'eb'al re tz'um, —xcha ri Jesús.

Ri tijoxelab' käkich'up ri u jolom triko pa jun q'ij re uxlanem

²³ Pa jun q'ij re uxlanem ok'owem re ri Jesús pa taḡ ri tiko'n. Are chi' ri tajin keb'in ru tijoxelab' ruk', xkichaplej ki ch'upik ru jolom taḡ ri triko. ²⁴ Ri

* **2:10** Ri Jesús xukoj we b'i'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi käpetik. † **2:16** Ri tata'ib' fariseos e are' winaḡ wa' aj Israel ri sib'alaj xkixqateḡ u nimaxik ru Pixab' ri Moisés. Xka'n k'u nimal, xkichomaj k'ut chi e utz na chkiwäch konojel ri winaḡ. K'ia ki naq'atisam wi kib' ri man qas tä are ri kub'ij ru Tzij ri Dios.

tata'ib' fariseos xkib'ij che ri Jesús: ¡Chilampe la! ¿Jas che ri tijoxelab' la káka'n chak ri áwas u b'anik pa taq ri q'ij re uxlanem? —xecha che.

²⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿A man k'o tá jumul ri sik'im laq ri xub'an ri qa mam David ojer aretaq ri k'o rajwaxik che, xuna' numik, xuquje' ri xka'n ri e k'o ruk'? ²⁶ Xok k'u b'i ri qa mam David pa ri rachoch Dios aretaq ri tat Abiatar are ki nimal sacerdotes, xutij k'u re ri wa ri yo'm cho ri Dios, xuya k'u ke ri e k'o ruk' xuquje'. Áwas k'u u tijik wa' kumal xaq jachinoq, xane xaq xuwi chke ri sacerdotes[‡] ya'tal wi wa', —xcha chke.

²⁷ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: Ri q'ij re uxlanem xb'antaj wa' ojer rech ri winaq kákiriq utzil rumal, man xeb'an tá k'u ri winaq rech káka'n jun utzil che ri q'ij re uxlanem. ²⁸ Je k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, k'o nu taqanik puwi' ri q'ij re uxlanem xuquje', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

3

Ri Jesús kukunaj jun achi ri káminaq jun u q'ab'

¹ Xok chi jumul ri Jesús pa ri rachoch Dios, k'o k'u jun achi chila' ri káminaq jun u q'ab'. ² Kaluchi'x k'u ri Jesús kumal jujun tata'ib' che rilik we káruitzirisaj ru q'ab' ri achi pa ri q'ij re uxlanem rech kuya' kákib'ij chi k'o u mak ri Jesús.

³ Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi ri káminaq jun u q'ab': ¡Walij b'a' la! ¡Tak'al la chqawäch! —xcha che.

⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke ri achijab' ri tajin kákaluchi': ¿Jachike ri man áwas tá u b'anik pa ri q'ij re uxlanem, ri u b'anik utzil o ri u b'anik etzelal? ¿A utz ru to'ik ru k'aslemaal jun winaq o ru kámisaxik wa'? —xcha chke.

Man xech'aw tá k'u ri tata'ib'. ⁵ Xpe royowal ri Jesús chke ri achijab' ri', keuka'yey konojel ri e k'o pa taq u xkut, kub'isoj ki wäch rumal chi sib'alaj ab'ajarinaq ri kanima'. Xub'ij k'u che ri achi: ¡Yuqu ri q'ab' la! —xcha che.

Xuyuq k'ut, xutzir k'u ru q'ab'. ⁶ Xeb'el k'u b'i ri tata'ib' fariseos, chanim xkiriq kib' kuk' ri rachi'l ri tat Herodes, xkitala' ki no'j chb'il taq kib' jas ri káka'n chukámisaxik ri Jesús.

E k'o k'ia winaq chuchi' ri mar

⁷ Are k'u ri Jesús xe' apan chkiwäch ri winaq chuchi' ri mar, e rachi'l k'u ri tijoxelab'. Sib'alaj e k'ia ri winaq aj Galilea ri xeteri b'i chrij. ⁸ Xuquje' e k'ia ri winaq aj Judea xepetik. E k'o ri aj Jerusalén, xuquje' ri kepe pa Idumea. Nik'iaj kepe ch'äqäp che ri nima' Jordán, xuquje' pa taq ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón. Xa rumal chi xkita u tzijol ronojel ri tajin kub'an ri Jesús, xeopan k'u ruk'. ⁹ Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab' chi xaq chk'ol jun barco ri kák'oji wi ri Are', rech man kápitz' tá kumal ri k'ialaj winaq. Je' xka'no.

¹⁰ Are ri Jesús xeukunaj k'ia winaq, je ri' chi konojel ri yawab'ib' kákich'ikimij kib' chrij ri Jesús rech kákichap koq. ¹¹ Ri winaq ri e k'o itzelalaj taq espíritus chke, aretaq xkil ri Jesús, xetzaq k'u chuwäch, xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Lal ri' ri u K'ojol ri Dios! —xecha che.

¹² Ri Jesús sib'alaj xeupixb'aj ri itzelalaj taq espíritus chi mákib'ij jachin ri Are'.

Kecha' ri kab'lajuj apóstoles rumal ri Jesús

¹³ Xpaqi k'u ri Jesús puwi' jun juyub'. Are k'u chila' ri xeusik'ij wi jachin taq ri xraj xeucha'. Xeopan k'u ruk'. ¹⁴ Xeukoj k'u kab'lajuj achijab' rech kek'oji

[‡] 2:26 “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

ruk', rech keutaq b'i chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁵ Xuquje' xuya chke chi kāk'oji ki kuinem che ki kunaxik ri yawab'ib', xuquje' xuya taqanik pa ki q'ab' che kesaxik b'i ri itzel taq espíritus chke ri winaq. ¹⁶ E are k'u wa' ri kab'lajuj ri xeucha' ri Jesús: ri tat Simón ri káb'ix Pedro che rumal ri Jesús, ¹⁷ ri tat Jacobo u k'ojol ri tat Zebedeo, xuquje' ri tat Juan ru chaq' ri tat Jacobo. E are' wa' ri xkoj Boanerges che ki b'i' rumal ri Jesús. Ri b'i'aj ri' kel kub'ij chi e junam ruk' ri kiäqul ja. ¹⁸ Xeucha' xuquje' ri tat Andrés, ri tat Felipe, ri tat Bartolomé, ri tat Mateo, ri tat Tomás, ri tat Jacobo u k'ojol ri tat Alfeo, ri tat Tadeo, ri tat Simón ri káb'ix "u nimal tinimit" che. ¹⁹ Ri tat Judas Iscariote, ri xjachow ri Jesús, xuquje' xcha'ik rumal.

Ri Jesús kutzijoj ri mak ri man käsachtaj taj

²⁰ Te k'u ri' xe' ri Jesús cho ja. Jumul chik xkimulij kib' k'ia winaq, je ri' chi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab' man kekowin tä ne kewi'k. ²¹ Aretaq ri rachalal ri Jesús xkito chi k'o chila', xeb'e' chuchapik. jXkib'ij k'ut chi ch'ujarinaq ri Are'!

²² Ri tijoxelab' re ri Pixab' k'ut, ri e petinaq pa Jerusalén, kākib'ij chi k'o ri Beelzebú ruk' ri Jesús. (Ri Beelzebú are ki nimal ri itzel taq espíritus.) Kākib'ij chi xa rumal wa' ri Jesús kākowin che kesax b'i ri itzel taq espíritus, —kecha ri'.

²³ Ri Jesús k'ut xeusik'ij ri winaq, xukoj jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: ¿Jas ta k'u lo kub'an ri Satanás che resaxik b'i rib'? —kächa chke. ²⁴ We jun q'atb'al tzij u b'anom kieb', ri juch'ob' q'atal taq tzij kuyak rib' chrij ri juch'ob' chik, kuk'is na u wäch ri q'atb'al tzij ri' chb'il rib'. ²⁵ Xuquje' we jun achalaxik u b'anom kieb', ri juch'ob' kuyak rib' chrij ri juch'ob' chik, kuk'is k'u na u wäch ri achalaxik ri' chb'il rib', —kächa'. ²⁶ We ta u b'anom kieb' ri Satanás, kuyak k'u ri' chrij chb'il rib', man kākowin tä ri' chujeqb'axik rib', xane kuk'is k'u na rib' ri are', —kächa'.

²⁷ Man k'o tä jun kākowinik kok pa ri rachoch jun achi ri sib'alaj k'o u chuq'ab', kerelaq'aj b'i ri jastaq re, we ta mat nab'e kuyut na ri achi ri k'o u chuq'ab', k'à te k'u ri' kākowinik kerelaq'aj b'i ri k'o pa rachoch, —kächa ri Jesús chke.

²⁸ Qas tzij kinb'ij chech alaq chi konojel ri mak ri kāk'a'n ri winaq kuya' kesachtaj na wa', xuquje' apachike ta ne ri äwas u b'ixik chrij ri Dios, ri kākib'ij ri winaq, —kächa'. ²⁹ Apachin k'u ri kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Loq'alaj Espiritu, man käsachtaj tä u mak ri' pa taq ri q'ij ri kepe na, rumal chi u b'anom jun mak ri man kuya' taj käsachtajik, —xcha chke.

³⁰ Ri Jesús xub'ij wa' rumal chi ri winaq xkib'ij: K'o jun itzelalaj espiritu che ri Are', —xecha ri'.

Ru nan ri Jesús xuquje' taq ru chaq' keopan ruk'

³¹ Hopan k'u ru nan ri Jesús ruk', xuquje' taq ru chaq'. Ri e are' k'ut xa e tak'atoj apan chrij ri ja, xetaqan k'u chusik'ixik ri Jesús. ³² E k'ia k'u ri winaq ri ki sutim rij ri Jesús, xkib'ij che ri Are': Ri nan la xuquje' taq ri chaq' la xaq' e k'o apan cho ja, ketzukun che la, —xecha che.

³³ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: ¿Jachin ri nu nan, jachin k'u taq ri qas nu chaq'? —kächa'.

³⁴ Xeuka'yey ri e t'uyut'oj pa taq u xkut, xub'ij: Cheiwilampe ri nu nan, xuquje' taq ri nu chaq'. ³⁵ Apachin ta ne ri káb'anow ru rayinik ri Dios, e are wa' ri qas wachalal, ri nu chaq', ri wanab', ri nu nan, —xcha ri Jesús chke.

4

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri tikol ija'

¹ Ri Jesús xuchaplej chi na jumul ki tijoxik ri winaq chuchi' ri mar. Xkimulij k'u kib' k'ialaj winaq ruk', je ri' chi xok b'i pa jun barco puwi' ri mar, xt'uyi k'u chupam. Konojel ri winaq xekanaq kan cho ri ulew chuchi' ri mar. ² Xeukoj k'u taq k'utb'al che ki tijoxik ri winaq chkiq k'ia u wäch taq no'j, xub'ij chke: ³ ¡Tampe alaql! —kächa'. Xel b'i jun tikol ija' cho rachoch, xe'k, xub'ana u tiko'n. ⁴ Aretaq tajin kujopij ri ija', xqaj jub'iq' pa ri b'e. Xeopan k'u ri chikop, kerapapik keqajik, xa xkitij b'i ri ija'. ⁵ Xqaj chi jub'iq' xol taq ri ab'aj, ri man k'o tä wi k'ia ulew. Chanim k'ut xk'iy ri jub'iq' ija' ri' rumal chi man pim tä ri ulew. ⁶ Aretaq k'ut xel loq ri q'ij, xek'at ri alaj taq tiko'n, xechaq'jik rumal chi k'ä mäja' nim ki xera'. ⁷ Xqaj chi k'u jub'iq' ri ija' pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol. Xk'iy k'u ri q'ayes ri, xujiq'isaj ri tiko'n, je ri' chi man wxächin taj. ⁸ Are k'u ri nik'iaj ija' chik xeqaj pa utzalaj ulew. Xeb'el loq ri tux, xek'iyik, xewächinik. E k'o jujun tiko'n xkiya juwinaq lajuj ki wäch chupam ru jolom triko chkiujunal, e k'o jule' chik ri xkiya oxk'al ki wäch chupam ru jolom chkiujunal. Ri nik'iaj tiko'n chik xkiya jun ciento ki wäch chupam ru jolom chkiujunal, —xcha chke.

⁹ Te k'u ri' xub'ij chke ri winaq: We k'o jun ri kujikib'a ranima' chutatab'exik ri nu tzij, ¡chutatab'ej b'a'! —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas ki patän ri k'utb'al ri kukojo

¹⁰ Aretaq ri Jesús xaq u tukiel chik k'olik, xeopan jujun chke ri winaq ruk', kachi'l ri kab'lajuj u tijoxelab'. Xkita' k'u che jas kel kub'ij ri k'utb'al ri xutzijoj chke. ¹¹ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij: Ri ix, yo'm chiwe rumal ri Dios ri retamaxik ri man ketam tä ri nik'iaj winaq chik chriy ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Are kätziox k'u wa' chke ri jule' winaq chik xa kuk' taq k'utb'al. ¹² Je ri', rumal chi pune jaqal ri ki waq'äch, man kekowin tä chuch'ob'ik ri käkilo. Pune k'u käkಿತatab'ej na ri qas tzij, man käkich'ob' tä ri' ri ki tatab'em, rech man käkitzelej tä kib' ruk' ri Dios, man käsachtaj tä ki mak, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj chke ru tijoxelab' jas kel kub'ij ri k'utb'al chriy ri tikol ija'

¹³ Xub'ij chi k'u ri Jesús chke: ¿A mat lo kich'ob' ri kel kub'ij wa' we k'utb'al ri' ri xintzijoj chiwe? ¿Jas k'u kiwetamab'ej taq ke konojel ri nik'iaj taq k'utb'al chik ri keintzijoj na chiwe? —kächa chke. ¹⁴ Ri tikol ija' are junam ruk' ri winaq ri kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁵ Ri ija' ri xeqaj pa ri b'e, e are k'u wa' jas ri winaq ri kätik ru Tzij ri Dios pa kanima', käkita k'u ri Tzij, chanim k'ut käpe ri Satanás, käresaj ri Tzij ri xqaj pa kanima'. ¹⁶ Junam xuquje' ri ija' ri xeqaj xol taq ri ab'aj. E are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios ruk' kikitomal, je'l käkito. ¹⁷ Man qas tä k'u k'o ri ki xera', xane xaq kieb' oxib' q'ij käkich'ijo. Aretaq käkichaplej u riqiq k'äch, kraj keyoq'ik rumal rech ru Tzij ri Dios, chanim ketzaq kanoq. ¹⁸ Ri jule' ija' chik ri xqaj pa taq q'ayes ri k'o ki k'ixol, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios. ¹⁹ Te k'u ri' are kekilij na ri jastaq re we uwächulew ri', kesub' rumal ri q'inomal, xuquje' käkiryaj k'ia u wäch jastaq chik, ke' k'u kanima' kuk'. Rumal k'u wa' käjij'isax ri Tzij pa kanima', man kävächin tä k'u ri'. ²⁰ Ri ija' ri xeqaj pa utzalaj ulew, e are k'u wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios, käkik'amowaj, kääqaj wa' pa kanima', käkya k'u k'ia ki wäch. Jujun käkya juwinaq lajuj ki wäch chkiujunal, jule' chik käkya oxk'al ki wäch chkiujunal, ri nik'iaj chik käkya jun ciento ki wäch chkiujunal, —xcha chke.

Man k'o tä jas ri k'u'talik ri mat käq'alajin na

²¹ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: ¿A kätzij lo jun chäj pa ri ja, te k'u ri' käyi' wa' chuxe' jun laq, o käyi' chuxe' ri ch'at? Man je' tä ri', xane käyi' wa' chikaj

rech q'alaj ronojel, —kächa'. ²² Man k'o tä jas ri ch'uq'tal u wi' ri mat käq'alajin na. Man k'o tä jas ri k'u'talik ri mat kel na chi saq, —kächa'. ²³ We k'o jun ri kujikib'a ranima' chutatab'exik ri nu tzi, jchutatab'ej b'a'! —xcha chke.

²⁴ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: jChitampe ri tajin kinb'ij chiwe! —kächa'. Jas ri pajb'al ri kiko' ix, are je' ri pajb'al ri kök na chiwe ix, xuquje' käyi' na u wi' chiwe ix ri kitatab'ej ri nu tzi. ²⁵ Apachin k'u ri k'o k'o ruk', käyi' chi na nik'iaj che. Apachin k'u ri man k'o tä k'o ruk', kesax na che ri are' ri jub'iq' ri k'olik, —xcha chke.

Kätzijox ri k'utb'al chrij ri ija' jas kub'ano käk'iyik

²⁶ Xub'ij chi k'u chke: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are jas jun achi ri kutik kan ri ija' pa rulew. ²⁷ Käwar chaq'ab', käwalij k'ut. Käk'astaj chi paq'ij. Je ri' keok'ow taq ri q'ij, ri aq'ab'. Kätux k'u ri ija' ri k'o pa ulew, käk'iyik. Man retam tä k'u ri achi jas kub'an ri ija' käk'iyik. ²⁸ Tzpa re wi ri ulew kub'ano chi kek'iy ri tiko'n, kewächinik. Nab'e kel loq ru tux, käk'iy k'u wa'. Te k'u ri käpe ru jolom ri triko. K'ä te ri' kechomaqir ru jolom. ²⁹ Aretaq e chomaq chik, chanim käkoj ri ixjos chkixe' rumal chi chaq'ij chik, xopan ri q'ij rech ri q'atoj, —xcha chke.

Kätzijox ri k'utb'al chrij ri ija' re mostaza

³⁰ Xub'ij chi ri Jesús: jJas ruk' käqajunamaj wi ru taqanik ri Dios? jJas u wäch k'utb'al käqako' chuk'utik wa'? —kächa'. ³¹ Are je' jas ri ija' re ri tiko'n ri käb'ix "mostaza" che. Aretaq kätikik, xa i nitz' wa' chkiwäch konojel ri ija' ri e k'o cho ruwächulew. ³² Aretaq tikom chik, kel loq, nim na ke' chkiwäch konojel taq ri nik'iaj tiko'n. Kenimaqir taq ru q'ab', je ri' chi ri chikop ajuwokaj kekowinik kaka'n ri ki sok, kemu'jan chupam ri tiko'n ri', —xcha ri Jesús chke.

Waral kätzijox wi ri ki patän ri k'utb'al ri kekoj rumal ri Jesús

³³ Je wa' xub'an ri Jesús che ki tijoxik ri winaq. Xukoj k'ia taq k'utb'al chkiwäch jas taq we ri' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chke, xa jas ri kekowin chuch'ob'ik. ³⁴ Xaq xuwi kuk' taq k'utb'al xeutzijob'ej ri winaq. Xukir k'u ronojel wa' we tijonik ri' chkiwäch ru tijoxelab' xaq pa ki tukiel wi.

Ri Jesús kub'ano chi kätäni ri kiäqiq'

³⁵ Pa ri q'ij ri', aretaq tajin kok ri aq'ab', xub'ij chke ru tijoxelab': Chujq'ax jela' ch'äqap che ri mar, —xcha chke.

³⁶ Xekiya k'u kan ri k'ia winaq. Ri tijoxelab' xkik'am b'i ri Jesús pa ri barco. T'uyl k'u wi ri Are' k'upam. Xkachi'laj k'u b'i nik'iaj taq barcos chik. ³⁷ Xpe k'u jun nimalaj kiäqiq' ri sib'alaj k'äx puwi' ri ja'. Are k'u ri nimaq taq uwoja' tajin keb'ok pa ri barco, je ri' chi tajin kanoj ri barco che ri ja'. ³⁸ K'o k'u ri Jesús pa ri barco pa ri ku'lb'al chrij. Tajin käwarik, u yo'm ru jolom puwi' jun ch'äkataj. Xepe ru tijoxelab', xkik'asuj, xkib'ij che: jQajtij! jA mat käxej ib' la che chi kujkämik? —xecha che.

³⁹ Xk'astaj k'u ri Jesús, xuyaj ri kiäqiq', xub'ij che ri mar: jChattänaloq! jXaq jun chatk'ol wi! —xcha che.

Xtäni k'u ri kiäqiq', xlilob' k'u ronojel ru wi' ri mar. ⁴⁰ Te k'u ri' xub'ij ri Jesús chke ri tijoxelab': jJas che sib'alaj kixej iwib'? jA mat kixkojon che ri Dios? —xcha chke.

⁴¹ Xkikajmaj k'u ri xub'an ri Jesús, jsib'alaj xkixej kib'! Käkib'ila' k'u chb'il taq kib', käkib'ij: jJachin k'u lo we achi ri' chi ri kiäqiq', xuquje' ri ja' re ri mar keniman che? —xecha'.

5

K'o jun achi aj Gadara ri e k'o itzelalaj taq espíritus che

¹ Xeopan ch'äqäp che ri mar pa ri ki tinimit ri winaq aj Gadara. ² Aretaq elem kub'an ri Jesús pa ri barco, chanim xriq rumal jun achi ri k'o jun itzelalaj espíritu che. Elnaq loq ri achi pa ri campo santo chkixol ri muqub'al. ³ Chila' k'ut, xol taq ri muqub'al, kájeqi wi. Man k'o tä jachin jun ri kowininaq chuyuqb'axik, pune xkixim na kuk' ximib'al re ch'ich'. ⁴ K'ia mul ximom kuk' chapb'al aqanaj, xuquje' kuk' ximib'al re ch'ich'. Xeut'oqopij k'u ri ximib'al re ch'ich', xeupaxij ri chapb'al aqanaj. Man k'o tä jun ri k'o u chuq'ab' chujeqb'axik ri achi ri'. ⁵ Chi chaq'ab', chi paq'ij kák'oji ri achi ri' xol taq ri muqub'al xuquje' pa taq juyub', kuraq u chi', kusok k'u rib' kuk' taq ab'aj. ⁶ Aretaq k'ut ri achi xril apan ri Jesús chinaj, xutik anim, xe' ruk', xxuki chuwäch. ⁷ Xuraq k'u u chi', ko xch'awik, xub'ij: ¿Jas kaj la chwe, Jesús, lal ri' ru K'ojol ri Nimalaj Dios aj Chikaj? Kinb'ochi'n che la cho ri Dios, chi máb'an la k'äx chwe, —xcha che.

⁸ Xub'ij wa' rumal chi ri Jesús tajin kub'ij che: ¡itzelalaj espíritu, chatel b'i che ri achi! —kächa che.

⁹ Xuta' k'u ri Jesús che, xub'ij: ¿Jas ra b'i'? —xcha che.

Xub'ij k'u che ri Jesús: Ri nu b'i' are K'iyal. Je wa' ri nu b'i' rumal chi sib'alaj uj k'ia, —xcha che.

¹⁰ Sib'alaj xub'ochi'j ri Jesús chi mätaqanik chi cheb'el b'i pa ri tinimit ri'.

¹¹ E sib'alaj k'ia k'u ri aq ri tajin keyuq'ux apan chila' pa ri juyub' ri'. ¹² Ri itzelalaj taq espíritus tajin keb'ochi'n che ri Jesús, kákib'ij: Chujtaqa b'i la kuk' ri aq rech kujok b'i chke, —kecha che.

¹³ Ri Jesús k'ut xuya chke chi je' kaka'no. Xeb'el k'u b'i ri itzelalaj taq espíritus, xeb'ok b'i chke ri aq. Konojel ri aq, kraj e k'o kieb' mil, xkik'iaq b'i kib' chutza'm ri juyub', xeqaj k'u pa ri mar, xejiq'ik.

¹⁴ E are k'u ri ajuuq' taq aq xeanimajik, xeb'e'k. Xkiya u tzijol wa' pa ri tinimit, xuquje' pa taq ri juyub'. Xepe k'u ri winaq che rilik jas ri' ri xb'antajik. ¹⁵ Aretaq xeopan ruk' ri Jesús, xkil ri achi ri nab'e xek'oji na k'ia itzelalaj taq espíritus che. T'uyl k'u ri achi chila', kojom chi ri ratz'iaq, ulinaq chi putzil. Xkixej k'u kib' ri winaq. ¹⁶ Ri winaq ri xkilo jas ri xb'an che ri achi ri xek'oji ri itzelalaj taq espíritus che, xuquje' jas ri xkik'ulmaj taq ri aq, xkizijoj k'u ronojel wa' chke ri winaq ri xkimulij kib'. ¹⁷ Xkib'ochi'j k'u ri Jesús chi kel b'i chanim pa ri ki tinimit.

¹⁸ Okem kub'an ri Jesús pa ri barco, ri achi ri xek'oji ri itzelalaj taq espíritus che xub'ochi'j ri Jesús chi kuya che chi ke' ruk'. ¹⁹ Man xuya tä k'u ri Jesús che, xane xub'ij che: Oj la cho achoch la kuk' ri achalaxik la, tzijoj la chke ri e are' ronojel ru b'anom ri Qajaw Dios che la, chi sib'alaj xel u k'ux che la, xuto'ob'isaj wäch la, —xcha che.

²⁰ Xe' k'u ri achi, xutzijoj k'u pa taq ri tinimit re Decápolis ronojel ru b'anom ri Jesús che. Xkikajmaj k'u wa' konojel ri winaq.

Käkunax jun ixoq yawab', xuquje' kák'astajisax ri u mia'l ri tat Jairo chkixol ri käminaqib'

²¹ Aretaq ri Jesús xq'ax chi jumul ch'äqäp che ri mar pa ri barco, sib'alaj k'ia winaq xkimulij kib' ruk'. K'o k'u ri Are' chuchi' ri mar. ²² Xopan k'u jun achi ruk' ri Jesús. Are ki nimal ri winaq re ri rachoch Dios ri tata' ri', Jairo u b'i'. Aretaq ri tat Jairo xril ri Jesús, xxuki chuwäch. ²³ Sib'alaj xub'ochi'j ri Jesús,

xub'ij che: ¡Ri alaj nu mia'l tajin kākämik! ¡Sa'j la wuk! Ya la ri q'ab' la puwi' rech kutzirik, kāk'asi k'ut, —xcha che.

²⁴ Xe' k'u ri Jesús ruk'. E k'ia ri winaq ri xuquje' xeb'e' ruk', kākipitz' k'u ri Jesús. ²⁵ K'o k'u jun ixoq ri xke' kab'lajuj junab' xaq kel u kik'el. ²⁶ Sib'alaj u riqom k'ax pa ki q'ab' k'ia taq kunanelab', u sachom k'u ronojel ri k'o ruk'. Man k'o tä k'u utzil u riqom, xane xa tajin känimatajik. ²⁷ Aretaq xuta u tzijol ri tajin kub'an ri Jesús, xopan k'u ruk'. Xok chkixol ri k'ialaj winaq, xqeb' chrij ri Jesús, xuchap koq ru q'u. ²⁸ Kub'ij k'u pa ranima': "Xuwi ta ne we kinchap koq ru q'u, ¡kinutzir na!" —kächa ri ixoq. ²⁹ Chanim k'ut, aretaq xchaptaj ru q'u ri Jesús rumal, xtäni ru kik'el ri kelik. Xuna' ri ixoq pa ru cuerpo chi xkunataj che ri itzelalaj yab'il ri u riqom. ³⁰ Ri Jesús k'ut xuna' chi xel jub'iq' ru chuq'ab' chukunaxik ri ixoq. Chanim xutzolq'omij rib' chkixol ri k'ialaj winaq, xka'y k'u chke, xub'ij: ¿Jachin ri xchapow ri watz'iaq? —xcha'.

³¹ Xkib'ij k'u ru tijoxelab' che: ¡Kil ya' la chi kápitz' la kumal ri k'ialaj taq winaq! ¿Jas che káb'ij la: "¿Jachin ri xinchapowik?" —kächa la, —xecha che ri Jesús.

³² Käka'ylob' k'u ri Jesús che rilik jachin ri xb'anow wa'. ³³ Are k'u ri ixoq ri xchapowik, xuxej rib', xb'irb'itik, xe' ruk' ri Jesús, xxuki k'u chuwäch. Kuch'ob'o chi xkunatajik rumal ri Are', xutzijoj k'u che ri Jesús ronojel ri qas tzij chrij ri k'ulmatajinaq ruk'. ³⁴ Ri Jesús xub'ij che: Nan, xkunataj la rumal chi xkojon la chwe. Oj b'a' la, chuxlan anima' la, xutzir k'u kan la che ri yab'il la, —xcha che.

³⁵ Tajin kätzijon ri Jesús aretaq xeopan jujun winaq, e petinaq pa rachoch ri ki nimal ri winaq re ri rachoch Dios, xkib'ij che ri tat Jairo: ¡Xkäm ri mia'l la! Xaq mäya la latz' che ri Ajtij, —xecha che ri tata'.

³⁶ Aretaq ri Jesús xuta ri xb'ixik, man nim tä xril wi wa', xub'ij che ri ki nimal ri winaq re ri rachoch Dios: Mäxej ib' la, xane xaq xuwi kojon la chwe, —xcha che.

³⁷ Man xraj tä k'u ri Jesús chi k'o jachin chik xe' ruk', xane xaq xuwi ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xuquje' ri tat Juan u chaq' ri tat Jacobo. ³⁸ Aretaq xeopan cho rachoch ri ki nimal ri winaq re ri rachoch Dios, ri Jesús xrilo chi ri winaq käkikukij kib', xuquje' käkik'is kib' che oq'ej, sib'alaj käkiraq ki chi'. ³⁹ Okinaq k'u b'i ri Jesús pa ri ja, xub'ij chke: ¿Jas che sib'alaj káraq chi' alaq, käk'is ib' ala q che oq'ej? Man käminaq tä ri ak'al, xane xa käwarik, —xcha chke.

⁴⁰ Ri e are' xa xkitze'j u wäch ri Jesús. Ri Are' k'ut xeresaj b'i konojel ri winaq cho ja. Xeuk'am ru tat, ru nan ri ak'al, xuquje' taq ri rachi'l, xok k'u b'i jawije' tutz'ul wi ri ak'al. ⁴¹ Ri Jesús xuchap ri ali che ru q'ab', xub'ij che: ¡Talita, kumi! —xcha che. Ri tzij ri' kel kub'ij: ¡Alaj ali! Kinb'ij chawe, ¡chatwalijoj! —kächa'.

⁴² Chanim xwalij ri ali, xb'inik. Kab'lajuj chi k'u u junab'. Sib'alaj xkikajmaj wa' ri winaq. ⁴³ Ri Jesús sib'alaj xeupixb'aj chi mäkitzijoj wa' chke nik'iaj winaq chik. Xub'ij chi chkiya che ri ali jas kutijo.

6

Jumul chik ri Jesús k'o pa ri tinimit Nazaret

¹ Xel b'i ri Jesús chila', xtzelej k'u b'i pa ru tinimit ri Are', xeb'e' k'u ru tijoxelab' ruk'. ² Aretaq xopan ri q'ij re uxlanem, ri Jesús xuchaplej ki tijoxik ri winaq pa ri rachoch Dios. Xkikajmaj k'u wa' k'ia chke ri winaq ri xeto'wik, xkib'ij: ¿Jawije' xretamaj wi ronojel wa' ri Are'? —kecha'. ¿Jas u wäch no'j wa' ri yo'm che? ¿Jas ta k'u lo kub'an che ki b'anik ri nimalaj taq kajmab'al ri tajin

keb'antaj rumal? —kecha'. ³ Are b'a' wa' ri qolol che', * ri ral ri nan María, katz ri a Jacobo, ri a José, ri a Judas, xuquje' ri a Simón. E k'o k'u ri ranab' ri Jesús quk' waral xuquje', —xecha'. Tzel k'u xkita ru tzij.

⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Pa nik'iaj tinimit chik nim kil wi ronojel q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Xaq xuwi pa ru tinimit ri are', xuquje' chkixol ri rachalal, xuquje' cho rachoch, man nim tä kil wi wa', —xcha chke.

⁵ Man xkowin tä k'u ri Jesús chub'anik jun nimalaj kajmab'al chila', xane xaq xuwi xuya ru q'ab' pa ki wi' kieb' oxib' yawab'ib', xeukunaj. ⁶ Ri Are' xukajmaj wa' chi man k'o tä jub'iq' ri ki kojoniq' ri winaq che. Xeusolij k'u taq ri alaj taq tinimit ri e k'o chunaqaj ri Nazaret, xeutijoj ri winaq chila'.

Ri Jesús keutaq b'ri ri kab'lajuj u tijoxelab' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

⁷ Ri Jesús xeusik'ij ri kab'lajuj u tijoxelab' ruk', xuchaplej ki taqik b'i chi kakab'il. Xuya taqanik pa ki q'ab' che kesaxik b'i ri itzelalaj taq espíritu.

⁸ Xub'ij k'u chke chi k'o jas mäkik'am b'ik, mäkik'am b'i ki chim, o ki wa, o puaj pa ri k'olib'al ki rajil, xane xaq xuwi ri ki ch'imiy. ⁹ Xuquje' xub'ij chke chi chkikojo b'i ki xajáb', mäkik'am k'u b'i kieb' ki kamixa', xane xa jun käkikoj b'ik. ¹⁰ Xub'ij xuquje' ri Jesús chke: Apachike ja ri kixok wi, chila' chixkanaj wi kanoq k'ä kixel na b'i pa ri tinimit ri', —kächa'. ¹¹ Apachike tinimit ri man kixk'ulax tä wi, ri man kākaj taj kākkitab'ej ri i tzij, aretaq kixel b'i chila', chitota' kan ri ulew ri k'o che taq ri iwaqan. Chib'ana wa' chuq'alajisaxik chkiq' ri winaq re ri tinimit ri' chi man utz tä ri kākano, k'o ki mak. Qas tzij kinb'ij chiwe chi pa ri q'ij ri kāk'at na tzij pa ki wi' ri winaq ri' rumal ri Dios, kätan na ri' ri káb'an chuk'äjisaxik ki wäch ri winaq re ri tinimit Sodoma, re ri tinimit Gomorra† chuwäch ri káb'an chuk'äjisaxik ki wäch ri winaq re ri tinimit ri', —xcha chke.

¹² Xeb'el k'u b'i ri tijoxelab', xeb'e'k, xkitzijoj chi ri winaq rajwaxik käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ki chomanik. ¹³ Xekesaj k'u k'ia itzel taq espíritu chke ri winaq. Xuquje' xkikoj aceite chke k'ia yawab'ib', xekikunaj k'ut.

Käkämisax ri Juan Qasal Ja'

¹⁴ Ri nim taqanel Herodes xretamaj ri tajin kub'an ri Jesús rumal chi konojel ri winaq ki tom u tzijol ronojel wa'. Xub'ij k'u ri tat Herodes: Are ri Juan Qasal Ja' ri' ri xk'astaj loq' chkixol ri käminaqib', rumal k'u ri' k'o u kuinem ri are' chub'anik k'ia u wäch kajmab'al, —xcha'.

¹⁵ E k'o k'u nik'iaj chik tajin käkib'ij: Are ri tat Elías wa' ri ojer qa mam, —kecha'.

Nik'iaj chik käkib'ij: Are wa' jun chke ri ojer q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha ri'.

¹⁶ Aretaq k'ut xuta wa' ri tat Herodes, xub'ij ri are': Are ri tat Juan wa' ri xinwesaj u jolom, xa k'astajinaq loq' chkixol ri käminaqib', —xcha'.

¹⁷ (Xa k'u rumal rech ri nan Herodías xkämisax ri Juan Qasal Ja'.) Tzare k'u ri tat Herodes xtaqan chuchapik ri tat Juan rech käyutik käyi' pa che', xa rumal rech ri nan Herodías ri xk'uli ruk' ri tat Herodes, pune are rixoqil ri tat Felipe ru chaq' ri tat Herodes. ¹⁸ Xchap k'u ri tat Juan rumal chi ri are' xub'ij che ri tat Herodes: Man taqal tä che lä chi káb'an ixoqil lä che ri rixoqil ri chaq' lä, xane äwas ri káb'an lä, —xcha che.

¹⁹ Sib'alaj xpe royowal ri nan Herodías che ri tat Juan rumal ronojel ri xub'ij. Sib'alaj kraj u kämisaxik. Man kākowin tä k'ut rumal ri tat Herodes. ²⁰ Je

* **6:3** Ri qolol che' xuquje' káb'ix "ajanel" o "carpintero" che rumal ru chak. † **6:11** Ri kieb' tzij "Sodoma" y "Gomorra" keriqtaj pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

ri', rumal chi ri tat Herodes nim käril wi ri tat Juan, kuxej k'u rib' chuwäch. Retam k'ut chi are jun utzalaj achi ri jikom ranima' cho ri Dios. Xa rumal ri' kuchajij ri tat Juan rech man k'o tä k'äx käb'an che. Aretaq k'ut ri tat Herodes kutatab'ej ru tzij, man kuriq taj jas kub'ano. Pune ta ne je ri', sib'alaj xqaj chuwäch ri tat Herodes xutatab'ej ri xub'ij. ²¹ Xuriq k'u ri nimaq'ij re ri rok'owisaxik u junab'ri ri tat Herodes. Ri are' xub'an jun nimalaj wi'm chke ri winaq ri nimaq ki b'anik ri e k'o ruk', xuquje' chke ri ki nimaqil ri soldados, kachi'l ri ki nimaqil ri winaq aj Galilea. ²² Tajin kewi' ri rula' aretaq ri ali ri ral ri nan Herodías xok b'i kuk', xuchap xojowem chkiwäch, käxojowik, käxojowik. Xqaj k'u ri ali chuwäch ri tat Herodes, xuquje' chkiwäch ri tajin kewi' ruk'. Xub'ij k'u ri nim taqanel che ri ali: Chata' b'a' chwe jas ri kawaj, kinya k'u na wa' chawe, —xcha che.

²³ Ri tat Herodes xuchi'j che ri ali ruk' juramento, xub'ij: Apachike ta ne ri kata' chwe kinya na chawe. Pune ta ne kata' chi kinya nik'iaj chke taq ri tinimit ri kintaqan wi, kinya na wa' chawe, —xcha che. ²⁴ Xel k'u b'i ri ali, xuch'ab'ej ru nan, xub'ij: ¿Jas ta ne ri kinta' che? —xcha che.

Xub'ij k'u ru nan: ¡Chata' chi käyi' chawe ru jolom ri Juan Qasal Ja! —xcha che.

²⁵ Aninaq xok chi b'i ri ali ruk' ri nim taqanel, xuta' che, xub'ij: ¡Kwaj chi käya la chwe ru jolom ri Juan Qasal Ja' pa jun plato chanim ri! —xcha che.

²⁶ Sib'alaj xb'ison k'u ri tat Herodes. Ri are' man kraj taj kuk'ex ri xuchi'j che ri ali, rumal chi xub'ij wa' ruk' juramento chkiwäch konojel ri rula'.

²⁷ Chanim ri nim taqanel xutaq b'i jun chke ri soldados chuk'amik loq ru jolom ri Juan Qasal Ja'. ²⁸ Xel k'u b'i ri soldado, xe'k, xresaj u jolom ri tat Juan ri k'o pa che'. Xuk'am loq pa jun plato, xuya che ri ali, ri ali k'ut xuya che ru nan.

²⁹ Aretaq xkita wa' ru tijoxelab' ri tat Juan, xeb'e' che rilik, xkik'am k'u b'i ru cuerpo, xkiya pa jun muqub'al.

Ri Jesús kuya ki wa job' mil winaq

³⁰ Xkimulij k'u kib' ruk' ri Jesús ri kab'lajuj apóstoles[‡] ri taqom b'i rumal, xkitzijoj che ri Are' ronojel ri xka'no, xuquje' ronojel ri xekitijoj wi ri winaq.

³¹ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Chixsa'j wuk' xa i tukiel wi. Jo' jawije' ri man k'o tä wi winaq, kujuxlan k'u jun rat chila', —xcha chke.

Je' xub'ij wa' rumal chi e k'ia winaq ri tajin keopan kuk', xuquje' e k'o ri tajin keb'el b'ik, je ri' chi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab' man kekowin taj kewi'k.

³² Xeb'e' ki tukiel wi pa jun barco, xeopan chila' pa ri juyub' ri kätz'inowik.

³³ E k'ia k'u ri winaq ri e petinaq pa taq konojel ri tinimit chila'. Xkilo aretaq xe' ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab', xkich'ob' k'u ki wäch. Xa je ri' ri winaq chi kaqan xeb'e' ri e are' jela' jawije' ri xeb'e' wi ri Jesús, ru tijoxelab'. Xkikowij b'ik, xeopan k'u nab'e chkiwäch. ³⁴ Aretaq xel loq ri Jesús pa ri barco, xeril ri k'ialaj winaq. Xel k'u u k'ux chke rumal chi je' ta ne e chij ri man k'o tä kajyuq'. Ri Jesús k'ut xuchaplej ki tijoxik. K'ia k'ut ri xuk'ut chkiwäch.

³⁵ Qajem k'u kub'an ri q'ij, ru tijoxelab' xeqeb' ruk', xkib'ij che: We juyub' ri ri uj k'o wi sib'alaj kätz'inowik, b'enaq chi k'u ri q'ij. ³⁶ Chetaqa la b'i ri winaq rech keb'e' cho taq kachoch ri winaq ri e sutininaq chqij, xuquje' pa taq ri alaj taq tinimit ri naqaj e k'o wi, käkiloq' k'u na ri ki wa. Man k'o tä k'u ri käkitiyo, —xcha che.

³⁷ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Chiya ix ri käkitiyo, —xcha chke.

[‡] 6:30 Ri tzij "apóstol" kel kub'ij "taqom". E kab'lajuj u taqo'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

Xkib'ij ru tijoxelab' che: ¿Jas ta k'u kâqa'no? ¿A kujkowin ta lo kuje'k keqaloq' kieb' cientos quetzales kaxlan wa che tzuqub'al ke we winaq ri? —xecha che.

³⁸ Xuta' k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿Janipa' kaxlan wa e k'o iwuk'? ¡Jiwilampe'! —xcha chke.

Aretaq xketamaj, xkib'ij: Xa job' kaxlan wa e k'olik, xuquje' kieb' kâr, —xecha che.

³⁹ Xtaqan k'u ri Jesús chi ket'uyi ri winaq pa taq mulaj cho ri räxalaj uwosaq. ⁴⁰ Xet'uyi k'ut pa taq mulaj, pa taq ciento, pa nik'iaj taq ciento. ⁴¹ Ri Jesús xeuk'am k'u ri job' kaxlan wa xuquje' ri kieb' kâr, xka'y chikaj, xeutewchij. Te k'u ri' xeupir ri kaxlan wa, xeuya chke ru tijoxelab' rech kekijach wa' chkiwäch ri winaq. Xuquje' ri kieb' kâr xeujach chkiwäch konojel. ⁴² Xewi' k'u konojel, xenoj k'ut. ⁴³ Te ri' xekik'ol ri ch'äqataq taq kaxlan wa, xuquje' ri ch'äqataq kâr ri xekanaj kanoq. Xub'an kab'lajuj chikäch wa chi ronojel. ⁴⁴ E job' mil achijab' k'ut ri e k'o chkixol ri winaq ri xewi'k, ri xkitij ke ri wa.

Ri Jesús kâb'in puwi' ri ja'

⁴⁵ Te k'u ri' ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab' chi utz we keb'ok pa ri barco rech keb'e'k, kenab'ej apanoq chuwach ri Are' pa ri tinimit Betsaida ch'äqâp che ri mar. Are k'u ri Jesús xkanaj kan kuk' ri k'ialaj winaq che ki jachik b'ik. ⁴⁶ E jachtajinaq chi k'u b'i ri winaq rumal ri Jesús, xe' ri Are' pa ri juyub' chub'anik orar. ⁴⁷ Are chi' ri tajin kok ri aq'ab', ri tijoxelab' e k'o pa ri barco puwi' ri ja' pu nik'iajal ri mar. Are k'u ri Jesús u tukiel k'o kan chuchi' ri mar. ⁴⁸ Xrilo chi ru tijoxelab' tajin kâkiriq k'âx chub'inisaxik ri barco rumal chi chkiwäch petinaq wi ri kiâqiq'. Xa jub'iq' kraj man kâsaqirik aretaq xopan ri Jesús kuk', tajin kâb'in puwi' ri ja'. U chomam ri Jesús chi xa kok'ow chkiwäch. ⁴⁹ Aretaq ri tijoxelab' xkilo chi kâb'in ri Jesús puwi' ri ja', xkichomaj k'ut chi are jun xib'inel wa'. Xexib'ix k'u rumal, xkirqaq k'u ki chi'. ⁵⁰ Je ri', rumal chi konojel xkilo, sib'alaj xkixej kib'. Chanim ri Jesús xeuch'ab'ej, xub'ij chke: In wa', ¡mixej iwib', chichajij iwanima'! —xcha chke.

⁵¹ Xok k'u b'i ri Jesús pa ri barco kuk' ru tijoxelab', xtäni k'u ri kiâqiq'. Sib'alaj k'u xkikajmaj wa' ri tijoxelab'. ⁵² Man okinaq tä k'u pa ki jolom jas kel kub'ij ri kajmab'al ri xub'an ri Jesús aretaq xujach ri kaxlan wa chke ri winaq, xane xâ ab'ajarinaq ri kanima'.

Ri Jesús keukunaj ri yawab'ib' pa Genesaret

⁵³ E q'axinaq chi ch'äqâp che ri mar, xeopan chuchi' ri ulew pa Genesaret, xkixim k'u ri ki barco chila' chuchi' ri mar. ⁵⁴ Aretaq xeb'el b'i pa ri barco, ri winaq chanim xkich'ob' u wäch ri Jesús. ⁵⁵ Xeb'inlob'ik, xekisolij konojel taq ri tinimit chila'. Are k'u ri winaq xkichaplej ki k'amik loq ri yawab'ib' cho taq alaj taq ch'at jawije' chi' ri kâkito chi k'o wi ri Jesús. ⁵⁶ Apawije' chi' k'ut ri xopan wi ri Jesús, we pa taq alaj taq tinimit, we pa nimaq taq tinimit, we k'u pa taq juyub', xeyi' ri yawab'ib' pa taq ri b'e, xkib'ochi'j k'u ri Jesús chi xuwi ta ne kuya chke chi kâkichap koq u chi' ru q'u'. Konojel k'u ri xechapowik xeutzir kanoq.

7

Kâriqtaj k'âx rumal ri e naq'atal wi ri winaq

¹ Ri tata'ib' fariseos xuquje' jujun chke ri tata'ib' tijonelab' re ri Pixab' ri e petinaq pa ri tinimit Jerusalén xkimulij kib' chrij ri Jesús. ² Xekil k'ut chi jujun chke ru tijoxelab' ri Jesús kâkitij ri ki wa, man kâka'n tä k'u ke ri e naq'atal

wi ri fariseos. Are wa' ri u ch'ajik ri rij ri ki q'ab', na'l kâka'n che. Tzel k'u xkil wa' ri fariseos, xeyoq'on chke ru tijoxelab' ri Jesús. ³ Je ri', rumal chi ri tata'ib' fariseos, xuquje' konojel ri nik'iaj winaq aj Israel na'l kâkich'aj ri rij ki q'ab', te k'u ri' kewi'k. Xaq are ki k'amom ri e naq'atal wi ri ki nan ki tat ojer. ⁴ Xuquje' aretaq ketzelej loq pa ri k'ayib'al, we man kâkich'aj tä kib', man kewi' taj. E k'o k'u k'ia ri e naq'atal wi ri kâka'n ri e are', je' jas ri ki ch'ajik ri vasos, ri t'uy, ri ch'ich' taq laq, xuquje' taq ri ki ch'at. (Xa rumal ri e naq'atal wi ri tata'ib' fariseos, xkib'ij chi äwas ri' we man kâka'n tä ke ri winaq jas ri kâka'n ri e are'.) ⁵ Rumal wa' ri fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' xkita' che ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che man kâka'n tä ri tijoxelab' la jas ri e naq'atal wi ri qa nan qa tat ojer? —kecha'. Xane kewi'k, man na'l taj kâka'n chuch'ajik ri rij ri ki q'ab' nab'e, —xecha che.

⁶ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Qas tzij ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer chij alaQ. Are la' chi xa kieb' wäch alaQ, jas ri tz'ib'tal rumal, ri kub'ij:

We winaq ri' xaq che ki chi'
 kâkinimarisaj nu q'ij, man qas
 kâkijikib'a' ri kanima' chwij,
 —kâcha ri Dios.

⁷ Xaq loq' keg'ijilan chwe.

Kâkiya che tijonik xaq xuwi
 ri ki pixab' ri winaq,

—kâcha ri', —xcha ri qa mam Isaías. ⁸ Je ri', rumal chi ri alaQ yo'm kan alaQ ru Loq' Pixab' ri Dios. Chuk'exwäch k'u wa', xa jikib'am anima' alaQ chkiq ri e naq'atal wi ri winaq, je' jas ri na'l ki ch'ajik ri t'uy, ri vasos, xuquje' k'ia u wäch ri e je' taq wa' ri naq'atal wi alaQ, —xcha chke.

⁹ Xuquje' xub'ij chke: Ri alaQ man nim tä chik kil wi alaQ ru taqanik ri Dios. Man k'o tä chi u patän wa' chuwäch alaQ. Chuk'exwäch wa' kâb'an alaQ xa jas ri naq'atal wi alaQ, —kâcha chke. ¹⁰ U b'im k'u kan ri qa mam Moisés: “Nim cheawila wi ra nan a tat,” —kâcha'. U b'im xuquje': “Jachin k'u ri kuyoq' ru nan u tat, tzrajwaxik kâkâmisax na wa',” —kâcha ri'. ¹¹ Ri alaQ k'ut kâb'ij alaQ: Xaq xuwi rajwaxik chi kub'ij jun achi che ru nan u tat: “Are Corbán wa' ronojel ri kinkowinik kinkoj che to'ik alaQ,” —kâcha chke. (Ri “Corbán” kel kub'ij: “Yo'm cho ri Dios”, —kâcha'.) ¹² We je' kub'ij wa' ri achi ri', man kâya tä alaQ che chi k'o jas kub'an che ki to'ik ru nan u tat. ¹³ Je ri' man nim tä chik kil wi alaQ ru Tzij ri Dios, man k'o tä chi u patän ru Loq' Pixab' ri Dios chuwäch alaQ. Xaq xuwi chkiq taq ri naq'atal wi alaQ kâya wi alaQ tijonik. Xuquje' k'ia ri je' taq wa' kâb'an alaQ, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' ri'.

¹⁴ Ri Jesús xeusik'ij ri winaq ruk' jumul chik, xub'ij k'u chke: AlaQ, onojel alaQ, tatab'ej alaQ ri nu tzij, ch'ob'o alaQ ri kinb'ij, —kâcha chke. ¹⁵ Man k'o tä ri kutij ri winaq ri kâkowinik kâretzelaj u wäch ru k'aslemaal. Xane are ri kel loq pa ranima' ri winaq, are wa' ri ketzelan u wäch ru k'aslemaal. ¹⁶ We k'o jun ri kujikib'a ranima' chutatab'exik ri nu tzij, ¡chutatab'ej b'a'! —xcha chke.

¹⁷ Okinaq chi ri Jesús pa ri ja, u yo'm k'u kan ri winaq, xepe ru tijoxelab', xkita' che ri Are' chrij ri k'utb'al ri xutzijoj chke. ¹⁸ Xuta' k'u ri Jesús chke, xub'ij: ¿A xuquje' ne ri ix man kich'ob' tä wa'? —kâcha'. ¿A mat iwetam chi ronojel ri kutij ri winaq, ri kok chupam, man kâkowin tä wa' che retzelaxik u wäch ru k'aslemaal? ¹⁹ Are je ri', rumal chi man kok tä pa ranima', xane xaq xuwi pa ri rixko'l, kel k'u kanoq aretaq kub'an ru chul, —xcha chke.

Xub'ij wa' chke chuk'utik chi man k'o tä jun u wäch wa ri äwas u tijik, ri ketzeletaj jun winaq rumal. ²⁰ Xuquje' xub'ij: Ri kel loq pa kanima' ri winaq

are wa' ri ketzelan u wäch ri ki k'aslemaal. ²¹ Je ri', rumal chi pa kanima' ri winaq, keb'el wi loq ri itzel taq ki chomanik, xuquje' ri etzelal ri káka'n ri e are' ri e je' taq wa': ru b'anik ri nimalaj mak ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun chik, ru b'anik jas ri káka'n ri tz'i' ri xaq kákiriq kib', man k'o tá ki pixab', xuquje' ru b'anik ri kámisaniq, ²² ri elaq'anik, ru rayixik ri kech nik'iaj winaq chik, ri etzelal, ri sub'unik, ri sak'ajil chub'anik ronojel u wäch etzelal, ri k'áx kuna' jun chrij jun winaq chik ri utz u riqom, ru yakik tzij chrij jun chik, ru b'anik nimal, xuquje' ri man kuya' tá jun chi kok tzij pu jolom, xane xa kub'an re ri are'. ²³ Konojel wa' we etzelal ri' keb'el loq pa kanima' ri winaq, ketezetaj k'u ri ki k'aslemaal kumal, —xcha chke.

Jun ixoq ri man are tá aj Israel kákojon che ri Jesús

²⁴ Xel b'i ri Jesús chila', xe'k, xopan pa Fenicia chunaqaj ri tinimit Tiro, xuquje' ri tinimit Sidón. Xok k'u b'i pa jun ja. Man kraj taj chi ri winaq káketamaj chi k'o chila', man kákowin tá k'ut chuk'u'ik rib'. ²⁵ Chanim k'ut xretamaj jun ixoq chi ri Jesús k'o chila'. Ri ixoq ri' k'o jun alaj ral ali ri k'o jun itzelalaj espíritu che. Xopan k'u ruk' ri Jesús, xxuki chuwäch. ²⁶ Ri ixoq ri' man are tá aj Israel, xane ilom u wäch pa Fenicia, ch'äqäp re ri Siria. Xub'ochi'j ri Jesús, xuta' toq'ob' che chi káresaj b'i ri itzel espíritu che ri ral ali. ²⁷ Xub'ij k'u ri Jesús che: Cheyey na la rech nab'e käyi' ri ki wa ri ak'alab', chenoj k'u na ri e are'. Man utz tá ru chapik ri ki wa ri ak'alab', kák'iaq ta k'u chkiwäch ri alaj taq tz'i', —xcha che.

²⁸ Xch'aw k'u ri ixoq, xub'ij che ri Jesús: ¡Je', Tat! Xuquje' ne ri alaj taq tz'i' ri keb'ok pa ja kákitij ru xe'r taq ri ki wa ri ak'alab', —xcha che.

²⁹ Xub'ij k'u ri Jesús che ri ixoq: Rumal we tzij ri' ri xb'ij la, kuya' ke' la cho ja. Elinaq chi k'u b'i ri itzel espíritu che ri alaj ali ri al la, —xcha che.

³⁰ Xe' k'u ri ixoq cho ja. Aretaq xopanik xuriqa ri ral q'oyol pa ru ch'at, elinaq chi k'u b'i ri itzel espíritu che ri alaj ali.

Jun achi mem xuquje' so'r kákunax rumal ri Jesús

³¹ Xel k'u b'i ri Jesús chila' chunaqaj ri tinimit Tiro, xok'ow pa ri tinimit Sidón, xuquje' pa taq ri tinimit re Decápolis, xopan k'u chuchi' ri mar re Galilea. ³² Aretaq k'o chila' xk'am loq jun so'r achi ri xuquje' mem ruk' ri Jesús. Ri xek'amow loq keb'ochi'nik, kákita' toq'ob' che ri Jesús chi kuya ru q'ab' puwi' ri achi. ³³ Ri Jesús xuk'am k'u b'i ri achi chkiwäch ri winaq pu tukiel wi. Xeonim ru wi' taq u q'ab' pa taq ru xikin ri achi, xuquje' xchub'anik, xuchap koq ri raq'. ³⁴ Xka'y k'u ri Jesús chikaj, xb'iq'b'itik, xub'ij che ri achi: ¡Efata! —xcha'. Kel kub'ij wa': ¡Chjaqtajoq! —kácha'.

³⁵ Chanim k'ut xejaqtaj ru xikin ri achi, xuquje' xutzir ri raq'. Kákowin chi k'ut kátzijonik. ³⁶ Ri Jesús k'ut keupixb'aj ri winaq chi k'o jun mákib'ij wi. Pune sib'alaj keupixb'aj na, xa sib'alaj kákesaj na u tzijol wa'. ³⁷ Sib'alaj k'u kákikajmaj ri winaq, kákib'ij: ¡Sib'alaj utz kub'an ri Jesús che ronojel! Kub'ano chi kákita chik ri so'rab', xuquje' kub'ano chi ri memab' kech'awik, —xcha ri winaq.

8

Ketzuq ri kiejeb' mil winaq rumal ri Jesús

¹ Pa taq ri q'ij ri', ki mulim kib' sib'alaj k'ia winaq jumul chik, man k'o tá k'u ri kákitijo. Ri Jesús xeusik'ij ru tijoxelab', xub'ij chke: ² Kel nu k'ux chke ri winaq rumal chi oxib' q'ij chi wa' e k'o wuk', man k'o tá k'u jas kákitijo. ³ We

kintaqan chke chi keb'e' cho kachoch, mäja' k'u kewi'k, ketzaq na pa taq ri b'e. Jujun k'u chke naj e petinaq wi, —xcha chke.

⁴Ru tijoxelab' xech'awik, xkib'ij che: ¿Jawije' ta k'u lo käkowin wi jun kuriq ri wa che ki tzuqik wa' we winaq ri' waral pa we juyub' ri' ri kätz'inowik? —xecha che.

⁵Xuta' k'u ri Jesús chke: ¿Janipa' kaxlan wa e k'o iwuk'? —xcha'. Ri e are' xkib'ij: ¡Wuqub'! —xecha che.

⁶Xtaqan k'u ri Jesús chke ri k'ialaj taq winaq chi keku'b'i pulew. Te k'u ri' xeuk'am ri wuqub' kaxlan wa, xmaltoxinik, xeupiro. Xeuya chke ru tijoxelab' rech kekijach wa' chkiwäch ri winaq. Je k'u ri' xka'no. ⁷Xuquje' e k'o kieb' oxib' alaj taq kär. Ri Jesús xeutewchij ri alaj taq kär, xub'ij chke ru tijoxelab' chi kekijach wa' xuquje' chkiwäch ri winaq. ⁸Xewi' k'u konojel ri winaq, xenojik. Xekimulij k'u ri ch'äqataq taq kaxlan wa ri xekanaj kanoq, ronojel k'u wa' xub'an wuqub' chikäch wa. ⁹Kraj e k'o kiejeb' mil winaq ri xewi'k. Te k'u ri' xeutaq b'i ri Jesús cho kachoch. ¹⁰Chanim k'ut xok b'i ri Jesús pa ri barco kuk' ru tijoxelab', xeb'e' pa Dalmanuta.

Ri tata'ib' fariseos käkita' jun kajmab'al etal che ri Jesús

¹¹Xeopan k'u ri tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xkichap tzij ruk'. Te ri' xkita' che chi kuk'ut chkiwäch jun kajmab'al etal ri käpe chikaj. Xkib'ij wa' che rech käqaj ri Jesús pa ki q'ab'. ¹²Sib'alaj xb'iq'b'it k'u ri Jesús, xub'ij: ¿Jas che käkita' etal ri winaq re we q'ij junab' ri'? —kächa'. Qas tzij ri kinb'ij chech alač chi man käyi' tä chi na jun etal chke, —xcha ri Jesús.

¹³Xel b'i ri Jesús chkiwäch. Xok chi jumul pa ri barco, xe' k'u ch'äqäp che ri mar.

Ri Jesús kätzizon chrij ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos

¹⁴Xsach pa ki jolom ri tijoxelab' u k'amik b'i ki wa. Xaq xuwi jun kaxlan wa k'o kuk' pa ri barco. ¹⁵Ri Jesús xeupixb'aj, xub'ij chke: ¡Chitampe'! ¡Chichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos, xuquje' chuwäch ru ch'amil ri Herodes! —xcha chke.

¹⁶Xkitzijob'ela k'u kib' ri tijoxelab', xkib'ij: Ri Are' kub'ij wa' rumal chi man k'o tä qa wa qa k'amom loq, —xecha'.

¹⁷Aretač ri Jesús xretamaj jas ri tajin käkib'ij, xub'ij chke: ¿Jas che kitzi-job'ela iwib' chi man k'o tä i wa? —kächa chke. ¿A xaq are mäja' kich'ob'o, mäja' kiwetamaj? ¿A xa ab'ajarinaq na ri iwanima'? —kächa'. ¹⁸Pune k'o i waq'äch rech kixka'yik, ¡man kixka'y taj! Pune k'o i xikin rech kito, ¡man kitatab'ej taj! ¿A mat kána'taj wa' chiwe ri xinb'ano? —kächa chke. ¹⁹Aretač xinpri ri job' kaxlan wa, xinjach k'u wa' chkiwäch ri job' mil winaq, ¿janipa' chikäch nojinaq chke ch'äqataq taq wa ri man xk'is taj ri xeik'olo? —xcha chke.

¡E kab'lajuj! —xecha ri e are'.

²⁰Aretač k'ut xinpri ri wuqub' kaxlan wa, xinjach wa' chkiwäch ri kiejeb' mil winaq, ¿janipa' chikäch nojinaq chke ch'äqataq taq wa ri man xk'is taj ri xeik'olo? —xcha chke.

¡E wuqub' chikäch! —xecha che.

²¹Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿Jas lo wa' chi k'ä mäja' kich'ob'o? —xcha chke.

Ri Jesús kukunaj jun moy achi pa ri tinimit Betsaida

²²Te k'u ri' xopan ri Jesús pa ri tinimit Betsaida, e rachi'l k'u ru tijoxelab'. Jujun winaq xkik'am loq jun moy achi cho ri Jesús, xkib'ochi'j chi kuchap koq ri achi. ²³Ri Jesús xuchap ri moy che ru q'ab', xuyujej b'ik, xeb'el k'u b'i pa

ri tinimit. Xchub'an k'u pa taq u waq'äch ri moy, xuya ru q'ab' puwi' ri achi, xuchap koq ru waq'äch, te k'u ri' xuta' che: ¿A k'o ri kil la? —xcha che. ²⁴ Are k'u ri moy xka'y aq'anoq, xub'ij: Kinwil ri winaq chi je' ta ne e che', kinwil k'ut chi keb'inik, —xcha'.

²⁵ Ri Jesús xuya chi jumul ru q'ab' puwi' ri achi, xuchap koq ru waq'äch. K'ä te ri' qas xka'yik. Xutzir kan ru waq'äch, utz chik xkowin ri achi che rilik ronojel. ²⁶ Te k'u ri' ri Jesús xutaq b'i cho rachoch, xub'ij b'i che: Utz na we man kok tä la pa ri tinimit, man k'o tä k'u ri kätzijoj la apan che jun chik jas ri nu b'anom che la, —xcha che.

Ri tat Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are qas tzij ri Cristo

²⁷ Xe' k'u ri Jesús, e rachi'l ru tijoxelab', xeopan pa taq ri tinimit re Cesarea Filipino. B'enam k'u ke pa ri b'e, xuta' chke ru tijoxelab', xub'ij: ¿Jachin ri in ri käkib'ij ri winaq? —xcha chke.

²⁸ Xkib'ij k'u che: E k'o jujun winaq käkib'ij chi lal ri' ri Juan Qasal Ja', —kecha'. Xuquje' käkib'ij jule' chik chi lal ri' ri qa mam Elías. E k'o chi nik'iaj käkib'ij chi lal jun chke ri ojer q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —kecha', —xecha che.

²⁹ Te ri' xch'aw ri Jesús jumul chik, xuta' chke: E k'u ri ix, ¿jachin ri in ri kib'ij ix? —xcha chke.

Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che: ¡Lal ri' ri Cristo! —xcha che.

³⁰ Xeupixb'aj k'ut ri Jesús chi mäkitzijoj wa' che jachin jun.

Ri Jesús kutzijoj chi käkäm na

³¹ Ri Jesús xuchaplej ki tijoxik ru tijoxelab', xub'ij chke: Rajwaxik chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinriq na sib'alaj k'äx, kinxutux na kumal ri ki nimaqil ri winaq, kumal ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' kumal ri tijoxelab' re ri Pixab'. Xuquje' rajwaxik chi kinkämisax na, te ri' kink'astaj chi k'u na churox q'ij chkixol ri käminaqib', —xcha chke. ³² Utz u b'ixik wa' xub'an ri Jesús rech käkich'ob'o. Are k'u ri tat Pedro xuk'am b'i ri Jesús u tukiel wi, xuchaplej u yajik. ³³ Xutzolq'omij k'u rib' ri Jesús, xeuka'yej ru tijoxelab', xuyaj ri tat Pedro, xub'ij che: ¡Chatel chnuwäch, Satanás! —kächa ri Jesús. ¡Man kach'ob' tä k'u ru chomanik ri Dios, xane xaq xuwäch kach'ob' ri ki chomanik winaq! —xcha ri' chkiwäch.

³⁴ Ri Jesús xeusik'ij ri k'ialaj winaq junam kuk' ru tijoxelab', xub'ij k'u chke: We k'o jun kraj käpe wuk' in, rajwaxik chi mub'an xa jas ri kraj ri are'. Rajwaxik chutelej ru cruz, chpet wuk' in, —kächa'. (Kel k'ub'ij wa' chi ri winaq ri' man nim tä chik käril wi ru k'aslemaal, pune ta ne kuriq ri kämikal rumal rech ri Jesús.) ³⁵ Apachin ta ne ri kraj kuto' u wi' ru k'aslemaal cho ruwächulew, käkäm k'u na wa' we winaq ri', kutzaq na ronojel. Man kuriq tä na ri' ri k'aslemaal ri man k'o tä u k'isik. Apachin ta ne ri kuya ru k'aslemaal rumal wech in, xuquje' rumal rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, kuto' na u wi' ri qas u k'aslemaal, —kächa'. ³⁶ ¿Jas ta k'u lo ri' ri kuch'ak jun winaq we kärechb'ej ronojel ruwächulew, kutzaq k'u na ri qas u k'aslemaal? ³⁷ ¿Jas ta k'u lo ri käkowin ri winaq chuya'ik chuk'exwäch ri qas u k'aslemaal? —kächa chke. ³⁸ Apachin k'ut ri käk'ix chwe in xuquje' che ri nu tzij chkiwäch ri itzelalaj taq winaq rech we q'ij junab' ri', ri man keniman tä chi che ri Dios, xane xa kaka'n jas ri kākaj ri e are', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kink'ix na xuquje' che ri winaq ri' aretaq kintzelej loq, kinpe k'u na ri' wachi'l ri loq'alaj taq ángeles, känimarisax k'u na nu q'ij jas ru nimarisaxik u q'ij ri nu Tat, —xcha chke.

9

¹ Te k'u ri' xub'ij ri Jesús chke konojel: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi e k'o jujun chke ri e k'o waral chnuwäch ri man kekäm taj k'ä käkil na chi ya petinaq ri' ruk' nimalaj chuq'ab' ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, —xcha chke.

Käk'extaj ru ka'yeb'al ri Jesús

² Xke' waqib' q'ij chik u b'im kan wa' ri Jesús, aretaq xeuk'am b'i xaq xuwi ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xuquje' ri tat Juan ki tukiel wi, xepaqi k'u puwi' jun nimalaj juyub'. Xk'extaj k'u ru ka'yeb'al ri Jesús chkiwäch. ³ Sib'alaj xjuluw ri ratz'iaq ri Jesús, sib'alaj saqloloy je' jas ri saq tew, je ri' chi man k'o tä jun ch'ajal atz'iaq cho ruwächulew ri je' käkowin chusaqarisaxik wa' kub'ano. ⁴ Tzkajmab'al chik, xkik'ut kib' kieb' achijab' ri tajan ketzjion ruk' ri Jesús, e are k'u ri qa mam Elías rachi'l ri qa mam Moisés. ⁵ Xch'aw ri tat Pedro, xub'ij k'u che ri Jesús: Qajtij, ¡sib'alaj utz chi uj k'o waral! Qa'na oxib' mo',* jun che la, jun che ri qa mam Moisés, xuquje' jun che ri qa mam Elías, —xcha che.

⁶ Je' xub'ij wa' rumal chi man kuriq taj jas kub'ij, ¡sib'alaj k'u xkixej kib' ri tijoxelab'! ⁷ Te ri' xqaj jun sutz' chkiq, xech'uqtaj k'u rumal. Xch'aw k'u loq jun chupam ri sutz', xub'ij: ¡Are loq'alaj nu K'ojol wa'! Chitatab'ej ri kub'ij, —xcha'.

⁸ Chanim xeka'ylob'ik, man k'o tä chi k'u jachin ri xkilo, xane xaq xuwi ri Jesús k'o kuk'.

⁹ Qajem ke cho ri juyub', ri Jesús xeupixb'aj chi k'o mäkitzjioj wi ri kilom, k'ä aretaq käk'astaj na ri Are', ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, chkixol ri käminaqib'. ¹⁰ Xeniman k'u che ri Jesús, man k'o tä xkib'ij che jun chik jas ri' ri xkik'ulmaj. Xa xkitzjioj'ej kib' chkixol chi jas ri' ri k'astajik chkixol ri käminaqib'. ¹¹ Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che käkib'ij ri tijonelab' re ri Pixab' chi rajwaxik käpe na ri qa mam Elías nab'e? —xecha che.

¹² Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: Tzij ri' chi käpe ri qa mam Elías nab'e, rech kub'an na u b'anik ronojel. ¿Jas k'u kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq? Tz'ib'am chi sib'alaj kinriq na k'äx, ketzelax k'u na nu wäch, —kächa ri'. ¹³ Kinb'ij k'u chiwe chi ya ulinaq ri tat Elías, xka'n k'u ronojel u wäch k'äx che ri are', xa jas ri xkaj xka'no, je' jas ri kub'ij chriq pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kärutzirisaj jun ala ri k'o jun itzel espíritu che

¹⁴ Te k'u ri' aretaq xetzelej loq, xeopan kuk' ri nik'iaj tijoxelab' chik, xekil k'ialaj taq winaq ki sutim kij ri tijoxelab', xuquje' e k'o jujun chke ri tijonelab' re ri Pixab' ki chapom tzij kuk'. ¹⁵ Aretaq ri winaq xkil ri Jesús, sib'alaj xkikajmaj u wäch, aninaq xeb'e' chuch'ab'exik. ¹⁶ Xuta' ri Jesús chke ru tijoxelab', xub'ij: ¿Jas wa' ri tajin kichomala kuk'? —xcha chke.

¹⁷ Jun chke ri winaq xch'awik, xub'ij che: Ajtij, xink'am loq ri nu k'ojol chuwäch la, rumal chi k'o jun itzel espíritu che, ri u b'anom che chi man käkowin taj käch'awik. ¹⁸ Apawije' ta ne ri k'o wi aretaq ri itzel espíritu kuchapo, kuk'iaq pulew, chila' kuyakya wi, kápuluw k'u u pu chi', xuquje' kuquch'uch'ej u ware, käche'r k'u u cuerpo. Xinta' toq'ob' chke ri tijoxelab' la rech käkesaj b'i ri itzel espíritu che, man xekowin tä k'ut, —xcha che.

¹⁹ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij: ¡Ay, winaq, ala q ri' rech we q'ij junab' ri', man käkojon tä ala q! —kächa'. ¿A are lo kaj ala q chi xaq are' kink'oji uk' ala q ronojel q'ij, chi kinchajij paciencia uk' ala q? —kächa'. ¡K'ama b'a' ala q loq ri ala chnuwäch! —xcha chke.

* 9:5 Man q'alaj tä wa' we are "mo'" o are "káb'al".

²⁰ Xkik'am k'u loq ri ala ruk'. Aretaq ri itzel espíritu xril ri Jesús, chanim xuyakya ri ala, xtzaq k'u ri ala pulew, xuwołqotij rib', xpuluw u pu chi'.

²¹ Xuta' ri Jesús che ru tat ri ala, xub'ij: ¿Jampa' xuchap wa' we k'äx ri'? —xcha che.

Xub'ij ru tat: Tzpa ru ch'utinal, —xcha'. ²² K'ia mul ri itzel espíritu kuk'läq ri ala pa ri q'aq', pa ri ja' chukämisaxik. We k'u k'o jas ri käkowin la chub'anik che, toq'ob'isaj la qa wäch, ¡chujto' la! —xcha che.

²³ Xub'ij k'u ri Jesús che: We käkowin la kákojon la chwe, ¡ronojel kuya' káb'anik rumal ri winaq ri kákojonik! —xcha ri Jesús che.

²⁴ Chanim ru tat ri ala ko xch'awik, xub'ij: ¡Tat, kinkojonik! ¡Chinto' b'a' la rech kinkojon na más! —xcha che.

²⁵ Aretaq ri Jesús xrilo chi k'ia winaq tajin kákumulij kib' chrij, xuyaj ri itzelalaj espíritu, xub'ij che: Itzelalaj espíritu ri kab'an mem, ri xuquje' kab'an so'r chke ri winaq, katintaqo chi chatel che ri ala, ¡matok chi jumul che! —xcha che.

²⁶ Xuraq k'u u chi' ri itzelalaj espíritu, sib'alaj xuyakya kan ri ala, xel k'u b'i che. Xkanaj kan ri ala je' ta ne káminaq, je ri' chi e k'ia ri xkib'ij: ¡Xkämik! —xecha'. ²⁷ Ri Jesús k'ut xuchap ri ala che ru q'ab', xuyako. Xtak' i k'u aq'an ri ala.

²⁸ Okinaq chi k'u ri Jesús pa jun ja, xepe ru tijoxelab', xkita' che ri Jesús pu tukiel wi, xkib'ij: ¿Jas che ri uj man xujkowin tä che resaxik b'i ri itzelalaj espíritu? —xecha che.

²⁹ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Xaq xuwi rumal ru b'anik orar xuquje' ri u b'anik ayunar kel b'i jun itzelalaj espíritu ri je' u b'anik wa', —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kutzijoj apan jumul chik chi kákäm na

³⁰ Aretaq xeb'el b'i chila', xeb'e'k, xeok'ow k'u pa Galilea. Man kraj tä k'u ri Jesús chi k'o jun káretamaj chi k'olik. ³¹ Je ri', rumal chi ri Jesús tajin keutijoj ru tijoxelab', xub'ij chke: Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach k'u na in pa ki q'ab' ri winaq, kinkikämisaj na ri e are', —käch'a'. Pune in káminaq chik, kink'astaj k'u na churox q'ij chkixol ri káminaqib', —xcha chke. ³² Ri e are' k'ut man xkich'ob' tä ri tajin kub'ij chke, xkixej k'u kib' chuta'ik che.

Ri tijoxelab' kákichomala' kib' chrij jachin chke ri nim na u b'anik

³³ Xeopan k'u pa ri tinimit Capernaum. Aretaq ri Jesús ya k'o chik pa ri ja, xuta' chke ru tijoxelab', xub'ij: ¿Jas ri' ri tajin kichomala iwib' chrij aretaq uj petinaq pa ri b'e'? —xcha chke.

³⁴ Man xech'aw tä k'ut rumal chi ri e are' tajin kákichomala' kib' pa ri b'e' chrij jachin chke are ri nim na u b'anik. ³⁵ Xt'uyi k'u ri Jesús, xeusik'ij ri kab'lajuj u tijoxelab', xub'ij chke: We k'o jun ri kraj kok che ki nimal ri winaq, rajwaxik kub'ano chi man nim tä u b'anik chkixol, xane kok na che patänil ke konojel, —xcha chke.

³⁶ Xuk'am k'u ri Jesús jun alaj ak'al, xutak'ab'a pa ki nik'iajal ri tijoxelab'. Xuq'aluj k'ut, xub'ij chke: ³⁷ Apachin ri kák'amow we ak'al ri' rumal wech in, in ri' kinuk'amo. Apachin k'u ri kinuk'am in, man xaq xuwi tä ri in kinuk'amo, xane xuquje' are kuk'am ri xintaqow loq, —xcha chke ru tijoxelab'.

Apachin ri man kujuk'ulelaj taj are jun quk'

³⁸ Xub'ij k'u ri tat Juan che ri Jesús: Ajtij, qilom jun achi ri man jun tä quk' ri tajin kukoj ri b'i' la che kesaxik b'i ri itzel taq espíritus. Ri uj xqaq'il k'u kanoq rumal chi man jun tä quk', —xcha che.

³⁹ Xub'ij k'u ri Jesús: Miq'ila chik, —kächa'. Rumal chi man k'o tä jun ri kukoj ri nu b'i' chub'anik jun nimalaj kajmab'al, te k'u ri' chanim kub'ij tzij ri man utz taj chwij in. ⁴⁰ Apachin k'u ri man kujuk'ulelaj taj, are jun ri' quk', —kächa'. ⁴¹ Apachin ri kuya jun vaso joron chiwe pa ri nu b'i' rech kitijo xa rumal chi ix rech ri Cristo, qas kuriq na ri tojb'al re, —xcha chke.

Käkiriq k'äx ri winaq ri käka'no chi jun winaq chik kuriq ri b'e ri man utz taj

⁴² Apachin k'u ri kub'ano chi jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe kuriq ri b'e ri man utz taj, are utz ri' we ta käxim jun ka' re molino chuqul ri winaq ri', käk'iaq ta k'u b'i pa ri mar. ⁴³ We ta ra q'ab' kub'ano chi ri at kariq ri b'e ri man utz taj, chaq'ata apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas a k'aslemal pune at kut, chuwäch ri k'o kieb' a q'ab' kate' pa ri k'atik jawije' k'o wi ri q'aq' ri man kächuptaj taj. ⁴⁴ Chila' k'ut man kekäm tä wi na ri ixjut ri käkitiq ri ki tijol ri winaq, man kächuptaj tä k'u ri q'aq'. ⁴⁵ We ta ri awaqañ kub'ano chi at kariq ri b'e ri man utz taj, chaq'ata apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas a k'aslemal, pune xa jun awaqañ k'olik, chuwäch ri k'o kieb' awaqañ katk'iaq b'i pa ri k'atik jawije' k'o wi ri q'aq' ri man kächuptaj taj. ⁴⁶ Chila' k'ut man kekäm tä wi na ri ixjut ri käkitiq ri ki tijol ri winaq, man kächuptaj tä k'u ri q'aq'. ⁴⁷ We ta k'u ra waq'äch kub'ano chi ri at kariq ri b'e ri man utz taj, chawesaj apanoq. Are utz na chawe katok chkixol ri winaq ri kâtaqañ ri Dios pa ki wi', pune xa jun a waq'äch k'olik, chuwäch ri k'o kieb' a waq'äch, katk'iaq b'i pa ri k'atik jawije' k'o wi ri q'aq' ri man kächuptaj taj. ⁴⁸ Chila' k'ut man kekäm tä wi na ri ixjut ri käkitiq ri ki tijol ri winaq, man kächuptaj tä k'u ri q'aq'.

⁴⁹ Konojel winaq käkiriq na k'äx je' ta ne chi käyi' q'aq' pa ki wi' junam jas ri käyi' ri atz'am puwi' ronojel away ri käkämisax chusipaxik cho ri Dios. ⁵⁰ Utz ri atz'am. We k'u man k'o tä chik u tzayil ri atz'am, ¿jas ta k'u lo kikoq chik chutzayixik? Chk'ol utzil pa iwanima' je' jas ri utzalaj atz'am, man kixch'ojin tä k'ut, —xcha ri Jesús chke.

10

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri ki jachik kib' juk'ulaj winaq

¹ Xel k'u b'i ri Jesús pa ri tinimit Capernaum, xe' pa Judea, xuquje' xe' ch'äqäp che ri nima' Jordán. Xkimulij k'u kib' k'ia winaq ruk' jumul chik. Ri Jesús jumul chik xeutijoj jas ri naq'atal wi ri Are'. ² Xeopan k'u jujun tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xkita' k'u che we taqal che jun achi kujach b'i ri rixoqil. Xa xkib'ij wa' che ri Jesús rech käqaj ri Are' pa ki q'ab'. ³ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: ¿Jas pu ri xtaq wi alaqañ rumal ri qa mam Moisés? —xcha'.

⁴ Xkib'ij k'u ri tata'ib' fariseos: Ri qa mam Moisés xuya' chqe chi jun achi kuya' kutz'ib'aj jun wuj ri kub'ij wi chi ri achi kujach b'i ri rixoqil, xa je ri k'ut käjach b'i ri ixoq, —xecha che.

⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Xa rumal chi sib'alaj ab'ajarinaq ri anima' alaqañ, are rumal ri' xtz'ib'ax wa' we taqañik ri' chech alaqañ rumal ri qa mam Moisés, —kächa chke. ⁶ Tzpa ru chaplexik loq ronojel, aretaq ri Dios xuchap u b'anik ruwächulew, “chi achi chi ixoq xeb'an ri Dios”. ⁷ “Rumal wa' jun achi kuya kan ru nan u tat, kätuni k'u na ruk' ri rixoqil. ⁸ Xa e jun na ri kieb' ri,” —kächa ri'. Je k'u ri' man e kieb' tä chik, xane xa e jun wa'. ⁹ Rumal k'u ri' jas ri xeutunub'a ri Dios, mäjach ki wäch wa' rumal ri winaq, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

¹⁰ Aretaq e k'o chik pa ja, ri tijoxelab' xkita' che ri Jesús chi kub'ij chi na jumul chik jas kel kub'ij ri' ri xtziqox rumal. ¹¹ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Apachin ri kujach b'i ri rixoqil, kák'uli chi k'u na ruk' jun ixoq chik, ri achi ri' kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij ri nab'e rixoqil. ¹² We are ri ixoq kujach b'i ri rachajil, kák'uli chi k'u na ruk' jun achi chik, ri ixoq ri' kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij ri rachajil, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús keutewchij ri ak'alab'

¹³ Ri winaq xekik'am loq ri ak'alab' cho ri Jesús rech kuya ru q'ab' pa ki wi'. Xeyaj k'u ri winaq kumal ri tijoxelab'. ¹⁴ Aretaq xril ri Jesús chi keyajon ri tijoxelab', xpe royowal, xub'ij chke: Chiya chke ri ak'alab' chi kepe wuk', meiq'atej rumal chi ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq are kech ri e je' taq wa', —kächa'. ¹⁵ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi apachin ri man kuk'am tä ri' ru taqanik ri Dios je' jas ri kub'an jun alaj ak'al, man käyi' tä k'u che chi kátaqan ri Dios puwi', —xcha chke.

¹⁶ Ri Jesús xeuf'aluj ri ak'alab', xuya k'u ru q'ab' pa ki wi', xeutewchij.

Kopan jun q'inomalaj ala ruk' ri Jesús

¹⁷ Aretaq ri Jesús xutaqej chi ru b'e, chanim xpe jun ak'al achi ruk', xxuki chuwäch, xuta' che, xub'ij: Utzalaj Ajtij, ¿jas kinb'an in rech kinriq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik? —xcha che.

¹⁸ Xub'ij k'u ri Jesús che: ¿Jas che kab'ij utz chwe? ¡Man k'o tä jun qas utz, xane xaq xuwi ri Dios! —kächa che. ¹⁹ Awetam k'u ri kátaqan wi ru Loq' Pixab' ri Dios: “Matkämisanik, mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil jun winaq chik, mab'an ri elaq', mab'an tzij chrij jun winaq chik, mab'an sub'unik che jun winaq chik che resaxik ri rech ri are', nim cheawil wi ra nan a tat,” —kächa ri', —xcha ri Jesús che.

²⁰ Xub'ij k'u ri achi che: Ajtij, ronojel wa' nu taqem tzaretaq in ak'al na, —xcha che.

²¹ Ri Jesús ko xka'y che ri achi, sib'alaj loq' xril wi, xub'ij che: K'o jun jasach chik ri k'à mäja' kab'ano. Cheak'iyij konojel ri jastaq awe, chaya ri rajil chke ri meb'a'ib'. Käk'oji k'u na ra q'inomal chila' chikaj. Jo', tasa'j wuk', chatelej k'u ra cruz, —xcha che. (Kel kub'ij wa' chi man nim tä chik káril wi ru k'aslemal, pune ta ne kuriq ri kámikal rumal rech ri Jesús.)

²² Xk'extaj k'u ru wäch ri achi, xk'äxk'ob' ri ranima' rumal ri xub'ij ri Jesús che. Xb'isonik xe'k, rumal chi k'ia u q'inomal k'olik.

²³ Xka'y ri Jesús pa taq u xkut, xub'ij chke ru tijoxelab': ¡Sib'alaj k'äx kákitij ri q'inomab' keopan ruk' ri Dios rech kátaqan pa ki wi'! —xcha chke.

²⁴ Ri tijoxelab' xkikajmaj ri xub'ij chke, man xkiriq tä chik jas xka'no. Xch'aw chi jumul ri Jesús, xub'ij chke: Qachalal, qas k'äx kákitij ri winaq ri káku'b'i ri kanima' chrij ri q'inomal, keopan ruk' ri Dios rech kátaqan pa ki wi'.

²⁵ Are man k'äx tä ri rok'owisaxik jun kiej camello pa ru julil jun t'isomb'al b'aq chuwäch ri ropanik jun q'inom ruk' ri Dios rech kátaqan puwi', —xcha chke.

²⁶ Sib'alaj xkikajmaj wa' ri tijoxelab', xkib'ij k'u chb'il taq kib': ¿Jachin ta k'u lo ri kákowinik kuriq ru tob'anik ri Dios? —xecha'.

²⁷ Ri Jesús tajin keuka'yej, xub'ij k'u chke: Man kekowin tä ri winaq chub'anik wa', kákowin k'u na ri Dios che, rumal chi ri Dios kákowin chub'anik ronojel, —xcha chke.

²⁸ Ri tat Pedro xuch'ab'ej ri Jesús, xub'ij: Tat, chilampe la chi ri uj qa yo'm kan ri jastaq qe, uj k'o uk' la, —xcha che.

²⁹ Xub'ij k'u ri Jesús: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man k'o tä jun ri kuya kan ri rachoch, ri rachalal, ru nan u tat, ri rixoqil, ri ralk'ual, ri rulew rumal wech in, xuquje' rumal rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ³⁰ ri mat kuriq na kämik pa taq we q'ij junab' ri' jun ciento mul ri e je' taq wa', ri rachoch, rachalal, ru nan, ralk'ual, rulew, pune ruk' k'ax ri käb'antaj che kumal ri winaq. Xuquje' kuriq na ru k'aslemal ri man k'o tä u k'isik pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na, —kächa chke. ³¹ E k'ia chke ri winaq ri nim keil wi kämik, man nim tä chi na keil wi pa ri q'ij ri', xuquje' e k'o ri man nim tä keil wi kämik, nim k'ut keil wi na, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj jumul chik chi käkäm na

³² E b'enaq k'u pa ri b'e, paqalem kaka'n pa Jerusalén, nab'ejinaq k'u ri Jesús chkiwäch ru tijoxelab'. Ri e are' sib'alaj xkikajmaj u wäch ri Jesús. Konojel ri e teren chrij sib'alaj kixe'm kib'. Ri Jesús xeusik'ij jumul chik ri kab'lajuj u tijoxelab' ruk' pa ki tukiel wi, xuchaplej k'u u b'ixik chke ri käb'an na che. ³³ Xub'ij k'u chke: Chiwilampe', b'enam qe, tajin kujpaqi pa ri tinimit Jerusalén. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ki nimaqil ri sacerdotes, xuquje' pa ki q'ab' ri tijonelab' re ri Pixab'. Käkiq'at na tzij pa nu wi' chi kinkämisax na, kinkijach k'u na pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik. ³⁴ Käketz'b'ej na nu wäch, xuquje' käkichub'aj na nu wäch. Kinkirapuj na, kinkikämisaj. Kink'astaj chi k'u na churox q'ij, —xcha ri Jesús chke.

Ri tat Jacobo, ri tat Juan käkita' jun toq'ob' che ri Jesús

³⁵ Xegeb' k'u ru k'o'jol ri tat Zebedeo ruk' ri Jesús, e are' ri tat Jacobo, ri tat Juan, xkib'ij k'u che: Qajtij, käqaj chi käb'an la chqe apachike u wäch toq'ob' ri käqata' che la, —xecha che.

³⁶ Xub'ij ri Jesús chke: ¿Jas k'u kiwaj chi kinb'an chiwe? —xcha chke.

³⁷ Xkib'ij k'u che: Aretaq känimarisax ri q'ij la, kätäqan chi la pa ki wi' konojel, ja la chqe chi kujt'uyi na uk' la, chi jun chqe käk'o'ji pa ri wikiäq'ab' la, ri jun chik pa ri moxq'ab' la, —xecha che.

³⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿Man kich'ob' taj jas u wäch toq'ob' ri kita' chwe! —kächa chke. ¿A kixkowinik kich'ij na ri k'ax ri kinriq na in, kitij k'u na iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij na we in? ¿A kixkowinik käb'an i qasna' ix jas ri qasna' ri käb'an na chwe in? —xcha chke.

³⁹ Xkib'ij k'u che: Kujkowinik, —xecha che.

Xub'ij k'u ri Jesús chke: Qas tzij kitij na iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij na we in, xuquje' käb'an na i qasna' jas ri qasna' ri käb'an na chwe in, —kächa chke.

⁴⁰ Are k'u ri t'uyulem pa ri nu wikiäq'ab', we ne pa ri nu moxq'ab', man kuya' taj kinya in chiwe. Are wa' kech ri e cha'tal rumal ri Dios chi ket'uyi pa taq ri t'uyulib'al ri', —xcha chke.

⁴¹ Aretaq ri lajuj tijoxelab' chik xkita u b'ixik ronojel wa', xpe koyowal ri e are' chke ri tat Jacobo, ri tat Juan. ⁴² Xeusik'ij k'u ri Jesús, xub'ij chke: Ri ix iwetam chi ri winaq ri ya'tal chke chi ketaqan pa ki wi' ri nik'iaj winaq chik, qas tzij e k'o ri' pa ki q'ab'. Ri ki nimaqil winaq ketaqan pa ki wi' xuquje', —kächa'. ⁴³ Man je' tä k'u wa' ri ix, xane apachin chiwe ri kraj chi nim kil wi, rajwaxik chi kok na wa' che patänil iwe. ⁴⁴ Apachin chiwe ri kraj kok che i nimal ix, nab'e rajwaxik chi kok na che patänil ke konojel, —kächa'. ⁴⁵ Are je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man in petinaq taj rech kinpatänixik, xane rech kinpatänin chke nik'iaj chik, xuquje' rech kinya ri nu k'aslemal che tojb'al re ri ki tzoqopixik k'ia winaq, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kukunaj ri moy achi, Bartimeo u b'i'

⁴⁶ Xeopan k'u pa ri tinimit Jericó. Elem chi k'u b'ik kub'an ri Jesús pa Jericó, e rachi'l k'u ru tijoxelab' xuquje' k'lalaj taq winaq chik. K'o k'u jun moy achi, Bartimeo u b'i, t'uuyul chi' ri b'e, are k'u jun molonel wa', u k'ojol ri tat Timeo. ⁴⁷ Aretaq xuto chi tajin kok'ow ri Jesús aj Nazaret, ko xch'awik, xub'ij: ¡Tat Jesús, ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la nu wäch! —xcha'.

⁴⁸ E k'ia ri winaq ri xkiyajo, xkib'ij che chi chutz'apij u pu chi'. Ri are' k'ut xa man kuta taj, xane más ko na xch'awik, xub'ij: ¡Ralk'ual kan ri qa mam David,* toq'ob'isaj la nu wäch! —xcha'.

⁴⁹ Xtak'i k'u ri Jesús, xub'ij: Sik'ij b'a' ala q loq, —xcha chke.

Xkisik'ij k'u loq ri moy, xkib'ij che: ¡Chachajij awanima! ¡Chatwalijjoq! Ri Jesús tajin katusik'ij, —xecha che.

⁵⁰ Ri are' k'ut xuroqij kan ru q'u' jela', chanim xwalijik, xe'k, xopan ruk' ri Jesús. ⁵¹ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: ¿Jas kaj la chi kinb'an che la? —xcha che.

Xub'ij ri moy che: Ajtij, kwaj kinka'y jumul chik, —xcha che.

⁵² Xub'ij ri Jesús che: Kuya' ke' la. Ya xutzir la rumal chi xkojon la chwe, —xcha che.

Chanim k'ut xkowinik xka'yik, xteri b'i chrij ri Jesús pa ri b'e.

11

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

¹ Aretaq naqaj chik e k'o wi che ri tinimit Jerusalén, chkiwäch ri tinimit Betfagé ruk' ri tinimit Betania, tajin keok'ow chuxe' ri Ujuyub'al Olivos, ri Jesús xeutaq b'i kieb' chke ru tijoxelab'. ² Xub'ij chke: Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apan chqawäch. Aretaq kixopan chila' kiriq na jun burro yuqulik. Man k'o tá jun winaq kiejeninaq chrij, —kächa'. Chikira', chik'ama loq, —kächa chke. ³ We k'o jun kub'ij chiwe: ¿Jas che kib'an wa'? —kächa ne chiwe. Chib'ij che: Xa kajwataj che ri Qajaw Jesús, chanim k'ut kutzelej chi na loq che la, —kixcha che.

⁴ Xeb'e' k'u ri tijoxelab', xekiriqa k'u ri burro pa ri b'e, yuqul koq chuchi' ri porta. Xkikir k'ut.

⁵ Jujun chke ri a tak'atoj chila' xkib'ij chke: ¿Jas kib'ano kikir ri burro? —xecha chke.

⁶ Ri tijoxelab' xkib'ij chke jas ru b'im b'i ri Jesús. Xyi' k'u chke chi käkik'am b'ik. ⁷ Xkik'am k'u b'i ri burro, xkiya che ri Jesús. Xkiya ri ki q'u' chrij, xkiejen k'u ri Jesús. ⁸ E k'ia winaq xkilik' ri ki q'u' pa ri b'e, xuquje' k'o jujun chik ri xekiya u xaq taq che' ri xekich'upula pa taq ri juyub'.

⁹ Ri winaq ri e nab'ejinaq chuwäch ri Jesús, xuquje' ri e teretoj chrij, ko xech'awik, xkib'ij: ¡Chnimarisax u q'ij ri Dios! ¡Utz re ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw Dios! —kecha'. ¹⁰ ¡Tewchim b'a' ri' ri taqanik ri käpe na pa qa wi! Tzare wa' ri taqanik ri xchaplex nab'e rumal ri qa mam David. ¡Chnimarisax u q'ij ri Dios! —xecha'.

¹¹ Xopan k'u ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xok pa ri nimalaj rachoch Dios. U ka'ylob'em chik ronojel, b'enaq chi k'u ri q'ij, xel b'ik, xe' pa Betania, e rachi'l ri kab'lajuj u tijoxelab'.

Ri Jesús kuyaj ri u che'al higos ri man k'o tä u wäch

¹² Chukab' q'ij k'ut, aretaq tajin ketzelej loq, e petinaq pa ri tinimit Betania, xnum ri Jesús. ¹³ Xril k'u apan chinaj jun u che'al higos, räx k'u ru xaq. Xe' ri

* **10:48** Ri "Ralk'ual kan ri qa mam David" kel kub'ij "To'l Qe", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías".

Jesús che rilik we k'o u wäch kuriqa'. Aretaq xopan ruk' ri che', man k'o tä k'u u wäch xuriqo, xane xaq xuwi ru xaq k'olik. Je ri', rumal chi mäjä' ru q'ijol ri higos. ¹⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che ri che': K'o jun mätijow chik ra wäch, —xcha che.

Xkita k'u wa' ru tijoxelab'.

Ri Jesús kujosq'ij ri nimalaj rachoch Dios

¹⁵ Te k'u ri', aretaq xeopan pa Jerusalén, xok b'i ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, xuchaplej kesaxik b'i ri ajk'ayib', xuquje' ri kekiloq' taq jastaq chupam ri nimalaj rachoch Dios. Xeutzag ri ki mesa ri k'exal taq puaq, xuquje' xeutzag ri ki tem ri ajk'ay taq palomäx. ¹⁶ Man xuya' tä k'u ri Jesús chi k'o jun kok'ow chupam ri nimalaj rachoch Dios ri ruk'am rega'n. ¹⁷ Xeutijoj k'u ri winag, xub'ij chke: Tz'ib'am k'u wa' pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij: "Ri wachoch in, are jun ja ri käb'an wi orar," —kuchixik. "Je k'u u kojik wa' kumal konojel winaq," —kächa ri'. Xuquje' xub'ij ri Jesús: Ri alaq k'ut, jun kachoch elaq'omab' b'anom alaq che, —xcha chke.

¹⁸ Xkita k'u wa' ri ki nimaqil sacerdotes xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. Xa je ri' xkitzujukj jas käka'n chükämisaxik. Je' xka'n wa' rumal chi xkixej kib' cho ri Jesús, rumal chi konojel ri winaq käkikajmaj ru tijonik ri Are'. ¹⁹ Are chi' k'ut tajin kok ri aq'ab', xel b'i ri Jesús pa ri tinimit.

Käkäm ru che'al higos ri yajtajinaq rumal ri Jesús

²⁰ Aq'ab' k'ut, chukab' q'ij tajin keok'ow pa ri b'e, xkilo chi ru che'al higos chaq'jarinaq chik ronojel. ²¹ Xna'taj k'u wa' che ri tat Pedro, xub'ij che ri Jesús: Ajtij, jchilampe la! Ru che'al higos ri xyaj la, ya chaq'jarinaq chik, —xcha che.

²² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke ru tijoxelab': ¡Tzrajwaxik b'a' kijikib'a iwanima' chrij ri Dios! —kächa chke. ²³ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi apachin ri kub'ij che we nimalaj juyub' ri': "Chawesaj awib' chi', chak'läqa b'i awib' pa ri nimalaj ja'," —we kächa che. We ta kub'ij wa', man käkieb'lan tä k'u u k'ux, xane kujikib'a u k'ux chi ri kub'ij käb'antaj na, qas käb'antaj k'u na wa'. ²⁴ Rumal wa' kinb'ij chiwe chi aretaq k'o kita' che ri Dios aretaq kib'an orar, chijikib'a iwanima' che ri Dios chi kik'amo, käb'antaj k'u na wa' chiwe, —kächa'. ²⁵ Amaq'el k'ut aretaq kib'an orar, we k'o jun k'äx pa iwanima' chrij jun winaq chik, chisacha u mak, rech ri i Tat ri k'o chikaj kuya' kusach ri i mak ix xuquje'. ²⁶ We k'u man kisach tä ki mak nik'iaj chik, ri i Tat ri k'o chikaj man kusach tä ri i mak ix, —xcha chke.

K'o taqanik pu q'ab' ri Jesús

²⁷ Xetzelej chi b'ik, xeb'e' pa ri tinimit Jerusalén. Ri Jesús tajin kub'inib'ej u pam ri nimalaj rachoch Dios, aretaq ri ki nimaqil sacerdotes, ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri ki nimaqil ri winaq xeopan ruk'. ²⁸ Xkib'ij k'u che: ¿Jachin xtaqow la chi käb'an la ronojel wa' we ri'? ¿Jachin lo ri yo'winaq che la chi je' käb'an la wa'? —xcha che.

²⁹ Xub'ij ri Jesús chke: Ri in xuquje' k'o ri kinta' chech alaq. We käkowin alaq chub'ixik chwe jas ri kinta', kinb'ij na chech alaq jachin ri yo'winaq chwe chi k'o taqanik pa nu q'ab' rech je' kinb'an wa', —kächa chke. ³⁰ B'ij alaq chwe jachin xtaqow ri tat Juan chub'anik ri qasna', we are ri Dios o are ri winaq, —xcha chke.

³¹ Xkichapla u tzijob'exik kib', xkib'ij: We käqab'ij chi are ri Dios xtaqowik, kub'ij na ri Jesús chqe: "¿Jas k'u che man xikoj taj?" —kächa na. ³² ¿A käqab'ij ta k'ut chi e are ri winaq xetaqowik? —kecha'.

Käkixej k'u kib' chkiwäch ri winaq rumal chi elinaq chi saq chkiwäch ri winaq chi qas tzij ri tat Juan are q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. ³³ Rumal wa' xkitzelej u wäch u tzij ri Jesús, xkib'ij che: ¡Man qetam taj! —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Je k'u ri' ri in man kinb'ij tä chech alaq jachin ri yo'winaq chwe chi ri in kinb'an ronojel wa' we ri', —xcha chke.

12

Waral kâqil wi ri k'utb'al chkiy ri ajchakib' ri man e utz taj

¹ Ri Jesús xuchaplej ki tzijob'exik ri winaq kuk' taq k'utb'al, xub'ij k'u chke: K'o jun achi ri xub'an jun tikb'al uvas, xukoralij rij, te k'u ri' xuk'ot jun jul ri kâpitz' wi ri uvas, xub'an xuquje' jun tak'atikalaj ja ri kâkoj che chajib'al re ronojel, xuya k'u kan pa qajomal chke jujun taq ajchakib', xe' naj pa jun tinimit chik, —kâcha'.

² Xopan k'u ri q'ij ri kâb'an ri cosecha rech uvas, ri ajchaq'el xutaq b'i jun patänil re kuk' ri ajchakib' chuk'amik re ru wächinik ri tikb'al uvas. ³ Are k'u ri ajchakib' xkichap ri patäninel, xkich'ayo, xkitaq b'ik, man k'o tä xkiya b'i che, —kâcha'. ⁴ Ri ajchaq'el ri tikb'al uvas xutaq k'u b'i jun patäninel chik kuk' ri ajchakib'. Ri e are' k'ut xka'n chi ab'aj ri patäninel ri', xkisok chujolom, xa etzelal xka'n b'i che. ⁵ Xutaq chi k'u b'i jun patänil re, ri ajchakib' k'ut xkikâmisaj wa', je ri' xuquje' xka'n chke ri jule' u taqo'n chik. Jujun chke xekich'ayo. Jujun chik xekikâmisaj.

⁶ K'a k'o na jun taqo'n chik ruk' ri ajchaq'el, are k'u ri u k'ojol, ri sib'alaj loq' chuwäch. Chuk'isb'al ronojel xutaq b'i wa' kuk' ri ajchakib', xub'ij k'ut: "Qas nim kâkil wi na ri nu k'ojol," —xcha ri ajchaq'el. ⁷ Ri ajchakib' xkitzizob'ej kib', xkib'ij: "Are wa' ri kechb'en ronojel. ¡jo', qakâmisaj k'ut, rech kâq'ax ronojel wa' pa qa q'ab'!" —xecha'. ⁸ Xkichapo, xkikâmisaj, xkesaj k'u b'i ru cuerpo pa ri tikb'al uvas, —xcha ri Jesús chke.

⁹ Te k'u ri' ri Jesús xuta' chke, xub'ij: ¿Jas k'u kub'an na ri' ri ajchaq'el ri tikb'al uvas? —kâcha ri Jesús. Kopan na kuk', keukâmisaj na ri ajchakib', kuya k'u na ri tikb'al uvas chke jule' chik, —kâcha chke.

¹⁰ ¿A mat sik'im alaq wa' we tz'ib'am ri' pa ru Loq' Pixab' ri Dios? Je ri' kub'ij:

Ri ab'aj ri man xkaj tä ri yakal taq ja,
are ab'aj wa' xkoj che toq'eb'al re ri ja.

¹¹ Je' b'anom wa' rumal ri Qajaw Dios.

Qas kajmab'al k'u wa' chqawäch,
—kâcha', —xcha chke.

¹² Ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xkitzukuj k'ut jas kâka'n chuchapik ri Jesús rumal chi xkich'ob'o chi chkiy ri e are' xutzizoj wa' we k'utb'al ri'. Käkixej k'u kib' chkiwäch ri k'ialaj winaq, xa rumal ri' xkiya kan ri Jesús, xeb'e'k.

Kâta' che ri Jesús we rajwaxik kâtoj alkab'al

¹³ Xetaq k'u b'i jujun chke ri tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xuquje' jujun chke ri rachi'l ri tat Herodes che rilik we k'o jas kekowin chub'anik rech kâqaj ri Jesús pa ki q'ab'. ¹⁴ Aretaq xeopanik, xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, qetam chi jikom anima' la, xuquje' chi man kâxej tä ib' la chkiwäch ri winaq jas pu kâkichomaj ri e are' chij la. Man nim tä k'u kil wi la jun winaq chuwäch ri jun chik, xane qas tzij kâk'ut la u b'eyal ru rayinik ri Dios chkiwäch konojel. ¿A taqal chqe

* 12:10 We ab'aj ri' ri xub'ij ri Jesús are ri Jesús mismo.

käqatoj alka b'al che ri César o a man taqal taj? —kecha'. ¿A rajwaxik k'ut käqatojo o a man rajwaxik taj? —xecha che.

¹⁵ Retam k'u ri Jesús chi xaq kieb' ki wäch, rumal ri' xub'ij chke: ¿Jas che këta' alaq wa' chwe? ¿A mat xa kaj alaq chi kinqaj pa q'ab' alaq? —kächa'. K'amampe alaq loq jun puaq chnuwäch rech kinwilo, —xcha chke.

¹⁶ Ri e are' xkik'am loq ri puaq, xril k'u wa' ri Jesús, te ri' xub'ij chke: ¿Jachin k'u ajchaq'el we ka'yeb'al xuquje' we b'i'aj ri'? —xcha chke.

Xkib'ij k'u che: Are rech ri César, —xecha che.

¹⁷ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ya b'a' alaq che ri César ri rech ri César. Ya k'u alaq che ri Dios ri rech ri Dios, —xcha ri Jesús chke.

Ri e are' xkikajmaj u wäch ri Jesús rumal ri xub'ij chke.

K'o jas këkita' ri tata'ib' saduceos che ri Jesús chrij ri ki k'astajib'al ri këminaqib'

¹⁸ Te ri' xeopan jujun tata'ib' saduceos ruk' ri Jesús. Ri winaq ri', ri saduceos, këkib'ij chi man kek'astaj tä chi na ri këminaqib'. Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij: ¹⁹ ¡Ajtij! Tz'ib'am kan chqe rumal ri qa mam Moisés chi we këkäm ru chaq' jun achi, we këkäm ri ratz, k'o k'u kan ri rixoqil, we k'u man e k'o tä kan ralk'ual ruk' ri rixoqil, rajwaxik k'ut chi ri rachaläl ri k'o kanoq, këk'uli ruk' ri ixoq ri' ri malka'n rech kek'o'ji kan ralk'ual ruk'. Ri ak'alab' ri' je' ta ne e rech ri këminaq, —kecha che. ²⁰ E k'o k'u wuqub' achijab' e kachalal kib'. Ri nab'eal xk'uli'k, xkäm k'ut, man k'o tä k'u kan ralk'ual ruk' ri rixoqil.

²¹ Ri ukab' xk'uli ruk' ri rixnam malka'n, xuquje' xkäm b'ik, man k'o tä kan ralk'ual. Je' xuquje' xub'an ri urox achi. ²² Je k'u ri' xka'n ri wuqub' achijab', kachalal kib', man xkiya tä kan kalk'ual. E këminaq chik konojel, xkäm k'u b'i ri ixoq. ²³ Aretaq k'ut kek'astaj na ri këminaqib', ¿jachin chke wa' we wuqub' achijab' ri' këk'amow ri ixoq che rixoqil? Xk'o'ji k'u che kixoqil ri wuqub', —xecha che.

²⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Ri alaq xa sachinaq alaq rumal chi man etam tä alaq ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. Man etam tä k'u alaq ru chuq'ab' ri Dios, —kächa chke. ²⁵ Aretaq ri këminaqib' kek'astajik, man kek'uli tä chik. Ri qa nan qa tat k'ut man këkiya tä chi ri kalk'ual che k'ulanem, xane e junam chi kuk' ri ängeles ri e k'o chikaj, —kächa'. ²⁶ Chrij k'u wa' chi kek'astaj na ri këminaqib', k'o na ri kwaj kinb'ij chech alaq: ¿A mat sik'im alaq pa ri wuj ri tz'ib'am rumal ri qa mam Moisés jawije' ri kub'ij wi chi ri Dios k'o chupam ri juwi' k'ix ri tajin këk'atik, xuch'ab'ej loq ri qa mam Moisés? Je wa' xub'ij: “In ri' ru Dios ri Abraham, ru Dios ri Isaac, ru Dios ri Jacob,” —xcha ri Dios, —kächa'. ²⁷ Ri qa Dios man are tä Dios kech ri këminaqib', xane kech ri e k'ask'oj. Je ri' q'alaj chi xa sachinaq alaq, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj ri taqanik ri nim na u b'anik

²⁸ Xopan k'u jun chke ri tijonelab' re ri Pixab' ri tajin këtatab'enik aretaq xkichomala kib'. Retam k'ut chi ri Jesús utz u tzelexik u wäch ri ki tzij u b'anom, rumal ri' xuta' che: ¿Jas ri taqanik ri nim na u b'anik chkiwäch konojel? —xcha che.

²⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Are wa' ri tznim na u b'anik: “Winaq aj Israel, ¡chitatab'ej!” —kächa'. “Ri qa Dios ri Qajaw, xaq xuwi ri Are', are Qajaw,” —kächa'. ³⁰ “Sib'alaj chiwaj ri i Dios ri Iwajaw, chijikib'a ri i k'ux, chijikib'a ri iwanima', chalajo ri i chomanik, chitija k'u ri i chuq'ab' chub'anik wa',” —kächa'. Tzare k'u wa' ri nab'e taqanik ri sib'alaj nim u b'anik. ³¹ Ri ukab' taqanik ri sib'alaj nim na u b'anik are wa': “Chiwaj ri iwach

winaq jas ri ix kiwaj iwib',” —kächa'. Man k'o tä chi k'u jun taqanik ri nim na u b'anik chkiwäch wa', —xcha ri Jesús che.

³² Xub'ij k'u ri tijonel re ri Pixab' che ri Jesús: ¡Utz ri käb'ij la, Ajtji! Qas tzij ri käb'ij la chi xa jun ri qa Dios, man k'o tä chi jun chuwäch ri Are', —kächa che. ³³ Xuquje' rajwaxik chi jun winaq sib'alaj kraj ri Dios, kujikib'a ru k'ux, kujikib'a ri ranima', kukoj ri chomanik, kutij k'u u chuq'ab' chub'anik wa'. Xuquje' rajwaxik chi kraj ri rach winaq je' jas ri are' kraj rib'. Nim na u b'anik wa' chkiwäch konojel ri sipanik ri keporox cho ri Dios, xuquje' chkiwäch konojel ri awaj ri kekämisax che sipanik cho ri Dios, —xcha che.

³⁴ Aretaq ri Jesús xuto chi sib'alaj këna'w ri tata' chutzelexik u wäch u tzij, xub'ij che: Xaq jub'iq' kraj man këtaqan ri Dios puwi' la, —xcha che.

Te k'u ri' man k'o tä chi jun xuchajij anima' chi k'o jas xuta' che ri Jesús.

Ri Jesús kätzjion chrij ri ralk'ualaxik ri Cristo

³⁵ Ri Jesús tajin keutijoj ri winaq pa ri nimalaj rachoch Dios, käch'awik, kub'ij: ¿Jas che käkib'ij ri tijonelab' re ri Pixab' chi ri Cristo are xaq xuwi ralk'ual kan ri qa mam David? ³⁶ Tzare k'u ri qa mam David kub'ij rumal ri Loq'alaj Espíritu:

Xub'ij ri Qajaw ri qa Dios che ri Qajaw:

“Chatt'uyul pa ri nu wikiäq'ab',†

k'ä kënya na chawe chi katch'akanik

kattaqan pa ki wi' konojel

ri këkä'n ki k'ulel chawe,”

—kächa'. ³⁷ We ri qa mam David kub'ij: “Qajaw” che ri Cristo, ¿jas ta k'u che käkib'ij ri e are' chi ri Cristo are xaq xuwi ralk'ual kan ri qa mam David? ¡Man je' tä ri!' —xcha chke.

Ri winaq k'ut, ri sib'alaj e k'ia chik ki mulim kib', käkikot kanima' chutatab'exik ru tzij ri Jesús.

Ri Jesús kub'ij chi rajwaxik chi ri winaq käkichajij kib' chkiwäch ri tijonelab' re ri Pixab'

³⁸ Ri Jesús tajin keutijoj ri winaq, kub'ij chke: Chajij ib' alaq chkiwäch ri tijonelab' re ri Pixab'. Ri e are' këqaj chkiwäch keb'inikat pa charchäq taq katz'iaq. Xuquje' këqaj chkiwäch chi nim keil wi na, këyi' k'u rutzil ki wäch pa taq ri k'ayib'al, pa taq ri b'e. ³⁹ Käkitzukurj ri t'uyulib'al ri nimaq ki b'anik pa taq ri rachoch Dios, xuquje' ri t'uyulib'al ri nim keil wi pa taq ri ula'nem ri kewi' wi, —kächa chke. ⁴⁰ Xuquje' këkitoqij taq ri kachoch ri malka'nib' taq ixoqib'. Te ri' këkiyuq u tza'm ri ki tzij aretaq këkä'n orar rech man q'alaj tä ri etzelal ri tajin këkä'no. ¡Qas nim na ri k'äx këkiriq ri tijonelab' re ri Pixab' aretaq këq'at na tzij pa ki wi!' —xcha ri Jesús chke ri winaq.

Qas nim ri kusipaj jun malka'n chichu' cho ri Dios

⁴¹ T'uyul k'u ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios chkiwäch taq ri këxon ri këyi' wi ri puaq ri käsipax cho ri Dios. Tajin këkä'y chke ri winaq ri këkiya ri ki rajil chupam taq ri këxon ri'. E k'ia k'u chke ri q'inomab' xekiya nimaq taq ki rajil. ⁴² Xopan k'u jun malka'n chichu' ri meb'a', xuya xa kieb' alaj taq puag, kraj ne xa jun centavo rajil ri kieb' puag ri'. ⁴³ Ri Jesús xeusik'ij ri tijoxelab', xub'ij k'u chke: Qas tzij ri kinb'ij ch'we, chi we meb'alaj malka'n chichu' ri', are nim na wa' ri xusipaj ri are' chkiwäch konojel ri nik'iaj winaq ri ki yo'm ki rajil pa taq ri këxon ri k'olib'al puag. ⁴⁴ Ri e are' ki yo'm jub'iq' re ri k'ia ri

† 12:36 Ri kät'uyi jun pu wikiäq'ab' jun nim taqanel, we are ri Dios o jachin jun ri k'o taqanik pu q'ab', kel kub'ij chi ri jun ri t'uyul pu wikiäq'ab', are këyi' nim taqanik pu q'ab' ri are' xuquje'.

k'o kuk'. Are k'u we malka'n chichu' ri' u yo'm ronojel ri k'o ruk', ronojel ri tzuqub'al re, —xcha chke.

13

Ri Jesús kuq'alajisaj chi káwulix na ri nimalaj rachoch Dios

¹ Elem b'i re ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, jun chke ru tijoxelab' xub'ij che: ¡Ajtij, chilampe la we je'lalaj taq ab'aj ri', xuquje' taq we ja ri yakom ri' ri sib'alaj e kajmab'al! —xcha che.

² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: ¿A kawil konojel we nimalaj taq ja ri e yakom ri'? —kácha'. Man kákanaj tá k'u kan jun ab'aj puwi' ri jun ab'aj chik ri mat káwulix na, —xcha che.

Ri Jesús keutzijoj ri etal re ri k'isb'al taq q'ij

³ Xe' k'u ri Jesús, e rachi'l ru tijoxelab', pa ri Ujuyub'al Olivos ri k'o apan cho ri rachoch Dios. T'uylul k'u ri Jesús chila', ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan, xuquje' ri tat Andrés xkita' che ri Are' pu tukiel wi, ⁴ xkib'ij: Káqaj chi káb'ij la chqe jampa' káb'antaj na wa'. ¿Jas u wäch etal káb'an na chuk'utik chqawäch chi xopan ri q'ij ri' ri keb'antaj na konojel taq wa' ri b'im la chqe? —xecha che.

⁵ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: ¡Chichajij iwib' k'o jachin jun mixsub'uwik! —kácha'. ⁶ E k'ia k'ut ri kepe na, kákiqoj na ri nu b'i', kákiq'ij: “¡In ri' ri Cristo!” —kecha na. E k'ia k'u ri' ri kekisub' na, —kácha chke.

⁷ Aretaq kita nimalaj taq ch'oj, xuquje' kita u tzijoxik taq ch'oj jawije' taq chi', mixej iwib'. Rajwaxik chi káb'antaj na wa'. K'á májoq k'u ri k'isb'al re ri q'ij junab' ri', —kácha'. ⁸ Kách'ojin k'u jun tinimit ruk' ri jun tinimit chik, xuquje' kách'ojin jun nim taqanel ruk' jun nim taqanel chik. Kepe k'u na k'ia káb'raqan jawije' taq chi', kápe na wi'jal xuquje', ri winaq k'ut sib'alaj kákitukij na kib'. Xaq k'u chapleb'al wa' re ronojel ri k'äx ri kápe na pa ki wi' ri winaq, —kácha chke.

⁹ ¡Chichajij b'a' iwib'! —kácha'. Kixjach k'u na pa taq ki q'ab' ri ki nimaqil winaq ri ketaqan pa ki wi', xuquje' kixch'ay na chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq pa taq ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaq. Kixtak'ab'ax na chkiwäch q'atal taq tzij, xuquje' chkiwäch taqanelab' ri nimaq ki b'anik rumal wech in rech kiq'alajisaj na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch ri e are', —kácha chke. ¹⁰ K'á májoq k'u kopan ri k'isb'al re ri q'ij junab' ri', rajwaxik kátzijoj na we Utzalaj Tzij ri' re ri Evangelio chke konojel ki wäch winaq cho ruwächulew, —kácha'. ¹¹ Aretaq kixk'am na b'ik rech kixjach chkiwäch ri q'atal taq tzij, mixej iwib', michomaj b'ik jas ri kib'ij na chke, xane chib'ij ri káyi' chiwe rumal ri Dios pa ri q'ij ri'. Man ix tá k'ut ri kixtzijon na, xane are ri Loq'alaj Espiritu. ¹² Ri winaq kekijach na ri kachalal pa kámisaxik, ri nan taf kekijach na ri kalk'ual pa kámisaxik. Ri alk'ualaxelab' kákiyak na kib' chkiq' ri ki nan ki tat, kekijach na pa kámisaxik. ¹³ ¡Konojel ri winaq káketzelaj na i wäch xa rumal wech in! —kácha'. Are k'u ri kách'ijowik k'ä kák'is na ronojel, kuriq na ri' ru tob'anik ri Dios, —kácha chke.

¹⁴ Ri qa mam Daniel, jun chke ri q'alajisaj re ru Loq' Pixab' ri Dios, xutz'ib'aj ojer chrij ri “itzelalaj áwas ri ketzelan ronojel.” ¡Jachin ri kusik'ij wa', ri tz'ib'tal waral, chuch'ob'o' jas ri' ri áwas ri kub'ij chí'! Aretaq kiwil wa' kák'oji chila' jawije' ri man ya'tal tá wi, rajwaxik chi ri winaq ri e k'o pa Judea keanimaj b'i pa taq ri juyub'. ¹⁵ Ri winaq ri e k'o puwi' taq kachoch,* aninaq cheqaj

* **13:15** Pa taq ri q'ij ri' are li'lik ki wi' ri kachoch ri winaq. Chila' xeuxlan wi, xuquje' xechakunik.

loq, meb'ok chi b'i chupam ri ja chuk'amik b'i jun jasach. ¹⁶ Xuquje' ri e k'o pa ri juyub' mätzelej b'i cho ja chuk'amik ri ki q'u'. ¹⁷ ¡Sib'alaj k'äx ke ri ixoqib' ri yawab' taq winaq chik pa taq ri q'ij ri', xuquje' ri e k'o alaj taq kal ri k'ä ketu'nik! ¹⁸ ¡Chib'ana b'a' orar, chixb'ochi'n che ri Dios chi mäk'ulmataj ronojel wa' pa taq ri u'q'ijol ri tew! ¹⁹ Je ri', rumal chi käpe na nimalaj k'äx'ol pa taq ri q'ij ri', ri man k'olinaq tä ri' tzpa ru chaplexik loq ru b'anik ruwächulew rumal ri Dios k'ä pa taq we q'ij ri'. Te k'u ri' man k'o tä jumul ri kepe chi na k'äxalaj taq q'ij junam ruk' ri k'äx'ol ri'. ²⁰ We ta ri Qajaw Dios mat kub'ano chi xaq q'atatal q'ij käk'o'ji we k'äx'ol ri', mat k'o jun winaq ri' ri käk'asi kanoq. Ri Dios k'ut u b'anom chi xaq q'atatal q'ij käk'o'ji wa' rumal chi keraj ri e cha'tal rumal ri Are'.

²¹ We k'u k'o jun ri kub'ij chiwe: “¡Chiwilampe', k'o ri Cristo chi ri'!” We kub'ij: “¡Chiwilampe', k'o jela'!” —we kächa'. ¡Mikoj b'a'! —kächa chke. ²² Kepe na winaq ri kaka'n che kib' chi e are ri Cristo, xuquje' kepe chi na jule' chik ri kaka'n che kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Keka'n k'u na etal, xuquje' kajmab'al che ki sub'ik ri winaq ri e cha'tal rumal ri Dios we kekowinik, —kächa'. ²³ ¡Chiwila b'a' iwib'! Nu b'im chi k'u apan ronojel wa' chiwe, —xcha ri Jesús chke.

Waral kätzijox wi jas ru petik ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq

²⁴ Pa taq ri q'ij ri' aretaq ok'owinaq chik ri nimalaj k'äx ri', ri q'ij käq'equmar na, ri ik' k'ut man kätunun tä chik. ²⁵ Ketzaq k'u na loq ri ch'imil cho ri kaj, Keslab'isax k'u na konojel ri k'o ki chuq'ab' ri e k'o cho ri kaj, je' jas ri q'ij, ri ch'imil, ri ik', xuquje' nik'iaj chik, —kächa'. ²⁶ Te k'u ri' kilitaj k'u na chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinpe pa taq ri sutz' ruk' nimalaj nu chuq'ab', känimarisax k'u nu q'ij, —kächa'. ²⁷ Te ri' keintaq na b'i ri ángeles rech kekimulij ri winaq ri e cha'tal rumal ri Dios pa ri relb'al q'ij, pa ru qajb'al q'ij, pa ri u moxq'ab' ri relb'al q'ij, pa ru wikiäq'ab' ri relb'al q'ij, tzpa ronojel ri kajulew, —xcha chke.

²⁸ Chich'ob'o b'a' ri k'utb'al chrij ru che'al higos: Aretaq keräxar ru q'ab', ketuxin k'u ru xaq, iwetam ri' chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'alaj. ²⁹ Je ri' xuquje' ri ix aretaq kiwil ki k'ulmaxik ronojel wa', kiwetamaj na chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'ij ri kinpetik. Je' ta ne chi in k'o chi' ri uchib'e.

³⁰ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi keb'antaj na ronojel wa' ri xinb'ij chiwe k'ä mäjoq kekäm ri winaq re we q'ij junab' ri', —kächa'. ³¹ Käsach na u wäch ri kaj, xuquje' ruwächulew, are k'u ri tzij ri nu b'im chiwe keb'antaj na wa', —xcha chke.

³² Man k'o tä k'u jachin jun ri retam jampa' kopan ri q'ij ri', o ri hora. Man ketam tä ri ángeles, man retam tä ru K'ojol ri Dios, xane xaq xuwi ri qa Tat Dios retam wa', —kächa'.

³³ Rumal wa', ¡chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, chib'ana orar! ¡Man iwetam tä k'ut jampa' kopan ri q'ij ri'! —kächa chke. ³⁴ Are je' jas jun achi b'enam kub'ano, naj ke' wi. K'ä mäja' kel b'ik cho ja, kuya kan ronojel pa ki q'ab' ri patänil taq re, xuquje' kuya kan ri ki chak chkijujunal. Kätaqan kan che ri chajil uchib'e chi utz rilik ri ja kub'ano, —kächa chke. ³⁵ ¡Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq! rumal chi man iwetam taj jampa' käpe ri ajchaq'el ja, we tajin kok ri aq'ab' aretaq käpetik, we pa nik'iaj aq'ab', we pa ri hora ri koq' ri ama' äk', we tajin käpe chi ru saqirik. ³⁶ Chiwila b'a' iwib' rech we xaq te'talik käpetik mixuluriqa ne tajin kixwarik. ³⁷ Ri kinb'ij chiwe, kinb'ij k'u chke konojel. ¡Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq! —xcha chke.

14

Käkitzijob'ela kib' jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús

¹ Xa kieb' q'ij chik kraj che ri nimaq'ij, Pascua* u b'i', xuquje' ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'am ruk'. Ri ki nimaqil sacerdotés, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' käkitzukuj jas kaka'n na chuchapik ri Jesús ruk' sub'unik rech käkikämisaj. ² Xkib'ij k'ut: ¡Mächap pa ri nimaq'ij rech metukin ne ri winaq! —xecha'.

Jun ixoq kuya k'ok'alaj kunab'al pu jolom ri Jesús

³ Are k'u ri Jesús k'o pa ri tinimit Betania cho rachocho ri tat Simón, jun tata' ri xk'o'ij itzel ch'a'k che. T'uyul k'u ri Jesús chi' ri mesa, xopan jun ixoq ruk'am jun k'olib'al kunab'al re alabastro, k'o k'ok'alaj kunab'al re qas nardo chupam. Sib'alaj paqal rajil wa' we kunab'al ri'. Ri ixoq xupaxij ri k'olib'al kunab'al, xutix k'u ri kunab'al pu jolom ri Jesús. ⁴ E k'o k'u jujun chila' ri xa xpe koyowal, xkib'ij chb'il taq kib': ¿Jas che xaq xtix wa' we kunab'al ri'? —xecha'. ⁵ ¡Xk'i'yix ta k'u wa' che oxib' cientos quetzales ruk' u wi', xyi' ta k'u ri puaq chke ri meb'a'ib'! —xecha'.

Xeyoq'on k'u che ri ixoq.

⁶ Xub'ij k'u ri Jesús: ¿Jas che kiya latz' che ri ixoq? ¡Mib'an wa' che! ¡Jun nimalaj utzil k'ut ru b'anom chwe! —kächa chke. ⁷ Amaq'el k'ut e k'o ri meb'a'ib' iwuk', kuya' k'ut kib'an utzil chke aretaq kiwaj u b'anik wa'. Are k'u ri in man in k'o tä iwuk' ronojel q'ij. ⁸ We ixoq ri' u b'anom jas ri xkowin chub'anik, ri xpe pa ranima'. U kojom k'u b'i ri k'ok'alaj kunab'al che ri nu cuerpo k'ä mäjoq kinmuqik. ⁹ Qas k'u tzij ri kinb'ij chiwe chi apawije' ta ne ri kätzijox wi na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cho ronojel ruwächulew, ri u b'anom we ixoq ri' kätzijox na che na'tab'al re, —xcha chke.

Ri tat Judas kuchi'j u jachik ri Jesús

¹⁰ Te k'u ri' xel b'i ri tat Judas Iscariote, jun chke ri kab'lajuj tijoxelab', xe' ri are' kuk' ri ki nimaqil sacerdotés chuchomaxik kuk' jas kub'an chujachik ri Jesús pa ki q'ab'. ¹¹ Aretaq xkito, xekikotik, xkib'ij k'u che ri tat Judas chi käkiya na puaq che. Ri tat Judas k'ut tajin käreyej chi kopan jun utzalaj q'ij chujachik ri Jesús pa ki q'ab'.

Käb'an ri wi'm re ri Qajaw Jesús

¹² Pa ri nab'e q'ij re ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'am ruk',† aretaq käkämisax ri chij che ri nimaq'ij Pascua, ru tijoxelab' ri Jesús xkib'ij che: ¿Jawije' kaj wi la chi käqa'n wi ri wi'm re ri Pascua rech kätij la? —xecha che.

¹³ Xeutaq k'u b'i kieb' chke ru tijoxelab', xub'ij k'u chke: ¡Jix pa ri tinimit! Kixuriqa na jun achi ruk'am jun q'eb'al joron. Chiterenej b'ik. ¹⁴ Jawije' k'u ri kok wi ri achi, chib'ij k'u che ri ajchaq'el ri ja: “Kuta' ri Qajtij che la, kub'ij: ¿Jawije' kinb'an wi ri wi'm re ri Pascua ri kintij junam kuk' ri nu tijoxelab'?” —kächa ri', —kixcha che. ¹⁵ Ri are' kuk'ut na chiwäch jun nim ja pa ru kawiq ja ri ya suk'umatal chik. Chib'ana u b'anik ri wi'm re ri Pascua chqe uj chila', —xcha chke.

¹⁶ Xeb'el k'u b'i ri tijoxelab', xeb'e' pa ri tinimit, xkiriqa ronojel jas ri xub'ij b'i ri Jesús chke. Xka'n k'u u b'anik ri wi'm re ri Pascua chila'.

¹⁷ Aretaq chaq'ab' chik xopan ri Jesús, e rachi'l k'u ri kab'lajuj tijoxelab'. ¹⁸ E t'uyul chila' chi' ri mesa, tajin kewi'k aretaq ri Jesús xub'ij chke: Qas tzij

* **14:1** “Pascua”: Chawila' ri San Mateo 26:2, nota. † **14:12** “Ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'am ruk'”: Chawila' Hechos 12:3, nota.

ri kinb'ij chiwe chi k'o jun chiwe ri kinujach na, are jun ri tajin käwi' wuk', —xcha chke.

¹⁹ Ru tijoxelab' sib'alaj xeb'isonik. Chkijujunal k'ut xkichaplej u ta'ik che ri Jesús: ¿A man xa in ri'? —xecha che.

²⁰ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Are jun chke ri kab'lajuj tijoxelab' ri kurub' ru wa wuk' pa ri laq, —kächa'. ²¹ Je' kinel na in jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ¡K'äx k'u kuriq na ri achi ri kinjachow na in! ¡Utz na re we achi ri' we ta mat xil u wäch! —xcha chke.

²² Aretaq tajin kewi'k, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xumaltioxij wa' che ri Dios, xub'an orar puwi' chutewchixik. Te ri' xupiro. Xuya chkiwäch ru tijoxelab', xub'ij: ¡Chik'ama iwe! Je' ta ne are nu cuerpo wa', —xcha chke.

²³ Te k'u ri' xuk'am jun vaso, xumaltioxij k'u wa' che ri Dios. Xuya ri vaso chkiwäch, xkitij k'u ke konojel. ²⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Je' ta ne are nu kik'el wa' ri kujikib'a ri k'ak' trato ri u b'anom ri Dios kuk' ri winaq. Käturuw k'u na wa' ri nu kik'el rech kub'an utzil chke k'ia winaq, —kächa'. ²⁵ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man kintij tä chi na we ri vino re uvas, k'ä pa ri q'ij ri kintij na ri k'ak' vino chila' jawije' ri kätaraqan wi ri Dios, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj apanoq chi ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch

²⁶ Te k'u ri' xkib'ixoj jun b'ix ri kuya u q'ij ri Dios, xeb'el b'ik, xeb'e' pa ri Ujuyub'al Olivos. ²⁷ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri ix iwonojel kib'isoj na nu wäch, kiniya na kan kämik chaq'ab'. Je' k'u tz'ib'am kanoq pa ru Loq' Pixab' ri Dios: “Kinsok na ri ajuuq', kejab'un k'u na ri chij,” —kächa'. ²⁸ Aretaq k'u in K'astajinaq chik chkixol ri käminaqib', kinnab'ej na b'i chiwäch, kine' na pa Galilea, —xcha chke.

²⁹ Xub'ij k'u ri tat Pedro che ri Jesús: ¡Pune konojel käkiya la kanoq, ri in man je' tä ri' kinb'ano! —xcha'.

³⁰ Xub'ij k'u ri Jesús che: Qas tzij ri kinb'ij chawe chi tzpa we aq'ab' ri' kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjoq koq' kamul ri ama' äk', —xcha che.

³¹ Ri tat Pedro tzko na xch'awik, xub'ij: Pune rajwaxik chi kinkäm na uk' la, qas tzij chi man kinb'ij taj chi man wetam tä wäch la, —xcha che.

Je' k'u xkib'ij xuquje' konojel ri tijoxelab'.

Ri Jesús kub'an orar pa Getsemani

³² Aretaq xeopan pa ri ch'äqap ulew, Getsemani u b'i, xub'ij ri Jesús chke ru tijoxelab': Chixt'uyul kan chi' k'ä kinto'taj na chub'anik orar, —xcha'.

³³ Xeuk'am b'i ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan ruk'. Xuchaplej k'u t'ujuwem ri ranima' ri Jesús, xk'äxk'ob' k'u wa'. ³⁴ Xub'ij k'u chke: ¡Xa are kuk'is rib' ri wanima' chupam ri b'is! Chixkanaj kan chi', chixk'ask'atoq, —xcha chke.

³⁵ Te ri' xb'in chi apan jub'iq' ri Jesús, xutzaq rib' pa ulew, tajin kub'an orar, xutz'onoj che ri Dios chi we ta k'o b'anom wi, mat kuriq we k'äx ri' ri petinaq chrij. ³⁶ Aretaq xub'an orar, xub'ij: ¡Abba!§ ¡Tat! Ri lal käkowin la che ronojel. Chesaj b'i la we vaso ri' chnuwäch. B'ana b'a' la chi man käpe tä we k'äx ri' chwij. Mäb'an k'u la xa jas ri kwaj in, xane jas ri kaj la käb'an la chwe, —xcha che ri Dios.

³⁷ Xtzelej k'u loq' ri Jesús kuk' ru tijoxelab', xeuriqa', tajin kewarik. Xub'ij k'u che ri tat Pedro: ¿A katwarik, Simón? ¿A mat katkowinik katk'asi jun hora wuk'? —kächa che. ³⁸ Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, chib'ana orar rech

§ 14:36 Ri tzij “Abba” kel kub'ij “nu ta” pa ri ch'ab'al arameo, ri ki ch'ab'al ri winaq aj Israel pa taq' ri q'ij ri xk'oji ri Jesús cho ruwächulew.

man kixtzaq taj aretaq kixtaqchi'x che mak. Qas tzij ri iwanima' kraj u b'anik utzil, man k'o tä k'u u chuq'ab' ri i cuerpo chub'anik wa', –xcha chke.

³⁹ Xe' jumul chik ri Jesús, xub'ana orar, je' xub'ij jas ri xub'ij nab'e. ⁴⁰ Te k'u ri' xtzelej chi loq, xeuriqa ru tijoxelab' chi jumul chik tajin kewarik rumal chi sib'alaj k'äx ki waram. Man xkiriq tä k'u ru tijoxelab' jas käkib'ij che ri Jesús. ⁴¹ Churoxmül xtzelej chi loq ri Jesús kuk', xub'ij k'u chke: Chixwar b'a', chixuxlanog, –xcha'. Te ri' xub'ij: ¡Ruk' wa'! –kächa'. Opaninaq k'u ri hora. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ajmakib', –kächa'. ⁴² ¡Jo' b'a'! ¡Chixwalijjoq! Chiwilampe', xpe ri jachal we, –xcha chke.

Ri tat Judas kujach b'i ri Jesús

⁴³ K'ä tajin käch'aw ri Jesús aretaq xopan ri tat Judas, jun chke ri kab'laju u tijoxelab'. E petinaq ruk' ri are' k'ia winaq, kuk'am machetes, kuk'am che'. E taqom loq kumal ri ki nimaqil sacerdotas, kumal k'u taq ri tijoxelab' re ri Pixab', xuquje' ri ki nimaqil ri winaq. ⁴⁴ Ri tat Judas, ri jachal re ri Jesús, u yo'm k'u kan jun etal chke ri winaq, xub'ij: Ri kintz'umaj, are ri' ri Jesús. ¡Chichapa'! Qas utz chib'ana b'i chujat'ixik, –xcha chke.

⁴⁵ Aretaq xopanik, chanim xqeb' ruk' ri Jesús, xub'ij: ¡Qajtij, Qajtij! –xcha che.

Xutz'umaj k'ut. ⁴⁶ Xkichap k'u ri Jesús, xkiyut b'ik.

⁴⁷ Jun chke ri e tak'atoj chila' xuk'am ru machete, xusok ri patänil re ri ki nimal sacerdotas, xuq'at apan ru xikin. ⁴⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke ri winaq: ¿Jas lo wa' chi je' ta ne chrij jun elaq'om elinaq wi alaq loq? K'amom alaq loq ri machetes alaq, ri che' alaq che nu chapik, –kächa chke. ⁴⁹ Ronojel q'ij in k'o uk' alaq pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin kinya tijonik chech alaq, man xinchap tä k'u alaq. Je' k'u käb'an na wa' chwe rech je' käb'an na jas ri tz'ib'am chwij pa ru Loq' Pixab' ri Dios, –xcha chke.

⁵⁰ Chanim k'ut konojel ru tijoxelab' xkiya kan ri Jesús, xeanimaj b'ik.

Jun ala kanimaj b'ik

⁵¹ K'o k'u jun ala teren chrij ri Jesús, xaq jun saq atz'iaq u q'u'm chrij. Xchap k'u ri' kumal ri winaq. ⁵² Ri are' k'ut xuya kan ri ratz'iaq pa ki q'ab', ch'analik xanimaj b'i chkiwäch.

Kopan ri Jesús chkiwäch ri ki nimaqil sacerdotas

⁵³ Te ri' xkik'am b'i ri Jesús cho ri gas ki nimal sacerdotas. Xkimulij k'u kib' konojel ri ki nimaqil sacerdotas, ri ki nimaqil ri winaq, xuquje' ri tijoxelab' re ri Pixab'. ⁵⁴ Ri tat Pedro k'ut xuterenej b'i ri Jesús chinaj, xopan k'u pa ri uwoja re ri rachoch ri gas ki nimal sacerdotas. Xt'uyi k'u ri tat Pedro chila' kuk' ri chajil taq re ri nimalaj rachoch Dios, tajin kumiq' rib' chrij ri q'aq'.

⁵⁵ Ri ki nimaqil sacerdotas kuk' konojel ri ki nimaqil ri winaq tajin käkitzukuj jas u wäch mak ri käq'alajisax chrij ri Jesús rech käkämisaxik. ¡Man xkiriq tä k'ut! ⁵⁶ E k'ia k'u ri xka'n tzij chrij aretaq xka'n q'alajisanik. Man xaq tä k'u jun u wäch ri xkib'ij. ⁵⁷ Te ri' xewalij jujun ri käka'n tzij chrij ri Are', xkib'ij: ⁵⁸ Qa tom ri xub'ij: “Ri in kinwulij na we nimalaj rachoch Dios ri' ri b'anom kumal ri winaq, kinyak chi k'u na pa oxib' q'ij jun ri man b'anom tä wa' kumal winaq,” –xcha ri', –xecha chke.

⁵⁹ Man ruk' tä wa' xjunamataj u wäch ri xkib'ij chrij.

⁶⁰ Xwalij k'u ri gas ki nimal sacerdotas, xtak'i chkiwäch konojel, xuta' che ri Jesús, xub'ij che: ¿A mat k'o jas jun tzij kab'ij chutzelexik u wäch ri tajin käb'ix chawij? ¿Jas pu wa' we tajin käkiq'alajisaj we achijab' ri' chawij? –xcha che.

⁶¹ Man käch'aw tä k'u ri Jesús, man k'o tä wi jas kub'ij che. Ri qas ki nimal sacerdotes xuta' jumul chik che ri Jesús, xub'ij: ¿A qas at ri' ri Cristo, ru K'ojol ri Dios ri káqaya u q'ij? —xcha che.

⁶² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: ¡In ri', tat! —kácha che. ¡Kinil k'u na alaḡ ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ, aretaḡ in t'uyul pa ru wikiäq'ab' ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab', xuquje' kinil na alaḡ aretaḡ kinpe na kuk' taḡ ri sutz' chikaj! —xcha che.

⁶³ Are k'u ri qas ki nimal sacerdotes xuraḡ'achij ru q'u' chuk'utik chi sib'alaj k'äx kuna' ri kub'ij ri Jesús. Xub'ij k'u ri tata: ¿Jas k'u che e rajwaxik chi nik'iaḡ q'alajisanelab' chrij? ⁶⁴ ¡I tom k'u ri ix chi xub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Dios! ¿Jas k'u kichomaj? —xcha chke.

Konojel k'ut xkiq'at tzij puwi', xkib'ij chi rajwaxik kákämisaxik.

⁶⁵ E k'o k'u jujun xkichaplej u chub'axik. Xkich'uḡ ru palaj, xkich'ayo, xkib'ij k'u che: ¡Chach'ob'o ne jachin ri xatuch'ayo! —xecha che.

Xuquje' ri chajinelab' xkikoj q'ab' chupalaj.

Ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch ri Jesús

⁶⁶ K'ä k'o ri tat Pedro ikim pa ri uwoja aretaḡ xpe jun chke ri alitomab', ri ajik' rech ri qas ki nimal sacerdotes. ⁶⁷ Aretaḡ xril ri tat Pedro chi tajin kumiḡ' rib' cho ri q'aḡ', ko xka'y che, xub'ij: ¡Ri at xuquje' xatk'oji ruk' ri Jesús aj Nazaret! —xcha che.

⁶⁸ Are k'u ri tat Pedro xresaj rib' chupam, xub'ij: ¡Man wetam tä u wäch ri', man kinch'ob' tä k'u ri' ri tajin kab'ij! —xcha che.

Xel k'u b'i chila', xopan chi' ri uchib'e. Are chi' xoq' ri ama' äk'. ⁶⁹ Ri ali xril ri tat Pedro jumul chik, xuchaplej chi na u b'ixik chke ri e tak'atoj chunaḡaj, xub'ij: ¡We achi ri' are jun chke ri e rachi'l ri Jesús! —xcha'.

⁷⁰ Ri tat Pedro xresaj chi k'u rib' jumul chik chupam, xub'ij chi man kuch'ob' tä u wäch ri Jesús. Man naj tä k'u ri' ri e tak'atoj chila' xkib'ij jumul chik che ri tat Pedro: Qas tzij at jun chke rumal chi at aj Galilea. Xuquje' xaḡ junam katch'awik jas ri winaḡ aj Galilea, —xecha che.

⁷¹ Ko k'u xch'aw ri tat Pedro, xub'an k'u jurar cho ri Dios, xub'ij: ¡Qas tzij ri' chi ri in man wetam tä u wäch ri achi ri' ri tajin kitzijoj! —xcha chke.

⁷² Xoq' chi k'u na ri ama' äk' chukamul. Xna'taj k'u che ri tat Pedro ru b'im ri Jesús che: “Kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjoq koq' kamul ri ama' äk',” —xcha che. Aretaḡ ri tat Pedro xna'taj wa' che, xutzopopij k'u oq'ej.

15

Ri Jesús k'o chuwäch ri tat Pilato

¹ Sib'alaj aḡ'ab' k'u ri' xkimulij kib' ri ki nimaḡil sacerdotes, ri ki nimaḡil ri winaḡ, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' kuk' ri nik'iaḡ nimaḡ taḡ tata'ib'. Të k'u ri' konojel we nimaḡ taḡ tata'ib' ri' xkitala' ki no'j chuchomaxik jas káka'no. Xkiyut k'u b'i ri Jesús, xkik'am b'ik, xkijacha k'u cho ri tat Pilato. ² Xuta' k'u ri tat Pilato che, xub'ij: ¿A at ri' ri kattaḡan pa ki wi' ri winaḡ aj Israel? —xcha'.

Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij: Je ri' jas ri káb'ij la, —xcha che.

³ K'ia tzij k'ut xka'n ri ki nimaḡil sacerdotes chrij ri Jesús. ⁴ Xuta' k'u ri tat Pilato jumul chik che ri Jesús, xub'ij: ¿A mat k'o jas ri kab'ij? ¡Chatampe' chi k'ia ri kákib'ij chawij! —xcha che.

⁵ Man k'o tä jun tzij chik xub'ij ri Jesús, je k'u ri' chi xukajmaj wa' ri tat Pilato, man xuriḡ tä chik jas kub'ano.

Käq'at tzij puwi' ri Jesús chi kákämisax na

⁶ Are k'u ri tat Pilato naq'atal wi chi pa ri nimaq'ij ri' ri are' kub'an jun toq'ob' chke ri winaq, kutzoqopij b'i jun ajpache', apachin ta ne ri kākita' che. ⁷ K'o k'u jun achi, Barrabás u b'i, yo'm pa che' junam kuk' ri rachi'l rumal chi xka'n kāmisanik aretaq ri winaq re ri tinimit xkiwalijisaj kib' chkiq ri ketaqan pa ki wi'. ⁸ Xkimulij k'u kib' ri winaq chuwäch ri tat Pilato, xkichaplej u tz'onoxik che chi chub'ana toq'ob' chke, jas ri naq'atal wi ri are'. ⁹ Xch'aw k'u ri tat Pilato, xub'ij chke: ¿A kiwaj chi kinb'an toq'ob' chiwe, kintzoqopij b'i ri tata' ri k'o u taqanik pi wi' ix ri winaq aj Israel? —xcha chke.

¹⁰ Kuch'ob' k'u ri tat Pilato chi xa rumal chi k'ax kākina' ri ki nimaqil sacerdotas che ri Jesús ki jachom ri Are' pu q'ab'. ¹¹ Ri ki nimaqil sacerdotas k'ut tajin kākano chi ri winaq kākikutij kib', xa kākib'ij chi más utz na are kub'an toq'ob' chke, kätzoqopix b'i ri Barrabás. ¹² Xch'aw chi ri tat Pilato, xuta' k'u chke: ¿Jas k'u ri kiwaj chi kinb'an che ri achi ri kib'ij ix chi are k'o u taqanik pi wi' ix ri ix winaq aj Israel? —xcha chke.

¹³ Ri winaq ko xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

¹⁴ Xch'aw k'u ri tat Pilato, xuta' chke: ¿Jas che? ¿Jas etzelal u b'anom wa' we achi ri'? —xcha chke.

Ko k'u na xech'aw ri winaq, xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

¹⁵ Ri Pilato are k'u kraj u b'anik xa jas ri ki rayinik ri winaq. Xub'an chke ri toq'ob' ri xkita', xutzzoqopij k'u u b'i ri Barrabás. Xtaqan k'ut chi käch'ay ri Jesús, te k'u ri' xujach b'ik rech káripik.

¹⁶ Xepe k'u ri soldados, xkik'am b'i ri Jesús pa ri uwoja re ri rachoch ri nim q'atal tzij, xekisik'ij ri nik'iaj soldados chik rech kākimulij kib' kuk'. ¹⁷ Xkikoj k'u jun atz'iaq morada chrij ri Jesús. Xuquje' xkikoj jun corona re kemom k'ix chujolom. ¹⁸ Chanim k'ut xkichaplej u raqik ki chi' chrij, xkib'ij: Lal ri' ri kátaqan la pa ki wi' ri winaq aj Israel, ¡chnimarisax q'ij la! —xecha che.

¹⁹ Xach'ay k'u chujolom ruk' jun aj, xkichub'aj, xexuki chuwäch, xaq kākano che kib' chi tajin kākioq'ijilaj. ²⁰ Aretaq xeto'taj che retz'b'exik u wäch, xkijolij ru q'u' ri morada chrij, xkikoj ri qas ratz'iaq ri Are' chrij, te k'u ri' xkik'am b'i churipik cho ri cruz.

Kärip ri Jesús cho ri cruz

²¹ K'o k'u jun achi aj Cirene, Simón u b'i, ki tat ri tat Alejandro, ri tat Rufo. Ri are' tajin kok'owik, u petik k'u ri' pa juyub'. Xkikoj ki chuq'ab' che rech kutelej b'i ru cruz ri Jesús.

²² Xkik'am k'u b'i ri Jesús chila' jawije' ri káb'ix Gólgota che. Kel kub'ij wa' ri b'i'aj ri': Ri juyub' re ru B'aqil Jolomaj, —kuchixik. ²³ Xkiya k'u vino yujtal ruk' mirra* chuwäch ri Jesús rech kutijo. Man xutij tä k'ut. ²⁴ Aretaq ki ripom chik cho ri cruz, ri soldados xkijach ri ratz'iaq ri Jesús chkiwäch, xkesaj k'u suerte chrij rech kākilo jas ri kākik'am b'i chkiujunal.

²⁵ Aq'ab' k'ut xrip ri Jesús pa ri u b'elej hora. ²⁶ Kojom k'u puwi' ri cruz jun tz'ib'talik ri kub'ij jas che káq'at tzij puwi' ri Jesús rech káripik, kub'ij k'ut: RI NIM TAQANEL PA KI WI' RI WINAQ AJ ISRAEL, —kácha'. ²⁷ Xerip k'u kieb' elaq'omab' ruk', jun pu wikiäq'ab', jun pu moxq'ab'. ²⁸ Xb'antaj k'u kan ri tz'ib'am chrij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: "Je' ta ne chi are jun chke ri b'anal taq etzelal ri xq'at tzij puwi'," —kácha'.

²⁹ Ri keok'owik kākioyoq'o, kākisutisa' ri ki jolom, kākib'ij: ¡Aa! ¡At ri' ri kab'ij chi katkowinik kawulij ri nimalaj rachoch Dios, xa k'u pa oxib' q'ij kayak chi

* **15:23** Are ki chomanik ri winaq chi ri kunab'al "mirra", we yujtal ruk' ri vino, are kub'ano chi kätäni ri q'axom.

na wa' jumul chik! —kecha che. ³⁰ ¡Chato' b'a' awib', chatqaj k'u loq cho ri cruz! —xecha che.

³¹ Je' xuquje' ri ki nimaqil sacerdotes kuk' ri tijonelab' re ri Pixab' kákitze'j u wäch, kákich'ab'ej kib', kákib'ij: ¡Xtob' chke nik'iaj chik, man kákowin tá k'u ri Are' chuto'ik rib'! —kecha'. ³² Chqaj b'a' loq cho ri cruz ri Cristo "ri Nim Taqanel kech ri winaq aj Israel" rech káqilo, ¡kujkojon k'u na che! —xecha'.

Ri e ripom ruk' ri Jesús xuquje' xkitze'j u wäch.

Käkäm k'u ri Jesús

³³ Aretaq xuriq ri kab'lajuj hora, xq'equmar ronojel ruwächulew oxib' horas. ³⁴ Tzpa ri rox hora re ri b'enaq q'ij xuraq u chi' ri Jesús, ko xch'awik, xub'ij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —xcha'. Je' kel kub'ij wa': Nu Dios, nu Dios, ¿jas che in wonob'am la kanoq? —kácha'.

³⁵ Jujun k'u chke ri e tak'atoj chila' xkita wa', xkib'ij: ¡Chitampe! —kecha'. Tajin kusik'ij ri qa mam Elías ri ojer q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha ri'.

³⁶ Te k'u ri' jun chke ri winaq xutik anim, xe'k, xurub'u jun estropajo pa ch'am vino, xuya wa' puwi' jun aj, xuya aq'an chuwäch ri Jesús rech kutijo, xub'ij k'u apan chke ri winaq: ¡Chiweyej b'a'! Chqila na we kápe ri qa mam Elías chuqasaxik, —xcha chke.

³⁷ Sib'alaj ko xuraq u chi' ri Jesús, xel ranima', xkäm k'u ri Are'. ³⁸ Are k'u ri tasb'al u pam ri nimalaj rachoch Dios xjisjob'ik, kieb' xub'ano, xpe ajsik k'ä ikim. ³⁹ Ri ki nimal soldados aj Roma, ri tak'al cho ri Jesús, aretaq xuto xuraq u chi' ri Jesús, xuquje' xrilo jas xub'ano aretaq xkämik, xub'ij: ¡Qas tzij u K'ojol ri Dios wa' we achi ri'! —xcha'.

⁴⁰ E k'o k'u jujun ixoqib' ri tajin keka'y apan chinaj. Chkixol ri e are' k'o ri nan María aj Magdala, xuquje' ri nan María u nan ri tat Jacobo ri más k'ak'al na, ri xuquje' are u nan ri tat José wa'. K'o xuquje' ri nan Salomé kuk'.

⁴¹ Aretaq ri Jesús xk'oji pa Galilea, we ixoqib' ri' xeb'in ruk', xepatänin che. Xuquje' e k'o chila' k'ia chke ri nik'iaj ixoqib' chik ri e opaninaq ruk' ri Jesús pa Jerusalén.

Kämuq ru cuerpo ri Jesús

⁴² B'enaq chi ri q'ij pa ri q'ij ri káb'an u b'anik ronojel che ri q'ij re uxlanem, are k'u vispera wa' re ri q'ij ri'. ⁴³ Xopan k'u ri tat José aj Arimatea, jun chke ri ki nimaqil ri winaq aj Israel ri tznim kil wi. Ri are' xuquje' ku'l u k'ux che reyexik chi kápe na ri Dios rech kátaqan na pa ki wi' ri winaq. Xuchajij k'u anima', xok cho ri tat Pilato chuta'ik chi käyi' ru cuerpo ri Jesús che.

⁴⁴ Xukajmaj wa' ri tat Pilato chi sib'alaj chanim xkäm ri Jesús. Tzaqan k'u chusik'ixik ri ki nimal ri soldados chuwäch, xuta' che we qas tzij káminaq chik. ⁴⁵ Aretaq ri ki nimal soldados xub'ij chi qas tzij káminaq chik ri Jesús, ri tat Pilato xuya ru cuerpo che ri tat José. ⁴⁶ Ri tat José k'ut xuloq' jun payu', xuqasaj ru cuerpo ri Jesús, xupis k'u chupam ri payu'. Te ri' xuya chupam jun muqub'al ri k'otom koq pa ri ab'aj. Xuwolqotij k'u jun ab'aj chuchi' ri muqub'al. ⁴⁷ Ri nan María aj Magdala ruk' ri nan María u nan ri tat José tajin kákilo jawije' ri käyi' wi kan ru cuerpo ri Jesús.

16

Käk'astaj ri Jesús chkixol ri káminaqib'

¹ Ok'owinaq chi k'u ri q'ij re uxlanem, ri nan María aj Magdala, xuquje' ri nan María u nan ri tat Jacobo ruk' ri nan Salomé, xkiloq' k'ok'alaj taq

kunab'al rech kekib'ila chrij ru cuerpo ri Jesús. ² Sib'alaj aq'ab' k'ut pa ri nab'e q'ij re ri semana xeb'e' ri ixoqib' chuchi' ri muqub'al. Elnaq chi k'u loq ri q'ij aretaq xeopanik. ³ Xkich'ab'ej k'u kib', xkib'ij: ¿Jachin ta k'u lo ri käwolqotim na apan ri ab'aj chqawäch? ¿Tzchuchi' ri muqub'al k'ut k'o wi! — xecha'.

⁴ Aretaq k'ut xeka'yik, k'ä te' xkilo chi wolqotim chi apan ri nimalaj ab'aj ri'. ⁵ Xeb'ok k'u b'i pa ri muqub'al, xkil jun ak'al achi t'uuyul pa ru wikiäq'ab' ri muqub'al. Saqlolaj k'u ri ratz'iaq ri achi. ¡Xkixej k'u kib' ri ixoqib', xkikajmaj wa'! ⁶ Xub'ij k'u ri achi chke: ¡Mixej iwib'! Ri ix kitzukuj ri Jesús aj Nazaret, ri xrip cho ri cruz. K'astajinaq k'u b'i ri Are' chkixol ri käminaqib', man k'o tä chik waral. Chiwilampe' jawije' ri xyi' wi, —kächa chke. ⁷ Jix b'a', chitzijoj k'u wa' chke ru tijoxelab', xuquje' che ri tat Pedro, chib'ij: "Nab'ejinaq ri Jesús chiwäch, b'enam re pa Galilea. Chila' kiwila wi na u wäch ri Are' je' jas ri xub'ij chiwe," —xcha chke ri ixoqib'.

⁸ Te ri' xeb'el b'i ri ixoqib', xeanimaj b'i chuchi' ri muqub'al. Sib'alaj xeb'irb'itik, ki xib'im k'u kib'. Man k'o tä k'u jas käkib'ij che jachin jun rumal chi sib'alaj ki xem kib'.

Ri Jesús kuk'ut rib' cho ri nan María aj Magdala

⁹ K'astajinaq chi k'u ri Jesús chkixol ri käminaqib' sib'alaj aq'ab' pa ri nab'e q'ij re ri semana, xuk'ut rib' nab'e chuwäch ri nan María aj Magdala ri e resam b'i wuqub' itzel taq espíritus che. ¹⁰ Xe' k'u ri are', xutzijoj wa' chke ri nik'iaj chik ri xek'oji ruk' ri Jesús. Ri e are' sib'alaj keb'isonik, tajin keb'oq'ik. ¹¹ Aretaq xkito chi k'asal chi ri Jesús, chi ilom chi u wäch rumal ri nan María, ¡man xkikoj taj!

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwäch kieb' chke ru tijoxelab'

¹² Te k'u ri' jun chi wi u k'utik rib' ri xub'an ri Jesús chkiwäch kieb' chke ru tijoxelab' ri b'enam ke pa juyub'. ¹³ Xetzelej k'u b'i ri e are', xeb'e'k, xkitzijoj wa' chke ri nik'iaj chik. Man xkikoj tä k'u ri ki tzij ri e are'.

Ri Jesús këtaqan chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

¹⁴ Chuk'isb'al ri Jesús xuk'ut rib' chkiwäch ri julajuj u tijoxelab', aretaq e t'uuyul chi' ri mesa. Xeuyajo rumal chi man xekojon taj, chi xa ab'ajarinaq ri kanima'. Je' xub'an wa' rumal chi man xkikoj tä ri ki tzij ri winaq, man kilom u wäch ri Are' chi k'asal chik. ¹⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Jix cho ronojel ruwächulew, chitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke konojel ri winaq, —kächa'. ¹⁶ Apachin k'u ri këkojonik, käb'an k'u na u qasna', kuriq na ri' ru tob'anik ri Dios. Ri man këkojon taj, käq'at na tzij puwi' chi käk'äjisax na u wäch, —kächa'. ¹⁷ Ri kekojonik këka'n na wa' we kajmab'al taq etal ri': Pa ri nu b'i' kekesaj na b'i itzel taq espíritus, kech'aw k'u na pa jule' taq ch'ab'al chik. ¹⁸ Käkichap na kumätz, xuquje' we käkitij kämisanel kunab'al, man k'o tä k'äx käkiriqo. Käkiya na ki q'ab' pa ki wi' ri yawab'ib', keutzir k'u na kanoq, —xcha ri Jesús chke.

Käpaqi ri Jesús chikaj

¹⁹ Te k'u ri', aretaq ri Qajaw Jesús xto'taj che tzijonem kuk' ru tijoxelab', xk'am b'i chikaj, xt'uyi k'u pa ru wikiäq'ab' ri Dios. ²⁰ Are k'u ru tijoxelab' xeb'el b'ik, xkitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio apawije' chi' ri xeopan wi. Tzare k'u ri Qajaw Jesús xto'b' chke, xujikib'a chkiwäch ri winaq chi qas tzij ri tajin këkitzijoj rumal chi xuya chke chi këka'n kajmab'al taq etal junam ruk' ri tajin këkitzijoj. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN LUCAS

¹ Loq'alaj tat Teófilo: E k'ia ri winaq ri xkaj xkitz'ib'aj pa cholaj ri tzijob'elil chrij ri gas xb'antaj waral chqaxol. ² Ri xb'antaj na are je' jas ri k'utum chqawäch kumal ri winaq ri xkil ronojel wa' gas pa ri u chaplexik loq. We winaq ri' e are' ri xetob' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. ³ Ri in xuquje' sib'alaj utz rilik wa' nu b'anom in rech kinwetamaj ronojel wa' gas pa ru chaplexik loq. Rumal rech wa' xinchomaj in chi are utz we ri in xuquje' kintz'ib'aj b'i pa ru cholajil ronojel ri xb'antajik. ⁴ Je ri' kinb'an na rech ketamaj la ri gas tzij chrij ri tijonik ri yo'm che la.

Jun ángel kub'ij loq chi kil na u wäch ri Juan Qasal Ja'

⁵ Aretaq ri tat Herodes are nim taqanel pa ki wi' ri winaq aj Judea, xk'o'ji jun tata' chik chila', Zacarías u b'i'. Ri tata' ri' are sacerdote* aj Israel ri jun kuk' ri juch'ob' sacerdotes aj re ri mam Abías. Ri rixoqil, Elisabet u b'i', are jun chke ri rachalaxik ri mam Aarón. ⁶ E utzalaj taq winaq wa' we juk'ulaj ri', jikom k'u kanima' cho ri Dios. Xeniman che ri Dios pa ronojel ri xtaqan wi, pa ronojel ru Loq' Pixab' ri Qajaw. Man k'o tá etzelal ri xka'no. ⁷ Man k'o tá k'u kalk'ual rumal chi ri nan Elisabet man kalk'ualan taj. E nimaq taq winaq chi k'ut ri kieb' ri'.

⁸ Pa jun q'ij ri tat Zacarías tajin kápatänin ri are' pa ri nimalaj rachoch ri Dios rumal chi kákiriq u b'anik wa' ri achijab' ri e jun kuk' ri juch'ob' sacerdotes aj re ri mam Abías pa taq ri q'ij ri'. Ri u chak ri tat Zacarías are la' chi käch'aw pa ki wi' ri winaq ruk' ri Dios. ⁹ Je' jas ri ki naq'atisam wi kib' ri sacerdotes, xkicha' ri tat Zacarías rech kok b'i pa ri loq'alaj k'olib'al ri sib'alaj äwas chi kok b'i xa apachinoq chuporoxik ri incienso. ¹⁰ Konojel ri winaq xkimulij apan kib' cho ja chub'anik orar aretaq tajin káporox ri incienso. ¹¹ Te'talik k'ut xuk'ut rib' jun ángel cho ri tat Zacarías, ri taqom loq rumal ri Dios. Xtak'i k'u chuxkut ri káporox wi ri incienso. ¹² Aretaq ri tat Zacarías xril ri ángel, man xuriq taj jas xub'ano, xane sib'alaj xuxej rib'.

¹³ Xub'ij k'u ri ángel che ri tat Zacarías: Maxej awib'. Ri a b'ochi'nik xta'taj rumal ri Dios. Kil k'u na u wäch jun a k'ojol rumal ri nan Elisabet ri awixoqil. Kakoj k'u na a Juan che ru b'i', —kächa che. ¹⁴ Xuquje' xub'ij: Sib'alaj katkikot na rumal ri ak'al, xuquje' e k'ia chke ri jule' winaq chik ri kekikot na aretaq kil u wäch, —kächa ri ángel che. ¹⁵ Känimar na u q'ij cho ri Qajaw Dios. Man kutij tá na vino, man kutij tá k'u tzam. Kátaqan na ri Loq'alaj Espíritu pa ranima' ri ak'al k'ä mäjoq kil u wäch, —kächa'. ¹⁶ Kub'an k'u na ri a Juan chi k'ia chke ri winaq aj Israel ketzelej na ruk' ri Qajaw ri ki Dios, —kächa ri ángel che ri tat Zacarías. ¹⁷ Ri a Juan kánab'ej na cho ri Qajaw Jesús. Käk'o'ji k'u na ru no'j xuquje' ru chuq'ab' je' jas ri xk'o'ji che ri mam Elías, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. Kub'an na chi ri nan tat ketzelejik keutzir kuk' ri kalk'ual, xuquje' chi ri winaq ri kákiyak kib' chrij ri Dios kákik'ex na kanima', kákik'ex ri ki chomanik, káketamaj na ri nimanik, ketzelej ki wäch kuk' ri utzalaj taq winaq, káka'n na ke ri e are'. Ri a Juan kub'an na chke ri winaq chi kekowin na chuk'ulaxik ri Qajaw, —xcha ri ángel che ri tat Zacarías.

* **1:5** "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri versículo 8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

¹⁸ Xuta' k'u ri tat Zacarías che ri ángel, xub'ij: ¿Jas ta kinb'an che retamaxik wa' chi qas tzij ri kätzizoj la chwe? Ri in, in ri'j achi chik, xuquje' ri wixojil are nim winaq chik, —xcha che.

¹⁹ Xch'aw chi na jumul ri ángel, xub'ij che: In ri' ri Gabriel, in patänil re ri Dios. In taqom k'u loq che a tzijob'exik, che ki tzijoxik we utzalaj taq tzij ri' chawe, —kächa che. ²⁰ Tzche we kämik ri' man katkowin tä chik katch'awik k'ä kopan na ri q'ij ri käb'antaj na wa' ri xinb'ij chawe, k'ä kil na u wäch ri a k'ojol rumal rech wa' chi man xakoj tä ri nu tzij, —kächa ri'. Käb'antaj na wa' we nu tzijom ri' tzpa ru q'ijol, —xcha ri ángel che.

²¹ Ri winaq k'ut keye'm ri tat Zacarías. Xkikajmaj wa' chi sib'alaj xb'eytaj pa ri loq'alaj k'olib'al ri sib'alaj äwas chi kok b'i xa apachinoq. ²² Aretaq xel loq ri tat Zacarías, man xchowin tä chik che ki ch'ab'exik ri winaq. Xketamaj chi k'o jas ri xuk'ut rib' chuwäch ri tat Zacarías pa ri loq'alaj k'olib'al. Xaq pa memal chik xeuch'ab'ej, rumal chi xmemar kanoq.

²³ Aretaq xetz'aqat ri q'ij ri käpatänin ri tat Zacarías pa ri nimalaj rachoch Dios, xe' ri are' cho rachoch. ²⁴ Te k'u ri' ri nan Elisabet xkanaj yawab' winaq chik, xkanaj k'u job' ik' cho rachoch. Xub'ij ri nan Elisabet pa ranima': ²⁵ “Xka'y ri Qajaw Dios chwe, xutoq'ob'isaj k'u nu wäch rech man kinkiyoj' tä chi ri winaq,” —xcha ri nan Elisabet.

Jun ángel kub'ij loq chi kil na u wäch ri Jesucristo

²⁶ Chuwaq ik' chi k'ut ri Dios xutaq b'i ri ángel Gabriel pa ri tinimit Nazaret re Galilea. ²⁷ Xopan k'u ruk' jun q'apoj ali, María u b'i, ri tz'onom chik rumal jun achi, José u b'i'. We achi ri' rachalaxik kan ri nim taqanel David ojer. ²⁸ Ri ángel xok b'i chila' jawije' k'o wi ri q'apoj al María, xub'ij che: ¿A utz a wäch, María? —kächa'. ¡At ri' ri at cha'tal rumal ri Dios! Qas k'o ri Qajaw Dios awuk', —kächa che. Ri at k'ut, at tewchim na rumal ri Dios chkiwäch konojel ixoqib', —xcha ri ángel che ri al María.

²⁹ Aretaq ri al María xril ri ángel, xutatab'ej ru tzij, xt'ujuw k'u ri ranima' rumal ri xb'ix che. Xucomaj pa ranima', xub'ij: ¿Jas wa' ri kub'ij chwe? —xcha ri'. ³⁰ Xch'aw chi ri ángel, xub'ij che ri q'apoj al María: Maxej awib', María, —kächa che. Ri at sib'alaj at loq' cho ri Dios. ³¹ Ri at k'ut katkanaj kan yawab' winaq. Kawil na u wäch jun awal ala ri kakoj na “Jesús” che ru b'i', —kächa'. ³² Känimar na u q'ij ri a Jesús. Käb'ix na u K'ojol ri Dios aj Chikaj che. Ri Qajaw Dios kukoj na che nim taqanel je' jas ra mam David. ³³ Je ri' rech kätaqan na puwi' ri tinimit Israel pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Ru taqanik ri Are', man k'o tä u k'isik, —xcha ri ángel che ri al María.

³⁴ Te ri' ri al María xuta' che ri ángel, xub'ij: ¿Jas lo kink'ulmaj wa'? —kächa'. Mäja' kink'oji ruk' achi, —xcha che ri ángel.

³⁵ Xch'aw k'u ri ángel, xub'ij che: Käqaj na loq ri Loq'alaj Espíritu pa wi'. Ri Dios aj Chikaj käroqxanej na wa' awuk' rumal ru chuq'ab'. Rumal ri' we loq'alaj ak'al ri' ri kil na u wäch käb'ix na u K'ojol ri Dios che, —kächa che.

³⁶ Xuquje' ri nan Elisabet ri awachalal are' káril na u wäch jun ak'al pune ri'j chik. Are k'u waqib' ik' wa' kämik yawab' winaq chik ri nan Elisabet pune xb'ix kanoq che chi man kákowin tä che ri alk'ualanik. ³⁷ Man k'o tä k'u jas ri mat kákowin ri Dios chub'anik, —xcha ri ángel.

³⁸ Xub'ij k'u ri q'apoj al María: In ri' ri patänil re ri Qajaw Dios. Chub'ana b'a' ri Are' chwe jas ri tzijom la chwe, —xcha che.

Xel k'u b'i ri ángel chuwäch.

Ri al María kopan cho rachoch ri nan Elisabet

³⁹ Pa taq ri q'ij ri' xel b'ik ri al María cho ja, xe' aninaq pa jun tinimit ri k'o pa taq ri u juyub'al ri Judea. ⁴⁰ Xok k'u b'ik pa rachoch ri tat Zacarías, xuya rutzil u wäch ri nan Elisabet ri rixoqil. ⁴¹ Ri nan Elisabet, aretaq xuta ru tzij ri al María, xslab' k'u ri ral pa ru k'ux. Xqaj ri Loq'alaj Espíritu puwi' ri nan Elisabet, xtaqan k'u pa ranima'. ⁴² Ko xch'aw ri nan Elisabet, xub'ij che ri al María: Ri at k'ut at tewchim na rumal ri Dios chkiwäch konojel ixoqib'. U tewchim na ri awal at xuguje', —kächa'. ⁴³ ¿Jas lo wa' chi ri Dios kub'an jun nimalaj utzil chwe in, chi ru nan ri Qajaw xpe wuk'? —kächa ri nan Elisabet. ⁴⁴ Chanim ri' aretaq xinto chi xatch'awik, ri wal xkikotik, xslab' pa nu k'ux. ⁴⁵ Utz awe at ri xatkojon che ri Qajaw Dios, rumal chi qas tzij káb'antaj na ri xb'ix chawe rumal ri Dios, —xcha ri nan Elisabet che ri al María.

⁴⁶ Xub'ij ri q'apoj al María:

Kinnimarisaj u q'ij ri Qajaw Dios.

⁴⁷ Käkikot k'u ri wanima'
rumal ri Dios ri To'l We.

⁴⁸ Kinkikotik rumal chi ri Dios
xka'y chwe in ru patäninel ri man
nim tä nu b'anik.

Konojel winaq käkib'ij na chwe
pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik
chi utz we.

⁴⁹ Je ri' käkib'ij na rumal rech wa'
chi ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab'
u b'anom nimaq taq utzil chwe.

Sib'alaj loq' ri Dios, sib'alaj loq'
ru b'i' ri Are',
—kächa ri al María.

⁵⁰ Amaq'el ronojel q'ij kutoq'ob'isaj na
ki wäch konojel winaq
ri nim käkil wi ri Are',
ri käkixej kib' chuwäch.

⁵¹ U k'utum ri nimalaj u chuq'ab'
chkiwäch konojel. Xuqasaj ki q'ij
ri winaq ri käkichomaj
chi sib'alaj nim ki b'anik,
—kächa'.

⁵² Xeresaj ri taqanik pa ki q'ab'
ri nimaq ki b'anik,
xuya k'u wa' chke ri winaq
ri man nim tä keil wi.

⁵³ E k'ia ri utzil ri xub'an ri Dios
chke ri meb'a'ib',
ri winaq ri kenumik.

Ri Dios xub'ij chke ri q'inomab':
Jix, man k'o tä iwe ix,
—xcha chke, —kächa'.

⁵⁴ Xtob'an chke ri winaq aj Israel,
ri patänil taq re ri Dios.
Man xsach tä pu jolom ri Dios
ru toq'ob'isaxik ki wäch.

⁵⁵ Je' xub'an wa' rumal chi je' xuchi'
chke ri qati't qa mam,
che ri qa mam Abraham

xuquje' ri rachalaxik ri are'
amaq'el pa taq ri q'ij ri junab'
ri kepetik,

—xcha ri al María.

⁵⁶ Kraj oxib' ik' xkanaj na kan ri al María ruk' ri nan Elisabet. Te k'u ri xtzelej b'ik, xe' cho rachoch.

Kil u wäch ri a Juan Qasal Ja'

⁵⁷ Aretaq xopan ri q'ij ri kutzir ri nan Elisabet, xril k'u u wäch jun ral ala.

⁵⁸ Ri u k'ul taq ja ri nan Elisabet xuquje' ri rachalaxik, aretaq xkito chi ri Qajaw Dios sib'alaj xutoq'ob'isaj u wäch ri nan Elisabet, xekich'ab'ej, xekikot k'u ru ruk'. ⁵⁹ Chuwajxaq q'ij k'ut xeb'e' chukojik ri retal ri ojer u trato[†] ri Dios che ru cuerpo ri ak'al. Xkaj k'ut xkikoj Zacarías che ru b'i', junam ruk' ru b'i' ru tat. ⁶⁰ Xch'aw k'u ru nan, xub'ij chke: ¡No! —kächa'. Ru b'i' ri käqakoj chrij ri ak'al are Juan, —xcha chke.

⁶¹ Xkib'ij k'u che: ¿Jas che? Man k'o tä jun chke ri achalal la ri je' u b'i' wa', —xecha che.

⁶² Xaq pa memal xkich'ab'ej ru tat ri ak'al, xkita' che: ¿Jas u b'i' ri ak'al käkoj la? —xecha che. ⁶³ Ri tat Zacarías xuta' jun wuj rech kätz'ib'anik. Xutz'ib'aj k'u wa', xub'ij: “Juan ru b'i' ri ak'al,” —xcha pa ri tz'ib'anik. Konojel xkikajmaj wa'. ⁶⁴ Xaq k'u te'talik xtzelej ru ch'ab'al ri tat Zacarías, xkowin chik kätzijonik. Xtzijon k'ut, xunimarisaj u q'ij ri Dios. ⁶⁵ Sib'alaj xkixej kib' konojel ri ki k'ul taq ja, xkikajmaj wa'. Ronojel ri xuk'ulmataj jela' xtzijox apan pa taq ronojel ri juyub' re Judea. ⁶⁶ Konojel ri winaq ri xetowik xechoman pa ke wi, xkib'ij: ¿Jas lo kub'an wa' we ak'al ri'? —xecha'.

Je' xkib'ij wa' rumal chi q'alaj chi k'o ri Qajaw Dios ruk' ri ak'al.

Ri tat Zacarías kub'ixoj jun b'ix rech q'alajisanik

⁶⁷ Qajinaq ri Loq'alaj Espíritu puwi' ri tat Zacarías ru tat ri ala, xq'alajisanik, xub'ij:

⁶⁸ Kinya b'a' u q'ij ri Qajaw
ri qa Dios uj, uj ri' ri winaq
aj Israel, rumal chi xulik,
xpe che qa to'ik uj, uj k'u ri'
ri winaq re ri u tinimit.

⁶⁹ Xuya k'u chqe jun To'l Qe
ri sib'alaj k'o u chuq'ab'.
Are k'u wa' jun chke ri rachalaxik
ri qa mam David, patänil re ri Dios,
—kächa ri'.

⁷⁰ Are wa' ri xuchi'j loq ri Dios
kumal ri loq'alaj taq q'alajisal taq
re ru Loq' Pixab'
pa ri ojer taq q'ij kanoq.

⁷¹ Xub'ij chi kujuto' na chkiwäch
ri qa k'ulel, che qa to'ik
pa ki q'ab',
xuquje' pa ki q'ab' konojel
ri keetzelan qa wäch,

—kächa ri tat Zacarías.

⁷² Xuquje' xub'ij chi kutoq'ob'isaj na
ki wäch ri qati't qa mam,

[†] 1:59 “Circuncisión”: Chawila' Hechos 7:8, nota.

xuquje' chuk'utik chkiwäch
chi xna'taj che ri Are' ri Loq'alaj Trato
ri xuchi'j chke.

⁷³ Are k'u wa' ri Qas Tzij ri u b'im
che ri qa mam Abraham,
—kächa'.

⁷⁴ Je ri' rech aretaq uj esam chik
pa ki q'ab' ri qa k'ulel,
kuya' kujpatänin che ri Dios,
man käqaxej tä chi qib',

⁷⁵ xuquje' rech jikom ri qanima'
kujpatänin che, qa jachom qib'
pu q'ab' ri Dios pa taq ronofel
ri q'ij re ri qa k'aslemal,
—kächa ri'.

⁷⁶ At k'ut, alaj ak'al, käb'ix na
q'alajisal re ru Loq' Pixab'
ri Dios aj Chikaj chawe,
rumal chi katnab'ej na chuwäch ri Qajaw
chub'anik jikom che ru b'e.

⁷⁷ At k'ut katyo'w na retamaxik
ri u tob'anik ri Dios chke ri winaq
re ri u tinimit, xuquje'
chi käsach na ri ki mak, —kächa'.

⁷⁸ Ri qa Dios sib'alaj kel u k'ux chqe.
Rumal ri' kutaq na loq ri Qajaw Jesús
quk'uj. Sib'alaj je'l k'u ri Are' je'
jas ru saqilal ri q'ij aretaq käsaqirik.

⁷⁹ Kuya na saqilal pa kanima' ri winaq
ri je' ta ne e k'o pa ri q'equmal
rumal ri ki mak,
käkixej k'u kib' cho ri kämikal.
Käk'oji na che k'amal qa b'e
pa ri b'e ri kuxlan wi ri qanima',
—xcha ri tat Zacarías.

⁸⁰ Ri a Juan xk'iyik, sib'alaj k'o u chuq'ab' ri xyi' che rumal ri Loq'alaj
Espíritu. Xkanaj kan pa taq ri juyub' ri sib'alaj kätz'inowik k'ä pa ri q'ij ri xuk'ut
rib' chkiwäch ri winaq aj Israel.

2

Kil u wäch ri a Jesús

¹ Pa taq ri q'ij ri', ri nimalaj taqanel Augusto César xuya taqanik chke
konojel winaq chi kätz'ib'ax ri ki b'i'. ² Aretaq ri tat Cirenio are q'atal tzij re
ri tinimit Siria, xb'antaj we nab'e tz'ib'an b'i'aj ri'. Are jun censo wa'. ³ Xeb'e'
k'u konojel ri winaq chkijujunal pa taq ri ki tinimit rech kätz'ib'ax ri ki b'i'.
⁴ Xa je ri' xel loq ri tat José pa ri tinimit Nazaret re Galilea, xe'k, xopan pa jun
tinimit re Judea, Belén u b'i'. Chila' xe' wi ri tat José rumal chi are rachalaxik
ri mam David. Ri tinimit Belén are u tinimit ri mam David pa ojer taq q'ij
kanoq. ⁵ Aretaq xe' ri tat José rech kätz'ib'ax ru b'i', xuk'am b'i' ri al María ri
u to'm chik che rixoqil, yawab' winaq chi k'ut. ⁶ Aretaq e k'o chila' pa Belén,
xopan ri q'ij ri kutzir ri al María. ⁷ Xril k'u u wäch ru nab'eal, jun ala. Xukoj

atz'iaq rech nu'ch ak'al che. Xuq'oyob'a pa jun echa'b'al rumal chi man k'o tä chi jawije' ri kek'oji wi pa ri mesón.

Ri ángeles käkich'ab'ej ri ajuuq'ab'

⁸ E k'o k'u ajuuq'ab' pa taq ri juyub' chunaqaj ri tinimit Belén ri kekiwaraj ri kawaj chila'. ⁹ Xaq te'talik k'ut jun ángel taqom loq rumal ri Qajaw Dios xtak'i chkiwäch. Xjuluw k'u ri je'lalaj u juluwem ri Dios pa ki wi'. Sib'alaj k'u xkixej kib' ri ajuuq'ab'.

¹⁰ Xub'ij k'u ri ángel chke: Mixej iwib', —kächa'. Qas tzij kinb'ij na jun utzalaj tzij chiwe. Ri u patän wa' we utzalaj tzij ri' are chi kuya nimalaj kikitomal chke konojel winaq. ¹¹ Are kinb'ij chiwe chi kämik ri' xil u wäch jun To'l Iwe pa ru tinimit ri mam David. Are Cristo* wa' ri Qajaw, —kächa'. ¹² Are k'u retal wa' chiwe: Kiriq na jun alaj ne', kojom k'u atz'iaq rech nu'ch ak'al chrij, q'oyob'am pa jun echa'b'al, —xcha chke.

¹³ Xaq te'talik k'ut e k'o chik ruk' ri ángel k'ialaj taq ángeles ajchikaj. Käkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios, käkib'ij:

¹⁴ ¡Qanimarisaj b'a' u q'ij ri Dios
ri k'o chikaj! ¡Chuxlan na kanima'
ri winaq cho ruwächulew, e are k'u
winaq wa' ri utz keril wi ri Dios!
—xecha ri ángeles.

¹⁵ Te k'u ri' aretaq xeb'e' ri ángeles chikaj, ri ajuuq'ab' xkitzjob'ela kib', xkib'ij: Jo' pa Belén, —kecha'. Jeqila na we xk'ulmatajik ri' ri u tzijom ri Qajaw Dios chqe, —xecha ri'.

¹⁶ Aninaq xeb'e'k. Xekiriqa k'u ri nan María, ri tat José ruk' ri alaj ne'. Q'oyob'am k'u ri ne' pa jun echa'b'al. ¹⁷ Aretaq xkilo, xkitzjioj ri xub'ij ri ángel chke chrij ri ak'al. ¹⁸ Xkikajmaj k'u wa' konojel ri winaq ri xetow ri ki tzij ri ajuuq'ab'. ¹⁹ Are k'u ri nan María xaq xuk'ol konojel we tzij ri' pa ranima', xchoman k'u chkiq. ²⁰ Xetzelej k'u b'ik ri ajuuq'ab', tajn käksiya u q'ij, käkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios rumal ri xb'ix chke, xuquje' rumal chi xkilo chi gas je' jas ri xutzjioj ri ángel chke.

Ri a Jesús käyi' chuwäch ri Dios

²¹ Chuwajxaq q'ij k'ut, xkikoj ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri ak'al, xkikoj k'u Jesús che ru b'i'. Are u b'i' wa' ri xukoj kan ri ángel aretaq mäjoq kalk'ualax chuk'ux ri q'apoj al María.

²² Xopan ri q'ij ri kesax ri rawasil ri nan María. Je' jas ri kub'ij chupam ru Pixab' ri mam Moisés, xkik'am loq ri ak'al chuyi'k chuwäch ri Qajaw Dios pa ri tinimit Jerusalén. ²³ Je ri' xka'no rumal chi tz'ib'am wa' pa ru Pixab' ri Qajaw Dios, kub'ij: “Ronojel nab'eal ala kätas wa' chupatänixik ri Qajaw Dios,” —kächa'. ²⁴ Xeb'e' k'u ri tat José, ri nan María pa Jerusalén chusipaxik ri käb'ix pa ru Pixab' ri Qajaw Dios: Are juk'ulaj ut wa'. We man k'o tä ri ut kuya' keyi' kieb' alaj taq tukumux che sipanik.

²⁵ Xk'oji k'u pa ri tinimit Jerusalén jun tata', Simeón u b'i'. We tata' ri' are utzalaj achi wa' ri käniman che ri Dios pa ronojel, jikom k'u ranima' chuwäch. Ri are' reye'm ri Dios chi keuto' ri winaq aj Israel. K'o k'u ri Loq'alaj Espiritu ruk'. ²⁶ Xq'alajisax che ri tat Simeón rumal ri Loq'alaj Espiritu chi man käkäm tä na chanim, xane nab'e käril na ri Cristo ri cha'tal rumal ri Qajaw Dios. ²⁷ Xuna' k'u ru rayinik ri Loq'alaj Espiritu pa ranima', xe' pa ri

* **2:11** Ri tzij “Cristo” o “Mesías” kel kub'ij “cha'tal rumal ri Dios”.

nimalaj rachoch Dios. Aretaq ru tat, u nan ri alaj a Jesús xkik'am b'ik, xeopan pa ri nimalaj rachoch Dios chub'anik che ri ak'al jas ri kub'ij pa ri Pixab' chi rajwaxik u b'anik wa'. ²⁸ Ri tat Simeón xuq'aluj ri ala, xuya u q'ij ri Dios. Xub'an orar, xub'ij:

²⁹ Qajaw Dios, ya la chwe kämik
chi ri in, ri in patänil e la,
chi kinkäm na, kuxlan ri wanima',
je' jas ri b'im la loq chwe,
—kächa'.

³⁰ Wilom k'u in ri To'l Qe,

³¹ ri taqom la loq chkiwäch konojel winaq.

³² Are je' jas jun chäj, jun candela
ri kätununik. Kuya na ri saqil
re ri Pixab' la pa kanima' ri nik'iaj
winaq chik ri man e aj Israel taj.

Rumal wa' ri taqom la loq, känimarisax
na u q'ij ri tinimit la, ri Israel,
—xcha ri tat Simeón.

³³ Ri tat José ruk' ru nan ri ak'al xkikajmaj ronojel ri kätzijox chrij ri a Jesús.

³⁴ Ri tat Simeón xeutewchij, xub'ij che ri nan María, u nan ri ak'al: Chilampe la we ak'al ri', —kächa'. Käkoj na wa' rech ketzaq k'ia winaq aj Israel, käsach k'u na ki wäch. Keto' k'u na ri jule' winaq chik aj Israel rumal ri Are', kewalijisax na. Xuquje' we ak'al ri' käkoj na rumal ri Dios che etal chkiwäch ri winaq. Käketzelaj k'u na u wäch, —kächa ri'. ³⁵ Kub'an na ri Qajaw Jesús chi käq'alajinik jas ri kechoman ri winaq pa kanima', —kächa chke. Ri la!, nan, käk'is na ib' la che oq'ej, —xcha che ri nan María.

³⁶ Xuquje' xk'oji chila' jun chichu' q'alajisanel, Ana u b'i'. Are u mia'l ri tat Fanuel re ri rachalaxik ri mam Aser. Sib'alaj nim winaq chik ri chichu' ri'. Xa wuqub' junab' xk'oji ruk' ri rachajil, xkäm k'u ri tata'. ³⁷ Jumuch' kiejeb' junab' malka'n kanog. Man kel tä chi b'i pa ri nimalaj rachoch Dios. Käpatänin k'u che ri Dios chila' chi paq'ij chi chaq'ab'. Kub'an orar, xuquje' kub'an ayunar. ³⁸ Xtak'atob' k'u wa' chkiwäch ri tat José, ri nan María pa we hora ri', xub'an maltioxinik che ri Dios. Xtzijon chrij ri a Jesús chkiwäch konojel ri winaq ri e eyeninaq che ri Dios chi kuto' ri tinimit Israel.

Ketzelej k'u b'ik, keb'e' pa ri tinimit Nazaret

³⁹ Ki b'anom k'u ronojel ri käb'ix pa ru Pixab' ri Qajaw Dios, xetzelej k'u b'ik, xeb'e' pa Galilea, pa ri ki tinimit Nazaret. ⁴⁰ K'iyem re ri ak'al, tajin käkowirik, sib'alaj k'o ru noj'. Ri Dios sib'alaj tajin kätewchin ri a Jesús.

Ri a Jesús k'o pa ri nimalaj rachoch Dios kuk' ri ajtijab'

⁴¹ Ronojel junab' k'ut xeb'e' ru tat, ru nan pa ri tinimit Jerusalén che ri nimaq'ij ri käb'ix Pascua[†] che. ⁴² Aretaq kab'lajuj u junab' chik ri a Jesús, xepaqi b'ik, xeb'e' pa Jerusalén jas ri ki naq'atisam wi kib' pa ri nimaq'ij ri'. ⁴³ Xk'is k'u ri nimaq'ij, tzelejem käka'n b'ik ri tat José, ri nan María. Xkanaj kan ri alaj a Jesús pa Jerusalén, man k'o tä k'u ketam ru tat, u nan chrij wa'. ⁴⁴ Xkichomaj chi k'o kuk' ri kachi'l. E b'enaq jun q'ij pa ri b'e, xkitzujuk ri a Jesús chkixol ri kachalal, chkixol ri kachi'l. ⁴⁵ Man xkiriq tä k'ut. Xa je ri' xetzelej chik pa Jerusalén. Xkitzujuk ri ala chila'.

[†] 2:41 "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

⁴⁶ Ki tzukum k'u oxib' q'ij, xkiriq k'u pa ri nimalaj rachoch Dios. T'uuyul ri a Jesús chkixol ri tijonelab' re ri Pixab', tajin kutatab'ej ri ki tijonik. Kuk'ot k'u ki chi' ri tata'ib'. ⁴⁷ Konojel ri ketowik xkikajmaj chi utz kächoman ri ala, chi retam jas kub'ij chke ri tijonelab'.

⁴⁸ Aretaq ru tat, u nan xkil u wäch ri ak'al, xkikajmaj wa'. Xub'ij ru nan che: Wal, ¿jas che je' a b'anom wa' chqe? –kächá'. ¿A mat kawilo chi ra tat, ri in, uj elinaq ch'uj chatzukupik? –xcha che.

⁴⁹ Xub'ij k'u ri a Jesús chke: ¿jas che kintzukuj ala? ¿A mat etam ala? chi rajwaxik chi kinb'an ri u rayinik ri nu Tat? –xcha chke.

⁵⁰ Ri e are' man xkich'ob' tä k'u ri kub'ij ri ak'al chke.

⁵¹ Xe' k'u ri a Jesús ruk' ri tajin José, ruk' ru nan pa ri tinimit Nazaret. U yo'm k'u rib' pa taqik chke. Ru nan xuk'ol pa ranima' ronojel ri xb'antajik. ⁵² Xk'iy ri a Jesús, k'o na ru no', xuquje' xkowirik. Ri a Jesús sib'alaj utz kub'an cho ri Dios, xuquje' utz kákil wi ri winaq.

3

Ri Juan Qasal Ja' kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios

¹ Pa ri ro'lajuj junab' ri tajin kátaqan ri tat Tiberio César ri nimalaj taqanel, aretaq ri tat Poncio Pilato are q'atal tzij puwi' ri Judea, ri tat Herodes k'ut are nim taqanel puwi' ri Galilea. Ri tat Felipe, rachalal ri tat Herodes, are q'atal tzij pa Iturea xuquje' pa Traconite. Ri tat Lisania are q'atal tzij pa Abilinia. ² Ri tat Anás, ri tat Caiás e are' ki nimaqil sacerdotes kech ri winaq aj Israel. Pa taq ri q'ij ri' ri Dios xutzijoj'ej ri tat Juan, ru k'ojol ri tat Zacarías. K'o k'u ri tat Juan pa taq juyub' ri kätz'inowik. ³ Ri tat Juan xub'inib'ej konojel taq ri juyub' ri e k'o chunaqaj ri nima' Jordán, kutzijoj k'u chke ri winaq chi rajwaxik káik'ex ki chomanik, ká'x k'u kanima', te k'u ri' káb'an ki qasna' rech káq'alajinik chi je' ki b'anom wa'. Xa je ri' kásachtaj ri ki mak. ⁴ Je' jas ri kub'ij pa ri wuj ri tz'ib'am wi ru tzij ri ojer q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri Isaías:

K'o jun ri ko käch'aw pa taq ri juyub'
ri ketz'inowik, kub'ij: “Chib'ana u b'anik
ri nim b'e ri káb'in wi ri Qajaw.
Chib'ana sib'alaj jikom
che ri alaj taq u b'e,”

–kächá'.

⁵ “Kenojisax na konojel taq ri siwan,
kelianisax na konojel taq ri juyub',
ri nimaq xuquje' ri ch'utiq.

Ri b'e ri e kotakik kejikomisax na.

Ri b'e ri sib'alaj e k'áx na chelianisaxoq,”

–kächá'.

⁶ “Konojel winaq kákil k'u na
jas kub'an ri Dios che ki to'ik
ri winaq ajmakib’,”

–xcha ri mam Isaías.

⁷ Xub'ij k'u ri tat Juan chke ri k'ia winaq ri xeopan ruk' rech káb'an ki qasna': ¡Alaq sub'anelab' taq winaq, kachalaxik tz'i'!* ¿Jachin k'u ri' ri xk'utuw chuwäch ala? chi rajwaxik kanimaj ala? b'i cho ri royowal ri Dios? –kächá chke. ⁸ B'ana b'a' ala? ri taqal u b'anik ri kuq'alajisaj chi qas tzij xk'extaj anima' ala. Máchapej ala? u b'ixik xol taq ala? “Utz qe rumal chi ri uj, uj

* 3:7 Ri mero tzij waral are “Ri ala, ala? ralk'ual ri kumáz'.”

rachalaxik ri qa mam Abraham,” —mächa ne alaḡ. Kinb'ij na chech alaḡ chi ri Dios kākowin chub'anik chke taḡ we ab'aj ri' chi e rachalaxik chik ri qa mam Abraham, —kächa'. ⁹ Chanim ri' tajin kākōj ri ikiāj chke taḡ ri ki xera' ri che' rech ket'oyik. Ronojel che' ri man kuya tā utzalaj u wäch kät'oy na, kek'iaḡ k'u b'i pa ri q'aq', —xcha ri tat Juan chke.

¹⁰ Xkita' k'u ri k'ia' winaḡ che, xkib'ij: ḡjas ta k'u lo kāqa'n na? —xecha che.

¹¹ Xch'aw chi ri tat Juan, xub'ij chke: Apachin k'u ri k'o kieb' u q'u', chuya jun re che ri winaḡ ri man k'o tā re. Apachin ri k'o kutijo, chuya re ri winaḡ ri man k'o tā kutijo, —xcha'.

¹² Xeopan xuquje' jujun chke ri toḡ'il taḡ alkaḡ'al rech káb'an ki qasna', xkib'ij k'u che ri tat Juan: Qajtij, ḡjas kāqa'n na uj? —xecha che.

¹³ Xub'ij ri tat Juan chke: Mitoq'ij u wi' ri ix taqom wi chutoq'ixik, —xcha chke.

¹⁴ Xuquje' ri soldados xkita' che, xkib'ij: E k'u ri uj, ḡjas kāqa'n na? —xecha che.

Xub'ij ri tat Juan chke: Mib'an elaḡ' che jachin jun winaḡ, mib'ana k'u k'āx chke. Mib'ij jalum q'ab'am chki'j ri winaḡ. Chiku'b'a k'u i k'ux ruk' ri tojb'al iwe, —xcha chke.

¹⁵ Ri winaḡ k'ut tajin kechoman pa kanima' chrij ri tat Juan, tajin keye'n che rilik we ne ri tat Juan are ri Cristo. ¹⁶ Xch'aw chi ri Juan Qasal Ja', xub'ij chke konojel: Petinaḡ jun achi ri k'o na u chuq'ab' chnuwäch in. Man taḡal tā k'u chwe in chi kinkir ru k'amal u xajāb'. Ri are' kuya na ri Loḡ'alaj Espiritu chech alaḡ je' jas ri in kinb'an qasna' alaḡ ruk' joron. Kub'an k'u na qasna' alaḡ ruk' q'aq', —kächa chke.

¹⁷ Ri achi ri' kuk'am ru jopib'al rech kujosq'ij ri triko, xuquje' rech kumulij b'ik ru triko, kuya k'u pa taḡ ru k'uja. Xuquje' ne kuporoj ri pajo, kub'an jun q'aq' ri man kākowin tā jun chuchupik, —kächa'. Jas ri kub'an ri achi ajchak che ri triko, je ri' xuquje' kub'an na ri Qajaw Dios chke taḡ winaḡ, —xcha chke.

¹⁸ Je ri' xub'ij ri tat Juan, xuquje' xeupixb'aj ri winaḡ kuk' k'ia pixab' chik, xutzijoj k'u ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke. ¹⁹ Xuquje' ri tat Juan xuyaj ri q'atal tzij Herodes rumal chi ri tat Herodes xuch'ab'ej ri nan Herodías, rixoqil ri tat Felipe ru chaq' ri Herodes. Xuyaj k'u ri tat Herodes xuquje' kumal konojel ri etzelal ri u b'anom. ²⁰ Ri tat Herodes xa xunimarisaj u b'anik ri man utz taj puwi' ronojel ri u b'anom, chi xukoj ri tat Juan pa che'.

Kāb'an u qasna' ri Jesús

²¹ Pa jun q'ij aretaḡ ri tat Juan tajin kub'an ki qasna' konojel ri winaḡ, kub'an u qasna' ri Jesús xuquje'. Pa ri qasna' ri Jesús tajin kub'an orar, xjaḡtaj k'u ri kaj. ²² Xqaj k'u loḡ ri Loḡ'alaj Espiritu puwi' ri Jesús je' ta ne chi ri Loḡ'alaj Espiritu are jun palomāx. Te k'u ri' xch'aw loḡ Jun chikaj, xub'ij: At ri' ri loḡ'alaj nu K'ojol. Sib'alaj kākikot ri wanima' awumal, —xcha ri'.

Waral kätzijox wi ri rachalaxik ri Jesús

²³ Kraj ne juwinaḡ lajuj u junab' ri Jesús aretaḡ xuchaplej patāninem cho ri Dios. Xkichomaj ri winaḡ chi ri Jesús are ralk'ual ri tat José. Ri tat José k'ut are rachalaxik ri tat Elí, ²⁴ ri tat Elí are ralk'ual ri tat Matat, ri tat Matat ralk'ual ri tat Leví, ri tat Leví are ralk'ual ri tat Melqui, ri tat Melqui are ralk'ual ri tat Jana, ri tat Jana ralk'ual ri tat José, ²⁵ ri tat José ralk'ual ri tat Matatías, ri tat Matatías ralk'ual ri tat Amós, ri tat Amós ralk'ual ri tat Nahum, ri tat Nahum ralk'ual ri tat Esli, ri tat Esli ralk'ual ri tat Nagai, ²⁶ ri tat Nagai ralk'ual ri tat Maat, ri tat Maat ralk'ual ri tat Matatías, ri tat Matatías ralk'ual ri tat Semei,

ri tat Semei ralk'ual ri tat José, ri tat José ralk'ual ri tat Judá, ²⁷ ri tat Judá ralk'ual ri tat Joana, ri tat Joana ralk'ual ri tat Resa, ri tat Resa ralk'ual ri tat Zorobabel, ri tat Zorobabel ralk'ual ri tat Salatiel, ri tat Salatiel ralk'ual ri tat Neri, ²⁸ ri tat Neri ralk'ual ri tat Melqui, ri tat Melqui ralk'ual ri tat Adi, ri tat Adi ralk'ual ri tat Cosam, ri tat Cosam ralk'ual ri tat Elmodam, ri tat Elmodam ralk'ual ri tat Er, ²⁹ ri tat Er ralk'ual ri tat Josué, ri tat Josué ralk'ual ri tat Eliezer, ri tat Eliezer ralk'ual ri tat Jorim, ri tat Jorim ralk'ual ri tat Matat, ³⁰ ri tat Matat ralk'ual ri tat Leví, ri tat Leví ralk'ual ri tat Simeón, ri tat Simeón ralk'ual ri tat Judá, ri tat Judá ralk'ual ri tat José, ri tat José ralk'ual ri tat Jonán, ri tat Jonán ralk'ual ri tat Eliaquim, ³¹ ri tat Eliaquim ralk'ual ri tat Melea, ri tat Melea ralk'ual ri tat Mainán, ri tat Mainán ralk'ual ri tat Matata, ri tat Matata ralk'ual ri tat Natán, ri tat Natán ralk'ual ri tat David, ³² ri tat David ralk'ual ri tat Isaí, ri tat Isaí ralk'ual ri tat Obed, ri tat Obed ralk'ual ri tat Booz, ri tat Booz ralk'ual ri tat Salmón, ri tat Salmón ralk'ual ri tat Naasón, ³³ ri tat Naasón ralk'ual ri tat Aminadab, ri tat Aminadab ralk'ual ri tat Aram, ri tat Aram ralk'ual ri tat Esrom, ri tat Esrom ralk'ual ri tat Fares, ri tat Fares ralk'ual ri tat Judá, ³⁴ ri tat Judá ralk'ual ri tat Jacob, ri tat Jacob ralk'ual ri tat Isaac, ri tat Isaac ralk'ual ri tat Abraham, ri tat Abraham ralk'ual ri tat Taré, ri tat Taré ralk'ual ri tat Nacor, ³⁵ ri tat Nacor ralk'ual ri tat Serug, ri tat Serug ralk'ual ri tat Ragau, ri tat Ragau ralk'ual ri tat Peleg, ri tat Peleg ralk'ual ri tat Heber, ri tat Heber ralk'ual ri tat Sala, ³⁶ ri tat Sala ralk'ual ri tat Cainán, ri tat Cainán ralk'ual ri tat Arfaxad, ri tat Arfaxad ralk'ual ri tat Sem, ri tat Sem ralk'ual ri tat Noé, ri tat Noé ralk'ual ri tat Lamec, ³⁷ ri tat Lamec ralk'ual ri tat Matusalén, ri tat Matusalén ralk'ual ri tat Enoc, ri tat Enoc ralk'ual ri tat Jared, ri tat Jared ralk'ual ri tat Mahalaleel, ri tat Mahalaleel ralk'ual ri tat Cainán, ³⁸ ri tat Cainán ralk'ual ri tat Enós, ri tat Enós ralk'ual ri tat Set, ri tat Set ralk'ual ri tat Adán, ri tat Adán are ralk'ual ri Dios.

4

Kätaqchi'x ri Jesús che mak

¹ Xel b'i ri Jesús pa ri nima' Jordán, xtzelej k'u loq qajinaq ri Loq'alaj Espiritu puwi'. Te ri' ri Espiritu xuk'am b'i ri Jesús pa taq juyub' ri kätz'inowik. ² Xk'oji k'u chila' kawinaq q'ij, kätaqchi'x k'u che mak rumal ri Itzel. Man k'o tä k'u jas xutij pa taq ri q'ij ri'. Te k'u ri' sib'alaj xnumik. ³ Xub'ij k'u ri Itzel che: We lal ri' ri u K'ojol ri Dios, b'ij la che we ab'aj ri' chi kub'an na wa che la, —xcha che.

⁴ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Tz'ib'am kan wa' pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, kub'ij: “Man xaq tä xuwi rumal ri wa kek'asi na ri winaq, xane xuquje' rumal ronojel ru Tz'ij ri Dios,” —kächa ri', —xcha ri Jesús che.

⁵ Te k'u ri' ri Itzel xuk'am b'i' ajsik puwi' jun nimalaj juyub'. Xeuk'utuxtaj konojel ri tinimit re ruwächulew chuwäch. ⁶ Xub'ij k'u che ri Jesús: Kinya na che la chi kätaqan la pa ki wi' konojel we tinimit ri' xuquje' chi kânimarisax q'ij la rumal wa', —kächa'. Yo'm k'u ronojel wa' chwe in. Ri in k'ut kuya' kinya wa' che apachin ri kinwaj kinya wi, —xcha ri Itzel che. ⁷ We käxuki la kinq'ijilaj la kinya wa' che la, —xcha che.

⁸ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: ¡Satanás! Chatel chnuwäch, —xcha'. Rumal chi tz'ib'am pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij: “Chatq'ijilan na chwe in ri Awajaw ri a Dios. Chatpatänin xaq xuwi chwe in,” —kächa ri u Tz'ij ri Dios, —xcha ri Jesús che.

⁹ Ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xutak'ab'a puwi' ri nimalaj rachoch Dios, xub'ij che: We lal ri' ri u K'ojol ri Dios, k'iaqa b'i' ib' la ikim, —kächa'. ¹⁰ Rumal chi ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik kub'ij:

Keutaq na loq ri ángeles
che a chajixik,

—kächá', —xcha ri Itzel che. ¹¹ Xuquje' kub'ij pa ru Loq' Pixab' ri Dios:

Katkichap na che ra q'ab' che a to'ik
rech man kachäq'ij tä rawaqañ

cho jun ab'aj,

—kächá ri'.

¹² Xch'aw chi na jumul ri Jesús, xub'ij: Xuquje' kub'ij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Mayak royowal ri Qajaw ri qa Dios,” —kächá', —xcha ri Jesús che.

¹³ Aretaq ri Itzel xto'taj chutaqchi'xik ri Jesús che mak, xel b'i ruk'. Kätzelej chi na loq jumul pa jun q'ij chik.

Ri Jesús kuchaplej tijonem

¹⁴ Xtzelej k'u b'i ri Jesús, k'o k'u ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu ruk'. Xe' pa Galilea. Ri winaq ajchila' xetzijon chrij ri Jesús pa ronojel tinimit. ¹⁵ Ri Jesús xuya tijonik pa taq ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaq aj Galilea. Konojel xkinimarisaj u q'ij.

Ke' ri Jesús pa ri tinimit Nazaret

¹⁶ Xtzelej b'i ri Jesús, xe' pa ri tinimit Nazaret jawije' xk'iyisax wi. Pa ri q'ij re uxlanem xok b'i pa ri rachoch Dios jas ru naq'atisam wi rib', xtak'i k'ut chusik'ixik ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁷ Xyi' k'u ri wuj che ri xutz'ib'aj ri mam Isaías, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. Aretaq xujaq ri wuj, xuriqo jawije' ri tz'ib'tal wi ri', ri kub'ij:

¹⁸ Ri Espíritu rech ri Qajaw Dios k'o wuk'.

In cha'tal k'ut rech keintzijoj utzalaj
taq tzij chke ri meb'a'ib'.

In u taqom u loq che ki ku'b'isaxik
kanima' ri keb'isonik,

chutzijoxik ri ki tzoqopixik ri e tz'apim,
chub'anik k'ut chi keka'y ri moyab',
xuquje' che ki tzoqopixik
ri man e tzoqopim taj,

—kächá'.

¹⁹ Xuquje' in taqom loq chutzijoxik wa'

chi ri Qajaw Dios xucha' we q'ij

junab' ri' chub'anik utzil

chke konojel winaq,

—kächá ri qa mam Isaías, —xcha ri Jesús chke.

²⁰ Ri Jesús xutz'apij ri wuj, xutzelej wa' che ri chajil re ri rachoch Dios, xt'uyi'k. Konojel ri winaq ri e k'o pa ri rachoch Dios naj ki wi' che. ²¹ Xub'ij k'u chke: Kámik ri' xb'antaj wa' we Tz'ib'talik ri' chuwäch alaq, —xcha chke.

²² Konojel ri winaq utz kech'aw chrij ri Jesús, xuquje' xkikajmaj ri je'lalaj taq tzij ri xutzijoj chke, xkib'ij: ¿A mat are ru k'ojol ri tat José? —xecha'.

²³ Xub'ij chke: Wetam ri káb'ij na alaq chwe in: “Ajkn, kunaj ib' la,” —kächá na alaq chwe. “Ri qa tom chi xeb'an la pa ri tinimit Capernaum, cheb'ana k'u la waral pa ri tinimit la,” —kächá na alaq, —xcha chke.

²⁴ Xuquje' xub'ij chke: Qas tzij ri kinb'ij chech alaq chi sib'alaj nim kil wi ronojel q'alajisanel. Xaq xuwi pa ru tinimit ri are' man nim tá kil wi wa', —kächá ri Jesús. ²⁵ Tzij ri' ri kinb'ij chech alaq chi xek'oji k'ia ri chuchuib' malka'nib' pa ri tinimit Israel pa taq ru q'ij ri qa mam Elías, jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. Oxib' junab' ruk' waqib' ik' man k'o tá jáb' xub'ano.

Xk'oji k'u jun nimalaj wi'jal pa ronovel ruwächulew pa taq ri q'ij ri'. ²⁶ Man xtaq tä k'u b'i ri tat Elías kuk' konovel ri malka'nib', xane xaq xuwi ruk' ri jun chichu' malka'n pa ri tinimit Sarepta re Sidón, —kächa'. ²⁷ Xuquje' xek'oji k'ia yawab'ib' ri k'o ri itzel taq ch'a'k chkiq pa ru q'ij ri Eliseo, jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. Man k'o tä k'u jun ri xkunaxik, xane xaq xuwi ri tat Naamán ri aj Siria, —xcha ri Jesús chke.

²⁸ Aretaq ri winaq xkita ri xub'ij chke, konovel ri e k'o pa ri rachoch Dios sib'alaj xpe koyowal che ri Jesús. ²⁹ Xewalij k'ut, xkesaj b'i pa ri tinimit. Xkik'am b'i chutza'm ri juyub' ri yakom wi ri ki tinimit. Xkaj u k'iaqik b'i ri Jesús ikim. ³⁰ Xq'atän k'u b'i ri Jesús pa ki nik'iajal ri winaq, xe'k.

Ri Jesús kuriq jun achi ri k'o jun itzelalaj espíritu che

³¹ Xqaj b'i ri Jesús, xe' pa Capernaum, jun tinimit re Galilea. Xeutijoj ri winaq chila' ronovel q'ij re uxlanem. ³² Ri winaq xkikajmaj ru tijonik rumal chi xeutzijob'ej je' jas ri kub'an jun ri kátaqan pa ki wi'.

³³ Xok k'u b'i pa ri rachoch Dios jun achi ri k'o jun itzelalaj espíritu che. Xuraq u chi' ri achi, ko xch'awik. ³⁴ Xub'ij k'ut: ¡Aa! ¿Jas qe uj uk' la, Jesús aj Nazaret? ¿A petinaq la chusachik qa wäch? In wetam wäch la, chi lal ri' ri Loq'alaj Achi ri taqom loq rumal ri Dios, —xcha che.

³⁵ Ri Jesús xuyajo, xub'ij: ¡Chatz'apij u pa chi', chatel che ri achi! —xcha che. Te k'u ri' ri itzelalaj espíritu xuk'iaq ri achi cho ulew chkixol ri winaq, xel b'ik, man k'o tä k'ax xub'an kan che. ³⁶ Konovel xekajmanik. Käkitzjob'ela kib', käkib'ij: ¿Jas wa' we tzij ri' ri kukoj ri tata'? ¡Käkowin ri Are' che ki taqik ri itzel taq espíritu, keb'el chke ri winaq! —xecha'.

³⁷ Ketzijon k'u chrij ri Jesús pa ronovel k'olib'al chunaqaj ri tinimit ri'.

Ri Jesús kukunaj ru ji' chichu' ri tat Simón Pedro

³⁸ Xel k'u loq ri Jesús pa ri rachoch Dios, xok b'ik pa ri rachoch ri tat Simón. Ru ji' chichu' ri tat Simón qajinaq che jun nimalaj q'aq', xeb'ochi'n k'u ri winaq che ri Jesús puwi' ri chichu'. ³⁹ Xnaqajin che ri chichu', xtak'i k'u chuxkut. Xuyaj ri q'aq', xtáni k'u che. Chanim xwalij ri chichu', xeupatänij k'ut.

Ri Jesús keukunaj k'ia yawab'ib'

⁴⁰ Aretaq qajem kub'an ri q'ij, konovel ri e k'o yawab'ib' kuk' xekik'am loq chuwäch ri Jesús. Pune k'ia u wäch ri yab'il ri e k'o chke ri winaq, xkowin ri Jesús che ki kunaxik. Xuya ru q'ab' pa ki wi' chkiqjunal rech keutzirik. ⁴¹ E k'ia k'ut ri xeb'el itzel taq espíritu chke. Xkiraq ki chi', xkib'ij: Lal ri' ri u K'ojol ri Dios, —xecha che.

Keuyaj k'u ri Jesús, man kuya tä chke chi ketzijonik, rumal chi ketam u wäch chi are ri Cristo.

Ri Jesús kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa Galilea

⁴² Aretaq xsaqirik, xel b'i ri Jesús pa ri tinimit, xe' pa juyub' jawije' ri xaq kätz'inowik. Ri winaq sib'alaj xkitzujuk, xkiriqo. Xkiq'atej k'ut rech man kel tä b'i chkiq. ⁴³ Ri Jesús xub'ij chke: Rajwaxik chi kine'k kintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios chke ri winaq pa taq ri nik'iaj tinimit chik, are k'u wa' ri in taqom wi loq, —xcha'.

⁴⁴ Xtzijon k'u ri Jesús pa taq ri rachoch Dios ri e k'o pa Galilea.

¹ Aretaq ri Jesús k'o chuchi' ri nimalaj ja' re ri mar re Genesaret, xeopan k'ia winaq ruk' chutatab'exik ru Tzij ri Dios. ² Ri Jesús xeril kieb' barcos ri e k'o chuchi' ri mar. E elinaq loq ri chapal taq kâr pa ri barcos che ki ch'ajik ri ki k'at. ³ Xok k'u b'ik ri Jesús pa jun chke ri barcos, ri re ri tat Simón. Xt'uyi pa ri barco, xuta' toq'ob' che ri tat Simón chi kuqeb'isaj apan jub'iq' ri barco chuchi' ri ulew rech man kâpitz' tâ ri Are' kumal ri k'ia winaq. Chila' k'ut xuya loq tijonik chke ri winaq. ⁴ Aretaq xutânab'a ri u tijonem, xub'ij che ri tat Simón: Chaqeb'isaj ri barco pa ri mar. Chiqasaj ri i k'at che ki chapik kâr, —xcha che.

⁵ Ri tat Simón xch'awik, xub'ij che: Qajtij, xujchakun ronojel ri jun aq'ab' mier. Man k'o tâ k'u qa chapom, —kâcha'. We k'u je' kâb'ij la, kinb'an chi na wa', keingasaj ri nu k'at, —xcha che.

⁶ Aretaq xb'antaj wa', xenoj k'u ri ki k'at chapâb'al kâr, je ri' chi ket'oqopitaj chke taq ri kâr. ⁷ Ri tat Simón kuk' ri to'l taq re xekisik'ij ri kachi'l ri e k'o pa ri jun barco chik, rech keopan che ki to'ik. Xeb'e' kuk' che ki to'ik, xekinojisaj k'u ri kieb' barcos, je ri' chi tajin kesach pa ri ja'. ⁸ Aretaq ri tat Simón Pedro xril ri xb'anik, xub'ij: Qajaw Jesús, man taqal tâ chwe chi kâk'oji la wuk' rumal chi ri in, sib'alaj in ajmak, —xcha che.

⁹ Xub'ij wa' rumal chi xuxej rib' ri tat Simón xuquje' ri e k'o ruk' rumal ri k'ialaj kâr ri xekichapo. ¹⁰ Xuquje' xekajman ri tat Jacobo, ri tat Juan, u k'ojol ri tat Zebedeo, kachi'l kib' ruk' ri tat Simón. Xub'ij ri Jesús che ri tat Simón: Maxej awib'. Jas ri kab'an chke taq ri kâr, keamulij, je' kab'an na chke ri winaq, —xcha che.

¹¹ Xekesaj k'u loq ri ki barcos pa ri mar, xkiya cho ri ulew. Te ri' xkiya kan ronojel, xeb'e' ruk' ri Jesús.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri k'o itzel ch'a'k che

¹² Aretaq ri Jesús k'o pa jun tinimit chik, xopan jun achi ruk', ri sib'alaj yawab', ri k'o itzel ch'a'k* che. Ri achi, aretaq xril ri Jesús, xupachb'a rib' chuwäch. Xuchap u b'ochi'xik, xub'ij: Tat, we kaj la kâkowin la che nu kunaxik, —xcha'.

¹³ Ri Jesús xuyuq ru q'ab', xuchap koq. Xub'ij che: Kwaj, —kâcha'. Chutzir b'a' la, —xcha che.

Chanim k'ut xel ri itzel ch'a'k che ri achi, xutzirik. ¹⁴ Xutaq k'u ri Jesús chi mutzijoq wa' che apachin jun winaq. Te ri' xub'ij che: ¡oj la! Jek'utu ib' la cho ri sacerdote. Ya b'a' la ri taqom kan rumal ri qa mam Moisés chi kâyi' che u kunaxik jun ri k'o itzel ch'a'k che. Are k'u q'alajisab'al wa' chkiwäch ri winaq, —xcha che.

¹⁵ Xesax k'u na u tzijoxik wa' pa ronojel tinimit. Kâkimulij k'u kib' k'ialaj taq winaq chutatab'exik ru tijonik ri Jesús, xuquje' rech keukunaj chke taq ri ki yab'il. ¹⁶ Xel b'i ri Jesús chila', xe' pa taq juyub' ri ketz'inowik chub'anik orar.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri kâminaq u cuerpo

¹⁷ Pa jun q'ij ri Jesús tajin kuya tijonik. E t'uyut'oj k'u ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' chunaqaj ri Jesús. E elinaq k'u loq ri e are' pa ronojel tinimit re Galilea, re Judea, xuquje' e k'o jujun ri xepe pa Jerusalén. Are k'u ri Jesús, sib'alaj k'o ru chuq'ab' ri Dios ruk' che kunanik. ¹⁸ Xeopan k'u jujun achijab' kuk'am loq jun achi ri kâminaq u cuerpo. Q'oyol cho jun alaj u ch'at. Ri achijab' xkizukuj ri rokisaxik b'i ri yawab' pa ri ja chuya'ik cho ri Jesús. ¹⁹ Man xkiriq tâ k'ut jawije' keb'ok wi b'ik kumal ri k'ialaj winaq.

* **5:12** Ri itzel ch'a'k are jun yab'il ri sib'alaj k'âx ri kusipaj rib'.

Xepaqi k'u puwi' ri ja. Xkesaj apan jub'iq' ru xo'til ri ja, xkib'an jun jul puwi' ri ja, xkiqasaj k'u b'i ri achi pa ri alaj ch'at chkixol ri winaq cho ri Jesús.
²⁰ Aretaq ri Jesús xrilo chi qas kekojon che, xub'ij che ri achi ri käminaq u cuerpo: Tat, kesachtaj ri mak la, —xcha che.

²¹ Te k'u ri' xpe koyawal ri fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. Käkichomaj pa kanima', käkib'ij: "¿Jachin lo wa' we achi ri' ri kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Dios?" —kecha'. "Xaq xuwi ri Dios käkowin chusachik u mak jun," —xecha'.

²² Ri Jesús chanim xuna' ri tajin käkichomaj pa kanima'. Xch'aw k'ut, xub'ij chke: Ri in wetam ri tajin kächomaj alaq pa anima' alaq, —kächa chke.

²³ ¿Jachike ri man k'äx tä u b'ixik che ri yawab': "Ra mak xesachtajik", o ri u b'ixik: "Chatwalijog, chatb'inoq"? —kächa ri Jesús chke. (K'äx na u b'anik ri jun xuquje' ri jun chik.) ²⁴ Rech b'a' ketamaj alaq chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, k'o nu taqanik pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew chusachik ki mak, kinb'an na wa', —xcha chke.

Xub'ij che ri achi ri käminaq u cuerpo: Kinb'ij che la, walij b'a' la. K'ama la b'i ri sok la, oj la cho ja, —xcha che.

²⁵ Chanim xwalij ri achi, xtak'i chkiwäch ri winaq. Xutelej b'i ri u sok ri q'oyol wi, xe' cho rachoch, tajin kunimarisaj u q'ij ri Dios. ²⁶ Konojel ri winaq sib'alaj xkikajmaj ri xub'ano, xkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios. Sib'alaj käkixej kib' ri winaq, käkizijob'ela kib', käkib'ij: Kämik ri' e k'o kajmab'al ri qilom, —xecha'.

Ri Jesús kusik'ij ri tat Leví rech ke' ruk'

²⁷ Te k'u ri' xel b'i ri Jesús chila', xril jun toq'il alkab'al, Leví u b'i, t'uyul jawije' kätoj wi alkab'al. Xub'ij k'u che: Sa'j la wuk', —xcha che.

²⁸ Ri tat Leví xwalijik, xuya kan ronojel, xe' ruk' ri Jesús.

²⁹ Ri tat Leví xub'an k'u jun nimalaj ula'nem che ri Jesús cho rachoch. Xeopan k'ia chke ri toq'il taq alkab'al, xuquje' nik'iaj taq winaq chik. Xet'uyi k'u junam chi' ri mesa kuk' ru tijoxelab' ri Jesús. ³⁰ Xepe ri tijonelab' re ri Pixab' kachi'l ri fariseos. Xekiyaj ri tijoxelab', xkib'ij chke: ¿Jas che kixwi' kuk' toq'il taq alkab'al xuquje' kuk' ajmakib'? —xecha chke.

³¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri winaq ri utz ki wäch ri k'o ki chuq'ab' man rajwaxik tä kunal ke. Xane are rajwaxik wa' chke ri yawab'ib', —kächa'.

³² Man in petinaq tä che ki sik'ixik ri utzalaj taq winaq rech käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ki chomanik, xane che ki sik'ixik ajmakib', —xcha chke.

Käkita' che ri Jesús chi jas che man käka'n tä ayunar ru tijoxelab'

³³ Xkib'ij k'u che ri Jesús: Ru tijoxelab' ri tat Juan amaq'el käka'n ri ayuno, amaq'el k'ut käka'n orar. Je' k'u käka'n ri ki tijoxelab' ri fariseos xuquje'. ¿Jas k'u che ri tijoxelab' la amaq'el kewi'k, man käka'n tä k'u ri ayuno? —xecha che.

³⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿A kuya' lo ri e k'o pa jun k'ulanem käka'n ayunar aretaq k'o ri jia'xel kuk'? —kächa'. ³⁵ Kopan k'u na ri q'ij ri man k'o tä chi ri jia'xel chkixol. Te k'u ri' käka'n na ayunar pa ri q'ij ri', —xcha chke.

³⁶ Xuquje' xukoj jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij chke: Man k'o tä jun winaq ri kut'is jun k'ak' k'obj'al chrij ri q'el atz'iaq. We je ri', ri k'ak' kuteq'tob'isaj na ri' ri q'el, xuquje' ri k'obj'al ri esam che ri k'ak' atz'iaq man kuk'ulajij tä rib' ruk' ri q'el, —kächa'. ³⁷ Man k'o tä k'u jun winaq ri kuya k'ak' vino pa taq q'el taq q'eb'al re tz'um. We je ri', ri k'ak' vino keut'ub'ij ri' ri tz'um, kätitx k'u na ri' ri vino, keetzeletaj kan ri' ri tz'um. ³⁸ Are ri k'ak' vino käyi' na pa k'ak' taq q'eb'al re tz'um. Je ri' man käsach tä u wäch ri vino, o ri k'olib'al re. ³⁹ Man

k'o tä jun winaq ri kraj kutij re ri k'ak' vino we nab'e u tijom re ri q'el vino. Kub'ij na ri' ri winaq chi are utz na ri q'el vino, —xcha ri Jesús chke.

6

Ru tijoxelab' ri Jesús kekich'up ru jolom triko pa jun q'ij re uxlanem

¹ Pa jun q'ij re uxlanem ok'owem re ri Jesús pa taq ri tiko'n. Ru tijoxelab' tajin kekich'up ru jolom triko, kekich'ich pa ki q'ab', kekitiyo. ² Jujun tata'ib' fariseos xkib'ij: ¿Jas che káb'an alaq ri äwas u b'anik pa ri q'ij re uxlanem? —xecha chke.

³ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke ri fariseos: ¿A mat ne sik'im alaq jas ri xub'an ri qa mam David aretaq xnumik, xuquje' ri xka'n ri e k'o ruk'? —kächa'. ⁴ Xok k'u b'i ri qa mam David pa ri rachoch Dios, xuchap ri wa ri e yo'm cho ri Dios, xutijo, xuya ke ri e k'o ruk' xuquje'. Äwas k'u ne u tijik wa' kumal xaq jachinoq. Xane xaq xuwi chke ri sacerdots ya'tal wi wa', —xcha chke.

⁵ Xuquje' xub'ij chke: Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq,* k'o nu taqanik puwi' ri q'ij re uxlanem xuquje', —xcha chke.

Käkunax jun achi ri käminaq jun u q'ab'

⁶ Pa jun q'ij re uxlanem chik xok b'i ri Jesús pa ri rachoch Dios, xuchap k'u u ya'ik tijonik chke ri winaq. K'o jun achi chila' ri käminaq jun u q'ab', ri u wikiäq'ab'. ⁷ Kaluchi'x k'u ri Jesús kumal ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' kumal ri tata'ib' fariseos, che rilik we ri Are' kärutzirisaj ru q'ab' ri achi pa ri q'ij re uxlanem rech kuya' käkib'ij chi k'o u mak. ⁸ Ri Jesús xretamxtaj ri ki chomanik. Xub'ij k'u che ri achi ri käminaq u q'ab': Walij b'a' la, tak'al la pa qa nik'iajal, —xcha che.

Xwalij k'ut, xtak'i chila'. ⁹ Xub'ij ri Jesús chke ri nik'iaj winaq ri e k'olik: K'o ri kwaj kinta' chech alaq, —kächa chke. ¿Jachike ri ya'tal u b'anik pa ri q'ij re uxlanem? ¿A are ri u b'anik utzil? ¿We ne are ri u b'anik etzelal! ¿A ya'tal ri u to'ik ru k'aslemaal jun o ri u kämisaxik? —xcha chke.

¹⁰ Ri Jesús ko xka'y chke konojel ri e k'o pa taq u xkut, xub'ij k'u che ri achi: Yuqu ri q'ab' la, —xcha che.

Je' xub'ano, xutzir k'u kan ru q'ab'. ¹¹ Ri u k'ulel ri Jesús sib'alaj xejiq' che ri koyowal, xkich'ab'la k'u kib' jas ri kekowin chub'anik chrij ri Jesús.

Kecha' ri kab'lajuj apóstoles rumal ri Jesús

¹² Pa ri q'ij ri' xe' ri Jesús pa jun juyub' chub'anik orar. Xrok'owisaj ronojel jun aq'ab' pa oración cho ri Dios. ¹³ Aretaq xsaqirik, xeusik'ij ru tijoxelab', xeucha' kab'lajuj, xub'ij apóstoles[†] chke (ri kel xub'ij “u taqo'n”). ¹⁴ E are taq wa' ri xeucha' ri Jesús: Ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ri tat Andrés u chaq' ri tat Pedro, ri tat Jacobo xuquje' ri tat Juan, ri tat Felipe xuquje' ri tat Bartolomé. ¹⁵ Xeucha' k'u ri tat Mateo xuquje' ri tat Tomás, ri tat Jacobo ru k'ojol ri tat Alfeo, xuquje' ri tat Simón ri káb'ix “u nimal tinimit” che. ¹⁶ Xuquje' xeucha' ri tat Judas ru chaq' ri tat Jacobo, xuquje' ri tat Judas Iscariote ri xjachow ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chke k'ia winaq

¹⁷ E rachi'lam ru tijoxelab', ri Jesús xqaj loq pa ri juyub', xtak'i k'u pa jun lianik. Sib'alaj e k'ia ri winaq ri xeb'el loq pa konojel taq ri tinimit re Judea, pa

* **6:5** Ri Jesús xukoj we b'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi Are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi käpetik. † **6:13** Ri tzij “apóstol” kel kub'ij “taqom”. E kab'lajuj u taqo'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

ri tinimit Jerusalén, xuquje' pa taq ri taq'aj re Tiro xuquje' re ri Sidón. Xeopan k'u ruk' ri Jesús chutatab'exik ri kub'ij, xuquje' rech kekunax che taq ri ki yab'.¹⁸ Xuquje' xerutzirisaj ri winaq ri kākiriq k'āx kumal ri itzel taq espíritu.¹⁹ Konojel ri winaq kākitzukuj kākichap koq ri Jesús rumal rech chi kel chuq'ab' ruk' che ki kunaxik konojel.

Ri Jesús kuya tijonik chrij jachin ri' ri kuriq ri qas utzil

²⁰ Xka'y k'u ri Jesús chke ru tijoxelab', xub'ij chke: Utz iwe ix ri ix meb'a'ib' rumal chi ri Dios kátaqan pi wi'.

²¹ Utz iwe ix ri kixnum kāmik rumal chi sib'alaj k'o ri kitij na.

Utz iwe ix ri kixoq' kāmik rumal chi kixtze'n na ruk' kikotemal.

²² Utz iwe ix aretaq ketzelax i wäch kumal ri winaq, xuquje' aretaq kixkesaj b'i kuk', kixkiyoq'o, xuquje' aretaq ketzijon chiwij je' ta ne chi ix lawalo taq winaq. Utz iwe aretaq ri winaq kākā'n ronojel wa' chiwe xa rumal wech in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —kācha ri Jesús.²³ Sib'alaj chixkikot pa ri q'ij ri', chixtze' noq, rumal chi nim ri tojb'al iwe ri kiriq na pa ri kaj. Xuquje' ne ri kati't ki mam we winaq ri' je' xka'n chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer, —xcha chke.

²⁴ Toq'ob' k'u i wäch ix, ri ix q'inomab', rumal chi ya xixkikot ix waral.

²⁵ Toq'ob' i wäch ix ri sib'alaj k'o kitij kāmik rumal chi kāpe ri q'ij ri sib'alaj kixnum na.

Toq'ob' i wäch ix ri xa kixtze'n ruk' kikotemal kāmik rumal chi kixb'ison na, kixoq'ik.

²⁶ Toq'ob' i wäch ix aretaq konojel ri winaq sib'alaj utz ketzijon chiwij, rumal chi je' xka'n ri kati't ki mam we winaq ri' ojer chke ri xkijaluj kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha chke.

Cheiwaj ri winaq ri kākā'n ki k'ulel chiwe

²⁷ Kinb'ij k'u chiwe ix ri tajin kitatab'ej ri nu tzij: Cheiwaj ri kākā'n ki k'ulel chiwe. Chib'ana utzil chke ri keetzelan i wäch.²⁸ Chib'ij: Ri Dios k'o pi wi', —kixchoq chke ri winaq ri kākitzaq itzel tzij pi wi'. Chib'ana orar pa ki wi' ri keyoq'on chiwe, —kācha'.²⁹ We k'o jun katch'ayow che ri juperaj a palaj, chaya ri juperaj chik chuwäch. We k'o jun kumaj ra chaket, chaya che chi kuk'am b'ik xuquje' ra kamixa'.³⁰ Chaya che apachin ri k'o jas kuta' chawe. Mata' chi ri jastaq awe che ri jun ri xuk'am b'ik.³¹ Ri kiwaj chi kākā'n na ri winaq chiwe, je' chib'ana ix chke xuquje', —kācha'.

³² We xaq xuwi keiwaj ri winaq ri kixkaj ix, ¿jas ta k'u che kichomaj chi i b'anom jun nimalaj utzil? Xuquje' ne ri ajmakib' kākaj kib'.³³ We xaq xuwi kib'an utzil chke ri winaq ri keb'anow utzil chiwe, ¿jas k'u che kichomaj chi k'o nimalaj utzil i b'anom? Are je' kākā'n ri ajmakib' xuquje', —kācha'.³⁴ We xaq xuwi kiya ki jalomal ri ku'l i k'ux chkij chi kākitzelej chi na wa', ¿jas ta che ri' kib'ij chi i b'anom utzil? Xuquje' ne ri ajmakib' kākā'ya ri ki jalomal ri kach taq ajmakib' ri ku'l ki k'ux chkij chi kākitzelej chi na wa'.³⁵ Cheiwaj ri kākā'n ki k'ulel chiwe. Chib'ana utzil. Chiya jalomal, miku'b'a iwanima' chrij chi kätzelex chi na wa' jumul chik. Nim k'u ri tojb'al iwe, kāq'alajin k'u na chi qas ix ralk'ual ri Dios aj Chikaj, rumal chi sib'alaj utz kub'an ri Dios chke ri man kemaltioxin taj, xuquje' chke ri lawalo taq winaq.³⁶ Chitoq'ob' isaj ki wäch ri winaq je' jas ri Dios ri i Tat u toq'ob' isam i wäch ix, —xcha ri Jesús.

Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik

³⁷ Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik, man kāq'at tā k'u na tzij pi wi' ix rumal ri Dios. Mib'ij tzij chkij ri winaq, man kāb'ix tā na tzij chiwij ix rumal

ri Dios. Chisacha ri ki mak jule' chik, kāsach k'u na i mak ix. ³⁸ Chiya ix chke nik'iaj chik, ri Dios k'ut kuya na chiwe ruk' jun utzalaj pajanik, t'ikom, kānoj ra k'olib'al, kājat'jatic, —kācha'. Rumal chi jas ri pajanik ri kiya ix, je' ri pajanik ri kuya na ri Dios chiwe, —xcha ri Jesús chke.

³⁹ Ri Jesús xukoj chi na jun k'utb'al chik rech tijonik, xub'ij: ¿A kākowin lo jun winaq ri man kāka'y taj chuk'amik u b'e jun winaq chik ri man kāka'y taj? ¿A mat junam ri' ketzaq b'i pa jun jul? —kācha chke. ⁴⁰ Man k'o tā jun tijoxel ri nim na u b'anik chuwäch ri rajtij. Pune ta ne aretaq kätijotaj ri tijoxel, junam k'u na ruk' ri rajtij, —kācha'.

⁴¹ ¿Jas che k'o kab'ij chkij nik'iaj winaq chik? Je' ta ne chi kaka'yej jun alaj mes ri k'o pa ru waq'äch ri awachalal, man kawil tā k'u ri a mak at ri je' ta ne jun tem ri k'o pa ri a waq'äch. ⁴² Je' ta ne chi kab'ij che ri awachalal: “Chaya chwe chi kinwesaj koq ri alaj mes ri k'o pa ra waq'äch,” —katcha che. ¡Xaq kieb' a wäch! Man kawil tā k'u ri tem ri k'o pa ra waq'äch at. Nab'e rajwaxik kasuk'umaj ri a k'aslema! at je' ta ne chi kawesaj b'i jun tem pa ra waq'äch. Te k'u ri' qas utz katka'y na che resaxik koq ri alaj mes pa ru waq'äch ri awachalal ri je' ta ne xa jun mak ri man nim taj, —xcha ri Jesús.

Are etamtal jun che' rumal ri u wächinik

⁴³ Man k'o tā jun che' ri man utz taj ri kuya utz u wächinik. Man k'o tā k'u jun utzalaj che' ri kuya u wächinik ri man utz taj. ⁴⁴ Are etamtal ri jun che' rumal ru wächinik. Man ketam tā higos chrij ri k'ix, man ketam tā k'u uvas chkij ri juwi' k'ix, —kācha'. ⁴⁵ Jun utzalaj winaq are kutzijo ri utzil ri k'o pa ranima'. Jun winaq ri man utz taj are kutzijo ri' ri lawaloyil ri k'o pa ranima'. Xaq xuwi kutzijo jun winaq jas ri k'o pa ranima', —xcha ri Jesús.

Waral kätzijox wi ri kieb' u wäch tak'alib'al ja

⁴⁶ Jas che kib'ij chwe: “Qajaw, Qajaw,” —kixcha chwe. Man kinimaj tā k'u ri kinb'ij, —kācha'. ⁴⁷ Kink'ut na chiwäch jachin ruk' kinjunamaj wi ronojel winaq ri kāpe wuk' in, ri kutatab'ej ri kinb'ij xuquje' kānimanik, —kācha'. ⁴⁸ Junam wa' we winaq ri' ruk' jun winaq ri kuyak rachoch. Kuk'ot ri ulew, naj kuqasaj. Kub'an ri tak'alib'al re ri ja puwi' ri ab'aj. Aretaq kāpe jun nimalaj u wo ja', ri ja' kupuk'ij rib' chrij ri ja ri', man kākowin tā k'u chuyiko' misaxik rumal chi yakom wa' puwi' ri ab'aj, —kācha'. ⁴⁹ Ri winaq k'ut ri ketatab'en ri nu tzij, man keniman tā k'u ri', e are' junam ruk' ri winaq ri kuyak ri rachoch puwi' ri ulew, man kub'an tā k'u ru tak'alib'al ri ja. Aretaq kāk'iy ri ja', kupuk'ij rib' chrij ri ja, chanim kätzaqik, kāyojyob' k'u ri ja, —xcha ri Jesús chke.

7

Ri Jesús kukunaj ri patänil re jun chke ri ki nimaqil soldados

¹ Aretaq xto'taj ri Jesús che ki tzijob'exik ri winaq, xe' ri Are' pa ri tinimit Capernaum. ² Chila' k'ut k'o jun achi ki nimal soldados. K'o jun patänil re ri tata' ri sib'alaj loq' chuwäch. Ri achi patäninel are sib'alaj yawab', kāmik kub'ano. ³ Aretaq ri tata' xuta u tzijol ri Jesús, xeutaq b'i jujun chke ri nimaq taq tata'ib' ke ri winaq aj Israel ruk' ri Are' rech kākib'ochi'j chi kopan ruk' chukunaxik ri patänil re. ⁴ Xeb'e'k, xeopan k'u ruk' ri Jesús, sib'alaj xeb'ochi'n che, xkib'ij: Taqal che ri tata' ri' chi kätö' la che, ⁵ rumal chi are jun winaq ri sib'alaj loq' keril ri qa winaqil uj, xub'an k'u qe ri rachoch Dios ri kāmuliq wi qib', —xecha che.

⁶ Xe' ri Jesús, xerachi'laj b'ik. Naqaj chi k'ut k'o wi che ri rachoch ri ki nimal soldados, aretaq ri are' xeutaq b'i jujun taq rachi'l chub'ixik che ri Jesús: Tat,

mäkös ib' la. Man taqal tä chwe chi kok la loq pa ri wachoch. ⁷ Rumal ri xinchomaj in chi man taqal tä chwe chi kinopan in uk' la. Xane xaq xuwi we käb'ij la loq ri tzij, käkunataj na ri patänil we, —kächa ri'. ⁸ Rumal rech chi ri in, in winaq ri k'o jun pa nu wi', ri in k'ut xuquje' kintaqan in pa ki wi' ri nu soldados. Kinb'ij che jun: ¡jat! —kincha che. Ke' k'ut. Kinb'ij che ri jun chik: ¡Sa'j! —kincha che. Ri are' käpetik. Kinb'ij che ri patänil we: ¡Chab'ana wa! —kincha che. Kub'an k'ut, —xcha'.

⁹ Aretaq xuta wa' ri Jesús, sib'alaj xukajmaj. Xutzolq'omij rib', xub'ij chke ri winaq ri e teretoj chrij: Tzij b'a' chi chkixol ri winaq aj Israel man k'o tä jumul nu riqom in jun achi junam ruk' ri tata' ri' ri sib'alaj käkojonik, —xcha chke.

¹⁰ Aretaq xetzelej b'ik ri u taqo'n ri tata' cho ja, xkiriq chi ri patänil re ri tata' ya utz chik ri are'.

Ri Jesús kuya chi ru k'aslemal ri ral ala jun chichu' malka'n

¹¹ Te k'u ri' xe' ri Jesús pa jun tinimit chik, Naín u b'i', xuquje' e b'enaq ruk' k'ia chke ru tijoxelab' kuk' nik'iaj winaq chik. ¹² Naqaj chik k'o wi ri Jesús che ri tinimit, te' xrilo chi k'o jun käminaq telem loq rech käk'am b'i' pa muqik. Ri käminaq ri' are xa jun chi ala, ral jun malka'n chichu'. E k'o k'ia winaq re ri tinimit e teren chrij. ¹³ Aretaq ri Jesús xril ri malka'n, xel ranima' che, xub'ij: Man koq' tä chi la, nan, —xcha che.

¹⁴ Xqeb' ri Jesús ruk' ri käminaq, xuchap koq ri u käxon. Xetak'i k'ut ri e teleninaq. Xub'ij k'u ri Jesús: Ala, —xcha che. Kinb'ij chawe, ¡chatwalijoj! —xcha che ri käminaq.

¹⁵ Xwalij k'u ri ala ri xkäm na, xuchaplej ch'awem. Ri Jesús xujach kan che ru nan. ¹⁶ Sib'alaj xkixej kib' konojel ri winaq, käkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios. Käkb'ij xuquje': K'o jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri sib'alaj nim u b'anik chqaxol.

Xuquje' xkib'ij: Petinaq ri Dios chub'anik utzil che ru tinimit, —xecha ri winaq.

¹⁷ Ri xub'an ri Jesús kätzijox wa' kumal konojel ri winaq aj Judea xuquje' pa ronojel ri tinimit ri e k'o naqaj che ri Judea.

Ru taqo'n ri tat Juan Qasal Ja' keopan ruk' ri Jesús

¹⁸ Ru tijoxelab' ri tat Juan xkiya u tzijoxik ronojel wa' che. Are k'u ri tat Juan xeuch'ab'ej kieb' chke ru tijoxelab'. ¹⁹ Xeutaq b'i' ruk' ri Jesús rech käkita' che ri Are' we qas tzij Are ri Cristo ri käpe na, o we are rajwaxik chi käkeyej na jun chik. ²⁰ Xeopan k'u ri achijab' ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Ri tat Juan Qasal Ja' uj u taqom loq uk' la, chuta'ik che la we lal ri' ri Cristo ri käpe na, o we rajwaxik käqeyej na jun chik, —xecha che.

²¹ Che we chanim ri', aretaq xeopanik, ri Jesús xerutzirisaj k'ia winaq che ri ki yab', xuquje' xeresaj b'i' ri itzel taq espíritu ri e k'o chke jujun winaq. Xub'an k'ut chi xeka'y k'ia moyab'. ²² Te ri' xch'aw ri Jesús, xub'ij chke ru tijoxelab' ri tat Juan: Jitzijoj che ri tat Juan ri iwilom, ri i tatab'em, chi ri moyab' keka'y chik, ri ch'okojib' keb'inik, ri winaq ri k'o itzel ch'a'k chke keutzirisaxik, ri so'rab' käkita chik, ri käminaqib' kek'astajisaxik, xuquje' kätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri meb'a'ib'. ²³ Utz re ri winaq ri man kub'an tä kieb' u k'ux chwij, xane qas tzij käkojon chwe, —xcha chke.

²⁴ Aretaq xeb'e' ru taqo'n ri tat Juan, ri Jesús xuchaplej u tzijoxik ri tat Juan chke ri winaq, xub'ij: ¿Jas ri' ri xe' ala q che rilik pa taq ri juyub' ri ketz'inowik? —kächa'. ¿A xe' ala q che rilik jun winaq ri xa käkieblan ranima' je' ta ne chi are jun aj ri käslab'isax rumal ri kiäqiq'? —kächa'. Man are taj, —kächa'. ²⁵ ¿Jas k'u ri

xe' alaq che rilik? ¿A xe' alaq che rilik jun achi ri u kojom utzalaj taq ratz'iaq? Ri winaq ri k'o je'lalaj taq katz'iaq, ri kekikot ruk' ri ki q'inomal, keriqtaj wa' pa taq kachoch ri nimaq taq taqanelab', —kächa'. ²⁶ ¿Jas k'u lo ri xe' alaq che rilik? ¿A xe' alaq che rilik jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios? —kächa'. Je ri', —kächa'. Ri tat Juan k'ut, are nim na u b'anik chkixol ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —kächa'. ²⁷ Are wa' ri achi ri tz'ib'am chrij pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij:

Kintaq b'ik ri nu taqo'n

ri kånab'ej k'u na chawäch,

ri kusuk'umaj na ra b'e chawäch,

—kächa ri Tz'ib'talik, —xcha ri Jesús. ²⁸ Kinb'ij chiwe chi man k'olinaq tä jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri qas nim na u b'anik cho ri tat Juan ri Qasal Ja' chkixol konojel ri winaq cho ruwächulew, —kächa'. Pune ta ne ri tat Juan are jun ki nimal winaq, ri man qas nim u b'anik jawije' kátaqan wi ri Dios, are nim na u b'anik wa' cho ri tat Juan.

²⁹ Aretaq xkita wa' ri toq'il taq alkab'al xuquje' ri nik'iaj winaq chik ri b'anom ki qasna' rumal ri tat Juan, xkib'ij chi ri Dios qas tzij kub'an' jikomal tzij. ³⁰ Are k'u ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' ri man b'anom tä ki qasna' rumal ri tat Juan, man nim tä xkil wi ri u Tz'ij ri Dios ri tzijom chke. ³¹ Xub'ij k'u ri Qajaw Jesús: ¿Jas k'u ruk' keinjunamaj wi ri winaq re we q'ij junab' ri'? ¿Jas k'u ruk' e junam wi? —kächa'. ³² Xaq e junam kuk' ri alab'om ri e tak'atoj pa taq ri k'ayib'al, ri käkich'ab'ela kib', käkib'ij: "Xqoq'esaj ri su' chiwe, man xixxojow taj. Xqab'an u q'ojom käminaq, man xixoq' tä k'ut," —kecha ri'. ³³ Xul k'u ri tat Juan ri Qasal Ja' ri man wi'j taj, ri man kutij tä vino. Kixtzijon k'u chrij, kib'ij: Xa k'o jun itzelalaj espritu che, —kixcha'. ³⁴ Xinpe k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Kinwi'k, kintij vino. Kixtzijon k'u chwij, kib'ij: Chiwilampe', are jun jiq'alaj achi, jun q'ab'arel ri kachi'l toq'il taq alkab'al xuquje' ajmakib', —kixcha chwe. ³⁵ Ri winaq k'ut ri kaka'n ronojel ruk' no'j, käkik'ut chqawäch chi qas utz ri' ri no'j ri kuya ri Dios, —xcha chke.

Ri Jesús käwi' ruk' jun tata' fariseo

³⁶ Jun chke ri tata'ib' fariseos xuta' toq'ob' che ri Jesús chi käwi' ruk'. Xok k'u b'i pa rachoch ri fariseo, xt'uyi chi' ri mesa. ³⁷ Jun ixoq re b'e, ri kel pa ri tinimit, xuto chi tajin käwi' ri Jesús pa ri rachoch ri fariseo. Xe'k, xuk'am b'i jun k'olib'al kunab'al re alabastro nojinaq che k'ok'alaj kunab'al. ³⁸ Xk'o'ji k'u pa raqan ri Jesús, tajin koq'ik. Xuchaplej ki ja'xik ri raqan ruk' ri u wal u wäch, keusu' k'u che ru wi'. Xeutz'umaj ri raqan, xutix ri k'ok'alaj kunab'al chki. ³⁹ Aretaq ri tata' fariseo ri xula'n ri Jesús xril ri xub'an ri ixoq, xchoman pa ranima', xub'ij: "We ta are q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios we achi ri', kuch'ob' ta ri Are' jachin ri ixoq ri'. Xuquje' kuch'ob' ta na jas u b'anik ri ixoq ri kächapow koq, chi are jun ixoq re b'e wa'," —xcha ri fariseo pa ranima'.

⁴⁰ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che ri fariseo: Tat Simón, k'o ri kwaj kinb'ij na che la, —xcha'.

Xch'aw ri tat Simón, xub'ij che: Ajtj, b'ij b'a' la chwe, —xcha che.

⁴¹ Kub'ij k'u ri Jesús: E k'o kieb' winaq k'o ki k'as ruk' jun ya'l jalomal. Jun chke k'o jun ciento quetzales u k'as ruk' ri tata'. Ri jun chik xa lajuj quetzales u k'as, —kächa'. ⁴² Rumal k'u rech chi man k'o tä ki rajil chutojik ri ki k'as, ri ya'l jalomal xub'ij chke chi utz la' we man käkitoj tä chik, —kächa ri' chke. ¿Jachin k'u chke ri ajk'asib' ri qas loq' xril wi ri ya'l jalomal? —xcha ri Jesús.

⁴³ Xch'aw k'u ri tat Simón, xub'ij: Kinchomaj in chi are ri jun ri nim na u k'as, ri man xutoj tä chik, —xcha'.

Xub'ij ri Jesús che: Utz u ch'ob'ik xb'an la, —kächa che. ⁴⁴ Ri in xinok loq pa ri achoch la. Man xya tä la joron chwe che ki ch'ajik ri waqan. Ri ixoq ri' u ja'm ri waqan che ri u wal u wäch, xeusu' k'u che ru wi', —kächa'. ⁴⁵ Man xintz'umaj tä la. Are k'u ri ixoq aretaq xinok loq, xuchap u b'anik wa' chwe, man u tänab'am tä ki tz'umaxik ri waqan. ⁴⁶ Man xya tä la aceite pa nu wi'. Ri are k'ut u yo'm k'ok'alaj kunab'al chkiq ri waqan. ⁴⁷ Kinb'ij che la chi kesachtaj na ri k'ialaj taq u mak rumal chi sib'alaj loq' kinrilo. Apachin k'ut ri kuna' pa ranima' chi man nim tä más ru mak ri kesachik, man loq' tä más ri Dios chuwäch, —xcha ri Jesús che.

⁴⁸ Xub'ij k'u che ri ixoq: Kesachtaj b'a' ra mak, —xcha che.

⁴⁹ Ri e k'o ruk' ri Jesús chi' ri mesa käkitzijob'ela kib', käkib'ij: ¿Jachin lo wa' we achi ri' ri käsachow mak? —xecha ri'.

⁵⁰ Xub'ij k'u ri Jesús che ri ixoq: Nan, a riqom ru tob'anik ri Dios rumal chi gas tzij katkojonik. Kuya' kate'k, chuxlan b'a' ri awanima', —xcha ri Jesús che.

8

Jujun ixoqib' ketob' ruk' ri Jesús

¹ Te k'u ri' ri Jesús xusolij konojel ri tinimit xuquje' konojel ri nik'iaj k'olib'al ri e k'o wi' winaq, xutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke. Kuya retamaxik ri Utzalaj Tzij re ri Évangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' winaq. E k'o k'u ri kab'lajuj u taqo'n ruk'. ² E b'enaq ruk' xuquje' jujun ixoqib' ri e utzirisam chke itzelalaj taq espíritus xuquje' chke taq ri ki yab'. E are k'u wa': Ri nan María ri káb'ix Magdalena che. Esam k'u b'ik wuqub' itzelalaj taq espíritus che. ³ K'o ri nan Juana, rixoqil ri tat Chuzá, ru mayordomo ri tat Herodes. K'o k'u ri nan Susana, xuquje' k'ia ixoqib' chik ri xkikoj ri jastaq ke chuto'ik ri Qajaw Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri ticol ija'

⁴ Xkimulij k'u kib' k'ia winaq. Xeopan winaq ruk' ri Jesús ri xepe pa ronojel tinimit. Ri Are' xukoj jun k'utb'al chuya'ik tijonik chke, xub'ij: ⁵ Jun ticol ija' xel b'i cho ja, xe' k'u pa tikonijik. Aretaq xjopinik, xqaj jub'iq' ri ija' pa ri b'e, xtak'alexik. Xuquje' xeqaj loq' ri chikop ajuwokaj, xkitij b'i ri ija'. ⁶ Xqaj xuquje' jub'iq' ri ija' pa taq ab'aj. Xuchaplej k'iyem. Xchaqi'jar k'ut rumal chi man k'o tä u raxil ri ulew. ⁷ Xqaj chi jub'iq' pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol. Xk'iy ri ija' junam ruk' ri q'ayes. Xjiq'isax k'u ri tiko'n rumal. ⁸ Xqaj chi jub'iq' pa utzalaj ulew, xeb'el k'u loq, xek'iyik. Xkiya jun ciento ki wäch chkijujunal chupam ru jolom triko, —xcha chke.

Aretaq ri Jesús xto'taj chutzijoxik wa', ko xch'awik, xub'ij: ¿Ri ix ri i jikib'am ri iwanima' chutatab'exik ri nu tzij, chitatab'ej b'a'! —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas ki patän ri k'utb'al ri kukojo

⁹ Ru tijoxelab' xkita' che ri Jesús, xkib'ij: ¿Jas kel kub'ij wa' we k'utb'al ri? —xecha che. ¹⁰ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke: Yo'm chiwe ix ri retamaxik ri man ketam tä ri nik'iaj winaq chik chrij ri u taqanik ri Dios. Keinkoj k'u k'utb'al che ki tijoxik ri nik'iaj winaq chik rech pune keka'yik, je' ta ne chi man k'o tä käkilo, pune käkkitab'ej ri tzij, man käkich'ob' tä ri' ri ki tatab'em, —kächa'.

Ri Jesús kutzijoj chke ru tijoxelab' jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri ticol ija'

¹¹ Are k'u wa' ri kel kub'ij ri xintzijoj chiwe: Ri ija' are ru Tzij ri Dios. ¹² Ri ija' ri xeqaj pa ri b'e, e are junam jas ri winaq ri käkita ri Tzij. Kopan k'u ri Itzel, käresaj ri Tzij pa kanima' rech man kekojon taj, man käkiriq tä ru

tob'anik ri Dios. ¹³ Ri ija' ri xqaj pa taq ab'aj, e are' junam jas ri winaq ri käkik'amowaj ri Tzij. Aretaq käkito, kekikotik. Man k'o tä k'u ri ki xera'. Xa kieb' oxib' q'ij käkikojo. Aretaq k'ut käkichap u riqik k'äx, ketzelej kanoq, —kächa'. ¹⁴ Ri ija' ri xqaj pa taq ri q'ayes e are' junam jas ri winaq ri käkita ri Tzij. Te k'u ri' käkitaqej chi na jumul ri ki b'e'. Sib'alaj ke' kanima' ruk' ri q'inomal ajuwächulew, ke' kanima' kuk' taq ri nimaq'ij, xuquje' ruk' ri ki chak. Käjiq'isax k'u ru Tzij ri Dios pa kanima', man käkiya tä k'u ri ki wächinik, —kächa'. ¹⁵ Ri ija' k'ut ri xqaj pa utzalaj ulew, kinjunamaj kuk' ri winaq ri utz kanima', ri kaka'n ronojel ruk' jikomaj, käkijikib'a kanima' chrij ri Tzij ri xkitatab'ej. Käkitaqej k'ut, sib'alaj kewächinik, —xcha ri Jesús chke.

Man k'o tä jas ri k'u'talik ri mat käq'alajin na

¹⁶ Xub'ij chi na ri Jesús: Man k'o tä jun winaq ri kutzij jun chäj o jun candela, te ri' kuch'uq wa' che jun laq. Man kuya tä k'u wa' chuxe' jun ch'at. Xane kuya wa' chikaj rech kilitaj ru saqil kumal ri winaq ri keb'ok b'i pa ja, —kächa'.

¹⁷ Ronojel ri k'u'talik käq'alajin na. Ronojel ri ch'uqtaq u wi' kel na chi saq rech ketamaxik.

¹⁸ Qas chitatab'ej b'a' na ri kinb'ij, rumal chi apachin ri k'o k'o ruk' käyi' na nik'iaj che. Apachin k'u ri man k'o tä k'o ruk', kesax na jas ri kuchomaj chi k'olik, —xcha chke.

Ri u nan xuquje' nik'iaj taq rachalal ri Jesús keopan ruk'

¹⁹ Xopan k'u ru nan ri Jesús, xuquje' taq ri u chaq', ri ranab'. Man kekowin tä k'ut keqeb' ruk' rumal kech ri k'ialaj winaq. ²⁰ Xb'ix k'u wa' che ri Jesús: Ri nan la xuquje' ri achalal la e tak'atoj cho ja. Käch'ab'ex la kumal, —xecha che.

²¹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: Ri winaq ri käkitatab'ej ru Tzij ri Dios, kaka'n k'u ri kub'ij, e are' nu nan wa', xuquje' e are' wa' ri qas wachalal, —xcha chke.

Ri Jesús kub'ano chi kätäni ri kiäqiq'

²² Pa jun q'ij xok ri Jesús pa jun barco, e rachi'lam k'u ru tijoxelab'. Xub'ij ri Jesús chke: Chujq'ax jela' ch'äqäp che ri mar, —xcha chke.

Xeb'e' k'ut. ²³ E b'enaq puwi' ri mar, swar ri Jesús. Xpe k'u jun nimalaj kiäqiq' ri sib'alaj k'äx puwi' ri mar. Ri barco tajin känöj che ja', je ri' chi xaq kieb' kub'ij pa ki wi'. ²⁴ Xeb'e' ri tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkik'asuj. Xkib'ij che: jQajtij, Qajtij, tajin kujkämik! —xecha che.

Xk'astaj k'u ri Jesús, xuyaj ri kiäqiq' xuquje' ri nimaq taq uwoja'. Xtäni k'u ri kiäqiq', xlilob' u wi' ri ja'. ²⁵ Xub'ij ri Jesús chke ru tijoxelab': ¿Jas che man kixkojon taj? —xcha chke.

Xkixej kib', xkikajmaj ri xub'ano, käkib'ila k'u chb'il kib': ¿Jachin lo wa' ri k'o u taqanik puwi' ri kiäqiq' xuquje' ri ja' je ri' chi keniman che? —xecha ri'.

Ru kunaxik jun aj Gadara ri e k'o itzelalaj taq espíritu che

²⁶ Xeopan k'u pa ri tinimit Gadara, ri k'o apan chuwäch ri Galilea chuchi' ri mar. ²⁷ Aretaq ri Jesús xel loq pa ri barco, xriqtaq rumal jun achi re ri tinimit. Tzk'ia junab' chik e k'o itzelalaj taq espíritu che ri achi. Man kukoj tä chi ratz'iaq. Man käjeqi tä cho rachoq, xane chkixol ri muqub'al käk'o'ji wi we achi ri'. ²⁸ Aretaq xril apan ri Jesús, xuraq u chi', xutzaq rib' chuwäch. Ko xch'awik, xub'ij k'u che ri Jesús: ¿Jas kaj la chwe, tat Jesús? Lal ri' ri u K'ojol ri Nimalaj Dios aj Chikaj, —kächa che. jB'ana b'a' la toq'ob', mab'an la k'äx chwe! —xcha che ri Jesús.

²⁹ Xub'ij wa' rumal chi ri Jesús tajin kätäqan che ri itzelalaj espíritu chi kel b'i che ri achi. Tzk'ia junab' k'o u taqanik ri itzelalaj espíritu puwi' ri achi. Pune kächajixik, käxim k'u kuk' ximib'al re ch'ich', xuquje' chapb'al aqanaj, ri

achi xa keut'oqopij wa', kel b'ik. Ri itzelalaj espíritu kâresaj b'i ri achi, kuk'am b'i pa taq juyub' ri ketz'inowik. ³⁰ Xuta' ri Jesús che, xub'ij: ¿Jas ri a b'i'? —xcha che.

Xub'ij che ri Jesús: Ri nu b'i' are K'iyal, —xcha'.

Xub'ij wa' rumal chi sib'alaj e k'ia ri itzelalaj taq espíritu ri e okinaq che ri achi. ³¹ Ri itzelalaj taq espíritu xkib'ochi'j ri Jesús chi meutaq b'i pa ri q'equmalaj jul. ³² E k'ia k'u ri aq ri tajin keyuq'ux apan pa ri juyub'. Xkib'ochi'j chi chuya chke chi keb'ok chke ri aq. Je'ey, —xcha ri Jesús chke. ³³ Xeb'el k'u b'i ri itzelalaj taq espíritu che ri achi, xeb'ok chke taq ri aq. Konojel ri aq junam xkik'iaq b'i kib' chutza'm ri juyub', xetzaq b'i pa ri mar, xejiq'ik.

³⁴ Aretaq ri ajuq'ab' xkil ri xb'antajik, xeanimajik, xeb'e'k. Xkiya u tzijol wa' chke ri winaq pa ri tinimit, xuquje' pa taq ri juyub'. ³⁵ Xeb'el loq ri winaq che rilik ri xb'antajik. Xeopan ruk' ri Jesús. Xkiriq' k'u ri achi ri xeb'el wi ri itzelalaj taq espíritu, kojom chi ri ratz'iaq, man ch'uj tä chik. T'uuyul k'u ri are' chuwäch ri Jesús. Xkixej k'u kib' ri winaq. ³⁶ Ri winaq ri xeilow wa' ri xb'anik xkitzijoj wa' chke ri jule' winaq chik jas ri rutzirisaxik ri achi ri xek'oji na k'ia itzelalaj taq espíritu che. ³⁷ Te k'u ri' konojel ri winaq ri e jegel wi jela' chrij ri tinimit Gadara, xkib'ochi'j ri Jesús chi chel b'ik kuk' rumal chi sib'alaj xkixej kib'. Xok chi b'i ri Jesús pa ri barco, xtzelejik. ³⁸ Ri achi ri xeb'el wi ri itzelalaj taq espíritu sib'alaj xub'ochi'j ri Jesús chi kuya che chi ke' ruk'. Ri Jesús xutaq b'i cho rachoch, xub'ij che: ³⁹ Chattzelej b'i cho awachoch, cheatzijoj konojel ri nimaq taq utzil ri u b'anom ri Dios chawe, —xcha che.

Xe' k'u ri achi, xuchap ki tzijoxik chke konojel ri winaq re ri u tinimit ri nimaq taq utzil ri u b'anom ri Jesús che.

Waral kâqil wi ri xub'an ri u mia'l ri tat Jairo xuquje' ri ixoq ri xuchap koq ri ratz'iaq ri Jesús

⁴⁰ Aretaq xtzelej b'i ri Jesús, e k'o k'ia winaq ri xlek'ulanoq, xekikotik. Konojel keye'm ru tzelejik. ⁴¹ Xopan k'u jun achi ruk' ri Jesús, tat Jairo u b'i ri achi ri'. Are ki nimal ri winaq wa' pa ri rachoch Dios. Xupach b'a' rib' cho ri Jesús, xub'ochi'j chi kopan cho rachoch. ⁴² Xa jun chi u mia'l ri achi ri', kraj kab'lajuj u junab'. Kämik k'u kub'ano. Xe' ri Jesús ruk'. B'enaq k'u pa ri b'e, sib'alaj käpitz' kumal ri k'ialaj winaq.

⁴³ K'o k'u jun ixoq ri u riqom k'äx kab'lajuj junab' rumal ru kik'el ri xa kelik, man kätäni tä che. U sachom k'u ronojel ru rajil kuk' kunanelab'. Man k'o tä jun ri kowininaq che rutzirisaxik. ⁴⁴ Xqeb' k'u chrij ri Jesús, xuchap koq ru chi' ru q'u'. Chanim k'ut xtäni ru kik'el ri kelik.

⁴⁵ Xub'ij k'u ri Jesús: ¿Jachin ri' ri xinchapowik? —xcha'.

Konojel ri winaq xkib'ij chkiujunal: Man in tä ri', —xecha che. Xub'ij k'u ri tat Pedro xuquje' ri e k'o ruk': Qajtij, ¿a mat kil la chi e k'ia ri winaq ri e k'o chij la? Käpitz' b'a' la kumal konojel. ¿Jas che käb'ij la: “¿Jachin ri' ri xinchapowik?” —kächa la, —xcha ri tat Pedro che.

⁴⁶ Xub'ij k'u ri Jesús che: K'o jun winaq ri xinchapowik. Xinna' chi xel jub'iq' ri nu chuq'ab' chukunaxik jun winaq, —xcha chke.

⁴⁷ Aretaq ri ixoq xrilo chi man xk'u'taj taj, xqeb' ruk' ri Jesús, käb'irb'itik. Xxuki chuwäch. Xuq'alajisaj chkiwäch konojel ri winaq jas che xuchap koq ri Jesús, xuquje' chi xkunatajik. ⁴⁸ Xub'ij ri Jesús che: Nan, xkunataj la rumal chi käkojon la chwe, —kächa'. Kuya' ke' la, chuxlan b'a' anima' la, —xcha ri Jesús che.

⁴⁹ K'ä tajin kätzijon na ri Jesús, aretaq xopan jun ajuworachoch ri ki nimal ri winaq re ri rachoch Dios. Xub'ij che ri tat Jairo: Xkäm ri mia'l la, —kächa che. Xaq mäya chi la latz' che ri Ajtij, —xcha che.

⁵⁰ Aretaq ri Jesús xuta ri xb'ixik, xch'awik, xub'ij che ri tat Jairo: Mäxej ib' la, —kächa'. Xane kojon la chwe. Kutzir k'u na ri ali, —xcha che.

⁵¹ Aretaq xopan cho rachoch ri tat Jairo, man xraj tä ri Jesús chi k'o jachin kok b'i ruk', xaq xuwi ri tat Pedro, ri tat Juan, ri tat Jacobo, xuquje' ru nan tat ri ali. ⁵² Konojel ri e k'o chila' tajin keb'oq'ik, käkik'is kib' che oq'ej. Xub'ij ri Jesús chke: Man koq' tä chi alaq. Man käminaq tä ri ali, xane xaq käwarik, —xcha chke.

⁵³ Ri winaq k'ut xa käketze'j u wäch ri Jesús rumal chi ketam chi käminaq chi ri ali. ⁵⁴ Ri Jesús xuchap ri ali che ru q'ab', ko xch'awik, xub'ij: Ali, chatwalijoq, —xcha che.

⁵⁵ Xtzelej k'u loq ri ranima'. Chanim xwalijik. Xtaqan k'u ri Jesús chke chi chkiya che ri kutijo. ⁵⁶ Xkikajmaj wa' ru tat u nan. Ri Jesús xeupixb'aj chi k'o mäki'b'ij wi wa' ri xb'antajik.

9

Ri Jesús keutaq b'i ri kab'lajuj u tijoxelab' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xuquje' che kunanik

¹ Ri Jesús xeusik'ij ri kab'lajuj u tijoxelab' ruk'. Xuya chke chi käk'o'ji ki taqanik pa ki wi' konojel ri itzelalaj taq espíritus rech kekesaj b'i chke ri winaq. Xuquje' xuya chke chi kekikunaj ri yawab'ib'. ² Xeutaq b'ik chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xeutaq b'i xuquje' che ki kunaxik ri yawab'ib'. ³ Xub'ij ri Jesús chke: K'o mik'am b'ik che ri b'e. Mik'am b'i i ch'imiy, i chim, i wa, o ri i rajil. Xa jun iwatz'iaq chijujunal kik'am b'ik, —kächa chke. ⁴ Apachike ja ri kixok wi, chixkanaj kan chila' k'ä kitaqej chi na b'i jumul ri i b'e. ⁵ We k'o jun tinimit ri man kixk'ulax tä wi, chixel b'i chila', chitota' kan ri ulew ri k'o chke ri iwaqan chuq'alajisaxik chki' ri winaq re ri tinimit ri' chi man utz tä ri kaka'no, k'o ki mak, —xcha chke.

⁶ Xeb'e' k'ut, xeb'e' pa taq konojel ri alaj taq tinimit. Xkitzijo' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xuquje' xka'n kunanik pa taq konojel ri tinimit.

Käkämisax ri Juan Qasal Ja'

⁷ Ri nim taqanel Herodes xretamaj ronojel ri tajin kub'an ri Jesús. Man kuriq taj jas kub'ano rumal chi e k'o jujun käkib'ij chrij ri Jesús: Xk'astaj loq ri tat Juan Qasal Ja' chkixol ri käminaqib', —kecha'. ⁸ Xuquje' e k'o jule' chik käkib'ij chrij ri Jesús: Ri Elías, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer u k'utum rib' chqawäch, —kecha'. Käkib'ij k'u jujun winaq chik: Jun chik chke ri ojer taq q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios xk'astaj loq chkixol ri käminaqib', —xecha ri'. ⁹ Xub'ij k'u ri tat Herodes: In xintaqan che resaxik u jolom ri tat Juan. ¿Jachin ta k'u lo ri' ri je' taq wa' nu tom chrij? —xcha'.

Kutzukuj k'u rilik u wäch ri Jesús.

Ri Jesús kuya ki wa job' mil winaq

¹⁰ Aretaq xetzelej loq ri u taqo'n ri Jesús, xkib'ij che ri Are' ronojel ri ki b'anom. Ri Jesús xeuk'am b'ik, xeb'e' k'u ki tukiel wi pa jun tinimit, Betsaida u b'i'. ¹¹ Aretaq xketamaj ri winaq chi xel b'i ri Jesús, xeteri b'i chrij. Xeuk'ulaj k'u ri Jesús, xeutzijob'ej chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, xuquje' xeukunaj ri yawab'ib'.

¹² Qajem k'u kub'an ri q'ij, xeqeb' ri kab'lajuj u tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Chetaqa la b'i ri winaq rech keb'e' pa taq ri tinimit, xuquje' cho taq ri kachoch ri winaq ri e k'o chunaqaj ri tinimit, che roqñanexik kib' churiqik ri kächijub. Uj k'o k'u waral pa taq juyub' ri kätz'inowik, —xcha che.

¹³ Xub'ij ri Jesús chke: Chiya ix ri käkätijo, —xcha che.

Xkib'ij k'u ru tijoxelab' che: Man k'o tä k'o quk' xane xa job' kaxlan wa kuk' kieb' kär. ¿A kuje' ta k'u lo chuloq'ik ri ki wa konojel we winaq ri'? —xcha che.

¹⁴ Kraj k'u e k'o job' mil achijab'. Xub'ij ri Jesús chke ru tijoxelab': Chib'ij chke ri winaq chi keku'b'i pa taq mulaj re nik'iaj taq ciento, —xcha che.

¹⁵ Je' xka'no, xeku'b'i k'u konojel ri winaq. ¹⁶ Ri Jesús xeuk'am ri job' wa kuk' ri kieb' kär, xka'y k'u chikaj, xeutewchij. Te ri' xeupiro, xeuya chke ru tijoxelab' rech käkijach wa' chkiwäch ri winaq. ¹⁷ Konojel xewi'k, xenojik. Xkimulij k'u ri ch'äqataq wa. Are kab'lajuj chikäch ri xek'oltajik.

Ri tat Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo

¹⁸ Pa jun q'ij ri Jesús tajin kub'an orar. E k'o ru tijoxelab' ruk' pa ki tukiel wi. Ri Jesús xuchap u ta'ik chke, xub'ij: ¿Jas käkib'ij ri winaq chi jachin ri' ri in? —xcha che.

¹⁹ Xech'awik, xkib'ij che: E k'o jujun käkib'ij chi lal ri' ri tat Juan Qasal Ja'. Jule' chik käkib'ij chi lal ri' ri Elías, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. E k'o chi nik'iaj käkib'ij chi lal jun chik chke ri ojer taq q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xk'astaj loq chkixol ri käminaqib', —xcha che.

²⁰ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿Jas k'u kib'ij ix chi jachin ri in? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij: Lal ri' ri Cristo ri taqom la loq rumal ri Dios, —xcha che.

Ri Jesús kutzijoj chi käkäm na

²¹ Ri Jesús sib'alaj xeupixb'aj ru tijoxelab' chi k'o mäkib'ij wi wa' chi are ri Cristo. ²² Xub'ij chke: Rajwaxik chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinriq na sib'alaj k'äx, kinxutux na kumal ri nimaq taq tatab'ib', kumal ri ki nimaqil sacerdots aj Israel xuquje' kumal ri tijoxelab' re ri Pixab', —kächa'. Xuquje' rajwaxik chi kinkämisax na. Te k'u ri' kink'astaj chi k'u na churox q'ij chkixol ri käminaqib', —xcha che.

²³ Xub'ij k'u ri Jesús chke konojel: We k'o jun kraj käpe wuk' in, rajwaxik chi mub'an xa jas ru rayinik ri are'. Rajwaxik chi kutelej loq ru cruz ronojel q'ij, chpet wuk' in. ²⁴ Apachin ta ne ri nim kril wi ru k'aslemaal cho ru wächulew, käsach na u wäch wa'. Apachin ta ne ri kuya na ru k'aslemaal rumal wech in, käk'oji na u k'aslemaal ri man k'o tä u k'isik, —kächa che. ²⁵ ¿Jas lo ri utzil kuriq jun winaq we kärechb'ej konojel ri jastaq ajuwächulew, kuya k'u ri ranima' che tojb'al ke, käsach k'u u wäch we winaq ri'? —kächa che. ²⁶ Apachike winaq ri xa käk'ix chwe in, xuquje' che ri nu tzij, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kink'ix na xuquje' che ri winaq ri' aretaq kintzelej loq ruk' nimalaj chuq'ab' jas ru petik jun nim taqanel. Känimarisax na nu q'ij pa ri q'ij ri' junam jas ru nimarisaxik u q'ij ri nu Tat xuquje' ri loq'alaj taq ängeles, —kächa'. ²⁷ Are qas tzij ri kinb'ij in chiwe chi e k'o jujun chke ri e k'o waral chnuwäch ri man kekäm tä na k'ä käkil na ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, —xcha che.

Käk'extaj ru ka'yeb'al ri Jesús

²⁸ Kraj xke' wajxaqib' q'ij u b'im chi kan wa' ri Jesús, te k'u ri' xeuk'am b'i ri tat Pedro, ri tat Juan xuquje' ri tat Jacobo, xepaqi k'u puwi' ri juyub' chub'anik orar. ²⁹ Aretaq tajin kub'an orar, xk'extaj ru ka'yeb'al ri Jesús. Sib'alaj xjuluw ri rätz'iaq, sib'alaj saqlolaj xub'ano je' jas ri saq tew.

³⁰ Tzakjamb'al chik, e k'o k'u kieb' achijab' xetak'tob'ik, tajin ketzijon ruk' ri Jesús, e are ri mam Moisés rachi'l ri mam Elías. ³¹ Sib'alaj je'l ru juluwem ki wäch. Käkitzijob'ej k'u ri Jesús chrij ri relik b'ik cho ru wächulew, are la' ru kämikal ri kuriq na pa Jerusalén. ³² Pune ri tat Pedro xuquje' ri e k'o ruk' sib'alaj k'äx ki waram, man xewar taj. Xkilo chi sib'alaj je'l ru juluwem wäch ri Jesús xuquje' ri ki wäch ri kieb' achijab' ri e k'o ruk'. ³³ Elem kaka'n b'i ri achijab', xub'ij ri tat Pedro che ri Jesús: Qajtij, ¡sib'alaj utz chi uj kujk'oji na waral! Qa'na oxib' káb'al, jun che la, jun che ri qa mam Moisés, xuquje' jun che ri qa mam Elías, —xcha che.

Je' xub'ij wa' ri tat Pedro rumal chi man kuriq taj jas kub'ij. ³⁴ Je' tajin kub'ij wa' aretaq xqaj jun utz' chkiq, xech'uqtaq k'ut. Xkixej kib' ri tijoxelab' aretaq ri utz' xech'uqu. ³⁵ Xch'aw k'u u loq jun chupam ri utz', xub'ij: ¡Are loq'alaj nu K'ojol wa'! Chitatab'ej ri kub'ij, —xcha'.

³⁶ Aretaq xtäni ri ch'awem, xkanaj kan ri Jesús u tukiel. Man xech'aw tä chi k'u ru tijoxelab'. Xuquje' pa taq ri q'ij ri' man xkitzijoj tä che jachin jun winaq ri xkilo.

Ri Jesús kärutzirisaj jun ala ri k'o jun itzelalaj espíritu che

³⁷ Chukab' q'ij aretaq xeqaj loq puwi' ri juyub', e k'o k'ia winaq ri xeb'el loq churiquik ri Jesús. ³⁸ K'o k'u jun achi kuk' ri winaq, ko xch'awik, xub'ij: Qajtij, b'ana la toq'ob' chwe, —xcha'. Chilampe la ri nu k'ojol xa jun chi ala ri k'o wuk'. ³⁹ Amaq'el kächap rumal jun itzelalaj espíritu. Kuraq u chi' ri ala. Ri itzelalaj espíritu kub'aq'atila', kupuluwisaj u pu chi', xuquje' kutota', —kächa'. Tzman kraj taj kel che ri ala, —xcha ri tata'. ⁴⁰ Xeinb'ochi'j ri tijoxelab' la che resaxik ri itzelalaj espíritu, man xekowin tä k'u che, —xcha'.

⁴¹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij: ¡Ay, winaq! Man ala q nimanelab' taq winaq taj, tzman käkojon tä ala, —xcha chke. ¿A are kaj ala q chi xaq kink'oji in uk' ala q ronojel q'ij che to'ik ala q? Xke' k'ia ri q'ij nu kuyum ri mak ala q, —xcha chke. Xub'ij k'u che ri achi: K'ama la loq ri K'ojol la, —xcha che.

⁴² Aretaq tajin käqeb' ri ala ruk' ri Jesús, ri itzelalaj espíritu xuk'ia q pulew, xub'aq'atila'. Ri Jesús xuyaj ri itzelalaj espíritu, xrutzirisaj ri ala. Xujach b'ik che ru tat. ⁴³ Konojel ri winaq xkikajmaj ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios.

Ri Jesús kutzijoj chi na jumal chi käkämik

Ri winaq sib'alaj tajin käkikajmaj ri xub'ano, xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke ru tijoxelab': ⁴⁴ Chikojo retal wa' ri kinb'ij chiwe, —kächa chke. ¡Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach na b'i pa ki q'ab' ri winaq! —xcha'.

⁴⁵ Man xkich'ob' tä k'u ru tijoxelab' jas ri xub'ij chke. Man xyl' tä chke chi käkich'ob' we tzij ri'. Xkixej k'u kib' chuta'ik che jas kel kub'ij wa' ri xub'ij chke.

Ri tijoxelab' käkichomala kib' chrij jachin chke are nim na u b'anik

⁴⁶ Te k'u ri' ri tijoxelab' xkichap u chomalaxik kib' chrij jachin chke are ri nim na u b'anik chkixol. ⁴⁷ Aretaq ri Jesús xretamaj ri xkichomaj pa kanima', xuk'am apan jun ak'al, xutak'ab'a ruk'. ⁴⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Apachin jun winaq ri qas käk'amow we ak'al ri' rumal wech in, in ri' kinuk'amo xuquje'. Apachin k'u ri kink'amow in, kuk'am ri' xuquje' ri xintaqow loq. Apachin k'u chiwe ri man nim tä u b'anik, tzare wa' ri nim na kinwil in, —xcha chke.

Apachin jun winaq ri man kub'an tä u k'ulel chqe, are ri' kujuto' na

⁴⁹ Xub'ij k'u ri tat Juan che ri Jesús: Qajtij, qilom jun ri keresaj itzelalaj taq espíritu pa ri b'i' la. Xqaq'il k'u kanoq rumal chi man are tä jun quk', —xcha che.

⁵⁰ Xub'ij ri Jesús che: ¡Miq'ila chik! —xcha'. Apachin jun winaq ri man kub'an tä u k'ulel chqe, kujuto' na ri', —xcha chke.

Ri Jesús keuyaj ri tat Jacobo, ri tat Juan

⁵¹ Xqetet k'u loq ri q'ij re ru k'amik b'i ri Jesús chikaj, xujikib'a k'u ri ranima' che ru b'inem pa ri tinimit Jerusalén. ⁵² Ri Jesús xeutaq b'i u taqo'n rech kenab'ej b'i chuwäch pa ri b'e. Xeb'e' k'ut, xeopan pa jun alaj tinimit re Samaria, xkitzukuj jawije' ri käwar wi ri Are', xuquje' ri käwi' wi chila'. ⁵³ Ri winaq ajchila' man xkik'ulaj tä k'ut, rumal chi xkilo chi b'enam re ri Jesús pa Jerusalén. ⁵⁴ Aretaq ri tijoxelab', ri tat Jacobo, ri tat Juan xkil wa' jas ri xkib'an ri ajtinimit, xkib'ij: Qajaw, ¿a kaj la chi kujtaqan chuqasaxik q'aq' chikaj rech käk'is ki wäch we winaq ri', je' jas xub'an ri Elías, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer? —xcha che.

⁵⁵ Xutzolq'omij rib' ri Jesús, xeuyajo, xub'ij chke: ¿A xa man kich'ob' taj chi are ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios ri kätaqan pi wi'? Man are tä k'u ru rayinik ri Are' chi je' kib'an wa'. ⁵⁶ Ri in k'ut, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man xinpe tä chusachik ki wäch ri winaq, xane che ki to'ik, —xcha chke.

Xeb'e' k'u pa jun alaj tinimit chik.

Ri Jesús keupixb'aj oxib' winaq ri kākaj keb'ok che u tijoxelab' ri Are'

⁵⁷ E b'enaq k'u pa ri b'e, k'o jun achi xub'ij che ri Jesús: Qajaw, kine' uk' la apawije' ta ne ri ke' wi la, —xcha che.

⁵⁸ Xub'ij ri Jesús che: Ri yak e k'o taq ri ki jul, xuquje' e k'o ri ki sok ri chikop ajuwokaj. Are k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man k'o tä jawije' kinwar wi, —xcha'.

⁵⁹ Xub'ij ri Jesús che ri jun chik: Sa'j wuk', —xcha che.

Xub'ij ri are': Qajaw, ya la chwe chi nab'e kine'k, kinmuq na kan ri nu tat aretaq kākämik, —xcha che.

⁶⁰ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij che: Cheaya kan ri käminaqib' pa ri ki mak chekimuq ri ki käminaq. Ri at k'ut, jatzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, —xcha ri Jesús che.

⁶¹ Jun achi chik xub'ij: Qajaw, kine' na uk' la, —kächa'. Nab'e k'ut ya la chwe chi kine'k, keinch'ab'ej na kan ri ajuwowachoch, —xcha che.

⁶² Xub'ij ri Jesús che: Jun winaq ri kuchap u b'anik taji'n, we kusaq'orij ru chak, man kuk'is taj, man k'o tä u patän wa'. Xuquje' jun winaq ri kraj kok che tijoxel we, ri xa kub'an kieb' ranima', man k'o tä k'u u patän wa' che ri Dios pa ru taqanik pa ki wi' ri winaq, —xcha chke.

10

Oxk'al lajuj u tijoxelab' ri Jesús ketaq b'ik

¹ Te k'u ri' ri Jesús xeucha' oxk'al lajuj u tijoxelab' chik. Pa kakab'il xeutaq b'ik rech kenab'ej b'i chuwäch. Xeb'e' k'u pa ronojel tinimit, xuquje' jawije' chi' ri rajwaxik ke' wi na ri Jesús. ² Xub'ij ri Jesús chke: Qas nim ri jach', xa k'u e kieb' oxib' ri ajchakib'. Chib'ochi'j b'a' ri Rajaw ri jach' chi cheutaqa b'i ajchakib' pa ru jach', —kächa chke. ³ ¡jix b'a'! Kixintaq b'ik je' ta ne chi ri ix, ix alaj taq chij chkixol ri utiw. ⁴ Miwuk'aj b'i i bolsa che ri i rajil. Mik'am b'i ri i chim, mik'am k'u b'i ri i xajäb'. Mixtak'i che tzij pa taq ri b'e rech man kixb'eytaj taj. ⁵ Apachike ja ri kixok wi, chib'ij nab'e: Chuxlan b'a' kanima' ri winaq ri e k'o pa we ja ri', —kixcha chke. ⁶ We k'o jachin jun winaq cho ri ja ri' ri qas kraj chi kuxlan ranima', kuk'amowaj na wa' ri i tzij re tewchib'al, kuxlan k'u na ranima'. Are k'u we man k'olik, man kakanaj tä kan ri tewchib'al pa ki wi' ri winaq re ri ja ri'. ⁷ Chixkanaj kan pa ri jun ja

ri'. Xaq mixb'in chi' taq ja. Kitij na ri käyi' chiwäch, rumal chi ya'tal che ri ajchak chi kuk'am ri tojb'al re ru chak, —kächa chke. ⁸ Apachike tinimit ri kixopan wi, we kixkik'ulaj, chitija ri käkiya chiwäch. ⁹ Chikunaj ri yawab'ib' ri e k'olik, chib'ij k'u chke: “Naqaj ix k'o wi che ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq,” —kixcha chke. ¹⁰ Apachike tinimit ri kixopan wi, ri man kixkik'ulaj tä wi ri winaq, chib'ij kan wa' chke aretaq kixel b'ik: ¹¹ “Xuquje' ne ri ulew re ri tinimit alağ ri nak'al chke ri qağan, käqatota' na kan che q'alajisab'al chij alağ chi man utz tä ri käb'an alağ. Chich'ob'o b'a' chi naqaj chech alağ k'o wi ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq,” —kixcha chke. ¹² Kinb'ij k'u chiwe chi pa ri q'ij ri käpetik, ri kuq'at na tzij ri Dios, kätan na ri' ri k'äjisab'al u wäch ri tinimit Sodoma* chuwäch ri k'äjisab'al u wäch ri tinimit ri', —xcha ri Jesús.

Waral kätzijox wi ri käka'n ri winaq ri man keniman taj

¹³ jK'äx iwe, winaq re ri tinimit Corazín! jK'äx iwe, winaq re ri tinimit Betsaida! We ta xeb'an ri kajmab'al ri' pa ri tinimit Tiro, pa ri tinimit Sidón, jas ri xeb'antaj iwuk' ix, k'extajinağ tä chi na ri kanima' ri winağ jela', ki kojom ta chi katz'iağ ri kuq'alajisaj chi keb'isonik. Xuquje' k'o ta b'anom wi ri kuq'alajisaj chi are ri ki mak ri keb'ison che, —kächa'. ¹⁴ Rumal ri' kätan na ri k'äjisab'al ki wäch ri winaq aj Tiro, aj Sidón chuwäch ri k'äjisab'al i wäch ix aretağ käq'at na tzij pi wi'. ¹⁵ Ri ix k'ut, winaq re ri tinimit Capernaum, ri sib'alaj xinimarisaj iwib', k'a pa ri q'aq' kixqasax wi na, —xcha chke.

¹⁶ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij: Apachike winaq ri kutatab'ej ri i tzij ix, in ri' ri kinutatab'ej. Apachin ri man nim tä kixrilo, in ri' ri man nim tä kinril wi xuquje'. Apachin k'u ri man nim tä kinrilo, man nim tä käril wi ri' ri xintaqow loğ, —xcha chke ru tijoxelab'.

Ketzelej loğ ri oxk'al lajuj tijoxelab'

¹⁷ Ruk' kikotem k'ut zetzelej loğ ri oxk'al lajuj tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkib'ij: Qajaw, xuquje' ri itzelalaj taq espíritus keniman chqe aretağ käqakoğ ri b'i' la, —xcha che.

¹⁸ Xub'ij ri Jesús chke: Ri in xinwil ri xub'an ri Satanás, aretağ xtzağ loğ chikaj jas kub'an ri kaypa'. ¹⁹ Ri in nu yo'm ri i chuq'ab' rech kixkowinik kitak'alej tağ kumätz xuquje' tağ ixterix. Nu yo'm xuquje' ri i chuq'ab' chrij ronojel ri kub'an ri qa K'ulel, rech kixch'akan na puwi', man k'o tä k'u jas jun k'äx ri käkowin chub'anik chiwe ix, —kächa'. ²⁰ Mixkikot b'a' rumal chi ri itzel tağ espíritus keniman chiwe, xane are chixkikot na rumal chi e tz'ib'am ri i b'i' chikaj, —xcha chke.

Käkikot ri ranima' ri Jesús

²¹ Qas pa ri hora ri' sib'alaj xkikot ri Jesús rumal ri Loğ'alaj Espiritu, xub'ij: Maltiox che la, Tat, lal Rajaw ri kajulew, chi xb'an la chi ri ajno'jab', xuquje' ri k'o ketamb'al man käkich'ob' tä wa' we tzij ri'. Xane xek'ut la chkiwäch winaq ri man k'o tä ketamb'al je' ta ne e are' alaj tağ ak'alab'. Je', Tat, je ri' ri utzalaj rayinik la, —xcha ri Jesús che.

²² Xub'ij xuquje': Ronojel ri k'olik are jachom chwe in rumal ri nu Tat. Man k'o tä jun ri qas retam jachin ri' ri u K'ojol ri Dios. Xaq xuwi ri qa Tat retam. Man k'o tä k'u jun ri qas retam jachin ri' ri Dios qa Tat, xane xaq xuwi ri u K'ojol. Apachin k'u chuwäch ri kraj ri u K'ojol ri Dios kuk'ut wi wa', xuquje' ri winaq ri' retam jachin ri' ri Dios qa Tat, —xcha ri Jesús.

* **10:12** Ri kieb' tzij “Sodoma” y “Gomorra” kerigtaj pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

²³ Ri Jesús xutzolq'omij rib' kuk' ru tijoxelab', xub'ij chke pa ki tukiel wi: Utz ke ri winaq ri käkil ronojel wa' ri tajin kiwil ix, —kächa'. ²⁴ Je' kinb'ij chiwe chi e k'o k'ia chke ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' nimaq taq taqanelab' ri xkirayij ri rilik jas ri kiwil ix, man xkil tä k'ut. Xkirayij u tatab'exik jas ri kitatab'ej ix, man xkita tä k'ut, —xcha ri Jesús chke.

Ri xb'an rumal ri utzalaj tata' aj Samaria

²⁵ Xtak'i k'u aq'an jun tijonel re ri Pixab' che resaxik u pu chi' ri Jesús, xuta' che, xub'ij: Ajtij, ¿jas k'u kinb'an in rech kinriq na ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik? —xcha che.

²⁶ Xub'ij ri Jesús che: ¿Jas ri' ri tz'ib'am pa ri Pixab'? ¿Jas pu ri käsik'ij la u wäch? —xcha'.

²⁷ Xch'aw chi ri tijonel re ri Pixab', xub'ij: "Sib'alaj chiwaj ri i Dios ri Iwajaw, chijikib'a ri i k'ux, chijikib'a ri iwanima' chrij, chikojo ri i chomanik, chitija k'u i chuq'ab' chub'anik wa'," —kächa'. "Chiwaj k'u ri iwach winaq jas ri ix kiwaj iwib'," —kächa ri Loq' Pixab', —xcha ri tata'.

²⁸ Xub'ij ri Jesús che ri tata': Qas tzij ri b'im la. B'ana b'a' la wa', k'o k'u na ri k'aslemal la, —xcha che.

²⁹ Are k'u ri tata' kraj kuq'alajisaj rib' chi jikom ranima', xub'ij k'u che ri Jesús: ¿Jachin ri' ri wach winaq? —xcha che.

³⁰ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij che: Jun achi xel b'i pa ri tinimit Jerusalén, b'enam k'u re pa ri tinimit Jericó. Xchap k'u kumal elaq'omab' pa ri b'e. Ri e are' xkesaj b'i ri ratz'iaq, xkich'ayo. Xeb'e' k'ut, xkiya kanoq. Xa k'u jub'iq' man xkäm ri achi, —kächa'. ³¹ Xqaj k'u b'i jun chke ri sacerdotes aj Israel pa ri b'e ri'. Aretaq xril ri achi, naj xok'ow wi che. ³² Xopan xuquje' jun tata' Levita jawije' k'o wi ri achi. Aretaq xril ri achi soktajinaq, ri are' naj xok'ow wi che xuquje'. ³³ B'enaq k'u jun tata' aj Samaria pa ri b'e ri'. Aretaq xril ri achi ri soktajinaq pol pa ri b'e, xel ranima' che, xutoq'ob'isaj u wäch. ³⁴ Xqeb' ruk' ri achi, xukoj kunab'al chke ru soktajik, xupiso. Te ri' xuya ri achi chrij ru kiej, xuk'am b'i pa jun ja warb'al, xrilij k'u chila', —kächa'. ³⁵ Chukab' q'ij aretaq xel b'ik ri tata' aj Samaria, xresaj loq ru rajil, xuya nik'iaj che ri rajaw ri warb'al, xub'ij che: "B'ana b'a' la toq'ob' chwe, chilij la we achi ri'. Ronojel ri käsach na la chrij, kintoj na che la aretaq kintzelej loq," —xcha che, —kächa ri Jesús. ³⁶ Ri Jesús xuta' che ri tijonel, xub'ij: ¿Jas ri chomanik la? ¿Jachin chke ri oxib' winaq ri' are ri qas rach winaq ri achi ri xchap kumal ri elaq'omab'? —xcha che.

³⁷ Xch'aw chi ri tijonel re ri Pixab', xub'ij: Ri xutoq'ob'isaj u wäch, are qas rach winaq, —xcha'.

Xub'ij k'u ri Jesús che: Ri lal, b'ana b'a' la junam jas ri xub'an ri tata' aj Samaria, —xcha che.

Ri Jesús kopan cho kachoch ri nan María, ri nan Marta

³⁸ Xutaqej ru b'e ri Jesús, e rachi'l k'u ru tijoxelab'. Xeopan pa jun alaj tinimit. Jun ixoq, Marta u b'i, xeuk'ulaj cho rachoch. ³⁹ Ri nan Marta k'o jun u chaq', María u b'i'. Xt'uyi k'u ri nan María chuwäch ri Jesús chutatab'exik ri kub'ij. ⁴⁰ Sib'alaj latz' k'u u wäch ri nan Marta rumal rech ri k'ia u chak. Xopan ruk' ri Jesús, xub'ij che: Qajaw, ¿a xaq kil la chi ri nu chaq' kinuya kan nu tukiel chub'anik ri chak? B'ij b'a la che chi chinuto', —xcha che.

⁴¹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Marta, Marta, sib'alaj are kachomaj ri a chak. Tzb'enaq awanima' ruk'. ⁴² K'o k'u ri qas rajwaxik. Are k'u ri María are xucha' ri utz na, man kesax tä k'u wa' che, —xcha ri Jesús che.

11

Ri Jesús kuk'utu jas u b'anik orar

¹ Ri Jesús tajin kub'an orar pa jun k'olib'al chik. Aretaq xto'tajik, jun chke ru tijoxelab' xub'ij che: Qajaw, chujitijoj la chub'anik orar, je' jas ri tat Juan xuk'ut chkiwäch ru tijoxelab', —xcha che.

² Xub'ij ri Jesús chke: Aretaq kib'an orar, chib'ij:

Qa tat, ri lal k'o la pa ri kaj,
chnimarisax ta na u q'ij ri b'i' la.
Chtaqa ta na la pa ki wi'

konojel winaq.
Chb'an ta b'a' ri rayib'al la
cho ruwächulew,
jas ri káb'an uk' la chila' chikaj.

³ Ya la ri qa wa ronojel q'ij.

⁴ Sacha la ri qa mak,
je' jas ri uj xuquje' káqasach
ri ki mak ri káka'n k'áx chqe.

Mäya la chqe chi kujtaqchi'x che mak,
xane chujto' la cho ri Itzel,
—kixcha na, —xcha ri Jesús chke.

⁵ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: We k'o jun chiwe ri k'o jun awachi'l, kopan ta awuk' pa nik'iaj aq'ab', kub'ij chawe: “Wachi'l, kinjal ta na oxib' kaxlan wa chawe. ⁶ Xa k'o jun wachi'l chik petinaq pa ri b'e, opaninaq k'u wuk' cho wachoch. Man k'o tä k'u jas kinya che,” —kächa'. ⁷ Are k'u ri at katch'aw ta loq, kab'ij che: “Maya latz' chwe. Tz'aptal chi ri uchib'e. Ri walk'ual k'ut e q'oyol chi wuk' in. Man kinkowin taj kinwalijik chutzukuxik jas kinya chawe,” —katcha che. ⁸ Pune man kawaj katwalij ri' chuya'ik ri wa che rumal k'u rech chi are ri awachi'l ri kuta' toq'ob' chawe, qas katwalij na ri' rumal chi ri awachi'l man kutänab'a tä ru ta'ik toq'ob', kaya na ronojel ri rajwaxik che, —kächa'. ⁹ Je ri' kinb'ij chiwe: Chita' b'a', k'o k'u käya'taj na chiwe. Chitzukuj na, k'o na ri kiriqo. Chixk'ork'otoq, kájaqataj na ri uchija chiwäch. ¹⁰ Apachin k'u ri k'o jas kuta', kuk'am k'u na wa'. Ri winaq ri k'o kutzukuj, k'o na ri kuriqo. Ri winaq ri kák'ork'otik, kájaqataj na ri uchija chuwäch, —xcha ri Jesús chke.

¹¹ ¿A k'o lo jun chiwe ix, ri ix tata'ib', we ta ri a k'ojol kuta' ru wa, ri at k'ut kaya jun ab'aj che? We ta kuta' jun u saqmol, ¿a kaya lo jun kumätz che chuk'exwäch ri kár? ¹² We kuta' jun u saqmol, ¿a kaya ne lo jun ixerix che? ¡Man je' taj! —kächa'. ¹³ We ri ix ri ix ajmakib' iwetam ri ki sipaxik utzalaj taq jastaq chke ri iwalk'ual, ¿a ma tä ne ri i Tat ri k'o chila' chikaj kuya na ri Loq'alaj Espíritu chke ri winaq ri kákita' wa' che? —xcha ri Jesús chke.

Káb'an tzijtal chrij ri Jesús chi k'o u chuq'ab' rumal ri Beelzebú

¹⁴ Ri Jesús tajin káresaj b'i jun itzelalaj espíritu ri kub'an memal. Aretaq xel b'i ri itzelalaj espíritu, xkowinik xch'aw ri achi ri mem nab'e. Xkikajmaj k'u wa' ri winaq. ¹⁵ E k'o jujun chke ri winaq xkib'ij: Wa' we achi ri' keresaj b'i ri itzel taq espíritus ruk' ru chuq'ab' ri Beelzebú* ri ki nimal ri itzel taq espíritus, —xecha'.

¹⁶ E k'o jule' chik ri xkikoj ki chuq'ab' che resaxik u pu chi' ri Jesús che rilik jas ri kub'ano. Xkita' che chi kub'an jun kajmab'al k'utb'al ajchikaj chkiwäch.

¹⁷ Ri Jesús retam ri ki chomanik, xub'ij chke: Jun tinimit ri u b'anom kieb', ri käch'ojin na ri juch'ob' chrij ri juch'ob' chik, kuk'is k'u na rib' ri tinimit ri'.

* **11:15** Ri tzij “Beelzebú” are jun chke ru b'i' ri Satanás.

Kewulix na konojel taq ri ja pa ri ch'oj. Xuquje' jun achalaxik ri u b'anom kieb', ri kech'ojinik, kusach k'u na rib' ki wäch. ¹⁸ Xuquje' we ri Satanás käch'ojin chrij chb'il rib', ¿jas k'u lo kub'an ri' chujeqb'axik ri u taqanik ri are'? —kächa ri Jesús. Kinb'ij wa' rumal chi ri alaq käb'ij alaq chi kinwesaj b'i ri itzel taq espíritu rumal ri Beelzebú. ¹⁹ We ri in kinwesaj b'i ri itzel taq espíritu ruk' ru chuq'ab' ri Beelzebú, ¿jachin k'u kuya ri ki chuq'ab' ri tijoxelab' alaq rech je' káka'n wa' xuquje'? Ri e are' je' káik'ut na chi sachinaq ri alaq. ²⁰ We ri in kinwesaj b'i ri itzel taq espíritu ruk' ru chuq'ab' ri Dios, kel kub'ij wa' chi kámik ri' ri Dios u chaplem taqanik waral, —xcha ri Jesús chke.

²¹ We k'o jun achi ri sib'alaj k'o u chuq'ab', utz k'u kub'an chuchajixik ri rachoch kuk' ch'ojib'al re ch'ich', man k'o tá ri käb'anow k'áx ri' chke ri jastaq re. ²² We kopan ne jun ri k'o na u chuq'ab' chuwäch ri achi ri', käch'akan k'u puwi', keresaj k'u b'i konojel ru ch'ojib'al taq ch'ich' ri xuku'b'isaj wi u k'ux chki. Keujach na b'i ri jastaq ri xeutoqij chkiwäch ri rachi'l, —kächa'. (Je' xinch'akan in puwi' ri Satanás,) —xcha ri Jesús chke.

²³ Apachike winaq ri man kraj tá kub'ano jas ri kinb'ij, kub'an u k'ulel ri' chwe. Apachin k'u ri man kinuto' tá che ki mulixik ri nu chij, wa' we winaq ri' are junam ruk' jun winaq ri xa keujab'uj, —xcha chke.

Waral kätzijox wi ri kub'an jun itzelalaj espíritu kätzelejik

²⁴ Aretaq jun itzelalaj espíritu kel b'i che jun winaq, xaq käwakatalob' chi pa taq ri juyub' ri ketz'inowik ri man k'o tá wi joron, kutzukuj k'u ri kuxlan wi. Man kuriq tá k'ut, xa je ri' kuchomaj: “Kintzelej na b'i cho wachoch jawije' ri xinél wi loq.” —kächa'. ²⁵ Aretaq kopanik, kuriq k'u ri ranima' ri winaq je' ta ne jun ja ri ya mesom chik, ri ya b'anom chi u b'anik wa'. ²⁶ Ke' k'ut, keuk'ama chi loq wuqub' itzelalaj taq espíritu ri e k'áx na chuwäch ri are'. Konojel keb'okik, kejeqi k'u chila'. Chuk'isb'al ri u b'antajik ri winaq ri' ri e k'o ri itzelalaj taq espíritu che, sib'alaj kánimataj na chuwäch ri nab'e u b'anik, —xcha chke.

Waral kätzijox wi jas ri' ri qas utzil

²⁷ Ri Jesús tajin kützijoj wa' we tzij ri', ko xch'aw jun ixoq chkixol ri winaq, xub'ij: ¡Utz re ri chichu' ri xil wäch la rumal, ri xk'yيسان la! —xcha ri'.

²⁸ Xub'ij k'u ri Jesús: ¡Are utz na ke ri winaq ri ketow ru Tzij ri Dios, keniman k'u che! —xcha chke.

Ri lawalo taq winaq kákita' jun etal kajmab'al che ri Jesús

²⁹ Aretaq ri winaq xkimulij kib' cho ri Jesús, xuchaplej ki tzijob'exik, xub'ij chke: Xa e lawalo taq winaq ri winaq re ri q'ij junab' ri'. Xaq kákaj chi kinb'an jun etal ri kajmab'al chkiwäch. Man käb'antaj tá k'u na jun etal chkiwäch, xane xaq xuwi ri etal re ri qa mam Jonás, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. ³⁰ Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in ri' ri etal chke ri winaq re we q'ij junab' ri', je' jas ri qa mam Jonás are xok che jun etal chkiwäch ri winaq ri xek'oji pa ri tinimit Nínive, —kächa'. ³¹ Ri chichu' ri xk'oji che nim taqanel pa ki wi' konojel ri winaq aj Seba kätak'i na kuk' ri winaq re we q'ij junab' ri' pa ri q'atán tzij ri kápetik. Käch'aw k'u na ri ixoq ri' chiwij ix rumal chi xel loq ri are' pa ru tinimit ri sib'alaj naj k'o wi, xopan k'u ruk' ri nim taqanel Salomón ojer chutatab'exik ri nojib'al u tijonik. Chiwilampe ix chi k'o Jun[†] waral ri nim na u b'anik chuwäch ri nim taqanel Salomón. ³² Ri winaq k'ut aj Nínive, ketak'i na junam kuk' ri winaq re we q'ij junab' ri' pa ri q'atán tzij. Kech'aw k'u na ri winaq aj Nínive chiwij ix rumal chi xkik'ex

† 11:31 Ri Jun ri' are ri Jesús mismo.

kanima', xkik'ex k'u ki chomanik rumal ri xutzijoj ri qa mam Jonás chke. K'o k'u jun waral ri nim na u b'anik chuwäch ri qa mam Jonás, —xcha ri Jesús.

Waral kāqil wi ri tijonik chrij ri saqil

³³ Man k'o tä jun winaq ri kutzij jun chäj, o jun candela, te k'u ri' kuch'uqu, kuya wa' chuxe' jun chikäch. Xane kutzuk'ub'a wa' chikaj rech kuya saqil chkiwäch ri winaq ri keb'ok pa ja, —kächa'. ³⁴ Ri a waq'äch e are je' jas jun chäj ri kuya saqil chawe. We utz ri a waq'äch, q'alaj ri b'e chawäch. We man utz ri a waq'äch, man q'alaj tä ri b'e chawäch. ³⁵ Chawila b'a' chi ri saqil ri k'o awuk' man kāk'extaj tä ri' pa q'equmal. ³⁶ We k'o ri saqil chawäch, man k'o tä ne jub'iq' ri q'equmal, kawil b'a' na ronojel pa saqil, je' jas ri kub'an jun chäj, o jun candela chawäch, kätununik, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús keyuj ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'

³⁷ Aretaq ri Jesús xto'taj chub'ixik wa', xch'aw jun tata' fariseo, xub'ochi'j chi käwi' ruk' cho ja. Xe' k'u ri Jesús, xok b'i pa ri ja, xt'uyi chi' ri mesa. ³⁸ Ri fariseo xrilo chi aretaq xok ri Jesús che ri wi'm, man xub'an tä ri kub'ij pa ri ki pixab' ri fariseos, ri e naq'atal chub'anik aretaq káb'an ri ch'ajow q'ab'aj. Ri fariseo jun wi xrilo. ³⁹ Xub'ij ri Qajaw Jesús che: Ri laq fariseos, käch'aj ala q ri rij ri laq xuquje' ri rij ri vaso. Are k'u pa anima' ala q k'o wi ri lawaloyil, k'o ri itzel rayinik ala q, —kächa'. ⁴⁰ ¡Kon taq winaq! ¿A mat etam ala q chi ri Dios ri xb'anow ri rij jun winaq are ri' ri xb'anow ri ranima' xuquje'? ⁴¹ B'ana b'a' ala q utzil rech kel na ri etzelal pa ri anima' ala q. Je ri' ronojel kakanaj na kan ch'ajch'oj, —kächa'.

⁴² ¡K'äx ech ala q, fariseos! Ri ala q käya ala q ru lajujil ri q'eb'un, ri ruda, xuquje' ronojel u wäch ichaj. Käya k'u kan ala q ri u b'anik ri utzil, man qas tä k'u loq' ri Dios chuwäch ala q. Are k'u wa' ri rajwaxik káb'an na ala q, man käya tä k'u kan ala q ru b'anik ri jule' chik, —kächa'.

⁴³ ¡K'äx ech ala q, fariseos! Kaj ala q ri t'uylub'al kech nimaq ki b'anik pa ri rachoch Dios, xuquje' kaj ala q chi nim kíl wi ala q, chi utz ch'ab'exik ala q káb'an pa ta q ri b'e, —kächa'.

⁴⁴ ¡K'äx ech ala q, fariseos, xuquje' ri ala q tijonelab' re ri Pixab'! Ri ala q onojel ala q xa q kieb' wäch ala q. Ri ala q junam ala q kuk' ri muqub'al ri man keilitaj taj. Keb'in k'u ri winaq pa ki wí' ri muqub'al, man ketam taj chi k'o q'ayinaq ta q b'a q chupam, —xcha'.

⁴⁵ Jun chke ri tijonelab' re ri Pixab' xch'awik, xub'ij che: Ajtij, aretaq káb'ij la wa', uj xuquje' kujyoq' la, —xcha che.

⁴⁶ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¡K'äx ech ala q xuquje', ala q tijonelab' re ri Pixab'! Rumal chi käya ala q k'ia ta q pixab' chke ri winaq je' ta ne chi e nimaq ta q eqa'n ri käya ala q chkij. K'äx k'u ri keqa'xik kumal ri winaq. Ri ala q k'ut man k'o tä jas káb'an ala q che ki to'ik ri e are', —kächa'.

⁴⁷ ¡K'äx ech ala q! Keyak ala q ri muqub'al ta q ja ri e muqum wi ri ojer ta q q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xekämisax kumal ri mam ala q. ⁴⁸ Qas tzij chi ri ala q, ala q q'alajisal ta q ke ri xka'n ri mam ala q, xuquje' junam wäch ala q kuk' ri mam ala q. E are' xekämisanik, ri ala q k'ut keyak ala q ri muqub'al ta q ja ri e muqum wi, —kächa'.

⁴⁹ Rumal rech wa' kub'ij ri Dios ruk' ru nojib'al: “Keinta q na b'ik q'alajisal ta q re ri Loq'alaj nu Pixab', xuquje' jule' ta q nu ta qo'n chik. Ri winaq k'ut kekikämisaj na jujun chke ri nu ta qo'n. Jujun k'ut kaka'n na k'äx chke,” —xcha ri Dios, —kächa'. ⁵⁰ U b'im wa' ri Dios rech ri winaq re ta q we q'ij junab' ri' kāk'äjisax ki wäch rumal ri ki kämisaxik konojel ri u q'alajisanelab' ri Dios

ri e kāmīsam tzpa ru b'anik ru wächulew petinaq loq. ⁵¹ Are k'u tzje wa' ru kāmīsaḡik ri tat Abel, xuquje' ru kāmīsaḡik ri tat Zacarías ri xkām chkiḡol ri ta'b'al toq'ob' ruk' ri loq'alaj k'olib'al ri sib'alaj áwas chi kok b'i xa apachinoq, ri k'o pa ri nimalaj rachoch ri Dios. Je' kinb'ij wa' che alaḡ chi ri winaq re we q'ij junab' ri', e are wa' ri kekeḡleḡ na wa', —xcha'.

⁵² jk'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab'! Etam alaḡ jas u riḡik ronojel u wäch no'j. K'u'm k'u alaḡ wa' we etamanik ri' chkiwäch ri jule' taḡ winaq chik. Ri alaḡ k'ut, man káb'an tä alaḡ jas u b'eyal ri etamanik ri', —xcha ri Jesús chke.

⁵³ Elem k'u kub'an b'i ri Jesús, ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri fariseos sib'alaj xpe koyowal che. Xkikoj ki chuq'ab'. Xkichap u k'otik u chi' chkiḡ k'ia taḡ tzij. ⁵⁴ Xkik'ak'leb'ej k'u u ta'ik jun tzij pu chi' rech káka'n tzijtal chrij.

12

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri kawächil

¹ Xkimulij k'u kib' sib'alaj k'ia winaq je ri' chi kákitak'alela kib'. Ri Jesús zeutzijob'ej ru tijoxelab' nab'e, xub'ij chke: Chichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amul ri tata'ib' fariseos. Ri ch'am ri kinb'ij chiwe man ḡas tä ch'am wa', xane are ri ki no'j ri fariseos ri xaḡ kieb' ki wäch ri kinjunamaj ruk' ri ch'am, —kácha'. ² Man k'o tä k'u ri ch'uḡtalik ri mat káḡ'alajin na. Man k'o tä k'u ri k'u'talik ri mat ketamataj na. ³ Ri i tzijom pa ḡ'eḡum, kátatab'ex na wa' pa saḡil. Ri i jasjatem xuquje' ri kib'an pa ri ja, kátzijox na wa' pa ri b'e, —xcha chke.

Waral kátzijox wi jachin chuwäch ri rajwaxik káḡaxeḡ wi qib'

⁴ Kinb'ij k'u chiwe ix, ḡachalal, chi mixej iwib' chkiwäch ri kekámisan ri cuerpo, te k'u ri' man k'o tä chi ri kekowin chub'anik chiwe. ⁵ Kink'ut na in jachin chuwäch ri rajwaxik kixej wi iwib'. Are chixej iwib' ri' chuwäch ri jun ri kákwonik kixuk'iaḡ b'i pa ri q'aḡ' aretaḡ ix u kámīsam chik. Je' kinb'ij chiwe, are chixej iwib' chuwäch wa', —xcha chke.

⁶ ¿A mat kieb' centavos kek'iyix wi job' chi'ch? Man k'o tä k'u jun chke we alaj taḡ chikop ri' ri kásach pu jolom ri Dios. ⁷ Xuquje' retam ri Dios joropa' ri rismal i wi' e k'olik. Mixej b'a iwib'. Más ix loḡ' na ix chkiwäch k'ia taḡ chi'ch, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj jas káka'n ri winaq ri kuq'alajisaj ri Are' chkiwäch nik'iaḡ winaq chik

⁸ Je' kinb'ij chiwe chi apachin ri kutzijoj chkiwäch ri winaq chi are wachi'l in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winag, kinb'ij na chkiwäch ri ángeles re ri Dios chi wech in we winaq ri'. ⁹ Apachin k'u ri kub'ij chkiwäch ri winaq chi man retam tä nu wäch in, kinb'ij k'u na in chkiwäch ri ángeles re ri Dios chi man wetam tä u wäch we winaq ri', —kácha chke.

¹⁰ Apachike winaq ri káyoḡ'on chwe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winag, kásach na u mak wa'. Apachin k'u ri kub'ij ri áwas u b'ixik chrij ri Loḡ'alaj Espiritu re ri Dios, man kásach tä na u mak ri', —kácha'.

¹¹ Aretaḡ kixkichap ri winaq, kixkik'am b'i chkiwäch ri ki nimaḡil ri winaq re ri rachoch Dios o chkiwäch ri q'atal taḡ tzij, xuquje' chkiwäch ri nik'iaḡ taḡ taḡanelab', mixej iwib' che jas ri rajwaxik kib'ij o jas kito'b'ej iwib'. ¹² Are k'u ri Loḡ'alaj Espiritu kuya na chiwe pa we hora ri' jas ri rajwaxik u b'ixik iwumal, —xcha ri Jesús chke.

Waral kátzijox wi ri q'inomalaj achi ri kuchomaj ri man jikom taj

¹³ Jun chke ri winaq xub'ij che ri Jesús: B'ij la che ri wachalal chi kuya we ri echb'al, —xcha ri'.

¹⁴ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Tat, man in k'ojom tä che q'atal tzij puwi' alaq. Xuquje' man in k'o tä che jachal echb'al, —xcha che.

¹⁵ Xub'ij k'u chke konojel: Chilampe alaq chi kächajij ib' alaq chuwäch ru rayixik k'ia u wäch jastaq ajuwächulew. Pune e k'o k'ia ri jastaq re jun winaq, man are tä ri' ri käyo'w ru k'aslemal, —xcha chke.

¹⁶ Ri Jesús xukoj chi na jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: K'o jun achi ri sib'alaj q'inom. Sib'alaj nim ru wächinik ri rulew xuya'. ¹⁷ Kächoman k'u ri achi pa ranima', kub'ij: “¿Jas kinb'an na? Man k'o tä chi k'olib'al jawijje' kinya wi ri nu jal,” —kächa ri'. ¹⁸ Xuchomaj pa ranima', xub'ij: “Are wa' ri kinb'an na. Keinyojij na ri nu k'uja, keinyak na jujun chik más nimaq. Kinya na ri nu jal, xuquje' taq ri jastaq we chkipam wa'. ¹⁹ Te k'u ri' aretaq kinto'taj chub'anik wa' kinb'ij na chwe chb'il wib': Tuxlanog, two'q, chab'ana a nimaq'ij rumal chi e k'ia ri jastaq awe ri a k'olom. Kub'an na wa' che k'ia junab',” —kincha na in, —kächa ri Jesús. ²⁰ Xub'ij k'u ri Dios che: “¿Konalaj achi! Kämik chaq'ab' katkämik, kel na rawanima'. ¿Jachin lo ajchaq'el kan ri jastaq ri a k'olom?” —xcha ri Dios che, —kächa ri Jesús. ²¹ Je ri' ri kuk'ulmaj ri winaq ri kumulij q'inomal che chb'il rib', man q'inom tä k'u wa' cho ri Dios, —xcha ri Jesús chke.

Ri Dios keuchajij ri ralk'ual

²² Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Rumal ri' kinb'ij chiwe chi mixok il che ri i k'aslemal, jas ri kitijo, jas ri iwatz'iaq kikojo. ²³ Nim k'u na u b'anik ri i k'aslemal chuwäch ri wa. Nim na u b'anik ri i cuerpo chuwäch ri atz'iaq, —kächa'. ²⁴ ¡Cheiwilampe ri joj! Man käkitik tä ab'ix, man k'o tä k'u jach' kaka'no. Man k'o tä jawijje' kekik'ol wi ri jastaq ke, man k'o tä k'u ki k'uja. Are k'u ri Dios ketzuquwik. Ri ix k'ut más ix loq' na chkiwäch ri chikop ajuwokaj, —kächa'. ²⁵ ¿Jachin ta k'u ne chiwe ix käkowinik käk'asi na kieb' oxib' junab' chik xaq pa re wi? Man k'o taj, —kächa'. ²⁶ We man kixkownin tä chub'anik jun jasäch ri nitz' na, ¿jas che kixok il chke ri jule' jastaq chik? —kächa'.

²⁷ Chiwilampe ri kotz'ij, jas kaka'no kek'iyik. Man kechakun taj, man k'o tä k'u kiem kaka'no. Pune ta ne je ri', kinb'ij chiwe chi ri nim taqanel Salomón ojer ruk' ronojel ru q'inomal man je' tä ratz'iaq wa' xukojo jas jun chke we kotz'ij ri'. ²⁸ We ri Dios je' kub'an wa' che katz'iaq ri q'ayes ri e k'o kämik pa juyub', chuweq k'ut keyi' pa ri q'aq', ¿a mat kärilij ri' ri Dios ri iwatz'iaq ix? —kächa'. ¡Ay ri ix, ix achijab' ri xaq jub'iq' kixkojonik! ²⁹ ¡Mixok b'a' il che jas kitijo, mixej k'u iwib' rumal wa'! ³⁰ Konojel we jastaq ri' ronojel q'ij qas käkitzukuj ri nik'iaj winaq chik ajuwächulew. Ri i Tat k'ut retam jachike ri kajwataj chiwe ix, —kächa'. ³¹ Chixchakun b'a' nab'e chujikib'a' xik ru taqanik ri Dios, kiriq k'u na xuquje' ri nik'iaj jastaq chik ri e rajwaxik chiwe, —xcha ri Jesús chke.

K'o b'a' i q'inomal chikaj

³² Pune ri ix man ix k'ia taj, mixej b'a' iwib'. Rumal chi käkikot ranima' ri qa Tat chuya'ik chiwe chi kixk'oji na pa ru taqanik ri Dios. ³³ Chik'iyij ri jastaq iwe, chisipaj ri rajil chke ri meb'a'ib'. Je ri' käyi' na chiwe jun iwechb'al pa ri kaj ri man kätq'elob' taj. Käyi' na xuquje' jun q'inomal chikaj ri man k'o tä u k'isik. Man kopian tä k'u elaq'om chila', man kächikopir tä wa', —kächa'. ³⁴ Jun winaq are amaq'el kuchomaj ri jastaq re. We k'o ri iwech ix pa ri kaj, are kichomaj na ri k'o chikaj, man xuwi tä ri' ri k'o cho ruwächulew, —xcha ri Jesús chke.

Chiweyey na ru petb'al ri Jesucristo

³⁵ Chisuk'umaj b'a' iwib', chitzija k'u ri i candela chuk'ulaxik ri Iwajaw. ³⁶ Je' kib'ano jas ri kaka'n ri patäninelab' ri keye'm u k'ulaxik ri ki patrón kätzelej loq pa jun k'ulanem, rech aretaq kulik, käch'aw chi' ri porta, chanim käkitor chuwäch. ³⁷ Utz ke ri patäninelab' ri' ri kerigtaj na rumal ri ki patrón chi e k'aslik aretaq kätzelej loq. Qas tzij kinb'ij chiwe chi ri ki patrón keut'uyub'a' na chi' ri mesa, kusuk'umaj na rib' rech kuya ke ri ki wa, —kächa'. ³⁸ Pune ta k'ä te' kul ri ki patrón pa nik'iaj aq'ab', pune sib'alaj aq'ab', we kärilo chi e k'aslik, utz ke ri patäninelab' ri', —xcha'. ³⁹ Chich'ob'o b'a' wa' chi we ta jun ajchaq'el ja käretamaj jachike hora kopan ri elaq'om, käk'ask'at na ri', man kuya' tä ri' chi kokb'ex ri rachoch, —kächa'. ⁴⁰ Chiwila b'a' chi ri ix, ix suk'umatal chik rumal chi kätzelej na loq ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq pa ri hora ri man kichomaj taj, —xcha ri Jesús chke.

Ri utzalaj patäninel ruk' ri patäninel ri man utz taj

⁴¹ Te ri' xub'ij ri tat Pedro che: Qajaw, ¿a xtzijoj la wa' we k'utb'al ri' xaq xuwi chqe uj? ¿A mat chke konojel? —xcha che.

⁴² Xub'ij ri Qajaw Jesús: ¿Jachin lo ri jun utzalaj patäninel ri sib'alaj k'o u no'j? We patäninel ri' are kákoj na rumal ru patrón pa ki wi' ri nik'iaj patäninelab' chik rech kuya ri ki wa ronojel q'ij. ⁴³ Utz re ri patäninel ri' ri káriqtajik chi tajin kub'an ru chak aretaq kopan ru patrón, —kächa'. ⁴⁴ Are gas tzij ri kinb'ij chiwe chi ri patrón kuko na ri patäninel ri' pa ki wi' konojel ri jastaq re. ⁴⁵ Qachomaj b'a' jas k'ulmaj na we man utz tä kub'an ri patäninel ri', xane ri are' kuchomaj chi xa káb'eytaj ru patrón, kuchaplej k'u ri u b'anik k'äx chke ri nik'iaj ajchakib' chik xuquje' chke ri ajik'ab', xuquje' ne kuchaplej u b'anik nimaq'ij. Xa sib'alaj käwi'k, xuquje' káq'ab'arik. ⁴⁶ Xaq te'talik k'ut kul ru patrón pa jun q'ij ri man kuchomaj tä ri' ri patäninel, pa jun hora ri man retam taj. Qas tzij chi sib'alaj kák'äjisax na u wäch ri patäninel ri' rumal chi man jikom tä ri ranima' chub'anik ronojel ri xtaqan wi ri rajaw, —kächa'.

⁴⁷ Ri patäninel ri kuch'ob'o jas ru rayinik ru patrón, te k'u ri' man kujikib'a tä k'u rib', man käniman tä k'u che, are k'u wa' we winaq ri' sib'alaj kák'äjisax na u wäch. ⁴⁸ Ri patäninel k'ut ri man kuch'ob' tä ru rayinik ru patrón, kub'an k'ut jachike ri taqal wi u k'äjisaxik u wäch, kätan na ri' ri k'äjisab'al u wäch ri káb'an na che. We jun winaq kuya rib' pa k'olib'al re egle'n, nim wa' ri kätä' na che kumal ri nik'iaj winaq chik. We ri winaq jik'ib'am wi kanima' che jun winaq chik, k'ia k'u ri utzil kákita' che we winaq ri', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj ri ch'oj ri käpe cho ruwächulew rumal

⁴⁹ Xinpe in rech kinya tijonik chke ri winaq ajuwächulew. We tijonik ri' are je' jas ru t'iqik q'aq' cho taq ri juyub'. Kwaj ta na chi ya tajin kák'at chi we q'aq' ri', —kächa chke. ⁵⁰ K'o na jun nimalaj k'äx ri rajwaxik kinriqo. Kwaj ta na chi xb'antaj ta kan ri k'äx ri', xinto'taj ta k'u che, —kächa ri Jesús. ⁵¹ ¿A kichomaj ix chi in petinaq rech xa kák'oji utzil chkixol ri winaq ajuwächulew? ¡Man je' taj! Xane xinpe in chub'anik ch'oj. ⁵² Tzkämik ri' kächap na b'i u b'anik we ch'oj ri'. Job' winaq ri e k'o pa jun ja käkik'ulelaj na kib', ri oxib' chki' ri kieb', ri kieb' chik chki' ri oxib'. ⁵³ Káb'antaj na ch'oj, jun tata' kuk'ulelaj na ru k'ojol, ru k'ojol k'ut kuk'ulelaj na ru taq, xuquje' ri chichu' kuk'ulelaj na ri ral ali, ri ali kuk'ulelaj na ru nan, xuquje' ne ri jun ali chik kuk'ulelaj na ri ralib' chichu', ri ralib' chichu' k'ut kuk'ulelaj na ri are', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri q'ij junab' ri'

⁵⁴ Xub'ij k'u ri Jesús chke ri k'ialaj winaq: We kiwil ri sutz' ri kápaqi loq, chanim kib'ij: Kraj kápe jáb', —kixcha'. Je' k'u kák'ulmatajik, —kácha'. ⁵⁵ Aretaq káxuli ri kiáqiq', kib'ij: Kápe na ri saq'ij, —kixcha'. Je' kák'ulmatajik, —kácha'. ⁵⁶ ¡Ri alaq, xa kieb' wäch alaq! Kächob' alaq ri u wo ri kaj xuquje' ruwächulew. ¿Jas che man käch'ob' tá alaq jas u wäch wa' we q'ij junab' ri'? —xcha chke.

Rajwaxik chi jun winaq kárutzirisaj rib' ruk' ru k'ulel

⁵⁷ ¿Jas che man káchomaj tá alaq jas ri' ri gas jikom, jas ri' ri man gas jikom taj? ⁵⁸ Aretaq ke' alaq cho ri q'atal tzij achi'l alaq ri k'ulel alaq, tija' b'a' q'ij alaq che rutzirisaxik ib' alaq pa ri b'e, rech man kák'am tá b'i alaq cho ri q'atal tzij. Are k'u ri q'atal tzij kájachow alaq pu q'ab' ri mayor. Ri mayor k'ut káyo'w kan alaq pa che'. ⁵⁹ Qas tzij ri kinb'ij chi man kel tá na alaq pa che' k'á kátoj na alaq ri k'isb'al centavo re ri multa, —xcha ri Jesús chke.

13

Rajwaxik u k'exik ri ranima' jun rech man kásach tá u wäch

¹ Pa ri q'ij ri' e k'o jujun winaq chila' ri xkitzijob'ej ri Jesús chki' ri winaq aj Galilea ri xeukámisaj ri tat Pilato, xuyuj k'u ri ki kik'el ruk' ri ki kik'el ri awaj ri xekámisax che ki sipaxik cho ri Dios. ² Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke: ¿A káchomaj alaq chi ri winaq aj Galilea xkiriq' wa' we nimalaj k'áx ri' xa rumal chi más e ajmakib' na chkiwäch ri nik'iaj ki winaqil chik? ³ Man je' ta wa', —kácha'. We ri alaq man kák'ex tá ri anima' alaq, xuquje' ri chomanik alaq, kásach na wäch alaq onojel alaq xuquje', —xcha chke. ⁴ Xuquje' e k'o ri wajxaq lajuj winaq ri xekám pa Siloé rumal jun nimalaj ja ri xtzaq pa ki wi'. ¿A káchomaj alaq chi más e lawalo na we winaq ri' chkiwäch ri nik'iaj winaq chik ri e k'o pa Jerusalén? ⁵ Man je' taj, —kácha'. We ri alaq man kák'ex tá anima' alaq, xuquje' man kák'ex tá chomanik alaq, kásach na wäch alaq onojel alaq xuquje', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri u che'al higos ri man káwächin taj

⁶ Ri Jesús xutzijoj xuquje' we k'utb'al ri' chuya'ik tijonik chke, xub'ij: Jun achi, k'o jun u che'al higos ruk', tiktal k'ut pa ru tikb'al uvas. Xe' k'u ri achi chutzukuxik ri u wäch ri che' ri', man k'o tá k'u xuriqo. ⁷ Xub'ij che ri chajil tikb'al uvas: “Chawilampe' chi xke' oxib' junab' kinpe' chutzukuxik u wäch ri che' ri', man k'o tá k'u kinriqo,” —xcha', —kácha ri Jesús. “Chat'oyo b'a'. Xaq k'u loq' kák'o'ji waral pa ri wulew,” —kácha'. ⁸ Xch'aw chi ri chajinel, xub'ij che: “Tat, ya la kanoq xaq xuwi che we junab' chik ri'. Kink'ot na rij, kinmesaj na. ⁹ We ne káwächin ne pa we jun junab' chik ri', utz u b'anom. We k'u man káwächin taj, káqat'oy na apanoq,” —xcha che ru patrón, —xcha ri Jesús chke.

Ri u kunaxik jun ixoq ru q'usum rib' pa ri q'ij re uxlanem

¹⁰ Pa jun q'ij re uxlanem ri Jesús tajin kuya' tijonik pa jun chke ri rachoch Dios. ¹¹ K'o k'u jun chichu' chila' ri wajxaq lajuj junab' yawab' rumal jun itzelalaj espíritu. U q'usum rib' káb'linik, man kákowin tá chik chujikomisaxik rib'. ¹² Aretaq ri Jesús xrilo, xusik'ij ri chichu', xub'ij che: Nan, kunam chi la che ri yab'il lá, —xcha che.

¹³ Xuya ru q'ab' puwi' ri chichu'. Chanim k'ut xkowinik xujikomisaj rib'. Xunimarisaj k'u u q'ij ri Dios. ¹⁴ Ri ki nimal ri winaq pa ri rachoch Dios sib'alaj xpe royowal rumal chi ri Jesús xub'an kunanik pa ri q'ij re uxlanem. Xub'ij ri achi chke ri winaq: Xaq xuwi waqib' q'ij rajwaxik kixchakunik. Chixpet pa taq we q'ij ri' rech kixkunaxik, mixpe k'u pa ri q'ij re uxlanem, —xcha chke.

¹⁵ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij che: ¡Ri alaḡ xaḡ kieb' wäch alaḡ! Chjujunal alaḡ kákir alaḡ ri wakáx, ri burro pa ri rech'a'b'al pa ri q'ij re uxlanem, kák'am k'u b'i alaḡ rech kutija u joron. ¹⁶ Wa' we ixoq ri', rachalaxik ri qa mam Abraham, yututal k'u rumal ri Satanás wajxaḡ lajuj junab'. ¿A mat rajwaxik u kirik wa' che we yab'il ri' pa ri q'ij re uxlanem? —xcha che. ¡je', je ri'!

¹⁷ Aretaḡ ri Jesús xub'ij wa', konojel ri kek'ulelanik xek'ixik. Are k'u konojel ri nik'iaj winaḡ chik sib'alaj xekikotik kumal taḡ ri kajmab'al ri tajin kub'an ri Jesús. Sib'alaj nim xekilo ri xub'an ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij jun ija' re mostaza

¹⁸ Xub'ij k'u ri Jesús: ¿Jas ruk' junam wi ru taḡanik ri Dios pa ki wi' ri winaḡ? ¿Jas ta ruk' kinjunamaj wi wa'? —kácha'. ¹⁹ Are je' jas jun ija' re mostaza. Jun winaḡ kuk'am b'i ri ija' ri', kutik pa rulew. Kák'iyik, kub'an nim je' jas kub'an jun che' kák'iyik. Ri chikop ajuwokaj káka'n ri ki sok pa taḡ ri u q'ab' ri che' ri', —xcha chke.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri ch'am

²⁰ Xub'ij ri Jesús xuquje': ¿Jas ta ruk' kinjunamaj wi ru taḡanik ri Dios? —kácha'. ²¹ Are je' jas ri ch'am ri kuya jun chichu' ruk' oxib' pajb'al k'áj re kaxlan wa, rech käch'amir ronojel ri q'or, —xcha chke.

Qatij b'a' qa chuq'ab' rech kujok b'i pa ri uchija ri latz' u wäch

²² B'enam re ri Jesús pa Jerusalén, xeusolij kan ronojel tinimit, ri nimaḡ xuquje' ri ch'utiḡ, xuya k'u tijonik chila'. ²³ K'o k'u jun ri xuta' che ri Jesús: Tat, ¿a xa e kieb' oxib' ri' ri winaḡ ri kákiriq ri u tob'anik ri Dios? —xcha che.

Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke ri winaḡ: ²⁴ Kätij chuq'ab' alaḡ rech kok alaḡ pa ri uchija ri sib'alaj latz' u wäch. Je' kinb'ij chi e k'ia ri kákítij na ki q'ij rech keb'okik, man kekowin tä k'ut, —xcha chke. ²⁵ Te k'u ri', aretaḡ ri ajchaḡ'el ja u tz'apim ri porta, ri alaḡ ri xaḡ tak'atoj alaḡ cho ri ja, käch'aw na alaḡ chuchi' ri ja, káb'ij na alaḡ: “Qajaw, Qajaw, toro la ri porta chqawäch,” —kácha na alaḡ che. Käch'aw k'u na loḡ ri ajchaḡ'el ja, kub'ij na: “Ri in man kinch'ob' tä wäch alaḡ, xuquje' man wetam taj jawije' kel wi alaḡ,” —kácha ri'. ²⁶ Kächaplej k'u na alaḡ käch'aw alaḡ, káb'ij alaḡ che: “Uj woḡinaḡ ya' uk' la, xuquje' ri lal yo'm la tijonik pa taḡ ri b'e re ri qa tinimit,” —kácha na alaḡ. ²⁷ Kub'ij na ri ajchaḡ'el ja: “Xinb'ij chech alaḡ chi ri in man wetam taj jawije' ri kel wi alaḡ chi'. Chel b'i alaḡ, alaḡ b'anal taḡ etzelal,” —kácha na ri are'. ²⁸ Are chi' k'ut káb'an wi na alaḡ ri oq'ej, xuquje' ri quch'uch'em wareyaj rumal ri k'áx aretaḡ kil alaḡ chi ri qa mam Abraham, ri qa mam Isaac, ri qa mam Jacob, xuquje' konojel ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios e k'o chila' jawije' ri Dios kátaḡan wi. Ri alaḡ k'ut, man k'o tä alaḡ kuk' rumal chi esam chi alaḡ apanoḡ. ²⁹ Keopan k'u na winaḡ ajrelb'al q'ij, aj u qajb'al q'ij, xuquje' winaḡ aj u wikiäq'ab' ri relb'al q'ij, aj u mox relb'al q'ij, ket'uyi na chi' ri mesa che wi'm jawije' kátaḡan wi ri Dios, —kácha'. ³⁰ Jujun k'u chke ri winaḡ ri man nim tä keil wi kámik sib'alaj nim keil wi na pa ri q'ij ri'. Are k'u jujun chke ri winaḡ ri sib'alaj nim keil wi kámik, man nim tä chi na keil wi pa ri q'ij ri', —xcha ri Jesús.

Ri Jesús károq'ej ki wäch ri winaḡ re ri tinimit Jerusalén

³¹ Pa ri q'ij ri' xeopan nik'iaj tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xkib'ij che: ¡Chel b'i la waral! ¡Chanej la! Are ri q'atal tzij Herodes kraj kukámisaj la, —xecha che.

³² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Jeb'ij alaḡ che we sub'anel Herodes chi kámik xuquje' chuweḡ kinwesaj na itzel taḡ espíritu, xuquje' kinkunanik. K'á te' pa ri urox q'ij kinto'taj na che ri nu chak, —kácha', —kácha alaḡ che. ³³ Rajwaxik

k'ut chi kāmik, chuweq, kāb'ij kinb'an na u b'anik ri nu chak, —kācha'. ¿A kuya lo kākāmisax jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios pa jun tinimit chik, mat pa Jerusalén? Man je' taj, —xcha ri Jesús chke.

³⁴ ¡Ay, winaq aj Jerusalén! Are kekāmisaj alaḡ ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, keb'an alaḡ che ab'aj ri ketaḡ b'i uk' alaḡ. ¡K'ia mul nu rayim ri mulixik alaḡ jas kub'an jun ati't' āk' kumulij ri alaḡ taq ral chuxe' ru xik', man kaj tā k'u alaḡ! —kācha'. ³⁵ Tampe alaḡ, kākanaj na kan ri achoch alaḡ, kāwonob'ax k'u na kanoq. Man kinil tā chi na alaḡ k'ā kopan na ri q'ij ri kāb'ij alaḡ: “Nim b'a' ru q'ij ri Jun ri u taqom loq ri Qajaw Dios,” —kācha na alaḡ, —xcha ri Jesús chke.

14

Ri Jesús kukunaj jun achi ri k'o sipoj che

¹ Pa jun q'ij re uxlanem xe' ri Jesús cho rachoch jun chke ri ki nimal ri winaq, jun tata' fariseo. Jela' xe' wi che wi'm, tajin k'u kaluchi'x kumal ri nik'iaj tata'ib' fariseos. ² Jun achi k'ut ri k'o sipoj che k'o chila' chuwāch ri Jesús. ³ Xch'aw ri Jesús, xeuch'ab'ej ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri fariseos, xub'ij: ¿A taḡal u b'anik kunanik pa jun q'ij re uxlanem? We ne man taḡal taj, —xcha chke.

⁴ Man xech'aw tā k'u ri e are'. Ri Jesús xuk'am b'i ri yawab' ruk', xukunaj, xutaq b'ik. ⁵ Xub'ij k'u chke ri tata'ib': We k'o ri burro alaḡ, ri wakāx alaḡ, ri kātzaq b'i pa jun k'ua' pa ri q'ij re uxlanem, ¿a mat kesaj alaḡ wa' chanim? —xcha chke. ¡je', je ri'!

⁶ Man xkiriq tā k'ut jas xkib'ij che.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ru b'anik nimal

⁷ Xril ri Jesús jas xka'n ri winaq ri e ula'm, chi ri e are' xkicha' ri t'uuyulib'al kech ri nimaq ki b'anik chi' ri mesa. Xukoj jun k'utb'al chuyi'k tijonik chke, xub'ij: ⁸ We kāsik'ix alaḡ che jun k'ulanem, māt'uyi wi alaḡ pa taq ri t'uuyulib'al kech ri nimaq ki b'anik. We ne kāpe na jun winaq ri nim na u q'ij chuwāch alaḡ ri xuquje' ula'm rumal ri achi. ⁹ Kraj kāpe ri tata' ri xerulaj alaḡ ri xuquje' xrulaj ri jun winaq chik, kub'ij che alaḡ: “Ya la ri t'uuyulib'al la che we achi ri,” —kācha na. Ri alaḡ k'ut, pune sib'alaj kāk'ix alaḡ, kāq'ax na alaḡ ri' pa ri t'uuyulib'al ri man qas tā nim u b'anik, —kācha ri Jesús chke. ¹⁰ Xane aretaq kula'x alaḡ, tzukuj alaḡ ri t'uuyulib'al ri man qas tā nim u b'anik, t'uuyul alaḡ chila', rech we kāpe ri tata' ri xerulaj alaḡ, kub'ij ta na ri' che alaḡ: “Wachi'l, k'o jun t'uuyulib'al ja le' ri utz na che la,” —kācha na ri'. Qas kānimarisax na q'ij alaḡ chkiwāch konojel ri e k'o uk' alaḡ chi' ri mesa. ¹¹ Ronojel winaq ri kunimarisaj rib', kāqasax na u q'ij ri are'. Ri winaq ri man kunimarisaj tā rib', are k'u wa' kānimarisax na u q'ij, —xcha chke.

¹² Xub'ij k'u ri Jesús che ri tata' ri xula'nik: Aretaḡ kāb'an la jun ula'nem, we ne jun nimaq'ij, me'ulaj la xaḡ xuwi ri achi'l la, man xaḡ xuwi tā ri achalal la, o ri k'ul taḡ ja la ri e q'inomab'. We je ri' kraj ne je' kāka'n na wa' che la xuquje' chutojik u k'exel ri xb'an la chke. ¹³ Xane aretaḡ kāb'an la jun ula'nem, che'ulaj la ri winaq meb'a'ib', ri winaq kutukaḡ keb'inik, ri ch'okojib' xuquje' ri man keka'y taj. ¹⁴ Utz k'u na ri e la rumal chi man kekowin tā ri e are' chutojik u k'exel wa' che la. Kāyi' k'u na u k'exel che la pa ri q'ij re ri ki k'astajik ri winaq ri jikom kanima' chkixol ri kāminaḡib', —xcha ri Jesús che.

Ri Jesús kuya jun k'utb'al chrij jun nimalaj wi'm

¹⁵ Xuta k'u wa' jun chke ri e t'uuyul ruk' ri Jesús chi' ri mesa, xub'ij che: Utz re ri kok na che wi'm chila' jawije' ri kátaḡan wi ri Dios, —xcha che.

16 Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij che: Jumul ri' jun achi xub'an jun nimalaj ula'nem. E k'ia k'u ri xeusik'ij. 17 Pa ri hora re ri wi'm ri achi xutaq b'ik jun patänil re chub'ixik chke ri e sik'im: "Sa'j alaq, ya xutzir ronojel," —xcha chke. 18 Junam k'ut xkichaplej resaxik kib' konojel. Xub'ij ri nab'e winaq che ri patäninel: "Nu loq'om ch'äqap wulew," —kächa'. "Rajwaxik chi kine' che rilik. Chab'ij che ri a patrón chi chub'ana toq'ob' chwe, chusacha nu mak, man kine' taj," —xcha'. 19 Xub'ij jun winaq chik: "Nu loq'om job' k'ulaj wakäx, kinwil na jas kaka'no kechakunik," —kächa'. "Chub'ana toq'ob' chwe, chusacha nu mak, man kine' taj," —kächa' ri'. 20 Xub'ij ri jun winaq chik: "Man kuya' taj kine'k rumal chi k'ä te' xink'uli'k," —kächa'. 21 Xtzelej b'i ri patäninel, xutzizoj ronojel wa' che ri u patrón. Xpe royowal ri u patrón, xub'ij k'u che ri patänil re: "Jat chanim pa taq ri b'e, pa taq ri k'ayib'al re ri tinimit, cheatzukuj ri winaq meb'a'ib', ri winaq kutukaq, ri man kekowin taj keka'yik, xuquje' ri ch'okojib', cheak'ama k'u loq," —kächa' che. 22 Te k'u ri' xub'ij ri patäninel che ri u patrón: "Xb'antaj kanoq ri xtaqan wi la. K'o k'u na k'olib'al chke nik'iaj," —kächa' che. 23 Xub'ij k'u ri patrón che ru patäninel: "Jat naj pa taq ri b'e, pa taq ri juyub', chakojo a chuq'ab' rech kepe ri winaq, kanoj k'u na ri wachoch. 24 Kinb'ij chiwe ix ri ya ix k'o chik chi man k'o tä jun chke ri xewula'j nab'e ri kutij na jub'iq' re ri nu wi'm ri xinb'ano," —xcha chke.

K'o k'äx ri kuriq jun winaq we ke' ruk' ri Cristo

25 E k'ia winaq k'ut e b'enaq ruk' ri Jesús. Xutzolq'omij rib' kuk', xub'ij chke: 26 We k'o jun ri qas kraj käk'o'ji wuk' in, nim k'u na keril ru tat u nan chnuwäch in, xuquje' ri rixoqil, ri ralk'ual, ri ratz, ru chaq', we k'u ne ri ranab', man kuya' taj kok che tijoxel we, —kächa'. Xuquje' ne we nim na käril ru k'aslemal chb'il rib' chnuwäch in, man kuya' tä ri' kok che tijoxel we, —kächa' ri Jesús. 27 Ri winaq ri man kutelej tä ru cruz, te ri' käpe wuk' in, man kuya' taj kok che tijoxel we, —xcha chke.

28 ¿A k'o jun chiwe ri kraj kuyak jun nimalaj ja, ri mat nab'e kät'uyi na chub'anik raqan, käräjilaj ru rajil joropa' ri k'olik che rilik we kub'an ri puag chuk'isik u b'anik ri ja? —kächa'. 29 Je ri' kub'ano rech aretaq kojom chik ri tak'alib'al re ri ja, käkowin k'u ri' chuk'isik ri xuchaplej. We ta mat je ri' konojel ri winaq ri keilowik käkichap na u tze'xik u wäch, 30 kraj ne käkib'ij: "We achi ri' xuchaplej u yakik jun nim ja, man xkowin tä k'ut chub'anik ronojel," —kecha ne. 31 We k'u ne k'o jun nim taqanel ri ke' che ch'oj chrij ri nim taqanel re jun tinimit chik, ¿a mat nab'e kuta' u no'j che retamaxik we kub'an na ri u soldados? Kraj k'o xa lajuj mil u soldados. Ri jun nim taqanel chik kraj e k'o juwinaq mil u soldados. Ri tata' ri k'o xa lajuj mil u soldados kuchomaj na we kekowin ri e are' che ki ch'akik ri juwinaq mil soldados ri kepe na chrij. 32 We ne man käkowin tä che, aretaq k'ä naj e k'o wi ru k'ulel che, keutaq b'i ri taqo'n chutz'onoxik chi kutzir ruk', —kächa'. 33 Je k'u ri' apachin chiwe ix ri man kuya' tä kan ronojel ri rech are', man kuya' tä ri' kok che tijoxel we, —xcha ri Jesús chke.

Man k'o tä chi u patän ri atz'am we käsach u tzayil

34 Utz ri atz'am. Are k'u we man k'o chik ru tzayil ri atz'am, ¿jas lo ruk' kätzayix wi ri rikil? —kächa'. 35 Man k'o tä chi u patän. Man utz tä che ri ulew, man utz tä k'u chumesaxik. Ri winaq xa käkesaj na b'i pa mes, —kächa'. Apachin ri kujikib'a ranima' che nu tatab'exik, chutatab'ej, —xcha ri Jesús chke.

15

Ri Jesús kukoj che k'utb'al jun chij ri xtzaqik

¹ Xenaqajin jun u konojel ri toq'il taq alkab'al xuquje' ri nik'iaj ajmakib' ruk' ri Jesús chutatab'exik. ² Xewixwit k'u ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab', xkib'ij: We achi ri' keuk'ulaj ri ajmakib', käwi' k'u kuk', —xecha'.

³ Ri Jesús xukoj we k'utb'al ri' chuya'ik tijonik chke, xub'ij: ⁴ We k'o jun chech alağ ri k'o jun ciento ru chij, kätzaq k'u jun chke, keuya na kan ri jumuch' b'elej lajuj pa taq ri juyub', ke' k'u chutzukuxik ri xtzaq kanoq k'ä kuriqa na wa', —kächa'. ⁵ Aretağ kuriqo, kuya na loğ chrij u wi', käkikotik. ⁶ Aretağ kopan chik cho ja, keusik'ij na ri rachi'l xuquje' ru k'ul taq ja, kub'ij chke: “Chixkikot wuk', rumal chi xinriq ri nu chij ri xtzaq na kanoq,” —kächa na chke. ⁷ Je k'u ri' kinb'ij chiwe chi k'o na kikitomal chikaj rumal jun ajmak ri kuk'ex ranima', kuk'ex k'u u chomanik, chkiwäch ri jumuch' b'elej lajuj ri man kajwataj tä u k'exik kanima', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj ri puag ri xtzaqik

⁸ We k'o jun ixoq ri e k'o lajuj quetzales ruk', kätzaq k'u jun quetzal, ri ixoq kutzij na jun u candela, kumes na ri upaja, kärilij na u tzukuxik k'ä kuriq na ri puag. ⁹ Aretağ kuriqo, keuch'ab'ej na ri rach taq ixoqib' xuquje' ri u k'ul taq ja, kub'ij chke: “Chixkikot wuk', rumal chi xinriq ri nu puag ri xtzaqik,” —kächa na chke. ¹⁰ Je k'u ri' kinb'ij chiwe chi kekikot na ri ángeles re ri Dios aretağ jun ajmak kuk'ex ranima', kuk'ex k'u u chomanik, —xcha ri Jesús chke.

Kätzaq ru k'ojol jun tata'

¹¹ Ri Jesús xuquje' xutzijoj wa' chke: Jun achi e k'o kieb' u k'ojol. ¹² Ri ch'ut u k'ojol xub'ij che ru tat: “Tat, ya la ri kinwechb'ej in re ri q'inomalla,” —xcha che. Ri ki tat k'ut xujach ri jastağ re chkiwäch ri kieb' u k'ojol. ¹³ Xke' kieb' oxib' q'ij, ri ch'ut u k'ojol xumulij b'i konojel ri jastağ re, xe' naj pa jun tinimit chik. Chila' k'ut xağ xusachila wi il ri k'o ruk', xtzağ pa mak, man utz tä chik ru k'aslemal. ¹⁴ Aretağ ronojel u sachom chik, xpe jun nimalaj wi'jal pa ri tinimit ri'. Xuriq k'äx ri ala, sib'alaj xnumik. ¹⁵ Xe'k, xutzukuj u chak ruk' jun chke ri winaq re ri tinimit ri'. Xyi' k'u u chak. Xtağ b'i ri ala rumal ri achi che ki yuq'uxik ri aq pa ri juyub'. ¹⁶ Sib'alaj xurayij u tijik re ri rij tağ prut ri käkitiğ ri aq. Man k'o tä k'u jun winaq ri k'o jas kuya che. ¹⁷ Xul k'u ri ala pa sağ, xub'ij: “E k'o k'ia ri ajchakib' cho rachoch ri nu tat ri sib'alaj k'o ri ki wa. Ri in k'ut kinkäm waral rumal ri wi'jal. ¹⁸ Kinwalijik, kine' na ruk' ri nu tat, kinb'ij na che: Tat, ri in, in makuninağ chuwäch ri Dios, xuquje' chuwäch la, tat. ¹⁹ Ri in, man ya'tal tä chwe chi käb'an chi na la k'ojol la chwe. B'ana b'a' la chi kinok che jun ajchak la,” —kincha na che, —kächa'. ²⁰ Xwalijik, xe' k'u ruk' ru tat.

Tajin käb'linik, nağaj chik k'o wi che ri rachoch. Ru tat xril apan chinaj. Xel ranima' ru tat che. Xutik anim, xe'k, xuq'aluj ri ala, xuquje' xutz'umaj. ²¹ Xub'ij k'u ru k'ojol che: “Tat, ri in, in makuninağ chuwäch ri Dios, xuquje' chuwäch la, tat. Man ya'tal tä chik chwe in chi käb'an la k'ojol la chwe,” —xcha che ru tat. ²² Xub'ij k'u ru tat chke tağ ri patänil re: “Chiwesaxtağ loğ ri atz'iağ ri más utz na, chikojo che, chikojo xuquje' jun mulq'ab' che ru q'ab', xuquje' xajäb' chke ri rağan. ²³ Jik'ama loğ xuquje' ri alaj ama' wakäx ri sib'alaj chom, chhipila b'a',” —xcha chke. “iChujwoq, qab'ana nimaq'ij! ²⁴ Rumal chi we nu k'ojol ri' je' ta ne chi xkämik, xk'astaj k'u loğ jumul chik. Xtzağ na, xriqtaj k'ut,” —xcha ri tata' chke. Xkichaplej k'u kikitom.

²⁵ Ri u k'ojol nab'eal ri tata' b'enaq pa juyub'. Tzelejem re cho ja, xnaqajin k'u che ri rachoch, xuta ri q'ojom xuquje' ri xojowem. ²⁶ Xusik'ij k'u jun patänil re ru tat, xuta' che: "¿Jas wa' ri kinto?" —xcha che. ²⁷ Xub'ij k'u ri patäninel che: "Ulinaq ri chaq' la. Ri tat la xtaqan k'u chupilik ri alaj ama' wakäx ri sib'alaj chom, rumal chi ulinaq ri ala utz u wäch," —xcha che. ²⁸ Te k'u ri' sib'alaj xpe royowal ri nab'eal, man xraj taj kok b'ik pa ri ja. Xel k'u loq ru tat chub'ochi'xik. ²⁹ Ri nab'eal xch'awik, xub'ij che ru tat: "Qas k'ia junab' in patäninaq che la. Ronojel q'ij nu nimam jas ri káb'ij la chwe. Man k'o tä k'u jumul ri yo'm la xa ta ne jun alaj k'isik' chwe in rech kinb'an nimaq'ij kuk' ri wachi'l," —kächa'. ³⁰ "Aretaq xul we k'ojol la ri', ri xusachila ri jastaq e la kuk' ixoqib' re b'e, xkämisaj la ri alaj ama' wakäx ri sib'alaj chom chub'anik nimaq'ij che," —xcha che ru tat. ³¹ Xub'ij k'u ru tat che: "Nu k'ojol, ri at ronojel q'ij at k'o wuk' in, konojel k'u ri jastaq we xuquje' awech at wa'. ³² Rajwaxik u b'anik nimaq'ij, xuquje' kujkikotik rumal chi we a chaq' ri' je' ta ne käminaq chik, xk'astaj k'u loq jumul chik. Xtzaq na wa', xriqtaq k'ut," —xcha che ru k'ojol, —xcha ri Jesús chke.

16

Ri Jesús kutzijoj ri tata' mayordomo ri man utz taj

¹ Xuquje' xutzijoj wa' ri Jesús chke ru tijoxelab': K'o jun q'inom achi, ri k'o jun u mayordomo. Xb'ix k'u che ri q'inom chi ri u mayordomo tajin keuk'is b'i ri jastaq re. ² Ri q'inom achi xusik'ij ri tata' mayordomo, xub'ij che: "¿Jas wa' ri nu tom chawij? Chab'ana kuenta che ri a patäninik chnuwäch. Man kuya' tä chi k'ut katk'o'ji wuk' che ri nu mayordomo," —xcha ri tata' che. ³ Xuchomaj k'u ri mayordomo pa ranima', xub'ij: "¿Jas ta k'u ne kinb'ano?" —kächa'. "Man kraj tä chi ri nu patrón chi kinchakun na ruk'. Man k'o tä k'u nu chuq'ab' chub'anik taji'n. Kink'ix k'ut che ri molonik," —kächa'. ⁴ "Kinchomaj na ri kinb'ano rech kinkik'ulaj na ri winaq pa taq kachoch aretaq kesax ri nu chak chwe," —xcha'. ⁵ Ri mayordomo xeusik'ij ri rajk'asib' ri rajaw chkijujunal. Xub'ij che ri nab'e ajk'as: "¿Joropa' ri k'as la ruk' ri nu patrón?" —xcha che. ⁶ Xub'ij ri ajk'as che: "Are jun ciento toneles aceite nu k'as," —xcha'. Xub'ij k'u ri mayordomo che: "Waral k'o wi ru wujil ri k'as la. T'uuyul b'a la chanin ri', tz'ib'aj la nik'iaj ciento," —xcha che. ⁷ Te ri' xub'ij ri mayordomo che jun ajk'as chik: "Ri lal, ¿joropa ri' ri k'as la?" —xcha che. Xch'aw ri ajk'as, xub'ij che: "Wajxaqib' quintales triko ri nu k'as," —xcha'. Xub'ij ri mayordomo che: "Waral k'o wi ru wujil ri k'as la. Tz'ib'aj la waqib' ruk' ri nik'iaj," —xcha che. ⁸ Ri u patrón ri mayordomo xub'ij chi sib'alaj k'o u no'j ri mayordomo ri man utz taj rumal chi xna'w chub'anik ronojel wa'. Are k'u ri winaq ajuwächulew, ri man e kojonelab' taj, k'o na ketam chkij taq wa' we jastaq ri' chkiwäch ri kojonelab' ri k'o ri u saqil re ru Loq' Pixab' ri Dios pa kanima', —xcha ri Jesús.

⁹ Kinb'ij in chiwe: Chikojo b'a' ri i rajil ri ajuwächulew rech e k'o na iwachi'l. Aretaq kák'is ri i rajil, kixk'ulax pa taq jeqilib'al' o ri man kek'istaj tä ri', —xcha'.

¹⁰ Apachin jun winaq ri jikom ranima' chub'anik ri man nim tä u b'anik, xuquje' are jikom ranima' chub'anik ri nim na u b'anik. Apachin ri man jikom tä ranima' chub'anik ri man nim tä u b'anik, man jikom tä k'u ri' chub'anik ri nim u b'anik, —kächa'. ¹¹ We ri ix man jikom tä iwanima' ix chukojik ri q'inomal ajuwächulew, ¿jachin ta lo ri käyo'w ri qas q'inomal ajchikaj chiwe? Man k'o taj, —kächa'. ¹² We ri ix man jikom tä iwanima' ix chrij ri rech jun winaq chik, ¿jachin ta lo käyo'w chiwe ri qas iwe ix? Man k'o taj, —xcha'.

¹³ Xub'ij xuquje': Man k'o tä jun patäninel ri käkowin che ki patänixik kieb' u patrón, —kächa'. Käretzelaj na u wäch ri jun, loq' k'u na käril na ri' ri jun chik. Utz kub'an na che ri jun u patrón, man nim tä k'u käril wi ri jun chik, —kächa'. Man kixkowin taj kipatänij ri Dios we b'enaq iwanima' ruk' ri puaq, —xcha ri Jesús.

¹⁴ Xkita k'u ronojel wa' ri tata'ib' fariseos ri sib'alaj loq' käkil wi ri ki rajil. Xketze'j k'u u wäch ri Jesús. ¹⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri alaq kəq'alajisaj ib' alaq chkiwäch ri winaq chi jikom anima' alaq. Are k'u ri Dios retam jas k'o pa anima' alaq, —kächa'. Ri sib'alaj nim kil wi kumal ri winaq, are xab'ib'al wa' cho ri Dios, —xcha chke.

Waral kätzijox wi ri ojer Pixab' xuquje' ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq

¹⁶ Xub'ij xuquje': Taqal chke ri winaq chi keniman che ri ojer Pixab' rech ri qa mam Moisés xuquje' chke ri ki tjonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios k'ä mäja' xul ri tat Juan Qasal Ja'. Kämik k'ut ri xul ri tat Juan, xchaplex u tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Konojel ri winaq tajin käkij ki chuq'ab' rech keb'okik.

¹⁷ Man k'äx tä ru sachik ki wäch ri kajulew chuwäch ri u sachik jun tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios rumal chi tzrajwaxik wi chi káb'antaj na ronojel ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tjonik chrij ri tasow ib'

¹⁸ Ronojel achi ri kujach b'i ri rixoqil, kuk'ama chi na jun ixoq chik, kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik cho ri Dios xuquje' chrij ri rixoqil. Xuquje' ri achi ri kuk'am jun ixoq ri jachom b'ik rumal ri rachajil kub'an ri' ri nimalaj mak ri äwas u b'anik cho ri Dios xuquje' chrij ri nab'e rixoqil, —xcha ri Jesús.

Waral kəqil wi ri xub'an jun achi ri sib'alaj q'inom che ri tat Lázaro ri meb'a'

¹⁹ Xk'o'ji jun achi ri sib'alaj q'inom, ri kukoj je'lalaj taq atz'iaq ri sib'alaj paqalik. Ronojel q'ij k'ut xub'an k'ok'alaj taq wi'm ri sib'alaj nimaq, —kächa'.

²⁰ K'o k'u jun winaq meb'a', tat Lázaro u b'i, q'oyol chuchi' ri rachoch ri q'inom. K'o k'u k'ia ri itzel taq ch'a'k che. ²¹ Ri meb'a' kurayij u tijik ri ch'äqataq wa ri ketzraq chuxe' ru mesa ri q'inom. Kenaqajin k'u ri tz'i' ruk' ri tat Lázaro, kekiriq' ri u ch'a'k, —kächa'. ²² Xkäm k'u ri meb'a' tata'. Ri ángeles xkik'am b'ik, xkiya kan ruk' ri qa mam Abraham. Xkäm xuquje' ri q'inom achi, xmuq k'ut, —kächa'. ²³ K'o k'u ri q'inom pa ri k'olib'al ri keb'e wi ri kanima' ri winaq aretaq kekämik. Sib'alaj k'äx tajin kuriqo. Xka'y apanoq, xril ri qa mam Abraham chinaj, xuquje' chi ri tat Lázaro k'o ruk'. ²⁴ Ko xch'awik, xusik'ij, xub'ij: "Tat Abraham," —kächa'. "Toq'ob'isaj la nu wäch, taqa la loq' ri tat Lázaro, kurub' k'u u q'ab' pa joron rech kəpetik, kuya jub'iq' chwe rech kinjororik. Xa kinel ch'uj pa we q'aq' ri," —xcha'. ²⁵ Xub'ij k'u ri qa mam Abraham: "Tat, chna'taj chawé chi xariq' ri utzalaj taq jastaq at pa ri a k'aslemal cho ruwächulew. Are k'u ri tat Lázaro, man k'o tä utzil xuriqo. Kämik k'ut are ku'b'isam ranima' wuk' in waral, ri at k'ut, at k'o pa k'äx'ol," —kächa che. ²⁶ "Kojom k'u jun nimalaj siwan chqaxol rech ri kəkaj keq'ax b'i awuk' man kekowin tä che. Ri ajchila' k'ut ri e k'o awuk', man kekowin taj keq'ax loq' quk'," —xcha che. ²⁷ Xub'ij ri q'inom tata' che ri tat Abraham: "Kinb'ochi'n b'a' che la, tat Abraham, chi kətaq la b'ik ri tat Lázaro cho rachoch ri nu tat. ²⁸ E k'o job' ri wachalal chila'," —kächa'. "Kwaj chi ri tat Lázaro kutzijoj wa' we k'äx'ol ri' chke rech man kepe tä waral ri sib'alaj kəkiriq' wi k'äx'," —xcha che. ²⁹ Xub'ij k'u ri qa mam Abraham: "K'o ri tz'ib'am kan rumal ri qa mam Moisés, xuquje' ri tz'ib'am kumal ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

K'o ke ri wuj ri'. Chkhitijoj kib' chkij," —xcha che. ³⁰ Xub'ij k'u ri q'inom: "iQas tziy, tat Abraham! Man kekojon tä k'u chke. We ta k'u k'o jun käminaq ri käk'astajik, ri ke' kuk', käkik'ex na ri' ri kanima', käkik'ex ri ki chomanik," —xcha'. ³¹ Xub'ij ri mam Abraham che: "We man käkinimaj tä ri qa mam Moisés xuquje' ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, man kekojon tä na ri' pune che jun winaq ri käk'astaj b'i chxixol ri käminaqib'," —xcha ri qa mam Abraham che, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

17

Ri Jesús kub'ij chi käqachajij qib' rech man kujtzaq tä pa mak

¹ Xub'ij ri Jesús chke ru tijoxelab': Tzk'o wi jachike ri kub'ano chi jun winaq chik kuriq ri b'e ri man utz taj, kätaqchi'x k'u che mak. jK'äx re ri winaq ri' ri rumal rech käb'antaj wa'! —kächa'. ² Are utz na we ta käxim jun ka' re molino chuqul ri winaq ri', käk'iaq ta k'u b'i pa ri mar, jutz k'u na ri' chuwäch ru b'anik chi jun chke we alaj taq ch'utiq ri' kuriq ri b'e ri man utz taj! ³ Chiwila b'a' iwib', —xcha chke.

Xub'ij k'ut: We kämakun ri awachalal, kub'an jun k'äx chawe, chapixb'aj wa'. We kuk'ex ranima', kuk'ex k'u u chomanik, chasacha ru mak, —kächa'. ⁴ We kämakun chawij wuqub' mul pa jun q'ij, kätzelej k'u awuk', kub'ij: "Man kinb'an tä chik," —kächa'. Rajwaxik k'ut chi ri at kasach ru mak, —xcha ri Jesús chke.

Waral käqil wi ri käkowin jun winaq chub'anik we qas tziy käkojonik

⁵ Xkib'ij ri apóstoles che ri Qajaw Jesús: B'ana b'a' la chqe chi sib'alaj kujkojon na, —xecha che.

⁶ Xub'ij ri Qajaw Jesús chke: We ta kixkojonik xa ta ne jub'iq' je' jas ru nimal jun alaj ija' re mostaza, kuya' kib'ij na ri' che we che' sicómoro ri': "Chab'oqo' awib', chatika awib' pa ri mar," —kixcha che. Käniman k'u na wa' we che' ri' chiwe, —xcha chke.

Waral käqil wi ri ki b'anik ri kepatäninik

⁷ We k'o jun chiwe ri k'o jun patänil re ri kub'an taji'n, we ne ke' pa yuq', aretaq k'ut kätzelej loq iwuk' cho ja, ¿jas kib'ano? ¿A k'o lo jun chiwe ri kub'ij na che ri ajchak: "Tasa'j chanim, chatt'uyul chi' ri mesa, chatwoq?" —kixcha che, —kächa ri Jesús. ⁸ Man je' taj. Xane kib'ij ri' che ri patäninel: "Chab'ana ri kintijo. Chasuk'umaj awib', chaya ri nu wa rech kinwi'k. Te ri' kuya' katwi' at," —kixcha che, —kächa'. ⁹ ¿A k'o maltioxinik ri' che ri patäninel rumal chi xub'an ri xtaq wi? Man k'o taj, —kächa'. ¹⁰ Je ri' ri ix xuquje', aretaq i b'anom chik ronojel ri ix taqom wi, chib'ij na chb'il iwib': "Ri uj, uj patäninelab' ri man k'o tä qa patän, rumal chi xqa'n xaq xuwi ri' ri tzrajwaxik u b'anik," —kixcha na, —xcha ri Jesús.

Lajuj achijab' ri k'o itzel ch'a'k chkij kekunax rumal ri Jesús

¹¹ B'enaq k'u ri Jesús pa Jerusalén, ok'owem kub'an chxixol ri Galilea ruk' ri Samaria. ¹² Aretaq xopan pa jun alaj tinimit, xriqtaj ri Jesús kumal lajaj achijab' ri k'o itzel taq ch'a'k chkij. Xetak'i k'u chinaj. ¹³ Ko xech'awik, xkib'ij: ¡Tat Jesús! ¡Ajtij! ¡Toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

¹⁴ Xerilo, xub'ij chke: Jik'utu iwib' chkiwäch ri tata'ib' sacerdotes, —xcha chke.

Pa ri ki b'ik k'ut, are chi' xekunaxik. ¹⁵ Aretaq jun chke xrilo chi kunam chik, xtzelejik, ko xch'awik, xunimarisaj u q'ij ri Dios. ¹⁶ Xuxuk rib' cho ri Jesús, sib'alaj x maltioxin che. Aj Samaria k'ut we achi ri'. ¹⁷ Xub'ij k'u ri Jesús:

¿A mat ne e lajuy ri xekunaxik? E k'u ri b'elejeb', ¿jawiye' e k'o wi? —kächa'.
 18 Xaq xuwi wa' we achi ri' ri man qa winaqil taj xtzelej loq, kunimarisaj k'u u q'ij ri Dios, —xcha ri Jesús.

19 Xub'ij ri Jesús che: Chatwalijoq, kuya' kate'k. At kunam chik rumal chi xatkojonik, —xcha che.

Ri Jesús kub'ij jas kub'an ru taqanik ri Dios käpetik

20 Aretaq ri tata'ib' fariseos xkita' che ri Jesús jampa' käpe ru taqanik ri Dios cho ruwächulew, xub'ij ri Jesús chke: Ri u petik ru taqanik ri Dios cho ruwächulew man kilitaj tä ri', —kächa chke. 21 Man käb'ix tä na che: "Chawilampe', k'o chi ri'. Jawilampe', k'o chila'," —kächa'. Man je' taj rumal chi ya ulinaq chi ri Dios iwuk' che taqanik, —xcha chke.

22 Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Kopan na ri q'ij ri sib'alaj kirayij chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, k'o iwuk', man in k'o tä chik, —kächa'. 23 Ri winaq käkib'ij na chiwe: "Chiwilampe', k'o chi ri'. Jiwilampe', k'o chila'," —kecha na. Mixe' k'ut, mixteri b'i kuk', —xcha ri Jesús chke. 24 Je' jas ri kaypa' kusaqirisaxtaj ronojel ri kaj, q'alaj wa' chkiwäch konojel ri winaq, je ri' xuquje' ri q'ij aretaq ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinpetik, —kächa'. 25 Rajwaxik k'ut chi nab'e sib'alaj kinriq na k'äx, ketzelax na nu wäch kumal ri winaq re we q'ij junab' ri', —kächa'. 26 Jas ri xka'n ri winaq ojer pa ru q'ij ri qa mam Noé, je ri' xuquje' käb'antaj na pa taq ri q'ij ri kintzelej loq, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. 27 Xewi' ri winaq, xka'n nimaq'ij, xek'uli'k, xkiya k'u ri kalk'ual pa taq k'ulanem k'ä pa ri q'ij ri xok b'ik ri qa mam Noé pa ri nimalaj barco. Xpe k'u ri nimalaj q'eçal jäb', xusach k'u ki wäch konojel, —kächa'. 28 Je ri' xuquje' jas ri xka'n ri winaq ojer pa ru q'ij ri qa mam Lot, xewi' ri winaq, xka'n nimaq'ij, xeloq'omanik, xek'iyinik, xetiko'nik, xkiyak taq kachoch. 29 Pa ri q'ij ri xel b'ik ri qa mam Lot pa ri tinimit Sodoma, xqaj loq q'aq' ruk' q'ol chikaj, xusach k'u ki wäch konojel ri winaq. 30 Je' käb'an na wa' pa ri q'ij ri käq'alajin na jachin ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha chke.

31 Pa ri q'ij ri', ri winaq ri k'o puwi' ri ja, mok chi b'ik che ki k'amik b'i ri jastaq re ri e k'o kan chupam ri ja. Xuquje' ne ri k'o pa juyub' mätlelej chi na cho ja, —kächa'. 32 Chna'taj ri rixoqil ri mam Lot chiwe. 33 Ri kutzukuj u chajixik rib', kutzaq na ronojel, käkäm k'u na wa'. Apachin k'u ri kutzaq ru k'aslemal, käto'taj na wa', —xcha chke.

34 Qas tzij kinb'ij chiwe chi pa ri aq'ab' ri', kek'oji na kieb' pa jun ch'at. Jun chke käk'am na b'ik, ri jun chik käyi' na kanoq. 35 Kek'oji na kieb' ixoqib' ri tajin kieke'n junam. Jun chke käk'am na b'ik, ri jun chik käyi' na kanoq. 36 Kek'oji na kieb' achijab' kachi'l kib' pa taq juyub'. Jun chke käk'am na b'ik, ri jun chik käyi' na kanoq, —xcha ri Jesús chke.

37 Xkib'ij k'u che ri Jesús: ¿Jawiye' käb'an wi wa', Qajaw? —xecha che.

Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij: Ri käk'oji wi na ri ki b'aqil ri käminaqib', chila' k'ut käkimulij wi na kib' ri k'uch, —xcha chke.

18

Waral kätzijox wi ri chichu' malka'n ruk' ri q'atal tzij ri man jikom tä ranima'

1 Ri Jesús xutzijoj chi na jun k'utb'al chuya'ik tijonik chke ru tijoxelab' chuk'utik chkiwäch chi rajwaxik u b'anik orar amaq'el ronojel q'ij, mäk'istaj k'u ki k'ux. 2 Xub'ij k'u chke: Pa jun tinimit k'o wi jun q'atal tzij ri man kuxej tä rib' cho ri Dios, man nim tä k'u keril wi ri winaq. 3 Xuquje' k'o jun chichu'

malka'n pa ri tinimit ri', ri amaq'el kopan ruk', kutz'onoj che: Chinto' la pu q'ab' ri nu k'ulel, —kächa che. ⁴Xke' k'ia ri q'ij ri q'atal tzij man kraj taj kuto' ri chichu'. Te k'u ri 'xchoman pa ranima', xub'ij: "Pune man kinxej tä wib' cho ri Dios, man nim tä k'u kinwil wi jun winaq, ⁵kinto' na we chichu' malka'n ri rumal chi sib'alaj kuya latz' chwe. We man kinb'an q'atow tzij puwi' ruk' jikomaj, käpe na ri chichu' amaq'el ronojel q'ij, sib'alaj kinukos na," —xcha ri'.

⁶Xub'ij k'u ri Qajaw Jesús: Chitatab'ej b'a' jas ri xub'ij ri q'atal tzij ri man jikom tä ranima', —kächa'. ⁷¿A mat ri Dios kub'an na q'atow tzij ruk' jikomaj pa ki wi' ri winaq' ri xeucha' che ki to'ik, ri keb'ochi'n che chi paq'ij chi chaq'ab'? ¿A mat chanim keuto' na wa? —kächa'. ⁸Je', kinb'ij chiwe chi chanim kätob'an na chke, —kächa'. Aretaq' k'ut ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kintzelej na loq, ¿a keinriq ne lo winaq' ri gas kekojon chwe? —xcha chke.

Waral kätzijox wi ri tata' fariseo ruk' ri toq'il alkab'al

⁹Xutzijok' u we k'utb'al rech tijonik ri' chke jujun winaq' ri kechoman chki j chb'il kib' chi sib'alaj e utz na, ri käketzelay k'u ki wäch ri jule' chik.

¹⁰Xub'ij chke: E k'o kieb' achijab'. Jun chke are jun tata' fariseo. Ri jun chik are toq'il alkab'al. Xeb'ok k'u b'i pa ri nimalaj rachoch Dios rech käka'n orar. ¹¹Tak'al k'u ri fariseo, xub'an orar chb'il rib', xub'ij: "O Dios, maltiox che la chi ri in man in tä junam kuk' ri nik'iaj winaq' chik, ri elaq'omab', ri winaq' ri man käkib'ij tä jikomaj tzij, ri käka'n nimalaj mak, man in junam tä k'u ruk' we jun toq'il alkab'al ri'. ¹²Ri in kinb'an ayunar kamul ronojel semana. Kinya k'u ru lajujil joropa' ri kinriqo," —xcha ri tata' fariseo. ¹³Are k'u ri toq'il alkab'al, tak'al chinaj, man kraj tä k'u käka'y chikaj, xane kut'ok u wo u k'ux chuk'utik chi käb'isonik, kub'ij: "¡Ay, Dios! We ne käpax k'ux la chwe in, in wa' sib'alaj in ajmak," —xcha'. ¹⁴Qas tzij kinb'ij chiwe chi we achi ri' xe' cho rachoch jikom chik ri ranima' cho ri Dios. Man je' tä k'u ri jun chik, ri tata' fariseo. Are k'u ri winaq' ri kunimarisaj rib' cho ri Dios, käqasax na u q'ij. Apachin k'u ri kub'an che chb'il rib' chi man nim tä u b'anik, känimarisax na u q'ij wa', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús keutewchij ri alaj taq ak'alab'

¹⁵Xek'am k'u b'i ri ak'alab' cho ri Jesús rech kuya ru q'ab' pa ki wi'. Ru tijoxelab' xkilo, xekiyaj ri winaq. ¹⁶Ri Jesús xeusik'ij ri tijoxelab', xub'ij chke: Chiya chke ri ak'alab' chi kepe wuk', meiq'atej, —kächa'. Xaq xuwi chke ri winaq' ri e je' jas ri ak'alab' ri' käyi' wi chi këtaqan ri Dios pa ki wi'. ¹⁷Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi ri winaq' ri man käkina' tä pa kanima' chi ri e are' je' ta ne ak'alab' cho ri Dios, man käkik'ulaj tä k'u ru taqanik ri Dios, man käyi' tä chke chi keb'okik, —xcha ri Jesús chke.

Jun ala sib'alaj q'inom kätzijon ruk' ri Jesús

¹⁸K'o k'u jun chke ri ki nimaqil ri winaq' xuta' che ri Jesús, xub'ij: Utzalaj Ajtij, ¿jas kinb'an in rech kinriq ri k'aslemal ri man käk'istaj taj? —xcha che.

¹⁹Xub'ij k'u ri Jesús: ¿jas che kab'ij utz chwe? Man k'o tä jun ri gas utz, xane xaq xuwi ri Dios, —kächa ri'. ²⁰Awetam k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: "Matkämisanik, mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil jun winaq' chik, mab'an elaq', mab'an tzij chrij jun winaq' chik, nim cheawila wi ra tat, ra nan," —kächa ri Pixab', —xcha ri Jesús che.

²¹Xub'ij ri achi che ri Jesús: Ronojel wa' nu nimam tzpa ri wak'alal, —xcha che.

²² Xuta wa' ri Jesús, xub'ij che: K'o na ri mäja' kab'ano. Jak'iyij konojel ri jastaq awe, chaya ri rajil chke ri meb'a'ib'. Käk'o'ji k'u na ra q'inomal chila' chikaj, —kächa'. Te k'u ri' kuya' katteri wuk'. Jo' b'a', —xcha che.

²³ Aretaq ri achi xuta wa', sib'alaj xk'extaj ru wäch pa b'is, xk'äxk'ob' ri ranima' rumal chi sib'alaj nim ru q'inomal k'olik. ²⁴ Ri Jesús xrilo chi sib'alaj káb'isonik, xub'ij: ¡Sib'alaj k'äx ri keb'okik ri q'inomab' ruk' ri Dios rech kátaqan pa ki wi! —kächa'. ²⁵ Are man k'äx taj ri rok'owisaxik jun kiej camello* pa ri u julil jun t'isomb'al b'aq chuwäch ri rokik jun winaq q'inom ruk' ri Dios rech kátaqan puwi', —xcha chke.

²⁶ Ri winaq ri xetowik xkib'ij che ri Jesús: We je ri', ¿jachin ta k'u lo ri kákwon churiqik ru tob'anik ri Dios? —xecha che.

²⁷ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri man kekowin tä ri winaq chub'anik, are k'u wa' kákwon ri Dios che, —xcha chke.

²⁸ Xub'ij ri tat Pedro: Qajaw, chilampe la chi ri uj qa yo'm kan ri jastaq qe rech kujk'o'ji uk' la, —xcha ri'.

²⁹ Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi we k'o jun winaq ri u yo'm kan ri rachoch, ri rixoqil, ri rachalal, ru tat, u nan, ri ralk'ual rech kinuto' chutzijoxik ru taqanik ri Dios, ³⁰ kuriq na k'ia chuwäch wa' pa taq we q'ij junab' ri'. Kuriq k'u na ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik pa taq ri junab' ri kepe na, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj chi na jumul ru kámikal

³¹ Ri Jesús xeuk'am b'i ri kab'lajuj u taqo'n pa ki tukiel wi, xub'ij k'u chke: Kujpaqi na b'ik, kuje' na pa ri tinimit Jerusalén. Ronojel k'u ri tz'ib'am kan kumal ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, káb'antaj na wa' chwe, —kächa'. ³² Kinkijach k'u na b'ik pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik. Käketz'b'ej na nu wäch, kinkiyog' na, xuquje' kákichub'aj na nu palaj. ³³ Kinkirapuj na, te k'u ri' kinkikámisaj. Churox q'ij k'u't kink'astaj na chkixol ri káminaqib', —xcha ri Jesús chke.

³⁴ Ri tijoxelab' man k'o tä k'u jun chke ri kuch'ob' ri u tzij ri Jesús. Xb'an k'u chke chi man keq'alajin tä wa' we tzij ri' chkiwäch. Are k'u ri xb'ix chke man kuya' taj kákich'ob'o.

Jun moy achi káka'yik

³⁵ B'enam re ri Jesús, tajin kánaqajin che ri tinimit Jericó. K'o k'u jun moy achi t'uyul chuchi' ri b'e ri tajin kámolonik. ³⁶ Aretaq xuto chi k'ia winaq tajin keok'owik, xuta' jas tajin káb'anik, xub'ij: ¿Jas ri'? —xcha'. ³⁷ Xkib'ij che: Are ri tat Jesús aj Nazaret ri tajin kok'owik, —xecha che. ³⁸ Ko xch'aw ri moy achi, xub'ij: ¡Tat Jesús! —kächa'. ¡Lal ri' ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la nu wäch! —xcha che.

³⁹ Ri winaq ri e tak'atoj chuwäch xeyajon che, xkib'ij chi mäch'aw chik. Ri are' k'ut ko na xuraq u chí', xub'ij: ¡Tat, ri lal ralk'ual kan' ri qa mam David, toq'ob'isaj la nu wäch! —xcha che.

⁴⁰ Xtak'i k'u ri Jesús, xtaqan chuk'amik loq' ri tata' ruk'. Aretaq ri moy achi k'o chi ruk' ri Jesús, xub'ij ri Are' che: ⁴¹ ¿Jas kaj la chi kinb'an che la? —xcha che.

Xub'ij k'u ri moy achi: Tat, kwaj kinka'y chik, —xcha che.

⁴² Xub'ij k'u ri Jesús che: ¡Ka'y b'a' la! —kächa che. Rumal chi kákojon la, xkunataj la kanoq, —xcha che.

* **18:25** Ri camello are jun awaj ri kuya' kákiejen jun chrij, más k'ut kákoj che taq eqa'n. Nim na ri chuwäch jun kiej. † **18:39** Ri "Ralk'ual kan ri qa mam David" kel kub'ij "To'l Qe", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías".

⁴³ Chanim k'ut ri moy achi xka'yik, xteri b'i chrij ri Jesús, kunimarisaj u q'ij ri Dios. Xuquje' konojel ri winaq xkinimarisaj u q'ij ri Dios aretaq xkilo ri xb'an che ri moy achi.

19

Ri Jesús kuriq rib' ruk' ri tat Zaqueo

¹ Opaninaq chi k'u ri Jesús pa Jericó, ok'owem tajin kub'an chupam ri tinimit. ² K'o jun achi, Zaqueo u b'i, jun chke ri ki nimaqil ri toq'il taq alkab'al. Q'inom k'u wa' we achi ri'. ³ Xutzukuj rilik u wäch ri Jesús che retamaxik jachin ri'. Man käkowin tä k'ut rumal chi e k'ia ri winaq, xaq k'u ko'l raqan ri tat Zaqueo. ⁴ Xutik anim, xnab'ej b'i chkiwäch ri winaq, xpaqi k'u puwi' jun che' sicómoro che rilik ri Jesús, rumal chi chila' kok'ow wi na ri are'. ⁵ Xopan k'u ri Jesús pa ri k'olib'al ri', xka'y aq'an ajsik, xril ri tat Zaqueo, xub'ij che: Chanej la, qaj la loq. Rajwaxik chi kämik kinkanaj kan cho achoch la, —xcha che.

⁶ Te k'u ri' xqaj loq ri tat Zaqueo puwi' ri che'. Xuk'ulaj ri Jesús, sib'alaj xkikotik. ⁷ Xilitaj k'u wa' kumal konojel ri winaq, xewixwitik, xkib'ij: Ula'm ri tat Jesús rumal jun achi sib'alaj ajmak, xe' k'u ruk', —xecha ri'. ⁸ Xtak'i k'u ri tat Zaqueo, xub'ij che ri Jesús: Tampe la ri kinb'ano. Pa nik'iaj ri jastaq we kinya na chke ri meb'a'ib'. Xuquje' we k'o jas nu q'ipom chrij jun winaq, kinkajmulij na u tzelexik wa' che, —xcha'.

⁹ Xub'ij ri Jesús che: Kämik xriq la ru tob'anik ri Dios, xuquje' ri winaq ri e k'o cho achoch la, rumal chi kääq'alajinik chi lal ri' are qas rachalal ri qa mam Abraham, —kächa'. ¹⁰ Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in petinaq che ki tzukuxik ri winaq ri e tzaqinaq, xuquje' che ki to'ik, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri puaq ri jachom chke ri patäninelab'

¹¹ Ri winaq ki tatab'em we tzij ri', ri Jesús xuchaplej u tzijoxik jun k'utb'al chik re tijonik chke rumal chi kenaqajin chik che ri tinimit Jerusalén. Xkichomaj ri winaq chi ri Dios kuk'ut na rib' chkiwäch chanim, kuchaplej k'u taqanik pa ki wi'. ¹² Xub'ij k'u ri Jesús chke: K'o jun achi, nim u b'anik, ri xe' naj pa jun tinimit chik rech kok che nim taqanel pa ki wi' ri winaq re ri tinimit ri'. Kuchomaj ri tata' chi aretaq kätotaj chila', kätzelej chi na loq cho ja. ¹³ Ri achi k'ut xeusik'ij lajuj chke ri patänil re, xeuya juwinaq quetzales chke chkijujunal. Xub'ij k'u chke: “Chikojo wa' we puaj ri' rech k'o kich'ak na chrij. Chib'ana wa' k'a kopian na ri q'ij ri kintzelej loq,” —xcha chke. ¹⁴ Are k'u ri winaq re ri tinimit ri ke' wi, sib'alaj käketzelay u wäch, xekitaq k'u b'i nimaq tata'ib' chrij chub'ixik: “Man kääqaj tä wa' we achi ri' che nim taqanel pa qa wi',” —xecha che. ¹⁵ Pune je ri' xok k'u na che nim taqanel. Aretaq xtzelej loq cho ja, xtaqanik chi kesik'ix loq ri patäninel taq re, ri xek'amow ri puaj, rech käreтамaj na jas ri ki ch'akom chkijujunal. ¹⁶ Xopan k'u ri nab'e patänil re ruk', xub'ij: “Tat, ri rajil la xuch'ak chi lajuj mul je' jas ri xya la chwe,” —xcha'. ¹⁷ Xub'ij k'u ru patrón che: “Utz a b'anom, utzalaj patänil we,” —kächa'. “Katinkoj na che taqanel pa ki wi' lajuj tinimit rumal chi utz a b'anom at chrij ri jun alaj chak,” —xcha che. ¹⁸ Xopan k'u rukab' patänil re, xub'ij che: “Tat, ri rajil la u ch'akom chi job' mul je' jas ri yo'm la chwe,” —xcha che. ¹⁹ Xub'ij k'u ru patrón che: “Ri at k'ut katkoj na che taqanel pa ki wi' job' tinimit,” —xcha che. ²⁰ Xopan chi k'u jun chik patänil re, xub'ij: “Tat, ri' ri rajil la ri k'o wuk', nu k'olom k'u wa' pa jun su't,” —kächa'. ²¹ “Je' nu b'anom wa' rumal chi kinxej wib' chuwäch la. Ri lal k'ut sib'alaj k'a'n la. Käk'am la ri man ech tä la, kääq'at k'u la ri man tikom tä la,” —xcha che. ²² Xub'ij k'u ri nim taqanel che: “iAy,

patänil we ri sib'alaj man utz taj! Kinq'at na tzij pa wi' ruk' ri tzij ri a b'im chwe. Awetam k'ut chi ri in sib'alaj in k'a'n, chi kink'am ri man wech taj, kinq'at k'u ri man nu tikom taj," —kächa'. ²³ "¿Jas che man xaya tä ri nu rajil ruk' jun winaq ri käyo'w pa jalomal rech kintoq'ij ruk' ral aretaq kinulik?" —xcha che. ²⁴ Xub'ij k'u chke ri e tak'atoj chunaqaj: "Chiwesaj ri puaq ri k'o ruk', chiya che ri patänil we ri k'o ri lajuj cientos quetzales ruk'," —xcha chke. ²⁵ Xkib'ij k'u che: "Tat, ya k'o chik lajuj cientos quetzales ruk'," —xecha che. ²⁶ Xub'ij k'u chke: "Kinb'ij chiwe chi ronojel jachin ri k'o k'o ruk', käyataj na más che. Apachin k'u ri man k'o tä k'o ruk', kesax na che ri jub'iq' ri k'olik," —kächa chke. ²⁷ "Are k'u ri nu k'ulel, ri man xkaj taj chi kintaqan pa ki wi', chik'ama loq, chikämisaj wa' chnuwäch," —xcha chke, —xcha ri Jesús chke ri winaq.

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

²⁸ Aretaq xb'itaj wa' rumal ri Jesús, xnab'ej chkiwäch, xutaqej ru b'e, xe' k'u pa ri tinimit Jerusalén. ²⁹ Naqaj chi k'u e k'o wi che ri tinimit Betfagé, xuquje' ri tinimit Betania chuwäch ri juyub' u b'i'am Ujuyub'al Olivos, xeutaq b'ik kieb' chke ru tijoxelab'. ³⁰ Xub'ij k'u chke: Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apan chqawäch. Aretaq ix opaninaq chi chila', kiriq'a na jun burro yuqulik, ri man k'o tä jumul jun winaq kiejeninaq chrij. Chikira wa', chik'ama loq, —kächa chke. ³¹ We k'o jun kuta' chiwe: ¿Jas che kikiro? —kächa ne. Je' kib'ij wa' che: Xa kajwataj wa' che ri Qajaw Jesús, —kixcha che, —xcha ri Jesús chke.

³² Xeb'e' k'u ri tijoxelab' ri xeutaq b'ik, je' xekiriq'a jas ri xub'ij ri Jesús chke.

³³ Tajin käkikir ri burro aretaq ri ajchaq'el xkita' chke, xkib'ij: ¿Jas che tajin kikir ri burro? —xecha chke.

³⁴ Ri e are' xkib'ij: Xa kajwataj wa' che ri Qajaw Jesús, —xecha chke.

³⁵ Xkik'am k'u b'ik, xkiya k'u che ri Jesús. Xkikoj ri ki q'u' chrij, xkiya k'u ri Jesús chrij. ³⁶ Kiejeninaq ri Jesús, tajin käb'inik. Xkilik' ri ki q'u' pa ri b'e. ³⁷ Naqaj chi k'u e k'o wi che ri Jerusalén, xeopan pa ri xulanik re ri Ujuyub'al Olivos. Konojel ri k'ialaj taq u tijoxelab' xkichaplej kikitom, ko xech'awik, xkinimarisaj u q'ij ri Dios rumal konojel ri nimaq taq kajmab'al ri kilom.

³⁸ Käkib'ij k'ut: ¡Tewchim b'a' ri Nim Taqanel ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw Dios! —kecha'. Kuxlan na qanima' rumal ri Dios chikaj. ¡Chnimarisax b'a' u q'ij ri Dios ajchikaj! —xecha ri winaq.

³⁹ Jujun chke ri tata'ib' fariseos ri e k'o chkixol ri k'ialaj winaq xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, cheyaja la ri tijoxelab' la, —xecha che.

⁴⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Qas tzij, we ta mat kech'aw wa' we winaq ri', are ko kech'aw na ri ab'aj, —xcha chke.

⁴¹ Aretaq xenaqajin che ri tinimit, ri Jesús xoq' pa ki wi' ri winaq aj Jerusalén. ⁴² Xub'ij: Kwaj ta ne chi pa we q'ij ri' kiwetamaj jachin ri' ri käkowinik kuya utzil chixol. K'u'tal k'u wa' kämik chiwäch, —kächa'. ⁴³ Kepe k'u na ri q'ij chiwij aretaq ri k'ialaj i k'ulel kaka'n na jun k'otom chrij ri tinimit, käkisutij na rij, sib'alaj k'u käkilatz'ob'isaj na wa', —kächa'. ⁴⁴ Kekiwulij na kan ri iwachoch cho ulew, kixkikämisaj na. Man kakanaj tä k'u na kan jun ab'aj puwi' jun ab'aj chik, —kächa'. Are k'u rumal wa' chi man iwetam taj chi pa we q'ij ri' ri Dios xixusolij, —xcha chke.

Ri Jesús käresaj ri man utz taj pa ri nimalaj rachoch Dios

⁴⁵ Xok k'u b'ik ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, xuchaplej kesaxik b'ik ri ajk'ayib', xuquje' ri loq'omanelab'. ⁴⁶ Xub'ij k'u chke: Tz'ib'am k'ut pa ru Loq'

Pixab' ri Dios: “Ri wachoch in are ja ri káb'an wi orar,” —kächa ri Tz'ib'talik. Ri alağ k'ut, kachoch elağ'omab' b'anom alağ che, —xcha ri Jesús chke.

⁴⁷ Ronojel q'ij ri Jesús xuya tijonik pa ri nimalaj rachoch Dios. Are k'u ri ki nimaqil sacerdotes, ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri ki nimaqil ri winaq re ri tinimit xkitzukuj u kämisaxik. ⁴⁸ Man xkiriğ tä k'ut jas käka'n che, rumal chi konojel ri winaq ki jikib'am kanima' chutatab'exik ri kub'ij chke.

20

Kätzijox ru taqanik ri Jesús

¹ Pa jun q'ij ri Jesús tajin keutijoj ri winaq pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke. Xeopan k'u ri ki nimaqil tağ sacerdotes kuk' ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri ki nimaqil ri winaq. ² Xkib'ij k'u che: ¿Jachin xtağow la chi ri lal káb'an la wa' we ri'? ¿Jachin lo ri yo'winaq taqanik pa q'ab' la chi je' káb'an la wa'? —xcha che.

³ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: Ri in xuquje' k'o jas kinta' chech alağ, —kächa'. B'ij alağ chwe: ⁴ ¿Jachin xtağow ri tat Juan chub'anik gasna'? ¿A are ri Dios, o are ri winaq? ¿Jachin xyo'w che chi je' kub'an wa'? —xcha chke.

⁵ Xkitzijob'ela kib', xkib'ij: We käqab'ij chi are ri Dios, ri are' kub'ij na chqe chi jas che man xqakoj tä wa', —kecha'. ⁶ We k'u käqab'ij chi xa are ri winaq, konojel ri winaq kujka'n na che ab'aj. Elinağ k'u chi sağ chkiwäch ri winaq chi ri tat Juan are q'alajisal re ru Loğ' Pixab' ri Dios, —xcha ri'.

⁷ Xech'aw chik, xkib'ij che ri Jesús chi man käkich'ob' tä wa' chi jachin ri' ri xyo'w che ri tat Juan chi kub'an gasna'. ⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Xuquje' ri in man kinb'ij tä in chech alağ jachin ri yo'winaq chwe chi in kinb'an wa' we ri', —xcha ri Jesús chke.

Waral kätzijox wi ri k'utb'al chkiğ ri ajchakib' ri man e utz taj

⁹ Ri Jesús xuchaplej u tzijoxik wa' we k'utb'al ri' re tijonik chke ri winaq: K'o jun achi ri xub'an jun tikb'al uvas. Xtikonijik, xuya k'u kan ri ulew pa qajomal chke jujun tajinelab'. Te k'u ri' xe' naj pa jun tinimit chik, naj xsachik. ¹⁰ Xopan k'u ri q'ij re ru yakik ri wächinik, xutağ b'ij jun patänil re kuk' ri ajchakib' rech käkiya b'i nik'iağ re ri u wäch ri tikb'al uvas. Are k'u ri ajchakib' xkich'ayo, xkitağ b'ik, man k'o tä xkiya b'i che, —kächa'. ¹¹ Xutağ k'u b'ij jun u patäninel chik. Xuquje' wa' xkich'ayo, xketzelağ u wäch, xkitağ b'ik, man k'o tä xkiya b'i che, —kächa'. ¹² Churox mul xutağ b'ik jun patänil re kuk'. Xkisok wa', xuquje' xkesaj b'ij pa ri tikb'al uvas, —kächa'.

¹³ Te k'u ri' xuchomaj ri rajaw ri tikb'al uvas, xub'ij: “¿Jas ta k'u lo kinb'ano?” —kächa'. “Kintağ na b'ik ri loğ'alaj nu k'ojol. Kraj ne nim käkil wi ri are' aretağ käkilo,” —xcha ri'. ¹⁴ Ri ajchakib', aretağ xkilo, xkich'ab'ej kib', xkib'ij: “¿Chawilampe! Are wa' ri kechb'en na ronojel,” —kecha'. “Chixsağ, qakämisaj ri achi rech käqechb'ej na wa' we ulew ri,” —xcha ri'. ¹⁵ Xkesaj k'u b'ij ru k'ojol ri ajchaq'el ri tikb'al uvas, xkikämisaj k'ut, —xcha ri Jesús chke.

Te ri' xuta' ri Jesús chke, xub'ij: ¿Jas k'u kub'an na ri rajaw ri tikb'al uvas chke? —kächa ri'. ¹⁶ Käpe na ri are', keukämisaj na ri ajchakib' ri', kuya na ri rulew chke jule' chik, —xcha ri Jesús chke.

Aretağ xkita wa', xkib'ij ri winaq: ¿Ay, mäb'antaj wa'! —xcha che.

¹⁷ Xka'y k'u ri Jesús chke, xub'ij: ¿Jas kel kub'ij wa' ri tz'ib'am kanoğ pa ru Loğ' Pixab' ri Dios? kub'ij: Ri ab'aj ri man xkağ tä ri yakal tağ ja,

we ab'aj ri* are xkoj che toq'eb'al
re ri ja,

—kächa ri Tz'ib'talik, —xcha ri Jesús. ¹⁸ Ronojel winaq jachin ri kätzaq puwi' ri ab'aj ri', käsoktaj na. We k'u kätzaq we ab'aj ri' chrij jun, kuk'äjij na, —xcha chke.

Waral käqil wi we rajwaxik u tojik ri alkab'al

¹⁹ Ri tijonelab' re ri Pixab' kuk' ri ki nimaqil sacerdotes aj Israel xkichaplej u tzukuxik jas käka'n chuchapik ri Jesús pa ri hora ri', xkixej k'u kib' chkiwäch ri winaq. Xkich'ob' k'ut chi ri k'utb'al ri', xtzijox wa' chki' ri e are'.

²⁰ Xkaluchij ri Jesús, xekitaq b'i winaq chuyuxlexik. Ri winaq ri' xka'n che kib' chi e utzalaj taq winaq rech käkiriq jun tzij pu chi' ri Jesús rech käkijach b'i ri Are' pu q'ab' ri q'atal tzij, käq'at k'u na tzij puwi'. ²¹ Rumal wa' xkik'ot u chi' ri Jesús, xkib'ij: Ajtij, qetam chi utz wa' ri kätzijon la xuquje' ruk' jikomal kätzijon la. Qetam k'ut chi man nim tä kil la jun winaq chuwäch jun chik. Xane käk'ut la ri qas u rayinik ri Dios, —kecha che. ²² ¿A rajwaxik käqatoj alkab'al che ri nimalaj taqanel aj Roma? We ne man rajwaxik taj, —xecha che.

²³ Xretamaxtaj k'u ri Jesús ri ki chomanik, xub'ij chke: ¿Jas che käta' alaq wa' chwe? ²⁴ K'utu b'a' alaq jun puag chnuwäch, —kächa chke. ¿Jachin k'u rech we ka'yeb'al ri' xuquje' ri b'aj ri' ri k'o chuwäch ri puag? —xcha ri Jesús.

Xech'aw chi na ri winaq, xkib'ij che: Are rech ri César ri nimalaj taqanel, —xecha che.

²⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ya alaq che ri tat César ri rech ri César. Ya b'a' alaq che ri Dios ri rech ri Dios, —xcha chke.

²⁶ Man k'o tä k'u jun tzij xekowin churiqik pu chi' ri Jesús ri xqaj ta wi pa ki q'ab' chkiwäch ri winaq. Xane xkikajmaj ri xub'ij ri Jesús chke, man xech'aw tä k'u chik.

Waral kätzijox wi jub'iq' chrij ri k'astajib'al chkixol ri käminaqib'

²⁷ Xeopan k'u jujun chke ri tata'ib' saduceos, ri käkib'ij chi man kek'astaj tä chi na ri käminaqib'. Ri tata'ib' ri' xkik'ot u chi' ri Jesús.

²⁸ Xkib'ij che: Ajtij, tz'ib'am kan chqe rumal ri qa mam Moisés chi we käkäm jun achi, k'o k'u kan rixoqil, man e k'o tä k'u kan ralk'ual chrij are', rajwaxik chi ri rachalal ri käminaq käk'uli ruk' ri ixoq malka'n ri' rech kek'oji kan ralk'ual ruk'. Ri ak'alab' ri kil ki wäch je' ta ne e rech ri käminaq, —kecha'.

²⁹ Xkib'ij k'ut: E k'o wuqub' achijab' kachalal kib'. Ri nab'eal xk'uli'k, xkäm k'ut, man xk'oji tä kan ralk'ual ruk' ri rixoqil. ³⁰ Ri ukab' xk'uli ruk' ri rixnam malka'n, xuquje' xkäm b'ik, man xk'oji tä kan ralk'ual ruk'. ³¹ Ri urox xuquje' xk'uli ruk' ri malka'n. Je k'u ri' xka'n ri wuqub' achijab' chkiujunal, xekämik, man xek'oji tä kan kalk'ual. ³² K'isb'al k'ut xkäm ri ixoq, —kecha'. ³³ Aretaq k'ut kek'astaj chi ri käminaqib', ¿jachin lo chke ri wuqub' achijab' ri' käk'oji na che rachajil ri chichu'? Xok k'u che kixoqil ri wuqub', —xecha che ri Jesús.

³⁴ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke: Ri winaq ajuwächulew kek'uli'k, käkiya ri kalk'ual pa k'ulanem. ³⁵ Ri winaq ri ya'tal chke chi kek'astaj b'ik chkixol ri käminaqib', xuquje' chi käk'oji ki k'aslemal ri man käk'is taj, man kek'uli tä chik, man keyi' tä k'u che k'ulanem, —kächa'. ³⁶ E junam chik jas ri ángeles. Man kekowin tä chik kekämik. E are k'u ralk'ual ri Dios wa', ri e k'astajinaq chik chkixol ri käminaqib', —kächa'. ³⁷ Ri qa mam Moisés xutzijoj chi ri käminaqib' kek'astaj na, —kächa'. Are wa' ri kuq'alajisaj ri tzij ri xutz'ib'aj

* 20:17 We ab'aj ri' ri xub'ij ri Jesús are ri Jesús mismo.

chrij ri k'ix ri kāk'atik. Chila' k'ut kub'ij wi xuquje' chi ri Qajaw Dios are ri u Dios ri qa mam Abraham, u Dios ri qa mam Isaac, u Dios ri qa mam Jacob, —kācha'. ³⁸ Ri Dios k'ut, man are tā Dios kech kāminaqib', xane kech ri winaq ri e k'ask'oj. Ri e k'aslik, e k'ask'oj k'u wa' rumal ri Dios, —xcha ri Jesús chke.

³⁹ Xech'aw chi na jujun chke ri tijonelab' re ri Pixab', xkib'ij: Ajtij, gas utz ri b'im la, —xcha che.

⁴⁰ Man xkichajij tā chi k'u anima' chuk'otik u chi' ri Jesús jumul chik.

Kätzijox chi jachin ri' ru Tat ri Cristo

⁴¹ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿Jas che kāb'ixik chi ri Cristo are ralk'ual kan ri qa mam David? ⁴² Are k'u ri qa mam David kub'ij pa ri wuj Salmos: Xub'ij ri Qajaw Dios che ri Wajaw:

“Chatt'uyul pa nu wikiäq'ab'

⁴³ k'ä kinya na chawe chi katch'akanik,
kattaqan k'u na pa ki wi'
ri kāk'a'n ki k'ulel chawe,”

—kācha'. ⁴⁴ We ri qa mam David kub'ij Wajaw che, ¿jas ta k'u che kāb'ij alač chi are xa ralk'ual kan ri qa mam David? —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús keutzuj ri tijonelab' re ri Pixab'

⁴⁵ Konojel ri winaq xetowik aretaq xub'ij wa' chke ru tijoxelab'. ⁴⁶ Je wa' xub'ij: Chichajij iwib' chkiwäch ri tijonelab' re ri Pixab'. Kāqaj chkiwäch keb'inikat pa charchäq taq katz'iaq. Xuquje' je'l kākilo, nim k'u keil wi ri kāyi' rutzil ki wäch pa taq ri k'ayib'al. Käkitzukuj k'u ri t'uyulib'al ri nim ki b'anik pa taq ri rachoch Dios, xuquje' ri t'uyulib'al ri nim keil wi pa taq ula'nem, —kācha chke. ⁴⁷ Xuquje' kākitoqij taq ri kachoch ri ixoqib' malka'nib'. Te ri' kākuyuq raqan ri ki tzij aretaq kāk'a'n orar rech man q'alaj tā ri etzelal ri kāk'a'no. Qas nim na ri k'äx kākiriq na ri tijonelab' re ri Pixab' aretaq kāq'at tzij pa ki wi', —xcha ri Jesús.

21

Waral kāqil wi ri kusipaj jun malka'n ixoq ri sib'alaj meb'a'

¹ Pa ri nimalaj rachoch Dios ri Jesús xeril ri q'inomab' ri tajin kākija ri ki rajil pa ri k'olib'al ri kāyi' wi ri kuchuj. ² Xril xuquje' jun chichu' malka'n ri sib'alaj meb'a'. Xeuya k'u kieb' puaq ri man nim tā rajil pa ri k'olib'al kuchuj, kraj ne xa jun centavo rajil ri kieb' puaq ri'. ³ Xub'ij k'u ri Jesús: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi we meb'alaj chichu' malka'n ri', are nim na wa' ri xuya ri are' chkiwäch konojel ri jule' winaq ri ki yo'm ke. ⁴ Ri jule' winaq chik ki yo'm jub'iq' che ri k'ia ri k'o kuk'. Are k'u we chichu' malka'n ri', pune sib'alaj meb'a', u yo'm ronojel ri tzuqub'al re, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj chi kāwulix na ri nimalaj rachoch Dios

⁵ E k'o k'u jujun chke ri winaq tajin ketzijon chrij ri nimalaj rachoch Dios chi wiqtal kuk' je'lalaj taj ab'aj, xuquje' kuk' loq'alaj taq sipanik. Xub'ij k'u ri Jesús: ⁶ Kopan na ri q'ij ri man kākanaq tā na kan jun ab'aj puwi' jun ab'aj chik re we ja ri' ri kiwilo. Konojel kewulix na, —xcha chke.

Keilitaj na k'ia taq etal k'ä mäjoq ri k'isb'al re ronojel

⁷ Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij: Qajtij, ¿jampa' kāb'antaj na wa'? ¿A k'o etal ri kuq'alajisaj chqawäch chi are q'ij ri' ri kāb'an na ri xb'ij la chqe? —xcha che.

⁸ Xub'ij ri Jesús: Chichajij iwib' rech mixsub'tajik. E k'ia ri kepe na ri kākikoj na ri nu b'i', kākib'ij: “In ri' ri Cristo,” —kecha na. Xuquje' kākib'ij: “Qetetinaq

chi loq ri q'ij," —kecha ri, —kächa ri Jesús. Mixe' k'u kuk' ri e are', —kächa ri Jesús chke. ⁹ Aretaq kita u tzijol nimalaj ch'oj xuquje' chi käkiwalijisaj kib' ri winaq chkiq q'atal taq tzij, mixej iwib'. Rajwaxik chi nab'e käb'antaj na wa' we ri', —kächa chke. K'ä mäjoq ri k'isb'al re we q'ij junab' ri', —xcha ri Jesús.

¹⁰ Te ri' xub'ij chi ri Jesús chke: Kech'ojin na ri winaq, ri juch'ob' winaq kuk' ri juch'ob' chik. Xuquje' käch'ojin na jun tinimit ruk' jun tinimit chik, —kächa'.

¹¹ Käpe na nimalaj wi'jal pa taq jujun tinimit. Pa taq nik'iaj tinimit chik kepe na lawalo taq yab'il. Kepé k'u na nimaq taq käb'raqan. Keilitaj na xib'ib'alalaj taq jastaq xuquje' nimalaj taq etal chikaj, —xcha chke.

¹² Nab'e k'ut chkiwäch wa' we jastaq ri' kixkichap na ri winaq, kixkijach na pa ki q'ab' ri ki nimaqil ri winaq, xuquje' kixkikoj na pa che'. Kixkik'am na b'i chkiwäch nimaq taq tata'ib' ri ketaqan pa ki wi' ri winaq, xuquje' chkiwäch q'atal taq tzij rumal wech in, —xcha chke. ¹³ Are q'ij wa' rech kiniq'alajisaj na in chkiwäch, —kächa'. ¹⁴ K'ol b'a' pa iwanima' chi michomaj na b'ik jas ri' ri kib'ij na chuto'ik iwib'. ¹⁵ Ri in kinya na chiwe ri rajwaxik u tzijoxik, xuquje' kinya ri i no'j. Ri i k'ulel man käkiriq tä chi na jas käkib'ij chiwe, man kech'akan tä pi wi', —kächa'. ¹⁶ Käb'an na tzijtal chiwij kumal ri i tat, i nan, ri iwachalal, ri iwachi'l rech kixjach b'ik. Kekämisax na jujun chiwe. ¹⁷ Konojel käketzelaj na i wäch xa rumal wech in, —kächa'. ¹⁸ Man käsach tä k'u na u wäch jun chiwe. ¹⁹ We kich'ij wa', kixto'taj na, k'o na ri i k'aslemal ri man k'o tä u k'isik, —xcha ri Jesús chke.

²⁰ Aretaq kiwil ri tinimit Jerusalén sutim rij kumal soldados, chich'ob'o' chi käsach na u wäch ri tinimit chanim. ²¹ Pa ri q'ij ri' ri winaq ri e k'o pa Judea cheanimaj b'i pa taq ri juyub'. Ri e k'o pa ri tinimit, cheb'el b'ik. Ri e k'o pa taq ri juyub', meb'ok chi b'i pa ri tinimit, —kächa'. ²² Are k'u wa' ri q'ij ri kätoj na u k'exel ri ki mak ri winaq aj Jerusalén cho ri Dios. Käb'antaj na ronojel ri tz'ib'am chrij we tinimit ri', —kächa'. ²³ jToq'ob' k'u ki wäch ri ixoqib' ri yawab' taq winaq chik, xuquje' ri e k'o alaj taq kal ri k'ä tajin ketu'nik pa ri q'ij ri'! Käkö'oji k'u na nimalaj k'äx'ol cho ruwächulew. Are käpe na ri nimalaj royowal ri Dios pa ki wi' ri winaq re ri tinimit ri', —kächa'. ²⁴ E k'ia ri kekämisax na kuk' taq ch'ich'. Kechap k'u nik'iaj, kek'am k'u na b'i naj pa taq ronojel tinimit. Ri tinimit Jerusalén käb'an na pa taq aqan kumal ri winaq ri man e aj Israel taj, k'ä kätz'aqat na ri q'ij ri yo'm chke we winaq ri' chi je' käka'n wa', —xcha ri Jesús chke.

Waral käqil wi jas ru petik ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq

²⁵ Kek'oji na etal ajsik chrij ri q'ij, chrij ri ik', chkiq taq ri ch'imil. Sib'alaj k'äx käkiriq na ri winaq ri e k'o cho ruwächulew. Man käkiriq tä chik jas käka'no, xane sib'alaj käkixej na kib' rumal ri nimalaj roq'eb'al ri kub'an ruwoja' re ri mar, —kächa'. ²⁶ Käb'irb'it na ri kanima' ri winaq rumal ri xib'rikil xuquje' rumal ru chomaxik wa' ri käb'antaj na cho ruwächulew. Keyikopisax na ri u chuq'ab' ri kaj, —xcha'. ²⁷ Te k'u ri' kilitaj na chi kinpetik, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa jun sutz' ruk' nimalaj nu chuq'ab', känimarisax k'u na nu q'ij, —kächa'. ²⁸ Aretaq kechap ki b'anik wa' we ri' ri nu b'im chiwe, chiwilampe', chixka'y chikaj. Käqetet chi k'u loq ri q'ij ri kixutor na ri Dios, —xcha chke.

²⁹ Xutzijoj k'u jun k'utb'al chik re tijonik chke, xub'ij: Chiwilampe ri u che'al higos, xuquje' ronojel u wäch che'. ³⁰ Aretaq kiwilo chi ketux ri ki xaq, kich'ob' pa iwe wi chi qetetinaq chi loq ri q'alaj. ³¹ Je ri' xuquje' ri ix aretaq kiwilo chi käb'antaj wa' ri nu tzijom chiwe, chich'ob'o' chi xaq jub'iq' kraj chi käpe ri Dios che taqanik pa ki wi' ri winaq, —xcha chke.

³² Qas tzij kinb'ij chiwe chi man kok'ow tä na we q'ij junab' ri' k'ä käb'antaj na ronojel. ³³ Käsach k'u na u wäch ri kaj, xuquje' ruwächulew, are k'u ri nu tzij ri nu b'im chiwe, keb'antaj na wa', —xcha ri Jesús chke.

³⁴ Chichajij b'a' iwib' rech man ke' tä iwanima' kuk' taq nimaq'ij, q'ab'arik, rech man ke' tä ne kuk' nik'iaj jastaq chik ajuwächulew pune are ri i chak, pune are ri ki tzuqik iwalk'ual. Te'talik k'ut käpe na ri q'ij ri' chiwij jas jun awanel. ³⁵ Je' u petik wa' ri q'ij ri' pa ki wi' konojel winaq ri e k'o cho ruwächulew, —kächa'. ³⁶ Chiwila b'a' iwib' amaq'el ronojel q'ij jas ri kib'ano, chib'ana orar amaq'el che ri Dios rech käyi' na chiwe chi kixresaj na chuwäch ronojel wa' ri käpe na cho ruwächulew. Chib'ana wa' rech kuya' kixtak'i na chuwäch in pa utzil, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha ri Jesús chke.

³⁷ Ri Jesús xuya tijonik ronojel q'ij pa ri nimalaj rachoch Dios. Chaq'ab' k'ut xel b'ik, xkanaj kan pa ri juyub' ri kojom Ujuyub'al Olivos che ru b'i'. ³⁸ Sib'alaj aq'ab' käkimulij kib' ri winaq chuwäch ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios chutatab'exik ru tzij.

22

Kätzükux u chapik ri Jesús

¹ Xqetet chik ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'am ruk'. “Pascua” u b'i' ri nimaq'ij ri'. ² Ri ki nimaqil ri sacerdotes aj Israel, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' tajin käkitzukuj jas käka'n chukämisaxik ri Jesús. Käkixej k'u kib' chkiwäch ri winaq.

³ Xok k'u ri Satanäs pa ranima' ri tat Judas ri xuquje' käkoj Iscariote che ru b'i'. Are jun chke ri kab'lajuj apóstoles. ⁴ Xe' ri tat Judas, xeutzijob'ej k'u ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri ki nimaqil soldados rech kärilo jas kub'an na chujachik ri Jesús pa ki q'ab'. ⁵ Xekikot k'ut, xkiya ki tzij chi käkiya na puag che ri tat Judas chutojik wa'. ⁶ Xuchi'j k'u ri tat Judas u jachik ri Jesús aretaq man e k'o tä k'ia winaq.

Käb'an u b'anik ri wi'm re ri Qajaw

⁷ Xopan k'u ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'am ruk'. Pa ri q'ij ri' rajwaxik u kämisaxik ri alaj chij re ri Pascua rech käkitijo. ⁸ Ri Jesús xeutaq b'i' ri tat Pedro, ri tat Juan, xub'ij chke: Jib'ana u b'anik ri wi'm re ri Pascua rech käqatijo.

⁹ Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij: ¿Jawije' kaj wi la chi käqa'n wi ri wi'm? — xecha che.

¹⁰ Xub'ij ri Jesús chke: Aretaq kixopan pa ri tinimit, kiriqa na jun achi ruk'am jun q'eb'al joron. Chiterenej b'ik k'ä kixopan na pa ri ja ri kok wi. ¹¹ Chib'ij che ri rajaw ja: “Kuta' ri Qajtij che la: ¿Jawije' k'o wi ri cuarto ri kintij wi ri wi'm re ri Pascua kuk' ri nu tijoxelab'?” —kixcha che. ¹² Kuk'ut na chiwäch jun nimalaj cuarto suk'umatal chik pa ri kawiq ja. Chib'ana u b'anik ri wi'm re ri Pascua chila', —xcha chke.

¹³ Xeb'e' k'ut, xekiriqa ronojel je' jas ri u b'im b'i' ri Jesús chke. Xkichap u b'anik ri wi'm re ri Pascua.

¹⁴ Aretaq xopan ri hora, xt'uyi ri Jesús chi' ri mesa. E k'o ri kab'lajuj apóstoles ruk'. ¹⁵ Xub'ij chke: Sib'alaj nu rayim u tijik wa' we wi'm ri' re ri Pascua iwuk' k'ä mäja' kinriq k'äx. ¹⁶ Kinb'ij k'u chiwe chi man k'o tä chi na jumul ri kintij na wa' k'ä käb'antaj na wa' pa ru taqanik ri Dios, —xcha chke.

¹⁷ Xuk'am k'u ri vaso, xumaltioxij wa' che ri Dios, xub'ij chke ru tijoxelab': Chik'ama wa'. Chijacha wa' chiwäch, chitija b'a'. ¹⁸ Kinb'ij k'u chiwe chi man

kintij tä chi na we ri u wa'l uvas k'ä käpe na ri Dios che taqanik pa ki wi' ri winaq, —xcha chke.

¹⁹ Aretaq ri Jesús xuk'am ri wa, xumaltioxij wa' che ri Dios. Xupiro, xuya chke ru tijoxelab', xub'ij: Are je' jas ri nu cuerpo ri kájach na rumal iwech ix. Chitija wa' che natab'al we, —xcha'.

²⁰ Aretaq e woqinaq chik, xuk'am xuquje' ri vaso junam jas ri xub'an che ri wa, xub'ij: Ri k'o chupam we vaso kinjunamaj ruk' ri nu kik'el ri käturuwisax na rumal iwech ix. Káb'an k'u na ri k'ak' trato rumal we nu kik'el ri', —kächa ri Jesús chke.

²¹ ¡Chiwilampe! Ri jachal we tajin käwi' wuk' chi' we mesa ri'. ²² Qas tzij kinkäm na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, je' jas u b'eyal ru chomanik ri Dios. ¡K'äx k'u re ri achi ri kinjachowik! —xcha chke.

²³ Te ri' xkichap u k'otik ki chi' chb'il kib' chrij jachin chke ri käb'anow na wa'.

Waral kätzijox wi ri ki chomanik ri kab'lajuj chrij jachin chke ri nim na u b'anik

²⁴ Te k'u ri' ri tijoxelab' xkichaplej u chomalaxik kib' chrij jachin chke ri nim na u b'anik. ²⁵ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri q'atal taq tzij ketaqan wa' pa ki wi' ri winaq. Ri e k'o pa ki wi' ri winaq käb'ix "B'anal taq Utzil" chke. ²⁶ Man je' tä k'u wa' ri ix. Xane ri nab'eal chiwe are je' ta ne ri más ak'al. Are k'u ri nim u b'anik chixol are junam jas ri patänil iwe. ²⁷ ¿Jachin k'u ri nim na u b'anik? ¿A are ri kät'uyi chi' ri mesa, o are ri patänil iwe? ¿A mat are ri kät'uyi chi' ri mesa? Are k'u ri in, in k'o iwuk' je' jas ri patänil iwe, —xcha chke.

²⁸ Ri ix k'ut, ronojel q'ij xixk'oji wuk' in. I riqom k'äx junam wuk' in. ²⁹ Rumal wa' kinya na chiwe chi kixtaqan na je' jas ri xuya ri Dios ri nu Tat chwe in chi ri in kintaqanik. ³⁰ Kinb'an na wa' rech kixwi' wuk' in chi' ri nu mesa pa ri nu taqanik in. Ri ix k'ut käyi' na chiwe chi kiq'at na tzij pa ki wi' ri winaq re ri kab'lajuj juch'ob' winaq re ri tinimit Israel, —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj apanoq chi ri tat Pedro kub'ij na chi man retam tä u wäch

³¹ Xuquje' xub'ij ri Qajaw Jesús: Simón, Simón, chawila' chi ix iwonojel ix u tz'onom ri Satanás rech kixutaqchi'j che mak che rilik we qas tzij kich'ij wa'. Junam kub'an na ri are' chiwe jas ri kub'an jun winaq kuseysa' ri triko rech kätzaq na kanoq ri man utz taj, —kächa'. ³² In b'ochi'm k'u ri Dios pa wi' at rech katkojon na, rech man kattzaq taj. Ri at k'ut, aretaq kak'ex awanima', katzelej awib', keato' b'a' ri awachalal, —xcha che.

³³ Xub'ij ri Simón Pedro che: Qajaw, nu jikib'am ri wanima' in chi kine' uk' la, pune b'a' pa che', pune b'a' kinkäm uk' la, —xcha che.

³⁴ Xub'ij ri Jesús che: Pedro, qas tzij kinb'ij chawe chi k'ä mäjoq kätzintziriqin ri ama' äk' kämik, kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch, —xcha che.

Käqetet k'u ri hora ri kuriq k'äx ri Jesús

³⁵ Xub'ij ri Jesús chke konojel: Aretaq xixintaq b'ik, man k'o tä i bolsa re puaq, man k'o tä i chim, man xik'am tä b'ik i xajäb'. ¿A k'o lo jas xajwataj chiwe? —xcha chke.

Man k'o taj, —xecha che.

³⁶ Xub'ij k'u chke: Kämik k'ut, apachin ri k'o u bolsa re puaq, chuk'ama b'ik, xuquje' chuk'ama b'i ru chim. We man k'o tä u machete, chuk'iyij ru q'u' chuloq'ik jun re, —kächa chke. ³⁷ Kinb'ij k'u chiwe chi tzrajwaxik wi chi käb'antaj ri tz'ib'am chwij pa ru Loq' Pixab' ri Dios, —kächa'. Are wa' ri kub'ij: "Xb'ix che chi are jun chke ri itzel taq winaq," —kächa'. Ronojel k'u ri tz'ib'tal chwij, rajwaxik chi käb'antaj na wa', —xcha ri Jesús chke.

³⁸ Xkib'ij ru tijoxelab' che: Qajaw, jchilampe la! E k'o kieb' machetes waral, –xecha che.

Ruk' wa', –xcha chke.

Ri Jesús kub'an orar pa Getsemani

³⁹ Xel b'i ri Jesús, xe' pa ri Ujuyub'al Olivos je' jas ru naq'atisam wi rib'. Xuquje' ru tijoxelab' xeteri b'i chrij. ⁴⁰ Aretaq xeopan jela', xub'ij chke ru tijoxelab': Chib'ana orar rech man kixtzaq taj aretaq kixtaqchi'x che mak, –xcha chke.

⁴¹ Ri Jesús k'ut xutas apan rib' chke. Je' xek'ol wi apanoq jas ru najil jun ab'aj ri kusirirej apan jun. Xxuki'k, xub'an orar. ⁴² Xub'ij: Tat, we kaj la, b'ana b'a' la chi man rajwaxik taj chi kinriq we nimalaj k'ax ri kâpetik, –kâcha'. Mâb'an k'u la ri nu rayib'al in, xane ri rayib'al la, –xcha ri Qajaw Jesús.

⁴³ Xuk'ut k'u rib' jun ângel ajchikaj chuwäch ri xyo'w u chuq'ab'. ⁴⁴ Ri Jesús, rumal chi sib'alaj nim ri k'ax ri tajin kuno', sib'alaj xukoj u chuq'ab' chub'anik orar. Sib'alaj xub'oq ja' je' ta ne chi are nimaq taq tz'uj re kik' ri kâqaj cho rulew.

⁴⁵ Aretaq xto'taj ri Jesús chub'anik orar, xe' kuk' ru tijoxelab'. Xeuriqa'. Tajin kewar rumal ri ki b'is. ⁴⁶ Xub'ij ri Jesús chke: ¿Jas che kixwarik? Chixwalijoj, chib'ana orar rech man kixtzaq taj aretaq kixtaqchi'x che mak, –xcha chke.

Waral kâqil wi ru chapik ri Jesús

⁴⁷ Tajin kâtzizon ri Jesús aretaq xeopan k'ia winaq. Ri tat Judas, jun chke ri kab'lajuj u tijoxelab' ri Jesús u k'amom ri ki b'e. Xnaqajin ri tat Judas che ri Jesús chutz'umaxik. ⁴⁸ Xub'ij k'u ri Jesús che: Judas, –kâcha'. ¿A kînatz'umaj che nu jachik b'ik? ¿A je' kab'an chwe in, in ri' ri Ralk'ual Dios ri Qas Winaq? –xcha ri Jesús che.

⁴⁹ Ri e sutininaq rij ri Jesús, aretaq xkil ri xuk'ulmaj, xkib'ij che: Qajaw, ¿a keqach'ay na che machete? –xecha che.

⁵⁰ Jun chke ri tijoxelab' xusok jun achi ri patänil re ri ki nimal sacerdotes aj Israel, xresaj k'u ru xikin re u wikiâq'ab'. ⁵¹ Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij: Ruk' wa', –xcha'. Chiya kan ri ch'oj, –xcha chke.

Xuchap k'u koq ru xikin ri achi, xukunaj. ⁵² Te ri' xch'aw ri Jesús jumul chik, xub'ij chke ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' chke ri ki nimaqil soldados ri chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios, xuquje' chke ri ki nimaqil ri winaq, e are' k'u taq wa' ri e petinaq chrij chuchapik: Je' ta ne chrij jun elaq'om ri elinaq wi loq alaq kuk' machetes, kuk' che', –kâcha'. ⁵³ In k'o k'u uk' alaq ronojel q'ij pa ri nimalaj rachoch Dios, man xinchap tä alaq. Are k'u hora wa' ri yo'm chech alaq chi kâb'an alaq wa'. Ri chuq'ab' alaq are re ri Itzel wa' ri kâtaqan pa ri q'equm, –xcha ri Jesús chke.

Ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch ri Jesús

⁵⁴ Xkichap k'u ri Jesús, xkik'am b'i cho rachoch ri ki nimal sacerdotes aj Israel. Ri tat Pedro u terenem chinaj. ⁵⁵ Aretaq xkinuk' q'aq' pu nik'iajal ruwoja, konojel xkimulij kib' chrij, xet'uyi'k. Xuquje' ri tat Pedro xt'uyi chkixol. ⁵⁶ Te ri' jun ali ajik' xril ri tat Pedro t'uyul chrij ri q'aq'. Ko xka'y che, xub'ij: Ri achi ri' are jun ruk' ri Jesús xuquje', –xcha ri ali.

⁵⁷ Ri tat Pedro xresaj rib' chupam, xub'ij: Man je' taj, ali, –xcha'. Man wetam tä u wäch, –xcha ri'.

⁵⁸ Man naj tä chi k'ut, k'o jun chik xilow ri tat Pedro, xub'ij che: Ri at xuquje', at jun chke ri e k'o ruk' ri tat Jesús, –xcha che.

Xub'ij ri tat Pedro: Man in tä ri', tat, –xcha che.

⁵⁹ Kraj ok'owinaq jun hora chik, k'o chi jun xujikib'a u b'ixik, xub'ij: Qas tzij ri are' jun ruk' rumal chi are aj Galilea, —xcha'.

⁶⁰ Xub'ij k'u ri tat Pedro: Tat, man kinch'ob' taj jas ri káb'ij la, —xcha che.

K'à tajin kätzijon ri tat Pedro aretaq xtzintziriqin jun ama' äk'. ⁶¹ Te ri' xutzolq'omij rib' ri Qajaw Jesús, xka'y che ri tat Pedro. Xna'taj k'u ri tzij ri u b'im ri Qajaw Jesús che: “K'à mäjoq kätzintziriqin ri ama' äk', kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch,” —xcha ri Jesús. ⁶² Xel k'u apan ri tat Pedro chrij ri ja, xuk'is rib' che oq'ej.

Käketz'b'ej u wäch ri Jesús

⁶³ Ri achijab' k'ut, ri e chajinaq ri Jesús, käketz'b'ej u wäch, xuquje' käkich'ayo. ⁶⁴ Xkich'uq ru waq'äch, xkib'ij k'u che: ¿Chach'ob'o! ¿Jachin ri' ri xatch'ayowik? —xecha che.

⁶⁵ K'ia ri mälom taq tzij ri xkib'ij che, sib'alaj xkiyoq'o.

Käk'am b'i ri Jesús chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq

⁶⁶ Aretaq xsaqirik, xkimulij kib' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, ri ki nimaqil sacerdotes aj Israel, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. Xk'am b'i ri Jesús chkiwäch. ⁶⁷ Xkib'ij k'u che: ¿A lal ri' ri Cristo? B'ij b'a' la chqe, —xecha che.

Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke: Pune ta ne kinb'ij chech ala, man kákoj tä ala, ri nu tzij, —kächa'. ⁶⁸ We ta k'u k'o jas kinta' chech ala, man káb'ij tä ala chwe jas ri kinta' chech ala. Man kintzoqopij tä b'i ala, —kächa'. ⁶⁹ Tzkämik ri', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kint'uyi na pu wikiäq'ab' ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab', —xcha chke.

⁷⁰ Chanim k'ut xkita' che, xkib'ij konojel: ¿A lal ne lo ri' ru K'ojol ri Dios? —xecha che.

Xch'aw chi ri Jesús, xub'ij chke: Je ri' jas ri káb'ij ala chwe chi in ri', —xcha chke.

⁷¹ Xkib'ij k'ut: ¿A kajwataj ta k'u lo jun q'alajisanel chik chqawäch? ¡Man rajwaxik taj! Ri uj k'ut, uj xujtow pu chi' jas ri kub'ij chb'il rib', —xecha ri tata'ib'.

23

Ri Jesús k'o cho ri q'atal tzij Pilato

¹ Te k'u ri' xewalij konojel ri winaq ri xkimulij kib'. Xkik'am b'i ri Jesús cho ri q'atal tzij Pilato. ² Xkichaplej u b'anik tzij chrij ri Jesús, xkib'ij: Qa riqom chi we achi ri' tajin kusach ki k'ux ri winaq, xuquje' xujutijoj chi man rajwaxik taj káqaya alka' al che ri tat César. Kub'ij k'u chb'il rib' chi ri are', are ri Cristo, jun nim taqanel.

³ Xuta' k'u ri tat Pilato che: ¿A at ri' ri kattaqan pa ki wi' ri winaq aj Israel? —xcha ri'.

Xch'aw ri Jesús, xub'ij: Je ri' jas ri káb'ij la, —xcha che.

⁴ Xub'ij k'u ri tat Pilato chke ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' chke ri nik'iaj winaq chik: Man k'o tä mak kinriq chrij we achi ri', —xcha chke.

⁵ Ko k'ut xkijikib'a u b'ixik wa' konojel, xkib'ij: Xa kusach ki k'ux ri winaq, kuya tijonik pa ronojel tinimit rech Judea. Xuchaplej loq tijonik pa Galilea, u taqem u b'anik wa', xul waral pa Jerusalén, —xecha che.

Ri Jesús kák'am b'i cho ri nim taqanel Herodes

⁶ Aretaq ri tat Pilato xuta wa', xuta' we ri achi ri' are aj Galilea. ⁷ Aretaq xretamaj chi jela' kel wi loq ri Jesús jawije' kátaqan wi ri tat Herodes, xutaq

b'i ri Jesús cho ri are'. Ri tat Herodes k'o apan pa Jerusalén pa taq ri q'ij ri'.⁸ Aretaq ri tat Herodes xril ri Jesús, sib'alaj xkikotik. Xke' k'u k'ia q'ij u rayim rilik u wäch. Kraj ta k'u na käril jun kajmab'al rumal ri Jesús, rumal chi k'ia taq tzijob'elil u tom chrij.⁹ Ri tat Herodes sib'alaj xuk'ot u chi' ri Jesús. Man k'o tä k'u jas xub'ij ri Jesús che.¹⁰ Ri ki nimaqil sacerdotés aj Israel xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab' sib'alaj xkizukuj jas kaka'n chub'anik tzij chrij.¹¹ Are k'u ri tat Herodes xuquje' ru soldados xketzelaj u wäch ri Jesús. Xketz'b'ej k'u u wäch xuquje'. Xkikoj jun je'lalaj atz'iaq che je' jas ri kukoj jun nim taqanel. Te ri' ri tat Herodes xutaq chi b'i ri Jesús ruk' ri tat Pilato.¹² Xutzir k'u ri ki ch'oj ri tat Herodes ruk' ri tat Pilato pa we q'ij ri'. Xjunamataj k'u ki wäch. Xeb'ux kachi'l kib'.

Käq'at tzij puwi' ri Jesús chi käkämisaxik

¹³ Te ri' ri tat Pilato xeusik'ij ri ki nimaqil sacerdotés, ri ki nimaqil ri winaq, xuquje' konojel ri winaq rech käkimulij kib' chuwäch.¹⁴ Xub'ij k'u chke: Ri ix, i k'amom loq ri achi ri' chnuwäch. Xib'ij chi xa kusach ki k'ux ri winaq. Aretaq xink'ot u chi' chiwäch, man k'o tä mak xinriq chrij we achi ri' jas ri kib'ij ix.¹⁵ Xuquje' ri tat Herodes man xuriq tä mak chrij. U taqom chi k'u loq guk'. Chiwilampe' chi man k'o tä jas u b'anom we achi ri' ri taqal u kämisaxik.¹⁶ Kink'äjisaj b'a' u wäch. Te k'u ri' kintzoqopij b'ik, —xcha chke.

¹⁷ Ri q'atal tzij, jas ri ki naq'atisam wi ri winaq, ronojel nimaq'ij rajwaxik kutzoqopij b'i jun ajpache'.¹⁸ Konojel ri winaq juntir xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Chesaj la b'i wa'! ¡Tzoqopij b'a' la ri tat Barrabás chqe! —xcha che.

¹⁹ Are k'u ri tat Barrabás k'o pa che' rumal chi u kämisam jun winaq, xuquje' xeumulij ri winaq re ri tinimit rech käkiyak kib' chrij ri q'atal tzij.²⁰ Ri tat Pilato xeuch'ab'ej ri winaq jumul chik. Are k'u ri are' kraj kutzoqopij ri Jesús.²¹ Ri winaq xkiraq ki chi' jumul chik, xkib'ij: ¡Chripoq! ¡Chripoq! —xcha'.

²² Churox mul xub'ij chke: ¿Jas etzelal u b'anom wa' we achi ri'? Man k'o tä jun mak nu riqom chrij rech käkämisaxik. Kink'äjisaj b'a' u wäch, kintzoqopij k'u b'ik, —xcha chke.

²³ Ri winaq k'ut xkikoj ki chuq'ab' junam kuk' ri ki nimaqil sacerdotés aj Israel. Sib'alaj xkiraq ki chi' chub'ixik chi kärip ri Jesús. Xekowinik, xech'akan che ri tat Pilato. Xyi' k'u chke jas ri xkirayij.²⁴ Te k'u ri' ri tat Pilato xuq'at tzij chi káb'antaj na jas ri xkita' che.²⁵ Xutzzoqopij k'u ri tata' ri xkita', are ri ajpache', ri achi kämisanel ri xeumulij ri winaq re ri tinimit rech käkiyak kib' chrij ri q'atal tzij. Are k'u ri Jesús xujach pa ki q'ab'.

Käríp ri Jesús cho ri cruz, käkämisaxik

²⁶ Aretaq tajin kák'am b'i ri Jesús churipik, xkichap apan jun achi aj Cirene, Simón u b'i', ri petinaq pa juyub'. Xkiya k'u ri cruz chrij rech kutelej b'ik, kuterenej b'i ri Jesús.

²⁷ Xeteri k'u b'ik k'ialaj winaq, xuquje' jujun taq ixoqib' ri käkik'is kib' che oq'ej, kákoq'ej u wäch ri Jesús.²⁸ Xutzolz'omij rib' ri Jesús, xerilo, xub'ij k'u chke: Ixoqib' aj Jerusalén, —kácha'. Moq'ej chi ala q' nu wäch in, are k'u choq'ej ib' alaq, xuquje' cheoq'ej alaq ki wäch ri al alaq, —kácha chke.²⁹ Kopan k'u na ri q'ij aretaq káb'ixik: “Utz ke ri chuchuib' ri man kealk'ualan taj, ri man kekowin tä che alk'ualanik. Utz ke ri chuchuib' ri man k'o tä kal ri ketu'nik,” —kácha na.³⁰ Pa ri q'ij ri' käkib'ij na ri winaq chke ri nimaq taq juyub': “Chixtzaq loq pa qa wi',” —kecha na ri'. Xuquje' käkib'ij chke ri juyub': “Chujich'uqu,” —kecha na chke.³¹ We káb'an wa' we k'äx ri' aretaq räx ri che', ¿jas tä ne ri kaka'n na aretaq chaq'ij chik ri che'? —xcha chke.

³² Xuquje' xekik'am b'i ruk' ri Jesús kieb' b'anal taq etzelal rech kekämisaxik.
³³ Aretaq xeopan pa ri k'olib'al ri kojom U B'aqil Jolomaj che ru b'i', chila' xkirip wi ri Jesús, xuquje' ri kieb' b'anal taq etzelal junam ruk', jun pu wikiäq'ab', ri jun chik pu moxq'ab' ri Jesús. ³⁴ Xub'ij k'u ri Jesús: Tat, sacha la ki mak. Xa man käkich'ob' tä ri' jas ri tajin kaka'no, —xcha'.

Ri soldados k'ut xkesaj ki suerte chrij ri ratz'iaq ri Jesús, xkijach k'u wa' chkiwäch. ³⁵ E tak'atoj k'u ri winaq, tajin keka'y che ri Jesús. Ri ki nimaqil ri winaq xketz'b'ej u wäch, xkib'ij: Xuto' ri jule' winaq chik. We qas tzij are ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios, chuto' b'a' rib', —xecha'.

³⁶ Xuquje' ri soldados xketz'b'ej u wäch. Xegeb' ruk' ri Jesús, xkiya ch'am vino chuwäch. ³⁷ Xkib'ij che: ¡We at ri' ri kattaqan pa ki wi' ri winaq aj Israel chato' b'a' awib'! —xecha che.

³⁸ Kojom k'u jun tz'ib'talik puwi' ri cruz ri xrip wi ri Jesús. Are tz'ib'am wa' pa ki ch'ab'al ri winaq aj Israel, ri winaq latinos, xuquje' ri winaq griegos, kub'ij: ARE NIM TAQANÉL PA KÍ WÍ RI WINAQ AJ ISRAEL, —kächa'.

³⁹ Jun chke ri b'anal taq etzelal, ri e tzäyeb'am ruk', xuyoq'o, xub'ij: We qas tzij lal ri' ri Cristo, chto' ib' la. Chujto' la uj xuquje', —xcha ri'.

⁴⁰ Xch'aw ri jun achi chik, xuyaj ri rachi'l. Xub'ij che: ¿A mat kaxej awib' at cho ri Dios, at k'ut junam tajin kariq k'äx ruk'? ⁴¹ Ri uj taqal chqe chi je' káb'an wa' chqe. Tajin kâqatoj u k'exel ri qa'nom. Are k'u wa' we achi ri', man k'o tä etzelal u b'anom, —xcha che ri rachi'l.

⁴² Xub'ij che ri Jesús: Tat, chinnataj che la aretaq kächaplej la taqanik, —xcha che.

⁴³ Xch'aw ri Jesús, xub'ij: Qas tzij ri kinb'ij chawe chi kämik ri' katk'o'ji na wuk' in pa ri je'lalaj k'olib'al "paraiso" u b'i', —xcha che.

Käkäm ri Jesús

⁴⁴ Kraj pa ri kab'lajuj hora xq'equmar ruwächulew k'ä pa ri urox hora re b'enaq q'ij. ⁴⁵ Xatin k'u ri q'ij, xuquje' xjisjob' ri tasb'al u pam ri nimalaj rachoch Dios. ⁴⁶ Te ri' xuraqagej u chi' ri Jesús, ko xch'awik, xub'ij: ¡Tat! —xcha'. Kinjach ri wanima' pa q'ab' la, —xcha'.

U b'im wa', xel ranima'.

⁴⁷ Aretaq ri ki nimal soldados xril ri xb'antajik, xunimarisaj u q'ij ri Dios, xub'ij: Qas utzalaj achi wa' we achi ri', —xcha'.

⁴⁸ Konojel ri winaq xkimulij kib' che rilik. Aretaq xkil ri xb'antajik, xetzelejik, sib'alaj keb'isonik, keb'oq'ik. ⁴⁹ Konojel ri etamaninaq u wäch ri Jesús, xuquje' ri ixoqib' ri tereninaq u loq pa Galilea xekanaj kan chinaj che rilik ri xb'an che.

Kämuq ri Jesús

⁵⁰ Te ri' xopan jun achi, José u b'i'. Are jun chke ri ki nimaqil ri winaq, utzalaj achi k'u wa' ri jikom ranima'. ⁵¹ Ri are' are aj Arimatea, jun tinimit re Judea. Are jun achi ri ku'l na u k'ux che reyexik ri taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Man xuk'ul tä k'u re ri are' ri ka'nom ri nik'iaj ki nimaqil ri winaq chik. ⁵² Xopan k'u ri are' cho ri tat Pilato chuta'ik chi käyi' ru cuerpo ri Jesús che. ⁵³ Aretaq xuqajsaj, xub'olq'otij pa jun manta. Xuya k'u pa jun muqub'al ri mäja' k'o jun winaq yo'm chupam. Ri muqub'al ri' are jun pek k'otom koq cho ri ab'aj. ⁵⁴ We q'ij ri' are ri wíspira wa' re ri Pascua. Xaq jub'iq' kraj chi kächplex ri q'ij re uxlanem.

⁵⁵ Ri ixoqib' ri xeteri loq ruk' ri Jesús pa Galilea, xkiterenej b'ik, xkil ri muqub'al. Xkilo jas ri xb'an kan chuya'ik ri käminaq chupam. ⁵⁶ Aretaq

xetzelej b'i cho ja, xka'n u b'anik k'ok'alaj taq kunab'al. Xeuxlan k'u pa ri q'ij re uxlanem, je' jas ri kub'ij ri Pixab'.

24

Käk'astaj b'i ri Jesús chkixol ri käminaqib'

¹ Pa ri nab'e q'ij re ri semana, sib'alaj aq'ab' xeb'e' ri ixoqib', xeopan k'u chuchi' ri muqub'al. Xkik'am b'i ri k'ok'alaj taq kunab'al ri ka'nom. ² Xkiriq ri ab'aj wolqotim chi apan jela' chuchi' ri muqub'al. ³ Xeb'ok b'ik, man xkiriq tä k'u ru cuerpo ri Qajaw Jesús. ⁴ Xkixej k'u kib', man xkiriq taj jas kaka'no rumal ri xb'antajik. Xaq te'talik k'ut xetak'i kieb' achijab' chkinaqaj, ri sib'alaj käjuluw ri katz'iaq. ⁵ Xkixej k'u kib' ri ixoqib', xkipachb'a kib' pulew. Xkib'ij k'u ri achijab' chke: ¿Jas che kitzukuj ri k'aslik chkixol ri käminaqib'? ⁶ Man k'o tä waral, xk'astaj b'i ri, —kecha chke. Chna'taj chiwe jas ri xutzijoj kan ri Jesús chiwe aretaq k'ä k'o ri Are' pa Galilea, —kecha'. ⁷ Je' xub'ij wa' chiwe: “Rajwaxik chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach na pa ki q'ab' ajmakib', kinrip na cho ri cruz, kink'astaj k'u na b'i chkixol ri käminaqib' churox q'ij,” —xcha ri', —xecha chke ri ixoqib'.

⁸ Te k'u ri' xna'taj ru tzij ri Jesús chke ri ixoqib'. ⁹ Aretaq tzelejem loq ke, ki petik pa ri muqub'al, xkitzijoj chke ri tijoxelab', xuquje' chke ri nik'iaj kachi'l chik ronojel ri xkik'ulmaj. ¹⁰ Ri xkitzijoj ri tzij ri' chke ri apóstones, ru taqo'n ri Jesús, e are' ri nan María Magdalena, ri nan Juana, ri nan María ru nan ri Jacobo, xuquje' ri jule' ixoqib' chik. ¹¹ Ri apóstones man xkikoj tä ri ki tzij ri ixoqib'. Xel chkiwäch chi xaq kon taq tzij ri käkib'ij.

¹² Pune ta ne je ri', ri tat Pedro xwalij b'ik. Xutik anim, xe' chuchi' ri muqub'al. Xpachi'k, xka'y koq chupam. Xuwi ri manta xrilo. Xukajmaj k'u ri xk'ulmatajik.

Ri xk'ulmataj pa ri b'e ri ke' pa ri tinimit Emaús

¹³ Pa we q'ij ri' e b'enaq pa ri b'e kieb' chke ri tijoxelab'. B'enam ke pa jun alaj tinimit, Emaús u b'i'. Kraj julajuj kilómetros u xol ruk' ri tinimit Jerusalén.

¹⁴ Käkitzijob'ela kib' chrij ri xb'antaj pa Jerusalén. ¹⁵ Tajin k'u käkich'ab'ej kib', käkik'otola taq ki chi' aretaq ri Jesús xuriq b'i rib' kuk', xerachi'laj b'i junam. ¹⁶ Xb'an k'ut chi man xk'ich'ob' tä u wäch. ¹⁷ Xub'ij k'u chke: ¿Jas ri kitzijob'ela chb'il taq iwib' pa we b'e ri'? —käch'a'. ¿Jas che kixb'isonik? —xcha chke.

¹⁸ Jun chke ri achijab', Cleofas u b'i', xch'awik, xub'ij che: ¿A xaq lal jun ok'owel pa Jerusalén? Kraj ne xaq xuwi ri lal man etam tä la ri xb'antaj jela' pa taq ri q'ij ri', —xcha che.

¹⁹ Xub'ij k'u chke: ¿Jas ri' ri xb'anik? —xcha ri Jesús chke.

Xkib'ij che: Are ri xb'an che ri Jesús aj Nazaret. We achi ri' are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri sib'alaj k'o u chuq'ab' ru tzij ri xuquje' kub'an kajmab'al. Nim k'u u b'anik cho ri Dios, xuquje' chkiwäch ri winaq, —kecha che. ²⁰ Xjach k'u b'ik, xq'at tzij puwi' chi käkämisaqik ri Are' kumal ri ki nimaqil sacerdotes aj Israel, xuquje' kumal ri ki nimaqil ri qa winaq uj. Xkiriq k'u cho ri cruz! —kecha'. ²¹ Are k'u ri uj xqachomaj chi are wa' ri kutor na ri qa tinimit Israel. Ya xke' oxib' q'ij kämik ri xb'an wa', —kecha che. ²² Xqakajmaj k'ut jas ri xkitzijoj jujun taq ixoqib' chqaxol. Aq'ab' xeb'e' chuchi' ru muqub'al ri Jesús. ²³ Man xkiriq tä chi k'u ru cuerpo, —kecha'. Aretaq xetzelej b'ik, xkitzijoj chqe chi xekil ángeles ri xkib'ij chi xk'astaj b'i ri Jesús, —kecha'. ²⁴ Te ri' xeb'e' jujun chke ri qachi'l chuchi' ri muqub'al, je' xkilo jas ri xkib'ij ri ixoqib'. Man xkil tä chi u wäch ri Jesús, —xecha che.

²⁵ Te ri' xub'ij ri Jesús chke: ¡Ay, kon taq achijab'! ¡Man kixkojon tä che ri ki tzijom kan ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios! ²⁶ ¿A mat iwetam ix chi rajwaxik chi ri Cristo kuriq wa' we k'ax ri' k'ä mäjoq känimarisax u q'ij? —xcha chke.

²⁷ Xuchaplej k'u u q'alajisaxik chkiwäch ri u tzij ri mam Moisés xuquje' ri ki tzij ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios jas ri ki tz'ib'am kan chrij ri Cristo.

²⁸ Xenaqajin k'u che ri alaj tinimit jawije' e b'enam wi ke. Ri Jesús xub'ano chi je'ta ne chi naj ri ke' wi na, man xtak'i taj. ²⁹ Ri tijoxelab' xkikoj ki chuq'ab' rech kakanaj kan kuk', xkib'ij che: Kanaj kan la quk'. Qajem k'u kub'an ri q'ij, kok k'u na ri aq'ab', —xecha che.

Xok k'u b'i ri Jesús, xkanaj kan kuk'. ³⁰ Aretaq xt'uyi kuk' chi' ri mesa, xuk'am ri wa. Xutewchij, xupiro, xuya chke. ³¹ Te k'u ri' xyi' chke chi xekowinik xkich'ob' u wäch. Xaq te'talik k'ut xsach ri Jesús chkiwäch. ³² Xkib'ila k'u ri jun che ri jun chik: ¿A mat k'o jas xqana' pa qanima' aretaq xujuch'ab'ej pa ri b'e, aretaq xuq'alajisaj ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talix chqawäch? —xecha'.

³³ Pa ri hora ri' xewalijik, xetzelej b'i pa Jerusalén. Xekiriqa ri julajuj tijoxelab' ki mulim kib' xuquje' ri nik'iaj kachi'l chik. ³⁴ Xkib'ij k'u chke: Qas tzij xk'astaj ri Qajaw Jesús, u k'utum k'u rib' chuwäch ri tat Simón, —xecha chke.

³⁵ Te ri' xkitzijoj ri xkik'ulmaj pa ri b'e, xuquje' xkitzijoj jas xketamab'ej u wäch ri Jesús aretaq xupir ri wa.

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwäch ru tijoxelab'

³⁶ Aretaq tajin käkitzijob'ela kib' chrij ri xkik'ulmaj, xuk'ut rib' ri Jesús chkiwäch, xtak'i k'u chkixol. Xub'ij chke: Chuxlan b'a' ri iwanima', —xcha chke.

³⁷ ¡Sib'alaj k'u xkixej kib'! Xkichomaj chi are jun xib'inel ri tajin käkilo.

³⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿Jas che kixb'irb'it pa iwanima', kub'an k'u kieb' i k'ux? —kächa'. ³⁹ Chiwila ri waqan xuquje' ri nu q'ab' chi gas in ri' ri Jesús. Chinina', chiniwila', —kächa'. Jun xib'inel man k'o tä u tijal, man k'o tä k'u u b'aqil je' jas ri wech in ri kika'yej, —xcha chke.

⁴⁰ Aretaq xub'ij wa' xuk'ut ru q'ab' xuquje' ri raqan chkiwäch. ⁴¹ Käkaj käkikoj, käkaj man käkikoj taj rumal chi kikajmam kib'. Jub'iq' kekikotik, jub'iq' k'u käkixej kib'. Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿A k'o waral jas kintijo? —xcha chke.

⁴² Xkiya k'u jun ch'äqap b'olom kär che. ⁴³ Xuk'amo, xutij chkiwäch. ⁴⁴ Xub'ij k'u chke: Aretaq ri in xink'oji iwuk', xintzijoj chiwe chi rajwaxik keb'antaj konojel ri tz'ib'am chwij pa ru Pixab' ri qa mam Moisés, xuquje' ri tz'ib'am kumal ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' pa taq ri salmos, —xcha ri Jesús chke.

⁴⁵ Te k'u ri' xuya chke chi xkich'ob' na ri Tz'ib'talix. ⁴⁶ Xub'ij chke: Je' tz'ib'am wa' chi kuriq na k'ax ri Cristo, käk'astaj k'u na b'i chkixol ri käminaqib' churox q'ij, —kächa'. ⁴⁷ Xuquje' tz'ib'am chi rajwaxik u tzijoxik ru Tzij ri Dios chke konojel tinimit pa ri u b'i ri Cristo chub'ixik chke chi rajwaxik käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ki chomanik ri winaq rech kesachtaj na ri ki mak. Are kächapletaj na b'i u tzijoxik wa' pa ri tinimit Jerusalén, —kächa chke. ⁴⁸ Ri ix k'ut, ix q'alajisanelab' chrij ronojel wa' we ri'. ⁴⁹ Kintaqa na loq pi wi' jas ri xub'ij ri Dios ri nu Tat chi kuya na chiwe. Chixkanaj b'a' kan pa ri tinimit Jerusalén k'ä käyi' na chiwe ri i chuq'ab' ajchikaj.

Ri Jesús kāk'am b'i chikaj

⁵⁰ Te k'u ri' ri Jesús xeuk'am b'i apan chrij ri tinimit Betania. Chila' xuwalijisaj ru q'ab', xeutewchij. ⁵¹ Aretaq tajin keutewchij, xel b'i chkiwäch, xk'am b'i chikaj. ⁵² Xnimarisax na u q'ij kumal chila'. Te ri' xetzelej loq pa Jerusalén, sib'alaj k'u kekikotik. ⁵³ Amaq'el ronojel q'ij e k'o pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin kāk'iya k'u u q'ij ri Dios. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN JUAN

Ri Cristo, ri Loq'alaj u Tzij ri Dios, k'o wi ri Are' petinaq loq

¹ Aretaq mäjoq käb'an ri kajulew, ri Cristo, ri käb'ix "u Tzij ri Dios" che, ya k'o chik ri Are'. Ri Are' ri käb'ix "u Tzij ri Dios" che k'o chik ruk' ri Dios, are k'u gas Dios wa'. ² Ri Are' k'ut k'o ruk' ri Dios ojer tzaretaq xchaptaj loq u b'anik ronojel. ³ Rumal ri Are' ri Dios xub'an ronojel ri k'olik. Man k'o tä k'u jas ri k'olik ri mat xb'an rumal ri Are'. ⁴ Ruk' ri Are' k'o wi ri gas k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. We k'aslemal ri' are wa' ri gas saqil chke konojel ri winaq cho ruwächulew. ⁵ Ri saqil ri' käjuluw pa ri q'equm, man käkowin tä k'u ri q'equm chusachik u wäch.

⁶ K'o jun tata' ri xtaq loq rumal ri Dios. Ri tata' ri' are Juan* u b'i'. ⁷ Xpe k'u ri are' chuq'alajisaxik ri saqil chkiwäch ri winaq rech konojel kekojon ta che ri saqil rumal ri u tzij ri are'. ⁸ Ri tat Juan man are tä ri saqil, xane xa taqom loq rech kuq'alajisaj ri gas tzij chrij ri saqil. ⁹ Ri gas saqil k'ut, ri käjuluw pa ki wi' konojel ri winaq, tajin käpe cho ruwächulew.

¹⁰ Ri Jun ri käb'ix "u Tzij ri Dios" che k'o chik cho ruwächulew. Pune k'u rumal ri Are' ri Dios xub'an ruwächulew, ri winaq k'ut ri e k'o cho ruwächulew man gas xkich'ob' tä u wäch. ¹¹ Xopan pa ru tinimit, ru winaqil k'ut man xkik'ulaj taj. ¹² Pune je ri' e k'o k'u jujun ri utz u k'ulaxik xka'no, xekojon che ri Are'. E are k'u taq wa' ri xyi' chke chi keb'ok che ralk'ual ri Dios. ¹³ Ri xekojonik, ri xeb'ok che ralk'ual ri Dios, man je' tä xb'an che kalk'ualaxik jas ri kalk'ual ri winaq ri xaq kil ki wäch rumal chi je wa' xkichomaj ri ki nan ki tat, o rumal ru rayib'al jun winaq. Xane ri Dios are ri gas ki Tat ri e are'.

¹⁴ Ri Jun ri käb'ix "u Tzij ri Dios" che xub'an winaq, xk'o'ji k'u chqaxol waral cho ruwächulew. Loq' xeril wi konojel winaq, xub'ij k'u ri gas tzij chke. Xqil ri kelik, q'alaj chi gas are ru K'ojol ri qa Tat ri sib'alaj nim u q'ij, ri xuwi wa' u K'ojol k'olik. ¹⁵ Ri tat Juan xuq'alajisaj ri gas tzij chrij ri Are', xub'ij: Are wa' ri xinb'ij, chi ri Jun chik ri käpe na, are nim na u q'ij chnuwäch in rumal chi ri Are' k'o chik aretaq ri in mäja' kil nu wäch, —xcha'.

¹⁶ Qonojel qa k'amom qe ri nimalaj u q'inomal, qa rigom k'u tewchib'al q'ij chi q'ij. ¹⁷ Ri qa mam Moisés xutz'ib'aj kan ri Pixab' ri xuya ri Dios che. Are k'u ri Jesucristo xuk'ut kan chqawäch chi gas kujraj ri Dios, xuq'alajisaj ri gas tzij chqawäch. ¹⁸ Man k'o tä wi jun winaq ilowinaq u wäch ri Dios. Xane xaq xuwi ru K'ojol ri Dios ri k'o ruk' ri qa Tat, ri xaq xuwi wa' u K'ojol k'olik, are ri Are' xulq'alajisan chqawäch ru b'anik ri Dios.

Ri Juan Qasal Ja' kuq'alajisaj ri gas tzij chrij ri Jesucristo

¹⁹ Ri winaq aj Israel pa Jerusalén xekitaq b'i sacerdotes xuquje' levitas† ruk' ri tat Juan chuta'ik che jachin ri are'. ²⁰ Ri are' gas xuq'alajisaj chkiwäch chi saqil, xub'ij: Ri in, man in tä ri Cristo, —xcha chke.

²¹ Xkita' chi k'u jumul che, xkib'ij: ¿Jachin k'u ri lal? ¿A lal ri' ri qa mam Elías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios? —xecha che.

Ri tat Juan xub'ij: Man in tä ri', —xcha chke.

* **1:6** Ri Juan ri' man are tä ri Juan ri xutz'ib'aj we Evangelio, xane are ri Juan Qasal Ja' ri käb'ix waral.

† **1:19** Ri levitas e are' aj re ri achalaxik sacerdotal re Levi ri xetob' chke ri sacerdotes pa ri nimalaj rachoch Dios.

Jumul chik xkita' che, xkib'ij: ¿A man lal k'u ri' ri q'alajisal u Tzij ri Dios ri káb'ixik chi kápe na? —xecha che.

Ri are' xch'awik, xub'ij: Man in tá ri', —xcha chke.

²² Xkib'ij k'u che: ¿Jachin k'u ri lal? Rajwaxik chi kuje'k, k'o jas ri ke'qab'ij chke ri xujtaqow loq. ¿Jas ri káb'ij la chqe chij ib' la? —xecha che.

²³ Ri tat Juan xch'awik, xub'ij: In ri' ri jun ri ko käch'aw pa taq ri juyub' ri kätz'inowik, kub'ij: “Chib'ana u b'anik ri nim b'e ri káb'in wi ri Qajaw, chib'ana jikom che.” —kácha'. Je' jas ri xub'ij loq ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha chke.

²⁴ Ri achijab' ri' ri xeopan ruk' ri tat Juan chuch'ab'exik, e are' ki taqo'n ri tata'ib' fariseos[‡] wa'. ²⁵ Xkita' k'u che ri tat Juan: We ri lal, man lal tá ri' ri Cristo, man lal tá ri' ri qa mam Elías, man lal tá k'u ri' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, ¿jas che káb'an la qasna'? —xecha che.

²⁶ Ri tat Juan xub'ij chke: Ri in kinb'an qasna' ruk' joron. K'o k'u Jun chxol alaq ri man etam tá alaq u wäch ri Are'. ²⁷ Are k'u wa' ri Jun ri teren loq chwij, pune nim k'u na u b'anik chnuwäch in. Man taqal tá k'u chwe in kinkir ru k'amal u xajáb', —xcha chke.

²⁸ Ronojel wa' we ri' xk'ulmataj pa Betábara ri k'o chrelb'al q'ij che ri nima' Jordán jawije' ri tajin kub'an wi qasna' ri tat Juan.

Ri Jesús are ri Jun ri kákámisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij

²⁹ Chukab' q'ij ri tat Juan xril ri Jesús tajin kánaqajin loq ruk', xub'ij: ¡Chilampe alaq! —kácha'. Are wa' ri Jun ri kákámisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij che resaxik b'i ri ki mak ri winaq ri e k'o cho ruwächulew, —kácha'.

³⁰ Chrij k'u ri Are' xintzijon wi aretaq xinb'ij: Kápe chi na Jun ri nim na u b'anik chnuwäch in. Je ri', rumal chi ri Are' ya k'o chik májoq kil nu wäch in. ³¹ Ri in xuquje' man wetam tá u wäch nab'e, tajin k'u kinb'an ki qasna' ri winaq rech konojel ri winaq aj Israel káketamaj u wäch, —xcha ri tat Juan.

³² Xuquje' xub'ij ri tat Juan: Xinwil ri Loq'alaj Espiritu xqaj loq chikaj je' u b'anik jun palomäx, xkanaj k'u kan puwi' ri Jesús. ³³ Ri in nab'e man wetam taj jachin ri Are', ri Dios k'ut ri xintaqowik chi kinb'an qasna' ruk' joron, are xub'ij chwe: “Jachin ri kawilo chi káqaj ri Loq'alaj Espiritu puwi', kákanajik, are ri' ri Jun ri kub'an na qasna' ruk' ri Loq'alaj Espiritu,” —xcha chwe. ³⁴ Ri in wilom ri xuk'ulmaj, kinq'alajisaj k'ut jas ri xinwilo chi are wa' ru K'ojol ri Dios, —xcha ri tat Juan chke ri winaq.

Waral keqil wi ri nab'e taq u tijoxelab' ri Jesús

³⁵ Chukab' q'ij ri tat Juan k'o chila' jumul chik e rachi'l kieb' chke ru tijoxelab'. ³⁶ Aretaq ri tat Juan xrilo chi tajin kok'ow ri Jesús, xub'ij: ¡Chiwilampe! —kácha'. Are wa' ri Jun ri kákámisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij, —xcha chke.

³⁷ Ri kieb' u tijoxelab' ri tat Juan, aretaq xkita ri xub'ij, xeb'e' ruk' ri Jesús.

³⁸ Ri Jesús xka'y kan chrij, xrilo chi terenem ri Are' kumal ri kieb' tijoxelab', xub'ij chke: ¿Jas tajin kitzukuj? —xcha'.

Ri e are' xkib'ij che: Ajtij, ¿jawije' jeqel wi la? —xecha che.

³⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: ¡Chixsajmpe! Jo' b'a, kiwila k'u na, —xcha ri' chke.

Xeb'e' k'u ruk' ri Are', xkil na jawije' ri jeqel wi. Chila' k'ut xekanaj wi kan pa ri q'ij ri', rumal chi kraj are ukaj hora ri' re ri b'enaq q'ij.

[‡] 1:24 Ri tata'ib' fariseos e are' winaq wa' aj Israel ri sib'alaj xkigatej u nimaxik ru Pixab' ri Moisés. Xka'n k'u nimal, xkíchomaj k'ut chi e utz na chkiwäch konojel ri winaq. K'ia ki naq'atisam wi kib' ri man qas tá are ri kub'ij ru Tzij ri Dios.

⁴⁰ Jun k'u chke ri kieb' achijab' ri xkita ri xub'ij ri tat Juan, ri xeb'e' ruk' ri Jesús, are ri tat Andrés ri ratz ri tat Simón Pedro. ⁴¹ Xe' ri tat Andrés chanim chutzukuxik ri tat Simón ru chaq', xub'ij k'u che: Xqariq ri Mesías, —xcha che. (Ri tzij ri' kel kub'ij "Cristo".)§

⁴² Te k'u ri' ri tat Andrés xuk'am b'i ri tat Simón ruk' ri Jesús. Ri Jesús k'ut, aretaq xrilo, xub'ij che: At ri' ri tat Simón ru k'ojol ri Jonás. Cefas chik káb'ix na chawe (ri kel kub'ij Pedro),* —xcha che.

Ri Jesús keusik'ij ri tat Felipe rachi'l ri tat Natanael rech keb'e' ruk'

⁴³ Chukab' q'ij chik ri Jesús xuchomaj chi ke' pa Galilea. Xuriq k'u ri tat Felipe, xub'ij che: Tasa'j wuk', —xcha che.

⁴⁴ Ri tat Felipe jela' kápe wi pa ri tinimit Betsaida ri ki tinimit ri tat Andrés, ri tat Pedro. ⁴⁵ Ri tat Felipe xe' chutzukuxik ri tat Natanael, xub'ij che: Xqil u wäch ri achi ri k'o xutz'ib'aj ri qa mam Moisés chrij pa taq' ri wuj re ri Pixab', xuquje' ri k'o xkitz'ib'aj ri q'alajisal taq' re ru Loq' Pixab' ri Dios chrij pa ri ki wuj. Are wa' ri Jesús ru k'ojol ri tat José aj Nazaret, —xcha che.

⁴⁶ Ri tat Natanael xub'ij che: ¿A k'o pu lo jun winaq nim u b'anik ri kápe pa Nazaret? —xcha che.

Ri tat Felipe xub'ij che: Tasa'j b'a', kawil k'u na at, —xcha che.

⁴⁷ Ri Jesús, aretaq xrilo chi petinaq ri tat Natanael, xub'ij: Xpe jun achi ri qas aj Israel, ri man k'o tä sub'unik pa ranima', —xcha'.

⁴⁸ Te ri' ri tat Natanael xuta' che ri Jesús: ¿Jas xb'an la che retamaxik nu wäch? —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Xatinwilo aretaq mäja' katsik'ix rumal ri tat Felipe, aretaq at k'o chuxe' ri jun u che'al higos, —xcha che.

⁴⁹ Ri tat Natanael xub'ij che: Ajtij, lal ri' ri u K'ojol ri Dios, ri Nim Taqanel pa ki wi' ri winaq aj Israel, —xcha che.

⁵⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: E ri at, ¿a kakoj wa' xa rumal chi xinb'ij chawe chi xatinwilo aretaq ri at k'o chuxe' ru che'al higos? Kawil k'u na nimaq taq' kajmab'al chuwäch wa' we ri', —xcha che.

⁵¹ Xuquje' xub'ij ri Jesús: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi kiwil na ri kaj jaqtalik. Kiwil k'u na ri ángeles rech ri Dios kepaqi'k, kexuli pa nu wi' in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq,† —xcha ri Jesús chke.

2

Káb'an jun k'ulanem pa ri tinimit Caná re Galilea

¹ Churox q'ij xb'an jun k'ulanem pa ri tinimit Caná re Galilea. Ru nan ri Jesús k'o pa ri k'ulanem. ² Xuquje' ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab' xesik'ix pa ri k'ulanem. ³ Xk'is k'u ri vino. Xpe ru nan ri Jesús, xub'ij che ri Are': Man k'o tä chi vino, —xcha che.

⁴ Ri Jesús k'ut xch'awik, xub'ij che: Nan, ¿jas che kab'ij wa' chwe in? Mäja' kuriq ri q'ij chwe, —xcha che ru nan.

⁵ Xub'ij k'u ru nan chke ri tajin kekojow ri vino: Chib'ana ronojel ri kub'ij na chiwe, —xcha chke.

⁶ K'o k'u waq'ib' nimaq taq' q'eb'al re ab'aj chila', k'olib'al joron ri kákikoj ri winaq aj Israel che ch'ajb'al kib' aretaq kákesaj ri äwas chkij. Chkijujunal

§ **1:41** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" kel kub'ij "cha'tal rumal ri Dios". * **1:42** Ri kieb' tzij ri', "Cefas" pa ri ch'ab'al arameo, rachi'l ri jun chik, "Pedro" pa griego, kel kákib'ij "ab'aj". † **1:51** Ri Jesús xukoj we b'i'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi are ri Cristo o ri Mesias ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi are ri To'l Qe ri kápetik.

ri q'eb'al käkich'ij jumuch' o cien litros joron. ⁷ Ri Jesús xub'ij chke ri tajin kepatänin chke ri winaq: Nojisaj alaq we q'eb'al ri' che joron, —xcha chke.

Xkichap k'u ki nojisaxik ri nimaq taq q'eb'al k'à xenoj na. ⁸ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Chesaj alaq b'i jub'iq', k'ama b'i alaq che ri k'amal b'e pa ri nimaq'ij, —xcha chke.

Je' k'u xka'no. ⁹ Aretaq ri k'amal b'e pa ri nimaq'ij xuna' ri joron ri k'extajinaq chi pa vino, man retam tä k'ut jawije' xe'k'am wi. Xaq xuwi ri patäninelab' k'o ketam chik che ri vino jawije' kesam wi b'ik. Ri k'amal b'e xusik'ij ri ala (ri novio). ¹⁰ Xub'ij k'u che: Konojel ri winaq are käkikoj nab'e ri utzalaj vino. Aretaq k'ut e nojinaq chi ri ula', te k'u ri' kok ri vino ri man qas tä paqal rajil. Are k'u ri at a k'olom kan ri utzalaj vino rech k'à te' kok wa' k'isb'al, —xcha che.

¹¹ Ri xub'an ri Jesús pa Caná re Galilea, are wa' ri nab'e kajmab'al etal. Ruk' wa' xuk'utu chi sib'alaj nim u q'ij ri Are'. Xekojon k'u ru tijoxelab' che.

¹² Te k'u ri' xel b'i chila', xe' pa ri tinimit Capernaum, rachi'l ru nan, ru tijoxelab', xuquje' taq ru chaq'. Xekanaj k'u na kan kieb' oxib' q'ij chila'.

Ri Jesús keresaj b'i ri ajk'ayib' pa ri nimalaj rachoch Dios

¹³ Xa jub'iq' kraj man kuriq' ri Pascua,* jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel. Rumal ri' ri Jesús xe' pa ri tinimit Jerusalén. ¹⁴ Chila' pa ri nimalaj rachoch Dios xeuriq' ajk'ay taq wakäx, ajk'ay taq chij, xuquje' ajk'ay taq palomäx. Xuquje' xeuriq' ri k'exel taq ki rajil ri winaq t'uyut'oj pa taq ri ki tem. ¹⁵ Ri Jesús aretaq xeril wa', xub'an u b'anik jun kolob' che u ch'ayib'al, xuchaplej kesaxik b'i konojel ri winaq ri' pa ri nimalaj rachoch Dios, junam kuk' ri ki chij, ri ki wakäx. Xujab'uj ri ki rajil ri k'exel taq puag, xupaqchij apan ri ki mesa. ¹⁶ Xub'ij chke ri ajk'ay taq palomäx: ¡Chesaj b'i alaq ronojel wa' waral! Mäb'an alaq jun k'ayib'al che ri rachoch ri nu Tat, —xcha chke.

¹⁷ Are k'u ru tijoxelab', xna'taj chke ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, ri kub'ij: “Je' ta ne tajin käk'at ri wanima' rumal ri u loq'al ri achoch la,” —kächa'.

¹⁸ Te ri' ri winaq aj Israel xkita' che ri Jesús: ¿Jas etal käk'ut la chqawäch rech käqilo chi k'o taqanik pa q'ab' la chub'anik ronojel wa'? —xecha che.

¹⁹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: We ta ri alaq käwulij alaq ri nimalaj rachoch Dios ri', xa oxib' q'ij kinsachi na chuyakik wa' jumul chik, —xcha chke.

²⁰ Xkib'ij k'u ri winaq aj Israel che: Kawinaq waqib' junab' xb'eytaj u b'anik wa' we nimalaj rachoch Dios ri', te k'u ri' káb'ij la chi xa choxib' q'ij käyak ta chi la jumul, —xecha che.

²¹ Are k'u ri nimalaj rachoch Dios ri xub'ij ri Jesús, are ru cuerpo ri Are'.

²² Rumal ri' aretaq xk'astaj ri Jesús chkixol ri käminaqib', xna'taj wa' we tzij ri' ri xub'ij ri Jesús chke ru tijoxelab', xkikoj k'ut ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, xuquje' xekojon che ru tzij ri Jesús.

Ri Jesús retam ri k'o pa taq ri kanima' konojel winaq

²³ Aretaq ri Jesús xk'oji pa Jerusalén pa ri nimaq'ij re ri Pascua, e k'ia xekojon che aretaq xkil ri kajmab'al taq etal ri xub'ano. ²⁴ Ri Jesús k'ut man xku'b'i tä u k'ux chkij rumal chi ri Are' retam ri k'o pa kanima' konojel winaq.

²⁵ Man rajwaxik taj chi k'o jachin jun káb'in che ri käkichomaj ri winaq rumal chi ri Are' retam ri k'o pa taq ri kanima'.

3

Ri Jesús kätzijon ruk' ri tat Nicodemo

* **2:13** “Pascua”: Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

¹ K'o jun tata' fariseo, Nicodemo u b'i'. Ri tata' ri' nim u b'anik chxixol ri winaq aj Israel. ² Ri tat Nicodemo xopan ruk' ri Jesús chaq'ab' chuch'ab'exik, xub'ij che: Ajtij, —xcha che. Qetam chi are ri Dios taqowinaq la loq che qa tijoxik rumal chi man k'o tä jun käkowin chuk'utik ri u chuq'ab' kuk' kajmab'al taq etal jas ri tajin káb'an la we ta mat k'o ri Dios ruk', —xcha che ri Jesús.

³ Te ri' ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij che la chi we jun winaq man kil chi na u wäch jumul chik, man kuya' taj ke'rila' jawije' ri kátaqan wi ri Dios, —xcha che.

⁴ Ri tat Nicodemo xuta' che, xub'ij: ¿Jas ta k'u lo kub'an jun achi ri ri'j chik rech kil chi na u wäch jumul chik? ¿A käkowin ta k'u lo kok ri are' jumul chik chupam ru nan rech kil chi na u wäch chukamul? —xcha che.

⁵ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Qas tzij kinb'ij che la chi ri winaq ri man kil tä na u wäch ruk' joron, xuquje' ruk' ri Loq'alaj Espíritu, man kuya' taj kopan chila' jawije' ri kátaqan wi ri Dios, —kácha che. ⁶ Ri winaq ri kalk'ualax kumal ru nan u tat, xaq winaq ri'. Are k'u ri winaq ri kalk'ualax rumal ri Loq'alaj Espíritu, ralk'ual ri Dios ri'. ⁷ Mäkajmaj b'a' la chi kinb'ij che la: “Rajwaxik chí kil chi na u wäch jun winaq jumul chik,” —kácha che. ⁸ Je' jas ri kiäq'iq' xa apawije' kájich'ich' wi, kátataj ru jininem, man q'alaj tä k'ut jawije' ri kápe wi, o jawije' ri ke' wi. Are k'u je ri' ri winaq ri kil u wäch rumal ri Loq'alaj Espíritu, —xcha ri Jesús che.

⁹ Ri tat Nicodemo xuta' chi jumul che ri Jesús, xub'ij: ¿Jas k'u ru b'anik wa'? —xcha che.

¹⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Ri lal, lal jun nimalaj ajtij pa Israel. ¿A mat käch'ob' la wa' ri tajin kinb'ij? —kácha che. ¹¹ Qas tzij kinb'ij che la, chi ri uj káqab'ij ri qetam, káqaq'alajisaj k'u ri qilom. Are k'u ri alaq man kákoj tä alaq ri káqab'ij chech alaq. ¹² We man kákoj alaq ri kinb'ij chrij ri kák'ulmataj waral cho ruwächulew, ¿a are ta k'u lo kákoj alaq ri' we kintzijon chrij ri kák'ulmataj pa ri kaj? —kácha che.

¹³ Man k'o tä jun winaq paqalinaq b'i chila' chikaj, xane xaq xuwi ri qajinaq loq chikaj. Are k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —kácha ri Jesús. ¹⁴ Jas ri xb'antaj pa ri juyub' ri kätz'inowik aretaq ri qa mam Moisés xuyak ri jun kumätz re ch'ich' bronce puwi' jun che' chkiwäch ri winaq, je k'u ri káb'an na chwe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Kinyak na in chkiwäch ri winaq. ¹⁵ Je ri' rech apachin ri kákojon chwe in man kásach tä u wäch, xane kuriq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik, —xcha ri Jesús che ri tat Nicodemo.

Waral káqil wi ri nimalaj rutzil ranima' ri Dios chke konojel winaq

¹⁶ Ri Dios k'ut sib'alaj keraj ri winaq cho ruwächulew chi xusipaj loq ru K'ojol ri xaq xuwi wa' u K'ojol k'olik, rech apachin ri kákojon che ri Are' man kásach tä u wäch, xane kuriq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ¹⁷ Ri Dios man xutaq tä loq ru K'ojol cho ruwächulew chuq'atik tzij pa ki wi' ri winaq chi k'ájisaxik ki wäch, xane che ki to'ik.

¹⁸ Jachin ri kákojon che ru K'ojol ri Dios, man káq'at tä tzij puwi' chi kák'ájisax u wäch. Jachin k'u ri man kákojon tä che, ya q'atom chi tzij puwi' chi kák'ájisax u wäch rumal chi man kákojon tä che ru K'ojol ri Dios ri xaq xuwi u K'ojol wa' k'olik. ¹⁹ Ri man kekojon taj q'atom chi tzij pa ki wi' chi kák'ájisax ki wäch rumal chi aretaq ri saqil xpe cho ruwächulew, ri winaq are utz xkíl wi ri q'equm rumal chi man utz taj ri tajin káka'no. ²⁰ Konojel ri káka'n etzelal káketzelaj u wäch ri saqil. Man kákaj tä k'u keqeb' cho ri saqil rumal chi man kákaj taj chi káq'alajin ri etzelal ri tajin káka'no. ²¹ Jachin k'u taq ri káka'n ri

gas tzij, keqeb' ri' cho ri saqil rech kâq'alajinik chi ronojel ri tajin kâka'no are wa' ri kraj ri Dios.

Ri Juan Qasal Ja' kâch'aw chi jumul chrij ri Jesús

²² Te k'u ri' ri Jesús xel b'i chila', xe' pa Judea junam kuk' ru tijoxelab'. Naj k'ut xkanaj na chila' kuk' ri e are', xub'an k'u qasna'. ²³ Ri tat Juan xuquje' tajin kub'an qasna' pa Enón, chunaqaj ri Salim, jawije' k'o wi k'ia joron. Xeopan ri winaq ruk', xub'an k'u ki qasna'. ²⁴ Mâja' k'u kok ri tat Juan pa che' aretaq xb'antaj wa'.

²⁵ Te ri' xchaptaj jun ch'oj chkixol ru tijoxelab' ri tat Juan kuk' jujun aj Israel chrij ri resaxik ri âwas chkij. ²⁶ Xe'kib'ij k'u che ri tat Juan: Ajtij, chilampe la chi ri Jun ri xk'oji uk' la chrelb'al q'ij che ri nima' Jordán, ri Jun ri xq'alajisaj la chqawäch, ri Are' tajin kub'an qasna' kâmik, konojel k'u ri winaq tajin keb'e' ruk', —xecha che.

²⁷ Ri tat Juan xub'ij chke: Man k'o tä jun winaq k'o jas kâkowin chub'anik, we man yo'm che rumal ri Dios. ²⁸ Ri ix, gas xita ri' jas ri xinb'ij, chi man in taj ri Cristo, xane xa in taqom loq nab'e chuwäch ri Are'. ²⁹ Pa jun k'ulanem, ri k'amowinaq b'i ri ali are ri ala. Are k'u ri rachi'l ri ala ri k'o chila' kutatab'ej ri ala kätzjonik, kâkikot k'u ruk' aretaq kuto. Je k'u ri' ri in kâmik sib'alaj kinkikotik. ³⁰ Ri Are' rajwaxik are kânimar na u q'ij, are k'u ri in, rajwaxik chi nojot man nim tä chik kinil wi, —xcha ri tat Juan chke ru tijoxelab'.

K'o Jun ri kâpe chila' chikaj

³¹ Ri Jun ri kâpe chila' chikaj are k'o pa ki wi' konojel. Are k'u ri jun ri xaq ajuwächulew, xuwi kutzijoq ri kâb'antaj waral cho ruwächulew. Are k'u ri Jun ri kâpe chila' chikaj are k'o pa ki wi' konojel. ³² Ri Are' k'ut, are kutzijoq ri rilom, ri u tom. Man k'o tä k'u jun kukojo jas ri kub'ij. ³³ Jachin k'u ri kukojo, ruk' wa' kujikib'a u b'ixik chi ri Dios kub'ij ri gas tzij. ³⁴ Ri Jun ri taqom loq rumal ri Dios, kutzijoq ru Tzij ri Dios, rumal chi ri Dios man xaq tä jub'iq' ri Espiritu rech Are' u yo'm che. ³⁵ Ri Dios qa Tat loq' ru K'ojol chuwäch, u yo'm k'u ronojel pu q'ab'. ³⁶ Jachin ri kâkojon che ru K'ojol ri Dios k'o u k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Jachin k'u ri man kraj taj kâkojon che ru K'ojol ri Dios, man k'o tä u k'aslemal ri', xane ri nimalaj royowal ri Dios kâpe na puwi', kâk'âjisax k'u na u wäch.

4

Ri Jesús kätzjon ruk' jun ixoq aj Samaria

¹ Ri tata'ib' fariseos xketamaj chi ri Jesús e k'ia na ru tijoxelab' ri Are', xuquje' e k'ia na ri xb'an ki qasna' rumal ri Are' chuwäch ri xb'an ki qasna' rumal ri tat Juan. ² Qas tzij k'ut, man are tä ri Jesús ri xb'anow ri qasna', xane e are ru tijoxelab' xeb'anowik. ³ Aretaq ri Jesús xuta wa', ri tajin kâb'ixik, xel b'i pa Judea, xtzelej chik pa Galilea.

⁴ Pa ru tzelejik k'ut rajwaxik chi kok'ow pa taq ri juyub' re Samaria. ⁵ Xopan k'u pa jun tinimit re Samaria, Sicar u b'i', chunaqaj ri ulew ri u yo'm ri Jacob che rechb'al ri José ru k'ojol. ⁶ Chila' k'ut k'o wi ri k'ua' ri kâb'ix "ru k'ua' ri Jacob" che. Ri Jesús kosinaq chik che ri b'inem, xt'uyi chuchi' ri k'ua'. Xa k'u jub'iq' man kuriq' ri nik'iaj q'ij. ⁷ E b'enaq k'u ru tijoxelab' pa ri tinimit chuloq'ik ri kâkitijo, ⁸ aretaq xopan jun ixoq aj Samaria chuchi' ri k'ua' chuk'amik u joron. Ri Jesús xub'ij che: Ya la jub'iq' nu joron, —xcha che.

⁹ Man kâkich'ab'ej tä k'u kib' ri winaq aj Israel kuk' ri winaq aj Samaria, rumal ri' ri ixoq xub'ij che ri Jesús: ¿Jas che ri lal kâta' la joron la chwe in?

Ri lal k'ut, lal aj Israel. Ri in, in aj Samaria, —xcha che. ¹⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: We ta etam la jas ri kusipaj ri Dios, xuquje' we ta etam la jachin ri in ri tajin kinta' nu joron che la, ri lal gas tzij káta' la joron la ri' chwe in, kinya k'u na k'aslik joron che la, —xcha che.

¹¹ Ri ixoq xub'ij che: Tat, man k'o tá ne jas kákoj la che resaxik ri joron, sib'alaj naj k'ut qajinaq ri k'ua'. ¿Jawije' ta k'u ne ke'k'ama wi la ri k'aslik joron ri káya la chwe? —kácha che. ¹² Ri Jacob ri qa mam ojer are yo'winaq kan wa' we k'ua' ri' chqe, ri xresaj wi u joron ri are', ri ralk'ual, xuquje' ri xresaj wi ki joron ri rawaj. ¿A lal ta k'ut ri nim na b'anik la chuwäch ri are'? —xcha ri ixoq che ri Jesús.

¹³ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Konojel ri kákitij ke we joron ri' káchaq'ij chi na ki chi' jumul chik. ¹⁴ Jachin k'u ri kutij re ri joron ri kinya in, man k'o tá chi na jumul káchaq'ij chi u chi'. Je ri', rumal chi ri joron ri kinya in che káb'ulb'ut na pa ranima' je' jas jun u k'iyib'al ja' ri kuya k'aslemal ri man k'o tá u k'isik, —xcha che.

¹⁵ Ri ixoq xub'ij che: Tat, ya la we ri joron ri' rech man káchaq'ij tá chi nu chi', rech man rajwaxik tá chi kinpe chi waral chuk'amik nu joron, —xcha che.

¹⁶ Ri Jesús xub'ij che: Oj b'a' la, jesik'ij la loq ri achajil la, kápe chi k'u na la waral, —xcha che.

¹⁷ Ri ixoq xch'awik, xub'ij: Man k'o tá wachajil, —xcha che.

Xub'ij k'u ri Jesús che: Tzij ri káb'ij la chi man k'o tá achajil la. ¹⁸ E job' k'u ne ri achajil la e k'olinaq. Are k'u ri jun ri k'o uk' la kámik, man are tá qas achajil la. Qas tzij b'a' ri b'im la, —xcha ri Jesús che ri ixoq.

¹⁹ Aretaq xuta ri ixoq wa', xub'ij che ri Jesús: Tat, kinwilo chi lal jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. ²⁰ Ri qa mam uj ojer, ri uj aj Samaria, xkiq'ijilaj ri Dios waral pa we juyub' ri'. Are k'u ri alaq, ri alaq aj Israel, káb'ij alaq chi pa ri tinimit Jerusalén rajwaxik káq'ijilax wi ri Dios, —xcha che.

²¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: Nan, kojo b'a' la ri kinb'ij chi kopan na ri q'ij aretaq ri alaq káq'ijilaj na alaq ri qa Tat, man rajwaxik tá k'u na chi kápe alaq waral pa we juyub' ri' o chi ke' alaq pa Jerusalén chuq'ijilaxik ri qa Tat, —xcha che. ²² Ri alaq, alaq aj Samaria man qas etam alaq jachin ri káq'ijilaj alaq. Are k'u ri uj qetam jachin ri káqaq'ijilaj, rumal chi ru tob'anik ri Dios kápetik kumal ri winaq aj Israel. ²³ Kuriq k'u na ri q'ij, are kámik k'ut, aretaq ri winaq ri qas tzij kákiq'ijilaj ri qa Tat, qas kákiq'ijilaj na ri Are' ruk' ru taqanik ri Loq'alaj Espiritu pa kanima'. Ri qa Tat k'ut, kraj chi je' káb'an wa' kumal ri winaq ri keq'ijilan che. ²⁴ Ri Dios are Espiritu, jachin k'u taq ri keq'ijilan che, rajwaxik qas tzij kákiq'ijilaj na ruk' ru taqanik ri Loq'alaj Espiritu pa kanima'.

²⁵ Ri ixoq xub'ij che: Ri in wetam chi kápe na ri Mesías ri xuquje' káb'ix Cristo che. Aretaq kápe ri Are', kuq'alajisaj na ronojel chqawäch, —xcha che.

²⁶ Ri Jesús xub'ij che: In ri', ri tajin kintzijon uk' la, —xcha che.

²⁷ Qas je' tajin kub'ij wa' ri Jesús aretaq xeopan ru tijoxelab'. Xkikajmaj k'ut chi tajin kátzijon ruk' jun ixoq. Man k'o tá k'u jun xukoch'o xuta' che ri Jesús jas ri kraj ri ixoq o jas ri tajin kub'ij che. ²⁸ Ri ixoq k'ut xuya kan ru q'eb'al, xe' pa ri tinimit, xub'ij chke ri winaq: ²⁹ Chixsajmpe', jiliwila k'u jun achi ri u b'im chwe ronojel ri nu b'anom. ¿A mat are wa' ri Cristo? —xcha chke ri winaq.

³⁰ Xeb'el k'u b'i ri winaq pa ri tinimit, xeb'e' jela' jawije' k'o wi ri Jesús. ³¹ Are k'u ri tijoxelab' tajin kákiq'ij che ri Jesús: Ajtij, woq b'a' la, —xcha che.

³² Ri Jesús k'ut xub'ij chke: Ri in k'o ri nu wa ri kintijo ri man iwetam tä ix jasach, —xcha chke.

³³ Ri tijoxelab' xkichaplej u ta'ik chb'il taq kib', xkib'ij: ¿A xa ta k'u lo k'o jachin xk'amow loq ri kutijo? —xecha'.

³⁴ Ri Jesús xub'ij chke: Ri nu wa are ru b'anik ru rayib'al ri Jun ri xintaqow loq, ru k'isik k'ut ru chaplem loq u b'anik. ³⁵ Ri ix kib'ij: “Kraj na kiejeb' ik' ri cosecha.” Ri in k'ut kinb'ij chiwe: Chika'yej taq ri tiko'n, e chaq'i'j chi k'ut, e utz chik che ri cosecha. ³⁶ Ri kächakun pa ri cosecha, käyi' na ri tojb'al re. Are k'u ri cosecha ri kuyako are re k'aslemal wa' ri man k'o tä u k'isik, rech ri ketiko'nijik, xuquje' ri keyakowik, junam kekikotik. ³⁷ Qas tzij k'ut ri käb'ixik: “Jun winaq kätiko'nijik, are k'u jun winaq chik ri käyakowik,” —kächa'. ³⁸ Ri in xixintaq b'ik rech kiyak u wäch ri tiko'n ri man xiriq tä k'äx chutikik. Jule' winaq chik ri xechakunik, are k'u ri ix xaq xuwi kixkikot chuyakik u wäch ri ki tiko'n, —xcha chke ru tijoxelab'.

³⁹ E k'ia k'u chke ri winaq pa ri alaj tinimit ri' re Samaria ri xekojon che ri Jesús rumal ri xub'an ri ixoq, xujikib'a k'u u b'ixik chke: “U b'im chwe ronojel ri nu b'anom,” —xcha ri'. ⁴⁰ Je ri' chi aretaq xeopan ri winaq aj Samaria ruk' ri Jesús, xkib'ochi'j chi kakanaj na kan kuk'. Xkanaj k'u na kan kieb' q'ij kuk'. ⁴¹ E k'ia k'u na ri xekojonik aretaq xkita ri tzij ri xub'ij ri Jesús. ⁴² Xkib'ij k'u che ri ixoq: Kämik käqakojo, man xuwi tä rumal ri xab'ij at chqe, xane rumal chi qa tom uj ri kub'ij. Qetam k'ut chi qas tzij are wa' ri Cristo ri To'l Ke ri winaq cho ruwächulew, —xecha che.

Ri Jesús kukunaj ru k'ojol jun tata' ri nim u b'anik

⁴³ Churox q'ij ri Jesús xel b'i pa Samaria, xutaqej ru b'e, xe' pa Galilea. ⁴⁴ Je ri', rumal chi jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios man nim tä kil wi ri are' pa ri qas u tinimit je' jas ri xub'ij ri Jesús. ⁴⁵ Aretaq xopan pa Galilea ri winaq chila' utz u k'ulaxik xka'no. Ri e are' k'ut e petinaq pa ri nimaq'ij Pascua ri käb'an pa ri tinimit Jerusalén, kilom k'u ronojel ri u b'anom ri Are' chila' pa ri nimaq'ij.

⁴⁶ Te ri' ri Jesús xe' chi jumul pa ri tinimit Caná pa Galilea jawije' ri xuk'ex wi ri joron pa vino. K'o k'u jun tata' chila' ri nim u b'anik pa ri tinimit Capernaum. Jun to'l re ri nim taqanel wa'. Yawab' k'u ri u k'ojol. ⁴⁷ Aretaq ri tata' ri' xuto chi ri Jesús xpe pa Judea, xopan k'u pa Galilea, xe' ri are' che rilik. Xuta' toq'ob' che chi ke' cho rachoch chukunaxik ri u k'ojol, ri xa jub'iq' man käkämik. ⁴⁸ Ri Jesús k'ut xub'ij che: Ri alaq man käkojon tä alaq we ta mat kil alaq kajmab'al, xuquje' etal, —xcha ri Jesús.

⁴⁹ Xub'ij k'u ri tata' ri nim u b'anik che: Tat, sa'j la chanim cho wachoch mäja' k'u käkäm ri nu k'ojol, —xcha che.

⁵⁰ Xub'ij k'u ri Jesús che: ¡oj la cho ja, käk'asi k'u na ri k'ojol la! —xcha che.

Xukoj k'u ri tata' ri xb'ix che rumal ri Jesús, xe' k'ut. ⁵¹ Aretaq xa jub'iq' man kopan ri tata' cho rachoch, xepe ri patänil taq re chuk'ulaxik, xkib'ij k'u che: ¡k'asal ri k'ojol la! —xecha che.

⁵² Ri tata' xuta' chke jas hora xuchap rutzirik ri u k'ojol. Ri e are' xkib'ij che: Iwir pa ri nab'e hora re ri b'enaq q'ij xel ri q'aq' chrij, —xecha che.

⁵³ Ru tat ri ala xuch'ob'o chi pa ri hora ri' xub'ij ri Jesús che: “Ri k'ojol la käk'asi na,” —xcha ri Jesús. Xkojon k'u ri tata' che ri Jesús, xuquje' konojel ri e k'o pa rachoch.

⁵⁴ Are wa' ri ukab' kajmab'al etal ri xub'an ri Jesús aretaq xtzelej loq pa Judea, xopan k'u pa Galilea.

5

Ri Jesús kukunaj jun achi pa Betesda ri kâminaq u cuerpo

¹ Te k'u ri' ri winaq aj Israel xka'n jun ki nimaq'ij chik pa Jerusalén. Ri Jesús k'ut xe' chi na jumul jela'. ² Pa ri tinimit Jerusalén chunaqaj ri uchib'e ri kâb'ix "Uchib'e ri Keb'ok wi Chij" che, k'o jun atinib'al ri kâb'ix Betesda che ru b'i' pa ri ch'ab'al hebreo. E k'o job' raqan ja chrij. ³ Pa taq' ri raqan ja ri' e q'oyoq'oj k'ia yawab'ib'. E k'o moyab', ch'okojib', xuquje' winaq' ri kâminaq ki cuerpo. Tajin kâkeyej chi kâslab' ri joron. ⁴ Jun taq' pa' k'ut kâqaj loq' jun ángel pa ri atinib'al, kuslab'isaj k'u ri joron. Jachin ri nab'e kâqaj pa ri joron aretaq kâslab'taj kan rumal ri ángel kâkunataj che apachike u wäch yab'il ri k'o che. ⁵ K'o k'u jun achi chila' ri xke' juwinaq lajui ruk' wajxaqib' junab' yawab'. ⁶ Aretaq ri Jesús xrilo q'oyol cho ri ulew, xuquje' xretamaj chi k'ia junab' chik yawab', xuta' che: ¿A kaj la kutzir la? —xcha che.

⁷ Ri yawab' xch'awik, xub'ij che: Tat, man k'o tä jun kinqasan pa ri atinib'al aretaq kâslab' ri joron. Amaq'el aretaq kwaj kinqajik, jun chik kâqaj b'i nab'e chnuwäch in, —xcha che.

⁸ Ri Jesús xub'ij che: ¡Walij b'a' la, yaka la b'i ri sok la, b'in ya' la! —xcha ri Jesús che.

⁹ Chanin xutzir ri achi. Xuyak b'i ru sok, xuchaplej b'inem. Are k'u q'ij re uxlanem aretaq xb'antaj wa'. ¹⁰ Ri winaq aj Israel xkib'ij che ri achi ri xutzirik: Kämik k'ut are q'ij re uxlanem. Man ya'tal taj kaweqaj b'i ra sok, —xcha che.

¹¹ Ri achi xch'awik, xub'ij chke: Ri jun ri xinkunanik xub'ij chwe: "¡Yaca la b'i ri sok la, b'in ya' la!" —xcha ri' chwe, —xcha ri achi chke ri winaq.

¹² Ri e are' xkita' che, xkib'ij: ¿Jachin ri' ri xb'in chawe: "¡Yaca la b'i ri sok la, b'in ya' la!"? —xcha che.

¹³ Are k'u ri achi man xuch'ob' tä chi u wäch jachin ri xkunanik rumal chi ri Jesús xsach chkixol ri k'ialaj winaq ri e k'o chila'. ¹⁴ Te ri' ri Jesús xuriq' ri achi pa ri nimalaj rachoch Dios, xub'ij che: ¡Chilampe la! —xcha'. Kämik ri lal utz chik. Mämakun chi b'a' la, mäpe chi ne jun k'ax chik chij la ri más nim na, —xcha ri Jesús che.

¹⁵ Xe' k'u ri achi, xub'ij chke ri winaq aj Israel chi ri xkunanik are ri Jesús.

¹⁶ Rumal ri' ri winaq aj Israel xkitzukuj u chapik ri Jesús rech kâkikâmisaj, rumal chi kub'an taq' wa' we ri' pa ri q'ij re uxlanem. ¹⁷ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri nu Tat amaq'el chakuninaq petinaq loq'. Rajwaxik k'ut chi ri in xuquje' kinchakunik, —xcha chke.

¹⁸ Rumal ri' ri winaq aj Israel xa sib'alaj xpe na koyowal, xkaj xkikâmisaj ri Jesús rumal chi man nim tä xril wi ri kub'ij ri Pixab' chrij ri q'ij re uxlanem. Man xuwi tä k'u ri', xane xuquje' xujunamaj rib' ruk' ri Dios aretaq xub'ij chi ri Dios Are ru Tat.

Ru K'ojol ri Dios k'o taqanik pu q'ab'

¹⁹ Te ri' ri Jesús xub'ij chke: Qas tzij kinb'ij chech alač chi ri u K'ojol ri Dios man kâkowin taj k'o jas kub'ano xač pa re wi. Xuwi kub'ano jachike ri kârilo chi kub'an ri u Tat. Ronojel ri kub'an ri u Tat, kub'an k'u ri u K'ojol xuquje'.

²⁰ Ri qa Tat sib'alaj loq' ri u K'ojol chuwäch, kuk'ut k'u chuwäch jachike ri kub'an ri Are'. Kuk'ut k'u na nimaq' taq' kajmab'al chuwäch ru K'ojol, ri sib'alaj kâkajmaj na alač. ²¹ Je' jas ri qa Tat keuk'astajisaj ri kâminaqib', kuya k'u ki k'aslemaal, je ri' xuquje' ri u K'ojol kuya k'aslemaal chke jachin taq' ri kraj kuya wi. ²² Ri qa Tat man kuq'at tä tzij puwi' jachin jun, xane u yo'm ronojel u wäch taqanik pu q'ab' ru K'ojol rech ri Are' kâq'atow tzij. ²³ Je ri' rech konojel

ri winaq kăkiya u q'ij ri u K'ojol ri Dios junam jas ri kăka'n chuya'ik u q'ij ri qa Tat. Jachin ri man kuya tă u q'ij ri u K'ojol ri Dios, man kuya tă ri' u q'ij ri qa Tat ri xutaq loq ri Are'.

²⁴ Qas tzij kinb'ij chech alač chi jachin ri kutatab'ej ri nu tzij, kăkojon k'u che ri Dios ri xintaqow loq, kuriq na ri' ri k'aslemal ri man k'o tă u k'isik. Man kăq'at tă k'u tzij puwi' chi kăk'ăjisax u wăch rumal chi elinaq chik pa ri kămikal re ri ojer k'aslemal, k'o chik ri qas u k'aslemal. ²⁵ Qas tzij kinb'ij chech alač chi kăpe na ri q'ij, kămik k'ut ri q'ij ri' aretaq ri kăminaqib' kăkita na chi kinch'awik, in ri' ri u K'ojol ri Dios. Jachin taq ri kăkinimaj ri kinb'ij kek'asi na. ²⁶ Ri qa Tat k'o kuinem pu q'ab' pa re wi chuya'ik k'aslemal, xuquje' u yo'm pa nu q'ab' in, in ri' ri u K'ojol, chi kinkowinik kinya k'aslemal. ²⁷ Xuquje' u yo'm taqanik pa nu q'ab' rech kinq'at tzij rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ²⁸ Măkajmaj alač wa' rumal chi kopan na ri q'ij aretaq konojel ri kăminaqib' kăkita na chi kinch'awik. ²⁹ Keb'el na loq pa taq ri muqub'al. Ri ka'nom ri utzil kek'astajik rech kăk'oji na ki k'aslemal. Are k'u ri ka'nom ri man utz taj kek'astajik rech kăq'at na tzij pa ki wi' chi kăk'ăjisax na ki wăch.

K'o ri kăk'utuwik chi k'o taqanik pu q'ab' ri Jesús

³⁰ Ri in man k'o tă jas kinkowin chub'anik xač pa we wi. Ri in kinq'at tzij xa jas ri kintaq wi. Jikom k'u kinb'an in chuq'atik tzij. Man are tă k'u kinb'an xa jas ri kwaj in, xane are kinb'an jas ri kraj ri nu Tat ri xintaqow loq. ³¹ We ri in kinq'alajisaj ri qas tzij chwij chb'il wib', man k'o tă u patăn ri' ri kinb'ij. ³² K'o k'u Jun chik ri k'o jas kuq'alajisaj chwij, wetam k'ut chi ri kub'ij ri Are' chwij are qas tzij. ³³ Ri alač xtaq alač u ta'ik che ri tat Juan. Ri xub'ij k'u ri are' chech alač are qas tzij. ³⁴ Ri in k'ut man are tă ku' l nu k'ux chrij ri kuq'alajisaj jun winaq chwij. Xuwi kinb'ij wa' rech ri alač kăriq na alač ru tob'anik ri Dios. ³⁵ Ri tat Juan are junam ruk' jun chăj o jun candela ri kăk'atik, ri kăjuluwik. Ri alač k'ut xkikot alač kieb' oxib' q'ij ruk' ri saqil ri'. ³⁶ K'o k'u na ri kăk'utuwik chi qas tzij ri kinb'ij. Are utz na wa' chuwăch ri xuq'alajisaj ri tat Juan chwij. Ri tajin kinb'ano, are wa' ri xinutaq ri nu Tat chub'anik. Are k'u wa' ri kăk'utuwik chi qas tzij are ri nu Tat ri in taqowinaq loq. ³⁷ Xuquje' ri nu Tat ri xintaqow loq kuq'alajisaj ri qas tzij chwij, pune ta ne ri alač man tom tă alač ri Are' kăch'awik, man ilom tă k'u alač u wăch. ³⁸ Man qajinaq tă k'u ru Tzij ri Dios pa anima' alač rumal chi man kăkojon tă alač che ri Jun ri taqom loq rumal ri qa Tat. ³⁹ Ri alač na'l kăsik'ij alač u wăch ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik rumal chi kăchomaj alač chi chila' kăriq wi alač ri kăyo'w ri k'aslemal ri man k'o tă u k'isik. Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik ri kuq'alajisaj ri qas tzij chwij in. ⁴⁰ Pune je ri', ri alač man kaj tă alač kăpe alač wuk' rech kăriq alač we k'aslemal ri' ri man k'o tă u k'isik.

⁴¹ Ri in man kwaj taj chi kăyi' nu q'ij kumal ri winaq. ⁴² Wetam k'u in ri anima' alač, wetam chi man kaj tă alač ri Dios. ⁴³ Ri in, in petinaq chuk'exwăch ri nu Tat. Ri alač k'ut man xink'ulaj tă alač. Are k'u we ta kăpe jachin jun chik xač pa re wi, jare ri are' kăk'ulaj na alač! ⁴⁴ ¿A kăkowin lo alač ri' kăkojon alač chwe we xa kătzukuj alač u ya'ik q'ij alač chb'il taq ib' alač, man are tă kătzukuj alač chi kăyi' q'ij alač rumal ri Dios ri xač xuwi Dios wa' k'olik? ⁴⁵ Măchomaj alač chi ri in kinchap u b'ixik ri man utz taj chij alač cho ri nu Tat. Ri kăb'in na wa' chij alač are ri qa mam Moisés, ri ku'b'am k'ux alač chrij. ⁴⁶ We ta ri alač qas xkojon alač che ri xub'ij ri qa mam Moisés, kăkojon ta k'u alač ri' chwe in rumal chi ri qa mam Moisés k'o ri u tz'ib'am chwij in. ⁴⁷ We k'u man xkojon alač che ri xutz'ib'aj ri are', ¿jas ta k'u lo kăb'an alač chukojik ri kinb'ij in? —xcha ri Jesús chke.

6

Ri Jesús kuya ki wa job' mil winaq

¹ Te k'u ri' ri Jesús xq'ax ch'äqäp che ri mar ri käb'ix “Mar re Galilea” che, ri xuquje' käkoj “Mar re Tiberias” che ru b'i'. ² E k'ia winaq k'ut xeteri b'i chrij ri Jesús rumal chi kilom ri kajmab'al taq etal ri xub'ano aretaq xeukunaj taq ri yawab'ib'. ³ Te ri' xpaqi ri Jesús puwi' jun juyub', chila' k'ut xt'uyi wi junam kuk' ru tijoxelab'. ⁴ Xa k'u jub'iq' kraj man kuriq ri nimaq'ij ri käb'ix “Pascua” che, jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel. ⁵ Aretaq ri Jesús xeril ri k'ialaj winaq ri e b'enaq ruk', xub'ij che ri tat Felipe: ¿Jawije' ta ne keqaloq' wi ri wa ri käqaya chke ri k'ialaj winaq ri'? —xcha che.

⁶ Xub'ij wa' ri Jesús xa rech kärilo jas kub'ij ri tat Felipe. Qas retam k'u ri Are' jas ri kub'an na. ⁷ Xch'aw k'u ri tat Felipe, xub'ij: Kieb' cientos quetzales kaxlan wa man kub'an tä ri' rech k'o ju taq b'iq' ke konojel chkiujunäl, —xcha che.

⁸ Are k'u ri tat Andrés, ratz ri tat Simón Pedro, jun chke ru tijoxelab' ri Jesús, xub'ij che: ⁹ Waral k'o wi jun ala ruk'am job' kaxlan wa re cebada ruk' kieb' kär. ¿Jas ta k'u lo u patän wa' che ki tzuqik ri k'ialaj winaq ri e k'olik? —xcha che.

¹⁰ Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Chib'ij chke konojel ri winaq chi ket'uyi'k, —xcha chke.

Sib'alaj k'ia k'u ri räx q'ayes k'o cho ri juyub' ri', xet'uyi k'ut. Kraj e k'o job' mil achijab'. ¹¹ Te ri' ri Jesús xeuk'am ri kaxlan wa. Aretaq xetewchitaj wa' rumal, xeuya chke ru tijoxelab', ri tijoxelab' chik xekijach wa' chkiwäch konojel ri winaq ri e t'uyut'oj. Xuquje' je' xub'an chke ri kär, xeuya chke jampa' ri xkaj. ¹² Aretaq e nojinaq chik, ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab': Cheiyaka ri ch'äqataq ri xekanaj kanoq rech man xaq tä keb'e' pa mes, —xcha chke.

¹³ Xekiyak k'ut, xekinojisaj kab'lajuj chikäch kuk' ri ch'äqataq ri xekanaj kan chke ri job' kaxlan wa re cebada. ¹⁴ Ri winaq, aretaq xkil we kajmab'al etal ri' ri xub'an ri Jesús, xkib'ij: Qas tzij are wa' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri käb'ixik chi käpe na cho ruwächulew, —xecha ri'.

¹⁵ Ri Jesús k'ut xrilo chi käkaj käkikoj ki chuq'ab' chuk'amik b'ik rech käkikoj che nim taqanel pa ki wi', rumal k'u ri' xa xel b'i chkiwäch, xe' chi jumul puwi' ri juyub' rech käk'oji chila' u tukiel.

Ri Jesús käb'in puwi' ri ja'

¹⁶ Aretaq chaq'ab' chik, ru tijoxelab' ri Jesús xeqaj b'i chuchi' ri mar.

¹⁷ Xeb'ok k'u pa jun barco, xkichaplej b'inem puwi' ri mar rech keq'ax pa Capernaum. Sib'alaj q'equm chik, ri Jesús k'ut mäja' kätzelej loq pa ri juyub'.

¹⁸ Xaq te'talik xpe jun nimalaj kiäqiq'. Xewalij k'u nimaq taq uwoja' puwi' ri mar rumal. ¹⁹ Aretaq ki b'inib'em chi job' o waqib' kilómetros, xkil ri Jesús petinaq tajin käb'in puwi' ri ja'. Naqaj chik k'o wi che ri barco, xkixej k'u kib' che. ²⁰ Are k'u ri Jesús xub'ij chke: ¡In ri', mixej b'a' iwib! —xcha ri' chke.

²¹ Te ri' ri e are' xekikotik, xkib'ij che ri Jesús chi käpaqi kuk' pa ri barco. Chanim k'ut xeopan pa ri tinimit jawije' ri b'enam wi ke.

Ri winaq käkitzukuj ri Jesús

²² Chukab' q'ij ri winaq ri xekanaj kan ch'äqäp che ri mar xkilo chi ri tijoxelab' xeb'e' pa ri jun barco ri xuwi barco wa' k'o chila', man xe' tä k'u ri Jesús kuk'. ²³ Xuriqa k'ut chi xeopan nik'iaj barcos chik ri ki petik pa ri tinimit Tiberias. Xeopan chila' chunaqaj ri uwosaq jawije' ri winaq xkitij wi ri kaxlan wa aretaq xmaltioxitaj wa' rumal ri Qajaw Jesús. ²⁴ Je ri' chi ri

winaq aretaq xkilo chi man k'o tä chi ri Jesús chila', xuquje' chi man e k'o tä chi ru tijoxelab', xeb'ok pa taq ri barcos, xeb'e' k'u pa ri tinimit Capernaum chutzukuxik ri Jesús.

Waral käqil wi chi ri Jesús, are ri Are'ri wa ri kuya ri qas k'aslemal

²⁵ Aretaq ri winaq xeopan ch'äqäp che ri mar, xkiriq ri Jesús, xkita' k'u che, xkib'ij: Äjtij, ¿jampa' xul la waral? —xecha che.

²⁶ Xub'ij k'u ri Jesús chke: Qas tzij ri kinb'ij chech alaḡ chi ri alaḡ kintzukuj alaḡ xa rumal chi xwi' alaḡ, xnoj k'u alaḡ. Man kintzukuj tä alaḡ rumal chi käch'ob' alaḡ u b'eyal ri kajmab'al taq etal ri kinb'ano. ²⁷ Mok il alaḡ chutzukuxik ri wa ri xa käsach u wäch, xane are rajwaxik chi kok il alaḡ chutzukuxik ri wa ri man käsach tä u wäch, ri kuya chech alaḡ ri qas k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Are wa' ri wa ri kinya na in chech alaḡ, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Rumal wa' u k'utum ri Dios qa Tat chi ruk' Are' in petinaḡ wi, —xcha ri Jesús chke.

²⁸ Te ri' ri winaq xkita' che ri Jesús, xkib'ij: ¿Jas k'u ri' ri rajwaxik käqa'no rech kujkowinik käqa'no jachike ri kraj ri Dios? —xecha che.

²⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri kraj ri Dios chi käb'an alaḡ are la' chi käkojon alaḡ che ri Jun ri u taḡom loḡ, —xcha che.

³⁰ Xkita' chi che ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas u wäch etal käb'an la chqawäch rech käqilo, kujkojon k'u che la? ¿Jas ri käkwin la chub'anik? —kecha che. ³¹ Ri qa nan qa tat ojer xkitij ri maná pa ri juyub' ri kätz'inowik, je' jas ri kub'ij ru Loḡ' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Ri Dios xuya chutijik ri ki wa ri xpe chila' chikaj,” —xecha che ri Jesús.

³² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Qas tzij ri kinb'ij chech alaḡ chi man are tä ri qa mam Moisés ri xyo'w ri wa chke ri käpe chila' chikaj, xane are ri nu Tat ri käyo'w ri qas wa ri käpe chila' chikaj. ³³ Ri wa ri kuya ri Dios are wa' ri qajinaḡ loḡ chikaj, ri kuya ri qas k'aslemal chke konojel winaḡ, —xcha ri Jesús chke.

³⁴ Xkib'ij k'u che ri Jesús: Tat, ya la qe ri wa ri' amaḡ'el ronojel q'ij, —xecha che.

³⁵ Ri Jesús xub'ij chke: In ri' ri wa ri kuya ri qas k'aslemal. Jachin ri käpe wuk', man k'o tä jumul ri känum chik. Jachin ri käkojon chwe man k'o tä jumul ri kächaq'ij chi u chi'. ³⁶ Nu b'im chi k'u chech alaḡ chi ri alaḡ man käkojon tä alaḡ chwe pune ilom alaḡ nu wäch. ³⁷ Konojel ri keyi' chwe rumal ri nu tat kepe na wuk' in. Apachin k'u ri kepe wuk' man keintzelejisaj tä b'ik. ³⁸ Ri in k'ut man xinpe tä chila' chikaj xa chub'anik jachike ri kwaj in, xane chub'anik ru rayib'al ri xintaḡow loḡ. ³⁹ Ri u rayib'al ri nu Tat ri xintaḡow loḡ are la' chi man k'o tä jun chke ri xeuya chwe ri kintzaḡo, xane chi keink'astajisaj na chkixol ri käminaḡib' pa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁰ Ri u rayib'al ri xintaḡow loḡ are la' chi konojel ri käkil nu wäch in, in ri' ri u K'ojol ri Dios, kekojon k'u chwe, käkiriq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Keink'astajisaj k'u na in chkixol ri käminaḡib' pa ri k'isb'al q'ij, —xcha ri Jesús chke.

⁴¹ Ri winaḡ aj Israel, aretaq xkita wa' we tzij ri', xkichap u b'ixik k'äx taq tzij chrij ri Jesús rumal ri xub'ij: “In ri' ri wa ri käpe chila' chikaj,” —xcha che.

⁴² Xkib'ij k'ut: ¿A mat are wa' ri Jesús ru k'ojol ri tat José? Ri uj qetam ki wäch ru nan u tat. ¿Jas lo wa' ri kub'ij chi petinaḡ chila' chikaj? —xecha ri'.

⁴³ Are k'u ri Jesús xub'ij chke: ¡Tanal alaḡ che ri yoḡ'onik! —kächa'. ⁴⁴ Man k'o tä jun ri kuya' käpe wuk' in we ta mat käk'am loḡ rumal ri nu Tat ri xintaḡow loḡ. Ri in k'ut kink'astajisaj na chkixol ri käminaḡib' pa ri k'isb'al q'ij, —kächa'. ⁴⁵ Kub'ij pa taq ri wuj ri xkitz'ib'aj ri q'alajisal taq re ru Loḡ'

Pixab' ojer: "Ri Dios kuya na tijonik chke konojel," —kächa ri'. Rumal ri' konojel ri käkitatab'ej ri kub'ij ri qa Tat, k'o k'u ri käketamaj na ruk', kepe na ri e are' wuk' in, —kächa chke.

⁴⁶ Are qas tzij chi man k'o tä jun winaq ilowinaq u wäch ri qa Tat. Ri Jun ri ilowinaq u wäch are xaq xuwi ri petinaq ruk' ri Dios, —kächa'. ⁴⁷ Qas tzij ri kinb'ij chech alağ chi jachin ri käkojon chwe in k'o na ru k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ⁴⁸ In ri' ri wa ri qas kuya k'aslemal, —kächa chke. ⁴⁹ Ri nan tat alağ ojer xkitij ri wa ri käb'ix "maná"* che pa ri juyub' ri kätz'inowik, konojel k'ut xekämik. ⁵⁰ Are k'u ri in tajin kintzijoğ chech alağ jas ri' ri qas wa ri petinaq chila' chikaj. Jachin k'u ri kutij re we wa ri', man käkäm tä ri', —kächa'. ⁵¹ In k'u ri' ri k'aslik wa, ri qajinağ loğ chikaj. Jachin ri kutij re we wa ri', † käk'asi na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Ri wa ri kinya in are ri nu cuerpo. Kinya wa' rech k'o ri ki k'aslemal konojel winaq cho ruwächulew,‡ —xcha ri Jesús chke.

⁵² Ri winaq aj Israel xkichaplej u tzijob'exik kib' chkixol, xkib'ij: ¿Jas ta k'u lo kub'an we achi ri' chuya'ik ru tijal chqe pa tijik? —xecha'.

⁵³ Ri Jesús xub'ij chke: Qas tzij ri kinb'ij chech alağ chi we ri alağ man kätij tä alağ ri nu cuerpo, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man kätij tä alağ ri nu kik'el, te k'u ri' man käk'oji tä na ri k'aslemal alağ ri'. ⁵⁴ Jachin ri kutij ri nu cuerpo xuquje' kutij ri nu kik'el, k'o k'u u k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Ri in k'ut kink'astajisaj na chkixol ri käminağib' pa ri k'isb'al q'ij. ⁵⁵ Ri nu cuerpo k'ut are ri qas wa, ri nu kik'el are qas je' jas ri vino ri kätijowik. ⁵⁶ Jachin ri kutij ri nu cuerpo, xuquje' kutij ri nu kik'el qas käk'oji ri are' wuk' in, ri in xuquje' qas kink'oji ruk' are'. ⁵⁷ Ri nu Tat ri xintağow loğ k'o u k'aslemal. Ri in xuquje' in k'asal rumal ri Are'. Je ri' xuquje' jachin ri kutzuq rib' chwe in, käk'asi na wumal in. ⁵⁸ Are tajin kintzijoğ chrij ri wa ri petinaq chila' chikaj. We wa ri' man junam tä ruk' ri maná ri xkitij ri nan tat alağ ojer, xekäm k'u ri e are'. Are k'u ri kutij re we wa ri' käk'asi na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik, —xcha ri Jesús chke ri winaq aj Israel.

⁵⁹ Ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri' chke ri winaq ri ki mulim kib' pa ri rachoch Dios pa Capernaum che ki tijoxik.

Ri Jesús käch'aw chrij ri tzij ri kuya k'aslemal ri man k'o tä u k'isik

⁶⁰ Aretağ xkita wa' we tijonik ri', e k'ia chke ri winaq ri e k'o ruk' xkib'ij: Sib'alaj k'äx wa' ri tzij ri xub'ij. ¿Jachin ta lo ri käkowinik kutatab'ej? —xecha'.

⁶¹ Ri Jesús k'ut xretamaj chi k'äx tajin kech'aw chrij rumal ri tzij ri xub'ij, xuta' k'u chke: ¿A tzel käta alağ ri xinb'ij? —xcha chke. ⁶² ¿Jas k'u ri käk'ulmatağ ri' we ta kinil alağ in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kintzelejik kinpaği k'u chikaj jawije' ri in k'o wi nab'e? ⁶³ Ri Loğ'alaj Espiritu are ri käyo'w ri k'aslemal. Ri cuerpo xaq u tukiel man k'o tä u patän. Ri tzij k'ut ri nu b'im chech alağ e are' qas tzij ri kepe ruk' ri Dios, xuquje' käkiya k'aslemal. ⁶⁴ E k'o k'u jujun chech alağ ri man kekojon taj, —xcha chke.

Qas k'u retam ri Jesús petinağ loğ jachin taq ri man kekojon tä che, xuquje' jachin ri' ri käjachow na. ⁶⁵ Xub'ij k'ut: Rumal ri' nu b'im chech alağ chi man k'o tä jun ri kuya' käpe wuk' in we ta mat käk'am loğ rumal ri nu Tat.

⁶⁶ Tzare chi' k'ut e k'ia chke ri e k'o ruk' ri Jesús xkiya kanoğ, man xek'oji tä k'u ruk'. ⁶⁷ Te ri' ri Jesús xuta' chke ri kab'lajuju u tijoxelab', xub'ij: ¿A kiwaj ix xuquje' kixe' kuk'? —xcha chke.

* **6:49** "Maná": Chawila' ri versículo 31 pa we capítulo. † **6:51** Kel kub'ij chi käkojon che ri Jesús (6:48). ‡ **6:51** Kel kub'ij wa' chi kuya rib' pa kämisaxik cho ri Dios che ki k'exwäch ri winaq.

⁶⁸ Xch'aw k'u ri tat Simón Pedro, xub'ij: Qajaw, ¿jachin chi ruk' kuje' wi? Ri tzij la e are tzij ri kákiya k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ⁶⁹ Ri uj, uj kojóninaq che la, qetam chi lal ri' ri Cristo, ru K'ojol ri k'aslik Dios, —xcha che.

⁷⁰ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: ¿A mat ix kab'lajuj xixincha' rech kixk'oji wuk'? Pune je ri' jun chiwe are k'o ri Itzel pa ranima', —xcha chke.

⁷¹ Ri Jesús aretaq xub'ij wa' are tajin käch'aw chrij ri Judas Iscariote ru k'ojol ri tat Simón. Je ri', rumal chi ri tat Judas are ri kájachow na, pune are jun chke ri kab'lajuj u tijoxelab'.

7

Waral káqil wi chi ru chaq' ri Jesús nab'e man xekojon tä che

¹ Te k'u ri' ri Jesús xub'inib'ej ri Galilea. Man kraj taj kák'oji pa Judea rumal chi ri winaq aj Israel kákaj kákikámisaj. ² Xa k'u jub'iq' kraj man kuriq ri nimaq'ij ke ri Káb'al,* jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel. ³ Ru chaq' ri Jesús xkib'ij che: Mat kanaj waral. Jat pa Judea rech xuquje' ra tijoxelab' ri e k'o chila' kákil na ri kajmab'al ri kab'ano. ⁴ We jun winaq kraj chi qas ketamax u wäch, man kub'an tä ri' chik'uyal ri kub'ano. We ri at kab'an taq ri kajmab'al ri', chab'ana wa' chkiwäch konojel ri winaq, —xecha che.

⁵ Q'alaj k'ut chi ru chaq' ri Jesús xa man xekojon tä che. ⁶ Te ri' xub'ij ri Jesús chke: Ri in mäja' kuriq ri q'ij chwe, are k'u ri ix apachike q'ij utz chiwe kuya' kixe'k. ⁷ Ri winaq ajuwächulew man kekowin taj káketzelaj i wäch ix. Are k'u ri in káketzelaj nu wäch rumal chi kinq'alajisaj chkiwäch chi man utz tä ri káka'no. ⁸ Ri ix k'ut, jix pa ri nimaq'ij. Ri in man kine' taj, rumal chi mäja' kuriq ri q'ij chwe.

⁹ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' chke, xkanaj ri Are' pa Galilea.

Ri Jesús kopan pa ri nimaq'ij ke ri Káb'al

¹⁰ Aretaq k'ut e b'enaq chi ru chaq' ri Jesús pa ri nimaq'ij, ri Are' xuquje' xe' na pa ri nimaq'ij, pune man xuk'ut tä rib' chkiwäch ri winaq. Xane xaq chik'uyal xe' ri Are'. ¹¹ Ri winaq aj Israel xkitij u tzukuxik pa ri nimaq'ij, xkib'ij: ¿Jawije' k'o wi ri achi ri'? —xecha'.

¹² Chkixol k'u ri winaq, k'ia ri káb'ix chrij ri Jesús. Jujun kákib'ij: “Are jun utzalaj achi,” —kecha'. Nik'iaj chik kákib'ij: “Man are tä utzalaj achi, rumal chi keusub' ri winaq,” —kecha'.

¹³ Man k'o tä k'u jun ri kukoch'o káresaj u tzijol ri Jesús rumal chi kákixej kib' chkiwäch ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel.

¹⁴ Nik'iajirinaq chi k'u ri nimaq'ij aretaq ri Jesús xok b'i pa ri nimalaj rachoch Dios, xuchaplej k'u ki tijoxik ri winaq. ¹⁵ Are k'u ri winaq aj Israel sib'alaj tajin kákikajmaj wa', xkib'ij: ¿Jas lo wa' chi sib'alaj k'ia retam we achi ri', man k'o tä k'u jawije' u tijom wi rib'? —xecha'.

¹⁶ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri tijonik ri kinya man wech tä in, xane rech ri Jun ri xintaqow loq. ¹⁷ We k'o jun qas kurayij u b'anik ri kraj ri Dios, káretamaj na we ri nu tijonik qas kápe ruk' ri Dios, o xaq pa we wi kintzijonik.

¹⁸ Ri winaq ri xaq pa re wi kátzijonik, xa are kraj ri' chi kánimarisax u q'ij kumal ri winaq. Jachin k'u ri kraj chi are kánimarisax u q'ij ri xtaqow loq, kub'ij ri' ri qas tzij, man are tä jun b'anal tzij, —xcha chke.

* **7:2** “Nimaq'ij ke ri Káb'al”: Chawila' ri tzij “Káb'al” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

¹⁹ ¿A mat qas tzij chi ri qa mam Moisés xuya ri Pixab' chech alaŋ? Pune je ri', man k'o tä k'u jun chech alaŋ ri kunimaj ri Pixab' ri'. ¿Jas che kaj alaŋ kinkämisaj alaŋ? —xcha chke.

²⁰ Ri winaŋ xech'awik, xkib'ij: ¡Xa k'o jun itzel espíritu chawe! ¿Jachin lo ri kraj katkämisanik? —xecha che.

²¹ Ri Jesús xub'ij chke: Xa ruk' jun kajmab'al ri xinb'an pa ri q'ij re uxlanem, ri alaŋ sib'alaj kākajman alaŋ che. ²² Ri qa mam Moisés xunaŋ'atajisaj alaŋ chukojik retal ri ojer trato.[†] Pune ta ne man are tä ri are' xchapow loŋ u b'anik wa', xane are ki tijonik kan ri nan tat alaŋ ojer. Ri alaŋ k'ut kākōj alaŋ retal ri ojer trato che jun alaj ala pune pa ri q'ij re uxlanem. ²³ We k'u ri alaŋ rumal ri u nimaxik ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kākōj alaŋ retal ri ojer trato che ri ala pune pa ri q'ij re uxlanem, ¿jas k'u che xpe oyowal alaŋ chwe in aretaŋ xinkunaj ronojel ru cuerpo jun achi pa ri q'ij re uxlanem? —kācha'. ²⁴ K'o jas mǎb'ij alaŋ chrij ri winaŋ we utz kǎpetik o man utz tä kǎpetik. Aretaŋ k'o jas kǎb'ij alaŋ chrij jun winaŋ chik, qas chomaj na alaŋ jas ri kǎb'an alaŋ, b'ana k'u alaŋ wa' ruk' jikomal.

Ri Jesús kub'ij jawije' chi' petinaŋ wi ri Are'

²⁵ Te k'u ri' jujun chke ri winaŋ aj Jerusalén xkichapla u ta'ik, xkib'ij: ¿A mat are wa' we achi ri' ri tajin kǎtzukuxik rech kākämisaxik? —kecha'.

²⁶ Chiwilampe', kǎtzijon kuk' ri winaŋ, man k'o tä k'u jun k'o jas kub'ij che. ¿A xa ta k'u lo qas kākikōj ri q'atal taŋ tzij chi we achi ri' are ri Cristo? —kecha'.

²⁷ Ri uj k'ut qetam jawije' petinaŋ wi wa' we achi ri'. Aretaŋ k'ut kǎpe ri' ri Cristo, man k'o tä jun ri' etamaninaŋ jawije' kǎpe wi, —xecha ri winaŋ.

²⁸ Aretaŋ ri Jesús, ri tajin kuya tijonik pa ri nimalaj rachoch Dios, xuta wa' ko xch'awik, xub'ij: Kǎb'ij alaŋ chi etam alaŋ nu wǎch, xuquje' chi etam alaŋ jawije' chi' kinpe wi. Man in petinaŋ tä k'ut xaŋ pa we wi, xane in taŋom loŋ rumal ri Jun ri qas jikom ranima'. Ri alaŋ k'ut man etam tä alaŋ u wǎch. ²⁹ Ri in wetam u wǎch rumal chi in petinaŋ ruk', xuquje' are ri Are' in taŋowinaŋ loŋ, —xcha chke.

³⁰ Xkaj k'ut xkik'am b'i pa che', man k'o tä k'u jun xchapowik rumal chi mǎja' kuriŋ ru q'ij. ³¹ E k'ia k'ut xekojon che, xkib'ij k'ut: Aretaŋ kǎpe ri Cristo, ¿a kub'an ta k'u lo más kajmab'al taŋ etal chik chuwǎch ri u b'anom we achi ri'? —xecha'.

Ri tata'ib' fariseos kākitaŋ u k'amik b'i ri Jesús pa che'

³² Ri tata'ib' fariseos xkita ri kākib'ij ri winaŋ chrij ri Jesús. Xa je ri' ri e are' kuk' ri ki nimaŋil sacerdotēs[‡] xekitaŋ b'i jujun chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios chuk'amik b'i ri Jesús pa che'. ³³ Te ri' xub'ij ri Jesús: Xaŋ kieb' oxib' q'ij chik kink'oŋi na uk' alaŋ, te k'u ri' kintzelej na ruk' ri xintaŋow loŋ. ³⁴ Ri alaŋ kintzukuj na alaŋ, man kinriŋ tä chi k'u alaŋ rumal chi man kākowin tä alaŋ kopan alaŋ chila' jawije' ri kinē'ol wi in, —xcha chke.

³⁵ Ri ki nimaŋil ri winaŋ aj Israel k'ut, xkichapleŋ u ta'ik chb'il taŋ kib', xkib'ij: ¿Jawije' tä k'u ke' wi wa' we achi ri' chi man kujkowin tä uj keŋariŋa'? ¿A xa ta k'u lo ke' kuk' ri winaŋ aj Israel ri e jab'uninaŋ chkixol ri winaŋ aj Grecia che ki tijoxik ri winaŋ aj Grecia? ³⁶ ¿Jas kel kub'ij wa' ri xub'ij chŋe: “Kintzukuj na alaŋ, man kinriŋ tä chi k'u alaŋ rumal chi man kākowin tä alaŋ kopan alaŋ chila' jawije' ri kinē'ol wi”? —xcha ri', —xecha'.

Ri Qajaw Jesús kub'ij chi Are je' ta ne joron ri kuya k'aslemal

[†] 7:22 “Circuncisión”: Chawila' Hechos 7:8, nota. [‡] 7:32 “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

³⁷ Pa ri k'isb'al q'ij re ri nimaq'ij, ri q'ij ri sib'alaj nim na u b'anik, ri Jesús xtak'i aq'anoq chxixol ri winaq, ko xch'awik, xub'ij: We k'o jun kächaqi'j u chi', chpet wuk', chutija u joron. ³⁸ Je' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: Jachin ri kákojon chwe, kák'iy na loq pa ranima' joron ri kuya ri gas k'aslemal, —kacha', —xcha ri Jesús chke ri winaq.

³⁹ Ri Jesús k'ut, are tajin käch'aw chrij ri Loq'alaj Espiritu ri káki'k'am na ri winaq ri kekojon che ri Are'. Mäja' k'u käyi' loq ri Loq'alaj Espiritu rumal chi mäja' kátzelej ri Jesús chila' chikaj rech kánimarisax u q'ij.

Ri winaq jalajoj ri káki'chomaj chrij ri Jesús

⁴⁰ Jujun chke ri winaq, aretaq xkita ri xub'ij ri Jesús, xkib'ij: Qas tzij we achi ri' are wa' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri káb'ixik chi kápe na, —xecha'.

⁴¹ Nik'iaj chik xkib'ij: Are wa' ri Cristo, —xecha'.

Nik'iaj chi k'ut xkib'ij: ¿A xa ta k'u lo pa Galilea kápe wi ri Cristo? ⁴² Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij chi ri Cristo rajwaxik chxixol ri rachalaxik ri qa mam David ri nim taqanel kápe wi na. Pa Belén k'ut kápe wi na, ri tinimit ri xk'o'ji wi ri qa mam David, —xecha'.

⁴³ Je k'u ri' ri winaq xkitasala kib' rumal rech ri Jesús. ⁴⁴ E k'o jujun ri xkaj xkik'am b'i pa che', man k'o tá k'u jun xchapowik.

Ri q'atal taq tzij man kekojon tá che ri Jesús

⁴⁵ Xetzelej k'u ri chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios, xeopan chila' jawije' e k'o wi ri tata'ib' fariseos xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes. Ri e are' k'ut xkita' chke: ¿Jas che man xik'am tá loq ri Jesús? —xecha'.

⁴⁶ Ri chajinelab' xech'awik, xkib'ij: ¡Man k'o tá jun achi qa tom je' kátzizonik jas ri kátzizon ri achi ri! —xecha'.

⁴⁷ Are k'u ri tata'ib' fariseos xkib'ij chke: Ri ix xuquje' xa xiya iwib' pa sub'ik. ⁴⁸ ¿A k'o pu lo jun chke ri qa nimaqil ri kojoninaq che, o jun ne chke ri tata'ib' fariseos? ¡Man k'o taj! —xecha'. ⁴⁹ Xkik'iaq itzel tzij pa ki wi', xkib'ij: ¡We winaq ri' man ketam tá ri Pixab'! —xecha chke.

⁵⁰ Are k'u ri tat Nicodemo ri xopan ruk' ri Jesús chaq'ab', are jun chke ri tata'ib' fariseos. Xub'ij k'u chke: ⁵¹ Ri qa Pixab' kub'ij chi man kuya' taj káqaq'at tzij puwi' jun winaq chi kák'ájisax u wäch we ta mat nab'e káqata na jas ri kub'ij che retamaxik jas ri u b'anom, —xcha chke.

⁵² Te ri' xech'aw ri e are', xkib'ij che ri tat Nicodemo: E k'u ri lal, ¿a lal aj Galilea xuquje'? —xecha che. Na'l sik'ij la ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, kil k'u na la chi man k'o tá jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri petinaq pa Galilea, —xecha che.

⁵³ Chkijujunal k'ut xeb'e' cho taq kachoch.

8

Waral káqil wi ri ixoq ri xub'an ri nimalaj mak chrij ri rachajil

¹ Are k'u ri Jesús xe' pa ri nimalaj juyub' ri káb'ix "Olivos" che. ² Aretaq xsaqir chukab' q'ij, ri Jesús xtzelej loq, xe' pa ri nimalaj rachoch Dios. Konojel ri winaq xkimulij kib' ruk'. Ri Are' k'ut xt'uyi'k, xuchaplej ki tijoxik. ³ Te ri' ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri tata'ib' fariseos xkik'am loq jun ixoq ri xkiriqo tajin kub'an ri nimalaj mak ri áwas u b'anik chrij ri rachajil. Xkiya k'u chxixol ri winaq ri e k'o chila'. ⁴ Xkib'ij k'u che ri Jesús: Ajjij, we ixoq ri' xriqtajik tajin kub'an ri nimalaj mak ri áwas u b'anik chrij ri rachajil. ⁵ Ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kub'ij chi rajwaxik káqakámisaj chab'aj jun ixoq ri je' kub'an wa'. E ri lal, ¿jas k'u káb'ij la? —xecha che.

⁶ Xkib'ij wa' che xaq rech kâqaj pa ki q'ab', je k'u ri' kekowinik kâkib'ij chi k'o u mak ri Jesús. Are k'u ri Jesús xa xpachi'k, xuchaplej tz'ib'anik cho ri ulew ruk' ri u wi' u q'ab'. ⁷ Xkitaqej k'u u k'otik u chi' ri Jesús. Xa je ri' ri Are' xujikomaj rib', xub'ij k'u chke: Apachin chech alaq ri man k'o tä u mak, chuk'läqa ri nab'e ab'aj chrij we ixoq ri', —xcha chke.

⁸ Xpachi chi jumul ri Jesús, xutaqej tz'ib'anik cho ri ulew. ⁹ Aretaq k'ut xkita ri xub'ij ri Jesús, xkina' kib' pa kanima' chi k'o ki mak. Chkijujunal k'ut xkichap elem b'ik. Nab'e xeb'el b'i ri ri'jab'. Aretaq konojel e elinaq chi b'ik, xaq xuwi chi ri Jesús k'o kanoq ruk' ri ixoq ri kanajinaq kan chila'. ¹⁰ Te ri' ri Jesús xujikomaj rib'. Man k'o tä k'u jun xrilo, xane xaq xuwi ri ixoq. Ri Are' xub'ij che: Nan, ¿jawije' e k'o wi ri kâkib'ij chi k'o mak la? ¿A mat k'o jun xkanaj kan chuq'atik tzij puwi' la chi kâk'âjisax wäch la? —xcha che.

¹¹ Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Man k'o tä jun, Tat, —xcha che.

Are k'u ri Jesús xub'ij che: Ri in xuquje' man king'at tä tzij puwi' la chi kâk'âjisax wäch la. ¿Oj b'a' la chanim, mämakun chi k'u la! —xcha che.

Ri Jesús are je' jas jun candela ri kuya saqil chke ri winaq cho ruwächulew

¹² Xtzijon chi jumul ri Jesús kuk' ri winaq, xub'ij chke: In ri', ri in kinya saqil chke ri winaq cho ruwächulew. Jachin ri käpe wuk', kâk'oji na ri saqil ruk' ri kuya k'aslemal, man kâb'in tä chi k'u pa ri q'equm, —xcha chke.

¹³ Te ri' ri tata'ib' fariseos xkib'ij che ri Jesús: Ri lal xaq tukiel la tajin kâq'alajisaj la ri utz chij ib' la. Rumal ri' ri tajin kâq'alajisaj la man k'o tä u patän, —xecha che.

¹⁴ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri tajin king'alajisaj chwij in, qas tzij k'o u patän, pune xaq nu tukiel king'alajisaj ri utz chwij chb'il wib'. Wetam k'ut jawije' ri in petinaq wi, xuquje' jawije' ri kine' wi. Ri alaq k'ut man etam tä alaq jawije' ri kinpe wi, man etam tä k'u alaq jawije' ri kine' wi. ¹⁵ Ri alaq je' kâq'atow tzij alaq jas ri keq'atow tzij ri winaq ajuwächulew. Ri in k'ut man king'at tä tzij puwi' jachin jun. ¹⁶ We k'u king'at tzij, jikom kinb'an chuq'atik tzij. Je ri', rumal chi man xaq tä nu tukiel king'at tzij, xane ri nu Tat ri xintaqow loq Are kuq'at tzij junam wuk'. ¹⁷ Pa ri Pixab' alaq tz'ib'tal wi chi aretaq kieb' winaq junam ri kâkib'ij chrij ri xkilo o chrij ri xkito, rajwaxik ri' kâkojik chi qas tzij ri kâkib'ij. ¹⁸ Ri in k'ut king'alajisaj ri qas tzij chwij chb'il wib', xuquje' ri nu Tat ri xintaqow loq kuq'alajisaj ri qas tzij chwij, —xcha ri Jesús chke.

¹⁹ Te ri' ri tata'ib' fariseos xkita' che ri Jesús: ¿Jawije' k'o wi ri tat la? —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri alaq man qas tä etam alaq nu wäch, xuquje' man etam tä alaq u wäch ri nu Tat. We ta qas etam alaq nu wäch in, etam ta alaq u wäch ri' ri nu Tat xuquje', —xcha chke.

²⁰ Ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri' aretaq tajin kuya tijonik pa ri nimalaj rachoch Dios chunaqaj ri k'olib'al re taq ri kuchuj. Man k'o tä k'u jun xk'amow b'i pa che' rumal chi mäja' kuriq ru q'ij.

Ri Jesús kub'ij chi ri Are' are ajchila' chikaj

²¹ Ri Jesús xch'aw chi jumul, xub'ij chke: Ri in kine'k. Ri alaq k'ut kintzukur na alaq. Pa ri mak alaq k'ut kâkâm wi alaq, rumal chi man kâkowin tä alaq ke' alaq chila' jawije' ri kine' wi, —xcha chke.

²² Te ri' ri winaq aj Israel xkib'ij: ¿A xa ta lo kukâmisaj rib', rumal k'u ri' kub'ij chi man kujkowin taj kuje' chila' jawije' ri ke' wi? —xecha ri e are'.

²³ Te ri' xub'ij ri Jesús chke: Ri alaq, xaq alaq ajwaral, are k'u ri in chila' chikaj kinpe wi. Ri alaq, xaq alaq ajuwächulew. Are k'u ri in man in

ajuwächulew taj. ²⁴ Rumal ri' xinb'ij chech alaḡ chi pa ri mak alaḡ kākām wi alaḡ. Rumal chi we man kākōj tā alaḡ chi in ri' ri tajin kinb'ij, pa ri mak alaḡ kākām wi na alaḡ, —xcha chke.

²⁵ Te ri' xkita' che ri Jesús, xkib'ij: Ḷjachin k'u ri lal? —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ojer ri' nu b'im chech alaḡ jachin ri in, —xcha chke. ²⁶ K'ia ri kwaj kinb'ij chech alaḡ chrij ri tajin kinwilo chuḡ'atik tzij chrij ri káb'an alaḡ. Are k'u ri xintaḡow loḡ kub'ij ri ḡas tzij. Ri in k'ut, jachike ri nu tom chuchi' ri Are', are wa' ri kinb'ij chke ri winaḡ ajuwächulew, —xcha chke.

²⁷ Ri e are' k'ut man xkich'ob' taj chi ri Jesús are tajin käch'aw chrij ri ḡa Tat chila' chikaj. ²⁸ Rumal ri' xub'ij chke: Aretaḡ ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri ḡas Winaḡ, kinyak na chikaj umal alaḡ chkiwäch ri winaḡ, ketamaj k'u na alaḡ chi In Ri'. Man k'o tā k'u jas kinb'ano xaḡ pa we wi, xane xaḡ xuwi kinb'ij ri u k'utum ri ḡa Tat chnuwäch, —xcha chke. ²⁹ Are k'u ri xintaḡow loḡ k'o wuk' in. Ri nu Tat man in u yo'm tā kan nu tukiel rumal chi amaḡ'el ronojel ḡ'ij are kinb'an ri utz kārīl wī ri Are', —xcha chke ri winaḡ aj Israel.

³⁰ Aretaḡ ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri', e k'ia xekojon che ri Are'.

Ru K'ojol ri Dios kujresaj pu ḡ'ab' ri Itzel

³¹ Xub'ij k'u ri Jesús chke ri winaḡ aj Israel ri xekojon che: We ri alaḡ kātajeḡ alaḡ u b'anik ri nu b'im chech alaḡ, ḡas tzij alaḡ nu tijoxelab', —xcha chke.

³² Ketamaj k'u na alaḡ ri ḡas tzij, ri ḡas tzij k'ut kub'ano chi tzoḡopital chi alaḡ, —xcha chke.

³³ Ri winaḡ aj Israel xech'awik, xkib'ij: Ri uj are ḡa mam ri Abraham ojer, man uj kojom tā k'u xaḡ che patānil re jun winaḡ. Ḷjas lo wa' chi káb'ij la chḡe chi kujtzoḡopitaj na? —xecha che.

³⁴ Ri Jesús xub'ij chke: ḡas tzij kinb'ij chech alaḡ chi konojel ri kemakunik e kojom ri' che patānil taḡ re ri mak. ³⁵ Jun ri kojom che patāninel man are tā ḡas ajpaja. Are k'u ri u k'ojol ri rajaw ja ḡas ajpaja ri' amaḡ'el ronojel ḡ'ij.

³⁶ Je k'u ri', we ri in, in u K'ojol ri Dios kintzoḡopin chech alaḡ, ḡas tzij ri' chi tzoḡopital chi alaḡ, —xcha chke. ³⁷ Ri in wetam chi ri mam alaḡ are ri Abraham ojer. Kaj k'u alaḡ kinkāmisaj alaḡ rumal chi man kākōj tā alaḡ ri kinb'ij chech alaḡ. ³⁸ Ri in are kinb'ij ri u k'utum ri nu Tat chnuwäch. Are k'u ri alaḡ are káb'an alaḡ jachike ri b'im chech alaḡ rumal ri tat alaḡ, —xcha ri Jesús chke.

³⁹ Ri e are' xech'awik, xkib'ij: Ri ḡa tat uj are ri ḡa mam Abraham ojer, —xecha'.

Ri Jesús xub'ij chke: We ta ḡas tzij are tat alaḡ ri ḡa mam Abraham, are ta káb'an alaḡ ri' jas ri xub'an ri are'. ⁴⁰ Pune nu b'im ri ḡas tzij chech alaḡ ri u k'utum ri Dios chnuwäch, ri alaḡ kaj alaḡ kinkāmisaj alaḡ. Ri ḡa mam Abraham man k'o tā jumul ri je' xub'an wa'. ⁴¹ Ri alaḡ k'ut je' káb'an alaḡ jas ri kub'an ri tat alaḡ, —xcha ri Jesús chke.

Ri e are' k'ut xkib'ij che: Ri uj, man uj alk'ualaxelab' taj ri mat ḡ'alaj u wäch ḡa tat. Ri ḡa Tat xa jun k'olik, are k'u ri Dios, —xecha'.

⁴² Ri Jesús k'ut xub'ij chke: We ta ḡas tzij chi ri Dios are Tat alaḡ, kinaj ta alaḡ ri' rumal chi ri in ruk' ri Dios in petinaḡ wi, waral k'ut in k'o wi. Man in petinaḡ taj xaḡ pa we wi, xane are ri Dios xintaḡow loḡ. ⁴³ Ḷjas che ri alaḡ man kākowin tā alaḡ chuch'ob'ik ri kinb'ij? Xa rumal chi man kaj tā alaḡ kātatab'eḡ alaḡ ri nu tzij. ⁴⁴ Ri tat alaḡ are ri Itzel. Ri alaḡ, alaḡ rech ri are', are k'u kaj alaḡ káb'an alaḡ jachike ri kraj ri are'. Ri Itzel are jun kāmisanel ojer loḡ. Ri are' man kub'an tā ri ḡas tzij, man kub'ij tā k'u ri ḡas tzij. Aretaḡ kub'an tzij, are kub'ij ri u b'anik ri are'. Are jun b'anal tzij, kī tat k'ut ri b'anal taḡ tzij.

⁴⁵ Ri in k'ut kinb'ij ri qas tzij, rumal k'u ri' ri alaḡ man kăkoj tă alaḡ ri nu tzij.
⁴⁶ ¿Jachin chech alaḡ kăkowinik kuq'alajisaj chi qas tzij k'o mak nu b'anom? We k'u kinb'ij ri qas tzij, ¿jas k'u che man kăkoj tă alaḡ ri kinb'ij? ⁴⁷ Apachin ri rech ri Dios kutatab'ej ri' ru Tzij ri Dios. Are k'u ri alaḡ man alaḡ tă rech ri Dios. Rumal ri' man kaj tă alaḡ kătatab'ej alaḡ ru Tzij ri Dios, –xcha ri Jesús chke ri winaḡ aj Israel.

Waral kăqil wi chi ri Cristo k'o chik măjoḡ kăk'oji ri Abraham

⁴⁸ Ri winaḡ aj Israel xkib'ij che ri Jesús: Qas tzij ri xqab'ij aretaḡ xqab'ij chi ri lal, xa lal aj Samaria,* xuquje' chi ri lal k'o jun itzel espíritu che la, –xecha che ri Jesús.

⁴⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Man k'o tă jun itzel espíritu chwe. Ri tajin kinb'ano, xa tajin kinya u q'ij ri nu Tat, are k'u ri alaḡ xa kesaj alaḡ nu k'ixb'al.
⁵⁰ Ri in k'ut man kwaj taj chi kăyi' nu q'ij, pune ta ne k'o Jun ri kraj chi kăyi' nu q'ij, kuq'at k'u na tzij ri Are' pa ki wi' ri kăketzelaj nu wăch. ⁵¹ Qas tzij kinb'ij chech alaḡ chi jachin ri kunimaj ri kinb'ij, man kăkăm tă na ri are', –xcha chke.

⁵² Te ri' ri winaḡ aj Israel xech'awik, xkib'ij: Kămik qas xel chi saḡ chqawăch chi xa k'o jun itzel espíritu che la, –xecha che ri Jesús. Ri qa mam Abraham, xuquje' konojel ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios xekămik, te k'u ri' kăb'ij la: “Jachin ri kunimaj ri kinb'ij man kăkăm taj,” –kăcha la. ⁵³ ¿A lal ta k'ut nim na ri q'ij la chuwăch ri qa mam Abraham? Ri are' xkămik, xuquje' xekăm ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios. ¿Jachin ta k'u ri lal ri kăb'an che ib' la? –xecha che.

⁵⁴ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: We ta xaḡ in kinya nu q'ij chb'il wib', man k'o tă u patăn ri'. Are k'u ri kăyo'w nu q'ij are ri nu Tat, ri kăb'ij alaḡ chi are Dios alaḡ. ⁵⁵ Ri alaḡ k'ut man etamam tă alaḡ u wăch. Ri in qas tzij wetam u wăch. We ta kinb'ij chi man wetam tă u wăch, in b'anal tzij ta ri' je' jas ri alaḡ. Ri in k'ut qas tzij wetam u wăch, kinnimaj k'ut ri kub'ij. ⁵⁶ Ri Abraham ri mam alaḡ xkikotik aretaḡ xuto chi kăril na ri nu q'ij. Xril k'ut, qas k'u xkikotik, –xcha chke.

⁵⁷ Ri winaḡ aj Israel xkib'ij che ri Jesús: Măja' ne nik'iaḡ ciento junab' la, te k'u ri' kăb'ij la chi xil la u wăch ri qa mam Abraham, –xecha che.

⁵⁸ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: Qas tzij kinb'ij chech alaḡ chi ri in, in k'o chik ojer, k'ă măjoḡ kăk'oji ri Abraham, –xcha chke ri winaḡ aj Israel.

⁵⁹ Xepe k'u ri winaḡ aj Israel, xkik'am ab'aj rech kăkik'iaḡ chriḡ ri Jesús. Ri Are' k'ut, xuk'u' rib' chkiwăch, xel loḡ pa ri nimalaj rachoch Dios, xok'ow chkixol ri winaḡ, xe'k.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi ri moy tzaretaḡ xil u wăch

¹ Ri Jesús b'enaḡ pa ri b'e aretaḡ xril jun achi ri moy tzaretaḡ xil u wăch.
² Ru tijoxelab' xkita' che ri Jesús: Ajtij, –xecha che. ¿jas che moy we achi ri' tzaretaḡ xil u wăch? ¿A xa rumal ri ki mak ru nan u tat o xa rumal ru mak ri are'? –xecha che.

³ Ri Jesús xub'ij chke: Man rumal tă rech ri ru mak ri are', man rumal tă k'u rech ri ki mak ru nan u tat, xane rech rumal ri are' kăq'alajin ri kăkowin ri Dios chub'anik, –xcha chke. ⁴ Chanim ri' ri k'o na ri q'ij, rajwaxik chi kinb'an na ri xintaḡ chub'anik rumal ri xintaḡow loḡ. Kok k'u na ri aq'ab' aretaḡ

* **8:48** Ri winaḡ aj Israel sib'alaj xketzelaj ki wăch ri winaḡ aj Samaria. Ri u b'ixik ri tzij ri, “xa lal aj Samaria”, che jun winaḡ are junam ruk' ru k'iaḡik itzel tzij puwi'.

man k'o tä chi jun käkowinik kächakunik. ⁵ Pa taq we q'ij ri' aretaq in k'o cho ruwächulew, ri in kinya saqil chke ri winaq ajuwächulew, —xcha ri Jesús chke ri tijoxelab'.

⁶ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, xutzag u chub' pulew, xub'an jub'iq' xoq'ol ruk' ru chub', xub'il k'u chrij taq ru waq'äch ri moy. ⁷ Te k'u ri' xub'ij che: ¡Oj la! Ch'aja la ri wäch la pa ri atinib'al ri káb'ix "Siloé" che. (We b'i'aj ri' kel kub'ij "Taqom".)

Ri moy achi xe'k, xuch'aj ru wäch. Aretaq xtzelej loq, xkowinik xka'y chik.

⁸ Are k'u ri u k'ul taq ja, xuquje' ri winaq ri ketamam u wäch chi moy nab'e, xkib'ij: ¿A mat are wa' we achi ri' ri kät'uyi chi' taq ri b'e chuta'ik u limosna? —xcha'.

⁹ Jujun xkib'ij: Je', are wa', —xcha'.

Nik'iaj chik xkib'ij: Man are taj. Xaq k'u junam kel ruk', —xcha'.

Are k'u ri achi ri moy kan nab'e xub'ij: Je', in ri', —xcha chke ri winaq.

¹⁰ Te ri' ri winaq xkita' che ri achi: ¿Jas lo wa' chi katkowin chik katka'yik? —xcha che.

¹¹ Ri are' xch'awik, xub'ij chke: Ri achi ri Jesús u b'i' xub'an jub'iq' xoq'ol, xub'il chrij taq ri nu waq'äch, te k'u ri' xub'ij chwe: "Oj la chi' ri atinib'al ri káb'ix "Siloé" che, ch'aja la ri wäch la chila'," —xcha chwe. Xine' k'ut. Aretaq xch'ajtaj ri nu wäch, xinkowinik xinka'yik, —xcha chwe.

¹² Te ri' ri winaq xkib'ij: ¿Jawije' k'o wi ri achi ri'? —xcha che.

Ri are' xub'ij chke: Man wetam taj, —xcha chke.

Ri tata'ib' fariseos käkik'ot u chi' ri moy achi ri xutzirik

¹³ Te ri' xkik'am b'i ri achi ri moy kan nab'e, xekiya chkiwäch ri tata'ib' fariseos. ¹⁴ Are k'u jun q'ij re uxlanem aretaq ri Jesús xub'an ri jub'iq' xoq'ol, xukunaj ri achi ri moy. ¹⁵ Ri tata'ib' fariseos xuquje' xkita' che ri achi chi jas lo wa' chi käkowin chik kaka'yik. Ri are' xub'ij chke: Xub'il xoq'ol chrij taq ri nu waq'äch, te k'u ri' xinch'aj ri nu wäch. Kinka'y chi k'u kämik, —xcha chke.

¹⁶ Te ri' jujun chke ri tata'ib' fariseos xkib'ij: Ri achi ri xb'anow wa' we kunanik ri' man rech tä ri Dios, rumal chi man nim tä käril wi ri q'ij re uxlanem, —xcha'.

Nik'iaj chi k'ut xkib'ij: ¿Jas ta k'u lo wa' chi käkowinik kub'an taq we kajmab'al etal ri' we ta qas tzij ajmak? —xcha'.

Je ri' chi man xjunamataj tä ri ki chomanik, xkitasala k'u kib'. ¹⁷ Xkita' chi k'u jumul che ri achi ri moy kan nab'e: E ri at, ¿jas kab'ij at chrij ri achi ri xkunan ra waq'äch? —xcha che.

Ri are' k'ut xub'ij: Ri in kinb'ij chi are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha chke.

¹⁸ Are k'u ri winaq aj Israel man xkikoj taj chi ri achi ri' are wa' ri moy kan nab'e, kämik k'ut kaka'y chik. K'a te' xkikojo aretaq xesik'ix na loq ru nan u tat ri achi ri xkunatajik. ¹⁹ Xkita' k'u chke: ¿A are wa' ri alk'ual alaq ri káb'ij alaq chi moy xil u wäch? ¿Jas lo wa' chi kämik käkowin chik kaka'yik? —xcha chke.

²⁰ Ru nan u tat xech'awik, xkib'ij: Qetam chi are wa' ri qalk'ual ri moy xil u wäch. ²¹ Man qetam tä k'ut jas wa' chi kämik käkowin chik kaka'yik, man qetam tä k'u jachin ri xkunan ru waq'äch. Ta' alaq che ri are'. Achi chi ya', kub'ij k'u na chech alaq jas wa' chi käkowin chik kaka'yik, —xcha chke.

²² Je wa' xkib'ij ru nan u tat rumal chi xa xkixej kib' chkiwäch ri winaq aj Israel. Ri e are' k'ut ki chomam chik junam chi jachin ri kukojo chi ri Jesús are ri Cristo kakesaj na b'i pa ri rachoch Dios. ²³ Rumal ri' ru nan u tat ri achi ri xkunax ru waq'äch xkib'ij: "Ta' alaq che ri are'. Achi chi ya'," —xcha ri'.

²⁴ Te k'u ri' ri winaq aj Israel xkisik'ij chi jumul ri achi ri moy kan nab'e, xkib'ij che: Chab'ij b'a' ri gas tzij chqe chuwäch ri Dios. Ri uj qetam chi ri achi ri' are jun ajmak, —xecha che.

²⁵ Ri achi xch'awik, xub'ij chke: Ri in man wetam taj we are jun ajmak o man are taj, xuwi wetam chi nab'e kanoq in moy, kämik k'ut kinka'y chik, —xcha chke.

²⁶ Xkita' chi k'u jumul che: ¿Jas xub'an chawe? ¿Jas xub'an chukunaxik ri a waq'äch? —xecha che.

²⁷ Xch'aw ri achi, xub'ij chke: Xinb'ij chech alaq, ri alaq k'ut xa man kätä tä alaq. ¿Jas che kaj alaq chi kinb'ij wa' jumul chik? ¿A xa kaj alaq kok alaq che u tijoxel? —xcha chke.

²⁸ Te ri' ri e are' xkitze'j u wäch, xkib'ij k'u che: Ri at, at jun ruk' we achi ri', are k'u ri uj, uj jun ruk' ri qa mam Moisés. ²⁹ Ri uj qetam chi ri Dios xch'aw ruk' ri qa mam Moisés. Are k'u we achi ri' man qetam taj jawije' ri kápe wi, —xecha che.

³⁰ Ri achi k'ut xch'awik, xub'ij chke: ¡Ko'l ta ne ri'! Ri alaq man etam tä alaq jawije' kápe wi, ri in k'ut xukunaj ri nu waq'äch. ³¹ Qas qetam chi ri Dios man kuta tä ri ki tz'onob'al toq'ob' ri ajmakib', xuwi kuta ri ki tz'onob'al toq'ob' ri winaq ri keq'ijilan che, ri kaka'n ru rayib'al. ³² Man k'o tä jumul qa tom káb'ixik chí k'o jun kákowin chukunaxik ru waq'äch jun achi ri moy xil u wäch. ³³ We ta ri achi ri' mat ruk' ri Dios petinaq wi, mat k'o jas kákowin ri' chub'anik, —xcha chke.

³⁴ Te ri' xkib'ij che: Ri at, xa at ajmak xil a wäch. ¿A are kawaj kujatijoj? —xecha che.

Xkesaj k'u b'ik pa ri rachoch Dios.

E k'o ri keka'yik ri e moy chuwäch ri Dios

³⁵ Ri Jesús xretamaj chi xesax b'ik ri achi ri moy kan nab'e. Aretaq ri Jesús xuriqo, xub'ij che: ¿A kákojon la che ru K'ojol ri Dios? —xcha che.

³⁶ Ri achi xub'ij che: Tat, b'ij la chwe jachin ri' rech ri in kinkojon che, —xcha che.

³⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Ilom chi la u wäch wa'. In ri', ri tajin kintzijon uk' la, —xcha che.

³⁸ Te k'u ri' ri achi xxuki chuwäch ri Jesús, xub'ij che: Kinkojon che la, Qajaw, —xcha che.

³⁹ Xub'ij k'u ri Jesús: Ri in, in petinaq cho ruwächulew chuq'atik tzij, rech ri moyab' kájaqtaj ri ki waq'äch, xuquje' rech ri keka'yik kekanaj moy, —xcha'.

⁴⁰ Te ri' jujun chke ri tata'ib' fariseos ri e k'o chila' ruk' ri Are', aretaq xkita ri xub'ij ri Jesús, xkib'ij che: ¿A uj moy ta k'u lo uj xuquje'? —xecha che.

⁴¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: We ta alaq moy, mat k'o mak alaq ri'. Rumal k'u rech chi káb'ij alaq chi kaka'y alaq, k'o mak alaq, —xcha ri Jesús chke.

10

Waral káqil wi ri k'utb'al chrij ri ki corral chij

¹ Qas tzij kinb'ij chech alaq chi jachin ri man kok tä b'i chuchi' ri ki corral ri chij, xane xa kutzukuj jawije' kunim wi b'i rib', ri achi ri' xa jun elaq'om, jun t'orinel. ² Are k'u ri kok b'i chuchi' ri corral are ayyuq' ri', ri chajil ke ri chij.

³ Ri chajil u chi' ri corral kujaq ri' chuwäch rech kokik. Ri chij k'ut kákich'ob' u wäch aretaq kách'awik. Ri ayyuq' keusik'ij ru chij chkiujunal ruk' ri ki b'i', keresaj k'u b'i pa ri corral. ⁴ Aretaq e resam chi b'ik konojel ri chij pa ri corral, kánab'ej b'i chkiwäch, are k'u ri chij keteri b'i chrij rumal chi kákich'ob' u wäch

aretaq käch'awik. ⁵ Man keteri tä k'u chrij jun winaq ri man ketam tä u wäch, xane xa keanimaj chuwäch rumal chi man käkich'ob' taj aretaq käch'aw jun winaq ri man ketam tä u wäch, —xcha ri Jesús chke ri winaq aj Israel.

⁶ Ri Jesús xukoj wa' we k'utb'al ri' chkiwäch, ri e are' k'ut man xkich'ob' taj jas ri xraj xub'ij chke.

Waral kääqil wi chi ri Jesús are ri Utzalaj Ajuuq'

⁷ Te ri' ri Jesús xub'ij chi jumul chke: Qas tzij kinb'ij chech ala. Ri in, in ru chi' ri corral ri keb'ok wi b'i ri chij. ⁸ Konojel ri nab'e xeb'ul chnuwäch in, e elaq'omab' ri', e t'orinelab'. Ri chij k'ut man xkitatab'ej taj ri xkib'ij. ⁹ Ri in, in ru chi' ri corral. Jachin ri wumal in kok pa ri corral kuriq ru tob'anik ri Dios. Ri winaq ri' junam ruk' jun chij ri kok pa ri corral, te k'u ri' kel b'ik, kuriq utzalaj echa'.

¹⁰ Ri elaq'om xuwi petinaq rech kerelaq'aj b'i ri chij, keukämisaj, kusach ki wäch. Ri in k'ut in petinaq chuya'ik ki k'aslemal, rech k'o ki k'aslemal ri qas utz na. ¹¹ In ri' ri utzalaj ajuuq'. Ri utzalaj ajuuq' kuya ru k'aslemal pa kämikal rumal kech ri chij. ¹² Are k'u ri ajuuq' ri xuwi kuchomaj ri tojb'al re, aretaq kârilo käpe ri utiw, keuya kan ri chij, kanimajik. Je ri' kub'ano rumal chi man are tä qas kajyuq' ri chij, xuquje' ri chij man e rech tä ri are'. Käpe k'u ri utiw keuchap ri chij, keujab'uj. ¹³ Ri achi ri' kanimajik rumal chi xuwi kuchomaj ri tojb'al re. Man kerilij tä ri chij.

¹⁴ In ri' ri utzalaj ajuuq', wetam ki wäch ri nu chij, xuquje' ri e are' ketam nu wäch in. ¹⁵ Je' jas ri nu Tat retam nu wäch in, ri in xuquje' wetam u wäch ri nu Tat. Kinya k'u ri nu k'aslemal pa kämikal rumal kech ri chij. ¹⁶ Xuquje' e k'o chi nik'iaj nu chij ri man e k'o tä pa we corral ri'. Rajwaxik k'ut keink'ama na loq xuquje'. Ri chij ri' kâkinimaj na ri kinb'ij. Xa k'u jumulaj chij kâk'oji na, xuquje' xa jun ri kajyuq'.

¹⁷ Ri qa Tat kinraj in rumal chi kinya ri nu k'aslemal pa kämikal, kink'astaj chi k'u na rech kâk'oji chik ri nu k'aslemal. ¹⁸ Man k'o tä jun kesan ri nu k'aslemal chwe, xane ri in pa wanima' käpe wi kinya ri nu k'aslemal. Pa nu q'ab' k'o wi ru ya'ik ri nu k'aslemal, xuquje' pa nu q'ab' k'o wi ru k'amik jumul chik. Are wa' ri xintaq wi rumal ri nu Tat, —xcha ri Jesús.

¹⁹ Aretaq ri winaq aj Israel xkita wa' we tzij ri', xkichapla u tasik kib' jumul chik. ²⁰ E k'ia chke xkib'ij: ¿Jas che kätatab'ej ala q ri kub'ij? We achi ri' k'o jun itzel espíritu che, xuquje' ch'ujarinaq wa', —xecha'.

²¹ Nik'iaj chi k'ut xkib'ij: Man k'o tä jun winaq ri k'o jun itzel espíritu che ri je' kätzijon wa' we ri'. ¿A kâkowin pu lo jun itzel espíritu kujaq ri ki waq'äch ri moyab'? —xecha'. ¿Man kuya' taj! —xecha ri'.

Ri winaq aj Israel man kekojon tä che ri Jesús

²² Pa taq ri q'ij ri' xuriq ri q'alaj. Are chi' tajin kâb'an ri nimaq'ij pa ri tinimit Jerusalén, natab'al re ri q'ij ri xk'is u yakik ri nimalaj rachoch Dios, xjach k'u pu q'ab' ri Dios. ²³ Ri Jesús tajin kâwakat pa ri nimalaj rachoch Dios, pa ri raqan ja re Salomón. ²⁴ Xepe k'u ri winaq aj Israel xkimulij kib' chrij, xkib'ij che: ¿K'ä jampa' kujya la pa saq? We lal ri' ri Cristo, b'ij b'a' la ri qas tzij kämik, —xecha che.

²⁵ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ya nu b'im chik. Ri ala q k'ut man kâkoj tä ala q ri xinb'ij. Ronojel ri u taqom ri nu Tat chwe chi kinb'ano, are kâk'utuw na ruk' saqil. ²⁶ Ri ala q k'ut man kâkojon tä ala q rumal chi ri ala q man jun tä kuk' ri nu chij, jas ri xinb'ij chech ala q nab'e. ²⁷ Ri nu chij ketam nu wäch aretaq kinch'awik. Ri in xuquje' wetam ki wäch, keteri k'u chwij. ²⁸ Ri in

kinya k'aslemal chke ri man k'o tä u k'isik. Man käsach tä ki wäch, man k'o tä k'u jachin keesan pa nu q'ab'. ²⁹Ri nu Tat, ri nim na u q'ij chkiwäch konojel, are ri xeyo'w chwe. Man k'o tä k'u jachin jun keesan pu q'ab' ri Are'. ³⁰Ri in, xuquje' ri nu Tat, xa uj jun, —xcha chke.

³¹Te ri' ri winaq aj Israel jumul chik xkik'am ab'aj rech käkik'iaq chrij ri Jesús. ³²Ri Jesús xub'ij chke: K'ia u wäch utzil nu b'anom chuwäch alaḡ rumal ru chuq'ab' ri nu Tat. ¿Rumal k'u jachike chke we utzil ri nu b'anom kink'iaḡ alaḡ chab'aj? —xcha chke.

³³Ri winaq aj Israel xech'awik, xkib'ij: Man kääqak'iaḡ tä la chab'aj rumal jun chke ri utzil ri b'anom la, xane rumal chi b'im la ri äwas u b'ixik chrij ri Dios. Ri lal xaḡ lal jun achi, b'anom k'u ib' la chi lal Dios, —xecha che.

³⁴Ri Jesús k'ut xub'ij chke: Pa ri Pixab' alaḡ tz'ib'tal wi ri xub'ij ri Dios: “Ri ix, ix dioses,” —kächa', —xcha ri Are'. ³⁵Qetam chi ri kub'ij ru Loḡ' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, man kuya' taj käsach u wäch. Ri Dios xub'ij “dios” chke ri winaq ri xekojon che ru Loḡ' Pixab'. ³⁶We ri Dios xinucha' in, te k'u ri' xinutaq loḡ cho we uwächulew, ¿jas lo wa' ri käb'ij alaḡ chi nu b'im ri äwas u b'ixik chrij ri Dios rumal chi xinb'ij chi in u K'ojol ri Dios? ³⁷We man kinb'ano jachike ri kub'an ri nu Tat, ri alaḡ man rajwaxik taj kääkojon alaḡ chwe. ³⁸We k'u kinb'ano, pune b'a' man kääkojon tä alaḡ chwe, kojon b'a' alaḡ che ri kinb'ano rech je ri' qas ketamaj alaḡ, xuquje' kääkoj alaḡ chi ri qa Tat k'o pa wanima' in, xuquje' ri in, in k'o pa ranima' ri qa Tat.

³⁹Jumul chik are ta xkaj xkik'am b'i pa che'. Ri Jesús k'ut xresaj rib' pa ki q'ab'.

⁴⁰Te ri' ri Jesús xe' jumul chik ch'äqäp che ri nima' Jordán chrelb'al q'ij jawije' ri xub'an wi qasna' ri tat Juan nab'e, xkanaj k'u chila'. ⁴¹E k'ia winaq k'ut xeb'e' che rilik, xkib'ij k'ut: Qas tzij ri tat Juan, pune man xub'an tä kajmab'al taq etal, ronojel ri xub'ij chrij we achi ri' are qas tzij, —xecha'.

⁴²E k'ia winaq k'ut xekojon che ri Jesús chila'.

11

Waral käqil wi ru kämikal ri tat Lázaro

¹K'o jun achi yawab', Lázaro u b'i, ri käpe pa ri tinimit Betania, ri tinimit ri e jeḡel wi ri nan María xuquje' ri nan Marta ri ratz. ²We nan María ri', ri ranab' ri tat Lázaro ri yawab', are wa' ri xq'ijow ri k'ok'alaj aceite chrij ri raḡan ri Qajaw Jesús, ri xusu' k'u ruk' ru wi'. ³We kieb' ixoqib' ri' ri kachalal kib', xkitaq u b'ixik che ri Jesús: Qajaw, ri Lázaro ri sib'alaj utz la ruk', yawab' ri are', —xecha b'ik.

⁴Aretaḡ xuta ri Jesús wa', xub'ij: Ri kämikal ri kuk'am loḡ we yab'il ri' man are tä k'isb'al re ru k'aslemal, xane xa rech käq'alajinik chi nim u q'ij ri Dios, xuquje' rech rumal we yab'il ri' kāk'utunik chi nim u q'ij ru K'ojol ri Dios, —xcha'.

⁵Ri Jesús, pune sib'alaj loḡ' ri nan Marta chuwäch, xuquje' ru chaq', xuquje' ri tat Lázaro, ⁶aretaḡ xb'ix che chi yawab' ri tat Lázaro, xkanaj na kan kieb' q'ij chila' jawije' ri k'o wi. ⁷Te k'u ri' xub'ij chke ru tijoxelab': Jo' chi jumul pa Judea, —xcha chke.

⁸Xkib'ij k'u ru tijoxelab' che: Ajtij, mäja' naj ri' ri winaq aj Israel ri e k'o chila' xkaj xkikämisaj la che ab'aj. ¿Te ri' are kaj la ke' chi la jumul jela'? —xecha che.

⁹Ri Jesús xub'ij chke: ¿A mat kab'lajuj hora u pam ri jun q'ij? We jun winaq käb'in paq'ij, man kätzaḡ taj, rumal chi käril ru saqil ri q'ij ri kaka'y puwi'

ruwächulew. ¹⁰ We k'u ri winaq chaq'ab' käb'inik, kätzaqik, rumal chi man k'o tä ri saqil pa ru b'e, —xcha chke.

¹¹ Te k'u ri' xub'ij chi ri Jesús chke: Ri tat Lázaro, ri sib'alaj uj utz ruk', xwarik, kine' k'ut kink'asuj na, —xcha chke.

¹² Te ri' ri tijoxelab' xkib'ij che ri Jesús: Qajaw, we käwarik kel kub'ij wa' chi kutzir na, —xecha che.

¹³ Ri Jesús k'ut are tajin kub'ij chi ri tat Lázaro xkämik. Are k'u ri tijoxelab' xkichomaj e are' chi are tajin kub'ij ri waram ri kub'an jun winaq. ¹⁴ Te ri' xub'ij ri Jesús chke chi saqil: Ri tat Lázaro ya xkämik, —xcha'. ¹⁵ Ri in kinkikotik chi man in k'o tä chila'. Are k'u utz na wa' chiwe ix rech kixkojonik. Jo' b'a' jeqila', —xcha chke.

¹⁶ Are k'u ri tat Tomás ri “Gemelo” kuchixik, xub'ij chke ri nik'iaj tijoxelab' chik ri e rachi'l: Jo' uj xuquje' rech kujekäm ruk', —xcha chke.

Ri Jesús keuk'astajisaj ri käminaqib', kuya ki k'aslemal

¹⁷ Aretaq xopan ri Jesús, te' xuto chi xke' kiejeb' q'ij muqutal chi ri tat Lázaro. ¹⁸ Ri alaj tinimit Betania naqaj k'o wi che ri tinimit Jerusalén. Kraj k'o nik'iaj legua u najal. ¹⁹ E k'ia k'u chke ri winaq aj Israel e opaninaq cho rachoch ri nan Marta, ri nan María, chuku'b'isaxik ki k'ux rumal ru kämikal ri ki xib'al. ²⁰ Aretaq ri nan Marta xretamaj chi opanem kub'an ri Jesús, xe' chuk'ulaxik, are k'u ri nan María xkanaj kan cho ja. ²¹ Ri nan Marta xub'ij che ri Jesús: Qajaw, we ta k'o la waral, mat xkäm ri nu xib'al, —xcha che. ²² Wetam k'ut chi ronojel ri këta' la che ri Dios, ri Are' kuya na wa' che la, —xcha che.

²³ Ri Jesús xub'ij che: Ri a xib'al käk'astaj na chkixol ri käminaqib', —xcha che.

²⁴ Ri nan Marta xub'ij che ri Jesús: Je', wetam chi käk'astaj na chkixol ri käminaqib' pa ri k'isb'al q'ij, —xcha che.

²⁵ Te ri' xub'ij ri Jesús che: Ri in, in ri' kink'astajisaj ri käminaqib' xuquje' kinya ki k'aslemal. Jachin ri käkojon chwe in, pune käkämik, käk'asi chi k'u na. ²⁶ Konojel k'u ri k'ä e k'aslik ri kekojon chwe, man kekäm tä wi. ¿A kakoj wa'? —xcha che ri nan Marta.

²⁷ Ri nan Marta xub'ij che: Je', Wajaw, ri in kinkojo chi lal ri' ri Cristo, ru K'ojol ri Dios, ri ulinaq la waral cho ri uwächulew, —xcha che.

Ri Jesús koq' chuchi' ri muqub'al ri k'o wi ri tat Lázaro

²⁸ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri nan Marta, xe'k, xusik'ij loq ri nan María ru chaq'. Xaq chk'uyal xub'ij che: Ri Ajtij k'o waral, katusik'ij, —xcha che.

²⁹ Ri nan María, xuwi xuto ri xb'ix che, chanim k'u xwalijik, xe' chuch'ab'exik ri Jesús. ³⁰ Mäja' k'u qas kopan ri Jesús pa ri tinimit. K'ä k'o chila' jawije' ri xk'ulax wi rumal ri nan Marta. ³¹ Ri winaq aj Israel, ri e k'o kuk' pa ja chuku'b'isaxik ki k'ux, aretaq xkilo chi aninaq xwalij b'i ri nan María, xeb'e' ri e are' ruk'. Xkichomaj chi jela' ke' chuchi' ri muqub'al che oq'ej.

³² Aretaq k'ut xopan ri nan María ruk' ri Jesús, xxuki chuwäch, xub'ij che: Wajaw, we ta k'o la waral, mat xkäm ri nu xib'al, —xcha che.

³³ Ri Jesús, aretaq xrilo chi xuchap oq'ej ri nan María, xuquje' ri winaq aj Israel ri e petinaq ruk', sib'alaj xb'isonik, k'äx xuna' pa ranima'. ³⁴ Xuta' k'u chke: ¿Jawije' ri muqutal wi? —xcha chke.

Ri e are' xkib'ij che: Qajaw, sa'jmpa la, je'ila la, —xecha che.

³⁵ Ri Jesús k'ut xoq'ik. ³⁶ Xkib'ij k'u ri winaq aj Israel: Chiwilampe' chi sib'alaj loq' chuwäch, —xecha'.

³⁷ Jujun k'u chke xkib'ij: We achi ri' ri xjaqow ru waq'äch ri moy, ¿a mat xkowin ta wa' chub'anik jun toq'ob' che ri tat Lázaro rech mat xkämik? — xecha'.

Käk'astaj ri tat Lázaro chkixol ri käminaqib'

³⁸ Ri Jesús, jumul chik sib'alaj k'äx tajin kuna' pa ranima', xnaqajin chuchi' ri jul ri muqutal wi ri tat Lázaro. Are jun pek, kojom k'u jun ab'aj che tz'apib'al re ru chi'. ³⁹ Ri Jesús xub'ij: Chesaj alaq ri ab'aj, —xcha chke ri winaq.

Are k'u ri nan Marta, ri ranab' kan ri käminaq, xub'ij che ri Jesús: Qajaw, k'o chi ruxlab' ri' rumal chi xke' kiejb' q'ij wa' käminaq chik, —xcha che.

⁴⁰ Xub'ij k'u ri Jesús che: ¿A mat nu b'im chawe chi we katkojonik kawil na u nimarisaxik u q'ij ri Dios? —xcha che.

⁴¹ Te ri' xkesaj ri ab'aj. Ri Jesús xka'y chikaj, xub'an orar, xub'ij: Tat, kinmaltioxij che la chi xintatab'ej la. ⁴² Wetam chi amaq'el ronojel q'ij kintatab'ej la. Xa k'u rumal kech we winaq ri' ri e k'o waral, kinb'ij wa' rech käkikojo chi are ri lal in taqowinaq la loq, —xcha'.

⁴³ Aretaq xb'itaj wa' rumal, ko xch'awik, xub'ij: ¡Lázaro, chatel loq! —xcha'.

⁴⁴ Xel k'u loq ri käminaq, b'otz'om ri raqan u q'ab' ruk' taq atz'iaq. Ru palaj pistol ruk' jun su't. Ri Jesús xub'ij chke ri winaq: Solo' alaq, tzoqopij alaq b'ik, —xcha chke.

Käkitzijob'ela kib' ri winaq aj Israel jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús

⁴⁵ Ruk' wa' ri xb'antajik, e k'ia chke ri winaq aj Israel ri e opaninaq chuku'b'isaxik u k'ux ri nan María, xekojon che ri Jesús. Xkil k'u ri kajmab'al ri xub'ano. ⁴⁶ E k'o k'u rujun chke xeb'e' kuk' ri tata'ib' fariseos chub'ixik chke ri u b'anom ri Jesús. ⁴⁷ Are k'u ri tata'ib' fariseos, xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes xe'kimulij kib' kuk' ri ki nimaqil ri winaq, xkib'ij: ¿Jas káqa'no? We achi ri' tajin kub'an k'ia kajmab'al taq etal, —kecha'. ⁴⁸ We káqaya kan xaq chi je ri', konojel ri winaq kekojon na che ri Are'. Kepe k'u na ri q'atal taq tzij'aj Roma, kákiwulij na ri nimalaj rachoch Dios ri káqamulij wi qib', kákisach na u wäch ri qa tinimit, —xecha'.

⁴⁹ Are k'u ri tat Caifás, ri ki nimal ri sacerdotes pa ri junab' ri', xub'ij chke: Ri ix, xa man k'o tä iwetam, —kácha'. ⁵⁰ ¿A mat kich'ob'o chi are utz na chqe uj chi kákäm xa jun achi che ki k'exwäch ri winaq, chuwäch ri kásach u wäch ronojel ri tinimit? —xcha chke.

⁵¹ Man xaq tä k'u pa ru chomanik ri tat Caifás xpe wi wa' we tzij ri' ri xub'ij, xane rumal chi are ki nimal ri sacerdotes pa ri junab' ri' ri Dios xyo'w wa' pa ranima' chi kub'ij chi ri Jesús kákäm na rumal kech ri winaq aj Israel.

⁵² Man xuwi tä k'u rumal kech ri winaq aj Israel kákäm na ri Jesús, xane che ki mulixik konojel ri ralk'ual ri Dios ri e jab'uninaq cho ronojel ruwächulew.

⁵³ Xa je ri' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel tzpa ri q'ij ri' xkichap u chomaxik jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús.

⁵⁴ Rumal ri' ri Jesús ya man xuk'ut tä chi rib' chkiwäch ri winaq aj Israel. Xel b'i pa Judea, xe' jela' chunaqaj ri juyub' ri kätz'inowik, pa jun tinimit Efraín u b'i'. Chila' xk'o'ji wi kuk' ru tijoxelab'.

⁵⁵ Xa k'u jub'iq' kraj man kuriq ri Pascua, jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel. E k'ia winaq k'ut pa taq ri nik'iaj taq tinimit chik xeb'e' pa ri tinimit Jerusalén, májoq ri Pascua, chuch'ajik kib' che resaxik ri äwas chkij. ⁵⁶ Tajin k'u käkitzukuj ri Jesús. Aretaq e k'o pa ri nimalaj rachoch Dios kákitala u tzijol chb'il taq kib', käkib'ij: ¿Jas káb'ij alaq? ¿A kápe ri' pa we nimaq'ij o man kápe taj? —kecha'.

⁵⁷ Ri tata'ib' fariseos, xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes, ki yo'm taqanik chi we k'o jun winaq retam jawije' k'o wi ri Jesús, chub'ij wa' chke rech kekowinik kekichapa loq.

12

Jun ixoq kuq'ij k'ok'alaj kunab'al chrij ri raqan ri Jesús

¹ Waqib' q'ij kraj na che ri nimaq'ij Pascua aretaq ri Jesús xe' pa Betania, ri tinimit ri jeqel wi ri tat Lázaro ri xk'astajisax rumal ri Jesús chkixol ri käminaqib'. ² Chila' k'ut xka'n u b'anik jun wi'm re b'enaq q'ij chuya'ik u q'ij ri Jesús. Ri nan Marta tajin kukoj ri wa puwi' ri mesa, are k'u ri tat Lázaro jun ri are' t'uylul chi' ri mesa ruk' ri Jesús. ³ Te ri' xpe ri nan María ruk'am nik'iaj litro k'ok'alaj kunab'al re qas nardo.* Sib'alaj k'u paqal rajil wa' we kunab'al ri'. Xuq'ij chrij ri raqan ri Jesús, te k'u ri' xusu' ruk' ru wi'. Ronojel k'u ru pam ri ja xnoj che ru k'ok'al ri kunab'al. ⁴ Te ri' jun chke ru tijoxelab' ri Jesús, ri jun ri kájachow na, ri Judas Iscariote ru k'ojol ri tat Simón, xub'ij: ⁵ ¿Jas che man xk'iyix ta wa' we k'ok'alaj kunab'al ri' che oxib' cientos quetzales, xyi' ta k'u ri puaq chke ri meb'a'ib'? —xcha'.

⁶ Man qas tzij tä k'ut chi ri tat Judas xa kutoq'ob'isaj ki wäch ri meb'a'ib' chi je' xub'ij wa', xane rumal chi are jun elaq'om. Pu q'ab' k'u ri are' k'o wi ri k'olib'al puaq. Xa je ri' xkowinik xrelaq'aj ri puaq ri k'o ruk'. ⁷ Te ri' xub'ij ri Jesús che: ¡Mab'an wa' che ri ixoq! U k'olom k'u b'i ri k'ok'alaj kunab'al ri' k'ä mäjoq kinmuqik. ⁸ Amaq'el k'ut e k'o ri meb'a'ib' iwuk', are k'u ri in man in k'o tä iwuk' amaq'el ronojel q'ij, —xcha chke.

Käkitzjib'ela kib' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel jas kaka'n chukämisaxik ri tat Lázaro

⁹ E k'ia k'u chke ri winaq aj Israel xkito chi ri Jesús k'o pa ri alaj tinimit Betania, xeb'e' k'u jela' man xuwi tä che rilik ri Jesús, xane xuquje' che rilik ri tat Lázaro ri xk'astajisax rumal ri Jesús chkixol ri käminaqib'. ¹⁰ Are k'u ri ki nimaqil sacerdotes xjunamataj ri ki chomanik chukämisaxik ri tat Lázaro xuquje'. ¹¹ Rumal k'u rech ri are' e k'ia chke ri winaq aj Israel tajin käkitas kib' chki' ri ki nimaqil sacerdotes rech kekojon che ri Jesús.

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

¹² E k'ia winaq e b'enaq pa ri tinimit Jerusalén che ri nimaq'ij Pascua. Chukab' q'ij xkito chi ri Jesús kopan na pa ri tinimit. ¹³ Te ri' xkijol u xaq taq palmas, xkik'am b'ik, xeb'e' k'u chuk'ulaxik ri Jesús. Ko xech'awik, xkib'ij: ¡Chnimarisax u q'ij ri Dios! ¡Utz re ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw Dios! ¡Tewchital b'a' ri nim taqanel pa ki wi' ri winaq aj Israel! —xecha'.

¹⁴ Ri Jesús xuriq jun burro, xkiejen k'u chrij, jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

¹⁵ Mixej iwib', winaq aj Sión.

¡Chiwilampe'! Petinaq ri Jun

ri kâtaqan na pi wi',

kiejeninaq chrij jun burro,

—kâcha'.

¹⁶ Pa taq ri q'ij ri' ru tijoxelab' ri Jesús man xkich'ob' tä ri tajin kâb'antajik. Te k'u ri' aretaq xnimarisax u q'ij ri Jesús, xna'taj chke chi ronojel wa' ri kilom are tz'ib'tal loq chrij ri Are', ronojel k'ut b'antajinaq.

* 12:3 "Nardo": Ru b'i' jun q'ayes ri xkoj chub'anik jun k'ok'alaj kunab'al ri sib'alaj paqal rajil.

¹⁷ Ri winaq ri e k'o ruk' ri Jesús aretaq xusik'ij loq ri tat Lázaro pa ri muqub'al, xuk'astajisaj k'u chkixol ri käminaqib', xkizizijoj wa' ri xkilo. ¹⁸ Rimal ri' ri winaq xeb'el loq chuk'ulaxik ri Jesús, rimal chi xketamaj we kajmab'al etal ri' ri xub'ano. ¹⁹ Are k'u ri tata'ib' fariseos xkib'ij chb'il taq kib': Kil b'a' alaq chi man k'o tä jas kujkowin chub'anik. ¡Chilampe alaq! Konojel ri winaq keb'e' ruk', —xecha'.

Jujun winaq aj Grecia ketzukun che ri Jesús

²⁰ Chkixol ri winaq ri e b'enaq pa ri tinimit Jerusalén che q'ijilanik pa ri nimaq'ij, e k'o jujun winaq aj Grecia. ²¹ We winaq ri' xeopan ruk' ri tat Felipe ri aj Betsaida re Galilea, xkib'ochi'j, xkib'ij che: Tat, käqaj käqil u wäch ri Jesús, —xecha che.

²² Ri tat Felipe xe'k, xub'ij che ri tat Andrés. Te k'u ri' ri kieb' chik xeb'e'k, xe'kib'ij che ri Jesús. ²³ Te ri' ri Jesús xub'ij chke: Xuriq ri q'ij ri känimarisax nu q'ij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ²⁴ Qas tzij kinb'ij chiwe, chi we man käqaj ri jun u waq'äch triko pa ri ulew rech käq'ayik, tajin wi ri' xaq jun u waq'äch triko. We k'u käq'ayik, kätux na ri', kuya k'u na k'ia u wäch. ²⁵ Apachin ta ne ri loq' käril wi ru k'aslemal, käkäm na wa' ri winaq ri', kutzaq na ronojel. Apachin k'u ri man loq' taj käril wi ru k'aslemal cho we uwächulew, kuto' na u wi' ri', kuriq k'u na ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ²⁶ We k'o jun ri kraj käpatänin chwe, chpet wuk'. Jawije' k'u ri kink'oji wi, chila' xuquje' käk'oji wi na ri patänil we. We k'o jun ri käpatänin chwe, käyi' na u q'ij rimal ri nu Tat, —xcha chke.

Ri Jesús kutzizijoj chi käkäm na

²⁷ Sib'alaj k'äx kinna' pa wanima' kämik. ¿Jas ta k'u lo ri kinb'ij na? ¿A kinb'ij ta k'ut: “Tat, chinto' la chuwäch ri käpe na pa nu wi' kämik”? Are k'u wa' nu patän in petinaq, —xcha ri Jesús. ²⁸ Tat, nimarisaj b'a' la u q'ij ri b'i' la, —xcha'.

Te k'u ri' k'o Jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij: Nu nimarisam u q'ij, kinnimarisaj k'u na u q'ij jumul chik, —xcha'.

²⁹ Are k'u ri winaq ri e k'o chila' ri tajin ketatab'enik xkib'ij chi are jun kiäqulja ri xtatajik. Nik'iaj chik xkib'ij: Are jun ängel ri xch'aw ruk', —xecha'.

³⁰ Te ri' ri Jesús xub'ij chke: Man rimal tä wech in xtatajik chi k'o Jun ri xch'aw loq chikaj, xane rimal iwech ix. ³¹ Kämik wa' ri q'ij ri käq'at tzij puwi' we uwächulew ri'. Kämik ri q'ij ri käpaqchix apan ri jun ri kätaqan puwi' we uwächulew. ³² Aretaq k'ut ri in kinwalijisax chikaj, konojel keka'y na chwe, sib'alaj käkikajmaj k'u na nu wäch, —xcha ri Jesús chke.

³³ Xub'ij wa' we tzij ri' chuq'alajisaxik jas u wäch kämikal kuriq na.

³⁴ Xech'aw k'u ri winaq, xkib'ij che: Ri uj qa tom u sik'ixik pa taq ri qa wuj re ri Pixab' chi ri Cristo käk'asi na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. ¿Jas k'u che käb'ij la chi ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq käwalijisax na chikaj? ¿Jachin chi k'u ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq? —xecha che.

³⁵ Te ri' ri Jesús xub'ij chke: Kämik ri' k'ä k'o na ri saqil iwuk', xa k'u kieb' oxib' q'ij chik k'olik. Chixb'in b'a' chanim ri k'ä k'o ri saqil iwuk', rech man kixkana'j tä kan pa q'equm. Jachin k'u ri käb'in pa q'equm, man kuch'ob' tä ri' jawije' ri ke' wi. ³⁶ Chixkojon che ri saqil kämik, ri k'ä k'o na ri saqil iwuk'. Je ri' rech ri ix, ix winaq chik rech ri saqil, —xcha ri Jesús chke.

Xuwi xb'itaj wa' we tzij ri' rimal ri Jesús, xe' ri Are', xuk'u' rib' chkiwäch.

Ri winaq aj Israel man kekojon tä che ri Jesús

³⁷ Ri Jesús, pune xub'an k'ia kajmab'al taq etal chkiwäch ri winaq aj Israel, ri e are' man xekojon tä che. ³⁸ Rajwaxik k'ut chi käb'antaj na wa' jas ri u tz'ib'am kan ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: Qajaw Dios, ¿jachin ta lo ri kojoninaq

che ru Loq' Pixab' ri Dios ri qa b'im?

¿Jachin ta lo chuwäch u k'utum wi

ri Qajaw Dios ru chuq'ab'?

—kächa ri'. ³⁹ Rumal ri' man xekowin taj xekojonik, rumal chi xuquje' xutz'ib'aj kan ri qa mam Isaías:

⁴⁰ Ri Dios xub'an moy chke, xuquje' xub'ano chi xeab'ajir ri kanima', rech man käkil tä ruk' ri ki waq'äch, man käkich'ob' tä ruk' ri ki chomab'al, man ketzelej tä k'u wuk' in

rech kekunatajik, —kächa ri Dios,

—kächa'. ⁴¹ Ri qa mam Isaías xub'ij wa' we tzij ri' rumal chi ri are' xrilo xnimarisaq u q'ij ri Jesús, xch'aw k'u chrij.

⁴² Pune je ri', e k'ia chke ri winaq aj Israel xekojon na che ri Jesús, xuquje' ne jujun chke ri nimaq ki b'anik. Man xkiq'alajisaj tä k'u kib' chkiwäch ri winaq rumal chi xkixej kib' chkiwäch ri tata'ib' fariseos, rech man keesax tä b'i pa ri rachoch Dios. ⁴³ Ri e are' k'ut are utz xkil na chi käyi' ki q'ij kumal ri winaq chuwäch ri käyi' ki q'ij rumal ri Dios.

Ru tzij ri Jesús are käq'atow na tzij pa ki wi' ri winaq

⁴⁴ Ri Jesús sib'alaj ko xch'awik, xub'ij: Jachin ri käkojon chwe in, man xuwi tä chwe in käkojon wi, xane xuquje' käkojon ri' che ri qa Tat ri xintaqow loq.

⁴⁵ Jachin k'u ri kinril in, käril ri' xuquje' ri xintaqow loq. ⁴⁶ In ri' ri kinya saqil, in petinaq cho ruwächulew rech jachin taq ri kekojon chwe, man kekanaj tä kan pa ri q'equm. ⁴⁷ Jachin k'u ri kuta ri nu tzij, te k'u ri' man kunimaj taj, man in tä ri' ri kinq'atow tzij puwi' chi käk'äjisax u wäch. Je ri', rumal chi ri in man in petinaq tä chuq'atik tzij pa ki wi' ri winaq ajuwächulew, xane in petinaq che ki to'ik. ⁴⁸ Jachin ri xa käretzelaj nu wäch, man kunimaj tä k'u ri nu tzij, k'o ri käq'atow na tzij puwi' chi käk'äjisax u wäch. Ri tzij ri nu b'im e are ri' ri keq'atow na tzij puwi' pa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁹ Man xaq tä k'u pa we wi in kinch'awik. Ri qa Tat ri xintaqow loq, are ri Are' u b'im chwe jachike ri kinb'ij xuquje' jachike ri kink'utu. ⁵⁰ Wetam k'ut chi ru taqanik ri nu Tat are re k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Xa je ri', ri kinb'ij, are kinb'ij jas ri in taqom wi rumal ri qa Tat.

13

Ri Jesús kuch'aj ri kaqan ru tijoxelab'

¹ Xa k'u jun q'ij chik kraj che ri nimaq'ij, Pascua u b'i'. Retam chi k'u ri Jesús chi xuriq' ri q'ij ri kuya na kan ruwächulew, kätzelej k'u ruk' ru Tat. Ri Are' amaq'el ronojel q'ij sib'alaj loq' xeril wi ru tijoxelab' cho ruwächulew. Pa ri q'ij ri' tajin kuk'ut chkiwäch chi sib'alaj loq' kerilo, chi man k'o tä u k'isik ri ki loq'al chuwäch.

² Tajin käka'n ri wi'm re b'enaq q'ij. Ri Itzel k'ut u yo'm chi pa ranima' ri tat Judas Iscariote ru k'ojol ri tat Simón chi pa ri aq'ab' ri' kujach na ri Jesús.

³ Retam k'u ri Jesús chi ronojel taqanik yo'm pu q'ab' rumal ru Tat. Retam chi ruk' ri Dios petinaq wi ri Are', xuquje' chi ruk' ri Dios kätzelej wi. ⁴ Xwalij k'u ri Jesús chi' ri mesa, xresaj ru q'u', xuk'am jun toalla, xuxim k'u wa' xe' ru pam.

5 Te ri' xuya joron pa jun palangana, xuchap u ch'ajik qağan ru tijoxelab', xusu' k'u ruk' ri toalla ri ximital xe' ru pam.

6 Aretaq kraj kuch'aj rağan ri tat Pedro, ri are' xub'ij che ri Jesús: Wajaw, ¿a käch'aj k'u la ri wağan in? —xcha che.

7 Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Kämik ri' man kach'ob' taj jas ri tajin kinb'ano, k'ä te' b'a' pa jun q'ij chik kach'ob' na, —xcha che.

8 Are k'u ri tat Pedro xub'ij che: Ri in, man k'o tä jumul kinya che la chi käch'aj la ri wağan in, —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: We man kinch'aj tä ri awağan, man kuya' taj katk'o'ji wuk', —xcha che.

9 Ri tat Simón Pedro xub'ij che: Wajaw, man xuwi tä b'a' ri wağan, xane ch'aja la ri nu q'ab' xuquje' ri nu jolom, —xcha che.

10 Are k'u ri Jesús xub'ij che: Jachin ri te' xto'taj che ri atinem man rajwaxik tä chik kuch'aj rib', xane xaq xuwi chi ri rağan, rumal chi ronojel ru cuerpo ch'ajch'oj chik. Ri ix, ix ch'ajch'oj chik, pune man iwonojel taj, —xcha che.

11 Ri Jesús ya retam chik jachin ri käjachow na. Rumal ri' xub'ij: “Man iwonojel tä ri ix, ix ch'ajch'oj,” —xcha chke.

12 Aretaq ri Jesús xto'taj chuch'ajik ri qağan ru tijoxelab', xuk'am ru q'u', xukoj chrij, xt'uyi chi k'u jumul chi' ri mesa. Xub'ij k'u chke: ¿A kich'ob'o jas kel kub'ij wa' ri xinb'an chiwe? —xcha chke. 13 Ri ix kib'ij Qajtij, xuquje' Qajaw, —kixcha chwe. Qas tzij ri kib'ij, rumal chi in k'u ri'. 14 We in, ri in Iwajtij, ri in Iwajaw nu ch'ajom ri iwağan, ri ix xuquje' rajwaxik b'a' kich'aj ri iwağan chb'il taq iwib'. 15 Ri in nu yo'm jun k'utb'al chiwäch rech ri ix xuquje' je' kib'ano jas ri nu b'anom in chiwe. 16 Qas tzij kinb'ij chiwe chi man k'o tä jun patäninel ri nim na u b'anik chuwäch ru patrón, xuquje' man k'o tä jun taqo'n ri nim na u b'anik chuwäch ri taqowinaq b'ik. 17 We kich'ob' wa' we ri', kitaqej k'u u b'anik, utz k'u iwe ri', —xcha chke.

18 Ri tajin kinb'ij chanim, man kinb'ij tä wa' chiwij iwonojel ri ix. Ri in wetam jachin taq ri e cha'tal wumal. Rajwaxik k'ut'je' káb'antaj na jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Ri jun ri käwi' junam wuk' u b'anom u k'ulel chwe,” —kächa ri'. 19 Kinb'ij wa' chiwe chanim k'ä mäja' káb'antajik, rech aretaq káb'antaj wa', ri ix kikojo chi In Ri'. 20 Qas tzij kinb'ij chiwe, chi jachin ri kuk'ulaj ri kintaq b'ik, in ri' kinuk'ulaj. Jachin k'u ri kinuk'ulaj in, kuk'ulaj ri' ri xintaqow loq, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kub'ij chi käjach na rumal ri tat Judas

21 Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, sib'alaj xuna' k'äx pa ranima'. Qas chi saqil xub'ij chkiwäch ru tijoxelab': Qas tzij kinb'ij chiwe chi jun chiwe are kinjachow na, —xcha chke.

22 Te ri' ri tijoxelab' xkichap u ka'yexik kib' ri jun ruk' ri jun chik, man xkich'ob' tä k'u jachin ri tajin kub'ij ri Jesús. 23 Jun chke ru tijoxelab' ri Jesús, ri jun ri sib'alaj loq' chuwäch* tajin käwi' chuxkut chi' ri mesa. 24 Ri tat Simón Pedro xub'ij che rare' pa memal chi kuta' che ri Jesús jachin ri tajin kub'ij. 25 Te ri' ri are' xqeb' ruk' ri Jesús, xuta' che: Wajaw, ¿jachin ri' ri káb'ij la? —xcha che.

26 Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Kinrub' na jun ch'äqap kaxlan wa. Jachin k'u che ri kinya wi wa', are ri are', —xcha che.

* **13:23** Pa ri wuj ri' ri xtz'ib'ax rumal ri San Juan, aretaq ri Juan käch'aw chrij chb'il rib', amaq'el kub'ij chi are “ri tijoxel ri sib'alaj loq' kil wi rumal ri Jesús” o “ri sib'alaj loq' chuwäch”.

Xurub' k'u ri ch'äqap kaxlan wa, xuya che ri tat Judas Iscariote, u k'ojol ri tat Simón. ²⁷ Xuwi xk'amtaj ri ch'äqap kaxlan wa rumal ri tat Judas, xok ri Satanás pa ranima'. Xub'ij k'u ri Jesús che: Ri kachomaj kab'ano, chab'ana wa' chanim, —xcha che.

²⁸ Man k'o tä k'u jun chke ri tajin kewi' chi' ri mesa ri xuch'ob'o jas che ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri' che. ²⁹ Ketam k'ut chi ri tat Judas pu q'ab' k'o wi ri k'olib'al puaq, rumal ri' jujun xkichomaj chi ri Jesús are tajin kub'ij che chi kuloq' ri rajwaxik chke che ri nimaq'ij o kuya jub'iq' puaq che ki to'ik ri meb'a'ib'. ³⁰ Xuwi k'u xk'amtaj ri ch'äqap kaxlan wa rumal ri tat Judas, xel b'i ri are'. Chaq'ab' chi k'u ri'.

Ri k'ak' taqanik ri xuya ri Jesús

³¹ Aretaq elinaq chi b'i ri tat Judas, xub'ij ri Jesús: Kämik käq'alajin na chi gas nim nu q'ij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Rumal k'u wech in känimarisax na u q'ij ri Dios. ³² We rumal wech in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, känimarisax na u q'ij ri Dios, xuquje' ri Dios kunimarisaj na nu q'ij in. Chanim k'ut kub'an na wa'. ³³ Ix ri', ix je' ta ne alaj taq walk'ual, man naj tä chik in k'o iwuk'. Ri ix kinitzujuk na. Jas k'u ri xinb'ij chke ri winaq aj Israel, je' xuquje' kinb'ij chiwe ix: Man kixkowin taj kixe' chila' jawije' ri kine' wi in. ³⁴ Kinya k'u kan we k'ak' taqanik ri' chiwe: Chiwaj iwib' chb'il taq iwib'. Je' jas ri in kixwaj, je' b'a' chib'ana ix, chiwaj iwib' chb'il taq iwib'. ³⁵ We kiwaj iwib' chb'il taq iwib', konojel ri winaq käketamaj na chi ri ix, ix nu tijoxelab', —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kutzijoj apanoq chi ri tat Pedro kub'ij na chi man retam tä u wäch

³⁶ Ri tat Simón Pedro xuta' che ri Jesús: Qajaw, ¿jawije' ke' wi la? —xcha che. Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Jawije' ri kine' wi, ri at man katkowin taj kate' wuk' kämik. K'ä te k'u ri' kate' na wuk', —xcha che.

³⁷ Xub'ij k'u ri tat Pedro che: Wajaw, ¿jas che man kinkowin taj kine' uk' la kämik? Ri in kinya nu tzij chi kinkäm rumal ech la, —xcha che.

³⁸ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: ¿A gas tzij kaya a tzij chi katkäm rumal wech in? —xcha che. Qas tzij kinb'ij chawe chi kab'ij na oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjoq koq' ri ama' äk', —xcha che.

14

Waral käqil wi chi ri Jesús are je' jas jun b'e ri kopan ruk' ri qa Tat chila' chikaj

¹ Xaq mäq'oxow iwanima'. Chiku'b'a i k'ux chrij ri Dios, xuquje' chiku'b'a i k'ux chwij in. ² Cho rachoch ri nu Tat k'o k'ia ri je'l taq ja ri kuya' kixk'oji wi. We ta mat je ri', nu b'im ta ri' chiwe. Kine' b'a', kinb'ana u b'anik jun ja ri kuya' kixk'oji wi. ³ Aretaq in b'enaq chik, b'antajinaq chi u b'anik ri ja ri kixk'oji wi, kinpe chi na che i k'amik b'i wuk' rech ri ix kixek'ol chila' jawije' ri in k'o wi. ⁴ Ri ix iwetam jawije' ri kine' wi, xuquje' iwetam ri b'e ri kopan chila', —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

⁵ Ri tat Tomás xub'ij che: Qajaw, man qetam taj jawije' ri ke' wi la. ¿Jas ta k'u käqa'n che retamaxik ri b'e? —xcha che.

⁶ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: In ri' kink'ut ri b'e, ri in kink'ut ri gas tzij, xuquje' ri in kinya na ri k'aslema!.* Xaq xuwi rumal wech in jun winaq käkowinik kopan ruk' ri qa Tat. ⁷ We ta ri ix gas iwetam nu wäch, iwetam ta u

* **14:6** Ri tzij pa griego are wa': "In ri' ri b'e, in ri' ri gas tzij, in ri' ri k'aslema!".

wäch ri' ri nu Tat xuquje'. Iwetam chi k'u u wäch ri' kämik rumal chi amaq'el tajin kiwil u wäch ri Are', —xcha che ri tat Tomás.

⁸Te ri' xub'ij ri tat Felipe che: Qajaw, k'utu b'a' la ri qa Tat chqawäch, xuwi wa' rajwaxik chqe, —xcha che.

⁹Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Felipe, ojer chi ri' in k'o iwuk', ¿te k'u ri' man awetam tä nu wäch? Jachin ri rilom nu wäch in, rilom u wäch ri' ri nu Tat. ¿Jas che kata' chwe chi kink'ut ri qa Tat chiwäch? ¹⁰¿A mat kikojo chi ri in, in k'o ruk' ri qa Tat, xuquje' chi ri qa Tat k'o wuk' in? Ri tzij ri kinb'ij chiwe man xaq tä in kinb'inik. Ri qa Tat ri käjeqi wuk' in, are ri Are' ri káb'anow ri chak. ¹¹Chikojo' chi ri in, in k'o ruk' ri qa Tat, xuquje' chi ri qa Tat, Are k'o wuk' in. We man je ri', chixkojon b'a' chwe rumal ri kinb'ano. ¹²Qas tzij kinb'ij chiwe, chi jachin ri käkojon chwe, kub'an na re xuquje' ri kajmab'al ri kinb'an in. Nimaq taq kajmab'al k'ut chuwäch wa' kub'an na rumal chi ri in kine'k jawije' ri k'o wi ri qa Tat. ¹³Ronojel k'u ri kita' che ri qa Tat pa ri nu b'i', ri in kinb'an na rech ri in u K'ojol ri Dios kinq'alajisaj chi nim na u q'ij ri qa Tat. ¹⁴Ri in kinb'an na apachike ri kita' chwe pa ri nu b'i'.

Ri Jesús kub'ij chi kutaq na loq ri Loq'alaj Espiritu

¹⁵We ri ix qas kiniwaj, kinimaj na ri' ri nu taqanik. ¹⁶Ri in k'ut kinb'ochi'j na ri nu Tat chi kutaq loq Jun ri kixuto', ri kuwalijisaj na iwanima', rech kák'oji iwuk' amaq'el ronojel q'ij. ¹⁷Are wa' ri Loq'alaj Espiritu ri kub'ij ri qas tzij. Ri winaq ajuwächulew man kekowin taj kákik'amo rumal chi man kilom tä u wäch, xuquje' man ketam tä u wäch. Are k'u ri ix iwetam u wäch rumal chi ri Are' k'o iwuk', käjeqi k'u na pa ri iwanima' amaq'el ronojel q'ij. ¹⁸Man kixinya tä kanoq xaq i tukiel. Kintzelej na loq rech kink'oji iwuk'. ¹⁹Xaq kieb' oxib' q'ij chik, ri winaq man kákil tä chi na nu wäch. Are k'u ri ix, ix kiwil na nu wäch. Ri ix k'ut kixk'asi na rumal chi ri in, in k'aslik. ²⁰Pa ri q'ij ri' ri ix kiwetamaj na chi ri in, in k'o ruk' ri nu Tat, xuquje' chi ri ix, ix k'o wuk' in. Kiwetamaj na chi ri in, in k'o iwuk' ix. ²¹Jachin ri retam ri nu taqanik xuquje' kunimaj wa', kuk'ut ri' chi qas tzij kinraj. Loq' k'ut kil wi na rumal ri nu Tat jachin ri kinraj. Ri in xuquje' loq' kinwil wi, kink'ut kü u na wib' chuwäch.

²²Ri tat Judas (man are tä ri Judas Iscariote) xuta' che ri Jesús, xub'ij: Qajaw, ¿jas lo wa' chi chqawäch uj kák'ut wi ib' la, man chkiwäch tä k'u ri winaq ajuwächulew? —xcha che.

²³Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Jachin ri kinraj kunimaj ri' ri kinb'ij. Loq' k'ut kil wi na ri are' rumal ri nu Tat. Ri nu Tat, xuquje' ri in kujpe na, kujjeqi' na ruk'. ²⁴Jachin ri man kinraj taj man kunimaj tä ri' ri kinb'ij. Ri tzij ri tajin kitatab'ej man are tä nu tzij in, xane u tzij ri nu Tat ri xintaqow loq.

²⁵Tajin kinb'ij ronojel wa' we tzij ri' chiwe che taq ri q'ij ri' ri k'ä in k'o iwuk'. ²⁶Are k'u ri Loq'alaj Espiritu ri kutaq na loq ri nu Tat pa ri nu b'i' rech kixuto', rech kuku'b'isaj i k'ux, ri Are' k'ut kuk'ut na ronojel chiwäch. Kuna'taj k'u na chiwäch ronojel ri nu b'im chiwe.

²⁷Ruk' utzil kixinya kanoq. Kinya chiwe chi kuxlan ri iwanima', man junam tä k'u wa' ruk' ri käkiya ri winaq ajuwächulew. Mäq'oxow b'a' iwanima', mixej k'u iwib'. ²⁸Ri ix xito aretaq xinb'ij chi kine'k, kinpe chi k'u na jumul chik rech kink'oji iwuk'. We ta qas tzij kiniwaj, xixkikot ta ri' aretaq xinb'ij chi kine' ruk' ri nu Tat. Je ri', rumal chi ri nu Tat are nim na u q'ij chnuwäch in. ²⁹Kinb'ij apan wa' we ri' chiwe k'ä mäja' káb'antajik, rech aretaq káb'antaj wa', kixkojon na.

³⁰Man k'o tä chi k'ia tzij kinb'ij chiwe. Käpe k'u ri jun ri k'o u taqanik puwi' we uwächulew. Man kákowin tä k'u ri are' kátaqan pa nu wi' in. ³¹Rajwaxik wi

chi je' káb'antaj na wa', rech ri winaq káketamaj chi loq' ri nu Tat chnuwäch, kinb'an k'ut jas ri in u taqom wi. ¡Chixwalijoq! Chujel b'i waral, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

15

Waral kâqil wi ri k'utb'al chrij ri juwi' uvas

¹ In ri' ri juwi' uvas, ri qas utzalaj tiko'n. Ri nu Tat k'ut, Are ri ajchak ri keilow ri juwi' taq uvas. ² Konojel ri alaj taq u q'ab' ri juwi' uvas ri man kâkiya tä ki wäch ke'resaj na apanoq. Are k'u ri kâkiya ki wäch kerilo keub'an ki b'anik rech sib'alaj kewächin na. ³ Ri ix ch'ajch'oj chi ri iwanima' rumal ri tijonik ri nu yo'm chiwe. ⁴ Chib'ana b'a' xa jun wuk' in, jas ri in nu b'anom xa jun iwuk' ix. Je' jas jun alaj u q'ab' ri juwi' uvas man kâkowin taj kuya u wäch xaq u tukiel we man tiqil che ri raqan, je ri' xuquje' ri ix, ix je' jas jun tiko'n ri man kâwächin taj we man kib'an xa jun wuk' in.

⁵ In ri' ri juwi' uvas. Are k'u ri ix, ix ri alaj taq u q'ab' ri juwi' uvas. Jachin ri kub'an xa jun wuk' in, kinb'an k'u xa jun in ruk' ri are', are ri' sib'alaj kâwächin na. Man k'o tä k'u jas kixkowin ix chub'anik we man in k'o in iwuk'.

⁶ Jachin ri man kub'an tä xa jun wuk' in, kâk'iaq na apanoq, kâchaqij' k'u na je' jas ru q'ab' taq ri che' ri kemolik, keporox pa q'aq'.

⁷ We ri ix xa ix jun wuk' in, man kâsach tä k'u ri nu tijonik chiwe, kuya' kita' jachike ri kiwaj, kâya'taj k'u na wa' chiwe. ⁸ Ri nu Tat kânimarisax na u q'ij aretaq ri ix je' kib'an wa' jas juwi' uvas ri sib'alaj kâwächinik. Je wa' ri' qas tzij kixok che nu tijoxelab'. ⁹ Ri in kixwaj ix jas ri nu Tat kinraj in. Chिताqej b'a' kiwaj iwib' jas ri nu b'anom in chiwe. ¹⁰ We kinimaj ri nu taqanik, kitaqej na ri' kiwaj iwib' jas ri nu b'anom in chiwe je' jas ri in kinnimaj ru taqanik ri nu Tat, ri Are' k'ut tajin wi loq' kinrilo.

¹¹ Je' kintzijoj wa' chiwe rech kixkikot wuk', je k'u ri' qas kâkikot na ri iwanima'. ¹² Ri nu taqanik are wa': Chiwaj iwib' chb'il taq iwib', je' jas ri in kixwaj ix. ¹³ Ri rutzil ranima' jun winaq ri más nim ri kuya' kâk'oj pa ranima' are la' chi kuya ri' ru k'aslemal che ki k'exwäch ri e utz ruk'. ¹⁴ Ri ix qas ix utz wuk' in we kib'ano jas ri kixintaq wi. ¹⁵ Ya man kinb'ij tä patänil taq we chiwe, rumal chi ri patäninel man retam tä ri' jas ri kub'an ru patrón. Xane kinb'ij chiwe chi qas ix utz wuk' in rumal chi nu k'utum chiwäch ronjel ri u b'im ri nu Tat chwe. ¹⁶ Ri ix man xinicha' tä in, xane in ri' ri xixincha' ix. Xinya k'u pi q'ab' chi je' kib'ano jas juwi' uvas ri sib'alaj kâwächinik. Ri wächinik ri kiya man kâsach tä u wäch. Je k'u ri' ri nu Tat kuya na chiwe jachike ri kita' che pa ri nu b'i'. ¹⁷ Are b'a' wa' ri kixintaq wi: Chiwaj iwib' chb'il taq iwib' ri jun ruk' ri jun chik, —xcha chke.

Ri winaq ajuwächulew kâketzelaj u wäch ri Jesús xuquje' ri e rech ri Are'

¹⁸ We ri winaq ajuwächulew kâketzelaj i wäch, chiwetamaj chi in ri' xketzelaj nu wäch nab'e. ¹⁹ We ta ri ix, ix rech ruwächulew, ri winaq ajuwächulew kixkaj ta ri', je' jas ri e are' sib'alaj kekaj ri kachi'l. Ri in k'ut xixincha' chkixol ri winaq ajuwächulew, rumal k'u ri' ri winaq ajuwächulew kâketzelaj i wäch rumal chi man ix jun tä chi kuk'. ²⁰ Chna'taj b'a' chiwe jas ri xinb'ij chiwe: “Man k'o tä jun patäninel ri nim na u b'anik chuwäch ru patrón.” We ri in kâb'an k'âx chiwe kumal ri winaq, ri ix xuquje' kâb'an na k'âx chiwe kumal. We k'u ki nimam ri nu tijonik in, xuquje' kâkinimaj na ri i tijonik ix. ²¹ Ronjel wa' we k'âx ri' kâb'an na chiwe kumal ri winaq rumal wech in, rumal chi man ketam tä u wäch ri xintaqow loq.

²² Mat k'o ki mak we winaq ri' we ta mat xinpe che ki tzijob'exik. Kämik k'ut man kuya' taj käkib'ij chi man k'o tä ki mak. ²³ Jachin k'u taq ri käketzelay nu wäch in, käketzelay u wäch ri' ri nu Tat xuquje'. ²⁴ Mat k'o ki mak ri' we ta mat k'o ri nu b'anom chxixol ri man k'o tä chi jun b'anowinaq. Ri e are' k'ut kilom ronojel ri nu b'anom. Pune je ri' käketzelay nu wäch in, xuquje' käketzelay u wäch ri nu Tat. ²⁵ Rajwaxik k'ut chi je' káb'antaj na wa' rumal chi qas je' kel na jas ri tz'ib'tal kan pa ri ki Pixab': "Xketzelaj nu wäch, man k'o tä k'u mak xinb'an chki," —kächa'.

²⁶ Aretaq k'ut käpe ri Jun ri kätob'an chiwe, ri kuwalijisaj iwanima', ri Loq'alaj Espiritu ri kub'ij ri qas tzij, ri kintaq na loq aretaq in k'o chi ruk' ri qa Tat, ri Are' kuq'alajisaj na ri qas tzij chwij. ²⁷ Ri ix xuquje' kiq'alajisaj na ri qas tzij chwij, rumal chi ri ix k'olinaq wuk' petinaq loq, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

16

¹ Kinb'ij wa' we tzij ri' chiwe rech man kub'an tä kieb' i k'ux, kixtzaq k'ut. ² Kixesax k'u na loq pa taq ri rachoch Dios. Je ri' chi kopan na ri q'ij aretaq apachin ri kixkämisanik kuchomaj na chi tajin kápatänin che ri Dios. ³ Je' káka'n na wa' rumal chi man k'o tä jumul ri qas xketamaj u wäch ri nu Tat, man k'o tä k'u jumul ri xketamaj nu wäch in. ⁴ Kinb'ij apan ronojel wa' chiwe, rech aretaq kuriq ri q'ij ri', kána'taj chiwe chi ri in nu b'im chi wa' chiwe, —xcha ri Jesús.

Waral káqil wi ri kub'an ri Loq'alaj Espiritu

Man xinb'ij tä wa' chiwe petinaq loq rumal chi ri in, in k'o iwuk'. ⁵ Kämik k'ut kine'k rech kinek'ol ruk' ri Jun ri xintaqow loq. Man k'o tä k'u jun chiwe kuta' chwe jawije' ri kine' wi. ⁶ Xa k'u xixb'isonik rumal chi xinb'ij wa' we tzij ri' chiwe. ⁷ Kinb'ij k'u ri qas tzij chiwe: Are utz na chiwe ix chi kine'k. We ta k'u man kine'k, man käpe tä ri' ri Jun ri kák'oji iwuk' che i to'ik, ri kuwalijisaj iwanima'. We k'u kine'k, kintaq na loq. ⁸ Aretaq käpe ri Are' kuya na pa kanima' ri winaq chi käkich'ob'o chi k'o ki mak, chi rajwaxik káka'n ri jikomaj pa ri ki k'aslemal, xuquje' chi ri Dios kuq'at na tzij pa ki wi'. ⁹ K'o ki mak rumal chi man kekojon tä chwe. ¹⁰ Käketamaj k'u na chi rajwaxik u b'anik ri jikomaj pa ri ki k'aslemal rumal chi ri in kine' ruk' ri nu Tat, ri ix k'ut man kiwil tä chi na nu wäch. ¹¹ Käketamaj na chi ri Dios kuq'at na tzij pa ki wi' rumal chi ri jun ri kátaqan puwi' ruwächulew q'atom chi tzij puwi' chi kák'äjisax u wäch.

¹² K'ia na ri kwaj kinb'ij chiwe, man kixkowin tä k'u chuch'ob'ik wa' kämik. ¹³ Aretaq k'ut käpe ri Loq'alaj Espiritu ri kub'ij ri qas tzij, kuk'ut na ronojel ri qas tzij chiwäch. Man xaq tä k'u pa re wi käch'awik, xane are kub'ij ronojel ri kuto, kuk'ut k'u na chiwäch jas ri káb'antaj na. ¹⁴ Ri Are' kunimarisaj na nu q'ij in rumal chi kuk'am na ri wech in, kuk'ut k'u na wa' chiwäch ix. ¹⁵ Ronojel ri k'o ruk' ri nu Tat are wech in xuquje'. Rumal ri' xinb'ij chi ri Loq'alaj Espiritu kuk'am na ri wech in, kuk'ut k'u na wa' chiwäch ix.

Ri b'is kujala na pa kikotem

¹⁶ Xaq jub'iq' chik, te k'u ri' ri ix man kiwil tä chi na nu wäch. K'ä te k'u ri' kiwil chi na jumul nu wäch pa kieb' oxib' q'ij, rumal chi kine'k rech kinek'ol chila' jawije' ri k'o wi ri qa Tat, —xcha chke ru tijoxelab'.

¹⁷ Te ri' jujun chke ru tijoxelab' xkitala chb'il taq kib', xkib'ij; ¿Jas kel kub'ij wa'? Kub'ij chqe chi xaq jub'iq' chik, te k'u ri' man káqil tä chi u wäch. K'ä te k'u káqil chi na u wäch jumul chik pa kieb' oxib' q'ij rumal chi ke' jela'

jawije' ri k'o wi ri qa Tat. ¹⁸ ¿Jas lo wa' ri kraj kub'ij chi "xaq jub'iq' chik"? Man kâqach'ob' taj jas ri tajin kub'ij, —xecha'.

¹⁹ Ri Jesús xuch'ob'o chi k'o jas ri kâkaj kâkita' che, xub'ij k'u chke: Ri in xinb'ij chiwe chi xaq jub'iq' chik, te k'u ri' man kiwil tâ chi nu wâch. K'â te k'u kiwil chi na jumul nu wâch pa kieb' oxib' q'ij. ¿A are wa' ri tajin kitala chixol chb'il taq iwib'? ²⁰ Qas tzij kinb'ij chiwe chi ri ix kixog' na, kixb'ison na, are k'u ri winaq ajuwâchulew kekikot na. Pune k'u je ri', chi ri ix kixb'ison na, ri i b'is kujala na pa kikotem. ²¹ Aretaq kâpe ri q'ij ri kil na u wâch ri ral jun ixog, kâb'isonik rumal chi xuriq' ri q'ij re ri q'oxom. Aretaq k'ut rilom chi u wâch ri ral, man kâna'taj tâ chi ri q'oxom che rumal ri kikotemal ri kuna' chi ilom u wâch jun alaj ak'al cho ruwâchulew. ²² Je k'u ri' ri ix, kâmik kixb'isonik. Ri in k'ut kinwil chi na i wâch jumul chik, te k'u ri' kâkikot k'u na ri iwanima'. Are jun kikotemal wa' ri man k'o tâ jun kâkowinik kesan chiwe.

²³ Pa ri q'ij ri' man k'o tâ chi jas kita' na chwe. Qas tzij kinb'ij chiwe chi ri qa Tat kuya na chiwe ronojel ri kita' che pa ri nu b'i'. ²⁴ K'â we kâmik ri' ri ix man k'o tâ jas ri i tom pa ri nu b'i'. Chita' b'a', kâya'taj k'u na chiwe rech qas kâkikot ri iwanima', —xcha chke.

Ri Jesucristo ch'akaninaq na puwi' ruwâchulew

²⁵ Nu b'im wa' we tzij ri' chiwe kuk' taq k'utb'al. Kuriq' k'u na ri q'ij aretaq man kintzijon tâ chi iwuk' kuk' taq k'utb'al. Xane chi saqil chik kintzijon na iwuk' chrij ri qa Tat. ²⁶ Pa ri q'ij ri' k'o ri kita' na che ri Are' pa ri nu b'i'. Man kinb'ij tâ k'u chiwe chi kinb'ochi'j ri nu Tat pi wi'. ²⁷ Je ri', rumal chi ri ix, ix loq' chuwâch ri nu Tat. Ix loq' chuwâch rumal chi ri in, in loq' chiwâch ix, kikoj k'ut chi ruk' ri Dios in petinaq wi. ²⁸ Xinel loq' ruk' ri qa Tat rech kinpe waral cho we uwâchulew, kâmik chi k'ut tajin kinya kan ruwâchulew rech kintzelej ruk' ri qa Tat, —xcha ri Jesús chke.

²⁹ Te ri' xkib'ij ru tijoxelab' ri Jesús: Kâmik qas chi saqil tajin kâtzijon la, man tajin tâ kâkoj la k'utb'al. ³⁰ Kâmik qetam chik chi etam la ronojel. Man rajwaxik taj chi k'o jun k'o jas kuta' che la. Rumal ri' kâqakojo chi ruk' ri Dios petinaq wi la, —xecha che.

³¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: ¿A tzij ri' chi kâmik qas kixkojonik? —kâcha'. ³² Petinaq k'u ri q'ij, kâmik k'u ri' aretaq ri ix kixjab'un na. Chijujunal kitzukuj na jawije' kixe' wi, kiniya k'u na kan nu tukiel. Man kinkanaj tâ k'u na kan nu tukiel rumal chi ri qa Tat are k'o wuk'. ³³ Kinb'ij wa' we tzij ri' chiwe rech kuxlan ri iwanima' rumal chi xa ix jun wuk'. Cho ruwâchulew kiriq na k'âx. ¡Mixe' b'a' iwib'! Ri in k'ut, in ch'akaninaq puwi' ruwâchulew.

17

Ri Jesús kub'an orar pa ki wi' ru tijoxelab'

¹ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, xka'y chikaj, xub'ij: Tat, xuriq' ri q'ij. Nimarisaj b'a' la u q'ij ri K'ojol la, rech xuquje' ri K'ojol la kunimarisaj ri q'ij la. ² Yo'm k'u la taqanik pu q'ab' ri K'ojol la pa ki wi' konojel winaq rech kuya ri k'aslemal ri man k'o tâ u k'isik chke ri xeya la che. ³ Ri k'aslemal ri man k'o tâ u k'isik are wa' chi kâketamaj wâch la chi xuwi ri lal, lal qas Dios, xuquje' chi kâketamaj u wâch ri Jesucristo ri xtaq la loq.

⁴ Ri in, nu nimarisam q'ij la waral cho ruwâchulew xuquje' nu k'isom u b'anik ri xintaq la chub'anik. ⁵ Kâmik k'ut, Tat, ya la chwe chi kânimarisax nu q'ij uk' la jas ri nu b'anom nab'e aretaq mâjoq' xb'an ruwâchulew.

⁶ Ri winaq ri xeche' la chkixol ri winaq cho ruwâchulew rech keya la chwe, nu b'im chke jachin ri lal. E ech la wa', xeya k'u la chwe. Ri e are' k'ut ki

nimam ri tzij la. ⁷ Kämik ri e are' ketam chi ronojel ri xya la chwe uk' la petinaq wi. ⁸ Nu yo'm k'u ri tzij la chke ri xya la chwe, xkikoj k'u pa kanima'. Xkich'ob'o chi qas tzij uk' la in petinaq wi, xuquje' xkikojo chi ri lal xintaqow la loq.

⁹ Kinb'ochi'n che la pa ki wi'. Man kinb'ochi'n tä che la pa ki wi' ri winaq ajuwächulew, xane pa ki wi' ri winaq ri xeya la chwe, rumal chi e ech la wa'.

¹⁰ Ronojel ri wech in ech la wa', are k'u ri ech la wech in wa'. Kumal k'u ri e are' käq'alajinik chi sib'alaj nim na nu q'ij.

¹¹ Ri in man kinkanaj tä chik cho ruwächulew. Ri e are' k'ut kekanaj na kan cho ruwächulew. Ri in kine'k rech kink'oji uk' la. Loq'alaj qa Tat, chechajij b'a' la ruk' ri chuq'ab' la ri winaq ri xeya la chwe, rech qas käka'n xa jun, jas ri in, ri lal xa uj jun. ¹² Aretaq xink'oji kuk' ri e are' waral cho we uwächulew, xeinchajij xuquje' xeinto' ruk' ri chuq'ab' la konojel ri xeya la chwe. Man k'o tä jun chke ri xsachik, xane xaq xuwi ri jun ri yo'm chrij chi käsachik rech je' käb'antajik jas ri kub'ij ri Loq' Pixab' la ri Tz'ib'talik.

¹³ Kämik k'ut kine' chila' jawije' ri k'o wi la. Che k'u we chanim ri' ri in k'o na cho ruwächulew, kinb'ij kan wa' we tzij ri' chke rech ri e are' qas käkina' pa kanima' ri kikotomal ri kinna' in pa ri wanima'. ¹⁴ Nu yo'm ri tzij la chke. Ketzelaq k'u ki wäch ri e are' kumal ri winaq ajuwächulew, rumal chi ri e are' man e rech tä ruwächulew je' jas ri in man in rech tä ruwächulew. ¹⁵ Man kinta' tä che la chi keesaj la b'i cho ruwächulew, xane kinb'ochi'n che la chi keto' la chuwäch ri Itzel. ¹⁶ Je' jas ri in man in rech tä ruwächulew, ri e are' xuquje' man e rech tä ruwächulew. ¹⁷ Chetasa la chrij ronojel u wäch mak ruk' ri qas tzij rech käkijach kib' pa q'ab' la. Ri Loq' Pixab' la are ri qas tzij. ¹⁸ Jas ri lal xintaq la loq chkixol ri winaq ajuwächulew, ri in xuquje' keintaq na b'i ri e are' chkixol ri winaq ajuwächulew. ¹⁹ Rumal k'u kech ri e are' ri in kinjach wib' pa q'ab' la, rech ri e are' xuquje' käkijach kib' pa q'ab' la rumal ri qas tzij, käkitas k'u kib' chrij ronojel u wäch mak.

²⁰ Man kinb'ochi'n tä k'u che la xaq xuwi pa ki wi' ri e are', xane xuquje' pa ki wi' ri k'a' te' kekojon na chwe, aretaq käkita ri tzij ri käkitzizoj na ri e are'.

²¹ Kinb'ochi'n che la chi konojel ri e are' qas käka'n na xa jun, chi qas käka'n ta na xa jun junam quk' uj, Tat, je' jas ri lal k'o la wuk' in, xuquje' ri in, in k'o uk' la. Qas tzij ta b'a' käka'n xa jun rech ri winaq ajuwächulew käkikojo chi lal xintaqow la loq. ²² Ri in nu nimarisam ki q'ij jas ri u nimarisaxik nu q'ij in b'anom la, rech xa e jun, je' jas ri lal ri in xa uj jun. ²³ Ri in, in k'o kuk', ri lal k'ut k'o la wuk' in, rech ri e are' qas käka'n na xa e jun, rech je' ri' ri winaq ajuwächulew käkich'ob'o' chi lal xintaqow la loq, xuquje' chi e loq' chuwäch la jas ri in, in loq' chuwäch la.

²⁴ Tat, lal xeyo'w la chwe, kwaj k'ut chi kek'ol na wuk' in jawije' ri kink'oji wi na in rech käkilo chi yo'm la chwe chi sib'alaj nim nu q'ij in. Ojer k'ut in loq' chuwäch la tzaretaq mäjoq käb'an ruwächulew. ²⁵ Tat, lal ri jikom anima' la, ri winaq ajuwächulew man qas ketam tä wäch la, ri in k'ut wetam wäch la. Ri winaq k'ut ri e yo'm la chwe ketam chi lal ri' xintaqow la loq. ²⁶ Nu b'im chke jachin ri lal, kintaqej k'u na u b'ixik wa' chke, rech jas ri nu loq'al in chuwäch la, je' ki loq'al ri e are' chuwäch la. Je' ri' rech ri in qas kink'oji na kuk', –xcha ri Jesús che ri qa Tat.

18

Kächap ri Jesús kumal ri winaq

¹ Aretaq xb'itaj we tzij ri' rumal ri Jesús, xel b'i ri Are'. Junam kuk' ru tijoxelab' xe' ri Are' ch'äqäp che ri b'inel ja', Cedrón u b'i'. Chila' k'o wi

jun ch'äqap ulew ri e tiktal wi ri che', chila' k'ut xok wi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab'. ² Ri tat Judas ri tajin käjachow ri Jesús xuquje' retam are' ri ch'äqap ulew ri' rumal chi ri Jesús k'ia mul k'olinaq chila' kuk' ru tijoxelab'. ³ Je ri' ri tat Judas xopan chila' e rachi'l jumulaj soldados, xuquje' jujun chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios ri e taqom b'i kumal ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri tata'ib' fariseos. We winaq ri' kuk'am ki machetes, kuk'am ki lámpara, kuk'am k'u ki chäj. ⁴ Retam chi k'u ri Jesús ronojel ri käb'an na che. Rumal ri' xel apan chkiwäch ri winaq, xuta' chke: ¿Jachin ri kätzukuj alaq? — xcha chke.

⁵ Ri e are' xech'awik, xkib'ij che: Ri Jesús ri aj Nazaret, —xecha'.

Ri Jesús xub'ij: In ri', —xcha chke.

Ri tat Judas ri tajin käjachowik k'o chila' chkixol. ⁶ Aretaq ri Jesús xub'ij: “In ri'”, pak'alik xeb'e'k, xetzaq k'u pulew. ⁷ Te ri' ri Jesús xuta' chi jumul chke: ¿Jachin ri kätzukuj alaq? —xcha chke.

Xkib'ij k'u ri e are': Ri Jesús ri aj Nazaret, —xecha'.

⁸ Te ri' xub'ij ri Jesús chke: Nu b'im chi chech alaq chi in ri', —kächa chke. We are ri in ri kintzukuj alaq, ya alaq chke we nik'iaj ri' chi keb'e'k, —xcha chke.

⁹ Je' xub'ij wa' ri Jesús rech je' käb'antajik jas ri xub'ij ri Are': “Ri xeuya ri nu Tat chwe, man k'o tä jun chke xsachik,” —xcha'. ¹⁰ Te ri' ri tat Simón Pedro ri k'o ru machete xuk'amo, xuq'at k'u apan ru xikin ri tat Malco ri patänil re ri ki nimal sacerdotes. ¹¹ Xub'ij k'u ri Jesús che ri tat Pedro: Chaya chi jumul ri a machete pa ri k'olib'al re. We ri nu Tat kub'an chwe chi kintji ri k'a ri k'o pa ri vaso, ¿a mat rajwaxik wi chi käpe wa' we k'äx ri' chwij? —xcha che.

Kopan ri Jesús chuwäch ri ki nimal sacerdotes

¹² Xepe k'u ri jumulaj soldados kachi'l ri ki nimal ri e are', xuquje' ri chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios ri aj Israel, xkichap ri Jesús, xkiyutu. ¹³ Te ri' xkik'am b'i cho rachoch ri tat Anás. Ri tat Anás are u ji' ri tat Caifás ri ki nimal sacerdotes pa ri junab' ri'. ¹⁴ Are ri tat Caifás wa' ri u b'im kan nab'e chke ri winaq aj Israel chi are utz na chke ri e are' chi käkäm xa jun achi che ki k'exwäch konojel ri winaq.

Ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch ri Jesús

¹⁵ Ri tat Simón Pedro, rachi'l jun tijoxel chik, e b'enaq ruk' ri Jesús. Ri jun tijoxel chik ri' etamtal u wäch rumal ri ki nimal sacerdotes, rumal k'u ri' xok b'i ri are' ruk' ri Jesús pa ri uwoja rech ri rachoch ri ki nimal sacerdotes. ¹⁶ Are k'u ri tat Pedro xkanaj kan chrij ri ja chi' ri uchib'e. Xa je ri' xel loq ri tijoxel ri etamtal u wäch rumal ri ki nimal sacerdotes, xch'aw ruk' ri chajil uchib'e, xroksaj k'u b'i ri tat Pedro. ¹⁷ Ri chajil uchib'e xuta' che ri tat Pedro, xub'ij: ¿A mat lal jun chke ru tijoxelab' we achi ri'? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij: No, man in jun tä chke, —xcha che.

¹⁸ Sib'alaj k'äx tew tajin kub'ano. Rumal ri' ri patäninelab' xuquje' ri chajinelab' ki nuk'um jun q'aq'. E tak'atoj k'u chila', tajin käkimiq' kib'. Ri tat Pedro xuquje' k'o kuk', tajin k'u kumiq' rib' chrij ri q'aq'.

Ri ki nimal sacerdotes kuk'ot u chi' ri Jesús

¹⁹ Ri ki nimal sacerdotes xuchap u ta'ik che ri Jesús jachin taq ru tijoxelab', xuquje' jas ri tajin kuk'ut chkiwäch ri winaq. ²⁰ Ri Jesús xub'ij che: Ri in, in tzijoninaq chkiwäch konojel ri winaq chi saqil. Amaq'el nu yo'm tijonik pa taq ri rachoch Dios xuquje' pa ri nimalaj rachoch Dios jawije' ri käkimulij wi kib' konojel ri winaq aj Israel. Je ri' chi man k'o tä jun tzij nu b'im xaq chi k'uyal, —kächa che. ²¹ ¿Jas che käta' la chwe in? Ta' la chke ri winaq ri ki tom

ri nu tzij, chkib'ij k'ut jas chriy in tzijoninaq wi. Ri e are' ketam jas ri nu b'im, —xcha che.

²² Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, jun chke ri chajinelab' rech ri nimalaj rachoch Dios ri k'o chila' xuya jun q'ab' chupalaj ri Jesús, te k'u ri' xub'ij che: ¿A je' u ch'ab'exik wa' ri ki nimal sacerdotes kab'ano? —xcha che.

²³ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: We k'o jun tzij xinb'ij ri man utz taj, b'ij la chwe jachike ri tzij ri man utz taj. We k'u utz ri xinb'ij, ¿jas che kinch'ay la? —xcha che.

²⁴ Yutum k'u ri Jesús, xpe ri tat Anás, xutaq b'i ruk' ri tat Caifás, ri ki nimal ri sacerdotes.

Ri tat Pedro kub'ij jumul chik chi man retam tä u wäch ri Jesús

²⁵ Are k'u ri tat Pedro tak'alik tajin kumiq' na rib' chriy ri q'aq'. Xkita' k'u che, xkib'ij: ¿A mat at jun chke ru tijoxelab' we achi ri'? —xecha che.

Ri tat Pedro k'ut xresaj rib' chupam, xub'ij: ¡No, man in jun tä chke! —xcha chke.

²⁶ Te ri' xta' che rumal jun chke ri patänil taq re ri ki nimal sacerdotes, ri alaxik ruk' ri achi ri xq'at apan u xikin rumal ri tat Pedro, xub'ij che: ¿A mat xinwilo chi at k'o ruk' ri Are' pa ri ch'äqap ulew ri e tiktal wi ri che'? —xcha che.

²⁷ Ri tat Pedro xresaj chi jumul rib' chupam, tzare chi' k'ut xoq' ri ama' äk'.

Ri Jesús k'o chuwäch ri tat Pilato

²⁸ Te k'u ri' xkik'am b'i ri Jesús cho rachoch ri tat Caifás, xeb'e' cho ri nimalaj ja re ri nim q'atal tzij. Xaq jub'iq' chik kraj man kásaqirik, ri winaq aj Israel k'ut man xeb'ok tä pa ri nimalaj ja rech man káka'n tä ri äwas u b'anik. We je ri' man kuya' tä ri' käkítij ri wi'm rech ri Pascua. ²⁹ Rumal ri' ri tat Pilato xel loq che ki tzijob'exik, xub'ij chke: ¿Jas u mak we achi ri' ri kib'ij ix? —xcha chke.

³⁰ Ri e are' xech'awik, xkib'ij: We ta mat are jun b'anal etzelal mat xqajach wa' pa q'ab' la, —xecha che.

³¹ Xub'ij k'u ri tat Pilato chke: Chik'ama b'i ix, chiq'ata tzij puwi'. Chib'ana' jas ri kub'ij ri i pixab' ix, —xcha chke.

Ri winaq aj Israel xech'awik, xkib'ij: Ri uj, ri uj aj Israel, man ya'tal tä chqechi káqakámisaj jun winaq, —xecha che.

³² Je ri' xb'antajik jas ru b'im kan ri Jesús chriy ri káb'an na che chukämisaxik.

³³ Ri tat Pilato xok chi b'ij jumul pa ri nimalaj ja, xusik'ij ri Jesús, te k'u ri' xuta' che: ¿A at ri' ri kattaqan pa ki wi' ri winaq aj Israel? —xcha che.

³⁴ Ri Jesús xub'ij che: ¿A xaq lal káb'in la wa' o nik'iaj chik xeb'in che la chwij in? —xcha che.

³⁵ Ri tat Pilato xch'awik, xub'ij: ¿A in pu lo jun aj Israel? Ri awinaqil at, xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes e are taq wa' ri xatjachow pa nu q'ab'. ¿Jas k'u ri a b'anom? —xcha che.

³⁶ Te ri' xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Ri nu taqanik man rech tä we uwächulew ri'. We ta rech ruwächulew, ri nu tijoxelab' xech'ojin ta ri' rech mat xinjach pa ki q'ab' ri winaq aj Israel. Ri nu taqanik k'ut man ajwaral taj, —xcha che.

³⁷ Xub'ij k'u ri tat Pilato che: Je ri' chi ri at, ¿a at nim taqanel? —xcha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij: In nim taqanel, jas ri káb'ij la, —xcha che. Ri in xil nu wäch waral cho ruwächulew chub'ixik jas ri' ri qas tzij. Konojel k'u ri keniman che ri qas tzij käkítatab'ej ri kinb'ij, —xcha che.

³⁸ Ri tat Pilato xub'ij che: ¿Jas k'u ri' ri qas tzij? —xcha che.

Käq'at tzij puwi' ri Jesús chi käkämisax na

Xuwi xta'taj wa' che ri Jesús rumal ri tat Pilato, ri are' xel chi loq jumul che ki tzijob'exik ri winaq aj Israel, xub'ij chke: Ri in, man k'o tä jun mak kinriq chrij we achi ri', —kächa chke. ³⁹ Ri ix k'ut ix naq'atalik chi kinb'an toq'ob' chiwe, kintzoqopij b'i jun ajpache' pa ri nimaq'ij re ri Pascua. ¿A kiwaj chi kintzoqopij b'i ri tata' ri' ri k'o u taqanik pi wi' ix, ix winaq aj Israel? —xcha chke.

⁴⁰ Te ri' konojel ko xech'awik, xkib'ij: ¡Mätzoqopij la b'i ri are'! ¡Are tzoqopij la b'i ri Barrabás! —xecha'.

Are' k'u jun elaq'om wa' ri Barrabás.

19

¹ Te ri' ri tat Pilato xuk'am b'i ri Jesús, xtaqan k'u chuch'ayik. ² Ri soldados xkikoj jun corona re kemom k'ix chujolom ri Jesús, xkikoj k'u jun atz'iaq morada chrij. ³ Te k'u ri' xeqeb' ruk', xkib'ij k'ut: Lal ri' ri kátaqan la pa ki wi' ri winaq aj Israel, ¡chnimarisax q'ij la! —xecha che.

Xkich'ay k'u chupalaj.

⁴ Ri tat Pilato xel loq jumul chik, xub'ij k'u chke ri winaq: Chiwilampe', kinwesaj loq we achi ri' chiwäch rech kiwetamaj chi man k'o tä jub'iq' mak kinriq in chrij, —xcha chke.

⁵ Xel k'u loq ri Jesús, kojom k'u ri corona re kemom k'ix chujolom, kojom xuquje' ri atz'iaq morada chrij. Te k'u ri' xub'ij ri tat Pilato chke: ¡Wara! k'o wi ri achi! —xcha chke.

⁶ Aretaq ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri chajinelab' re ri nimalaj rachoch Dios xkilo, ko xech'awik, xkib'ij: ¡Chripoq! ¡Chripoq! —xecha'.

Ri tat Pilato xub'ij chke: ¡Chik'ama b'i ix, chiripa! Ri in man k'o tä jub'iq' mak kinriq in chrij, —xcha chke.

⁷ Ri winaq aj Israel xech'awik, xkib'ij: Ri uj k'o jun qa pixab', ri qa pixab' k'ut kub'ij chi rajwaxik kákämisaxik rumal chi xub'an che rib' chi are u K'ojol ri Dios, —xecha'.

⁸ Ri tat Pilato, aretaq xuta wa' ri xkib'ij, sib'alaj xuxej na rib'. ⁹ Xok chi b'i jumul pa ri nimalaj ja, xuta' che ri Jesús: ¿Jawije' ri katpe wi? —xcha che.

Are k'u ri Jesús man xch'aw taj, man k'o tä k'u jas xub'ij che.

¹⁰ Xub'ij k'u ri tat Pilato che: ¿Jas che man kinach'ab'ej taj? ¿A mat awetam chi k'o taqanik pa nu q'ab' che a ripik cho ri cruz o che a tzoqopixik b'ik? —xcha che.

¹¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Man k'o tä jub'iq' taqanik la pa nu wi' we ta mat yo'm che la rumal ri Dios. Rumal ri', jachin ri xinjachow pa q'ab' la nim na u mak ri' chuwäch la, —xcha che.

¹² Tzare chi' k'ut ri tat Pilato xutzukuj jas xub'ano rech kutzoqopij b'i ri Jesús. Are k'u ri winaq aj Israel ko xech'awik, xkib'ij: ¡We kätzoqopij la b'ik, man utz tä anima' la ri' ruk' ri nimalaj taqanel! ¡jachin ri kub'an che rib' chi are nim taqanel, u k'ulel ri' ri nimalaj taqanel! —xecha che.

¹³ Ri tat Pilato aretaq xuta ri xkib'ij, xtaqan che resaxik loq ri Jesús. Ri are' k'ut xt'uyi cho ri q'atb'al tzij pa ri k'olib'al ri káb'ix "Gabata" che pa hebreo, ri kel kub'ij "Lajom Ab'aj". ¹⁴ Xa k'u chuweq chik ri nimaq'ij Pascua. Kraj are ri nik'iaj q'ij. Ri tat Pilato k'ut xub'ij chke ri winaq aj Israel: ¡Wara! k'o wi ri tata' ri k'o u taqanik pi wi'! —xcha chke.

¹⁵ Ri e are' k'ut ko xech'awik, xkib'ij: ¡Chkämisaxoq! ¡Chkämisaxoq! ¡Chripoq! —xecha'.

Ri tat Pilato xub'ij chke: ¿A kinrip ta k'u cho ri cruz ri tata' ri k'o u taqanik pi wi? —xcha chke.

Are k'u ri ki nimaqil ri sacerdotes xech'awik, xkib'ij che: Ri uj man k'o tä chi jun achi chik ri kâtaqan pa qa wi', xane xaq xuwi ri nimalaj taqanel, — xecha'.

¹⁶ Ri tat Pilato xuwi xuta wa', xujach b'i ri Jesús pa ki q'ab' rech kâkirip cho ri cruz. Xkik'am k'u b'ik.

Kärip ri Jesús cho ri cruz chukämisaxik

¹⁷ Xel k'u b'i ri Jesús, xuk'am b'i ru cruz, xe' pa ri juyub' ri kâb'ix U B'aqil Jolomaj che. (Pa ri ch'ab'al hebreo are kâb'ix Gólgota che.) ¹⁸ Chila' xkirip wi cho ri cruz junam kuk' kieb' achijab' chik, jujun pa taq u xkut. Ri Jesús xkanaj pa ki nik'iajal. ¹⁹ Ri tat Pilato xtaqan chukojik jun tz'ib'talik puwi' ri cruz ri kub'ij: JESÚS AJ NAZARET RI NIM TAQANEL PA KI WI' RI WINAQ AJ ISRAEL.

²⁰ E k'ia chke ri winaq aj Israel xkisik'ij u wäch ri tz'ib'talik ri' rumal chi ri juyub' ri xrip wi ri Jesús naqaj k'o wi che ri tinimit Jerusalén. Ri tz'ib'talik, tz'ib'tal wa' pa ri hebreo, griego, xuquje' pa ri latin. ²¹ Rumal ri' ri ki nimaqil sacerdotes kech ri winaq aj Israel xkib'ij che ri tat Pilato: Mätz'ib'aj la: “Ri Nim Taqanel kech ri winaq aj Israel.” Xane tz'ib'aj la: “Ri kub'ij che rib' chi are Nim Taqanel kech ri winaq aj Israel,” — xecha che.

²² Are k'u ri tat Pilato xch'awik, xub'ij chke: Ri xintz'ib'aj, xaq je wa' kâkanajik, — xcha chke.

²³ Te ri', aretaq xeto'taj ri soldados churipik ri Jesús cho ri cruz, xkik'am ri ratz'iaq, xka'n k'u kiejeb' che, jujun ke ri jujun soldados. Xuquje' xkik'am ri kamixa'. Man t'isom tä k'u wa', xane xa jun u b'anom, kemom petinaq ajsik k'ä ikim. ²⁴ Ri soldados xkib'ij chb'il taq kib': Man kâqaraq'atij taj. Chqesaj suerte chrij rech kâqilo jachin kâch'akowik, — xecha'.

Je ri' xb'antajik jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: “Xkijach ri watz'iaq chkiwäch, xkesaj suerte chrij,” — kâcha'. Are wa' ri xka'n ri soldados.

²⁵ Chunaqaj ri cruz ri ripom wi ri Jesús k'o ru nan, k'o ru chaq' ru nan, k'o ri nan María ri rixoqil ri tat Cleofas, xuquje' k'o ri nan María ri aj Magdala.

²⁶ Aretaq ri Jesús xril ru nan xuquje' ri tijoxel ri sib'alaj loq' chuwäch tak'al chuxkut, xub'ij che ru nan: Nan, chab'ana awal che we achi ri', — xcha che.

²⁷ Te k'u ri' xub'ij che ru tijoxel: Chab'ana a nan che ri nu nan, — xcha che.

Tzare chi' k'ut ri tijoxel ri' xuk'am b'i ru nan ri Jesús cho rachoch.

Käkäm ri Jesús

²⁸ Te k'u ri' rumal chi ri Jesús retam chi ronojel ri tz'ib'tal chrij b'antajinaq chik, xuquje' rech gas kâb'antajik jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios, xub'ij: Kâchaq'ij nu chi', — xcha'.

²⁹ K'o k'u apan jun laq nojinaq che ch'am vino. Xkirub' k'u jun estropajo chupam ri vino ri', xkiya puwi' jun aj, te k'u ri' xkiya aq'an chuchi' ri Jesús.

³⁰ Ri Jesús xutij ri ch'am vino, te k'u ri' xub'ij: Ronojel xb'antajik, — xcha'.

Xupachb'a k'u ru jolom, xel ranima'.

Jun chke ri soldados kujaq ru k'alk'ax ri Jesús ruk' ru lanza

³¹ Xa k'u chuweq chik ri nimaq'ij Pascua. Man kâkaj tä k'u ri winaq aj Israel chi ri ki cuerpo ri winaq kekanaj kan cho taq ri cruz pa ri q'ij re uxlanem. Ri q'ij re uxlanem ri' are jun q'ij wa' nim u b'anik. Rumal ri' xkita' che ri tat Pilato chi kâtaqan chuq'ajisaxik ri kaqan ri e ripil cho taq ri cruz, xuquje' chi kâqasax ri ki cuerpo cho ri cruz. ³² Te ri' xeb'e' ri soldados, xkiq'ajisaj ri raqan ri nab'e xuquje' ri jun chik ri e ripom ruk' ri Jesús. ³³ Aretaq k'ut xeqeb' ruk' ri Jesús, xkilo chi kâminaq chik, xa je ri' man xkiq'ajisaj tä ri raqan ri Are'.

³⁴ Pune je ri' jun chke ri soldados xujaq ru k'alk'ax ri Jesús ruk' jun lanza, chanim k'ut xel loq kik' xuquje' joron. ³⁵ Ri káb'in wa' we tzij ri', are jun ri qas xrilo, qas tzij k'u ri kub'ij. Ri are' kub'ij ri qas tzij ri retam rech ri ix xuquje' kixkojonik. ³⁶ Je k'u xk'ulmataj wa' rech káb'antajik jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: "Man k'o tá jun b'aq xkiq'ajisaj che," —käch'a'. ³⁷ Kub'ij xuquje' ru Loq' Pixab' ri Dios pa jun u xaq chik: "Käk'il na ri xkisoko," —käch'a'.

Kämuq ru cuerpo ri Jesús

³⁸ Te k'u ri' xpe ri tat José ri kel pa ri tinimit Arimatea, xuta' che ri tat Pilato chi käyi' che chi kuqasaj ru cuerpo ri Jesús. Ri tat José are jun u tijoxel ri Jesús, xa k'u chi k'uyal rumal chi kuxej rib' chkiwäch ri winaq aj Israel. Xyi' k'u che rumal ri tat Pilato. Xa je ri' xe' ri tat José, xuqasaj ru cuerpo ri Jesús, xuk'am k'u b'i pa muqik. ³⁹ Xpe xuquje' ri tat Nicodemo ri nab'e kanoq xopan ruk' ri Jesús chaq'ab' chutzijob'exik. Ri are' ruk'am jun kunab'al, are mirra ri yujtal ruk' áloes, ri kápajan cien libras. ⁴⁰ Je ri' ri tat José rachi'l ri tat Nicodemo xkik'am b'i ru cuerpo ri Jesús, xkipsis k'u pa taq manta re lino ri yo'm ri k'ok'alaj taq kunab'al chrij. Je' xka'n che jas ri e naq'atal wi ri winaq aj Israel che ki muqik ri käminaqib'. ⁴¹ Pa ri juyub' ri xrip wi ri Jesús cho ri cruz, k'o jun ch'äqap ulew ri e tiktal wi ri che'. Pa ri ulew ri' k'o jun k'ak' muqub'al ri mäja' yo'm jun käminaq chupam. ⁴² Chupam k'ut xkiya wi ru cuerpo ri Jesús, rumal chi ri muqub'al ri' naqaj k'o wi, xuquje' rumal chi xa jub'iq' kraj man kächaptaj ri q'ij re uxlanem chke ri winaq aj Israel.

20

Käk'astaj ri Jesús chkixol ri käminaqib'

¹ Pa ri nab'e q'ij re ri semana, sib'alaj aq'ab', q'equm na, ri nan María ri aj Magdala xe' chuchi' ri muqub'al. Xril k'ut chi esam chi apan ri ab'aj ri tz'apib'em u chi' ri muqub'al. ² Xa je ri' xutik anim, xe'k, xuriqa ri tat Simón Pedro, xuquje' ri jun tijoxel chik ri sib'alaj loq' chuwäch ri Jesús, xub'ij chke: Ri Qajaw Jesús xesax b'i pa ri muqub'al, xk'am b'ik, man qetam tá k'ut jawije' ri xyi' wi, —xcha chke.

³ Te ri' ri tat Pedro rachi'l ri jun tijoxel chik xeb'el b'ik, xeb'e' chuchi' ri muqub'al. ⁴ Ri kieb' xkitik anim, junam e b'enaq. Are k'u ri jun chik sib'alaj xutik na anim chuwäch ri tat Pedro. Ri are' xopan nab'e chi' ri muqub'al. ⁵ Man xok tá k'u pa ri muqub'al, xane xaq xuwi xpachi koq che rilik. Te' xrilo chi e k'o kan ri manta chila'. ⁶ Te k'u ri' xopan chi ri tat Simón Pedro, ri teren loq' chrij. Ri are' k'ut xok b'i pa ri muqub'al. Xuquje' xeril ri manta ri e k'o kan chila'. ⁷ Xuquje' xrilo chi ri manta ri xpispex u jolom ri Jesús man junam taj k'o kuk' ri nik'iaj manta chik, xane b'otom wa', yo'm k'u apan jela'. ⁸ Te k'u ri' xok chi b'i ri jun tijoxel chik ri xopan nab'e chuchi' ri muqub'al. Xrilo ri b'antajinaq, xkojon k'u ri are'. ⁹ Mäja' k'u käkich'ob'o' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chi are rajwaxik chi ri Jesús käk'astaj na chkixol ri käminaqib'. ¹⁰ Te ri' xetzelej we kieb' tijoxelab' ri' cho kachoch.

Ri Jesús kuk'ut rib' cho ri nan María ri aj Magdala

¹¹ Are k'u ri nan María xkanaj kan chuchi' ri muqub'al, tajin koq'ik. K'ä tajin koq'ik aretaq xpachi'k rech kaka'y koq' xupam ri muqub'al. ¹² Te' xrilo chi e k'o kieb' ángeles, ri e t'uyut'oj jawije' ri xyi' wi ru cuerpo ri Jesús, saqlolaj k'u ri katz'iaq. Ri jun t'uyul pu jolom, ri jun chi k'ut t'uyul pa raqan. ¹³ Ri ángeles xkita' che ri nan María, xkib'ij: Nan, ¿jas che tajin koq' la? —xecha che.

Ri nan María xub'ij chke: Rumal chi xkik'am b'i ri Wajaw Jesús, man wetam tä k'ut jawije' ri xyi' wi, —xcha chke.

¹⁴ Te' xb'itaj wa' rumal, aretaq xka'y chrij, xrilo chi k'o ri Jesús chila'. Man xuch'ob' tä k'ut chi are ri Jesús.

¹⁵ Xpe k'u ri Jesús, xuta' che, xub'ij: Nan, ¿jas che tajin katoq'ik? ¿Jachin k'u ri tajin katzukuj? —xcha che.

Ri nan María xuchomaj chi are ri chajinel re ri ulew ri', xub'ij che: Tat, we lal xk'amow la b'ik, b'ij la chwe jawije' ri xya wi la rech ri in kink'am b'ik, —xcha che.

¹⁶ Te ri' xub'ij ri Jesús che: ¡María! —xcha che.

Ri are' xka'y chrij, te k'u ri' xub'ij che pa hebreo: ¡Raboni! —xcha che. Ri tzij ri' kel kub'ij “Ajtij”.

¹⁷ Ri Jesús xub'ij che: Minachapo rumal chi k'ä mäja' kinpaqi chila' jawije' ri k'o wi ri nu Tat, —xcha'. Jat b'a', jab'ij k'u chke ri wachalal chi kinpaqi chila' jawije' k'o wi ri nu Tat, ri xuquje' ri i Tat ix, ri nu Dios k'ut, ri xuquje' are ri i Dios ix, —xcha che.

¹⁸ Te ri' xe' ri nan María ri aj Magdala, xub'ij k'u chke ri tijoxelab' chi ri are' xril u wäch ri Qajaw Jesús, xuquje' chi ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri' che.

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwäch ru tijoxelab'

¹⁹ Qas pa ri q'ij ri', ri nab'e q'ij re ri semana, chaq'ab' chik ki mulim kib' ri tijoxelab'. Ki tz'apim k'u ri u chi' taq ja rumal chi xkixej kib' chkiwäch ri winaq aj Israel. Xok b'i ri Jesús, xtak'i k'u chkixol. Xuya rutzil ki wäch, xub'ij chke: Chuxlan b'a' ri iwanima', —xcha chke.

²⁰ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal, xuk'ut ru q'ab' chkiwäch xuquje' ru k'alk'ax. Ri tijoxelab' xekikotik aretaq xkil u wäch ri Qajaw Jesús. ²¹ Te k'u ri' ri Jesús xub'ij chi jumul chke: Chuxlan b'a' ri iwanima', —xcha'. Je' jas ri nu Tat xinutaq loq in, je ri' ri in xuquje' kixintaq b'i ix, —xcha chke.

²² Te k'u ri' xuya ri ruxlab' pa ki wi', xub'ij: Chik'ama ri Loq'alaj Espíritu, —xcha chke. ²³ Jachin taq ri kisach ri ki mak, käsachtaj na ri ki mak. Jachin taq ri man kisach tä ri ki mak, man käsachtaj tä na ri ki mak, —xcha chke.

Ri tat Tomás käril ri Qajaw Jesús k'astajinaq chi chkixol ri käminaqib'

²⁴ Ri tat Tomás, jun chke ri kab'lajuj u tijoxelab' ri Jesús ri käb'ix Gemelo che, man k'o tä ri are' aretaq xopan ri Jesús. ²⁵ Te k'u ri' ri nik'iaj tijoxelab' chik xkib'ij che ri tat Tomás: Xqil u wäch ri Qajaw Jesús, —xecha che.

Chik k'u ri tat Tomás xub'ij chke: We man kinwil ri soktajinaq ri xub'an ri klawux pu q'ab', te k'u ri' kinnim ru wi' nu q'ab' pa taq ri jul, xuquje' kinnim ri nu q'ab' pa ru k'alk'ax, man kinkoj taj, —xcha chke.

²⁶ Ok'owinaq chi wajxaqib' q'ij. Ri tijoxelab' ki mulim kib' jumul chik pa jun ja, k'o chi k'u ri tat Tomás kuk' ri e are'. Te ri', pune e tz'apil ru chi' taq ja, ri Jesús xok b'ik, xtak'i k'u chkixol. Xuya rutzil ki wäch, xub'ij: Chuxlan b'a' ri iwanima', —xcha chke.

²⁷ Te k'u ri' xub'ij che ri tat Tomás: Chawilampe ri nu q'ab', chanima k'u b'i ru wi' a q'ab' waral. Chayuqu ra q'ab', chanima k'u b'i pa ri nu k'alk'ax. Mub'an chi kieb' a k'ux, xane chatkojon chwe, —xcha che.

²⁸ Te ri' xch'aw ri tat Tomás, xub'ij che: ¡Wajaw, nu Dios! —xcha che.

²⁹ Ri Jesús xub'ij che: Tomás, ri at kämik xatkojon chwe rumal chi xawil nu wäch. Útz k'u ke ri kekojon chwe pune man käkil nu wäch, —xcha che.

Waral käqil wi ru patän we wuj ri' xtz'ib'axik

³⁰ K'ia k'u kajmab'al taq etal xub'an na ri Jesús chkiwäch ru tijoxelab' ri man xetz'ib'ax tä pa we wuj ri'. ³¹ Xetz'ib'ax k'u wa' ri k'o waral rech ri ix

kikojo chi ri Jesús are ri Cristo, ru K'ojol ri Dios, rech aretaq kixkojon che ri Are', kiriq na ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik, —xcha chke.

21

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwäch wuqub' chke ru tijoxelab'

¹ Te k'u ri' ri Jesús xuk'ut rib' jumul chik chkiwäch ru tijoxelab' chi' ri mar re Tiberias.* Je wa' xub'an chuk'utik rib': ² Konojel wa' junam e k'olik. Ri tat Simón Pedro, ri tat Tomás ri káb'ix Gemelo che, ri tat Natanael ri aj Caná re Galilea, ri kieb' u k'ojol ri tat Zebedeo, xuquje' kieb' chik chke ru tijoxelab' ri Jesús. ³ Ri tat Simón Pedro xub'ij chke: Kine' chuchapik kár, —xcha chke.

Ri e are' xkib'ij che: Ri uj xuquje' kuje' awuk', —xecha che.

Xeb'e' k'ut, xeb'ok pa jun barco, man k'o tá k'ar kár xkichap pa ronojel ri jun aq'ab' ri'. ⁴ Aretaq tajin kápe ru saqirik, ri Jesús xuk'ut rib' chkiwäch chi' ri mar, are k'u ru tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are ri Are'. ⁵ Te ri' xub'ij chke: ¡Ix achijab'! ¿A mat k'o ri i chapom? —xcha chke.

Ri e are' xech'awik, xkib'ij: Man k'o taj, —xecha'.

⁶ Te ri' xub'ij ri Jesús chke: Chik'iaqa ri k'at pa ru wikiäq'ab' ri barco, k'o k'u na ri kichapo, —xcha ri' chke.

Je' k'u xka'no. Te ri' man xekowin tá chi k'u che resaxik loq ri k'at chapäb'al kár pa ri ja' rumal chi sib'alaj xnoj ri k'at che taq kár. ⁷ Te ri' ri tijoxel ri sib'alaj loq' chuwäch ri Jesús xub'ij che ri tat Pedro: ¡Are ri Qajaw Jesús! —xcha che.

Xuwi xuta wa' ri tat Simón Pedro chi are ri Qajaw Jesús, xukoj ri ratz'iaq rumal chi resam wa'. Xuk'iaq k'u b'i rib' pa ri ja'. ⁸ Ri nik'iaj tijoxelab' chik xeopan chi' ri ulew chupam ri barco, ki jururem ri k'at nojinaq che taq kár. Xa k'u cien metros xek'oji wi che ru chi' ri ulew. ⁹ Aretaq xeb'el pa ri barco, te' xkilo k'o jun q'aq' nuk'um, k'o k'u jun kár pa ri rachaq q'aq', xuquje' e k'o jujun kaxlan wa'. ¹⁰ Ri Jesús xub'ij chke: Cheik'ama loq jujun chke ri kár ri k'ä te' xechaptaj iwumal, —xcha chke.

¹¹ Xpaqi k'u ri tat Simón Pedro pa ri barco, xresaj k'u loq ri jun k'at chapäb'al kár nojinaq che taq kár. Xujururej k'u loq wa' chi' ri ulew. ¡Nojinaq k'u ri k'at! E k'o jun ciento ruk' kawinaq oxlajuj nimaq taq kár chupam. Pune sib'alaj e k'ia ri kár, ri k'at man xt'oqopin taj. ¹² Te ri' xub'ij ri Jesús chke: Chixsa'j, chixwoq b'a', —xcha chke.

Man k'o tá k'u jun chke ru tijoxelab' xuchajij anima' xuta' che jachin ri Are' rumal chi konojel ketam chi are ri Qajaw Jesús. ¹³ Te k'u ri' ri Jesús xqeb' kuk', xuk'am k'u ri kaxlan wa, xuya chke. Je' xuquje' xub'an ruk' ri kár.

¹⁴ Are urox mul wa' ri xuk'ut rib' ri Jesús chkiwäch ru tijoxelab' aretaq ya k'astajinaq chik chkixol ri káminaqib'.

Ri Jesús kätzijon ruk' ri tat Simón Pedro

¹⁵ Aretaq xtijtaj ri ki wa re aq'ab'il, ri Jesús xuta' che ri tat Simón Pedro, xub'ij che: Simón, u k'ojol ri tat Jonás, ¿a qas loq' na kinawil in chkiwäch konojel taq wa'? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij: Je', je ri', Wajaw. Etam ya' la chi kwaj la, —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Cheayuq'uj b'a' ri alaj taq nu chij, —xcha che.

¹⁶ Chukamul chik xuta' che: Simón, u k'ojol ri tat Jonás, ¿a qas loq' na kinawilo? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij che: Je', Wajaw. Etam ya' la chi kwaj la, —xcha che.

* **21:1** Xuquje' káb'ix "mar re Galilea" che we mar ri'.

Ri Jesús xub'ij che: Cheayuq'uj b'a' ri nu chij, —xcha che.

¹⁷ Churox mul chik xuta' che: Simón, u k'ojol ri tat Jonás, ¿a qas kinawaj? —xcha che.

Ri tat Pedro xb'isonik rumal chi xuta' che churox mul we qas loq' chuwäch, xub'ij k'u che: Wajaw, etam la ronojel. Etam ya' la chi qas kwaj la, —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Cheayuq'uj b'a' ri nu chij, —xcha che. ¹⁸ Qas tzij kinb'ij chawe, chi aretaq at ala na, ri at xakoj ri awatz'iaq, xate'k jawije' ri xawaj xate' wi. Aretaq k'ut katrijob'ik, kayuq na ri a q'ab', jun chi k'ut kâkojow na ri awatz'iaq chawij, katuk'am k'u na b'i chila' jawije' ri man kawaj tä wi, —xcha che.

¹⁹ Ri Jesús xub'ij wa' we tzij ri' chub'ixik che jas u wäch kâmikal ri kuriq na ri tat Pedro, kunimarisaj k'u na u q'ij ri Dios. Te k'u ri' xub'ij che: ¡Tasa'j wuk'! —xcha che.

Waral kâqil wi ri tijoxel ri sib'alaj loq' kil wi rumal ri Jesús

²⁰ Aretaq xka'y ri tat Pedro chrij, xrilo chi teren ri tijoxel chkij ri sib'alaj loq' chuwäch ri Jesús, ri xt'uyi chuxkut ri Jesús chi' ri mesa aretaq xka'n ri k'isb'al wi'm re b'enaq q'ij, ri xuta' che ri Jesús, xub'ij: “Wajaw, ¿jachin ri' ri kâjachow na la?” —xcha ri'. ²¹ Aretaq ri tat Pedro xrilo, xub'ij che ri Jesús: Qajaw, wa' we jun ri', ¿jas ri kuk'ulmaj na ri are'? —xcha che.

²² Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: We ri in kwaj chi kâk'asi na ri are' k'â kintzelej na loq, ¿jas awe at che? Ri at tasa'j wuk', —xcha che.

²³ Xel k'u u tzijol wa' chkixol ri qachalal chi ri tijoxel ri' man kâkâm taj. Man xub'ij tä k'u ri Jesús che chi man kâkâm taj, xane xub'ij: “We kwaj chi kâk'asi na ri are' k'â kintzelej na loq, ¿jas awe at che?” —xcha ri Jesús che ri tat Pedro.

²⁴ Are k'u wa' ri tijoxel ri xuq'alajisaj chi qas tzij wa' ri xutz'ib'aj kanoq. Qetam k'ut chi kub'ij ri qas tzij.

²⁵ Sib'alaj k'ia chi k'u na ri xub'an ri Jesús. We ta ketz'ib'ax wa' chkijujunal, kinchomaj chi man kub'ana tä ronojel ruwächulew che k'olib'al ke ri wuj ri ketz'ib'ax na. Amén.

RI WUJ RI KÄTZIJOX WI RI KI B'ANOM RI APÓSTOLES

Ri Jesús kub'ij chi kákeyej na ru petb'al ri Loq'alaj Espíritu

¹ Loq'alaj tat Teófilo: Pa ri nab'e nu wuj* ri xintz'ib'aj che la, xintzijon chrij ronojel ri xub'an ri Jesús, xuquje' chrij ronojel ri xuk'ut kanoq chkiwäch ri winaq aretaq xuchaplej u patänixik ri Dios waral chqaxol. ² Pa ri nab'e nu wuj xintzijon chrij nimalaj ronojel ri xub'an ri Are' k'ä xk'am na b'i chikaj. Aretaq mäja' ke' chikaj, xuya taqanik, xeupixb'aj kan ri apóstoles† ri xeucha'. Rumal ri Loq'alaj Espíritu ri k'o ruk', xub'ij kan chke jas ri rajwaxik káka'no. ³ Xuriq k'äx ri Jesús, xkämisaxik, te k'u ri' xuk'ut rib' chkiwäch ri apóstoles chwinaqil rech q'alaj chi k'astajinaq chik chkixol ri káminaqib'. K'ia ri xub'an chkiwäch rech kákikojo chi gas tzij k'asal chik ri Are'. Kawinaq q'ij ri' xuk'ut na rib' chkiwäch amaq'el. Xuquje' xtzijon kuk' chrij ri kub'an na ri Dios aretaq kátaqan pa ki wí' ri winaq.

⁴ Aretaq ri Jesús k'ä k'o kuk' ri apóstoles, xub'ij chke chi meb'el b'ik pa ri tinimit Jerusalén chanim, xane chi keye'nik. Je wa' xub'ij: Chiweyey na chi káyataj chiwe ri b'im loq rumal ri nu Tat, jas ri xinb'ij chiwe, —xcha chke. ⁵ Qas tzij, ri tat Juan xub'an ki qasna' ri winaq ruk' ja', are k'u ri ix xa pa kieb' oxib' q'ij káb'an na i qasna' ruk' ri Loq'alaj Espíritu, —xcha chke.

Kápaqi ri Jesús chikaj chkiwäch ri apóstoles

⁶ Are k'u ri apóstoles ki mulim kib' ruk' ri Jesús, xkita' k'u che ri Are', xkib'ij: Qajaw, ¿a mat xopan ri q'ij ri káya la chke ri qa winaqil chi ketaqan chi na jumul puwi' ri qa tinimit Israel rech man kákitaqej tá taqanik ri nik'iaj winaq chik pa qa wí'? —xecha che.

⁷ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Ri q'ij, ri ajilab'al, man ya'tal tá chiwe ix chi kiwetamaj, xane xaq xuwi pu q'ab' ri qa Tat k'o wi ronojel wa'. ⁸ Aretaq k'ut kápe ri Loq'alaj Espíritu pi wí', kák'oji na i chuq'ab'. Te k'u ri' kixe'k, kitzijoj na jas ri i wilom chi xinb'an che ki to'ik ri winaq, jas ri xink'ulmaj aretaq xinkämisaxik, xuquje' aretaq xink'astaj chkixol ri káminaqib'. Ronojel wa' kitzijoj na pa Jerusalén, pa taq konojel ri tinimit re Judea, re Samaria, xuquje' k'á pa taq ri ki tinimit ri winaq ri sib'alaj naj e k'o wi cho ruwächulew, —xcha chke.

⁹ Aretaq ri Jesús xto'taj chub'ixik wa' we tzij ri' chke ri apóstoles, xyak b'i chikaj chkiwäch. Ri e are' tajin keka'y che aretaq xpaqi chikaj, xch'uqtaq k'u rumal jun sutz', man xekowin tá chik xkilo. ¹⁰ Ri e are' tajin keka'y chikaj che ri Jesús, xaq k'u te'talik xkik'ut kib' kieb' achijab' pa ki xkut ri sib'alaj saq ri katz'iaq.‡ ¹¹ We achijab' ri' xech'awik, xkib'ij chke ri apóstoles: Tata'ib', ala q'ri' ri aj Galilea, ¿jas che xaq k'o ala q' chi', tajin káka'y ala q' chikaj? —kecha chke. We Jesús ri' ri xyak b'i chxol ala q', xpaqi chikaj, kápe chi na ri Are' jumul chik. Je k'u wa' ru petik jas ri xub'ano, xe' chikaj, —xecha ri achijab' chke ri apóstoles.

* **1:1** Ri “nab'e nu wuj” ri kub'ij waral are RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN LUCAS (San Lucas 1:1-4). † **1:2** Ri tzij “apóstol” kel kub'ij “taqom”. E kab'lajuj u taqo'n ri Jesús ri e cha'tal rumal. Jun “apóstol” rajwaxik ri' chi kákowin chuq'alajisaxik chi xk'astaj ri Jesús chkixol ri káminaqib' (Hechos 1:21-26). ‡ **1:10** Ri “kieb' achijab'” ri', e are' ángeles wa' ri e taqom loq rumal ri Dios.

Kächa' ri tat Matías chuk'exel ri apóstol Judas

¹² Te k'u ri' xeqaj loq ri apóstoles cho ri juyub' ri xek'oji wi, ri káb'ix Ujuyub'al Olivos che. Xetzelejik, xeb'e' pa ri tinimit Jerusalén. Naqaj k'o wi ri juyub' ri' che ri Jerusalén, man naj tä k'u ri káb'inib'axik, xuwi ri ya'talik chi káb'in jun pa ri q'ij re uxlanem (kraj are jun kilómetro wa'). ¹³ Aretaq xeopan pa ri tinimit, xepaqi pa ru kawiq ja re ri ja ri e jeqel wi. Ri e k'olik e are' ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan, ri tat Andrés, ri tat Felipe, ri tat Tomás, ri tat Bartolomé, ri tat Mateo, ri tat Jacobo u k'ojol ri tat Alfeo, ri tat Simón ri káb'ix "U Nimal Tinimit" che, rachi'l ri tat Judas, rachalal ri tat Jacobo. ¹⁴ Konojel wa' we apóstoles ri' junam ri ki chomanik xkimulij kib' amaq'el rech káka'n orar junam kuk' jujun ixoqib' kojonelab', kachi'l ri nan María ru nan ri Jesús, xuquje' taq ri rachalal.

¹⁵ Pa taq ri q'ij ri' ki mulim kib' ri kojonelab'. Kraj e are' jun ciento ruk' juwinaq ri' ri ki mulim kib'. Xwalij k'u ri tat Pedro, xtak'i chkiwäch ri qachalal che ki ch'ab'exik, xub'ij chke: ¹⁶ Qachalal, tzrajwaxik wi chi káb'antajik jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, ri xub'ij loq ri Loq'alaj Espiritu chuchi' ri qa mam David ojer, —kächa'. Ri qa mam David xch'aw chrij ri Judas ri xk'amow ki b'e ri jumulaj winaq ri xechapow ri Qajaw Jesús. ¹⁷ Ri Judas jun ri are' chqaxol nab'e, xyi' che chi kächakun junam quk'. ¹⁸ Are k'u ri are' xuloq' jun rulew ruk' ri puaq, ri tojb'al re ri etzelal ri xub'ano. Ch'ikilik xqajik, xtzaq pulew, xraq'atin ru pam, xel loq juntir ri rixko'l, —kächa'. ¹⁹ Xel k'u u tzijol wa' ri xuk'ulmaj ri Judas chkixol konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén. Xa je ri' ri winaq xkikoj ri tzij Acéldama che ru b'i' ri ulew ri'. Ri tzij ri' pa ri ki ch'ab'al ri winaq kel kub'ij Ulew re Kik'. ²⁰ Tz'ib'tal k'u pa ri wuj Salmos, kub'ij: Chtoli' kan u pam ri rachoch, chwonob'ax kanog, mat k'o chi na jun kák'oji chupam, —kächa'.

Xuquje' kub'ij:

Ri reqle'n ri are', chyo'q che jun winaq chik, —kächa', —xcha ri tat Pedro chke.

²¹ E k'o k'u achijab' chqaxol ri xujkachi'laj amaq'el aretaq xk'oji ri Qajaw Jesús quk'. ²² Tzaretaq ri xb'an u qasna' ri Jesús rumal ri tat Juan, k'ä aretaq xk'am b'i ri Are' chikaj chqaxol, e k'olinaq we achijab' ri' quk'. Tzrajwaxik k'ut chi jun chke ri e are' kok quk' chutzijoxik chi qas tzij xk'astaj b'i ri Qajaw Jesús chkixol ri káminaqib', —xcha ri tat Pedro chke.

²³ Xkichomaj k'u kij kieb' achijab': E are' ri tat José ri káb'ix Barsabás che, ri xuquje' káb'ix Justo che, rachi'l ri tat Matías. ²⁴ Xka'n orar, xkib'ij: Qajaw, etam la ri kanima' konojel ri winaq, k'utu b'a' la chqawäch jachin chke we kieb' achijab' ri' are cha'tal umal la, ²⁵ rech kok ri' che apóstol, kuk'am k'u ri eqle'n ri xuya kan ri Judas aretaq xqaj pa mak, xe' k'u chila' jawije' ri ya'tal wi che, —xecha che ri Dios.

²⁶ Xkesaj k'u suerte che rilik jachin ri kákanajik. Are k'u ri suerte xqaj chrij ri tat Matías. Xok k'u ri are' kuk' ri julajuj apóstoles.

2*Ri Loq'alaj Espiritu káqaj pa ki wi' ri qachalal kojonelab'*

¹ Aretaq xuriq ri nimaq'ij ri káb'ix Pentecostés* che, konojel ri kojonelab' junam ki wäch ki mulim kib' pa jun ja. ² Xaq te'talik xkita jun nimalaj jininem

* **2:1** Ri winaq aj Israel k'o jun ki nimaq'ij, Pentecostés u b'i'. Are ri q'ij ri ke'totaj che ru molixik ri cebada (jun grano ri je' kelik jas ri trigo). Káb'an u b'anik wa' aretaq ok'owinaq 50 q'ij ri nimaq'ij Pascua.

ri xpe chikaj, je' jas jun nimalaj kiäqiq' ri xjinin pa ronojel ri ja jawije' ri e t'uyul wi ri kojonelab'. ³Te ri' k'o ri xkilo, je' ta ne jas jujun u xaq q'aq' ri xqaj pa ki jolom chkijujunal. ⁴Je ri' ri Loq'alaj Espiritu xuchap kanima' konojel, xkichaplej ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik ri xeuya ri Loq'alaj Espiritu chke.

⁵Pa taq ri q'ij ri' e jeqel pa ri tinimit Jerusalén achijab' aj Israel ri keniman che ri Dios, ri e petinaq pa konojel taq ri tinimit cho ruwächulew. ⁶Aretaq xkita wa' jas ri xkik'ulmaj ri kojonelab', xkimulij kib' k'ia winaq. Man xkiriq taj jas kaka'no rumal chi chkijujunal ri winaq xkito chi ri kojonelab' kech'aw pa ri jalajoj taq ki ch'ab'al ri e are'. ⁷Xkixej k'u kib', sib'alaj xkikajmaj ri tajin kab'anik. Xkitzijob'ela kib', xkib'ij: ¡Chiwilampe'! ¿A mat aj Galilea konojel wa' we winaq ri' ri tajin kech'awik? ⁸¿Jas lo u b'anik wa' chi kech'aw pa ri qa ch'ab'al uj ri qetamam loq tzpa ri qa ch'utinal? —kecha ri'. ⁹K'ia u wäch ri tinimit ri uj petinaq wi. Chqaxol uj, ri uj k'o waral, e k'o winaq ri aj Partia, aj Media, aj Élam, aj Mesopotamia, aj Judea, aj Capadocia, aj Ponto, aj Asia. ¹⁰Xuquje' e k'o quk' ri aj Frigia, aj Panfilia, aj Egipto. E k'o k'u nik'iaj chik ri ajchila' pa África, ri e petinaq jela' chrij ri tinimit Cirene. E k'o xuquje' winaq aj Roma chqaxol. Jujun chke ri e are' e qas aj Israel, ri qas winaq aj Israel ri ki nan ki tat. Jujun chik k'ut xa e okinaq kuk' ri aj Israel winaq, junam ri ki chomanik chrij ri Dios. ¹¹Xuquje' e k'o winaq aj Creta, xuquje' aj Arabia, —kecha'. Qonojel k'ut keqato chi käkitzijoj tzpa ri qa ch'ab'al uj chqajujunal ri nimaq taq kajmab'al ri u b'anom ri Dios, —xecha'.

¹²Sib'alaj ki kajmam kib' konojel ri winaq, man xkiriq tä k'u jas kaka'no. Xkitzijob'ela kib', xkitala chb'il taq kib', xkib'ij: ¿Jas lo u b'anik wa'? —xecha'.

¹³E k'o jujun ri xa xkitze'j ki wäch ri kojonelab', xkib'ij k'ut: ¡Wa' we winaq ri' xa e q'ab'arelab'! —xecha ri'.

Ri apóstol Pedro kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke ri winaq

¹⁴Te k'u ri' ri tat Pedro, junam kuk' ri julajuj apóstoles chik, xwalijik, xtak'i chkiwäch ri winaq che ki ch'ab'exik. Ko xch'awik, xub'ij k'u chke konojel ri e k'olik: Tata'ib', alaq aj Judea, xuquje' onojel alaq ri jeqel alaq waral pa Jerusalén, tatab'ej na alaq ri kinb'ij, chetamaj alaq wa', —kächa chke.

¹⁵Qonojel ri uj ri qa mulim qib' waral, man uj q'ab'arelab' taj jas ri kächomaj alaq. K'ä te ne u b'elej hora rech ri aq'ab'il chanim ri'. ¹⁶Xane ri tajin kil alaq kämik ri' are wa' ru b'im loq ri qa mam Joel ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Are k'u wa' ri xub'ij:

¹⁷Ri Dios kub'ij: Pa ri k'isb'al taq q'ij kintaq na b'i ri Loq'alaj Espiritu wech in pa ki wi' konojel winaq, —kächa'.

Ri i k'ojol xuquje' ri i mia'l
käkiq'alajisaj na ri tzij
ri kinya chke.

Ri alab'om ri e k'o chixol
k'o ri käkil na ri kink'ut chkiwäch,
ri tata'ib' k'ut ri k'o chi ri ki junab'
k'o ri käkil na pa ri kachik', —kächa'.

¹⁸Xuquje' pa taq ri q'ij ri' kintaq na b'i
ri Espiritu wech in pa ki wi'
ri patänil taq we, chi achijab' chi ixoqib',
käkiq'alajisaj k'u na ri tzij
ri kinya chke, —kächa'.

¹⁹Kinb'an taq na kajmab'al cho ri kaj

xuquje' cho ruwächulew.
 Ri kinb'ano e are' etal wa' chiwe.

Xaq apawije' kilitaj wi na ri kik',
 ri q'aq', xuquje' nimaq taq sib'
 je' jas ri sutz', —kächa'.

²⁰ Ri q'ij käq'equmar na,
 ri ik' käkiäqar na je' jas ri kik',
 käk'ulmataj k'u wa' k'ä mäjoq kuriqa na
 ri nimalaj u q'ij ri Qajaw Dios.
 Ri q'ij ri' qas tzij sib'alaj nim u b'anik.

²¹ Konojel k'u ri käkita' na toq'ob'
 che ri Qajaw Dios, käkiriq na
 ru tob'anik ri Are', —kächa',
 —xcha ri apóstol Pedro chke ri winaq.

²² Xutaqej tzij ri tat Pedro, xub'ij: Tata'ib', alaq aj Israel, tatab'ej na alaq
 ri kinb'ij, —kächa chke. Ri alaq, etam alaq chi ri Jesús aj Nazaret are wa' ri
 achi ri xyi' u q'ij rumal ri Dios chuk'utik chi are ri Are' taqowinaq loq. Q'alaj
 wa' chuwäch alaq kumal taq konojel ri kajmab'al ri xub'ano, ri nimaq taq
 k'utb'al, xuquje' ri etal ri xeub'an ri Dios chxol alaq rumal ri Are', —kächa'.

²³ Pune ta ne je ri', aretaq xjach ri Jesús pa q'ab' alaq, xchap alaq, xya alaq pa
 ki q'ab' itzel taq achijab' chukämisaxik, xkirip k'u cho ri cruz. Je' xb'an alaq
 wa' che rumal chi je wa' ru chomam loq ri Dios chrij ojer, —kächa ri tat Pedro
 chke. ²⁴ Pune k'u je wa' ri xb'antajik, xpe ri Dios, xresaj pu q'ab' ri kämikal,
 xuk'astajisaj chi na ri Jesús chkixol ri käminaqib', rumal chi man k'o tä jas
 käkowi ri kämikal chub'anik che. ²⁵ Qas ojer k'ut ch'awinaq loq ri qa mam
 David chrij ri Qajaw Jesús, xub'ij:

Ri in amaq'el kinwil ri Qajaw k'o wuk'.
 K'o pa nu wikiäq'ab' rech man k'o tä
 jas ri käkowi jun chub'anik chwe
 chi kinxej wib', —kächa'.

²⁶ Rumal ri' sib'alaj käkikot ri wanima',
 amaq'el kintzijoj tzij
 re kikotemal,

ku'l k'u nu k'ux chrij ri Dios
 chi man k'o tä jun qas k'äxk'ol
 kinriqo, kuxlan k'u ri wanima'.

²⁷ Man kinya tä la kan chkixol
 ri käminaqib',

man käya tä la chi käq'ay
 ri nu cuerpo in,
 in ri' ri loq'alaj patänil e la.

²⁸ K'utum la ri b'e chnuwäch ri käk'aman
 b'i pa ri qas k'aslemal,
 k'o k'u na nimalaj nu kikotemal
 aretaq ri in k'o chi uk' la, —kächa',
 —xcha ri tat Pedro.

²⁹ Qachalal, ri alaq aj Israel, tampe alaq ri kinb'ij: Q'alaj ri' chi ri qa mam
 David xkäm ri' ri are', xmuqtajik. Ri jul ri xmuq wi xaq are k'o waral quk'
 uj kämik, —kächa'. ³⁰ Qetam k'ut chi ri qa mam David are jun q'alajisal re ru
 Loq' Pixab' ri Dios, ri are k'ut xukoj ri tzij ri xub'ij ri Dios che ruk' juramento,
 chi jun chke ri rachalaxik ri kil na u wäch pa taq ri q'ij ri kepe na, are ri

Cristo† ri käyi' na taqanik pu q'ab'. Kok che Nim Taqanel je' jas ri qa mam David. ³¹ Ri qa mam David je' ta ne chi ojer tajin käril loq ri kuk'ulmaj ri Cristo, xch'aw chriju ru k'astajib'al. Xub'ij k'ut chi man kakanaj tä kan chkixol ri käminaqib', man käq'ay tä na ru cuerpo, —kächa'. ³² Are k'u wa' we Jesús ri' ri xk'astajisax rumal ri Dios, ri uj qonojel qas xqilo chi xk'astaj wa' chkixol ri käminaqib'. ³³ Xwalijisax rumal ri Dios, xnimarisax u q'ij aretaq xut'uyub'a pa ru wikiäq'ab'. Aretaq k'ut u k'amom chik pu q'ab' ru Tat ri Loq'alaj Espiritu ri xuchi'j kanoq, xutaq loq pa qa wi', are k'u wa' ronojel ri tajin kil alaḡ, ri tajin käta alaḡ, —kächa'. ³⁴ Pune k'u man xpaqi ri qa mam David chikaj, jas ri xub'an ri Qajaw Jesús, tzare k'ut xb'inik:

Xub'ij ri Qajaw ri qa Dios che ri Wajaw:

“Chatt'uyul pa ri nu wikiäq'ab',

³⁵ k'ä kinya na chawe chi katch'akanik,
kattaqan pa ki wi' konojel
ri käka'n ki k'ulel chawe,” —kächa ri Dios,
—xcha ri qa mam David.

³⁶ Qas rajwaxik chi konojel ri winaḡ aj Israel chketamaj chi we Jesús ri' ri xkämisaj alaḡ cho ri cruz, are wa' xcha'ik, xb'an Cristo che rumal ri Dios, xok k'u che Rajaw ronojel, —xcha ri tat Pedro chke.

³⁷ Aretaq ri winaḡ xkita wa' we tzij ri', sib'alaj k'äx xkina' pa kanima', xkita' k'u che ri tat Pedro xuquje' chke ri nik'iaj apóstoles chik, xkib'ij: Qachalal, ¿jas rajwaxik käqa'no? —xecha chke.

³⁸ Ri tat Pedro xub'ij chke: Chk'exa ri anima' alaḡ, xuquje' ri chomanik alaḡ. Rajwaxik chi käb'an qasna' alaḡ chjujunal alaḡ pa ru b'i' ri Jesucristo, xa je ri' käsach mak alaḡ rumal ri Dios, ri Are' k'ut kusipaj ri Loq'alaj Espiritu chech alaḡ. ³⁹ Are chech alaḡ ri Dios xuchi'j wi wa', chke ri alk'ual alaḡ, xuquje' chke ri winaḡ ri naj e k'o wi, chke k'u konojel ri kesik'ix na rumal ri Dios ri Qajaw rech kek'o'ji na ruk', —xcha chke.

⁴⁰ Ri tat Pedro k'ia xub'ij chke. Kuk' taq wa' we tzij ri' xeuch'ab'ej, xeuPIXb'aj, xub'ij chke: Chto' ib' alaḡ, ya' alaḡ kan ri itzel taq winaḡ re we q'ij junab' ri', ri man jikom tä ri ki k'aslemal, —xcha ri tat Pedro chke.

⁴¹ Konojel k'u ri xkik'am pa kanima' ru Loq' Pixab' ri Dios ri xutzijoj ri tat Pedro, xb'an k'u ki qasna'. Kraj e oxib' mil ri' ri xeb'ok kuk' ri kojonelab' pa ri q'ij ri'. ⁴² Konojel k'u ri xekojonik, xkitaqej u b'anik jas ri xkik'ut ri apóstoles chkiwäch, xkimulij kib' ruk' kikitomal, junam xka'n orar, junam k'ut xkitij ri ki wa.

Waral käqil wi jas ri ki k'aslemal ri nab'e taq kojonelab'

⁴³ Sib'alaj xkixej kib' konojel ri winaḡ, rumal chi k'ia u wäch kajmab'al xuquje' taq etal xeb'an kumal ri apóstoles. ⁴⁴ Konojel ri e kojoninaḡ che ri Cristo xa jun ki chomanik, xkijachala ri jastaq ke chb'il taq kib'. ⁴⁵ Xkik'iyij ri kulew, xuquje' ri jastaq ke. Are k'u ri rajil xkijachala chkiwäch ri k'o ki rajwaxik. ⁴⁶ Ronojel q'ij xkimulij kib' pa ri nimalaj rachoch Dios, xuquje' xkimulij kib' cho taq kachoch ri kojonelab', xkijach ri wa chkiwäch konojel. Junam k'ut xewi'k, xekikotik, man k'o tä jun kuna' pa ranima' chi nim u b'anik. ⁴⁷ Xkiya k'u u q'ij ri Dios, nim xe'il wi kumal konojel ri winaḡ. Ri Dios xub'ano chi ronojel q'ij e k'o nik'iaj winaḡ chik ri käkiriq ru tob'anik ri Are'. Xeuya k'u ri winaḡ ri' kuk' ri qachalal kojonelab'.

† 2:30 Ri tzij “Cristo” o “Mesías” kel kub'ij “cha'tal rumal ri Dios”.

3

K'o jun achi ri man kākowin taj káb'inik, kākunax kumal ri apóstoles

¹ Jun q'ij xepaqi'k, xeb'e' ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan pa ri nimalaj rachoch Dios pa ri u rox hora re ri b'enaq q'ij, ri hora ri káb'an ri oración. ² Chila' k'ut k'o jun achi ri man xkowin taj xb'inik rumal ri k'äx ri k'o che ri raqan tzpa taq ri q'ij ri xil u wäch. Xyi' k'u wa' chuchi' ri nimalaj rachoch Dios chi' ri uchib'e' ri kojom Sib'alaj Je'lik che ru b'i'. Je' k'u xb'an wa' che ri achi ronojel q'ij rech kuta' u limosna chke ri winaq ri keb'ok b'i' pa ri nimalaj rachoch Dios. ³ Aretaq ri achi xeril ri kieb' apóstoles, ri tat Pedro, ri tat Juan okem ke pa ri rachoch Dios, xuta' jun u limosna chke. ⁴ Ri e are' k'ut ko xeka'y che, xub'ij k'u ri tat Pedro: Chatka'y chqe, —xcha che.

⁵ Ri achi ko xka'y chke, xuchomaj are' chi k'o jas käyi' kan che kumal. ⁶ Are k'u ri tat Pedro xub'ij che: Man k'o tä nu rajil, man k'o tä saq puaq, man k'o tä q'an puaq. Are k'u ri k'o wuk' kinya na chawe. Rumal ri Jesucristo aj Nazaret, pa ru b'i' ri Are', chatwalijoj, chatb'inoq, —xcha che.

⁷ Ri tat Pedro xuchap che ru wikiäq'ab', xuyako. Chanim k'ut xekowir ri raqan ri achi, xuquje' ru gul taq raqan. ⁸ Xa je ri' ri achi ri u b'anom k'äx ri raqan xuk'iaq rib', xtak'ik, xuchaplej b'inem. Xok k'u b'i' junam kuk' ri apóstoles pa ri nimalaj rachoch Dios, xb'inik, xuk'iaq rib', xuya u q'ij ri Dios. ⁹ Konojel k'u ri winaq xkilo chi tajin káb'inik, xuquje' chi tajin kuya u q'ij ri Dios. ¹⁰ Sib'alaj k'u xkikajmaj wa' ri xuk'ulmaj ri achi, man xkiriq tä k'ut jas kaka'no rumal chi xketamaj u wäch ri achi chi are ri kät'uyi ronojel q'ij chuta'ik u limosna chuwäch ri nimalaj rachoch Dios pa ri porta ri kojom Sib'alaj Je'lik che ru b'i'.

Ri apóstol Pedro kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chuwäch ri nimalaj rachoch Dios

¹¹ Ri achi ri u b'anom k'äx ri raqan nab'e, ri xkunatajik, ri are' man xutzogopij tä ri tat Pedro, ri tat Juan. Konojel k'u ri winaq sib'alaj ki kajmam kib', xkitij anim, xkimulij kib' chkij ri kieb' apóstoles pa ri raqan ja ru b'i' Raqan Ja re Salomón ri e k'o wi ri e are'. ¹² Aretaq ri tat Pedro xrilo chi xkimulij kib' ri winaq, xub'ij chke: Qachalal, alač aj Israel, ¿jas che kākajmaj alač wa' ri xb'antajik? ¿Jas che ko kujka'yej alač? ¿A xa kächomaj alač chi ruk' ri qa chuq'ab' uj o xa rumal chi sib'alaj uj nimanelab' che ri Dios xqa'no chi káb'in we achi ri? ¹³ Man je' tä ri', xane are ru Dios ri qa mam Abraham, ri qa mam Isaac, xuquje' ri qa mam Jacob, are Dios wa' xa xunimarisaj u q'ij ri Jesús, ri loq'alaj u K'ojol ri xjach alač pa ki q'ab' ri q'atal taq tzij. Aretaq ri tat Pilato xuchomaj u tzoqopixik b'ik, ri alač man xaj tä alač. ¹⁴ Man xaj tä alač chi kätzoqopix ri loq'alaj u K'ojol ri Dios ri qas jikom ranima', xane xb'ij alač chi are utz kätzoqopix jun kāmisanel chuk'exwäch ri Are'. ¹⁵ Xaq je ri' xkāmisač alač ri Jesús, ri jun ri käyo'w ri qas k'aslemal chke ri winaq. Ri Dios k'ut xuk'astajisač ri Are' chkixol ri kāminačib'. Ri uj k'ut xqilo chi qas tzij xk'astajik. ¹⁶ Rumal k'u ri kojonič che ru b'i' ri Jesús xutzir we achi ri' ri kil alač, ri etam alač u wäch. Ri kojonič ri' che ri Jesús, are wa' xb'anowik chi xutzir kanoč we achi ri' chuwäch onojel alač, —kächä ri tat Pedro.

¹⁷ Wetam k'u in, qachalal, chi ri alač, xuquje' ri k'amal taq b'e alač, xkāmisač alač ri Jesús rumal chi man qas käch'ob' alač ri tajin káb'an alač. ¹⁸ Ri Dios k'ut xuya' chi je wa' xb'anik, rech je' kel wi ri u b'im loq ri Are' kumal konojel ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab', chi ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios kuriq na k'äx. ¹⁹ Rumal ri' chk'exa anima' alač, tzelej b'a' alač ruk' ri Dios rech kesachtaj ri mak alač, —kächä'. We je' káb'an alač wa', ri Dios kub'ano

chi kepe na q'ij re jororemal rech kuxlan anima' alaŋ. ²⁰ Xuquje' kutaŋ na loŋ ri Jesús ri ojer ri' cha'talik rech kok che Cristo che to'ik alaŋ. ²¹ Che we chanim ri' rajwaxik chi ri Jesucristo kāk'oji na kan pa ri kaj k'ā kutzirisax k'u na ronojel rumal ri Dios, kāk'an na u b'anik ronojel wa' jas ri u b'anom nab'e, je' jas ri xub'ij loŋ ri Dios chkichi' ri loŋ'alaj taŋ q'alajisal re ru Loŋ' Pixab' ojer, —kācha ri tat Pedro. ²² Rumal ri' ri qa mam Moisés xub'ij chke ri qa nan qa tat ojer: “Ri Qajaw ri qa Dios kucha' na jun chke ri i winaŋil, kutaŋ k'u na rech kok che q'alajisal re ru Loŋ' Pixab', je' jas ri xinutaŋ in. Rajwaxik k'ut chi kinimaj ronojel ri kub'ij chiwe,” —kācha'. ²³ “Apachin k'u ri man kuta tā ri kub'ij ri q'alajisal re ru Loŋ' Pixab' ri Dios ri', kesax na b'i pa ri tinimit Israel, kāsachisax k'u na u wāch,” —xcha ri qa mam Moisés, —kācha ri tat Pedro.

²⁴ Konojel k'u ri q'alajisal re ru Loŋ' Pixab' ri Dios, kāchapletaj loŋ ruk' ri qa mam Samuel, xuquje' ri k'ā te xepe chik, konojel wa' ri xeŋ'alajisanik, xkiya loŋ u b'ixik wa' ri tajin kāk'ulmataj kāmik, —kācha'. ²⁵ Ronojel ri xuchi'j loŋ ri Dios kumal taŋ ri q'alajisal re ru Loŋ' Pixab' ri Are', ech alaŋ wa'. Ri Dios k'ut xub'an jun trato kuk' ri qa mam ojer chub'anik utzil chech alaŋ, aretaŋ xub'ij che ri qa mam Abraham: “Konojel ri winaŋ cho ruwāchulew ketewchitaj k'u na kumal ri awachalaxik ri kil na ki wāch,” —xcha ri Dios. ²⁶ Aretaŋ ri Dios xuk'astajisaj ru K'ojol chkixol ri kāmīnaqib', nab'e xutaŋ b'i uk' alaŋ, alaŋ ri' ri winaŋ aj Israel, rech kātewchix na alaŋ, rumal chi ri Are' kub'ano chi chjujunal alaŋ kātas ib' alaŋ chrij ri etzelal, —xcha ri tat Pedro chke.

4

Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan xek'am b'ik chkiwāch ri q'atal taŋ tzij

¹ Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan k'ā tajin kākitzijob'ej ri winaŋ aretaŋ xepe ri sacerdotes aj Israel, * kachi'l ri ki nimaŋil ri chajil taŋ re ri nimalaj rachoch Dios, xuquje' ri tata'ib' saduceos,† xeopan k'u kuk'. ² Sib'alaj yaktajinaŋ koyowal, rumal chi ri tat Pedro, ri tat Juan tajin kekitijoj ri winaŋ, kākib'ij chi ŋas tzij kek'astaj chi na ri kāmīnaqib'. Kākib'ij k'ut chi are k'utb'al wa' chke konojel chi xk'astaj ri Jesús chkixol ri kāmīnaqib'. ³ Xekichapo, xekik'am b'ik, xekikoj k'u pa che' k'ā chukab' q'ij, rumal chi ya na'tam chik. ⁴ E k'ia chke ri xkita ru Loŋ' Pixab' ri Dios ri xekojonik. We keajilax xaŋ xuwī ri achijab', kraj e job' mil ri e are'.

⁵ Chukab' q'ij k'ut xkimulij kib' pa Jerusalén ri k'amal taŋ ki b'e ri winaŋ aj Israel, ri ki nimaŋil ri winaŋ, xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. ⁶ Xkiriq kib' kuk' ri tat Anás rachi'l ri tat Caifás, ri ŋas ki nimaŋil sacerdotes. E k'o ri tat Juan, ri tat Alejandro, xuquje' konojel ri kachalal ri ki nimaŋil sacerdotes. ⁷ Xkitak'ab'a k'u ri tat Pedro, ri tat Juan chkiwāch, xkik'ot ki chī', xkib'ij chke: ¿Jachin ri yo'winaŋ pa i q'ab' chi kib'an ri tajin kākilo? ¿Jas u b'i' ri kikojo rech kixkowinik kib'an wa'? —xecha chke.

⁸ Ri tat Pedro, ŋajinaŋ ri Loŋ'alaj Espíritu puwi', xub'ij chke: Tata'ib', alaŋ ri k'amal taŋ ki b'e ri winaŋ, alaŋ ri' ri ki nimaŋil ri winaŋ aj Israel, ⁹ kāmik kāk'ot alaŋ qa chi' rumal ri utzil ri xb'antaj che jun achi yawab' che retamaxik jas ri xb'an chukunaxik. ¹⁰ Chetamaj b'a' alaŋ xuquje' konojel ri winaŋ aj Israel chi rumal ri Jesucristo aj Nazaret, pa ru b'i' ri Are', xkunataŋ wa' we achi ri' ri k'o chuwāch alaŋ. Ri Jesús ri xkāmīsaŋ alaŋ cho ri cruz, ri xk'astajisax

* **4:1** “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento. † **4:1** Ri tata'ib' “saduceos” e are' winaŋ wa' aj Israel ri nim ki b'anik ri man kākikoj k'ut chi ŋas tzij kek'astaj na ri kāmīnaqib'.

rumal ri Dios chkixol ri kãminqib', are ri Are' xkunan we achi ri'. ¹¹ We Jesús ri' are wa' ri ab'aj ri man xaj tä alaḡ, alaḡ ri' ri yakal taḡ ja, are ab'aj wa' xkoj che toḡ'eb'al re ri ja.† ¹² Man kãriḡtaj tä ru tob'anik ri Dios ruk' jachin jun winaḡ, xane xaḡ xuwi ruk' ri Jesús. Je ri', rumal chi ri Dios man u yo'm tä chḡe ru b'i' jachin jun chik cho ronojel ruwãchulew, ri ya'tal che chi rumal ri are' kuya' kãqariḡ na ru tob'anik ri Dios, —xcha'.

¹³ Aretaḡ ri q'atal taḡ tzij xkilo chi ri tat Pedro, ri tat Juan man kãkixej tä kib' kech'awik, xuquje' xkilo chi xaḡ e winaḡ ri man k'o tä ri k'ia ketamam chrij wuj, sib'alaj xkikajmaj wa'. Te k'u ri' xkich'ob'o chi e are' taḡ wa' wujun chke ri xerachi'laj ri Jesús. ¹⁴ Xuquje' xkilo chi k'o ri achi ri xkunatajik tak'al kuk' ri apóstoles, xa je ri' man xkiriḡ tä chik jas kãkib'ij. ¹⁵ Xkib'ij k'u chke ri apóstoles chi keb'el b'i' chkiwãch, are k'u ri e are' xekanajik, xkitzijos'ela k'u kib'. ¹⁶ Xkib'ij: ¿Jas kãqa'n chke we achijab' ri'? Qas tzij k'ut etamtal chik kumal konojel ri winaḡ pa ri tinimit Jerusalén ri kajmab'al etal ri ka'nom. Man kuya' tä k'ut kãqab'ij chi man qas tzij taj. ¹⁷ Je b'a' qa'na wa', rech man kãb'in tä más u tzijol ri xb'antajik. Cheqaxib'ij rech man ketzijos'el tä chik chuweḡ kãb'ij chrij ri Jesús che jachin jun, —xcha'.

¹⁸ Xekisik'ij k'ut, xetaḡan chke chi man k'o tä chi jumul kãkitzijos'el chik ri Jesús, man kãkiya tä chi k'u tijonik pa ru b'i' chke ri winaḡ. ¹⁹ Xech'aw k'u ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan, xkib'ij: Qas chomaj alaḡ ri', ¿a are utz lo kãril ri Dios chi are kujniman chech alaḡ chuk'exwãch ri kãqanimaj ri Are'? ²⁰ Ri uj k'ut man kujkowin taj ri mat kãqab'ij chi na ri qilom xuquje' ri qa tom, —xecha chke.

²¹ Ri q'atal taḡ tzij xkaj xekixib'ij ri apóstoles, k'ia ri xkib'ij chke, xekitzoqopij k'u b'ik. Man xkiriḡ taj jas kãka'n chuk'ãjisaxik ki wãch, rumal chi konojel ri winaḡ tajin kãkiya u q'ij ri Dios rumal ri xb'antajik. ²² Ri achi ri xb'antaj wi ri kajmab'al kunanik k'o chi na kawinaḡ u junab' ruk' u wi'.

Ri kojonelab' kãkita' che ri Dios chi kãyi' ki chuq'ab', xuquje' chi man kãkixej tä kib'.

²³ Aretaḡ ri tat Pedro, ri tat Juan e tzoqopital chik, xeb'e' kuk' ri nik'iaj kojonelab' chik, xkitzijos'el ronojel ri xb'ix chke kumal ri ki nimaḡil ri sacerdotas xuquje' konojel ri ki nimaḡil ri winaḡ. ²⁴ Aretaḡ xkita wa', junam xka'n orar, xkib'ij che ri Dios: Nimalaj Qajaw, lal ri' ri qas Dios ri xb'anow ri kaj, ri ulew, ri mar. Ronojel ri k'olik, xb'antaj k'u wa' umal la. ²⁵ Tzojer k'ut b'im la loḡ rumal ri Loḡ'alaj Espiritu chuchi' ri qa mam David ri patãnil e la, xb'ij la: ¿Jas lo wa' chi ri winaḡ cho ruwãchulew yaktajinaḡ koyowal, xaḡ ketontirik, kãka'n k'u nimal?

¿Jas che wa' chi ri winaḡ kãkichomaj u b'anik ch'oj ri man k'o tä u b'eyal?

²⁶ Ri nimaḡ taḡ taḡanelab' cho ri uwãchulew junam xkiwalijisaj kib', ri ki nimaḡil ri winaḡ xkimulij kib' rech kãkiyak kib' chrij ri Qajaw Dios, xuquje' chrij ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios, —xcha la, —kecha ri kojonelab'.

²⁷ Xkitaḡej oraci3n, xkib'ij: Qas k'u tzij wi xkiriḡ kib' ri nim taḡanel Herodes ruk' ri tat Poncio Pilato waral ri' pa we tinimit junam kuk' ri nik'iaj winaḡ chik kachi'l ri winaḡ aj Israel, xkimulij k'u kib' chrij ri loḡ'alaj K'ojol la, ri Jesús, ri cha'tal umal la. ²⁸ Je' xka'n wa' rech je' kãb'antajik jas ri chomam la loḡ chi rajwaxik kãb'anik. ²⁹ Qajaw, chilampe la kãmik ri' chi k'ia ri tajin kãkib'ij we winaḡ ri' chqij. Ya la chḡe uj, ri uj patãnil taḡ e la, chi kujkowinik

† 4:11 We ab'aj ri' are ri Jesús mismo.

käqatzijoj ri Loq' Pixab' la, man k'o tä käqaxej wi qib'. ³⁰ Xuquje' käqata' che la chi käk'o'ji qe ri chuq'ab' la chub'anik kunanik chke ri yawab'ib', xuquje' che ki b'anik ri kajmab'al taq etal, xuquje' nimaq taq k'utb'al pa ru b'i' ri loq'alaj K'ojol la, ri Jesús, —xecha che ri Dios.

³¹ Aretaq xeto'taj chub'anik orar, ri ja ri e k'o wi xslab'isaxik, konojel k'ut xqaj ri Loq'alaj Espiritu pa ki wi', man xkixej tä kib' xkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios.

Konojel ri jastaq ke ri kojonelab' are kech konojel wa'

³² Ri k'ia winaq ri e kojoninaq che ri Cristo, xa jun ki chomanik konojel, käkina' pa kanima' chi xa e jun. Man k'o tä jun kub'ij chi xaq xuwi rech are' ri k'o ruk', xane konojel ri jastaq ke, are kech konojel wa'. ³³ Ri apóstoles ruk' nimalaj chuq'ab' xkitaqej u tziyoxik chi qas tzij xk'astaj ri Qajaw Jesús chkixol ri kämina'qib'. Ri Dios k'ut kuya nimalaj taq tewchib'al pa ki wi' konojel ri kojonelab'. ³⁴ Xa je ri' man k'o tä jun chkixol ri k'o u rajwaxik, rumal chi konojel ri k'o kulew o ri k'o kachoch xkik'iyij wa'. Are k'u ri rajil xkik'am b'i kuk' ri apóstoles. ³⁵ Käkiya wa' we puaq ri' pa ki q'ab', ri e are' k'ut käkijach wa' chkiwäch ri k'o ki rajwaxik. ³⁶ Xaq je ri', k'o jun tata', jun chke ri levitas, José u b'i', ri xil u wäch pa Chipre, jun ch'äqap ulew wa' ri k'o pa ri mar. Ri tata' ri' xuquje' käb'ix Bernabé che kumal ri apóstoles. Kel kub'ij wa' chi are jun ri kuku'b'isaj ki k'ux ri winaq. ³⁷ We achi ri' k'o jun ch'äqap rulew xuk'iyij, xuk'am k'u b'i' ri rajil, xujach pa ki q'ab' ri apóstoles.

5

Ri tat Ananías rachi'l ri nan Safira ri rixoqil käkä'n jun mak re sub'unik cho ri Dios

¹ K'o k'u jun achi chik u b'i' Ananías, ri rixoqil are Safira u b'i'. Junam xkichomaj u k'iyixik jun ch'äqap kulew. ² Ri achi xresaj kan jub'iq' che ri puaq ri rajil ri ulew, retam k'u wa' ri rixoqil. Je ri' xa nik'iaj ri puaq xuk'am b'ik, xujach pa ki q'ab' ri apóstoles, je' ta ne chi are tz'aqat ri puaq ri xyi' kumal. ³ Xpe k'u ri tat Pedro, xub'ij che ri tat Ananías: Ananías, ¿jas che xya la che ri Satanás chi kok pa ri anima' la, xb'an la tzij che ri Loq'alaj Espiritu ruk' ri sub'unik ri xb'an la, xesaj k'u la kan nik'iaj che ri rajil ri ulew ri xk'iyij la? ⁴ ¿A mat ech la ri ulew aretaq mäjoq käk'iyij la? Aretaq xk'iyij la ri ulew, ¿a mat ech la ri puaq? —kächa'. ¿Jas k'u che xchomaj la wa' pa anima' la? Man are tä chke ri winaq ri xb'an wi la tzij ruk' ri sub'unik, xane are che ri Dios ri xb'an wi la, —xcha ri tat Pedro che.

⁵ Aretaq ri tat Ananías xuta wa' we tzij ri', xtzaq pulew, xkämik. Konojel k'u ri xetow ri xb'antajik sib'alaj xkixej kib'. ⁶ Xepe k'u ri alab'om, xkipsis ru cuerpo pa jun payu', xkik'am b'ik, xe'kimuqu kanoq.

⁷ Kraj ok'owinaq chi oxib' horas xopan ri rixoqil ri tat Ananías. Man retam tä k'ut jas ri xb'antajik. ⁸ Xub'ij k'u ri tat Pedro che: B'ij la chwe, ¿a je' puaq wa' ri xb'ij alaq chi xyi' che ri ulew ri xk'iyij alaq? —kächa'.

Xub'ij k'u ri ixoq: Je', jela' ri puaq, —xcha che ri tat Pedro.

⁹ Ri tat Pedro xub'ij che ri ixoq: ¿Jas che xchomaj alaq junam chi käk'owin alaq chub'anik ri sub'unik che ri Loq'alaj Espiritu rech ri Qajaw? —kächa'. Chilampe la, xaq chi' ri porta chik e k'o wi ri alab'om ri xe'kimuqu kan ri achajil la, käk'am na b'i la xuquje' kumal ri e are', —xcha ri tat Pedro che.

¹⁰ Chanim xtzaq ri nan Safira pulew chuwäch ri tat Pedro, xkämik. Aretaq xeb'ok b'i' ri alab'om, k'ä te xkilo kämina'q ri nan Safira. Xkik'am k'u b'ik,

xe'kimuqu kan chuxkut ri rachajil. ¹¹ Konojel ri qachalal kojonelab', xuquje' konojel ri xkita wa' ri xb'antajik, sib'alaj xkixej kib'.

Ri apóstoles káka'n k'ia u wäch taq kajmab'al

¹² Sib'alaj k'u k'ia u wäch taq kajmab'al, xuquje' nimaq taq k'utb'al tajin keb'antaj chxixol ri winaq kumal ri apóstoles. Konojel ri kojonelab' k'ut tajin kákimulij kib' amaq'el pa ri raqan ja re ri nimalaj rachoch Dios, ri káb'ix Raqan Ja re Salomón che. ¹³ Man k'o tá jun chke ri nik'iaj winaq chik kukoch'o kok kuk' ri kojonelab', pune sib'alaj nim ke'il wi kumal ri winaq re ri tinimit. ¹⁴ E k'ia k'u ri xekojon che ri Qajaw Jesús, chi achijab' chi ixoqib', je ri' chi sib'alaj xek'iar ri kojonelab'. ¹⁵ Xa kumal ri kajmab'al ri tajin káka'n ri apóstoles, ri winaq xekesaj loq ri ki yawab' pa taq ri b'e, xekiya pa taq ch'at, cho taq pop rech aretaq kok'ow ri tat Pedro chxixkut, xuwi ta ne ru nanoch' káqaj pa ki wi' rech keutzirik. ¹⁶ Xuquje' ne ri winaq ri keb'el pa taq ri tinimit ri e k'o chunaqaj ri Jerusalén, xkik'am loq ri ki yawab' kachi'l ri tajin kákiriq k'ax kumal ri itzelalaj taq espiritus ri e k'o chke. Konojel k'ut xekunatajik.

Ri tat Pedro, ri tat Juan keoksax pa che'

¹⁷ Are k'u ri ki nimal sacerdotes, xuquje' konojel ri rachi'l, ri winaq ri káb'ix saduceos chke, sib'alaj k'ax kákina' chkiy ri apóstoles rumal chi sib'alaj nim ke'il wi kumal ri winaq. ¹⁸ Xekichapo, xekikoj pa che' jawije' e k'o wi ronojel u wäch ajpache'. ¹⁹ Xpe k'u jun ángel ri xtaq loq rumal ri Qajaw Dios, chaq'ab' k'ut xujaq ri porta rech ri che', xeresaj loq, xub'ij chke: ²⁰ Jix pa ri nimalaj rachoch Dios, chixtak'al chila' che ki tzijob'exik ri winaq chrij wa' we k'ak' k'aslemal ri', —xcha ri ángel chke.

²¹ Xkita ri xb'ix chke rumal ri ángel. Je k'u ri' chukab' q'ij xeb'ok pa ri nimalaj rachoch Dios, xkichap k'u ki tijoxik ri winaq.

E k'o ri apóstoles chila' aretaq ri ki nimal sacerdotes kuk' ri rachi'l xekisik'ij konojel ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xuquje' konojel ri nimaq taq tata'ib' rech kákimulij kib'. E are' taq wa' xetaqan b'i che ki k'amik loq ri apóstoles pa che'. ²² Aretaq k'ut xeopan ri taqo'n pa che', man xekiriq tá k'u ri apóstoles. Xetzelejik, xekiya u b'ixik wa'. ²³ Je wa' xkib'ij: Aretaq ri uj xujopanik xqilo chi ri che' utz b'anom che u tz'apixik, xuquje' chi ri chajinelab' e k'o chi' taq ri porta. Aretaq k'ut xqajaqo, k'á te xqilo chi man k'o tá jun chupam, —xecha chke.

²⁴ Aretaq xkita wa' we tzij ri', ri qas ki nimal sacerdotes, xuquje' ri k'amal ki b'e ri chajil taq re ri nimalaj rachoch Dios, xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes xkita'la chb'il taq kib', xkib'ij: ¿Jas ta lo ri kák'ulmataj chi na? —xecha'. ²⁵ Chanim k'ut xopan jun achi, xub'ij chke: Ri achijab' ri xkoj ala q pa che', chanim e k'o pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin kekitijoj ri winaq, —xcha chke.

²⁶ Chanim ri k'amal ki b'e ri chajil taq re ri nimalaj rachoch Dios, xe' che kilik ri apóstoles, xeuk'am k'u b'i ri chajinelab' che rachi'l. Xeuk'am loq ri tat Pedro, ri tat Juan ruk' utzil, man k'o tá k'u jas xub'an chke rumal chi kuxej rib' chkiwäch ri winaq, we ne ri are' káb'an che ab'aj kumal. ²⁷ Aretaq xek'amtaj loq, xekiya chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq ri ki mulim kib'. Xpe ri ki nimal sacerdotes, xuk'ot ki chi', xub'ij: ²⁸ ¿A mat xqab'ij chiwe ruk' pixb'enik chi man keitijoj tá chik ri winaq chrij ri Jesús? ¡Chiwilampe ri i b'anom! Kámik k'ut i jab'um ri i tijonik pa ronojel we tinimit Jerusalén. Xuquje' kib'ij chi uj ri uj ajchaq' mak che ru kámikal we achi ri' ri Jesús, —xcha chke.

²⁹ Ri tat Pedro, xuquje' ri nik'iaj apóstoles chik xech'awik, xkib'ij che: Tzrajwaxik wi are káqanimaj ri kub'ij ri Dios nab'e chuwäch ri káki'b'ij ri

winaq. ³⁰ Ri ki Dios ri qa mam ojer xuk'astajisaj ri Jesús ri xkämisaj alaḡ, ri xrip alaḡ cho ri cruz. ³¹ Tzare wa' we Dios ri' xunimarisaj u q'ij ri Jesús, xut'uyub'a pa ru wikiäq'ab', xukoj che K'amal B'e chke ri winaq, xuquje' xukoj che To'l Ke. Je' xub'an wa' rech ri winaq aj Israel käkik'ex kanima', käkik'ex ki chomanik, käkiriq k'u ri sachb'al ki mak. ³² Ri uj xqilo chi xk'astaj ri Jesús, rumal ri' ri Dios uj u kojom che q'alajisal taḡ re chkiwäch ri winaq junam ruk' ri Loq'alaj Espíritu ri u yo'm ri Dios chke ri keniman che, —xecha chke.

³³ Ri ki nimaqil ri winaq, aretaḡ xkita wa' sib'alaj xpe koyowal. Are käkaj kekikämisaj ri apóstoles. ³⁴ K'o k'u jun tata' chkixol ri ki nimaqil ri winaq, Gamaliel u b'i', are tijonel re ri Pixab', jun fariseo.* Nim kil wi ri are' kumal ri winaq. Ri are' xtak'i aḡ'anoq, xub'ij chi ke'esax na b'i' jun rat ri apóstoles. ³⁵ Te k'u ri' xub'ij chke ri ki nimaqil ri winaq: Qachalal, alaḡ aj Israel, qaḡ chomaj na alaḡ jas ri káb'an alaḡ chke we achijab' ri'. ³⁶ Chna'taj chech alaḡ chi xke' kieb' oxib' junab' wa', xwalij jun achi, Teudas u b'i', ri xub'an che rib' chi nim u b'anik. E kiejeb' ciento achijab' ri xeb'ok ruk'. Xkämisax k'u ri are', xa je ri' konojel ri e k'o ruk' xejab'unik, xk'is k'u u wäch juntir. ³⁷ B'antajinaḡ chi wa', xwalij chi jun tata', Judas u b'i', aj Galilea, aretaḡ tajin káb'an ri censo, keajilax k'u ri winaq. E k'ia k'ut ri xeb'ok ruk'. Xkämisax k'u ri are' xuquje'. Xa je ri' konojel ri e k'o ruk' xejab'unik. ³⁸ Rumal ri' kinb'ij chech alaḡ chi are utz na we käya kan alaḡ we achijab' ri', mänim ib' alaḡ kuk'. We ri tajin käkitzijoj o ri tajin kaka'no are kech ri winaq, käsach na u wäch wa'. ³⁹ We k'u ne rech ri Dios, man käkowin tä alaḡ käsach alaḡ u wäch. Chilampe alaḡ chi mäyak ne ib' alaḡ chrij ri Dios, mäch'ojin alaḡ ruk' ri Are', —xcha chke.

⁴⁰ Konojel ri ki nimaqil ri winaq xkinimaj ri xub'ij ri tat Gamaliel. Xekisik'ij k'u ri apóstoles, xekich'ayo, xekirapuj. Te k'u ri' xkiya taḡanik chke chi man k'o tä chi jumul käkitzijob'ej ri winaq pa ru b'i' ri Jesús. Te k'u ri' xekitzoqopij b'ik. ⁴¹ Ri apóstoles k'ut xeb'el b'i' chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq, xekikotik rumal chi ri Dios xuya chke chi käkiriq k'ixb'alalaj k'äxk'ol rumal ri Jesús. ⁴² Man xkitanab'a tä k'u u tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesucristo ronojel q'ij. Xekitijoj k'u ri winaq pa ri nimalaj rachoch Dios, xuquje' cho taḡ ja.

6

*Ri apóstoles kekicha' wuqub' diáconos**

¹ Pa taḡ ri q'ij ri' sib'alaj xek'iar ri kojonelab'. Are k'u ri kojonelab' ri kech'aw pa griego xkichap u yakik tzij chkiḡ ri kojonelab' ri kech'aw pa hebreo. Ri winaq ri kech'aw pa griego käkib'ij chi ri malka'nib' ri e k'o kuk' man junam tä káb'an che kilik aretaḡ käjach ri wa. ² Are k'u ri apóstoles xekimulij konojel ri kojonelab', xkib'ij k'u chke: Uj ri', ri uj apóstoles, man utz taj chi mat kəqataḡej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios max rech uj kujjachow ri wa. ³ Qachalal, tzukuj b'a' alaḡ wuqub' achijab' chxol alaḡ. We achijab' ri' rajwaxik chi utz ri ki k'aslemaal, q'alaj chi kətaḡan ri Loq'alaj Espíritu pa kanima', k'o ketamb'al, kəqaya k'u pa ki q'ab' ru jachik ri wa. ⁴ Are k'u ri uj kəqataḡej u b'anik orar, xuquje' kəqataḡej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha ri apóstoles chke ri kojonelab'.

* **5:34** Ri tata'ib' "fariseos" e are' winaq wa' aj Israel ri sib'alaj xkitaḡej u nimaxik ru Pixab' ri Moisés. Xka'n k'u nimal, xkichomaj k'ut chi e utz na chkiwäch konojel ri winaq. K'ia ki naḡ'atizam wi kib' ri man qaḡ tä are ri kub'ij ru Tzij ri Dios. * **6:** Título: Ri diáconos e are' wa' k'o keḡle'n che ki to'ik ri nik'iaj kojonelab' chik (1 Timoteo 3:8-13).

⁵ Konojel k'ut utz xkita ri xkib'ij ri apóstoles. Xkicha' k'u ri tat Esteban. Ri are' are jun tata' ri sib'alaj kákojon che ri Dios, xuquje' q'alaj chi ri Loq'alaj Espiritu kátaqan pa ranima'. Xuquje' xkicha' ri tat Felipe, ri tat Prócoro, ri tat Nicanor, ri tat Timón, ri tat Parmenas, xuquje' ri tat Nicolás ri aj Antioquía ri ojer okinaq kuk' ri winaq aj Israel, junam ru chomanik chrij ri Dios. ⁶ Te k'u ri' xekiya we achijab' ri' chkiwäch ri apóstoles. Ri e are' k'ut xkiya ki q'ab' pa ki wi', xka'n orar.

⁷ Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios xjab'un u wäch, sib'alaj xek'iar ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén. Xuquje' sib'alaj e k'ia chke ri sacerdotes aj Israel xeniman che ri Utzalaj Tzije ri ri Evangelio.

Ri tat Esteban kächapik, kák'am b'ik, käyi' k'u chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq

⁸ Sib'alaj nim k'u ru toq'ob' ri Dios k'o puwi' ri tat Esteban, xuquje' yo'm nimalaj u chuq'ab' rech kub'an nimaq taq etal chkixol ri winaq, xuquje' nimaq taq kajmab'al. ⁹ Xewalij k'u jujun achijab' ri kepe pa jun rachoch Dios ri kojom "Kech Tzogopim Achijab'" che ru b'i', xkichap k'u tzij ruk' ri tat Esteban. Xepe chi k'u nik'iaj achijab' chik chrij. E k'o ri aj Cirene, aj Alejandria, aj Cilicia, xuquje' nik'iaj chik ri e petinaq pa taq ri tinimit re Asia. ¹⁰ Man xekowin tä k'ut xkiq'atej u wäch ru tzij ri tat Esteban, rumal chi ri are' k'o u no'j, käch'aw k'u ruk' ri etamanik ri yo'm che rumal ri Loq'alaj Espiritu. ¹¹ Xekitoj k'u jujun achijab' rech kákib'ij chi qas tzij ki tom ri tat Esteban kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri qa mam Moisés xuquje' chrij ri Dios. ¹² Je ri' xka'no, xkikojola ki k'ux ri winaq xuquje' ri nimaq taq tata'lb' kachi'l ri tijonelab' re ri Pixab' rech kápe koyowal chrij ri tat Esteban. Xkimajij k'u ri tat Esteban, xkichapo, xkik'am b'i' chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq. ¹³ Xuquje' xekitzukuj achijab' rech kákib'ij ri man qas tzij taj chrij ri tat Esteban. We winaq ri' kákib'ij: We achi ri' man kákos tä chub'ixik ri äwas u b'ixik chrij we loq'alaj rachoch Dios ri' ri qech uj, xuquje' chrij ru Pixab' ri qa mam Moisés. ¹⁴ Qa tom k'ut ri are' kub'ij chi we Jesús ri' ri aj Nazaret kusach na u wäch we nimalaj rachoch Dios ri', xuquje' kuk'ex na ronojel ri uj u naq'atajisam wi kan ri qa mam Moisés, —xecha ri'.

¹⁵ Te k'u ri' ri ki nimaqil ri winaq xuquje' konojel ri e t'uyul pa ri q'atb'al tzij, aretaq xeka'y che ri tat Esteban, xkilo chi ru palaj are je' jas ru palaj jun ángel.

7

Ri tat Esteban kuq'alajisaj ru Loq' Pixab' ri Dios chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq

¹ Xpe ri ki nimal sacerdotes, xuta' k'u che ri tat Esteban, xub'ij: ¿A qas tzij wa' ri tajin káb'ix chawij? —xcha che.

² Xch'aw k'u ri tat Esteban, xub'ij chke konojel: Loq'alaj taq qachalal, alaq k'amal taq qa b'e, tampe alaq ri kinb'ij, —kácha'. Ri qa Dios, ri sib'alaj nim u q'ij, xuk'ut rib' chuwäch ri qa mam Abraham ojer aretaq k'o pa taq ri juyub' re Mesopotamia, k'ä mäjoq káq'ax are' pa ri tinimit Harán. ³ Xub'ij che: "Chaya kan ra tinimit, xuquje' konojel ri awachalaxik, rech kate' pa ri ulew ri kink'ut na chawäch," —xcha che. ⁴ Xel k'u b'i ri qa mam Abraham pa ri ki tinimit ri winaq aj Caldea, xe'k, xk'o'ji pa Harán. Te k'u ri', aretaq káminaq chi ru tat, xk'am loq rumal ri Dios waral pa we tinimit ri k'o wi alaq kámik. ⁵ Man xyl' tä k'u ch'äqap ulew che rechb'al ri qa mam Abraham pa we tinimit ri' rumal ri Dios, man k'o tä k'u ne jun alaj ch'äqap ri kuya' kák'o'ji wi. Xub'ij k'u ri Dios che chi kápe na ri q'ij aretaq ri are' kärechb'ej na ri ulew, kákanaj

kan wa' we ulew ri' chke ri ralk'ual aretaq kākām ri are', pune ta ne māja' k'o ralk'ual ri qa mam Abraham pa taq ri q'ij ri'. ⁶ Xuquje' xub'ij ri Dios che chi ri ralk'ual ri kil na ki wäch kek'oji na pa jun tinimit chik, ri man ki tinimit taj. Kek'oji na pa ki q'ab' ri winaq jela', kepatānin na chke. Are kiejeb' ciento junab' kākiriq na k'āx chila', —xcha ri Dios. ⁷ Xuquje' xub'ij ri Dios che: "Ri in king'at na tzij pa ki wi' ri nik'iaj winaq chik ri kekojow na che patānil taq ke. Keb'el k'u na loq chila', kinkipatānij na waral ri'," —xcha ri Dios che. ⁸ Xuquje' xub'an jun trato ri Dios ruk' ri qa mam Abraham. Che retal ri trato xtaqan ri Dios chi kāk'at ru cuerpo jun achi o jun ala.* Rumal ri' ri qa mam Abraham, aretaq ilom chi u wäch ri alaj a Isaac ru k'ojol, chuwaqtaq q'ij xukoj ri etal che ru cuerpo. Xuquje' je' xub'an ri tat Isaac che ri a Jacob ru k'ojol, ri tat Jacob xuquje' xukoj ri retal ri trato chke ru k'ojol ri are', xq'at ri ki cuerpo. Ri kab'lajuj u k'ojol ri tat Jacob e are wa' ri ojer taq ki mam konojel ri winaq aj Israel kāmik, —kācha'.

⁹ Ri ralk'ual ri tat Jacob, ri qa mam ojer, k'āx xkina' che ri a José ri ki chaq', † xkik'iyij k'ut rech kāk'am b'i pa Egipto. Ri Dios k'ut, k'o ri Are' ruk' ri a José.

¹⁰ Xuto' k'ut pa konojel taq ri k'āx'ol ri xuriqo. Xuya u no'j, xuya che chi utz kil wi rumal ri Faraón ri nim taqanel puwi' ri Egipto. Aretaq achi chik ri a José, ri Faraón xukoj ri are' che q'atal tzij puwi' ronojel ri Egipto, xuquje' xukoj ri are' che taqanel puwi' ri rachoch. Ronojel k'ut xuya pu q'ab', —kācha'.

¹¹ Xpe k'u wi'jal xuquje' nimalaj k'āx'ol puwi' ronojel ri Egipto, xuquje' puwi' ronojel ri Canaán. Ri qa nan qa tat ojer man k'o tā chi ri kākitiyo. ¹² Are k'u ri tat Jacob, aretaq xuto chi k'o triko pa Egipto, xeutaq b'i ri u k'ojol jela'. Ri kab'lajuj u k'ojol ri tat Jacob, e are k'u wa' ri qa mam ojer. Are k'u nab'e mul wa' ri xeb'e' pa Egipto. ¹³ Chukamul chik ri xeb'e'k, are chi' ri tat José xuk'ut rib' chkiwäch ri rachalal, xretamaj k'u ri nim taqanel, ri Faraón, jachin taq ri rachalaxik ri tat José. ¹⁴ Xtaqan k'u ri tat José chuk'amik ri Jacob ru tat, xuquje' konojel ri nik'iaj rachalaxik. E oxk'al olajuj winaq k'u wa' chkonojel.

¹⁵ Je' u q'axik wa' ri tat Jacob pa Egipto junam kuk' ri rachalaxik, chila' k'ut xkām wi. Xuquje' chila' xekām wi ri kab'lajuj u k'ojol, ri ojer taq qa mam.

¹⁶ Xk'am k'u loq ri ki cuerpo pa Siquem rech kemuq pa ri muqub'al ri xuloq' ri qa mam Abraham chke ru k'ojol ri tat Hamor aj Siquem ruk' ru rajil ri are', —kācha'.

¹⁷ Aretaq k'ut xa jub'iq' kraj man kopan ri q'ij ri káb'antajik jas ru b'im ri Dios ruk' juramento che ri qa mam Abraham, ri tinimit Israel xnimarik, sib'alaj xek'iar k'u ri qa winaqil pa Egipto. ¹⁸ Are chi' k'ut xok chi na jun taqanel chik puwi' ri Egipto ri man retam tā u wäch ri tat José. ¹⁹ We nim taqanel ri' xna'w che ki sub'ik ri qa winaqil, xub'an k'u etzelal chke ri qa nan qa tat ojer. Xub'an k'āx chke, xeutaqo rech kekiwonob'a kan ri alaj taq kalk'ual ri te' xil ki wäch rech xaq kekāmik. ²⁰ Pa taq k'u ri q'ij ri' xil u wäch ri alaj a Moisés. Are sib'alaj utz xil wi rumal ri Dios. Ru nan u tat xekowinik xkik'iyisaj na oxib' ik' cho kachoch. ²¹ Aretaq k'ut xajwatajik chi xkiya kanoq, xriqtaq rumal ru mia'l ri Faraón ri taqanel puwi' ri Egipto, xuk'am b'i cho rachoch, xuk'iyisaj, xub'an ralb'al che. ²² Je ri' ri a Moisés xk'ut ronojel u wäch etamb'al re Egipto chuwäch, xuquje' ronojel u wäch no'j. Rumal wa' ri a Moisés xk'oji nimalaj u no'j. Nim chi k'u u q'ij ri are'. Xq'alajin k'u wa' aretaq xch'awik, xuquje' pa ronojel ri xub'ano, —kācha'.

* **7:8** Ri u kojik ri etal ri' che ru cuerpo jun ala o jun achi are wa' káb'ix "circuncisión" che, retal ri trato ri xub'an ri Dios ruk' ri Abraham ri ojer ki mam ri winaq aj Israel. † **7:9** Ri a José ri ki chaq' ru k'ojol ri Jacob, are xuquje' jun chke ri ojer ki mam ri winaq aj Israel kāmik.

²³ Aretağ tz'aqat chik kawinağ u junab', xpe pa ranima' ri ki solixik ru winağil, ri winağ aj Israel. ²⁴ Chila' xril jun chke ru winağil ri tajin káb'an k'äx che rumal jun aj Egipto. Xe' k'ut, xuto', xukâmisaj k'u ri aj Egipto chutojik u k'exel ri k'äx ri xub'an che ri aj Israel. ²⁵ Xuchomaj k'u ri tat Moisés chi ru winağil kâkich'ob' na chi ri Dios kukoj na ri are' che ki tzoqopixik. Ri e are' k'ut man xkich'ob' tä wa'. ²⁶ Chukab' q'ij chik ri tat Moisés xeuriq kieb' winağ aj Israel ri tajin kech'ojinik, kraj k'ut kujach ki wäch, kuya utzil chkixol, xub'ij chke: "Ri alağ achalal ib' alağ. ¿Jas che k'äx káb'an alağ chb'il tağ ib' alağ?" — xcha chke. ²⁷ Are k'u ri jun ri tajin kub'an k'äx che ri rachi'l, xupağchij apan ri tat Moisés jela', xub'ij che: "¿Jachin xatkojow che tağanel xuquje' che q'atal tzij pa qa wi'?" ²⁸ ¿A kawaj kinakâmisaj jas ri xab'an che ri jun aj Egipto iwir?" — xcha che. ²⁹ Aretağ ri tat Moisés xuta wa' we tzij ri', xanimaj b'ik, xel b'i pa Egipto, xe' pa Madián. Xk'oji k'u chkixol winağ ri man u winağil taj. Chila' k'ut xk'uli'k. Xil ki wäch kieb' u k'ojol, —kâcha'.

³⁰ Ok'owinağ chi k'u kawinağ junab', xuk'ut rib' jun ángel chuwäch pa ri juyub' ri kätz'inowik, nağaj che ri nim juyub', Sinaí u b'i'. Ri ángel k'o pa ri q'ağ' rech ri juwi' k'ix ri tajin kâk'atik. ³¹ Sib'alaj k'u xukajmaj wa' ri tat Moisés aretağ xrilo. Aretağ xqeb' ruk' rech qas kârilo, xuto chi xch'aw loğ ri Qajaw Dios, xub'ij: ³² "In ri' ri ki Dios ri a mam ojer, ru Dios ri a mam Abraham, ru Dios ri a mam Isaac, ru Dios ri a mam Jacob," — xcha'. Are k'u ri tat Moisés xuxej rib', xb'irb'itik, man xukoch' tä chik xrilo. ³³ Xub'ij k'u ri Qajaw Dios che: "Chewesaj ra xajäb', rumal chi ri ch'äqap ulew ri at k'o wi are loğ'alaj ulew wa'. ³⁴ Qas tzij wilom ri k'äx ri tajin kâkiriq ri nu winağ pa Egipto. Nu tom ri koq'ej ri winağ, rumal k'u ri' in qajinağ loğ che ki to'ik, rech ketzoqopitajik. ¡Tasa!j'mpe! Katintağ na b'i pa Egipto," — xcha ri Qajaw Dios che, —kâcha ri tat Esteban.

³⁵ Are ri tat Moisés xetzelağ u wäch kumal ri winağ aj Israel. Xkib'ij che: "¿Jachin xatkojow pa qa wi' che tağanel, xuquje' che q'atal tzij?" — xecha che. Pune je ri', are ri are' ri xutağ b'i ri Dios che tağanel pa ki wi' xuquje' che to'l ke. Je' xub'an ri Dios rumal ri ángel ri xuk'ut rib' chuwäch pa ri juwi' k'ix. ³⁶ Ri tat Moisés are ri are' ri xeresaj loğ ri qa nan qa tat ojer pa Egipto. Xub'an nimağ tağ k'utb'al xuquje' tağ kajmab'al pa Egipto, pa ri Kiäq Mar, xuquje' pa tağ ri juyub' ri kätz'inowik. Kawinağ junab' k'ut xub'an wa'. ³⁷ Are wa' ri tat Moisés ri xub'ij chke ri winağ aj Israel: "Ri Dios kucha' na jun chke ri i winağil, kutağ k'u na rech kok che q'alajisal re ru Loğ' Pixab', je' jas ri xinutağ in. Rajwaxik k'ut chi kinimaj ronojel ri kub'ij chiwe," — xcha chke. ³⁸ Tzare k'u ri' ri tat Moisés ri xk'oji chkixol ri winağ aj Israel ri ki mulim kib' pa ri juyub' ri kätz'inowik, xuquje' xk'oji ri are' ruk' ri ángel ri xch'aw ruk' puwi' ri nim juyub', Sinaí u b'i',[‡] xuquje' kuk' ri qa nan qa tat ojer. Xuquje' xuta ri tzij ri kuya ri qas k'aslemal, xuk'am k'ut, xuya loğ wa' chqe uj, —kâcha ri tat Esteban chke.

³⁹ Ri qa mam ojer k'ut, man xkaj taj xeniman che, xane xa xketzelağ u wäch. Xkipağchij ri qa mam Moisés, xkirayij pa kanima' ri ki tzelejik jumul chik pa Egipto. ⁴⁰ Xkib'ij che ri tat Aarón: "Cheab'ana jujun qa tiox ri kenab'ej na chqawäch, rumal chi man qetam taj jas xuk'ulmaj we tat Moisés ri xujesan loğ pa Egipto," — xecha che. ⁴¹ Xka'n k'u jun ki tiox ri je' kâpe jun alaj ama' wakäx, xekikâmisaj tağ awaj, xekisipaj k'u cho ri ki tiox ri xka'no. Xka'n k'u jun nimağ'ij, xekikot ruk' ri jun tiox ri xaq e are' xeb'anowik. ⁴² Rumal ri' ri

[‡] 7:38 Ri nim juyub' Sinaí are xuquje' kâkoj juyub' Horeb che ru b'i'.

Dios xutas rib' chkij, xeutzogopij kanoq rech kekiq'ijilaj ri q'ij, ri ik', ri ch'imil, je' jas ri káb'ix pa ri ki wuj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios:

Winaq aj Israel, pa taq ri kawinaq junab' ri xixk'oji pa ri juyub' ri kätz'inowik, ¿a xeikämisaj lo awaj che kisipaxik wa' chnuwäch in?

43 Man je' taj xib'ano, xane are xeiq'ijilaj nik'iaj taq dioses. Are xitelej ri rachoch ri dios, Moloc u b'i' (are jun carpa wa' ri rachoch ri ki dios Moloc),

xuquje' ru ka'yeb'al ru ch'imil ri i dios, Renfán u b'i'.

Xaq e tiox ri' ri ix xixb'anowik rech keiq'ijilaj,

Xa rumal wa' kixinwesaj na b'i pa ri i tinimit ix, kixintaq k'u na b'i pa jun tinimit chik ri naj k'o wi, k'ä jela' ch'äqäp che ri tinimit Babilonia,

—xcha ri Dios chke.

44 Ri qa nan qa tat ojer, aretaq xkib'inib'ej ri juyub' ri kätz'inowik, k'o ri rachoch Dios kuk'.[§] Are wa' ri b'anom ruk' manta, ri k'o wi ri tz'alam taq ab'aj re ri Pixab'. Je' k'u u b'anik wa' jas ri xub'ij ri Dios che ri qa mam Moisés, aretaq xub'ij che chi kub'an jun rachoch Dios ri je' u b'anik jas ri k'utum chuwäch.

45 Ri qa nan qa tat ojer xkechb'ej wa' we rachoch Dios ri' pa ki q'ab' ri ki nan ki tat ri e are'. Aretaq k'ut ri winaq ri' rachi'l ri tat Josué xeb'okik, xek'oji pa ri kulew ri nik'iaj winaq chik ri esam b'i chkiwäch rumal ri Dios, xkik'am b'i ri rachoch Dios kuk'. Xeq'ijilan k'u chupam k'ä pa ru q'ijol ri qa mam David ojer.

46 Ri nim taqanel David nim xil wi rumal ri Dios, je ri' chi xuriq nimalaj utzil pa ru k'aslemal. Rumal ri' are u rayinik kuyak jun qas rachoch ri Dios. Are Dios wa' ru Dios ri qa mam Jacob ojer xuquje'.⁴⁷ Are k'u ri tat Salomón ru k'ojol ri tat David xyakow wa' we ja ri' che ri Dios aretaq xok che taqanel.

48 Pune ri Nimalaj Dios aj Chikaj man käk'oji tä pa jun ja ri xa b'anom kumal winaq, jas ri xub'ij ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios:

49 Ri kaj are nu t'uylulib'al
ri kintaqan wi puwi' ronojel,
are k'u ri ulew je' ta ne ruxlanib'al
ri waqan.

¿Jas k'u u wäch ri ja
ri kiwaj kiyak chwe?

—kächa ri Qajaw Dios,
¿o jawije' k'o wi ri uxlanib'al
ri kinuxlan wi?

50 ¿A mat are ri in ri xinb'anow
ronojel ri k'olik?

—xcha ri Dios, —xcha ri tat Esteban.

51 Ri tat Esteban xutagej u b'ixik chke ri ki nimaqil ri winaq: Ri alağ sib'alaj ab'ajarinaq ri anima' alağ. Ri anima' alağ man keniman tä che ri Dios, man kok tä k'u ru tzij pa jolom alağ. Alağ xaq junam kuk' ri man e kojonelab' taj. Ri alağ amağ'el käg'atej alağ u wäch ri Loq'alaj Espiritu. Junam alağ kuk' ri mam alağ ojer, —kächa'.⁵² ¿A k'o lo jun chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri mat xb'an k'äx che kumal ri mam alağ ojer? Man k'o tä jun, xane xekikämisaj ri xeyo'w loğ u b'ixik chi käpe na ri Cristo ri Jikomalağ Patänil re ri Dios.* Are k'u wa' ri xjach alağ pa ki q'ab' ri winaq, xkämisaj alağ.⁵³ Ru Pixab' ri Dios ri xyi' nab'e kanoğ kumal ri ángeles che ri qa mam Moisés, are Pixab' wa' ri xyi' chech alağ. Pune je ri', ri xub'an ri Dios rech käyatağ ri Pixab' pa q'ab' alağ, man känimaj tä alağ wa', —xcha ri tat Esteban chke.

§ 7:44 Chawila' ri tzij "rachoch Dios" pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento. * 7:52 Ri Jikomalağ Patänil re ri Dios are ri Cristo, ri To'l Qe, ri xkib'ij loğ ri ojer taq q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

Käkämisax ri tat Esteban kumal ri winaq

⁵⁴ Ri winaq, aretaq xkita wa' we tzij ri', sib'alaj xpe koyowal che ri tat Esteban, xkimut'ut'ej ri ki ware chrij chuk'utik ri nimalaj koyowal. ⁵⁵ Are k'u ri are' qajinaq ri Loq'alaj Espiritu puwi', xka'y chikaj, xril k'u ri je'lalaj u juluwem ri Dios, xuquje' xril ri Jesús, tak'al pa ru wikiäq'ab' ri Dios. ⁵⁶ Xub'ij k'ut: ¡Chilampe ala! —xcha'. Kinwil ri kaj jaqталik, xuquje' kinwil ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq† k'o pa ru wikiäq'ab' ri Dios, —xcha chke.

⁵⁷ Ri nimaq taq tata'ib' xkitz'apij ri ki xikin, sib'alaj ko xkiraqagej ki chi'. Xaq jun xkiyo' xeb'e' chrij ri tat Esteban. ⁵⁸ Xkesaj b'i chrij ri tinimit, xkik'iaq k'u che ab'aj. Ri achijab' k'ut ri xeb'anow tzij chrij ri are' xkiya kan ri katz'iaq ruk' jun achi, Saulo u b'i'. ⁵⁹ Aretaq tajin käkik'iaq che ab'aj, ri tat Esteban xub'an orar, xuta' toq'ob' che ri Qajaw Jesús, xub'ij: Qajaw Jesús, k'ama la ri wanima', —xcha'.

⁶⁰ Te k'u ri' xxuki'k, ko xuraq u chi', xub'ij: Tat, mäya la wa' we mak ri' chkij, —xcha ri tat Esteban.

Xuwi xb'itaj wa' rumal, xel ranima'.

8*Ri tat Saulo kub'an k'äx chke ri kojonelab'*

¹ Ri tat Saulo utz xrilo chi xkämisax ri tat Esteban.

Qas k'u pa ri q'ij ri xkäm ri are' xchaptaj u b'anik nimalaj k'äx chke ri qachalal kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén. Konojel k'ut xejab'ux b'ik. E k'o xeb'e' pa taq ri tinimit re Judea, e k'o nik'iaj chik xeb'e' pa taq ri tinimit re Samaria. Xuwi ri apóstoles xekanaj kanoq. ² Xepe k'u jujun achijab' ri qas keniman che ri Dios, xkik'am b'i ri tat Esteban, xe'kimuqu kanoq. Sib'alaj xeb'oq' k'u chrij. ³ Are k'u ri tat Saulo xutaqej u b'anik k'äx chke ri qachalal kojonelab'. Xok cho taq ja, xeucharchatej b'i achijab', ixoqib', xeukoj k'u pa che'.

Kätzjox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa Samaria

⁴ Are k'u ri kojonelab' ri xeb'el b'i pa ri tinimit Jerusalén, xkitzijoq ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio apawije' chi' ri xeb'e' wi. ⁵ Ri tat Felipe xe' pa jun tinimit re Samaria, chila' k'ut xuchaplej ki tzijob'exik ri winaq chrij ri Cristo. ⁶ Ri winaq xkimulij kib' chrij ri tat Felipe. Sib'alaj xkitatab'ej ri tzij ri xub'ij. Xuquje' xkil ri kajmab'al taq etal ri tajin kub'ano. ⁷ E k'ia k'u ri winaq ri e k'o itzelalaj taq espíritu chke. Xeutzir k'u wa' we winaq ri'. Ri itzelalaj taq espíritu, aretaq xeb'el chke ri winaq, xkiraq ki chi', xeb'e'k. E k'ia k'u ri kāmīnaq ki cuerpo ri xekunatajik, xuquje' e k'ia ri u b'anom k'äx ri kaqan, ri man xekowin taj xeb'inik. Ri e are' xuquje' xekunatajik. ⁸ Je ri' chi konojel ri winaq pa ri tinimit ri' sib'alaj xekikotik.

⁹ K'o k'u jun tata' pa ri tinimit ri', Simón u b'i', ri nab'e kanoq xub'an ri itzinik, xesub' ri winaq aj Samaria rumal. Xub'an che rib' chi ri are' sib'alaj nim u b'anik pa ri tinimit. ¹⁰ Konojel k'u ri winaq chi ak'alab' chi ri'jab' sib'alaj xkitatab'ej ri kub'ij ri achi ri', xkib'ij: We achi ri' are k'o ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios ruk', —xecha'. Ri Nimalaj u Chuq'ab' ri Dios, —xuchix che ri are'.

¹¹ Ojer chi k'u ri' e sub'um loq ri winaq rumal ri itzinik ri tajin kub'ano. Rumal k'u ri' sib'alaj xkikoj ri xub'ij. ¹² Aretaq k'ut ri winaq xkinimaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xutzijoq ri tat Felipe chke chrij ru taqanik ri Dios,

† 7:56 Ri Jesús xukoj we b'i'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi kápetik.

xuquje' chrii ri Jesucristo, xa je ri' e k'ia chke xb'an ki qasna', chi achijab' chi ixoqib'. ¹³ Xuquje' ne ri tat Simón xkojonik, xb'an u qasna', xuchaplej k'u rachi'laxik ri tat Felipe. Sib'alaj xukajmaj ri nimaq taq kajmab'al, xuquje' ri nimaq taq etal ri xeb'antajik.

¹⁴ Aretaq ri apóstoles ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén xkito chi ri winaq pa Samaria xkinimaj ru Loq' Pixab' ri Dios, xekitaq b'i ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan jela'. ¹⁵ Aretaq xeopanik, xka'n orar pa ki wi' ri kojonelab' aj Samaria rech kâqaj ri Loq'alaj Espiritu pa ki wi'. ¹⁶ Je ri', rumal chi man k'o tä jun chke qajinaq ri Loq'alaj Espiritu puwi'. Xuwi b'anom ki qasna' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. ¹⁷ Te ri' ri tat Pedro, ri tat Juan xkiya ri ki q'ab' pa ki wi' ri kojonelab', xqaj k'u ri Loq'alaj Espiritu pa ki wi'.

¹⁸ Ri tat Simón xrilo chi aretaq ri apóstoles xkiya ri ki q'ab' pa ki wi' ri kojonelab', xqaj ri Loq'alaj Espiritu pa ki wi', xpe k'u ri are', xuchi'j puaq chke. ¹⁹ Xub'ij: Ya alaḡ we chuq'ab' ri' chwe in xuquje', rech apachin ri kinya ri nu q'ab' puwi' kâqaj ri Loq'alaj Espiritu puwi', –xcha chke.

²⁰ Xub'ij k'u ri tat Pedro che: Utz na we ta ri rajil la käsach u wäch wa' uk' la, rumal chi kâchomaj la chi ri kusipaj ri Dios kuya' kâloq' wa' ruk' puaq. ²¹ Man k'o tä e la quk' pa we chak ri', man ya'tal tä k'u wa' che la, rumal chi man jikom tä ri anima' la chuwäch ri Dios. ²² Ya la kan wa' we etzelal ri' ri chomam la. B'ochi'j b'a' la ri Dios, ta' la toq'ob' che chi käsachtaj ri mak la, are k'u ri' ri itzel chomanik ri xk'iy pa anima' la. ²³ Q'alaj k'ut chi k'o ri k'äx ri t'uuyul pa ri anima' la. Are wa' ru xera' ri etzelal. Je' ta ne chi ri lal chaptajinaq la rumal we etzelal ri', –xcha ri tat Pedro che ri tat Simón.

²⁴ Xch'aw k'u ri tat Simón, xub'ij che ri tat Pedro: B'ana b'a' alaḡ orar pa nu wi' chuwäch ri Qajaw Dios, rech man kinriq tä ne jub'iq' ri k'äx ri xb'ij la chwe, –xcha che.

²⁵ Aretaq ri kieb' apóstoles xeto'taj chub'ixik ru b'anom ri Dios pa ri ki k'aslemaḡ, xuquje' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, xetzelej b'i pa Jerusalén. Xkitzijoj kan ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa taq ri alaj taq tinimit re Samaria ri xeok'ow wi.

Ri tat Felipe kätzjon ruk' jun achi nim u b'anik aj Etiopía

²⁶ Te k'u ri' jun ángel xuch'ab'ej ri tat Felipe, xub'ij che: Chatwalij b'a', jat pa ru mox ri relb'al q'ij pa ri b'e ri kel b'i pa ri tinimit Jerusalén, kâxuli pa Gaza, –xcha che.

We b'e ri' are wa' ri kâq'atan pa ri jujub' ri kätz'inowik. ²⁷ Xwalij k'u b'i ri tat Felipe, xe'k. Xuriq k'u jun tata' aj Etiopía pa ri b'e. Are jun tata' eunuco,* –kuchixik. We achi ri' sib'alaj nim u b'anik, are kilow ronojel ri jastaq re ri chichu' ri kâkoj Candace che ru b'i'. Ri ixoq ri' are ri nim taqanel pa ki wi' konojel ri aj Etiopía. Ri tata' ri' u petik pa ri tinimit Jerusalén ri xuq'ijilaj wi ri Dios. ²⁸ Tzelejem k'u re pa ru tinimit, t'uuyul pa ru carreta,† tajin kusik'ij ri wuj ri xutz'ib'aj ri qa mam Isaías, q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. ²⁹ Ri Espiritu rech ri Dios xub'ij che ri tat Felipe: Chatqeb' ruk' we jun carreta ri', chawachi'laj b'ik, –xcha che.

³⁰ Aretaq xqeb' ri tat Felipe, xuto chi ri tata' tajin kusik'ij ri wuj ri u tz'ib'am ri qa mam Isaías, xuta' k'u che: ¿A kâch'ob' la jas kel kub'ij ri tajin käsik'ij la? –xcha che.

* **8:27** Ri eunuco are jun achi ri xtas chkij ri nik'iaj achijab' rech kub'an na jun chak ri sib'alaj nim u b'anik. † **8:28** Ri carreta ri' are jas jun carruaje ri kâjik' kumal ri kiej, kek'oji k'u ri winaq chupam che ri b'inem.

³¹ Ri tata' xub'ij che: ¿Jas ta kinb'an in chuch'ob'ik wa' we man k'o jachin ri káb'in chwe jas kel kub'ij ri tajin kinsik'ij? —xcha che.

Xub'ij k'u che ri tat Felipe chi kápaq loq pa ri carreta, kát'uyi b'i ruk' are'.

³² Jawije' ri tajin kusik'ij wi ri tata' pa ru Loq' Pixab' ri Dios, je wa' kub'ij: Je' jas ri káb'an che jun chij
ri kák'am b'i pa pilik,
je' xb'an che ri are'.

Je' jas jun alaj chij
ri man kuraq tä u chi'
aretaq kásokax ri rismal,
je' xub'an ri are', man k'o tä
jas xub'ij.

³³ Xqasax u q'ij ri are'. Pune man k'o tä
u mak, xq'at tzij puwi'.
Man jikom tä k'ut ri xb'an che,
man k'o tä k'u jun ri xto'wik.

¿Jachin ta k'u ri kákowin che
ki tzijoxik jas ki b'anik ri winaq
ri xil ta ne ki wäch rumal ri are'?

Man k'o tä jun, rumal chi xesax b'i
pa ri tinimit, xk'am k'u b'ik
pa kámisaxik,

—kächa ru Loq' Pixab' ri Dios ri tajin kusik'ij ri tata'.

³⁴ Xub'ij ri tata' ri nim u b'anik che ri tat Felipe: B'ana b'a' la toq'ob', b'ij la chwe, ¿jachin chrij tajin käch'aw ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios? ¿A are ri are' ri tajin käch'aw chrij chb'il rib', o are jun chik ri kub'ij? —kächa che.

³⁵ Xch'aw k'u ri tat Felipe. Ruk' we tzij ri' ri tajin kusik'ij ri aj Etiopía, xuchaplej u tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesús. ³⁶ E b'enaq pa ri b'e, ok'owem káka'n chuchi' jun ja', ri tata' aj Etiopía xub'ij che ri tat Felipe: K'o joron waral, ¿a mat kuya' káb'an nu qasna' chi'? —xcha ri'.

³⁷ Ri tat Felipe xub'ij che: We qas tzij kákojon la, kuya' káb'an ri qasna' la, —xcha che.

Xch'aw k'u ri are', xub'ij: Kinkojo chi ri Jesucristo are ru K'ojol ri Dios, —xcha'.

³⁸ Xtaqan k'u chutak'b'axik ri carreta. Ri kieb' xeqaj pa ri ja', xb'an k'u u qasna' ri tata' rumal ri tat Felipe. ³⁹ Aretaq xeb'el loq pa ri ja', ri Espírítu rech ri Qajaw Dios xuk'am b'i ri tat Felipe. Ri tata' ri nim u b'anik aj Etiopía man xril tä chi u wäch. Xutaqej k'u ru b'e ri are', sib'alaj xkikot ranima'. ⁴⁰ Are k'u ri tat Felipe te' kárido chi k'o ri are' pa ri tinimit Azoto. Xel b'ik jela', b'enam re pa ri tinimit Cesarea. Pa ronojel tinimit ri xok'ow wi xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq k'ä xopana pa Cesarea.

9

Waral káqil wi ru k'exik ru k'aslemal ri tat Saulo

¹ Are k'u ri tat Saulo sib'alaj royowal chkij ri winaq ri e kojoninaq che ri Qajaw Jesús. Ri are' kraj keukámisaj. ¡Xeuxib'ij k'ut! Rumal ri' xe' ri are', xtzijon ruk' ri ki nimal sacerdotes ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. ² Xuta' che chi kuya' b'i jujun taq wuj che, ri kub'ij wi chi yo'm taqanik pu q'ab' rech kok pa taq ri rachoch Dios pa ri tinimit Damasco. Je ri' rech keutzukuj ri keniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, chi achijab' chi ixoqib', che ki chapik rech keuk'am loq che koksaxik pa che' pa ri tinimit Jerusalén. ³ B'enaq k'u pa ri b'e, k'o ri are' chunaqaj ri tinimit Damasco, xaq te'talik k'ut xtunun jun nimalaj

saqil chrij ri xpe chikaj. ⁴ Xtzaq k'u pulew, te' xuto chi k'o jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij: Saulo, Saulo, ¿jas che tajin kab'an we nimalaj k'ax ri' chwe? —xcha ri'.

⁵ Ri tat Saulo xub'ij: ¿Jachin ri lal, Tat? —xcha che.

Ri jun ri xch'awik xub'ij: ¡In ri' ri Jesús! Ri k'ax ri tajin kab'ano, are chwe In ri tajin kab'an wi wa'. Xaq je ri' ri at tajin kariq k'ax jas ri kub'an ri wakax ri kukoj aqan che ri jun che' t'ist'ik u wi', —xcha che.

⁶ Ri tat Saulo xuxej rib', xb'irb'itik, xub'ij: Tat, ¿jas kaj la chi kinb'ano? —xcha'.

Xub'ij k'u ri Qajaw Jesús che: Chatwalijog, jat pa ri tinimit, káb'ix k'u na chawe jas ri rajwaxik kab'ano, —xcha che.

⁷ Ri achijab' ri e b'enaq pa ri b'e ruk' ri tat Saulo sib'alaj xkixej kib' rumal chi xkita ri ch'ab'al, man k'o tä k'u jachin xkilo. ⁸ Xwalij k'u ri tat Saulo, xujaq ru waq'äch, man xkowin tä k'ut xka'yik. Rumal ri' xa xyugex b'i che ru q'ab', xk'am b'i pa ri tinimit Damasco. ⁹ Chila' k'ut xk'o'ji wi oxib' q'ij, man xkowin taj xka'yik. Man k'o tä k'u jas xutijo.

¹⁰ K'o k'u jun kojonel pa ri tinimit Damasco, Ananías u b'i'. Xuk'ut rib' ri Qajaw Jesús chuwäch, xub'ij che: ¡Ananías! —xcha che.

Ri are' xch'awik, xub'ij: In k'olik ri', Wajaw, —xcha che.

¹¹ Ri Qajaw Jesús xub'ij che: Chatwalij b'a', jat pa ri jun b'e ri káb'ix “Jikom” che. Aretaq katopan pa rachoch ri tat Judas, chata' che we k'o ri jun achi chila' aj Tarso, Saulo u b'i'. Chanim ri' tajin kub'an orar. ¹² K'o ri xuk'ut ri Dios chuwäch. Xril jun achi, Ananías u b'i', ri xok b'i ruk', xuya ru q'ab' puwi' rech kákowinik káka'y jumul chik, —xcha ri Qajaw Jesús che.

¹³ Xch'aw k'u ri tat Ananías, xub'ij: Qajaw, e k'ia ri ki b'im chwe chrij we achi ri' chi u b'anom k'ia u wäch k'ax chke ri winaq pa ri tinimit Jerusalén ri e kojoninaq che la. ¹⁴ Ulinaq k'u waral, yo'm loq taqanik pu q'ab' kumal ri ki nimaqil sacerdotes che ki chapik b'i konojel ri kákikoj ri b'i' la aretaq káka'n orar, —xcha che.

¹⁵ Xub'ij k'u ri Qajaw Jesús che: ¡Jat b'a'! Are rumal chi we achi ri' cha'tal wumal rech kutzijo'j ri Utzalaj Tzij chwij In chke ri winaq re ri nik'iaj taq tinimit chik, chke ri ketaqan pa ki wi', xuquje' chke ri winaq aj Israel.

¹⁶ Kink'ut k'u na chuwäch jas ri nimalaj k'ax ri rajwaxik kuriq na ri are' rumal wech in, —xcha ri Qajaw Jesús che ri tat Ananías.

¹⁷ Xe' k'u ri tat Ananías. Xok b'i pa ri ja ri k'o wi ri tat Saulo, xuya ru q'ab' puwi', xub'ij k'u che: Wachalal Saulo, ri Qajaw Jesús, ri xuk'ut rib' chuwäch la pa ri b'e ri petinaq wi la, xinutaq loq uk' la rech kákowin la káka'y chi na la, xuquje' rech káqaj ri Loq'alaj Espíritu puwi' la, —xcha che.

¹⁸ Chanim k'ut xetzaq loq je' ta ne jujun solot pu waq'äch ri tat Saulo. Je ri' xkowinik xka'y jumul chik ri are'. Xwalij k'ut, xb'an u gasna'. ¹⁹ Te k'u ri' xwi'k, xpe chi jumul ru chuq'ab'. Xk'o'ji k'u na kieb' oxib' q'ij kuk' ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Damasco.

Ri tat Saulo kutzijo'j ru Loq' Pixab' ri Dios pa ri tinimit Damasco

²⁰ Te k'u ri' ri tat Saulo xuchaplej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios pa taq ri rachoch Dios, kub'ij k'u chke ri winaq chi ri Jesús are ri u K'ojol ri Dios. ²¹ Konojel k'u ri xkita ru tzij sib'alaj xkikajmaj wa', xkib'ij: ¿A mat are wa' ri achi ri kub'an k'ax chke ri winaq pa Jerusalén ri kákikoj ru b'i' ri Jesús aretaq káka'n orar? ¿A mat are ulinaq waral che ki chapik b'ik, che ki jachik pa ki q'ab' ri ki nimaqil sacerdotes? —xecha ri'.

²² Are k'u ri tat Saulo ruk' nimalaj chuq'ab' xch'awik, xuq'alajisaj k'ut chi ri Jesús gas tzij Are ri Cristo, ri To'l Qe, je ri' chi ri winaq aj Israel ri e k'o pa ri tinimit Damasco man xkiriq' tá chik jas káka'no.

Ri tat Saulo xa jub'iq' kraj chi kákämisax kumal ri winaq aj Israel pa ri tinimit Damasco

²³ Ok'owinaq chi k'u k'ialaj taq q'ij, ri winaq aj Israel xkichomaj jas káka'n chukämisaxik ri tat Saulo. ²⁴ Ri are' k'ut xretamaj jas ri ki chomam u b'anik chukämisaxik. Paq'ij chi chaq'ab' ri e are' xkiyuxlej ri tat Saulo chuchi' taq ri porta re ri tinimit chukämisaxik. ²⁵ Are k'u ri kojonelab' xkik'am ri tat Saulo, xkiya pa jun nim chikäch. Chaq'ab' xkiqasaj b'i chrij ri tapya ri k'o chrij ri tinimit. Je' ri xka'n chuto'ik ri tat Saulo.

Ri tat Saulo kopan pa ri tinimit Jerusalén

²⁶ Aretaq xopan ri tat Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xk'o'ji kuk' ri kojonelab'. Konojel k'ut xkixej kib' che ri are' rumal chi man xkikoj taj chi are jun qas kojonel. ²⁷ Xpe k'u ri tat Bernabé, xuk'am b'i ri tat Saulo chkiwäch ri apóstoles rech káketamaj u wäch. Xutzijoj k'u chke jas xub'an ri tat Saulo, xril ri Qajaw Jesús pa ri b'e, xuquje' chi xch'aw ri Qajaw Jesús ruk'. Xub'ij k'u chke chi ri tat Saulo man xuxej tá rib' che ki tzijob'exik ri winaq chrij ri Cristo pa ri tinimit Damasco. ²⁸ Je ri' ri tat Saulo xkanaj kan kuk' ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén, xerachi'laj jawije' ri xeb'e wi. ²⁹ Man xuxej tá rib' che ki tzijob'exik ri winaq chrij ri Cristo. Xuchap tzij kuk' ri winaq aj Israel ri kech'aw pa griego. Are k'u ri e are' xa xkítzujuk' jas káka'n na chukämisaxik. ³⁰ Aretaq xketamaj wa' ri qachalal, xkik'am b'i ri tat Saulo pa ri tinimit Cesarea, xkitaq k'u b'i pa ri tinimit Tarso.

³¹ Xaq je ri' konojel ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa Judea, pa Galilea, xuquje' pa Samaria, xuxlan ri kanima'. Tajin kekowirik, k'o k'u na ki chuq'ab'. Xkixej kib' chuwäch ri Dios, xeniman k'u che. Are ri Loq'alaj Espíritu ri tajin káb'anowik chi sib'alaj kek'iarik, chi kák'o'ji na ki chuq'ab'.

Waral káqil wi ri u kunaxik ri tat Eneas

³² Pa jun q'ij ri tat Pedro tajin keusolij ri qachalal, xuquje' xe' che kilik ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Lida. ³³ Chila' xuriq wi jun achi, Eneas u b'i'. We achi ri' wajxaqib' junab' chik k'o pa ch'at, káminaq k'u ru cuerpo. ³⁴ Ri tat Pedro xub'ij che: Tat Eneas, ri Jesucristo katkunanik. Chatwalijojq, chab'ana kan u b'anik ra ch'at, —xcha che.

Chanim k'ut xwalijik. ³⁵ Aretaq k'ut ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Lida, xuquje' ri e k'o pa ri taq'aj re Sarón ri k'o wi ri Lida, xkilo chi ri tat Eneas xwalijik, xkiya kan ri ojer ki k'aslemal. Rumal ri xb'antajik xekojon che ri Qajaw Jesús.

Waral kátzijox wi jun chichu' kojonel ri xkämik, xk'astaj k'ut

³⁶ Pa taq ri q'ij ri' k'o jun chichu' kojonel pa ri tinimit Jope, Tabita u b'i', ri káb'ix Dorcas che pa ri ch'ab'al griego. We chichu' ri' amaq'el xub'an ronojel u wäch utzil chke ri winaq, xeuto' k'u ri k'o ki rajwaxik. ³⁷ Pa taq ri q'ij ri' xyawaj ri nan Dorcas, xkämik. Aretaq xch'ajtaj ru cuerpo, xyi' pa ru kawiq ja. ³⁸ Naqaj k'ut k'o wi ri tinimit Jope che ri tinimit Lida ri k'o wi ri tat Pedro. Ri kojonelab' xkito chi ri tat Pedro k'o pa Lida, xekitaq b'i kieb' achijab' chub'ixik che: B'ana b'a' la jun toq'ob', sa'j la quk' chanim, —xcha b'ik.

³⁹ Ri tat Pedro xub'an k'u u b'anik rib', xe' kuk' ri achijab'. Aretaq xeopanik, xkik'am b'i ri tat Pedro pa ri kawiq ja ri k'o wi ri káminaq. Xepe k'u konojel ri malka'nib' ixoqib', xemuli chrij ri tat Pedro, tajin keb'oq'ik, xkik'ut taq ri

kamixa' xuquje' nik'iaj atz'iaq chik ri xub'an ri nan Dorcas aretaq k'aslik. ⁴⁰ Ri tat Pedro xub'ij chke chi keb'el na b'i konojel, te k'u ri' xxuki'k, xub'an orar: Xka'y k'u che ri chichu' ri kâminaq, xub'ij: Nan Dorcas, walij b'a' la, — xcha che.

Ri nan Dorcas xka'yik, aretaq k'ut xril ri tat Pedro, xwalijik, xku'b'ik. ⁴¹ Ri tat Pedro xuchap che ru q'ab', xuyako. Xeusik'ij ri malka'nib' ixoqib', xuquje' konojel ri nik'iaj kojonelab' chik. K'asal chik xuya chkiwäch rech kâkilo. ⁴² Xel k'u u tzijol wa' pa ronojel ri tinimit Jope. E k'ia k'ut xekojon che ri Qajaw Jesús. ⁴³ Naj k'ut xk'oji na ri tat Pedro pa ri tinimit Jope cho rachoch jun tata' josq'il tz'um, Simón u b'i'.

10

Ri tat Pedro ke' cho rachoch jun tata', Cornelio u b'i', ri man aj Israel taj

¹ K'o k'u jun tata', Cornelio u b'i', pa ri tinimit Cesarea. Ri tata' ri' are jun ki nimal soldados ri k'o cien achijab' pu q'ab'. Ri soldados ri' kâb'ix "Aj Italiano" chke. ² Ri are' xq'ijilan che ri Dios, junam kuk' konojel ri e k'o pa rachoch. Xniman che ri Dios, xuxej rib' chuwäch. K'ia ri u b'anom che ki to'ik ri meb'a'ib' winaq aj Israel, amaq'el k'ut xub'an orar chuwäch ri Dios. ³ Pa jun q'ij, kraj pa ri rox hora re ri b'enaq q'ij, k'o ri xuk'ut ri Dios chuwäch ri tat Cornelio. Are jun ángel ri taqom loq rumal ri qa Tat. Qas xrilo xok b'i' ri ángel ruk', te k'u ri' ri ángel xub'ij che: ¡Tat Cornelio! —xcha che.

⁴ Ri are' sib'alaj xuxej rib', ko xka'y che ri ángel, xuta' che: ¿Jas kaj la, tat? —xcha che.

Are k'u ri ángel xub'ij che: Ri Dios retam jas a b'anom, chi sib'alaj kab'an orar chuwäch, xuquje' rilom ri utzil ri kab'an chke ri winaq. Man sachinaq tä wa' che ri Are'. ⁵ Cheataqa b'i' jujun achijab' pa ri tinimit Jope chusik'ixik loq jun tata', Simón u b'i', ri xuquje' kâb'ix Pedro che, —kâcha'. ⁶ Ri are' k'o pa rachoch jun tata' ri xuquje' kâkoj Simón che ru b'i'. We tata' ri' are josq'il tz'um, ri k'o rachoch chuchi' ri mar, —kâcha'. Ri tat Pedro kub'ij k'u na chawe jas ri rajwaxik kab'ano, —xcha ri ángel che ri tat Cornelio.

⁷ Aretaq b'enaq chi ri ángel ri xtzijon ruk' ri tat Cornelio, ri are' xeusik'ij kieb' chke ri patânil taq re, xuquje' jun soldado ri sib'alaj ku'l u k'ux ri tat Cornelio chrij rumal gas tzij kâkojon ri soldado ri' che ri Dios. ⁸ Xutzijoj chke ronojel ri xrilo, te k'u ri' xeutaq b'i' pa ri tinimit Jope.

⁹ Chukab' q'ij e b'enaq ri achijab' pa ri b'e, naqaj chik e k'o wi che ri tinimit Jope. Ri tat Pedro k'ut xpaqi puwi' ri ja ri k'o wi chub'anik orar,* kraj are ri u kab'lajuj hora chik. ¹⁰ Sib'alaj kânum chi ri tat Pedro, kraj kâwi'k, mäja' k'u kutzir ru wa re paq'ij. Ri Dios xub'an che ri tat Pedro chi xsachi'k, k'o k'u ri xuk'ut ri Dios chuwäch. ¹¹ Xril ri kaj tajin kâjaqjob'ik, te k'u ri' xrilo chi tajin kâqaj loq cho ruwächulew jun lik'ilik manta ri sib'alaj nim, ri ximital chke ri kiejeb' u tza'm. ¹² E k'o k'u ronojel u wäch awaj chupam ri manta. E k'o chikop ri kajkaj kaqan, xuquje' e k'o chikop ri kâkijuruj kib', xuquje' nik'iaj chikop ri kerapapik. ¹³ Xuta k'u jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij che: Chatwalijoj, Pedro, chakâmisaj apachike chikop, chatwoq, —xcha che.

¹⁴ Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che: ¡No, Wajaw! Man k'o tä k'u jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijik, ri äwas chwe kintijo, —xcha che.

¹⁵ Xch'aw jumul chik ri jun ri xch'aw nab'e, xub'ij che ri tat Pedro: Ri kub'ij ri Dios chi ya'tal u tijik, mab'ij at che chi äwas u tijik wa', —xcha che.

* **10:9** Pa taq ri q'ij ri' are li'lik ki wi' ri kachoch ri winaq. Chila' xeuxlan wi, xuquje' xechakunik.

¹⁶ Oxmul k'ut xb'antaj wa'. Te k'u ri' ri manta xpaqi chi jumul chikaj. ¹⁷ Ri tat Pedro tajin kuchomaj jas kel kub'ij wa' ri xrilo aretaq ri achijab' ri e taqom b'i rumal ri tat Cornelio xeopan chi' ri uchib'e chuta'ik we chila' ri rachoch ri tat Simón. ¹⁸ Ko xech'awik chuta'ik we chila' jeqel wi jun tata', Simón u b'i', ri xuquje' káb'ix Pedro che. ¹⁹ Tajin kächoman k'u na ri tat Pedro chrij ri xuk'ut ri Dios chuwäch aretaq ri Loq'alaj Espíritu xub'ij che: Chawilampe', e k'o oxib' achijab' tajin katkitzujuk. ²⁰ Chatwalij b'a', chatqaj k'u na b'ik. Jat kuk', mub'an k'u kieb' a k'ux. Are ri in xinyo'w taqanik chke chi kepe che a ch'ab'exik, —xcha ri Loq'alaj Espíritu che ri tat Pedro.

²¹ Xqaj k'u loq ri tat Pedro, xopan chila' jawije' e k'o wi ri achijab' ri e taqom b'i rumal ri tat Cornelio, xub'ij chke: In ri' ri kintzujuk alaq. ¿Jas tajkil alaq wuk'? —xcha chke.

²² Ri e are' xech'awik, xkib'ij: Uj taqom loq rumal ri tat Cornelio, ri ki nimal jun ciento soldados. Are jun tata' ri jikom ranima', ri kániman che ri Dios. Ri are' sib'alaj nim kil wi, xuquje' sib'alaj loq' chkiwäch konojel ri winaq aj Israel. Xb'ix k'u che rumal jun ángel ri xtaq loq rumal ri Dios, chi kutaq sik'ixik la rech ke' la cho rachoch, kuta k'u na ri tzij ri káb'ij la, —xecha che.

²³ Xeoksax k'u pa ja rumal ri tat Pedro, xekanaj chila' che ri jun aq'ab'. Chukab' q'ij xewalijik, xe' k'u ri tat Pedro kuk' ri tata'ib'. E rachi'l jujun qachalal aj Joje.

²⁴ Chukab' q'ij xeopan pa ri tinimit Cesarea. Eyeninaq k'u ri tat Cornelio chke junam kuk' jujun chke ri rachalaxik, xuquje' ri winaq ri sib'alaj e utz ruk' ri are'. ²⁵ Aretaq xopan ri tat Pedro, xel loq ri tat Cornelio chuk'ulaxik, xxuki k'u chuwäch chuq'ijilaxik. ²⁶ Xpe k'u ri tat Pedro, xuyako, xub'ij che: ¡Walij la, tat Cornelio! Ri in, xaq in achi jas ri lal, —xcha che.

²⁷ Tajin ketzijonik, xeb'ok apan chi' ja. Xok k'u b'i ri tat Pedro, te' xrilo k'ia winaq ki mulim kib'. ²⁸ Xub'ij ri tat Pedro chke ri winaq: Ri alaq etam alaq chi man ya'tal tä che jun aj Israel kārachi'laj o kok pa rachoch jun winaq ri man aj Israel taj. Ri Dios k'ut xuk'ut chnuwäch chi man kuya' taj kinb'ij chi are äwas ri kin'oji ruk' jun winaq ri man aj Israel o kinb'ij chi man ch'ajch'oj tä ri ranima' ri are' cho ri Dios. ²⁹ Rumal ri' aretaq xtaqan alaq che nu sik'ixik, man k'o tä jas xinkoj pa nu tzij, xinpe chanim. Kwaj k'ut kinwetamaj jas che xtaqan alaq che nu sik'ixik, —xcha ri tat Pedro chke ri winaq.

³⁰ Xch'aw k'u ri tat Cornelio, xub'ij: Xke' ne lo kiejeb' q'ij, je' taq hora ri' tajin kinb'an ri ayuno. Pa ri u rox hora re ri b'enaq q'ij in k'o pa ja, tajin kinb'an orar. Xaq k'u te'talik xtak'atob' jun achi chnuwäch ri sib'alaj kájuluw ri ratz'iaq. ³¹ Xub'ij k'u chwe: “Tat Cornelio, ri oración ri xab'ano xtataj rumal ri Dios, ri utzil ri tajin kab'an chke ri winaq ri k'o ki rajwaxik sib'alaj utz káril wi ri Dios. ³² Chattaqan b'a' chusik'ixik loq ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ri k'o pa rachoch jun tata', Simón u b'i', ri k'o pa ri tinimit Joje. We tata' ri' are josq'il tz'um ri k'o rachoch chi' ri mar. Aretaq kápetik kub'ij na chawe jas ri rajwaxik kab'ano,” —xcha chwe. ³³ Rumal ri' chanim xintaqan che sik'ixik la, k'amow k'ut chi xpe la. Che k'u we chanim qonojel qa mulim qib' chuwäch ri Dios. Káqaj k'ut káqatab'ej ronojel ri taqom la rumal ri Dios chub'ixik chqe, —xcha ri tat Pedro che ri tat Pedro.

Ri tat Pedro kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios cho rachoch ri tat Cornelio

³⁴ Xuchaplej k'u tzijonem ri tat Pedro, je wa' xub'ij: Kámik qas xinwetamaj chi ri Dios xaq junam keril konojel ri winaq. ³⁵ Xa apachike tinimit ri kepe wi, ri Dios utz keril ri winaq ri kákixej kib' chuwäch, ri keniman k'u che, ri káka'n ronojel u wäch utzil. ³⁶ Ri Dios xch'aw kuk' ri winaq aj Israel rech kuya u b'ixik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke. Ri Evangelio ri' kub'ano chi keutzir

ri winaq ruk' ri Dios, kuxlan k'u ri kanima'. Xub'an wa' rumal ri Jesucristo, ri Qajaw nimalaj qonojel. ³⁷ Ri alaḡ ḡas etam alaḡ ri xb'antaj pa ronojel ri Judea, xchaptaj b'i pa Galilea aretaḡ ri tat Juan xutzijoj ru Loḡ' Pixab' ri Dios chke ri winaḡ, xub'an k'u ki ḡasna'. ³⁸ Etam alaḡ chi ri Dios xuya u chuḡ'ab' ri Jesús aj Nazaret rumal ri Loḡ'alaj Espírítu, xb'in k'u pa taḡ ri tinimit, xub'an ronojel u wäch utzil chke ri winaḡ, xeukunaj konojel ri ki riḡom k'äx pu q'ab' ri Itzel. Je' xub'an wa' rumal chi ri Dios are ri Are' k'o ruk'. ³⁹ Ri uj k'ut ḡas xḡil wa' ronojel ri xub'an ri Jesús pa taḡ ri juyub' re Judea xuḡuje' pa ri tinimit Jerusalén. Te k'u ri' xkämisaxik, xrip cho ri cruz. ⁴⁰ Ri Dios k'ut xuk'astajisaj churox ḡ'ij chkixol ri käminaqib', xub'ano chi xuk'ut rib' chḡawäch uj. ⁴¹ Man xuk'ut tä k'u rib' chkiwäch konojel ri winaḡ, xane xuwi chḡawäch uj, ri ojer ri' uj cha'tal rumal ri Dios rech käḡaq'alajisaj ru Tzij. Uj k'u ri' ri junam xujwi' ruk' ri Jesús aretaḡ k'astajinaḡ chik chkixol ri käminaqib'. ⁴² Xujutaḡ k'ut rech käḡatzijoj ru Loḡ' Pixab' ri Dios chke ri winaḡ, xuḡuje' rech käḡaq'alajisaj chi are wa' ri Jesús ri xoksax rumal ri Dios che Q'atal Tzij pa ki wi' ri e k'ask'oj, xuḡuje' pa ki wi' ri käminaqib'. ⁴³ Xuḡuje' konojel ri ḡ'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios ojer ki b'im loḡ chi konojel ri kekojon che ri Jesús, rumal ri Are' käsachtaj na ri ki mak, –xcha chke.

Käḡaj k'u ri Loḡ'alaj Espírítu pa ki wi' ri winaḡ ri man aj Israel taj

⁴⁴ K'ä tajin kätzijon ri tat Pedro aretaḡ xḡaj ri Loḡ'alaj Espírítu pa ki wi' konojel ri tajin käkitatab'ej ru Loḡ' Pixab' ri Dios. ⁴⁵ Are k'u ri kojonelab' aj Israel ri e petinaḡ ruk' ri tat Pedro, sib'alaj xkikajmaj chi xuḡuje' xḡaj ri Loḡ'alaj Espírítu pa ki wi' ri nik'iaj winaḡ chik ri man e aj Israel taj. ⁴⁶ Xkita k'ut chi kech'aw pa jule' taḡ ch'ab'al chik, xuḡuje' käkiya u ḡ'ij ri Dios. ⁴⁷ Xub'ij k'u ri tat Pedro: ¿A k'o ne lo jun ri kuya' kub'ij chi man kuya' taj käb'an ki ḡasna' we winaḡ ri', ri ki k'amom ri Loḡ'alaj Espírítu, jas ri ḡa k'amom uj? Man k'o taj, –xcha chke.

⁴⁸ Xtaḡan k'u ri tat Pedro chi käb'an ki ḡasna' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. Ri kojonelab' k'ut xkib'ochi'j ri tat Pedro chi käkanaj na kan kieb' oxib' ḡ'ij chik kuk'.

11

Ri tat Pedro kutzijoj ronojel wa' chke ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Xkita k'u ri apóstoles, xuḡuje' ri kojonelab' ri e k'o pa Judea, chi ri nik'iaj winaḡ chik ri man e aj Israel taj xkik'amowaj ru Loḡ' Pixab' ri Dios. ² Aretaḡ xtzelej ri tat Pedro pa Jerusalén, ri kojonelab' aj Israel ri xaḡ käkichomaj ri retal ri ojer trato, xkichap yoḡ'onik chrij ri are'. ³ Xkita' k'u che: ¿Jas che xok la kuk' ri winaḡ ri man aj Israel taj, te k'u ri' xwi' la kuk'? –xecha che.

⁴ Are k'u ri tat Pedro xuchap u tzijoxik ronojel ri xb'antajik, xub'ij chke: ⁵ Pa jun ḡ'ij in k'o pa ri tinimit Jope. Aretaḡ tajin kinb'an orar, k'o ri xuk'ut ri Dios chnuwäch. Xinwil jun nimalaj manta ri tajin käḡaj loḡ chikaj, chapom che ri kiejeb' u tza'm, ḡajem kub'ano jawije' ri in k'o wi. ⁶ Aretaḡ ḡas xinka'y che, te ri' xinwilo e k'o awaj kajkaj kaḡan chupam, nimaḡ taḡ awaj, chikop ri käkijuruj kib', xuḡuje' chikop ri k'o ki xik'. ⁷ K'o k'u Jun ri xch'aw loḡ chikaj ri xub'ij chwe: “Chatwalijoḡ, Pedro, chakämisaj apachike chikop, chatwoḡ,” –xcha chwe. ⁸ Ri in k'ut xinb'ij: “¡No, Wajaw! Man k'o tä jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijik, ri äwas chwe kintijo,” –xincha che. ⁹ Xinuch'ab'ej chi jumul, xub'ij: “Ri kub'ij ri Dios chi ya'tal u tijik, mab'ij k'u che chi äwas u tijik wa',” –xcha chwe. ¹⁰ Oxmul wa' xuk'ut rib' chnuwäch, te k'u ri' ri manta ri e k'o

wi ri awaj xpaqi chi jumul chikaj. ¹¹ Che we chanim ri' xeopan oxib' achijab' che nu tzukuxik, ri ki petik pa ri tinimit Cesarea. Xeb'ok k'u pa ri ja jawije' ri in k'o wi. ¹² Ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios xub'ij chwe chi mub'an kieb' nu k'ux kine' kuk'. Xeb'e' we waqib' qachalal ri' wuk'. Qonojel k'ut xujok b'i pa raxoch jun tata'. ¹³ Ri tata' ri' xutzijoj chqe chi xril jun angel ri xtak'i chuwäch pa ri ja, ri xub'ij che: "Cheataqa b'ijun achijab' pa ri tinimit Jope chusik'ixik loq jun tata', Simón u b'i', ri xuquje' káb'ix Pedro che. ¹⁴ Ri are' kub'ij na chawe jas ri rajwaxik kab'ano rech kariq ru tob'anik ri Dios, ri at xuquje' konojel ri awachalaxik," —xcha che. ¹⁵ Aretaq k'ut tajin king'alajisaj ru Loq' Pixab' ri Dios chkiwäch ri winaq ri ki mulim kib' chila', xqaj ri Loq'alaj Espiritu pa ki wi', je' jas ri xqaj pa qa wi' uj nab'e. ¹⁶ Xna'taj k'u chwe ri tzij ri xub'ij ri Qajaw Jesús: "Ri tat Juan gas tzij xub'an qasna' ruk' ja', ri ix k'ut káb'an na i qasna' ruk' ri Loq'alaj Espiritu," —xcha'. ¹⁷ Je k'u ri', we ri Dios xusipaj chke ri e are' je' jas ri xusipaj chqe uj ri uj kojoniñaq che ri Qajaw Jesucristo, ¿jas ta ne nu b'anik in chi king'atej ri kub'an ri Dios? —xcha ri tat Pedro chke.

¹⁸ Aretaq ri qachalal kojonelab' aj Jerusalén xkita ri xub'ij ri apóstol Pedro, man k'o tá chi jas xkib'ij, xkiya k'u u q'ij ri Dios, xkib'ij: ¡Xuquje' b'a' ri nik'iaj winaq chik xyi' chke rumal ri Dios chi káik'ex kanima', káik'ex k'u ki chomanik rech kákirij ke ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik! —xecha ri'.

Waral kätzijox wi ri ropanik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa ri tinimit Antioquia

¹⁹ Konojel k'u ri kojonelab' xeanimaj chuwäch ri k'ákk'ol ri xwalij chki pa Jerusalén pa ru q'ijol ri tat Esteban. E k'o ri xeb'e' pa Fenicia, pa Chipre, xuquje' pa ri tinimit Antioquia. Chila' k'ut xaq xuwi chke ri winaq aj Israel xkitzijoj wi ru Loq' Pixab' ri Dios. Man xkitzijoj tá wa' chke ri nik'iaj winaq chik. ²⁰ E k'o k'u jujun kojonelab' aj Chipre, aj Cirene ri xeopan pa Antioquia, e are k'u taq wa' xkitzijoj ri Evangelio rech ri Qajaw Jesús chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. ²¹ Xyi' k'u ki chuq'ab' rumal ri Dios, je ri' chi e k'ia xekojonik, xkiya kan ri ojer ki k'aslemal, xkik'amowaj ri Qajaw Jesús pa kanima'.

²² Aretaq k'ut xopan u tzijol wa' kuk' ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén, xkitaq k'u b'i ri tat Bernabé pa ri tinimit Antioquia. ²³ Aretaq xopan ri tat Bernabé, xrilo k'u chi konojel ki riqom ru toq'ob' ri Dios, sib'alaj xkikot ri are'. Xeupixb'aj k'u konojel chi kákitaqej ri kojoniñ chrij ri Qajaw Jesús, jikom k'u ri kanima'. ²⁴ Ri tat Bernabé are jun utzalaj tata', yo'm u chuq'ab' rumal ri Loq'alaj Espiritu, xuquje' sib'alaj nim ru kojoniñ. Xa je ri' e k'ia ri xekojon che ri Qajaw Jesús rumal ri are'.

²⁵ Te k'u ri' xe' ri tat Bernabé pa ri tinimit Tarso chutzukuxik ri tat Saulo. Aretaq xuriqo, xuk'am b'i pa ri tinimit Antioquia. ²⁶ Jun junab' k'ut xek'oji chila' kuk' ri qachalal kojonelab', xe'kitijoj k'ia winaq. Are pa ri tinimit Antioquia ri xkoj wi Cristianos* che ki b'i' ri kojonelab' nab'e mul.

²⁷ Pa taq k'u ri q'ij ri' e k'o jujun q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xeb'el b'i pa ri tinimit Jerusalén, xeb'e' pa ri tinimit Antioquia. ²⁸ Jun chke ri e are', are Agabo u b'i'. Xtak'i k'u aq'an chkixol ri qachalal. Xyi' che rumal ri Loq'alaj Espiritu chi kuya u b'ixik chi kápe na jun nimalaj wi'jal pa ronojel ri ulew ri e k'o wi winaq. Xub'an k'u ri nimalaj wi'jal ri' aretaq k'o ri tat Claudio César che nimalaj taqanel puwi' ri Roma. ²⁹ Are k'u ri kojonelab' ri e k'o pa

* **11:26** Ri tzij "Cristiano" kel kub'ij chi are kákojon jun che ri Jesucristo, kutaqej k'u ru tijoniñ ri Are' xuquje' ronojel ru Loq' Pixab' ri Dios.

ri tinimit Antioquía xkichomaj u mulixik jujun taq quetzal rech kákitaq b'i chke ri kojonelab' ri e k'o pa Judea che ki to'ik. Xkiya k'ut jampa' ri xekowin chuya'ik. ³⁰Xkimulij k'u ri kuchuj, xkijach b'i pa ki q'ab' ri tat Bernabé, ri tat Saulo rech káikik'am b'i chke ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' aj Judea.

12

Waral káqil wi ru kámisaxik ri apóstol Jacobo xuquje' ri rokik ri apóstol Pedro pa che'

¹Pa taq k'u ri q'ij ri' ri tat Herodes ri nim taqanel xuchap u b'anik k'áx chke jujun chke ri qachalal kojonelab'. ²Xutaq k'u u kámisaxik ri tat Jacobo ratz ri tat Juan ruk' machete. ³Aretaq xrilo chi xqaj wa' ri xub'ano chkiwäch ri winaq aj Israel, xtaqan chuchapik ri tat Pedro. Xk'ulmataj wa' aretaq tajin ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man ko tä ch'am ruk'. ⁴Aretaq u chapom chik, ri tat Herodes xukoj pa che', xujach pa ki q'ab' kiejeb' mulaj soldados rech kákichajij. E kajkaj ri soldados e k'o pa ri jujun mulaj. Are k'u u chomanik ri tat Herodes kuya ri tat Pedro chkiwäch ri winaq aretaq ok'owinaq chi ri nimaq'ij. ⁵Xa je ri' xchajix ri tat Pedro kumal ri soldados pa ri che'. Are k'u ri qachalal kojonelab' ruk' chuq'ab' xkitaqej u b'anik orar puwi' ri tat Pedro.

Ri Dios káresaj loq ri tat Pedro pa che'

⁶Aretaq ri tat Herodes xraj xresaj loq rech kuya chkiwäch ri winaq, pa ri aq'ab' ri' ri tat Pedro warinaq chkiwäch kieb' soldados, ximom ruk' kieb' ximib'al re ch'ich'. E k'o chi k'u nik'iaj soldados chik ki chajim ru chi' ri che'. ⁷Xaq te'talik xtak'atob' jun ángel taqom rumal ri Dios chuxkut ri tat Pedro, te k'u ri' xub'an saq che ru pam ronojel ri che', je' ta ne chi xetzij kieb' oxib' chäj. Ri ángel xuchap ri tat Pedro pu tolok', xuk'asuj, xub'ij che: ¡Chatwalijoq chanim! —xcha che.

Chanim xet'oqopin ri ximib'al re ch'ich' ri kojom che ru q'ab'. ⁸Xub'ij k'u ri ángel che: Chakojo ri awatz'iaq, chaxima ri a xajáb', —xcha che.

Ri tat Pedro je' xub'ano. Te k'u ri' ri ángel xub'ij chi che: ¡Chakojo ra q'u'! ¡Jo' b'a'! Chinaterenej, —xcha che.

⁹Xel k'u b'ik, xteri b'i ri tat Pedro chrij ri ángel. Man kuch'ob' tä k'ut we gas tzij chi are jun ángel ri tajin kárido. Kuchomaj ri are' chi xa achik' wa' ri tajin kub'ano. ¹⁰Xeok'ow chkiwäch ri nab'e taq chajinelab', chkiwäch ri ukab' xuquje'. Aretaq xeopan ruk' ri porta re ch'ich' ri k'o chi' ri b'e, xujaq k'u ri rib' u tukiel. Xeb'el b'ik, xkiq'axaj jun b'e, xyi' k'u kan ri tat Pedro u tukiel rumal ri ángel. ¹¹Are k'u ri tat Pedro xul pa saq, xub'ij: Kámik kinch'ob'o chi gas tzij ri Qajaw Dios u taqom loq jun ángel rech ri Are' che wesaxik pu q'ab' ri tat Herodes, xuquje' pa ki q'ab' ri winaq aj Israel ri e eyeninaq rech káka'n k'áx chwe, —xcha'.

¹²Je' tajin kuchomaj wa', xe' cho rachoch ri nan María ru nan ri tat Juan ri xuquje' káb'ix Marcos che. Chila' k'ut e k'o wi k'ia kojonelab' ri junam tajin káka'n orar. ¹³Aretaq ri tat Pedro xch'aw chi' ri porta re uchib'e, xel loq jun ali u b'i' Rode che rilik. ¹⁴Aretaq k'ut xuch'ob' ru ch'ab'al ri tat Pedro, xa rumal ri nimalaj u kikitomal xsach che chi rajwaxik u jaqik na ri uchib'e. Man xujaq tä k'ut, xane aninaq xe' chub'ixik chke ri e k'o pa ja chi ri tat Pedro k'o chi' ri b'e. ¹⁵Ri e are' k'ut xkib'ij che: ¡Xa xatch'ujar ri'! —xecha'.

* **12:3** Ri kaxlan wa ri man k'o tä ch'am ruk' are ri xkitij ri winaq aj Israel pa ri aq'ab' ri xeb'el loq pa Egipto. Xb'an nimaq'ij che rumal chi are natab'al re ri q'ij ri xetzoqopix rumal ri Dios.

Are k'u ri ali xujikib'a u b'ixik chke chi gas tzij are ri tat Pedro. Xkib'ij k'ut: ¡Man are taj! Xane are wa' ri ángel ri chajil re, —xecha'.

¹⁶ Are k'u ri tat Pedro xutajej tzijonem chi' ri b'e. Aretaq xkijaq ri porta re ri uchib'e, te' xkilo chi gas are', xkixej k'u kib'. ¹⁷ Xub'ij k'u chke ruk' ru q'ab' chi mech'aw chik. Te ri' xub'ij chke jas xub'an ri Dios che resaxik loq pa che'. Xub'ij k'u chke chi káikib'ij wa' che ri tat Jacobo xuquje' chke ri nik'iaj qachalal chik.

Te k'u ri' xel b'ik, xe' pa jun k'olib'al chik.

¹⁸ Aretaq k'ut xsaqirik, konojel ri soldados xetontirik rumal chi man ketam taj jas xub'an ri tat Pedro. ¹⁹ Are k'u ri tat Herodes xtaqan chutzukuxik, man xuriq tá k'ut. Are xuya wa' chkij ri chajinelab', xutaq k'u ki kámisaxik. Te k'u ri' ri tat Herodes xel b'i pa Judea, xe' pa ri tinimit Cesarea, chila' k'ut xkanaj wi.

Waral kätzijox wi jas xub'an ri tat Herodes, xkämik

²⁰ Sib'alaj xpe royowal ri nim taqanel Herodes chke ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Tiro, xuquje' ri e k'o pa ri tinimit Sidón. Xa je ri' xkichomaj konojel ri winaq re taq ri tinimit ri' xeb'e' ruk' ri tat Herodes. Xekowin k'ut xka'n utz ruk' ri tat Blasto, jun tata' ri nim u b'anik, patänil re ri tat Herodes ri kátaqan puwi' ri rachoch ri are'. Rumal ri tat Blasto xkib'ij che ri tat Herodes chi kutzir kuk'. Konojel k'u ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón xkesaj ri tzuqub'al ke pa rulew ri tat Herodes. ²¹ K'o k'u jun q'ij ri tat Herodes xeusik'ij konojel. Ri are' xukoj ri je'lalaj ratz'iaq ri nim kilik, xt'uyi pa ru t'uyulib'al ri kät'uyi wi aretaq kuya taqanik, te k'u ri' xuya jun tzijonem chkiwäch. ²² Ri winaq k'ut xkichap u raqik ki chi', xkib'ij: ¡Are jun dios wa' ri tajin käch'awik, man are tá jun achi! —xecha'.

²³ Chanim k'ut xpe jun ángel rech ri Dios, xusok ri tat Herodes rumal chi man xuya tá u q'ij ri Dios. Xtij k'u kumal ixjut, xkämik.

²⁴ Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios xjab'unik, pa ronojel tinimit k'ut kätzijox wi.

²⁵ Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo xb'antaj kan ri ki chak pa Jerusalén, xetzelej pa Antioquía, xkik'am k'u b'i ri a Juan kuk', ri xuquje' káb'ix Marcos che.

13

Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo kákichap ki b'inem chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios

¹ E k'o k'u q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios chkixol ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Antioquía, xuquje' e k'o tijonelab'. E are' ri tat Bernabé, ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Negro che, ri tat Lucio ri aj Cirene, ri tat Manaén ri junam xk'iyisax ruk' ri tat Herodes ri nim q'atal tzij re Galilea, xuquje' k'o ri tat Saulo. ² Pa jun q'ij tajin keq'ijilan che ri Qajaw Dios, xuquje' tajin káka'n ayunar, xch'aw k'u ri Loq'alaj Espíritu, xub'ij: Chitasa ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo chub'anik ri chak ri e nu sik'im wi, —xcha chke.

³ Aretaq xeto'taj che ri ayuno, xka'n orar, xkiya ri ki q'ab' pa ki wi', te k'u ri' xekitaq b'ik.

Ri tat Bernabé, ri tat Saulo kákitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios pa Chipre

⁴ Xetaq k'u b'i ri tat Bernabé, ri tat Saulo rumal ri Loq'alaj Espíritu, xa je ri' xeb'e' pa ri tinimit Seleucia, kelik chi b'i chila' pa barco, xeq'ax pa Chipre, jun ch'áqap ulew wa' ri k'o pa ri mar. ⁵ Aretaq xeopan pa ri tinimit Salamina ri k'o chi' ri mar, xkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios pa taq ri rachoch Dios ri kákimulij

wi kib' ri winaq aj Israel. Kachi'l k'u ri a Juan ri xuquje' káb'ix Marcos che, kätob'an ri are' kuk' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. ⁶ Xkib'inib'ej k'u ronojel ri ch'äqap ulew ri', xeopan pa ri tinimit Pafos. Chila' xkiriq wi jun ajq'ij aj Israel, ri Barjesús u b'i'. Ri are' kub'an che rib' chi q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, man qas tzij tä k'u ri kub'ij. ⁷ Ri ajq'ij ri' k'o ruk' ri nim q'atal tzij, Sergio Paulo u b'i', jun tata' wal' ri sib'alaj k'o u no'j. Xtaqan k'u ri are' chusik'ixik ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo, rumal chi kraj kuta ru Loq' Pixab' ri Dios. ⁸ Are k'u ri ajq'ij ri káb'ix Elimas che pa ri ch'ab'al griego, xuq'atej ki wäch ri tat Bernabé, ri tat Saulo. Man kraj tä ri are' chi kákojon ri nim q'atal tzij. ⁹ Are k'u ri tat Saulo ri xuquje' káb'ix Pablo che, qajinaq ri Loq'alaj Espiritu puwi', ko xka'y che ri ajq'ij. ¹⁰ Te k'u ri' xub'ij che: ¡Lal ri' jun nimalaj b'anal tzij, lal b'anal etzelal, lal ralk'ual ri Itzel, are k'ulele la ru b'anik ronojel u wäch utzil! ¿Jas che man kätäni tä la chujech'b'exik ri jikomaj u b'eyal ri qas u Tzij ri Dios? ¹¹ Cheyej b'a' na la, ¡ri Dios kuk'äjisaj na wäch la! Che kieb' oxib' q'ij man káka'y tä chi na la, man kil tä chi na la ru saqil ri q'ij, —xcha che.

¡Chanim k'ut xmoyirik! Xaq kámatal chik pa taq u xkut, kutzukuj jachin käyüqen b'ik rumal chi man káka'y tä chik. ¹² Aretaq k'ut ri nim q'atal tzij xril ri xb'antajik, xkojon k'u ri are'. Sib'alaj kukajmaj ri tijonik chrij ri Qajaw Jesús.

Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé keopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia

¹³ Xeb'el k'u b'i pa ri tinimit Pafos, ri tat Pablo xuquje' taq ri rachi'l xeopan pa ri tinimit Perge ri k'o pa Panfilia. Xkanaj k'u kan ri a Juan (ri xuquje' kukoj Marcos che ru b'i'), xtzelej kan pa Jerusalén. ¹⁴ Xeb'el chi b'i ri e are' pa Perge, xeopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia. Pa jun q'ij k'ut re uxlanem, xeb'ok pa ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaq aj Israel, xet'uyi k'ut. ¹⁵ Aretaq xsik'itaj chupam taq ri wuj re ru Pixab' ri Moisés, xuquje' chupam taq ri ki wuj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri tata'ib' k'amal taq ki b'e ri winaq xekisik'ij ri tat Pablo, ri tat Bernabé, xkib'ij chke: Qachalal, we k'o jas kaj alaq káb'ij alaq che ki pixb'exik ri winaq, kuya' kách'aw alaq, —xecha chke.

¹⁶ Xwalij k'u ri tat Pablo, xuk'ut ruk' ru q'ab' chi mech'aw ri winaq, te k'u ri' xub'ij chke: Alaq tata'ib' aj Israel, xuquje' ri alaq ri nim kil wi alaq ri Dios, ¡tampe alaq! —kácha'. ¹⁷ Ru Dios ri tinimit Israel xeucha' ri qa mam ojer, kumal k'u ri e are' xub'an jun nimalaj tinimit, pune xa koqxa'nim kib' pa Egipto. Ri Dios k'ut xukoj ri nimalaj u chug'ab' che kesaxik loq chila'. ¹⁸ Ri Dios kawinaq junab' xukoch' u wäch che ri ki k'aslemal ri winaq aj Israel pa ri juyub' ri kätz'inowik. ¹⁹ Xusach ki wäch wuqub' tinimit ri e k'o pa Canaán, xujach k'u ri kulew ri winaq ri' chke ri qa mam ojer. ²⁰ Te k'u ri' kiejeb' ciento junab' ruk' kawinaq lajuj chik xq'at tzij pa ki wi' kumal q'atal taq tzij. Ri qa mam Samuel k'ut, jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, are k'isb'al ke ri q'atal taq tzij ri'. ²¹ Xkita' k'u ri winaq che ri Dios chi kukoj jun nim taqanel ri kátaqan pa ki wi'. Xukoj k'u ri tat Saúl ru k'ojol ri tat Cis che nim taqanel pa ki wi'. Ri tata' ri' are re ri rachalaxik ri qa mam Benjamín ojer. Kawinaq junab' k'ut xtaqan ri are' pa ki wi'. ²² Te k'u ri' ri Dios xresaj ri tat Saúl che taqanel, xukoj chi ri qa mam David che taqanel pa ki wi'. Chrij k'u wa' xub'ij wi: “Nu riqom ri a David ru k'ojol ri tat Isaí. Kákiot k'u ri wanima' rumal wa' we achi ri'. Kub'an k'u na ri are' ronojel ri kwaj,” —xcha ri Dios. ²³ Ri Jesús k'ut are jun chke ri rachalaxik ri qa mam David, are k'u wa' ri xwalijisax rumal ri Dios rech keuto' ri winaq aj Israel, je' jas ri xuchi'j loq ojer. ²⁴ Mäjoq k'u kul ri Jesús, ri tat Juan xutzijoj chke konojel ri winaq aj Israel chi rajwaxik

käkik'ex ki chomanik, käkik'ex kanima', käb'an k'u ki qasna'. ²⁵ Aretağ k'ut xa ko'l man kopian ru kämikal ri tat Juan, xub'ij ri are' chke ri winaq: “¿Jachin ri in kichomaj ix? Man in tä ri' ri Cristo, ri To'l Qe ri tajin keyej alağ. K'ä te käpe na ri Are'. Sib'alaj nim u q'ij, man tağal tä k'u chwe kinkir u k'amal ru xajäb'” —xcha chke, —kächa ri tat Pablo.

²⁶ Je k'u ri', qachalal, ri alağ rachalaxik ri qa mam Abraham, xuquje' alağ ri käpe alağ pa nik'iaj tağ tinimit chik ri nim kil wi alağ ri Dios: Ru Loq' Pixab' ri Dios ri kutzijoj ru tob'anik ri Are' are xtzijox chqe nimalaj qonojel ri uj. ²⁷ Konojel k'u ri winaq pa ri tinimit Jerusalén, xuquje' ri k'amal tağ ki b'e, man xketamaj taj jachin ri' ri Jesús. Man xkikoj tä k'u pa kuenta ri tzij ri tz'ib'tal kan kumal ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri käsik'ix pa ri rachoch Dios pa tağ ri q'ij re uxlanem. Ri e are' xkikämisaj ri Jesús, je' k'u xel wi jas ri ki b'im kan ri q'alajisal tağ re ru Loq' Pixab' ri Dios. ²⁸ Pune man k'o tä jas xkiriq chrij ri Jesús ri tağal wi käkämisaxik, ri e are' k'ut xkib'ij che ri tat Pilato chi kutaq u kämisaxik. ²⁹ Aretağ b'antajinağ kumal ronojel ri tz'ib'tal ojer chrij ri Jesús, xkiqasaj cho ri cruz, xkik'am b'i pa muğik. ³⁰ Ri Dios k'ut xok'astajisaj ri Jesús chkixol ri käminaqib'. ³¹ Pa tağ ri q'ij ri' k'ia mul xuk'ut rib' ri Jesús chkiwäch ri tijoxelab' ri xeb'e' ruk' aretağ xel b'i pa Galilea, xe' pa ri tinimit Jerusalén. Kämik k'ut are ri e are' ri tajin käkitzijoj chke ri winaq chrij ri Jesús jas ri u b'anom, —kächa chke.

³² Xaq je ri' ri uj xuquje' käqatzijoj chech alağ ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio: Are wa' ri xuchi'j ri Dios chke ri qa mam ojer, ³³ ri ya u yo'm chik chqe uj qonojel, ri uj kachalaxik kan ri ojer tağ winaq. Je wa' xub'ano aretağ xuk'astajisaj ri Jesús chkixol ri käminaqib'. Je' xk'ulmatajik jas ri tz'ib'tal pa ri ukab' salmo, kub'ij: “Kämik ri' at nu yo'm chkiwäch ri winaq rech käketamaj chi at ri' ri qas nu K'ojol,” —kächa'. ³⁴ Ri Dios k'ut xub'ij chi kuk'astajisaj na chkixol ri käminaqib' rech man käq'ay tä ru cuerpo. Je ri' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios jawije' ri tz'ib'tal wi: “Kintoq'ob'isaj na i wäch jas ri xinchi'j che ri i mam David,” —kächa'. ³⁵ Rumal ri' kub'ij pa jun salmo chik: “Mäya la che ri Loq'alaj Patänil ech la chi käq'ay ru cuerpo,” —kächa ri'. ³⁶ Qas tzij k'ut ri qa mam David xeupatänij ri winaq ri e k'o pa tağ ri q'ij ri k'asal ri are'. Xeupatänij je' jas ri xtağan wi ri Dios. Xkäm k'ut, xmuq kuk' ru mam, are k'u ru cuerpo xq'ayik. ³⁷ Are k'u ri Jesús ri xuk'astajisaj ri Dios chkixol ri käminaqib', man xq'ay tä ru cuerpo. ³⁸ Chetamaj b'a' alağ, qachalal, chi rumal ri Jesús kätzijox ri sachb'al mak chech alağ. ³⁹ Rumal ri Jesús konojel ri kekojonik käsachtaj ri ki mak, ri ki mak ri man kuya' taj käsachik rumal ru Pixab' ri Moisés. ⁴⁰ Chila b'a' ib' alağ, mäqaj ne chij alağ ri xkitz'ib'aj kan pa ri ki wuj ri q'alajisal tağ re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

⁴¹ Chiwilampe ix ri xa kitze'j u wäch
ri qas tzij, chixkajmanoq,
chsach b'a' i wäch.

Je ri', rumal chi ri in kinb'an na
nimağ tağ kajmab'al pa tağ ri i q'ijol
ri man kikoğ tä k'u na
we ta k'o jun winağ kutzijoj wa' chiwe,
—kächa', —xcha ri tat Pablo chke.

⁴² Aretağ ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeb'el loq pa ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq aj Israel, xepe ri winaq, xkita' toq'ob' chke chi ketzelej chi jumul chila' wuqub'ix pa ri q'ij re uxlanem, rech käkitzijoj na ru Loq' Pixab' ri Dios. ⁴³ Aretağ xeto'taj ri winağ che ri mulin ib', e k'ia chke ri winağ aj Israel, xuquje' ri nik'iaj winağ chik ri keq'ijilan che ri Dios, xeb'e' kuk' ri tat Pablo,

ri tat Bernabé. Ri e are' k'ut xekipixb'aj chi kákitaqej ri kojoniq chrij ri Dios, ru b'anom toq'ob' chke nimalaj konojel.

⁴⁴ Wuqub'ix chik, aretaq xuriga ri q'ij re uxlanem, konojel ri winaq pa ri tinimit xkimulij kib' chutatab'exik ru Tzij ri Dios. ⁴⁵ Ri winaq aj Israel, aretaq xkil ri k'ialaj winaq, k'áx xkina' pa kanima', xkitze'j u wäch ri tat Pablo, xkik'ulelaj u wäch ru tzij. ⁴⁶ Are k'u ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé ko xech'awik, man xkixej tá kib', xkib'ij: Chech alaḡ, ri winaq aj Israel, rajwaxik kátzijox wi nab'e ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Rumal k'u chi man kák'amowaj tá alaḡ, kána' ib' alaḡ chi man taḡal tá chech alaḡ ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik, rumal ri' kámik kuje' kuk^r ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. ⁴⁷ Rumal chi je' uj u taqom wi ri Qajaw Dios, xub'ij k'ut:

At nu kojom rech kaya saḡil
chke konojel ri winaq
cho ruwächulew,

chi rumal awech at kuya' kákiriq na
ru tob'anik ri Dios, nimalaj konojel
ri winaq k'ä chuk'isb'al ruwächulew,
—xcha ri Dios, —xecha chke ri winaq.

⁴⁸ Ri nik'iaj winaq chik, aretaq xkita wa' we tzij ri', sib'alaj xekikotik. jXkichap u b'ixik chi ru Loq' Pixab' ri Qajaw Dios are sib'alaj utz! Konojel k'u ri e sik'im churiḡik ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik xekojon che ri Cristo. ⁴⁹ Je ri' xtziḡox ru Loq' Pixab' ri Dios pa konojel taḡ ri tinimit re ri k'olib'al ri'. ⁵⁰ Are k'u ri winaq aj Israel xkikoj ki k'ux jujun ixoḡib' ri keq'ijilan che ri Dios, ri nimaḡ ki b'anik, xuḡuje' xkikoj ki k'ux ri tata'ib' ri nimaḡ ki b'anik ri e k'o pa ri tinimit. Je wa' xka'no rech kákiryak kib' chkiḡ ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Xekesaj k'u na b'i pa ri ki tinimit. ⁵¹ Ri tat Pablo, ri tat Bernabé xkitota' kan ri ulew che ri kaḡan chkiwäch ri winaq chuḡ'alajisaxik chi man utz taj ri ki b'anom, k'o ki mak. Te k'u ri' xeb'e' pa ri tinimit Iconio. ⁵² Are k'u ri kojonelab' chila' pa ri tinimit Antioḡuía sib'alaj xekikotik, q'alaj k'ut chi ri Loq'alaj Espiritu tajin kátaḡan pa kanima'.

14

Ri tat Pablo, ri tat Bernabé keopan pa ri tinimit Iconio

¹ Aretaḡ xeopan pa ri tinimit Iconio, ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeb'ok pa ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaq aj Israel. Ru Loq' Pixab' ri Dios ri xkizijoj xub'ano chi e k'ia chke ri winaq aj Israel xekojonik, xuḡuje' e k'ia chke ri nik'iaj winaq chik. ² Are k'u ri winaq aj Israel ri man kekojon tá che ru Loq' Pixab' ri Dios xkikoj ki k'ux ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj, rech káketzelaj ki wäch ri kojonelab'. ³ Rumal ri' ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj xek'oḡi na chila'. Man xkixej tá kib' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, ku'l k'u ki k'ux chrij ri Qajaw Jesús. Are ri Qajaw Jesús xuk'ut chkiwäch ri winaq chi are ri Are' yo'winaḡ ri tzij ri' chke. Are tzij wa' ri tajin kákizijoj ri apóstoles chrij ru toq'ob' ri Dios. Xuya k'u ki chuḡ'ab' rech káka'n nimaḡ taḡ etal, xuḡuje' nimaḡ taḡ kajmab'al chkiwäch ri winaq. ⁴ Are k'u ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xub'an kieb' ki k'ux chkiḡ ri apóstoles. Nik'iaj xkikoj kib' kuk' ri winaq aj Israel, nik'iaj chik xkikoj kib' kuk' ri apóstoles. ⁵ Te k'u ri' ri winaq aj Israel kuḡ' ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj xjunamataj ki tzij kuk' ri k'amal taḡ ki b'e, xewalij k'u chkiḡ ri apóstoles che ki k'ulelaxik, chi kákitze'j ki wäch, kekib'an k'u che ab'aj. ⁶ Aretaḡ k'ut ri tat Pablo, ri tat Bernabé xketamaj wa', xeanimaj b'ik, xeb'e' pa Listra, pa Derbe. E are' tinimit wa' ri e k'o pa

Licaonia. Xuquje' xeb'e' pa taq ri k'olib'al chkiy taq we tinimit ri'. ⁷ Chila' k'ut xuquje' xkitzijoj wi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

Ri tat Pablo káb'an che ab'aj pa ri tinimit Listra

⁸ K'o k'u jun achi pa Listra ri man kākowin taj káb'linik. Xa t'uyul qajoq chila'. Ri achi ri' man k'o tá jumul b'inaq rumal chi k'äx u b'anom ri raqan tzpa taq ri q'ij ri xil u wäch. ⁹ We achi ri' u tatab'em ri tajin kutzijoj ri tat Pablo. Ri tat Pablo k'ut ko xka'y che, xrilo chi k'o u kojoniq rech kutzirik. ¹⁰ Ko k'u xuch'ab'ej, xub'ij che: ¡Chatwalijoj, chattak'alog! —xcha che. Ri achi k'ut xaq jun xuya', xtak'ik, xuchap b'inem. ¹¹ Aretaq ri winaq xkil ri xub'an ri tat Pablo, xkiraq ki chi', xkib'ij pa ri ki ch'ab'al ri aj Licaonia: ¡E are' ri qa dios wa' ri je' kepe winaq ri e ulinaq quk! —xecha'.

¹² Xkib'ij chi ri tat Bernabé are ri ki dios u b'i' Júpiter, are k'u ri tat Pablo are ri ki dios u b'i' Mercurio, rumal chi are ri are' ri sib'alaj kätzijoniq. ¹³ Ri sacerdote ri kápatänin pa ri rachoch ri ki dios Júpiter ri k'o chuchi' ri tinimit, xeuk'am loq ama'ib' taq wakäx, xuquje' wiqob'al re kotz'ij. Ri sacerdote ri' junam kuk' ri winaq, e are' ta xkaj xekiq'ijilaj ri apóstoles, xuquje' xekikämisaj ta ri wakäx chuya'ik chkiwäch. ¹⁴ Aretaq k'ut ri kieb' apóstoles, ri tat Bernabé rachi'l ri tat Pablo, xkil ri tajin káka'no, xkijis ri katz'iaq chkiy. (Ri xka'n ri apóstoles, are kuk'ut chkiwäch ri winaq chi sib'alaj äwas ri tajin káka'no.) Xkinim kib' chkiwol ri winaq, xkiraq ki chi', xkib'ij: ¹⁵ ¡Tata'ib'! ¿Jas che je' tajin káb'an alaq wa'? Ri uj xaq uj winaq je' jas ri alaq. Ri uj k'ut, uj petinaq chutzijojik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chech alaq, rech káya kan alaq u b'anik wa' ri naq'atal wi alaq ri man k'o tá ki patän, rech kákojon alaq che ri k'aslik Dios. Are Dios wa' ri b'anowinaq ri kaj, ri ulew, ri mar, xuquje' konojel ri jastaq ri e k'o cho ri kaj, ri e k'o cho ri ulew, xuquje' ri e k'o pa ri mar. ¹⁶ Pa ri ojer taq q'ij ri Dios xuya chke ri winaq chi káka'no jachike ri kákaj. ¹⁷ Amaq'el k'ut xuk'ut chkiwäch ri winaq jachin ri' ri Are' ruk' ri u b'anik utzil chke. Are ri Are' käyo'w ri jáb', kub'ano chi sib'alaj káwächin ri qa tiko'n, kuya ronojel ri káqatijo, kuya k'u kikitomal pa qanima', —xecha chke.

¹⁸ Pune je' xkib'ij wa' ri apóstoles, xajwataj chi xkikoj ki chuq'ab' chuq'atexik chi ri winaq mat xekikämisaj ri wakäx chuya'ik chkiwäch che ki q'ijilaxik.

¹⁹ Xeopan k'u jujun winaq aj Israel ri e petinaq pa ri tinimit Antioquía, xuquje' pa ri tinimit Iconio ri xkikoj ki k'ux ri winaq, xka'n k'u ri tat Pablo che ab'aj. Xkichomaj k'ut chi ya káminaq chik, xkichararej b'ik, xekiya k'u kan chutza'm ja. ²⁰ Aretaq k'ut xkimulij kib' ri kojonelab' chrij ri tat Pablo, ri are' xwalijik, xok chi na b'ik pa ri tinimit. Chukab' q'ij, rachi'l ri tat Bernabé, xe' pa ri tinimit Derbe.

²¹ Aretaq xeto'taj chutzijojik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa ri tinimit Derbe ri xekojon wi k'ia winaq, xetzelej chi jumul pa Listra, pa Iconio, xuquje' pa Antioquía. ²² Pa taq we tinimit ri' xkiya k'u anima' chke ri kojonelab', xekipixb'aj k'ut chi kákitaqej ri kojoniq che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Xuquje' xkib'ij chke chi rajwaxik kujok'ow na pa taq k'ia u wäch k'äx'ol k'ä májoj kujopan ruk' ri Dios rech kátaqan ri Are' pa qa wi'. ²³ Xekikoj k'u k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' pa ronojel tinimit. Xka'n orar, xka'n ri ayuno, te k'u ri' xekijach pu q'ab' ri Qajaw Dios ri e kojoniq chke.

Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé ketzelej b'ik pa ri tinimit Antioquía re Siria

²⁴ Pa ri ki tzelejik, xeok'ow pa Pisidia, xeopan k'u pa Panfilia. ²⁵ Xkitzijoj na ru Loq' Pixab' ri Dios pa ri tinimit Perge, te k'u ri' xeq'ax pa Atalia. ²⁶ Kelik chila' xkiya b'i kib' pa ri barco, xeb'e' pa Antioquía. Are tinimit wa' ri xejach

wi pu q'ab' ri Dios rech kub'an toq'ob' chke che ki to'ik chub'anik ri chak ri k'ä te xk'is kumal. ²⁷ Aretağ xeopan pa Antioquía, xekimulij ri qachalal kojonelab'. Xkítzizijoj k'u chke ri nimağ tağ kajmab'al ru b'anom ri Dios kuk', xkítzizijoj xuquje' jas xub'an ri Dios chuya'ik chke ri nik'iaj winağ chik ri man aj Israel taj chi ri e are' xuquje' kekojonik. ²⁸ Naj k'ut xek'oji na ri tat Pablo, ri tat Bernabé chila' kuk' ri kojonelab'.

15

Ri kojonelab' xkimulij kib' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Pa tağ ri q'ij ri' xeopan jujun achijab' pa ri tinimit Antioquía ri e petinağ pa Judea. Xkichap k'u ki tijoxik ri kojonelab' chila', xkib'ij k'u chke chi we kākaj kākiriq ru tob'anik ri Dios rajwaxik kākōj ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo ri alab'om, xuquje' ri achijab', je' jas ri taqaninağ wi ri qa mam Moisés. ² Are k'u ri tat Pablo, ri tat Bernabé xekik'ulelaj ri achijab' ri'. Je ri' xchomaxik chi utz na keb'e' ri tat Pablo, ri tat Bernabé pa ri tinimit Jerusalén kachi'l nik'iaj kojonelab' chik rech kākichomaj wa' kuk' ri apóstoles, xuquje' kuk' tağ ri k'amal tağ ki b'e ri qachalal kojonelab' pa ri tinimit ri'.

³ Ri qachalal kojonelab' aj Antioquía xekitağ b'i ri tat Pablo, ri tat Bernabé kachi'l ri nik'iaj kojonelab' chik. B'enam ke pa Jerusalén, xeok'ow pa Fenicia, pa Samaria, kākítzizijoj k'u chke ri kojonelab' chi ri nik'iaj winağ chik ri man e aj Israel taj tajin kākīya kan ri ojer ki k'aslemal, tajin kākīpatānij ri Dios. Ri kojonelab' pa tağ ri k'olib'al ri' sib'alaj xekikotik aretağ xkita u b'ixik wa'.

⁴ Aretağ ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeopan pa Jerusalén, utz ki k'ulaxik xb'an kumal ri qachalal kojonelab', ri apóstoles, xuquje' ri k'amal tağ ki b'e ri kojonelab'. Xkítzizijoj k'ut ronojol ru b'anom ri Dios kuk'. ⁵ E k'o k'u jujun tata'ib' fariseos ri e kojolinağ chik che ri Cristo, xetak'i aq'anoğ, xkib'ij: Rajwaxik kākōj ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo ri achijab', ri alab'om ri man e aj Israel taj, káb'ix k'u chke chi rajwaxik kākitağej u b'anik jas ri kub'ij ru Pixab' ri qa mam Moisés, —xecha'.

⁶ Xkimulij k'u kib' ri apóstoles xuquje' ri k'amal tağ ki b'e ri qachalal kojonelab' chuchomaxik rij we tijonik ri'. ⁷ Naj k'ut xkichomala kib', te k'u ri' xwalij aq'an ri tat Pedro, xub'ij chke: Qachalal, etam alağ chi xke' kieb' oxib' junab' wa', ri Dios xinucha' in chxol alağ chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri nik'iaj winağ chik ri man e aj Israel taj, rech ri e are' xuquje' kākita ri Evangelio, kekojonik. ⁸ Ri Dios k'ut, ri retam ri k'o pa tağ kanima' ri winağ, xuq'alajisaj chi keuk'amowaj ri e are' xuquje', aretağ xuya ri Loq'alaj Espiritu chke, je' jas ri u yo'm chqej uj. ⁹ Ri Dios man jalan tā xeril wi ri e are' ruk' ri uj, xane junam xub'an chqej. Xuch'aj k'u ri kanima' ri e are' xuquje', aretağ xekojon che ri Cristo. ¹⁰ Ri alağ k'ut, çjas che kub'an kieb' k'ux alağ chrij ru b'anom ri Dios, kāya k'u alağ jun eqa'n chkij we kojonelab' ri', jun eqa'n chi ri qa mam ojer man xekowin tā che reqaxik, junam quk' ri uj? ¹¹ Ri uj k'ut kākakojo chi kākariq ru tob'anik ri Dios rumal ru toq'ob' ri Qajaw Jesucristo, xaq junam jas ri kākā'n ri nik'iaj winağ chik ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Pedro chke.

¹² Xa je ri' konojel ri winağ man k'o tā jas xkib'ij. Are xkitatab'ej na ri ki tzij ri tat Bernabé, ri tat Pablo. Xkítzizijoj k'ut ri nimağ tağ etal, xuquje' nimağ tağ kajmab'al ru b'anom ri Dios chxol ri nik'iaj winağ chik ri man e aj Israel taj rumal kech ri e are'. ¹³ Aretağ xeto'taj ri e are' che ri ki tzij, xch'aw chi ri

* **15:1** Ri retal ri ojer trato are ri "circuncisión" (Hechos 7:8).

tat Jacobo, xub'ij: Qachalal, tampe alaḡ ri kinb'ij: ¹⁴ Ri qachalal Simón Pedro u b'im chḡe ri xub'an ri Dios aretaḡ nab'e mul xutoḡ'ob'isaj ki wäch ri nik'iaj winaḡ chik ri man e aj Israel taj, xeucha' k'u jumulaj winaḡ chkixol ri e rech ri Are'. ¹⁵ Are k'u wa' je' jas ri xkitz'ib'aj kan ri q'alajisal taḡ re ru Loḡ' Pixab' ri Dios ojer ri kub'ij:

¹⁶ Aretaḡ káb'antaj na wa', kintzelej
loḡ, kintob'an na chiwe,
kinkoj chi na jun nim taḡanel pi wi',
je' jas ri i mam David,
—kub'ij ri Qajaw Dios.

Ri Are' kub'an na u b'anik ronojel,
kub'an chi na utzil chiwe.

¹⁷ Je ri' kinb'ano rech konojel
ri nik'iaj winaḡ chik kákitzujuk
ri Qajaw Dios,
konojel ki wäch winaḡ cho ruwächulew
ri kákina'taj ri nu b'i',
kákita' ri nu tob'anik.

¹⁸ Are wa' ri kub'ij ri Qajaw Dios
ri u yo'm loḡ u b'ixik ronojel wa'
we tzij ri', ri u b'im kanoḡ
pa taḡ ri ojer taḡ q'ij,
—xcha ri'.

¹⁹ Ri tat Jacobo xutaḡej tzijonem, xub'ij: Rumal ri' ri in kinchomaj chi man kuya' taj káqab'ij chke ri nik'iaj winaḡ chik ri man e aj Israel taj, ri tajin kákiya kan ri ojer ki k'aslemal rech keniman che ri Dios, chi rajwaxik kákoj ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo. ²⁰ Xuwi káqatz'ib'aj b'i jun wuj, káqataḡ k'u b'i chke. Káqab'ij b'ik chi mákitij chi ri ti'j ri yo'm chkiwäch taḡ tiox ri xa e b'anom kumal winaḡ, chi man káka'n taj jas ri káka'n ri tz'i' ri xaḡ kákiriḡ kib', man k'o tá ki pixab'. Káqab'ij k'ut chi man kákitij tá chi u ti'jol awaj ri xa jitz'am wa' chukámisaxik, xuḡuje' chi man kákitij tá kik'. ²¹ Tzojer k'u loḡ wa' e k'o winaḡ pa ronojel tinimit ri kákitzizoj ri Pixab' ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Moisés. (Ronojel wa' ri káqatz'ib'aj b'i pa we carta, are tz'ib'tal pa ru Pixab' ri Moisés.) We Pixab' ri' kásik'ix pa taḡ ri rachoch Dios ri kákimulij wi kib' ri winaḡ aj Israel pa taḡ ri q'ij re uxlanem, —xcha ri tat Jacobo chke.

²² Xkichomaj k'u ri apóstoles, xuḡuje' ri k'amal taḡ ki b'e ri kojonelab', xuḡuje' konojel ri qachalal kojonelab' chi kekicha' jujun achijab' rech kekitaḡ b'i pa ri tinimit Antioquía junam ruk' ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Xkicha' k'u ri tat Judas ri xuḡuje' káb'ix Barsabás che, xuḡuje' ri tat Silas, ri nim ki b'anik chkixol ri kojonelab'. ²³ Xkiya k'u b'i we wuj ri' pa ki q'ab', kub'ij:

“Uj, ri uj apóstoles, xuḡuje' ri uj ri k'amal taḡ ki b'e ri kojonelab', xuḡuje' ri uj, uj ri' ri kojonelab' ri k'o pa ri tinimit Jerusalén, ri uj qonojel káqaya apan rutzil wäch alaḡ, qachalal, alaḡ ri' ri man aj Israel taj, ri k'o alaḡ pa ri tinimit Antioquía, pa Siria, xuḡuje' pa Cilicia. ²⁴ Qa tom chi e k'o jujun ri elinaḡ b'i chḡaxol ri e opaninaḡ uk' alaḡ, ri man uj taj uj taḡowinaḡ b'ik. Ki kojom k'ux alaḡ ruk' ri ki tzij, ki k'ákk'ob'isam anima' alaḡ, je ri' chi xub'an kieb' k'ux alaḡ. Ki b'im chech alaḡ chi rajwaxik kákoj alaḡ ri retal ri ojer trato, chi káq'at ru cuerpo jun achi o jun ala, xuḡuje' chi káb'an alaḡ jas ri kub'ij ru Pixab' ri Moisés. ²⁵ Rumal ri' xqachomaj, xjunamataj k'u ri qa chomanik chi keqatzujuk jujun achijab' chḡaxol rech keqataḡ b'i uk' alaḡ junam kuk' ri loḡ'alaj taḡ qachalal, ri tat Bernabé, ri tat Pablo. ²⁶ Ri qachalal Pablo, ri

qachalal Bernabé ki yo'm ri ki k'aslemaal chupatänixik ri Qajaw Jesucristo, xaq k'u ko'l man xekäm tä rumal. ²⁷ Xaq je ri' käqataq b'i ri qachalal Judas, xuquje' ri qachalal Silas, rech käkib'ij na chech alağ ri xchomaxik. ²⁸ Ri Loq'alaj Espiritu, xuquje' ri uj, utz xqilo chi man k'o tä chi jun eqa'n käqaya chij alağ, xane xuwi we tağanik ri' ri rajwaxik: ²⁹ Are wa' chi mätij chi alağ ri ti'j ri yo'm chkiwäch tağ tióx ri xa e b'anom kumal winağ, chi man kaka'n tä alağ jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', chi man kätij tä alağ ri u ti'jol jun awaj ri xa jitz'am wa' chukämisaxik, xuquje' chi man kätij tä chi alağ ri kik'. We känimaj alağ wa', utz ri' ri káb'an alağ. Ri Dios b'a' kächajin alağ. Ch'ab'ej chi alağ,” —kächa ri' chupam ri wuj.

³⁰ Ri achijab' ri xetağ b'ik, xeb'e'k. Xkitaqej b'i ri ki b'e, xeb'e' pa Antioquía. Aretağ xeopanik xekimulij ri qachalal kojonelab', xkijach k'u ri wuj pa ki q'ab'. ³¹ Aretağ xsik'ix u wäch ri wuj chkiwäch, sib'alaj xekikot ri qachalal, rumal chi sib'alaj xuku'b'isaj ki k'ux. ³² Ri tat Judas xuquje' ri tat Silas, xuquje' e q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Xkiku'b'isaj k'u ki k'ux ri kojonelab', xuquje' xkiya anima' chke kuk' tağ ri tzij ri xkib'ij. Naj k'ut xetzijonik. ³³ Xek'oji k'u na kieb' oxib' q'ij chila', te k'u ri' xejach b'i ruk' utzil kumal ri qachalal kojonelab'. Xetzelej k'u kuk' ri qachalal ri e k'o pa Jerusalén ri e tağowinağ b'ik. ³⁴ Are k'u ri tat Silas xuchomaj chi kakanaj kan pa Antioquía. Je' k'ut xub'ano. ³⁵ Xuquje' ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé xekanaj kan pa Antioquía. Junam kuk' k'ia qachalal chik, xkitaqej ki tijoxik ri kojonelab', xuquje' xkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios.

Ri tat Pablo kuchap ri ukab' u b'inem chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

³⁶ Ok'owinağ chi kieb' oxib' q'ij aretağ ri tat Pablo xub'ij che ri tat Bernabé: Jeğasolij jumul chik ri qachalal pa tağ ri tinimit jawije' qa tzijom wi ru Loq' Pixab' ri Qajaw Jesús, che kilik jas ri ka'nom, —xcha che.

³⁷ Are k'u ri tat Bernabé are kraj kuk'am b'i ri a Juan kuk', ri xuquje' káb'ix Marcos che. ³⁸ Are k'u ri tat Pablo man utz taj xrilo, rumal chi are wa' ri xutas kan rib' chkij ri e are' pa Panfilia. Man xutaqej tä ri chak kuk' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. ³⁹ Ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj xkichomala kib', man xjunamataj tä k'u ri ki chomanik. Xa je ri' xkitas kib'. Ri tat Bernabé xuk'am b'i ri a Marcos che rachi'l, xe' pa Chipre. ⁴⁰ Are k'u ri tat Pablo, are xucha' ri tat Silas che rachi'l. Xejach k'u b'i pu q'ab' ri Dios kumal ri kojonelab' rech kub'an toq'ob' chke che ki to'ik chub'anik ri chak. ⁴¹ Xok'ow ri are' pa Siria, pa Cilicia, xuya k'u anima' chke ri qachalal kojonelab'.

16

Ri tat Pablo, ri tat Silas keachi'lax rumal ri a Timoteo

¹ Ri tat Pablo, ri tat Silas xeopan pa tağ ri tinimit Derbe ruk' ri tinimit Listra. Chila' k'ut xkiriq wi jun ala kojonel, Timoteo u b'i, ral jun ixoq kojonel aj Israel, are k'u ru tat are aj Grecia. ² Ri qachalal ri e k'o pa ri tinimit Listra, xuquje' pa Iconio, xkib'ij chi ri a Timoteo sib'alaj utz ru k'aslemaal. ³ Ri tat Pablo xub'ij che ri a Timoteo chi ke' ruk', nab'e k'ut xukoj na ri retal ri ojer trato che ru cuerpo rech man kápe tä koyowal ri winağ aj Israel ri e k'o pa tağ ri tinimit ri'.* Konojel k'ut ketam chi ru tat ri a Timoteo are aj Grecia.

* **16:3** We ta mat kákoj ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri a Timoteo, ri winağ aj Israel man kákiya tä che chi kok kuk' rumal chi ketam chi ru tat ri a Timoteo, man are tä jun aj Israel.

4 Pa konojel taq ri tinimit ri xeok'ow wi xkiya u b'ixik chke ri kojonelab' ri xchomax pa Jerusalén kumal ri apóstoles, xuquje' kumal ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. 5 Je ri' ri qachalal kojonelab' xkijikib'a kanima' chrij ri Dios, xnimar na ri ki kojoni. Ronojel q'ij k'ut tajan kek'iarik.

Jun achi aj Macedonia kuk'ut rib' chuwäch ri tat Pablo

6 Ri tat Pablo, ri rachi'l xkitaqej ri ki b'e, xeq'ax pa Frigia, xuquje' pa Galacia. Opaninaq k'ut pa Asia, man xyi' tä chke rumal ri Loq'alaj Espiritu chi käkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chila'. 7 Aretaq xeopan pa ri k'ulb'at re Misia, xkichomaj chi keb'e' pa Bitinia, man xyi' tä k'u wa' chke rumal ri Loq'alaj Espiritu re ri Jesús. 8 Xaq k'u xeok'ow pa Misia, xeb'e' pa ri tinimit Troas ri k'o chi' ri mar. 9 Chila' k'ut k'o ri xuk'ut ri Dios chuwäch ri tat Pablo chaq'ab' pa ri rachik'. Are jun achi aj Macedonia ri tak'al chuwäch, kuta' k'u toq'ob' che ri tat Pablo, kub'ij: "Chok'ow la pa Macedonia, chujto' b'a' la," —xcha che. 10 Aretaq ri tat Pablo xril wa' we achi ri', chanim xujwalijik, xuje' pa Macedonia. Xqetamaj chi qas tzij chi ri Dios tajan kujusik'ij chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq ri e k'o chila'.

Ri tat Pablo, ri tat Silas keopan pa ri tinimit Filipos

11 Qelik b'i pa ri tinimit Troas, xujok pa jun barco, jikom xuje'k k'ä xujopan pa ri ch'äqap ulew ri k'o pa ri mar, Samotracia u b'i'. Chukab' q'ij chik xujq'ax pa ri tinimit Neápolis. 12 Qelik chi b'i chila' xuje' pa Filipos, ri nab'e tinimit re Macedonia. Jun tinimit wa' ri ki mulim wi kib' winaq ri e petinaq pa ri tinimit Roma xuquje' nik'iaj tinimit chik. Kieb' oxib' q'ij xujk'oji na chila'. 13 Pa jun q'ij re uxlanem xujel b'i chrij ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' ri e naq'atal wi ri winaq kaka'n orar. Xujt'uyi chila', xqatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri ixoqib' ri ki mulim kib' jela'. 14 Jun chke ri ixoqib' ri e k'o chila', are Lidia u b'i', ri kápe pa ri tinimit Tiatira. Kuk'iyij jun u wäch atz'iaq morada kaka'yik. Paqal rajil wa'. We ixoq ri' káq'ijilan che ri Dios. U tatab'em k'u ri tajan kub'ij ri tat Pablo, xaq je ri' xqaj ru Tzij ri Dios pa ranima', je ri' chi sib'alaj kraj kutatab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios. 15 Xb'an k'u u qasna' ri are' xuquje' konojel ri e k'o pa rachoch. Te k'u ri' xujub'ochi'j, xub'ij chqe: We ilom ala q chi qas tzij in kojoni naq che ri Qajaw Jesús, jo' cho ja wuk', kakanaj kan ala q cho wachoch, —xcha chqe.

Sib'alaj k'ut xukoj u chuq'ab' chqe rech kujkanaj kan cho rachoch.

16 K'o jumul, b'enam qe chub'anik orar, xqariq jun ali ri k'o jun itzel espíritu re ch'ob'onik che. We ali ri' are jun ajik', kuch'ak k'u nim puaq rumal ri ch'ob'onik ri kub'ano. Are k'u ri puaq kuya chke ru patrón. 17 We ali ri' xteri b'i chqij ri tat Pablo xuquje' ri uj. Ko xuraq u chi', xub'ij: We achijab' ri' kákipatánij ri Dios ri k'o chikaj, are k'u kákitzijoj chiwe jas rajwaxik kib'ano rech kiriq na ru tob'anik ri Dios, —xcha ri'.

18 K'ia q'ij k'ut je' xub'an wa'. Xa je ri' xk'istaj u k'ux ri tat Pablo ruk', xka'y k'u chrij, xub'ij che ri itzel espíritu ri k'o che ri ali: Kintaqan chawe pa ru b'i' ri Jesucristo chi katel che we ali ri', —xcha che.

Chanim k'ut xel ri itzel espíritu che ri ali.

19 Aretaq k'ut xkil ru patrón ri ali chi man kekowin tä chik kákich'ak puaq chrij ri ali, xkichap ri tat Pablo xuquje' ri tat Silas. Xekik'am b'i pa ri k'ayib'al chkiwäch ri tata'ib' ri k'o taqanik pa ki q'ab'. 20 Xekiya chkiwäch ri q'atal taq tzij, xkib'ij: We achijab' ri' ri aj Israel, tajan kaka'n k'áx che ri q'a tinimit, je ri' chi kásach ki k'ux ri winaq. 21 Kujkitijoj chub'anik ri man uj naq'atal tä wi. Ri ki tijoni man kuya' taj káqak'amo rumal chi ri uj, uj aj Roma, —xcha'.

²² Xkiyak k'u kib' ri winaq chkij ri tat Pablo, ri tat Silas. Ri q'atal taq tzij xetaqan che resaxik ri katz'iaq xuquje' chi kech'ay kuk' taq che'. ²³ Aretaq xech'aytaj k'ia mul, xekoksaj pa che'. Xb'ix k'u che ri chajinel re ri che' chi utz kub'an che ki chajixik. ²⁴ Ri chajinel, aretaq xya'taj we taqanik ri' che, chanim xeukoj b'i k'a chupam ri che'. Te k'u ri' xukoj koj'b'al aqanaj che kaqan.

²⁵ Pa nik'iaq aq'ab' k'ut, ri tat Pablo, ri tat Silas tajin kaka'n orar, xuquje' tajin keb'ixon che ri Dios. Are k'u ri nik'iaq ajpache' chik tajin kakitatab'ej. ²⁶ Xaq k'u te talik xpe jun nimalaj kab'raqan ri xuslab'isaj ru tak'alib'al ri che'. Chanim xejaqtaj konojel ri porta, ri ximib'al re ch'ich' ri ximib'em ke konojel ri ajpache' xet'oqopinik. ²⁷ Ri chajinel re ri che' xk'astajik. Aretaq xrilo chi e jaqtal chi ri porta, xuk'am ru machete, xraj xukamisaj rib'. Xuchomaj ri are' chi xanimaj b'i konojel ri ajpache'. ²⁸ Are k'u ri tat Pablo ko xuraq u chi', xub'ij che: Mäb'an k'äx che ib'la, uj qonojel ri uj, uj k'o waral, —xcha che.

²⁹ Ri chajinel re ri che' xuta' jun chäj, aninaq xok b'ik pa ri che'. Xb'irb'itik, xxuki chkiwäch ri tat Pablo, ri tat Silas. ³⁰ Te k'u ri' xeresaj loq chrij ri che', xub'ij chke: Tata'ib', ¿jas rajwaxik kinb'ano rech kinto' wib'? —xcha chke.

³¹ Ri tat Pablo, ri tat Silas xkib'ij che: Chkojon la che ri Qajaw Jesucristo, käriq k'u na la ru tob'anik ri Dios, ri lal xuquje' konojel ri e k'o pa ri achoch la, —xecha che.

³² Xkitzijoj k'u ru Loq' Pixab' ri Dios che, xuquje' chke konojel ri e k'o pa rachoch. ³³ Tzpa ri aq'ab' ri' ri chajinel re ri che' xuch'aj ri soktajinaq che ri tat Pablo, ri tat Silas. Xb'an k'u u qasna' ri are' xuquje' xb'an ki qasna' konojel ri e k'o pa rachoch. ³⁴ Te k'u ri' xeuk'am b'i ri tat Pablo, ri tat Silas cho rachoch, xuya ri ki wa. Ri chajinel re ri che' sib'alaj xkikitok, xuquje' xkikot kanima' konojel ri e k'o pa rachoch rumal chi xekojon che ri Dios.

³⁵ Aretaq xsaqirik ri q'atal taq tzij xekitaq b'i jujun mayorib' chub'ixik che ri chajinel chi keutzogopij b'i ri tat Pablo, ri tat Silas. ³⁶ Ri chajinel re ri che' xub'ij che ri tat Pablo: Ri q'atal taq tzij xkitaq loq u b'ixik chwe chi kuya' kintzogopin b'i chech ala. Chel b'a' b'i ala, oj ala q ruk' utzil, —xcha chke.

³⁷ Are k'u ri tat Pablo xub'ij chke ri mayorib': Ri ala q xujch'ay ala q chkiwäch ri winaq, man xil tä na ala q we k'o qa mak o man k'o taj. Te k'u ri' xujkoj ala q pa che', ri uj k'ut, uj jun kuk' ri winaq aj Roma. Kämik k'ut chk'uyal kujesaj b'i ala q. Man utz taj je' kab'an ala q wa', xane are chepet na ri q'atal taq tzij che qesaxik b'ik, —xcha ri tat Pablo chke ri mayorib'.

³⁸ Ri mayorib' xekiya u b'ixik wa' we tzij ri' chke ri q'atal taq tzij. Xkixej k'u kib' aretaq xkito chi ri tat Pablo, ri tat Silas e jun kuk' ri winaq aj Roma.

³⁹ Xepe k'u ri q'atal taq tzij, xkita' sachb'al ki mak chke ri tat Pablo rachi'l ri tat Silas, xekesaj k'u b'ik. Te k'u ri' xkita' toq'ob' chke chi keb'el b'i pa ri tinimit.

⁴⁰ Aretaq xeb'el b'i pa che', xeb'e' cho rachoch ri nan Lidia. Xuwi xekich'ab'ej kan ri qachalal, xkiku'b'isaj kan ki k'ux, te k'u ri' xeb'el b'i chila'.

17

Ri winaq pa ri tinimit Tesalónica käkiyak kib' chrij ri tat Pablo

¹ Ri tat Pablo, ri tat Silas xkitaqej ri ki b'e, xeok'ow pa Anfipolis xuquje' pa Apolonia, xeopan k'u pa ri tinimit Tesalónica ri k'o wi jun rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq aj Israel. ² Ri tat Pablo, jas ri naq'atal wi, xok b'i pa ri rachoch Dios ri'. Oxib' semana k'ut xtzijon kuk' ri winaq, xkichomala kib' chrij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik pa taq ri q'ij re uxlanen. ³ Ri tat Pablo xuq'alajisaj chkiwäch ri kub'ij ri Tz'ib'talik ri', chi ri Cristo tzrajwaxik wi kuriq k'äx, käkämisaxik, chi aretaq kämina q chik käk'astaj na chkixol ri

käminaqib'. Xub'ij k'u chke: We Jesús ri' ri kintzijoj chech alač, are wa' ri Cristo, ri To'l Qe, —xcha chke.

⁴ E k'o k'u jujun chke ri winač aj Israel xekojonik, xeb'ok k'u kuk' ri tat Pablo, ri tat Silas. Xuquje' e k'ia chke ri winač aj Grecia ri keq'ijilan che ri Dios, xekojonik, kachi'l k'ia ixoqib' ri nimač ki b'anik. ⁵ Are k'u ri winač aj Israel ri man xekojon taj, xkina' k'äx pa kanima', xpe koyowal. Xekimulij jujun itzel tač achijab' ri xač kewakafik, xka'n k'u jun komon rech käkiyak ch'oj, xkisach ki k'ux ri winač pa ri tinimit. Xeb'ok pa rachoch ri tat Jasón che kesaxik ri tat Pablo, ri tat Silas, rech kekijach pa ki q'ab' ri winač. ⁶ Man xekirič tä k'u chila'. Xa je ri' are xkicharchatej b'i ri tat Jasón, xuquje' jujun kojonelab' chik, xekiya k'u chkiwäch ri q'atal tač tzij re ri tinimit. Xkirač ki chi', xkib'ij: We achijab' ri' ri ki sachom ki k'ux ri winač cho ronojel ruwächulew, e ulinač chik waral. ⁷ Xek'ulax k'u rumal ri tat Jasón cho rachoch. Konojel wa' we winač ri' käkik'ulelaj u wäch ru pixab' ri César, ri nimalaj tačanel puwi' ri Roma. Käkič'ij k'ut chi k'o jun nim tačanel chik, Jesús u b'i, —kecha', —xecha ri winač chke ri q'atal tač tzij.

⁸ Aretač xkita wa', ri winač xuquje' ri q'atal tač tzij xeb'el ch'uj. ⁹ Are k'u ri tat Jasón xuquje' ri e k'o ruk' xkiya ri puač ri rajwaxik u tojik rech ketzoqopixik. Xa je ri' xekitzoqopij b'ik.

Ri tat Pablo, ri tat Silas keopan pa ri tinimit Berea

¹⁰ Aretač chač'ab' chik, ri kojonelab' pa ri tinimit Tesalónica xekitač b'i ri tat Pablo, ri tat Silas pa ri tinimit Berea. Xuwi k'u xeopanik, xeb'ok pa ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winač aj Israel. ¹¹ Are k'u ri winač aj Israel ri e k'o pa Berea, are utz na xetow tzij chkiwäch ri winač aj Israel ri e k'o pa Tesalónica. Xkaj xkita ru Loč' Pixab' ri Dios ri xtzijox chke. Ronojel q'ij k'ut xkisik'ij ru Loč' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik che rilik we qas tzij ri kub'ij ri tat Pablo. ¹² E k'ia k'u chke ri winač aj Israel ri e k'o pa ri tinimit Berea xekojonik. Y e k'ia chke ri winač aj Grecia ri nimač ki b'anik ri xuquje' xekojonik, chi ixoqib' chi achijab'. ¹³ Aretač k'ut xketamaj wa' ri winač aj Israel ri e k'o pa Tesalónica, chi tajin kätzijox ru Loč' Pixab' ri Dios pa Berea rumal ri tat Pablo, xeb'e' jela', xkisach k'u ki k'ux ri winač. ¹⁴ Chanim k'ut ri qachalal xkitač b'i ri tat Pablo rech ke' pa ri tač'aj chi' ri mar. Ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo xekanaj kan ri e are' pa ri tinimit Berea. ¹⁵ Ri e b'enač ruk' ri tat Pablo, xkachi'laj k'u na b'ik k'ä pa ri tinimit Atenas. Xetzelej k'u chanim, xkib'ij ri u b'im ri tat Pablo chke. Äre wa' chi käkič'ij che ri tat Silas, ri a Timoteo chi käkikowij b'ik rech käkirič kib' pa ri tinimit Atenas.

Ri tat Pablo k'o pa ri tinimit Atenas

¹⁶ Aretač ri tat Pablo tajin keye'n chke ri tat Silas, ri a Timoteo pa Atenas, sib'alaj xb'isonik rumal chi xrilo chi k'ia ki wäch tač tiox ri xa e b'anom kumal winač e k'o pa ri tinimit. ¹⁷ Xač je ri' ri tat Pablo xuč'alajisaj ri kub'ij ru Loč' Pixab' ri Dios chkiwäch ri winač aj Israel pa ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib'. Sib'alaj xkichomala kib', xuquje' kuk' ri nik'iaj winač chik ri e k'o chila' ri keq'ijilan che ri Dios. Je' xuquje' xub'an ronojel q'ij kuk' ri winač pa ri k'ayib'al. ¹⁸ Jujun chke ri achijab' ri e k'o chila' xa ki yo'm kib' che retamaxik ri ki tijonik ri winač ri käb'ix Epicúreos chke, xuquje' ri jule' chik ri käb'ix Estoicos chke. Ri e are' xkichap tzij ruk' ri tat Pablo. Jujun xkib'ij: ¿Jas lo wa' ri kub'ij we achi ri'? Sib'alaj käč'awik pune man k'o tä retam, —xecha'.

Jujun chik xkib'ij: Je' ta ne chi are u tzijol wa' jule' tač dios chik, —xecha'. Je' xkib'ij rumal chi ri tat Pablo xutzijoj chke ri Utzalač Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesús, xuquje' jas xub'ano xk'astaj b'i chkixol ri käminaqib'. ¹⁹ Xkik'am

k'u b'i ri tat Pablo pa ri Areópago, ri e naq'atal wi kákimulij kib' che chomanik, xkita' k'u che, xkib'ij: ¿A kuya' káqetamaj uj jas wa' we k'ak' tijonik ri' ri tajin kátzizoj la? ²⁰ Are k'u kátzizoj la jule' taq tzij chqe ri man qetam taj, káqaj k'ut káqetamaj jas kel kub'ij ronojel wa' ri tajin kátzizoj la, —xecha che.

²¹ Je' xkib'ij wa' rumal chi ri winaq aj Atenas, xuquje' ri winaq re nik'iaj tinimit chik ri e k'o chila, xwi xkitzukuj u taik jun k'ak' tzij, xuquje' u b'ixik jun chik ri xkita jawije' chi'.

²² Ri tat Pablo xtak' i aq'anoq chkiwäch pa ri Areópago, xub'ij chke ri winaq: Tata'ib' aj Atenas, kinwilo chi sib'alaj káq'ijilan ala q chke taq dios. ²³ Je ri', rumal chi aretaq tajin kinb'inik, xinok'ow chkiwäch taq ri k'olib'al ri káq'ijilan wi ala q, xinriq k'u jun ta'b'al toq'ob' ri tz'ib'tal wi we tzij ri' chuwäch: “Che ri Dios ri man etamta tá u wäch,” —kácha ri'. We Dios ri' ri káq'ijilaj ala q, ri man etam tá ala q u wäch, are ri Are' ri kintzizoj in chech ala q, —kácha chke.

²⁴ Ri Dios ri b'anowinaq ruwächulew, xuquje' ronojel ri k'o chuwäch, are wa' Rajaw ri kajulew. Man kák'o'ji tá ri Are' pa jun ja ri xa b'anom kumal winaq.

²⁵ Man rajwaxik tá u to'ik kumal ri winaq, man k'o tá k'u jas jun rajwaxik che. Are k'ut yo'winaq ri qa k'aslema nimalaj gonojel, u yo'm ri kuxlab' konojel ri k'o ki k'aslema. Xuquje' u yo'm juntir ri kajwataj chqe, —kácha'.

²⁶ Chrij xa jun winaq ri Dios xeresaj wi konojel ki wäch winaq rech kek'o'ji cho ronojel ruwächulew. Xuquje' xuchomaj janipa' junab' ri kek'asi'k, xuquje' jawije' ri kejeqi wi, u k'utum k'u ronojel wa' chkiwäch. ²⁷ Je' u b'anom wa' rech ketzukun che, pune xa kákimalma' u riqik. Qas tzij k'ut man naj taj k'o wi ri Dios chqe chqajujunal. ²⁸ Rumal k'u ri Dios uj k'aslik, uj k'olik, kujxulik, kujpaqik. Xkib'ij k'u jujun chke ri achijab' ri e k'o uk' ala q ri keb'anow taq ri b'ix: “Qonojel ri uj, uj ralk'ual ri Dios,” —xecha ri'. ²⁹ We uj ralk'ual ri Dios, máqachomaj b'a' chi ri Dios are junam kuk' ri tiox re q'an puaq, re saq puaq, re ab'aj, ri xa e b'anom kumal winaq ri xaq e are' e chomaninaq wa'. ³⁰ Ojer kanog ri Dios xaq xukuy ri ki mak ri winaq rumal chi man xkich'ob' taj jas ri tajin káka'no. Are k'u ri kámik kuya u b'ixik chke konojel ri winaq pa ronojel tinimit chi kákik'ex kanima', kákik'ex k'u ki chomanik. ³¹ Je ri', rumal chi ri Dios u chomam jun q'ij aretaq kuq'at na tzij pa ki wi' konojel ri winaq cho ruwächulew, jikom k'ut kub'an na chke. Kub'an k'u na wa' rumal ri Achi ri cha'tal rumal. Xuq'alajisaj k'u wa' chqawäch gonojel aretaq xuk'astajisaj wa' we Achi ri' chkixol ri káminaqib', —xcha ri tat Pablo chke.

³² Areta q ri winaq xkito chi ri tat Pablo kutzizoj chi kek'astaj na ri káminaqib', jujun xa xkitez'j u wäch, nik'iaj chik xkib'ij: Káqaj káqata chi na jumul ri xb'itaj umal la pa jun q'ij chik, —xecha che.

³³ Xel k'u b'i ri tat Pablo chkixol. ³⁴ E k'o k'u jujun winaq ri xekojonik, xeb'e' k'u ruk' ri tat Pablo. Chkixol ri xekojonik k'o wi ri tat Dionisio. Are jun kuk' ri tata'ib' ri kákimulij kib' pa ri Areópago. Xuquje' k'o jun ixoq, Dámaris u b'i'. E k'o chi k'u nik'iaj chik ri xekojonik.

18

Ri tat Pablo ke' pa ri tinimit Corinto

¹ Xel chi k'u b'i ri tat Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto. ² Chila' k'ut xuriq jun achi aj Israel, Aquila u b'i', ri kápe pa Ponto. Ri tat Aquila rachi'l ri nan Priscila, ri rixoqil, te' kieb' oxib' q'ij e elinaq loq pa Italia, rumal chi ri tat Claudio César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, xtaqan chke konojel ri winaq aj Israel chi keb'el b'i pa ri tinimit Roma. Xopan k'u ri tat Pablo kuk' che ki ch'ab'exik. ³ Junam k'u ru chak ri tat Pablo kuk' ri ki chak ri e are', xa je ri' xkanaj kan na kuk'. Junam k'ut xechakunik, rumal chi ri

ki chak ri tat Aquila, ri nan Priscila are ki b'anik carpa. ⁴ Ronojel q'ij k'ut re uxlanem xe' ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri kākimulij wi kib' ri winaq aj Israel. Ruk' chuq'ab' k'ut xutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke konojel ri e k'o chila'. E k'o winaq aj Israel xuquje' winaq ri man aj Israel taj ri xkikojo chi gas tzij ri kub'ij ri tat Pablo chke.

⁵ Aretaq k'ut xeopan ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo pa ri tinimit Corinto, kelik loq pa Macedonia, ri tat Pablo gas xuya ru q'ij, xutij k'u u chuq'ab' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. Xuq'alajisaj k'u chkiwäch ri winaq aj Israel chi gas tzij ri Jesús are wa' ri Cristo ri keye'm. ⁶ Are k'u ri e are' xa xkik'ulelaj u wäch ru tzij ri tat Pablo, xkib'ij taq tzij ri man utz taj chrij. Ri tat Pablo xutota' ri ratz'iaq chkiwäch chuk'utik chi kel b'ik, te k'u ri' xub'ij chke: Alaq ajchaq' mak we käsach wäch alaqa. Ri in man k'o tä nu mak chech alaqa. Tzkämik ri' kine' kuk' ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chke, —xcha ri tat Pablo.

⁷ Xel k'u b'i ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri kākimulij wi kib' ri winaq aj Israel, xe' cho rachoch jun tata' ri man aj Israel taj, Justo u b'i', ri kääq'ijilan che ri Dios. Ri are' xa chuxkut ri rachoch Dios kel wi. ⁸ Ri tat Crispo, ri k'amal ki b'e ri winaq pa ri rachoch Dios ri', xkojon ri are' che ri Qajaw Jesucristo, junam kuk' konojel ri e k'o pa rachoch. Xuquje' k'ia chke ri nik'iaj winaq chik aj Corinto, aretaq xkita ru Loq' Pixab' ri Dios, xekojonik, xb'an k'u ki gasna'.

⁹ Xch'aw k'u ri Qajaw Jesucristo ruk' ri tat Pablo chaq'ab' pa jun achik', xub'ij che: ¡Maxej b'a' awib'! Chataqej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, maya kan u b'anik wa'. ¹⁰ In k'ut, in k'o awuk', man k'o tä k'u jun winaq ri kākowinik katuchapo, kub'an k'äx chawe rumal chi e k'ia winaq ri kekojon na chwe waral pa we tinimit ri', —xcha ri Jesús che ri tat Pablo.

¹¹ Xa je ri' ri tat Pablo xkanaj na kan jun junab' ruk' nik'iaj pa ri tinimit Corinto. Xeutijoj k'u ri winaq che ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹² Pa taq ri q'ij ri kätäqan ri nim q'atal tzij Galión puwi' ri Acaya, ri winaq aj Israel xkiyak kib' chrij ri tat Pablo, xkik'am k'u b'i pa ri q'atb'al tzij. ¹³ Xkib'ij k'u che ri q'atal tzij: We achi ri' tajin kub'ij chke ri winaq chi rajwaxik u q'ijilaxik ri Dios, ri man je' tä k'u u b'anik jas ri kub'ij ri qa pixab', —xecha che.

¹⁴ Xa jub'iq' man xch'aw tä ri tat Pablo aretaq ri tat Galión xub'ij chke ri winaq aj Israel: We ta are jun k'äx o jun nimalaj mak ri xub'an we achi ri', ri in kintatab'ej na jas ri kääb'ij alaqa, alaqa aj Israel. ¹⁵ Xa b'a' chkiq' taq tzij käch'ojin wi alaqa, xa chkiq' taq winaq, xa k'u chrij ri pixab' alaqa. Chila b'a' alaqa jas kääb'an alaqa che. Man kwaj taj kinq'at tzij puwi' wa' we tajin kääb'ij alaqa ri', —xcha ri tat Galión chke ri winaq aj Israel.

¹⁶ Xeresaj k'u b'i pa ri q'atb'al tzij. ¹⁷ Xepe k'u konojel ri winaq aj Grecia, xkichap ri tat Sóstenes, ri k'amal ki b'e ri winaq pa ri rachoch Dios, chila' k'ut sib'alaj xkich'ay wi chuwäch ri nim q'atal tzij. Man xok tä k'u il ri tat Galión pune je wa' xka'no.

Ri tat Pablo kätzelej pa ri tinimit Antioquía, te k'u ri' kuchaplej ru rox u b'inem chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios

¹⁸ K'ia q'ij k'ut xk'o'oji na ri tat Pablo pa ri tinimit Corinto. Te k'u ri' xeuya kan ri qachalal, xuya b'i rib' pa barco, xe' pa Siria, rachi'l ri nan Priscila, xuquje' ri tat Aquila. K'o pa ri tinimit Cencrea. Mäjoq kel b'i pa ri barco, ri are' xresaj ronojel ru wi'. Retal k'u wa' chi k'o ri xuchi'j che ri Dios ri tzrajwaxik kub'an na. ¹⁹ Aretaq xeopan pa ri tinimit Éfeso, ri tat Pablo xeuya kan ri nan Priscila, ri tat Aquila, xe' ri are' pa ri rachoch Dios, xuchap k'u tzij kuk' ri winaq aj Israel ri kākimulij wi kib' chila'. ²⁰ Ri e are' xkib'ochi'j ri tat Pablo chi kākanaq

kan na kuk' kieb' oxib' q'ij. Are k'u ri are' man xraj taj. ²¹ Xeuya k'u kanoq, xub'ij kan chke: Rajwaxik kink'oji na pa ri tinimit Jerusalén che rok'owisaxik ri nimaq'ij ri kâpetik. Kintzelej chi k'u na loq che ilik alaƿ we are u rayinik ri Dios, —xcha kan chke.

Xok k'u b'i pa jun barco, xel b'i pa ri tinimit Éfeso. ²² Aretaƿ xopan pa ri tinimit Cesarea, xe' pa Jerusalén, xuch'ab'ej kan ri ƿachalal kojonelab' ri e k'o chila'. Te k'u ri' xe' pa ri tinimit Antioquía. ²³ Xk'oji k'u na kieb' oxib' q'ij pa Antioquía, te k'u ri' xel b'ik, xeusolij taƿ ri tinimit re Galacia, re Frigia, xuya kan anima' chke konojel ri kojonelab'.

Ri tat Apolos kutzijoƿ ru Loq' Pixab' ri Dios pa ri tinimit Éfeso

²⁴ Pa taƿ ri q'ij ri' xopan jun tata' aj Israel pa ri tinimit Éfeso. Ri tata' ri' Apolos u b'i'. Ri are' jela' kel pa ri tinimit Alejandría. Sib'alaj kâna'wik kâch'awik, xuƿuje' sib'alaj retam ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. ²⁵ Ri are' k'ut yo'm tijonik che chrij ri Qajaw Jesucristo chi rajwaxik ri kojonik che. Ruk' ronojel ranima' kâtzijonik, jikom k'u kub'an chutzijoxik jas ri xub'an ri Jesús, pune ta ne xaƿ xuwi retam ri qasna' ri xub'an ri tat Juan.* ²⁶ Ri tat Apolos xuchaplej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios pa ri rachoch Dios, man kuxej tâ rib'. Aretaƿ k'ut xkitatab'ej ri nan Priscila, ri tat Aquila, xkik'am b'i pa u tukiel wi, xkiq'alajisaj k'u chuwâch jas ri ƿas tzij chrij ru b'eyal ri kojonik chrij ri Dios. ²⁷ Aretaƿ ri tat Apolos xuchomaj chi ke' pa Acaya, ri kojonelab' xetob'an b'i che, xkitz'ib'aj b'i jun wuj chke ri kojonelab' ri e k'o pa Acaya rech utz u k'ulaxik kâka'no. Aretaƿ xopan ri tat Apolos pa Acaya, sib'alaj xeuto' ri winaƿ ri e kojoninaƿ chik rumal ru toq'ob' ri Dios pa ki wi'. ²⁸ Ruk' nimalaj chuq'ab' ri tat Apolos xuq'alajisaj chkiwâch konojel ri winaƿ chi man ƿas tzij taj ri kâkib'ij ri winaƿ aj Israel. Ri e are' man jub'iq' taj xekowin che ri tat Apolos, rumal chi xuk'ut chkiwâch ri winaƿ jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, chi ri Jesús are wa' ri Cristo ri keye'm.

19

Ri tat Pablo kopan pa ri tinimit Éfeso

¹ Aretaƿ ri tat Apolos k'o pa ri tinimit Corinto, ri tat Pablo xok'ow pa taƿ ri alaj taƿ tinimit ri e k'o puwi' taƿ ri juyub', xopan k'u pa ri tinimit Éfeso. Chila' xeuriq wi jujun kojonelab'. ² Xuta' k'u chke we kojonelab' ri', xub'ij: ¿A xƿaj ri Loq'alaj Espíritu puwi' alaƿ aretaƿ xkojon alaƿ? —xcha chke.

Ri e are' xech'awik, xkib'ij che: Man jub'iq' taj ƿa tom u tzijol wa' chi k'o jun Loq'alaj Espíritu, —xecha che.

³ Ri tat Pablo xuta' chke, xub'ij: ¿Jas k'u u wâch ƿasna' ri b'anom chech alaƿ? —xcha chke.

Ri e are' xech'awik, xkib'ij che: Are ri ƿasna' ri xub'an ri tat Juan, —xecha che.

⁴ Ri tat Pablo xub'ij chke: ƿas tzij ri tat Juan xub'an ki ƿasna' ri winaƿ ri xkik'ex kanima', xkik'ex k'u ki chomanik. Xub'ij k'u chke ri winaƿ chi rajwaxik kekojon na che ri Jun chik ri kâpetik, are k'u ri Jesús wa', ri Cristo, —xcha ri tat Pablo chke.

⁵ Aretaƿ xkita ri xub'ij, xb'an ki ƿasna' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. ⁶ Aretaƿ ri tat Pablo xuya u q'ab' pa ki wi', xƿaj ri Loq'alaj Espíritu pa ki wi', xech'aw pa

* **18:25** We tzij ri, "xuwi retam ri ƿasna' ri xub'an ri tat Juan", are kieb' oxib' ri kel kub'ij. Waral k'ut are kraj kub'ij chi mâja' retam jun jas kub'an ri Loq'alaj Espíritu, kok pa ranima' jun aretaƿ kâkojon che ri Qajaw Jesús (Hechos 19:1-6).

jule' taq ch'ab'al chik, xkitzijoj k'u ri tzij ri xeyi' chke rumal ri Dios. ⁷ Kraj e kab'lajuj achijab' wa' chkonojel.

⁸ Ri tat Pablo, oxib' ik' xutaqej opanem pa ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq aj Israel, ri xutzijoj wi ru Loq' Pixab' ri Dios, man kuxej tä k'u rib'. Xukoj u chuq'ab' che ki tzijob'exik ri winaq chrij ru taqanik ri Dios, xuquje' chuk'utik chkiwäch chi are gas tzij ri tajin kub'ij chke. ⁹ E k'o k'u jujun ri man xkita tä ri xub'ij rumal chi xa ab'ajarinag ri kanima'. Man xkaj taj xekojonik, xane xa k'äx xech'aw chrij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch konojel ri winaq. Xutas k'u rib' ri tat Pablo chkiwäch we winaq ri', xeuk'am b'i ri kojonelab' pa jun escuela rech jun tata', Tiranno u b'i'. Chila' k'ut xeutijoj wi ronojel q'ij. ¹⁰ Kieb' junab' je' xutaqej u b'anik wa'. Je ri' chi konojel ri e k'o pa Asia, winaq aj Israel xuquje' winaq ri man e aj Israel taj, xkita ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri Qajaw Jesucristo. ¹¹ Ri Dios k'ut xub'an nimaq taq kajmab'al rumal ri tat Pablo. ¹² Je ri' chi ri su't, ri atz'iaq ri kojom rumal ri tat Pablo, xekiya chkiwäch ki cuerpo ri yawab'ib', xekunatajik, xuquje' e k'o yawab'ib' ri xeb'el itzel taq espíritus chke.

¹³ E k'o k'u jujun winaq aj Israel ri xaq xeb'inik, xekesaj itzel taq espíritus chke ri winaq. Ri e are' xkaj xkikoj ru b'i' ri Qajaw Jesús chub'anik wa', xkib'ij k'u chke ri itzel taq espíritus: Pa ru b'i' ri Jesús ri kutzijoj ri tat Pablo, kujtaqan chiwe chi kixel b'ik, —xecha chke.

¹⁴ Jujun ri xeb'anow wa' e are' ri wuqub' u k'ojol jun tata', Esceva u b'i'. Ri tata' ri' are jun aj Israel, jun chke ri ki nimal sacerdotes. ¹⁵ Aretaq k'ut je' xka'no, ri itzel espíritu xub'ij chke: Wetam u wäch ri Jesús, xuquje' wetam jachin ri' ri tat Pablo, are k'u ri ix, zjachin k'u ri ix? —xcha chke.

¹⁶ Ri achi k'ut ri k'o ri itzel espíritu che, ruk' nimalaj chuq'ab' xuk'iaq rib' chkiwäch. Xkownin k'u che ki ch'akik konojel. Ko xeuchap, xub'an k'ia u wäch k'äx chke, je ri' chi man k'o tä chi katz'iaq chkiwäch. Soktajinaq chik xeb'el b'i pa ri ja, xeanimaj k'u b'ik. ¹⁷ Xketamaj k'u wa' konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Éfeso, winaq aj Israel, xuquje' winaq ri man aj Israel taj, je ri' chi xkixej kib' konojel. Are k'u xkinimarisaj na u q'ij ri Qajaw Jesús.

¹⁸ Xuquje' e k'ia chke ri winaq ri xekojonik, xepetik, xkiq'alajisaj jachike ri man utz taj ri ka'nom nab'e. ¹⁹ Xuquje' e k'ia chke ri winaq ri nab'e kanaq kaka'n ri itzinik, xkik'am loq ri ki wuj ri xkikojo, xekiporoj k'u chkiwäch konojel ri winaq. Aretaq xkajilaj ri rajil taq ri wuj, xkilo chi are kawinaq lajuj mil quetzales chronojel. ²⁰ Rumal konojel taq wa' we kajmab'al ri', xel u tzijol ru Loq' Pixab' ri Dios pa ronojel tinimit, e k'ia k'u ri winaq ri xekojonik.

²¹ Te k'u ri' ri tat Pablo xuchomaj chi utz la' we ke' che ki solixik taq ri tinimit re Macedonia, re Acaya, kutaqej k'u ru b'e, kopan pa ri tinimit Jerusalén. Xub'ij k'ut chi aretaq kato'taj pa Jerusalén, rajwaxik xuquje' chi ke' pa ri tinimit Roma. ²² Xeutaq k'u b'i' ri a Timoteo rachi'l ri tat Erasto, kieb' chke ri ketob'an ruk', rech keb'e' pa Macedonia. Are k'u ri are' xk'oji na kan kieb' oxib' q'ij pa Asia.

Ri winaq käkijak kib' chrij ri tat Pablo pa ri tinimit Éfeso

²³ Pa taq ri q'ij ri' xchaptaj jun ch'oj chkiwäch ri winaq pa ri tinimit Éfeso rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. ²⁴ Are xchaptaj wa' rumal jun tata', Demetrio u b'i'. We tata' ri' are jun ch'ayal ch'ich' ri kub'an alaj taq ja re saq puaq ri kakesaj u wäch ri rachoch ri ki dios ri winaq aj Éfeso, Diana u b'i'. Käkich'ak k'u nim puaq ri achijab' ri kechakun ruk'. ²⁵ Ri tat Demetrio xeumulij k'u ri ajchakib', xuquje' nik'iaq achijab' chik ri junam ki chak ruk', xub'ij chke: Etam alaq chi nim jub'iq' ri tajin kächach'ak chrij we chak ri'. ²⁶ Kik

b'a' alaq xuquje' kâta alaq chi we achi ri', Pablo u b'i', kub'ij chi ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq man e dios tâ ri'. Man xuwi tâ k'u ri winaq pa Éfeso u kojom ki k'ux, xane xuquje' ne ri winaq pa taq konojel ri tinimit ri e k'o pa Asia. ²⁷ We ne man nim tâ chi kil wi ri rachoch ri nimalaj dios Diana, kâsach k'u u wâch ri qa k'ay, are sib'alaj k'âx wa'. Je ri' man kâyi' tâ chi u q'ij we nimalaj dios ri' ri kâq'ijlax kumal konojel ri winaq aj Asia, xuquje' kumal konojel ri winaq cho ruwâchulew, —xcha chke.

²⁸ Aretaq xkita wa' we tzij ri', sib'alaj xpe koyowal, xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Nim u q'ij ri Diana ri ki dios ri aj Éfeso! —xecha'.

²⁹ Konojel k'u ri winaq pa ri tinimit xa xsach ki k'ux. Xaq jun xkiyo', xeb'e' chkiy ri tat Gayo, ri tat Aristarco. Kieb' tata'ib' wa' aj Macedonia e rachi'l ri tat Pablo. Xekicharchatej k'u b'i pa ri k'olib'al ri e naq'atal wi ri winaq kâkimulij wi kib'. ³⁰ Ri tat Pablo, are ta xraj xok b'i kuk' rech keutzijob'ej ri winaq, are k'u ri kojonelab' xkiq'atej. ³¹ Xuquje' jujun tata'ib' ri k'o ki taqanik pa ri q'atb'al tzij re Asia, ri e utz ruk' ri tat Pablo, xkitaq u b'ixik che chi mok b'i jela' chkiyol ri winaq. ³² Ri winaq ri ki mulim kib' xaq xkiraq ki chi', jun wi ri xkib'ij ri nik'iaj, jun chi wi ri xkib'ij ri nik'iaj chik, rumal chi xaq xeb'el ch'uj. E k'ia chke ri man ketam taj jas che ki mulim kib'. ³³ K'o k'u jun achi aj Israel chila', Alejandro u b'i'. Xesax k'u loq ri tata' ri' chkiyol ri winaq. Are ri ch'ikimim loq kumal ri winaq aj Israel. E k'o k'u jujun xkib'ij che jas ri tajin kâb'anik. Ri tat Alejandro xuyak ru q'ab' chub'ixik chke chi mech'aw chik. Are k'u kraj kâkitezijob'ej ri winaq che ki to'ik ri kieb' tata'ib'. ³⁴ Aretaq k'ut xkich'ob' ri winaq chi ri are jun achi aj Israel, konojel xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Nim u q'ij ri Diana, ri ki dios ri aj Éfeso! —xecha ri'.

³⁵ Xpe k'u ri ajtz'ib' re ri tinimit. Aretaq xkowinik xub'ano chi ri winaq kâkitatab'ej ri kub'ij, xub'ij chke: Alaq ri', alaq tata'ib' aj Éfeso, konojel ri winaq ketam chi we tinimit Éfeso k'o reqle'n chuchajixik ri rachoch ri nimalaj qa dios Diana, xuquje' ri ab'aj, ru wâchb'al ri are' ri xtaq loq chikaj. ³⁶ Qetam k'ut chi man k'o tâ jun ri mat retam wa'. ¡Xaq jun k'ol wi alaq! K'o jas mâb'an alaq ri mat kâchomaj na alaq ruk' utzil. ³⁷ We achijab' ri' ri k'amom alaq loq, man k'o tâ jas jun âwas ri ka'nom, man e yoq'oninaq tâ k'u che ri qa dios ri Diana. ³⁸ We ri tat Demetrio xuquje' ri kechacan ruk' ketam chi k'o jun k'âx ri u b'anom jun chke ri achijab' ri', are ki patân ri q'atal taq tzij xuquje' ri q'atb'al taq tzij ri e k'olik. Chila' je'kib'ij wi chkiyujunal chub'ixik jachike ri k'o pa kanima'. ³⁹ We are jun chi wi ri kaj alaq, kuya' kâb'ij alaq wa' aretaq kâqamulij qib' rech kâqachomaj wa' chnojimal. ⁴⁰ Xib'ib'al k'u wa' we kâb'ix chqe chi xa kâqayak qib' chkiy ri ketaqan pa qa wi' xa rumal ri xb'antaj waral kâmik. Man k'o tâ k'u jas kuya' kâqab'ij chke we kâta' chqe jas u b'anik ri ch'oj ri' ri xb'anik, —xcha'.

⁴¹ Xuwi xb'itaj wa' rumal ri ajtz'ib' re ri tinimit, xub'ij chke ri winaq: ¡Xujto'taj b'a'! —kâcha'. Oj alaq cho ja, —xcha chke ri winaq.

20

Ri Pablo ke' pa Macedonia xuquje' pa Grecia

¹ Aretaq xtâni wa' we ch'oj ri', ri tat Pablo xeusik'ij ri kojonelab' rech keupixb'aj, kuku'b'isaj ki k'ux. Te k'u ri' xeuch'ab'ej kanoq, xe' k'u pa Macedonia. ² Xeuch'ab'ej k'u ri qachalal ri e k'o pa taq ri tinimit ri xok'ow wi. Xaq je ri' sib'alaj xuya anima' chke ri kojonelab'. Te k'u ri' xopan ri are' pa Grecia. ³ Oxib' ik' xk'o'ji na chila'. Xaq jub'iq' man xok tâ ri are' pa

barco rech ke' pa Siria aretaq xuto chi ri winaq aj Israel tajin käkichomaj u b'anik k'äx che. Rumal wa' xuchomaj chi utz na kätzelej chraqañ, kok'ow chi na jumul pa Macedonia. ⁴ Xachi'lax k'u b'i rumal ri tat Sópater aj Berea, ri tat Aristarco, ri tat Segundo aj Tesalónica, ri tat Gayo aj Derbe, ri a Timoteo, xuquje' nik'iaj kojonelab' aj Asia, ri tat Tíquico, xuquje' ri tat Trófimo. ⁵ We qachalal ri' xenab'ejik, xujkeyej k'u pa ri tinimit Troas. ⁶ Are k'u ri uj, aretaq xok'ow ri nimaq'ij re ri kaxlan wa ri man káyi' tá ch'äm ruk', xujel b'i pa ri tinimit Filipos pa barco. Ok'owinaq chi k'u job' q'ij, xeqariqa pa ri tinimit Troas. Wuqub' q'ij k'ut xujkanaj na kan chila'.

Waral kub'ij wi ri xub'an ri tat Pablo pa ri tinimit Troas

⁷ Pa ri nab'e q'ij re ri semana xqamulij qib' rech kujwi' junam, káqatij k'u ri wa natab'al re ru kámikal ri Qajaw Jesús. Are k'u ri tat Pablo xeutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chke ri kojonelab'. Rajwaxik k'ut chi ri tat Pablo kel b'i chila' chukab' q'ij. Rumal ri' naj xtzijon na k'ä xuriq na ri nik'iaj aq'ab'. ⁸ Are pa ri u rox wiq ja qa mulim wi qib'. Chila' k'ut e k'o k'ia chäj tzijtalik. ⁹ K'o k'u jun ala, Eutico u b'i', t'uuyul pa ri ventana. Ri ala sib'alaj k'äx u waram, xtaq k'u loq pulew tzpa ru rox wiq ja, káminaq chik xyakik. ¹⁰ Xqaj k'u loq ri tat Pablo, xjupi' puwi' ri ala, xulaq'puj, te k'u ri' xub'ij chke ri qachalal: Mäxej ib' alaq, qachalal, are k'asal chik ri ala, —xcha chke.

¹¹ Ri tat Pablo xpaqi chi jumul pa ri ja, xupir ri wa, junam xwi' ri are' kuk' ri kojonelab'. Xutaqej k'u tzijonem k'ä xsaqir na. Te k'u ri' xel b'i chila'. ¹² Are k'u ri ala k'asal chik xkik'am b'ik. Konojel k'ut sib'alaj kekikot chik.

Ri tat Pablo kel b'i pa ri tinimit Troas, kopan k'u pa ri tinimit Mileto

¹³ Ri uj xujnab'ejik, xuje' pa barco, xujopan pa ri tinimit Asón. Jela' xuje' wi rech káqariq ri tat Pablo, xok k'u b'i quk' pa ri barco chila'. Je ri' xqa'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi ke' chraqañ pa Asón. ¹⁴ Aretaq xqariq qib' ruk' ri tat Pablo, xok ri are' quk' pa ri barco. Junam chik xuje' pa ri tinimit Mitilene. ¹⁵ Pa barco xujel chi na b'i chila', xqataqej k'u ri qa b'e. Chukab' q'ij k'ut xujopan chuwäch ri Quío. Che ri jun q'ij chik xujopan pa ri tinimit Samos chi' ri mar. Xujuxlan k'u pa ri tinimit Trogilio, te k'u ri', chukab' q'ij, xujopan pa ri tinimit Mileto. ¹⁶ Je ri' xqa'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi man kok'ow tá pa ri tinimit Éfeso rech man káb'eytaj tá pa Asia. Are k'u kraj kopan chanim pa ri tinimit Jerusalén we käkowinik rech károk'owisaj ri nimaq'ij re Pentecostés chila'.

Ri tat Pablo kätzijon kuk' ri k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' aj Éfeso

¹⁷ Aretaq uj k'o chi pa ri tinimit Mileto, ri tat Pablo xtaqañ che ki sik'ixik ri k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Éfeso. ¹⁸ Aretaq xeopanik, xub'ij chke: Qachalal, etam alaq jas ri nu k'aslemal qas pa ri nab'e q'ij ri xinul uk' alaq waral pa Asia. ¹⁹ Ronojel q'ij ri xink'oji uk' alaq xinpatänij ri Qajaw Jesús, man xinnimarisaj tá wib'. Ruk' taq oq'ej xinb'an ri nu chak uk' alaq, xuquje' xinriq k'ia u wäch k'äx'ol ri xepe chwij rumal ronojel ri xka'n ri winaq aj Israel chwe. ²⁰ Pune je ri', man xinya tá kan u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chech alaq, xuquje' ronojel u wäch tijonik ri kajwataj chech alaq rech káriq alaq ri utzil. Xane xintzijoj wa' chuwäch alaq cho taq ri achoch alaq, xuquje' chkiwäch konojel ri nik'iaj winaq. ²¹ Xinb'ij chke ri winaq aj Israel, xuquje' ri nik'iaj winaq chik chi rajwaxik káik'ex kanima', káik'ix k'u ki chomanik cho ri Dios, xuquje' kákiya kan ri ki mak, kekojon k'u che ri Qajaw Jesucristo. ²² Kámik k'ut kine' pa ri tinimit Jerusalén. Rajwaxik k'ut kinniman che ri Loq'alaj Espíritu ri taqowinaq wa' chwe. Man wetam tá k'ut jas ri káb'an

na chwe chila'. ²³ Xuwi wetam jas ri u b'im ri Loq'alaj Espiritu chwe pa taq konojel ri tinimit ri kine' wi, chi kinoksax na pa che', sib'alaj kinriq na k'äx. ²⁴ Man k'o tä k'u jun chke we k'äxk'ol ri' ri kinok il rumal. Xuquje' ne ri nu k'aslemal man are tä qas nim kinwil wi. Are kwaj kink'is ri nu chak ri nu taqem rech kinopan pa ri k'isb'al re ri nu k'aslemal ruk' kikotem. Kwaj k'ut kink'is u b'anik ri yo'm pa nu q'ab' rumal ri Qajaw Jesús. Are wa' ru tzijoxik ri Uzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq, kinb'ij chke chi ri Dios sib'alaj kurayij kutoq'ob'isaj na ki wäch nimalaj konojel, —kächa ri tat Pablo.

²⁵ Kämik k'ut qas wetam chi man k'o tä jun chech alaḡ, ri nu tzijom ri Uzalaj Tzij re ri Evangelio che chrij ru taqanik ri Dios, ri käril chi na jumul nu wäch.

²⁶ Rumal ri' kinb'ij chech alaḡ pa we q'ij kämik chi ri in man k'o tä nu mak che jachin jun chech alaḡ we käsach u wäch. ²⁷ Je ri', rumal chi xinya u b'ixik chech alaḡ ronojel ri u chomam ri Dios pa qa wi'. Man k'o tä jas jun u wäch tijonik ri mat xinya chech alaḡ. ²⁸ Chajij b'a' ib' alaḡ, chechajij k'u alaḡ ri qachalal kojonelab'. Kojom k'u alaḡ che k'amal taq ki b'e rech kechajij alaḡ konojel ri qachalal ri e kojoninaḡ che ri Qajaw Jesús. Xkäm k'u ri Are' cho ri cruz, xuya k'u ru kik'el rech käkiriq ru tob'anik ri Dios. ²⁹ Wetam k'ut chi aretaḡ in elinaḡ chi b'i uk' alaḡ, kepe na achijab' ri kaka'n na k'äx chke ri qachalal kojonelab', je' ta ne e k'a'nalaj taq utiw wa' ri kekitiḡ taq ri chij.

³⁰ Kek'oji k'u na jujun achijab', b'anal taq tzij, xol alaḡ, ri kekitiḡoj ri winaḡ che ri man qas tzij taj chuk'exwäch ri qas tzij rech keb'e' ri kojonelab' kuk'.

³¹ Chila b'a' alaḡ wa', chk'ask'at alaḡ! Chna'taj chech alaḡ chi oxib' junab', chi paq'ij chi chaq'ab', man xintäni tä che pixb'exik alaḡ chjujunal alaḡ ruk' taq oq'eḡ, —kächa chke.

³² Are k'u ri kämik, qachalal, kinjach kan alaḡ pu q'ab' ri Dios rech man käsach tä chech alaḡ ru Loq' Pixab' ri Dios ri kuk'ut chqawäch chi sib'alaj nim ru toq'ob' ri Are' pa qa wi'. We tzij ri' käkowinik kub'ano chi käk'oji chuq'ab' alaḡ, xuquje' kub'ano chi käriq alaḡ ri echb'al alaḡ junam kuk' konojel ri e rech ri Dios. ³³ Man are tä saḡ puaḡ, man are tä q'an puaḡ, man are tä atz'iaḡ rech jachin chech alaḡ nu rayim u wäch. ³⁴ Qas etam alaḡ chi xinchakun chuch'akik ronojel ri xajwataj chwe, xuquje' ri xajwataj chke ri e k'o wuk'. ³⁵ Pa ronojel ri nu tijonik nu k'utum chuwäch alaḡ chi rajwaxik kujchakunik chuch'akik ri kajwataj chqe, rech xuquje' kujkowinik keqato' ri k'o ki rajwaxik. Xinna'taj chech alaḡ ru tzij ri Qajaw Jesús ri kub'ij: "Are utz na re ri winaḡ ri k'o kusipaj che jun chik chuwäch ri jun ri xaj xuwi kuk'amo," —kächa', —xcha ri tat Pablo chke.

³⁶ Aretaḡ xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, xxuki'k, xub'an orar junam kuk' konojel. ³⁷ Konojel k'ut xeb'oq'ik, xkik'iaḡ kib' chuqul ri tat Pablo, xkitz'umaj. ³⁸ Sib'alaj xeb'isonik rumal ri xub'ij chke chi man k'o tä chi jumul ri käkil na u wäch. Xkachi'laj k'u b'ik, xekijacha kan chi' ri mar jawije' k'o wi ri barco.

21

Ri tat Pablo ke' pa ri tinimit Jerusalén

¹ Aretaḡ xeqaya kan ri qachalal, xujok pa ri barco, jikom xuje' pa Cos. Chukab' q'ij chik xujq'ax pa Rodas, te k'u ri' xuje' pa ri tinimit Pátara. ² Xqariq k'u jun barco pa Pátara ri ke' pa Fenicia, xujok k'u chupam, xqataqej k'u ri qa b'e. ³ Aretaḡ xujq'ax pa ri mar, xqil apan ri Chipre, xqaya k'u kan pa ri qa mox, xqataqej ri qa b'e, xujopan pa Siria. Xujok'ow k'u na pa ri tinimit Tiro rumal chi ri barco xuya na kan eqa'n chila'. ⁴ Xeqariq jujun kojonelab' chila', xa je ri' xujkanaj kan wuqub' q'ij kuk'. K'o k'u ri xq'alajisax chkiwäch ri

kojonelab' rumal ri Loq'alaj Espiritu rech kākib'ij che ri tat Pablo chi me' pa ri tinimit Jerusalén. ⁵ Aretaq xtz'aqat ri wuqub' q'ij kuk' ri kojonelab', xujel b'i pa ri tinimit Tiro. Konojel ri kojonelab', ri achijab' kachi'l ri kixoqil, xuquje' ri kalk'ual xuje'kijacha kanoq. Aretaq xujopan chi' ri mar xujxuki'k, xqa'n orar. ⁶ Te k'u ri' xqajach qib'. Xeqaq'ab'ej kan ri qachalal, te ri' xujok pa ri barco, are k'u ri e are' xetzelej kan cho kachoch.

⁷ Ri uj xqataqej ri qa b'e pa ri mar, qelik loq pa ri tinimit Tiro, xujopan pa ri tinimit Tolemaida. Xqayala rutzil ki wäch ri qachalal ri e k'o chila', xujkanaj k'u na jun q'ij kuk'. ⁸ Chukab' q'ij chik xujel b'i pa Tolemaida, ri tat Pablo xuquje' ri uj, ri uj rachi'l, xuje' pa ri tinimit Cesarea. Chila' k'ut xuje' cho rachoch ri tat Felipe, tzijol re ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Ri are' k'ut are jun chke ri wuqub' diáconos ri xecha' nab'e pa Jerusalén. ⁹ Ri tat Felipe, e k'o kiejeb' u mia'l ri man e k'ulan taj. We alitomab' ri' tajin kākik'alajisaj ri tzij ri yo'm chke rumal ri Dios. ¹⁰ Ya xke' kieb' oxib' q'ij ri uj k'o chila', aretaq xopan jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri petinaq pa Judea, Agabo u b'i. ¹¹ Ri are' xopan che qa ch'ab'exik, xuk'am k'u ru pas ri tat Pablo, xuxim ri raqan xuquje' ru q'ab' chb'il rib', xub'ij: Ri Loq'alaj Espiritu kub'ij chi aretaq kopan ri ajchaq'el we pas ri' pa ri tinimit Jerusalén, je wa' kāk'a'n na ri winaq aj Israel chuyutik. Te ri' kākijach na pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik, ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Agabo.

¹² Aretaq xqata wa' we tzij ri', ri uj xuquje' ri winaq aj Cesarea ri e k'o guk' xqab'ochi'j ri tat Pablo chi man ke' tā ri' pa Jerusalén. ¹³ Are k'u ri tat Pablo xch'awik, xub'ij chqe: ¿Jas che koq' alaq, kāya alaq nimalaj b'is che ri wanima'? Ri in nu yo'm wib', man xuwi taj chi kinyutik, xane xuquje' chi kinkāmisax chila' pa ri tinimit Jerusalén rumal rech ri Qajaw Jesús, —xcha chke.

¹⁴ Rumal k'u chi man xujkowin taj xqaq'atej, xaq xqaya kan chi je ri', xqab'ij k'ut: ¡Chub'ana b'a' ru rayinik ri Dios puwi' la! —xujcha che.

¹⁵ Ok'owinaq k'u kieb' oxib' q'ij, xqa'n k'u u b'anik ri jastaq qe. Te k'u ri' xuje' pa ri tinimit Jerusalén. ¹⁶ Xujkachi'laj k'u b'ij jun kojonelab' aj Cesarea. Jun chke ri kojonelab' are jun tata' aj Chipre, Mnasón u b'i'. Tzojer loq we tata' ri' are kojonel. Ruk' k'u ri are' qa chomam kujkanaj wi kanoq.

Ri tat Pablo kopan cho rachoch ri tat Jacobo

¹⁷ Aretaq xujopan pa ri tinimit Jerusalén, xujkik'ulaj ri qachalal, sib'alaj xekikot guk'. ¹⁸ Chukab' q'ij xe' ri tat Pablo guk', xuje' k'u chuch'ab'exik ri tat Jacobo. Ki mulim k'u kib' konojel ri k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' chila'. ¹⁹ Ri tat Pablo xuya rutzil ki wäch konojel, te k'u ri' xutzizijoj na ronojel jas ru b'anom ri Dios chkixol ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj rumal ri chak ru b'anom kuk'. ²⁰ Aretaq ri e are' xkita ri xub'ij, xkiya u q'ij ri Dios. Xkib'ij k'u che ri tat Pablo: Je', qachalal. Pune ta ne je ri', e k'ia mil winaq aj Israel ri e kojoninaq. Ri e are' k'ut kākib'ij chi tzrajwaxik wi káqataqej u b'anik ri kub'ij ru Pixab' ri Moisés, —kecha'. ²¹ B'im k'u chke we winaq ri' chi ri lal tajin ketijoj la konojel ri winaq aj Israel ri e k'o chkixol ri nik'iaj winaq chik chi ya man rajwaxik tā chik keniman che ri xtaqan wi ri qa mam Moisés. Xuquje' kākib'ij chi káb'ij la chke chi man rajwaxik taj kok ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo ri ki k'ojol, xuquje' chi man rajwaxik tā kāk'a'no jas ri uj naq'atal wi. ²² ¿Jas ta k'u lo káqa'no? Kākimulij k'u na kib' ri winaq aretaq kākito chi lal ulinaq. ²³ Are utz na we káb'an la ri káqab'ij che la: E k'o guk' uj kiejeb' achijab' ri kāk'a'n na jas ri xkichi'j u b'anik cho ri Dios. ²⁴ Chek'ama

* **21:8** Ri "wuqub' diáconos": Chawila' wa' pa Hechos 6:1-6.

b'i la we achijab' ri' uk' la, aretaq käkesaj ri äwas chkij ri e are', b'ana la ri e la junam kuk'. Chya la ri puag ri rajwaxik chke rech kekowinik käkisokaj na ri ki wi'. Je ri' konojel käkil na chi man qas tzij tä ri' ri käb'ix chij la, xane ri lal xuquje' känimaj la ri kub'ij ru Pixab' ri Moisés. ²⁵ Are k'u ri winaq ri man e aj Israel taj ri e kojoniq, k'o wuj qa tz'ib'am b'i chke, qa b'im b'ik chi man keb'ok tä il, xane xaq xuwi rajwaxik chi man käkitij tä ri ti'j ri yo'm chkiwäch taq tiox ri xa e b'anom kumal winaq, chi man käkitij tä kik', chi man käkitij tä ri ki ti'jol awaj ri e jitz'am che ki kämisaxik, xuquje' chi man käka'n tä ke jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', —xecha che ri tat Pablo.

Käkiyax kib' ri winaq chrij ri tat Pablo, kächap kumal, käch'ayik

²⁶ Xpe k'u ri tat Pablo, xeuk'am b'i ri kieheb' achijab' ruk'. Chukab' q'ij xresaj ri äwas chrij junam kuk', te k'u ri' xok pa ri nimalaj rachoch Dios chub'ixik chke janipa' q'ij kraj na che resaxik ri äwas chkij, aretaq chkijujunal käkiya ri rajwaxik käsipax cho ri Dios.

²⁷ Aretaq k'ut xa jub'iq' kraj chi kätz'aqat ri wuqub' q'ij, e k'o jujun winaq aj Israel ri e petinaq pa Asia ri xkil ri tat Pablo k'o pa ri nimalaj rachoch Dios. Xekimulij ri winaq, xkisach ki k'ux, xaq jun xkiyo' xeb'e' chrij ri are'.

²⁸ Xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Tata'ib' aj Israel! ¡Chujto' ala! Are achi wa' ri käb'in pa konojel taq ri tinimit. Kuya tijonik chke ri winaq, kub'ij ri man utz taj chkij ri qa winaqil, chrij ru Pixab' ri Moisés, xuquje' chrij we loq'alaj ja ri'. E u k'amom k'u b'ijujun winaq aj Grecia ri man e qa winaqil taj pa ri nimalaj rachoch Dios, u b'anom ri äwas u b'anik pa we loq'alaj k'olib'al ri', —xecha'.

²⁹ Je' xkib'ij wa' rumal chi kilom ri tat Pablo k'o pa ri tinimit Jerusalén, rachi'l ri tat Tróximo aj Éfeso. Xkichomaj k'ut chi xuk'am b'i ri are' pa ri nimalaj rachoch Dios.

³⁰ Konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xeb'el ch'uj. Aninaq xkimulij kib', xkichap ri tat Pablo, xkicharchatej loq chupam ri nimalaj rachoch Dios, xekitz'apij k'u kan ri porta. ³¹ Tajin käkitzujuk jas käka'no chukämisaxik aretaq xyi' u b'ixik che ri tata', ri ki nimal ri soldados aj Roma, chi konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén tajin keb'el ch'uj, sachinaq k'u ki k'ux. ³² Ri nim taqanel ri' xeumulij jujun u soldados, xuquje' jujun chke ri ki nimal taq ri soldados, sib'alaj aninaq xeb'e' jela' jawije' e k'o wi ri winaq. Aretaq ri winaq xkil ri nim taqanel e rachi'l ru soldados, xkitanab'a' u ch'ayik ri tat Pablo.

³³ Xpe k'u ri tata' ri' ri kätaqan pa ki wi' ri soldados, xe'k, xuchap ri tat Pablo. Te k'u ri' xtaqan chuyutik ruk' kieb' ximib'al re ch'ich'. Xuta' k'u chke ri winaq jachin ri tat Pablo, xuquje' jas ru mak. ³⁴ Are k'u ri winaq käkiraq ki chi', jun wi ri käkib'ij ri nik'iaj, jun chi wi ri käkib'ij ri nik'iaj chik. Ri tata' man xkwin tä chuch'ob'ik jas ri xk'ulmatajik rumal chi ri winaq xaq käkiraq ki chi'. Je ri' xtaqan chuk'amik b'i ri tat Pablo pa ri ja ri e jeqel wi ri soldados.

³⁵ Aretaq xeopan cho ri gradas rech ri ja, ri soldados ri ki k'amom b'i ri tat Pablo xajwataj na xkitelej, xkipaqab'a', rumal chi konojel ri winaq sib'alaj kech'ikimij kib'. ³⁶ Konojel k'u ri winaq ri e teren chkij käkiraq ki chi', käkib'ij: ¡Chkämisaxoq! —kecha'.

Ri tat Pablo keuch'ab'ej ri winaq chuto'ik rib'

³⁷ Aretaq tajin käk'am b'i ri tat Pablo chupam ri ja ri e jeqel wi ri soldados, ri are' xuta' che ri tata' ri kätaqan pa ki wi', xub'ij che: ¿A kuya' kintzijon jun rat uk' la? —xcha che.

Ri tata' xuta' che, xub'ij: ¿A awetam katch'aw pa ch'ab'al griego? —kächa'.

³⁸ ¿A mat at ri' ri jun achi aj Egipto, ri xke' kieb' oxib' q'ij wa' xuyak rib' chrij

ri q'atb'al tzij, te k'u ri' xeumulij kiejeb' mil achijab' kämisanelab', xeuk'am k'u b'i pa ri juyub' ri kätz'inowik? —xcha che.

³⁹ Xub'ij k'u ri tat Pablo che: Ri in, in jun chke ri winaq aj Israel, xil k'u nu wäch pa Tarso, jun tinimit wa' re Cilicia ri nim u b'anik. Jela' k'ut kinel wi. Kinta' jun toq'ob' che la chi käya la chwe chi keinch'ab'ej ri winaq, —xcha ri tat Pablo che.

⁴⁰ Ri tata' xuya' che chi käch'awik. Ri tat Pablo xtak'i puwi' taq ri gradas, xuyak ru q'ab' chkiwäch ri winaq chub'ixik chke chi mëch'aw chik. Aretaq xetäni ri winaq, ri tat Pablo xeuch'ab'ej pa ri ch'ab'al hebreo, xub'ij:

22

¹ Loq'alaj taq qachalal, ala q k'amal taq qa b'e, tampe ala q ri kinb'ij chuwäch ala q chuto'ik wib', —kächa chke ri winaq.

² Aretaq ri winaq xkito chi ri tat Pablo keuch'ab'ej pa ch'ab'al hebreo, xa q jun xek'o'ji wi, xkitatab'ej na ri kub'ij. Kub'ij k'u ri tat Pablo chke: ³ Ri in, in winaqil ala q, in aj Israel. Xil nu wäch pa Tarso, tinimit wa' re Cilicia. Waral k'ut pa Jerusalén xink'iy wi. Qas utz nu tijoxik xb'an rumal ri nim tata' Gamaliel che ri ki pixab' ri qa mam ojer. Amaq'el ronojel q'ij xintij nu chuq'ab' chupatänixik ri Dios, jas ri káb'an ala q, onojel ala q kämik. ⁴ Nab'e kanoq ri in xinb'an na k'äx chke konojel ri e kojoni na che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xintzukuj k'u ki kämisaxik. Xeinchap achijab', ixoqib', xeinkoj k'u pa che'. ⁵ Ri ki nimal sacerdotes xuquje' konojel ri ki nimaqil ri winaq kekowinik käkiq'alajisaj chi are ri qas tzij. Ri e are' xkiya b'i jujun taq wuj chwe, tz'ib'am wa' chke ri qachalal aj Israel ri e k'o pa ri tinimit Damasco. Xaq je ri' xine' pa Damasco che ki tzukuxik ri kojonelab' rech keinchapo, keink'am loq waral pa Jerusalén, chuk'äjisaxik ki wäch, —xcha ri tat Pablo chke.

Ri tat Pablo kutzijoj jas xub'ano aretaq xkojon che ri Cristo

⁶ B'enam k'u we pa ri b'e, opanem kinb'an pa ri tinimit Damasco, qas pa ri nik'iaj q'ij, xa q te'talik k'ut xtunun jun nimalaj saqil chwij ri xpe chikaj. ⁷ Xintzaq pulew, te k'u ri' xinto k'o Jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij chwe: “Saulo, Saulo, ¿jas che kab'an we nimalaj k'äx ri' chwe?” —xcha'. ⁸ Ri in k'ut xinb'ij che: “¿Jachin ri lal, Tat?” —xincha che. Ri Are' xub'ij chwe: “In ri' ri Jesús aj Nazaret. Ri k'äx ri tajin kab'ano, are chwe In tajin kab'an wi wa',” —xcha'. ⁹ Ri e k'o wuk' xkil ri saqil, sib'alaj k'u xkixej kib'. Man xkita tä k'u ru ch'ab'al ri Jun ri tajin käch'aw wuk'. ¹⁰ Ri in k'ut xinb'ij: “Tat, ¿jas kaj la chi kinb'ano?” —xincha che. Xub'ij k'u ri Qajaw Jesús chwe: “Chatwalijoq, chataqej ri a b'e pa ri tinimit Damasco. Chila' k'ut káb'ix wi na chawe jas ri rajwaxik kab'ano,” —xcha chwe. ¹¹ Man xinkowin tä k'ut xinka'yik rumal ri saqil, ri sib'alaj käjuluwik. Rumal ri' xa xinyuqex b'i che ri nu q'ab' kumal ri wachi'l, xinkik'am b'i pa Damasco, —kächa'.

¹² K'o k'u jun tata' chila', Ananías u b'i'. Ri are' sib'alaj käkojon che ri Dios, kunimaj k'u ru Pixab' ri Moisés. Konojel ri winaq aj Israel ri e k'o chila' pa Damasco käkib'ij chi sib'alaj utz we tata' ri'. ¹³ We tata' ri' xopan che nu ch'ab'exik, xub'ij k'u chwe: “Wachalal Saulo, chka'y chi na la jumul chik,” —xcha chwe. Chanim k'ut xutzir ri nu waq'äch, xinkowinik xinka'yik, xinwil k'u ri tata'. ¹⁴ Xub'ij k'u ri tata' chwe: “Cha'tal la rumal ri ki Dios ri qa mam ojer rech ketamaj la jas ru rayinik, xuquje' rech ketamaj la u wäch ri Jikomalaj Patänil re ri Dios, xuquje' rech käta la ri qas u ch'ab'al ri Are'. ¹⁵ Kok k'u na la che q'alajisal re ri Are' chkiwäch ri winaq, kätzijoj na la ronojel ri tom la, xuquje' ri ilom la. ¹⁶ ¿Jas ta ne ri keyej na la? ¡jo' b'a'! Walij la, chb'an

gasna' la, ku'b'a k'ux la chrij ri Qajaw Jesús, ta' la toq'ob' che rech käsachtaj ri mak la, kub'an k'u ch'ajch'oj ri anima' la," –xcha chwe, –xcha ri apóstol Pablo.

Ri tat Pablo kutzijoj ri xub'ano aretaq xtaq b'i chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chke ri winaq ri man e aj Israel taj

¹⁷ Ri tat Pablo xutaqej tzijonem, kub'ij: Aretaq xintzelej loq pa we tinimit Jerusalén, xine' k'u pa ri nimalaj rachoch Dios. Tajin kinb'an orar chila', k'o k'u ri xuk'ut ri Dios chnuwäch. ¹⁸ Xinwil ri Qajaw Jesús, xub'ij k'u chwe: "Chakowij, chatel b'i chanim waral pa Jerusalén, rumal chi ri winaq ri e k'o waral man käkikoj tä na ri kab'ij chwij in," –xcha chwe. ¹⁹ Ri in k'ut xinb'ij che: "Qajaw, ri e are' ketam chi nab'e kanoq ri in xine' pa taq ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq aj Israel, xeinchap konojel ri kekojon che la, xeinkoj pa che', xuquje' xeinch'ayo. ²⁰ Aretaq k'ut tajin käkikämisaq ri tat Esteban ri patänil e la, ri kääq'alajisan chij la, ri in, in k'o kuk'. Sib'alaj utz k'ut xinwilo chi käkämisaq, xinchajij k'u ri ki q'u' ri tajin kekämisan che," –xinha che. ²¹ Ri Qajaw Jesús xub'ij chwe: "Jat, rumal chi rajwaxik katintaq b'i naj kuk' ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj," –xcha ri Are' chwe, –xcha ri tat Pablo chke ri winaq.

Ri tat Pablo k'o pu q'ab' ri tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados

²² Xuwi chi k'u wa' we tzij ri' xkita ri winaq chuchi' ri tat Pablo, xkichap k'u u raqik ki chi', xkib'ij: ¡Chkämisaq we achi ri! ¡Man ya'tal tä che chi käk'asi na! –xcha ri winaq.

²³ Xkitaqej k'u u raqik ki chi', xkiroqij ri ki q'u' cho ri ulew, xkijopij ulew chikaj. (Je' xqa'no chuk'utik chi sib'alaj nim ri koyowal, man kääqaj tä k'u chkiwäch ri tajin kub'ij ri tat Pablo.) ²⁴ Ri tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados xuya taqanik chi koksax ri tat Pablo pa ri ja ri e jeqel wi ri soldados, xuquje' xuya taqanik chi ko käch'ayik, te k'u ri' käk'ot u chi' rech kub'ij jas che ri winaq käkiraq ki chi' chrij. ²⁵ Aretaq k'ut yutum chik ri are' rech käkich'ayo, xub'ij ri tat Pablo che ri ki nimal soldados ri tak'al chila' che kilik: ¿A ya'tal chech ala q käch'ay ala q jun achi ri jun kuk' ri winaq aj Roma * we ta mat q'atom tzij puwi' nab'e? –xcha che.

²⁶ Aretaq ri tata' ri' xuta ri xub'ij ri tat Pablo, xe'k, xub'ij che ri tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados: ¿Jas ta k'u lo ri tajin káb'an la che we achi ri'? Ri are' are jun kuk' ri winaq aj Roma, –xcha che.

²⁷ Ri tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados xe' ruk' ri tat Pablo, xuta' che, xub'ij: ¿A qas tzij chi at jun kuk' ri winaq aj Roma? –xcha che.

Ri tat Pablo xub'ij: Je', qas tzij, –xcha che.

²⁸ Ri nim taqanel xub'ij che ri tat Pablo: Ri in xintoj nimalaj puq rech kinok che jun chke ri winaq aj Roma, –xcha che.

Ri tat Pablo xch'awik, xub'ij: Ri in, in jun chke rumal chi je' nu b'anik wa' xil nu wäch, –xcha che.

²⁹ Chanim ri soldados ri xa jub'iq' man xkich'ay ri tat Pablo xeb'el ruk', xxiya kanoq. Are k'u ri nim tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados, aretaq xretamaj chi ri tat Pablo are jun kuk' ri winaq aj Roma, sib'alaj xuxej rib' chi xtaqan chuyutik rech käch'ayik.

Ri tat Pablo käyi' chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq aj Israel

* **22:25** Ri tat Pablo are jun aj Roma rumal chi xil u wäch pa ri tinimit Tarso, ri ketaqan wi ri winaq aj Roma. Are xuquje' jun aj Israel rumal chi ru tat, ru nan e are' aj Israel.

³⁰ Ri tata' ri kâtaqan pa ki wi' ri soldados xraj xretamaj jas ri qas u mak ri tat Pablo ri tajin kâkib'ij ri winaq aj Israel chrij. Xaq je ri' chukab' q'ij xresaj ri ximib'al re ch'ich' che ri tat Pablo, te k'u ri' xtaqan che ki mulixik ri ki nimaqil ri sacerdotes aj Israel, xuquje' konojel ri ki nimaqil ri winaq. Xresaj k'u loq ri tat Pablo, xutak'ab'a chkiwâch.

23

¹ Ri tat Pablo ko xka'y chke ri ki nimaqil ri winaq, xub'ij: Qachalal, ri in kinna' pa ri wanima' chi man k'o tâ etzelal nu b'anom pa ri nu k'aslemal cho ri Dios petinaq loq, —xcha chke.

² Are k'u ri tat Ananías, ri ki nimal sacerdotes, xuya taqanik chke ri winaq ri e k'o chuxkut ri tat Pablo chi kâkich'ay pu chi' ruk' ri ki q'ab'. ³ Ri tat Pablo xch'awik, xub'ij che ri tat Ananías: ¡Qas tzij are ri Dios kâch'ayow na la! ¡Ri lal xaq kieb' wâch la! Ri lal t'uyul la chila' rech kâq'at la tzij je' jas ri kub'ij ri Pixab'. ¿Jas lo wa' ri kâb'an la, kâtaqan k'u la che nu ch'ayik? ¿A mat kâniman la che ri kub'ij ri Pixab'? —xcha che.

⁴ Ri achijab' ri e k'o chunaqaj ri tat Pablo xkib'ij che: ¿A je' kab'ano chuch'ab'exik ri ki nimal sacerdotes rech ri Dios? —xecha che.

⁵ Ri tat Pablo xub'ij: Qachalal, man wetam taj chi are ri ki nimal sacerdotes. Kub'ij k'u pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Mab'ij ri man utz taj chrij ri jun ri kâtaqan puwi' ra tinimit,” —kâcha', —xcha chke.

⁶ Ri tat Pablo xrilo chi jujun chke ri ki nimaqil ri winaq ri e k'olik, e are' jun kuk' ri tata'ib' saduceos, ri nik'iaj chik e are' jun kuk' ri tata'ib' fariseos. Rumal ri' ko xch'awik, xub'ij chkiwâch ri ki nimaqil ri winaq: Qachalal, ri in, in fariseo, in u k'ojol jun fariseo. Tajin k'u kâq'at tzij pa nu wi' rumal chi kinkojo chi kek'astaj na ri kâminaqib', ku'l k'u nu k'ux chrij wa', —xcha chke.

⁷ Aretaq xb'taj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, ri tata'ib' fariseos, ri tata'ib' saduceos xkichap u chomalaxik kib', xech'ojinik. Je ri' chi ri winaq ri ki mulim kib' xub'an kieb' ki chomanik, xkitasala kib'. ⁸ Je' xka'n wa' rumal chi ri tata'ib' saduceos man kâkikoj taj chi kek'astaj na ri kâminaqib', man kâkikoj taj chi e k'o ángeles, chi e k'o espíritus. Je wa' ri ki tijonik ri e are'. Are k'u ri tata'ib' fariseos kâkikojo chi kek'astaj na ri kâminaqib', xuquje' chi e k'o ángeles, chi e k'o espíritus. Je ri' ri ki tijonik ri e are'. ⁹ Konojel k'ut, ko na xkiraq ki chi'. Xewalij k'u jujun chke ri tijonelab' re ri Pixab' ri e jun kuk' ri tata'ib' fariseos, xkib'ij: We achi ri' man k'o tâ jun mak u b'anom. We ne jun espíritu, we ne jun ángel xuch'ab'ej, máq'aq'atej ne u wâch ri kub'an ri Dios, —xecha'.

¹⁰ Sib'alaj k'u nim ri ch'oj chkixol ri tata'ib'. Rumal ri' ri tata' ri ki nimal soldados aj Roma xuxej rib' we ne kâb'an ch'âqataq che ri tat Pablo kumal ri e are'. Xa je ri' xtaqan chke ru soldados chi keb'e'k, kâkesaj b'i ri tat Pablo chkixol rech kâkik'am b'i jumul chik pa ri ja ri e jeqel wi ri soldados.

¹¹ Chukab' aq'ab' xuk'ut rib' ri Qajaw Jesús chuwâch ri tat Pablo, xub'ij che: ¡Pablo, chachajij anima! Rumal ri a b'anom, rumal chi a q'alajisam waral pa ri tinimit Jerusalén jachin ri in, jas k'u ri nu b'anom, xuquje' are je' rajwaxik kab'an na che nu q'alajisaxik pa ri tinimit Roma, —xcha che.

Ri winaq kâkichomaj jas kâka'n chukâmisaxik ri tat Pablo

¹² Chukab' q'ij chi k'ut jujun chke ri winaq aj Israel xjunamataj ki tzij chi kâkikâmisaj ri tat Pablo. Xka'n juramento chi kâpe na k'âx pa ki wi' we man kâka'no jas ri xkichomaj, chi man k'o tâ jas kâkítij na we ta mat nab'e kâkikâmisaj ri tat Pablo. ¹³ E k'o na más chkiwâch kawinaq achijab' ri xka'n wa' we juramento ri'. ¹⁴ Xeb'e' k'u wa' kuk' ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' kuk' ri nik'iaj tata'ib' chik, ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xkib'ij

k'u chke: Ri uj xqa'n juramento chi kâpe na k'âx pa qa wi' we man kâqa'no jas ri xqachomaj, chi man k'o tâ jas kâqatij na we ta mat nab'e kâqakâmisaj na ri tat Pablo. ¹⁵ Ri alağ k'ut, xuquje' ri nik'iaj ki nimaqil ri winağ, b'ij alağ che ri tata' ri kâtağan pa ki wi' ri soldados chi kuk'am loğ ri tat Pablo chuwâch alağ chuweğ, b'ij alağ chi xa kâk'ot alağ u chi' che retamaxik jas ri qas xub'ano. Are k'u ri uj, k'â mäjoğ kâpe ri are', kujk'oji na apan chuyuxlexik rech kâqakâmisaj, —xecha chke.

¹⁶ Are k'u jun ala, ri ral ri ranab' ri tat Pablo, xuta wa', jas ri xkichomaj u b'anik, xe' k'u ri are' pa ri ja ri e jeğel wi ri soldados, xub'ij wa' che ri tat Pablo. ¹⁷ Xa je ri' ri tat Pablo xusik'ij jun chke ri tata'ib' ri ki nimal ri soldados, xub'ij che: K'ama la b'i we ala ri' chuwâch ri tata' ri kâtağan pa ki wi' konojel ri soldados, k'o k'u ri kraj kub'ij che, —xcha che.

¹⁸ Ri ki nimal ri soldados xuk'am b'i ri ala chuwâch ri tata' ri kâtağan pa ki wi' ri soldados, xub'ij che: Ri tat Pablo ri ajpache' xinusik'ij, te k'u ri' xuta toğ'ob' chwe chi kink'am loğ we ala ri' chuwâch la, k'o k'u ri kraj kub'ij che la, —xcha che.

¹⁹ Ri tata', ri nim tağanel, xuk'am b'i ri ala pu tukiel wi, xuta' k'u che: ¿Jas ri kawaj kab'ij chwe? —xcha che.

²⁰ Te ri' ri ala xub'ij che: Ri ki nimaqil ri winağ aj Israel xjunamataj ki tzij chi kâkib'ij che la chi kâk'am la b'i ri tat Pablo chkiwâch ri ki nimaqil ri winağ chuweğ, kâkib'ij k'u na chi xa kâkik'ot u chi' che retamaxik jas ri qas xub'ano.

²¹ Mâkoj b'a' la ri kâkib'ij, rumal chi e k'o na más chkiwâch kawinağ achijab' ri e yuxleninağ ri tat Pablo. Ri e are' ka'nom juramento chi kâpe na k'âx pa ki wi' we ta mat kâka'no jas ri ki chomam, chi man k'o tâ jas kâkitijo we ta mat nab'e kâkikâmisaj na ri tat Pablo. Ri e are' k'ut chanim ri' e k'o chik, xağ keye'm chi kâya la chke jas ri kâkib'ij, —xcha che.

²² Ri tata' k'ut ri kâtağan pa ki wi' ri soldados xub'ij che ri ala chi kel b'ik, xub'ij k'u che chi k'o jun mub'ij wi chi xub'ij wa' che.

Ri tat Pablo kâtağ b'i chuwâch ri tat Félix ri q'atal tzij

²³ Te k'u ri' ri nim tata' ri kâtağan pa ki wi' ri soldados xeusik'ij kieb' chke ri tata'ib' ki nimaqil soldados, xuya k'u tağanik chke chi kekimulij kieb' cientos soldados chkağan, oxk'al lajuj chik ri kekijejenik, xuquje' kieb' cientos ri kekik'am b'i ki lanzas. Rajwaxik k'ut kâka'n u b'anik ri jastağ ke, xağ kek'oji na chila' pa ri u b'elej hora chağ'ab', rech keb'el b'ik, keb'e' pa ri tinimit Cesarea. ²⁴ Xuquje' xuya tağanik chi kekicha' jujun kiej, kâb'an u b'anik jun rech k'o kukiejeğ b'i ri tat Pablo, rech kâkik'am b'ik, man k'o tâ jas jun k'âx kuriğo, xane utz u wâch kopan ruk' ri q'atal tzij ri tat Félix. ²⁵ Te k'u ri' ri tata' ri kâtağan pa ki wi' konojel ri soldados xutz'ib'aj b'i jun wuj, xuya b'i chke. Je wa' xub'ij ri wuj:

²⁶ “In wa', ri in Claudio Lisias. Kintağ b'i rutzil wâch la, tat Félix, lal ri' ri nimalaj q'atal tzij. ²⁷ We achi ri' xchap na kumal ri winağ aj Israel, xağ k'u jub'iq' man xkikâmisaj. Aretağ k'ut xinwetamaj in chi are jun aj Roma, xeinsik'ij ri nu soldados, xeintağ k'u che resaxik pa ki q'ab' ri winağ aj Israel.

²⁸ Xwaj k'ut xinwetamaj jas ri mak xub'ano, ri kâkib'ij chrij. Rumal ri' xink'am b'i chkiwâch ri ki nimaqil ri winağ aj Israel. ²⁹ Xinwetamaj k'ut chi ru mak are wa' chi man kub'an taj jas ri kub'ij ri ki pixab' ri e are'. Man ya'tal tâ k'ut chi kâkâmisaxik, man ya'tal taj chi kok pa che' rumal wa'. ³⁰ Xinta k'ut chi xjunamataj ki tzij ri winağ aj Israel, ki chomam chi k'ut jas kâka'n chukâmisaxik we achi ri'. Xa rumal ri' xintağ b'ik uk' la, xinb'ij k'u b'i chke ri winağ ri kâkib'ij chrij chi k'o u mak, chi rajwaxik kâkiq'alajisaj chuwâch la jas

ri mak u b'anom ri kākib'ij chrij. Xuwi b'a' wa' ri xinb'ij che la. ¡Ch'ab'ej chi la!" —xcha b'i pa ri wuj.

³¹ Ri soldados xkinimaj ri taqanik ri xyi' chke, xkik'am k'u b'i ri tat Pablo, xeb'e' chaq'ab' pa ri tinimit Antípatris. ³² Chukab' q'ij chik ri soldados ri e b'enaq chkaqan xetzelej loq jawije' k'o wi ri ja ri e jegel wi. Are k'u ri soldados ri e b'enaq chrij kiej xkitaqej ri ki b'e ruk' ri tat Pablo. ³³ Aretaq k'ut xeopan pa ri tinimit Cesarea, xkiya ri wuj che ri nim q'atal tzij, xuquje' xkiya ri tat Pablo chuwäch, xkijach k'u pu q'ab'. ³⁴ Ri q'atal tzij xusik'ij ri wuj, te k'u ri' xuta' che ri tat Pablo jawije' kel wi ri are'. Aretaq xretamaj chi are aj Cilicia, ³⁵ xub'ij che: Kinta na ri tzij la aretaq kepe ri winaq ri kākib'ij ri mak chij la, —xcha che.

Xeutaq k'u soldados chuchajixik ri tat Pablo pa ri nim ja ri sib'alaj je'lik, rachoch ri tat Herodes.

24

Ri tat Pablo kuto' rib' chuwäch ri tat Félix, ri nim q'atal tzij, rumal ri kākib'ij ri winaq aj Israel chrij

¹ Xke' job' q'ij ri tat Pablo k'o pa ri tinimit Cesarea aretaq xopan ri tat Ananías ri ki nimal sacerdotes, e rachi'l jujun chke ri nimaq taq tata'ib' aj Israel, xuquje' jun kojol tzij ri xuquje' käch'aw pa ki wi' ri winaq. Ri tata' ri', Tértulo u b'i'. Xeb'ok k'u b'i chuwäch ri nim q'atal tzij chub'ixik ri mak chrij ri tat Pablo. ² Aretaq xk'am loq ri tat Pablo, ri tat Tértulo xuchap u b'ixik tzij chrij chuwäch ri nim q'atal tzij, je k'u ri' xub'ij che ri tat Félix: ¡Chäjün la, tat Félix, lal qa nan, lal qa tat! Sib'alaj maltiox che la chi rumal ech la k'o nimalaj utzil pa we qa tinimit, man k'o tä k'u je wa' je ri'. Rumal k'u ri nimalaj no'j la, sib'alaj utz b'anom la chuq'atik tzij puwi' ronojel. ³ Ronojel ri b'anom la káqil pa taq konojel ri tinimit, sib'alaj káqamaltioxij wa' che la, tat Félix. ⁴ Man káqaj tä k'ut káqaya nimalaj latz' che la. Xuwi káqaj káqab'ochi'j la rech káb'an la toq'ob', kujtatab'ej na la jun rat. ⁵ We achi ri', xqetamaj chi jawije' chi' ri kopan wi, xaq k'äx kub'an chxixol ri winaq, je' jas jun nimalaj yab'il. Pa ronojel ruwächulew kuyak ch'oj chxixol ri winaq aj Israel, je ri' chi xaq kákitasala kib'. Ri are' k'ut are jun k'amal ki b'e ri jule' winaq ri ki taqem ru tijonik ri Jesús aj Nazaret ri káb'ix Nazarenos chke. ⁶ Xuquje' xub'an ri äwas u b'anik pa ri nimalaj rachoch Dios. Ri uj k'ut xqachapo. Are ta xqaj xqaq'at tzij puwi', jas ri kub'ij ri qa pixab'. ⁷ Are k'u ri tata', Lisias u b'i', ri kátaqan pa ki wi' ri soldados, xunim rib' ri are'. Ruk' nimalaj chuq'ab' xresaj ri tat Pablo pa qa q'ab'. ⁸ Xub'ij k'ut chi ri winaq ri kākib'ij chrij ri tat Pablo chi k'o u mak, rajwaxik keopan uk' la. Ri lal k'ut kuya' kāk'ot la u chi', káta' la che, rech ketamaj la chi qas tzij wa' ronojel ri tajin káqab'ij chrij, —xcha che ri tat Félix.

⁹ Xuquje' ri winaq aj Israel ri e k'o ruk' ri tat Tértulo xkib'ij chi ronojel wa' are qas tzij. ¹⁰ Ri nim q'atal tzij xuk'ut ruk' ru q'ab' chi kuya' käch'aw ri tat Pablo. Ri are' k'ut xub'ij: Wetam chi k'ia junab' chik k'o la che q'atal tzij pa ki wi' we winaq ri', rumal ri' kākikot wanima' kinb'ij kieb' oxib' tzij chuwäch la chuto'ik wib'. ¹¹ Käkowin k'u la ketamaj la chi k'ä te' kab'lajuj q'ij wa' in opaninaq pa ri tinimit Jerusalén chuq'ijilaxik ri Dios. ¹² Man k'o tä k'u ch'oj nu b'anom, man tajin tä kinchomala tzij ruk' jachin jun aretaq xinkiriq pa ri nimalaj rachoch Dios. Man tajin tä kinsach ki k'ux ri winaq pa taq ri rachoch Dios ri kākumulij wi kib' ri winaq aj Israel, o jawije' chi' ri xinkiriq wi pa ri tinimit. ¹³ Wa' we winaq ri' man kekowin taj kākik'ut chuwäch la chi qas tzij ri tajin kākib'ij chwij. ¹⁴ Kinq'alajisaj k'u chuwäch la, chi ri in are tajin kinpatänij

ri ki Dios ri qa nan qa tat ojer. Je' tajin kinb'ano jas ri kub'ij ru tzij ri Jesús ri qas K'amal qa B'e,* ri kākib'ij ri winaq aj Israel chi are' jule' tijonik wa' ri man qas tzij taj. Kinkoj in xuquje' ronojel ri tz'ib'tal pa taq ri wuj re ru Pixab' ri Moisés, xuquje' ri tz'ib'tal pa taq ri ki wuj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁵ Jas ri e are', je' k'u ri in. Ku'l nu k'ux chrij ri Dios chi kek'astaj na konojel ri kāmīnaqib' ri ka'nom utzil pa ri ki k'aslemal, xuquje' ri ka'nom etzelal. ¹⁶ Rumal ri' amaq'el ronojel q'ij kinkoj nu chuq'ab' rech man k'o tā etzelal kinna' pa ri wanima' chuwäch ri Dios, o chkiwäch ri winaq, —kächa ri tat Pablo.

¹⁷ Ok'owinaq chi kieb' oxib' junab' ri in b'ininaq pa taq nik'iaj tinimit chik, te k'u ri' xintzelej loq jumul chik pa ri nu tinimit, xine' pa Jerusalén chuya'ik ri puaq, tob'anik chke ri meb'a'ib' chila', xuquje' chuya'ik sipanik cho ri Dios.

¹⁸ Tajin k'u kinya ri nu sipanik pa ri nimalaj rachoch Dios, wesam chi ri äwas chwij, aretaq xinkiriq jujun winaq aj Israel ri kepe pa Asia. Xa kieb' oxib' ri winaq k'olik, man k'o tā k'u k'äx tajin kinb'an kuk'. ¹⁹ Ri winaq ri kepe pa Asia, ri xinkiriq pa ri nimalaj rachoch Dios, e are wa' ri rajwaxik kepe chuwäch la, kākib'ij k'ut jas u wäch ri mak nu b'anom, we qas tzij k'o k'äx pa ki k'ux chwij.

²⁰ We man je ri', chkiw'ij b'a' ri winaq ri e k'o waral chanim, we k'o jas jun mak xkiriq chwij aretaq xinok chkiwäch ri ki nimaqil ri winaq aj Israel. ²¹ We k'u ne are nu mak ri tajin kākib'ij chi aretaq in k'o chkixol, ko xinch'awik, xinb'ij: "Kämik tajin kät'at alaq tzij pa nu wi' rumal chi kinkoj chi kek'astaj na ri kāmīnaqib'," —xinha' ri tat Pablo che ri tat Félix.

²² Ri tat Félix, aretaq xuta ri xub'ij ri tat Pablo, qas k'o retam chik chki' ri winaq ri ki taqem ru tijonik ri Jesús ri qas K'amal ki B'e. Xuya na kan ru chomaxik wa' pa jun q'ij chik, xub'ij k'u chke ri winaq: Aretaq käpe ri tat Lisias, ri tata' ri kätäqan pa ki wi' ri soldados, te k'u ri' qas kinwetamaj na jas u b'anik ronojel wa', —xcha chke.

²³ Xtaqan k'u ri tat Félix che ri ki nimal soldados, chajil re ri tat Pablo chi kutagej u chajixik. Xuquje' xub'ij che chi kuya che ri tat Pablo chi kuya' keopan ri e utz ruk' chuch'ab'exik, xuquje' chuya'ik ri rajwaxik che, man keuq'atej tā ri e are'.

²⁴ Ok'owinaq chi kieb' oxib' q'ij, xopan chi jumul ri tat Félix rachi'l ri nan Drusila ri rixoqil. Ri are' are jun aj Israel. Xtaqan k'u chusik'ixik ri tat Pablo rech kätzijon kuk' chrij ri kojoniq che ri Jesucristo. ²⁵ Aretaq k'ut ri tat Pablo xuchap u tzijoxik chi rajwaxik kub'an jikom jun che ru k'aslemal, man kub'an tā jun xaq jas ri kraj ri are', xuquje' xutzijoj chi ri Dios kuq'at na tzij pa ki wi' ri winaq pa ri k'isb'al q'ij, xuxej rib' ri tat Félix, xub'ij k'u che ri tat Pablo: Xaq je' na lä', kuya' kate'k. Aretaq k'ut káb'antaj ri jastaq we, kintaqan chi na jumul che a sik'ixik, —xcha che.

²⁶ Are k'u kraj ri tat Félix chi ri tat Pablo kuya puaq che rech kutzoqopij b'ik. Rumal ri' amaq'el kätäqan chusik'ixik rech kätzijon ruk'. ²⁷ E ok'owinaq chi k'u kieb' junab', xaq je ri' ri xka'no. Te k'u ri' xk'extaj ri tat Félix che nim q'atal tzij. Are xkanaj kan ri tat Porcio Festo chuk'exel. Are k'u ri tat Félix, are kraj kub'an kanoq jachike ri kätaj chkiwäch ri winaq aj Israel. Rumal ri' xuya na kan ri tat Pablo pa che'.

25

Ri tat Pablo kok chuwäch ri tat Festo ri nim q'atal tzij ri te' xokik

* **24:14** "K'amal qa B'e": Ri mero tzij pa griego are "ri B'e".

¹ Xke' oxib' q'ij ri okinaq ri tat Festo che nim q'atal tzij. Te k'u ri' xel b'ik pa ri tinimit Cesarea, xe' k'u pa Jerusalén. ² Chila' k'ut ri ki nimaqil sacerdotes xuquje' ri winaq aj Israel ri más nimaq na ki b'anik xeb'ok chuwäch ri tat Festo chub'ixik jas u wäch mak ri xub'an ri tat Pablo, jas ri tajin käkib'ij chrij. ³ Xkib'ochi'j ri tat Festo, xkita' k'u toq'ob' che chi kátaqan chuk'amik loq ri tat Pablo pa ri tinimit Jerusalén. Ri winaq aj Israel xjunamataj ki tzij, xkichomaj chi käkikämisaj na ri tat Pablo pa ri b'e. ⁴ Xpe k'u ri tat Festo, xub'ij chke chi ri tat Pablo k'o pa che' jela' pa ri tinimit Cesarea. Xub'ij k'u chke chi kátzelej na ri are' jela' pa kieb' oxib' q'ij. ⁵ Xuquje' xub'ij chke: Jachin taq ri k'o chxol alaq, ri k'o taqanik pa ki q'ab', rajwaxik keb'e' wuk' pa Cesarea. We k'u k'o u mak ri achi ri', kuya' káb'ij alaq wa' chwe jela', —xcha ri tat Festo chke.

⁶ Xa k'u wajxaqib' q'ij, we k'u ne lajuj q'ij, xk'o'ji ri tat Festo pa ri tinimit Jerusalén, te k'u ri' xtzelej pa ri tinimit Cesarea. Chukab' q'ij xt'uuyi pa ru t'uuyulib'al pa ri q'atb'al tzij, te k'u ri' xtaqan chusik'ixik ri tat Pablo. ⁷ Aretaq xopan ri tat Pablo chuwäch ri tat Festo, xepe ri winaq aj Israel ri e petinaq pa Jerusalén, xkimulij kib' chrij ri are'. K'ia u wäch k'äx ri xkib'ij chi u b'anom, man xekowin tä k'ut xkik'utu chi qas tzij ri xkib'ij chrij. ⁸ Are k'u ri tat Pablo xub'ij we tzij ri' chuto'ik rib': Ri in man k'o tä jub'iq' mak nu b'anom. Man in makuninaq tä chrij ri ki pixab' ri winaq aj Israel, chrij ta ne ri nimalaj rachoch Dios, o chrij ri César ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, —xcha che ri tat Festo.

⁹ Are k'u ri tat Festo, are kraj kub'ano jachike ri káqaj chkiwäch ri winaq aj Israel, xa rumal ri' xuta' che ri tat Pablo, xub'ij: ¿A kawaj kate' pa ri tinimit Jerusalén rech chila' king'at wi tzij pa wi'? —xcha che.

¹⁰ Xch'aw k'u ri tat Pablo, xub'ij che: Chuwäch ru q'atb'al tzij ri César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, in k'o wi. Are waral rajwaxik káq'at wi tzij pa nu wi'. Qas etam k'u la chi man k'o tä jun k'äx nu b'anom chki'j ri winaq aj Israel. ¹¹ We k'u ne nu b'anom jun k'äx, we ne nu b'anom jun mak ri taqal wi chi kinkämisaxik, man kinwesaj tä wib' chupam, kuya' kinkämisaxik. We k'u man k'o jas ri nu b'anom ri käkib'ij chwij, man k'o tä jun ya'tal che chi kinujach pa ki q'ab'. Kinta' b'a' chi ri César, ri nimalaj taqanel, chi ri are' káq'atow tzij pa nu wi', —xcha ri tat Pablo.

¹² Xtzijon k'u ri tat Festo kuk' ri ya'l taq u no'j ri ketob'an ruk', xub'ij che ri tat Pablo: Xab'ij chi are ri César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, káq'atow na tzij pa wi'. Kate' b'a' na ruk' ri nimalaj taqanel ri', —xcha che.

Ri tat Pablo kok chuwäch ri nim taqanel Agripa

¹³ Ok'owinaq chi kieb' oxib' q'ij, ri nim taqanel Agripa rachi'l ri nan Berenice xeb'e' pa ri tinimit Cesarea chuch'ab'exik ri tat Festo. ¹⁴ K'ia q'ij xek'o'ji na chila', are k'u ri tat Festo xub'ij che ri tat Agripa jas ri xb'an che ri tat Pablo. Je wa' xub'ij che: K'o jun achi waral ri yo'm kan pa che' rumal ri tat Félix aretaq xel b'ik. ¹⁵ Aretaq xink'o'ji pa ri tinimit Jerusalén, xepe ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xkib'ij chi k'o mak u b'anom we achi ri'. Xkib'ij chwe chi king'at na tzij puwi' chi kák'äjisax u wäch we achi ri'. ¹⁶ Xinb'ij k'u chke ri e are' chi ri q'atb'al tzij re Roma, man u yo'm tä taqanik chi käkämisax jun winaq we man nab'e kopan na chkiwäch ri käkib'ij chrij chi k'o u mak rech kuto' rib' chuwäch ri káb'ix chrij. ¹⁷ Rumal ri' aretaq xepe ri e are' junam wuk' waral, man xinb'eytaj taj, xane chanim chukab' q'ij xint'uuyi pa ri t'uuyulib'al pa ri q'atb'al tzij, te k'u ri' xintaqan chusik'ixik ri achi ri'. ¹⁸ Aretaq k'ut xepe ri winaq ri käkib'ij chi k'o u mak xub'ano, man k'o tä jun etzelal ri xkib'ij chrij junam ruk' ri tajin kinchomaj

in. ¹⁹ Xane xaq xuwi xkib'ij chi ri tat Pablo man kub'an tä ronojel ri e naq'atal wi ri winaq aj Israel, ri e kojoninaq wi che, xuquje' xkib'ij chi kutzijoj ru b'anik jun achi, Jesús u b'i', ri xkämik, kub'ij k'u ri are' chi k'asal chik. ²⁰ Man kinriq tä k'u in jas kinb'ano, rumal k'u ri' xinta' che ri tat Pablo we kraj ke' ri are' pa ri tinimit Jerusalén, rech chila' kâq'at wi tzij puwi'. ²¹ Are k'u ri are' xub'ij chi rajwaxik kâq'at tzij puwi' rumal ri tat Augusto César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma. Rumal ri' xintaqan chuchajixik na pa che' k'ä kintaq na b'i ruk' ri nimalaj taqanel, —xcha'.

²² Xub'ij k'u ri tat Agripa che ri tat Festo: Ri in xuquje' kwaj kinta ru tzij ri achi ri', —xcha'.

Ri tat Festo xub'ij che: Chuweq kâta na la jas ri kub'ij we achi ri', —xcha che ri nim taqanel Agripa.

²³ Chukab' q'ij, aretaq xeopan ri tat Agripa rachi'l ri nan Berenice, sib'alaj nimaq k'a'nom che kib', ruk' nimal xeb'ok b'i pa ri nimalaj ja ri kâkimulij wi kib' ri winaq, kachi'l ri tata'ib' ri ketaqan pa ki wi' ri soldados, xuquje' kachi'l ri tata'ib' ri nimaq ki b'anik pa ri tinimit. Xtaqan k'u ri tat Festo ri nim q'atal tzij chusik'ixik loq ri tat Pablo. ²⁴ Te k'u ri' xub'ij ri tat Festo: Nim taqanel Agripa, xuquje' ala'q onojel ala'q ri e k'o quk' waral, k'o we achi ri' chuwäch ala'q, chrij k'u wa' ri xkiraq wi ki chi' k'ia ri winaq aj Israel pa Jerusalén, xuquje' waral pa Cesarea. Kâkib'ij chi k'o mak u b'anom we achi ri', chi rumal k'u ri' rajwaxik kâkâmisaxik, —kecha ri'. ²⁵ Ri in k'ut kinwilo chi man k'o tä jun mak u b'anom ri taqal ta wi kâkâmisaxik. Ri are' k'ut u b'im chi rajwaxik kâq'at tzij puwi' rumal ri tat Augusto César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma. Rumal ri' nu chomam chi kintaq na b'i ruk' are'. ²⁶ Man k'o tä k'u jas ri kinkowinik kintz'ib'aj b'i che ri nimalaj taqanel ri kâtaqan pa nu wi'. Rumal ri' xink'am loq ri achi chuwäch ala'q, más na chuwäch la, nim taqanel Agripa, rech kâk'ot na u chi'. Je ri' k'o ri kinkowinik kintz'ib'aj b'ik. ²⁷ Kinchomaj k'ut chi xaq loq' kintaq b'i jun ajpache' we man kinb'ij b'ik jas ri mak u b'anom, —xcha chke.

26

Ri tat Pablo kuto'rib' chuwäch ri tat Agripa ri nim taqanel

¹ Ri tat Agripa xub'ij che ri tat Pablo: Kuya' katch'awik chuto'ik awib', —xcha che.

Ri tat Pablo xuyak ru q'ab', te k'u ri' xuchap ch'awem, xub'ij: ² Nim taqanel Agripa, sib'alaj kâkikot wanima' chi kuya' kinch'aw chuwäch la kâmik chuto'ik wib' chuwäch ronojel ri kâkib'ij ri winaq aj Israel chwij. ³ Wetam k'ut chi qas etam la ronojel ri uj naq'atal wi, uj ri winaq aj Israel, xuquje' jachike taq ri tzij kujch'ojin chrij. Rumal ri' kinta' jun toq'ob' che la chi kâchajij la paciencia wuk' che nu tatab'exik, —xcha ri tat Pablo che ri nim taqanel Agripa.

Ri tat Pablo kutzijoj ru k'aslema nab'e aretaq mäjoq kâkojonik

⁴ Xutaqej tzijonem ri tat Pablo, xub'ij: Konojel ri winaq aj Israel ketam ri nu b'anom pa ri nu k'aslema chxixol petinaq loq, rumal chi kuk' ri e are' xil wi nu wäch. Pa ri nu tinimit k'ut xink'iyisax wi, xuquje' pa ri tinimit Jerusalén.

⁵ Ri e are' xuquje' ketam wa', kekowinik kâkiq'alajisaj wa' we kâkaj, chi ri in tzojer loq in jun kuk' ri winaq fariseos. E are' k'u wa' ri winaq aj Israel ri sib'alaj kâkikoj na ki chuq'ab' chub'anik ri kub'ij ru Pixab' ri Moisés. ⁶ Kâmik k'ut tajin kâq'at tzij pa nu wi' rumal chi ku'l nu k'ux chrij ri xuchi'j kan ri Dios chke ri qa mam ojer, chi keuk'astajisaj na ri kâminaqib'. ⁷ Are k'u wa' ri keye'm ri winaq aj Israel ri e k'o che ri ki mam ojer ri kab'lajuj u k'ojol ri tat Jacob, chi je' kâb'antaj na. Rumal ri' keq'ijilan che ri Dios. Chi paq'ij chi chaq'ab'

kepatänin che. Tat Agripa, are k'u rumal rech wa' chi ku'l nu k'ux chi kek'astaj na ri käminaqib', xa k'u rumal ri' k'o ri käkib'ij ri winaq aj Israel chwij kämik. ⁸ ¿A mat käkoj alaq chi ri Dios keuk'astajisaj ri käminaqib'? —kächa ri tat Pablo chke.

Ri tat Pablo kutzijoj jas xub'ano chub'anik k'äx chke ri winaq kojonelab' nab'e

⁹ Ri in, in xuquje' nab'e xinchomaj in chi rajwaxik kinb'an k'ia u wäch k'äx chke ri winaq ri ki taqem ru tijonik ri Jesús aj Nazaret. ¹⁰ Je k'u ri' xinb'an in pa ri tinimit Jerusalén. E k'ia chke ri kojonelab' xeinkoj pa che' rumal ri taqanik ri xyl' pa nu q'ab' kumal ri ki nimaqil sacerdotas chi je' kinb'an wa'. Aretaq k'ut tajin kekämisax ri kojonelab', ri in sib'alaj utz xinwilo. ¹¹ K'ia mul xink'äjisaj ki wäch ri kojonelab' pa taq ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq aj Israel. Je wa' xinb'ano rech käkiya kan ri ki kojonik. Sib'alaj k'u xyaktaj woyowal chkij, je' ta ne chi xinch'ujarik. Xine'k, xinb'an k'äx chke k'ä pa taq ri nik'iaj tinimit chik, —kächa'.

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano aretaq xkojonik

¹² Ri in b'enaq pa ri b'e, b'enam we chub'anik k'äx chke ri kojonelab' pa ri tinimit Damasco. Ri in taqom b'ik, xuquje' yo'm b'i taqanik pa nu q'ab' kumal ri ki nimaqil sacerdotas. ¹³ Nim taqanel Agripa, are qas pa ru nik'iaj q'ij ri', uj k'o pa ri b'e aretaq xaq te'talik xinwil jun saqil ri xpe chikaj, ri sib'alaj käjuluw na chuwäch ri q'ij, xtunun k'u chqij, ri in xuquje' konojel ri e b'enaq wuk'. ¹⁴ Ri uj gonojel k'ut xujtzaq cho ri ulew, te k'u ri' xinta jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij chwe pa ch'ab'al hebreo: "Saulo, Saulo, ¿jas che tajin kab'an we nimalaj k'äx ri' chwe?" —kächa'. "Ri at k'ut tajin kariq k'äx, jas ri kab'an ri wakäx ri kukoj aqan che ri jun che' ri t'ist'ik u wi'," —xcha chwe. ¹⁵ Ri in k'ut xinb'ij: "¿Jachin ri lal, Tat?" —xinha che. Ri Are' xub'ij chwe: "In ri' ri Jesús ri tajin kab'an wa' we k'äx ri' chwe," —kächa ri'. ¹⁶ "¿Chatwalij b'a! Nu k'utum k'u wib' chawäch rech katok che patänil we, xuquje' rech katok che q'alajisal re ri awilom kämik chi are ri In, in awilom. Xuquje' kaq'alajisaj ri kink'ut na chawäch. ¹⁷ Katinto' na pa ki q'ab' ri a winaqil, ri aj Israel, xuquje' pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik ri katintaq wi b'i kämik. ¹⁸ Katintaq b'i kuk' rech kab'ano chi ri e are' qas keka'yik, rech keb'el b'i pa ri q'equm re ri mak, keq'ax na pa ri saqil rech ri qas tzij, xuquje' rech man käkitaqej tä k'olem pu q'ab' ri Satanás, xane keq'ax na pu q'ab' ri Dios, kekojon k'u chwe In. Xaq je ri käkiriq na ri sachb'al ki mak, xuquje' kek'oji na junam kuk' ri e rech ri Dios," —xcha ri Jesús chwe, —kächa ri tat Pablo.

Ri tat Pablo kunimaj ri xk'ut chuwäch rumal ri Dios

¹⁹ Tat Agripa, nim taqanel, rumal ri' ri in xinnimaj ri xuk'ut ri Dios chnuwäch, man xinb'an tä k'u negar. ²⁰ Xane xinchap u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios nab'e pa ri tinimit Damasco, te k'u ri' pa ri tinimit Jerusalén, pa ronojel ri Judea, xuquje' chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Xinq'alajisaj chkiwäch chi rajwaxik käkik'ex kanima', käkik'ex ki chomanik, keniman k'u che ri Dios. Xuquje' xinb'ij chke chi rajwaxik käka'ri ronojel u wäch utzil rech q'alaj chi k'extajinaq ri kanima', k'extajinaq k'u ri ki chomanik. ²¹ Xa k'u rumal wa' ri winaq aj Israel xinkichapa loq pa ri nimalaj rachoch Dios, are ta xkaj xinkikämisaj. ²² Rumal k'u ru tob'anik ri Dios nu taqem u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Are' kämik. Nu tzijom ru Loq' Pixab' ri Dios chke nimalaj konojel ri winaq, chke ri man nim tä keil wi, xuquje' chke ri nimaq ki b'anik. Man k'o tä jun tzij ri nu b'im ri mat je' jas ri ki b'im kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' jas ru b'im kan ri qa mam

Moisés chi káb'antaj na. ²³ Are je' chi ri Cristo kuriq k'äx, käkämisax k'u na. Te k'u ri' are ri Are' ri nab'e chkiwäch konojel ri kek'astaj na chkixol ri käminaqib' rech kutzijoj na chi saq ri qas tzij chrij ru tob'anik ri Dios chke ri qa winaqil, xuquje' chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Pablo chke.

Ri tat Pablo kukoj u chuq'ab' che ri nim taqanel Agripa rech käkojonik

²⁴ Ri tat Pablo tajin kub'ij taq we tzij ri' chuto'ik rib' aretaq ri tat Festo ko xuraq u chi', xub'ij: ¡Pablo, xaq at elinaq ch'uj! Rumal ri ki sik'ixik k'ia taq wuj, katijoj k'u awib' chkij, xatch'ujarik, —xcha che.

²⁵ Ri tat Pablo xch'awik, xub'ij: Man in ch'ujarinaq taj jas ri kächomaj la, tat Festo. Ri tajin kinb'ij are qas tzij. Ruk' utzalaj nu chomanik tajin kinb'ij ronojel wa'. ²⁶ Waral k'o wi we nim taqanel Agripa. Qas retam ri are' ronojel wa' ri tajin kinb'ij, rumal k'u ri' man kinxej tä wib' kintzijon chuwach ri are'. Kinkojo chi ronojel wa' retam ri are', rumal chi ri tajin kinb'ij man b'anom tä wa' chi k'uyal. ²⁷ ¿A mat käkoj la, tat Agripa, lal ri' ri nim taqanel, ri xkib'ij kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios? ¡Qas wetam chi käkoj la! —xcha che.

²⁸ Ri tat Agripa xub'ij che ri tat Pablo: Xa jub'iq' man katkownik kab'an chanim chi ri in kinkojon na che ri Cristo, —xcha che.

²⁹ Ri tat Pablo xub'ij: We chanim, we na'tam, are ri nu rayinik chi man xuwi tä ri lal, xane xuquje' konojel ri tajin käkitatab'ej ri nu tzij kämik, kaka'n ta k'u na jas ri nu b'anom in. Man kwaj tä k'ut chi are kuk' we ximib'al re ch'ich' ri', —xcha chke.

³⁰ Xuwi xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, xwalij ri nim taqanel, xuquje' ri nim q'atal tzij rachi'l ri nan Berenice, xuquje' konojel ri e t'uyul chila'. ³¹ Xeb'e' chuchomaxik rij wa' pa ki tukiel wi. Xkitzijob'ela kib', xkib'ij: We achi ri', man k'o tä jun mak u b'anom ri taqal wi käkämisaxik, o chi käk'oji ri are' pa che', —xecha'.

³² Xpe ri tat Agripa, xub'ij che ri tat Festo: We achi ri', xqatzogopij ta b'i wa' we ta mat xub'ij chi käq'at tzij puwi' rumal ri César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, —xcha ri tat Agripa che ri tat Festo.

27

Ri tat Pablo këataq b'i pa ri tinimit Roma

¹ Aretaq xchomatajik chi kujtaq b'i pa Italia ri k'o wi ri nimalaj tinimit Roma, ri tat Pablo kuk' nik'iaj chik ajpache' xejach b'i pu q'ab' jun ki nimal ri soldados, ri k'o pa ki wi' cien achijab'. Julio u b'i' ri tata' ri'. We tata' ri' are ri këataqan pa ki wi' ri soldados ri káb'ix chke: “Rech ri Nimalaj Taqanel Augusto”, —kuchixik. ² Xujok b'i pa jun barco pa Adramitio, jun tinimit ri k'o chi' ri mar. We barco ri' b'enam re pa taq ri tinimit re Asia. Qachi'l k'u ri tat Aristarco ri kel pa ri tinimit Tesalónica, jun tinimit wa' re Macedonia. ³ Chukab' q'ij xujopan pa ri tinimit Sidón ri k'o chi' ri mar. Ri tat Julio sib'alaj utz xub'an ruk' ri tat Pablo, xuya che chi ke' che ki ch'ab'exik ri e utz ruk' rech käyi' ri kajwataj che. ⁴ Xujel chi b'i pa ri tinimit Sidón, xqataqej ri qa b'e puwi' ri mar, xqaya kan ri Chipre pa ri qa mox, rumal chi ri käiqiq' xa chqawäch käpe wi. ⁵ Xujq'ax pa ri mar chuwach ri taq'aj re Cilicia, xuquje' re Panfilia, xujopan k'u pa Mira, jun tinimit wa' re Licia.

⁶ Ri tat Julio, ri ki nimal ri soldados, xuriq jun barco chila' aj Alejandría ri b'enam re pa Italia, xujrokisaj chupam rech këqataqej ri qa b'e. ⁷ K'ia q'ij ri' xaq nojimal ri qa b'inem pa ri barco, xa ruk' taq k'äx xujopan chuwach

ri tinimit Gnido. Rumal k'u rech chi kujuk'atej ri kiäqiq', xa je ri' xujok'ow chuwäch ri Salmón, xujok'ow chrij ri Creta, jun ch'äqap ulew ri k'o pa ri mar. ⁸ Xqataqej ri qa b'e chuchi' ri taq'aj, ruk' taq' k'äx xujopan pa ri alaj tinimit ri káb'ix Buenos Puertos che, chunaqaj k'u wa' k'o wi ri tinimit Lasea.

⁹ K'ia q'ij chik uj b'eytajinaq. Sib'alaj xib'ib'al chi k'ut ri b'inem pa ri mar rumal chi kuchap ri q'alaj (ok'owinaq chi k'u ri ayuno).^{*} Xa je ri' ri tat Pablo xuchap ki pixb'exik ri achijab'. ¹⁰ Xub'ij chke: Tata'ib', kinwilo chi we b'inem ri' sib'alaj xib'ib'al, man xuwi taj kub'an na k'äx ri barco, xane xuquje' ri eqa'n ri k'o chupam, xuquje' ne ri uj, we ne kujkäm na, —xcha chke.

¹¹ Are k'u ri tata', ri ki nimal ri soldados, are' xunimaj ri kub'ij ri tata' ri káb'inisaj ri barco, xuquje' ri ajchaq'el ri barco. Man xukoj tä pa cuenta ri xub'ij ri tat Pablo. ¹² Are k'u ri tinimit ri e k'o wi man utz tä wa' rech käkok'owisaj ri q'alaj chila', rumal ri' ri más achijab' xkichomaj chi are utz na chi keb'el b'i chila', keb'e' pa ri tinimit Fenice, we kekowinik. Are jun tinimit wa' pa Creta ri k'o chi' ri mar, chusik'el ru wikiäq'ab' u qajb'al ri q'ij, xuquje' chusik'el ru mox u qajb'al ri q'ij. Je ri' xkaj xka'no rech chila' käkok'owisaj wi ri q'alaj.

Xwalij jun nimalaj q'eqal jäb' puwi' ri mar; sib'alaj nim k'u ri kiäqiq' ri k'o chupam

¹³ Xpe k'u jub'iq' kiäqiq' pa ru mox ri relb'al q'ij, ri man qas nim u chuq'ab', rumal ri' xkichomaj chi kekowinik käkitaqej ri ki b'e. Xeb'el k'u b'ik, xkitaqej ri ki b'e puwi' ri mar chunaqaj ri taq'aj re Creta. ¹⁴ Man naj tä más uj b'enaq pa ri mar aretaq xaq te'talik xpe jun nimalaj kiäqiq', ri káb'ix Nordeste che, ri petinaq pa Creta, xuchap k'u u slab'isaxik ri barco. ¹⁵ Rumal chi man xujkowiñ taj xub'ij chqawäch rumal ri kiäqiq', xa je ri' xaq xqaya che ri kiäqiq' chi kujk'am b'i rumal. ¹⁶ Xujok'ow chrij jun alaj ch'äqap ulew ri k'o pa ri mar, Clauda u b'i, ri man k'o tä wi más kiäqiq'. Ruk' taq' k'äx xujkowiñ chuyakik ri alaj barco ri qa chererem b'ik che to'b'al qib'. ¹⁷ Aretaq k'o chi ri alaj barco chupam ri nim barco, xkixim ri nim barco ruk' kolob' chrij rech man kájaq'in taj. Käkixej k'u kib' we ne kunim rib' ri nim barco pa ri senyäb' ri káb'ix Sirte che, rumal k'u ri' xkiqasaj ri manta ri k'o puwi' ri barco.† ¹⁸ Chukab' q'ij, rumal chi sib'alaj nim u chuq'ab' ri kiäqiq' chupam ri q'eqal jäb', xkichap resaxik ri eqa'n pa ri barco, xkik'iaq b'i pa ri mar. ¹⁹ Churox q'ij chik xeqak'iaq b'i ri chakub'al taq jastaq rech ri barco pa ri ja'. ²⁰ K'ia q'ij chik man xqil tä chi u wäch ri q'ij o ri ch'imil, qa riqom k'u k'äx rumal ri nimalaj q'eqal jäb'. Xqachomaj k'ut chi kujkäm na, man ku'l tä chi qa k'ux chi kujk'asi'k.

²¹ Xke' k'u k'ia ri q'ij man k'o tä qa wa xqatijo, rumal ri' ri tat Pablo xtak'i aq'an chqaxol, xub'ij: Tata'ib', sib'alaj utz na we ta xta alaj ri xinb'ij, mat xujel loq pa Creta, rech mat xqariq wa' we k'äx ri', we tzaqik ri'. ²² Kämik k'ut chajij alaq anima', man k'o tä jun chech alaj ri käkäm na, xane xuwi ri barco käyojyob' na, käsach k'u u wäch. ²³ Mier k'ut chaq'ab' xuk'ut rib' jun ángel chnuwäch ri taqom loq rumal ri Dios ri in ajchaq'el, xuquje' ri king'ijilan che. ²⁴ Xub'ij k'u ri ángel chwe: “Pablo, maxej awib', rajwaxik katopan na ruk' ri César ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma. Rumal k'u awech at ri Dios

^{*} **27:9** Ri tzij “ayuno”, aretaq käkoi chi', kel kub'ij ri nimaq'ij ri káb'an kumal ri winaq aj Israel rech kána'taj chke ri sachb'al ki mak ojer rumal ri Dios. † **27:17** Ri nim manta ri' ri k'o pa ri barco, aretaq káyak aq'an wa' rech kuriq ri kiäqiq', are k'u ri kiäqiq' kuk'am b'i wa' jas ri kub'an che jun barrilete. Käch'ikimix ri barco rumal ri kiäqiq' ri kuriq ri manta ri ximital che (Hechos 27:40).

keuto' na chuwäch ri kämikal konojel ri e b'enaq awuk' pa ri barco," —xcha chwe. ²⁵ Rumal ri', tata'ib', chajij alağ anima'. Ri in nu ku'b'isam nu k'ux chrij ri Dios, kinkoj k'u na chi qas tzij. Je' käb'antaj na jas ri xb'ix chwe rumal ri ängel. ²⁶ Käqato' k'u na qib' pa jun ch'äqap ulew ri k'o pa ri mar aretaq ri kiäqiq' kujuya kan chila', —xcha chke.

²⁷ Pa jun aq'ab' k'ut, chukab' semana re ri qa b'inem pa ri mar Adria, xuje' je ri', xuje' je wa' rumal ri kiäqiq'. Are nik'iaj aq'ab' ri', aretaq ri achijab' ri e k'amowinaq b'i ri barco xkilo chi kujnaqajin chik che ri ulew. ²⁸ Xketaj ru najal ru pam ri mar, xkilo chi are juwinaq waqlajuj metros qajinaq. Xujb'in chi apan jub'iq', te k'u ri' xketaj chi jumul, xkil k'ut chi are juwinaq wuqub' metros. ²⁹ Käkixej k'u kib' we ne käjeqi ri barco cho taq ri ab'aj, rumal ri' xkiqasaj b'i kiejeb' nimaq taq ch'ich' ri käb'ix anclas chke chrij ri barco.† Konojel are käkaj chi käsaqir chanim, rumal chi sib'alaj käkixej kib'. ³⁰ Ri achijab' ri e k'amowinaq b'i ri barco xkichomaj keb'el b'i pa ri barco chuto'ik kib'. Rumal ri' xkichap u qasaxik ri alaj barco pa ri mar, je' ta ne chi kekiqasaj ri nik'iaj anclas chik chuwäch ri nim barco. †Man je' tä k'u ri' ri tajin käka'no! ³¹ Are k'u ri' tat Pablo xub'ij che ri tata' ri kätağan pa ki wi' ri soldados, xuquje' chke ri soldados: We ri achijab' ri e k'amowinaq b'i ri barco man kekanaj tä kan chupam ri barco, man käkowin tä alağ kätö' ib' alağ, —xcha chke.

³² Xepe k'u ri' soldados, xekiqupij taq ri kolob' ri ximib'em re ri alaj barco, xkitzoqopij k'u b'i pa ri mar.

³³ Aretağ xsaqirik ri tat Pablo xub'ij chke konojel chi utz we k'o jas käkitijo, xub'ij k'u chke: Ya xke' kieb' semanas wa' man warinaq tä alağ, man k'o tä jas tijom alağ. ³⁴ Kinta' toq'ob' chech alağ chi käwi' alağ. Are rajwaxik wa' rech k'o chuq'ab' alağ chuto'ik ib' alağ. Man k'o tä k'u ne jun u wi' jun chech alağ ri käsach na u wäch, —xcha chke.

³⁵ Aretağ xb'itaj wa' rumal ri tat Pablo, xuk'am ri wa, xumaltioxij wa' che ri Dios chkiwäch konojel, te k'u ri' xupiro, xuchaplej k'u wi'm. ³⁶ Te k'u ri' konojel xkichajij anima', xewi' k'ut. ³⁷ Ri uj, uj kieb' cientos ruk' oxk'al waqlajuj chqonojel ri uj k'o pa ri barco. ³⁸ Te k'u ri', aretağ kelem chik, xkesaj ri triko pa ri barco, xkik'iağ k'u kan pa ri mar rech man al tä más ri barco.

Käqaj ri barco chuxe' ri ja'

³⁹ Aretağ xsaqirik man xkich'ob' tä u b'i' ri ulew ri xkil apanoğ, xkil k'u asan jun u q'ab' mar ri okinaq b'i chupam ri ulew, senyäb' u chi'. Xkichomaj resaxik b'i ri barco jela' pa ri ulew we kekowinik. ⁴⁰ Xkiqupij ri kolob' ri ximib'em ke ri anclas, xkiya kan pa ri mar, xuquje' xekikir taq ri pala ri ketob' chub'inisaxik ri barco. Xkiyak aq'an ri manta ri k'o chuwäch ri barco rech kuriq ri kiäqiq', xkiqeb'saj k'u ri' barco chunaqaj ri senyäb' chi' ri mar. ⁴¹ Are k'u ri' barco xopan jela' jawije' e k'o wi kieb' b'inel ja', xch'api ri barco pa ri jutanağ senyäb'. Ru tza'm ri barco ko xunim rib' pa ri senyäb', are k'u ri' rij ri barco xuchap u b'anik ch'äqatağ rumal ru chuq'ab' ru woja' ri kub'an sib'alaj k'äx che. ⁴² Ri soldados xkichomaj ki kämisaxik ri ajpache', rech man k'o tä jun kämu'xanik, kanimaj b'ik. ⁴³ Are k'u ri' tata' ri kätağan pa ki wi' ri soldados, are krajuto' kan ri tat Pablo, rumal ri' man xraj taj chi je' xka'no jas ri xkichomaj ri soldados. Xtağan k'ut chi konojel ri achijab' ri kekowinik kemu'xanik, chki'iağ b'i kib' nab'e pa ri mar rech keb'el b'i cho ri ulew. ⁴⁴ Xtağanik chi ri nik'iaj chik keb'e' chrij taq tz'alam, chrij u ch'äqapil taq barco. Je' ri' xka'n konojel, xeb'el b'i cho ri ulew, man xekäm taj.

† 27:29 Ri nimaq taq ch'ich' ri käb'ix anclas chke, e k'o kolob' ri ximital chke. Ri ki patän ri ch'ich' ri' are chi käka'no chi ri barco kätäk'i pa ri ja', man k'o tä ke' wi.

28

Waral kätzijox wi ri xub'an ri tat Pablo pa Malta, jun ch'äqap ulew ri k'o pa ri mar

¹ Aretağ qonojel utz qa wäch uj k'o chi cho rulew, xqetamaj chi ri ch'äqap ulew ri' ri k'o pa ri mar, are Malta u b'i'. ² Ri winağ ri e k'o chila' sib'alaj utz qa ch'ab'exik xka'no. Xka'n jun q'aq', te k'u ri' xujkisik'ij qonojel rech kâqamiq' qib' rumal chi nim ri tew k'olik, xuquje' tajin kâqaj ri jâb'. ³ Xpe ri tat Pablo, xuk'am apan kieb' oxib' chaq'ij si', tajin k'u kuya pa ri q'aq' aretağ xel loğ chkixol ri si' jun kumätz. Xanimaj loğ cho ri q'aq', xtzuuyi' k'u che ru q'ab' ri tat Pablo. ⁴ Aretağ ri winağ ajchila' xkil ri kumätz tzayal che ru q'ab' ri tat Pablo, xkib'ij chkib'il tağ kib': Wa' we achi ri' are jun kâmisanel, pune man xkâm tâ kan pa ri mar, kâmik k'ut kutoj na ri etzelal u b'anom, kâkâm k'u na, —xecha'.

⁵ Are k'u ri tat Pablo xutota' ru q'ab', xqaj k'u ri kumätz pa ri q'aq', are k'u ri are' man k'o tâ jas xub'ano. ⁶ Konojel ri winağ keye'm chi ri tat Pablo kâsipojik, we ne xağ te'talik kätzaqik, kâkâm k'ut. Naj ri' xağ xkeyej na jas kub'ano. Aretağ k'ut xkilo chi man k'o tâ jas jun k'âx xuriğo, xkik'ex ki chomanik, xkib'ij chi ri tat Pablo are jun dios.

⁷ Chunağaj ri k'olib'al ri' k'o ri rulew ri tata' ri ki nimal ri winağ ri e k'o chila' pa ri tinimit ri'. Ri tata' ri', Publio u b'i'. Are k'u wa' sib'alaj utz xub'an che qa k'ulaxik pa rachoch, oxib' q'ij k'ut xujrilij ruk' utzil. ⁸ Yawab' k'u ru tat ri tat Publio, k'o pa ch'at. K'o q'aq' chrij, xuquje' sib'alaj k'o pamaj che. Xe' k'u ri tat Pablo che rilik, xub'an orar ruk'. Te k'u ri' xuya ru q'ab' puwi', xukunaj k'u ri tata'. ⁹ Rumal wa' we xb'antajik ri', xepe konojel ri yawab'ib' ri e k'o chila' pa ri tinimit ri', xekunataj k'ut. ¹⁰ Konojel ri winağ sib'alaj nim xujkil wi, k'ia ri xkispaj chqe. Te k'u ri', aretağ xujel b'i' chila' pa jun barco chik, ri winağ xkiya b'i' ronojel ri rajwaxik chqe che ri qa b'inem.

Ri tat Pablo kopan pa ri tinimit Roma

¹¹ Oxib' ik' xujk'oji na chila' pa Malta, te k'u ri' xujok pa jun barco aj Alejandria ri xrok'owisaj ri q'alaj chila'. We barco ri' k'o retal kojom che, are k'u ri ki wächb'al ri ki dios Cástor, ri ki dios Pólux. ¹² Xujopan k'u pa ri tinimit Siracusa ri k'o chi' ri mar. Chila' xujkanaj wi na kan oxib' q'ij. ¹³ Xujel chi b'i' chila', xqatağej k'u ri qa b'e pa ri mar chunağaj ri tağ'aj k'â xujopan na pa ri tinimit Regio. Che ri jun q'ij chik xpe jun kâäqiq' chqij pa ru mox ri relb'al q'ij, chukab' q'ij k'ut xujopan pa ri tinimit Puteoli. ¹⁴ Chila' k'ut pa Puteoli seğariğ wi jujun qachalal kojonelab'. Xkib'ij k'u chqe chi kujkanaj jun semana kuk'. Je' xqa'no, te k'u ri' xuje' pa ri tinimit Roma. ¹⁵ Ri qachalal pa Roma ki tom chik chi kujopanik, xepe che qa k'ulaxik pa b'e, xğariğ k'u qib' pa ri alaj tinimit Foro de Apio, xuquje' jun k'olib'al ri kâb'ix Tres Tabernas che. Aretağ ri tat Pablo xeril ri qachalal, xuya maltioxinik che ri Dios, sib'alaj xuchajij anima'. ¹⁶ Aretağ xujopan pa ri tinimit Roma, ri tat Julio ri tata' ri kâtağan pa ki wi' ri soldados, xeujach ri ajpache' pu q'ab' ri tata' ri ki nimal ri soldados ri e k'o chila'. Are k'u ri tat Pablo xyi' che chi kâk'oji pa jun ja u tukiel wi, xchajix k'u rumal jun soldado.

Ri tat Pablo kutzijoj ru Loğ Pixab' ri Dios pa ri tinimit Roma

¹⁷ Oxib' q'ij chik k'o ri tat Pablo pa Roma aretağ xtağan che ki sik'ixik ri ki nimağil ri winağ aj Israel ri e k'o pa Roma. Aretağ k'ut ki mulim chi kib', ri tat Pablo xub'ij chke: Qachalal, ri in man k'o tâ jas jun k'âx xinb'an chke ri qa winağil aj Israel, man k'o tâ k'u nu b'im chrij ri e nağ'atal wi ri qa mam ojer. Pune je ri' xinokisax k'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén, te k'u ri'

xinjach loq pa ki q'ab' ri winaq aj Roma. ¹⁸ Aretaq xkik'ot nu chi' ri e are', are ta xkaj xinkitzoqopij rumal chi man k'o tä jas xkiriq chwij ri ya'tal ta wi kinkämisaaxik. ¹⁹ Are k'u ri winaq aj Israel man xkaj taj chi xintzoqopixik. Rumal ri' rajwaxik wi xinb'ij chi are ri César, ri nimalaj taqanel puwi' ri Roma, käq'atow na tzij pa nu wi'. Rumal wa' in k'o waral, man are tä chi k'o ki mak ri nu winaqil ri kinb'ij chkij. ²⁰ Rumal k'u ri' xintaqan che sik'ixik alaq, rech kinwil wäch alaq, xuquje' rech kintzizon uk' alaq. Rumal k'u rech ri ku'lb'al qa k'ux qonojel uj ri uj aj Israel, ri in, in ximital kuk' we ximib'al ri' re ch'ich', -xcha ri tat Pablo chke.

²¹ Ri e are' k'ut xkib'ij: Man k'o tä jun wuj ri petinaq pa Judea qa k'amom ri k'o jas kub'ij chij la. Xuquje' man k'o tä jun chke ri qachalal ri e petinaq jela', ri e ulinaq waral, ri u b'im ta ri man utz taj chij la. ²² Käqaj k'ut käqato jas ri kächomaj la, rumal chi qetam chi pa ronojel tinimit k'äx kech'aw ri winaq chrij we k'ak' tijonik ri', -xecha che ri tat Pablo.

²³ Xkicha' k'u jun q'ij rech ketzelej ruk' ri tat Pablo. E k'ia k'ut xeopan ruk' pa ja jawije' ri jeqel wi. Ri are' k'ut xtzijon kuk' chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xuwi xuchap aq'ab', are chaq'ab' chik aretaq xto'tajik. Xukoj u chuq'ab' chke ri winaq rech kekojon che ri Jesús. Xusik'ij chkiwäch ri kub'ij chrij ri Jesús pa taq ri wuj re ru Pixab' ri Moisés, xuquje' ri kub'ij chupam ri ki wuj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. ²⁴ Jujun xkik'amo jas ri xub'ij ri tat Pablo, xkikojo, jujun chik k'ut man xkikoj taj. ²⁵ Man xjunamataj tä k'u ri ki chomanik konojel, xa je ri' nojim xkichaplej elem b'ik. Are k'u ri tat Pablo xub'ij chke: Qas tzij ri xub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke ri qa mam ojer chuchi' ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Je wa' xub'ij:

²⁶ Jat, jab'ij chke we winaq ri':

Ri ix, pune qas tzij kitatab'ej,
man kich'ob' tä ri' ri kito.

Pune qas tzij kixka'yik,
man kixkowin tä chuch'ob'ik ri kiwilo.

²⁷ Je ri', rumal chi ri kanima'
we winaq ri' ab'ajarinaq chik.

Ki tz'apim ri ki xikin,
ki ch'uqum k'u ri ki waq'äch
rech man keka'y taj,
man kok tä tzij pa ki jolom,
man käkich'ob' tä k'ut.

Je ri' rech man käkitzelej tä kib'
wuk', keutzirik, käsach ta k'u na
ri ki mak,

-kächa', -xcha ri tat Pablo.

²⁸ Chetamaj b'a' alaq chi ri Utzalaq Tzij re ri Evangelio ri keuto' ri winaq, kätzijox na chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Ri e are' k'ut käkitatab'ej na, -xcha ri tat Pablo chke.

²⁹ Aretaq xb'itaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, konojel ri winaq aj Israel xeb'el b'ik, sib'alaj xkichomala kib' chrij ri xub'ij ri tat Pablo chke.

³⁰ Kieb' junab' k'ut xk'oji na ri tat Pablo pa Roma pa jun qajomal ja. Utz xub'an che ki k'ulaxik konojel ri xeopan chuch'ab'exik. ³¹ Aretaq xk'oji chila' man xuxej tä rib' chutzijoxik ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, xuquje' xeutijoj ri winaq chrij ri Qajaw Jesucristo, man k'o tä k'u jun ri xyo'w latz' che.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ ROMA

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Roma

¹ In wa', ri Pablo, in patänil re ri Jesucristo. Ri Dios xinusik'ij, xinucha' rech kinok che apóstol, jun chke ru taqo'n ri Are', rech kintzizoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

² Ojer k'ut xub'ij loq ri Dios wa' we Utzalaj Tzij ri' chupam ri Loq'alaj u Tzij ri Tz'ib'tal kumal ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Are'. ³ Are k'u wa' ri Utzalaj Tzij chrij ri Qajaw Jesucristo ru K'ojol ri Dios, ri xil u wäch waral cho we uwächulew. Ri u mam k'ut, are ri nim taqanel David ojer. ⁴ Ruk' nimalaj chuq'ab' k'ut, aretaq xk'astaj chkixol ri käminaqib', xq'alajisaxik chi are u K'ojol ri Dios rumal ri Loq'alaj Espiritu. ⁵ Rumal ri Jesucristo ri Dios xutoq'ob'isaj qa wäch, xuya chqe chi kujok che apóstoles,* u taqo'n ri Are', rech e k'o winaq ri kekojon che ri Are', ri xuquje' keniman che pa konojel taq ri tinimit cho ruwächulew. ⁶ Ri ix k'ut, ix jun chkixol ri winaq ri' ri kekojonik ri e sik'im rumal ri Dios rech keb'ok che rechb'al ri Jesucristo.

⁷ Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix, iwonojel ri ix kojonelab', ri ix k'o pa ri tinimit Roma. Sib'alaj ix loq' chuwach ri Dios. Ix u sik'im k'ut rech káb'an ch'ajch'oj che ri iwanima', kixq'ax k'u pu q'ab' ri Are'. Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'an k'ut chi kuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo kraj kopan kuk' ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Roma

⁸ Nab'e kinya maltioxinik che ri nu Dios rumal iwech ix iwonojel pa ru b'i' ri Jesucristo. Je ri' kinb'ano rumal chi pa konojel taq ri tinimit kätzizoj wi chi qas tzij ix kojoninaq. ⁹ Are k'u ri Dios ri tajin kinpatänij ruk' ronojel wanima', tajin k'u kintzizoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri u K'ojol. Retam k'u ri Are' chi qas tzij amaq'el këna'taj chwe kinb'an orar pi wi'. ¹⁰ Amaq'el kinta' che ri Dios chi we are ru rayib'al kuya chwe chi kinopan na iwuk' pa jun q'ij. ¹¹ Are la' chi sib'alaj kwaj kinwil i wäch, kwaj k'ut kinya jun tob'anik chiwe che ri i k'aslemal ruk' ri Dios, rech qas käk'oji u chuq'ab' ri i kojoniq. ¹² Are k'u kwaj chi käqawalijisaj ri qanima' ri jun ruk' ri jun chik ruk' we kojoniq ri' ri ix kojoninaq wi ix. Are k'u wa' ri nu kojoniq in xuquje'.

¹³ Qachalal, kwaj chi kiwetamaj chi k'ia mul nu rayim kinopan iwuk', man xyi' tä k'u chwe chi je' kinb'an wa'. Are kwaj kinb'ano chi jujun chiwe qas käkijach na kib' pu q'ab' ri Cristo, je' jas ri nu b'anom kuk' ri winaq ri man e aj Israel taj pa nik'iaj tinimit chik. ¹⁴ Kinna' in chi je' ta ne k'o nu k'as kuk' konojel ri winaq. Rajwaxik wi kintzizoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq ri yo'm tijoniq chke, xuquje' ri man yo'm tä tijoniq chke, chke ri k'o ketam, xuquje' chke ri man k'o tä ketam. ¹⁵ Rumal ri' sib'alaj kwaj in kintzizoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe ix xuquje', ri ix k'o pa Roma.

Waral käqil wi chi k'o u chuq'ab' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

¹⁶ Ri in man kink'ix tä chutzizojik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rumal chi k'o ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios ruk' che ki to'ik konojel ri winaq ri kekojonik, ri winaq aj Israel nab'e, te k'u ri' ri winaq ri man e aj Israel taj. ¹⁷ Ri Utzalaj

* 1:5 "Apóstol": Chawila' ri San Mateo 10:2, nota.

Tzij re ri Evangelio kuq'alajisaj chqawäch chi xaq xuwi rumal ri kojoniq che ri Cristo kuya' käjkomataj ri qanima' cho ri Dios. Je' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talix: "Ri winaq ri jikom ri ranima' cho ri Dios, käk'asi na ri' rumal ri kojoniq," —kächa.

Waral käqil wi chi konojel ri winaq k'o ki mak

¹⁸ Q'alaj k'ut chi ri nimalaj royowal ri Dios käpe ajchikaj pa ki wi' ri winaq chuk'äjisaxik ki wäch konojel ri käka'n etzelal, ri man käka'n tä ri jikomaj. Rumal k'u ri etzelal ri käka'no e k'ia winaq ri man käketamaj tä ri Qas Tzij. ¹⁹ Ri e are' qas k'o ketam chrij ri Dios rumal chi ri Are' u q'alajisam wa' chkiwäch. ²⁰ Pune ri Dios man kilitaj taj, etamtal k'ut chi k'olik. Q'alaj wa' kumal konojel ri jastaq ri e u b'anom. Etamtal loq wa' tzaretaq xb'an ruwächulew chi are Dios, chi ri nimalaj u chuq'ab' man k'o tä u k'isik. Rumal ri' ri winaq man kuya' taj käkib'ij chi man k'o tä ki mak. ²¹ Ri e are', pune ketam chi k'o ri Dios, man xkinimarisaj tä u q'ij jas ri ya'tal che ri Dios, man xemaltioxin tä k'u che. Xane xa xkijach kib' chuchomaxik ri man k'o tä u patän. Jun wi ri ki chomanik, je' ta ne chi e sachinaq pa ri q'equm. Man xkich'ob' tä chik jas tajin käka'no. ²² Pune ta ne käkib'ij chi k'o ki no'j, xaq k'u e kon taq winaq wa'. ²³ Man käkinimarisaj tä u q'ij ri Dios ri man käkam taj, xane are käkinimarisaj ki q'ij ri ki wächb'al winaq ri xa kekämik, xuquje' ri ki wächb'al taq chikop ri k'o ki xik', ri ki wächb'al taq kumätz, xuquje' ri nik'iaj awaj chik.

²⁴ Rumal ri' ri Dios xeujach chub'anik ronojel ri itzel taq ki rayinik ri b'enaq kanima' kuk', ri äwas u b'anik cho ri Are' xuquje' chkiwäch ri winaq. Xka'n k'u ri sib'alaj k'ixb'al u b'anik ri jun ruk' ri jun chik. ²⁵ Je ri', rumal chi xkikoj ri man qas tzij taj chuk'exwäch ri qas tzij chrij ri Dios. Are xekiq'ijilaj, xkipatänij ronojel ri b'anom rumal ri Dios. Man are tä xkiq'ijilaj ri Dios ri xb'anow ronojel, ri xaq xuwi che ri Are' ya'tal wi chi känimarisax u q'ij. Amén.

²⁶ Rumal ri' ri Dios xeujach chub'anik ri k'ixb'al u b'anik ri b'enaq kanima' ruk'. Xuquje' ne ri ixoqib' are käka'n chi ri man taqal tä u b'anik chuk'exwäch ri qas taqal u b'anik. ²⁷ Xuquje' ri achijab' man käka'n tä chi ri taqal u b'anik kuk' ixoqib', xane xa käka'n ri itzel taq ki rayinik ri jun ruk' ri jun chik. Käka'n k'u ri k'ixb'al u b'anik, achijab' kuk' achijab'. Tajin k'u käk'äjisax ki wäch, are k'u wa' ri tojb'al re ri etzelal ri käka'no.

²⁸ Rumal k'u rech chi man käkaj taj käkikoj ri Dios pa kuenta, ri Dios xeuya kanoq rech käkichomaj ri man utz taj, rech käka'n ke ri man taqal tä u b'anik. ²⁹ Ki yo'm kib' chub'anik ronojel u wäch etzelal. Käka'n ri man jikom taj, käka'n k'u ke jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Käkirayij ri kech nik'iaj winaq chik, e b'anal taq etzelal. K'ax käkina' chrij jun chik, kekämisanik, xaq ch'oj käkaj, kekisub' ri winaq, käkiyak k'u tzij chkiq. Xa tzel u b'anik ri ki k'aslemal. ³⁰ Käkib'ij ri man utz taj chkiq nik'iaj winaq chik. Käketzelaj u wäch ri Dios, man k'o tä k'u ki k'ixb'al. Käka'n nimal, käkinimarisaj kib', käkichomaj u b'anik ri man utz taj, man keniman tä k'u chke ri ki nan ki tat. ³¹ Man kok tä tzij pa ki jolom, man käka'n taj jas ri käkib'ij chi käka'no, man käkitoq'ob'isaj tä ki wäch nik'iaj chik, man k'o tä sachb'al mak kuk', man kel tä k'u ki k'ux chke ri winaq. ³² Ketam k'ut ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios, chi ri winaq ri keb'anow taq we mak ri', are ya'tal chke chi kekämisaxik. Pune ta ne je ri', man xuwi taj käka'n ri mak, xane je'l käkilo chi ri nik'iaj chik käka'n ke.

2

Waral käqil wi chi ri Dios jikom ri ranima' chuq'atik tzij pa ki wi' ri winaq

¹ Rumal ri' man kuya' taj kab'ij chi man k'o' tä a mak, at ri' ri kaq'at tzij puwi' jun winaq chik, apachin ta ne ri at. Je ri', rumal chi aretaq kaq'at tzij puwi' jun winaq chik, xa tajin kaq'at tzij pa wi' chb'il awib' chi käk'äjisax a wäch at. Kab'an k'u awe ri man utz taj ri tajin kub'an ri winaq ri kaq'at tzij puwi'. ² Qetam k'ut chi ri Dios qas jikom kub'ano aretaq kuq'at tzij pa ki wi' chi käk'äjisax ki wäch ri winaq ri je' käk'a'n wa'. ³ Ri at k'ut ri kaq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik, te k'u ri' kab'an at jas ri käk'a'n ri e are', ¿a kachomaj chi ri Dios man kuq'at tä tzij pa wi' at chi käk'äjisax a wäch? ¡Man je' taj! ⁴ Xa kawetzelay u wäch ri nimalaj rutzil ri Dios. Awetam k'ut chi u chajim paciencia awuk', u koch'om k'u u wäch chawe. ¿A mat kach'ob'o chi ri Dios u b'anom utzil chawe rech ri at kak'ex rawanima' xuquje' ra chomanik? ⁵ Ri at k'ut ab'ajarinaq ri awanima', man a k'exom tä wa', man a k'exom tä k'u ra chomanik. Rumal ri' xa tajin kab'an más nim che ri k'äjisab'al a wäch ri käpe na chawij. Je' käk'ulmataj wa' pa ri q'ij ri kuk'ut rib' ri Dios chuk'äjisaxik ki wäch ri winaq, kuq'at k'u na tzij pa ki wi' ruk' jikomal. ⁶ Kuya k'u na ri tojb'al ke ri winaq chkijujunal je' jas ri taqal chke rumal ri ka'nom. ⁷ Ri winaq ri käkitzukuj ri u nimarisaxik ki q'ij rumal ri Dios, xuquje' ri u ya'ik ki q'ij rumal, xuquje' ri jastaq ri man käsach tä ki wäch, amaq'el k'ut käk'a'n ri utzil. Chke ri e are' ri Dios kuya na ri k'aslemal ri man k'o' tä u k'isik. ⁸ Are k'u ri winaq ri xaq xuwi käkichomaj ri kech ri e are', ri man kākaj taj kākirimaj ri qas tzij, xane are kākitaqej ri etzelal, ri Dios k'ut kuk'äjisaj na ki wäch ruk' nimalaj oyowal. ⁹ Nimalaj b'is, k'äxx'ol kepe na pa ki wi' konojel ri winaq ri kāk'a'n etzelal. Kuchap na kuk' ri winaq aj Israel, te k'u ri' käpe na pa ki wi' ri winaq ri man e aj Israel taj. ¹⁰ Are k'u ri winaq ri kāk'a'n ri utz, känimarisax na ki q'ij konojel, kāyi' na ki q'ij, kāk'an na chi kuxlan ri kanima' rumal ri Dios. Kuchap na wa' kuk' ri winaq aj Israel, te k'u ri' kuk' ri winaq ri man e aj Israel taj.

¹¹ Je ri', rumal chi ri Dios junam keril wi konojel ri winaq. ¹² Konojel ri kemakunik ri man k'o' tä ke ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, käsach na ki wäch pune man k'o' tä ri Pixab' ri' kuk'. Konojel k'u ri kemakunik pune k'o' ri Pixab' kuk' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, kāk'at na tzij pa ki wi' rumal we Pixab' ri'. ¹³ Ri xuwi kākitatab'ej ri Pixab', man e are tä ri' ri jikom ri kanima' cho ri Dios, xane ri kāk'a'no jas ri kub'ij ri Pixab', e are ri' ri jikom ri kanima' cho ri Dios. ¹⁴ Aretaq ri winaq ri man e aj Israel taj kāk'a'n jas ri kub'ij ri Pixab', pune man k'o' ri Pixab' kuk', pa kanima' k'ut käpe wi ri kāk'a'no. Ri e are' k'ut keb'anow ri ki pixab'. ¹⁵ Rumal ri kāk'a'no q'alaj chi tz'ib'tal ri Pixab' pa ri kanima'. Ri kākina' pa kanima' are kāk'alajisanik chi qas tzij wa'. Ri ki chomanik chkijujunal are kāk'alajisan na we utz o man utz taj ri tajin kāk'a'no. ¹⁶ Kāk'alajin k'u na wa' pa ri q'ij aretaq ri Dios kuq'at na tzij rumal ri Jesucristo puwi' ronojel ri man etamtal taj ri k'o' pa kanima' ri winaq, je' jas ri kub'ij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kintzijo.

Waral kākil wi chi ri winaq aj Israel kāk'a'n ki nimal che ri Pixab'

¹⁷ Ri at k'ut kab'ij chi at aj Israel, are kato'b'ej awib' ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, kab'an a nimal che ri a Dios. ¹⁸ Ri at awetam jachike ru rayib'al ri Dios, ri Pixab' k'ut kuk'ut chawäch jachike ri utz na. ¹⁹ Kana' pa rawanima' chi qas awetam kak'am ki b'e ri moyab', chi katkowinik k'ut kaya saqil chke ri e k'o' pa q'equm. ²⁰ Kachomaj chi katkowinik keatijoj ri man k'o' tä ketam, xuquje' chi katkowinik kaya ki no'j ri man nimaq tä ki b'anik rumal chi pa ri Pixab' kachomaj chi kariq wi ronojel u wäch etamanik xuquje' qas tzij. ²¹ We ri at keatijoj nik'iaj chik, ¿jas che man katijoj awib' at? We ri at katzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chi man kuya' taj kāk'an elaq', ¿jas che kab'an

elaq' at? ²² We ri at kab'ij chi man kuya' taj kub'an jun ri mak ri sib'alaj äwas u b'anik ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun winaq chik, ¿jas che je' kab'an at? We ri at kawetzelay ki wäch ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq, ¿jas che kawelaq'aj ri jastaq ri e k'o pa taq kachoch ri tiox ri'? ²³ Pune ri at kab'an a nimal che ri Pixab', ri at k'ut man nim tä kawil wi ri Dios aretaq man kanimaj tä ri kub'ij ri Pixab'. ²⁴ Rumal ri' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri winaq ri man e aj Israel taj käkib'ij ri sib'alaj äwas u b'ixik chrij ri Dios xa rumal iwech ix ri aj Israel," —kächa ri Tz'ib'tal kanoq.

²⁵ Ri retal ri ojer trato ri käb'ix circuncisión che ri kojom che ra cuerpo,* gas tzij k'o u patän wa' chawe we kanimaj ri kub'ij ri Pixab'. We k'u man kanimaj ri kub'ij ri Pixab', man k'o tä u patän ri' ri retal ri ojer trato ri kojom chawe. ²⁶ We ri winaq ri man kojom tä ri retal ri ojer trato che, kunimaj ri këtaqan wi ri Pixab', ri winaq ri' je' ta ne kojom ri retal ri ojer trato che, pune man kojom taj. ²⁷ Ri winaq ri man kojom tä ri retal ri ojer trato che, ri kunimaj ri kub'ij ri Pixab', are ri' käq'atow na tzij pa wi' at ri man kanimaj tä ri kub'ij ri Pixab', pune k'o awe ri Pixab' ri Tz'ib'talik, pune kojom ri retal ri ojer trato che ra cuerpo. ²⁸ Ri gas winaq aj Israel man are tä ri' ri xa chrij kilitaj wi chi aj Israel. Ri kojom ri retal ri ojer trato che man are tä ri' ri xa käb'an chrij ru cuerpo. ²⁹ Xane ri winaq ri gas aj Israel are ri' ri aj Israel wi pa ranima'. Ri gas retal ri ojer trato are ri' ri b'anom pa ranima' ri winaq, man rumal tä jun taqanik ri tz'ib'talik, xane rumal ri u b'anom ri Loq'alaj Espiritu. Ri winaq ri je' u b'anik wa', man käyi' tä u q'ij kumal ri winaq, xane rumal ri Dios.

3

¹ We je ri', ¿jas ri utz na ri kuriq jun winaq we are winaq aj Israel? ¿A nim lo u patän ri u kojik ri retal ri ojer trato che ru cuerpo jun winaq? ² Qas tzij nim ki b'anik ri winaq aj Israel, k'ia ri kuya' käqab'ij chkiq rumal chi chke ri e are' xuya wi ri Dios ru Loq' Pixab' nab'e. ³ ¿Jas k'u käb'antaj na we k'o jujun chke ri winaq aj Israel ri man jikom tä chi ri kanima' chrij ri Dios? ¿A rumal lo ri' ri Dios man jikom tä chi ri ranima' ri Are'? ⁴ ¡Man je' tä ri'! Xane ri Dios kub'an na ronojel ruk' gas tzij, pune konojel winaq e are' b'anal taq tzij. Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:
Rumal ri tzij la q'alaj wi chi jikom
ri anima' la.

Aretaq käq'at tzij puwi' la,
käq'alajin k'u na chi utz ri käb'an la,
—kächa ri Tz'ib'talik.

⁵ We ri qetzelay kuk'utu chi ri Dios gas kub'an ri jikomaj, ¿jas käqab'ij? ¿A xa lo man jikom tä ranima' ri Dios rumal chi kuk'äjisaj qa wäch? (Je' kinch'awik je' jas ri kech'aw ri winaq.) ⁶ ¡Man je' tä ri'! We ta ri Dios man jikom tä ranima', ¿jas lo kub'an ri Are' chuq'atik tzij pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew? ¡Man kuya' taj!

⁷ We k'u ri b'anow tzij ri kinb'ano kub'ano chi känimarisax u q'ij ru gas tzij ri Dios, ¿jas che käq'at tzij pa nu wi' chi ri in, in ajmak? ⁸ We je ri', ¿jas che man are tä käqa'n ri man utz taj rech käpe ri utzil? Are k'u wa' ri käkib'ij jujun rumal ri etzelal ri k'o pa kanima' chi are wa' ri kegatijoj ri winaq che. Taqal k'u wa' chke we winaq ri' käq'at tzij pa ki wi' chi käk'äjisax ki wäch.

Waral käqil wi chi qonojel k'o qa mak

* **2:25** "Retal ri ojer trato": Chawila' Hechos 7:8.

⁹ ¿Jas k'u kujkanaj wi? ¿A uj ri uj aj Israel uj utz na chkiwäch ri nik'iaj winaq chik? ¡Man je' tä ri! Qa q'alajisam k'ut chi ri winaq aj Israel xuquje' ri winaq ri man aj Israel taj, konojel e k'o pu q'ab' ri mak. ¹⁰ Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij:

Man k'o tä jun winaq ri qas utz,
man k'o tä wi jun.

¹¹ Man k'o tä jun winaq
ri qas kraj kuch'ob' ri qas utz,
man k'o tä jun ri kutzukuj ri Dios.

¹² Konojel ki jalom ki b'e,
konojel b'enam ke
jawije' ri xa käsach wi ki wäch.
Man k'o tä jun ri kub'an ri qas utz,
man k'o tä wi jun.

¹³ Ru pa ki qul je' ta ne ru jul käminaq
ri jaqtalik.

Ruk' ri ki tzij kekisub' ri winaq.
Je' ta ne ri u tiab'al kumätz
k'o pa ki chi'.

¹⁴ Xaq xuwi ri yoq'onik kaka'no,
k'äx taq tzij kel pa ki chi'.

¹⁵ Käkitij anim chub'anik ri kämisanik.

¹⁶ Ri kaka'n pa ri ki k'aslemal
kusach kan u wäch ronojel,
käkiya kan b'is pa kanima' ri winaq.

¹⁷ Man ketam taj jas kaka'no
chuya'ik utzil chkixol ri winaq.

¹⁸ Man ketamam tä k'ut chi rajwaxik
käkixej kib' cho ri Dios,

—kächa ri Tz'ib'talik.

¹⁹ Qetam k'ut chi ronojel ri kub'ij ri ojer Pixab', kub'ij wa' chke ri e k'o pu q'ab' we Pixab' ri' rech man k'o tä jun k'o jas kub'ij, rech konojel ri winaq cho ruwächulew käq'at na tzij pa ki wi' rumal ri Dios. ²⁰ Man k'o tä k'u jun winaq ri käjikomataj ranima' cho ri Dios rumal ru nimaxik ri kub'ij ri Pixab', rumal chi ri Pixab' xuwi u patän wa' kuk'ut chqawäch chi ri uj, uj ajmakib'.

Xuwi rumal ri kojoniq käqariq ru tob'anik ri Dios

²¹ Kämik k'ut ri Dios u q'alajisam chqawäch jas ri kub'an chujikomaxik ri qanima' chuwäch ri Are' man ruk' tä ri Pixab'. Q'alaj wa' chi qas tzij aretaq kusik'ij jun ri wuj re ri Pixab' ri tutz'ib'aj ri qa mam Moisés xuquje' ri wuj ri xkitz'ib'aj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. ²² Käjikomataj k'u ri qanima' cho ri Dios rumal chi kujkojon che ri Jesucristo. Ri Dios k'ut kub'an wa' chke konojel ri kekojonik, man jalan tä wi kub'an kuk' n'ik'iaj chik. ²³ Konojel winaq e makuninaq, naj k'u e k'o wi che ri Dios ri kraj keto'wik. ²⁴ Xa k'u rumal ri nimalaj u toq'ob' kub'an jikom che ri kanima' ri winaq. Man k'o tä käkitoj che, rumal chi ri Cristo Jesús xeutoro. ²⁵ Ri Dios xukoj ri Cristo che sachb'al ki mak konojel ri winaq rumal ri kämikal cho ri cruz. Käkirig k'u ri sachb'al ki mak we kekojon che ri Cristo. Je' xb'antaj wa' rech q'alaj chi ri Dios are qas jikom ranima'. Xril ri ki mak ri winaq ri ka'nom kanoq, man k'o tä k'u jas xub'an chke rumal ri nimalaj u paciencia. ²⁶ Je' xb'antaj wa' xuquje' chuk'utik pa taq we q'ij kämik chi ri Dios are qas jikom

ranima', kutaqej k'u u b'anik ri jikomal aretaq kub'an jikom che ri kanima' konojel ri kekojon che ri Jesús.

²⁷ ¿Jas k'u rumal kaka'n wi nimal ri winaq? ¡Man k'o taj! ¿Jas che? Rumal chi we ta ri winaq kekowinik kaka'no jas ri kub'ij ri Pixab', kuya' ri' kakinimarisaj kib'. Are k'u ri winaq ri kákojonik man kuya' taj kunimarisaj rib'. ²⁸ Xqil b'a' chi ri Dios kub'an jikom che ri ranima' ri winaq ri kákojonik, man are tá kárido we u b'anom ri kub'ij ri Pixab' o man u b'anom taj.

²⁹ E ri Dios, ¿a xuwi lo ki Dios ri winaq aj Israel? ¿A mat xuquje' are ki Dios ri winaq ri man e aj Israel taj? Qas tzij chi are xuquje' ki Dios ri winaq ri man e aj Israel taj. ³⁰ Xa k'u jun ri Dios k'olik. Are k'ut káb'anow jikom che ri kanima' ri winaq aj Israel xuquje' ri winaq ri man e aj Israel taj ri kekojonik. Man káril tá ri Are' we kojom retal ri ojer trato che ri ki cuerpo o man kojom taj. ³¹ ¿A káqab'ij lo chi man k'o tá chi u patán ri Pixab' rumal chi xujkojonik? ¡Man je' tá ri'! Xane káqab'ij chi k'o na u patán ri Pixab'.

4

Ri xub'an ri qa mam Abraham are jun k'utb'al chqawäch

¹ ¿Jas k'u káqab'ij chi xuriq ri qa mam Abraham ojer? ² Qas tzij we ta rumal ri utzil ri xub'an ri qa mam Abraham xjikomataj ri ranima' cho ri Dios, kuya' ri' kunimarisaj rib'. Man kuya' tá k'ut kunimarisaj rib' cho ri Dios. ³ ¿Jas pu kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik? Kub'ij k'ut: "Ri Abraham xkojon che ri Dios, rumal k'u ri xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima'," —kácha'.

⁴ ¡Qachomajmpe! Jun winaq ri kub'an jun chak, ri tojb'al re ri káyi'k man are tá sipanik ri' che, xane are k'asaj ruk'. ⁵ Are k'u ri winaq ri man k'o tá jas kub'ano, kákojon k'u che ri Dios ri kuk'amowaj ri ajmak, ri winaq ri' rumal ru kojonik káq'alajisax rumal ri Dios chi qas jikom ranima'. ⁶ Tzare k'u ri qa mam David xub'ij chi utz re ri winaq ri káq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima', man rumal tá k'u ri utzil ri xub'an ri winaq ri'. ⁷ Ri qa mam David je wa' xub'ij:

Utz ke ri winaq ri sachtajinaq
rumal ri Dios ri etzelal ri ka'nom,
ri xril ri ki mak,
man k'o tá k'u k'áx xub'an chke.

⁸ Utz re ri winaq ri man k'o tá mak
káyi' chrij rumal ri Qajaw Dios,
—kácha'.

⁹ ¿A xaq xuwi ta k'u lo utz ke ri winaq ri kojom retal ri ojer trato che ri ki cuerpo? ¡Man je' taj! Xuquje' utz ke ri man kojom taj. Qa b'im k'ut chi ri qa mam Abraham xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima' rumal chi xkojonik. ¹⁰ ¿Jampa' xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima'? ¿A xub'an wa' aretaq kojom chi ri retal ri ojer trato che o aretaq mája' xkojik? Man k'á te tá xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima' aretaq kojom chi retal ri ojer trato che, xane aretaq mája' kákojik. ¹¹ Te k'u ri' ri qa mam Abraham xok ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri are'. Are k'u wa' retal ri kák'utuwik chi q'alajisam chi rumal ri Dios chi jikom ranima' rumal chi xkojonik. Je ri' ri Abraham xok che ki tat konojel ri kojonelab' ri man kojom tá ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo. Je wa ri' ri e are' xuquje' keq'alajisax rumal ri Dios chi jikom kanima'. ¹² Qas tzij ri qa mam Abraham are xok che ki tat ri kojom retal ri ojer trato che ri ki cuerpo, man xuwi tá k'u rumal wa', xane xuquje' rumal chi xekojonik junam jas ri qa mam Abraham xkojonik aretaq májoq kok ri retal ri ojer trato che ru cuerpo.

Ri xuchi'j loq ri Dios käqechb'ej na we kujkojonik

¹³ Ri Dios xuchi'j che ri qa mam Abraham xuquje' chke ri rachalaxik ri kil na ki wäch chi käqechb'ej na ruwächulew, man rumal tä k'u rech chi xniman ri qa mam Abraham che ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés,* xane rumal chi xkojonik, xq'alajisax k'u rumal ri Dios chi jikom ranima'. ¹⁴ We ta xaq xuwi ri keniman che ri Pixab' käkik'am na ke ri echb'al, man k'o tä b'a' u patän ri' chi kujkojonik. Xuquje' ri xuchi'j loq ri Dios chi kuya na man k'o tä chi u patän ri'. ¹⁵ Je ri', rumal chi ri Dios kuk'äjisaj ki wäch ri man keniman tä che ri Pixab'. Jawije' k'u ri man k'o tä wi pixab', man k'o tä mak ri' chrij ri pixab'.

¹⁶ Rech ri xuchi'j ri Dios che ri qa mam Abraham qas käqechb'ej na konojel ri rachalaxik ri kil na ki wäch, rajwaxik chi are jun sipanik ri kuya ri Dios chke ri kekojonik. Kel kub'ij chi ri xuchi'j ri Dios man xuwi tä chke ri keniman che ri Pixab', xane xuquje' chke konojel ri kekojonik jas ri xub'an ri qa mam Abraham. Ri are' k'ut are xok che qa tat uj qonojel ri uj kojonelab' chuwäch ri Dios, ¹⁷ ri xuquje' xkojon ri qa mam Abraham che. Je' jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios: "At nu kojom che ki tat k'ia u wäch winaq", —kächa'. Ri Dios k'ut are käyo'w ki k'aslemal ri käminaqib', xuquje' keub'an ri jastaq ri k'ä mäja' kek'o'ji'k.

¹⁸ Ri qa mam Abraham, pune man käkowin tä chik käk'o'ji ralk'ual, xukoj chi käk'o'ji na jun u k'ojol. Xku'b'i k'u u k'ux chrij ri Dios, je ri' xok che "ki tat k'ia u wäch winaq", jas ri b'im che rumal ri Dios: "Are je wa' ki k'ial ri awachalaxik ri kil na ki wäch," —xuchixik. ¹⁹ Ri qa mam Abraham man xub'an tä kieb' u k'ux, pune xa jub'iq' man kätz'aaqat tä cien u junab'. Retam chi ri are' rachi'l ri Sara ri rixoqil xaq kämem chi ke, e nimaq taq winaq chik, man kekowin tä chik käk'o'ji kalk'ual. ²⁰ Man xub'an tä kieb' u k'ux chrij ri xb'ix che rumal ri Dios, xane xa sib'alaj xkojonik, xku'b'i u k'ux, xuya k'u u q'ij ri Dios. ²¹ Xujkib'a u k'ux chi ri Dios käkowin chub'anik ronojel ri kub'ij. ²² Rumal ri' xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima', rumal chi xkojonik.

²³ Man xaq xuwi tä ri qa mam Abraham xtz'ib'ax chrij chi xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima'. ²⁴ Ri uj xuquje' xtz'ib'ax chqij chi ri Dios kuq'alajisaj chi jikom qanima' rumal chi kujkojonik, qonojel ri uj, uj kojoninaq che ri Dios ri xk'astajisan ri Qajaw Jesús chkixol ri käminaqib'. ²⁵ Ri Qajaw Jesús xjach pa kämisaxik rumal rech ri qa mak, xk'astaj k'u chkixol ri käminaqib' rech käjikomataj ri qanima' cho ri Dios.

5

Ri tewchib'al ri xqariqo aretaq xjikomataj ri qanima' cho ri Dios

¹ Kämik k'ut ri xjikomataj ri qanima' cho ri Dios rumal chi xujkojonik, k'o chi k'u utzil chqaxol ruk' Are' rumal ri Qajaw Jesucristo. ² Rumal k'u ri Cristo xtoq'ob'isax qa wäch rumal ri Dios rumal chi xujkojonik. Ri toq'ob' ri xqariqo man k'o tä kasan chqe, rumal ri' kujkikotik, ku'l qa k'ux chi käqariq na qe uj ri u nimarisaxik u q'ij ri Dios. ³ Man xuwi tä wa' kujkikot wi, xane xuquje' kujkikot chupam ri k'äx'ol, rumal chi ri k'äx'ol kub'an chqe chi käqachajij paciencia. ⁴ Ri paciencia kub'an chqe chi utz kujel na cho ri Dios. Aretaq utz chik uj k'olik, käku'b'i qa k'ux chrij ri Dios. ⁵ Aretaq käku'b'i qa k'ux chrij ri Dios man k'o tä b'is käqariqo rumal chi ri rutzil ranima' ri Dios k'o pa qanima' rumal ri Loq'alaj Espiritu ri u yo'm chqe.

* **4:13** K'ä mäja' k'o ri Pixab' ri' aretaq ri mam Abraham xil u wäch. Je ri', rumal chi ri mam Abraham are nab'eal chuwäch ri mam Moisés.

⁶ Ri uj, aretaq man xujkowin taj xqato' qib' qa tukiel wi, qas pa ru q'ijol xpe ri Cristo, xkäm k'u rumal qech uj ri uj ajmakib'. ⁷ Man k'o tä jun winaq kuya u tzij käkämisax chuk'exwäch jun winaq chik, pune are jun winaq ri qas jikom ranima'. Kraj k'u na ne k'o jun ri kuya u tzij käkämisax chuk'exwäch jun winaq ri sib'alaj utz. ⁸ Ri Dios k'ut xuk'ut chqawäch chi sib'alaj kujraj aretaq ri Cristo xkäm rumal qech, pune k'u uj ajmakib'. ⁹ Kämik k'ut ri ya jikom chi qanima' cho ri Dios rumal ru kämikal ri Cristo, qas kujuto' na ri Cristo chuwäch ri k'äjisab'al wächaj ri käpe na chuk'isb'al. ¹⁰ Ri uj nab'e kanoq aretaq qa k'ulel na ri Dios, xujrutzirisaj ruk' Are' rumal ru kämikal ru K'ojol, rumal ri' kämik ri ya uj utz chi ruk' ri Dios, qas kqariq wi na ru tob'anik ri Dios rumal ru k'aslemaal ri Cristo. ¹¹ Man xuwi tä wa', xane xuquje' kujkikot ruk' ri Are' rumal ri Qajaw Jesucristo. Rumal k'u ri Cristo uj utz chi ruk' ri Dios.

Waral kätzijox wi ri Adán xuquje' ri Cristo

¹² Je k'u ri', ri mak xok cho we uwächulew xa rumal jun winaq. Rumal k'u ri mak xpe ri kämikal pa ki wi' konojel ri winaq rumal chi konojel xemakunik. ¹³ Aretaq mäjoq käpe ri Pixab', ri mak ya k'o chik cho ruwächulew. Man kâkoj tä k'u ri mak pa kuenta aretaq man k'o tä pixab'. ¹⁴ Pune je ri', xtaqan k'u ri mak pa ki wi' ri winaq ri xemakunik xchaptaj loq ruk' ri Adán k'ä xopan ru q'ij ri Moisés, pune man je' tä ki mak jas ru mak ri Adán ri man xnimaj tä ru Pixab' ri Dios. Ri Adán k'ut are jun k'utb'al chriq ri Cristo ri käpe na.

¹⁵ Man kuya' taj käjunamataj ri mak ri xub'an ri Adán ruk' ri sipanik ri kuya ri Dios. Rumal k'u ri mak ri xub'an xa jun winaq e k'ia xekämik. Are k'u ri tob'anik ri kusipaj ri Dios chqe rumal ri nimalaj u toq'ob' pa qa wi', sib'alaj nim na u b'anik wa'. Xuya wa' chqe rumal xa jun winaq, ri Jesucristo, chub'anik utzil chke k'ia winaq. ¹⁶ Ri mak ri xub'an xa jun winaq man kuya' taj käjunamataj wa' ruk' ri tob'anik ri kusipaj ri Dios. Je ri', rumal chi ri mak ri xub'an xa jun winaq xub'ano chi kâq'at tzij pa ki wi' ri winaq chi käk'äjisax ki wäch. Are k'u ru tob'anik ri Dios xpetik rech kâjikomataj ri kanima' ri winaq cho ri Dios, pune sib'alaj k'ia ri ki mak ka'nom. ¹⁷ We ri kämikal xk'oji u taqanik pa ki wi' ri winaq rumal ri mak ri xub'an xa jun winaq, sib'alaj nim k'u na u b'anik wa' chi ri winaq ri kâjikomataj kanima' cho ri Dios rumal ru toq'ob' ketaqan na pa ri k'ak' ki k'aslemaal rumal xa jun winaq, ri Jesucristo.

¹⁸ Je' jas ru mak ri Adán xub'ano chi kâq'at tzij pa ki wi' konojel ri winaq chi käk'äjisax ki wäch, je k'u ri' xuquje' ri jikomal ri xub'an ri Jesucristo kub'ano chi konojel ri winaq kâkiriq na ki k'aslemaal, man kâq'at tä k'u u tzij pa ki wi' chi käk'äjisax ki wäch. ¹⁹ Kel kub'ij chi rumal ri jun winaq ri man xniman tä che ri Dios e k'ia winaq xeb'ok che ajmakib', je ri' xuquje', rumal ri Jun ri xniman che ri Dios e k'ia winaq kâjikomataj ri kanima' cho ri Dios.

²⁰ Xpe k'u ri Pixab' rech kel na ri mak chi saq. Aretaq k'ut xnimar u wäch ri mak, ru toq'ob' ri Dios xuquje' xnimar na u wäch wa'. ²¹ Je k'u ri' jas ri mak xkownik xuk'am loq ri kämikal pa ki wi' ri winaq, je ri' xuquje' aretaq ri uj kâjikomataj ri qanima' cho ri Dios, ri nimalaj u toq'ob' ri Are' kâkownik kuya qa k'aslemaal ri man k'o tä u k'isik rumal ri Jesucristo ri Qajaw.

6

Waral kâqil wi chi ri uj je' ta ne chi uj kâminaq chuwäch ri mak. Uj k'asal chi k'ut rumal ri Cristo

¹ ¿Jas k'u ri kâqab'ij? ² ¿A kâqataqej u b'anik ri mak rech ri Dios sib'alaj kuk'ut na ri nimalaj u toq'ob'? ² ¿Man je' tä ri! Ri uj, je' ta ne chi uj kâminaq chuwäch ri mak. Man k'o tä chi u chuq'ab' ri mak pa qa wi'. We je ri', ¿a kuya' ta k'u

lo kãqataqej u b'anik ri mak? ³ ¿A mat iwetam chi ri uj ri b'anom qa qasna' rech xa uj jun chik ruk' ri Jesucristo, je' ta ne ri junam xujkãm ruk' ri Are'? ⁴ Rumal ri qasna' je' ta ne junam xujmuq ruk' ri Cristo, je' ta ne xujkãmik rech kujk'astajisaxik, kãk'oji k'u jun k'ak' qa k'aslemaal je' jas ru k'aslemaal ri Cristo aretaq xk'astaj chkixol ri kãmínaqib' rumal ri nimalaj u chuq'ab' ri qa Tat.

⁵ We k'u xqa'n jun ruk' ri Cristo rumal ri kãmikal ri xuriqo, je ri' xuquje' kãqa'n na jun ruk' Are' rumal chi xk'astaj chkixol ri kãmínaqib'. ⁶ Qetam chi ri ojer qa k'aslemaal xrip cho ri cruz junam ruk' ri Cristo, rech kãsach u wãch ri u chuq'ab' ri qa rayib'al ajuwãchulew ri man utz taj. Je ri' man uj k'o tã chi pu q'ab' ri mak, man kujpatãnin tã chi che ri mak je' ta ne che jun patrõn. ⁷ Je ri', rumal chi ri winaq ri kãmínaq chik, man chaptal tã chi ri' rumal ri mak. ⁸ We ri uj, uj kãmínaq chik junam ruk' ri Cristo, kãku'b'i qa k'ux chi kujek'asal na ruk' ri Are'. ⁹ Je ri', rumal chi qetam chi ri Cristo k'astajinaq chik chkixol ri kãmínaqib', man kãkãm tã chi wi. Ri kãmikal man kãtaqan tã chi puwi'. ¹⁰ Ri Cristo aretaq xkãmik, xa jumul xkãm chusachik u wãch ri mak, man xaq tã tajin wi kãkãmik. Aretaq k'u xk'astajik, xk'asi chunimarisaxik u q'ij ri Dios. ¹¹ Je k'u ri' ri ix, chichomaj chi ix kãmínaq chik chuwãch ri mak. Man k'o tã chi u chuq'ab' ri mak pi wi'. Ix k'asal k'u kãmik chunimarisaxik u q'ij ri Dios junam ruk' ri Cristo Jesús ri Qajaw.

¹² Rumal ri' miya b'a' chi ri mak kutaqej taqanik puwi' ri i cuerpo ri xa kãkãmik, mixutaq k'u ne chunimaxik ri i rayib'al ri man utz taj. ¹³ Mijach b'a' iwib' pu q'ab' ri mak chub'anik ri man utz taj. Xane chijacha iwib' pu q'ab' ri Dios, je' ta ne chi xixkãm na, ix k'astajinaq chik k'ut. Chijacha iwib' pu q'ab' ri Dios chub'anik ri utzil. ¹⁴ Je ri', rumal chi ri mak man kãtaqan tã chi pi wi'. Man ix k'o tã chi k'u pu q'ab' ri Pixab', xane ix k'o pu q'ab' ri Dios rumal ru toq'ob' pa qa wi'.

Uj patãnil taq re ri Dios chub'anik ri utzil

¹⁵ ¿Jas k'u kujkanaj wi? ¿A kujmakunik rumal chi man uj k'o tã chi pu q'ab' ri Pixab', xane pu q'ab' ri Dios rumal ru toq'ob' pa qa wi'? ¡Man je' tã ri! ¹⁶ Ri ix qas iwetam chi we kijach iwib' chupatãnixik jun patrõn rech kixniman che, kixok k'u che patãnil taq re ri patrõn ri', tzrajwaxik k'u wi chi kixniman che. Are je ri', we are kixpatãnin che ri mak je' ta ne are jun i patrõn ri kuk'am loq kãmikal pi wi', o are kixniman che ri Dios rech kãjikomataj ri iwanima' chuwãch ri Are', kib'an k'u na ri utzil. ¹⁷ Maltiox k'u che ri Dios chi ri ix ri nab'e kanoq xipatãnij na ri mak, kãmik k'ut pa iwanima' xpe wi ru nimaxik ri qas tzij re ri tijonik ri xijach iwib' che retamaxik. ¹⁸ Aretaq xixel loq pu q'ab' ri mak ri ix chapowinaq, ri ix xijach iwib' chupatãnixik ri Dios rech kib'an ri jikom pa ri i k'aslemaal. ¹⁹ Kinb'ij wa' chiwe pa ki tzij winaq, rumal chi ri ix i tukiel wi man qas kixkowin tã chuch'ob'ik wa' we chomanik ri'. Man je' tã kib'ano jas ri xib'an kan nab'e aretaq xijach iwib' chupatãnixik ri mak rech kib'an ri awas u b'anik cho ri Dios xuquje' ri etzelal. Xane che we kãmik, chijacha iwib' pu q'ab' ri Dios chub'anik ri jikom pa ri i k'aslemaal rech kixk'oji chuwãch ri Are' ch'ajch'oj ri iwanima'.

²⁰ Ri ix nab'e, aretaq tajin kipatãnij na ri mak, man i yo'm tã iwib' chub'anik ri jikom pa ri i k'aslemaal. ²¹ ¿Jas k'u xich'ak che ri xib'an kan nab'e ri kik'ix chi che kãmik? Xuwi k'u ri kãmikal xiriqo. ²² Kãmik k'u ri ix, ix elinaq chi pu q'ab' ri mak, ix okinaq chi che patãnil taq re ri Dios. K'o k'u xich'ak wa' che. Ri xich'ako are ru jachik iwib' pu q'ab' ri Dios, chuk'isb'al k'ut kiriq na ri k'aslemaal ri man k'o tã u k'isik. ²³ Ri tojb'al ri kuya ri mak are xaq xuwi

ri kämikal, are k'u ri Dios kusipaj ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik rumal ri Cristo Jesús, ri Qajaw.

7

Ri k'ulanem are jun k'utb'al chrij ri k'aslemal ruk' ri Cristo

¹ Qachalal, ri ix ri iwetam ri Pixab' kich'ob'o chi ri Pixab' xuwi k'o chuq'ab' pu q'ab' puwi' jun winaq aretaq k'asal na. ² Kinkoj na jun k'utb'al chiwäch: Ri ixoq ri k'ulanik rajwaxik chi känim ri' che ri pixab' re ri k'ulanem aretaq k'ä k'asal na ri rachajil. We k'u käkäm ri rachajil, k'ä te ri' man rajwaxik tä chik käniman che we pixab' ri'. ³ Rumal ri', we ri ixoq käk'uli ruk' jun achi chik aretaq k'asal na ri rachajil, kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij ri rachajil. We k'u käkäm ri rachajil, man rajwaxik tä chik käniman che ri pixab' re ru k'ulanem. Pune käk'uli ruk' jun achi chik, man kub'an tä ri' ri nimalaj mak ri äwas u b'anik.

⁴ Je k'u ri' ri ix, qachalal, ri ix u tz'aqatil ru cuerpo ri Cristo, man k'o tä chik ri Pixab' pi wi' rumal chi ix je' ta ne ix k'ulan chik ruk' ri Cristo. Ix rech chi ri Cristo ri xk'astaj chxixol ri käminaqib'. Je ri' rech ri qa k'aslemal kok wa' chupatänixik ri Dios. ⁵ Nab'e kanoq, aretaq ri qa k'aslemal are ru b'anik xaq jas ri kəqaj uj, ri itzel taq qa rayinik xek'astaj rumal ri Pixab'. Ri ri' k'ut xa xujuk'am b'i pa ri kämikal. ⁶ Kämik k'ut uj käminaq chik chuwäch ri Pixab' ri xtaqan pa qa wi' nab'e. Je ri' man k'o tä chi ri Pixab' pa qa wi'. Kämik kəqapatänij ri Dios pa ri k'ak' qa k'aslemal ri kuya ri Loq'alaj Espiritu. Ri ojer Pixab' ri tz'ib'talik man k'o tä chi pa qa wi'.

Ri apóstol Pablo käch'aw chrij ri mak ri k'o pa ri qa k'aslemal

⁷ ¿Jas k'u ri kəqab'ij? ¿A kəqab'ij lo chi mak ri' ri Pixab'? ¿Man je' taj! Rumal k'u ri kub'ij ri Pixab' xinwetamaj jas ri' ri mak. ¿Qachomajmpe! Mat xinwetamaj ri' chi ru rayixik ri jastaq ke nik'iaj winaq chik are mak, we ta mat xub'ij ri Pixab': "Marayij u wäch ri jastaq ke nik'iaj winaq chik," —käch'a'. ⁸ Ri mak k'ut xnimar u wäch rumal ri taqanik, xuk'asuj k'u pa ri wanima' ronojel u wäch itzel taq rayinik. Je ri', rumal chi we ta mat k'o ri Pixab', man q'alaj tä ri' chi k'o ri mak. ⁹ Ri in nab'e kanoq aretaq məja' k'o wetam chrij ri Pixab' xinchomaj chi qas utz ri tajin kinb'an pa ri nu k'aslemal. Aretaq k'ut xpe ri taqanik, xinch'ob' jas ri kub'ij ri Pixab'. Te ri' xk'astaj ri mak ri k'o pa wanima', are k'u ri in xinwetamaj chi in käminaq chuwäch ri Dios. ¹⁰ Je ri' ri taqanik ri xpe chuya'ik k'aslemal, chwe in k'ut xa xuya kämikal. ¹¹ Rumal ri Pixab' ri mak xukoj u chuq'ab' chwe, xinusub' k'ut. Xukoj ri taqanik che nu kämisaxik.

¹² Qas tzij k'ut, ri Pixab' ruk' ri taqanik man k'o tä ki mak, xane jikom xuquje' utz ri kəkib'ij. ¹³ ¿A are ta k'u lo ri u b'anik utzil ri xb'anow chwe chi kinkämik? ¿Man are taj! Xane are ri mak ri kinkämisanik. Je ri' xub'ano rech kəq'alajinik jas ri' ri mak. Are k'u xukoj ri utz chub'anik wa'. Je ri' ri taqanik xuq'alajisaj chi ri mak are sib'alaj man utz taj.

¹⁴ Qetam chi ri Pixab' ruk' ri Dios kəpe wi, ri in k'ut xaq in winaq. In k'o pu q'ab' ri mak. ¹⁵ Man kinch'ob' tä k'ut jas ri tajin kinb'ano. Man are tä k'u kinb'an ri kwaj, xane ri tzel kinwilo are wa' ri tajin kinb'ano. ¹⁶ We k'u are kinb'an ri man kwaj taj kinb'ano, je ri' kinch'ob'o chi utz ri Pixab'. ¹⁷ Rumal k'u ri' man in tä chi ri' ri tajin kinb'anowik, xane are ri mak ri k'o pa ri wanima' ri tajin kub'an wa'. ¹⁸ Ri in wetam chi man k'o tä jub'iq' ri utz pa ri wanima' rumal chi xaq in winaq ajuwächulew. K'o nu rayinik chub'anik ri utz, xa k'u man kinkowin tä kinb'an wa'. ¹⁹ Man kinb'an tä ri utz ri kwaj

kinb'ano, xane are kintaqej u b'anik ri man utz taj ri man kwaj taj kinb'ano. ²⁰We k'u are kinb'an ri man kwaj taj kinb'ano, man in tä chi ri' kinb'anowik, xane are ri mak ri k'o pa wanima'.

²¹Ri kink'ulmaj k'ut are wa': Aretaq kwaj kinb'an ri utz, xuwi ri etzelal kuk'ut rib' chnuwäch. ²²Ri wanima' k'ut käkikot ruk' ru Pixab' ri Dios. ²³Kinwil k'ut chi pa ri nu cuerpo k'o jun pixab' ri xa kuk'ulelaj u wäch ri pixab' ri k'o pa ri nu chomab'al. Are k'u wa' ri pixab' re ri mak ri k'o pa ri nu cuerpo, are wa' ri in chapowinaq.

²⁴¡K'äx wa' ri nu b'anik! ¿Jachin ta ri kinesan na pu q'ab' wa' we cuerpo ri' ri xa kinuk'am b'i pa ri kämikal? ²⁵Xuwi ri Dios käkowin che nu to'ik rumal ri Qajaw Jesucristo. ¡Maltiox b'a' che ri Dios! Rumal ri' ri in kinch'ob'o chi rajwaxik kinnimaj ru Pixab' ri Dios, are k'u ri nu cuerpo kuya rib' pu q'ab' ri mak.

8

Waral käqil wi ri k'aslemal ri kuya ri Loq'alaj Espiritu

¹Kämik k'ut, ri winaq ri xa e jun chik ruk' ri Cristo Jesús, man käq'at tä na tzij pa ki wi' chi käk'äjisax ki wäch. E are k'u taq wa' ri man kaka'n tä ri ki rayib'al ri man utz taj, xane are kaka'no jas ri kraj ri Loq'alaj Espiritu. ²Ri pixab' k'ut ri rech ri Loq'alaj Espiritu ri kuya k'aslemal rumal ri Cristo Jesús, are xinesan pu q'ab' ri pixab' re ri mak xuquje' re ri kämikal. ³Ri Dios xub'ano jachike ri man xkowin tä chub'anik ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. Ri Pixab' ri' man k'o tä u chuq'ab' chuk'exik ri ki k'aslemal ri winaq. Ri Dios k'ut xutaq loq ru K'ojol ri ya winaq chik, xukoj k'u che sipanik chutojik ri qa mak. Xutaq loq je' ta ne are xa jun winaq ajmak. Je ri' ri Dios xuk'äjisaj u wäch ri mak rumal ru kämikal ri Jesús. ⁴Je' xub'an wa' ri Dios rech ri uj kujkowin chub'anik jas ri kätäqan wi ri Pixab', man käqa'n tä chi k'ut xa jas ri käqaj uj, xane are käqa'no jas ri kraj ri Loq'alaj Espiritu.

⁵Ri winaq k'ut ri kaka'no xaq jas ri kākaj ri e are', are keb'ok il chub'anik ri ki rayib'al ajuwächulew. Are k'u ri kaka'no jas ri kraj ri Loq'alaj Espiritu, are keb'ok il chub'anik jas ri kraj ri Are'. ⁶Ri kok il jun chub'anik ri qa rayib'al ajuwächulew kāk'aman b'i wa' pa ri kämikal. Are k'u ri kok il jun chub'anik jas ri kraj ri Loq'alaj Espiritu kub'an chi kuriq na k'aslemal, xuquje' kub'ano chi kuxlan ri ranima'. ⁷Ri winaq ri xa käkichomaj u b'anik ri ki rayib'al ajuwächulew kaka'n ki k'ulel che ri Dios rumal chi man kekowin taj keniman che ru Pixab' ri Dios, xuquje' man kākaj taj. ⁸Rumal ri' ri winaq ri kaka'no xaq jas ri kākaj ri e are', man kuya' taj kākaj ri ki k'aslemal chuwäch ri Dios.

⁹Ri ix k'ut man b'enaq tä iwanima' chub'anik xaq jas ri kiwaj ix, xane are kib'ano jas ri kraj ri Loq'alaj Espiritu, we qas k'o ri Espiritu rech ri Dios pa ri iwanima'. Jachin k'u ri man k'o tä ri Espiritu rech ri Cristo pa ranima', man rech tä ri Cristo ri'. ¹⁰We ri Cristo k'o pa iwanima', pune b'a' kākäm na ri i cuerpo rumal ri mak, kāk'asi k'u ri iwespiritú rumal chi xjikomataj ri iwanima' cho ri Dios. ¹¹We pa ri iwanima' ix k'o wi ri Espiritu rech ri Dios ri xk'astajisan ri Jesús chkixol ri kāmīnaqib', ri Dios are käyo'w na k'ak' u k'aslemal ri i cuerpo ri xa kākämik. Je' kub'an wa' rumal ri Loq'alaj Espiritu rech ri Are' ri k'o pa iwanima'.

¹²Je k'u ri', qachalal, k'o ri rajwaxik käqa'no, man are tä k'u ru b'anik xaq jas ri kākaj uj. ¹³We k'u ri ix kib'an xaq jas ri kiwaj ix, kixkäm na. We k'u rumal ri Loq'alaj Espiritu kikämisaj ri i rayib'al ri man utz taj, kixk'asi na.

14 Konojel k'u ri k'amom ki b'e rumal ri Espiritu rech ri Dios, e are wa' ralk'ual ri Dios. 15 Ri Espiritu ri yo'm chiwe rumal ri Dios man are tä jun espiritu ri xaq'ix u kojom che taq patäninelab' ri xuquje' kub'an chiwe chi kixej iwib', xane are ri Loq'alaj Espiritu ri xub'ano chi ix ralk'ual ri Dios. Ri Espiritu ri' kuya chqe chi käqab'ij: "¡Qa Tat!" che ri Dios. 16 Tzare k'u we Espiritu ri' kub'ij pa ri qanima' chi uj ralk'ual chi ri Dios. 17 Rumal chi uj ralk'ual ri Dios, ya'talik chi käyi' qe ri echb'al ri xuchi'j ri Dios, käqak'am k'u na wa' junam ruk' ri Cristo. Je ri' we junam käqariq k'äx ruk' ri Cristo, rech junam ruk' ri Are' känimarisax na qa q'ij.

18 Ri in k'ut kinchomaj chi ri k'äx ri tajin käqariq pa taq we q'ij kämik, man käjunamataj tä wa' ruk' ri nimarisab'al qa q'ij ri käyi' na chqe pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na. 19 Ronojel k'u ri b'anom rumal ri Dios xaq reye'm chi käpe ri q'ij aretaq keq'alajisax na jachin taq ri e ralk'ual ri Dios. 20 Je ri', rumal chi ronojel ri b'anom rumal ri Dios, xq'at tzij puwi' chi man k'o tä u patän. Man are tä k'u wa' ri u rayib'al, xane are ri Dios xb'anow che. Pune je ri', k'o jas ri käreye na. 21 Are la' chi käpe na ri q'ij aretaq ronojel ri b'anom rumal ri Dios kätzooqopitaj na, man käkanaj tä chi kan pu q'ab' ri kämikal, känimarisax k'u na u q'ij junam kuk' ri e ralk'ual ri Dios. 22 Kämik ri', qetam chi ronojel ri b'anom rumal ri Dios kel ch'uj, k'o pa q'oxom, je' jas ru q'oxom jun yawab' ixoq. 23 Man xuwi tä k'u ri b'anom rumal ri Dios kel ch'uj, xane ri uj xuquje' ri yo'm ri Loq'alaj Espiritu chqe, ri nab'e qechb'al ri xuya ri Dios. Ri uj xuquje' käq'oxow qanima', qeye'm k'ut jampa' kujq'alajisax chi uj qas ralk'ual ri Dios, rech kel ri qa cuerpo pu q'ab' ri kämikal. 24 Xqariz ru tob'anik ri Dios rumal chi k'o ri xku'b'i wi qa k'ux. We käku'b'i u k'ux jun chrij ri tajin käril chik, man ku'lb'al k'ux tä ri'. Ri tajin käril chik man rajwaxik tä ri' chi käreye na. 25 We k'u ri qeye'm are ri mäja' käqilo, rajwaxik chi ruk' paciencia kujeyen na che.

26 Ri uj man k'o tä qa chuq'ab'. Tzare k'u ri Loq'alaj Espiritu kujto'wik. Man qetam taj käqa'n orar, man käqach'ob' tä k'ut jas ri rajwaxik käqata' che ri Dios, tzare k'u ri Loq'alaj Espiritu käb'ochi'n che ri Dios pa qa wi' ruk' oq'ej ri man kujkowin tä uj käqab'ij ruk' ri qa tzij. 27 Are k'u ri Dios ri käka'y pa taq qanima', ri Are' retam jas ri kraj kub'ij ri Loq'alaj Espiritu, rumal chi ri Loq'alaj Espiritu kub'ochi'j ri Dios jas ru rayib'al ri Are' pa ki wi' ri winaq ri e rech.

Waral käqil wi chi kujch'akan na puwi' ronojel

28 Qetam k'ut chi ri Dios kub'ano chi utz kel na ronojel ri käpe pa ki wi' ri winaq ri loq' käkil wi ri Are'. E are k'u taq wa' ri winaq ri e sik'im rumal ri Are' jas ri u chomam loq. 29 Konojel k'u ri xetamax ki wäch rumal ri Dios ojer, e are taq wa' xeucha' rech kejunamataj na ruk' ru K'ojol. Je ri' xub'ano rech ru K'ojol kok che nab'eal chkixol k'ia winaq ri kachalal kib'. 30 Ri xecha'taj rumal ri Dios ojer e are' taq wa' xeusik'ij, ri xeusik'ij e are' taq wa' ri xujikomaj kanima', ri xujikomaj kanima' k'ut, e are' taq wa' xunimarisaj ki q'ij junam ruk' ri Are'.

31 ¿Jas k'u ri käqab'ij chrij wa'? Käqab'ij k'ut: We ri Dios are k'o pa qa wi', man k'o tä jun ri kuya' kuyak rib' chqij. 32 Ri Dios man xuq'il tä rib' chuya'ik ri u K'ojol, xane xujach pa ri kämikal rumal qech uj nimalaj gonojel. ¿A mat k'u kuya ri Are' junam ruk' ri u K'ojol ronojel ri kajwataj chqe? ¡je', je ri'!

33 ¿Jachin ta ri käkowinik kumol qa mak uj, ri uj cha'tal rumal ri Dios? Ri Dios k'ut u b'im chqij chi jikom qanima'. 34 ¿Jachin ta lo ri kuya' kuq'at tzij pa qa wi' chi käk'äjisax qa wäch? Are k'u ri Cristo xkäm che qa k'exwäch. Man xuwi tä wa', xane xuquje' xk'astaj chkixol ri käminaqib'. T'uuyul ri Are' kämik pa ru wikiäq'ab' ri Dios, tajin k'u käb'ochi'n pa qa wi' cho ri Dios. 35 ¿Jachin ta

lo ri kākowinik kujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Cristo? ¡Man k'o taj! Pune k'u kākariq ri k'āx, pune kāpe ri b'is, pune k'o winaq ri kāketzelay qa wāch, pune kākariq numik, pune man k'o tā chi qatz'iaq ri kākajalb'ej, pune xa jub'iq' man kujkāmik, pune k'u kujkāmisaaxik, man k'o tā ri kākowinik kujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Cristo. ³⁶ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: Rumal ech la uj k'o cho ri kāmikal

amaq'el ronojel q'ij.

Je' káb'an chqe jas ri káb'an

chke ri chij ri kek'am b'i pa pilik,

—kācha'. ³⁷ Pa ronojel k'u taq wa' ri k'āx ri kākariqo, kujch'akan na, rumal ru tob'anik ri Jun ri kujraj. ³⁸ Rumal ri' nu jikib'am nu k'ux chi man k'o tā jas ri kākowinik kujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Dios. Man are tā ri kāmikal, man are tā ri k'aslemal, man are tā ri ángeles, man are tā k'u nik'iaj ri k'o taqanik pa ki q'ab', xuquje' ri k'o ki chuq'ab' ri man keilitaj taj. Man are tā ri k'o pa taq ri q'ij kāmik, o ri kāk'oji na pa taq ri q'ij ri kepetik. ³⁹ Man k'o tā jas ri k'o chikaj, man k'o tā jas ri k'o pulew, man k'o tā k'u jun jasach chik ri b'anom rumal ri Dios ri kākowinik kujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Dios ri nu k'utum chqawāch rumal ri Cristo Jesús ri Qajaw.

9

Waral káqil wi chi ri winaq aj Israel e cha'tal rumal ri Dios

¹ Tajin kinb'ij ri qas tzij rumal chi in kojoninaq che ri Cristo. Man kinb'an tā k'u tzij. Kinna' pa wanima' chi qas tzij ri tajin kinb'ij rumal ri Loq'alaj Espíritu ri kátaqan pa wanima'. ² Sib'alaj kinb'isonik, amaq'el k'ut káq'oxow ri wanima' rumal ri k'āx ri ki riqom ri nu winaqil. ³ Kwaj ta ne in, pune b'a' kāpe k'āx pa nu wi' rumal ri Dios chi kintastaj in chrij ri Cristo we rajwaxik che ki to'ik ri nu winaqil. ⁴ Ri e are' e aj Israel, ri Dios k'ut xub'an ralk'ual chke. Ri Dios ri sib'alaj nim u q'ij xk'oji kuk', xuquje' xueb'an taq tratos kuk'. Xuya ru Pixab' chke rumal ri Moisés, xub'ij k'u chke jas u b'anik ri q'ijilanik pa ri nimalaj rachoch Dios. K'o k'ia ri xuchi'j chke. ⁵ Konojel wa' we winaq ri' e kalk'ual kan ri qa mam aj Israel ojer, chk'ixol k'u ri e are' xil wi u wāch ri Cristo ri xk'oji cho ruwāchulew. Ri Are' are Dios ri kátaqan puwi' ronojel. ¡Amaq'el ronojel q'ij k'ut chyo'q u q'ij! Amén.

⁶ Man xa tā k'u mat je' xel wi ri xuchi'j loq ri Dios chke ri winaq aj Israel, xane rumal chi man konojel tā ri kalk'ual kan ri ojer qa mam aj Israel qas e rech ri Israel ru tinimit ri Dios. ⁷ Man konojel tā ri rachalaxik ri qa mam Abraham ri xil ki wāch qas e ralk'ual ri Dios. Xub'ij k'u ri Dios che: “Rumal ri Isaac kek'oji na uwi' taq a mam,” —xuchixik. ⁸ Kel kub'ij wa' chi man konojel taj e ralk'ual ri Dios, pune kākib'ij chi e are' aj Israel. Xane jachin taq ri kākikoj pa kanima' ri xuchi'j loq ri Dios, e are wa' qas e ralk'ual ri Dios rumal ri xub'ij ri Dios che ri qa mam Abraham. ⁹ Ri xuchi'j ri Dios che ri qa mam Abraham are wa', xub'ij k'u che: “Pa ri q'ij ri' pa ri jun junab' chik kintzelej na loq. Are chi' k'ut ri Sara kārīl na u wāch jun ral ala,” —xcha che.

¹⁰ Man xuwi tā k'u wa'. Ri kieb' ral ala ri Rebeca xa jun ri ki tat, are ri Isaac ri qa mam ojer. ¹¹⁻¹³ Aretaq mäjoq kil ki wāch we kieb' ak'alab' ri', mäjoq kāk'a'n jun utzil o jun etzelal, ri Dios xub'ij che ri Rebeca: “Ri nab'eal kok na che patānil re ru chaq',” —xcha che. Junam wa' ruk' ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Loq' xinwil wi ri Jacob, are k'u xinwetzelay u wāch ri Esaú,” —kācha'. Je ri' xujikib'a u b'ixik chi ri Dios kächomanik jachin ri kraj kucha'. Keusik'ij jachin taq ri kraj, man rumal tā k'u ri kekowin chub'anik.

¹⁴ ¿Jas k'u ri kâqab'ij? ¿A kâqab'ij chi ri Dios man kub'an tä ri jikomal? ¡Man je' taj! ¹⁵ Xub'ij k'u ri Dios che ri qa mam Moisés: “Kel na nu k'ux che jachin ri kwaj kel wi nu k'ux, kintoq'ob'isaj k'u na u wäch jachin ri kwaj kintoq'ob'isaj u wäch,” —xcha che. ¹⁶ Rumal ri' man are tä kâcha' ri jun ri sib'alaj kraj kâcha'ik, o ri jun ri sib'alaj kukoj u chuq'ab', xane ri Dios are kilowik jachin ri kraj kutoq'ob'isaj u wäch. ¹⁷ Kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chi ri Dios xub'ij che ri tat Faraón ri nim taqanel puwi' ri Egipto: “Xatinkoj che nim taqanel rech awumal at kink'ut ri nu chuq'ab' chkiwäch ri winaq, rech ketamax nu wäch cho ronojel ruwächulew,” —xcha'. ¹⁸ Je ri' ri Dios kutoq'ob'isaj u wäch jachin ri kraj kutoq'ob'isaj u wäch, xuquje' kukowirisaj ri ranima' jachin ri kraj je' jas ri xub'an che ri tat Faraón.

¹⁹ Jun chiwe kub'ij k'u chwe: “We je ri', ¿jas che ri Dios kub'ij chi are ki mak ri winaq? ¿Jachin ta k'u lo ri kâkownik kuq'atej u wäch ri Dios?” —kâcha na. ²⁰ E ri at, ¿jachin lo ri at chi ri at kak'ulelaj u wäch ri Dios? ¿A kub'ij lo ri b'o'j che ri xb'anowik: “¿Jas che je' xb'an la wa' chwe?” —¿a kâcha lo che? ¡Man je' taj! ²¹ ¿A mat are kâb'an re ri b'anal b'o'j jas ri kraj kub'an che ri ulew? We kraj kub'an jun laq ri kâkoj pa taq nimaq'ij, o we kraj kub'an jun laq ri kâkoj ronojel q'ij, are ri' kâb'an re.

²² Ri Dios k'ut xraj xuya jun k'utb'al chrij ri royowal xuquje' ru chuq'ab'. Rumal ri' xuchajij nimalaj paciencia kuk' ri winaq ri ya'tal chke chi kâk'âjisax ki wäch, ri xa kâsach na ki wäch. ²³ Je' xub'an ri Dios wa' rech qumal uj kuk'ut chkiwäch konojel chi sib'alaj nim u q'ij ri Are', qumal uj ri winaq ri xel u k'ux chqe, ri uj ri cha'tal rumal ojer loq rech kânimarisax qa q'ij junam ruk' ri Are'.

²⁴ Ri Dios k'ut xujusik'ij, jujun chkixol ri winaq aj Israel, jujun chik chkixol ri winaq ri man e aj Israel taj. ²⁵ Je' jas ri kub'ij chupam ri wuj ri xutz'ib'aj ri Oseas, jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios:

Ri winaq ri man aj nu tinimit taj,
kinb'ij na “nu tinimit” chke.

Ri winaq ri nab'e man loq' taj xeinwil
wi, kinb'ij na chke:
“¡Ix ri' ix nu loq'!”

—kincha na.

²⁶ Jawije' ri xub'ij wi chke:

“Ri ix man ix nu tinimit taj”,
chila' kâb'ix wi na chke

chi e ralk'ual ri k'aslik Dios,

—kâcha na chke. ²⁷ Ri Isaías k'ut ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios xch'aw chkij ri winaq aj Israel, xub'ij: “Pune ta ne ri ki k'ial ri winaq aj Israel are junam ruk' ru k'ial ri senyâb' ri k'o' chi' ri mar, xaq k'u e kieb' oxib' chke ri kâkiriq na ru tob'anik ri Dios. ²⁸ Je ri', rumal chi ri Dios kub'an na chanim jas ri xub'ij, kub'an k'u na wa' pa ki wi' konojel ri winaq ri e k'o' cho ruwächulew,” —xcha'. ²⁹ Je' jas ri u b'im kanoq ri qa mam Isaías ojer:

We ta ri Nimalaj qa Dios ri k'o' u taqanik
puwi' ronojel mat xujuto' rech e k'o' kan qalk'ual,
xsach ta qa wäch ri' jas ri tinimit Sodoma,
uj junam ta ri' ruk' ri tinimit Gomorra,
—xcha'.

Waral kâqil wi chi xuwi rumal ri kojoniq kâjikomataj ri qanima' cho ri Dios

³⁰ ¿Jas k'u ri kâqab'ij chrij wa'? Kâqab'ij chi ri winaq ri man e aj Israel taj, ri man xkitzujukuj taj chi xjikomataj ri kanima' cho ri Dios, e are' xjikomataj ri kanima' cho ri Dios rumal ri kojoniq. ³¹ Are k'u ri winaq aj Israel ri xku'b'i

ki k'ux chrij jun pixab' rech rumal ri pixab' ri' kajikomataj ri kanima' cho ri Dios, man e kowininaq tä k'ut chub'anik ri kub'ij ri pixab'.³² ¿Jas che? Rumal chi ri e are' man xekojon taj. Xane xkichomaj chi rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab' kajikomataj ri kanima' cho ri Dios. Rumal ri' xa xetzaq puwi' ri "ab'aj ri kākichaq'ij kib' ri winaq chrij."³³ Are k'u wa' ri ab'aj ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri in kinya na pa ri nu tinimit Sión

Jun* ri je' jas jun ab'aj ri kākichaq'ij
kib' ri winaq chrij, jun nimalaj ab'aj wa'
ri xa ketzaq rumal,

—kächä'.

Jachin ri käkojon che ri Are'

man käq'oxow tä na ri ranima',

—kächä ri'.

10

¹ Qachalal, ri qas kinrayij pa wanima' aretaq kinb'an orar pa ki wi' ri winaq aj Israel, are la' chi ri e are' käkiriq ta na ru tob'anik ri Dios. ² Ri in kinb'ij ri wilom chkiq ri winaq aj Israel, chi ri e are' sib'alaj kākaj kepatänin che ri Dios, xaq xuwi chi man qas tä kākich'ob'o jas ri tajin kākano. ³ Man ketam tä k'ut jas ri kub'an ri Dios rech kajikomataj ri kanima' ri winaq cho ri Are'. Xane ki tzukum jas kākano ri e are' pa ke wi chujikomaxik ri kanima' cho ri Dios. Man keniman tä k'u che ri taqaninaq wi ri Dios. ⁴ Ruk' ri Cristo k'ut kāk'is wi ronojel ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, rech konojel ri kekojon che ri Cristo kajikomataj ri kanima' cho ri Dios.

⁵ Ri qa mam Moisés xch'aw chrij ri u jikomaxik ri ranima' jun winaq cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab'. Je wa' xutz'ib'aj: "Ri winaq ri kub'an ronojel ri kub'ij ri Pixab', are u k'aslemal wa'," —xcha'. ⁶ Are k'u we rumal ri konojel jun winaq kajikomataj ri ranima' cho ri Dios, je wa' kub'ij: "Mab'ij pa rananima': ¿Jachin kapaqi chikaj?" We je' kab'ij wa', kel kub'ij chi kawaj kab'ano chi ri Cristo kākaj loq cho ri ulew. ⁷ "Mab'ij k'ut: ¿Jachin ri kākaj b'i pa ri nimalaj jul ri sib'alaj naj u pam?" We je' kab'ij wa', kel kub'ij chi kawaj kab'ano chi ri Cristo kapaqi loq chkixol ri kāmīnaqib'. ⁸ ¿Jas k'u ri kub'ij? "Ru Loq' Pixab' ri Dios naqaj k'o wi chawe, k'o pa ra chi', k'o pa awanima'." We tzij ri' are wa' ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri konojel che ri Cristo. Are k'u wa' ri kākatzijoj. ⁹ We kaq'alajisaj chi ri Jesús are Qajaw, xuquje' kajoj pa ri awanima' chi ri Dios xuk'astajisaj ri Jesús chkixol ri kāmīnaqib', kariq na ru tob'anik ri Dios. ¹⁰ Pa ri qanima' kujkojon wi rech kajikomataj ri qanima' cho ri Dios, ruk' k'u ri qa chi' kākaj'alajisaj chi kujkojon che ri Jesucristo rech kākariq ru tob'anik ri Dios.

¹¹ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Apachin ri käkojon che ri Cristo man käq'oxow tä na ri ranima'," —kächä'. ¹² Man k'o tä ki jalb'em kib' ri winaq aj Israel kuk' ri winaq ri man aj Israel taj. Tzare k'u ri Qajaw Dios are Qajaw konojel. Ri Are' k'ut kuya nimalaj tewchib'al pa ki wi' konojel ri kākita' toq'ob' che. ¹³ Je' jas ri kub'ij ri Tz'ib'talik: "Konojel ri kākita' toq'ob' che ri Qajaw Jesús käkiriq na ru tob'anik ri Dios," —kächä'. ¹⁴ ¿A kuya' ta k'u ri' kākita' toq'ob' che ri Qajaw Jesús we mäja' kekojon che ri Are'? ¿A kuya' ta k'u lo ri' kekojon che we man ki tom u tzijol ri Are'? ¿A kuya' ta k'u ri' kākita' u tzijol we man k'o tä jachin ri kätzijoj chke? ¹⁵ ¿A kuya' ta k'u ri' keb'ri'

* 9:33 Ri Jun ri' ri "je' jas jun ab'aj" are ri Jesucristo.

chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios we ta mat e taqom b'ik? Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "jSib'alaj je'l ri kopanik ri keyo'w ru Loq' Pixab' ri Dios ri kuya uxlanem pa kanima' ri winaq, ri kăkitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio!" —kăcha'.

¹⁶ Man konojel tă k'ut kăkitatab'ej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Are k'u wa' ri kub'ij ri qa mam Isaías: "Qajaw, zjachin ri kojoninaq che ru Loq' Pixab' ri Dios ri qa tzijom?" —kăcha'. ¹⁷ Je k'u ri' ri winaq kăkojonik aretaq kuta ri tzij. Are k'u ri tzij ri kuto are ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri Cristo.

¹⁸ Kinb'ij k'ut: ¿A xa man xkita tă ru Loq' Pixab' ri Dios? Ki tom, kub'ij ya' ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri ki ch'ab'al, elinaq u tzijol
cho ronojel ruwăchulew,
ri ki tzij opaninaq k'ă chuk'isb'al
u tza'm ruwăchulew,

—kăcha'. ¹⁹ Kinb'ij chi k'u jumul: ¿A xa man k'o tă ketam chrij wa' ri winaq aj Israel? jKetam k'ut! Nab'e k'ut xub'ij ri qa mam Moisés:

Kinyak na iwoyowal rech kub'an k'ăx ri iwanima'
chkij ri winaq ri man are tă jun qas tinimit.

Kinb'an na chi kăpe iwoyowal kumal ri winaq
re jun tinimit ri man kăkaj taj kăkich'ob'o,

—xcha'. ²⁰ Ri qa mam Isaías qas chi saqil xub'ij:
Xinriqtaj kumal ri winaq

ri man xinkitzukuj taj,
Xink'ut wib' chkiwăch winaq
ri man in taj ri tajin kinkitzukuj,

—xcha'. ²¹ Kub'ij ri qa mam Isaías chkij ri winaq aj Israel: "Ronojel ri jun q'ij xinlik' ri nu q'ab' che ki sik'ixik ri winaq re jun tinimit ri man keniman tă chwe, ri xa kinkik'ulelaj," —kăcha' ri Dios.

11

Waral kăqil wi ri winaq aj Israel ri xkiriq ru tob'anik ri Dios

¹ Kinb'ij chi k'u che we chanim: Ri Dios k'ut, ¿a xa retzelam ki wăch ri winaq rech ru tinimit Israel? jMan je' taj! Ri in k'ut, in aj Israel. Are nu mam ri Abraham. In ri', in re ri rachalaxik ri qa mam Benjamín ojer. ² Ri Dios tzojer loq xekicha' ri winaq rech ru tinimit Israel, man retzelam tă k'u ki wăch wa' kămik. ¿A mat kăna'taj chiwe jas kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chrij ri qa mam Elías? Ri are' aretaq xub'an orar, xch'aw chkij ri winaq aj Israel, xub'ij: ³ "Qajaw Dios, ki kămisam ri q'alajisal taq re ri Loq' Pixab' la, ki wulim k'u taq ri ta'b'al toq'ob' ri kăq'ijilax wi la. Xuwi ri in chik in kanajinaq kanoq, are k'u kăkaj kinkikămisaj in xuquje'," —xcha'. ⁴ Ri Dios k'ut xub'ij che: "E nu tasom kan wuqub' mil achijab' ri man xexuki tă chuwăch ri tiox Baal," —xcha' ri Dios. ⁵ Je k'u wa' ri kămik, e kanajinaq kan kieb' oxib' chke ri aj Israel ri xeucha' kan ri Dios rumal ri u toq'ob' pa ki wi'. ⁶ We xa rumal ru toq'ob' ri Dios xecha'tajik, man are tă rumal ri kăkowinik ri winaq chub'anik. We ta rumal ri kăkowin jun chub'anik, ru toq'ob' ri Dios man toq'ob' tă k'u ri'.

⁷ ¿Jas k'ut? Ri xkitzukuj ri winaq aj Israel, man xkiriq taj. Are xeriqow ri winaq ri xecha' rumal ri Dios. Are k'u ri nik'iaj winaq chik xa xkowirisax ri kanima'. ⁸ Jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri Dios xub'an chke chi man kăkina' tă chik. Pune k'o ki xikin, xub'an chke chi man kăkita taj. Pune k'o ki waq'ăch, xub'an chke chi man keka'y taj. Je k'u wa' ka'nom pa taq we q'ij kămik," —kăcha'. ⁹ Ri qa mam David ojer xuquje' xub'ij:

Ri nimaq taq wi'm ri kăka'no chub'an
 ta na chke chi are' chapăb'al,
 chi are' xuquje' k'amb'al,
 rech kăkichaq'ij kib', ketzaqik,
 kăk'ăjisax k'u ki wăch,
 –kăcha'.

¹⁰ Chemoyir ta na ri e are'
 rech man keka'y tă chik, xuquje'
 chumej ta rib' ri kij,
 mat chjikomataj chik,
 –kăcha'.

Waral kăkil wi chi e k'o winaq ri man e aj Israel taj ri kăkiriq na ru tob'anik ri Dios

¹¹ Kinb'ij k'ut: ¿A tzij lo chi ri winaq aj Israel aretaq xkichaq'ij kib', xetzaqik, man xewalij tă chik? ¿A xa xetzaq kanoq? ¡Man je' taj! Xané aretaq ri winaq aj Israel man xeniman taj, ri nik'iaj winaq chik, ri man e aj Israel taj, xkiriq ru tob'anik ri Dios, rech ri winaq aj Israel kăkikoj ta ki chuq'ab' chub'anik ke jas ri xka'n ri nik'iaj winaq chik. ¹² Rumal k'u ri ki mak ri winaq aj Israel ri winaq cho ruwăchulew xkiriq nimalaj utzil. Rumal ri ki tzaqik ri e are' xkiriq utzil ri winaq ri man e aj Israel taj. E ta k'u lo aretaq ketzelej chi loq jumul ri winaq aj Israel, ¿a mat sib'alaj nim na ri utzil ri kăriqtajik? ¡je', je ri'!

¹³ K'o k'u ri kwaj kinb'ij chiwe ix ri man ix aj Israel taj. Rumal chi in apóstol ri taqom b'i rumal ri Dios kuk' ri winaq ri man e aj Israel taj, nim na kinwil wi ri nu chak. ¹⁴ Kwaj chi jujun chke ri nu winaq in, ri e aj Israel, chkirayij ta u b'anik ke jas ri i b'anom ix, rech kăkiriq ru tob'anik ri Dios. ¹⁵ We k'u aretaq xetzelax ki wăch ri winaq aj Israel rumal ri Dios, xk'oji utzil chkixol ri nik'iaj winaq chik ruk' ri Dios, ¿jas ri kăk'ulmataj na aretaq ri winaq aj Israel kek'amowax chi na jumul rumal ri Dios? Are je' ta ne jun kăminaq wa' kăk'astaj chkixol ri kăminaqib'. ¹⁶ We ri nab'e kaxlan wa ri kăb'an che ri q'or are jachom cho ri Dios, ronojel ri q'or jachom ri' che ri Dios. We ru xera' ri che' jachom che ri Dios, xuquje' ru q'ab' taq ri che' e jachom ri' che ri Dios.

¹⁷ Jujun k'u chke ri winaq aj Israel e are' je' ta ne ri qas u q'ab' ru che'al olivo. Pune je ri', xeesax k'u apanoq. Ri at k'ut, at je' jas ru q'ab' ru che'al olivo re juyub', xatkoj k'u che ki k'exwăch ri xeesaxik. Katk'así k'u na rumal ru xera' ri qas che', xuquje' rumal ru raxal. ¹⁸ Machomaj k'ut chi nim na a b'anik at chkiwăch ri qas u q'ab' ri che'. We kachomaj chi nim na a b'anik, chna'taj chawe chi man at taj ri toq'aninaq ru xera' ri che', xane ru xera' ri che' are at toq'aninaq at.

¹⁹ Kraj ne kab'ij: “Xeesax k'u apan ru q'ab' ri che' rech kinnak' koq in che ru che'al olivo,” –katcha'. ²⁰ Qas tzij, xa k'u rumal chi man xekojon taj xeesax apanoq, are k'u ri at xa rumal chi xatkojonik xatnak' koq. Manimarisaq b'a' awib', xane xa chaxej awib' cho ri Dios. ²¹ We ri Dios man xusach tă ki mak ri winaq aj Israel ri je' ta ne e qas u q'ab' ri che', ri at xuquje' man kăsach tă na a mak ri'. ²² Chawila b'a' chi ri Dios sib'alaj utz na, xuquje' k'ut sib'alaj k'a'n. Are k'a'n chke ri winaq ri xetzaqik, utz k'u chawe at. Rajwaxik k'ut chi ri at kataqej ri rutzil ranima', rech măji' ri at xuquje' katresaj na apanoq. ²³ Ri winaq aj Israel k'ut, we kekojon na ri e are', ketzelej na ruk' ri Dios, kenak' chi na koq jumul chik che ri che' rumal chi ri Dios kăkowinik keunak' chi na koq jumul chik. ²⁴ Ri at k'ut ri man at aj Israel taj, xa at je' ta ne u q'ab' olivo re juyub' xatesax k'u apanoq. Te k'u ri' xatnak' che ru che'al ri qas olivo ri

man are tä a che'al at. We je ri' ri winaq aj Israel ri je' ta ne e u q'ab' ri qas olivo, man k'äx taj kenak' koq che ri qas ki che'al jumul chik.

Waral käqil wi chi ri winaq aj Israel käkiriq na ru tob'anik ri Dios

²⁵ Qachalal, kwaj in chi kiwetamaj ru chomam loq ri Dios ojer ri man esam tä chi saq, rech man kichomaj taj chi ri ix nim na i b'anik. Are wa': Ri winaq aj Israel xkowir jub'iq' ri kanima'. Ri Dios k'ut je' xub'an wa' chke rech käk'is na kokik konojel ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj ru chomam loq ri Are' ojer. ²⁶ Aretaq käb'antaj wa', konojel ri winaq aj Israel käkiriq na ru tob'anik ri Dios. Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Pa ri tinimit Siön kel wi na loq
ri Torol Ke ri winaq,
käresaj k'u na ri etzelal chki
ri ralk'ual kan ri qa mam Jacob,
—kächa'.

²⁷ Are wa' ri trato ri kinb'an na kuk',
aretaq ri in kinwesaj ri ki mak,
—xcha'.

²⁸ Ri winaq aj Israel, rumal chi man xekojon tä che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri Dios xub'an u k'ulel chke. Je ri' xya'taj chiwe ix chi kixkojonik. Ri Dios k'ut keraj na ri winaq aj Israel rumal chi xeucha' ri ki mam ojer.

²⁹ Je ri', rumal chi ri Dios man käresaj tä chik ri kusipaj. Aretaq kusik'ij jun winaq, man kuk'ex tä ru chomanik chrij. ³⁰ Ri ix nab'e kanoq man xixniman tä che ri Dios. Kämik ri' rumal chi man xeniman tä ri winaq aj Israel, ri Dios xutoq'ob'isaj i wäch ix. ³¹ Je' xuquje' kämik ri winaq aj Israel man e nimaninaq taj, xaq k'u rech ri Dios kutoq'ob'isaj ki wäch jas ri xub'an chiwe ix, ri ix man aj Israel taj. ³² Ri Dios k'ut junam xub'an chke konojel winaq chi man keniman taj, rech xuquje' junam kutoq'ob'isaj ki wäch nimalaj konojel.

³³ ¡Sib'alaj kajmab'al wa' ru b'antajik ri qa Dios! ¡Sib'alaj nim na ru no'j, ri retamb'al! Man kujkowin tä chuch'ob'ik ru chomanik, man kujkowin tä che retamaxik ri kuchomaj u b'anik. ³⁴ Je' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: "¿Jachin u ch'ob'om ru chomanik ri Dios? ¿Jachin lo ri ya'tal che chi kuya ru no'j ri Are'?" ¡Man k'o tä jun! ³⁵ ¿Jachin ri k'o jas xuya che ri Dios rech käyi' rajil u k'exel che? ¡Man k'o tä jun!" —kächa ri Tz'ib'talik. ³⁶ Ronojel k'ut ri k'olik käpe ruk' ri Dios. Ri Are' k'ut xeb'anow konojel rech k'o kupatänij che. ¡Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Dios amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik! Amén.

12

Waral käqil wi ri k'aslemal ri jachom pu q'ab' ri Dios

¹ Je k'u ri', qachalal, rumal chi ri Dios sib'alaj kel u k'ux chqe, kixinb'ochi'j chi kijach iwib' che ri Dios, je' jas jun sipanik ri k'aslik, ri jachom cho ri Dios, ri utz käril wi ri Are'. We sipanik ri' are wa' ri qas q'ijilanik ri rajwaxik kib'an cho ri Dios. ² Mib'an chi iwe ix jas ri kaka'n ri winaq cho ruwächulew. Xane chik'exa ri i chomab'al rech kub'an k'ak' ri i k'aslemal. Je ri' qas kiwetamaj na jas ru rayib'al ri Dios. Are k'u wa' ri qas utz, ri käqaj chuwäch, xuquje' ri jikom cho ri Dios.

³ Rumal ri xsipax chwe rumal ri Dios aretaq xutoq'ob'isaj nu wäch, k'o ri kinb'ij chiwe ix iwonojel: K'o jun chiwe muchomaj chi nim u b'anik, xane rajwaxik kichomaj iwib' chnojimal jas u b'eyal ri kojoniq ri xuya ri Dios chiwe chijujunal. ⁴ Ri qa cuerpo e k'ia ru tz'aqatil k'olik, man konojel tä k'ut xa junam u wäch ri ki chak. ⁵ Je k'u ri' ri uj xuquje'. Pune uj k'ia, xa uj jun cuerpo rumal ri Cristo. Qonojel qa nuk'um qib' je' jas ru tz'aqatil ri qa cuerpo.

⁶ Ri Dios u yo'm jalajoj taq kuinem chqe, xa jas ri xraj ri Are' xuya chqe. Rajwaxik b'a' utz ki kojik taq we kuinem ri' kâqa'no. We yo'm chqe chi kâkownik kâqaq'alajisaj tzij ri kuya ri Loq'alaj Espîritu, qa'na wa' ruk' ri qa kojoniq ri k'olik. ⁷ We yo'm chqe chi kupatânin chke nik'iaj winaq chik, utz qa'na che ki patânixik. We yo'm che jun chi kâkownik keutijoj nik'iaj chik, chutzaga u q'ij chub'anik wa'. ⁸ We yo'm che jun chi kâkownik kuwalijisaj kanima' nik'iaj chik, chutzag u q'ij chub'anik wa'. We yo'm che jun chi kâsipanik, muya xa rumal chi k'o ri kraj. We yo'm che jun chi kuk'am ki b'e nik'iaj chik, chuna' na jas ri kub'ano. We k'u yo'm che jun chi keuto' ri k'o ki rajwaxik, chub'ana wa' ruk' kikitomal.

Waral kâqil wi ri rajwaxik kâka'n ri qachalal kojonelab' pa ri ki k'aslemal

⁹ Qas chiwaj iwib' ri jun ruk' ri jun chik, man kub'an tâ k'u kieb' i k'ux. Chiwetzelaq u wâch ri man utz taj, chitajej k'u u b'anik ri utz. ¹⁰ Rajwaxik chi kiwaj iwib' ri jun ruk' ri jun chik je' ta ne chi gas iwachalal iwib'. Chiya i q'ij chb'il taq iwib', nim k'ut chiwila wi iwib', ri jun ruk' ri jun chik.

¹¹ Chikojo i chuq'ab' pa ronojel, xaq mixsaq'orinik. Chipatânij ri Qajaw Jesús ruk' nimalaj kikitomal.

¹² Chixkikot chrij ri ku'l wi i k'ux. Chichajij paciencia pa taq ri k'âx ri kiriqo. Chib'ana orar amaq'el ronojel q'ij.

¹³ Cheito' ri qachalal kojonelab' pa taq ri ki rajwaxik. Utz chib'ana che ki k'ulaxik ri keopan iwuk'.

¹⁴ Chib'ochi'j ri Dios pa ki wi' ri keyoq'on chiwe. Chita' toq'ob' pa ki wi', mita' k'u pa ki wi' chi xa k'âx kâkiriqo.

¹⁵ Chixkikot kuk' ri kekikotik. Chixoq' k'ut kuk' ri keb'oq'ik.

¹⁶ Chixok il chb'il taq iwib' ri jun che ri jun chik. Mib'an i nimal, xane chiwachilaj iwib' kuk' ri man nimaq tâ ki b'anik. Michomaj chi k'o na iwetamb'al ix chkiwâch nik'iaj chik.

¹⁷ Miya rajil u k'exel ri k'âx ri kâb'an chiwe. Chikojo i chuq'ab' chub'anik ri utz chkiwâch konojel ri winaq. ¹⁸ Chib'ana ronojel ri kixkowin chub'anik rech kâk'oji utzil chixol kuk' konojel ri winaq. ¹⁹ Loq'alaj taq qachalal, miyach iwib' ix chkiq' ri i k'ulel, xane chiya kan che ri Dios chi kuk'âjisaj ki wâch. Kub'ij ya' ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "In kink'âjisan na ki wâch, kintoj na rajil u k'exel ri k'âx ri kâb'an chiwe," —kâcha ri Qajaw Dios. ²⁰ Xuquje' kub'ij: "We kânum ri a k'ulel, chaya u wa. We kâchaq'ij u chi', chaya b'a' ri kutijo. We je' kab'an wa', ri a k'ulel sib'alaj kâk'ix na chawâch, kuna' k'ut chi k'âx ri xub'an chawe," —kâcha'. ²¹ Maya che ri etzelal chi kâch'akan pa wi', xane are chatch'akan at puwi' ri etzelal rumal ri utzil ri kab'ano.

13

¹ Rajwaxik chi konojel kâkiya kib' pa taqik chke ri k'o ki taqanik pa ri q'atb'al tzij. Man e k'o tâ k'u q'atal taq tzij we ta mat u yo'm ri Dios wa' chke. Konojel ri q'atal taq tzij ri e k'olik are ri Dios e kojowinaq. ² Rumal ri' jachin ri kuyak rib' chrij ri q'atb'al tzij kub'an u k'ulel ri' che ri taqaninaq wi ri Dios. Ri je' kâka'n wa' xa kâkitzukuj ki mak ri', kâk'âjisax k'u na ki wâch. ³ Je ri', rumal chi ri q'atal taq tzij man e kojom taj rech ri winaq ri kâka'n utzil kâkixej kib', xane rech kâkixej kib' ri winaq ri kâka'n etzelal. We kawaj chi man kaxej tâ awib' che ri q'atal tzij, chab'ana b'a' ri utz pa ri a k'aslemal. Ri q'atal tzij k'ut kuya na a q'ij at. ⁴ Je ri', rumal chi ri are' are patânil re ri Dios chub'anik ri utzil chawe. We k'u kab'an ri man utz taj, rajwaxik chi kaxej awib', rumal chi ri q'atal tzij ya'tal che chi kuk'âjisaj a wâch. K'o k'u ri are'

chupatänixik ri Dios rech kāk'äjisax u wäch ri b'anal etzelal jas ri taqal che. ⁵ Rumal ri' rajwaxik chi kiya iwib' pa taqik chke ri q'atal taq tzij, man xaq tä rumal chi kixej iwib' chi kāk'äjisax i wäch, xane rumal chi kina' pa iwanima' chi rajwaxik je' kib'ano. ⁶ Xuquje' rumal wa' ri ix kitoj ri alkab'al, rumal chi ri q'atal taq tzij e k'o chupatänixik ri Dios, ki yo'm k'u kib' chub'anik we chak ri'.

⁷ Chaya chke ri winaq chkijujunal ri ya'tal chke. Chatojo ri alkab'al che ri toq'il alkab'al, chatojo k'u ri a wuj che jachin ri rajwaxik kätöj wi. Nim chawila wi jachin ri rajwaxik nim kil wi, chaya k'u u q'ij jachin ri rajwaxik käyi' wi u q'ij. ⁸ We k'o a k'as ruk' jun winaq, chatojo. Chk'oji k'u ri utzalaj qa k'as chi káčaj qib' ri jun ruk' ri jun chik. Jachin k'u ri keraj ri rach taq winaq, u b'anom ri' jas ri kub'ij ri Pixab'. ⁹ Ri Pixab' k'ut kub'ij: "Mab'ana ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun winaq chik, matkämisanik, mab'ana ri elaq', mab'ana tzij chrij jachin jun, marayij u wäch ri jastaq re jun winaq chik," –kächä ri'. We taqanik ri' xuquje' konojel ri nik'iaj taq taqanik chik pa we kieb' oxib' tzij ri' e k'o wi: "Chawaj ri awach winaq jas ri at kawaj awib',"* –kächä'. ¹⁰ Jachin ri keraj ri rach taq winaq man kub'an tä k'äx ri' chke. Ri keraj ri rach taq winaq, qas kub'an ri' jas ri kub'ij ri Pixab'.

¹¹ Tajin kinb'ij wa' rech qas kichomaj jas taq ri q'ij ri u uj k'o wi kämik. Chich'ob'o b'a' chi are taq q'ij wa' ri rajwaxik kujk'astajik, rumal chi xa jub'iq' kraj chi käpe ri q'ij pa qa wi' aretaq káčariq na ru tob'anik ri Dios. Man je' tä wa' nab'e aretaq k'ä te' xujkojon che ru Loq' Pixab' ri Dios. ¹² Ya xe' wa' ri aq'ab', na'tam chik, xa jub'iq' k'u man kásaqirik. Maqa'n chi b'a' ri man utz taj ri keb'an pa ri q'equm, xane qa'na ri utzil je' ta ne are to'b'al qib' wa' jas ri kákikoj ri soldados, kech'ojin k'u pa ri saqil. ¹³ Utz qa'na pa ri qa k'aslemal jas ri taqal u b'anik paq'ij. Mujq'ab'arik, mäqaya u wi' ri qa wi'm, mäqa'n qe jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq kákiriq qib', man k'o tä ki pixab', mäqa'n xaq jas ri káčarayij ri xa k'ixb'al u b'anik, mujch'ojinik, mäqarayij k'u ri jastaq ri rech jun winaq chik. ¹⁴ Mäqa'n wa', xane qakojo ri Qajaw Jesucristo, je' ta ne chi are to'b'al qib' ri kukoj jun soldado pa ri ch'oj. Michomaj k'u u b'anik ri i rayib'al ri man utz taj.

14

Cheito' ri qachalal, xaq miq'at tzij pa ki wi'

¹ We k'o jun qachalal ri mäja' k'o u chuq'ab' ru kojoniq, chik'ulaj. Xaq k'u mixch'ojin ruk' we man junam ri u chomanik iwuk'. ² Kinb'ij jun k'utb'al: Qab'ij na chi e k'o jujun qachalal ri kákichomaj chi ronojel kuya' kätijik, e k'o k'u jujun chik ri mäja' k'o u chuq'ab' ri ki kojoniq, ri xa ichaj kákitiyo. ³ Ri jun ri ronojel u wäch kutijo, tzel b'a' märil wi ri jun chik ri xaq q'alaj u wäch kutijo. Ri jun ri xaq q'alaj u wäch kutijo, muq'at tzij puwi' ri jun ri ronojel u wäch kutijo. Je ri', rumal chi ri Dios u k'amowam wa' we winaq ri'. ⁴ Jachin lo ri at chi ri at kaq'at tzij puwi' ri patänil re jun winaq chik? We utz kel na ri kub'ano o man utz taj are ru patrón ri' kilowik. Utz k'u kel na ru chak rumal chi ri Dios kákowinik kub'ano chi utz kelik.

⁵ Jun k'utb'al chik: E k'o jujun qachalal ri nim kákil wi jun q'ij chuwach ri jun chik. E k'o k'u jujun qachalal ri xaq e junam taq ri q'ij chkiwäch. Chqajujunal k'ut rajwaxik qetam jas ri qas qa chomanik. ⁶ Ri jun ri nim käril wi jun q'ij, je' kub'an wa' chuya'ik u q'ij ri Qajaw Dios. Ri jun ri man nim tä käril wi ri jun q'ij, xuquje' kub'an wa' chuya'ik u q'ij ri Qajaw Dios. Ri jun ri ronojel u wäch kutijo, kutij ri' chuya'ik u q'ij ri Qajaw Dios rumal

* 13:9 San Mateo 19:18-19.

chi kumaltioxij wa' che ri Dios. Ri jun ri xaq q'alaj u wäch kutijo, kub'an ri' chuya'ik u q'ij ri Qajaw Dios, xuquje' kämaltioxin ri' che ri Dios.

⁷ Man k'o tä jun chqe ri k'asal xaq chi je ri', man k'o tä k'u jun chqe ri käkäm xaq chi je ri'. ⁸ We kujk'asi'k, kujk'asi' ri' chupatänixik ri Qajaw Jesús, we k'u kujkämik k'o u patän wa' cho ri Qajaw Jesús. Je ri', we kujk'asi'k o we kujkämik, uj rech ri Qajaw Jesús. ⁹ Rumal k'u ri' ri Cristo xkämik, xk'astaj k'u chkixol ri käminaqib' rech kok che Kajaw ri e k'aslik xuquje' ri e käminaq chik.

¹⁰ Ri at k'ut, ¿jachin lo ri at chi ri at kaq'at tzij puwi' ri awachalal? ¿Jas che tzel kawil wi? ¿Qonojel k'ut kujetak'al na chuwäch ri Cristo rech kuq'at tzij pa qa wi'! ¹¹ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talick:

Kub'ij ri Qajwal Dios: Je' jas ri in
 qas tzij chi in k'asal in, je' xuquje'
 are qas tzij chi konojel ri winaq
 kexuki na chnuwäch.

Konojel k'ut käkiya nu q'ij,
 käkib'ij chkiwäch konojel
 chi xuwi ri in, in Dios,

—kächa na ri Qajaw Dios. ¹² Je k'u ri' qonojel ri uj chqajujunal käqab'ij na cho ri Dios jas ri qa'nom.

K'o jas mab'ano ri kub'ano chi ri awachalal kätzaq pa mak

¹³ Rumal ri', mäqaq'at b'a' tzij chb'il taq qib' ri jun ruk' ri jun chik. Xane chikojo i chuq'ab' rech man k'o tä jas k'o pa ri i k'aslema ri kub'ano chi kätzaq ri iwachalal o kaqaj ne pa mak. ¹⁴ Ri in wetam, rumal chi in kojoniñaq che ri Qajaw Jesús, chi man k'o tä jun jasach ri äwas pa re wi. We k'u k'o jun kuchomaj chi äwas jun jasach, che ri are ri' tzäwas wi. ¹⁵ We k'u rumal ri katijo kub'an k'äx ri ranima' ri awachalal, man loq' tä kawil ri' ri awachalal. Mab'an b'a' chi jun winaq chik käqaj pa mak xa rumal chi ri at k'o jas kawaj katijo. Musach chawe chi rumal rech ri are' xuquje' xkäm ri Cristo. ¹⁶ K'o b'a' jas mib'ano ri kuya chke ri winaq chi käkib'ij ri man utz taj chrij ri utzil ri tajin kib'ano. ¹⁷ Je ri', rumal chi pa ru taqanik ri Dios man are tä nim u b'anik ri' ri kutij jun, xane are ru b'anik ri jikomal pa ri qa k'aslema, chi kuxlan qanima', chi kujkikot k'u rumal ri Loq'alaj Espiritu. ¹⁸ Jachin ri je' kub'an wa' chupatänixik ri Cristo, käqaj ri' chuwäch ri Dios xuquje' utz kil wi kumal ri winaq.

¹⁹ Qataqej b'a' u b'anik ronojel ri kub'ano chi kuxlan ri qanima'. Je ri' kujkowinik käqato'la qib' ri jun ruk' ri jun chik rech k'o u chuq'ab' ri qa kojoniñik. ²⁰ Mäsach u wäch ru b'anom ri Dios pa ranima' jun qachalal xa rumal ri katijo. Qas tzij ronojel ri k'olik ya'tal u tijik, are k'u man utz taj aretaq k'o jas kutij jun ri kub'ano chi nik'iaj chik keqaj pa mak. ²¹ Are utz na ri' man katij tä t'ij, man katij tä vino, man k'o tä k'u jas kab'ano ri kub'ano chi kätzaq ri awachalal o käqaj pa mak. K'o b'a' jas mab'ano ri kub'ano chi man k'o tä chi u chuq'ab' ru kojoniñik ri awachalal. ²² We kakojo chi utz ri tajin kab'an cho ri Dios, at wi ri'. Utz re ri winaq ri utz käril wi ri tajin kub'ano, we man kuna' tä k'äx pa ranima'. ²³ Jachin k'u ri xaq kub'an kieb' u k'ux che ri kutijo, we äwas o man äwas taj ru tijik, kämakun ri' aretaq kutijo. Ronojel k'u ri kub'an jun, we kub'an kieb' u k'ux che, are mak ri'.

¹ Ri uj, ri k'o chi u chuq'ab' ri qa kojoniq, rajwaxik kâqachajij paciencia kuk' ri qachalal ri mäja' k'o u chuq'ab' ri ki kojoniq, keqato' k'ut. Man are tä kâqatzukuj xuwi ri utz kâqil wi uj. ² Xane chqajujujal rajwaxik kâqa'n ri kâqaj chkiwäch ri qachalal pa ronojel ri kub'an utzil chke. Je ri' kâqa'no jachike ri kuya u chuq'ab' ri ki kojoniq. ³ Are k'u ri Cristo man are tä xutzukuj ri utz kâril wi ri Are'. Xane je' xuk'ulmaj jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri ki yoq'onik ri winaq ri keyoq'on che la, pa nu wi' in xqaj wi," –kâcha'. ⁴ Ronojel ri xtz'ib'ax kan ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik xtz'ib'ax kanoq che qa tijoxik rech kâku'b'i qa k'ux chrij ri Dios rumal ri paciencia, xuquje' rumal ri ku'lb'al qa k'ux ri kuk'ut ru Loq' Pixab' ri Dios chqawäch. ⁵ Ri Dios k'ut ri kuya qa chuq'ab' rech kâqach'ij ri k'âx, kuku'b'isaj k'u qa k'ux, are ta kixto'w ix iwonojel rech kina' pa iwanima' chi xa ix jun chik* jas ri xuk'ut kan ri Cristo Jesús chqawäch. ⁶ Je ri' rech iwonojel junam, je' ta ne chi xa jun i ch'ab'al, kinimarisaj ta u q'ij ri Dios, ru Tat ri Qajaw Jesucristo.

Ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio xtzijox chke ri winaq ri man e aj Israel taj

⁷ Chik'amowaj b'a' iwib', ri jun ruk' ri jun chik chunimarisaxik u q'ij ri Dios, je' jas ri xub'an ri Cristo xujuk'amowaj uj. ⁸ Je' kinb'ij chiwe rumal chi ri Cristo xpe che ki patânixik ri winaq aj Israel, rech je' kelik jas ri xub'ij kan ri Dios chke ri qa mam ojer, xuquje' chuk'utik chi qas jikom ranima' ri Dios chub'anik ri kub'ij. ⁹ Xuquje' ri Cristo xpetik rech ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj kâkiya u q'ij ri Dios rumal chi xel u k'ux chke. Je' jas ri kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Rumal ri' kinnimarisaj na q'ij la chkixol
ri nik'iaj winaq ri man e aj Israel taj,
xuquje' kinb'ixoj na b'ix chuya'ik q'ij la,

–kâcha'. ¹⁰ Xuquje' kub'ij ri Tz'ib'talik pa jun u xaq wuj chik:

Ix ri' ri xaq ix winaq
ri man aj Israel taj,
chixkikot na kuk' ri winaq
ri e cha'tal rumal ri Dios,

–kâcha'. ¹¹ Pa jun u xaq wuj chik kub'ij:

Ix ri', iwonojel ix ri xaq ix winaq,
ri man aj Israel taj,
chiya u q'ij ri Qajaw Dios.

Nimalaj iwonojel k'u ri ix,
ix winaq ajuwächulew,
chiya u q'ij ri Dios,

–kâcha'. ¹² Ri Isaías, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' xub'ij:

Kâwalij na jun chkixol
ri rachalaxik kan ri qa mam Isaí,
ru tat ri qa mam David,
ri kok na che taqanel pa ki wi'
konojel ki wäch winaq.

Konojel k'ut kâku'b'i na
ki k'ux chrij ri Are',
–xcha'.

¹³ Are ta b'a' ri Dios ri kâku'b'i na qa k'ux chrij kuya ta nimalaj kikitomal chiwe, kub'ano chi kuxlan ri iwanima' rumal chi ix kojoniq che ri Cristo. Je ri' sib'alaj kâku'b'i na i k'ux chrij ri Dios rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu.

* 15:5 Hechos 2:1.

¹⁴ Qachalal, ri in wetam chi ri ix sib'alaj k'o utzil pa iwanima', xuquje' sib'alaj k'o ronojel u wäch etamb'al iwuk'. Je ri' chi iwetam kipixb'ela iwib' chb'il taq iwib'. ¹⁵ Man kinxej tä k'u wib' kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chiwe. Kwaj chi man käsach tä wa' pa i jolom. Je wa' kinb'ano rumal chi ri Dios u toq'ob'isam nu wäch, u yo'm k'u we chak ri' pa nu q'ab'. ¹⁶ Are ru patänixik ri Jesucristo chxixol ri winaq ri man e aj Israel taj. Ri chak ri kinb'ano are ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xuya ri Dios, rech keinya cho ri Dios ri winaq ri man e aj Israel taj, jun sipanik ri käk'amowax rumal ri Are', tatal k'u wa' rumal ri Loq'alaj Espiritu.

¹⁷ Rumal k'u rech in kojoniñaq che ri Cristo Jesús, käkikot ri wanima' chi tajin kinpatänij ri Dios. ¹⁸ Man kinkoch' tä k'ut kintzizoj ri u Tzij ri Dios we man are tä kintzizoj ru b'anom ri Cristo rumal wech in rech ri winaq ri man e aj Israel taj keniman che ri Dios. Ronojel wa' xb'antajik rumal ru Tzij ri Dios ri xintzizoj chke xuquje' rumal chi xkilo jas ri nu chak ri xinb'an chxixol. ¹⁹ Xb'antaj wa' kuk' taq etal xuquje' kajmab'al ri xeb'antajik rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu. Je ri' xintz'aqatisaj u tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo ri xinchap loq pa ri tinimit Jerusalén, xintagej u tzijoxik pa taq ri nik'iaj tinimit chik, xink'is k'u u tzijoxik pa Ilírico. ²⁰ Je wa' nu b'anom, nu kojom nu chuq'ab' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio jawije' ri man k'o tä jas ki tom chrij ri Cristo. Je ri' rech man kinb'an tä jun chak ri chaplem chi kan kumal nik'iaj chik. ²¹ Xane je' nu b'anom jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri winaq ri man k'o tä jumul
ki tom u tzijol ri Cristo
käkita na.

Ri man k'o tä jumul k'o
jas ki tom chrij ri Are',
k'o ri kaketamaj na,

—kächa'.

Ri apóstol Pablo kuchomaj ke' che kilik ri qachalal kojonelab' pa ri tinimit Roma

²² Xa rumal ri chak ri tajin kinb'ano man in kowininaq taj kine' che iwilik, pune k'ia mul nu rayim ri b'enam iwuk'. ²³ Are k'u ri kämik in to'tajinaq chik che ri nu chak pa taq we tinimit ri', kuya' chik kine' iwuk'. Je ri', rumal chi k'ia junab' k'ut xaq nu rayim kinopan iwuk'. ²⁴ Kinchomaj kinok'ow iwuk' che iwilik aretaq kine' pa España, kinkikot k'ut che rilik i wäch. Kinweyej chi kinito' b'ik rech kinkowinik kintagej ri nu b'inem pa España. ²⁵ Are k'u ri kämik kine' pa ri tinimit Jerusalén chuk'amik b'ijun tob'anik chke ri qachalal jela'. ²⁶ Je ri', rumal chi ri qachalal aj Macedonia, xuquje' ri aj Acaya xpe pa kanima' xkimulij jun kuchuj chke ri qachalal meb'a'ib' ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén. ²⁷ Xkichomaj chi taqal u b'anik wa' rumal chi käkina' pa kanima' chi k'o ki k'as kuk' ri qachalal aj Jerusalén. Je ri', rumal chi ri kojonelab' aj Israel ki yo'm ri tewchib'al re ru Tzij ri Dios chke ri man e aj Israel taj. Utz k'ut we ri e are' kekito' ri kojonelab' aj Israel che ri ki rajwaxik ruk' jachike ri k'o kuk'. ²⁸ Aretaq k'ut b'antajinaq chik ri nu tajkil, ya'tajinaq chi kan ri kuchuj chke ri qachalal pa ri tinimit Jerusalén, kine' na pa España, kinok'ow k'u iwuk' che iwilik. ²⁹ Qas wetam k'ut chi aretaq kinopan iwuk', käpe na ri nimalaj u tewchib'al ri Cristo pa qa wi' junam iwuk'.

³⁰ Qachalal, kixinb'ochi'j chi kinito' chupam ri chak ri tajin kintij nu chuq'ab' chub'anik, chib'ana orar pa nu wi' cho ri Dios. Kinb'ij wa' chiwe rumal rech ri Qajaw Jesucristo, xuquje' rumal chi ri Loq'alaj Espiritu kuya pa

qanima' chi kâqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik. ³¹ Chib'ana b'a' orar cho ri Dios chi kinuto' pa ki q'ab' ri winaq' ri e k'o pa Judea ri man kekojon tä che ri Are', xuquje' rech ri kuchuj ri kink'am b'i chke ri qachalal pa ri tinimit Jerusalén kâik'am wa' ruk' kikotomal. ³² Chib'ana b'a' orar xuquje' rech kinopan iwuk' ruk' kikotomal we are u rayib'al ri Dios, kinuxlan k'u na kieb' oxib' q'ij aretaq in k'o iwuk'. ³³ Are ta b'a' ri Dios, ri kub'ano chi kuxlan ri qanima' kâk'oji pi wi' nimalaj iwonojel. Amén.

16

Ri apóstol Pablo kuya rutzil ki wäch ri kojonelab'

¹ Kwaj chi kiwetamaj u wäch ri qachalal Febe. Ri are' are jun chichu' diaconisa ri tajin kätob'an kuk' ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa Cencrea. ² Kwaj k'ut chi aretaq kopan iwuk' kik'ulaj ruk' utzil pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. Je' u k'ulaxik kib'ano jas ri rajwaxik kâb'an amaq'el che ki k'ulaxik ri qachalal kojonelab'. Chito' che ru rajwaxik, rumal chi ri are' e k'ia e u to'm, xuquje' ne ri in, in u to'm.

³ Chiya rutzil u wäch ri Priscila xuquje' ri Aquila, ri e wach taq ajchak chupatänixik ri Cristo Jesús. ⁴ Ri e are' xa jub'iq' man xekämik rumal ri nu to'ik in. Rumal ri' kinmaltioxin chke, man xuwi tä ri in, xane xuquje' konojel ri qachalal kojonelab' ri man e aj Israel taj. ⁵ Chiya rutzil ki wäch xuquje' ri qachalal kojonelab' ri kâkimulij kib' pa kachoch ri Priscila, ri Aquila. Chiya rutzil u wäch ri Epeneto, ri loq'alaj wachi'l, ri nab'e kojonel che ri Cristo pa Acaya. ⁶ Chiya k'u rutzil u wäch ri María, ri sib'alaj chakuninaq che i to'ik. ⁷ Chiya rutzil ki wäch ri wach taq aj Israel, ri Andrónico ruk' ri Junias ri xuquje' e wach ajpache'. Ri e are' sib'alaj etamtal ki wäch chkixol ri apóstoles, e are k'u nab'e xekojon che ri Cristo chnuwäch in.

⁸ Chiya rutzil u wäch ri Amplias, ri loq'alaj wachi'l rumal ri Qajaw Jesús. ⁹ Chiya rutzil u wäch ri Urbano ri qachi'l pa ri chak chupatänixik ri Cristo Jesús. Chiya rutzil u wäch xuquje' ri Estaquis ri loq'alaj wachi'l. ¹⁰ Chiya rutzil u wäch ri Apeles ri k'ia mul u q'alajisam chi gas tzij kojoninaq che ri Cristo. Xuquje' chiya rutzil ki wäch ri e k'o pa rachoch ri Aristóbulo. ¹¹ Chiya rutzil u wäch ri Herodión ri wach aj Israel. Chiya rutzil ki wäch ri e k'o pa rachoch ri Narciso, ri e kojoninaq che ri Qajaw Jesús. ¹² Chiya rutzil ki wäch ri Trifena, xuquje' ri Trifosa. We kieb' ixoqib' ri' kepatänin che ri Qajaw Jesús. Xuquje' chiya rutzil u wäch ri loq'alaj qachalal chichu' Pérsida, ri sib'alaj chakuninaq chupatänixik ri Qajaw Jesús. ¹³ Chiya rutzil u wäch ri Rufo, jun kojonel che ri Qajaw Jesús ri nim u b'anik chkiwäch ri qachalal kojonelab'. Xuquje' ru nan chiya rutzil u wäch. We chichu' ri' are je' ta ne nu nan in. ¹⁴ Chiya rutzil u wäch ri Asíncrito, ri Flegonte, ri Hermas, ri Patrobas, ri Hermes xuquje' konojel ri qachalal ri e k'o kuk'. ¹⁵ Chiya k'u rutzil u wäch ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo ruk' ri ranab', xuquje' ri Olimpás, xuquje' konojel ri qachalal kojonelab' ri e k'o kuk'.

¹⁶ Chiyala' rutzil i wäch chb'il taq iwib' ri jun ruk' ri jun chik. Aretaq je' kib'an wa', chitz'umaj iwib' chuwäch ri Dios chuk'utik chi gas kiwaj iwib'.* Konojel ri qachalal kojonelab' che ri Cristo kâkiya rutzil i wäch.

¹⁷ Qachalal, kixinb'ochi'j chi keiwil ri winaq' ri xaq kekitasala taq ri kojonelab', ri kâka'no chi ketzaqik. Man je' tä k'u wa' ri tijonik xiwetamaj. Chitasa b'a' iwib' chki'j ri e je' taq wa'. ¹⁸ We winaq' ri' man are tä kâkipatänij

* **16:16** 1 Tesalonicenses 5:26.

ri Qajaw Jesucristo, xane xaq kākaj kāk'a'n ri itzel taq ki rayinik. Kekisub' k'u taq ri winaq ri man k'o tä ketam, kākikoj k'u ki k'ux kuk' je'l taq tzij. ¹⁹ Konojel k'ut ketam chi ri ix sib'alaj kixnimanik, rumal k'u ri' kinkikotik. Kwaj k'ut chi kāk'o'ji na i no'j chub'anik ri utz, man are tä k'u kiwetamaj u b'anik ri man utz taj. ²⁰ Ri Dios k'ut ri kub'ano chi kuxlan ri qanima', kuxaq'lej na ri Satanás chanim xe' ri iwaqan jas ri káb'an che jun kumätz ri kätio'nik. Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätöq'ob'isan i wäch nimalaj iwonojel.

²¹ Kuya rutzil i wäch ri Timoteo ri junam kächakun wuk', xuquje' ri Lucio, ri Jasón, ri Sosípater ri wach taq aj Israel käksiya rutzil i wäch.

²² In wa', ri Tercio, ri tajin kintz'ib'aj b'i we wuj ri',[†] kinya rutzil i wäch in xuquje' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús.

²³ Kuya rutzil i wäch ri Gayo ri u yo'm nu k'olib'al pa rachoch, jawije' ri kākimulij wi kib' ri qachalal kojonelab'. Käksiya rutzil i wäch ri Erasto ri k'olol puaq re ri tinimit, xuquje' ri qachalal Cuarto kuya rutzil i wäch.

²⁴ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätöq'ob'isan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.

Ri apóstol Pablo kuya u q'ij ri Dios

²⁵ Are k'u ri kämik, qaya b'a' u q'ij ri Dios. Ri Are' kākowinik kub'ano chi k'o na más u chuq'ab' ri i kojoniq jas ri kub'ij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kintzijoj, xuquje' jas ri kub'ij ri tijonik ri nu yo'm chrij ri Jesucristo. Je wa' jas ru q'alajisam loq ri Dios chrij ru chomam loq, ri man etamtal tä kan ojer tzaretaq mäjoq káb'an ruwächulew. ²⁶ Kämik k'ut esam chi saq ru chomanik pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri xkitz'ib'aj kan ri q'alajisal taq re ru Tzij ri Dios. Are k'u wa' ri xtaqan wi ri Dios ri man k'o tä u k'isik ru k'aslemal. Ri u chomam loq ri Dios ri man etamtal taj ojer esam wa' chi saq kämik chkiwäch konojel winaq cho ruwächulew rech kekojon ta na, xuquje' kenimanik.

²⁷ ¡Ri Dios ri xuwi wa' Dios k'olik, ri xuquje' k'o u no'j che ronojel, chni-marisax b'a' u q'ij amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik rumal ri u b'anom ri Jesucristo! Amén.

[†] 16:22 Ri apóstol Pablo xukoj jun qachalal che tz'ib'anel che ki tz'ib'axik ru wuj.

RI NAB'E CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ CORINTO

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Corinto

¹ In wa', ri Pablo, in sik'im rumal ri Dios rech kinok che apóstol, jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi are u rayib'al ri Dios. Ri in, wachi'l ri qachalal Sóstenes, ² kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke ri qachalal kojonelab' che ri Dios ri e k'o pa ri tinimit Corinto, ri e rech ri Dios rumal chi xa e jun ruk' ri Cristo Jesús. Ri Dios e u sik'im rech káb'an ch'ajch'oj che ri kanima', keq'ax k'u pu q'ab' ri Are' junam kuk' konojel ri kákib'ij chi e kojoninaq che ri Qajaw Jesucristo ri e k'o pa ronojel tinimit. Ri Jesús are Kajaw ri e are', xuquje' ri Qajaw uj. ³ Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo kumaltioxij che ri Dios chi u toq'ob'isam ki wäch ri kojonelab' aj Corinto

⁴ Ronojel q'ij kinya maltioxinik che ri Dios rumal iwech, rumal chi sib'alaj nim ri toq'ob' u yo'm ri Are' chiwe xa rumal ri Cristo Jesús. ⁵ Rumal k'u rech chi xa ix jun ruk' ri Cristo, ri Dios u yo'm chiwe ronojel u wäch je'lalaj taq tewchib'al ajchikaj. Ri Are' xuya chiwe ronojel u wäch etamanik, xuquje' xuya chiwe chi kixkowinik kitzijoj wa' we etamanik ri'. ⁶ Rumal ri', ri qa tzijom chiwe chrij ri Cristo, gas q'alaj wa' pa ri i k'aslemaal kämik. ⁷ Je ri' man k'o tä jun u wäch tewchib'al ajchikaj ri mat yo'm chiwe rumal ri Dios, ix ri', ri ix eyeninaq che ri q'ij ri kápe na ri Qajaw Jesucristo, kuk'ut k'u rib' chqawäch. ⁸ Ri Are' kub'an na chi gas kijikib'a ri iwanima' pa ri i kojoniq k'ä kák'is na ronojel, rech man k'o tä mak káriqtaq chiwij pa ri q'ij ri kápe na ri Qajaw Jesucristo. ⁹ Ri Dios amaq'el ronojel q'ij kub'an ri kuchi'j u b'anik. Are k'u ri Are' xixsik'inik rech xa junam i wäch ruk' ri u K'ojol Jesucristo ri Qajaw.

Waral káqasik'ij wi ri pixb'enik ri xuya ri apóstol Pablo chke ri kojonelab' ri xaq kákitasala kib'

¹⁰ Qachalal, kixinb'ochi'j pa ru b'i' ri Qajaw Jesucristo chi kib'an utzil chixol. Chijunamaj b'a' i wäch, xa k'u mitasala iwib'. Xane rajwaxik chi junam ix k'o wi, chi kijunamaj ri i chomanik, rech xa junam ri i rayib'al. ¹¹ Qachalal, kinb'ij wa' chiwe rumal chi jujun chke ri rachalaxik ri nan Cloé ki b'im chwe chi k'o ch'oj chixol. ¹² Ri kwaj kinb'ij chiwe, are la' chi ri ix chijujunal jalan wi ri kib'ij. K'o jun ri kub'ij: "Ri in, in k'o ruk' ri Pablo," —kácha ri'. Jun chik kub'ij: "E ri in, in k'o ruk' ri Apolos," —kácha'. Jun chik kub'ij: "In ri', in k'o ruk' ri Pedro," —kácha b'a' ri jun. E k'u ri jun chik kub'ij: "¡Ri in k'ut, in k'o ruk' ri Cristo!" —kácha ri jun chik. ¹³ ¿A xa pu lo b'anom ch'äqataq che ri Cristo? ¿A are lo ri in Pablo ri xinrip cho ri cruz, xinkäm k'u rumal iwech? ¿Man je' taj! ¿A xb'an ne lo i qasna' pa nu b'i' in ri Pablo? ¿Man je' taj! ¹⁴ Xa maltiox che ri Dios chi man k'o tä jun chiwe nu b'anom u qasna', xane xaq xuwi ri Crispo, xuquje' ri Gayo. ¹⁵ Xaq je ri', man kuya' taj kub'ij jun chi xb'an u qasna' pa nu b'i' in. ¹⁶ Je', ya kána'taj chwe chi xinb'an ki qasna' ri e k'o pa rachoch ri Estéfanas, man kánataj tä k'u chwe we k'o chi na jun ri xinb'an u qasna'. ¹⁷ Man in taqom tä k'u rumal ri Cristo chub'anik ki qasna' ri winaq, xane chutzijoxik ri Útzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesucristo.

Man xinkoj tä k'u je'lalaj taq tzij re nimaq taq etamb'al xa che ki ch'akik ri winaq. Je ri' rech man kinb'an tä che ru kämikal ri Cristo chi mat k'o u patän.

Ruk' ri Cristo käriqtaj ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios, xuquje' ru no'j

18 Ru Loq' Pixab' ri Dios ri kätzijox chrij ru kämikal ri Cristo, are je' ta ne tzij wa' ri man k'o tä ki patän chke ri winaq ri käsach na ki wäch. Chqe uj k'ut ri qa riqom chi ru tob'anik ri Dios, wa' we Tzij ri' k'o ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios ruk' che qa to'ik. 19 Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík: Kinsach na u wäch ri ki no'j

ri ajno'jab',

kinwesaj k'u na apan ri ketamb'al

ri winaq ri sib'alaj k'o ketam,

—kächa ri'.

20 ¿A nim lo u b'anik ri k'o u no'j kämik? E ri winaq ri xa e okinaq che retamaxik ronojel u wäch chomanik, ¿a k'o ne lo ki patän ri'? ¡Man k'o taj! E k'o xuquje' ri ketam u chomaxik k'ia u wäch etamb'al chrij ri k'o cho ruwächulew. ¡Man qas tä k'o u patän wa'! ¿A mat iwetam chi ri Dios u b'anom chi man k'o tä u patän ri etamb'al ri xa ajuwächulew? ¡je', je ri'!

21 Are k'u ri Dios ri k'o u no'j retam jas ri tajin kub'ano. Xub'ano chi ri winaq ajuwächulew man kekowin taj qas käketamaj u wäch ri Are' xaq ruk' ri ketamb'al. Xuchomaj k'u ri Dios chi keto' na jachin taq ri kekojon che ri Are' rumal ri Loq'alaj u Tzij ri kätzijox chke, pune k'u u we tzij ri' je' ta ne u tzij jun winaq ri man k'o tä retam chke ri jule' winaq chik.

22 Ri winaq aj Israel are käkaj käkil kajmab'al taq etal ri käb'an chkiwäch. Are k'u ri winaq aj Grecia xa käkitzujukuj nimalaj etamb'al. 23 Ri uj k'ut are käqatzijoj ri Cristo ri xripik, xkämisax cho ri cruz. Ri winaq aj Israel xa tzel käkita wa' we tzij ri'. Ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj käkib'ij chi we tzij ri' are ru tzij jun ri man k'o tä retam. 24 Chkiwäch k'u konojel ri e sik'ital rumal ri Dios, we aj Israel o man e aj Israel taj, rumal ri Cristo käq'alajin na ru chuq'ab' ri Dios, xuquje' ru no'j ri Dios. 25 K'o k'u ri kub'an ri Dios ri käkichomaj ri winaq chi xa man k'o tä u patän. Pune je ri', ri kub'an ri Dios nim na u no'j wa' chuwäch ri ki no'j winaq. Xuquje' k'o ri kub'an ri Dios ri käkichomaj ri winaq chi are wa' käk'utuwik chi xa man k'o tä ri nimalaj u chuq'ab' ri Are'. Pune je' ri ki chomanik ri winaq, ri kub'an ri Dios are nim na u chuq'ab' wa' chuwäch ri ki chuq'ab' winaq. 26 Qachalal, rajwaxik b'a' kich'ob'o chi ri Dios xixusik'ij ix, pune man e k'ia tä chiwe ri k'o iwetamb'al jas ri ketamb'al ri nik'iaj winaq ajuwächulew, man ix k'ia taj ri k'o taqanik pa i q'ab', man ix k'ia tä k'ut ri nimaq i b'anik. 27 Xane ri man k'o tä ketamb'al chkiwäch ri winaq, e are k'u wa' ri xeucha' ri Dios che resaxik ki k'ixb'al ri k'o ki no'j. Ri winaq ri keilitajik chi xaq toq'ob' ki wäch, e are wa' ri xeucha' ri Dios che resaxik ki k'ixb'al ri k'o taqanik pa ki q'ab'. 28 Xuquje' ri man k'o tä ki patän chkiwäch ri winaq, ri etzelam ki wäch, ri man k'o tä ki b'anik, e are wa' xeucha' ri Dios chusachik ki wäch ri nimaq ki b'anik cho ruwächulew. 29 Je ri' rech man k'o tä jun kunimarisaj rib' chuwäch ri Dios. 30 Tzare k'u ri Dios u b'anom chiwe chi xa ix jun chik ruk' ri Cristo Jesús. U b'anom chi rumal ri Cristo k'o chi ri qa no'j, xuquje' chi rumal ri Are' käjikomataj ri qanima' chuwäch ri Dios, uj jachom pu q'ab', qa riqom k'u ru tob'anik. 31 Je b'a' ri', rech qas je' kelik jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík: "We k'o jas ri kraj jun kuya u q'ij, are chuya u q'ij ri Qajaw Jesús," —kächa'.

2

Ri käqatzijoj are chrij ri Cristo ri xrip cho ri cruz, xkämisax chila'

¹ Qachalal, aretaq xinopan iwuk' chuq'alajisaxik ru Loq' Pixab' ri Dios, man xinkoj tä tzij ri nimaq ki b'anik, man xinkoj tä k'u tzij re nimaq taq no'j. ² Aretaq xink'o'ji iwuk', man k'o tä chi jas ri xinchomaj u tzijoxik chiwe, xane xaq xuwi xinchomaj ri Jesucristo ri xkämisax cho ri cruz. ³ Aretaq xink'o'ji iwuk' man k'o tä nu chuq'ab', xane sib'alaj xinxej wib', xinb'irb'itik. ⁴ Aretaq xixintz'ijob'ej, xintz'ijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chiwe, man xinkoj tä tzij ri xaq re ki no'j winaq che i ch'akik, xane xixinch'ak ruk' ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu. Are wa' ri xk'utuwik chi ri tzij ri xinb'ij are rech ri Dios. ⁵ Je ri' xinb'ano rech man kaku'b'i tä i k'ux chrij ri ketamb'al ri winaq, xane chrij ru chuq'ab' ri Dios.

Waral käqil wi chi rumal ri Loq'alaj Espiritu k'o ri qetamb'al ri käpe ruk' ri Dios

⁶ Pune je ri', käqaya tijonik ruk' nojib'al chke ri kojonelab' ri k'o na más ketam. Are k'u we nojib'al ri' man ajuwächulew taj, man are tä k'u ki nojib'al winaq ri k'o ki taqanik puwi' ruwächulew, ri xa tajin käsach ki wäch. ⁷ Are käqatz'ijoj ri nojib'al ri käpe ruk' ri Dios, ri k'u'tal chkiwäch ri winaq. Are wa' ru chomam loq' ri Dios tzaretaq mäja' kub'an ruwächulew, rech ri uj käqariq ru tob'anik ri man k'o tä u k'isik. Man etamtal tä k'u wa' nab'e pa ri ojer taq q'ij. ⁸ We etamanik ri' man k'o tä jun chke ri k'o ki taqanik cho ruwächulew ri xkich'ob'o. We ta xkich'ob'o, mat xkirip ri' cho ri cruz ri Qajaw Jesús ri sib'alaj nim u q'ij. ⁹ Are je' ri kub'ij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri Dios k'o ri u b'anom u b'anik

ri k'olotal rech käyi'

chke ri loq' käkil wi ri Are'.

Man k'o tä jun ilowinaq wa',

man k'o tä jun ri towinaq u tzijol,

man k'o tä k'u jun u chomam ri',

—kächa ri'. ¹⁰ Ri Dios k'ut xuk'ut wa' chqawäch uj rumal ri Loq'alaj Espiritu. Je ri', rumal chi ri Loq'alaj Espiritu käkowinik käretamaj ronojel, xuquje' ne ri k'o pa ranima' ri Dios.

¹¹ ¿A k'o pu lo jun chkixol ri winaq ri kuch'ob'o jas ri k'o pa ranima' jun winaq chik? ¡Man k'o taj! Xane xuwi ri espiritu rech ri are' retam ronojel wa'. Je k'u ri', xaq xuwi ri Espiritu rech ri Dios retam ri k'o pa ranima' ri Dios. ¹² Ri uj k'ut man are tä qa k'amom ri espiritu rech ri winaq ajuwächulew, xane are qa k'amom ri Espiritu ri käpe ruk' ri Dios, rech käqetamaj ronojel ru yo'm ri Dios chqe rumal ri nimalaj u toq'ob'. ¹³ Ru yo'm ri Dios chqe man käqatz'ijoj tä wa' ruk' ri no'j ajuwächulew ri xa qa tijom qib' che ruk' ri ki tzij winaq, xane ruk' ri tzij ri k'utum chqawäch rumal ri Loq'alaj Espiritu. Je k'u ri' käqatz'ijoj ri gas tzij rech ri Dios chke ri k'o ri Loq'alaj Espiritu pa kanima'.

¹⁴ Ri winaq ri man k'o tä ri Loq'alaj Espiritu pa ranima' man kuk'amowaj tä ru Loq' Pixab' ri Dios. Che ri are' xa man k'o tä u b'eyal wa' rumal chi man käkowin taj kuch'ob'o. Rajwaxik k'ut chi k'o ri Loq'alaj Espiritu pa ranima' chuch'ob'ik wa'. ¹⁵ Are k'u ri winaq ri k'o ri Loq'alaj Espiritu pa ranima' käkowin chuch'ob'ik ronojel, jachike ri utz, jachike ri man utz taj. Ri are' k'ut man k'o tä jun käkowin chuch'ob'ik jas ri gas k'o pa ranima' ri are'. ¹⁶ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “¿Jachin lo etamaninaq ru chomanik ri Qajaw Dios? ¿Jachin ta k'u lo ri käkowinik kuya u no'j ri Are'?” —kächa'. Pune ta ne je ri', ri uj k'o ru chomab'al ri Cristo quk'.

3

Ri uj qonojel qachi'l qib' kâqapatânj ri Dios

¹ Qachalal, ri in, aretaq xink'oji iwuk', man xinkowin taj xixintzijob'ej je' jas ri winaq ri k'o ri Loq'alaj Espiritu pa kanima', xane xixintzijob'ej je' ta ne ix winaq ri mäja' kixkojonik, je' ta ne chi ix ak'alab' ri mäja' gas kich'ob' ri kojoniq che ri Cristo. ² Man xinya tä tijoniq chiwe ri man kich'ob' taj, xane xixintijoj je' ta ne chi k'ä ix ak'alab' ri käyi' ri tu' chiwe chuk'exwäch ri gas wa, rumal chi je' ta ne ix ak'alab' ri man xixkowin tä chutijik ri gas wa. Mäja' k'u ne kixkowin che kämik. ³ Je ri', rumal chi ri ix are kib'ano xaq jas ri kiwaj je' ta ne ix winaq ri mäja' kixkojonik. We ri ix k'äx kina' aretaq kuriq utzil jun winaq, aretaq xaq ch'oj kiwaj, kitasala taq iwib', ri ix je' ta ne ix winaq ri mäja' kixkojonik. Je' kib'ano jas ri kâka'n konojel ri winaq ri man kekojon taj. ⁴ Aretaq jun kub'ij: "Ri in, in k'o ruk' ri Pablo," —kächa ri'. Ri jun chik kub'ij: "Ri in, in k'o ruk' ri Apolos," —kächa ri'. Are je' ta ne ix winaq ri mäja' kekojonik.

⁵ ¿Jas pu lo u b'anik ri Pablo? ¿Jas u b'anik ri Apolos? Ri uj xaq uj patânil taq re ri Dios, rumal k'u ri qa tzij ri ix xixkojonik. Chqajujunal ri uj xqa'no jas ri xuya ri Dios pa qa q'ab'. ⁶ Ri in xintik ri ija' pa ri iwanima', ri Apolos xuja', are k'u ri Dios xk'i'isanik. ⁷ Ri xtikowik rachi'l ri xja'nik man are tä nim ki b'anik chuwäch ri Dios ri xk'i'isanik. ⁸ Ri kätikow ri ija' xuquje' ri kâja'nik xaq e junam chuwäch ri Dios. Chkijujunal k'ut käyi' na chke rumal ri Dios ri tojb'al re ri ka'nom ruk' ri xjach pa ki q'ab'. ⁹ Je ri', rumal chi ri uj, uj qachi'l qib' chupam ri chak chupatânixik ri Dios. Are k'u ri ix, ix je' ta ne ulew ri kätik u wäch rumal ri Dios.

Xuquje' ri ix, ix junam ruk' jun ja ri tajin kuyak ri Dios. ¹⁰ Ri in, in je' jas jun yâkal ja ri gas retam ru chak. Ri Dios xuya pa nu q'ab' ri u kojik ru tak'alib'al ri ja. K'o k'u jun chik ri kulem ri xan puwi'. Chkijujunal k'u ri nik'iaj chik rajwaxik chi gas kâkil na jas u lemik kâka'no. ¹¹ Man k'o tä chi jun ri kuya' kukoj jun tak'alib'al chik, rumal chi ri ya kojom rumal ri Dios, tzare ri Jesucristo. ¹² E k'o k'u winaq ri utz kâka'n na chulemik puwi' we tak'alib'al ri', je' ta ne chi kâkikoq q'än puaq, saq puaq, xuquje' je'lalaj taq ab'aj. E k'o chi nik'iaj chik ri je' ta ne che', k'im, xuquje' patz'än ri kâkikojo. ¹³ Kuriqa k'u na jun q'ij aretaq kuq'at tzij ri Cristo, kâq'alajin k'u na jas u wäch ri' ri xkilemo chkijujunal rumal chi ri q'ij ri' kâpe na ruk' q'aq'. We q'aq' ri' are kâq'alajisan na jas u wäch ri xka'n chkijujunal. ¹⁴ We ru chak ri winaq ri xuyak puwi' ri tak'alib'al man kâsach tä u wäch rumal ri q'aq', käyi' na ri tojb'al re. ¹⁵ We k'u ru chak ri winaq kâsach u wäch rumal ri q'aq', kutzaq na ri' ronojel ri xub'ano. Ri are' k'ut kuto' na rib' jas jun winaq ri xa jub'iq' man xk'atik, xkowin k'ut xresaj rib' pa ri q'aq'.

¹⁶ ¿A mat iwetam chi ri ix, ix rachoch ri Dios, xuquje' chi ri Espiritu rech ri Dios k'o pa ri iwanima'? ¹⁷ We k'o jun kusach u wäch ri rachoch ri Dios, xuquje' ri Dios kusach na ri k'o winaq ri'. Je ri', rumal chi ri rachoch ri Dios tastal wa' chrij ronojel u wäch etzelal, ix k'u ri' we rachoch ri Dios ri'.

¹⁸ K'o b'a' jun musub' rib'. We k'o jachin jun ri kuchomaj chi retam ronojel ri etamanik ri ketam ri winaq ajuwächulew, chub'ana che rib' chi man k'o tä retam, rech je ri' gas kâk'oji na retamb'al. ¹⁹ Ri etamb'al ri xaq ajuwächulew, man k'o tä u patän wa' cho ri Dios, kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri Dios keuchan na ri k'o ketamb'al, keuqasaj na chupam ri k'äx pune k'o ri ki no'j," —kächa'. ²⁰ Xuquje' kub'ij: "Ri Dios retam chi man k'o tä u patän ri ki chomanik ri k'o ketamb'al," —kächa ri'. ²¹ Rumal ri' k'o b'a' jun munimarisaj rib' xa rumal rech jun winaq. Ronojel k'u ri k'olik are iwech ix: ²² Ri Pablo,

ri Apolos, ri Pedro, ruwächulew, ri k'aslemal, ri kämikal, ri q'ij kämik, ri q'ij ri kepe na, ronojel wa' are iwech ix. ²³ Ri ix k'ut, ix rech ri Cristo. Ri Cristo k'ut Are rech ri Dios.

4

Ri apóstol Pablo kutzijoj ri chak ri kâka'n ri apóstoles

¹ Chich'ob'o b'a' chi ri uj, xaq uj patänil taq re ri Cristo. Yo'm k'u chqe ru q'alajisaxik ru chomam loq ri Dios ri man etamtal tä kan nab'e. ² Rajwaxik k'ut chi jachin ri yo'm jun egle'n pu q'ab', chuk'utu chi jikom ranima'. ³ Are k'u ri in man qas tä kinok il we utz ri kib'ij chwij o man utz taj. Pune kink'am b'i pa q'atb'al tzij, käq'at tzij pa nu wi', man kinok tä il chb'il wib'. ⁴ Pune k'u kinna' pa ri wanima' chi man k'o tä etzelal nu b'anom, man ruk' tä ri' kinb'ij chi man k'o tä nu mak. Ri Qajaw Jesús k'ut are käq'atow na tzij pa nu wi'. ⁵ Miq'at b'a' tzij ix puwi' jachin jun k'ä mäja' k'u kuriq ri q'ij. Chiweyey na chi käpe ri Qajaw Jesús, käresaj k'u na chi saq ri k'u'tal pa q'equm. Kuq'alajisaj na ri man etamtal taj ri k'o pa taq ri kanima' ri winaq. Chkijujunal k'ut käyi' na chke ru nimarisaxik ki q'ij rumal ri Dios xa jas ri taqal chke.

⁶ Qachalal, kinb'ij wa' we tzij ri' chiwe rech kiriq utzil. Xinkoj k'u wib' in, xuquje' ri Apolos che jun k'utb'al chiwäch. Kinb'ij wa' chiwe rech kiwetamaj iwe quk' uj chi man kuya' taj kiya u wi' ri i chomanik chrij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, rech man k'o tä jun kunimarisaj rib' che jun chqe uj, käretzelaj k'u u wäch ri jun chik. ⁷ ¿Jachin pu ri käb'anow utz chawe chkiwäch nik'iaj winaq chik? ¿Jas ri k'o awuk' ri mat yo'm chawe rumal ri Dios? We k'u are ri Dios ru yo'm wa' chawe, ¿jas che kanimarisaj awib' je' ta ne ri xaq a tukiel a riqom wa' ri k'o awuk'?

⁸ Ri ix kichomaj chi ronojel chik k'o iwuk', je' ta ne chi ya ix q'inomab' chik. Kina' iwib' chi ix nimaq taq taqanelab' chik. Are k'u ri uj xaq uj yo'm kan jela' iwumal. Kwaj ta k'ut chi qas tzij ix nimaq taq taqanelab' rech ri uj xuquje' kujtaqan junam iwuk'. ⁹ Ri in kinchomaj chi ri uj, ri uj apóstoles, ri Dios uj u yo'm kan k'isb'al chke konojel ri winaq. Je' ta ne uj winaq ri q'atom tzij pa qa wi' chi kujkämisaxik. Uj yo'm chi saq che ka'yib'al rech konojel ri winaq ri e k'o cho ruwächulew, xuquje' ri ángeles kujkilo. ¹⁰ Ri uj, chkiwäch ri winaq, man k'o tä qa patän xa rumal ru patänixik ri Cristo. Are k'u ri ix kina' chi k'o na i no'j chqawäch uj, k'o k'u ri qas iwetam chrij ri Cristo. Ri uj man k'o tä qa chuq'ab', are k'u ri ix kib'ano chi k'o na i chuq'ab' chqawäch uj. Ri uj ketzelax qa wäch kumal ri winaq, are k'u ri ix nim kixil wi. ¹¹ Kämik ri' xaq are tajin käqariq numik, kächaqij' qa chi', sib'alaj rajwaxik qatz'iaq. Kujoyoq' k'u kumal ri winaq, xaq kujb'linikatik je' ta ne man k'o tä qachoch. ¹² Sib'alaj käqakos qib' che ri chak ri rajwaxik käqa'no. Kujkiyoq' ri winaq, are k'u ri uj man käqatzelej tä u k'exel ri ki tzij ruk' yoq'onik, xane ruk' taq tzij re utzil. Aretaq kâka'n k'äx chqe xaq käqakuyu. ¹³ K'äx kech'aw ri winaq chqij. Are k'u ri uj ruk' utzalaj taq tzij käqaqasaj u wäch ri koyowal. Kämik xaq are ka'nom chqe chi ri uj je' ta ne uj mes, je' ta ne chi ri uj, uj winaq ri sib'alaj k'äx kujb'antajik, man k'o tä qa patän.

¹⁴ Man kintz'ib'aj tä wa' we tzij ri' chiwe che resaxik i k'ixb'al, xane che i pixb'exik, je' ta ne chi ri ix, ix loq'alaj taq walk'ual. ¹⁵ Pune e k'o lajuj mil winaq ri kixkitijoj chrij ri Cristo, xa jun ri i tat k'olik. In k'ut je' ta ne ri i tat, rumal chi xixkojon che ri Qajaw Jesús aretaq xintzijoj ri Utzalaj Tz'ij re ri Evangelio chiwe. ¹⁶ Rumal ri' kixinb'ochi' j' kib' an iwe jas ri kinb' an in.

¹⁷ Rumal wa' tajin kintaq b'i ri Timoteo iwuk'. Ri are', rumal ri Qajaw Jesús, je' ta ne loq'alaj nu k'ojol wa' ri jikom ranima'. Kuna'taj k'u na chiwe jas ri nu

b'anom pa ri nu k'aslemal, in kojoniñaq che ri Cristo. Kuk'ut na chiwäch jas ri kink'utu jawije' taq kine' wi chkixol ri qachalal kojonelab'. ¹⁸ E k'o k'u jujun chiwe ri ki nimarisan kib', käkichomaj k'ut chi man k'o tä jumul kinopan iwuk'. ¹⁹ Kinweyey chi kinopan in iwuk' chanim, we je ri' kraj ri Qajaw Jesús. Kinwil k'u na jas ri qas kekowin chub'anik we b'anal taq nimal ri', man xuwi tä k'u kinta ri käkib'ij. ²⁰ Je ri', rumal chi ru taqanik ri Dios man xaq tä ruk' tzij käq'alajinik, xane ruk' ru chuq'ab' ri Dios. ²¹ ¿Jas k'u kiwaj? ¿A kiwaj chi yajanik kinb'ana' aretaq kinopanik? ¿O a kiwaj chi aretaq kinopanik loq' kixinwil wi, ruk' utzil k'ut kixinch'ab'ej?

5

Waral käqil wi jas käb'an chuq'atik tzij puwi' jun kojonel ri käqaj pa mak

¹ Elinaq u tzijol chi k'o jun chiwe ri u b'anom rixoqil che ru nanab'al. Wa' we xb'anik ri', are je' jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. ¿Sib'alaj äwas u b'anik wa'? Man kaka'n tä ne ri' chkixol ri nik'iaj winaq chik ri man qas ketam tä u wäch ri Dios. ² ¿Jas lo wa' chi ri ix kinimarisaj iwib'? ¿A mat rajwaxik chi xa kixb'isonik? ¿je', je ri'? Rajwaxik b'a' chi kiwesaj b'i chixol ri achi ri xb'anow we mak ri'. ³ Pune man in k'o tä iwuk' chwinaqil, k'o k'u ri wanima' iwuk'. Nu q'atom chi tzij puwi' ri xb'anow ri mak je' ta ne ri in k'o iwuk' chwinaqil. ⁴ Aretaq kimulij iwib' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús, pune ta ne man in k'o tä iwuk' chwinaqil, käk'oji k'u na ri wanima' iwuk', xuquje' käk'oji ru chuq'ab' ri Qajaw Jesucristo. ⁵ Ri achi ri' rajwaxik käjach pu q'ab' ri Satanás rech käsach u wäch ru cuerpo. Je ri' rech ri ranima' kuriq ru tob'anik ri Dios pa ri q'ij ri käpe ri Qajaw Jesús.

⁶ Man utz taj chi kinimarisaj iwib' che ri tajin kib'ano. ¿A mat iwetam ri tzij ri käb'ixik: "Ri jub'iq' ch'äm kub'an ch'äm che ronojel ri q'or?" —kächa'. ⁷ Chiwesaj b'a' apan ri ojer ch'äm ri käretzelaj i wäch, rech ix je' jas ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruk', ri b'anom ruk' k'ak' q'or, ri kätijow pa ri nimaq'ij Pascua* u b'i'. Qas tzij k'ut je' i b'anik wa'. Je ri', rumal chi ri Cristo are xkämisax che sipanik cho ri Dios rumal qech, je' jas ri alaj chij ri käkämisax pa ri nimaq'ij re ri Pascua. ⁸ Qa'na b'a' ri nimaq'ij re ri Pascua ruk' ri qas tzij, xuquje' ruk' jun qanima' ch'ajch'oj, jas ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruk'. Mäqa'n ri qa nimaq'ij ruk' ru b'anik ronojel u wäch mak, ruk' ru b'anik etzelal. Junam k'u wa' ruk' ri ojer ch'äm.

⁹ Pa ri jun wuj chik ri xintz'ib'aj b'i chiwe xinb'ij chi mixe' chi kuk' ri nik'iaj winaq ri je' kaka'no jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. ¹⁰ Man kinb'ij taj chi mat kixch'aw chi chke ri winaq ri je' kaka'n wa' ri e k'o cho ruwächulew, ri käkitzukuj xaq xuwi ri e are', ri elaq'omab', o ri kekiq'ijilaj taq tiox. We ta je ri', rajwaxik ri' chi kixel b'i cho ruwächulew. ¹¹ Xane xintz'ib'aj b'i wa' chiwe rech man kiwachi'laj tä chi ri winaq ri käkib'ij chi e are' qachalal, kaka'n k'u ke jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', o käkirayij k'ia u wäch jastaq, o kekiq'ijilaj taq tiox, o käkiyak tzijtal, o keq'ab'arik, o kaka'n ri elaq'. Jun ri je' u b'anik wa' man kuya' taj kiwachi'laj, man kixwi' tä k'u ruk' jun ri kub'ij chi are qachalal, kub'an k'u we mak ri'. ¹² Ri in man kuya' taj kinq'at tzij pa ki wi' ri winaq ajuwächulew. Are ri Dios ri käq'atow na tzij pa ki wi'. ¹³ Are k'u ri ix, rajwaxik kiq'at tzij pa ki wi' ri qachalal kojonelab'. Rumal ri' rajwaxik kiwesaj b'i ri jun b'anal etzelal ri' ri k'o iwuk'.

* 5:7 "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

6

Waral kãqil wi chi man ya'tal tä chqe chi kuje' chkiwäch ri q'atal taq tzij ri man e kojonelab' taj aretaq k'o qa ch'oj ruk' jun qachalal

¹ Ri ix, aretaq jun chiwe k'o u ch'oj ruk' jun qachalal chik, ¿jas che kik'am b'i wa' chkiwäch ri q'atal taq tzij ri man e kojonelab' taj? ¿Jas che man kik'am tä b'i wa' chkiwäch ri winaq ri e rech ri Dios? ² ¿A mat iwetam chi ri winaq ri e rech ri Dios kãkiq'at na tzij pa ki wi' ri winaq ajuwächulew? We k'u ri ix kiq'at na tzij pa ki wi' ri winaq ri', ¿a mat taqal chiwe kiq'at tzij pa taq ri ch'oj ri' ri man nim tä ki b'anik? ³ ¿A mat iwetam chi kãqaq'at na tzij uj pa ki wi' ri ángeles? We je ri', ¿a mat k'u lo kujkowinik kãqaq'at tzij puwi' ri kãk'ulmataj pa ri qa k'aslemal waral cho ruwächulew? ¡je', qas tzij! ⁴ We k'o i ch'oj xa chrij ri kãk'ulmataj waral pa ri i k'aslemal, ¿jas che kixe' chkiwäch ri q'atal taq tzij ri man e jun tä kuk' ri qachalal kojonelab'? ⁵ Kinb'ij wa' chiwe rech kixk'ixik. ¿A xa man k'o tä jun chiwe ri k'o u no'j chuq'atik tzij pa jun ch'oj chkixol ri qachalal? ⁶ We ri qachalal k'o u ch'oj ruk' jun qachalal chik, ¿a rajwaxik lo ri' keb'e' chkiwäch ri q'atal taq tzij ri man e kojonelab' taj?

⁷ Qas tzij kinb'ij chiwe chi are jun nimalaj tzaqik wa' chi k'o u ch'oj ri jun ruk' ri jun chik. ¿A mat are utz na we xaq kikuyu ri k'äx ri kãb'an chiwe? ¿A mat are utz na we xaq kikuyu we kelaq'ax ri jastaq iwe? ⁸ Ri ix k'ut man je' tä wa' kib'ano. Man kib'an tä ri jikomal, xane xa kiwelaq'aj ri jastaq kech taq ri qas iwachalal, ri kojonelab'.

⁹ ¿A mat iwetam chi ri winaq ri man jikom tä kanima' man k'o tä ke ri e are' kuk' ri winaq ri kãtaqan ri Dios pa ki wi'? ¡Misub' iwib'! Ri winaq ri je' kãka'no jas ri kãka'n ri tz'i' ri xaq kãkiriq kib', man k'o tä ki pixab', ri winaq ri kekiq'ijilaj taq tiox, ri winaq ri kãka'n ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil o rachajil jun winaq chik, ri achijab' ri kãka'n ixoq che jun kach achi, ¹⁰ xuquje' ri elaq'omab', ri winaq ri kãkirayij k'ia u wäch jastaq, ri keq'ab'arik, ri keyoq'onik, ri kãka'n taq k'äx chub'anik elaq', man k'o tä ke ri e are' kuk' ri winaq ri kãtaqan ri Dios pa ki wi'. ¹¹ Jujun chiwe je' i b'anik wa' nab'e, kãmik k'ut ch'ajch'oj chi ri iwanima', i jachom chi iwib' pu q'ab' ri Dios, b'anom chi jikom che ri iwanima' cho ri Dios rumal ri Qajaw Jesús, xuquje' rumal ri Espiritu rech ri qa Dios.

Waral kãqil wi chi ri ajchaq'el ri qa cuerpo are ri Dios

¹² Kraj ne kub'ij jun: “Jachike ri kwaj kinb'ano, kuya' kinb'an wa',” —kãcha ne lo. Pune qas tzij, man ronojel tä k'ut kuriq utzil jun rumal. Jun winaq kuya' kub'ano jachike ri kraj, man ya'tal tä k'ut chi jun winaq kok che patãnil re ri kub'ano. ¹³ Qas tzij ri kãb'ixik chi ri wa are wa' che ri qa pam, ri qa pam k'ut are che ri wa. Kãsach k'u na ki wäch wa' we kieb' ri' rumal ri Dios. Are k'u ri qa cuerpo man are tä u patãn ri u b'anik jas ri kãka'n ri tz'i' ri xaq kãkiriq kib', man k'o tä ki pixab', xane ri u patãn ri qa cuerpo are u patãnixik ri Qajaw Jesús. Ri Qajaw Jesús k'ut rajwaxik ri Are' chuto'ik ri qa cuerpo. ¹⁴ Jas ri xub'an ri Dios xuk'astajisaj ri Qajaw Jesús chkixol ri kãmيناqib', je' kub'an na chqe uj, kujuk'astajisaj na uj ruk' ru chuq'ab'.

¹⁵ ¿A mat iwetam chi ri i cuerpo ketob'an chub'anik tz'aqat che ru cuerpo ri Cristo? ¿A kik'am lo ch'äqap che ru cuerpo ri Cristo chukojik wa' che u tz'aqatil ru cuerpo jun ixoq ri keuch'ab'ej achijab'? ¡Man kuya' tä ri! ¹⁶ ¿A xa man kich'ob' taj chi jachin ri kuriq rib' ruk' jun ixoq ri keuch'ab'ej taq achijab', are jun chi ri' ruk' ri ixoq? Kub'ij k'u ri Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Ri kieb' xa e jun chik,” —kãcha'. ¹⁷ Jachin k'u ri kub'an xa jun ruk' ri Qajaw Jesús, xa jun chi ri espíritu ri' ruk'.

¹⁸ Chitasa b'a' iwib' chrij ri mak ri je' u b'anik jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq kākiriq kib', man k'o tā ki pixab'. Apachike jun mak chik ri kub'an ri winaq man kub'an tā k'ax ri' che ri cuerpo. Are k'u ri winaq ri kub'an ri mak je' jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq kākiriq kib', man k'o tā ki pixab', kub'an ri āwas ri' chrij ri cuerpo. ¹⁹ ¿A mat kich'ob'o chi ri i cuerpo are rachoch ri Loq'alaq Espiritu ri k'o pa ri iwanima', ri yo'm chiwe rumal ri Dios, chi ri ix man iwech tā iwib'? ²⁰ Paqal k'u ru loq'ob'em iwe rumal ri Dios. Rumal ri' rajwaxik chi kiya u q'ij ri Dios ruk' ri i cuerpo xuquje' ruk' ri espíritu iwech rumal chi e rech ri Dios wa'.

7

Ri apóstol Pablo keupixb'aj ri kojonelab' chrij ri k'ulanem

¹ Are k'u che we chanim, kinb'ij b'i chiwe ri xita' loq chwe chupam ri wuj ri xitz'ib'aj loq. Qas tzij are utz we ri achi man kāk'uli taj. ² Rech k'ut man kixtzaq tā pa ri mak ri je' u b'anik jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq kākiriq kib', man k'o tā ki pixab', rajwaxik chi chkijujunal ri achijab' k'o ri kixoqil, xuquje' chkijujunal ri ixoqib' k'o ri kachajil. ³ Rajwaxik k'ut chi ri achi kub'an ruk' ri rixoqil jas ri rajwaxik u b'anik, xuquje' ri ixoq kub'an ruk' ri rachajil jas ri rajwaxik u b'anik. ⁴ Man ya'tal tā che ri ixoq ru b'anik xa jas ri kraj ri are' ruk' ru cuerpo, xane rajwaxik kuchomaj ri' ri ya'tal che ri rachajil. Xuquje' ri achi man ya'tal tā che ri are' ru b'anik xa jas ri kraj ruk' ru cuerpo, xane rajwaxik kuchomaj ri' ri ya'tal che ri rixoqil. ⁵ Miq'atej b'a' i rayib'al chb'il iwib'. Xuwi we junam kichomaj chi man kiriq tā na iwib' kieb' oxib' q'ij rumal ru jachik iwib' chub'anik orar. Te k'u ri' are utz we kiriq chi iwib', mub'an ne ri Satanás chiwe chi kixqaj pa mak rumal chi man kich'ij tā chik ri mat kib'ano xa jas ri kiwaj ix.

⁶ Kinb'ij we tzij ri' chiwe xa rumal chi ya'talik kinb'ij wa'. Man are tā k'u jun taqanik ri kinya chiwe. ⁷ Kwaj ta ne in chi konojel je' kaka'no jas ri in. Chkijujunal k'ut k'o wi ri sipam chke rumal ru toq'ob' ri Dios. Ri jun, jun wi ri sipam che, ri jun chik jun chi wi ri sipam che ri are'.

⁸ Kinb'ij chke ri achijab' ri man e k'ulan taj, xuquje' chke ri malka'nib' ixoqib' chi utz we ta mat kixk'uli'k je' jas ri in. ⁹ We k'u man kich'ij tā chik ri mat kib'ano xa jas ri kiwaj ix, are utz na kixk'uli'k chuwäch ri xa kik'is iwib' rumal ri i rayib'al.

¹⁰ Are k'u ri e k'ulan chik, kinya we taqanik ri' chke, man xaq tā k'u in ri kinb'inik, xane are ri Qajaw Jesús. Are chi ri ixoq mujach kan ri rachajil. ¹¹ We k'u ri ixoq kujach kan ri rachajil, māk'uli chik. We ta mat je ri', are utz na we xa kutzir ruk' ri rachajil. Je ri' xuquje' ri achi mujach kan ri rixoqil.

¹² Kwaj k'ut kinb'ij jun nu chomanik in chke ri nik'iaj chik, man are tā k'u u taqanik ri Qajaw Jesús. We k'o jun qachalal ri k'o rixoqil ri man kojonel taj, kraj k'u ri ixoq kāk'oji ruk', ri achi ri' man utz tā ri' we kujach kan ri rixoqil. ¹³ We k'o jun ixoq kojonel ri k'o rachajil ri man kojonel taj, kraj k'u ri achi kāk'oji ruk', ri ixoq ri' man utz tā ri' we kujach kan ri rachajil. ¹⁴ Je ri', rumal chi ri achi ri man kojonel taj jachom chi ri' pu q'ab' ri Dios rumal chi k'ulan ruk' ri rixoqil kojonel, xuquje' ri ixoq ri man kojonel taj jachom chi ri' pu q'ab' ri Dios rumal chi k'ulan ruk' ri rachajil kojonel. We ta mat je ri' ri iwalk'ual e je' ta ri' jas ri kalk'ual ri man e kojonelab' taj. Rumal k'u ri' ri iwalk'ual e jachom ri' pu q'ab' ri Dios. ¹⁵ We k'u ri achi ri man kojonel taj kraj kujach kan ri rixoqil, o ri ixoq ri man kojonel taj kraj kujach kan ri rachajil, chkijacha b'a' kib'. Ri qachalal achi o ri qachalal ixoq kuya' kub'ano jachike ri kraj. Ri Dios k'ut xujusik'ij rech k'o utzil chqaxol. ¹⁶ Ri at, ixoq, ri at k'ulanik, za

mat awetam at chi awumal at ri awachajil kuya' kuriq ru tob'anik ri Dios? Xuquje' ri at, achi, ri at k'ulanik, ¿a mat awetam chi awumal at ri awixoqil kuya' kuriq ru tob'anik ri Dios? je', je'!

¹⁷ Chijujunal k'ut je' chib'ana pa ri i k'aslemal jas ri sipam chiwe rumal ri Dios, xuquje' jas ri i b'anik aretaq xixsik'ix rumal ri Dios. Are wa' ri taqanik ri kinya chke konojel ri qachalal kojonelab'. ¹⁸ We k'o jun chiwe ix ri käsik'ix rumal ri Dios, ri kojom retal ri ojer trato che, * je' chkanajoq. We k'o jun ri käsik'ix rumal ri Dios ri man kojom tä retal ri ojer trato che, mäkoj wa' che. ¹⁹ We kojom retal ri ojer trato che ri qa cuerpo o man kojom taj, man are tä ri' ri nim u b'anik, xane are la' chi kujniman chke taq ru taqanik ri Dios. ²⁰ Chijujunal jas ri i b'anik aretaq xixusik'ij ri Dios, je' chixkanajoq. ²¹ We at k'o pu q'ab' jun patrón aretaq xatsik'ixik, matok il rumal. We k'u käyi' chawe chi kawesaj awib' pu q'ab' ri a patrón, chab'ana wa'. ²² Je ri', rumal chi ri winaq ri k'o pu q'ab' jun patrón aretaq xsik'ix rumal ri Dios rech käkojon che, kämik are jun winaq ri qas tzoqopital chik, k'o chi pu q'ab' ri Qajaw Jesús. Xuquje' ri winaq ri man k'o tä pu q'ab' jun u patrón aretaq xsik'ixik, kämik chik k'o chi pu q'ab' jun patrón, are k'u ri Cristo. ²³ Paqal xloq'b'ex iwe rumal ri Dios. Miya b'a' iwib' chi kixqaj pa ki q'ab' nik'iaj winaq chik rech ketaqan ri e are' pi wi' chuk'exwäch ri Cristo. ²⁴ Je ri', qachalal, chijujunal b'a' jas ri i b'anik aretaq xixusik'ij ri Dios, je' chixkanaj wa' chuwäch ri Are'.

²⁵ Are k'u ri mäja' kek'uli'k, man k'o tä jun taqanik chke ri yo'm chwe rumal ri Qajaw Jesús. Kwaj k'ut kinb'ij ri kinchomaj in, in ri' jun winaq ri käku'b'i ki k'ux ri nik'iaj winaq chwij rumal chi ri Qajaw Jesús xel u k'ux chwe. ²⁶ In kinchomaj chi utz na chi ri achi xaq je' chkanaj ri' jas ri u b'anik rumal rech ri k'äx taq q'ij ri tajin käqil kämik. ²⁷ We k'o awixoqil, matzukuj u jachik kanoq. We ta mat k'o awixoqil, matzukuj chi k'ut. ²⁸ We k'u katk'uli'k, man mak tä wa'. We jun q'apoj ali käk'uli'k, man mak tä k'u ri' ri kub'ano. Are k'u ri kek'uli'k käkiriq na k'äx pa ri ki k'aslemal cho ruwächulew. Ri in k'ut kwaj kixinto' rech man kiriq tä wa' we k'äx ri'.

²⁹ Qachalal, ri kwaj kinb'ij chiwe are wa': Ri q'ij ri k'o chqawäch xaq q'atatal q'ij chik. Rumal ri' ri achijab' ri e k'ulan chik rajwaxik käka'no chi je' ta ne man k'o tä kixoqil rech kekowinik kepatänin che ri Dios. ³⁰ Ri keb'isonik, rajwaxik käka'no chi je' ta ne kekikotik. Ri kekikotik rajwaxik käka'no chi je' ta ne keb'isonik. Ri keloq'omik rajwaxik käka'no chi je' ta ne man qas kech taj ri ki loq'om. ³¹ Ri kechakun kuk' ri jastaq rech ruwächulew, rajwaxik chi man xuwi tä käkichomaj wa' we jastaq ri'. Je ri', rumal chi ruwächulew ri käqilo xa tajin käk'is u wäch wa'.

³² Kwaj k'u in chi man k'o tä jas ri kixok wi il. Ri achi ri man k'ulan taj are kok na il ri' che ru patänixik ri Qajaw Dios chub'anik jachike ri utz käril wi ri Are'. ³³ Are k'u ri achi ri k'ulan chik, are kok na il chke ri jastaq rech ruwächulew chub'anik jachike ri käqaj chuwäch ri rixoqil. ³⁴ Xuquje' ri ixoq ri k'ulan chik ruk' ri man k'ulan taj, man junam tä ri ki k'aslemal. Ri man k'ulan taj are kok il chupatänixik ri Qajaw Dios, rumal chi u jachom rib' pu q'ab' ri Dios, ru cuerpo xuquje' ri espiritu rech ri are'. Are k'u ri ixoq ri k'ulanik are kok il che ri jastaq rech ruwächulew, chub'anik jachike ri käqaj chuwäch ri rachajil.

³⁵ Ronojel wa' kinb'ij chiwe rech utz kixelik. Man xa tä kinkoj q'ateb'al iwe, xane rech kib'an ri taqal u b'anik pa ri i k'aslemal, qas kijach k'u iwib' chupatänixik ri Qajaw Dios.

* **7:18** "Circuncisión": Chawila' Hechos 7:8, nota.

³⁶ We k'o jun kuchomaj chi man utz taj xaq kärrijob' ri q'apoj u mia'l, xane chi utz we käk'uli'k, chub'ana' jachike ri taqal u b'anik. Man kāmakun tä ri' we käk'uli'k. ³⁷ We k'o jun chik ri man kuna' tä pa ranima' chi rajwaxik käk'uli ri u mia'l, kuya' kub'ano jachike ri kraj. We kuchomaj chi qas utz chi ri q'apoj u mia'l man kuya' tä k'u che k'ulanem, utz ri' ri kub'ano. ³⁸ Je k'u ri' jachin ri kuya' ri u mia'l che k'ulanem, are utz ri'. Jachin k'u ri man kuya' tä ri u mia'l che k'ulanem, are utz na ri kub'ano.

³⁹ Ri ixoq ri k'ulanik k'o ri' pu q'ab' ri rachajil rumal ri pixab' we k'asal na ri are'. We k'u käkäm ri rachajil, k'ä te ri' kuya' käk'uli ruk' jachin ri kraj ri are', xaq xuwi k'ut we kojonel ri' che ri Qajaw Jesús. ⁴⁰ Sib'alaj utz k'u na re ri ixoq ri' we man käk'uli tä chik. Are wa' ri kinchomaj in, xuquje' chi are ri Espiritu rech ri Dios käyo'w wa' pa wanima'.

8

Ri apóstol Pablo kätzijon chrij ri wa ri yo'm chkiwäch ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq

¹ Che we chanim are kintzijon chi chrij ri wa ri yo'm chkiwäch ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq. Are qas tzij k'ut chi qonojel k'o ri qetam chrij wa'. Are k'u ri qetamb'al kub'ano chi xa káqanimarisaj qib', are k'u we káqaj qib' käk'oji na u chuq'ab' ri qa kojoniq. ² We k'o jun winaq kuchomaj chi k'o ri retam, xa mäja' káretamaj ri' ri rajwaxik káretamaj. ³ Jachin k'u ri loq' käril wi ri Dios, etamtal u wäch ri' rumal ri Dios.

⁴ Are k'u ri u tijik ri wa ri yo'm chkiwäch ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq, kinb'ij chiwe chi jun tiox man qas k'o tä u b'anik wa' cho ruwächulew. Qetam k'ut chi xa jun qas Dios k'olik. ⁵ Pune ta ne e k'o jujun ri káb'ix dios chke pa ri kaj xuquje' cho ruwächulew, pune ta k'u e k'ia ri dios ri' e k'olik, xuquje' e k'ia ri k'o taqanik pa ki q'ab'. ⁶ Chqe uj xa jun Dios k'olik, are k'u ri qa Tat. Ri Are', are xb'anow konojel ri jastaq. Ri uj k'ut, uj k'olik xa chupatänixik ri Are'. Xuquje' xa jun qas Qajaw k'olik, ri Jesucristo. Rumal k'u ri Are' e k'o konojel ri jastaq, xuquje' ne ri uj.

⁷ Man konojel tä k'ut ketam wa'. E k'o jujun kojonelab' ri nab'e kanoq e naq'atalik kek'iq'ijilaj taq tiox. K'ä kákitij k'u ri rikil ri yo'm chkiwäch taq tiox. Ri ri' kub'ano chi kákina' pa kanima' chi k'o äwas ri ka'nom rumal chi mäja' k'o u chuq'ab' ri ki kojoniq. ⁸ Qas tzij k'ut chi ri káqatijo man are tä ri' ri káb'anow chqe chi utz kujilitaj rumal ri Dios. We kujwi'k man kub'an tä chqe chi uj utz na. We man kujwi' taj, man kub'an tä ri' chqe chi man uj utz taj. ⁹ Qas chiwila' chi mäqaj ne jun qachalal pa mak ri mäja' k'o u chuq'ab' ru kojoniq xa rumal chi kuya' kib'ano jachike ri kiwaj. ¹⁰ We ne ri at ri awetam ronojel wa' ri xinb'ij, katt'uyi chi' ri mesa pa rachoch jun tiox, kápe k'u jun qachalal ri mäja' k'o u chuq'ab' ru kojoniq, katril chila', kuya' kuxa' ri are' pa ranima' chi utz la' we kutij re ri wa ri yo'm chkiwäch ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq. ¹¹ Je ri' ri at ri awetam ronojel wa' we ri' kab'ano chi kátzaq ri qachalal ri man k'o tä u chuq'ab' ru kojoniq ri xuquje' rumal ri are' xkäm ri Cristo. ¹² Je ri', aretaq ri ix kib'ano chi kákiriq' k'äx ri qachalal ri man k'o tä u chuq'ab' ri ki kojoniq, pune kákina' pa kanima' chi tajin káb'an ri äwas u b'anik, kákana' k'u ke ri e are', are chrij ri Cristo tajin kixmakun wi. ¹³ Rumal ri', we ri kintijo kub'ano chi káqaj ri wachalal pa mak, are utz na we man k'o tä jumul kintij ri', rech man kinb'an taj chi kátzaq ri wachalal pa mak.

9

Waral kãqil wi jas ri ya'tal che jun apóstol

¹ Ri in, ya'tal chwe ri kuya' kub'an apachike kojonel, xuquje' pa nu q'ab' k'o wi ri taqal u b'anik rumal jun apóstol. Ri in wilom u wäch ri Qajaw Jesús. Ix k'ut ix kojonelab' chik rumal ri chak ri xinb'an chupatänixik ri Qajaw Jesús.

² Kraj ne nik'iaj winaq chik man kãkikoj taj chi in apóstol, jun chke ru taqo'n ri Cristo. Are k'u ri ix rajwaxik kich'ob'o chi in apóstol, rumal chi ix, ix k'utb'al re ri nu chak. Rumal k'u wech in xixkojon che ri Qajaw Jesús.

³ Are wa' ri kinb'ij chkiwäch ri winaq ri tajin kãkiq'at tzij pa nu wi': ⁴ Ri in gas ya'tal chwe chi kintijo jachike ri kãyi' chnuwäch. ⁵ Ya'tal k'u chwe in chi kink'am jun qachalal ixoq che wixoqil jas ri kãka'n ri nik'iaj apóstoles chik, xuquje' taq ru chaq' ri Qajaw Jesús, xuquje' ri Pedro. ⁶ ¿A kichomaj ix chi xaq xuwi ri in xuquje' ri Bernabé man ya'tal taj kãqaya kan ri qa chak chutzijoxik ri Evangelio? ⁷ ¿A k'o lo jun soldado ri tzare ri are' kãtojojowik ri kutijo? ¿A k'o lo jun winaq kutik uva ri mat kutij re ri ki wäch? ¿A k'o lo jun ajuuq' ri mat kutij re ri ki leche ru chij? ¿Man k'o taj! ⁸ Michomaj k'ut chi xaq ki chomanik winaq ri tajin kinb'ij. Xane are je' kub'ij ru Pixab' ri Moisés. ⁹ Tz'ib'tal k'u pa ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, kub'ij: "Makoj chim chutzam ri wakãx ri tajin kuyaq' ri triko," –kãcha'. ¿A xa lo e loq' ri wakãx cho ri Dios chi je' xub'ij wa'? ¿Man are taj! ¹⁰ Xane xa jun k'utb'al wa' chqawäch uj. Rumal k'u qech uj xtz'ib'ax ri Pixab' ri', rumal chi ri winaq ri kutajij ri ulew, xuquje' ri kãyaq'ow ri triko, ya'tal chke chi ku'l ki k'ux chi kãyi' ke ri q'atoj. ¹¹ We ri uj xqatik ru Loq' Pixab' ri Dios ri kãpe chikaj pa taq ri iwanima', ¿a nim ta k'u lo u b'anik we kãqak'am uj chiwe ri kajwataj chqe? ¹² We e k'o nik'iaj chik ri kãkik'am ri tzuqub'al ke chiwe, ¿a mat ya'tal na chqe uj chi je' kãqa'no? ¡Je', je ri'!

Pune k'u ya'tal wa' chqe, man je' tä qa'nom wa', xane xa qa ch'ijom ronojel. Je ri' rech man kãqaq'atej tä u wäch ru tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri Cristo. ¹³ Ri ix iwetam chi ri kepatänin pa ri nimalaj rachoch Dios kãkitij ke ri wa ri k'o chila'. Are la' chi ri kepatänin cho ri ta'b'al toq'ob' jawije' ri kãyi' wi ri sipanik kãkik'am ke ri kãyi' che sipanik cho ri Dios. ¹⁴ Je k'u wa' ri taqanik ru yo'm ri Qajaw Jesús, chi ri kãkitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, che wa' we chak ri' kãkesaj wi ri tzuqub'al kib'. ¹⁵ Ri in k'ut pune ya'tal chwe, man k'o tä jas nu to'm chiwe, man nu tz'ib'am tä we wuj ri' chiwe rech kichap u ya'ik chwe ri rajwaxik, xane are utz chwe in kinkãmik chuwäch ri kesax chwe ri kikotem ri kinna' pa ri wanima' rumal chi je wa' nu b'anom.

¹⁶ Man ya'tal tä chwe in kinb'an nimal rumal chi kintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rumal chi in taqom chutzijoxik wa'. ¡K'ãx k'u we in we man kintzijoj tä ri'! ¹⁷ Rumal ri', we pa wanima' kãpe wi chi je' kinb'ano, kãyi' na ri' ri tojb'al we. We k'u xa in taqom chub'anik wa', jun egle'n k'u ri' ri yo'm pa nu q'ab' rumal ri Dios. ¹⁸ Ri tojb'al we are la' ri kikotemal ri kinna' pa ri wanima' chi aretaq kintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, man k'o tä k'u rajil kinta' che jachin jun. Are la' chi man kintoq'ij tä ri ya'tal chwe rumal ru tzijoxik ri Evangelio.

¹⁹ Je k'u ri', pune man k'o jun patrón ri kãtaqan pa nu wi', nu kojom k'u wib' che ki patänixik konojel, rech e k'ia ri keinch'ak na rech kekojon na che ri Cristo. ²⁰ Kinb'an che wib' chi in aj Israel aretaq in k'o chkixol ri winaq aj Israel che ki ch'akik ri e are'. Pune man in k'o pu q'ab' ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, kinb'an k'ut chi in k'o pu q'ab' rech keinch'ak ri e k'o pu q'ab' ri Pixab'. ²¹ Xuquje' kinb'ano chi man in k'o tä pu q'ab' ru Pixab' ri qa

mam Moisés che ki ch'akik ri winaq ri man e k'o tä pu q'ab' we Pixab' ri'. Pune qas tzij in k'o pu q'ab' ru Pixab' ri Dios, kinniman k'u che ru Pixab' ri Cristo. ²² Aretaq in k'o chkixol ri man k'o tä u chuq'ab' ri ki kojoniq, kinb'an che wib' chi man k'o tä u chuq'ab' ri nu kojoniq in che ki ch'akik ri e are' xuquje'. Je ri' kinb'ano chi in junam kuk' chkijujunal ri winaq, rech kinkowinik kinb'ano chi jujun chke käkiriq ru tob'anik ri Dios. ²³ Ronojel wa' kinb'ano rumal ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rech kinriq we ri utzil ri kuk'am loq ri Utzalaj Tzij ri'.

²⁴ Ri ix iwetam chi pa jun etz'ennem re tikow anim, konojel käkitik anim, xa k'u jun ri käch'akanik, kuk'am ri tojb'al. Chitika b'a' anim ix rech kixch'akanik, kiriq ri tojb'al. ²⁵ Ronojel ajdeporte käresaj ronojel ri kuya latz' che, man kub'an tä k'u xa jas ri kraj ri are'. Ri e are' k'ut kaka'n wa' chuch'akik jun tojb'al ri xa jun corona ri b'anom ruk' u xaq che' ri xa käsach u wäch. Are k'u ri uj kākakoq qa chuq'ab' chuch'akik jun tojb'al ri man käsach tä u wäch. ²⁶ Je k'u ri', ri in man in je' taj jas jun ajdeporte ri xaq kieb' u k'ux kutik anim. Man in je' taj jas jun ajdeporte ri man retam taj käch'ojinik, ri man ma'n tä ri u q'ab'. ²⁷ Xane kinya chi káb'an k'äx che ri nu cuerpo, kinch'ij k'ut. Xuquje' kintaqañ puwi' ri nu cuerpo rech ri in ri nu k'amom ki b'e k'ia winaq, man k'ä te tä kilitajik chi man k'o tä chi nu b'anik, kinesax k'u apanoq.

10

Ri apóstol Pablo keupixb'aj ri kojonelab' chi mekiq'ijilaj taq ri tiox

¹ Qachalal, kwaj in chi kána'taj chiwe chi konojel ri qa mam ojer xek'oji pa ri u mu'jal ri sutz' ri xuya ri Dios, konojel k'ut xeq'ax pa ri "Kiäq Mar". ² Je ri' konojel xb'an ki qasna' pa ri sutz' xuquje' pa ri mar chuk'utik chi e jun chik ruk' ri qa mam Moisés. ³ Konojel junam xkitij ke ri wa ri xyi' rumal ri Dios. ⁴ Xuquje' konojel xkitij ke ri joron ri xuya ri Dios ri xel loq pa ri ab'aj ri xyi' pa ri ki b'e rumal ri Dios. Ri ab'aj ri' are u k'exwäch ri Cristo ri seachi'lan pa ri ki b'inem. ⁵ Pune je ri', e k'ia chke ri winaq ri' ri man utz tä xeilitaj wi rumal ri Dios, rumal k'u ri' xekäm kan pa ri juyub' ri kätz'inowik.

⁶ Ronojel wa' xk'ulmatajik che jun k'utb'al chqawäch uj, rech man káqarayij tä ri man utz taj jas ri xka'n ri e are'. ⁷ Rumal ri' meiq'ijilaj taq tiox jas ri xka'n jujun chke ri e are', ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: "Xeku'b'i ri winaq, xeqaj che wi'm. Aretaq k'ut xeto'taj che ri wi'm, xewalijik, xkichaplej k'u u b'anik nimaq'ij," –kächa". ⁸ Mäqa'n k'u qe jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Je k'u wa' xka'n jujun chke ri e are'. Xa pa jun q'ij k'ut xekäm juwinaq oxib' mil winaq. ⁹ Mäqayak ne royowal ri Dios jas ri xka'n jujun chke ri e are', xekäm k'ut rumal chi xetia' kumal ri kumätz. ¹⁰ Mib'ij k'äx taq tzij chrij ri Dios jas ri xka'n jujun chke ri e are', xekämisax k'u rumal ri ángel re ri kämikal.

¹¹ Ronojel wa' xkik'ulmaj ri qa mam ojer. Xtz'ib'ax k'u kan wa' pa ru Loq' Pixab' ri Dios che jun k'utb'al chqawäch che qa pixb'exik uj ri uj k'o kämik pa ri k'isb'al taq q'ij. ¹² Rumal ri', jachin ri kuna' pa ranima' chi gas utz u b'anom pa ru k'aslemal, chрила' b'a' chi mäzzaq pa ri mak. ¹³ Ri k'äxx'ol ri tajin kiriq ix, xa junam wa' ruk' ri tajin käkiriq konojel. Kuya' k'ut kaku'b'i i k'ux chrij ri Dios chi ri Are' man kuya tä chiwe chi kiriq na jun k'äx ri mat kixkowin chuch'ijik. Xane aretaq käpe ri k'äx chiwij, ri Dios kixuto' na rech kixel chupam. Xa je ri' kixkowin chuch'ijik wa'.

¹⁴ Rumal k'u ri', loq'alaj taq qachalal, chitasa iwib' chrij ru q'ijilaxik taq tiox ri xa e b'anom kumal winaq. ¹⁵ Kintzijon iwuk' ix, ix winaq k'ut ri käkich'ob'ö. Ri ix kixkowinik kichomaj we utz o man utz taj ri tajin kinb'ij. ¹⁶ Aretaq

käqatij qe ri k'o chupam ri vaso ri tewchitalik ri käqayab'ej maltioxinik che ri Dios, are je' ta ne ru kik'el ri Cristo ri junam qa wäch tajin käqatijo. Aretaq käqapir ri kaxlan wa, käqatij k'u qe, are je' ta ne ru cuerpo ri Cristo ri junam qa wäch tajin käqatijo. ¹⁷ Rumal chi xa jun u b'anik ri kaxlan wa ri k'olik, qonojel ri uj, pune uj k'ia, xa uj jun cuerpo rumal chi käqatij qe ri jun u wäch kaxlan wa.

¹⁸ Chichomajmpe' ri käka'n ri winaq aj Israel: Ri käkitij ke ri sipanik ri yo'm cho ri Dios, konojel ri' junam ki wäch käkitij ke ri sipanik ri yo'm cho ri Dios. ¹⁹ Man kinb'ij tä chi ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq k'o ki b'anik, o ri ti'j ri käyi' chkiwäch ri tiox k'o ta na u b'anik chuwäch apachike u wäch ti'j. ²⁰ Ri kinb'ij are la' chi aretaq ri winaq ri man ketam tä u wäch ri Dios käkiya ri ki sipanik chuwäch jun tiox, chkiwäch ri itzel taq espíritus käkiya wi wa', man chuwäch tä k'u ri Dios. Ri in k'ut man kwaj taj chi ri ix, ix jun kuk' ri itzel taq espíritus. ²¹ Man kuya' taj kitij iwe ri k'o chupam ri vaso ri kub'an xa jun chqe ruk' ri Qajaw Jesús, te k'u ri' kitij iwe ri k'o chupam ri ki vaso ri itzel taq espíritus. Man kuya' taj kitij iwe ri wa ri kub'an xa jun chqe ruk' ri Qajaw Jesús, te k'u ri' kitij iwe ri ki wa ri itzel taq espíritus. ²² ¿A are lo xa kiwaj kiyak roywal ri Qajaw Dios rumal ru q'ijilaxik jun tiox? ¿A k'o lo i chuq'ab' ix chuwäch ri Are'? ¿Man k'o taj!

Waral käqil wi jachike ri ya'talik kub'an ri kojonel

²³ Qas tzij ri käb'ixik: "Jachike ri kwaj kinb'ano, kuya' kinb'ano," —kecha ri winaq. Man ronojel tä k'ut kuriq utzil rumal. Jun winaq kuya' kub'ano jachike ri kraj, man ronojel tä k'ut kuya u chuq'ab' ri qa kojonik. ²⁴ Rajwaxik are käqatzukuj ri u b'anik utzil chke nik'iaj chik, man xuwi tä ru b'anik utzil chqe uj chb'il qib'.

²⁵ Ronojel ri käk'iyix pa ri k'ayib'al kuya' kitijo, mita' k'u che jachin jun we yo'm chkiwäch ri tiox rech man k'o tä jun chiwe kuna' pa ranima' chi mak ri' ri tajin kub'ano. ²⁶ Je ri', rumal chi ronojel ruwächulew, xuquje' ronojel ri k'o chuwäch rech ri Qajaw Dios wa'.

²⁷ We k'u ne k'o jun ri man kojonel taj kub'ij chiwe chi kixwi' ruk', kiwaj k'ut kixe'k. Chitija ronojel ri kuya chiwäch, mita' k'u che we yo'm chkiwäch ri tiox rech man k'o tä jun chiwe kuna' pa ri ranima' chi mak ri' ri tajin kub'ano.

²⁸ We k'u k'o jachin jun kub'ij chiwe: "Ri ti'j ri' yo'm wa' chkiwäch ri tiox," —kächa', mitijo, rech man kib'an tä k'äx che ri jun ri xb'inik, xuquje' rech man k'o tä jun chiwe kuna' pa ri ranima' chi mak ri' ri tajin kub'ano. ²⁹ Are tajin kinb'ij ri kuna' jun winaq chik pa ranima', man are tä k'u ri kana' at pa ri awanima'.

Kraj k'u ne k'o jun kub'ij: "¿Jas che kub'ij jun winaq chik chi k'o ri man kuya' taj kinb'ano xa rumal rech ri kuna' ri are' pa ranima'? ³⁰ We kinmaltioxij na che ri Dios jachike ri kintijo, ¿jas che käb'ixik chi tajin kinb'an k'äx rumal rech ri kintijo?" —kächa ne lo. ³¹ Je b'a' ri' jachike ri kib'ano, we kixwi'k, we k'o jas kitijo, chib'ana ronojel wa' chunimarisaxik u q'ij ri Dios. ³² Mib'ano chi ketzaq nik'iaj chik, we ne e are' ri winaq aj Israel, we ne e are' nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj, o e are' ri qachalal kojonelab' che ri Dios. ³³ Ri in k'ut, kintij nu chuq'ab' rech utz kinilitaj kumal kojonel pa ronojel ri kinb'ano. Man xaq xuwi tä kintzukuj chi käb'an utzil chwe in, xane ri u b'anik utzil chke kojonel rech e k'ia chke käkiriq na ru tob'anik ri Dios.

11

¹ Chib'ana b'a' iwe ri kinb'an in pa ri nu k'aslema, je' jas ri in kinb'an we ri kub'an ri Cristo.

Ri apóstol Pablo keupixb'aj ri ixoqib' chrij ri q'ijilanik

² Sib'alaj kinkikot iwuk', qachalal, rumal chi amaq'el ronojel q'ij kinna'taj chiwe, kitaqej k'u ri tijonik ri nu k'utum kan chiwäch. ³ Kwaj k'ut kich'ob'o chi ri Cristo are k'amal u b'e ri achi je' jas ri kub'an ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo. Ri achi k'ut are k'amal u b'e ri ixoq, je' jas ri Dios are k'amal u b'e ri Cristo. ⁴ We ri achi kuch'uq ru jolom aretaq kub'an orar, o aretaq kuq'alajisaj ri tzij ri yo'm che rumal ri Dios, xa k'ixb'al ri' che ri Cristo ri achi ri'. ⁵ Are k'u we ri ixoq man kuch'uq tä ru jolom aretaq kub'an orar o aretaq kuq'alajisaj ri tzij ri yo'm che rumal ri Dios, xa k'ixb'al ri' ri ixoq ri' che ri jun ri kátaqan puwi'. Xaq junam ri' we ta kusokaj ru wi'. ⁶ We ri ixoq man kuch'uq tä ru jolom, are utz na ri' kuqupij ru wi'. We k'u k'ixb'al ri' chi ri ixoq kuqupij ru wi' o kusokaj, are utz na kuch'uq ru jolom. ⁷ Are k'u ri achi man utz tä ri' we kuch'uq ru jolom, rumal chi are u wächb'al ri Dios xuquje' rumal ri are' kâq'alajinik chi nim u q'ij ri Dios. Are k'u rumal ri ixoq kâq'alajinik chi nim u q'ij ri achi. ⁸ Aretaq k'ut ri Dios xub'an ri achi, man xresaj tä ri are' che ri ixoq, xane are ri ixoq xesax che ri achi. ⁹ Ri ixoq xb'anik che rachi'l ri achi, man are tä k'u ri achi xb'anik che rachi'l ri ixoq. ¹⁰ Rumal k'u kech ri ángeles, ri ixoq rajwaxik kâk'oji jun ch'uq'b'al u jolom. Etal k'u wa' chi k'o jun ri kátaqan puwi'. ¹¹ Pa ri qa k'aslemal uj, ri uj kojonelab' che ri Cristo, ri achi man k'o tä u b'anik we man k'o tä ri ixoq, xuquje' ri ixoq man k'o tä u b'anik we man k'o tä ri achi. ¹² Pune gas tzij chi ri ixoq xesax che ri achi, xuquje' are gas tzij chi ri achi kil u wäch rumal ri ixoq. Ronojel k'ut petinaq wa' ruk' ri Dios.

¹³ Chichomaj b'a' ix we taqal che ri ixoq chi man kuch'uq tä ru jolom aretaq kub'an orar cho ri Dios. ¹⁴ Qetam k'u wa' pa qe wi chi k'ixb'al che ri achi we nimaq ru wi'. ¹⁵ Are k'u ri ixoq sib'alaj käyi' u q'ij we nimaq ru wi', yo'm k'u ri nimaq u wi' che ri are' rumal ri Dios che ch'uq'b'al re ru jolom. ¹⁶ We k'u k'o jachin jun kraj kâch'ojin chrij wa' we tijonik ri', chretamaj chi ri uj, xuquje' ri qachalal kojonelab' che ri Dios, man k'o tä chi jun tijonik chik ri uj naq'atal wi.

Ri apóstol Pablo kub'ij chke ri kojonelab' jachike ri man utz tä u b'anik chupam ri wi'm ri xuk'ut kan ri Qajaw Jesús

¹⁷ Pa we wuj ri' ri kintz'ib'aj chi b'i chiwe, man kinb'ij taj chi sib'alaj utz i b'anom. Aretaq k'ut kimulij iwib' man are tä chub'anik utzil chb'il taq iwib', xane xa k'âx kiriqo. ¹⁸ Ri nab'e are wa': Xb'ix chwe chi aretaq kimulij iwib' che taq ri i q'ijilanik, xa kitasala taq iwib'. Ri in k'ut kinkoj ne lo jub'iq' chi gas tzij je wa' kib'ano. ¹⁹ Qas k'u tzij ne lo chi rajwaxik kitasala taq iwib' pa taq mulaj rech keq'alajinik jachin taq ri gas tzij e kojonelab'. ²⁰ Ri kâb'antajik rumal ri tasow ib' ri kib'ano, are la' chi aretaq kimulij iwib' che ri i wi'm, man are tä chik ri wi'm kib'ano ri xuk'ut kan ri Qajaw Jesús. ²¹ Rumal chi aretaq kixwi'k, chijujunal kixnab'ej chutijik ri i wa. Nik'iaj kekanaj kan pa numik. Are k'u ri nik'iaj chik kâkiya u wi' k'â keq'ab'ar na pa ri wi'm. ²² ¿A xa lo man k'o tä iwachoch ri kixwi' wi? Aretaq je' kib'an wa', kiwetzelay ki wäch ri qachalal kojonelab' che ri Dios. Xa k'u kiwesaj ki k'ixb'al ri man k'o tä ki wa. ¿Jas ta k'u lo kichomaj chi kinb'ij na chiwe? ¿A utz lo ri' xa kinya i q'ij rumal ri kib'ano? ¡Man utz taj!

Ri apóstol Pablo kâch'aw chrij ri wi'm ri xuk'ut kan ri Qajaw Jesús

²³ Tzare k'u ri Qajaw Jesús xyo'w wa' we tijonik chwe ri xinya in chiwe: Chi pa ri aq'ab' ri' ri xjach kan ri Qajaw Jesús, xuk'am ri kaxlan wa. ²⁴ Aretaq xmaltioxitaj rumal, xupiro, xuya k'u chkiwäch. Te k'u ri' xub'ij: "Chik'ama iwe, chitija'. Je' ta ne are nu cuerpo wa' ri kâb'an na k'âx che rech kiriq utzil

rumal. Amaq'el k'ut aretaq kitijo chib'ana wa' che na'tab'al we," —xcha'.²⁵ Xuquje' aretaq xkelej xuk'am ri vaso, xub'ij: "We vaso ri' are k'utb'al re ri k'ak' trato ri kájikib'ax na rumal ri nu kik'el. Ronojel mul ri kitij ri k'o chupam ri vaso, chib'ana wa' che na'tab'al we," —xcha ri Are'.²⁶ Je k'u ri', ronojel mul ri kitij we kaxlan wa ri', xuquje' ronojel mul ri kitij ri k'o pa ri vaso, are ru kámikal ri Qajaw Jesús tajin kitzijoj apanoq k'à kápe na ri Are' jumul chik.

Ri apóstol Pablo kub'ij ri rajwaxik u b'anik aretaq káb'an ri wi'm ri xuk'ut kan ri Qajaw Jesús

²⁷ Je k'u ri', apachin ri kutij ri kaxlan wa, xuquje' kutij ri k'o pa ri vaso, we man ch'ajch'oj tá ri ranima' cho ri Dios, kub'an ri áwas ri' chrij ru cuerpo ri Qajaw Jesús, xuquje' chrij ru kik'el.²⁸ Rumal ri' chijujunal rajwaxik chiwila iwib' jas i b'anom pa ri i k'aslemaal, xuquje' jas ri k'o pa ri iwanima'. Te k'u ri' kuya' kitij ri kaxlan wa, xuquje' ri k'o pa ri vaso.²⁹ We k'o jun kutij ri kaxlan wa xuquje' ri k'o pa ri vaso, man kuchomaj tá k'u na chi are je' ta ne ru cuerpo ri Qajaw Jesús ri kutijoj, xuquje' je' ta ne are u kik'el kutijoj, xa kutzukuj ri' chi káq'at na tzij puwi' chi kák'ájisax na u wäch.³⁰ Rumal ri' e k'ia ri yawab'ib' chixol, e k'ia k'u ri man k'o tá ki chuq'ab', xuquje' e k'o jujun ri ya xekámik.³¹ We ta k'u qas káqachomaj na jas ri tajin káqa'no, mat káq'at na tzij ri' pa qa wi' rumal ri Qajaw Dios.³² Aretaq k'ut káq'at tzij pa qa wi' rumal ri Qajaw Dios, kuk'ájisaj qa wäch ri' rech man káq'at tá tzij pa qa wi' chi kásachisax qa wäch junam kuk' ri winaq ajuwächulew.

³³ Rumal ri', qachalal, aretaq kimulij iwib' che ri wi'm, chiweyey na iwib' rech junam kixwi'k.³⁴ We k'o jun kánumik, utz káwi' loq cho rachoch, rech man kák'ájisax tá i wäch rumal ri Dios rumal chi man utz tá ri kib'ano aretaq kimulij iwib'. Ri nik'iaj chik ri kwaj chi káb'anik, k'à te' kinb'an u b'anik wa' aretaq kinopan iwuk'.

12

Waral káqil wi jas ri' ri kusipaj ri Loq'alaj Espíritu chqe chqajujunal

¹ Qachalal, k'o ri kwaj chi kiwetamaj chrij taq ri kuinem ri kusipaj ri Loq'alaj Espíritu chqe chqajujunal.

² Ri ix qas iwetam chi aretaq mája' kixkojonik xaq utz chiwe kixk'am b'i je wa' je ri' kumal taq ri tiox ri man kech'aw taj ri xa e b'anom kumal winaq.

³ Rumal ri' kwaj chi kiwetamaj chi man k'o tá jun ri kuya' kub'ij ri áwas u b'ixik chrij ri Jesús rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu rech ri Dios. Xuquje' man k'o tá jun ri kuya' kub'ij chi ri Jesús are ri Qajaw we ta mat rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu.

⁴ K'o jalajoj taq kuinem ri kusipaj ri Loq'alaj Espíritu che jun winaq, xa k'u jun ri Espíritu ri káyo'wik.⁵ K'o jalajoj taq u wäch patáninik, xa k'u jun ri Qajaw Jesús ri káqapatánij.⁶ Xuquje' k'o jalajoj u wäch ki b'anik taq ri chak, xa k'u jun ri Dios k'olik. Tzare k'u wa' ri káyo'w ki no'j ri winaq chkijujunal chub'anik wa' we chak ri'.⁷ Ri Dios kuya chke ri kojonelab' chkijujunal jas ri kák'utuwik chi k'o ri Loq'alaj Espíritu pa kanima'. Yo'm k'u wa' chke rech konojel kákiriq utzil.⁸ Rumal ri Loq'alaj Espíritu jujun kojonelab' sipam chke chi kech'aw ruk' no'j, jujun chi k'ut sipam chke rumal ri Espíritu ri' chi kech'aw ruk' nimalaj etamb'al.⁹ Jujun chik sipam chke rumal ri Loq'alaj Espíritu chi sib'alaj kekojon na, jujun chi k'ut sipam chke chi kekowinik che ki kunaxik ri yawab'ib'.¹⁰ Jujun chik sipam chke chi kekowinik káka'n taq kajmab'al, jujun chik sipam chke chi kákiq'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri

Dios. Jujun chi k'ut sipam chke chi kekowinik käkich'ob'o jachike ri Espiritu ri qas rech ri Dios, jachike k'ut ri man e are' taj. Nik'iaj chik sipam chke chi kekowinik kech'aw pa jalajoj taq ch'ab'al, nik'iaj chi k'ut sipam chke chi kekowinik käkiqu'alajisaj ri káb'ix pa ri jule' taq ch'ab'al ri'. ¹¹ Ronojel k'u wa' xa jun káb'anowik, tzare ri Loq'alaj Espiritu. Are k'u ri Are' ri käsipan chke ri kojonelab' chkijujunal ri jalajoj taq kuinem xa jas ri kraj kuya chke.

Waral kääqil wi chi qonojel ri uj kojonelab' kääqanuk' ru cuerpo ri Cristo

¹² Ri Cristo are je' jas jun cuerpo ri k'ia ru tz'aqatil k'olik. Pune k'u k'ia ru tz'aqatil k'olik, kääkinuk' xa jun cuerpo. ¹³ Qonojel ri uj, we aj Israel, we man aj Israel taj, we k'o qa patrón, we man k'o tä qa patrón, aretaq xb'an qa qasna' xqanuk' xa jun cuerpo rumal ri jun Espiritu. Qonojel k'ut qa k'amom qe che ri jun Espiritu ri'.

¹⁴ Ri qa cuerpo man xa tä jun u wäch, xane k'ia ru tz'aqatil k'olik. ¹⁵ We ta kääkownik käch'aw ri qaqaan kub'ij: "Ri in man in rech tä ri cuerpo rumal chi man in q'ab'aj taj," —kächä ta ne. Man ruk' tä ri' mat rech ri cuerpo. ¹⁶ We ta kääkownik käch'aw ri qa xikin kub'ij: "Ri in man in rech tä ri cuerpo rumal chi man in waq'ächaj taj," —kächä ta ne. Man ruk' tä ri' mat rech ri cuerpo. ¹⁷ We ta ronojel ri qa cuerpo are waq'ächaj, ¿jas ta kääqa'n ri' rech kujtatab'enik? We ta ronojel ri qa cuerpo are xikinaj, ¿jas ta kääqa'n ri' rech kujsiqonik? ¹⁸ Ri Dios k'ut u kojom ru tz'aqatil ri qa cuerpo jawije' chi' ri xraj xukoj wi. ¹⁹ We ta ronojel ri qa cuerpo xa jun u wäch, ¿jas ta lo ri qa b'anik ri'? ²⁰ Man xa tä k'u jun u wäch ronojel ri qa cuerpo, xane k'ia u tz'aqatil k'olik. Pune je ri', xa k'u jun ri qa cuerpo.

²¹ We ta kääkownik käch'aw ri qa waq'äch, man kuya' taj kub'ij che ri qa q'ab': "Man at rajwaxik tä chwe," —kächä ne. Xuquje' ri qa jolom, we ta kääkownik käch'awik, man kuya' taj kub'ij che ri qaqaan: "Man ix rajwaxik tä chwe," —kächä ta ne. ²² Xane ru tz'aqatil ri qa cuerpo ri je' ta ne chi sib'alaj man k'o tä ki chuq'ab', e are wa' ri sib'alaj rajwaxik na chqe. ²³ Ru tz'aqatil ri qa cuerpo ri man qas tä nim keqil wi, are sib'alaj utz kääqa'n na che ki chajixik. Ru tz'aqatil ri qa cuerpo ri kääqilo chi man qas tä e je'lik, are sib'alaj loq' na keqil wi pune kech'uqik. ²⁴ Are k'u ru tz'aqatil ri qa cuerpo ri e je'lik, man rajwaxik taj kech'uqik. Ri Dios k'ut je wa' xub'an che ri qa cuerpo, rech ru tz'aqatil ri qa cuerpo ri man qas tä nim keqil wi, are nim na ki b'anik wa'. ²⁵ Je ri' xub'an ri Dios chqe rech man kutas tä rib' ri qa cuerpo, xane ru tz'aqatil ri qa cuerpo kechakun junam che ki to'ik kib' ri jun ruk' ri jun chik. ²⁶ We jun u tz'aqatil ri qa cuerpo kuriq k'äx, konojel kääkiriq k'äx junam ruk'. We jun u tz'aqatil ri qa cuerpo nim kil wi, are je' ta ne chi konojel kekikot ruk'.

²⁷ Ix k'u ri' i nuk'um ru cuerpo ri Cristo waral cho ruwächulew. Chijujunal ix, ix u tz'aqatil ru cuerpo ri Are'. ²⁸ Ri Dios k'ut u yo'm keqle'n jujun chke ri qachalal kojonelab'. Ri nab'e e are' ri apóstoles, ri u kab' k'ut e are' ri kääkiqu'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios. Ri u rox e are' ri kääiya tijonik, te k'u ri' ri winaq ri kääka'n taq kajmab'al, te k'u ri' ri kekikunaj yawab'ib', xuquje' ri qas ketob'an chke nik'iaj chik, ri k'amal taq b'e, xuquje' ri sipam chke chi kekowinik kech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik. ²⁹ ¿A konojel k'ut e apóstoles? ¿A konojel kääkiqu'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios? ¿A konojel kääiya tijonik? ¿A konojel kääka'n taq kajmab'al? ³⁰ ¿A konojel sipam chke ri kuinem chi kekunanik? ¿A konojel kech'aw pa jule' taq ch'ab'al? ¿A konojel kekowin chuq'alajisaxik ru b'im pa jule' taq ch'ab'al? ¿Man je' tä ri'? ³¹ Chikojjo b'a' i chuq'ab' che ki rigik ri kuinem ri keuspaj ri Dios ri qas e utz na. K'o k'u ri kink'ut in chiwäch ri nim na u b'anik chuwäch ronojel.

13

Waral kâqil wi chi we kâqaj qib' are qas nim u b'anik wa' cho ri Dios

¹ We ta ri in kinkowinik kinch'aw pa ri jalajoj taq ki ch'ab'al ri winaq cho ruwächulew, xuquje' pa ri ki ch'ab'al ri ángeles, te k'u ri' man keinwaj tá ri winaq, in je' jas jun tambor ri kátanlajik. In je' jas jun campana ri xa käch'arnajik. ² We ta kinq'alajisaj tzij ri yo'm chwe rumal ri Dios, we ta wetam ronojel ri man etamtal tá kumal ri nik'iaj winaq chik, xuquje' wetam ronojel u wäch no'j, we ta k'o nimalaj nu kojoniq chi kinkowinik keinslab'isaj taq ri juyub', te k'u ri' man keinwaj tá ri winaq, man qas k'o tá nu b'anik ri'. ³ We ta kinjach konojel ri jastaq we chke ri meb'a'ib', we ta xuquje' kinjach ri nu cuerpo rech káporoxik xa rumal ri nu kojoniq che ri Cristo, te k'u ri' man keinwaj tá ri winaq, man qas k'o tá u patán ri' chwe.

⁴ Ri winaq ri keraj nik'iaj winaq chik, kuchajij paciencia, käch'awik, man k'áx tá kuna' chrij jun winaq chik xa rumal ri jastaq re, man kuna' tá rib' chi nim u b'anik, man kub'an tá k'u nimal. ⁵ Man kub'an tá ri' ri man taqal tá u b'anik, ri xa kuya k'áx chke nik'iaj chik. Man kutzukuj tá xuwi ri utz che ri are', man xaq tá ruk' jub'iq' kâyaktaj royowal, man kuk'ol tá k'u pa ranima' ri k'áx ri káb'an che. ⁶ Man kâkikot tá ri' aretaq kâril ri etzelal káb'anik, xane are kâkikot ri' ruk' ru b'anik ri qas tzij. ⁷ Ronojel u wäch k'áx kuch'ijo, kâkojon che ri Dios, ku'l u k'ux chrij, kuchajij k'u paciencia pa ronojel.

⁸ Ri rutzil qanima' chb'il taq qib' man kâk'is tá u wäch. Kâpe k'u na ri q'ij aretaq man k'o tá chi jun kuq'alajisaj tzij ri kâyi' che rumal ri Dios, man k'o tá chi jun käch'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' ri etamanik xa kâk'is na u wäch wa'. ⁹ Ri qetam uj xa jub'iq' wa', xuquje' we kâqaj'alajisaj tzij ri kâyi' chqe rumal ri Dios, xa jub'iq' wa' kujkowin chuq'alajisaxik. ¹⁰ Aretaq k'ut kâpe ri q'ij ri kâqetamaj na ronojel, ri jub'iq' ri qetam uj kâsach na u wäch wa'.

¹¹ Ri in aretaq in ak'al na, je' xinch'awik jas jun ak'al, je' ri nu chomanik jas jun ak'al, je' xuquje' nu no'j are no'j rech ak'al. Aretaq k'ut in achi chik, xinya kan ri' ri kub'an jun ak'al. ¹² Je k'u ri' kâmik ri' je' ta ne ri xaq pa jun espejo tajin kujka' wi, xaq jub'iq' q'alaj, man q'alaj tá ronojel chqawäch. Kâpe k'u na ri q'ij aretaq qas kâqil na ronojel chi saq. Kâmik ri' xaq jub'iq' wetam, kâpe k'u na ri q'ij aretaq qas kinwetamaj na ronojel je' jas ri Dios retamam nu wäch in. ¹³ Je b'a' ri' ri qa kojoniq, ri ku'lb'al qa k'ux, xuquje' ri rutzil qanima' chb'il taq qib' man k'o tá ki k'isik wa'. Are k'u ri nim na u b'anik chke we oxib' ri', are ri rutzil qanima' chb'il taq qib'.

14

Waral kâqil wi jas ri' ri ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik

¹ Chikojo b'a' i chuq'ab' rech kiwaj iwib', xuquje' chirayij chi ri Dios keuya na ri kuinem chiwe ri keuspaj ri Loq'alaj Espíritu. Are k'u sib'alaj utz na chi kâya'taj chiwe chi kiq'alajisaj tzij ri yo'm rumal ri Dios. ² Ri winaq ri käch'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, are ruk' ri Dios ri käch'aw wi, man kuk' tá ri winaq, rumal chi man k'o tá jun käch'ob'ow ri kub'ij. Are k'u ri Loq'alaj Espíritu ri' kâyo'w ri tzij ri kub'ij, ri man etamtal tá kumal ri winaq. ³ Are k'u ri jun ri kuq'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, kuk' ri winaq ri' käch'aw wi. Ri are' kuya u chuq'ab' ri ki kojoniq, kuwalijisaj ri kanima', kuku'b'isaj k'u ki k'ux. ⁴ Ri winaq ri käch'aw pa jule' taq ch'ab'al, xaq u tukiél ri' kuto' rib' pa ru kojoniq. Are k'u ri jun ri kuq'alajisaj tzij ri kâyi' che rumal ri Dios, are kuya u chuq'ab' ri ki kojoniq ri qachalal kojonelab'.

⁵ Kwaj ta ne in chi iwonojel sipam chiwe chi kixkowinik kixch'aw pa jule' taq ch'ab'al. Are k'u sib'alaj kwaj chi iwonojel kixkowinik kiq'alajisaj tzij ri käyi' chiwe rumal ri Dios. Je ri', rumal chi are nim na u b'anik wa' chuwäch ri käch'aw jun pa jule' taq ch'ab'al. Are utz k'u na ri' we k'o jun käq'alajisan pa qa ch'ab'al ri kub'ij pa jule' ch'ab'al rech kuya u chuq'ab' ri ki kojoniik ri qachalal kojonelab'. ⁶ Rumal ri', qachalal, we kinopan in iwuk', te k'u ri' kixinch'ab'ej pa jule' taq ch'ab'al, za k'o lo kupatänij ri' chiwe ri kinb'ij? Man k'o tä ri' we man kinb'ij tä chiwe ri kub'ij ri Dios, we man kinb'ij tä jun tzij chiwe ri rajwaxik kiwetamaj. We man kinq'alajisaj tä chiwäch ri tzij ri yo'm chwe rumal ri Dios, we man kinya jun tijoniik chiwe, man k'o tä kupatänij wa' chiwe.

⁷ Qesajmpe' qa no'j chkiij taq ri q'ojom ri man e k'asal taj, we ne are ri su', we ne are jun arpa. We man k'o u b'eyal ri q'ojom ri kesax chupam, za käch'ob'taj lo ri' jas u wäch b'ix? ⁸ Man käch'ob'taj tä ri'! ⁸ Aretaq kog'sax ri trompeta che ki sik'ixik ri winaq che ri ch'oj, we man k'o u b'eyal käb'an che, za k'o lo jun winaq ri' kuyak rib' che ri ch'oj? ⁹ Man k'o taj! ⁹ Je' k'u käk'ulmataj wa' iwuk' ix. We man kikoj ri iwaq' che ki b'ixik tzij ri kech'ob'tajik, za käch'ob'taj lo ri' ri kib'ij? ¹⁰ Man käch'ob'taj taj! Xane xaq pa ri kiäqiq' ri' käsach wi ri i tzij. ¹⁰ Cho ruwächulew, qas tzij k'ia u wäch ri kech'aw wi ri winaq, chkijujunal k'ut k'o ri kel kub'ij ri ki tzij. ¹¹ We k'u ri in man kinch'ob' tä ru ch'ab'al jachin ri tajin kätzijeon wuk', man junam tä ri qa tinimit ri' ruk'. Jun wi ri' ru tinimit ri are', xuquje' jun wi ri' ri nu tinimit in. ¹² Je k'u ri' we ri ix sib'alaj kel i k'ux che taq ri kuinem ri keusipaj ri Loq'alaj Espíritu, chikojo b'a' i chuq'ab' rech käya'taj chiwe ri kuinem ri käkiya u chuq'ab' ri ki kojoniik ri qachalal kojonelab'.

¹³ Rumal ri' jachin ri käch'aw pa jule' taq ch'ab'al chuta' che ri Dios chi käyi' ri kuinem che ri are' chuq'alajisaxik ri kel kub'ij ri tzij. ¹⁴ We ri in kinb'an orar pa jule' ch'ab'al, are ri wanima' ri' käch'aw ruk' ri Dios. Are k'u ri tzij ri tajin kinb'ij man kuch'ob' tä nu jolom. ¹⁵ Jas k'u ri rajwaxik kinb'ano? Rajwaxik kinb'an orar ruk' ri wanima' xuquje' kinb'an orar ruk' ri nu chomab'al. Rajwaxik kinb'ixon ruk' ri wanima' xuquje' kinb'ixon ruk' ri nu chomab'al. ¹⁶ We ri at tajin kaya u q'ij ri Dios xaq ruk' ri awanima', ri jun chik ri man k'o tä retam ri tajin kutatab'ej man käkowin tä ri' kuya maltioxinik junam awuk' rumal chi man kuch'ob' tä ri kab'ij. ¹⁷ Pune ta ne qas utz tajin kab'an chuya'ik ri maltioxinik, are ru kojoniik ri jun chik man kuriq tä chuq'ab'. ¹⁸ Kinmaltioxij che ri Dios chi kinkowin na kinch'aw pa jule' taq ch'ab'al chiwäch ix iwonojel. ¹⁹ Are k'u chkiwäch ri qachalal kojonelab', are utz na chwe kinb'ij kieb' oxib' tzij ri käch'ob'tajik rech ki tijoxik nik'iaj chik, chuwäch ri kinb'ij lajuj mil tzij pa jun ch'ab'al ri man käch'ob'taj taj.

²⁰ Qachalal, mixchomanik je' jas ri kechoman ri ak'alab' ri man k'o tä ketam. Are k'u chib'ana iwe jas ri kaka'n ri ak'alab' ri man ketam taj kaka'n ri etzelal. Chixchoman k'ut jas ri ri'jab' chub'anik ri utzil. ²¹ Kub'ij k'u pa ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talick: "Pa jule' taq ch'ab'al keinch'ab'ej na we winaq ri', keinkoj k'u na winaq ri man ki winaqil taj che ki tzijob'exik. Pune k'u je ri' man käkita tä wi ri kinb'ij, kub'ij ri Qajaw Dios," —käch'a'. ²² Je k'u ri' ri ch'awem pa jule' taq ch'ab'al are jun k'utb'al chke ri man e kojonelab' taj, man are tä ri' chke ri kojonelab'. Are k'u ru q'alajisaxik tzij ri yo'm rumal ri Dios are jun k'utb'al wa' chke ri kojonelab', man are tä ri' chke ri man e kojonelab' taj. ²³ Aretaq ki mulim kib' konojel ri qachalal kojonelab', we k'u konojel tajin kech'aw pa jule' taq ch'ab'al, keb'ok k'u b'i jujun ri man k'o tä ketam, we ne jujun ri man e kojonelab' taj, za mat käkib'ij na ri e are' chi xa

ix ch'ujarinaq chik? iJe', je ri!' ²⁴ We k'u konojel tajin kâkiq'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios, aretaq kok b'i jun ri man kojonel taj, we ne jun ri man k'o tä retam, kuch'ob' rib' ri' chi ajmak, kuna' ri' pa ranima' ri mak ru b'anom aretaq kutatab'ej ri tajin kâkib'ij konojel. ²⁵ Je ri' ri k'o pa ranima' ri man ketam tä nik'iaj winaq chik kel na wa' chi saq. Kâxuki k'u na, kâq'ijilan na che ri Dios, kub'ij k'u na chi gas tzij k'o ri Dios iwuk'.

Ronojel ri kib'ano, chib'ana pa cholajil, utz k'u u b'anik wa' kib'ano

²⁶ Je k'u ri', qachalal, ri u b'eyal are je wa': Aretaq kimulij iwib' e k'o jujun chiwe ri kâkib'ixoj salmos, nik'iaj chik kâkiya tijonik, e k'o k'u jujun kâkiq'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios. Jujun chik kâkiya tziyonem pa jule' ch'ab'al, jujun chi k'ut kâkiq'alajisaj ri b'im pa ri jule' ch'ab'al ri'. Ronojel b'a' ri kib'ano, chib'ana wa' chuya'ik u chuq'ab' ri ki konojel ri qachalal kojonelab'. ²⁷ Aretaq kixch'aw pa jule' taq ch'ab'al, ruk' kieb' kech'awik, we ne oxib', xaq xuwi ri'. Rajwaxik k'ut chijujunal kixch'awik, te k'u ri' rajwaxik chi jun chik kuq'alajisaj ri kib'ij. ²⁸ We k'u man k'o tä jun ri kâkowin chuq'alajisaxik ri tzij ri kib'ij pa jule' taq ch'ab'al, k'o jas mib'ij pa jule' taq ch'ab'al chxixol ri ki mulim kib', xane chijujunal chitzijob'ej iwib', xuquje' chixch'aw ruk' ri Dios. ²⁹ Je ri' xuquje' ri kâkiq'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios, xa kieb', we ne oxib' kech'awik, are k'u ri nik'iaj chik kitatab'ej we utz ri kâb'ixik. ³⁰ We k'u k'o jas ri kuq'alajisaj ri Dios chuwäch jun chik ri t'uyluk, ri jun ri tajin kâch'awik rajwaxik ri' kutänab'a ch'awem. ³¹ Je ri' iwonojel ix ri kiq'alajisaj tzij ri yo'm chiwe rumal ri Dios, kixkowinik kixch'aw chijujunal rech konojel k'o kâketamaj xuquje' kâwalijisax ri kanima'. ³² Ri kâkiq'alajisaj tzij ri yo'm chke rumal ri Dios rajwaxik chi kenimanik, man kâka'n tä k'u xa jas ri kâkaj ri e are'. ³³ Je ri', rumal chi ri Dios are kub'an ronojel pa ru cholajil, man xa tä kub'an jech' che.

Chitaqej u b'anik jas ri kâka'n ri qachalal kojonelab' pa konojel taq ri tinimit. ³⁴ Ri ixoqib', mech'aw ri' pa ri q'ijilanik aretaq kâkimulij kib' ri qachalal kojonelab' rumal chi man ya'tal tä chke. Rajwaxik kenimanik jas ri kâtaqan wi ru Pixab' ri Dios. ³⁵ Ri ixoq we k'o jas kraj kâretamaj, chuta' wa' che ri rachajil cho ja, rumal chi k'ixb'al wa' chi kâch'aw jun ixoq pa ri q'ijilanik.

³⁶ Rajwaxik kich'ob'o chi ru Loq' Pixab' ri Dios man iwuk' ix taj xchaptaj wi u tzijoxik, xuquje' man xaq xuwi tä ri ix ri i k'amom wa'. ³⁷ We k'o jun kuchomaj chi kâkowinik kuq'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, o kuchomaj chi are ri Loq'alaj Espiritu ri kâch'aw ruk' pa ranima', rajwaxik kuch'ob'o chi ri tajin kintz'ib'aj b'ik chiwe are u taqanik ri Qajaw Jesús. ³⁸ We k'u man kuch'ob' tä ri' chi are u taqanik ri Qajaw Jesús, utz la' we man kâatab'ex tä ri kub'ij ri are'.

³⁹ Je k'u ri', qachalal, chikojo i chuq'ab' chuq'alajisaxik tzij ri yo'm chiwe rumal ri Dios, meiq'atej k'u ri kech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik. ⁴⁰ Ronojel k'u ri kib'ano, chib'ana wa' pa cholajil, utz k'u u b'anik kib'ano.

15

Ri apóstol Pablo kujikib'a u b'ixik chi ri Cristo gas tzij xk'astaj chxixol ri kâminaqib'

¹ Qachalal, che we chanim are kwaj chi kâna'taj chiwe ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri nu tzijom chiwe. Are k'u wa' ri tzij ri i k'amom pa ri iwanima', ri qas i taqem u b'anik. ² Xuquje' rumal we Tzij ri' ri ix i riqom pa ri tob'anik ri Dios, we kitaqej u b'anik ri nu tzijom chiwe, we man xaq tä loq' ix kojoninaq che rumal chi man gas tä xich'ob'o.

³ Ri nu yo'm chiwe are ri tijonik ri nim na u b'anik ri yo'm chwe in. Xink'ut chiwäch chi ri Cristo xkämisaş cho ri cruz rumal rech ri qa mak, jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. ⁴ Xinb'ij chi xmuqtajik, te k'u ri' xk'astaj churoş q'ij chkixol ri käminaşib', jas ri xuquje' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. ⁵ Xuk'ut k'u ri rib' chuwäch ri Pedro, te k'u ri' chkiwäch konojel ri kab'lajuj apóstoles. ⁶ Te k'u ri' xuk'ut rib' chkiwäch más na chkiwäch job' cientos qachalal ri ki mulim kib'. E k'ia k'u chke wa' e k'asal na kämik, pune nik'iaş chi k'ut e käminaş chik. ⁷ Te k'u ri' xuk'ut rib' chuwäch ri Jacobo, te k'u ri' chkiwäch konojel ri apóstoles.

⁸ K'isb'al re, aretaş u k'utum chi rib' chkiwäch konojel ri nik'iaş chik, xuk'ut rib' chnuwäch in je' ta ne in jun ak'al ri jun chi wi rilik nu wäch xb'anik. ⁹ Je ri', rumal chi ri in man nim tä nu b'anik chkixol ri apóstoles, man taşal tä k'ut käb'ix apóstol chwe rumal chi xinb'an k'äş chke ri qachalal kojonelab' rech ri Dios. ¹⁰ Xa k'u rumal ru toq'ob' ri Dios pa nu wi' je wa' nu b'anik. Man xaş tä k'u loq' u toq'ob'isam nu wäch ri Dios, xane utz xelik rumal chi sib'alaj in chakuninaş na chkiwäch konojel. Man in tä k'ut nu tukiel wi xinb'anow ronojel wa', xane are ri Dios ru toq'ob'isam nu wäch are k'olinaş wuk'. ¹¹ Man k'o tä k'u we in che, we rumal ri nu tzij in ix kojoninaş, we k'u ne rumal ri ki tzij ri nik'iaş chik. Are wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri käqatzijoj, are k'u wa' ri ix kojoninaş che.

Waral käşil wi chi kek'astaj na ri käminaşib'

¹² We k'u ri käqatzijoj are la' chi ri Cristo xk'astaj chkixol ri käminaşib', şaş che e k'o jujun chiwe käkib'ij chi man kek'astaj tä chi ri käminaşib'? ¹³ We k'u man kek'astaj ri käminaşib', mat b'a' xk'astaj ri' ri Cristo chkixol ri käminaşib'. ¹⁴ We ta k'u mat xk'astaj ri Cristo chkixol ri käminaşib', mat b'a' k'o u patän ri' ru Loq' Pixab' ri Dios ri käqatzijoj, xuquje' mat k'o u patän ri' chi ix kojoninaş che ri Cristo. ¹⁵ We ta şas tzij je ri', q'alaj ri' chi xaş uj b'anal taş tzij chrij ri Dios, rumal chi qa b'im chi ri Dios xuk'astajisaj ri Cristo chkixol ri käminaşib'. We man şas tzij chi kek'astaj na ri käminaşib', man şas tzij tä ri' chi ri Dios xuk'astajisaj ri Cristo chkixol ri käminaşib'. ¹⁶ We k'u man kek'astaj tä chi ri käminaşib', mat k'u xk'astaj ri' ri Cristo chkixol ri käminaşib'. ¹⁷ We ta k'u mat xk'astaj ri Cristo chkixol ri käminaşib', man k'o tä u patän ri' chi ix kojoninaş. K'ä ix sachinaş ri' rumal ri i mak. ¹⁸ We ta k'u je ri', xuquje' kel kub'ij chi ri kojonelab' che ri Cristo ri e käminaş chik, xuquje' xsach ta ki wäch ri'. ¹⁹ We ta xaş xuwi pa ri qa k'aslemal cho ruwächulew k'o u patän chi käku'b'i qa k'ux chrij ri Cristo, uj ta ri' ri sib'alaj b'isob'al qa wäch chkiwäch konojel ri winaş.

²⁰ Kämik k'ut şetam chi şas tzij xk'astaj ri Cristo chkixol ri käminaşib'. Are k'utb'al re wa' chi şas tzij kek'astaj na ri käminaşib'. ²¹ Xa k'u rumal jun winaş xpe ri kämikal pa ki wi' konojel ri winaş, je ri' xuquje' rumal jun winaş kek'astaj na konojel ri käminaşib'. ²² Rumal k'u ri Adán konojel ri winaş kekämik, je ri' xuquje' konojel ri e rech ri Cristo käkiriş na ri şas k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ²³ Ronojel k'u wa' käk'ulmataş na pa ru cholajil: Nab'e xk'astaj ri Cristo chkixol ri käminaşib'. Te k'u ri' ri e rech ri Cristo kek'astaj na aretaş käşetik. ²⁴ Aretaş b'antajinaş chi wa', käpe na ru k'isb'al ronojel. Are chi' ri Cristo kusach na ki wäch ri k'o ki taşanik, ri q'atal taş tzij, xuquje' ri nik'iaş taşanelab' ajchikaj. Kujach k'u na ronojel u wäch taşanik pu q'ab' ri Dios qa Tat. ²⁵ Tzrajwaxik k'ut chi kätaşan na ri Cristo, k'ä käyi' na che rumal ri Dios chi käş'akanik, şas k'u kätaşan pa ki wi' konojel ri käkä'n ki k'ulel che. ²⁶ Ri k'isb'al k'ulel ri käşach na u wäch, are ri kämikal. ²⁷ Ronojel k'ut u jachom ri Dios pu q'ab' ri Cristo rech kätaşan puwi'. Aretaş kub'ij ru Loq' Pixab' ri

Dios ri Tz'ib'talik chi ronojel jachom pu q'ab' ri Cristo, q'alaj chi man kok tä ri Dios pa kuenta rumal chi are ri Are' ri xjachow ronojel pu q'ab'. ²⁸ Aretaq ronojel jachom chi pu q'ab' ri Cristo rech kätäqan puwi', te k'u ri' ri Are' k'ut, ri u K'ojol ri Dios, kujach na rib' pu q'ab' ru Tat ri xjachow ronojel pu q'ab' ri Are'. Je ri' ri Dios are ri Are' ri kätäqan na puwi' ronojel ri k'olik.

²⁹ We ta mat k'o ri k'astajib'al chkixol ri käminaqib', ¿jas che e k'o jujun ri käb'an ki qasna' che ki k'exwäch ri ya e käminaq chik? ¿jas che je' käka'n wa'? We man kek'astaj tä chi ri käminaqib', ¿jas u patän wa' chi käb'an ki qasna' che ki k'exwäch ri käminaqib'? ¡Man k'o taj!

³⁰ ¿jas k'u che ri uj ronojel q'ij xa uj k'o cho ronojel u wäch k'äx? ³¹ Ri in ronojel q'ij xa in k'o cho ri kämikal. Are qas tzij ri kinb'ij, qachalal, pune je ri' nim k'u ri kikitomal ri kinna' pa ri wanima' iwumal ix rumal chi ix kojoniñaq chik che ri Qajaw Jesucristo. ³² Ri in je wa' ri kinb'ij chi xintij nu chuq'ab' kuk' ri winaq aj Éfeso. Je' ta ne kuk' awaj aj pa taq juyub' xinch'ojin wi. ¿jas k'u xinch'ak che wa'? We qas tzij chi man kek'astaj tä chi ri käminaqib', qas tzij ta ri' ri käkib'ij ri winaq: "Chujwoq, qatija' k'u jachike ri käqaj rumal chi chuweq kujkämik," —kecha ri'.

³³ K'o jachin jun winaq mixsub'uwik. Je' jas ri kub'ij ri tzij: "Ri jun ri kerachi'laj ri itzel taq winaq, ketzeletaj na ri utzalaj u no'j kumal," —kächa'. ³⁴ Chik'exa ri i chomanik, chib'ana k'u ri jikom pa ri i k'aslemal, mixmakunik. E k'o k'u jujun chiwe ri man qas ketam tä u wäch ri Dios. Kinb'ij wa' chiwe rech kixk'ixik.

Waral käqil wi jas ki b'anik ri käminaqib' aretaq kek'astajik

³⁵ We k'u ne k'o jun kuta' chqé, kub'ij: "¿jas käb'antaj na rech ri käminaqib' kek'astajik? ¿jas lo u b'anik ri' ri ki cuerpo?" —kächa ri'. ³⁶ Jachin ri je' kuta' wa' xa kon ri'. Rumal chi aretaq jun ija' kätikik, ri ija' ri' rajwaxik käq'ay ri rij rech kätuxik, käk'iy k'u ri tiko'n. ³⁷ Ri kämuq kan pa rulew man are tä ri tiko'n ri k'iyinaq chi loq, xane xa are ri ija', we are triko, o we ne are jun u wäch ija' chik jas ri ixim. ³⁸ Ri Dios k'ut kub'an na che ri ija' ri' jas ru b'anik ri kraj, chkijujunal k'ut keuk'iyisaj jas ri kraj kub'an chke. ³⁹ Man konojel tä ri cuerpos xaq junam ki wäch. Xane jun wi ri ki cuerpo ri winaq, jun wi ri ke ri awaj, jun wi ri ke ri kär, xuquje' jun chi wi ri ke ri chikop ajuwokaj. ⁴⁰ Je ri' xuquje' e k'o cuerpos ajchikaj, e k'o k'u cuerpos ajuwächulew. Jun chi wi ri ki je'lal ri cuerpos ajchikaj, jun chi wi k'ut ri ki je'lal ri cuerpos ajuwächulew. ⁴¹ Ru juluwem ri q'ij man junam tä ruk' ru juluwem ri ik', xuquje' man junam tä ruk' ri ki juluwem ri ch'imil. Chkixol ri ch'imil k'ut jalajoj wi ri ki juluwem ri jun ruk' ri jun chik. ⁴² Are k'u je wa' käk'ulmataj na aretaq kek'astaj ri käminaqib'. Kämuq kan jun cuerpo ri käq'ayik, käk'astaj k'u na jun cuerpo ri man käq'ay tä chik, ri man käkäm taj. ⁴³ Kämuq kan jun cuerpo ri tzel kilitajik, käk'astaj k'u na jun cuerpo ri je'lik, ri nim na u q'ij. Kämuq jun cuerpo ri man qas k'o u chuq'ab', käk'astaj k'u na jun cuerpo ri qas k'o u chuq'ab'. ⁴⁴ Kämuq kan jun cuerpo ajuwächulew, käk'astaj k'u na jun cuerpo ajchikaj. We k'o ri' ri cuerpo ajuwächulew, xuquje' k'o ri' ri cuerpo ajchikaj.

⁴⁵ Je' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri nab'e achi, ri Adán, xb'an che chi are jun winaq ri k'o u k'aslemal," —kächa'. Are k'u ri k'isb'al Adán are ri Espiritu ri kuya k'aslemal. ⁴⁶ Man are tä k'u xpe ri ajchikaj nab'e, xane are nab'e xpe ri ajuwächulew. Te k'u ri' xpe chi ri ajchikaj. ⁴⁷ Ri nab'e achi ri xb'an ruk' ulew are jun ajuwächulew. Ri ukab' achi, ri Qajaw Jesús, pa ri kaj xpe wi. ⁴⁸ Ri cuerpos ajuwächulew, e are je' jas ru cuerpo ri nab'e winaq ri xb'an ruk' ulew. Are k'u ri cuerpos ajchikaj e are je' jas ru cuerpo ri Jun ri

xpe chikaj. ⁴⁹ Ri qa b'anik kãmik are je' jas ri achi ri xb'an ruk' ulew, kopan k'u na ri q'ij aretaq je' kujb'antaj na jas ri Jun ri ajchikaj.

⁵⁰ Ri kel kub'ij ri tajin kinb'ij chiwe, qachalal, are la' chi uj ruk' ri qa cuerpo ri' ri xa re ti', re b'aq man kuya' taj kujopan chila' chikaj jawije' ri kãtaqan wi ri Dios pa qa wi'. Ri xa kãq'ayik man kuya' taj chi mat k'o u k'isik. ⁵¹ Kwaj k'ut chi kiwetamaj ri man etamtal taj. Man qonojel tã ri uj kujkãm na, qonojel k'ut kãk'extaj na ri qa b'anik. ⁵² Xa k'u pa jun rat kãk'ulmataj wa', je' jas ri kub'an jun winaq kuyub'a' u waq'ãch, aretaq kãb'an ri k'isb'al trompeta. Kãtataj k'u na chi koq'sax ri trompeta. Te k'u ri' kek'astaj na ri kãminaqib' rech man kekãm tã chik. Are k'u ri uj, qonojel kãk'extaj na ri qa b'anik. ⁵³ Rajwaxik k'ut chi we qa k'aslemal ri' ri xa kãk'is u wãch, are kãk'extaj wa', kãk'oji k'u na ri qa k'aslemal ri man k'o tã u k'isik. We qa cuerpo ri' ri xa kãkãmik kãk'extaj na wa' rech kãk'oji na jun qa cuerpo ri man kãkãm taj. ⁵⁴ Aretaq we qa k'aslemal ri' ri xa kãk'is u wãch are k'extajinaq chik, kãk'oji k'u ri qa k'aslemal ri man k'o tã u k'isik. Aretaq we cuerpo ri' ri xa kãkãmik k'extajinaq chik rech kãk'oji na jun cuerpo ri man kãkãm taj, je' kel na wa' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "¡Sachinaq u wãch ri kãmikal, tz'aqat k'u ri ch'akanik!" —kãcha'. ⁵⁵ "Ri at, kãmikal, jman ya'tal tã chik chawe ru b'anik k'ãx chqe! Kãmikal, kab'ij chi katkowinik katch'akan pa qa wi', man katch'akan tã k'u na," —kãcha ri'. ⁵⁶ Ri kãyo'w u chuq'ab' ri kãmikal chub'anik k'ãx chqe, tzare ri mak. Are k'u ri kãyo'w u chuq'ab' ri mak tzare ri ojer Pixab'. ⁵⁷ Maltiox k'u che ri Dios chi kuya chqe chi kujch'akan na rumal ri Qajaw Jesucristo.

⁵⁸ Rumal k'u ri', loq'alaj taq qachalal, chib'ana jikom che ri iwanima', chijikib'a k'u i k'ux rech kitaqej na u patãnixik ri Qajaw Jesús amaq'el ronojel q'ij. Je ri', rumal chi ri ix iwetam chi ri chak ri kib'an chupatãnixik ri Qajaw Jesús, man xaq tã loq' kib'an wa'.

16

Waral kãqil wi jas kãb'an chumulixik ri puaq che ki to'ik ri qachalal kojonelab'

¹ Aretaq kimulij ri puaq che ki to'ik ri qachalal kojonelab', chib'ana ix jas ri xinb'ij chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa taq ri tinimit re Galacia. ² Pa taq ri nab'e q'ij rech ronojel semana chijujunal rajwaxik kitas kan jub'iq' che ri xich'ako. Jampa' ri kixuto' wi ri Dios chutasik are ri' kik'ol kanoq, rech aretaq kinopan in iwuk' man rajwaxik taj chi k'o puaq kãmulik. ³ Aretaq in k'o chi iwuk', keintaq na b'i pa Jerusalén jachin taq ri e cha'tal chi iwumal. E are wa' kek'amow na b'i ri puaq ri i mulim ruk' ri wuj ri kinya b'i pa ki q'ab'. ⁴ We k'u kãqachomaj chi rajwaxik kine' in, keb'e' na junam wuk'.

Ri apóstol Pablo kuchomaj jas kub'ano aretaq kopan pa ri tinimit Corinto

⁵ Aretaq kinopan iwuk' chila' pa Corinto, rajwaxik chi nab'e kinok'ow pa Macedonia. Te k'u ri' kinopan iwuk' ix. ⁶ We ne kink'oji na kieb' oxib' ik' iwuk', we k'u ne kink'oji na chila' ronojel ri saq'ij. We je ri' kinb'ano, ri ix kixkowinik kinito' che ri nu b'inem jawije' ri rajwaxik kine' chi wi na. ⁷ Man kwaj tã k'ut chi xaq jun rat kinwil i wãch, xane are kwaj kink'oji na kieb' oxib' ik' iwuk', we are wa' kraj ri Dios. ⁸ Kinkanaj k'u na pa ri tinimit Éfeso k'ã kuriqa na ri nimaq'ij re Pentecostés.* ⁹ Je ri' kinb'an na rumal chi kinwilo chi yo'm chwe chi kuya' kintzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios rech k'ia kekojon na, pune k'u e k'ia xuqje' ri kãka'n ki k'ulel chwe.

* **16:8** "Pentecostés": Chawila' Hechos 2:1, nota.

¹⁰ We kopan ri Timoteo iwuk', chito' pa ronojel rech käkikot na iwuk', man k'o tä k'u jas kub'isoj. Je' chib'ana wa' che rumal chi ri are' kächakun chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios je' jas ri kinb'an in. ¹¹ K'o jun chiwe märetzelaj u wäch. Xane chito' rech käkowinik kutaqej ru b'e ruk' utzil, rech kätzelej chi na loq wuk' rumal chi ri in weye'm ri are' junam kuk' ri nik'iaj qachalal chik.

¹² Ri in sib'alaj xinb'ochi'j ri qachalal Apolos chi ke' ri are' junam kuk' ri nik'iaj qachalal che rilik jas i b'anom. Ri are' k'ut man xraj taj xe' kämik. Ke' k'u na ri are' aretaq käkowinik.

Ri apóstol Pablo kuya apan rutzil ki wäch ri kojonelab'

¹³ Chk'astaj b'a' ri i chomanik, chijikib'a' ri iwanima' rech kitaqej ri kojoniq chrij ri Cristo. Mixej k'u iwib', xane chiwila' chi k'o i chuq'ab'. ¹⁴ Ronojel ri kib'ano, chib'ana wa' rumal chi keiwaj konojel.

¹⁵ Qachalal, ri ix iwetam chi ri rachalaxik ri Estéfanas, e are' ri nab'e chke ri winaq chila' pa Acaya ri xekojon che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Ri e are' k'ut ki jachom kib' che ki patänixik ri qachalal kojonelab'. ¹⁶ Kwaj k'ut chi ri ix keinimaj ri winaq ri je' kaka'no jas ri e are', xuquje' chi keinimaj konojel ri ketob'anik, ri kechakunik jas ri e are'. ¹⁷ Kinkikotik rumal chi xepe ri Estéfanas, ri Fortunato, xuquje' ri Acaico. Ri e are' xka'no jachike ri man xixkowin tä ix chub'anik rumal chi man ix k'o tä waral. ¹⁸ Ri e are' xkiwalijisaj ri wanima' in xuquje' ri iwanima' ix. Nim b'a' cheiwila wi ri winaq ri e je' jas ri e are'.

¹⁹ Ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa taq ri tinimit re Asia käksiya b'i rutzil i wäch. Ri Aquila ruk' ri Priscila, xuquje' ri kojonelab' ri käkimulij kib' cho kachoch, käksiya b'i nimalaj rutzil i wäch pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. ²⁰ Konojel ri qachalal käksiya b'i rutzil i wäch. Chiya b'a' rutzil i wäch ix chb'il taq iwib'. Chitz'umaj iwib' chuwäch ri Dios. Retal k'u wa' chi qas kiwaj iwib'.

²¹ In wa', ri Pablo, kintz'ib'aj b'i wa' we rutzil i wäch ri' ruk' ri nu q'ab' in.

²² Jachin ri man loq' tä käril wi ri Qajaw Jesucristo, chpe ta na k'äx puwi' rumal ri Dios. ¡Chpeta na la, Qajaw Jesús!

²³ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätöq'ob'isan i wäch. ²⁴ Pa ru b'i' ri Qajaw Jesús, kintaq b'i u b'ixik chiwe chi kixwaj ix nimalaj iwonojel. Amén.

RI UKAB' CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ CORINTO

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chik chke ri qachalal kojonelab' aj Corinto

¹ In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi are u rayib'al ri Dios. Ri in, wachi'l ri qachalal Timoteo, kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke ri qachalal kojonelab' che ri Dios ri e k'o pa ri tinimit Corinto, xuquje' chke konojel ri e rech ri Dios ri e k'o pa taq ri tinimit re Acaya. ² Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo kuku'b'i u k'ux chrij ri Dios chupam ri k'äxk'ol

³ Qaya b'a' u q'ij ri Dios ru Tat ri Qajaw Jesucristo. Ri Are' are qa Tat ri kel u k'ux chqe, are ri qa Dios ri amaq'el kuku'b'isaj qa k'ux. ⁴ Ri Dios kuku'b'isaj qa k'ux chupam ronojel ri k'äx ri kâqariqo rech ri uj xuquje' kujkowitz kâqaku'b'isaj ki k'ux ri tajin kâkiriq k'äx. Jas ru ku'b'isaxik qa k'ux uj u b'anom ri Dios, je' kâqa'n uj chuku'b'isaxik ki k'ux ri e are'. ⁵ Je' jas ri uj sib'alaj tajin kâqariq qe ri k'äx ri xuriq ri Cristo, are k'u rumal ri Cristo xuquje' sib'alaj kâku'b'isax na qa k'ux uj. ⁶ Rumal ri' we ri uj kâqariq k'äx, kâqariq wa' rech ri ix kâku'b'isax i k'ux, xuquje' kiriq ru tob'anik ri Dios. We k'u kâku'b'isax qa k'ux rumal ri Dios, je k'u ri' kâb'an chqe rech ri ix xuquje' kâku'b'isax i k'ux, kiriq k'u na ru tob'anik ri Dios. Je ri' kixkowitz kich'ij ri k'äxk'ol ruk' paciencia junam jas ri k'äxk'ol ri tajin kâqariq uj. ⁷ Sib'alaj ku'l qa k'ux chiwij rumal chi qetam chi jas ri ix tajin kiriq iwe ri k'äxk'ol, je ri' xuquje' kiriq na iwe ri ku'lb'al k'ux ri kuya ri Dios.

⁸ Qachalal, kâqaj chi kiwetamaj chi sib'alaj nim ri k'äx ri xqariq pa Asia. Sib'alaj nim k'ut ri k'äx ri xqariqo chi man k'o tä chi qa chuq'ab' chuch'ijik wa'. Ri uj man ku'l tä chi qa k'ux chi kujk'asi'k, xane xqachomaj chi kujkâm wi na. ⁹ Xqana' chi je' ta ne q'atom tzij chqij chi kujkâmisaxik. Xqak'ulmaj k'u wa' we k'äx ri' rech kâqetamaj kâku'b'i qa k'ux chrij ri Dios ri keuk'astajisaj ri kâminaqib'. Man kâku'b'i tä k'u qa k'ux chb'il qib' uj. ¹⁰ Ri Dios xujuto' chuwäch ri k'äxalaj kâmikal, xuquje' kujuto' na. Qa ku'b'am qa k'ux chrij ri Are' chi kutaqej na qa to'ik. ¹¹ Je wa' kub'an na chqe we ri ix kujito' ruk' ri oración ri kib'an pa qa wi'. We e k'ia ri kâka'n orar pa qa wi', e k'ia ri' xuquje' ri kemaltioxin na ché ri Dios rumal ri nimaq taq u tewchib'al pa qa wi'.

Ri apóstol Pablo kub'ij jas che man xe' tä chik pa ri tinimit Corinto

¹² K'o ri sib'alaj kuya kikitomal chqe. Are la' chi kâqana' pa qanima' chi ch'ajch'oj ri qa k'aslemal xuquje' chi qas utz ri qa chomanik waral cho we uwächulew. Más k'u na je' ri qa b'anik wa' chixol ix xuquje'. Man xaq tä k'u ruk' ri qa no'j uj je' ri qa'nom wa', xane are ri Dios uj u to'm ruk' ri nimalaj u toq'ob'. ¹³ Ri qa tz'ib'am b'i chiwe chupam taq ri qa wuj are xaq xuwi ri kixkowitz kisik'ij, ri kixkowitz kich'ob'o. Ku'l k'u nu k'ux chi qas kixkowitz kich'ob' na ronojel ri qa tz'ib'am b'ik, ¹⁴ je' jas ri i ch'ob'om jub'iq' kâmik, rech pa ri q'ij ri kâpe ri Qajaw Jesús, ri ix kixkowitz kixkikit na qumal uj, je' jas ri uj kujkikit na iwumal ix.

¹⁵ Xku'b'i k'u nu k'ux chrij ronojel wa', je ri' chi ri in nab'e kanoq xinchomaj kinopan iwuk' ix, rech je ri' qas kixkikitik rumal chi kamul kinopan iwuk'.

¹⁶ Xinchomaj chi kinopan iwuk' aretaq kine' pa Macedonia. Xinchomaj k'ut

chi aretaq kintzelej loq pa Macedonia kinopan chi na iwuk' jumul chik. Je ri' ri ix xixkowin ta xinuto' rech kintagej chi ri nu b'e, kine' pa Judea. ¹⁷ ¿A xa lo man qas utz tä u chomaxik xinb'ano aretaq xinchomaj u b'anik wa'? ¿A kichomaj ix chi xaq kinb'an ri nu chomanik jas ri kub'an jun winaq ajuwächulew ri kub'ij: "Je ri' kinb'ano," te k'u ri' kub'ij chik: "Man je' taj"? —kächa ri'. ¹⁸ Ri Dios k'ut kilowik chi ri uj man käqab'ij tä chiwe: "Je ri' käqa'no," te k'u ri' käqab'ij chik: "Man je' taj," —mujcha ne lo. ¹⁹ Je ri', rumal rech ri Cristo Jesús ru K'ojol ri Dios ri käqatzijoj uj chiwe, ri in, ri Silvano xuquje' ri Timoteo. Ri Are' k'ut man k'o tä jumul ri kub'ij: "Je'," te k'u ri' kub'ij chik: "Man je' taj," —man kächa tä ri'. Ru Loq' Pixab' ri Dios rumal ri Cristo amaq'el ronojel q'ij are ri qas tzij. ²⁰ Ronojel k'u ri u b'im ri Dios, je' kel na rumal ri Cristo. Rumal ri' aretaq käqaya u q'ij ri Dios käqab'ij: "¡Amén!" —kujcha', rumal ri Cristo Jesús. ²¹ Tzare k'u ri Dios ri xb'anow chqe chi ri ix xuquje' ri uj qa jikib'am ri qanima' chrij ri Cristo, xuquje' xujutaso rech käqajach qib' pu q'ab' ri Are'. ²² Xukoj qetal chi ri uj rech ri Are'. Ri Loq'alaj Espiritu k'ut ri xuya pa qanima', are k'utb'al wa' chi qas tzij kuya na ronojel ri xuchi'j chqe. ²³ K'ä mäja' k'u kinopan iwuk' pa Corinto jas ri xinchomaj nab'e. Are ri Dios ri kilowik, retam k'u ri Are' ri qas k'o pa wanima', chi xa rumal chi kintoq'ob'isaj i wäch man xinopan taj. ²⁴ Man xa tä k'u käqaj kujtaqan pi wi' rech kikojo jachike ri käqaj uj. Qilom k'ut chi i jikib'am iwanima', qas ix kojoninaq. Xane ri uj xa käqaj kujtob'an iwuk' rech qas kixkikotik.

2

¹ Rumal ri' xinchomaj in chi man kinopan tä iwuk' jumul chik ri xa ta b'is kinya chiwe aretaq kinopanik. ² We k'u ri in kinya b'is chiwe, ¿jachin ta chik ri kuya kikotemal chwe in? Xaq xuwi ri ix ri' ri xa nu yo'm b'is chiwe kixkowin chub'anik wa'. ³ Rumal ri' xintz'ib'aj b'i ri jun wuj chik chiwe. Are la' chi man kwaj taj kine'k rech xa kinriqa b'is iwumal, xane rajwaxik kib'ano chi käkikot wanima'. Ku'l k'u nu k'ux chi aretaq kinkikot na in, ri ix xuquje' kixkikot na wuk'. ⁴ Aretaq k'ut xintz'ib'aj b'i ri jun wuj chik chiwe, sib'alaj in okinaq il, sib'alaj xinb'isonik, tajin k'u kinoq'ik. Man xintz'ib'aj tä k'u b'ik rech xa kixb'isonik, xane are kwaj chi kiwetamaj chi sib'alaj kixwaj nimalaj iwonjel.

Ri apóstol Pablo kusach u mak ri jun ri b'anowinaq k'äx chkixol ri kojonelab'

⁵ We k'o jun chiwe u yo'm b'is chwe, man xuwi tä chwe in ri' u yo'm wi, xane u yo'm jub'iq' ri' chiwe ix iwonjel. "Jub'iq'," —kincha'. Je' kinb'ij wa' rech man kinb'an tä sib'alaj nim ri k'äx che ri ajmak. ⁶ Ri k'äjisab'al u wäch ri achi ri' ri xiya che aretaq ximulij iwib', xaq ruk' b'a' la'. ⁷ Kämik k'ut, xa chisacha u mak, chiku'b'isaj k'u u k'ux. We ne man kuch'ij tä chik, kuya k'u kan ronojel rumal ri nimalaj u b'is. ⁸ Rumal ri' kixinb'ochi'j chi kik'ut chi jumul ri utzil iwanima' che ri are' jas ri i b'anom petinaq loq. ⁹ Xa k'u rumal wa' xintz'ib'aj b'i ri nab'e wuj chiwe chrij wa'. Je ri' xinb'ano che rilik, xuquje' che retamaxik we ri ix qas tzij kinimaj ronojel ri kinb'ij chiwe. ¹⁰ Jachin k'u ri kisach u mak ix, che apachike mak ru b'anom, ri in xuquje' kinsach u mak. We k'o jun nu sachom u mak, nu sachom u mak ri' chuwäch ri Cristo rumal chi kintoq'ob'isaj i wäch ix, we qas tzij k'o mak ri rajwaxik kinsacho. ¹¹ Je' qa'na wa' rech ri Satanás man kujuch'ak taj. Qas qetam k'ut jas ri tajin kuchomaj u b'anik ri are'.

Ri apóstol Pablo xb'isonik aretaq xopan pa ri tinimit Troas rumal chi man xuriq tä ri Tito

¹² Aretaq xinopan pa ri tinimit Troas chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo, xyi' chwe chi kuya' kintzijoje na ru Loq' Pixab' ri Dios chila'. ¹³ Pune je ri', sib'alaj xinok il rumal chi man xinriq tä ri qachalal Tito. Rumal ri' xinel b'i kuk' ri qachalal kojonelab' chila', xine' k'u pa Macedonia.

Waral käqil wi chi kujch'akan na rumal ri Cristo

¹⁴ Maltiox b'a' che ri Dios ri kuya chqe chi ama'el ronojel q'ij kujch'akan na rumal ri Cristo Jesús. Rumal k'u qech uj kel u tzijol ru Loq' Pixab' ri Are' je' jas jun k'ok'alaj kunab'al ri käjab'un ri ruxlab'. ¹⁵ Je ri', rumal chi ri uj je' qa b'anik jas u k'ok'al ri incienso ri käyi' che sipanik cho ri Dios rumal ri Cristo. Käjab'un k'u ri ruxlab' chkixol ri winaq ri käkiriq ru tob'anik ri Dios, xuquje' chkixol ri winaq ri xa käsach na ki wäch. ¹⁶ Chke ri winaq ri xa käsach na ki wäch we incienso ri' are je' jas ri ruxlab' jun kunab'al ri käkämisanik. Chke k'u ri winaq ri käkiriq ru tob'anik ri Dios are je' jas ri ruxlab' jun k'ok'alaj kunab'al ri kuya k'aslemal. ¿Jachin ta k'u lo ri qas käkowin chub'anik wa' we chak ri' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios? ¹⁷ Ri uj man xa tä ch'akoj tajin käqa'n chrij ru Loq' Pixab' ri Dios, jas ri käka'n k'ia winaq, käkiyuj k'ut ruk' ri man qas tzij taj. Xane ruk' ri jikomal qanima' käqatzijoje ri qas tzij chuwäch ri Dios rumal chi uj u taq'o'n ri Are', uj patänil taq re ri Cristo.

3

Ri uj are käqatzijoje ri k'ak' trato ri xub'an ri Dios quk' uj

¹ Aretaq je' käqab'ij wa', ¿a kichomaj ix chi xa tajin käqachaplej chi jumul u ya'ik qa q'ij chb'il qib'? ¿A rajwaxik ne lo käqaya jujun taq wuj chiwe ri kub'ij wi chi uj utz? ¿A rajwaxik chi käqata' b'i jujun taq qa wuj chiwe ri kub'ij wi chi uj utz, junam jas ri käka'n jujun winaq chik? ² Man je' tä ri', rumal chi xaq xuwi ix ri' ri ix ri wuj ri kajwataj chqe. Ix je' ta ne jun wuj ri tz'ib'tal pa taq ri qanima'. Konojel k'u ri winaq kekowinik käketamaj wa', käkisik'ij k'u u wäch. ³ Ri ix, ix je' jas jun wuj ri tz'ib'am rumal ri Cristo ri jachom gumal uj. We wuj ri' man tz'ib'am tä u wäch ruk' tinta, xane ruk' ri Loq'alaj Espiritu rech ri k'aslik Dios. Man e are tä tz'ib' ri xa cho tz'alam taq ab'aj e tz'ib'am wi, xane pa taq ri kanima' winaq.

⁴ Ku'l'k'u qa k'ux chrij ri Dios rumal ri Cristo chi qas tzij wa' ri käqab'ij. ⁵ Man xaq tä k'u u pa qe wi kujkowin chub'anik ri käqa'no, xane ronojel ri kujkowin chub'anik, are ri Dios ri käyo'w chqe chi kujkowinik chub'anik wa'. ⁶ Tzare k'u ri Dios xyo'w chqe chi kujkowinik kujpatänin che ri Are' ruk' jun k'ak' trato. Man are tä ru nimaxik jun taqanik ri xa tz'ib'talik, xane jun k'aslemal wa' ri kuya ri Loq'alaj Espiritu chqe. Ri Pixab' ri Tz'ib'talik kuq'at tzij puwi' jun chi käkämisaxik. Are k'u ri Loq'alaj Espiritu kuya k'aslemal.

⁷ We Pixab' ri' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xtz'ib'ax wa' cho tz'alam taq ab'aj. Xpe k'u ruk' ri je'lalaj u juluwem ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab', je ri' chi ri winaq aj Israel man xekowin tä chik xeka'y chupalaj ri qa mam Moisés, rumal chi sib'alaj käjuluw ru palaj. Pune je ri', nojim k'ut xtäni wa' we juluwem ri'. We ri Pixab' ri' ri kuq'at tzij puwi' jun chi käkämisaxik, sib'alaj nim u q'ij wa' xpetik, ⁸ ¿a mat k'u sib'alaj nim chi na u q'ij wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri kuya ri Loq'alaj Espiritu chqe? je', je ri'! ⁹ Kel kub'ij wa': We ri Pixab' ri xa xuk'am loq kämikal pa qa wi' sib'alaj xnimar u q'ij, ¿a mat sib'alaj nim chi na u q'ij wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij chi kuya' käjikomataj ri qanima' cho ri Dios? ¹⁰ Je ri', rumal chi ri Pixab' ri sib'alaj xnimar u q'ij nab'e, kämik man nim tä chi u q'ij wa'. Are sib'alaj nim chi na u q'ij we jun chik ri' chuwäch ri jun ri k'o nab'e. ¹¹ We k'u sib'alaj xnimar u q'ij ri ojer trato ri xa kieb' oxib'

q'ij xub'an u patän, sib'alaj nim chi b'a' na u q'ij wa' ri k'ak' trato ri man käk'is tä na u wäch.

¹² Rumal k'u rech chi chrij wa' ku'l wi qa k'ux, xa je ri' man käqaxej tä qib' kujch'awik. ¹³ Man je' taj käqa'no jas ri xub'an ri qa mam Moisés ri xukoj jun ch'uqb'al u palaj rech ri winaq aj Israel man käkil taj aretaq kätäni ri juluwem ri sib'alaj kätunun chupalaj, ri juluwem ri xa tajin käsach u wäch. ¹⁴ Are k'u ri winaq aj Israel man xkich'ob' taj. Mäja' k'u käkich'ob' wa' kämik. Rumal ri' aretaq käkisik'ij ri ojer trato, ri ch'uqb'al ri xukoj ri qa mam Moisés are b'anowinaq chke chi man käkich'ob' taj, man esam tä k'u ri ch'uqb'al ri' chkiwäch. Xuwi k'u rumal ri Cristo are kesax na wa'. ¹⁵ K'ä pa we q'ij kämik ri', aretaq käkisik'ij taq ri wuj ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, je' ta ne k'o jun ch'uqb'al ri kub'an jech' che ri ki chomanik. ¹⁶ Aretaq k'ut jun winaq kätzelej ruk' ri Qajaw Jesús, are je' ta ne kesax ri ch'uqb'al ri', kul k'u ru chomanik pa saq. ¹⁷ Ri Qajaw Jesús k'ut, are ri Espiritu. Jachin k'u ri k'o ri Loq'alaj Espiritu rech ri Qajaw Jesús pa ranima' man k'o tä chi ri' pu q'ab' ri ojer Pixab'. ¹⁸ Rumal k'u ri' qonojel ri uj man ch'uqtaal tä chi ri qa palaj, xane uj je' jas jun espejo ri käq'alajin wi ri je'lalaj u juluwem ri Qajaw Jesús. Je ri' ri uj nojim je' tajin kujel na jas ri Cristo, rumal chi ronojel q'ij käq'alajin na jub'iq' chik che ri je'lalaj u juluwem pa ri qa k'aslemal. Are wa' ri kub'an ri Loq'alaj Espiritu re ri Qajaw Dios.

4

¹ Man käk'istaj tä b'a' qa k'ux rumal chi ri Dios u yo'm pa qa q'ab' chi käqatzijoj ru Loq' Pixab' ri Are' chrij ri k'ak' trato rumal chi xel u k'ux chqe. ² Qetzelam u wäch ri k'ixb'al u b'anik xuquje' ri xa käb'an chi k'uyal. Man keqasub' tä ri winaq, man käqak'ex tä ru Loq' Pixab' ri Dios, xane xuwi käqab'ij ri qas tzij. Je ri' käqa'no rech konojel ri winaq kuya' käkina' na pa kanima' chi utz ri käqa'n cho ri Dios. ³ We k'u ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri käqatzijoj are ch'uqतालिक, xaq xuwi chkiwäch ri winaq ri xa käsach na ki wäch are ch'uqtaal wi. ⁴ Rumal chi man kekojon taj, ri dios re we uwächulew ri* are b'anowinaq chke chi sachinaq ri ki chomab'al, je' ta ne chi man kekowin taj keka'yik. Je ri' u b'anom chke rech man käkil tä ri saqil re ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo ri sib'alaj nim u q'ij. Are k'u ri Cristo, are ri qas u wächb'al ri Dios. ⁵ Aretaq käqatzijoj ru Tzij ri Dios, man uj taj käqatzijoj qib', xane are käqatzijoj ri Jesucristo chi are Qajaw. Are k'u ri uj xuwi käqaaq'alajisaj qib' chi uj patänil taq iwe rumal chi loq' käqil wi ri Jesús. ⁶ Ri Dios k'ut ri xtaqanik chi kätunun ri saqil pa ri q'equm, are k'u wa' ri xub'ano chi kätunun ru saqil ri Are' pa taq ri qanima' rech ruk' we saqil ri' käqetamaj chi sib'alaj känimarisax u q'ij ri Dios. Q'alaj wa' chupalaj ri Jesucristo.

Chujkojon che ri Dios pa ronojel

⁷ We q'inomal ri' ajchikaj k'o pa ri qa cuerpo ri je' ta ne e b'o'j b'anom ruk' ulew. Je ri' rech q'alaj chi we nimalaj chuq'ab' ri' ri k'o quk', ruk' ri Dios käpe wi, man qech tä k'u uj. ⁸ Pune käqariq k'äx je wa' je ri', amaq'el kujel chupam. Pune sib'alaj kujok il, man käk'istaj tä kan qa k'ux. ⁹ Pune käb'an k'äx chqe kumal ri winaq, man uj wonob'am tä kanoq. Pune kujqasax cho rulew, kujsoktaj k'ut, man käsach tä qa wäch. ¹⁰ Apawije' ta ne ri kuje' wi k'o ri retal ru kämikal ri Jesús che ri qa cuerpo, are wa' ri k'äx ri tajin käqariqo. Je ri' rech xuquje' q'alaj ru k'aslemal ri Jesús pa taq ri qa k'aslemal uj. ¹¹ Ri uj ri

* 4:4 "Ri dios re we uwächulew ri'" kel kub'ij ri Itzel, ri Satanás.

k'a uj k'asal na, ronojel q'ij uj k'o cho ri kãmikal rumal rech ri Jesús, rech ru k'aslemal ri Jesús kãq'alajin pa taq ri qa cuerpo uj ri xa kãsach ki wãch. ¹² Ri uj, rumal ru tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, xa jub'iq' man kãpe ri kãmikal pa qa wi'. Are k'u ri ix xa tajin kiriq na ri k'aslemal.

¹³ Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'taluk kub'ij: "Xinkojon che ri Dios. Rumal k'u ri xintzijonik," –kãcha". Ri uj xuquje' je' kãqa'no. Kujkojon che ri Dios, rumal k'u ri' kujtzijonik. ¹⁴ Qetam k'ut chi ri Dios ri xuk'astajisaj ri Qajaw Jesús chxixol ri kãminaqib', ri uj xuquje' kujuk'astajisaj na chxixol ri kãminaqib' junam ruk' ri Jesús. Kujuk'am k'u na b'i chuwãch ri Are' junam iwuk' ix. ¹⁵ Ronojel wa' xb'antajik chub'anik utzil chiwe. Je ri' rech we e k'ia ri kãkiriq ri nimalaj u toq'ob' ri Dios, e k'ia xuquje' ri kãkiya na maltioxinik che ri Are' rech kãnimarisax k'u na u q'ij ri Dios.

¹⁶ Rumal ri' man kãk'istaj tã qa k'ux. Pune we qa cuerpo ri' xa tajin kãrijob'ik, ri qanima' k'ut tajin kub'an na k'ak' ronojel q'ij. ¹⁷ Ri k'ãkk'ol ri kãqariq pa we k'aslemal ri' man nim tã wa', xane xa re kieb' oxib' q'ij. Kuya k'u chqe chi kãqariq na qe ri nimarisab'al u q'ij ri Dios ri man k'o tã u k'isik, ri sib'alaj nim na chuwãch ri k'ãkk'ol. ¹⁸ Mãku'b'i b'a' qa k'ux chkiq ri jastaq ri keilitajik, xane are ku'l qa k'ux chkiq ri man keilitaj taj, rumal chi ri jastaq ri keilitajik xa kãsach ki wãch, are k'u ri man keilitaj taj man k'o tã ki k'isik.

5

¹ Qetam k'ut chi we kãsach u wãch ri qa cuerpo ri je' jas jun ja ri man naj taj kuch'ijo, k'o chi na jun qachoch ri u b'anom u b'anik ri Dios pa ri kaj ri man kãsach tã u wãch. Are jun ja ri man xa tã b'anom kumal winaq. ² Qas tzij ri uj, ri k'a uj k'o na pa ri qa cuerpo ri', kujel ch'uj rumal chi are sib'alaj kãqaj kujq'ax pa ri qachoch ri k'o chila' chikaj. ³ Ri qachoch jela' are jun k'ak' cuerpo wa' ri je' ta ne jun atz'iaq ri kujuch'uq na rech man kujch'ani tã kanoq. ⁴ Ri uj, ri k'a uj k'asal na pa we qa cuerpo ri je' ta ne jun ja, kujel ch'uj, kãqana' k'u k'ãx pa qanima'. Man are tã chi kãqaj chi kãsach u wãch ri qa cuerpo ajuwãchulew, xane are kãqaj jun qa cuerpo chik ri kujuch'uqu je' jas jun k'ak' atz'iaq rech ri qa cuerpo ri xa kãsach u wãch kãk'extaj na wa' rumal ri jun k'aslemal chik ri man k'o tã u k'isik. ⁵ Are k'u ri Dios xb'anow chqe chi je' qa b'anik wa'. U yo'm k'u ri Loq'alaj Espiritu pa qanima'. Are k'utb'al wa' chi qas tzij kuya na ronojel ri xuchi'j chqe.

⁶ Rumal ri' amaq'el ronojel q'ij kãku'b'i qa k'ux chrij ri Dios. Qetam chi ri uj, ri k'a uj k'o pa we cuerpo ri', je' ta ne man uj k'o tã cho qachoch rumal chi mãja' uj k'o ruk' ri Qajaw Jesús. ⁷ Ri kãqa'n ronojel q'ij, kãqa'n wa' ruk' kojoniq. Man are tã kãku'b'i qa k'ux chrij ri kãqilo. ⁸ Sib'alaj kãku'b'i k'u qa k'ux chrij ri Dios. Kãqaj ta ne chi mat uj k'o chi waral pa we qa cuerpo ri' rech kuya' kujek'ol cho ja ruk' ri Qajaw Jesús. ⁹ Rumal ri' are kãqaj kãqa'n ronojel q'ij jachike ri utz kãril wi ri Qajaw Jesús, we uj k'o waral pa ri qa cuerpo o man uj k'o tã chi waral. ¹⁰ Qonojel k'ut rajwaxik kujetak'al na chuwãch ri Cristo rech kuq'at tzij pa qa wi'. Chqajujunal k'ut kãqak'am na ri tojb'al re ri xqa'n pa ri qa k'aslemal waral cho we uwãchulew, we are utz o man utz tã ri' ri xqa'no.

Waral kãqil wi chi ru Loq' Pixab' ri Dios ri kãqatzijoj kuya utzil chxixol ri winaq ruk' ri Dios

¹¹ Rumal k'u ri' ri uj ri qetam chi rajwaxik kãqaxej qib' cho ri Dios, kãqakoj qa chuq'ab' rech kãkikoj ri winaq chi qas tzij ri kãqab'ij. Ri Dios k'ut retam jas ri qa b'anik. Kwaj ta na chi ri ix xuquje' kina' pa iwanima' chi utz qa b'anik. ¹² Man xa tã tajin kãqaya qa q'ij chb'il qib' jumul chik, xane tajin kãqaya chiwe

ix chi k'o jas che kuya' kaku'b'i i k'ux chqij pa ronojel. Je ri' rech k'o ri kib'ij chuto'ik iwib' chkiwäch ri kaka'n nimal xa rumal ri ki b'anik ri winaq, man rumal tä ri k'o pa ri kanima'. ¹³ We kichomaj ix chi xa kujel ch'uj chupam ri kaka'no, are chuya'ik u q'ij ri Dios ri'. We k'u kichomaj chi man kujel tä ch'uj, utz ri qa chomanik, are chub'anik utzil ri' chiwe ix. ¹⁴ Are k'u ri rutzil ranima' ri Cristo kätapan pa qanima'. Qetam k'ut chi xa jun ri xkäm che qa k'exwäch qonojel. Rumal ri' are je' ta ne chi ri uj qonojel xujkämik aretaq xkäm ri Are' rumal qech. ¹⁵ Ri Cristo xkäm rumal kech konojel ri winaq, rech ri e k'aslik man kaka'n tä chik xa jas ri kaka'ri e are', xane are kaka'no jas ri kraj ri Cristo ri xkämik, ri xuquje' xk'astaj chkixol ri käminaqib' rumal kech. ¹⁶ Rumal ri' ri qa chomanik uj kämik chki' ri winaq man junam tä chi ruk' ri ki chomanik ri winaq ajuwächulew. Pune nab'e kanoq je' qa chomanik wa' chrij ri Cristo jas ri ki chomanik ri winaq ajuwächulew, man je' tä chi k'u qa chomanik wa' chrij ri Are' kämik. ¹⁷ Je k'u ri' ri winaq ri xa jun chik ruk' ri Cristo, je' ta ne chi xil na u wäch jumul chik. Jun chi wi ru k'aslemaal. Ri ojer u k'aslemaal xsach u wäch, kämik k'ut ronojel are k'ak' chik.

¹⁸ Ronojel wa' are ri Dios káb'anowik, ri xuya utzil chqaxol ruk' Are' rumal ri Cristo. Xuya k'u pa qa q'ab' ru tzijoxik chi kuya' keutzir ri winaq ruk' ri Are'. ¹⁹ Kel kub'ij chi rumal ri Cristo ri Dios tajin kerutzirisaj konojel ri winaq ruk' ri Are' rech man kukoj tä chi pa kuenta ri ki mak. Xuya k'u pa qa q'ab' uj ru tzijoxik ru Loq' Pixab' chke ri winaq rech keutzir ruk' ri Dios. ²⁰ Rumal ri' uj petinaq, uj u taq'o'n ri Cristo, je' ta ne chi are ri Dios tajin káb'ochi'n chiwe rumal qech uj. Kixqab'ochi'j b'a' rumal ri Cristo: ¡Chixutzir ruk' ri Dios! — kujcha'. ²¹ Ri Cristo man k'o tä jun mak xub'ano. Xa k'u rumal qech uj xb'an che rumal ri Dios chi je' ta ne ajmak, rech ri uj rumal chi xa uj jun chik ruk' ri Cristo käjkomataj na ri qanima' cho ri Dios.

6

¹ Je k'u ri' ri ix ri junam kixchakun quk' chupatänixik ri Dios, kixqab'ochi'j chi nim chiwila wi ri toq'ob' ri xub'an ri Dios chiwe, miwetzelay k'u u wäch wa'. ² Kub'ij k'u ri Are' pa ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: Xinto aretaq xab'an orar pa jun q'ij ri qas utz chub'anik wa'. Pa ri q'ij ri xak'am ri nu tob'anik xinto ri xab'ij, xatinto' k'ut, —kächa'. Kämik k'ut are wa' ri utzalaj q'ij ri', kämik k'u ri' ri q'ij ri kixkowinik kiriq ru tob'anik ri Dios.

³ K'o b'a' jas mäqa'no ri xa kub'ano chi jun chik kätzaqik, rech man káb'ix tä ri man utz taj chrij ri kaka'no chupatänixik ri Dios. ⁴ Xane káqaj káqaq'alajisaj qib' pa ronojel chi uj patänil taq re ri Dios. Q'alaj wa' aretaq sib'alaj káqachajij paciencia chuch'ijik ri k'äx, ri meb'a'il, xuquje' k'ia u wäch k'äxk'ol. ⁵ Uj ch'ayom, xuquje' uj kojom pa che'. Ki walijisam kib' ri winaq chqij, xuquje' qa'nom k'äx taq chak. K'ia mul elinaq qa waram, xuquje' qa riqom numik. ⁶ Xuquje' qa q'alajisam chi uj patänil re ri Dios rumal chi ch'ajch'oj ri qa k'aslemaal, rumal chi qetam ri qas tzij, k'o qa paciencia, kaka'n utzil, xuquje' rumal chi k'o ri Loq'alaj Espíritu pa qanima', qas k'u keqaj nimalaj konojel. ⁷ Xuquje' q'alaj wa' aretaq káqatzijoj ri qas tzij, k'o k'u ru chuq'ab' ri Dios pa qanima'. Ri qanima' ri jikom ru yo'm ri Dios chqe are wa' káqakoja pa ri ch'oj ruk' ri Itzel, xuquje' che qa to'ik qib'. ⁸ K'o jutaq mul ri käyi' qa q'ij, k'o k'u jutaq mul ri xa tzel kujil wi. K'o jutaq mul ri utz qa tzijoxik káb'anik, k'o k'u jutaq mul ri xa kujyoq'ik. Xuquje' k'o jutaq mul ri káb'ix chqe chi xa uj b'anal taq tzij, k'o k'u jutaq mul ri káb'ix chqe chi káqab'ij ri qas tzij. ⁹ K'o jutaq mul

ri káb'ix chqe chi man etamtal tä qa wäch, pune gas tzij etamtal qa wäch. K'o jutaq mul ri kujopan cho ri kámikal, xaq k'u are uj k'asal na. Pune kák'ájisax qa wäch, man uj kámisam tä k'ut. ¹⁰ Pune k'o ri kuya b'is chqe, kujkikot amaq'el ronojel q'ij. Pune uj meb'a', e k'ia k'ut ri e q'inomarinaq gumal. Pune are je' ta ne chi man k'o tä ri jastaq qe, ronojel k'ut tz'aqat u wäch k'o quk'.

¹¹ Qachalal aj Corinto, qa b'im ronojel chiwe chi saqil. Qas qa q'alajisam chiwäch ix ronojel ri k'o pa qanima'. ¹² Ri uj man k'o tä chi jas ri mat qa b'im chiwe ri k'o pa qanima'. Ix k'u ri' k'o na jas ri man i b'im tä chqe ri k'o pa iwanima'. ¹³ Kixinb'ochi'j, je' jas ri kub'an jun tata' chke ri ralk'ual. Chiq'alajisaj chnuwäch ri qas k'o pa ri iwanima' je' jas ri xinb'an in iwuk' ix.

Ri apóstol Pablo kub'ij chi uj ri' ri nimalaj rachoch ri Dios

¹⁴ Mib'an iwachi'l chke winaq ri man e kojonelab' taj, mixk'uli k'u kuk'. We je ri' kib'ano, man junam tä i wäch ri' kixk'oji'k. ¿A kárachi'laj lo rib' ri jikomal ruk' ri etzelal? ¿A rachi'l lo rib' ri saqil ruk' ri q'equmal? ¡Man je' tä ri'! ¹⁵ ¿A kájunamataj lo u wäch ri Cristo ruk' ri Satanás? ¿A kájunamataj lo u wäch ri kojonel ruk' ri man kojonel taj? ¡Man je' taj! ¹⁶ ¿A kuya' lo kuk'ulaj rib' ri nimalaj rachoch Dios kuk' ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq? ¡Man kuya' taj! Ix k'u ri' ri ix nimalaj rachoch ri k'aslik Dios, je' jas ri xub'ij ri Are':

Kink'oji na kuk', kinwakat k'u na chkixol.
Kinok na che ri ki Dios,
ri e are' k'ut keb'ok na che ri nu winaq in,
—kácha'.

¹⁷ Rumal ri' xuquje' kub'ij ri Qajaw Dios:
Chixel kuk' we winaq ri',
chitasa k'u iwib' chkij.

K'o jas michapo ri áwas u chapik chiwe,
kixink'ulaj k'u na.

¹⁸ Kinok k'u na che ri i Tat,
ri ix k'ut kixok na che taq
ri nu k'ojol, nu mia'l,

—kácha ri Qajaw Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk'.

7

¹ Je k'u ri', loq'alaj taq qachalal, are wa' ri kuchi'j ri Dios chqe. Rumal ri' rajwaxik káqatas qib' chrij ronojel áwas ri kutz'iloj ri qa cuerpo, xuquje' ri qanima'. Qas qajacha ri qa k'aslemal pu q'ab' ri Dios, nim qila wi ri Are', qaxej k'u qib' chuwäch.

Ri apóstol Pablo kákkot kumal ri kojonelab' aj Corinto

² ¡Qas chujk'ol b'a' pa iwanima'! Man k'o tä ya' jun ri qa'nom k'áx che, man k'o tä jun ri mat qa'nom ri utz ruk', man k'o tä k'u jun ri qa sub'um. ³ Man kinb'ij tä wa' chiwe chub'ixik chi k'o i mak. Nu b'im k'u chiwe nab'e kanoq chi ix k'áx pa wanima'. We kujk'asi'k, junam kujk'asi'k, we k'u kujkámik, junam kujkámik. ⁴ Káku'b'i nu k'ux chiwij. Sib'alaj kinkikot iwumal. Chupam ronojel ri k'áx ri káqariqo xa sib'alaj káwalijisax ri wanima', nim k'u ri kikotemal kinna' iwumal.

⁵ Tzaretaq xujopan pa Macedonia man k'o tä jub'iq' uxlanem qa riqom, xane qa riqom k'áx pa ronojel. K'áxk'ol je ri', k'áxk'ol je wa', xuquje' xpe ch'oj kuk' nik'iaj chik. Xaq k'u qa xe'm qib'. ⁶ Are k'u ri qa Dios ri kuwalijisaj kanima' ri keb'isonik, xuwalijisaj ri qanima' uj rumal ri ropanik ri Tito. ⁷ Man xuwi tä k'u rumal ri ropanik ri are', xane xuquje' rumal chi ri ix iwalijisam ri ranima' ri are'. Ri are' xutzijoj chqe chi sib'alaj kiwaj kiwil qa

wäch. Xuquje' xub'ij chqe chi sib'alaj kixb'isonik, chi sib'alaj kixok il wumal in. Rumal k'u ri' sib'alaj xinkikot na.

⁸ Pune k'u ri wuj ri xintz'ib'aj b'ik xuya b'is chiwe, man kinb'ison tä k'u in kämik chi xintz'ib'aj wa' chiwe. We k'u xinb'ison jub'iq', man naj tä ri', rumal chi xinwilo chi man naj taj xixb'ison ix rumal ri wuj. ⁹ Kämik k'ut kinkikotik, man rumal tä rech chi xinya b'is chiwe, xane rumal chi ri b'is ri xina' xub'ano chi xik'ex ri i chomanik, xik'ex k'u ri iwanima'. Ri ix xich'ij ri b'is, je ri' chi utz xilitaj wa' cho ri Dios. Je ri' man xa tä are jun k'ax ri xqa'n uj chiwe. ¹⁰ Ri b'is ri kuch'ij jun ri utz kilitaj cho ri Dios kub'ano chi jun winaq kuk'ex ru chomanik, kuk'ex ri ranima', kuriq k'u ru tob'anik ri Dios. Man kuya' tä k'u käqab'isoy wa'. Are k'u ri b'is ri kuya ruwächulew xa kuk'am loq ri kämikal. ¹¹ Ri ix xich'ij ri b'is je ri' chi utz xilitaj wa' cho ri Dios. ¡Chiwilampe k'ut ri xuk'am loq wa' pa ri i k'aslemal! Xub'ano chi xichomaj rij ri xb'anik, xiq'alajisaj k'ut jas ri i b'anom. Xub'ano chi xpe iwoyowal che ri ajmak, xuquje' xixej iwib'. Xub'ano chi kiwaj kiwil nu wäch. Xiya k'u i tzij chuk'ajisaxik u wäch ri xb'anow ri mak. Pa ronojel wa' xiq'alajisaj chi man k'o tä i mak ix che ronojel ri xb'antajik. ¹² Je k'u ri', aretaq xintz'ib'aj b'i ri wuj chiwe, man qas tä are tajin kinchomaj ri winaq ri xmakunik, man are tä k'u ri xuriq k'ax rumal, xane are kwaj chi qas kiwetamaj chuwäch ri Dios chi sib'alaj kixok il chqe. ¹³ Rumal ri' ku'l qa k'ux kämik.

Man xuwi tä wa' ri ku'l wi qa k'ux, xane sib'alaj kujkikot na aretaq käqilo chi nim ri kikotemal ri k'o pa ranima' ri Tito. Ri ix iwonojel sib'alaj xito' rech man k'o tä b'is xuna' aretaq xk'oji iwuk'. ¹⁴ Man xaq tä k'u loq' ri xinb'ij che ri Tito chi sib'alaj kinkikot iwumal. Xane ronojel ri qa b'im chiwe ix are qas tzij, je' k'ut xuquje' ri xqab'ij chiwij che ri Tito are qas tzij. Are la' chi sib'alaj kujkikot iwumal. ¹⁵ Más ix loq' k'u na chuwäch ri Tito aretaq këna'taj che chi iwonojel ix xib'ano jas ri xixutaq wi, xuquje' chi nim xiwil wi aretaq xopan iwuk', xik'ulaj, man xib'an tä k'u nimal chuwäch. ¹⁶ Sib'alaj kinkikot na rumal chi kuya' qas käku'b'i nu k'ux chiwij.

8

Chiya ri kajwataj chke ri qachalal meb'a'ib'

¹ Kämik k'ut, qachalal, käqaj käqab'ij chiwe jas u b'anom ri nimalaj u toq'ob' ri Dios pa ki wi' ri qachalal kojonelab' pa taq ri tinimit re Macedonia. ² Ri e are', pune sib'alaj ki riqom k'ax, sib'alaj k'ut xeb'ok il rumal, nim ri kikotemal k'o pa kanima'. Pune sib'alaj e meb'a', ki yo'm k'ia sipanik ri xpe pa kanima' je' ta ne e q'inomab'. ³ Kinb'ij ri xinwilo, chi ronojel ri xekowin chuya'ik, are pa kanima' xpe wi. Man xuwi tä k'u xkiya jampa' ri xekowin che, xane xkikoj ki chuq'ab' chuya'ik jub'iq' chik. ⁴ Sib'alaj xujkib'och'i' chi käqaya chke chi ri e are' xuquje' ketob' chke ri qachalal ri k'o ki rajwaxik. ⁵ ¡Nim na ri xka'no chuwäch ri xqachomaj uj chi xekowin che! Nab'e xkijach kib' pu q'ab' ri Qajaw Dios, te k'u ri' xkijach kib' chqe uj chunimaxik ri xqab'ij chke junam jas ru rayib'al ri Dios. ⁶ Rumal ri' xqata' toq'ob' che ri Tito chi kutagej u b'anik ru chaplem loq, are ru mulixik chixol ri tob'anik ri käpe pa iwanima'. ⁷ Ri ix k'ut nim ri i b'anom pa ronojel: sib'alaj kixkojonik, sib'alaj kixna'wik keitijoj ri winaq, sib'alaj k'o iwetamb'al, sib'alaj kixok il che ronojel, xuquje' sib'alaj kujiwaj. Rumal ri' rajwaxik b'a' xuquje' chi nim chib'ana che ki to'ik ri qachalal ri k'o ki rajwaxik.

⁸ Man are tä jun taqanik wa' ri tajin kinya chiwe. Xuwi kwaj chi kiwetamaj ri tajin këka'n nik'iaj kojonelab' chik ri sib'alaj këkaj ketob'anik rech käq'alajinik we qas tzij keiwaj ix ri qachalal. ⁹ Iwetam chi k'u ix ri nimalaj

toq'ob' ri xub'an ri Qajaw Jesucristo chiwe. Ri Are' q'inom, xub'an k'u meb'a' che rib' chub'anik utzil chiwe, rech rumal ru meb'a'il ri Are' ri ix kixq'inomarik.

¹⁰ Chub'anik utzil chiwe kinya ri nu chomanik chrij ronojel wa'. Ri ix junab'ir utz xib'ano xichap loq u b'anik we utzil ri'. Man xaq tä k'u xichap u b'anik wa', xane ruk' nimalaj kikitomal xib'an wa'. ¹¹ Kämik k'ut chitajej u b'anik wa' k'ä kik'is na u wäch ruk' nimalaj kikitomal jas ri i b'anom petinaq loq. Chiya b'a' jas ri kixkowin che, jas ri k'o iwuk'. ¹² We jun winaq gas k'o ru rayib'al chuya'ik ri tob'anik, ri Dios kuk'amowaj ri' ri sipanik joropa' ri k'o ruk'. Ri Are' man kuta' tä ri man k'o tä ruk' jun.

¹³ Man are tä kwaj chi xa ix kixkanaj kan pa meb'a'il rumal ri ki to'ik nik'iaj chik. ¹⁴ Ri kwaj in are la' chi junam ri jastaq iwe k'olik. Kämik ri ix k'o ri jastaq iwe che ki to'ik nik'iaj chik chupam ri ki rajwaxik. Käpe k'u na ri q'ij aretaq k'o na ri i rajwaxik ix. Ri e are' k'ut kixkito' na ix aretaq k'o i rajwaxik. Je ri' junam ri tewhib'al kiriqo. ¹⁵ Are je wa' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri jun ri k'ia xuriqo, man xok'ow tä u wi' ri xkanaj ruk'. E k'u ri jun ri man k'ia taj xuriqo, xaq are xub'ana che," —kächa'.

Waral käqil wi jachin taq ri xetaq b'i che rachi'l ri Tito

¹⁶ Maltiox che ri Dios rumal chi xuya pa ranima' ri Tito chi sib'alaj kok il chiwe jas ri kinb'an in. ¹⁷ Ri are k'ut xunimaj jas ri xintaq wi. Rumal chi ri are' xuquje' sib'alaj kok il chiwe, are kraj käril chi na i wäch. Rumal ri' kämik pa ranima' käpe wi ri ke'k, kopan na iwuk'.

¹⁸ Junam ruk' ri Tito tajin käqataq b'i jun qachalal chik. Ri qachalal ri' sib'alaj utz kech'aw konojel ri qachalal kojonelab' chrij rumal chi sib'alaj utz u b'anom chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. ¹⁹ Man xuwi tä wa', xane xuquje' are ri are' ri xkicha' ri qachalal kojonelab' che qachi'l pa ri qa b'inem che qa to'ik pa we chak ri' ri tajin käqa'no chunimarisaxik u q'ij ri Dios xuquje' chuk'utik chi sib'alaj kixkikot chub'anik ri utzil. Wa' we chak ri' are ru ya'ik ri käpe pa ranima' jun che ki to'ik ri k'o ki rajwaxik. ²⁰ Je ri' tajin käqa'no rech man k'o tä jun kub'ij tzij chqij rumal rech we nimalaj sipanik ri' ri tajin käqamulij. ²¹ Tajin käqakoq qa chuq'ab' chub'anik ri gas taqal u b'anik, man xuwi tä chuwäch ri Dios, xane xuquje' chkiwäch ri winaq.

²² Kuk' ri e are' tajin käqataq b'i jun qachalal chik ri qilom chi sib'alaj kok il chub'anik ronojel. Kämik k'ut sib'alaj käkikotik rumal chi gas käku'b'i u k'ux chiwij. ²³ We k'o jachin jun k'o jas kuta' chrij ri Tito, chub'ij che chi are wachi'l ri junam kächakan wuk' che i patänixik ix. We k'o jun k'o jas kuta' chqij taq ri nik'iaj qachalal chik, chib'ij che chi ri e are' e taqowinaq b'i ri qachalal kojonelab', xuquje' chi käkinimarisaj u q'ij ri Cristo. ²⁴ Rumal ri', chik'utu b'a' chi gas tzij keiwaj ri e are'. Je ri' rech käketamaj konojel ri qachalal kojonelab'. Xuquje' rech ketam chi man xaq tä loq' käqab'ij chi kujkikot uj iwuk'.

9

Ri kojonelab' aj Corinto ketob' chke ri qachalal ri k'o ki rajwaxik

¹ Chrij k'u ri puaq ri kämulix che ki to'ik ri qachalal kojonelab', gas tzij chi man rajwaxik tä chi k'o na ri kintz'ib'aj b'i chiwe. ² Je ri', rumal chi wetam chik chi k'o ri utzalaj i rayinik che ki to'ik. Amaq'el k'ut kinkikot chub'ixik wa' chke ri kojonelab' aj Macedonia chi ri ix, ri ix aj Acaya, sib'alaj kiwaj kixtob'anik. Junab'ir k'ut i chaplem loq u b'anik wa'. E k'ia k'ut chke ri aj Macedonia ri sib'alaj xyaktaj kánima' rumal ri nimalaj kikitomal ri k'o pa iwanima' ix. ³ Pune je ri', e nu taqom k'u b'i ri qachalal ri' iwuk' rech gas je' kelik jas ri utz ri nu b'im chiwij chrij we tob'anik ri'. Kel kub'ij chi gas

tzij kib'an u b'anik iwib' che ki to'ik ri qachalal jas ri nu b'im kanoq. ⁴ We ne e k'o jujun aj Macedonia keb'e' wuk' in, te k'u ri' aretaq kujopanik m'aja' kimulij we tob'anik ri'. We je ri', xa kel na qa k'ixb'al uj ri' rumal chi sib'alaj qa ku'b'am qa k'ux chiwij. E ta k'u lo ri ix, za mat kel na i k'ixb'al ri? ⁵ Rumal ri' tzrajwaxik wi xinta' toq'ob' chke ri qachalal chi keopan iwuk' nab'e rech kixkito' chumulixik apan ri sipanik ri i b'im chi kiya petinaq loq. Je ri' ri sipanik ri kimulij k'o chik aretaq kujopanik, q'alaj k'ut chi xpe pa ri iwanima', man xa ta k'atatoq'ij na chiwe.

⁶ Chna'taj wa' chiwe: Jachin ri man nim taj kutiko, man nim ta' ri' ri kuyako. Jachin k'u ri nim kutiko, nim na ri' ri kuyako. ⁷ Chijujunal b'a' chiya jampa' ri k'ape pa iwanima', man ruk' ta' b'is, man xa ta k'atatoq'ix chiwe, rumal chi ri Dios loq' karil wi jachin ri kuya ruk' kikitomal. ⁸ Ri Dios kakowinik kuya ronojel u wach nimaq taq tewchib'al chiwe rech je ri' amaq'el k'o ronojel ri kajwataj chiwe, xuquje' rech sib'alaj k'o na iwe ronojel ri rajwaxik chub'anik ronojel u wach utzil. ⁹ Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: U yo'm k'ia u wach tob'anik chke ri meb'a'ib'.

Ri utzil ri kub'ano man k'o ta u k'isik, -kacha'. ¹⁰ Ri Dios ri kuya ri ija' ri katikik, ri kuya ronojel u wach ri katijik, kuya na ronojel ri kajwataj chiwe che taq ri i tiko'n, xuquje' keuk'iyisaj na rech sib'alaj kewachinik. Je ri' rech kixkowinik kib'an ronojel u wach utzil. ¹¹ Je ri' ri ix k'o na ronojel u wach q'inomal iwuk' rech kixkowinik kisipaj ri k'ape pa iwanima'. Rumal k'u qech uj ri kujk'amow b'i ri puag, ri qachalal ri kakik'am na ri sipanik ri kitaq b'ik sib'alaj k'akiya na maltioxinik che ri Dios. ¹² Je ri', rumal chi aretaq kaqaya we tob'anik ri' chke ri qachalal man xuwi taj kaqaya ri rajwaxik chke, xane rumal wa' tajin kaqa'no chi ri e are' sib'alaj k'akiya na maltioxinik che ri Dios. ¹³ Ri e are' k'akiya na u q'ij ri Dios. We tob'anik ri' kuk'ut chkiwach ri e are' chi ri ix sib'alaj kixniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri katzjiox chrij ri Cristo. Xuquje' kakinimarisaj na u q'ij ri Dios rumal ri tob'anik ri xpe pa iwanima' chke ri e are', xuquje' chke konojel. ¹⁴ Kaka'n k'u na orar pi wi', sib'alaj loq' k'ut kixkil na rumal chi q'alaj ri nimalaj u toq'ob' ri Dios ri i rigom. ¹⁵ Qamaltioxij b'a' che ri Dios ri u sipam chqe, ri sib'alaj loq', ri man k'o ta je' wi, ri man kaqariq ta tzij chumaltioxixik.

10

Ri ap'ostol Pablo kub'ij chi yo'm taqanik pu q'ab' rumal ri Qajaw Dios

¹ In wa', ri Pablo, kixinb'ochi'j rumal ri nimalaj u toq'ob' ri Cristo, xuquje' rumal ri nimalaj rutzil ranima'. Kab'ixik chi aretaq in k'o iwuk' sib'alaj man kinb'an ta nimal. Kab'ix k'ut chi aretaq man in k'o ta iwuk' ko kixinch'ab'ej b'i pa taq ri nu wuj ri kintz'ib'aj b'i chiwe. ² Kixinb'ochi'j b'a' chi aretaq kinopan iwuk', mikoj i chuq'ab' chwe rech k'ax kinch'aw chke jujun chiwe ix ri kakib'ij chi man utz ta ri kaqa'n pa ri qa k'aslemal. Kakib'ij chi xa are kaqa'no jas ri kaka'n ri winaq ajuwachulew. Kinya k'u nu tzij in chi kintak'ab'a wib' chkiwach wa' we winaq ri'. ³ Qas tzij chi ri uj xaq uj winaq. Man kujch'ojin ta k'ut jas ri winaq ajuwachulew. ⁴ Je ri', rumal chi aretaq kujch'ojinik man je' ta kujch'ojinik jas ri kech'ojin ri winaq, xane are kaqakoq ri chuq'ab' ri u yo'm ri Dios chqe chusachik u wach apachike ri kakikoj ri winaq che ki to'ik kib'. ⁵ Je ri' kujkowinik kaqasach u wach apachike tzijtal ri k'akiyak ri winaq chqij, xuquje' apachike u wach q'ateb'al ri ruk' nimal k'akikojo rech ri winaq man qas ta kaketamaj u wach ri Dios. Kaqachap na ronojel ri ki chomanik ri winaq, kaqaya k'u pu q'ab' ri Cristo rech keniman che ri Are'. ⁶ Aretaq k'ut

ri ix iwetam chik jas ri' ri qas kojoniq, kâqaya qa tzij chuk'âjisaxik ki wäch ri man keniman taj.

⁷Ri ix are keiwil ri winaq jas ri ki b'antajik. We k'o jun kuna' pa ranima' chi qas rech ri Cristo, qas kuchomaj b'a' chi jas ri are' rech ri Cristo ri uj xuquje' uj rech ri Cristo. ⁸Pune b'a' kinya jub'iq' u wi' ri taqanik ri k'o pa qa q'ab', man kink'ix taj. Yo'm k'u we taqanik ri' pa qa q'ab' rumal ri Qajaw Dios rech kâk'oji u chuq'ab' ri i kojoniq. Man are tä k'u chusachik i wäch. ⁹Man kwaj taj chi kichomaj chi xa kixinxib'ij kumal taq ri nu wuj. ¹⁰Kâb'ixik chi sib'alaj k'âx kinch'aw chiwe pa taq ri nu wuj, chi sib'alaj k'âx kâtaq ri tzij ri k'o chupam. Kâb'ix k'ut chi aretaq in k'o iwuk' man k'o tä nu chuq'ab', xuquje' ri nu tzij xa tzel kâataj. ¹¹Jachin k'u ri kâb'in wa' we tzij ri' rajwaxik kâretamaj chi jas ri kujch'aw pa taq ri qa wuj ri qa taqom b'i chiwe aretaq naj uj k'o wi, je ri' xuquje' kujch'aw na aretaq uj k'o iwuk' chwinaqil.

¹²Man kukoch' tä qanima' kâqajunamaj qib' kuk' jujun ri xa kâkiya ki q'ij chb'il kib' o kâqa'n qe jas ri kâka'n ri e are'. We winaq ri' xa ki konül kâka'no aretaq xaq e are' keb'inik chi utz ri tajin kâka'no, aretaq kâkijunamaj kib' ri jun ruk' ri jun chik. ¹³Ri uj man kâqa'n tä nimal che jachike ri man ya'tal tä chqe. Ri Dios are kâk'utuw na chqawäch jawije' rajwaxik kujtäni wi chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Are'. Are k'u yo'winaq chqe chi kujopan iwuk' ix pa Corinto.

¹⁴Rumal ri' man xujel tä chrij ri ya'tal chqe. Are ta je ri', we ta mat uj ri' ri uj k'olinaq chik iwuk'. Are k'u ri uj ri xujopan iwuk' nab'e chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo. ¹⁵Man kâqa'n tä nimal che ri chak ri ka'nom nik'iaj chik, ri je' ta ne ri uj, uj b'anowinaq wa'. Xane kâqayej chi ri ix kixkojon na más. Rumal chi we je ri' kib'ano, kujkowinik kujchakun na más chixol. Man kujel tä k'u chrij ri ya'tal wi chqe. ¹⁶Te k'u ri' kâqachomaj kujel chi na apän rech kâqatzijoj na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa taq ri nik'iaj tinimit chik ri e k'o apän jela' chiwe ix. Man kâqa'n tä k'u nimal che ri chak ri u b'anom jun chik.

¹⁷Jachin ri qas kraj kunimarisaj rib', are chunimarisaj rib' rumal ri u b'anom ri Qajaw Dios. ¹⁸Je ri', rumal chi ri winaq ri utz kilitaj wi man are tä ri' ri utz kâch'aw chrij chb'il rib', xane are ri kâyi' u q'ij rumal ri Dios.

11

Ri apóstol Pablo kâch'aw chkij ri jule' winaq ri kâka'n che kib' chi e apóstoles

¹Jkwaj ta ne in chi kinikuy na jub'iq', pune b'a' je' kinch'awik jas jun konalaj winaq' Chib'ana b'a' tog'ob', chinikuy b'a'. ²Sib'alaj kinna' k'âx pa wanima' chiwe. Are k'u ri Dios yo'winaq wa' we k'âx ri' pa wanima'. Je ri', rumal chi ri ix, ix nu yo'm chi che k'ulanem ruk' ri Cristo. Are k'u kwaj kixintak'ab'a chuwach ri Are' je' jas jun q'apoj ali ri xuwi ruk' Are' kâk'uli wi. ³Kinxej k'u wib' we ne je' kib'ano jas ri xub'an ri Eva ri xsub' rumal ri kumätz ruk' ri itzel u no'j. We ne ruk' jub'iq' kiya iwib' pa sub'ik, man ruk' tä k'u ri i chomanik, man ruk' tä ronojel iwanima' kixpatänin che ri Cristo. ⁴Ri ix k'ut sib'alaj utz kib'an che ki k'ulaxik ri winaq ri kâkitzizoj jun Jesús chik ri man junam tä ruk' ri kâqatzizoj uj chiwe. Xuquje' sib'alaj utz u k'amik jun espíritu chik kib'ano ri man junam tä ruk' ri i k'amowam chik. Xuquje' kixkojon che jun evangelio chik ri man junam tä ruk' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru tob'anik ri Dios ri qa tzizom uj chiwe. ⁵Kinchomaj k'ut chi man are tä nim na ki b'anik chnuwäch in we jule' apóstoles ri' ri man qas e apóstoles, ri ix teren chkij. ⁶Pune b'a' ri in man qas tä ruk' utzil kinch'awik, ri wetamanik k'ut man je' tä ri'. Qa k'utum k'u wa' chiwäch ix amaq'el pa ronojel ri qa'nom.

⁷ ¿A xa ta k'u lo man utz tä xinb'ano aretaq xintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe, man k'o tä jas xintoq'ij chiwe? ¡Man je' taj! Xinqasaj k'u nu q'ij in chb'il wib' chub'anik utzil chiwe, rech känimar i q'ij ix. ⁸ Xink'am puaq chke nik'iaj qachalal kojonelab' chik aretaq xintoj kumal rech kinkoj wa' che i patänixik ix. ⁹ Aretaq xink'o'iji iwuk', man k'o tä latz' xinya che jachin jun chiwe aretaq k'o nu rajwaxik. Ri xajwataj chwe are k'u xeyo'w ri qachalal ri xepe pa Macedonia. Je ri' xinchajij wib' rech man k'o tä latz' xinya chiwe. Je' k'u kintagej na u b'anik wa'. ¹⁰ Qas jikil ri wanima', je' jas ri qas tzij chrij Cristo ri wetamam, chi pa taq ri tinimit re ri Acaya man k'o tä jun ri käkowinik kesan na chwe ri kikotemal ri' ri kinna' pa ri wanima'. ¹¹ ¿Jas che je' kinb'ij wa'? ¿A xa lo man kixwaj taj? ¡Man je' tä ri! Ri Dios retam chi sib'alaj kixwaj.

¹² Ri tajin kinb'ano, kintagej k'u na u b'anik wa', rech man kinya tä chke ri nik'iaj winaq chik ri te' xinb'ij chiwe chi kaka'n ke jas ri kaka'n uj. Je ri' rech man k'o tä kaka'n wi nimal, rech man kekikot tä na jas ri kujkikot wi uj. ¹³ E are' k'u taq wa' ri xaq käkib'ij chi e apóstoles, winaq ri xaq kekisub' nik'iaj chik, ri kaka'n che kib' chi e apóstoles, chi e are' u taq'o' ri Cristo. ¹⁴ Man kajmab'al tä k'u wa', rumal chi ri Satanás kub'an che rib' chi are jun ángel re saqil. ¹⁵ Rumal ri' man kajmab'al tä ri' chi ri patänil taq re ri Satanás xuquje' kaka'n che kib' chi e b'anal taq utzil. Aretaq k'ut kape ri k'isb'al re ri ki k'aslemal we winaq ri', ri tojb'al re ri kaka'no are kok na chkij.

Ri apóstol Pablo kutzijoj ri k'äx ri u riqom rumal ru patänixik ri Dios

¹⁶ Jumul chik kinb'ij chiwe: K'o jun muchomaj chi xa in elinaq ch'uj. We k'u je wa' kichomaj, chiya b'a' chwe chi kinch'aw iwuk' je' jas jun ch'uj achi, rech ri in kuya' kinnimarisaj jub'iq' wib'. ¹⁷ Ri tajin kinb'ij chanim ri' man are tä ri Dios in taqowinaq chub'ixik, xane ruk' nu ch'ujlal tajin kinb'ij wa', je' ta ne chi qas tzij xa tajin kinnimarisaj wib'. ¹⁸ Rumal chi e k'ia ri kákinimarisaj kib' che ri jastaq rech ruwächulew, ri in xuquje' kinnimarisaj na wib'. ¹⁹ Rumal chi ri ix sib'alaj k'o ri i no'j, utz k'u kib'an che ki k'ulaxik ri winaq ri xa e ch'uj. ²⁰ Ri ix sib'alaj utz kib'an che ki k'ulaxik ri winaq ri kixkitaq che ki patänixik, ri xaq käkich'ak puaq chiwij, ri kesub'un chiwe ruk' nimal rech kaka'n ke chiwe, ri tzel kixkil wi, ri xuquje' kixkich'ay chipalaj. ²¹ Pune b'a' kink'ixik, kinb'ij chi ri uj man k'o tä ri qa k'a'nal chub'anik wa'.

Apachike k'u ri man käkixej tä wi kib' ri e are' che, ri in xuquje' man kinxej tä wib' che. Xa b'a' kinch'aw jas jun ch'uj. ²² ¿A hebreos ri e are'? Ri in xuquje' in hebreo. ¿A e winaq aj Israel ri e are'? Ri in xuquje' in aj Israel. ¿A are ri Abraham ki mam ri e are'? Ri in xuquje' are nu mam ri Abraham. ²³ ¿A e patänil taq re ri Cristo ri e are'? Ri in sib'alaj kinpatänij na ri Cristo chkiwäch ri e are', pune b'a' je' kinch'aw jas jun ch'uj aretaq je' kinb'ij wa'. Nim na ri chak nu b'anom chkiwäch ri e are', k'ia mul k'ut nu riqom ch'ayik chkiwäch ri e are', k'ia mul in kojom pa che' chkiwäch ri e are', k'ia mul k'ut tzukum nu kämisaxik kumal ri winaq. ²⁴ Job' mul xintij ri juwinaq b'elejlajuj ch'ayik kumal ri winaq aj Israel. ²⁵ Oxmul in ch'ayom ruk' che' kumal ri romanos, jumul k'ut xinb'an chab'aj. Oxmul xqaj ri barco ri in b'enaq wi chuxe' ri ja'. Jumul ri' xink'o'iji jun q'ij ruk' jun aq'ab' puwi' ri nimalaj uwoja' re ri mar. ²⁶ K'ia mul nu b'anom b'inem. Xa jub'iq' k'ut man in käminaq pa taq nimaq taq ja', xa jub'iq' man in käminaq kumal taq elaq'omab', kumal ri nu winaqil in o kumal estranjerab'. Xa jub'iq' man in käminaq pa taq tinimit, pa taq juyub', pa ri mar, xuquje' kumal ri winaq ri xaq käkib'ij chi e qachalal. ²⁷ Sib'alaj nu riqom k'äx pa taq chak ri kuya nimalaj kosik, k'ia mul k'ut elinaq nu waram. Nu riqom numik, xuquje' chaqi'j chi'. K'ia mul man k'o tä nu wa. Nu riqom k'äx rumal ri tew, man xub'an tä k'u ri watz'iaq.

²⁸ Man xuwi tä k'u wa' ri k'äx ri nu riqom, xane ronojel q'ij sib'alaj kinok il chke taq konojel ri qachalal kojonelab'. ²⁹ We k'o jachin jun ri man k'o tä u chuq'ab', kinna' wa' pa wanima' chi je' ta ne in ri' man k'o tä nu chuq'ab'. We k'o jachin jun ri xb'an che chi kätzaqik xa rumal ri kub'an jun chik, ri in kink'ixik, xuquje' käpe woyowul. ³⁰ We rajwaxik kinnimarisaj wib', kinnimarisaj na wib' rumal ri käk'utuwik chi man k'o tä nu chuq'ab'. ³¹ Ri Dios, ru Tat ri Qajaw Jesucristo, ri taqal che chi käyi' u q'ij amaq'el ronojel q'ij pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik, ri Are' retam chi qas tzij ri kinb'ij. ³² Aretaq xink'oji pa ri tinimit Damasco, ri q'atal tzij ri kätatänin che ri tat Aretas ri nim taqanel xeukoj chajinelab' chi' ri u chi' taq b'e re ri tinimit Damasco che nu k'amik b'i pa che'. ³³ Xinqasax k'u b'i pa jun chikäch ruk' jun kolob' pa jun ventana ri k'o pa ri tapya ri k'o chrij ri tinimit. Xa je ri' man xinqaj tä pa ki q'ab'.

12

Ri apóstol Pablo kutzijoj ri k'utum chuwäch rumal ri Dios

¹ Man k'o tä kuch'ak jun we kunimarisaj rib'. Pune je ri', rajwaxik wi chi kintzijon chrij ri xuk'ut ri Qajaw Jesús chnuwäch, ri xq'alajisax rumal. ² Wetam u wäch jun achi* ri kojonel che ri Cristo, xke' kajlajuj junab' wa' xk'am b'i k'ä pa ri urox kaj. Man wetam tä k'ut we xk'am b'i chwinaqil o man chwinaqil taj. Xuwi ri Dios retam. ³ Wetam k'ut chi ri achi ri' xk'am b'i chikaj. We chwinaqil xk'am b'ik o man chwinaqil taj, man wetam tä wa'. Xuwi ri Dios retam. ⁴ Xk'am k'u b'i we achi ri' pa ri je'lalaj k'olib'al "paraíso" u b'i, jawije' xeuta wi tzij ri man etamtal taj, ri man ya'tal tä che jun winaq kub'ij. ⁵ Ri in kinkowinik kinnimarisaj wib' che jun achi jas ri achi ri', ri in k'ut man kinnimarisaj tä wib', xane xaq xuwi kinnimarisaj wib' che ronojel ri käk'utuwik chi man k'o tä nu chuq'ab'. ⁶ Pune ta k'u ri in kwaj kinnimarisaj wib', man xa tä k'u jun konil ri' rumal chi xuwi are tajin kinb'ij ri qas tzij. Man kinb'an tä k'ut rech man k'o tä jun kuchomaj chi sib'alaj nim na nu b'anik chuwäch ri kärilo kinb'ano o ri kuto chi kinb'ij. ⁷ Rech man kinnimarisaj tä wib' che ri xuq'alajisaj ri Dios chnuwäch, ri sib'alaj e kajmab'al wa', xya'taj jun k'äxalaj yab'il chwe ri je' ta ne jun k'ix ri ch'ikil che ri nu cuerpo. Jun yab'il wa', ru taqom loq ri Satanás chub'anik k'äx chwe. ⁸ Oxmul nu b'ochi'm ri Dios. Xinta' che chi käresaj wa' we k'äx ri' pa ri nu cuerpo. ⁹ U b'im k'u ri Dios chwe: "Ri nu toq'ob' ri k'o pa wi' xuwi wa' ri rajwaxik chawe. Qas q'alaj k'u na ri nu chuq'ab' aretaq ri winaq man k'o tä u chuq'ab' ri are'," —xcha chwe. Rumal ri' kinkikotik chi man k'o tä nu chuq'ab', rech käq'alajin ru chuq'ab' ri Cristo pa ri nu k'aslemal. ¹⁰ Rumal ri' kinkikotik chi man k'o tä nu chuq'ab', kinkikotik pune kinyoq'ik, pune man k'o ri kajwataj chwe, pune käb'an k'äx chwe kumal ri winaq, pune kinriq k'äx'ol rumal ru patänixik ri Cristo. Je ri', rumal chi aretaq man k'o tä nu chuq'ab' are chi' kinna' chi qas k'o nu chuq'ab'.

Ri apóstol Pablo sib'alaj kok il chke ri qachalal kojonelab' aj Corinto

¹¹ Je' xinb'antaj jun ch'uj aretaq xinnimarisaj wib' chb'il wib'. Ix k'ut xinitaqchi'j chi je' kinb'ano. Are k'u ix ri' ri rajwaxik kinimarisaj nu q'ij. Man are tä k'u nim na ki b'anik chnuwäch in ri jule' taq apóstoles ri' ri i terenem ix, pune b'a' man nim tä nu b'anik in chiwäch ix. ¹² Ri chak ri xinb'an iwuk' ruk' nimalaj paciencia, are xb'antaj wa' kuk' nimaq taq k'utb'al, etal, xuquje' kajmab'al ri xk'utuwik chi qas tzij in apóstol. ¹³ Man are tä k'u nim na

* **12:2** Ri achi ri' are ri Pablo mismo.

xeinwil wi ri nik'iaj taq qachalal kojonelab' chik chiwäch ix. ¿A xa k'äx kina' ix chwe rumal chi man xinta' tä ri nu rajwaxik chiwe? We k'u are je ri', xa b'a' chisacha nu mak che ri k'äx ri xinb'an chiwe.

¹⁴ Kämik k'ut nu b'anom chi u b'anik wib' rech kinopan iwuk' churoxmul. Man kinya tä k'u latz' chiwe. Man are tä k'u kintzujukuj ri k'o iwuk', xane ix ri' ri kintzujukuj. Are k'u ri nan tat ri rajwaxik käkich'ak puaq che ki tzuqik ri kalk'ual, man are tä ri alk'ualaxelab' ri rajwaxik käkich'ak puaq che ri ki nan ki tat. ¹⁵ Ri in ruk' kikitomal kinsach na ri k'o wuk'. Kinya k'u nu tzij, kinriq na in apachike u wäch k'äx chub'anik utzil chiwe. Pune b'a' kinwilo chi aretaq sib'alaj kixwaj na, ri ix man qas tä kiniwaj in.

¹⁶ E k'o k'u jujun ri pune käkich'ob'o chi man xinya tä latz' chiwe, käkib'ij chi xa xixinsub'u rech kixqaj pa nu q'ab'. ¹⁷ ¿A xa ta k'u xixinsub' rumal jun chke ri xeintaq b'i iwuk'? ¡Man je' taj! ¹⁸ Xinta' toq'ob' che ri Tito chi kopan na iwuk', xuquje' xintaq b'i ri jun qachalal chik ruk'. ¿A xa ta k'u xixusub' ri Tito? ¿A mat qas tzij chi junam qa no'j ri uj kieb', xuquje' junam ri qanima' je', je ri'!

¹⁹ We ne ri ix kichomaj chi xa tajin käqato' qib' chiwäch. ¡Man je' tä k'u ri! Xane chuwäch ri Dios tajin kujtzijon wi pa ru b'i' ri Cristo. Loq'alaj taq qachalal, ronojel k'u wa' ri käqa'no, käqa'n wa' rech ri ix käk'oji u chuq'ab' ri i kojoniq. ²⁰ Kinok il chiwe chi aretaq kinopan iwuk' kinriqo chi man je' tä i b'anom jas ri kwaj in, xuquje' chi ri in man je' tä nu b'anik in jas ri kiwaj ix. Kinok il chiwe chi kinriq ne chi k'o ch'oj chixol, chi k'äx kina' chb'il taq iwib', chi k'o iwoyowal, chi kinriq ne chi xuwi kitzujukuj ri utz chiwe ix, man kitzujukuj tä k'u ri utz chke nik'iaj chik, chi kiyak tzijtal, chi kib'ij tzij chb'il taq iwib', chi kib'an i nimal, chi i tukim k'u iwib'. ²¹ Kinok il chiwe chi aretaq kinopan chi jumul iwuk', ri nu Dios käresaj nu k'ixb'al rumal iwech, kinoq' k'u ri' rumal chi e k'ia chiwe ri tzojer loq e makuninaq, man ki yo'm tä k'u kan u b'anik ronojel u wäch mak ri äwas u b'anik cho ri Dios xuquje' chkiwäch ri winaq, xane xaq are käka'n na jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', käka'n k'u ke ronojel u wäch etzelal jachike ri utz käkil wi.

13

Ri apóstol Pablo keupixb'aj ri kojonelab', kuya k'u b'i rutzil ki wäch

¹ Are b'a' urox mul wa' ri kinopan iwuk'. Ronojel ri kächomax rij rajwaxik kächomax wa' ruk' ri ki tzij kieb' o we ne oxib' qachalal ri käk'iq'alajisaj ri xb'anik (je' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik). ² Chke ri e makuninaq kan nab'e, xuquje' chke konojel, kämik ri naj in k'o wi, kinb'ij chi na jumul ri pixab' ri xinya chiwe aretaq xinopan iwuk' chukamul, chi we kinopan chi jumul iwuk' man kintoq'ob'isaj tä na i wäch. ³ Te k'u ri' kiwil na ri tajin kitzujukuj, chi ri Cristo, are käch'aw iwuk' rumal wech in. Ri Cristo k'ut man are tä jun winaq ri man k'o tä u chuq'ab' aretaq käch'aw iwuk', xane ri Are' kuk'ut na ru chuq'ab' chixol. ⁴ Pune qas tzij chi ri Cristo xkämisax cho ri cruz je' ta ne chi man k'o tä u chuq'ab', k'asal ri Are' kämik rumal ru chuq'ab' ri Dios. Ri uj xuquje', pune ta ne man k'o tä qa chuq'ab' junam jas ru b'anik ri Cristo, uj k'asal k'ut junam ruk' ri Are' rumal ru chuq'ab' ri Dios rech kujkowinik kujpatänin chiwe ix.

⁵ Chichomaj b'a' pa ri iwanima' we qas ix kojoniq che ri Cristo. Qas china' iwib' jas ri i b'anik. ¿A mat kich'ob'o chi ri Jesucristo k'o pa ri iwanima', o we ne xaq kib'ij chi ix kojoniq? ⁶ Kwaj k'ut chi kiwetamaj chi ri uj man xaq tä käqab'ij chi uj kojoniq. ⁷ Käqa'n k'u orar pi wi' cho ri Dios rech ri ix man kib'an tä ri man utz taj. Man are tä k'u käqaj kujilitajik chi ri uj k'o qa no'j, xane xaq are käqaj chi ri ix kib'an ri qas utz, pune käb'ixik chi xa

man k'o tä qa no'j uj. ⁸ Man k'o tä k'u jas kujkownik käqa'n chrij ri qas tzij, xane xuwi are käqato' u wi' ri qas tzij. ⁹ Rumal ri' ri uj kujkikotik aretaq man k'o tä qa chuq'ab', rech ri ix käk'o'ji i chuq'ab'. Käqataqej k'u u b'anik orar pi wi' rech qas je' kixel na jas ri kraj ri Dios. ¹⁰ Kintz'ib'aj k'u b'i we wuj ri' chiwe mäjoq kinopan iwuk', rech aretaq kinopanik man rajwaxik taj kinyajan chiwe aretaq kinkoj ri taqanik ri k'o pa nu q'ab'. Are taqanik wa' ru yo'm ri Qajaw Dios chwe chuya'ik u chuq'ab' ri i kōjonik, man are tä chusachik i wäch ix.

¹¹ ;Ch'ab'ej chik, qachalal! Chuk'isb'al ronojel kinb'ij chiwe chi chikojo i chuq'ab' rech qas je' kixel na jas ri kraj ri Dios, chiku'b'isala i k'ux, xa jun chixchomanoq, k'ol utzil chixol. We je ri' kib'ano, ri Dios ri kuya uxlanem che ri iwanima', ri xuquje' sib'alaj kixraj, käk'o'ji na iwuk'. ¹² Chiyala rutzil i wäch chijujunal. Chitz'umaj iwib' chuwäch ri Dios chuk'utik chi kiwaj iwib'. ¹³ Konojel ri qachalal kojonelab' käkiya b'i rutzil i wäch.

¹⁴ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch. Chk'ol ta na ri rutzil ranima' ri Dios iwuk', chku'b'isax ta k'u i k'ux iwonojel rumal ri Loq'alaj Espiritu ri k'o iwuk' amaq'el ronojel q'ij. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ GALACIA

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Galacia

¹ In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Man in kojom tä kumal winaq, man in taqom tä kumal winaq, xane rumal ri Jesucristo, xuquje' rumal ri Dios qa Tat ri xk'astajisan ri Jesucristo chkixol ri kâminaqib'. ² Ri in, wachi'l konojel ri qachalal ri e k'o wuk', kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix, ix ri' ri qachalal kojonelab' ri ix k'o pa taq ri tinimit re Galacia. ³ Are ta b'a' ri Dios qa Tat, xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'. ⁴ Ri Qajaw Jesucristo xujach rib' rech kâkâmisax rumal qech chutojik ri qa mak, che qa torik pu q'ab' we uwächulew ri' re etzelal. Je' xub'an wa' rumal chi are wa' u rayib'al ri Dios qa Tat. ⁵ ¡Chnmarisax ta b'a' u q'ij ri Dios kâmik, xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na! Amén.

Rajwaxik chi xa jun u wäch ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio kâtzijoxik

⁶ Sib'alaj kinkajmaj wa' chi chanim tajin kiya kan ri Dios, ri xixusik'ij rumal ri toq'ob' ri xub'an Cristo chqe, tajin k'u kitagej u tzijoxik jun "evangelio" chik ri jun chi wi. ⁷ Man kinb'ij taj chi qas tzij k'o chi jun qas "evangelio" chik, xane xa e k'o jujun ri kixkisacho. E are' kâkaj kâkik'ex ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo. ⁸ Pune ta ne jun chqe uj, we ne jun ângel ri kâpe chikaj ri kutzijoj chiwe jun evangelio chik ri man junam tä ruk' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri qa tzijom uj chiwe, kâq'at ta na tzij puwi' rumal ri Dios chi kâk'âjisax u wäch ri are'. ⁹ Jas ri qa b'im nab'e, xuquje' kâmik kinb'ij chi jumul: We k'o jun kutzijoj jun evangelio chik chiwe ri man junam tä ruk' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri ix kojoninaq wi, kâq'at na tzij puwi' rumal ri Dios chi kâk'âjisax u wäch ri are'.

¹⁰ ¿A are lo kwaj chi utz kinil wi kumal ri winaq chi je' kinb'ij wa? ¡Man are taj! Ri kwaj in are la' chi utz kinil wi rumal ri Dios. ¡We ta qas tzij wa' chi are kwaj chi nim kinil wi kumal ri winaq, man in tä b'a' jun qas patânil re ri Cristo!

Ri apóstol Pablo kutzijoj ri xub'ano aretaq xok che apóstol

¹¹ Chiwetamaj b'a', qachalal, chi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kintzijoj chiwe, man are tä ki chomanik winaq. ¹² Man xa tä jun winaq xyo'w wa' chwe, man xa tä xintijox che rumal jachin jun, xane are ri Jesucristo xq'alajisan wa' chnuwäch.

¹³ Ri ix i tom jas je' ri xinb'an pa ri nu k'aslemal nab'e kanoq, aretaq xintagej na ri e kojoninaq wi ri winaq aj Israel. Iwetam chi sib'alaj xinb'an k'âx chke ri winaq ri e rech ri Dios, e are k'u wa' ri qachalal kojonelab'. Are ta xwaj xinsach ki wäch. ¹⁴ Aretaq xintagej na ri e kojoninaq wi ri winaq aj Israel, ri in k'o na más nu no'j chrij wa' we kojonik ri' chkiwäch k'ia chke ri nu winaqil ri junam ki junab' wuk' pa taq ri q'ij ri'. Je ri', rumal chi sib'alaj xinkoj nu chuq'ab' in chub'anik ri ki naq'atisam wi kib' ri nu mam ojer. ¹⁵ Are k'u ri Dios xinucha' tzaretaq mäjoq kil nu wäch, xinusik'ij chupatânixik rumal chi xutoq'ob'isaj nu wäch. ¹⁶ Aretaq xuchomaj chi utz je' kub'ano, xub'ano chi kinwetamaj u wäch ri u K'ojol pa wanima', rech kintzijoj ru Loq' Pixab' chrij ru tob'anik ri Are' chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Aretaq je'

xb'antaj wa', man xinta' tä u no'j jachin jun winaq chik. ¹⁷ Man xine' tä pa Jerusalén chuta'ik ki no'j ri xeb'ok che taq apóstoles nab'e chnuwäch in, xane chanim xine' pa Arabia, te k'u ri' xintzelej chi jumul pa ri tinimit Damasco.

¹⁸ Ok'owinaq chi oxib' junab', te k'u ri' xine' pa ri tinimit Jerusalén. Are chi' xinwetamaj u wäch ri Pedro, olajuj q'ij k'ut xink'o'ji na ruk' ri are'. ¹⁹ Man k'o' tä k'u jun apóstol chik xinwil u wäch chila', xane xuwi ri Jacobo ru chaq' ri Qajaw Jesús.* ²⁰ Kinjikib'a' u b'ixik cho ri Dios chi ri tajin kintz'ib'aj b'i chiwe are ri qas tzij.

²¹ Aretaq xinel b'i pa Jerusalén, xine' pa taq ri juyub' re Siria xuquje' re Cilicia. ²² Man etamtal tä k'u nu wäch kumal ri qachalal kojonelab' che ri Cristo ri e k'o pa taq ri tinimit re Judea pa taq ri q'ij ri'. ²³ Ri e are' xuwi ki tom u tzijol: "Ri achi ri xub'an k'äx chqe nab'e, kämik kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri kojonik ri xraj xusach u wäch nab'e," —xecha ri'. ²⁴ Xkiya k'u u q'ij ri Dios rumal wech in.

2

Ri apóstol Pablo kāk'ulax kumal ri nik'iaj apóstoles chik

¹ Ok'owinaq chi kajlajuj junab', te k'u ri' xine' chi jumul pa ri tinimit Jerusalén, wachi'l ri Bernabé. Xuquje' xink'am b'i ri Tito wuk'. ² Xine' pa Jerusalén rumal chi ri Dios xuk'ut chnuwäch chi rajwaxik kine' jela'. Chila' pa Jerusalén xeintzijob'ej ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' pa ki tukiel wi, xink'ut k'u ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch jas ri kintzijoj in chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Je wa' xinb'ano rech kākilo chi man xaq tä loq' ri chak nu b'anom o ri kinb'an na chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios. ³ Utz b'a' xkita ri xinb'ij! Che ri Tito ri k'o wuk' man xkikoj tä ki chuq'ab' chub'ixik chi rajwaxik kok retal ri ojer trato che ru cuerpo, pune ri are' man aj Israel taj. ⁴ E k'o k'u jujun ri kākā'n che kib' chi e kojonelab' ri xaq chk'uyal xeb'ok chqaxol. Are ta xkaj chi xok retal ri ojer trato che ri Tito. Ri e are' xeb'ok chqaxol xaq che rilik jas kāqa'n uj, ri uj tzoqopital chi rumal ri Cristo pu q'ab' ri ojer Pixab'. Are k'u kākaj chi kujq'ax chi jumul pu q'ab' wa'. ⁵ Man jub'iq' tä xqaya qib' pa sub'ik chke, rech ri ix kuya' kitaqej ri Qas Tzij re ri Evangelio.

⁶ Ri tata'ib' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' ri e k'o pa Jerusalén, man k'o tä jun tijonik chik ri xkiya chwe in. Ri e are', pune nimaq ki b'anik, man k'o tä we in chke. Ri Dios k'ut xaq junam keril wi konojel ri winaq. ⁷ Man k'o tä jun tijonik chik ri xkiya chwe, xane xkich'ob'o chi qas tzij yo'm pa nu q'ab' ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj, je' jas ri Pedro yo'm pu q'ab' ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq aj Israel. ⁸ Are k'u ri Dios ri xtaqow b'i ri Pedro rech kok che apóstol chkixol ri winaq aj Israel, are ri Are' xintaqow b'i in xuquje' rech kinok che apóstol chkixol ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj.

⁹ Ri Jacobo, ri Pedro, ri Juan, ri ki nimaqil ri qachalal kojonelab', aretaq xkich'ob'o chi qas tzij ri Dios u yo'm wa' pa nu q'ab' we chak ri' ri nim u b'anik, xkichap ri qa q'ab', ri in wachi'l ri Bernabé, chuk'utik chi kujkaj, xuquje' chuk'utik chi utz kākilo chi ri uj kāqatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Are k'u ri e are' kākitzijoj na wa' we Evangelio ri' chke ri winaq aj Israel. ¹⁰ Xuwi xkib'ij chi rajwaxik kena'taj ri meb'a'ib' chqe. Are k'u wa' xuquje' ri nu kojom nu chuq'ab' chub'anik.

Ri apóstol Pablo kuyaj ri apóstol Pedro pa ri tinimit Antioquía

* **1:19** Ri Jacobo ri' are k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' pa Jerusalén.

¹¹ Aretaq k'ut xopan ri Pedro pa Antioquía, xajwataj na chi xinyaj chkiwäch konojel rumal chi qas tzij man utz tä ri tajin kub'ano. ¹² Ri are' käwi' kuk' ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj. Aretaq xeopan jujun winaq aj Israel ri e taqom b'i rumal ri Jacobo, ri apóstol Pedro xutas rib' chkiy ri nik'iaj winaq, man xwi' tä chi kuk'. Je' xub'an rumal chi xuxej rib' chkiwäch ri winaq aj Israel ri e naq'atalik chi kok retal ri ojer trato che ri ki cuerpo.* ¹³ Xuquje' ri nik'iaj kojonelab' chik aj Israel xka'n ke ri xub'an ri Pedro, xaq kieb' chi ki wäch xka'no. Xuquje' ne ri Bernabé xuta ri xkib'ij, xub'an re ri xka'n ri e are'. ¹⁴ Aretaq k'ut xinwilo chi ri Pedro kuk' ri nik'iaj kojonelab' chik man qas tä utz kaka'no, chi man je' tä kaka'no jas ri kub'ij ri Qas Tzij re ri Evangelio, xinb'ij che ri Pedro chkiwäch konojel ri e k'olik: "We ri at, at ri' qas at jun winaq aj Israel, kab'an awe jas ri kaka'n ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj, ri man je' taj jas ri kaka'n ri winaq aj Israel, ¿jas che kakoj a chuq'ab' chub'ixik chke ri nik'iaj winaq chik chi kaka'n ke jas ri e naq'atal wi ri winaq aj Israel?" –xinchá che.

Waral káqil wi chi ri winaq aj Israel kákiriq na ru tob'anik ri Dios rumal ri kojoniq je' jas ri nik'iaj winaq chik

¹⁵ Ri uj, uj winaq aj Israel rumal chi je' qa b'anik wa' xil qa wäch. Ri uj, pune ta ne uj ajmakib', man uj ajmakib' taj je' jas ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj ri kepe pa nik'iaj tinimit chik. ¹⁶ Pune ta ne je ri', getam chi jun winaq man jikom tä ri ranima' ri' cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xane xuwi kájikomataj ri ranima' rumal chi kákojon che ri Jesucristo. Rumal ri' ri uj xuquje' u kojoniq che ri Jesucristo rech kájikomataj ri qanima' cho ri Dios xa rumal chi uj kojoniq che ri Cristo, man rumal tä ru b'anik ri kub'ij ri Pixab'. Man k'o tä k'u jun winaq ri kájikomataj ri ranima' cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab'.

¹⁷ We k'u aretaq káqaj chi kájikomataj ri qanima' cho ri Dios rumal ri Cristo, kel k'u chi saq chi ri uj, uj ajmakib', ¿a kel kub'ij lo ri' chi ri Cristo are káb'anow ajmakib' chqe? ¡Man je' tä k'u ri"! ¹⁸ We k'u ri in kinyak chi loq'jumul ri tijoniq ri xinsach u wäch, keintioj chi jumul ri winaq che, mak ri' ri kinb'ano. ¹⁹ Ri in k'ut, je' ta ne in káminaq chik chuwäch ri u Pixab' ri Moisés. ¡Tzare ri Pixab' xinkámisanik! Je' xink'ulmaj rech qas kink'asi na chupatánixik ri Dios. ²⁰ Je' ta ne in káminaq chik, in ripil cho ri cruz junam ruk' ri Cristo. We je ri', man in tä chik in k'aslik, xane are ri Cristo k'asal chi pa ri wanima'. Ri nu k'aslemal kámik cho we uwächulew, are wa' ri k'aslemal ri xinriqo rumal chi xinkojon che ri Cristo ru K'ojol ri Dios, ri xinraj, ri xujach rib' pa ri kámikal rumal wech. ²¹ Ri in sib'alaj nim kinwil wi chi ri Dios xutoq'ob'isaj qa wäch. Qas tzij man kwaj taj kinwetzelay wa'. We ta kuya' kájikomataj ri qanima' cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab', xaq ta b'a' loq' ri' xkámisax ri Cristo.

3

Xuwi rumal chi kujkojonik k'o ri Loq'alaj Espíritu rech ri Dios pa qanima'

¹ Ri ix, ix aj Galacia, ¡sib'alaj man kita tä tzij! ¿Jachin lo ri xub'an sub'unik chiwe, ri xixsub'uwik rech man kinimaj tä ri Qas Tzij? Aretaq xqatzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chiwe, qas utz xqa'n chuq'alajisaxik wa' chiwäch jas ri xub'an ri Jesucristo, jas ri xkámisax ri Are' cho ri cruz. ² Xuwi b'a' kwaj chi kib'ij chwe: ¿A k'o ri Loq'alaj Espíritu pa iwanima' rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés? ¡Man je' tä ri"! ¿A mat rumal chi xikoj ri

* **2:12** "Circuncisión": Chawila' ri Hechos 7:8, nota.

Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xito? ¡Je!, je ri!³ ¿A are k'u kichomaj u k'isik xaq ruk' ri i chuq'ab' ix ri xichaplej u b'anik ruk' ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu? ¡Sib'alaj b'a' man kok tä tzij ri' pa i jolom!⁴ ¿A xaq loq' i ch'ijom k'ia k'äxk'ol pa ri i k'aslemal? Kwaj b'a' chi gas tzij k'o u patän wa' chiwe.⁵ Aretaq ri Dios kuya ri Loq'alaj Espíritu chiwe xuquje' kub'an taq kajmab'al chixol, ¿jas che je' kub'an wa'? Man kub'an tä ri' xa rumal chi kib'ano jas ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xane rumal chi kita ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xuquje' kikojo.

⁶ Ri qa mam Abraham xkojon che ri Dios, rumal k'u ri' xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima' ri are'.⁷ Qas rajwaxik b'a' chi kiwetamaj chi ri gas ralk'ual ri qa mam Abraham, e are' wa' konojel ri kekojonik.⁸ Chupam ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik u b'im loq' ri Dios ojer chi kub'an na jikom che ri kanima' ri nik'iaj winaq chik ri man e aj Israel taj we kekojonik. Rumal ri' xuya u b'ixik we utzalaj tzij ri' che ri qa mam Abraham: "Ronojel ki wäch winaq ri e k'o cho ruwächulew ketewchitaj na rumal awech," —xcha che.⁹ Ri qa mam Abraham xkojonik, xuriq k'u ru tewchib'al ri Dios. Xaq je ri' konojel ri kekojonik ketewchitaj na junam jas ri xb'an che ri are'.

¹⁰ Konojel ri ki jikib'am ki k'ux chrij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, kãq'at na tzij wa' pa ki wi' rumal ri Dios chi kãk'äjisax ki wäch. Tz'ib'tal k'u pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij: "Jachin ri man kub'an tä ronojel ri tz'ib'tal chupam ri wuj re ri Pixab' amaq'el ronojel q'ij, kãk'äjisax na u wäch wa'," —kãcha'.¹¹ Qas elinaq k'u chi saq chi man k'o tä jun winaq ri kãjikomataj ri ranima' cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. Kub'ij k'u pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri winaq ri jikom ranima' cho ri Dios kuriq na ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik rumal chi kãkojonik," —kãcha ri'.¹² Are k'u ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés man kub'ij taj chi rajwaxik kãkojon jun, xane kub'ij: "Jachin ri kunimaj ronojel we Pixab' ri' kãk'oji na ri' ru k'aslemal rumal wa'," —kãcha'.

¹³ Ri Cristo xujutoro, xujuto' rech man kuya' taj kãq'at tzij pa qa wi' chi kãk'äjisax qa wäch xa rumal rech ri Pixab'. Ri Are' xuriq wa' we k'äx ri' rumal qech uj. Tz'ib'tal k'u pa ru Loq' Pixab' ri Dios, kub'ij: "Kãk'äjisax na u wäch ronojel winaq ri kãxeb'ax cho jun che'," —kãcha'.¹⁴ Je ri' xub'an ri Dios rech rumal ri Cristo Jesús kãya'taj chke ri winaq ri man aj Israel taj ri tewchib'al ri xuchi'j ri Dios che ri qa mam Abraham. Je ri' rech qonojel ri kujkojonik kãk'oji pa qanima' ri Loq'alaj Espíritu ri xuchi'j ri Dios.

Waral kãqil wi ru jalb'em rib' ri Pixab' ruk' ri tewchib'al ri xuchi'j ri Dios

¹⁵ Qachalal, qesajmpe qa no'j chrij ri kãka'n ri winaq: Aretaq jun winaq kub'an jun trato o jun testamento,* kutz'ib'aj kan ru b'i' chupam, man k'o tä k'u jun winaq chik ri kãkowinik kãturuwik, o kuya u wi'.¹⁶ Je k'u ri' ri Dios xub'ij chi kutewchij na ri qa mam Abraham xuquje' jun rachalaxik ri kil na u wäch pa taq ri q'ij ri kepe na. Man kub'ij tä ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Keutewchij na xuquje' ri rachalaxik ri kil na ki wäch," je' tä ne e k'ia ri tajin kub'ij, xane kub'ij: "Jun rachalaxik ri kil na u wäch," ri kel kub'ij wa' chi are "xa jun". Are k'u ri Cristo wa'.¹⁷ Ri kwaj kinb'ij are wa': Ri Dios xub'an jun trato ruk' ri qa mam Abraham, xujikib'a k'u u b'ixik wa'. Rumal wa' ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés ri k'ã te xpe wa' ok'owinaq chi kiejeb' cientos ruk' juwinaq lajuj junab', man kãkowin tä chusachik u wäch wa' we trato ri'. Man kãkowin tä k'u wa' kub'ano chi mat k'o chi u patän ri xuchi'j loq' ri Dios.

* 3:15 Pa ru Loq' Pixab' ri Dios xaq e junam ri kieb' tzij "trato" ruk' "testamento".

18 We ta je ri' ri kuya ri Dios chqe, Are kuya wa' xa rumal chi kujniman che ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, man xa tä b'a' are rumal chi ri Dios xuchi'j loq wa'. Ri Dios k'ut xa rumal chi xuchi'j wa' che ri qa mam Abraham, Are xusipaj wa' che.

19 We je ri', ¿jas k'u u patän ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés? Are xyi' wa' chuk'utik ri ki mak ri winaq. Xuwi k'u k'o xupatänij wa' k'ä xpe na ri Cristo ri rachalaxik ri qa mam Abraham ri xb'ixik chi kil na u wäch rumal chi che ri Are' xyi' wi ri xuchi'j ri Dios. Ri Dios k'ut xtaqan chuya'ik ri Pixab' kumal ri ángeles pu q'ab' jun ri käch'aw pa ki wi' ri winaq ruk' ri Are'. Are wa' ri qa mam Moisés. 20 Aretaq ri Dios k'o ri xuchi'j che ri qa mam Abraham, xaq xuwi che ri are' xub'ij wi wa'. Man k'o tä jun q'axal tzij xukojo, man k'o tä jun ángel, man k'o tä k'u jun winaq.†

Waral kâqil wi ru patän ri Pixab' ri xtz'ib'ax rumal ri qa mam Moisés

21 ¿A kel lo kub'ij wa' chi ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kuk'ulelaj ri xuchi'j loq ri Dios? ¡Man je' tä ri! We ta ri Pixab' ri xyi'k kâkownik kuya k'aslemal, te k'u ri' qas kâjikomataj na ri' ri qanima' cho ri Dios rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab'. 22 Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij chi konojel ri e k'o cho ruwächulew je' ta ne e tz'aptal pa che' xa rumal ri ki mak. (Kel kub'ij wa' chi e k'o pu q'ab' ri ki mak.) Je ri' rech ri winaq ri kekojon che ri Jesucristo kuya' kâyi' na chke ronojel ri xuchi'j ri Dios xa rumal ri ki kojonik.

23 Aretaq mäja' kâpe ri Jun ri kujkojon na che, je' ta ne chi uj tz'aptal pa che' rumal ri Pixab', qeye'm k'ut chi kâpe ri Are', kuk'ut rib' chqawäch. 24 Je ri' ri Pixab' are chajil qe petinaq loq chuk'amik qa b'e k'ä xpe na ri Cristo, rech aretaq kujkojon che ri Are' kâjikomataj na ri qanima' cho ri Dios. 25 Kâmik k'ut rumal chi petinaq ri Jun ri kujkojon na che, ya man uj k'o tä chi pu q'ab' ri Pixab' ri chajil qe ri xuk'am qa b'e.

26 Iwonojel k'ut, ix ralk'ual ri Dios rumal chi ix kojoninaq che ri Cristo Jesús. 27 Iwonojel ri ix b'anom i gasna' rech xa ix jun chik ruk' ri Cristo, ch'uqtal k'u iwij rumal ri Are' je' jas ri kib'ano kich'uq iwib' ruk' ri i q'u'. 28 Man nim tä u b'anik kâmik we jun winaq are aj Israel, o are jun u wäch winaq chik, we kâchakunik, k'o pu q'ab' jun u patrón o we ne man k'o tä u patrón. Man nim tä u b'anik we are achi o are ixoq, rumal chi iwonojel xa ix jun chik ruk' ri Cristo Jesús. 29 We ri ix, ix rech ri Cristo, qas tzij b'a' ri' ix rachalaxik kan ri qa mam Abraham, kiwechb'ej k'u na ru b'im ri Dios chi kuya na.

4

1 Ri kwaj kinb'ij are wa': Aretaq ri ralk'ual jun winaq k'ä ak'al na, kâyi' k'u kan rechb'al, xaq junam ri' ruk' jun chke ri patäninelab' ri e k'o pa ri ja, pune k'u are rajaw konojel ri jastaq. 2 We ak'al ri', e k'o winaq ri kechajinik, ri xuquje' keilow ri jastaq re ri are' k'ä kel na pa ki q'ab' ri chajil taq re pa ri q'ij ru b'im kan ru tat ri ak'al. 3 Je k'u ri' ri uj xuquje'. Aretaq je' ta ne uj ak'alab', uj k'o pu q'ab' ri ki taqanik ri winaq ajuwächulew, jas ri xkichomaj ri e are'. 4 Aretaq k'ut xopan ri q'ij, ri Dios xutaq loq ru K'ojol ri xil u wäch rumal jun ixoq. Are ri Are' jun aj Israel xk'iyik, xunimaj k'u ri ki Pixab' ri winaq ri'. 5 Je ri' xub'ano rech ri uj, ri uj k'o pu q'ab' ri Pixab' ri', kujtzoqopitajik, kujok k'u che ralk'ual ri Dios.

6 Chuk'utik k'ut chi ix ralk'ual chi ri Dios, ri Are' xutaq loq ri Espíritu rech ri u K'ojol pa ri iwanima'. Ri Loq'alaj Espíritu ko kuraq u chi', kub'ij: "¡Abba!"

† 3:20 Kel kub'ij wa' chi nim na u b'anik ri xuchi'j ri Dios che ri mam Abraham chuwäch ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri mam Moisés.

ri kel kub'ij: "¡Nu Tat!" —kächa'. ⁷ Rumal k'u ri' ri ix, ix ralk'ual chi ri Dios, man xaq tä ix patäninel chik. Rumal chi ix ralk'ual ri Dios, ri Are' kuya na ri iwechb'al rumal ri Cristo.

Ri apóstol Pablo kok il chke ri kojonelab'

⁸ Ri ix nab'e kanoq aretaq man qas tä iwetam u wäch ri Dios, xa i kojom iwib' che ki patänixik taq tiox ri man qas e dios taj. ⁹ Are k'u ri kämik qas iwetam chi u wäch ri Dios, o ri jikom na u b'ixik are chi ri ix qas etamtal chi i wäch rumal ri Dios. ¿Jas k'u che kiwaj kixtzelej chi jumul ruk' ri ojer taq i chomanik ri man k'o tä ki patän, ri man k'o tä käch'ak chkiq? ¿Jas k'u che kiwaj kiya chi jumul iwib' chunimaxik ri ojer taq i chomanik, je' ta ne chi ix patänil taq ke? ¹⁰ Ri ix xaq are kib'an nimaq'ij, kichajij jujun taq q'ij, jujun taq ik', jujun taq ajilab'al, xuquje' jujun taq junab'. (Kichomaj chi are wa' kub'ano chi ix utz kixil wi rumal ri Dios.) ¹¹ Kinxej wib' we ne xaq loq' in chakuninaq chixol chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹² Qachalal, kixinb'ochi'j chi kib'an iwe jas ri nu b'anom in, miya k'u iwib' pu q'ab' ri Pixab'. Ri in xuquje' nu b'anom we jas ri ix (ri man ix aj Israel taj, man ix k'o tä k'u pu q'ab' ri Pixab'). Ri ix, man k'o tä jumul i b'anom k'äx chwe. ¹³ Ri ix k'ut iwetam chi xa rumal jun yab'il xinkanaj iwuk', xintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe nab'e mul. ¹⁴ Sib'alaj k'äx k'u ri yab'il ri xinriqo. Man ruk' tä k'u ri' chi k'o k'äx chwe xiwetzelay ta nu wäch, xinipaqchij ta apanoq. Xane xinik'ulaj je' ta ne in jun ángel rech ri Dios, je' ta ne chi in, in ri' ri Jesucristo. ¹⁵ ¿Jas xib'ano chi man k'o tä chik ri kikotemal ri xina' nab'e? Kuya' kinb'ij chi qas tzij xinwilo jas ri rutzil iwanima' chwe aretaq xink'oji iwuk'. We ta xixkowinik xiwesaj ta ri' ri i waq'äch, xiya ta ri' chwe che nu to'ik. ¹⁶ ¿A xa ta k'u xinb'an nu k'ulel chiwe rumal chi xinb'ij ri qas tzij?

¹⁷ E k'o jule' winaq ri je' ta ne sib'alaj kixkaj, man utzil tä k'ut ri käkaj chiwe. Are käkaj kixkitas chqij, rech ri ix ke' iwanima' kuk' ri e are'. ¹⁸ Utz k'ut aretaq e k'o ri käkaj käk'a'n utzil chiwe ruk' ri rutzil kanima', man xuwi tä k'u aretaq in k'o iwuk', xane rajwaxik wa' amaq'el. ¹⁹ Ix, ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, jumul chik kinna' k'äx iwumal, je' jas ri k'äx ri kuriq jun yawab'ixoq. Kintaqej k'u na u ch'ijik ri k'äx ri' rech je' kixel na jas ri Cristo, qas kätäqan k'u na ri Are' pa iwanima'. ²⁰ Kwaj ta na chi in k'o iwuk' chanim ri' rech jun chi wi ri i ch'ab'exik kuya' kinb'ano. ¡Sib'alaj k'u kinok il rumal ri tajin kib'ano!

Ri kieb' u trato ri Dios kejunamax kuk' ri nan Sara rachi'l ri nan Agar ojer

²¹ Chib'ijmpe chwe, ix ri kiwaj kixk'oji pu q'ab' ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, ¿a mat k'o jumul ri xok pa i jolom jas ri kub'ij ri Pixab' ri'? ²² Tz'ib'tal chupam chi ri qa mam Abraham xek'oji kieb' u k'ojol, jun ruk' ri ajik', ri ixoq ri u kojom che patänil re, ri jun chik ruk' ri qas rixoqil ri man xaq tä patänil re. ²³ Ri ral ala ri ajik' xil u wäch ri are' je' jas ri kil u wäch apachike ak'al. Are k'u ri ral ala ri qas rixoqil ri qa mam Abraham xil u wäch ri are' rech je' kelik jas ri xuchi'j loq' ri Dios. ²⁴ Are k'u jun k'utb'al wa' chqawäch uj kämik. We kieb' ixoqib' ri' kinjunamaj kuk' kieb' trato. Ri nan Agar, ri ajik', kinjunamaj ruk' ri trato ri xub'an ri Dios ruk' ri qa mam Moisés puwi' ri nim juyub', Sinaí u b'i'. Ri winaq ri kil ki wäch chupam we trato ri', je' ta ne chi xa e kojom che patäninelab' jas ri nan Agar. ²⁵ Ri nan Agar kinjunamaj ruk' ri ojer trato ri xb'antaj chila' puwi' ri nim juyub' Sinaí ri k'o pa Arabia. Ri winaq ri e k'o pu q'ab' wa' we trato ri', e are je' jas ri ka'nom ri winaq aj Jerusalén kämik. Ri e are' kachi'l ri kalk'ual je' ta ne e kojom che patäninelab' rumal chi e k'o pu q'ab' ru Pixab' ri Moisés. ²⁶ Are k'u ri uj, uj ri' rech ri k'ak' Jerusalén

ajchikaj, man uj k'o tä chi pu q'ab' ri ojer Pixab' ri'. Are k'u ri qas qa tinimit wa'. ²⁷ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Chatkikotoq, nan, at ri'
ri man katalk'ualan taj,
ri man k'o tä awal.

Sib'alaj chatkikotoq, ko karaq a chi'
rumal ri a kikutemal,
pune man k'o tä jumul a rigom
ri k'ax ri kuriq jun yawab' ixoq.

Je ri', rumal chi kek'iar na
ri ral ri ixoq ri xjach kanoq
chuwäch ri ixoq ri k'o rachajil,

—kächa ri tz'ib'tal kanoq.

²⁸ Je k'u ri', qachalal, je' jas ri qa mam Isaac ri xuchi'j ri Dios chi kil na u wäch, je ri' ri uj, uj ri' ri ralk'ual ri Dios rumal ri xuchi'j ri Are'. ²⁹ Je' jas ri xk'ulmataj ojer, ri ala ri xil u wäch je' jas ri kil u wäch apachike ak'al kub'an k'ax che ri jun ri xil u wäch rumal ru chuq'ab' ri Espiritu rech ri Dios. Are k'u je wa' tajin käk'ulmataj kämik. ³⁰ ¿Jas k'u kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik? Kub'ij: “Chawesaj b'i ri ajik' ri kojom che patäninel rachi'l ri ral, rumal chi ri ral ri ixoq ajik' ri' man käyi' tä rechb'al junam ruk' ri ral ri ixoq ri qas k'o rachajil,” —kächa'. ³¹ Je ri', qachalal, man uj je' taj jas ri ral ri ixoq ajik' ri xaq kojom che patäninel, xane uj junam jas ri ral ri qas rixoqil ri qa mam Abraham ri man xaq tä patänil re.

5

Miya chi iwib' jumul pu q'ab' ri ojer Pixab' re ri qa mam Moisés

¹ Man uj k'o tä chi pu q'ab' ri ojer Pixab'. Ri Cristo k'ut Are xujesan pu q'ab' wa'. Chitaqej b'a' ri u b'anom ri Jesucristo chiwe. Chiwila b'a' chi miya chi iwib' jumul chik pu q'ab' ri ojer Pixab' je' ta ne chi xaq ix kojom chik che patäninelab'.

² ¡Chitampe ri kinb'ij! In wa', ri Pablo, kintzijon iwuk'. Kinb'ij chiwe chi we ri ix kiya iwib' chi kok retal ri ojer trato che ri i cuerpo jas ri kaka'n ri winaq aj Israel, man k'o tä u patän ri' chi ix kojoninaq che ri Cristo. ³ Jumul chik kwaj kinb'ij chke konojel ri achijab', chi we käkiya kib' chi kok ri retal ri ojer trato chke, tzrajwaxik wi ri' kaka'n ronojel ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. ⁴ Ix ri kikojo chi rumal ru b'anik ri kub'ij ri Pixab' käjikomataj ri iwanima' cho ri Dios, i tasom chi iwib' chrij ri Cristo. I yo'm kan ri nimalaj u toq'ob' ri Dios. ⁵ Ri uj k'ut, rumal ri Loq'alaj Espiritu qa ku'b'am qa k'ux chi ri Dios kub'an na jikom che ri qanima' rumal chi uj kojoninaq che ri Cristo. ⁶ We k'u xa uj jun chik ruk' ri Cristo Jesús, man k'o tä u patän ri' we käkoj ri retal ri ojer trato che ri qa cuerpo o we man käkoj tä ri'. Ri k'o u patän are la' chi uj kojoninaq che ri Cristo. Are k'u wa' käb'anow chqe chi qas keqaj konojel ri winaq.

⁷ Ri ix utz i b'anom petinaq loq. ¿Jachin lo ri xkojow i k'ux rech man kinimaj tä chi ri qas tzij? ⁸ Man are tä ri Dios ri xb'anow wa' rumal chi are ri Are' ri xixusik'ij rech kixk'oji ruk'. ⁹ Iwetam k'ut chi “xa ruk' jub'iq' ch'am käch'amirisax juntir ri q'or re kaxlan wa, käwalij k'u u wäch,” —kächa'. (Je ri' xuquje' ri jub'iq' tijonik ri man utz taj käretzelaj na u wäch ronojel ri utzalaj tijonik.) ¹⁰ Ri in k'ut ku'l nu k'ux chrij ri Qajaw Jesús, chi ri ix man kik'ex tä ri i chomanik. Are käk'äjisax k'u na u wäch rumal ri Dios jachin ri' ri tajin kub'ano chi käsach i k'ux, apachin ta ne ri are'.

¹¹ Ri in, qachalal, we ta xaq are tajin kintagej u tzijoxik chi rajwaxik kok ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo ri achijab', mat kätzükux u b'anik k'äx chwe in kumal ri winaq aj Israel. We ta je ri', mat tzel käkita ri winaq ri' ri u tzijoxik ru kämikal ri Cristo cho ri cruz. ¹² Jachin k'u taq ri käkikoj ki chuq'ab' chiwe rech kok ri retal ri ojer trato che ri i cuerpo, b'anom ta wi chi käkiqu'at apan ri ki cuerpo ri e are'.

¹³ Ri ix k'ut, qachalal, ix sik'im rech kixtzogopitaj pu q'ab' ri ojer Pixab'. We je ri', xuwi b'a' michomaj chi kuya' kib'an ri xaq i rayib'al ix, xane chito'la iwib' rumal chi kiwaj iwib'. ¹⁴ Je ri', rumal chi ronojel ri kub'ij ri Pixab' kub'an tz'aqat wa' rumal we taqanik ri': "Chawaj ri awach winaq jas ri at kawaj awib'," —kächa'. ¹⁵ We k'u je' kib'ano jas ri kaka'n ri tz'i' xa käkippaq' kib', chiwila b'a' iwib' chi mik'is ne iwib' pa taq ri ch'oj.

Ri qa rayib'al ri man utz taj kuk'ulelaj u wäch ri Loq'alaj Espiritu

¹⁶ Ri kwaj kinb'ij in chiwe, are wa': Chiya che ri Loq'alaj Espiritu chi kätaqan ri Are' pa ri iwanima' rech man kib'an tä ri i rayib'al ri man utz taj. ¹⁷ Ri qa rayib'al ri man utz taj kuk'ulelaj u wäch ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios. Ri Loq'alaj Espiritu k'ut kuk'ulelaj u wäch ri qa rayib'al ri man utz taj. We kieb' ri' käkik'ulelaj kib'. Rumal ri' ri ix man kixkowin taj kib'ano jachike ri kiwaj. ¹⁸ We k'u are ri Loq'alaj Espiritu kätaqan pa ri iwanima', man ix k'o tä ri' pu q'ab' ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés.

¹⁹ Q'alaj ri kaka'n ri winaq ri ki jachom kib' chub'anik xaq jas ri ki rayib'al ri e are'. Je' kaka'no jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Kaka'n k'u ri etzelal ri sib'alaj äwas u b'anik cho ri Dios xuquje' chkiwäch ri winaq. Kaka'n k'u ronojel u wäch ri man utz taj ri käkirayij, ri xa k'ixb'al u b'anik. ²⁰ Man xuwi tä wa', xane käkiqu'ijilaj taq tiox, xuquje' kaka'n itzinik. Kaka'n ki k'ulel chb'il taq kib', amaq'el k'ut käkiyak taq ch'oj. K'äx käkina' chkiq nik'iaj winaq chik, chanim käpe koyowal. Xuwi käkitzukuj ri kech ri e are', man käkichomaj tä ri kech nik'iaj chik. Man kuriq tä rib' ri ki chomanik, xane xaq käkitasala kib' chb'il taq kib'. ²¹ Xuquje' käkirayij ri kech nik'iaj winaq chik, kekämisanik, keq'ab'arik, käkiya u wi' ri käkijtjo. Xuquje' k'o nik'iaj chik ri junam ruk' wa' ri kaka'no. Kinb'ij chi k'u apan chiwe jas ri nu b'im kan nab'le, chi ri keb'anow wa' we ri' man keopan tä na ruk' ri Dios rech kätaqan ri Are' pa ki wi'.

²² Are k'u ri Loq'alaj Espiritu kub'ano chi kääqaj qib', chi qas kujkikitik, chi kuxlan na ri qanima', chi kääqachajij paciencia, chi kujch'awik, kääqa'n utzil chke nik'iaj, chi utz ri qa k'aslemal, chi jikom ri qanima', man xaq tä kieb' qa chomanik. ²³ Ri Loq'alaj Espiritu xuquje' kub'ano chi man kääqanimarisaj tä qib', chi man kääqa'n tä xa jas ri kääqaj uj. Man k'o tä k'u jun pixab' ri kub'ij chi man kuya' taj keb'an wa' we ri'. ²⁴ Ri e rech ri Cristo, je' ta ne ki ripom cho ri cruz ronojel ri ki rayinik ri man utz taj, ronojel ri man utz taj ri kraj ri kanima'. ²⁵ We yo'm ri qa k'aslemal rumal ri Loq'alaj Espiritu, qaya b'a' chi ri Are' kätaqan pa qa wi' pa ronojel ri kääqa'no.

²⁶ Man kuya' taj kääqanimarisaj qib', rumal chi we je ri' kääqa'no, xa kääqayak qoyowal chb'il taq qib'. Mäqana' k'u k'äx chrij jun kojonel chik aretaq kuriq utzil pa ru k'aslemal.

6

Rajwaxik kääqato'la qib' ri jun ruk' ri jun chik

¹ Qachalal, we k'o jun kojonel kääriqtaj pa mak, ix ri' ri qas kätaqan ri Loq'alaj Espiritu pa ri iwanima', rajwaxik kito' wa' we kojonel ri' ruk' jun utzalaj

iwanima' rech kub'an chi na ri qas utz pa ru k'aslemal. Aretaq kib'an wa', are minimarisaj b'a' iwib', xane china' pa iwanima' chi man nim tä i b'anik. Chiwila k'u iwib' chijujunal chi mixqaj ne ix pa mak xuquje'. ² Chito'la iwib' ri jun ruk' ri jun chik je' jas ri kub'an jun winaq kuto' ri rachi'l che ri reqa'n. We je' kib'an ix, kinimaj ri' ru Pixab' ri Cristo.

³ We k'o jun kuchomaj chi qas nim u b'anik, qetam chi man qas tzij tä k'u ri'. Ri winaq ri' xa tajin kusub' rib'. ⁴ Rumal ri' rajwaxik chi chiwila iwib' chijujunal jas ri i b'anom pa ri i k'aslemal. We i b'anom ri qas utz, te k'u ri' kaku'b'i na i k'ux rumal ri i b'anom ix. Man are tä kiwilo jas ri ka'nom nik'iaj chik. ⁵ Chijujunal k'ut rajwaxik kich'oqob'ej ronojel ri käpe na pa ri i k'aslemal.

⁶ Ri tajin kätijox che ru Loq' Pixab' ri Dios, rajwaxik ri' kuya jub'iq' re jas ri k'o ruk', kub'an k'u ronojel u wäch utzil che ri tajin kuya ri tijonik.

⁷ Misub' iwib'! Ri Dios man kuya tä chke ri winaq chi xa käketz'b'ej u wäch ri Are'. Ronojel k'u ri kutik jun winaq, käyak na ru wäch wa' rumal. ⁸ We jun winaq xa are kub'an ri etzelal ri k'o pa ri ranima', are je' ta ne ri tajin kutik jun itzel tiko'n ri man utz tä u wäch, kuyak k'u na ri' jun cosecha re kämikal. We k'u jun winaq are kub'ano jachike ri kraj ri Espiritu rech ri Dios, are je' ta ne chi tajin kutik jun utzalaj tiko'n ri'. Ri Loq'alaj Espiritu kub'ano chi kuyak na jun cosecha ri man käsach tä u wäch, are wa' ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ⁹ Mujkos b'a' chub'anik ri utzil. Kuriq k'u na jun q'ij ri käqayak na ru wäch ri qa'nom we man käk'istaj tä qa k'ux ruk', käqaya k'u kan u b'anik wa'. ¹⁰ Rumal ri', joropa' mul ri kujkowinik, qa'na utzil chke konojel winaq, más k'u na chke ri qach taq kojonelab'.

Ri apóstol Pablo kuya ri k'isb'al u pixb'enik, xuquje' kuya rutzil ki wäch ri kojonelab'

¹¹ Chiwilampe ri nimaq taq tz'ib' ri kinb'ano aretaq kinkoj ri nu q'ab' in chutz'ib'axik wa' we tzij ri' chiwe. ¹² Konojel ri käkikoj ki chuq'ab' chiwe rech kok ri retal ri ojer trato che ri i cuerpo, käka'n wa' xa rumal chi are käkaj chi utz keil wi kumal ri winaq, rech man k'o tä jun k'äx käb'an chke pune käkitzijoj ru kämikal ri Cristo cho ri cruz. ¹³ Xuquje' ne ri winaq ri kojom ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo, man kekowin taj käka'n ronojel ri kub'ij ri Pixab'. Are xa käkaj chi kok ri retal ri ojer trato chiwe rech käkinimarisaj kib' chiwij chub'ixik chi xekowinik xka'no chi xixniman che ri käkib'ij. ¹⁴ Are k'u ri in, man kwaj taj kinnimarisaj wib' xaq pa we wi, xane xuwi rumal ru kämikal ri Qajaw Jesucristo. Rumal k'u ru kämikal ri Are' cho ri cruz, je' ta ne käminaq chi ruwächulew chwe in, xuquje' ri in, je' ta ne in käminaq chik chuwäch ruwächulew. ¹⁵ We qas tzij xa uj jun chik ruk' ri Cristo Jesús, pune kojom retal ri ojer trato che ri qa cuerpo o man kojom taj, man are tä ri' ri nim u b'anik, xane ri qas nim u b'anik are we b'anom k'ak' taq winaq chqe rumal ri Dios. ¹⁶ Konojel b'a' ri käka'no jas ri kub'ij we taqanik ri', chub'an ta ri Dios chke chi kuxlan ri kanima', xuquje' chi kel ta u k'ux chke ri e are', xuquje' chke konojel ri qas e rech ri Are'.

¹⁷ Xuwi chi b'a' wa' we kämik, are k'u ri chuweq käb'ij man kwaj tä chik chi k'o jun kuya latz' chwe, o kub'an jun u wäch k'äx chwe, rumal chi ri yuk ri e k'o che ri nu cuerpo qas käkik'utu chi in patänil re ri Qajaw Jesús.

¹⁸ Qachalal, are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätoq'ob'isan na i wäch ix nimalaj iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ ÉFESO

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Éfeso

¹In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi are u rayib'al ri Dios. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke ri winaq ri e rech ri Dios, ri e k'o pa ri tinimit Éfeso, ri kojonelab' ri qas jikom ri kanima', ri xa e jun ruk' ri Cristo Jesús. ²Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Ri Dios uj u tewchim rumal chi xa uj jun ruk' ri Cristo

³Qaya b'a' u q'ij ri Dios, ru Tat ri Qajaw Jesucristo, rumal chi uj u tewchim. U b'anom k'ia u wäch toq'ob' chqe rumal chi xa uj jun ruk' ri Cristo. U yo'm chqe ronojel u wäch utzil ri kápe chila' chikaj. ⁴Tzojer loq uj cha'tal rumal ri Dios, uj ri uj k'o pu q'ab' ri Cristo, k'ä májoq káb'an ruwächulew rumal. Xujucha' rech ch'ajch'oj ri qanima' chuwäch ri Are', rech man k'o tä etzelal pa ri qa k'aslemal. ⁵Xa k'u rumal chi uj loq' chuwäch, rumal ri' xuchomaj loq ojer chi kujukoj che ralk'ual rumal ri Jesucristo. Pa ranima' k'ut xpe wi chi je' kub'ano, rumal chi are ru rayinik. ⁶Rumal k'u ri' kámik káqaya u q'ij ri Dios rumal ru toq'ob' ri sib'alaj nim u q'ij ri xub'an chqe. Rumal k'u we nimalaj toq'ob' ri', ri uj, xa uj jun chik ruk' ri loq'alaj u K'ojol. ⁷Ri Dios sib'alaj nim ri toq'ob' ri xub'an chqe aretaq xujutoro, xujutzogopij pu q'ab' ri Itzell! Are k'u xa rumal ru kámikal ru K'ojol chi ri Dios xkowiñik xusach ri qa mak. ⁸Sib'alaj man k'o tä k'u je' ri toq'ob' ri xub'an ri Dios chqe, xuya k'u ronojel u wäch qetamb'al, xuquje' xuya ri qa no'j. ⁹Xuq'alajisaj chqawäch jas ri k'o pa ranima' ojer, ri u chomam loq pa re wi, ri man k'o tä jun retam nab'e. ¹⁰U chomam loq chi aretaq kopan ri q'ij, kub'an na ri xuchi'j loq. Are la' chi kub'an na xa jun che ronojel, are ronojel ri k'o chila' chikaj xuquje' ri k'o cho ruwächulew, kuya k'u na pu q'ab' ri Cristo rech kátaqan ri Are' puwí'.

¹¹Tzojer loq uj cha'tal rumal ri Dios, uj ri uj k'o pu q'ab' ri Cristo rech káqariq qe ri echb'al junam ruk' ri Are'. Are ri u chomam loq chi kuya na chqe. Je wa' xub'an ri Dios ri kub'an ronojel. Are je' jas ru chomam petinaq loq, ri utz kärilo. ¹²Je ri' xub'an ri Are' rech ri uj, ri xqajikib'a ri qanima' chrij ri Cristo nab'e, káqaya na u q'ij ri Dios rech sib'alaj kánimarisax na u q'ij. ¹³Ri ix xuquje', aretaq xita ri Qas Tzij, ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xtzijox chiwe rech rumal wa' kiriq na ru tob'anik ri Dios, xixkojon che ri Cristo. Are chi' xkoj iwetal chi ix rech ri Dios ruk' ri Loq'alaj Espíritu ri xuchi'j loq nab'e. ¹⁴Aretaq ri Loq'alaj Espíritu kátaqan pa ranima' jun kojonel, are k'utb'al chi qas tzij kuya na ri Dios ronojel ri xuchi'j chke ri winaq ri e rech ri Are' aretaq qas kátz'aqat ki torik. Je ri' rech káqaya na u q'ij ri Dios, rumal chi sib'alaj nim u q'ij ri Are'.

Ri apóstol Pablo kuta' che ri Dios chi kuya ketamb'al ri kojonelab'

¹⁵Ri in xinta u tzijol chi sib'alaj kixkojon che ri Qajaw Jesús, xuquje' chi sib'alaj keiwaj konojel ri winaq ri e rech ri Dios. ¹⁶Rumal k'u ri', aretaq xinta wa', xintaqej u ya'ik maltioxinik che ri Dios iwumal. Amaq'el ronojel q'ij kixna'taj chwe, kinb'an k'u orar pi wi'. ¹⁷Je ri' kinb'ano rech ru Dios ri Qajaw Jesucristo, ri qa Tat ri sib'alaj nim u q'ij, kub'an ta na chiwe chi ri

Loq'alaj Espiritu kuya na ri i no'j, xuquje' kuq'alajisaj ri Dios chiwäch rech gas kiwetamaj na u wäch ri Are'. ¹⁸ Kinta' che ri Dios chi kuya na saqil pa ri i chomab'al rech gas kiwetamaj jas ri' ri kiku'b'a wi i k'ux ri xixusik'ij wi. Je' kinta' che rech kiwetamaj chi sib'alaj nim, sib'alaj je'lik ri kächehb'ej na konojel ri winaq ri e rech ri Are'. ¹⁹ Xuquje' kinta' wa' che ri Dios rech kiwetamaj chi sib'alaj nim ru chuq'ab' ri Are', man k'o tä k'u käjunamataj wi wa'. Are wa' ri chuq'ab' ri u yo'm chqe uj ri uj kojoniñaq che. jWa' we ri' are ri nimalaj u chuq'ab' ri gas kajmab'al! ²⁰ Qas are k'u wa' ri chuq'ab' ri xuk'ut ri Are' aretaq xuk'astajisaj ri Cristo chkixol ri käminaqib', xut'uyub'a k'u pa ru wikiäq'ab' chila' chikaj.* ²¹ Are ri Cristo, ri xyi' che chi kätaqan pa ki wi' konojel ri k'o taqanik pa ki q'ab', pune ta ne e ängeles. Xuquje' xyi' che chi kätaqan pa ki wi' konojel ri taqanelab' ri sib'alaj k'o ki chuq'ab', ri q'atal taq tzij, ri k'amal taq ki b'e ri winaq, xuquje' puwi' ronojel u wäch taqanik, man xuwi tä pa taq we q'ij ri', xane pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na. ²² Ri Dios xub'ano chi ri Cristo kätaqan puwi' nimalaj ronojel ri k'olik, xuquje' xukoj ri Are' pa ki wi' ri qachalal kojonelab' che Kajaw ri e are', junam jas ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo. ²³ Konojel ri qachalal kojonelab' e are' kenuk'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. Je ri' chi kumal ri kojonelab' ri Cristo gas tz'aqat chik. Ri Are' k'ut gas kub'an tz'aqat che ronojel ri k'olik.

2

Xa rumal ru toq'ob' ri Dios k'o ri tob'anik chqe

¹ Ri ix nab'e kanoq je' ta ne ix käminaq rumal ri iwetzalal, rumal ri i mak. Xpe k'u ri Dios, xuya ri gas k'aslemal chiwe junam ruk' ri Cristo. ² Nab'e kanoq xib'an iwe ri mak jas ri kaka'n ri winaq cho ruwächulew, xib'an k'u u rayib'al ri jun ri käb'in pa ri sutz' mayul, ri k'o u taqanik pa ki wi' ri itzel taq espíritu. Are wa' ri Itzel ri xa kub'an u rayib'al pa kanima' ri winaq ri man keniman tä che ri Dios. ³ Qonojel ri uj xuquje' je' xqa'n wa' nab'e kanoq, xqa'no jachike ri xqaj, xqanimaj ronojel ri xraj ri qanima' rech kqa'n ri man utz taj, xuquje' xqa'n apachike ri xqachomaj u b'anik. Rumal ri' nab'e kanoq are ya'tal chqe uj chi käpe ri nimalaj royowal ri Dios pa qa wi', käk'äjisax na qa wäch jas ri ya'tal chke ri nik'iaj winaq chik. ⁴ Are k'u ri Dios, rumal ri nimalaj rutzil ranima', sib'alaj xel u k'ux chqe. ⁵ Sib'alaj loq' xujrilo, pune ta ne nab'e kanoq ri uj je' ta ne uj käminaqib' chuwäch ri Dios rumal ri qa mak. Xuya chqe ri gas k'aslemal junam ruk' ri Cristo. Xa rumal ri nimalaj u toq'ob' ri Dios qa riqom ru tob'anik ri Are'. ⁶ Man xuwi tä k'u wa' ru b'anom ri Dios chqe, xane xuquje' xujuk'astajisaj junam ruk' ri Cristo Jesús, xuquje' xuya chqe chi kujtaqan junam ruk' Are' chila' chikaj. ⁷ Je ri' xub'an chqe rech pa taq ri q'ij ri kepe na kuya' kuk'utu chi sib'alaj nim ru toq'ob' pa qa wi'. Kub'an k'u na ronojel wa' ruk' ri nimalaj rutzil ranima' ri xuk'ut chqawäch rumal ri Cristo Jesús. ⁸ Xa rumal ru toq'ob' ri Dios ix to'tajinaq, rumal chi xixkojon che ri Cristo. Man rumal tä ri utzil ri i b'anom ix, xane xa u sipam ri Dios wa' chiwe. ⁹ Man are tä rumal ri utzil ri kib'ano chi ri Dios xub'an toq'ob' chiwe. Je ri' rech man k'o tä jun ri kuya' kunimarisañ rib'. ¹⁰ Ri Dios k'ut, Are xujb'anowik. Rumal ri Cristo Jesús xub'an k'ak' che ri qa k'aslemal rech kqa'n ronojel u wäch utzil. Ojer k'u wa' xuchomaj loq chi je' kqa'no.

Rumal ru kämikal ri Cristo k'o utzil chqaxol

* **1:20** Ri kät'uyi jun pu wikiäq'ab' jun nim taqanel, we are ri Dios o jachin jun ri k'o taqanik pu q'ab', kel kub'ij chi ri jun ri t'uyul pu wikiäq'ab', are käyi' nim taqanik pu q'ab' ri are' xuquje'.

¹¹ Chna'taj b'a' chiwe jas ri i b'anik nab'e. Ri ix man ix aj Israel taj, rumal k'u ri' ri winaq aj Israel ri kojom ri retal ri ojer trato chke käkib'ij chb'il kib': "Uj wa', uj rech ri circuncisión," —kecha'. * Käkib'ij k'u chiwe chi ri ix man ix jun tä kuk', man kojom tä ri retal ri ojer trato chiwe, —kecha ri'. ¹² Nab'e kanoq man ix kojoninaq tä che ri Cristo. Man ix jun tä kuk' ri winaq aj Israel. Man k'o tä iwetam chrij ri xuchi'j ri Dios chke ri winaq ri e cha'tal rumal ri Are', man k'o tä k'u iwe che ri xub'ij ri Dios pa taq ri ojer taq tratos ri xub'an kuk'. Man na'tal tä ri Dios chiwe, man k'o tä ri ku'l wi i k'ux waral cho we uwächulew. ¹³ Kämik k'ut ri ix xa ix jun ruk' ri Cristo Jesús, ix ri nab'e naj ix k'o wi che ri Dios. B'anom chiwe chi naqaj chik ix k'o wi che ri Are' kämik xa rumal ru kämikal ri Cristo. ¹⁴ Ri Cristo Are käyo'w utzil chqaxol. Xub'an xa jun tinimit chke ri kieb' tinimit, ri winaq aj Israel kachi'l ri winaq ri man e aj Israel taj. Xresaj ri q'ateb'al ri tasowinaq ki xo'l, je' ta ne jun tapya. ¹⁵ Aretaq xuya rib' pa kämikal cho ri cruz are chi' xusach u wäch ri kujk'ulelanik. Ri kujk'ulelanik are ri ki Pixab' ri winaq aj Israel ri kujutaq chub'anik k'ia jastaq. Ri Are' k'ut xuya utzil chkixol ri kieb' tinimit. Xub'an xa jun tinimit chke, jun k'ak' tinimit ri xa jun ruk' ri Cristo Jesús. ¹⁶ Rumal ru kämikal cho ri cruz xerutzirisaj ri kieb' tinimit ruk' ri Dios, xub'an chke chi xa e jun chik, xusach k'u u wäch ri ch'oj chkixol.

¹⁷ Xpe k'u ri Cristo, xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kub'ano chi k'o utzil, kub'an k'ut chi kuxlan ri kanima' konojel. Xutzijoj wa' chiwe ix ri man ix aj Israel taj ri naj xixk'o'ji wi che ri Dios nab'e, xuquje' xutzijoj wa' chke ri winaq aj Israel ri más naqaj xek'o'ji wi che. ¹⁸ Rumal k'u ri Cristo ri utz nimalaj qonojel, we uj aj Israel o man uj aj Israel taj, junam kuya' kujok cho ri Dios qa Tat xa rumal ri Espíritu rech ri Are'. ¹⁹ Rumal ri', ri ix ri man ix aj Israel taj, kämik ix ajtinimit chik, man xaq tä ix aj ke nik'iaj tinimit, man ix estranjerab' tä chik, xane ix ajtinimit junam kuk' konojel ri e rech ri Dios. Ri ix, nimalaj iwonojel ri ix, ix achalaxik chik rech ri Dios. ²⁰ Ix je' jas jun ja. Ix yakom puwi' ri tak'alib'al ri xkikoj ri apóstoles xuquje' ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Ri ab'aj ri xkoj rumal ri Dios che toq'eb'al re ri esquina rech ri ja, are ri Jesucristo. Are wa' we ab'aj ri' sib'alaj nim u b'anik. ²¹ Puwi' k'u wa' we tak'alib'al ri', ri Cristo, tajin käyak wi wa' we ja ri' rumal ri Dios. Utz k'u u b'anik tajin käb'an che ki nutik ru tz'aqatil. Rumal ri Cristo konojel ri kojonelab', je' ta ne e xan, tajin käkinuk' kib' chub'anik jun nimalaj ja ri tastalik rech chila' kuya' käq'ijilax wi ri Qajaw Jesús. ²² Ri ix xuquje', ri xa ix jun ruk' ri Cristo, tajin kinuk' iwib' kuk' ri nik'iaj kojonelab' chik chub'anik jun ja jawije' käjeqi wi na ri Dios rumal ri Loq'alaj Espíritu rech ri Are'.

3

Ri apóstol Pablo kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri winaq ri man e aj Israel taj

¹ Xa rumal wa', ri in Pablo, chanim ri' in k'o pa che' xa rumal chi xintzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Cristo Jesús chiwe ix, ri man ix aj Israel taj. Tajin k'u kinb'an orar pi wi' cho ri Dios. ² Ri ix iwetam chi wa' chi ri Dios xel u k'ux chwe, xutoq'ob'isaj nu wäch, xuya k'u pa nu q'ab' rutzijoxik ru Loq' Pixab' chiwe. ³ Ri Dios xuk'ut chnuwäch ri u chomam loq, ri man etamtal tä nab'e. Nu tz'ib'am chi k'u wa' chiwe ruk' kieb' oxib' tzij. ⁴ Aretaq kisik'ij u wäch ri xintz'ib'aj chiwe, kiwetamaj na ri' jas ru chomanaj ri Dios chrij ri Cristo ri man etamtal tä nab'e, ri te' xq'alajisax chnuwäch. ⁵ Are k'u wa', ri man xyi'

* 2:11 Che retamaxik jub'iq' na chrij ri circuncisión, chawila' Hechos 7:8, nota.

tä kan retamaxik wa' chke ri winaq ojer, kämik k'ut q'alajisam chik rumal ri Dios chkiwäch ri loq'alaj taq apóstoles, ri u taqo'n ri Are', xuquje' chkiwäch ri loq'alaj taq q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' rumal ri Espíritu rech ri Dios. ⁶ Are k'u wa' ri man etamtal taj nab'e: Rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri winaq ri man e aj Israel taj junam käkechb'ej ke ri kuya ri Dios chke ri winaq aj Israel. Xuquje' xa e jun chi kuk', käkik'am k'u na ke ri xuchi'j ri Dios rumal ri Cristo Jesús.

⁷ Pune man taqal tä chwe, xel u k'ux ri Dios chwe. Rumal ri nimalaj u toq'ob' ri Are', xuya pa nu q'ab' chi kinpatänin che, kintzijoq ru Loq' Pixab' ri Are'. Je ri' ri xub'an chwe rumal ri nimalaj u chuq'ab'. ⁸ Ri in qas man nim tä nu b'anik chuwäch apachike kojonel ri man nim tä u q'ij chkixol kojonel ri winaq ri e cha'tal rumal ri Dios. Pune ta ne je ri', ri Dios xutoq'ob'isaj nu wäch, xuya chwe chi kintzijoq chke ri winaq ri man e aj Israel taj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kub'ij ri nimaq taq utzil ri sib'alaj kajmab'al na ri kerigtaj na ruk' ri Cristo. ⁹ Yo'm k'u chwe chi kinq'alajisaj chkiwäch kojonel ri winaq ru chomam loq ri Dios ri b'anowinaq kojonel ri jastaq. Man etamtal tä k'u wa' nab'e pa ri ojer taq q'ij. ¹⁰ Je ri' xb'antajik rech kämik kumal ri qachalal kojonelab' ketamax ri k'ia u wäch u no'j, u chomab'al ri Dios. Rumal ri' kojonel ri k'o taqanik pa ki q'ab' pune ta ne e ángeles, xuquje' kojonel ri q'atal taq tzij ri k'o ki taqanik chikaj käketamaj na wa'. ¹¹ Petinaq loq ri Dios xuchomaj wa' rech je' käb'an na ri' rumal ri Cristo Jesús ri Qajaw. ¹² Rumal chi xa uj jun ruk' ri Cristo kuya' kujok cho ri Dios, man käqaxej tä qib', ku'l k'u qa k'ux chi je ri' rumal chi uj kojoni naq che ri Are'. ¹³ Rumal ri' kinb'ij chiwe chi mixb'ison rumal ri k'äx ri tajin kinriq rumal iwech. Are tajin kinriq wa' xa rech ri ix kiriq utzil, rumal chi känimar na i q'ij rumal.

Waral ri apóstol Pablo kuk'ut chqawäch nimalaj qonojel chi sib'alaj uj loq' cho ri Dios

¹⁴ Rumal k'u ri' kinxuki chub'anik orar chuwäch ru Tat ri Qajaw Jesucristo. ¹⁵ Chrij k'u ri qa Tat esam wi ki b'i' kojonel ri e k'o pa ri kaj, xuquje' ronojel achalaxik ri k'o cho ruwächulew. ¹⁶ Kinta' che ri Dios chi ruk' ri k'ialaj u wäch tewchib'al ri k'o ruk' ri Are' ri kenimarisán u q'ij, kuya ta na ri nimalaj i chuq'ab', kuwalijisaj ta k'u na ri iwanima' rumal ri Loq'alaj Espíritu. ¹⁷ Je ri' rech qas käjeqi na ri Cristo pa taq ri iwanima' rumal chi kixkojon che, rech ri ix qas jikom ri iwanima' kiwaj iwib' nimalaj iwonojel, kítaqej k'u na u b'anik wa'. ¹⁸ We je ri' kib'ano, qas kixkown na kich'ob'o junam kuk' kojonel ri kojonelab' chi ri Cristo sib'alaj kujraj, chi sib'alaj nim ri rutzil ranima' ri Are'. Man k'o tä je' wi, rumal chi sib'alaj je'lik. Man k'o tä jun chik ri junam ruk', man kuya' taj käch'ob'taj wa' qumal uj ri xa uj winaq. ¹⁹ Kwaj ta b'a' chi qas kiwetamaj ri rutzil ranima' ri Cristo ri sib'alaj nim na wa' chuwäch ronojel ri kujkownik käqachomaj. Je ri' rech are ri Dios ri qas kätaqan pa na iwanima', man k'o tä chi jun chik.

²⁰ Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Dios ri k'o nimalaj u chuq'ab' chub'anik ronojel ri käqata' che. Man xuwi tä k'u wa' ri käqata' che käkown ri Are' chub'anik, xane xuquje' käkown ri Are' chub'anik más na chuwäch ri kujkown uj käqachomaj. Rumal ri nimalaj u chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu ri k'o pa ri ranima' kub'an na ronojel wa'. ²¹ Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Dios kumal ri qachalal kojonelab' amaq'el ronojel q'ij, qumal uj nimalaj qonojel ri ya uj jun ruk' ri Cristo Jesús, man xaq xuwi tä kämik, xane xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na! Amén.

4

Ri Loq'alaj Espiritu kub'an xa jun chqe

¹ Rumal wa' in k'o pa che' rumal chi tajin kintzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Qajaw Jesús. Kixinb'ochi'j chi kib'an ri utzil ri taqal u b'anik pa ri i k'aslemal jas ri rajwaxik kaka'n ri winaq ri e sik'im rumal ri Dios je' jas ri ix. ² Minimarisaj iwib', xane kixch'awik, utz k'u iwanima' kuk' konojel. Chichajij paciencia, chisacha k'u i mak chb'il taq iwib'. Chik'utu' chi kiwaj iwib' ruk' ru to'ik ri jun ruk' ri jun chik. ³ Chikojo i chuq'ab' rech k'o utzil chixol, rech xa ix jun chik rumal ru tob'anik ri Loq'alaj Espiritu. ⁴ Xa uj jun nimalaj qonojel, xa k'u jun ri Loq'alaj Espiritu. Je ri' xuquje' are xa jun ri kaku'b'i qa k'ux chrij, ri uj sik'im wi rumal ri Dios. ⁵ Xa jun ri Qajaw k'olik, xa k'u jun ri kujkojon che, xuquje' xa jun ri qa qasna'. ⁶ Xa jun ri qa Dios k'olik, are k'u qa Tat nimalaj qonojel. Ronojel k'o pu q'ab' ri Are'. Kujukoj k'u chub'anik ronojel ri kraj ri Are', xuquje' ri Are' k'o pa qanima' nimalaj qonojel.

⁷ Yo'm chqe rumal ri Cristo jas ri kujkowin chub'anik. Are je' jas ri u chomam ri Are' pa qa wi' uj chqajujunal. ⁸ Rumal ri' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Aretaq xpaqi chikaj, xeuk'am b'i
ruk' Are' ri xeutoro,
xeuya k'u kan sipanik
chke ri winaq waral,
—kacha'.

⁹ ¿Jas kel kub'ij wa' chi xpaqi chikaj? Kel kub'ij chi nab'e xqaj b'i k'a chuxe' ri ulew ri sib'alaj naj qajinaq. ¹⁰ Ri xqaj b'i xe' ri ulew, are wa' ri xpaqi b'i sib'alaj chikaj, más jela' puwi' ronojel ri kaj chuk'utik chkiwäch konojel chi ri Are', man k'o tä k'olib'al ri mat kãriqtaq wi. ¹¹ Tzare k'ut xyo'w ri ki chak ri kojonelab' chkijujunal. Jujun xeukoj che apóstoles, jujun chik xeukoj che q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, jujun chik xuya chke chi kãkitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Nik'iaj chik xeukoj che k'amal taq ki b'e ri kojonelab', jujun chi k'ut xeukoj che ajtijab'. ¹² Je ri' xub'an chke ri kojonelab' rech e k'o ri kepatãnin che ri Dios ruk' ri kekowin chub'anik. E are wa' ri keb'anow ri chak che ki k'iyisaxik ri kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. ¹³ Je ri' rech nimalaj qonojel kãjunamataq qa wäch rumal ri qa kojoniq, qas kãqetamaj k'u na u wäch ri Cristo ru K'ojol ri Dios. Qas kãtz'aqat na ri qa chomab'al, utz kel na ri qa k'aslemal cho ri Dios, rech kujel ta na junam ruk' ri Cristo. ¹⁴ Man uj je' tä chik jas ri ak'alab' ri man xaq tä jun kek'oji wi, keb'e' je wa' je ri'. Man kãqaj tä ri' chi xaq kujk'am b'i jawije' chi' kumal nik'iaj winaq ri kek'utuw jule' taq tijoniq chik ri xaq kech achijab'. We winaq ri' xaq kãka'n sub'unik, k'o ri itzel taq ki no'j, kãkitzujukj jas kãka'no chi ri winaq kãkikoj ri ki tijoniq ri man qas tzij taj. ¹⁵ Chuk'exwäch wa' are rajwaxik chi kãqatzijoj ri qas tzij, kãqaj qib' nimalaj qonojel. Jas ri ak'alab' kek'iyik, je' rajwaxik kãqa'n uj pa ronojel. Kãtz'aqat k'u na ri qa chomab'al cho ri Dios, rech kujel ta na jas ri Cristo ri xa uj jun ruk'. Are k'u ri Are' kãtaqan pa qa wi' je' jas ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo. ¹⁶ Rumal ri Cristo utz kãka'n konojel ru tz'aqatil ru cuerpo che ki riqik kib'. Konojel kãkito'la kib', kãka'n k'u ri ki chak chkijujunal. Je ri' chkijujunal ru tz'aqatil ri cuerpo kek'iyik, konojel kãkaj kib', kãkito'la kib'. (E are wa' ri qachalal kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew.)

Waral kãqil wi ri k'ak' k'aslemal ri kuya ri Cristo chke ri kojonelab'

¹⁷ Pa ru b'i' ri Qajaw Jesús are kinb'ij wa' chiwe, kixinpixb'aj k'ut chi mib'an chi iwe jas ri kaka'n ri nik'iaj winaq chik ri man e kojoniñaq tä che ri Dios. Ri e are' xa käkichomaj u b'anik ri man k'o tä u patän. ¹⁸ Jun wi ri ki chomab'al, je' ta ne chi e sachinaq pa ri q'equm. Man k'o tä k'u ke ri k'aslemal ri kuya ri Dios rumal chi man k'o tä ketam. Ab'ajarinaq ri kanima', man kok tä k'u tzij pa ki jolom. ¹⁹ We winaq ri' man k'o tä chi ki k'ixb'al chkipalaj, ki jachom kib' chub'anik ronojel u wäch etzelal, jachike ri utz käkil wi. Ruk' sak'ajil xeqaj chub'anik ronojel u wäch mak, pune äwas u b'anik wa' cho ri Dios, xuquje' chkiwäch ri winaq. ²⁰ Ri ix k'ut man je' tä wa' ri xiwetamaj ruk' ri Cristo. ²¹ We qas xita ri xb'ix chiwe chrij ri Are', iwetam k'u ri qas tijonik. Are wa' ri tijonik chrij ri qas tzij ri käriqtaq xaq xuwi ruk' ri Cristo. ²² Mib'an chi b'a' jas ri xib'an kan ojer. Chiya kan ri ojer i k'aslemal, ronojel ri man utz taj ri ix naq'atal wi nab'e aretaq ix sachinaq rumal ru b'anik ri itzel taq i rayinik. ²³ Chiya b'a' chi käb'an k'ak' che ri iwanima', xuquje' ri i chomab'al. ²⁴ Chik'exa ri i k'aslemal je' ta ne ri kikoq jun k'ak' atz'iaq. Are wa' ri k'ak' i k'aslemal ri yo'm chiwe rumal ri Dios rumal chi are u rayib'al ri Are'. Jun k'aslemal wa' ri qas jikom, xuquje' ch'ajch'oj.

²⁵ Chiya b'a' kan u b'anik ri b'anow tzij, chib'ij ri qas tzij chb'il taq iwib' rumal chi ri uj nimalaj qonojel, uj kojonelab' ri kujnuk'uw ru cuerpo ri Cristo, kämik k'ut xa uj jun chik.

²⁶ We käpe iwoyowal, miya' chi kub'an chiwe chi kixmakunik. Chok'ow ri iwoyowal chanim, k'ä mäja' ke' ri q'ij. ²⁷ Miya che ri Itzel chi k'o jas ri käkowin chub'anik chiwe.

²⁸ Kinb'ij chke ri kaka'n ri elaq' chi mäkib'an chi wa', xane chkitzujuk i chak. Chkikojo ri ki q'ab', ri ketamb'al chub'anik jun chak rech käkich'ak ri käkitiyo, xuquje' rech k'o ri käkiaya chke ri k'o ki rajwaxik.

²⁹ Mib'ij tzij ri man utz taj, xane chikojo ri tzij ri utz kätatajik, ri ketob' chke jachin taq ri ketowik, xuquje' kuya utzil pa ri ki k'aslemal. ³⁰ Miya b'is che ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios. Are k'u ri Loq'alaj Espiritu, are ri k'utb'al chi ri ix qas tzij ix rech ri Dios, chi kätz'aaqat k'u na ri q'ij aretaq kixtor na rumal ri Are'.

³¹ Chiwesaj ronojel ri k'äx ri k'o pa taq ri iwanima', ronojel ri oyowal, ri k'a'nal, ri yajanik, ri yoq'onik, xuquje' ronojel u wäch etzelal. ³² Xane chich'ab'ej iwib' ruk' utzil, chel i k'ux chb'il taq iwib', chusachala rib' i mak chb'il taq iwib', jas ri Dios xusach i mak ix rumal ri Cristo.

5

Ri apóstol Pablo kub'ij jas ri rajwaxik pa ri ki k'aslemal ri kojonelab'

¹ Rumal chi ri ix, ix ralk'ual ri Dios, ix loq' chuwäch, rajwaxik chi kitij i chuq'ab' chub'anik iwe jas ri kub'an ri Are'. ² Chiwaj b'a' iwib' jas ri Cristo kujraj uj, xujach k'u rib' pa ri kämikal che qa k'exwäch, jas jun alaj chij ri käkämisax cho ri Dios che sipanik, ri sib'alaj je'l kuna' wi ri Are', jas ri ruxlab' ri k'ok'alaj kunab'al ri käporox chuwäch.

³ Mib'an iwe jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Mib'an apachike u wäch mak ri äwas u b'anik cho ri Dios, o chkiwäch ri winaq, mirayij k'ia u wäch jastaq ajuwächulew. Mok wa' we chomanik ri' pa ri i jolom. Man taqal tä wa' chiwe rumal chi ri ix, ix ralk'ual ri Dios. ⁴ Mikoq itzel taq tzij ri k'ixb'al ki b'ixik, mib'ij tzij ri man k'o tä ki patän, o ri tzij ri man utz taj ri yakb'al tze'. Man ya'tal tä k'u wa' chiwe, xane are utz na ri kib'ij tzij re maltioxinik che ri Dios. ⁵ Iwetam k'ut chi konojel ri je' kaka'no jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq qib', man k'o tä ki pixab', konojel ri kaka'n ri etzelal ri xa

kub'an tz'il che ri ki k'aslemal, xuquje' konojel ri kăkirayij k'ia u wăch jastaq ajuwăchulew ri e junam kuk' ri jule' winaq chik ri keq'ijilaj ri tiox ri xa e b'anom kumal winaq, wa' we winaq ri' man kuya' taj keopan ruk' ri Dios rech kătaqan ri Cristo, ri Dios pa ki wi'. ⁶ K'o b'a' jun mixsub'uwik ruk' taq tzij ri man k'o tă ki patăn. Rumlal k'u wa' kăpe na ri nimalaj royowal ri Dios pa ki wi' ri winaq ri man keniman tă che, kăk'ăjisax k'u na ki wăch ri e are'. ⁷ Mib'an b'a' iwe jas ri kăka'n wa' we winaq ri'.

⁸ Nab'e kanoq jun wi ri i chomab'al, je' ta ne chi ix sachinaq pa ri q'equm. Kămik chi k'ut ix rech ri Qajaw Jesús. Rumlal wa' i k'exom ri i chomanik, kixkowin chik kixka'yik. Je' ta ne chi xsaqirik, ix k'o chi pa ri saqil. Chib'ana b'a' jas ri taqal u b'anik kumal ri winaq ri e k'o chik pa ri saqil. ⁹ Je' jas ri q'ij kuya ri saqil, kub'an saq che ronojel, xuquje' ri ranima' jun winaq ri ya k'exom chik, kub'an ri' ri utzil, ri jikomal, ri qas tzij. ¹⁰ Chikojo i chuq'ab' che retamaxik jachike ri utz kăril wi ri Qajaw Jesús. ¹¹ Mib'an iwe ri man k'o tă u patăn, jas ri kăka'n ri winaq ri je' ta ne e sachinaq pa ri q'equm, ri jun wi ri ki chomab'al. Cheipixb'aj k'u ri winaq ri je' kăka'n wa', chiq'alajisaj chkiwăch chi man utz taj ri tajin kăka'no. ¹² K'ixb'al k'u u b'ixik chi saq ri kăka'n we winaq ri' chik'uyal. ¹³ Aretaq k'ut kesax chi saq ronojel, qas kăq'alajin na wa'. Je ri', rumal chi ri saqil kuq'alajisaj na ronojel. ¹⁴ Rumlal ri' kăb'ixik:

At ri' ri je' ta ne katwarik, chatk'astajoq,
 chatwalij chkixol ri winaq
 ri je' ta ne e kăminaqib'
 rumal ri ki mak,

ri Cristo k'ut kuya na saqil chawe,
 -kăcha'.

¹⁵ Rumlal ri' qas chiwila na jas ri kib'ano. Mib'an iwe jas ri kăka'n ri winaq ri man k'o tă ketam, xane qas kichomaj na jas kib'ano, je' jas ri kăka'n ri ajno'jab'. ¹⁶ Xaq mitzaq ri i q'ij, rumal chi k'ăx taq q'ij chik uj k'olik. ¹⁷ Man xaq tă ix kon, măsach k'u ri i chomanik, xane qas chitzukum u ch'ob'ik jas ru rayib'al ri Dios. ¹⁸ Mixq'ab'arik rumal chi xaq kixuk'am b'i wa' pa ri k'ăx. Xane chiya che ri Loq'alaj Espiritu chi kătaqan pa ri iwanima'. ¹⁹ Chitzijob'ela iwib' ruk' taq tzij ri e k'o pa taq ri salmos, ri e k'o pa taq himnos, ri kăkiya u q'ij ri Dios, xuquje' ruk' taq ronojel u wăch taq b'ix ri kuya ri Dios chiwe. jChixb'ixon che ri Dios! Chiya b'a' u q'ij ri Qajaw Jesús pa taq ri iwanima'. ²⁰ Amaq'el chimaltioxij ronojel che ri Dios qa Tat pa ru b'i' ri Qajaw Jesucristo.

Waral kăqil wi jas ri rajwaxik pa ri ki k'aslemal ri kojonelab' pa taq ri kachoch

²¹ Chixniman chb'il taq iwib' rumal chi nim kiwil wi ri Cristo.

²² Ri ixoqib' ri e k'ulan chik cheniman b'a' chke ri kachajil, junam jas ri kăka'no, keniman che ri Qajaw Jesús. ²³ Je ri', rumal chi ri achi are k'amal u b'e ri ixoq, je' jas ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo, kuk'am k'u ri qa b'e. Ri Cristo are k'o pa ki wi' konojel ri kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo waral cho we uwăchulew. Are To'l Qe nimalaj qonojel ri uj kojonelab' ri kujnuk'uw ru cuerpo. ²⁴ Je' jas ri qachalal kojonelab' keniman che ri Cristo, je ri' xuquje' ri ixoqib' ri e k'ulan chik rajwaxik keniman chke ri kachajil pa ronojel.

²⁵ Ri achijab' ri e k'ulan chik loq' chkila wi ri kixoqil je' jas ri Cristo loq' keril wi ri qachalal kojonelab', xujach k'u rib' pa ri kămilal rumal kech. ²⁶ Je ri' xub'ano rech kub'an ch'ajch'oj che ri ki k'aslemal, keutas k'ut rech keyua pu q'ab' ri Dios. Je' ta ne ruk' joron xeuch'aj wi aretaq xub'an saq che ri ki k'aslemal ruk' ru Loq' Pixab' ri Dios. ²⁷ Je ri' rech keyua ri qachalal kojonelab'

chuwäch ri Are' chb'il taq kib', sib'alaj je'l na keb'elik, ch'ajch'oj ri kanima', man k'o tä ki mak, man k'o tä jas jun u wäch etzelal, xane sib'alaj je'l ri ki k'aslemal. ²⁸ Je k'u wa' ri rajwaxik kaka'n ri achijab' ri e k'ulanik, loq' käkil ri kixoxil, jas ri kub'an jun winaq loq' käril rib'. Jachin ri loq' käril wi ri rixoxil, loq' k'u käril rib' ri are' chb'il rib'. ²⁹ Man k'o tä k'u jun winaq ri tzel käril wi ru cuerpo, xane kutzuqu, kärilij. Je k'u wa' kub'an ri Cristo chke ri qachalal kojonelab'. ³⁰ Je ri', rumal chi ri uj kujnuk'uw ru cuerpo ri Are' waral cho we uwächulew. Je' ta ne uj u ti'jal, uj u b'aqil. ³¹ Jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík: "Rumal wa' jun achi keuya kan ru nan u tat, kätuni k'u ruk' ri rixoxil. Ri kieb' ri' xa e jun chik," —kächa'. ³² Ri tajin kinb'ij sib'alaj nim u b'anik wa'. Man k'o tä jun etamaninaq wa' nab'e. Are k'u ri kinb'ij, are kinb'ij chrij ri Cristo xuquje' ri qachalal kojonelab'. ³³ Xuquje' kel kub'ij wa' chi chijujunal ix rajwaxik loq' chiwila wi ri iwixoxil jas ri kib'an che iwib'. Xuquje' b'a' ri ixox nim chrila wi ri rachajil.

6

¹ Ri ix, ak'alab', chixniman chke ri i nan i tat rumal chi ix kojoninaq che ri Qajaw Jesús. Taqal k'u wa' chi je' kib'ano. ² Ri nab'e taqanik ri kub'ij ri Dios chi k'o kuya chqe we käqanimaj are wa': "Nim cheawila wi ra nan a tat, ³ rech kariq utzil, xuquje' naj katk'asi na cho we uwächulew," —kächa ri' pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík.

⁴ Xuquje' ri ix, nan tat, xaq miyak koyowal ri iwalk'ual, xane cheipixb'aj loq pa ri ki nuch'al, chik'utu utzalaj no'j chkiwäch rech kekojon che ri Qajaw Jesús.

⁵ Ri ix, ajchakib', chixniman chke ri i patrón waral cho we uwächulew. Nim cheiwila wi junam jas ri kib'ano, kixej iwib' cho ri Dios. Mub'an kieb' ri iwanima' chub'anik ri i chak, xane chib'ana' jas ri kib'an chupatänixik ri Cristo.

⁶ Man xuwi tä utz kib'an che ki patänixik aretaq kixkilo rech utz kixkil wi, xane chich'ob'o' chi ix patänil re ri Cristo. Chib'ana ru rayib'al ri Dios ri käpe pa iwanima'. ⁷ Cheipatänij k'u ri i patrón ruk' kikitomal, man xaq tä kik'eyo. Chib'ana wa' je' ta ne are kipatänij ri Qajaw Jesús, man are tä ri winaq. ⁸ Iwetam k'ut chi ri Qajaw Jesús kuya na ru k'exel ri utzil ri kub'an jun winaq, we ri are' kub'an ru chak, k'o pu q'ab' jun patrón, o kächakun jawije' ri kraj wi, ruk' apachinoq.

⁹ Ri ix xuquje', ri ix patrón, chib'ana ri utz kuk' ri patänil taq iwe. Xaq mib'an k'äx chke. Chna'taj chiwe chi ri Kajaw ri e are' xuquje' Are ri Iwajaw ix. K'o chila' chikaj, kätaqan k'u pa qa wi' uj nimalaj qonojel. Ri Are' k'ut junam keril wi konojel ri winaq.

Waral käqil wi ronojel ri kuya ri Dios chqe, ri käqakoj pa ri ch'oj chrij ri Itzel

¹⁰ Kämik, qachalal, are chitzukuj ri i chuq'ab' ruk' ri Qajaw Jesús rech k'o iwe ri nimalaj u chuq'ab' ri Are'. ¹¹ Chikojo ri to'b'al iwib' ri kuya ri Dios, junam jas ri kikoq jun atz'iaq, rech man kixtzaq tä rumal ri sub'unik ri kub'an ri Itzel chiwe. ¹² Man uj k'o tä che ch'oj chkiq winaq, xane are chkiq itzel taq espíritus ajuwokaj ri keb'in pa ri sutz' mayul, ri k'o taqanik pa ki q'ab'. E are' ri nimaq taq q'atal taq tzij, ri nimaq taq taqanelab', ri ketaqan puwi' ruwächulew. E are' itzel taq espíritus wa' ri tajin ketaqan pa taq we q'ij ri' re q'equm. ¹³ Rumal ri' chik'ama b'a' ronojel ri to'b'al iwib' ri kuya ri Dios kämik, jas ri kub'an jun soldado kukoj ri atz'iaq re ch'ich' chuto'ik rib' pa ri ch'oj. Je ri' rech kixkowinik kito' iwib' chuwäch ri qa k'ulel pa ri k'äxalaj taq q'ij aretaq käpe ri ch'oj. Je wa ri', aretaq kok'ow ronojel ko kixjeqi na kanoq.

¹⁴ ꞑKo b'a' chixjeqeloq! Chikojo ri Qas Tzij je' ta ne chi are ri pas ri ximib'al i pam. Chib'ana ri jikomal pa ri i k'aslemal je' ta ne jun to'b'al uwo i k'ux wa' kikojo. ¹⁵ Chib'ana b'a' u b'anik iwib' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kuya utzil, je' ta ne jun chik u wäch i xajäb' ri kikojo. ¹⁶ Rajwaxik b'a' xuquje' chi sib'alaj kixkojonik, rumal chi are wa' je' ta ne jun nimalaj perepik ch'ich' ri to'b'al iwib' ri kiwuk'aj. Ruk' wa' kixkowinik kichup na ronojel ri k'iaqb'al ri kenikowik ri kuk'iaq ri Itzel chiwij. ¹⁷ Ru tob'anik ri Dios are wa' chikojo che to'b'al i jolom. Ru Loq' Pixab' ri Dios are chikojo je' ta ne are jun espada (machete) ri kuya ri Loq'alaj Espiritu chiwe. ¹⁸ Chib'ana ronojel wa' ruk' oración. Chita' ru tob'anik ri Dios, chib'ochi'j k'u ri Dios amaq'el ronojel q'ij, junam jas ri u k'amik i b'e ri kub'an ri Loq'alaj Espiritu. Rech kixkowin chub'anik wa', chixk'ask'atoq, mixej b'a' iwib'. Chitaqej k'u u b'anik oración. Chib'ana orar pa ki wi' ri winaq ri e rech ri Dios, ri kojonelab'. ¹⁹ Chib'ana orar pa nu wi' in xuquje', rech aretaq kinch'awik ri Dios kuya ru tzij pa ri wanima', man kinxej tä k'u wib' kinq'alajisaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri man etamtal tä kan nab'e. ²⁰ In taqom rumal ri Dios, in petinaq chuk'exel ri Are' rech kintzijoj ri Evangelio, pune ta ne in k'o pa che' kämik ri' xa rumal wa'. Chib'ana b'a' orar rech man kinxej tä wib' kintzijoj wa' we tzij ri' jas ri rajwaxik kinb'ano.

Ri apóstol Pablo kuya apan rutzil ki wäch ri kojonelab'

²¹ Ronojel ri nu b'anom xuquje' ri tajin kinb'ano, are ri qachalal Tíquico kub'ij na wa' chiwe. Ri are', are jun loq'alaj qachalal, utz kub'an chupatanixik ri Qajaw Jesús pa ru chak ri Are'. ²² Rumal ri' tajin kintaq b'i ri are' iwuk' rech kuq'alajisaj na ronojel chiwe. Je ri' qas kiwetamaj jas ri qa'nom uj waral, käwalijisax ta k'u na ri iwanima' ix rumal wa'.

²³ Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo käyo'w uxlanem che ri kanima' ri qachalal, kub'ano chi kākaj kib', chi qas tzij kekojonik. ²⁴ Are ta b'a' ri Dios kätöq'ob'isan ki wäch konojel ri qas kākaj ri Qajaw Jesucristo ruk' ri rutzil ranima' ri man kāk'extaj taj, are la' chi sib'alaj loq' kujril wi ri Are'. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ FILIPOS

Ri apóstol Pablo k'o pa che', kuchap u tz'ib'axik b'i jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Filipos

¹ In wa', ri Pablo, wachi'l ri Timoteo, uj patänil taq re ri Jesucristo. Käqatz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke konojel ri qachalal ri e rech ri Dios ri e k'o pa ri tinimit Filipos, ri xa e jun ruk' ri Cristo Jesús. Käqatz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix iwonojel junam kuk' ri k'amal taq i b'e, ri obispos* xuquje' ri diáconos.† ² Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo kub'an orar pa ki wi' ri kojonelab'

³ Amaq'el aretaq kixna'taj chwe, kinya maltioxinik che ri Dios. ⁴ Aretaq kinb'an orar, amaq'el kinb'ochi'j ri Dios pi wi' ix nimalaj iwonojel ruk' kikutomal. ⁵ Je ri' kinb'ano rumal chi ri ix, ix chakuninaq wuk' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio tzpa ri q'ij ri xinchap u b'anik wa' k'ä xopan na we kämik ri'. ⁶ Qas wetam in chi ri Dios ri xuchap u b'anik we qas utzil ri' pa ri iwanima' kutaqej na u b'anik wa' k'ä kopan na ri q'ij ri kätzelej loq' ri Qajaw Jesucristo. ⁷ Ya'talik chi je wa' ri nu chomanik chiwij rumal chi sib'alaj ix loq' chnuwäch in, xuquje' rumal chi junam tajin káqakochij ronojel u wäch u toq'ob' ri Dios pa qa wi'. Je ri' pune ta ne in k'o pa che', pune ta ne in k'o chkiwäch ri q'atal taq tzij chuq'alajisaxik chi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio are ri qas tzij. ⁸ Cho ri Dios k'o wi wa' chi sib'alaj kixwaj nimalaj iwonojel, je' jas ri Jesucristo kujraj uj. ⁹ Aretaq kinb'an orar pi wi' kinta' che ri Dios chi sib'alaj kiwaj na más iwib', xuquje' chi kák'oji na nimalaj i no'j, nimalaj iwetamb'al, rech kixna'w chub'anik ronojel. ¹⁰ Je ri' ri kinta' che ri Dios rech kixkowin chucha'ik jachike ri utz na u b'anik cho ri Dios. We je ri' kib'ano, utz na ri i k'aslemal, ch'ajch'oj ri', man k'o tä etzelal chupam. Aretaq k'ut käpe ri Cristo, man k'o tä mak ri' käriqtaj na chiwij. ¹¹ We je ri' kib'ano, ri Jesucristo kub'an na chi ri i k'aslemal are je' ta ne jun utzalaj jach' ri sib'alaj k'ia chomaq' taq jal keyak na chrij. Je ri' ri i k'aslemal we k'o k'ia u wäch utzil i b'anom. Känimarisax b'a' u q'ij ri Dios, käyi' k'u na u q'ij iwumal.

Ri nu k'aslemal are kinkoj na chupatänixik ri Cristo

¹² Qachalal, kwaj chi kiwetamaj chi ri k'äx ri nu riqom in, qas tob'aninaq wa' chuq'alajisaxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch ri nik'iaj winaq chik. ¹³ Je ri', rumal chi konojel ri soldados re ri nimalaj q'atb'al tzij, xuquje' ri nik'iaj winaq chik ri e k'o waral ketam chi in k'o pa che' xa rumal chi kinpätänin che ri Cristo. ¹⁴ Rumal k'u rech wa' xa jub'iq' man konojel ri qachalal ki kikib'am ki k'ux chrij ri Qajaw Jesús rech man kákixej tä chi kib', xane kákikoj ki chuq'ab' chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹⁵ Qas tzij e k'o jujun ri kákitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo xa rumal chi k'äx kákina' chwe, kákaj kákinimarisaj kib' chnuwäch. Xa ch'oj kákaj ri e are'. Jule' chik káka'n wa' ruk' utzalaj ki chomanik. ¹⁶ E k'o jujun chi ri kákitzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Cristo xa rumal chi ki tasom kib' chqij, xa k'u k'o ri kákaj ri e are' chb'il taq kib', man utz tä k'u ri ki chomanik. Xaq

* **1:1** "Obispo": Chawila' ri Tito 1:7, nota. † **1:1** "Diácono": Chawila' ri 1 Timoteo 3:8, nota.

are kākaj chi kinriq chi na nik'iaj b'is chik waral pa che'. ¹⁷ Are k'u ri jule' qachalal chik sib'alaj kinkaj, kākitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rumal chi ketam chi ri in, in k'o waral pa che' chuq'alajisaxik chi ri Evangelio are ri gas tzij. ¹⁸ ¿Jas ta k'u ne ri káb'anik? Ri in kinb'ij: Utz la' chi kätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chriy ri Cristo chkiwäch ri winaq, —kincha'. We utz ri ki chomanik, we man utz taj, ¡kinkikot k'u rumal wa', chi kätzijox ri Evangelio!

Xuquje' sib'alaj kintaqej na kikotemal. ¹⁹ Je ri', rumal chi wetam in chi utz kinel na pa ronojel, xuquje' chi kintzoqopix na. Je ri', rumal chi tajin kib'an orar pa nu wi', xuquje' rumal chi ri Loq'alaj Espiritu rech ri Qajaw Jesús kinuto na pa ronojel. ²⁰ Je ri', rech káb'antaj ri kinweyey, ri gas nu rayinik. Are la' chi man kink'ix tä che ri Cristo, xane chi kintzijoj ru b'anik ri Are' waral junam jas ri nu b'anom amaq'el, man kinxej tä wib'. Je ri' kwaj kinb'ano rech känimarisax na u q'ij ri Cristo wumal in. Je ri' we ri Dios kuya na ri nu k'aslemal, we k'u ne xa kinkämik. ²¹ Ri nu k'aslemal kämik, are kinkoj che ru patänixik ri Jesucristo. We kinkämik, man k'äx tä ri' rumal chi xa utzil kinriqo. ²² We k'u k'o na ri nu k'aslemal waral cho we uwächulew, are utz ri' rech kinkoj wa' che ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Man wetam taj jachike ri utz na u cha'ik, we are ri kinkämik, we k'u ne are ri kink'asi'k. ²³ K'äx chwe ru cha'ik jachike ri utz na. Kwaj kink'o'ji na iwuk', xuquje' kwaj kinkämik, kinel cho ruwächulew rech kinek'ol ruk' ri Cristo. ¡Are sib'alaj utz na kinwil wa'! ²⁴ Pune ta ne je ri', are utz na chiwe ix we k'o na nu k'aslemal waral, kinkanaj k'u na iwuk'. ²⁵ Wetam in chi gas tzij kinkanaj na kanoq, kink'o'ji na iwuk' cho we uwächulew che i to'ik rech kitaqej na ri i kojoniq che ri Cristo, xuquje' rech kixkikot na rumal wa'. ²⁶ Aretaq kinopan na iwuk' jumul chik, kuya' kinimarisaj na u q'ij ri Cristo Jesús rumal wech in.

²⁷ Chiwila b'a' iwib' rech ri i k'aslemal ronojel q'ij gas kuq'alajisaj chi i kojom ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rech ya'talik chi káb'ix chiwe chi ix kojoniq che ri Cristo. Je ri', we kinopan na iwuk' jela' che iwilik, we ne naj in k'o wi chiwe, kwaj kinta u tzijol chi jikom ri iwanima' chriy ri Cristo, man kub'an tä kieb' i k'ux, man k'o tä k'u ch'oj chixol. Kwaj kinta u tzijol chi ri ix junam tajin kixchakunik chutzijoxik ri Qas Tzij re ri Evangelio. ²⁸ Xuquje' kwaj chi man kixej tä iwib' chkiwäch ri winaq ri kaka'n ki k'ulel chiwe. Je ri' kiq'alajisaj chkiwäch ri e are' chi xa käsach na ki wäch. We je ri' kib'ano, man kixej tä iwib', are etal wa' chiwe rumal ri Dios chi kiriq na ru tob'anik ri Are'. ²⁹ Ya'tal k'u chiwe ix rumal ri Cristo chi kixkojon che ri Are', kixpatänin che. Man xuwi tä k'u wa', xane xuquje' chi kiriq k'äx rumal rech ri Are'. ³⁰ Ri ix, ri in, junam tajin kujchakunik, tajin kujch'ojin ruk' ri Itzel. Iwilom ix petinaq loq'jas ri nu b'anom, nu tijom nu chuq'ab' kinchakunik, kinch'ojinik. Kämik k'ut tajin kitatab'ej u tzijol chi k'ä tajin kinriq k'äx pa we ch'oj ri' ri in k'o wi.

2

Ri Cristo man nim tä xril rib', nimarisam k'u u q'ij rumal ri Dios

¹ Je k'u ri iwetamam b'a' jas ri kub'an ri Cristo kuwalijisaj ri iwanima', kuku'b'isaj i k'ux, rumal chi ix loq' chuwäch. Iwetam xuquje' chi ri Loq'alaj Espiritu rech ri Cristo k'o pi wi'. We gas iwetamam chi gas kápax u k'ux ri Cristo chiwe, kutoq'ob'isaj i wäch, ² chib'ana b'a' chi sib'alaj kinkikotik. Chiwaj b'a' iwib'. Chixchakun junam rech man k'o tä ch'oj chixol, rech kina' pa ri iwanima' chi xa ix jun, xa jun ri i chomanik. Xa je ri' kiya kikotemal chwe. ³ Mitzukuj xaq xuwi ri iwe ix, minimarisaj b'a' iwib'. Nim k'u cheiwila wi ri nik'iaj chik. Chib'ana ix chi man nim taj kiwil wi iwib'. ⁴ K'o jun chiwe

mutzujukuj xaq xuwi ri utz che ri are', xane are chutzujukuj u b'anik utzil chke ri nik'iaj chik.

⁵ Chk'ol ta iwuk' ri chomanik ri xk'o'ji ruk' ri Qajaw Jesucristo. ⁶ Ri Are' man xuchomaj tä u b'anik che rib' chi junam ruk' ri Dios, pune je' gas tzij chi ri Are' junam ruk'. ⁷ Xane xuya kan ri gas u b'anik, xil u wäch junam jas jun winaq ajwaral, xok che patänil ke ri winaq ajuwächulew. ⁸ Aretaq gas winaq chi ri Are', ri Jesús man nim tä xril rib'. Xniman che ri Dios ru Tat pa ronojel, xuriq k'u ri k'ixb'al kämikal cho ri cruz je' ta ne chi are jun b'anal etzelal. ⁹ Rumal wa' ri Dios xuya che ri Jesús chi nim na u q'ij chkiwäch konojel, xuquje' xuya che chi nim kil wi na ru b'i' ri Are' chuwäch ri ki b'i' konojel. ¹⁰ Je' xub'ano rech aretaq käkito chi käb'ix ru b'i' ri Jesús, konojel kekuxi'k, konojel ri e k'o chila' chikaj, konojel ri e k'o cho ruwächulew, xuquje' konojel ri e k'o chuxe' rulew. ¹¹ Je ri' rech konojel käkich'ob'o, käkib'ij chi ri Jesucristo are ri Qajaw, je ri' k'ut känimarisax na u q'ij ri Dios qa Tat.

Ri kekojon che ri Cristo käkiya saqil cho we uwächulew

¹² Je ri', loq'alaj taq qachalal, jas ri i b'anom amaq'el aretaq in k'o iwuk', chixniman chwe pa ronojel, pune naj in k'o wi chiwe kämik. Chib'ana b'a' ri kuq'alajisaj chi gas tzij i riqom ru tob'anik ri Dios. Je' chib'ana wa', nim chiwila wi ri Dios, chixej iwib' chuwäch. ¹³ Je ri', rumal chi are ri Dios ri tajin kuya ri loq'alaj u rayib'al pa ri iwanima'. Tajin kub'ano chi kiwaj kib'an utzil, kixuto' k'u na rech kixkowin chub'anik jas ri u chomam loq.

¹⁴ Chib'ana ronojel ruk' utzil, man ruk' tä ch'oj, man ruk' tä oyowal. ¹⁵ Je ri' rech ri winaq man xa tä ne jub'iq' mak käkiriq chiwij. We je ri' kib'ano, q'alaj chkiwäch chi gas tzij ix ralk'ual ri Dios ri kib'an utzil chkixol ri winaq ri kaka'n etzelal, ri man keniman tä che ri Dios. We kib'an ronojel ruk' utzil, kiya na saqil chke ri winaq jas ri ch'imil ri kejuluw chaq'ab' pa ri q'equm.

¹⁶ Je wa ri' kik'ut na chkiwäch ri winaq ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kuya ki k'aslemaal. We je' kib'ano, kinkowinik kinkikot na in iwumal pa ri q'ij ri käpe na ri Qajaw Jesucristo. Je ri' kinwetamaj na chi man xaq tä loq' xinchakun iwuk', man xaq tä k'u loq' xinya ri tijonik re ri evangelio chiwe.

¹⁷ Pune kinkämisaxik, käturuwisax ne ri nu kik'el cho ri Dios, kinkikot na. Kinkikot iwuk' ix iwonojel we ri nu k'aslemaal kəkōj na chub'anik tz'aqat che ri patäninik ri tajin kib'an ix cho ri Dios je' ta ne chi are jun sipanik ri kiya che rumal chi kixkojonik. ¹⁸ Kwaj k'ut chi xuquje' kixkikot ix wuk' in we ri Dios kuya chwe chi je ri' nu kämisaxik käb'anik.

Waral käqil wi jas ri ki b'anik ri Timoteo rachi'l ri Epafrodito

¹⁹ We are ru rayinik ri Qajaw Jesús, kwaj kintaq b'i ri Timoteo iwuk' kämik ri'. Kinkikot k'u na aretaq ri are' kutzijoj chwe ronojel ri i b'anom jela'. ²⁰ Kwaj kintaq b'i ri Timoteo rumal chi man k'o tä chi jun ri junam u chomanik wuk' in, ri gas kok il chiwe. ²¹ Konojel ri nik'iaj chik xaq xuwi käkitzukuj ri kech ri e are', man käkichomaj tä ri' ru rayinik ri Qajaw Jesucristo.

²² Iwetam k'ut ri utzalaj chak ri u b'anom ri Timoteo. Ri are' chakuninaq wuk' in chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Qas kächakun ri are' wuk' jas ri kub'an ri u k'ojol jun tata' kätob' che ru tat. ²³ Rumal wa' kwaj kintaq b'i ri are' iwuk' aretaq kinwetamaj jas ri käb'antaj na wuk' in waral pa ri che'. ²⁴ Nu jikib'am k'u nu k'ux chriy ri Qajaw Jesús chi kuya chwe chi gas kine' in, kinopan iwuk' jela'. Kraj xa kieb' oxib' q'ij chik kinb'an in waral.

²⁵ Kinchomaj in chi xuquje' rajwaxik kintaq b'i ri qachalal Epafrodito iwuk'. Are ri are' kächakun wuk' jas jun wachi'l pa ri ch'oj, ri xitaq loq rech

kätob' wuk' chupam ri nu rajwaxik. ²⁶ Ri are' k'ut sib'alaj käb'ison chiwe, kraj käril i wäch ix iwonojel. Kok il chiwe rumal chi xito chi xyawajik. ²⁷ Tzij ri' chi sib'alaj xyawajik, xaq jub'iq' xraj man xkämik. Ri Dios k'ut xel u k'ux che, xutoq'ob'isaj u wäch. Xel u k'ux ri Dios chwe in xuquje', rech man rajwaxik taj kinriq nik'iaj b'is chik ruk' ri k'äx ri nu riqom in waral. ²⁸ Rumal wa' kwaj kintaq b'i ri Epafrodito iwuk', rech kixkikot na che rilik u wäch jumul chik. Kinuto' wa' che ri nu b'is in xuquje' aretaq ri in wetam chi kixkikot chik. ²⁹ Chik'amowaj ri are' ruk' nimalaj kikitomal pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. Nim chiwila wi ri are', xuquje' konojel ri qachalal ri kub'an junam jas ri kub'an ri are'. ³⁰ Je ri', rumal chi xa jub'iq' xraj man xkäm ri Epafrodito. Xuriq k'äx chupatänixik ri Cristo. Xuya ranima' churiqik k'äx chuya'ik ri tob'anik chwe ri man xixkowin tä ix chub'anik.

3

Waral käqil wi jas ri' ri qas utzil, ri qas jikomal

¹ Kämik k'ut, wachalal, chixkikot rumal ri Qajaw Jesús. Man kinkos tä in chub'ixik wa' chiwe jumul chik, jas ri nu tz'ib'am, rumal chi xaq are utz chiwe ru tatab'exik wa'. ² Chichajij iwib' chkiwäch ri lawalo taq winaq, ri je' kepe "ch'uj tz'i'", ri käkaj käkisok ri qachalal, käkikoj ri retal ri ojer trato che ri ki cuerpo. (Are wa' ri käb'ix "circuncisión" che.)* ³ Uj ri' qa b'anom ri qas "circuncisión", rumal chi kujq'ijilan che ri Dios pa qanima' ruk' ri chuq'ab' ri käyi' chqe rumal ri Loq'alaj Espiritu. Uj ri' kujkikotik rumal chi uj rech ri Cristo, man käku'b'i tä qa k'ux chrij ri käqa'n uj pa ri qa k'aslemaal. ⁴ We k'o jun ri qas taqal che chi käku'b'i u k'ux chrij ri u b'anom pa ru k'aslemaal, in ri' ri winaq ri taqal chwe. Man k'o tä jun winaq chik ri más u b'anom tz'aqat che ri ojer Pixab' chnuwäch in. ⁵ Aretaq xil nu wäch, chuwaqxaq q'ij xkoj ri retal ri ojer trato che ri nu cuerpo. In qas winaq aj Israel re ri juch'ob' winaq ri xk'oji ri qa mam Benjamín che ki nimal pa ojer taq q'ij. In ri' jun qas hebreo rumal chi ri nu tat, nu nan e are' hebreos. Xintjox chrij ri ki Pixab' ri winaq aj Israel je' jas ri käka'n ri tata'ib' fariseos. ⁶ Xinya ri wanima' che ri tijonik chrij ri Pixab', je ri' chi sib'alaj k'äx xinb'an nab'e chke ri qachalal kojonelab'. Xinniman che ronojel ri Pixab', man k'o tä jun ri kuya' kub'ij chi man xinniman taj. ⁷ Ronojel k'u wa' ri xinb'ano, man utz tä chik kinwil kämik, rumal chi loq' na kinwil ri Cristo chuwach ronojel wa'. ⁸ Je wa' kinwil ronojel ri nu b'anom, konojel ri jastaq we xuquje', chi man k'o tä chi k'u ki patän chnuwäch rumal chi qas xinwetamaj u wäch ri Qajaw Jesucristo. Rumal ri Cristo nu tzaqom kan ronojel. Kinwil in chi xa mes chik ri jastaq we ri xek'oji nab'e, xuquje' ronojel ri ojer nu k'aslemaal. Je ri' ri nu chomanik rumal chi ri Cristo Are wech in, loq' k'u na kinwil wi ri Are' chuwach ronojel. ⁹ Kwaj kink'oji junam ruk' ri Cristo. Man kwaj taj chi käb'ix chwe chi in utz, chi jikom ri wanima' xa rumal ri nu b'anom in, o rumal chi nu nimam ri Pixab'. Xane kwaj ri qas utzil, ri qas jikomal ri kuya ri Dios chwe rumal chi kinkojon che ri Qajaw Jesucristo. Are ri Dios ri kub'ij na chi in utz, chi jikom ri wanima' rumal chi kinkojon che. ¹⁰ Ri kwaj in kämik, are chi qas tzij kinwetamaj na u wäch ri Cristo, xuquje' chi käk'oji na ri nu chuq'ab' junam jas ri xukoj ri Dios aretaq xuk'astajisaj ri Jesucristo chkixol ri käminaqib'. Kwaj kinriq k'äx junam ruk' ri Cristo. Kwaj chi junam ri wanima' in ruk' ri ranima' ri Cristo aretaq xkäm ri Are' rumal wech. ¹¹ Ku'l nu k'ux chi kink'astaj na b'i chkixol ri käminaqib', jas ri xub'an ri Cristo.

* 3:2 Che retamaxik jub'iq' na chrij ri circuncisión, chawila' Hechos 7:8, nota.

Qakojo qa chuq'ab' churiqik ri yo'm chqawäch rumal ri Cristo

¹² Man kinb'ij taj chi ya nu riqom chi ronojel, chi ya in tz'aqat chik, chi man k'o tä chi ri rajwaxik chwe. K'o ri kraj na chwe. Kintagej k'u na u ternexik ri Cristo rumal chi ku'l nu k'ux chi je' kinel na jas ri utzalaj achi ri xuchomaj ri Cristo Jesús aretaq xinuto' pu q'ab' ri Itzel. ¹³ Qachalal, man kinb'ij taj chi ya nu b'anom chik ronojel ri kraj ri Dios chwe. Ri kinb'an kämik are ru sachik kan ronojel wa' ri ya xok'owik, kintij nu chuq'ab' chub'anik ri k'ä k'o na chnuwäch, ri mäja' kinb'ano. ¹⁴ Je' kinb'ano, kintij nu chuq'ab' rech kinriqa ri k'ä k'o na chnuwäch, kinch'akanik. Ri Dios kusipaj na chwe ri käyi' chke ri kech'akanik, ri k'aslemal pa ri kaj ri man k'o tä u k'isik. Are la' ri käyi' chqe uj, ri uj rech ri Cristo Jesús.

¹⁵ Qonojel ri uj, ri uj kojonelab' ri k'o chi ri qa no'j ri yo'm rumal ri Cristo, rajwaxik chi je' käqachomaj wa'. We jun chi wi ri i chomanik ix, ri Dios kub'an na chiwe chi käq'alajin na ri gas tzij chiwäch. ¹⁶ We k'o k'ia ri qetam, we k'u ne xa jub'iq' ri qa no'j, tzrajwaxik wi chi kujniman che ri Dios pa ronojel jas ri u k'utum chqawäch, ri ya qetam chik.

¹⁷ Qachalal, chib'ana' jas ri kinb'an in. Chitagej u b'anik xaq xuwi ri käka'n ri winaq ri je' käka'no jas ri käqa'n uj, jas ri qa k'utum chiwäch. ¹⁸ Jas ri nu b'im chiwe k'ia mul, kinb'ij chi na jumul kämik, rumal k'u wa' sib'alaj kinb'isonik kinb'ij chi e k'o k'ia winaq ri xa käka'n ki k'ulel che ri Cristo, tzel k'ut käkil wi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kutzijoj wi ru kämikal ri Cristo cho ri cruz. ¹⁹ Chuk'isb'al ronojel käsach na ki wäch wa' we winaq ri'. Nim k'u käkil wi ri itzel ki rayinik, käkikoj wa' che ri ki dios. Käkinimarisaj kib' rumal ri k'ixb'al ri ki b'anom, je'l k'u käkilo. Käkichomaj xaq xuwi ri ajuwächulew. ²⁰ Ri uj k'ut, jela' pa ri kaj k'o wi ri gas qa tinimit. Rumal wa' tajin kujeyen che ri To'l Qe, ri Qajaw Jesucristo, ri käpe na pa ri kaj. ²¹ Ri Jesucristo kuk'ex na ri qa cuerpo ri käqariq wi k'äx amaq'el. Kub'an na che ri qa cuerpo chi sib'alaj je'l na kelik junam jas ri rech ri Are'. Je' kub'an na ruk' ri nimalaj u chuq'ab' ri yo'm che rech kätaqan na pa ki wi' konojel, k'o k'u ri kajulew pu q'ab'.

4

Chixkikot amaq'el ronojel q'ij rumal ri Qajaw Jesús

¹ Je ri', loq'alaj taq wachalal, ri sib'alaj kwaj kinwil i wäch, chijikib'a i k'ux chrij ri Qajaw Jesús. Sib'alaj kinkikot iwumal. Ix ri' ri tojb'al re ri nu chak. Mäsach chiwe chi sib'alaj ix loq' chnuwäch.

² Kinb'ochi'n che ri nan Evodia xuquje' che ri nan Síntique chi xaq jun e k'ol wi pa ri ki chomanik, man k'o tä k'u ch'oj chkixol, rumal chi e kachalal kib' rumal ri Qajaw Jesús. ³ Xuquje' kinta' toq'ob' chawe, wach ajchak, rumal chi jikom ri awanima' pa ronojel, chi kattob' chke we qachalal ixoqib' ri'. Xechakun wuk', xinkito' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio junam ruk' ri Clemente, xuquje' ri nik'iaj chik ri xechakun wuk'. Tz'ib'am k'u ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslemal rumal ri Dios.

⁴ Chixkikot amaq'el ronojel q'ij rumal ri Qajaw Jesús. Kinb'ij chi na wa' jumul chik chiwe: ¡Chixkikotoq! —kincha'. ⁵ Chib'ana' chi konojel ketam chi kixch'awik, chi loq' keiwil wi konojel ri winaq. Mäsach pa iwanima' chi xa jub'iq' man käpe ri Qajaw Jesús.

⁶ Mixej b'a' iwib' chuwäch apachike ri käpetik. Xane xa chib'ana orar, chib'ij ronojel wa' che ri Dios. Chixb'ochi'n che ri Dios amaq'el ruk' maltioxinik. ⁷ We je' kib'ano, ri Dios kub'an na chi kuxlan ri iwanima'. Je ri' chi ri winaq käkikajmaj na wa' chi man kixej tä iwib'. Ri uxlanem ri' ri kuya ri Dios chiwe

kuchajij na ri iwanima' xuquje' ri i chomanik, rumal chi kaku'b'i na i k'ux chrij ri Cristo Jesús.

Chichomaj b'a' xaq xuwi ri qas utz

⁸ Qachalal, chuk'isb'alil ronojel kwaj kinb'ij chiwe chi pa ronojel ri kichomaj, chixchoman chrij ri qas tzij, xuquje' chrij ri qas utzil. Chixchoman chrij ri qas jikom, xuquje' chrij ri man äwas tä u b'anik. Chixchoman na chrij ri je'lik xuquje' chrij ri utz käkita wi ri winaq, ri utz u b'anik, ri nim kil wi kumal.

⁹ Chib'ana ri nu k'utum chiwäch, ri nu b'im chiwe chi rajwaxik kib'ano. Chib'ana ronojel ri i tom pa nu chi', xuquje' ri iwilom chi kinb'ano. We kib'an ronojel wa' ri qa Dios ri kub'ano chi kuxlan ri iwanima' käk'oji na iwuk'.

Waral kääqil wi ri xkiya ri Filipenses chuto'ik ri apóstol Pablo

¹⁰ Sib'alaj kinkikot rumal ri Qajaw Jesús chi ya xixchoman chi na jumul chik chwij. Man kinb'ij taj chi xa xinsach chiwe. Wetam chi xa man xixkowin tä che nu to'ik, pune xixok il wumal. ¹¹ Man are tä rumal chi k'o rajwaxik chwe chi kinb'ij wa' chiwe. Kinkowinik kinkikot ruk' ri jub'iq' ri k'o wuk'.

¹² Wetam in ri meb'a'il, ri xaq jub'iq' k'olik. Wetam xuquje' ri q'inomal, ri k'o k'ia jastaq we. Ri in wetamam ronojel u wäch k'aslemaal, we are k'o ri nu wa, we ne are la' chi kinnumik, man k'o tä nu wa. Xinwetamaj jas kinb'ano we k'o k'ia ri jastaq we, xuquje' we k'o meb'a'il, k'o k'u ri kajwataj chwe.

¹³ Kinkowin chuch'ijjik ronojel rumal ri Cristo ri kuya nu chuq'ab'. ¹⁴ Pune je ri', utz i b'anom che nu to'ik pa ri k'äx ri nu riqom.

¹⁵ Je' jas ri iwetam ix, ri ix aj Filipos, xaq xuwi ri ix k'o ri xitaq b'i chwe chumaltioxixik ri tob'anik ri xinya chiwe. Man k'o tä xkiya ri nik'iaj kojonelab' chik. Are wa' ri xib'an chwe aretaq xinchap u tzijoxik ri Uztalaj Tzij re ri Evangelio, xine' pa ri tinimit Macedonia. ¹⁶ Xuquje' aretaq in k'o pa ri tinimit Tesalónica, k'o ri xitaq b'i che nu to'ik. Man xaq xuwi tä jumul xitaq b'i ri rajwaxik chwe. ¹⁷ Ri in k'ut man xa tä kintzukurij ri käsipax chwe, xane kintzukurij ru b'anik utzil chiwe, rech k'o na ri kutz'ib'aj ri Dios pa ri i kuenta chikaj. ¹⁸ Nu kochim b'a' ronojel. Man qas tä rajwaxik ronojel wa' ri xitaq loq chwe rumal ri Epafrodito. Tzij ri' chi k'ia wa' ri xiya ix chwe. Kinna' in chi je' ta ne are jun k'ok'alaj kunab'al sipam cho ri Dios. Wetam chi ri Dios sib'alaj je'l käril wa'. ¹⁹ Ri Qajaw Dios k'ut kuya na ronojel ri rajwaxik chiwe, rumal chi k'ia ri je'lalaj u q'inomal k'olik rumal ri Cristo Jesús. ²⁰ jChnimarisax ta b'a' u q'ij ri Dios qa Tat kämik, xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na! Amén.

K'isb'al re ri carta

²¹ Chiya rutzil ki wäch konojel ri kekojon che ri Qajaw Jesucristo, ri e rech ri Dios. Ri qachalal ri e k'o wuk' in waral käkitaq b'i rutzil i wäch ix nimalaj iwonojel. ²² Konojel ri nik'iaj kojonelab' chik ri e k'o waral, ri e rech ri Dios, xuquje' käkitaq b'i rutzil i wäch, más na ri e k'o pa rachoch ri César, ri nimalaj taqanel.

²³ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätewchin chiwe, kutoq'ob'isaj ta na i wäch ix nimalaj iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ COLOSAS

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Colosas

¹ In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taq'o'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi are u rayib'al ri Dios. ² Ri in, wachi'l ri qachalal Timoteo, kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke ri winaq ri jikom kanima', ri e rech ri Dios, ri qachalal rumal ri Cristo ri e k'o pa ri tinimit Colosas. Are ta b'a' ri Dios qa Tat kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo kub'an orar pa ki wi' ri kojonelab'

³ Amaq'el aretaq kâqa'n orar pi wi', kâqaya maltioxinik che ri Dios ru Tat ri Qajaw Jesucristo. ⁴ Je ri' kâqa'no rumal chi qa tom u tzijol chi gas ix kojoninaq che ri Cristo Jesús, xuquje' chi gas keiwaj konojel ri e rech ri Dios. ⁵ Je' kib'an wa' rumal chi ku'l i k'ux chi k'o ri k'olotal chiwe chila' chikaj. Are xku'b'i i k'ux chrij wa' aretaq xita ri gas tzij. Are wa' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xtzijox chiwe. ⁶ We Utzalaj Tzij ri' re ri Evangelio tajin kub'ano jas ri kub'an jun che' kâk'iyik, ri kuya u wäch pa ronojel ruwächulew je' jas ri xb'antaj na iwuk' ix, tzpa ri q'ij ri xita u tzijol wa', xiwetamaj k'ut chi gas tzij ri Dios kutoq'ob'isaj ki wäch konojel. ⁷ Are k'u wa' ri ruk'ut ri loq'alaj qachalal Epafras chiwäch. Ri are', are jun qach ajchak ri k'o quk', jun patânil re ri Cristo ri gas jikom ranima'. ⁸ Ri are' u yo'm u tzijol chqe chi gas kiwaj iwib' rumal ri Loq'alaj Espíritu.

⁹ Rumal ri' ri uj, tzpa ri q'ij ri xqata u tzijol ri tajin kib'ano, man kujtâni tä chub'anik orar pi wi'. Kâqata' che ri Dios chi kuq'alajisaj ru rayib'al chiwäch, chi kuya ronojel u wäch no'j chiwe, xuquje' ronojel u wäch etamanik ri kuya ri Loq'alaj Espíritu. ¹⁰ Je ri' rech je' kib'an na pa ri i k'aslemal jas ri taqal u b'anik kumal ri e kojoninaq che ri Qajaw Jesús, xuquje' rech amaq'el kib'an na ri utz kâril wi ri Are' pa ronojel, chi kib'an na ronojel u wäch utzil, rech xuquje' kâk'o'ji na más ri iwetamb'al chrij ri Dios. ¹¹ Kâqata' che ri Dios chi kuya na iwe ru chuq'ab' ri Are', ri sib'alaj nim u q'ij. Je ri' rech ruk' paciencia kich'ij na ronojel u wäch k'âx ri kâpe pi wi', kixkikotik, ¹² xuquje' kixmaltioxin ta na che ri Dios rumal chi u yo'm chqe chi kâqak'am qe ri kuya na chke konojel ri e rech ri Are' ri e k'o pa ri saqil re ru taqanik. ¹³ Ri Dios xujuto' pu q'ab' ri Satanás ri kâtaqan pa ri q'equm, xujuq'axaj k'u jawije' ri kâtaqan wi ri loq'alaj u K'ojol. ¹⁴ Rumal k'u ru kâmikal ru K'ojol xujutoro, xusach k'u ronojel ri qa mak.

Ru kâmikal ri Cristo kub'ano chi kuya' keutzir ri winaq ruk' ri Dios

¹⁵ Ru K'ojol ri Dios ri xpe waral cho we uwächulew, are je' u b'anik wa' jas ri Dios ri man kilitaj taj. Ri Are', k'â mäjoq kâb'an ronojel ri k'olik, nab'e k'o ri Are'. ¹⁶ Rumal k'u ri Are' ri Dios xub'an ronojel ri k'o chikaj xuquje' ronojel ri k'o cho ruwächulew. Xb'an k'u ronojel ri kilitajik, xuquje' ri man kilitaj taj. Konojel ri k'o taqanik pa ki q'ab', pune ta ne e ángeles, ronojel u wäch taqanik ri nim u b'anik, konojel ri q'atal taq tzij, nimalaj konojel ri xyi' chke chi k'o ki taqanik, konojel taq wa' xeb'an rumal ri Cristo. Xeb'an k'u wa' che ri Are' rech kânimarisax u q'ij. ¹⁷ Ri Cristo, tzk'o wi ri Are' k'â mäjoq kâb'an ronojel ri k'olik. Rumal k'u ri Are' ronojel ri xb'anik k'o ki k'olib'al, k'o ki cholajil.

¹⁸ Xuquje' ri Cristo are Kajaw konojel ri qachalal kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo waral cho we uwächulew, junam jas ri kub'an ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo. Are ri Are' käyo'w ri qa k'aslemal. Are k'u wa' ri nab'e chkixol konojel ri käminaqib' ri xek'astajik, rech nim na u q'ij ri Are' pa ronojel. ¹⁹ Are k'u wa' ru rayib'al ri Dios ri xuchomaj ri Are', chi are xaq junam ri Cristo ruk' ri Are' pa ronojel. ²⁰ Xuquje' xuchomaj ri Dios chi rumal ri Cristo kärutzirisaj ta na ronojel ri k'olik, ronojel ri k'o cho ruwächulew, xuquje' ronojel ri k'o chikaj. Ri Dios k'ut xrutzirisaj ronojel ri k'olik ruk' ri Are' rumal ru kämikal ri Cristo cho ri cruz.

²¹ Ri ix nab'e kanoq i xutum kan ri Dios, i b'anom k'u i k'ulel che pa ri iwanima' rumal ri man utz taj ri xib'an na, xuquje' ri xichomaj. Kämik k'ut ri Dios ix rutzirisam chik ruk' ri Are'. ²² Xixrutzirisaj ruk' ri Are' rumal ri kämikal ri xurig' ri Cristo cho ri cruz waral cho we uwächulew. Je' xub'an wa' ri Cristo rech kixuya chuwäch ri Dios, ch'ajch'oj ri i k'aslemal, man k'o tä chi etzelal kib'ano, man k'o tä k'u i mak chuwäch ri Are'. ²³ Rajwaxik k'ut chi qas tzij kixkojonik. Ri ix je' jas jun ja ri utz b'anom chuyakik, ri man käslab'taj taj, ri ko jeqelik. Man kiya tä k'u kan ri ku'l wi i k'ux. Are k'u wa' ri Tzij ri xito aretaq xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe. Are k'u wa' we Tzij ri' ri tajin kätzijox kämik cho ronojel ruwächulew. In wa', ri Pablo, in jun chke ri ketob'an chutzijoxik wa' we Utzalaj Tzij ri'.

Käyi' che ri apóstol Pablo chi käpatänin chke ri qachalal kojonelab'

²⁴ Kämik k'ut kinkikotik rumal ri k'äx ri tajin kinriqo rumal iwech. Xaq je ri' ri in kintob'an chub'anik tz'aqat che ri k'äx ri rajwaxik käkiriq na ri qachalal kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. ²⁵ Ri in, in jun chke ri e kojom che patänil taq ke ri qachalal kojonelab'. Are ri Dios ri xyo'w wa' pa nu q'ab', ru b'anik wa' we chak ri' che i patänixik ix, rech qas tz'aqat kinb'an chuq'alajisaxik ru Loq' Pixab' ri Dios chiwäch. ²⁶ Are k'u wa' ri man etamtal tä kan nab'e, ri man u yo'm tä retamaxik ri Dios pa taq ri q'ij ri junab' ri e ok'owinaq, aretaq e k'asal ri ojer taq winaq. Kämik k'ut q'alajisam chi wa' chkiwäch ri e rech ri Dios, e are' konojel ri kekojon che. ²⁷ Utz k'u xril wi ri Dios chi chkiwäch ri e rech ri Are' kuq'alajisaj wi ri man etamtal tä kan nab'e, ri sib'alaj nim u q'ij, ri xuquje' sib'alaj je'lik. Are k'u wa' ru chomam loq chi kuya na chke konojel winaq, ri winaq aj Israel xuquje' ri winaq ri man e aj Israel taj. Ri man etamtal taj are wa' chi ri Cristo käk'oji na pa ri iwanima'. Tzare k'u wa' ri je'lalaj ku'lb'al i k'ux ri sib'alaj nim u q'ij.

²⁸ Ri uj käqatzijoj ri Utzalaj Tzij chriq ri Cristo. Keqapixb'aj konojel winaq, xuquje' keqatijoj rech qas käkich'ob'o, rech qas tz'aqat ri ki chomanik ri kojonelab' ri xa e jun chik ruk' ri Cristo. ²⁹ Rumal k'u ri' kinchakunik, kintij nu q'ij, kinkoj ronojel ri nu chuq'ab' ri yo'm chwe rumal ri Cristo.

2

¹ Kwaj k'ut chi kiwetamaj chi sib'alaj kintij nu q'ij rumal iwech, sib'alaj kinok il chiwe, xuquje' chke ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, xuquje' chke konojel ri mäja' ketam nu wäch. ² Je ri' kinb'ano rech ri e are' käwalijisax ri kanima', xuquje' rech käkaj kib' nimalaj konojel, xa e jun chik ri e are'. Are kinb'an wa' rech qas käkich'ob' na ri kub'an ri Dios, je ri' chi qas käku'b'i ki k'ux chriq ri Are'. Are más utz na wa' chuwäch apachike q'inomal ri k'olik. Kintij nu q'ij rech qas käketamaj u wäch ri Cristo. Are k'u wa' ri man etamtal tä kan nab'e, ri mäja' käq'alajisax rumal ri Dios. ³ Ruk' k'u ri Are' sib'alaj k'o wi ronojel u wäch etamanik xuquje' ronojel u wäch no'j ri sib'alaj je'lik. ⁴ Kinb'ij wa' chiwe rech man k'o tä jun käkowin che i sub'ik ruk' je'lalaj taq tzij ri xaq

käkib'ij chiwe rech kixqaj pa ki q'ab'. ⁵ Pune ta ne man in k'o iwuk' chwinaqil, ri ix k'ut ix k'o pa wanima' je' ta ne qas tzij in k'o iwuk'. Kinkikotik aretaq kinwilo chi utz kib'ano, kib'an ronojel pa cholajil, chi qas tzij ix kojoniñaq che ri Cristo, man i tasom tä k'u iwib' chrij ri Are'.

⁶ Je k'u ri', jas ri xib'ano, xik'amowaj ri Jesucristo che Iwajaw, xa jun chixk'ol ruk' ri Are'. ⁷ Je' chib'ana' jas jun che' ri ko tikil pa ri ulew, man k'o tä jas kixslab'isanik. Rajwaxik chi qas kixkojon che ri Qajaw Jesús jas ri k'utum chiwäch. Je' chib'ana wa', xuquje' sib'alaj chiya maltioxinik che ri Dios amaq'el ronojel q'ij.

Waral kâqil wi chi ri Cristo kub'an k'ak' che ri qa k'aslemal

⁸ Chiwila iwib' mixqaj pa ki q'ab' ri winaq ri kâkaj kixkisub' ruk' ri je'lalaj taq ki tzij chkij ri ki naq'atisam wi kib' ri e are', ruk' k'u ri ki chomanik ri man k'o tä u patän chrij ri kajulew. Man are tä ru tijonik ri Cristo, xane are ri ki tijonik winaq, ri xaq ajuwächulew wa'.

⁹ Ronojel k'u ru b'anik ri Dios kâriqtaq wa' ruk' ri Cristo ri xil u wäch waral cho we uwächulew, rumal chi ri Cristo, are qas Dios. ¹⁰ Ri ix k'ut k'o ri Dios pa ri iwanima' rumal chi xa ix jun ruk' ri Cristo. Ri Are' k'ut kâtaqan pa ki wi' konojel ri k'o ki taqanik, pa ki wi' konojel ri ängeles, xuquje' kâtaqan pa ki wi' konojel ri nimaq ki b'anik ri yo'm chke chi k'o taqanik pa ki q'ab'.

¹¹ Xuquje' rumal chi xa ix jun ruk' ri Cristo, kojom ri retal ri k'ak' trato pa taq ri iwanima'. Man are tä k'u wa' ri kâb'an che ru cuerpo jun winaq, xane are wa' ri xub'an ri Cristo aretaq xixuto' pa ri ojer i k'aslemal, ri k'aslemal rech etzelal. Je ri' xub'ano rech man kib'an tä chik ri man utz taj ri kraj ri iwanima'. ¹² Aretaq xb'an i gasna', je' ta ne ri xixmuq junam ruk' ri Cristo, xuquje' junam xixk'astaj ruk'. Je ri', rumal chi xixkojon che ri nimalaj u chuq'ab' ri Dios ri xk'astajisan ri Cristo chkixol ri kâminaqib'. ¹³ Ri ix nab'e kanoq je' ta ne ri ix kâminaq rumal ri i mak, xuquje' rumal chi ri ix man ix kaj Israel taj, man i nimam tä k'u ri ojer Pixab'.* Xpe k'u ri Dios, xuya ri qas i k'aslemal junam ruk' ri Cristo, xusach ronojel ri i mak. ¹⁴ Ri Dios xusach ri nimalaj qa k'as ri k'o chqij, ri u q'atom tzij pa qa wi' chi kâk'äjisax qa wäch, rachi'l k'u ri pixab' ri kujutaq chub'anik k'ia jastaq. Xresaj chqij, xusach u wäch wa' rumal ru kâmikal ri Cristo cho ri cruz. ¹⁵ Ri Cristo, aretaq xkâm cho ri cruz, xch'akan ri Are' puwi' ri jun ri kâb'in pa ri sutz' mayul, xuquje' pa ki wi' konojel ri nimaq ki b'anik, ri k'o ki taqanik. Xresaj ri ki chuq'ab', xuqasaj ki q'ij chkiwäch konojel, xeqaj k'u pu q'ab' ri Cristo.

Rajwaxik chi ri kojonelab' kâkitzujukj ri utzil ri kâpe chikaj chuk'exwäch ri jastaq ajuwächulew

¹⁶ K'o b'a' jun mukoj jun pixab' chrij ri kitijo, o chrij apachike u wäch nimaq'ij. Mub'an wa' chrij ri nimaq'ij rech ri k'ak'ik'. Mub'an k'u wa' chrij ri q'ij re uxlanem. ¹⁷ Konojel taq wa' e are' xa jujun k'utb'al re ri qas kâpe na, jas ri u nanoch' jun winaq ri kâsachik. Ri qas xuk'ut loq, ri qas kilitajik, are k'u wa' ri Cristo. ¹⁸ Chiwila b'a' chi mämaj ri tojb'al iwe kumal ri winaq ri kâka'n che kib' chi man kâka'n tä nimal. Xaq are sub'unik wa'. Are winaq wa' ri xuquje' kekiq'ijilaj taq ri ängeles. We winaq ri' xaq kâkinim kib' chupam ri man ketam taj, chupam ri man kâq'alajin taj. Kâka'n k'u nimal xa rumal ri k'ia u wäch ki chomanik ri e are'. ¹⁹ We winaq ri' ki tasom kib' chrij ri Cristo. Ri Cristo kâtaqan pa qa wi' je' jas ri kub'an ri qa jolom k'o puwi' ri qa cuerpo. Are ri Are' ri kâyo'w ki chuq'ab' ri qachalal kojonelab' ri kenuk'uw ru cuerpo waral

* **2:13** Ri mero tzij waral are "...man kojom tä ri retal ri ojer trato che ri i cuerpo". Chawila' Hechos 7:8, nota.

cho we uwächulew, are k'u ri Are' ri xuquje' kek'iyisanik. Je ri' chkiujunal ru tz'aqatil ru cuerpo kek'iyik, utz kaka'n konojel che ki riqik kib', je' jas ru chomam ri Dios pa ki wi'.

²⁰ Ri ix, ix käminaq chik junam ruk' ri Cristo. Kel kub'ij wa' chi man junam tä chik ri i no'j jas ri ki no'j ri nik'iaj winaq chik ri xaq ajuwächulew. ¿Jas k'u che kib'an na ri kaka'n ri nik'iaj winaq chik ajuwächulew je' ta ne chi ri ix k'ä ix jun kuk' ri e are'? ¿Jas che kinimaj na ri ki pixab' ri e are' ri man utz taj?

²¹ Ri winaq ri' käkib'ij: "iMichap wa'!" —kecha'. "iMitij wa', miwuk'aj wa' pa i q'ab'!" —kecha ri'. ²² Ronojel wa' we pixab' ri' xa are ki taqanik, ki tijonik ri winaq chkiij jastaq ri xa käsach na ki wäch. ²³ Qas tzij k'ut, je' ta ne chi nim u b'anik wa' we känimax ri käkib'ij, xa rumal chi keq'ijilan chke taq ri ángeles. Kaka'n che kib' chi man kaka'n tä nimal, man qas tzij tä k'ut. Xuquje' kaka'n k'äx che ri ki cuerpo. Are k'u ri ki tijonik man käkowin tä che resaxik ri itzel taq ki rayinik ri winaq.

3

¹ Ri ix, ix k'astajinaq chik chkiol ri käminaqib' junam ruk' ri Cristo. (Kel kub'ij wa' chi b'anom k'ak' che ri i k'aslemal rumal ri Are'.) We je ri', rajwaxik chi kitzukuj ri utzil ri käpe chila' chikaj ri t'uyul wi ri Cristo pa ru wikiäq'ab' ri Dios.* ² Chichomaj apan ri k'o chila' chikaj, man xaq xuwi tä k'u ri k'o cho ruwächulew. ³ Ri ix, ix käminaq junam ruk' ri Cristo. (Kel kub'ij wa' chi ri i k'aslemal kämik man junam tä ruk' ri ojer i k'aslemal.) Ri i k'aslemal kämik k'olotal ruk' ri Cristo pu q'ab' ri Dios. ⁴ K'o ri qas qa k'aslemal rumal ri Cristo ri k'o pa qanima'. Aretaq k'ut käpe chi ri Are', are chi' ri kilitaj na i wäch ruk' ri Are', känimarisax k'u na i q'ij junam ruk'.

Wara! käqil wi ru jalb'em rib' ri ojer qa k'aslemal ruk' ri k'ak' qa k'aslemal

⁵ Chisacha b'a' u wäch ronojel ri man utz taj rech ruwächulew ri k'o pa ri iwanima'. Mib'an iwe jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Mib'an ri etzelal ri sib'alaj áwas u b'anik cho ri Dios, me' k'u iwanima' chub'anik ri man utz taj, ri itzel taq i rayinik. Mirayij k'ia u wäch jastaq ri xaq rech ruwächulew rumal chi junam wa' ruk' ri ki q'ijilaxik taq tióx ri xa e b'anom kumal winaq. ⁶ Rumal k'u wa' käpe na ri nimalaj royowal ri Dios pa ki wi' ri winaq ri man keniman tä che. ⁷ Ri ix k'ut nab'e kanoq xib'an konojel taq wa' we mak ri' pa ri ojer i k'aslemal. ⁸ Are k'u ri kämik chiya kan u b'anik ronojel wa' we ri'. Xaq mäpe iwoyowal, me' iwanima' chub'anik ri man utz taj, ri itzel taq i rayinik, mib'an k'u ri etzelal. Mixyoq'onik, mib'ij ri itzel taq tzij ri k'ixb'al ki b'ixik. ⁹ Mib'an tzij chixol, ri jun ruk' ri jun chik, rumal chi i yo'm kan ri ojer i k'aslemal, xuquje' ronojel ri man utz taj ri xib'an nab'e. ¹⁰ Kämik ri' are jun chi wi ri i k'aslemal, je' ta ne i kojom jun k'ak' atz'iaq. Tajin kub'an na k'ak' wa' we i k'aslemal ri' ronojel q'ij rumal ri Dios ri tajin kuk'ex ri i no'j, tajin kuk'ex ri iwanima' rech kixel na junam ruk' ri Are'. Je ri' qas kiwetamaj na u wäch ri Dios pa ri iwanima'. ¹¹ Man nim tä u b'anik kämik we aj Israel jun winaq o we man aj Israel taj, we kojom retal ri ojer trato che jun o we man kojom taj. Man nim tä u b'anik we estranjer jun winaq o we man estranjer taj, we k'o retam jun o we man k'o tä retam, we kub'an ri u chak k'o pu q'ab' jun u patrón o we ne man k'o tä u patrón. Ri qas nim u b'anik kämik, are ri Cristo. Rajwaxik chi ri Cristo nim na u b'anik ri Are' chuwäch ronojel, kátaqan k'u ri Are' pa qanima' nimalaj qonojel.

¹² Ri ix, ix u loq' ri Dios, ix cha'tal k'u rumal, rech ix rech ri Are'. Rumal ri' chib'ana ronojel u wäch utzil pa ri i k'aslemal. Chitoq'ob'isaj ki wäch

* **3:1** "Pa ru wikiäq'ab'": Chawila' ri Efesios 1:20, nota.

nik'iaj winaq chik, chib'ana utzil kuk' konojel. Mib'an nimal, xane rajwaxik kixch'awik. Mikoj i k'a'nal, xane chichajij paciencia. ¹³We ruk' jub'iq' k'o k'ax ri kub'an jun che ri jun chik, chikuyu wa', xuquje' chita' ri sachb'al i mak we k'o jun chiwe k'o jas k'o pa ranima' chrij jun chik. Jas xub'an ri Cristo chiwe xusach ri i mak, je' chib'ana ix xuquje'. ¹⁴Man xuwi ta' wa', xane rajwaxik sib'alaj kiwaj iwib'. Are k'u wa' ri qas kab'anow chiwe chi xa ix jun. Kub'an k'u tz'agat che ronojel. ¹⁵Ri utzil ri kuya ri Dios chixol, are chtaqaan wa' pa ri iwanima'. Are k'u wa' ri ix sik'im wi rumal ri Dios rech xa ix jun chik, ix ri kinuk' ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. Chiya b'a' maltioxinik pa ronojel.

¹⁶Chiya che ru Loq' Pixab' ri Cristo chi qas käjeqi pa ri iwanima', chtaqaan k'u wa' pa ronojel ri kib'ano. Chitijola iwib' ruk' ronojel u wäch utzalaj no'j, chiwalijisaj k'u ri iwanima' chb'il taq iwib'. Chib'ixoj salmos, himnos, xuquje' ronojel u wäch b'ix ri kuya ri Loq'alaj Espiritu chiwe. Chib'ixoj wa' che ri Dios ruk' ri maltioxinik ri käpe pa ri iwanima'. ¹⁷Ronojel ri kib'ano, ronojel k'u ri kib'ij, chib'ana wa' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. Rumal k'u ri Are' chiya b'a' maltioxinik che ri Dios qa Tat.

Ri apóstol Pablo kub'ij jas ri rajwaxik pa ri ki k'aslemal ri kojonelab'

¹⁸Ri ix ixoqib', ri ix k'ulan chik, chixniman chke ri iwachajil rumal chi are rajwaxik chi je' kib'an ix, ri ix kojoninaq che ri Qajaw Jesús. ¹⁹Ri ix achijab', ri ix k'ulan chik, loq' cheiwila ri iwixoqil, xaq mäk'istaj i k'ux kuk'. ²⁰Ri ix alab'om, alitomab', chixniman chke ri i nan i tat pa ronojel, utz k'u käril wa' ri Qajaw Jesús aretaq je' kib'ano. ²¹Ri ix, tat nan, xaq miyak koyowal ri iwalk'ual rech man keb'ison taj. ²²Ri ix ajchakib', chixniman chke ri i patrón waral cho we uwächulew pa ronojel. Man xuwi tä utz kib'an che ki patänixik aretaq kixkilo rech utz kixkil wi, xane chib'ana ri käpe pa ri iwanima', mub'an kieb' i k'ux. Je ri' chib'an na rumal chi kixej iwib' cho ri Dios. ²³Ronojel ri kib'ano, chib'ana wa' ruk' kikutemal je' ta ne are tajin kipatänij ri Qajaw Jesús, man are tä k'u ri winaq. ²⁴Iwetam k'ut chi ri Qajaw Jesús kuya na chiwe chi kiwechb'ej ru tob'anik ri Are' che tojb'al iwe, rumal chi are ri Cristo ri qas i Patrón ri tajin kipatänij. ²⁵Jachin k'u ri kub'an ri man utz taj, kuk'am na ri rajil u k'exel ri man utz taj ri kub'ano, rumal chi ri Dios junam keril wi konojel ri winaq.

4

¹Ri ix xuquje' ri ix patrón, chib'ana ri taqal u b'anik, ri jikomal kuk' ri patänil taq iwe. Chna'taj chiwe chi ri ix xuquje' k'o jun i Patrón ri k'o chila' chikaj.

²Amaq'el ronojel q'ij chib'ana orar, chixok il chub'anik wa', chiya k'u maltioxinik che ri Dios. ³Aretaq kib'an orar, chib'ana orar pa qa wi' uj xuquje', rech ri Dios kuya na chqe chi kuya' käqatzijoj ru Loq' Pixab' ri Are'. Je ri' kujkowinik käqaya u b'ixik ri xub'an ri Cristo ri man etamtal tä kan nab'e. Rumal k'u rech ru tzijoxik wa' in k'o pa che'. ⁴Chib'ana orar rech qas utz kinb'an chuq'alajisaxik wa' we tzij ri' jas ri taqal u b'anik wumal.

⁵Qas chiwila na jas ri kib'an kuk' ri man e kojonelab' taj, xaq mitzaq ri i q'ij. ⁶Utz chixtzijon kuk' ri winaq, chib'ij ri qas k'o u patän chke. Qas chichomaj na ri' ri kib'ij aretaq k'o jas ri käkita' ri winaq chiwe.

Ri apóstol Pablo kuya b'i rutzil ki wäch ri qachalal

⁷Ronojel ri nu b'anom kub'ij na ri loq'alaj qachalal Tíquico chiwe. Ri are' are jun qachalal ri jikom ranima' ri kätob'an wuk' chupatänixik ri Qajaw Jesús.

⁸ Nu taqom k'u b'i iwuk' chub'ixik chiwe jas ri qa'nom uj waral, xuquje' rech kuwalijisaj na ri iwanima' ix. ⁹ Xuquje' nu taqom b'i ri Onésimo junam ruk'. Ri are' are jun loq'alaj qachalal ri jikom ranima', xuquje' are jun wa' iwuk'. Käkitzijoj k'u na chiwe ronojel ri tajin käk'ulmataj waral.

¹⁰ Ri Aristarco, ri wach ajpache', rachi'l ri Marcos ru primo ri Bernabé, käkiya b'i rutzil i wäch. Ri in, ya nu b'im chik chiwe chrij ri Marcos, chi we kopan iwuk' rajwaxik kik'ulaj ruk' utzil. ¹¹ Xuquje' ri Jesús, ri káb'ix Justo che, kuya b'i rutzil i wäch. Xuwi k'u taq wa' chkixol ri winaq aj Israel ri e kojoninaq che ri Qajaw Jesús tajin kinkito' chutzijoxik ru taqanik ri Dios, sib'alaj k'u ki ku'b'isam nu k'ux. ¹² Ri Epafras kuya b'i rutzil i wäch. Are' patänil re ri Cristo, xuquje' are jun wa' iwuk'. Ri are' amaq'el kub'an orar pi wi', kub'ochi'j ri Dios rech qas jikom ri iwanima' kixkojonik, qas k'u kijach iwib' chub'anik ru rayib'al ri Dios. ¹³ Qas tzij wilom in chi ri Epafras sib'alaj kok il chiwe, xuquje' chke ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, kachi'l ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Hierápolis. ¹⁴ Ri Lucas ri loq'alaj kunanel xuquje' kuya b'i rutzil i wäch, rachi'l ri Demas.

¹⁵ Chib'ana toq'ob', chiya rutzil ki wäch ri qachalal ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, xuquje' ri Ninfas kuk' konojel ri qachalal kojonelab' ri käkumulij kib' cho rachoch. ¹⁶ Aretaq käsik'itaj u wäch wa' we wuj ri' chiwäch ix, chitaqa b'i kuk' ri qachalal kojonelab' aj Laodicea rech käsik'ix u wäch wa' chkiwäch ri e are' chila' xuquje'. Are k'u ri wuj ri ki k'amom ri kojonelab' aj Laodicea, ri käkitaq na b'i iwuk', ri ix kisik'ij na u wäch wa' we wuj ri' xuquje'. ¹⁷ Chib'ij wa' we tzij ri' che ri Arquivo: “Chawila' chi qas utz kab'an chub'anik ri chak ri xyl' chawe chupatänixik ri Qajaw Jesús,” —chixcho'q che.

¹⁸ In wa', ri Pablo, kintz'ib'aj b'i wa' we rutzil i wäch ri' ruk' ri nu q'ab' in. Chna'taj chiwe chi ri in, in k'o pa che'. Are ta b'a' ri Dios kätoq'ob'isan i wäch. Amén.

RI NAB'E CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ TESALÓNICA

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri qachalal kojonelab' aj Tesalónica

¹ In wa', ri Pablo, wachi'l ri Silvano ruk' ri Timoteo, tajin kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chiwe ix, qachalal, ix ri' ri kojonelab' ri k'o pa ri tinimit Tesalónica, ri xa ix jun ruk' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo. Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'.

Waral käqil wi chi ri kojonelab' aj Tesalónica qas tzij xekojonik

² Amaq'el aretaq kujxuki'k kixna'taj chqe käqa'n orar pi wi', käqaya mal-tioxinik che ri Dios rumal iwech ix iwonojel. ³ Je' käqa'n wa' rumal chi amaq'el këna'taj chqe chuwäch ri Dios qa Tat chi qas tzij ix kojoniñaq che ri Cristo. Q'alaj wa' rumal ri chak ri tajin kib'ano. Käna'taj chqe xuquje' ri rutzil iwanima' chke nimalaj konojel. Q'alaj wa' rumal chi i yo'm iwib' chupatanixik ri Dios. Xuquje' këna'taj chqe chi man elinaq tä ri ku'lb'al i k'ux chrij ri Qajaw Jesucristo pune k'äx kiriqo. ⁴ Qetam k'ut, qachalal, chi kixraj ri Dios, xuquje' chi ix cha'tal rumal. ⁵ Aretaq xqatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe, man xuwi tä ri uj xujtzijonik, xane xuquje' are ri Loq'alaj Espiritu xuk'ut ru chuq'ab' chiwäch rumal ri qa tzij. Qas qetam chi ri käqatzijoj are ri qas tzij. Ri ix iwetam chi aretaq xujk'oji iwuk', man are tä xqatzukuj jachike ri utz chqe uj, xane are xqatzukuj jachike ri utz chiwe ix.

⁶ Ri ix k'ut xib'ano jas ri xqa'n uj, xuquje' jas ri xub'an ri Qajaw Jesucristo. Xuquje', pune sib'alaj xiriq k'äx aretaq xixkojonik, xik'amowaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ruk' ri kikotomal ri xuya ri Loq'alaj Espiritu pa ri iwanima'. ⁷ Je ri' xik'ut chkiwäch konojel ri kojonelab' aj Macedonia, xuquje' ri kojonelab' aj Acaya, jas ri rajwaxik käka'n ri e are'. ⁸ Chila' k'ut xchapletaj wi b'i u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Qajaw Dios iwumal, man xuwi tä chke ri aj Macedonia, ri aj Acaya, xane xuquje' chke ri winaq pa ronojel tinimit. Xuquje' konojel ki tom u tzijol chi xixkojon che ri Dios. Je ri' chi ri uj man k'o tä chik jas rajwaxik käqab'ij. ⁹ Xane ri winaq ri ki tom u tzijol chi xixkojonik, käkitzijoj jas ri xib'an che qa k'ulaxik aretaq xujopan iwuk'. Käkitzijoj jas ri xib'ano, xiya kan ri jule' taq dios chik ri b'anom kumal winaq, xixkojon che ri Dios qa Tat. Xichaplej k'u u patänixik ri qas Dios ri k'aslik. ¹⁰ Xuquje' käkitzijoj chi sib'alaj ku'l i k'ux che reyexik ri Jesús, ri kätzelej loq pa ri kaj. Are k'u wa' ru K'ojol ri Dios ri xk'astajisax b'i chkixol ri käminaqib' rumal ri Dios. Are Jesús wa' ri kujto'w chuwäch ri nimalaj royowal ri Dios ri käpe na pa ki wi' ri winaq.

2

Ri apóstol Pablo kuna'taj chke ri kojonelab' aj Tesalónica jas ri xub'an che ki patänixik

¹ Ri ix, qachalal, qas iwetam chi man xaq tä loq' xujk'oji iwuk', xane nim xixqato' wi. ² Pune k'u xqariq k'äx aretaq uj k'o pa ri tinimit Filipos, xuquje' xujyoq'ik, je' jas ri iwetam ix, ri Dios xuya qa chuq'ab' rech man käqaxej tä qib' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe, pune e k'o ri sib'alaj kek'ulelan chqe, ri käkiq'atej qa wäch. ³ Je ri', rumal chi qas jikom ri käqatzijoj,

man k'o tä etzelal chupam, man xqatzijoj tä k'u jastaq che ki sub'ik ri winaq. ⁴Ri Dios k'ut gas utz xril na ri qanima', rumal ri' xuya pa qa q'ab' ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, je' jas ri käqatzijoj. Man k'o tä käqesaj che, man käqaya tä k'u u wi'. Man are tä käqatzijoj jachike ri utz käkita wi ri winaq, xane jachike ri käqaj chuwäch ri Dios ri kaka'y pa qanima'. ⁵Ri ix iwetam chi man ruk' tä je'lalaj taq tzij xixqach'ako, man xqatzukuj taj jas xqab'ij chiwe rech käqach'ak puaj chiwij. Chuwäch ri Dios k'o wi chi man je' tä wa' xqa'no. ⁶Man qa tzukum taj chi käyi' qa q'ij kumal ri winaq, we are iwumal ix, o are rumal jachin jun chik, pune taqal chqe chi k'o jas käqata' chiwe. We je ri' käqa'no, rajwaxik chi kinimaj ri käqab'ij rumal chi uj apóstoles, uj taqom rumal ri Cristo. ⁷Man je' tä k'u wa' xqachomaj, xane je' xqa'n chiwe jas ri kub'an jun chichu' che ki chajixik ri ral, sib'alaj uj utz iwuk'. ⁸Sib'alaj nim na ri rutzil qanima' chiwe chi man xuwi tä ru Loq' Pixab' ri Dios xqaj xqaya chiwe, xane xuquje', we ta rajwaxik, xqaya ta ri qa k'aslemal rumal chi sib'alaj ix loq' chqawäch. ⁹Qachalal, ¿a mat kána'taj ri' chiwe chi aretaq xujk'oji iwuk', xujchakunik, sib'alaj xujkosik? Xujchakunik chi paq'ij chi chaq'ab' chuch'akik ri qa wa rech man käqaya tä lutz' che jachin jun chiwe. Je' xqa'n wa' aretaq xqatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rech ri Dios chila' iwuk'.

¹⁰Ri ix gas xiwilo, xuquje' ri Dios gas xrilo chi xqa'n ri jikomal iwuk', man k'o tä etzelal xriqtaj chqij, ch'ajch'oj ri qa k'aslemal aretaq xujk'oji chila' iwuk' ix ri ix kojonelab'. ¹¹Qas iwetam k'ut chi qa walijisam iwanima' chijujunal, qa ku'b'isam i k'ux, xuquje' qa yo'm pixb'enik chiwe. Je' xqa'n chiwe jas ri kub'an jun tata' chke ri ralk'ual. ¹²Xixqab'ochi'j chi je' kib'ano jas ri ya'tal chke ri e rech ri Dios ri xixusik'ij rech kixk'oji ruk', kátaqan k'u ri Are' pi wi', xuquje' rech kuya ri je'lalaj juluwem chiwe.

¹³Ri uj man kujtáni tä chuya'ik maltioxinik che ri Dios rumal chi aretaq xitatab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios ri xqatzijoj chiwe, gas xik'amowaj, xikoj pa gas tzij, man xichomaj taj chi xaq u tzij jun achi, xane are ru Loq' Pixab' ri Dios. Tzij k'u ri' chi are ru Loq' Pixab' ri Dios ri kākowin chuk'exik ri i k'aslemal ix ri ix kojonelab'. ¹⁴Ri k'äx ri xik'ulmaj ix, qachalal, are je' jas ri xkik'ulmaj ri e kojoninaq che ri Dios ri e k'o pa Judea ri xa e jun ruk' ri Cristo Jesús. Xb'an k'äx chiwe kumal ri iwinaqil, je' xb'an chiwe jas ri xb'an chke ri kojonelab' aj Judea kumal ri ki winaqil aj Israel. ¹⁵E are k'u wa' ri winaq aj Israel ri xekämisan ri Qajaw Jesús, jas ri xka'n chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xetaq b'i kuk' nab'e. Are k'u ri uj xuquje' xujkesaj loq. We winaq ri' man kaka'n tä ri käqaj chuwäch ri Dios, xane kaka'n ki k'u'lel chke konojel winaq. ¹⁶Aretaq ri uj käqaj käqatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri man e aj Israel taj, rech ri e are' xuquje' kākiriq ru tob'anik ri Dios, ri winaq aj Israel xa käkiq'atej qa wäch. Je' ri' ki b'anom, ki nimarisam ri ki mak cho ri Dios. Kämik k'ut petinaq chik ri nimalaj royowal ri Dios pa ki wi' konojel.

Waral käqil wi chi ri apóstol Pablo kraj keusolij chi na jumal chik ri kojonelab' aj Tesalónica

¹⁷Qachalal, pune xke' kieb' oxib' q'ij ri uj elinaq loq iwuk', pune ta ne man käqil tä i wäch, man ix sachinaq tä chqe, ix k'o pa qanima'. Sib'alaj käqaj käqil i wäch jumal chik. ¹⁸Rumal ri' xqatzukuj jas xqa'no rech kujopan iwuk' che iwilik. In wa', ri Pablo, k'ia mul xintzukuj jas kin'b'ano rech kujopan iwuk'. Are k'u ri Satanás xujuq'atej. ¹⁹¿Jas k'u chrij ku'l wi qa k'ux, kujkikotik? ¿Jas ri' ri kub'ano chi kaku'b'isax qa k'ux, kuya kikitomal chqe? Ix ri', qachalal, rumal chi jikom ri iwanima' cho ri Dios. Are ri ix ri kixb'anowik chi kujkikot

na cho ri Qajaw Jesús aretaq käpetik rumal chi xujch'akanik. ²⁰ Are je' iwumal ix chi kaku'b'isax qa k'ux, kujkikotik.

3

¹ Rumal k'u rech chi man xqach'ij tä chi na ri mat qetam jas i b'anom, xqachomaj kujkanaj kan qa tukiel pa ri tinimit Atenas. ² Je' xqa'n wa', xqataq k'u b'i ri qachalal Timoteo iwuk'. Ri Timoteo are jun utzalaj patänil re ri Dios ri chakuninaq guk' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo. Xqataq k'u b'i iwuk' rech kuwalijisaj ri iwanima', kixupixb'aj rech k'o na más u chug'ab' ri i kojonik. ³ Je ri' rech man k'o tä jun chiwe kub'an kieb' u k'ux kumal taq we k'äxx'ol ri'. Ri ix k'ut iwetam chi tzrajwaxik wi chi käqariq k'äx. ⁴ Je ri', rumal chi xqab'ij wa' chiwe aretaq xujk'oji iwuk', chi käqariq na ri k'äxx'ol. Je ri' qas ya' iwetam ri xqak'ulmaj uj qonojel. ⁵ Ri in man xinch'ij tä chi na ri mat kinwetamaj jas i b'anom. Rumal ri' xintaq b'i ri Timoteo chuta'ik u tzijol jas u b'anom ri i kojonik. Xinxej wib' chi we ne ruk' jub'iq' xixch'aktaj rumal ri Itzel, xaq b'a' loq' ri' ri qa chak ri xqa'n iwuk'.

⁶ Kämik k'ut tzelejeninaq loq ri Timoteo pa Tesalónica, xuya ri utzalaj tzij chqe chrij ri i kojonik, xuquje' chi sib'alaj kiwaj iwib', utz iwanima' chke konojel. Kutzijoj chqe chi amaq'el kujna'taj chiwe, utz i chomanik chqij, xuquje' chi sib'alaj kiwaj kiwil qa wäch. Je' ri qe uj xuquje', sib'alaj käqaj käqil i wäch. ⁷ Xa je ri', qachalal, chupam ronojel ri qa rajwaxik, xuquje' ri k'äxx'ol ri tajin käqariqo, kaku'b'i qa k'ux rumal iwech, aretaq käqato chi qas tzij ix kojoninaq che ri Cristo, jikom ri iwanima'. ⁸ Xqana' uj chi je' ta ne xub'an k'ak' ri qa k'aslemal, man k'o tä chi jas käqab'isoj, rumal chi qas i jikib'am i k'ux chrij ri Qajaw Jesús. ⁹ Rumal k'u ri', sib'alaj nim ri maltioxinik käqaya che ri Dios rumal iwech ix, rumal ri nimalaj kikitomal ri käqana' pa qanima' chuwäch ri Dios. ¹⁰ Xuwi b'a' käqa'n orar pi wi' chi paq'ij chi chaq'ab', man kujq'iytaj taj. Käqata' che ri Dios chi kuya chqe chi käqil i wäch. Je ri' käqaya na chiwe ri k'ä kraj na che ri i kojonik.

¹¹ Are ta b'a' ri Dios qa Tat junam ruk' ri Qajaw Jesucristo kätob' chqe, kuk'am qa b'e rech kujkwinik kujopan iwuk'. ¹² Ri Qajaw Dios chub'an ta b'a' chiwe chi käk'iy na ri rutzil iwanima', chuya ta na chiwe chi sib'alaj kiwaj iwib' chb'il taq iwib', xuquje' keiwaj konojel ri nik'iaj winaq, je' jas ri uj xuquje' sib'alaj kixqaj. ¹³ Xuquje' chub'ana chiwe chi sib'alaj jikom iwanima' rech man k'o tä mak käriq'taj chiwij, ch'ajch'oj ri i k'aslemal chuwäch ri Dios qa Tat aretaq käpe ri Qajaw Jesucristo e rachi'l konojel ri e rech ri Are'.

4

Waral käqil wi jas u wäch ri k'aslemal ri käqaj chuwäch ri Dios

¹ Je k'u ri', qachalal, kixqab'ochi'j, kixqapixb'aj rumal ri Qajaw Jesús chi kitaqej u b'anik pa ri i k'aslemal jas ri xqak'ut kan chiwäch, je' jas ri tajin kib'an kämik. Rumal chi are wa' ri käqaj chuwäch ri Dios, käqata' chiwe chi känimar u b'anik wa' iwumal.

² Iwetam chi k'ut ri tijonik ri qa yo'm chiwe, ri xujtaq chuya'ik rumal ri Qajaw Jesús. ³ Are k'u wa' ri kraj ri Dios: chi kitas iwib' chrij ronojel u wäch etzelal, ch'ajch'oj k'u ri i k'aslemal, chi man kib'an tä iwe xa jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. ⁴ Xane ri Dios kraj chi ri ix, ri ix achijab' chijujunal utz chib'ana chucha'ik jun iwixoqil, kixk'oji ruk', nim chiwila wi, je' jas ri taqal chiwe ix, ix k'ut rech ri Dios. ⁵ Mib'ana xa jas ri kiwaj ix ruk' ri itzel i rayinik jas ri käka'n ri nik'iaj winaq chik ri man e kojoninaq tä che ri Dios. ⁶ K'o b'a' jun mub'an k'äx, man kusub' tä jun qachalal, man kusub' tä k'u

na jun winaq chik che wa' we ri' ri nu b'im chiwe, rumal chi ri Dios sib'alaj kuk'äjisaj na u wäch jachin ri je' kub'an wa'. ¡Chiwilampe! Qa b'im chi k'u wa' chiwe, qa q'alajisam chi wa' chiwäch. ⁷ Man uj u sik'im tä k'u ri Dios rech kâqatz'iloj ri qa k'aslemal, xane rech kâqatas qib' chrij ronojel u wäch etzelal, kâqajach qib' pu q'ab' ri Are'. ⁸ Je k'u ri' jachin ri kâretzelaj u wäch we tijonik ri', man kâretzelaj tä u wäch jun winaq, xane are kâretzelaj u wäch ri Dios ri u yo'm ru Loq'alaj Espiritu pa qanima'.

⁹ Man rajwaxik tä k'ut kintz'ib'aj jun wuj chiwe, qachalal, chub'ixik chi rajwaxik sib'alaj kiwaj iwib', rumal chi are ri Dios u k'utum wa' chiwäch chi rajwaxik kiwaj iwib' chb'il taq iwib'. ¹⁰ Xuquje' getam chi amaq'el keiwaj konojel ri qachalal ri e k'o pa ronojel ri Macedonia. Kixqab'ochij' k'ut, qachalal, chi sib'alaj kiwaj ta na más iwib'. ¹¹ Chib'ana xuquje' chi kâjoror ri i k'aslemal, chib'ana taq ri i rajwaxik chijujunal, xaq minim iwib' pa taq ri kech nik'iaj chik. Chixchakun ruk' ri i q'ab', chito' b'a' iwib', je' jas ri taqanik ri qa yo'm chiwe. ¹² Je ri' rech ri man e kojonelab' taj utz kâkil wi ri i k'aslemal, nim kixkilo, xuquje' rech k'o ronojel ri kajwataj chiwe.

Waral kâqil wi ri kâk'ulmataj na aretaq kâpe ri Qajaw Jesucristo

¹³ Man kâqaj tä k'ut, qachalal, chi mat kiwetamaj ri kâkik'ulmaj na ri kâminaqib', rech man je' tä ri i b'is jas ri ki b'is ri nik'iaj winaq chik ri man k'o tä ku'l wi ki k'ux. ¹⁴ Rumal chi kâqakojo chi ri Jesús xkâmik xuquje' xk'astaj b'i chixol ri kâminaqib', kâqakoj ri' chi pa ri k'astajib'al kech ri kâminaqib', aretaq kâpe ri Jesús, keuk'am na loq junam ruk' ri kanima' ri winaq ri e kojoninaq che, xekâmik.

¹⁵ Rumal ri' kâqaya wa' we tijonik ri' chiwe, ri yo'm chqe rumal ri Qajaw Jesús, chi ri uj ri k'ä uj k'asal na, ri k'ä uj kanajinaq waral aretaq kâpe ri Are', man kujnab'ej tä k'u na chkiwäch ri qachalal ri e kâminaq chik. ¹⁶ Tzare k'u ri Qajaw Jesús kâqaj na loq chikaj, kâtataj jun ri ko kâch'awik, kuya taqanik, je' jas ri kâch'aw jun arcângel, xuquje' kâtataj na ru ch'ab'al ri trompeta re ri Dios. Are k'u ri e kojoninaq che ri Cristo, ri e kâminaq chik, e are' kek'astaj na b'ik nab'e. ¹⁷ K'ä te ri' ri uj ri k'ä uj k'aslik, ri uj kanajinaq kanoq, kujyak na, kujk'am na b'ik junam kuk' ri e are' pa ri suzt' churiqik ri Qajaw Jesús chila' chikaj. Kujk'oji k'u na ruk' ri Qajaw Jesucristo amaq'el ronojel q'ij.

¹⁸ Chiwalijsaj b'a' iwanima' chb'il taq iwib' ruk' we tzij ri' ri nu b'im chiwe.

5

¹ Are k'u ri q'ij, qachalal, ri ajilab'al ri kâb'antaj na ronojel wa', man rajwaxik taj chi kintz'ib'aj b'i chiwe. ² Je ri', rumal chi ri ix qas kich'ob'o chi man k'o tä jun retam ri q'ij ri kâpe ri Qajaw Jesús, xane je' kâk'ulmataj wa' jas ri kub'an jun elaq'om kok pa jun ja chaq'ab', man kuna' tä jun. ³ Aretaq ri winaq kâkib'ij: "Ronojel xaq kâjoror chik, man k'o tä chi je wa' je ri'," —kecha ri'. Are chi' k'ut kâpe na ri nimalaj k'äx pa ki wi' ri xaq k'ä te' kâpetik, jas ri q'oxom ri kuna' ri b'ik junam kuk' ixoq aretaq kâril u wäch ri ral. Man kekowin tä k'u ri winaq kâkito' kib'. ⁴ Are k'u ri ix, qachalal, man ix k'o tä pa ri q'equm ri e sachinaq wi ri man keniman tä che ri Dios. Ri q'ij ri kâpe ri Qajaw Jesús man je' taj kub'an ri' chiwe jas ri kub'an jun elaq'om ri man kina' taj kok pa ja, rumal chi ri ix tajin kiweyey ru petb'al ri Jesús. ⁵ Iwonojel ix k'o pa ri saqilal, ix rech ri paq'ij, je' jas ri uj xuquje'. Man uj rech tä ri chaq'ab', man uj sachinaq tä k'u pa ri q'equm. ⁶ Rumal ri' mäqa'n b'a' jas ri kâka'n ri nik'iaj winaq chik, je' ta ne chi xa e warinaq, xane chujk'ask'atoq. Mäqa'n xaq jas ri kâqaj uj, xane nab'e qas kâqachomaj na ri kâqa'no. ⁷ Ri kewarik, chaq'ab' ri'

kewarik. Ri keq'ab'arik, chaq'ab' ri' keq'ab'arik. ⁸ Are k'u ri uj, ri uj rech ri paq'ij, mäqa'n xaq jas ri kâqaj uj, xane nab'e qas utz u chomaxik na ri kâqa'no. Rajwaxik chi kâqakoj na ri kojoniq xuquje' ri rutzil qanima', je' jas jun atz'iaq rech'ich' ri kukoj jun soldado chuto'ik rib' pa ri ch'oj. Xuquje' rajwaxik chi kâku'b'i qa k'ux chi kâqariq na ru tob'anik ri Dios, je' ta ne chi are jun caso ri kukoj jun soldado che to'b'al u jolom. ⁹ Ri Dios k'ut man xujucha' taj rech xa kuk'âjisaj qa wäch, xane rech kujkojon che ri Qajaw Jesucristo, kâqariq na ru tob'anik ri Are'. ¹⁰ Ri Jesucristo xkâm rumal qech, rech amaq'el kujk'asi na junam ruk' Are'. We k'ä uj k'aslik aretaq kâpetik, we ne uj kâminaq chik, xaq junam. ¹¹ Rumal ri' chiwalijisaj iwanima' chb'il taq iwib', xuquje' chito'la iwib' ri jun ruk' ri jun chik jas ri tajin kib'ano.

Ri apóstol Pablo keupixb'aj ri qachalal kojonelab'

¹² Qachalal, kâqab'ij na chiwe chi nim keiwil wi ri kechakun iwuk', ri kek'amow i b'e, xuquje' kâkiya i no'j ri yo'm chke ri e are' rumal ri Qajaw Dios. ¹³ Je', qachalal, sib'alaj nim cheiwila wi, loq' cheiwila xuquje', rumal ri utzil ri tajin kâka'no. Chk'ol b'a' utzil chixol iwonojel, ri jun ruk' ri jun chik.

¹⁴ Qachalal, xuquje' kixqab'ochi'j chi cheipixb'aj ri man kâkaj taj kechakunik, chiwalijisaj ri kanima' ri xaq keb'isonik, ri kâkixej kib', cheitoq'aj ri man k'o tä chi ki chuq'ab', chichajij paciencia kuk' konojel.

¹⁵ Chichajij iwib', k'o jun muya k'âx che rajil u k'exel jun k'âx ri b'anom che, xane amaq'el chitaqej u b'anik ri utzil chb'il taq iwib', xuquje' chke konojel winaq.

¹⁶ Amaq'el chixkikotoq. ¹⁷ Mitänab'a u b'anik orar. ¹⁸ Chiya maltioxinik che ri Dios pa ronojel, rumal chi are wa' ri kraj ri Dios chi je' kib'an ix, ri ix kojoniq che ri Cristo Jesús.

¹⁹ Miq'atej u wäch ri Loq'alaj Espíritu che ri kraj kub'an iwuk'. ²⁰ Miwetzelay u wäch ri tzij ri kuya ri Loq'alaj Espíritu chke ri qachalal ri keq'alajisan chiwäch. ²¹ Na'l kib'an che rilik ronojel, jachike ri utz, ri qas tzij, jachike ri man utz tare. Chitaqej b'a' ri utz. ²² Chitasa iwib' chrij ronojel u wäch etzelal.

²³ Tzare ta b'a' ri Dios, ri xuwi ri Are' kâkowinik kuya utzil chxixol ri winaq, kub'an ch'ajch'oj che ri i k'aslemal pa ronojel, kuchajij ta na ri iwespiritu, ri iwanima', xuquje' ri i cuerpo, rech man k'o tä etzelal kâriqtaj chiwij aretaq kâpe ri Qajaw Jesucristo. ²⁴ Ri Dios k'ut ri xixusik'ij, jikom ri ranima', qas kub'an na jas ru b'im chiwe.

Ri apóstol Pablo kutaq b'i rutzil ki wäch ri qachalal, xuquje' kuta' u tewchib'al ri Dios pa ki wi'

²⁵ Qachalal, chib'ana orar pa qa wi'.

²⁶ Chiya rutzil ki wäch konojel ri qachalal je wa'. Chitz'umaj iwib' chb'il taq iwib' chuwäch ri Dios. Retal k'u wa' chi qas loq' kiwil iwib'.

²⁷ Kinb'ij chiwe chuwäch ri Qajaw Jesús chi kisik'ij u wäch we wuj ri' chkiwäch konojel ri qachalal kojonelab'.

²⁸ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kâtoq'ob'isan i wäch. Amén.

RI UKAB' CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHKE RI KOJONELAB' AJ TESALÓNICA

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta chik chke ri qachalal kojonelab' aj Tesalónica

¹ In wa', ri Pablo, wachi'l ri Silvano ruk' ri Timoteo, tajin kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chiwe ix, qachalal, ix ri' ri kojonelab' ri k'o pa ri tinimit Tesalónica, ri xa ix jun ruk' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo. ² Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch, kub'an k'ut chi kuxlan ri iwanima'.

Waral käqil wi chi ri Dios kuq'at na tzij pa ki wi' ri ajmakib' aretaq käpe ri Cristo

³ Qachalal, rajwaxik b'a' chi amaq'el kujmaltioxin che ri Dios rumal iwech. Ya'talik chi je' käqa'n wa' rumal chi gas tzij tajin käk'iy ri i kojoniq, xuquje' rumal chi ri ix chijujunal sib'alaj loq' na kiwil wi iwib' nimalaj iwonojel, ronojel q'ij k'ut tajin känimar ri rutzil iwanima' chb'il taq iwib'. ⁴ Je ri' chi ri uj sib'alaj kujkikotik, käqatzijoj ri i b'anik jawije' ri keriqtaj wi ri e kojoninaq che ri Dios. Kujkikot chub'ixik jas ri tajin kib'ano, kich'ij ri k'äx ri káb'an chiwe kumal nik'iaj winaq chik, xuquje' kich'ij ri b'is ri kiriqo. Käqatzijoj k'ut chi sib'alaj k'o ri i kojoniq che ri Dios, jikom k'u iwanima' pa ronojel ri kik'ulmaj. ⁵ Ronojel wa' we k'äx ri' ri tajin kiriqo kuk'ut chqawäch chi jikom kub'an ri Dios chuq'atik tzij. Je ri', rech taqal chiwe kixk'oji ruk' ri Dios, kätaqan k'u ri Are' pi wi'. Rumal k'u rech wa' tajin kiriq k'äx.

⁶ We winaq ri' ri tajin keb'anow k'äx chiwe, taqal k'ut chi käk'äjisax na ki wäch wa' rumal ri Dios. Kub'an k'u na ri Are' chi käkiriq k'äx chuk'exel ri xka'n chiwe. ⁷ Are k'u ri ix ri i riqom k'äx, kub'an na ri Dios chi kuxlan ri iwanima' junam jas ri kub'an chqe uj. Aretaq kuk'ut na rib' ri Qajaw Jesús, sutim rij ruk' u xa q'aq' käqaj loq chikaj, e rachi'l ri ángeles rech Are' ri sib'alaj k'o ki chuq'ab'. ⁸ Aretaq käpetik, kuya na ri tojb'al ke ri winaq ri man xekojon tä che ri Dios, ri man xeniman tä che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Qajaw Jesucristo. ⁹ We winaq ri' käkitoj na ru k'exel ri ki mak, käsach na ki wäch, sib'alaj nim ri k'äx ri käkiriqo, man k'o tä k'u u k'isik. Kesax b'i ri e are' chuwäch ri Qajaw Jesús, naj keyi' wi na che ri Are'. Xuquje' naj kek'oji wi che ri je'lalaj juluwem rech ri nimalaj u chuq'ab' ri Jesús. ¹⁰ Je' käkik'ulmaj na wa' pa ri q'ij ri käpe ri Jesús rech känimarisax u q'ij kumal ri e rech ri Are', xuquje' kākajmax na u wäch kumal ri e kojoninaq che, käyi' k'u u q'ij. Ri ix xuquje', rumal chi ix kojoninaq che ri tzij ri qa q'alajisam chiwäch, kixk'oji na kuk' ri nik'iaj kojonelab'.

¹¹ Xa k'u rumal wa' amaq'el käqa'n orar pi wi', käqata' che ri qa Dios chi kub'ano chi gas taqal chiwe chi ix sik'im rumal ri Are'. Xuquje' käqata' che ri Dios chi ru chuq'ab' kuya ta na chiwe chi kixkowinik kib'an ronojel u wäch utzil ri i chomam u b'anik, xuquje' ronojel utzalaj chak ri tajin kib'ano rumal chi gas kixkojon che ri Dios. ¹² Je ri', rech rumal iwech ix käyi' na u q'ij ri Qajaw Jesucristo, xuquje' ri ix käyi' na i q'ij rumal ri Are'. Je' káb'an na wa' chiwe rumal chi toq'ob'isam i wäch rumal ri qa Dios, rumal ri Qajaw Jesucristo.

2

Waral kãqil wi ri kub'an ri itzelalaj achi ri kuyak rib' chrij ri Dios

¹ Qachalal, kãqaj kãqab'ij chiwe ri kãk'ulmataj na aretaq kuriq ru petb'al ri Qajaw Jesucristo, aretaq kãpe che qa mulixik b'i ruk'. ² Kixqab'ochi'j chi mat ruk' jub'iq' kik'ex i chomanik, kub'an kieb' i k'ux, kixej iwib' rumal jun winaq ri kub'ij, chi kãch'aw ri Loq'alaj Espiritu pa ranima', k'o k'u jas kub'ij chiwe, o rumal ri kito chi kãtzijoxik, o rumal jun wuj ri je' ta ne uj ri uj taqowinaq b'ik, ri kub'ij chi ri q'ij ri kãpe ri Qajaw Jesús petinaq chik pa qa wi'. ³ K'o b'a' jachin jun winaq mub'ano chi kixsub'tajik. Nab'e k'ut chuwãch ru petb'al ri Jesús kãkiyak na kib' ri winaq chrij ri Dios, kuk'ut na rib' ri achi ri b'anal etzelal ri kub'an u k'ulel che ri Dios. We achi ri' q'atom tzij puwi' chi kãsach na u wãch. ⁴ Ri achi ri' kuyak na rib', kub'an na k'ulel che ronojel ri kãna'tab'ex wi ri Dios, o kãq'ijilax wi. Kãku'b'i na pa ri nimalaj rachoch Dios, je' ta ne chi are Dios. Kub'an na chb'il rib' chi are Dios.

⁵ ¿A mat kãna'taj chiwe chi aretaq xink'oji iwuk' xinb'ij wa' chiwe? ⁶ Kãmik k'ut iwetam jas ri' ri q'ateninaq, je ri' chi man gas u k'utum tã rib' we itzelalaj achi kãmik ri'. K'ã te k'u ri' gas kuk'ut na rib' ri b'anal etzelal aretaq kuriq ru q'ijol. ⁷ Q'alaj chi k'ut chi ri itzelalaj u chomanik ri itzel ri k'u'talik tajin kãchakun chik pa taq ri kanima' ri winaq kãmik. Xuwi reye'm chi kesax ri q'ateninaq rech gas kuk'ut rib'. ⁸ Aretaq k'ut esam chik ri q'ateninaq, kuk'ut na rib' ri achi ri b'anal etzelal ri kuyak na rib' chrij ri Dios. Kãkãmisax na rumal ri Qajaw Jesús ruk' ri ruxlab', kãsachisax na u wãch ruk' ru k'utik rib' ri Jesús aretaq kãpetik. ⁹ We achi ri', are ri Satanãs kãtaqow na loq. Kãpe na ruk' nimalaj chuq'ab', kub'an na nimaq taq k'utb'al, xuquje' kajmab'al. Man gas tzij tã k'ut ri kub'ano. ¹⁰ Kukoja na ronojel u wãch itzel taq sub'unik che ki sub'ik ri winaq ri kãsach na ki wãch. Kãsach na ki wãch rumal chi man xkaj tã ri gas tzij, man xkik'amowaj tã k'u wa' rech kãkiriq ru tob'anik ri Dios. ¹¹ Rumal ri' ri Dios kuya na chke chi kesub'taj rumal ri man gas tzij taj, chi ri e are' kekojon chke ri b'anow tzij. ¹² Je ri' rech kãq'at na tzij pa ki wi' chi kãk'ãjisax na ki wãch konojel ri man e konojinaj tã che ri gas tzij, xane are b'enaq kanima' ruk' ru b'anik ri etzelal.

Waral kãb'ix wi chke ri qachalal chi e cha'talik rech kãkiriq ru tob'anik ri Dios

¹³ Qachalal, ri ix sib'alaj kixraj ri Qajaw Jesucristo. Ri uj k'ut kãqana' pa ganima' chi rajwaxik kãqaya maltioxinik ama'el che ri Dios rumal iwech, rumal chi tzojer loq ix k'o chkixol ri xecha' nab'e rumal ri Dios rech kiriq ru tob'anik. Kiriq k'u ru tob'anik ri Dios rumal ri Loq'alaj Espiritu ri xub'an ch'ajch'oj che ri iwanima', xuquje' rumal chi xixkojon che ri gas tzij. ¹⁴ Ri Dios k'ut xixusik'ij rech kiriq ru tob'anik ri Are' rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xqatzijoj chiwe, rech kixk'oji junam ruk' ri Qajaw Jesucristo aretaq kãnimarisax u q'ij ri Are', kiriq k'u na iwe ix we nimarisab'al q'ij ri'.

¹⁵ Rumal ri', qachalal, jikom chib'ana' chitajej ri tijonik ri qa k'utum chiwe petinaq loq. Are wa' ri qa tzijom chiwe, xuquje' ri qa tz'ib'am b'i pa taq wuj. ¹⁶ Tzare ta b'a' ri Qajaw Jesucristo, junam ruk' ri Dios qa Tat, ru k'utum ri rutzil ranima' chqe, kixuto' pa ronojel. Ri Are' xuquje' xuya ku'lb'al qa k'ux ri man k'o tã u k'isik, xuya xuquje' chqe chi kãku'b'i qa k'ux chrij ri Jesús rumal ri toq'ob' ri kub'an pa qa wi'. ¹⁷ Tzare ta b'a' ri Are' chuwaljisaj ri iwanima', xuquje' chub'ana ta na jikom chiwe, rech xa utz ronojel ri kib'ij, xuquje' ronojel ri kib'ano.

3

Ri apóstol Pablo kuta' chke ri qachalal chi kaka'n orar puwi' ri are'

¹ Je k'u ri', qachalal, chib'ana orar pa qa wi' rech ru Loq' Pixab' ri Dios aninaq kájab'un u wäch pa ronojel tinimit, käyi' k'u u q'ij kumal ri winaq jas ri xk'ulmataj iwuk' ix. ² Xuquje' chib'ana orar pa qa wi' chi ri Dios kujuto' pa ki q'ab' ri itzel taq winaq, ri e b'anal taq etzelal, rumal chi man konojel taj kekojon che ru Loq' Pixab' ri Dios.

³ Ri Dios k'ut, qas jikom ranima'. Kub'an na chiwe chi k'o na i chuq'ab' rech qas jikom ri iwanima' ix xuquje'. Kixuchajij na chuwäch ri Itzel. ⁴ Käku'b'i k'u qa k'ux chrij ri Qajaw Jesús chi tajin kib'an ri xixqataq wi, xuquje' amaq'el kitaqej na u b'anik wa'. ⁵ Are ta b'a' ri Qajaw Jesús käyo'w pa ri iwanima' chi keiwaj konojel, je' jas ri Dios keraj konojel ri winaq. Xuquje' chuya ta chiwe chi kich'ij ronojel ri kápe chiwij, chi k'o iwe ri paciencia ri k'o ruk' ri Cristo.

Waral káqil wi chi rajwaxik kujchakunik chuch'akik ri káqatijo

⁶ Käqaya k'u taqanik chiwe, qachalal, rumal ri Qajaw Jesucristo, chi kitas iwib' chrij apachin jun qachalal ri kub'ano xa jachike ri kraj, man kächakun taj, ri man kunimaj tá ri tijonik ri qa yo'm chiwe petinaq loq'. ⁷ Ri ix iwetam chik jas ri rajwaxik kib'ano rech kib'an iwe jas ri xqa'n uj aretaq xujk'oji iwuk'. Aretaq xujk'oji iwuk' man are tá xqa'no xa jachike ri xqaj, xane xujchakunik. ⁸ Man xqab'ij tá che jachin jun chi chusipaj ri qa wa, xane xqatojo. Sib'alaj xqatij qa chuq'ab' che ri qa chak, xujkosik. Chi paq'ij chi chaq'ab' xujchakunik rech man káqaya tá latz' che jachin jun chiwe. ⁹ Pune ta ne ya'tal chqe káqata' ri qa wa chiwe, man je' taj xqa'no, xane xujchakunik rech kiwesaj i no'j chqij, kib'an k'u iwe jas ri xqa'n uj. ¹⁰ Xuquje' xqab'ij wa' chiwe aretaq xujk'oji iwuk': "Jachin jun ri man kraj taj kächakunik, mäyi' che chi käwi'k," —xujcha chiwe. ¹¹ Qa tom k'u u tzijol chi e k'o jujun chiwe ri tajin kaka'no xa jachike ri kákaj, ri man k'o tá jub'iq' chak kaka'no, xane xa keb'e' je wa' je ri', kákinim kib' pa taq ri tajin kaka'n ri nik'iaj winaq chik. ¹² Are k'u taq wa' káqab'ij chke ri kojonelab' ri je' kaka'no, keqapixb'aj rumal ri Qajaw Jesucristo chi chechakunoq, máka'n chik ri k'äx chkixol ri winaq rech káyoror na ronojel, chkich'aka ke ri kákitijo.

¹³ Ri ix k'ut, qachalal, mixq'iytaj chub'anik ronojel u wäch utzil. ¹⁴ We k'o jachin jun ri man kunimaj tá ri xqab'ij pa we wuj ri', chikojo retal jachinoq, miwachi'laj chik rech kák'ixik. ¹⁵ Mib'an k'u i k'ulel che, xane chipixb'aj je' jas ri kib'an che jun iwachalal.

Ri apóstol Pablo kuta' ru tewchib'al ri Dios pa ki wi' ri qachalal

¹⁶ Tzare ta b'a' ri Qajaw ri xuwi ri Are' kákowinik kuya utzil chkixol ri winaq, chuya ta chiwe chi amaq'el k'o utzil iwuk' ix, xuquje' chi kuxlan ri iwanima' pa ronojel. Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo k'o iwuk' ix nimalaj iwonojel.

¹⁷ In wa', ri Pablo, kintz'ib'aj b'i wa', kintaq k'u b'i rutzil i wäch. Chiwilampe' chi are wa' ri nu tz'ib'. Je wa' ri kinb'an chutz'ib'axik ri nu b'i' pa taq konojel ri nu wuj ri kintaq b'ik. ¹⁸ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kátoq'ob'isan i wäch ix nimalaj iwonojel. Amén.

RI NAB'E CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHE RI TIMOTEO

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axij jun carta che ri qachalal Timoteo

¹ In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi je ri' ru taqanik ri Dios ri To'l Qe, xuquje' ri Qajaw Jesucristo ri ku'l wi qa k'ux. ² Ri at, Timoteo, kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe, je' ta ne chi gas at nu k'ojol rumal chi rumal ri nu tzij xatkojonik. Are ta ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kel u k'ux chawe, kutoq'ob'isaj a wäch, kub'ano chi kuxlan rawanima'.

Mak'ulaj jule' taq tijonik chik

³ Kinna'taj chawe jas ri xinb'ij aretaq xine' pa Macedonia. Xinb'ij chawe chi katkanaj kan pa ri tinimit Éfeso. Xinya we taqanik ri' chawe chi kab'ij chke ri jule' winaq, ri tajin käkiya tijonik ri man tzij taj chke ri kojonelab', chi mäkiya chik we tijonik ri'. ⁴ Chab'ij chke chi mäkitzijoj chik ri xaq puk, xuquje' ri tzijob'elil ri kätzijox chkiy ri qa nan qa tat ojer. Ronojel wa' kuk'am loq ch'oj. Man k'o tä k'u ki patän wa' we ri', man kujkito' tä chuch'ob'ik ru chomanik ri Dios ri xuwi ketamax rumal ri kojonik che ri Cristo.

⁵ Ru patän we taqanik ri' ri kinya chawe, are wa' chi ri uj, ri uj kojonelab' gas keqaj konojel. Rajwaxik chi käk'iy loq wa' pa qanima' ri ch'ajch'oj, ri käqana' wi chi man k'o tä etzelal qa'nom, ri q'alaj wi chi gas tzij kujkojonik.

⁶ E k'o k'u jujun ri xkisach ru b'eyal we taqanik ri', xetzaq k'ut. Xkijach kib' chub'ixik tzij chb'il taq kib' ri man k'o tä ki patän. ⁷ Ri winaq ri' käkaj keb'ok che ajtijab', kekittijoj ri winaq chrij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. Man käkich'ob' tä k'ut ri tzij ri käkib'ij, man käkich'ob' tä k'u ri käkik'utu. Xaq käkib'ij chi are ri gas tzij.

⁸ Tzij la' chi utz ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. Rajwaxik k'ut chi käkojik jas ri gas ya'tal wi. ⁹ Etamtal wa' chi ri Pixab' man xyi' tä chke ri winaq ri tajin käka'n ri utzil, xane chke ri man käkiya tä kib' pa taqik, chke ri man keniman taj, chke ri man kekojon tä che ri Dios, chke ri ajmakib', chke ri man nim tä käkil wi ri Dios, ri man k'o tä äwas chkiwäch, chke ri kekikämisaj ki nan ki tat, chke ronojel ki wäch kämisanelab'. ¹⁰ Xuquje' ri Pixab' xyi' chke ri winaq ri xaq käkiriq kib' jas ri käka'n ri tz'í, man k'o tä ki pixab'. Are k'u xyi' ri Pixab' chke ri käka'n ixoq che jun kach achi, xuquje' chke ri ixoqib' ri käka'n achi che jun kach ixoq, chke ri kekelajaq taq winaq, chke ri b'anal taq tzij, xuquje' chke ri käka'n juramento, man gas tzij tä k'ut ri käkib'ij, rech käka'n k'äx che jun winaq chik. Are k'u ri Pixab' xyi' chke konojel winaq ri käkik'ulelaj u wäch ri utzalaj tijonik ri man k'o tä etzelal chupam. ¹¹ We utzalaj tijonik ri' käriqtaj chupam ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri sib'alaj nim u q'ij. Ri qa Dios ri ya'tal che chi känimarisax u q'ij, are ri Are' yo'winaq wa' pa nu q'ab' rech kintzijoj chke ri winaq.

Ri apóstol Pablo kumaltioxij che ri Dios chi xel u k'ux che, xukoj chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

¹² Kinmaltioxin che ri Qajaw Jesucristo ri u yo'm nu chuq'ab', rumal chi nim xrilo chi jikom ri wanima', xinukoj che patänil re chutzijoxik ru Loq' Pixab'. ¹³ Je wa' xub'an chwe pune ri in nab'e xinyoq'on che ri Jesús, xintze'j u wäch, xinb'an k'äx chke ri e kojoninaq che. Ri Dios k'ut xel u k'ux chwe rumal

chi aretaq xinb'an wa' k'a mäja' kinkojon che ri Cristo, man kinch'ob' tä k'ut chi man utz taj ri kinb'ano. ¹⁴ Sib'alaj nim k'u ri' ri toq'ob' ri xinkochij che ri Qajaw Jesús. Xuya nu kojoniq, xuya pa wanima' chi kinwaj ri Dios, xuquje' chi kewaj ri winaq xa rumal ri Cristo Jesús.

¹⁵ Ri kinb'ij chanim are qas tzij. Rajwaxik k'ut chi konojel winaq käkikoj wa': chi ri Cristo Jesús xpe cho we uwächulew che ki to'ik ri ajmakib'. Ri in k'ut, sib'alaj in ajmak na chkiwäch konojel. ¹⁶ Pune je' nu b'anik wa', xel u k'ux ri Dios chwe, xutoq'ob'isaj nu wäch rech ri Jesucristo kuk'ut na jas modo kuchajij nimalaj paciencia wuk' in, in ri nab'e ajmak chkiwäch konojel. Je ri' kink'o'ji che k'utb'al chkiwäch ri mäja' kekojonik, käketa maj na chi ri Cristo kutoq'ob'isaj ki wäch ri winaq. Käku'b'i k'u na ki k'ux chi käkiriq na ri k'aslemal ri man k'o' tä u k'isik we kekojonik. ¹⁷ Rumal ri' qaya b'a' u q'ij ri Jun ri kätajan pa qa wi', ri man käk'extaj taj, ri man käkäm taj, ri man kilitaj tä u wäch, ri xuwi wa' Dios k'olik. K'o k'u u no'j che ronojel. Qanimatorisaj b'a' u q'ij amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Amén.

¹⁸ Ri at, Timoteo, je' ta ne chi at nu k'ojol. Kinya wa' we taqanik ri' chawe. Chatija a q'ij pa ri chak chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' chupatanixik pa ronojel. Je' chab'ana' jas ri xkiq'alajisaj loq ri qachalal chawij rumal ri Loq'alaj Espiritu. ¹⁹ Chataqej ri kojoniq, rajwaxik chi kana' pa rawanima' chi man k'o' tä etzelal a b'anom. E k'o k'u jujun ri man xeniman taj aretaq xch'aw ri Dios pa ri kanima', rumal ri' xetzaqik, man kekojon tä chik. ²⁰ Qesajmpe' qa no'j chrij ri xuk'ulmaj ri Himeneo xuquje' ri Alejandro, ri xeinjach pu q'ab' ri Satanás rech käketa maj chi man utz tä ri' ri käkib'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Dios.

2

Waral käyi' tijoniq chrij ri rajwaxik käqa'no aretaq käqa'n orar

¹ Nab'e kwaj kinb'ij chawe chi kaya we tijoniq ri' chke ri kojoniq lab': Rajwaxik u b'anik orar pa ki wi' konojel ri winaq. Rajwaxik kätä' toq'ob' pa ki wi', xuquje' käb'ochi'x ri Dios pa ki wi'. Xuquje' rajwaxik u b'anik maltioxinik che ri Dios aretaq käb'antaj orar. ² Rajwaxik u b'anik orar pa ki wi' ri q'atal taq tzij, pa ki wi' konojel ri k'o ki taqanik pa qa wi', rech man k'o' tä ch'oj, utz ri qa k'aslemal. Je ri' rech käqapatänij ri Dios, xuquje' nim käqil wi qib' pa ronojel. ³ Sib'alaj utz k'u u b'anik wa', xuquje' käqaj wa' chuwäch ri Dios ri To'l Qe. ⁴ Are k'u kraj ri Dios chi konojel ri winaq käkiriq ru tob'anik, xuquje' käketa maj jas ri' ri qas tzij. ⁵ Xa jun ri Dios k'olik, xuquje' xa Jun ri käch'aw pa qa wi' ruk' ri Dios. Are ri Jesucristo ri xub'an qach winaq. ⁶ Ri Jesucristo xuya rib' pa kämisaxik chutojik ri qa mak, rech ri uj nimalaj qonojel kujel pu q'ab' ri Itzel. Pa ri qas u q'ijol k'ut, ri Dios xuk'ut wa' chkiwäch konojel winaq chi qas tzij kraj keuto'. ⁷ Rumal wa' xinoksax che apóstol, jun chke ru taqo'n ri Jesucristo, rech kintzijoj we saqalaj tzij ri' chrij ri qas tzij, chrij ri kojoniq. Je ri' keintijoj ri man e aj Israel taj, rech kekojon ri e are'. Ri in, in kojoniq che ri Cristo, qas tzij ri kinb'ij, man xaq tä k'u kinb'an tzij.

⁸ Kwaj chi ri achijab' pa ronojel tinimit kaka'n orar, achijab' ri qas jikom ri kanima' che ri Dios. Are achijab' wa' ri kuya' käkiyak ri ki q'ab' cho ri Dios, man k'o' tä ch'oj, man k'o' tä oyowal, man k'o' tä k'u jun k'äx chik pa kanima'. ⁹ Xuquje' kwaj chi ri ixoqib' käkikoj atz'iaq ri qas taqal chke, utz u kojik kaka'no, man kaka'n tä nimal ruk'. Rajwaxik utz u b'anik ri ki wi' kaka'no jas ri qas taqalik. Man xaq tä käkikiq kib' ruk' q'än puq, ruk' chachal ri paqal rajil, o ruk' atz'iaq ri sib'alaj paqalik. ¹⁰ Ri ixoq kojoniq man kuwiq tä rib'

xa kuk' taq jastaq, xane ruk' ru b'anik ri utzil. Are wa' ri rajwaxik kăka'n ri ixoqib' ri ki jachom kib' pu q'ab' ri Dios. ¹¹ Rajwaxik chi ri ixoqib' kăkitatab'ej ri tijonik ri tajin kătzijoxik, xaq jun chek'ol wi, chkiya kib' pa nimanik. ¹² Ri in man kinya tă che jun ixoq chi keutijoj achijab', chi kătaqan pa ki wi', xane rajwaxik xaq jun kek'oji wi ri ixoqib'. ¹³ Are k'u rumal chi nab'e xb'an ri Adán rumal ri Dios, k'ă te ri' xb'an chi ri Eva. ¹⁴ Xuquje' man are tă ri Adán ri xsub' rumal ri Itzel, xane are ri Eva. Aretaq xsub'ik xqaj pa ri mak. ¹⁵ Ri ixoqib' kojonelab' kăkiriq k'u na ru tob'anik ri Dios, we utz kăka'n che ki k'iyisaxik ri kal, we kăkitaqej ri kojonik, we kekaj ri winaq, we utz ri ki k'aslemal, man k'o tă etzelal kăka'no, xuquje' we utz kechomanik.

3

Waral kăb'ixik jas ri k'aslemal ri rajwaxik che jun ri kok che obispo

¹ Qas tzij wa': jachin jun ri kraj kok che obispo, * utzalaj patăninik ri' ri kraj kub'ano. ² Rajwaxik k'ut chi we kojonel ri' utz ru k'aslemal rech man kuya' taj kăyak tzijtal chrij. Rajwaxik xa jun ri rixoqil, muya u wi' ri kutijo, o apachike ri kub'ano, xane utz ri kăchomanik, man kub'an taj xa jas ri kraj ri are', xuquje' nim kil wi kumal ri winaq. Rajwaxik utz kub'an che ki k'ulaxik ri winaq ri keopan cho rachoch. Rajwaxik kăna'w che ki tijoxik ri winaq che ru Loq' Pixab' ri Dios. ³ Măq'ab'arik, măch'ojinik, man kurayj tă u ch'akik puaq ri k'ixb'al u k'amik, xane rajwaxik utz kuk' ri winaq, man kuyak tă ch'oj, xuquje' man loq' tă kăril wi ri puaq. ⁴ Rajwaxik kerilij konojel ri e k'o pa rachoch, keupixb'aj ri ralk'ual rech kenimanik, nim kekil wi ri winaq. ⁵ We jun kojonel man retam taj kerilij konojel ri e k'o pa rachoch ăa kăkowin lo ri' kuk'am ki b'e ri e kojoninaq che ri Dios? Man kăkowin taj. ⁶ Man kuya' taj jun k'ak' kojonel kok che obispo, rech man kunimarisaj tă rib'. We je ri', kăq'at na tzij ri' puwi' chi ke' pa ri q'aq' jas ri xb'an che ri Itzel. ⁷ Jun obispo rajwaxik utz kub'an pa ru k'aslemal chkixol ri winaq ri man e kojonelab' taj, rech man k'o tă yoq'b'al re. Je ri' man kel tă u k'ixb'al, man kăqaj tă k'u pa ru chapăb'al ri Itzel.

Waral kăqil wi jas ri k'aslemal ri rajwaxik che jun ri kok che diăcono

⁸ Ri diăconos[†] xuquje', rajwaxik man xaq tă kexi'ninik, rech nim ke'il wi, kăkib'ij ri qas tzij, man keq'ab'ar taj, man kăkirayj tă k'u u ch'akik puaq ri k'ixb'al u k'amik. ⁹ Rajwaxik qas jikom ri kanima' chrij ri qas tzij re ri Evangelio ri uj kojoninaq wi, ri q'alajisam chqawăch. Xuquje' rajwaxik kăkina' pa kanima' chi man k'o tă etzelal ri ka'nom. ¹⁰ Nab'e rajwaxik ke'il na we utz ri ki k'aslemal. We k'u man k'o tă jas kăriqtaj chkiq, kuya' ri' keb'ok che diăconos. ¹¹ Xuquje' ri diaconisas rajwaxik man xaq tă kexi'ninik, rech nim ke'il wi, man e yakal tă tzijtal, măkiya u wi' ri kăkitijo, o apachike ri kăka'no, jikom k'u ri kanima' pa ronojel. ¹² Ri kok che diăcono rajwaxik xa jun ri rixoqil. Xuquje' rajwaxik chi utz kub'an che kilixik konojel ri e k'o pa rachoch, keupixb'aj ri ralk'ual rech kenimanik. ¹³ Ri diăconos ri utz kepatăninik, nim ke'il wi ri'. Man xuwi taj nim ke'il wi, xane xuquje' man kăkixej tă kib' chutzijoxik ri ki kojonik chrij ri Cristo Jesús.

Nim u b'anik ri uj kojoninaq che

* **3:1** Ri tzij "obispo" kel kub'ij "pastor" o apachin jun ri kăyi' che chi kuchajij ri jumulaj kojonelab'.

† **3:8** Ri diăconos (xuquje' ri diaconisas, 3:11) e are' ri k'o keqle'n che ki to'ik ri nik'iaj kojonelab'.

¹⁴ Timoteo, ku'l nu k'ux chi xaq pa kieb' oxib' q'ij kinopan na awuk'. We k'u ne ruk' jub'iq' kinb'eytajik, kintz'ib'aj b'i we tzij ri' chawe nab'e. ¹⁵ Je wa' xinchomaj rech awetam chik jas ri utz kub'an jun kojonel chkixol ri qachalal. E are wa' ri winaq rech ri k'aslik Dios. We winaq ri' e are wa' ri kākijeqeb'a', xuquje' kākito' u wi' ri qas tzij. ¹⁶ Qas q'alaj wa' chi nim u b'anik ri qas tzij re ri Evangelio ri uj kojoniñaq wi, jas ri kub'ij we tzij ri':

Ri Dios xul cho we uwächulew

je' jas jun winaq,

xq'alajisax rumal ri Loq'alaj Espiritu

chü jikom ru k'aslemal,

xilitaj k'u ri Are' kumal ri ángeles.

Xtzijox wa' chke ri winaq,

xekojon ri winaq che cho ruwächulew,

xk'am chi na b'ik pa ri kaj,

xnimarisax u q'ij,

—kächa'.

4

E k'o kojonelab' ri kākitas na kib' chrij ri qas kojoni

¹ Ri Loq'alaj Espiritu qas chi saqil kub'ij chi pa ri k'isb'al taq q'ij jujun kojonelab' kākitas na kib' chrij ri qas kojoni. Ke' na kanima' ruk' ri itzel no'j ri kesub'taj rumal. Ronojel wa' xaq are' ki tijonik itzel taq espíritus.

² Kākitatab'ej na ri ki tijonik achijab' ri e b'anal taq tzij, ri xaq kākēsaj ki wäch ri ketzijon ru Loq' Pixab' ri Dios. We winaq ri' man kākina' tä chik pa kanima' ri etzelal ri kākano, je' ta ne chi ab'ajarinaq chi ri kanima'. ³ Kākib'ij na chke ri winaq chi man kuya' taj kek'uli'k, kākib'ij na xuquje' chi e k'o jujun taq u wäch ri kätatijo ri äwas u tijik, pune ri Dios u k'iyisam ronojel wa' rech kätatijo. Ri uj, ri uj kojonelab', ri qetam ri qas tzij kuya' kätatij wa' ruk' maltioxinik. ⁴ Je ri', rumal chi utz ronojel ru k'iyisam ri Dios, man kuya' tä k'ut kätetzelaj u wäch, xane rajwaxik kākak'amo, kākamaltioxij wa' che ri Dios. ⁵ Kätewchitaj k'u wa' rumal ru Tzij ri Dios, xuquje' rumal ri oración ri kākano. Je ri' ri kätatijo man äwas taj.

Waral kätaj wi jas u b'anik jun utzalaj patänil re ri Jesucristo

⁶ Ri at, Timoteo, we kak'ut wa' we nu b'im chawe chkiwäch ri qachalal, at jun utzalaj patänil re ri Jesucristo. Käk'oji k'u na a chuq'ab' rumal ru Loq' Pixab' ri Dios ri at kojoniñaq wi, rumal ri utzalaj tijonik ri a taqem.

⁷ Me' awanima' kuk' taq ri puk ri man k'o tä ki patän ri käkitzijoj ri winaq. Are chakojo a chuq'ab' chupatänixik ri Dios. ⁸ Ru kojik qa chuq'ab' ruk' ri qa cuerpo xaq jub'iq' kujuto' wi. Are k'u ru patänixik ri Dios kujuto' na pa ronojel. K'o utzil kätariq rumal wa' pa we k'aslemal ri' cho ruwächulew, xuquje' pa ri k'aslemal ri käre na. ⁹ Qas tzij wa' ri kinb'ij, rajwaxik k'ut chi konojel winaq kākikojo. ¹⁰ Xa rumal wa' sib'alaj kätatij qa q'ij kujchakunik, kätariq yoq'b'al qe, rumal chi ku'l qa k'ux chrij ri k'aslik Dios, ri To'l Ke konojel winaq. Jachin k'u taq ri kekojon che, e are' ri qas käkiriq ru tob'anik.

¹¹ Chak'utu b'a' ri nu b'im chawe chkiwäch ri qachalal kojonelab'. Chab'ij chke chi chketamaj. ¹² Metzelaq a wäch kumal ri winaq rumal chi at ak'al na. Rech man ketzelaq tä a wäch, chak'utu jun utzalaj k'aslemal chkiwäch ri kojonelab', rech kākito chi utz katch'awik, kākilo chi utz ri kab'an pa ronojel, keawaj ri winaq, utz awanima' chke konojel, q'alaj chi qas tzij at kojoniñaq che ri Cristo, utz ra k'aslemal. ¹³ Chasik'ij apan ru Loq' Pixab' ri Dios ri

Tz'ib'talik chkiwäch ri qachalal k'ä kinopan na iwuk'. Cheapixb'aj, cheatijo. ¹⁴Nim chawila wi ri kuinem ri xsipax chawe rumal ri Dios aretaq ri Loq'alaj Espiritu xch'aw pa kanima' ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. Xkiq'alajisaj k'u wa' aretaq xkiya ri ki q'ab' pa wi'. Chakojo wa' we kuinem ri', maya k'u kanoq.

¹⁵Chakojo a chuq'ab' chub'anik ri nu b'im chawe. Chatija a q'ij chub'anik wa' rech konojel käkilo chi utz na ri tajin kab'ano. ¹⁶Chachajij awib'. Xuquje' gas kawil na jas u wäch tijonik ri kaya'. Chataqej u b'anik ronojel wa', jikom rawanima'. We je' kab'an wa', kato' na awib' at xuquje' ri ketatab'en ri a tzij.

5

Jas ki ch'ab'exik ri qachalal rajwaxik kääq'no

¹Mayaj jun tata' ri nim winaq chik, xane chapixb'aj je' ta ne chi are ra tat. Cheapixb'aj ri alab'om je' ta ne chi e are' ra chaq'. ²Ri chuchuib' cheapixb'aj je' ta ne chi are ra nan ri kapixb'aj. Ri alitomab' cheapixb'aj je' ta ne chi e are' ra wanab', utz ra chomanik chkij.

³Nim cheawila wi ri malka'nib' ixoqib', chab'ana k'u toq'ob' chke ri gas k'o ki rajwaxik. ⁴Are k'u ri malka'n ixoq ri e k'o ral, xuquje' we ne e k'o u wi' taq u mam, nab'e ri' rajwaxik chi ri ak'alab' nim kekil wi ri ki nan xuquje' ri kati't. Ri alk'ualaxelab' rajwaxik käketamaj u tojik u k'exel chke ri ki nan ki tat ri utzil ri xb'an chke aretaq xek'iyisaxik, rumal chi utz kâril wi ri Dios wa', xuquje' kääqaj wa' chuwäch. ⁵Are k'u ri ixoq ri gas tzij malka'n, ri kanajinaq kan u tukiel, ri man k'o tä käch'aw u k'ux che, ku'l k'u u k'ux wa' chrij ri Dios. Kub'an orar ri', kuta' ri' to b'anik ri Dios pa ru k'aslemal ronojel q'ij chi paq'ij chi chaq'ab'. ⁶Are k'u ri malka'n ixoq ri kujach rib' chub'anik xaq jachike ri utz kâril wi, pune k'aslik, chuwäch k'u ri Dios are jas jun käminaq, rumal chi man k'o tä chik ru rayinik chupatänixik ri Dios. ⁷Cheataqa we qachalal ri chunimaxik wa' we nu b'im chawe rech man k'o tä tzij kâb'ix chkij chi gas tzij k'o ri man utz taj ri kääk'no. ⁸We k'u k'o jun kojonel ri man kok tä il che ki to'ik ri rachalaxik, o ri ralk'ual, man gas tzij tä ri' chi kojonel. Nim na ru mak ri' chuwäch jun ri man k'o tä jumul ri kojoninaq.

⁹Xuwi ri malka'n ixoq ri k'o chi oxk'al u junab', ri xa jun ri rachajil k'olinaq, xuwi ri' kuya' kätz'ib'ax u b'i' pa ri wuj ri tz'ib'tal wi ki b'i' ri malka'nib'.

¹⁰Rajwaxik chi we chichu' ri' etamtalik chi u b'anom utzil, utz ki k'iyisaxik ri ral u b'anom, utz u b'anom che ki k'ulaxik ri keopan cho rachoch, u ch'ajom kaqan ri e rech ri Dios, e are wa' ri kojonelab'. Xuquje' u b'anom toq'ob' chke ri kâkiriq k'äx, u b'anom k'u ronojel u wäch utzil.

¹¹Are k'u ri malka'nib' ixoqib' ri k'ä e ak'alab' na, matz'ib'aj ri ki b'i' pa ri wuj ri tz'ib'tal wi ki b'i' ri malka'nib' rumal chi aretaq ketaqchi'x rumal ri ki rayinik, kâkitas kib' chrij ri Cristo, man käkinimaj tä chik, kâkaj kek'uli chi na jumul chik. ¹²Kemakun k'u ri' rumal chi man xka'n taj jas ri xkichi'j u b'anik, xkiya k'u kan ri ki kojonik. ¹³Man xuwi tä wa' kääk'n ri malka'nib' ixoqib' ri k'ä e ak'alab' na, xane xuquje' xaq kesaq'orinik, xaq kewakatalob' chi taq ja. Man xuwi taj kesaq'orinik, xane xuquje' kâkiyak taq tzijtal, käkinim kib' pa ronojel, kâkib'ij taq tzij ri man ya'tal tä ki b'ixik. ¹⁴Rumal ri' kwaj chi ri malka'nib' ixoqib' ri k'ä e ak'alab' na kek'uli chi na jumul chik, kekik'iyisaj kal, kâkilij ri kachoch, rech ri winaq ri kujkik'ulelaj man kâkiriq taj jas kâkib'ij chqij. ¹⁵E k'o k'u jujun malka'nib' ri ki tasom chi kib' chrij ri Cristo, xeb'e ruk' ri Satanás.

¹⁶We k'o jun kojonel, we achi we ixoq, ri e k'o malka'nib' ixoqib' chkixol ri rachalaxik, rajwaxik kuya ri kajwataj chke, man kuya tä wa' chkij ri nik'iaj

kojonelab' chik, rech ri qachalal kojonelab' kekowinik kekito' ri malka'nib' ixoqib' ri qas tzij k'o rajwaxik chke.

¹⁷ Ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' ri utz kâka'n chuk'amik ki b'e ri qachalal, taqal ri' chke chi sib'alaj nim ke'il wi. Are k'u más nim ke'il wi na ri kâkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios, kâkiya tijonik chke ri qachalal. ¹⁸ Je ri', rumal chi kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Makoj chim chutza'm ri wakâx aretaq tajin kuyaq' ri triko," –kâcha ri'. Xuquje' kub'ij: "Taqal che ri ajchak chi kâtojik," –kâcha'.

¹⁹ Matatab'ej ri tzij ri kâb'ix chrij jun k'amal ki b'e ri kojonelab' we man e k'o kieb', we man e k'o oxib' ri keq'alajisanik chi k'o jas ri man utz taj ri xub'ano. ²⁰ Are k'u ri kâkitaqej makunik, cheayaja' chkiwâch konojel ri kojonelab', rech xuquje' ri nik'iaj chik kâkina' kib'. ²¹ Chuwâch ri Dios, chuwâch ri Qajaw Jesucristo, xuquje' chkiwâch ri ângeles rech ri Dios ri e cha'talik, katinpixb'aj chi kataqej ri nu b'im chawe. Aretaq kab'an wa', junam cheawila wi ri winaq, k'o jun más loq' mawil wi. ²² Aretaq kaya ra q'ab' puwi' jun ri kok che k'amal ki b'e ri kojonelab', mab'an wa' xaq ruk' aninaqil. Mab'an ne awe ri mak ri kub'an jun chik. Chachajij awib', matqaj pa mak.

²³ Xuwi'joron matijo, xane xuquje' chatija jub'iq' vino, rumal rech ri a pam ri amaq'el kayawajij.

²⁴ E k'o jujun ri qas q'alaj chik ri ki mak k'â mäjoq keb'e' pa q'atb'al tzij. E k'o jujun chik ri man q'alaj tä ri ki mak chanim, xane k'â te kâq'alajin wa'. ²⁵ Je k'u wa' ru b'anik ri utzil. Q'alaj wa' chanim chkiwâch konojel. Pune ta ne man q'alaj chanim ri utzil ri kâqa'no, qas kopan na ri q'ij ri kâq'alajinik.

6

¹ Konojel ri patâninelab' kojonelab', rajwaxik nim kekil wi ri ki patrón rech man kâb'ix tä ri äwas chrij ri Dios, o chrij ri qa tijonik. ² We e kojonelab' ri ki patrón ri patâninelab', man rumal tä ri' chi e qachalal mat nim kekil wi. Xane rajwaxik utz na kâka'n che ki patânixik rumal chi ri kekapatânij e kojonelab', e loq'alaj taq qachalal. Chak'utu we tijonik ri' chkiwâch ri kojonelab', chab'ij chke chi kâkinimaj wa'.

Waral kâqil wi jas u riqik ri qas q'inomal

³ We k'o jachin jun keutijoj ri kojonelab' che jun tijonik chik ri man junam tä ruk' ri utzalaj u tzij ri Qajaw Jesucristo, ri tijonik ri uj kojoninaq wi, ri kuk'ut chqawâch chi rajwaxik kujniman che ri Dios, ⁴ ri winaq ri' xa nimal ri' kub'ano, man k'o tä retam. K'amaninaq che we winaq ri' amaq'el k'o jas kukoj pu tzij, xuquje' kâch'ojin chkij taq tzij. Rumal k'u wa' ri kojonelab' kâkirayij jastaq ri man kech taj, kech'ojinik, kâkib'ij tzij ri äwas u b'ixik chb'il taq kib', xaq kieb' ki k'ux chik kâkich'ab'ela kib'. ⁵ Ri winaq ri' xaq ch'oj kâkilij kuk' winaq ri k'o itzel taq ki chomanik, ri man ketam tä chi ri qas tzij. Kâkichomaj chi ri winaq kekojonik xaq rech kâkich'ak puaq. Timoteo, chatasa awib' chkij ri winaq ri je' ki no'j wa'. ⁶ Qas tzij k'ut, ri kojonik are jun nimalaj q'inomal che ri winaq ri kâkikot ruk' jampa' ri k'o ruk'. ⁷ Man k'o tä jas quk'am loq' aretaq xujul cho we uwâchulew, man k'o tä k'u jas kâqak'am b'ik aretaq kujkâmik. ⁸ Xuwi ta k'u ne we k'o qa wa, we k'o qatz'iaq, chujkikot ruk' wa'. ⁹ Are k'u ri kâkaj keq'inomarik, ketaqchi'x na pa ri mak. Keqaj pa ru chapâbal ri Itzel. Kâkichaplej ki rayixik jastaq ri man k'o tä ki patân, ri xa keuya pa k'âx, kâretzelaj u wâch ri ki k'aslemal, kusach k'u ki wâch. ¹⁰ Are k'u ri winaq ri ke' kanima' ruk' ri puaq kâk'iy na ronojel u wâch etzelal pa ri ki k'aslemal. E k'o

k'u jujun ri xkirayij u wäch ri puaq, xa je ri' xkiya kan ri ki kojoniq, xkiya k'u kib' pa k'äxk'ol.

Chakojo a chuq'ab' pa ri kojoniq

¹¹ Ri at k'ut, Timoteo, at rech ri Dios. Chatasa awib' chkij we itzel taq no'j ri'. Are chataqej jun k'aslemal ri jikom. Chapatänij ri Dios, chatkojon che, cheawaj konojel ri winaq, chk'ol a paciencia, maya k'olib'al che ri k'a'nal. ¹² Chakojo a chuq'ab' pa ri ch'oj chrij ri Itzel rech q'alaj chi a taqem ri kojoniq. Chak'utu' chi a riqom chik jun a k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Are k'u wa' ri xatsik'ix wi rumal ri Dios. Utz k'u xab'an chuq'alajisaxik ri qas tzij ri at kojoniq che chkiwäch k'ia winaq ri xkita ra tzij. ¹³ Kämik k'ut, chuwäch ri Dios ri k'iyisaninaq konojel ri jastaq, xuquje' chuwäch ri Qajaw Jesucristo ri utz xub'an chuq'alajisaxik ri qas tzij chuwäch ri Poncio Pilato, kinya we pixb'enik ri' chawe. ¹⁴ Chanimaj b'a' ri katintaq wi, k'o jub'iq' mak'ex che, rech man kuyuj tä rib' ruk' ri man utz taj, xuquje' rech man k'o tä jas käriqtaj chawij ri katyaj wi. Je wa' kataqej u b'anik k'ä käpe na ri Qajaw Jesucristo. ¹⁵ Ru petb'al ri Jesús käb'antaj na rumal ri Dios aretaq kopan ri qas u q'ijol. Ri qa Dios, ri ya'tal che chi känimarisax u q'ij, xaq xuwi ri Are' k'o u chuq'ab' che taqanik pa ki wi' konojel. Are Q'atal Tzij pa ki wi' ri q'atal taq tzij, xuquje' are Kajaw konojel ri ketaqan pa ki wi' ri winaq. ¹⁶ Xaq xuwi ri Are' ri qa Dios man käkäm taj, jeqel k'ut pa saqil jawije' ri man kuya' taj kopan wi jun winaq. Man k'o tä jun winaq ri ilowinaq u wäch, man käkowinik tä k'u käril u wäch. Chnimarisax b'a' u q'ij, amaq'el k'ut chtaqan ri Are' puwi' ronojel pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Amén.

¹⁷ Ri winaq ri e q'inomab' pa taq we q'ij ri', chab'ij chke chi mäka'n nimal, xuquje' mäku'b'i ki k'ux chrij ri q'inomal ri xa käsach na u wäch. Xane are käku'b'i ki k'ux chrij ri k'aslik Dios, ri käyo'w ronojel ri jastaq ri kajwataj chqe rech kujkikot na kuk'. Man xa tä jub'iq' kuya', xane k'ia. ¹⁸ Chab'ij chke ri q'inomab' chi kaka'n ronojel u wäch utzil. Chab'ij chke chi jas ru k'iyal ri jastaq ke, are ta k'u je' u k'iyal ri toq'ob' ri kaka'no. Chesipanoq, chekijacha jutaq b'iq' ri jastaq ke chkiwäch ri k'o rajwaxik chke. ¹⁹ Je ri' tajin käkimulij jun ki q'inomal pa ri kaj ri man käsach tä u wäch, rech käkiriq ke ri qas k'aslemal ri man k'o tä u k'isik che taq ri q'ij ri kepe na. We q'inomal ri' are je' jas jun ja ri ko jeqelik.

Käyi' ri k'isb'al taq pixb'enik che ri Timoteo

²⁰ Ri at, Timoteo, chak'olo', chachajij ri oqxanim pa ra q'ab' at rumal ri Dios. Matatab'ej taq ri puk, ri tzijob'elil ri man k'o tä käch'ak che, man kanim tä k'u awib' pa taq ch'oj chrij tijoniq ri käb'ix che chi are qas etamanik, man qas tzij tä k'ut. ²¹ E k'o k'u jujun ri xe' kanima' ruk' we etamanik ri', ki yo'm k'u kan ri qas kojoniq.

Are ta b'a' ri Dios kätoq'ob'isan a wäch at, Timoteo. Amén.

RI UKAB' CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHE RI TIMOTEO

Ri apóstol Pablo k'o pa che' aretaq xutz'ib'aj b'i we carta ri' che ri qachalal Timoteo

¹ In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Je wa' nu b'anik rumal chi are u rayinik ri Dios chi kintzijoq ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik, ri xuchi'j loq chqe. Ri k'aslemal ri' káqariq na rumal chi xa uj jun ruk' ri Cristo Jesús. ² Loq'alaj Timoteo, kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe, je' ta ne chi at nu k'ojol. Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kel u k'ux chawe, kutoq'ob'isaj a wäch, kub'ano chi kuxlan rawanima'.

Rajwaxik u tzijoxik ri nimalaj toq'ob' ru b'anom ri Jesucristo

³ Ri in kinya maltioxinik che ri Dios ri tajin kinpatänij jas ri xka'n ri qa nan qa tat ojer, kinna' pa wanima' chi man k'o tá etzelal nu b'anom. Amaq'el aretaq katna'taj chwe, wachalal, chi paq'ij chi chaq'ab' kinb'an orar pa wi' ruk' maltioxinik. ⁴ Aretaq kána'taj chwe ri oq'ej ri xab'ano, aretaq xatinya kan a tukiel, sib'alaj kinrayij kinwil a wäch rech kákikot chi na más ri wanima'. ⁵ Kána'taj chwe chi qas tzij at kojoninaq, man kub'an tá k'u kieb' a k'ux. Je ri' ri ki kojonik ri nan Loida ri awati'ti, xuquje' ri Eunice ra nan ri xekojon nab'e chawäch at. Tzij la' in kinkojo chi je' kab'ano jas ri xka'n ri e are', xekojonik, je' kab'an at xuquje', katkojonik.

⁶ Rumal wa' ri in kwaj kinna'taj chawe chi rajwaxik kak'asuj ri kuinem ri sipam chawe rumal ri Dios aretaq xinya ri nu q'ab' pa wi'. ⁷ Je' kinb'ij wa' chawe rumal chi ri Espíritu ri u yo'm ri Dios chqe man kub'an taj chi kuxej rib' ri qanima'. Xane ri Espíritu ru yo'm chqe kuya u chuq'ab' ri qanima', kub'ano chi káqaj qib', xuquje' kub'ano chi utz ri kujchomanik, man káqa'n taj xa jas ri káqaj uj. ⁸ Rumal wa' matk'ix b'a' chutzijoxik ronojel ri utzil ru b'anom ri Qajaw Jesús pa ri qa k'aslemal. Matk'ix chwe in xuquje' chi in k'o pa che' rumal chi tajin kintzijoq ri utzalaj tzij chrij ri Qajaw Jesús. Chach'ija b'a' awe ri k'áxk'ol ri káriq'taj rumal ru tzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Chab'ana wa' ruk' ri chuq'ab' ri yo'm chawe rumal ri Dios. ⁹ Ri Dios are xujto'wik xuquje' xujusik'ij rech kujk'o'ji ruk' ri Are', utz k'u ri qa k'aslemal chuwäch. Je' u b'anom ri Dios wa' chqe, man rumal tá ri utzil ri qa'nom, xane rumal chi u chomam ri Are' chi kutoq'ob'isaj qa wäch. Je ri' ru chomanik ri Dios pa qa wi' pa ri ojer taq q'ij, aretaq májoq káb'antaj ri kajulew rumal, chi kutoq'ob'isaj qa wäch rumal ri Cristo Jesús. ¹⁰ Kámik k'ut k'utum chqawäch chi ri Dios kub'an toq'ob' rumal ru petik ri Cristo Jesús ri To'l Qe. Ri Cristo xresaj u chuq'ab' ri kámikal, xuq'alajisaj k'u chqawäch ri k'aslemal ri man k'o tá u k'isik. Je' xub'an wa' rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

¹¹ Are ri Dios xinkojow chutzijoxik we Utzalaj Tzij ri' rech ri Evangelio, xuquje' xinukoj che apóstol, jun chke ru taqo'n ri Jesucristo, rech kinya we tijonik ri' chke ri nik'iaj winaq chik. ¹² Tzrumal wa' tajin kinriq ronojel wa' we k'áx ri'. Jikom k'ut ri wanima' chrij ri Dios, man kink'ix taj rumal chi ri in wetam jachin che in kojoninaq wi. Qas tzij k'ut wetam chi k'o u chuq'ab' ri Dios chuchajixik ri oq'an ru yo'm chwe, xuquje' ri oq'an ri xinjach in pu q'ab' ri Are' k'a kopan na ri q'ij aretaq kätzelej loq ri Jesús.

¹³ Ri at, Timoteo, aretaq kaya tijonik, chatzijoq ri utzalaj tijonik ri man k'o tá etzelal chupam, junam jas ri a tatab'em wumal. Chak'utu pa ra k'aslemal

chi qas at kojoniñaq che ri Evangelio, loq' chawila wi ri Dios, xuquje' konojel winaq rumal chi xa uj jun ruk' ri Cristo Jesús. ¹⁴ Ruk' ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu ru yo'm ri Dios pa qanima', chachajij k'u ri oqخان ri nim u b'anik, ri yo'm chawe rumal ri Dios.

¹⁵ Je' jas ri awetam, in wonob'am kanoq kumal konojel ri kojonelab' ri e k'o pa taq ri tinimit re Asia. Ri Figelo xuquje' ri Hermógenes e are' jujun chke ri xka'n wa' chwe. ¹⁶ Are ta b'a' ri Qajaw Jesús chetewchun na ri e k'o pa rachoch ri Onesíforo, chutoq'ob'isaj ta na ki wäch rumal chi k'ialaj mul ri are' u b'anom utzil chwe, u yo'm jororemal che ri wanima'. Man xk'ix tä k'u chwe chi ri in, in k'o pa che', in ximom ruk' ximib'al re ch'ich'. ¹⁷ Xane aretaq ri are' xul pa ri tinimit Roma, xel ch'uj che nu tzukuxik, k'ä xinuriq na. ¹⁸ Ri at awetam chi sib'alaj xujuto' pa ri tinimit Éfeso. Chuya ta b'a' ri Qajaw Jesús che ri Onesíforo chi kel u k'ux ri Dios che, chutoq'ob'isaj ta na u wäch pa ri q'ij ri kuq'at tzij.

2

Chab'ana' jas ri kub'an jun utzalaj soldado rech ri Jesucristo

¹ Ri at k'ut, Timoteo, at je' ta ne nu k'ojol. Rumal wa' kinb'ij chawe: Chakojo ri chuq'ab' ri yo'm chawe rumal ru toq'ob' ri Dios ri xariq ruk' ri Cristo Jesús.

² Ri tijonik ri a tom aretaq kintzijon chkiwäch k'ialaj winaq, chaya wa' pa ki q'ab' achijab' kojonelab' ri jikom kanima', ri kekowin che ki tijoxik nik'iaj chik.

³ Timoteo, chach'ija awe ri k'äxk'ol junam wuk' in jas ri rajwaxik kub'an jun utzalaj soldado rech ri Jesucristo. ⁴ Man k'o tä jun utzalaj soldado kunim rib' chub'anik jas ri kaka'n ri nik'iaj winaq chik ri man e soldados taj we qas tzij kraj kub'an ru rayinik ri ki nimal soldados ri kätäqan puwi'. ⁵ Je ri' xuquje' ri jun ajdeporte. Man kuch'ak tä ri' ri premio we man kub'ano jas ri kätäqan wi ri k'amal b'e rech ri deporte. ⁶ Xuquje' ri jun ajchak pa juyub' ri sib'alaj kutij u q'ij che ru chak, che ri are' ya'tal wi chi kuyak nimalaj cosecha chkiwäch konojel ri nik'iaj chik. ⁷ Chatchoman b'a' chrij ri tajin kinb'ij chawe. Are k'u ri Qajaw Jesucristo kuya na utzalaj a chomanik chuch'ob'ik ronojel.

⁸ Amaq'el chna'taj ri Jesucristo chawe. (Ri nim taqanel David are u mam ri Are' ojer.) Ri Jesucristo xk'astaj chkixol ri käminaqib'. Are wa' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri kintzijoj in. ⁹ Rumal ru tzijoxik ri Evangelio nu riqom k'äx. In ximom ruk' ximib'al re ch'ich'. Je' ki b'anom chwe jas jun b'anal etzelal. Pune in ximom in, in tz'aptalik, are ru Loq' Pixab' ri Dios man tz'aptal taj, kel u tzijol pa ronojel tinimit. ¹⁰ Rumal k'u wa' kinch'ij ronojel u wäch k'äx xa rumal kech ri e cha'tal rumal ri Dios, rech xuquje' ri e are' käkiriq ru tob'anik ri Dios, ri käkiriq we xa e jun ruk' ri Cristo Jesús. Käkiriq k'u na ri je'lalaj juluwem rachi'l ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik.

¹¹ Qas tzij we tzij ri' ri keb'ixoxik:

We ri uj je' ta ne uj käminaq junam ruk' ri Cristo, man uj k'o tä k'u pa ri ojer qa k'aslemal, kâqariq na ri utzalaj qa k'aslemal ruk' ri Are'.

¹² We kâqach'ij ri k'äx ri petinaq chqij, kujtaqan na ruk' ri Are'.

We kâqab'ij chi ri uj, man uj kojoniñaq tä che ri Cristo, xuquje' kub'ij na ri Are' chi qas tzij man uj kojoniñaq tä che.

¹³ Pune ta ne man jikom ri qanima', are qas tzij chi jikom ri ranima' ri Jesús,

rumal chi ri Are' man kuya' taj
chi mat kub'ij rib' chi gas tzij
Are ri Dios.

Chab'ana' chi utz ra chak cho ri Dios

¹⁴ Timoteo, k'o ri rajwaxik kana'taj chke ri qachalal kojonelab'. Cheap-ixb'aj cho ri Dios chi mech'ojin chkiq taq tzij, chkiq taq tijonik, chkiq ri ki chomanik ri winaq rumal chi we ch'oj ri' man k'o tä käch'ak che, xane xa ketzaq ri qachalal rumal. ¹⁵ Chakojo a chuq'ab' rech utz kel ra chak cho ri Dios. Chab'ana jun utzalaj ajchak chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri man k'o tä jas katk'ix wi rumal chi jikom kab'an chuk'utik ri gas tzij chrij ri Loq' Pixab' ri Dios. ¹⁶ Mab'ij awe ri k'ialaj taq tzij ri man k'o tä ki patän, ri man e rech tä ri Dios. Chab'ij chke ri kojonelab' chi mäkiq'ij ke wa' rumal chi we je' kaka'no, man keniman tä chi che ru Loq' Pixab' ri Dios, xane ketzaq na. ¹⁷ We kekikoj ri tzij ri man e utz taj che ki tijoxik nik'iaj chik, man utz tä k'u ri'. Xa kek'iyar wa' chkiqol ri kojonelab' je' jas jun k'axalaj yab'il ri sib'alaj kusipaj rib', jas ri kub'an ri itzel taq ch'a'k ri man keutzij taj. Jujun chke ri winaq ri tajin käkik'ut ri itzel taq tzij ri', e are' ri Himeneo rachi'l ri Fileto. ¹⁸ We tata'ib' ri', e tzaqinaq, ki yo'm kan ri gas tzij rech ru Loq' Pixab' ri Dios, käkib'ij chi ya xk'ulmataj ri ki k'astajib'al ri kaminaqib'. Rumal k'u wa' jujun chke ri kojonelab' tajin kub'an kieb' ki k'ux, jun chi wi ri ki chomanik. ¹⁹ Pune k'u käk'ulmataj wa', ri Dios u b'anom chi ri kojonelab' e je' ta ne jun tak'alib'al o jun cimientu ri sib'alaj ko k'olik, ri man k'o tä jun ri käkowinik kuslab'isaj. Qetam chi ru b'anom ri Dios are gas tzij, rumal wa' u kojom we t'iqb'al ri' chrij ri cimientu. Are wa' we tzij ri': "Ri Qajaw Dios kuch'ob' ki wäch ri winaq ri e rech ri Are'," —käch'a ri'. K'o jun chik ri kub'ij: "Ronojel winaq ri kub'ij chi kojoninaq che ri Qajaw Dios, chuya kan u b'anik ri etzelal," —käch'a'.

²⁰ Pa jun nimalaj ja e k'o k'ia jastaq ri k'o ki patän che ri ajchaq'el ja. E k'o jastaq ri e b'anom re q'an puaq xuquje' ri e b'anom re saq puaq. E k'o k'u nik'iaj chik ri e b'anom xa ruk' che', xuquje' ri e b'anom xa ruk' ulew. Ri jastaq ri nimaq na ki q'ij e tasom wa' rumal ri ajchaq'el ja rech kekoj xaq xuwi pa taq nimaq'ij. Are k'u ri nik'iaj chik ri man nimaq tä más ki q'ij, e are wa' ri kekoj ronojel q'ij. ²¹ We k'o jun winaq kraj chi nim kil wi rumal ri Dios rech k'o u patän chke konojel ri utzalaj taq chak ri kub'an ri qa Tat, ri winaq ri' rajwaxik chi ch'ajch'oj ri ranima', man kub'an tä ri etzelal. Je ri' k'o u patän chub'anik apachike u wäch utzil.

²² Ri at, Timoteo, chaya b'a' kan ri man utz taj ri käkaj kaka'n ri alab'om, ri alitomab' ri mäja' käk'oji ki chomanik. Ri at k'ut, chataqej u b'anik ri utz pa ra k'aslemal cho ri Dios. Chatkojon che ri Dios, cheawaj ri winaq, chab'ana ri utzil kuk' konojel. Match'ojin kuk' rech kuxlan rawanima'. Chab'ana wa' junam kuk' konojel ri kojonelab' ri tajin käkita' toq'ob' che ri Qajaw Jesús, ch'ajch'oj k'u ri kanima'. ²³ Maya k'olib'al chke taq ri tzij, ri chomanik ri man k'o tä ki patän, kuk' winaq ri man kok tä tzij pa ki jolom. Awetam k'ut chi ru b'anik wa' kuwalijisaj ch'oj. ²⁴ Ri patänil re ri Qajaw Jesús, man ya'tal tä che chi käch'ojinik, xane rajwaxik käch'awik, kub'an utzil chke konojel ri winaq. Xuquje' rajwaxik kána'w che ki tijoxik, kuchajij paciencia kuk'. ²⁵ Rajwaxik chi ri are' man kunimarisaj tä rib' aretaq kusuk'ub'a' ri ki chomanik ri xa kek'ulelanik. Kraj ne ri Dios kuya pa kanima' chi käkich'ob' ri gas tzij, käkik'ex k'u na ri ki chomanik. ²⁶ We je ri' kaka'no, keb'ul na pa saq, käkich'ob' na. Keb'el na chupam ri chapäb'al ru kojom ri Itzel chke. Are wa' ri diablo ri e u chapom, u b'anom k'u chke chi are kaka'n ronojel jas ri kraj ri are'.

3

Waral kâqil wi jas ri ki b'anik ri winaq pa ri k'isb'al taq q'ij

¹ Timoteo, chach'ob'o wa' xuquje', chi pa ri k'isb'al taq q'ij kepe na q'ij ri sib'alaj kâkiriq k'âx ri winaq. ² Ri winaq xa kâkaj na kib' chb'il kib', man kel tâ ki k'ux chke ri kach winaq. Mâs loq' na kâkil wi ri puâq, xuquje' ri q'inomal. Kâka'n nimal, nim kâkina' kib' pa kanima'. Kâkitze'j u wâch ri Dios, xuquje' kâkitze'j ki wâch ri winaq. We itzel taq winaq ri' man keniman tâ chik chke ri ki tat ki nan, man k'o tâ ne jub'iq' ri maltioxinik pa kanima'. Man nim tâ kâkil wi ri Dios, man nim tâ k'u kâkil wi ri taqaninaq ri Are'. ³ Tzare wa' ri ki b'anik ri winaq pa we k'isb'al taq q'ij ri'. Man kel tâ na ki k'ux, man kâkitoq'ob'isaj tâ u wâch jachin jun, xane xaq xuwi kâka'no jas ri kâkaj ri e are'. Kâkiyak tzijtal, man kekowin taj kâkiq'il kib' che ri itzel taq rayinik ri k'o pa kanima'. Sib'alaj e k'a'n, xuquje' tzel kâkil wi ronojel u wâch utzil, kek'ulelan na che. ⁴ Kâka'n na k'âx chke taq ri kachi'l, kekijach na kan pa ki q'ab' ri ki k'ulel. Man kâkichomaj tâ na jas ri tajin kâka'no, xa kâka'n ri kâkaj ri e are'. Sib'alaj kâkinimarisaj na kib', kâkichomaj chi xuwi ri e are' k'o ketamb'al. Ke' na kanima' kuk' ri jastaq rech ri uwâchulew. Are k'u ri Dios, man kâkaj taj. ⁵ We winaq ri' kâkesaj na ki wâch ri qas e kojonelab' che ri Cristo. Xaq chkichi' kâka'no chi e kojonelab'. Tzpa ri kanima' k'ut kâkib'ij wi chi man k'o tâ u patân ri kojoniq, man k'o tâ k'u u chuq'ab'. Chatasa b'a' awib' chkiq' we winaq ri', matk'oji kuk'.

⁶ Kinb'ij wa' chawe rumal chi jujun chke we winaq ri' keb'ok na pa taq ja che sub'unik, kekowin k'u na che ki sub'ik ri ixoqib' ri man e jikom taj, ri k'âx kanima' rumal chi k'ia ri ki mak. Tzare k'u ri itzel taq ki rayinik k'amowinaq ki b'e. ⁷ We ixoqib' ri' ronojel q'ij kâkitzukuj ki no'j chuku'b'isaxik ki k'ux, rumal k'u wa' xa kâkিতab'ej ri ki tzij apachinoq. Man kekowin tâ k'u jub'iq' kâketamaj na ri qas tzij. ⁸ We winaq ri' ri xinb'ij, ri e are' je' kâka'no jas ri xka'n ri ajq'ijab' ri Janes rachi'l ri Jambres ri xkiq'atej u wâch ri qa mam Moisés. Je ri' xuquje' we winaq ri' kâkiq'atej na u wâch ri qas tzij rumal chi sachinaq ri ki no'j, ri ki chomanik. Man k'o tâ k'u ki patân we winaq ri', rumal chi man jikom tâ chi ri kanima' chrij ri Dios, man k'o tâ ki kojoniq. ⁹ Man utz tâ k'ut kel wi ri kâka'no rumal chi konojel ri winaq kâketamaj na chi xa e konab', man k'o tâ kâkich'ob'o. Je' kâkik'ulmaj na jas ri xkik'ulmaj ri tata'ib' ri xkiq'atej u wâch ri qa mam Moisés.

Ri apóstol Pablo kuya ri k'isb'al u pixb'enik che ri Timoteo

¹⁰ Ri at k'ut, Timoteo, qas a taqem u b'anik ri nu k'utum chawâch, xuquje' ronojel jas ri nu b'anom pa ri nu k'aslemal. Awetam ri nu chomanik, xuquje' jas ri nu kojoniq. Awetamam ri nu b'anik, chi kinchajij paciencia kuk' ri winaq, xuquje' chi loq' kewilo. Awetam xuquje' chi jikom ri wanima' chuch'ijik ronojel u wâch k'âx. ¹¹ We k'âx ri' are ri nu riqom kumal ri winaq, xuquje' k'o chi nik'iaj k'âx'ol chik nu riqom in. Awetam ronojel ri k'âx ri xinriq pa ri tinimit Antioquía, ri xinriq pa ri tinimit Iconio, xuquje' ri xinriq pa ri tinimit Listra. Xinch'ij na ronojel we nimalaj k'âx ri' ri xka'n ri winaq chwe. Ri Qajaw Jesús k'ut xinresaj pa ki q'ab' konojel. ¹² Qas tzij b'a' chi konojel winaq ri e kojoninaq che ri Cristo Jesús, konojel ri qas kâkaj kâka'n ru rayinik, keniman che, kâb'an na k'âx chke ri e are' xuquje'. ¹³ Are k'u ri itzel taq winaq ri kekisub' ri nik'iaj winaq chik, keb'ux na mâs lawalo, xa kenimataj na pa ri etzelal. Kâka'n na mâs ri sub'unik chke ri winaq, kesub'taj k'u na ri e are' xuquje'.

¹⁴ Ri at k'ut, Timoteo, chataqej ri utzalaj tijoniq ri awetamam, ri qas tzij at kojoninaq che. Tzawetam k'ut jachin taq ri' ri xkiya we tijoniq ri' chawe.

¹⁵ Xuquje' kána'taj chawe chi k'à at nu'ch na aretaq tajin kawetamaj ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. Are k'u wa' ri k'à tajin kawetamaj kámik, ri kákowin chuk'utik chawäch jas modo ri winaq kákiriq ru tob'anik ri Dios aretaq kekojon che ri Cristo Jesús. ¹⁶ Ronojel ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, yo'm wa' chqe uj, ri uj winaq, rumal ri Dios. Ru Loq' Pixab' ri Dios kujutijoj che ri qas tzij, kuk'ut chqawäch ri qa mak, kujusuk'ub'a' che ri tajin káqa'no, xuquje' kuya qa no'j chub'anik ri jikom pa ri qa k'aslemal rech utz káqa'no. ¹⁷ Je ri' rech k'o ronojel ri rajwaxik chke ri winaq ri kepatänin che ri Dios, rech kák'oj na ki no'j chub'anik ronojel u wäch utzil.

4

¹ Timoteo, ri in katinpixb'aj cho ri Dios, xuquje' cho ri Cristo Jesús ri kuq'at na tzij pa ki wi' konojel winaq, ri e k'ask'oj xuquje' ri e káminaq, aretaq kátzelej loq, kátaqan k'u na pa qa wi' nimalaj qonojel. ² Chatzijoj b'a' ru Loq' Pixab' ri Dios. Apawije' ta ne ri rajwaxik kátzijox wi, jatzijoj b'a' chila'. We are jun utzalaj q'ij chub'anik tzijonem, we ne man are tá jun utzalaj q'ij, chatzijoj wa'. Chak'utu chkiwäch ri winaq chi qas tzij ri kab'ij, chatyajon chke we man utz ri káka'no. Cheatijoj konojel, chachajij paciencia kuk'. Matkos b'a' chub'anik ronojel wa'. ³ Chab'ana wa' rumal chi kápe na ri q'ij aretaq ri winaq man kákaj tá chik kákita ri utzalaj tijonik ri man k'o tá etzelal chupam, xane kekitzukuj na k'ia achijab' ri ketijox kumal. We achijab' ri' kákiya na tijonik ri utz kákita ri winaq, xa jas ri káqaj chkiwäch, jas u b'eyal ri ki rayinik. ⁴ Kákiya k'u na kan ri qas tzij. Are kákitzukuj na u tatab'exik ri ki tzij ri achijab' ri xaq kepukanik. ⁵ Ri at k'ut, Timoteo, chachajij b'a' awib', qas chachomaj na jas ri kab'ano, chach'ija na ri k'áxk'ol. Chatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke konojel winaq, utz chab'ana chupatänixik ri Dios, xuquje' chab'ana utzil chke konojel winaq.

⁶ Ri in k'ut, Timoteo, xa jub'iq' man kápe tá ri q'ij ri kinkámik. Je' jas ri nu b'anom petinaq loq, amaq'el tajin kinya ri nu k'aslemal rumal kech nik'iaj winaq chik. ⁷ Jas ri kub'an jun utzalaj ajdeporte, je' nu b'anom in xuquje'. Nu tijom nu chuq'ab' pa ri chak chutzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, in opaninaq k'u pa ri k'isb'al re ri nu k'aslemal. Man xintzaq taj, xane xinchajij wib' pa ri nu kojonik. ⁸ Kámik k'ut xuwi weye'm ri tojb'al ri k'olom chwe. Are ri qas jikomalil, ri qas utzil ri káyi' na chwe rumal ri Qajaw Jesucristo, ri nimalaj Q'atal Tzij ri jikom kub'an na chuq'atik tzij pa ki wi' konojel winaq. Are ri Are' káyo'w na we tojb'al ri' chwe pa ri q'ij ri kuq'at tzij. We tojb'al ri' káyi' na man xuwi tá chwe in, xane xuquje' chke konojel ri qas kojonelab', rumal chi sib'alaj kákirayij ru petb'al ri Jesús, sib'alaj loq' k'u wa' chkiwäch.

K'o na ri rajwaxik kub'ij ri apóstol Pablo che ri Timoteo

⁹ Timoteo, chakowij, chatpet wuk' chanim. ¹⁰ Ri Demas xinuya kanoq xa rumal chi más utz na káril wi ri are' ri jastaq rech ri uwächulew, xe' k'u pa ri tinimit Tesalónica. Ri Crescente, b'enaq ri are' pa Galacia. Are k'u ri Tito b'enaq ri are' pa Dalmacia. ¹¹ Xaq xuwi ri Lucas k'o wuk' in kámik. Chatzukuj ri Marcos jawije' k'o wi, chak'ama loq che awachi'l rumal chi ri are' kákowin che nu to'ik pa ronojel. ¹² Are k'u ri Tíquico, nu taqom b'i pa ri tinimit Éfeso. ¹³ Aretaq katpetik, chab'ana toq'ob', chak'ama loq ri nu q'u' ri xinya kan pa ri tinimit Troas cho rachoch ri Carpo. Cheak'ama loq ri nu wuj, más na ri ojer taq tz'um ri tz'ib'tal ki wäch, ri sib'alaj nim ke'il wi.

¹⁴ Ri tat Alejandro ri ch'ayal ch'ich', sib'alaj k'ia u wäch k'äx u b'anom chwe, nim k'u ri tzijtal u yakom chwij. Ri Qajaw Dios k'ut, are káyo'w na che ri are'

ri rajil u k'exel ri k'äx u b'anom chwe. ¹⁵ Ri at k'ut, chachajij awib' chuwach we tata' ri', rumal chi ri are' sib'alaj u k'ulelam u wäch ru Loq' Pixab' ri Dios ri qa tzijom.

¹⁶ Aretaq xinsik'ix pa q'atal tzij che ri nab'e mul, xa nu tukiel xinto' wib'. Man k'o tä jun winaq chik ri xk'oji wuk' che nu to'ik, xane konojel xinkiya kanoq. Kwaj k'ut chi ri Dios mat kuya wa' we mak ri' chkij. ¹⁷ Are k'u ri Qajaw Jesús xk'oji wuk' che nu to'ik. Are ri Are' xyo'w ri nu chuq'ab' rech kinkowinik kintzijoq na ronojel ri Utzalaj Tzij re ri Évangelio je ri' chi käkita wa' konojel ri nik'iaj winaq chik ri man e are tä aj Israel. Je wa' xub'an ri Dios che nu to'ik pa ki q'ab' ri nu k'ulel, je' ta ne chi xinresaj pu chi' jun nimalaj koj.

¹⁸ Ri Qajaw Jesús kinresaj na pa ronojel u wäch k'äx ri käpe chwij, kinuchajij na rech kinopan jawije' ri kätapan wi ri Are' pa ri kaj. ¡Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Qajaw Jesucristo amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na! Amén.

Ri apóstol Pablo kutaq b'i rutzil ki wäch jujun chke ri kojonelab', xuquje' kuta' ri k'isb'al tewchib'al pa ki wi'

¹⁹ Chaya rutzil ki wäch ri Aquila ruk' ri Prisca, * xuquje' konojel ri e k'o pa rachoq ri Onesíforo. ²⁰ Ri Erasto xkanaj kan pa ri tinimit Corinto. Are k'u ri Trófilo, xinya kan ri are' pa ri tinimit Mileto rumal chi yawab' ri are'.

²¹ Chakowij loq, Timoteo, rech katul waral k'ä mäja' kepe ri q'ij ri sib'alaj k'o ri tew. Ri Eubulo, ri Pudente, ri Lino, ri Claudia xuquje' konojel ri nik'iaj qachalal chik käkitaq b'i rutzil a wäch.

²² Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo k'o pa wi', kana' ta k'u wa' pa rawanima' ru k'olem awuk'. Are ta b'a' ri Dios kutoq'ob'isaj i wäch, kätewchin chiwe ix iwonojel. Amén.

---

* **4:19** Ri b'iaj "Prisca" kel kub'ij "Priscila" (Hechos 18:2, 18).

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHE RI TITO

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta che ri qachalal Tito

¹ In wa', ri Pablo, in patänil re ri Dios. Xuquje' in apóstol, jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Ri Are' xintaqowik rech kintob'an chke ri winaq ri e cha'tal rumal ri Dios rech kekojonik. Je ri' xuquje' rech käketamaj na ri qas u b'anik ri kojonik che ri Cristo, xuquje' rech kekowin che retamaxik jas ri qas u q'ijilaxik ri qa Dios. ² We käketamaj ri qas kojonik, kaku'b'i na ki k'ux chi ya k'o chik ki k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. Ri Dios ri man kub'an tä tzij xuchi'j loq we k'aslemal ri' k'ä mäja' kuchap u b'anik ri kajulew ojer. ³ Kämik k'ut, are wa' ri qas q'ij ri xuchomaj ri Dios chi kuk'ut na ru Loq' Pixab' chqawäch. Are k'u ri Dios ri To'l Qe, are yo'winaq wa' pa nu q'ab'. In u taqom k'u chutzijoxik we tzij ri'. ⁴ Kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe, Tito, je' ta ne chi qas at nu k'ojol rumal chi ri uj junam uj kojoninaq che ri Qajaw Jesucristo. Are ta ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo ri To'l Qe, kutoq'ob'isaj a wäch, kub'ano chi kuxlan rawanima'.

Ri kub'an ri Tito pa ri Creta

⁵ Ri in xatinya kan pa Creta rech kak'is u b'anik ri k'ä kraj na, kab'an u b'anik ronojel, xuquje' rech keakoj na k'amal taq ki b'e ri kojonelab' pa konojel taq ri tinimit, junam jas ri taqanik ri nu yo'm chawe. ⁶ We jun kraj kok che k'amal ki b'e ri kojonelab', tzrajwaxik ri' chi man käriqatj tä etzelal chrij, xuquje' chi xa jun ri rixoqil k'olik. Rajwaxik chi konojel ri ralk'ual e kojonelab', keniman chke ri ketaqan pa ki wi', xuquje' man k'o tä tzij käb'ix chkij chi qas tzij k'o ri man utz taj ri kaka'no. ⁷ Apachin jun ri kok che obispo,* tzrajwaxik wi chi jikom ru k'aslemal, man k'o tä etzelal kub'ano, rumal chi yo'm pu q'ab' ri rilik, xuquje' ru b'anik ri kátaqan wi ri Dios. Munimarisaj rib', mub'an k'a'nal, mäq'ab'arik, man kutzukuj tä u b'anik ch'oj, man kurayij tä k'u u ch'akik puaq ri k'ixb'al u k'amik. ⁸ Xane rajwaxik chi käch'awik, utz kub'an che ki k'ulaxik ri winaq ri keopan ruk', amaq'el kurayij u b'anik utzil. Xuquje' rajwaxik chi utz u chomanik, jikom ri ranima', xuquje' utz u k'aslemal cho ri Dios. Rajwaxik chi kuchajij paciencia, man kub'an taj xa jas ri kraj ri are'. ⁹ Rajwaxik chi qas jikom ranima' ri are' chrij ru Loq' Pixab' ri Dios junam jas ri k'utum chuwäch, rech ri are' käkowinik kuwalijisaj ri kanima' ri qachalal, keupixb'aj ruk' ri utzalaj tijonik ri man k'o tä etzelal chupam, xuquje' rajwaxik kána'w chuk'utik chi are ri qas tzij ri tajin kuk'ut chkiwäch ri winaq ri xa kek'ulelanik.

¹⁰ Je wa' kinb'ij rumal chi e k'ia ri man keniman taj, más k'u na chkixol ri kojonelab' aj Israel, ri ketoq'in che ki b'anik jastaq ri man k'o tä ki patän. K'ia ri käkib'ij, kesub'taj k'u ri winaq kumal. ¹¹ We winaq ri' rajwaxik kätz'apix u pa ki chi' rumal chi tajin kekitukij ri qa nan qa tat kachi'l ri kalk'ual ruk' tijonik ri man taqal taj. Xa kaka'n wa' rech käkichi'ak puaq ri k'ixb'al u k'amik.

¹² K'o jun chke ri winaq aj Creta, jun achi ri käb'ix che chi are q'alajisanel, ri xub'ij chkij ru winaqil aj Creta: "Ri e are' xaq kaka'n tzij, e itzel taq winaq, e jiq'ab', xuquje' e saq'orib'." —xcha ri'. ¹³ Ri xub'ij ri achi ri' are ri qas tzij. Rumal wa' rajwaxik chi ko keapixb'aj, cheayaja' rech qas tzij kekojonik, jikom ri kanima', ¹⁴ rech man käkikoq tä ri ki pukanik ri winaq aj Israel ri xaq

* 1:7 "Obispo": Chawila' ri 1 Timoteo 3:1.

pa ki jolom kepe wi, xuquje' rech man keniman tä che ri ki taqanik ri winaq ri ki yo'm kan ri qas tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹⁵ Qas utz ronojel chke ri winaq ri käkichomaj xaq xuwi ri utzil. Are k'u ri winaq ri man utz tä ri käkichomaj, ri man e kojonelab' taj, man k'o tä jub'iq' ri qas utz chke ri e are'. Rumal chi man utz tä ri käkichomaj, man utz tä k'u ri käkina' pa kanima'. ¹⁶ We winaq ri' käkib'ij chi k'o nimalaj ketamb'al chrij ri Dios. Are k'u rumal ri ki k'aslemaal, xuquje' ronojel ri kaka'no, q'alaj chi man käkib'ij tä ri qas tzij. Etzeltajinaq ri ki k'aslemaal chuwäch ri Dios. Man e nimanelab' taj, man kekowin tä k'ut kaka'n ri utzil.

2

Rajwaxik ri utzalaj tijonik ri man k'o tä etzelal chupam

¹ Ri at k'ut, Tito, ronojel ri katzijoj, rajwaxik je' jas ri k'o chupam ri utzalaj tijonik ri man k'o tä etzelal chupam. ² Cheatijoj ri achijab' ri ya k'o chi ki junab' chi mäkiya u wi' ri käkijoj, o apachike ri kaka'no, chi man xaq tä kexi'ninik, rech nim ke'il wi, xuquje' utz ri kechomanik, man kaka'n taj xa jas ri kākaj ri e are'. Rajwaxik chi jikom ri kanima' pa ronojel, chi e are' utzalaj taq kojonelab', kekaj ri winaq, xuquje' nim ri ki paciencia chuch'ijik ronojel ri kape pa ki wi'. ³ Xuquje' cheatijoj ri ixoqib' ri ya k'o chi ki junab' chi rajwaxik utz ri ki k'aslemaal cho ri Dios, chi mäkiyak tzijjal, meq'ab'arik, xane rajwaxik käkik'ut ri utzalaj no'j chkiwäch ri nik'iaj chik. ⁴ Rajwaxik käkik'ut chkiwäch ri ak'al taq ixoqib' chi kekaj ri kachajil, xuquje' kekaj taq ri kal. ⁵ Ri ixoqib' ri k'o chi ki junab' rajwaxik kākija ki no'j ri ak'al taq ixoqib' rech utz ri kechomanik, man kaka'n taj xa jas ri kākaj ri e are', ch'ajch'oj k'u ri kanima', utz kaka'n che rilixik ri kachoch, kaka'n utzil chke konojel, xuquje' keniman chke ri kachajil. Je ri' rech ri nik'iaj winaq chik, pune käkib'ij tzij ri man utz taj chrij ru Loq' Pixab' ri Dios, q'alaj chi man tzij tä ri' ri käkib'ij.

⁶ Cheapixb'aj ri alab'om xuquje', rech utz ri ki chomanik, man kaka'n tä k'u xa jas ri kākaj ri e are'. ⁷ Chak'utu jun utzalaj no'j chkiwäch ri qachalal pa ronojel ri kab'ano. Aretaq keatijoj, xaq xuwi utzalaj tijonik kak'ut chkiwäch, xaq matxi'ninik. ⁸ Cheatzijob'ej ruk' utzalaj taq tzij rech man k'o tä jun katyajowik. Je ri' kel na u b'ixb'al apachin ri kraj katuk'ulelaj, rumal chi man käriqtaj tä ri man utz tä u b'ixik chkij ri kojonelab'.

⁹ Cheapixb'aj ri patäninelab' chi känimaj ronojel ri ketaq wi, mek'ulelanik, xane utz kech'awik, rech utz ke'il wi rumal ri ki patrón. ¹⁰ Man kuya' taj kaka'n elaq', xane rajwaxik chi qas jikom ri kanima' pa ronojel. Rumal k'u ri utzalaj ki k'aslemaal käg'alajin chkiwäch ri winaq chi qas tzij je'l na u nimaxik ru Loq' Pixab' ri Dios ri To'l Qe.

¹¹ Ri Dios u k'utum chi kujraj, u b'anom k'u toq'ob' chqe che qa to'ik nimalaj gonojel ri uj winaq. ¹² Rumal chi ri Dios xutoq'ob' isaj qa wäch, je ri' xqetamaj chi rajwaxik kägaya kan ri ojer k'aslemaal ri xujk'oji wi aretaq man xujniman tä che ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' kägaya kan ri itzel taq qa rayinik. Je ri' kujkowinik käg'a'no jachike ri utz, ri jikom, man käg'a'n tä xa jas ri kägaj uj, xane kujpatänin che ri Dios pa ri qa k'aslemaal waral cho we uwächulew. ¹³ Kujeyen k'u che ri je'lalaj q'ij ri ku'l wi qa k'ux, ri b'im kan chqe, aretaq kape ri nimalaj qa Dios, ri Jesucristo, ri xuquje' are To'l Qe. Känimarisax k'u na u q'ij aretaq kăpetik. ¹⁴ Ri Qajaw Jesús xuya rib' rech käkämisax rumal qech che qesaxik chupam ri etzelal, xuquje' rech kub'an qas ch'ajch'oj che ri qanima', kujok k'u na che u winaqil ri Dios, amaq'el k'ut kăqatij qa q'ij chub'anik ronojel u wäch utzil.

¹⁵ Are wa' ri rajwaxik keatijoj ri kojonelab' che, xuquje' rajwaxik kawali-jisaj ri kanima'. Cheapixb'aj rech q'alaj ri man utz taj ri kaka'no. Chak'utu' chi k'o a taqanik pa ki wi' rech man k'o ta k'u jun ri mat nim katril wi.

3

Waral kãqil wi ri rajwaxik pa ri ki k'aslemal ri kojonelab'

¹ Chana'taj chke ri kojonelab' chi kãkiya kib' pa taqik chke ri q'atal taq tzij, xuquje' chke konojel ri winaq ri yo'm pa ki q'ab' chi ketaqan pa ki wi'. Chenimanoq. Rajwaxik xuquje' chi amaq'el k'o pa kanima' ri rayinik chub'anik ronojel u wãch utzil. ² Chab'ij chke chi mãkiyak tzijtal chrij apachin jun winaq. Rajwaxik chi kech'awik, man kãkitzujuk ta ch'oj, xane utz kanima' chke konojel ri winaq, kãkitoq'ob'isaj k'u ki wãch.

³ Je ri' kinb'ij rumal chi ri uj nimalaj qonojel, nab'e kanoq ri uj xuquje' man xujniman ta che ri Dios, man xok ta tzij pa qa jolom, jech' ri qa chomanik, man utz ta ri qa k'aslemal. Xqa'n ronojel u wãch ri man utz taj ri xqarayij, xa jas ri xqaj chqawãch. Aretaq k'ã mãja' uj kojonelab', xqa'n ri etzelal, xqarayij jastaq ri man qech taj. Tzel na xeqil nik'iaj winaq chik, xuquje' tzel xujkil uj ri e are'. ⁴ Are k'u ri Dios ri To'l Qe, xuk'ut ri rutzil chqawãch, xuquje' xuk'ut chqawãch chi sib'alaj kujraj nimalaj qonojel ri uj winaq. ⁵ Je ri' ri Are' xujuto'. Man xub'an ta k'u wa' rumal chi jikom qa'nom chub'anik jujun taq utzil, xane xaq xuwi rumal chi xel u k'ux chqe. Xuch'aj ri qanima', xresaj ri etzelal, xub'an k'ak' che ri qa k'aslemal rumal ri Loq'alaj Espiritu, je' ta ne chi xil chi na qa wãch jumul chik. ⁶ Ri Dios u yo'm ri Loq'alaj Espiritu pa qanima' rumal ri Jesucristo ri To'l Qe. Sib'alaj nim k'u ri utzil qa riqom rumal. ⁷ Je ri' xub'ano, xutoq'ob'isaj qa wãch rech kãjikomataj na ri qa k'aslemal cho ri Dios, kujutzir k'u na ruk', rech kãqechb'ej na qe ri k'aslemal ri man k'o ta u k'isik. Are wa' ri qeye'm.

⁸ Ri kinb'ij are wa' ri qas tzij. Kwaj k'ut chi ko keapixb'aj ri winaq ruk' we tzij ri' ri kinb'ij chawe, rech ri winaq ri kekojon che ri Dios kãkitij na ki q'ij chub'anik ronojel u wãch utzil. Ri utzil ri kãka'n ri qachalal, e utz na, k'o ki patãn chke konojel ri winaq. ⁹ Chaya kan ri mox taq chomanik, xuquje' ri puk ri kãtzijox chkiq ri qa nan qa tat ojer. Chab'ij chke ri qachalal chi mech'ojin chrij ru Pixab' ri Moisés. Wa' we ri' man k'o ta ki b'eyal, man k'o ta k'u ki patãn.

¹⁰ We k'o jun ri tajin kukoj ki k'ux ri qachalal rech kãkitasala kib', chayaja', chab'ij che chukamul oxmul chi mub'ana wa'. We k'u man kok ri tzij pu jolom, man kãniman ta chawe, chawesaj b'i ri winaq ri'. ¹¹ Aretaq jun winaq je' kub'an wa' awetam chi qas tzij sachinaq ri are'. Ri etzelal ri tajin kub'ano, are kãk'utuwik chi are jun ajmak ri sachinaq.

Ri apóstol Pablo kuya ri k'isb'al pixb'enik che ri Tito

¹² Aretaq kintaq b'i ri Artemas o ri Tíquico awuk', chatzujuk jas kab'ano rech katopan che wilik pa ri tinimit Nicópolis, rumal chi nu chomam kinkanaj kan chila' pa taq ri q'ij ri sib'alaj k'o tew. ¹³ Chab'ana ronojel ri katkowin che chuto'ik ri Zenas ri kojol tzij, xuquje' chuto'ik ri Apolos. Chaya ronojel ri rajwaxik chke rech kãkitaqej ri ki b'e, xuquje' rech k'o ronojel ri kajwataj na chke. ¹⁴ Cheapixb'aj ri qachalal chi chketamaj u b'anik ronojel u wãch utzil, xuquje' rech kãketamaj ki to'ik nik'iaj qachalal chik, rech k'o u patãn ri ki k'aslemal, man xaq ta loq' kek'ojik.

Ri apóstol Pablo kutaq b'i rutzil ki wãch ri kojonelab', xuquje' kuta' tewchib'al pa ki wi'

¹⁵ Konojel ri e k'o wuk' waral kākitaq b'i rutzil a wäch. Chaya rutzil ki wäch konojel ri loq'alaj taq qachi'l kojonelab'. Are ta b'a' ri Dios kätöq'ob'isan i wäch ix iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PABLO CHE RI FILEMÓN

Ri apóstol Pablo kuchap u tz'ib'axik jun carta che ri qachalal Filemón

¹ In wa', ri Pablo, in k'o pa che' rumal chi tajin kintzizoj ri utzalaj tzij chrij ri Cristo Jesús. Loq'alaj Filemón, qach ajchak chutzizojik ru Loq' Pixab' ri Dios, kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe, wachi'l ri qachalal Timoteo. ² Xuquje' kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chke ri qachalal kojonelab' ri kákimulij kib' cho awachoch, che ri qachalal chichu' ri nan Apia, xuquje' che ri Arquipo ri jun quk' pa ri chak chutzizojik ru Loq' Pixab' ri Dios. ³ Are ta b'a' ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj na i wäch, kub'ano chi kuxlan iwanima'.

Ri apóstol Pablo käch'aw chrij ru k'aslemal ri Filemón

⁴ Ri at, Filemón, amaq'el aretaq kinxuki'k, katna'taj chwe kinb'an orar pa wi', kinya maltioxinik che ri qa Dios. ⁵ Je ri' kinb'ano rumal chi nu tom u tzijol chi qas tzij at kojoninaq che ri Cristo Jesús, xuquje' chi sib'alaj kawaj ri Are', man xuwi tä k'u ri Are', xane xuquje' keawaj ri e rech ri Dios. E are wa' ri e kojoninaq che ri Cristo Jesús. ⁶ Aretaq kinb'an orar, kinta' che ri Dios chi ri e kojoninaq che ri Jesús rumal ri a kojonik man xuwi tä kákiriq na ke ri tewchib'al ru yo'm ri Cristo Jesús pa ri qa k'aslemal, xane xuquje' qas kákich'ob' na más jas ri' ri utzil ri yo'm chqe uj ri uj kojonelab'. ⁷ Loq'alaj wachalal, sib'alaj kinkikotik, sib'alaj walijisam ri wanima' rumal ri rutzil awanima' at chke konojel, xuquje' rumal chi a yo'm jororemal che ri kanima' ri kojonelab'.

Ri apóstol Pablo kuta' toq'ob' che ri Filemón puwi' ri Onésimo

⁸ Ri in, pune in apóstol, jun chke ru taqo'n ri Jesucristo, pune k'o taqanik pa nu q'ab' che a taqik che jachike ri rajwaxik kab'ano, ⁹ xa k'u jun toq'ob' kinta' chawe rumal ri rutzil wanima' chawe. In wa', ri Pablo, in nim winaq chik, kámik k'ut in k'o pa che' rumal ru tzizojik ri Cristo Jesús. ¹⁰ Kinta' jun toq'ob' chawe puwi' ri Onésimo. Ri Onésimo je' ta ne chi are qas nu k'ojol. Je ri', rumal chi ri are' xkojon che ri Cristo waral pa che' rumal ri xintzizoj che.

¹¹ Nab'e kanoq ri Onésimo xk'oji che patänil awe, man k'o tä k'u jas ri qas xatuto' wi. Kámik chi k'ut sib'alaj nim kátob' wi, man xuwi tä chawe at, xane xuquje' chwe in. ¹² Kintaq chi b'i jumul awuk'. Chak'ulaj b'a' je' ta ne chi are ri in kinak'ulaj rumal chi ke' wanima' ruk'. ¹³ Ri in k'ut, are ta kwaj chi kákanaj kan na wuk', rech kinupatänij na che a k'exwäch waral pa ri che' jawije' in tz'aptal wi rumal ru tzizojik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. ¹⁴ Man kwaj tä k'ut kinb'ij chi rajwaxik kinato' we ta mat junam ra chomanik wuk'. Je ri' rech ri toq'ob' ri kab'an chwe, man xaq tä at toq'le'm che, xane kab'an na ri toq'ob' ri kápe pa rawanima'. ¹⁵ Kraj ne ri Onésimo xatuya na kanoq kieb' oxib' q'ij rech aretaq kátzelej chi na b'ik, kájeqi na awuk' amaq'el, man kel tä chi na b'ik. ¹⁶ Man kák'oji tä chi na awuk' xa jas jun patäninel, xane kák'oji awuk' rech k'o na ri katuto' wi chuwäch jun patäninel. Je' kub'an na jas jun loq'alaj qachalal kojonel. Ri in, sib'alaj loq' ri Onésimo chnuwäch, ri at k'ut xuquje' rajwaxik sib'alaj loq' kawil wi. Man xaq tä jun winaq ri Onésimo, xane xuquje' jun qas qachalal rumal chi junam uj kojoninaq che ri Qajaw Jesucristo.

¹⁷ Je k'u ri', ri at awetam ya' chi in awachi'l. Rumal ri' chak'ulaj b'a' ri Onésimo, je' ta ne chi are ri in kinak'ulaj. ¹⁸ We k'o jun k'äx u b'anom chawe, we ne k'o u k'as awuk', chatoq'ij chwe in. Ri in kintoj na wa'. ¹⁹ In wa', ri Pablo, kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe. Chawilampe' chi are wa' ri nu tz'ib'. In kintojowik. Xuquje' kuya' kinna'taj chawe, chi ri at xuquje' k'o a k'as pa nu q'ab'. Ri a k'as are ra k'aslemaal ruk' ri Dios, rumal chi xintz'ijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chawe, xatkojonik. ²⁰ Je', wachalal, chab'ana we toq'ob' ri' chwe, at kojoniñaq k'u che ri Qajaw Jesucristo. Chaya jororemal che ri wanima', at wachalal ya' rumal ri Cristo.

²¹ Kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chawe, wetam k'ut chi katnimanik. Wetam chi nim na ri toq'ob' kab'ano chuwäch ri nu b'im chawe. ²² Xuquje' kinb'ij apanoq: Chab'ana toq'ob', chab'ana u b'anik jun k'olib'al ri kink'oji wi. Ku'l nu k'ux chrij ri Dios chi rumal ri oración ri kib'an pa nu wi', ri Are' kuya na chiwe chi kinopan chi na iwuk'.

Ri apóstol Pablo kuya rutzil ki wäch ri qachalal, kuta' tewchib'al pa ki wi'

²³ Kutaq b'i rutzil a wäch ri Epafra, ri wach ajpache' rumal chi tajin kutz'ijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Cristo Jesús. ²⁴ Xuquje' ri Marcos, ri Aristarco, ri Demas, ri Lucas käkitaq b'i rutzil a wäch. E are taq wa' ketob' chwe chutz'ijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios.

²⁵ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kätöq'ob'isan i wäch ix iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XTZ'IB'AX CHKE RI WINAQ HEBREOS

Ri Dios uj u tzijob'em petinaq loq rumal ri u K'ojol

¹ Ri Dios k'ia mul xeutzijob'ej ri qa mam ojer, k'ia xub'an che ki tzijob'exik kumal ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab'. ² Kämik k'ut pa we k'isb'al taq q'ij ri' ri u k'olik, uj u tzijob'em uj rumal ri u K'ojol. Rumal k'u ri Are' ri Dios xub'an we uwächulew, ri kaj, ri q'ij, ri ik', ri ch'imil, pu q'ab' k'u ri u K'ojol xujach wi ronojel wa'. ³ Che ri Cristo käqil wi ri nimalaj u q'ij ri Dios. Ri Are' k'ut qas je' u b'anik jas ri Dios. Are u k'aninaq ronojel ri k'olik ruk' ru Tzij ri k'o u chuq'ab'. Aretaq u ch'ajom chik ri qanima' che ronojel ri qa mak rumal ru kik'el, xt'uyi k'u pa ru wikiäq'ab' ri Dios chila' chikaj.

Ri u K'ojol ri Dios nim na u q'ij chkiwäch ri ángeles

⁴ Ri u K'ojol ri Dios xnimar na u q'ij chkiwäch ri ángeles rumal chi k'o ri xrechb'ej ri nim na u b'anik chkiwäch ri e are'. Are la' chi käb'ix "u K'ojol ri Dios" che. ⁵ Man k'o tä k'u jumul ri xub'ij ri Dios che jun ángel:

Ri at, at ri', at nu K'ojol.

Kämik xinok che ra Tat,

—man xcha tä che. Man k'o tä k'u jumul ri xub'ij chrij jun ángel:

Ri in kinok na che ru Tat,

ri are' k'ut kok na che nu K'ojol,

—man xcha tä che jun ángel. ⁶ Aretaq k'ut xutaq loq ri nab'eal u K'ojol cho we uwächulew, xub'ij:

Chq'ijilax ta ri Are' kumal konojel

ri ángeles rech ri Dios,

—xcha ri'. ⁷ Xub'ij k'u ri Dios chkij ri ángeles:

Ri Dios kub'an chke ri ángeles rech

chi je' ta ne e kiäqiq'.

Kub'an chke we patänil taq re

chi e je' ta ne u xaq q'aq',

—xcha ri'. ⁸ Are k'u chrij ri u K'ojol kub'ij:

Nimalaj Dios, ri taqanik la

man k'o tä u k'isik

pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.

Ri taqanik la are jun taqanik

ri qas jikom.

⁹ Loq' kil wi la ri jikomal,

etzelam k'u la u wäch ri etzelal.

Rumal k'u ri' ri Dios, ri Dios la,

xuya nimalaj kikitomal pa anima' la,

kikitomal k'ut ri nim na

chuwäch ri kikitomal ri xyi'

chke ri achi'l la,

—kächa ri Dios. ¹⁰ Xuquje' kub'ij ri Dios:

Ri lal, Qajaw, tzaretaq

xchaptaj loq ronojel,

xb'an la u b'anik we uwächulew,

xjeqb'a la kanoq.

Ruk' ri q'ab' la xb'an la ri kaj.

¹¹ Ronojel wa' xa käsach na u wäch.
 Are k'u ri lal, man k'o tä k'isik la.
 Ronojel wa' xa käq'elob' na
 jas ri kub'an jun atz'iaq.

¹² Xa käb'us na la wa' je' jas jun atz'iaq,
 käjal na la apanoq jas ri käb'an
 che jun kamixa'.

Are k'u ri lal xaq je' wi la.

Ri k'aslemal la man k'o tä u k'isik,

—kächa ri'. ¹³ Man k'o tä k'u jumul ri xub'ij ri Dios che jun chke ri ángeles:

Chatt'uyul pa ri nu wikiäq'ab',

k'ä kinya na chawe chi katch'akanik,

kattagan k'u na pa ki wi' ri kaka'n

ki k'ulel chawe,

—man xcha tä che. ¹⁴ Konojel ri ángeles e are' espíritus ri e k'o chupatänixik ri Dios, ri e taqom loq che ki to'ik ri käkiriq na ru tob'anik ri Dios.

2

Qila b'a' chi mäqatzaq ru tob'anik ri Dios ri kraj kuya chqe

¹ Rumal k'u ri', sib'alaj rajwaxik kujok il chunimaxik ru Loq' Pixab' ri Dios ri qa tom rech man käqatas tä qib' chrij wa'. ² Ru Loq' Pixab' ri Dios ri xtzijox nab'e kanoq kumal ri ángeles xq'alajinik chi are ri Qas Tzij. Konojel k'u ri xemakunik, ri man xeniman tä wa', xk'äjisax ki wäch jas ri taqal chke. ³ E k'u ri uj, za kujto'taj lo ri' we ta mat kujok il chutzukuxik ri nimalaj u tob'anik ri Dios? ¡Man je' taj! Are k'u xtzijox wa' rumal ri Qajaw Dios nab'e. Te k'u ri' xjikib'a' u b'ixik chi are ri Qas Tzij kumal ri xetowik, xkitzizijoj chi k'u wa' chqe uj. ⁴ Ri Dios xuquje' xujikib'a' chi qas tzij ri tajin käkitzizijoj. Je' xub'an wa' ruk' nimaq taq k'utb'al, etal, xuquje' k'ialaj taq kajmab'al ri xub'an chkiwäch. Xuquje' xub'an wa' rumal ri Loq'alaj Espiritu ri xuya jalajoj taq kuinem chqe chqajujunal jas ri xraj ri Are'.

Ri Jesucristo xjunamataj kuk' ri rachalal

⁵ Ri Dios man xuya tä chke ri ángeles chi ketaqan puwi' ri k'ak' uwächulew ri käk'oji na, ruwächulew ri tajin käqatzizijoj. ⁶ Xane pa jun u xaq wuj re ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik k'o jun ri xuq'alajisaj, xub'ij:

Qajaw Dios, ¿jas u b'anik jun winaq

chi ri lal kok la il che ri are'?

¿Jas lo u b'anik ri winaq

ri xa käkämik chi kächajin la che?

—kächa'.

⁷ Xa kieb' oxib' q'ij xqasaj la

u q'ij ri are' chkiwäch ri ángeles.

Pune ta ne je ri', xya chi na la u q'ij,

nim xil wi la.

Xya k'u la taqanik pu q'ab' puwi' ronojel

ri b'anom la.

⁸ Xya la taqanik pu q'ab'

puwi' nimalaj ronojel ri k'olik,

—xcha ri'.

Je k'u ri', aretaq ri Dios xuya chke ri winaq chi ketaqan puwi' ronojel, man k'o tä ri xutas kanoq ri mat ketaqan puwi'. Pune k'u je ri', käqilo chi k'ä e k'o na jastaq ri mäja' ketaqan ri winaq pa ki wi' kämik. ⁹ Käqil k'u ri Jesús

ri xqasax u q'ij chkiwäch ri ángeles kieb' oxib' q'ij rumal ri Dios. Je ri' rech kákámisax ri Are' rumal qech uj qonojel. Te k'u ri' xyi' u q'ij, nim xil wi rumal chi xuriq ri kámikal. Je k'u wa' ri u rayib'al ri Dios che rumal chi ri Dios sib'alaj xutoq'ob'isaj qa wäch.

¹⁰ Ronojel ri k'olik are xb'an rumal ri Dios, xuquje' chuya'ik u q'ij ri Are' k'o ronojel ri k'olik. Ri Dios k'ut kraj chi konojel ri ralk'ual kánimarisax ki q'ij junam ruk' ri Are'. Rumal wa' xuriq k'äx ri Cristo ri To'l Ke konojel ri winaq, rech qas je' kel ri Are' jas ri kraj ri Dios. ¹¹ Je ri', rumal chi ri Jun ri kub'ano chi ri ralk'ual ri Dios kákijach kib' pu q'ab' ri Are', xuquje' ri ki jachom kib', xa jun ri ki Tat k'olik. Rumal ri' ri u K'ojol ri Dios man kák'ix tä ri' chub'ixik "¡Qachalal!" chke. ¹² Je wa' kub'ij ri Are' pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: Kintzijon na chij la

chke taq ri wachalal,

kinb'ixoj k'u himnos chuya'ik q'ij la
chkiwäch konojel ri ki mulim kib',

—kächa'. ¹³ Xuquje' kub'ij ri Are':

Ri in kinjikib'a' na ri wanima'

chrij ri Dios,

—kächa'. Kub'ij xuquje':

Waral in k'o wi kuk' ri alk'ualaxelab'

ri xuya ri Dios chwe,

—kächa ri Are'.

¹⁴ Uj ri' ri ralk'ual ri Dios, qonojel ri uj, uj winaq. Je ri' xuquje' xub'an ri Jesús. Ri Are' xil u wäch jas jun winaq, junam káka'yik. Ri Are' xok che winaq rech kuya' kákámik. Je' xb'anik rech kákowin ri Are' chusachik u wäch ri Itzel ri k'o taqanik pu q'ab' che ri kámisanik. ¹⁵ Je ri' xeuzoqopij konojel ri je' ta ne e chaptalik xa rumal chi pa ronojel ri ki k'aslemal ki xem kib' cho ri kámikal. ¹⁶ Qas tzij k'ut chi ri Cristo man xpe tä che ki to'ik ri ángeles, xane che ki to'ik ri winaq ri k'o ri qa mam Abraham che ri ki mam ojer. ¹⁷ Rumal ri' ri Cristo xjunamataj kuk' ri rachalal pa ronojel. Je ri' rech kel u k'ux chke ri winaq. Kuya' k'ut kok che ki nimal sacerdotes ri qas jikom ranima' cho ri Dios rech kásachtaj ki mak ri winaq rumal chi xuya rib' che jun sipanik cho ri Dios. ¹⁸ Ri Are' k'ut xuriq k'äx, xtaqchi'x chub'anik ri mak. Je ri' kákowin che ki to'ik ri winaq ri ketaqchi'x chub'anik ri mak.

3

Ri Jesús are nim na u b'anik chuwäch ri qa mam Moisés

¹ Je k'u ri', qachalal, ix ri' ix rech ri Dios, ix jun chkixol ri e sik'im rumal ri Dios. Qas chixchoman b'a' chrij ri Cristo Jesús ri qas apóstol, ri qas ki nimal sacerdotes re ri kojoniq ri káqatzijoj. ² Ri Cristo Jesús, Are' qas jikom ranima' cho ri Dios, ri xkojow che we patáninik ri'. Je' k'u xub'an ri qa mam Moisés xuquje', are' qas jikom ranima' xpatánin cho ri Dios chkixol ri alk'ualaxelab' rech ri Dios. ³ Ya'tal k'u che ri Jesús chi kánimarisax na u q'ij chuwäch ri qa mam Moisés je' jas jun yakal ja ya'talik chi käyi' na u q'ij chuwäch ri ja ri xuyako. ⁴ Ronojel ja rajwaxik káb'an na rumal jun winaq. Are k'u ri b'anowinaq ronojel ri k'olik are ri Dios. ⁵ Qas tzij k'ut, ri qa mam Moisés qas jikom ranima' xpatánin che ri Dios pa ronojel chkixol ri alk'ualaxelab' rech ri Dios. Ri patáninik ri xub'ano are u q'alajisaxik ri kub'an na ri Dios. ⁶ Are k'u ri Cristo qas jikom ranima' je' jas jun alk'ualaxel ri qas k'o u taqanik pa ki wi' ri rachalaxik ri Dios. Uj k'u ri' ri achalaxik ri' rech ri Dios, we káqataqej ri

kojonik che ri Cristo, man kub'an tä k'u kieb' qa k'ux k'ä käk'is na ronojel. Je ri' we qas kujkikot amaq'el ruk' ri ku'l wi qa k'ux.

Waral käqil wi chi käkiriq na uxlanem ru winaqil ri Dios

⁷ Rumal k'u ri' je' jas ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chupam ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Kämik, we kita ri kub'ij ri Dios,

⁸ mib'an b'a' che ri iwanima'

chi xa kab'ajarik

jas ri xka'n ri winaq

ri xkiwalijisaj kib' chrij ri Dios,

xkiyak k'u royowal ri Are'

pa ri juyub' ri kätz'inowik.

⁹ Chila', pa ri juyub' ri kätz'inowik

ri i nan tat ojer xa xkiyak woyowal,

pune kawinaq junab'

xkil ronojel taq ri xinb'ano,

xuquje' taq ri kajmab'al,

—kächa ri Dios.

¹⁰ Rumal ri' xyaktaj woyowal chkij

ri winaq ri',

xinb'ij k'ut: "We winaq ri'

xaq kub'an kieb' ki k'ux,

man kākaj tä k'ut keniman

chke taq ri nu taqanik,"

—xinha pa wanima'.

¹¹ Rumal ri' xyaktaj woyowal chkij,

xinb'an k'u juramento, xinb'ij:

"We winaq ri' man käkiriq tä na

ke ri uxlanem wuk' in,"

—xinha ri'.

¹² Chichajij b'a' iwib', qachalal, k'o jun chiwe mäk'iy etzelal pa ranima', ri xa kutas kan rib' chrij ri k'aslik Dios, ri mat kākojon chi che ri Are'. ¹³ Xane chiwalijisaj ri iwanima' chb'il taq iwib' ronojel q'ij, kämik ri' ri k'ä k'o na ri q'ij. Je ri' rech k'o jun chiwe mäsub'taj rumal ri mak, kuwalijisaj ta k'u rib' chrij ri Dios. ¹⁴ We kätataqej ri qa kojoniq chrij ri ku'l wi qa k'ux petinaq loq, k'ä käk'is na ronojel, kätqariq na qe ronojel u wäch tewchib'al junam ruk' ri Cristo.

¹⁵ Je ri' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios:

Kämik ri' we kita ri kub'ij ri Dios,

mib'an b'a' chi ri iwanima'

xa kab'ajarik

je' jas ri xka'n ri winaq

ri xkiwalijisaj kib' chrij ri Dios,

—kächa ri'. ¹⁶ Jachin k'u taq ri' ri winaq ri xkita ru ch'ab'al ri Dios, te k'u ri' xa xkiwalijisaj kib' chrij? E are' konojel ri winaq ri xeb'el loq pa Egipto ri xk'am ki b'e rumal ri qa mam Moisés. ¹⁷ Jachin taq chkij xyaktaj wi royowal ri Dios kawinaq junab'? Chkij konojel ri xemakunik. Xekäm k'u kan ri e are' pa ri juyub' ri kätz'inowik. ¹⁸ Jachin taq chkij xub'an wi juramento ri Dios chi man käkiriq tä na ke ri uxlanem ruk'? Chkij ri winaq ri man xeniman taj. ¹⁹ Käqilo chi man xekowin taj xkiriq ke ri uxlanem rumal chi man xekojon taj.

4

¹ Kämik k'ut, ri tajin káb'ix chqe rumal ri Dios chi káqariq qe ri uxlanem ruk', qila b'a' qib' k'o ne jun chiwe mel kanoq ri mat kuriq re ri uxlanem ri'. ² Are xuquje' xtzijox ri Utzalaj Tzjij re ri Evangelio chqe uj je' jas ri xtzijox chke ri e are'. Man k'o tá k'u xupatänij ri Tzjij ri xtzijox chke, rumal chi aretaq xkito, man xekojon taj. ³ Ri uj k'ut, ri uj kojoniñaq, uj ri' ri káqariq na qe ri uxlanem ruk' ri Dios, jas ri u b'im ri Are':

Xa je ri' xyaktaj woyowal chki,
xinb'an juramento, xinb'ij:

We winaq ri' man kákiriq tá na ke
ri uxlanem wuk' in,

—xcha'. Je' xub'ij ri Dios wa' pune ta ne xk'is na ru chak ri xub'ano tzaretaq xb'antaj we uwächulew. ⁴ Pa jun u xaq ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík káb'ix wi chrij ri uwuq q'ij:

Ri Dios xuxlan che ronojel ru chak
pa ri uwuq q'ij,

—kácha'. ⁵ Jumul chik kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík:

We winaq ri' man kákiriq tá na ke
ri uxlanem wuk' in,

—kácha'. ⁶ E k'o k'u jujun ri mája' kákiriq ke we uxlanem ri'. Ri ník'iaj, ri nab'e xtzijox ri Utzalaj Tzjij re ri Evangelio chke, man xkiriq tá ke ri uxlanem rumal chi man xeniman taj. ⁷ Rumal k'u ri' ri Dios xuch'ik jun q'ij chik, kámik k'u ri'. Ri Dios kujutzijob'ej rumal ri xub'ij ri qa mam David pa jun u xaq ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talík ri ya xqab'ij. Are wa' ri xub'ij ri Dios ok'owinaq chi k'ia junab':

We kita ri kub'ij ri Dios kámik,
mib'an b'a' chi ri iwanima'

xa kab'ajarik,

—kácha'. ⁸ We ta ri qa mam Josué xuya ta ri qas uxlanem chke ri winaq aj Israél, mat xch'aw ri Dios ri' chrij jun q'ij chik re uxlanem. ⁹ Kámik k'ut k'o na kan jun je'lalaj uxlanem chik chke ru winaqil ri Dios. ¹⁰ Jachin k'u ri kuriq re ri uxlanem ri kuya ri Dios, kuxlan ri' che ronojel ru chak, je' jas ri Dios xuxlan ojer che ronojel ru chak ri Are'. ¹¹ Qakojo b'a' qa chuq'ab' rech káqariq na qe we uxlanem ri', k'o ne jun chqe mub'an re jas ri xka'n ri ník'iaj ri man xekojon taj.

¹² Ru Loq' Pixab' ri Dios are k'aslik, xuquje' k'o u chuq'ab'. Are je' ta ne jun espada ri sib'alaj kásokon na chuwäch apachike espada ri kieb' u pu chi'. Kájuch'uch'ik kopan pa ri ranima' ri winaq, kuriqa ri respíritu, kopan pa ri b'aq, ke' pu k'ux ri winaq. Káresaj loq chisaj ronojel ri k'o pa ru chomab'al, ri k'o pa ranima' ri winaq. ¹³ Man k'o tá k'u jun jasach ri k'olik ri kuya' kák'u'taj chuwäch ri Dios. Xane ronojel ri k'olik are káq'alajinik, saq k'u chuwäch ri Dios ri káqajach wi na qa kuenta.

Waral káqil wi chi ri Jesús are ri ki nimal sacerdotes ri sib'alaj nim u q'ij

¹⁴ Qataqej b'a' ri qa kojoniñ, rumal chi ri Jesús, ru K'ojol ri Dios, are qa sacerdote. Are k'u ki nimal sacerdotes wa' ri sib'alaj nim u q'ij ri xopan chuwäch ri Dios chila' chikaj. ¹⁵ Ri nimalaj qa sacerdote kákowinik kel u k'ux chqe uj ri man k'o tá qa chuq'ab', rumal chi ri Are' xtaqchi'x che ronojel u wäch mak jas ri káb'an chqe uj, man xqaj tá k'u pa mak. ¹⁶ Rumal ri' máqaxej b'a' qib', chujgeb' chuwäch ri je'lalaj u t'uyulib'al ri Dios ri kutoq'ob'isaj ki wäch konojel. Je ri' rech kel u k'ux chqe, kutoq'ob'isaj qa wäch uj, kujuto' pa ri q'ij ri k'o qa rajwaxik.

5

¹ Ronojel ki nimal sacerdotes* are cha'tal chxixol ri winaq. Kojom k'u ri are' che ki k'exwäch ri winaq chuwäch ri Dios, xuquje' che ki ya'ik sipanik, che ki kämisaxik awaj cho ri Dios rech käsachtaj ri ki mak ri winaq. ² Ri sacerdote k'ut are jun winaq ri kuya' kâtaqchi'x che mak rech ri are' käkownik kutoq'ob'isaj ki wäch ri winaq ri man k'o tä ketam, ri ki sachom ri ki b'e. ³ Rumlal chi xa winaq, rajwaxik keukämisaj awaj cho ri Dios rech käsachtaj ru mak ri are' junam jas ri kub'ano rech käsachtaj ki mak ri winaq.

⁴ Man k'o tä k'u jun ri käkownik kukoj rib' che ki nimal sacerdotes xaq pa re wi, xane are ri Dios käsik'inik, kuya k'u ri reqle'n ri' ri nim u q'ij jas ri xub'an che ri qa mam Aarón. ⁵ Je k'u ri' ri Cristo, ri Are' man xa tä xukoj rib' che ki nimal sacerdotes, xane are ri Dios xyo'w ri reqle'n ri' ri nim u q'ij, je' jas ri xub'ij che:

Ri at ri', at nu K'ojol,

kämik xinok che ra Tat,

—xuchixik. ⁶ Xuquje' pa jun u xaq ru Loq' Pixab' ri Dios chik, kub'ij:

Ri at ri', at sacerdote

ri man k'o tä awelik,

je' jas ru b'anik ri Melquisedec,

—kächa'. ⁷ Ri Cristo aretaq xk'asi waral cho we uwächulew, ri Are' ko xch'awik, xub'an orar, xel k'u u wa'l u wäch aretaq xuta' toq'ob' che ri Dios ri käkowin chuto'ik cho ri kämikal. Ri Dios k'ut xutatab'ej ri xub'ij ri Cristo rumal chi xujach rib' pu q'ab' ri Are'. ⁸ Je k'u ri' ri Cristo, pune Are u K'ojol ri Dios, rumal k'u ri k'äx ri xurigo xretamaj ri nimanik. ⁹ Je ri' gas xujach rib' chub'anik ronojel ru rayib'al ri Dios. Rumlal k'u ri Are' xpe ri tob'anik ri man k'o tä u k'isik ri kuya ri Dios chke konojel ri keniman che. ¹⁰ Xoksax k'u rumal ri Dios che ki nimal sacerdotes, jas ru b'anik ri Melquisedec.

Waral käqil wi ri k'äx ri kuriq jun winaq we kuya kan ri kojonik

¹¹ Sib'alaj k'o na ri käqaj käqab'ij chrij wa' ri tajin käqatzijoj. K'äx k'u u q'alajisaxik wa' chiwe, rumal chi ri ix man kiwaj taj kich'ob'o. ¹² Ri ix ya ojer chik ix kojoninaq, rajwaxik k'ut chi ix chik keitijoj nik'iaj chik. Man je' tä k'u ri'. Xane xa rajwaxik i tijoxik chi na ix che ri nab'e taq tijonik ri man k'äx tä u ch'ob'ik rech ru Loq' Pixab' ri Dios. Xa man k'o tä i chuq'ab', je' ta ne chi k'ä ix ak'alab' na, rajwaxik k'u na ri tu' chiwe chuk'exwäch ri wa. ¹³ Konojel ri xaq leche käkitijo, e je' ta ne ak'alab' ri k'ä ketu'n na. Mäja' kekowin ri' käkich'ob'o jas ri' ri u b'anik ri jikomal pa ri ki k'aslemal. ¹⁴ Are k'u ri wa are chke ri ya e ri'jab' chik, ri kekowin chik kechomanik, ri kekowin chik käkich'ob'o jachike ri utz, jachike ri man utz taj.

6

¹ Je k'u ri', qaya b'a' kan ri nab'e taq tijonik chrij ri Cristo rech käqataqej k'iyem, kätz'aqat k'u ri qa chomab'al. Mäqatzijoj chik jas ri xqatzijoj kan nab'e, chi rajwaxik käkik'ex kanima' ri winaq, käkik'ex k'u ki chomanik rech käkiya kan u b'anik ri etzelal ri käk'aman b'i pa ri kämikal. Mäqatzijoj chik xaq xuwi ri kojonik chrij ri Dios. ² Mäqatzijoj chik xaq xuwi ri tijonik chrij ri qasna', o chrij ru ya'ik q'ab'aj pa ki jolom ri kojonelab', chrij ri ki k'astajik ri käminaqib', xuquje' chrij ri q'atow tzij, tojb'al ri man k'o tä u k'isik ri kuya ri Dios chke ri winaq. ³ Qataqej b'a' k'iyem pa ri kojonik ruk' ru tob'anik ri Dios pa qa wi'.

* 5:1 "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

⁴ Je ri', rumal chi ri winaq ri e k'o chi pa ri saqil rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, man kuya' tä chik ketzelej chkiy we ketzaq chi na pa mak, rumal chi ki k'amowam chik ri tewchib'al ri kuya ri Dios, k'o chik ri Loq'alaj Espiritu. ⁵ Ri winaq ri' xuquje' ki k'amowam ri je'lalaj u Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' ru chuq'ab' ru taqanik ri Dios pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na. ⁶ We winaq ri', we ketzaqik, man kuya' tä chik käb'ix chke chi käkik'ex chik ri kanima', käkik'ex k'u ki chomanik, rumal chi ri e are' ruk' ri tajin kaka'n pa ri ki k'aslemal xa tajin käkirip chi jumul ri u K'ojol ri Dios, xa tajin kakesaj u k'ixb'al chkiwäch konojel ri winaq. ⁷ E junam wa' ruk' ri ulew ri kub'iq' ri jäb' ri kəqaj amaq'el. We ri ulew ri' kuya utzalaj tiko'n ri kewächinik chke ri ketajinik, k'o ru tewchib'al ri Dios puwi'. ⁸ We k'u xa k'ix kek'iy chuwäch xuquje' q'ayes, man k'o tä u patän ri'. Käpe na k'äx puwi' rumal ri Dios, chuk'isb'al k'ut käporox na.

Waral käqil wi jas ri' ri käku'b'i wi qa k'ux chrij

⁹ Loq'alaj taq qachalal, pune k'u je' kujtzijon wa', qas qetam chi ri ix kirig na ri nimalaj u tewchib'al ri Dios rumal chi i riqom chik ru tob'anik ri Are'. ¹⁰ Je ri', rumal chi ri Dios qas kub'an ri jikomal. Man käsach tä na pu jolom ri i b'anom, ri rutzil iwanima' ri i k'utum che ri Are' aretaq kiya tob'anik chke ri qachalal kojonelab', are k'u wa' ri tajin kib'an na kämik. ¹¹ Käqaj k'ut chi chijujunal kitaqej u b'anik wa' ruk' kikotemal ri käpe pa iwanima' k'ä kik'is na u b'anik ronojel, rech qas je' kel wi na ri iweye'm. ¹² Man käqaj taj chi kixsaq'orinik, xane chi kib'an iwe jas ri xka'n ri nik'iaj ri rumal chi xekojonik xuquje' xkchajij paciencia xkechb'ej ri echb'al ri xuchi'j ri Dios chke.

¹³ Aretaq ri Dios xuchi'j che ri qa mam Abraham chi kutewchij na, xukoj rib' ri Are' che u juramento rumal chi man k'o tä chi jun ri nim na u q'ij chuwäch ri Are'. ¹⁴ Xub'ij k'u che ri qa mam Abraham: "Qas tzij sib'alaj katintewchij na, kinb'an na chi e k'ia ri awachalaxik ri kil na ki wäch pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik," —xcha'. ¹⁵ Ri qa mam Abraham xuchajij paciencia, xreyej na. Je ri' xuk'amo jas ri xchi'x che rumal ri Dios. ¹⁶ Ri winaq, aretaq kaka'n juramento, käkikoj ru b'i' jun ri nim na u b'anik chkiwäch ri e are' chub'anik ri ki juramento. Aretaq käkijikib'a ki tzij ruk' juramento, man k'o tä chi jas chrij kech'ojin wi. ¹⁷ Rumal ri' ri Dios xujikib'a u b'ixik ri xuchi'j ruk' juramento. Je ri', rumal chi xraj xuq'alajisaj chkiwäch ri keechb'en na ri xuchi'j chi ri Are' man kuk'ex tä ru chomanik, xane qas kub'an na jas ri xub'ij. ¹⁸ Je k'u ri' e k'o kieb' ri man kuya' taj kek'exik, ri xuchi'j ri Dios, xuquje' ri u juramento. Kumal k'u wa' ri Dios man kuya' taj ri mat kub'an ri xub'ij. Kumal k'u wa' xuquje' ri Dios qas xuku'b'isaj qa k'ux uj ri qa tzukum ru tob'anik. Qa jikib'am k'u qa k'ux chrij ri xuchi'j ri Dios chqe, chrij k'u ri u yo'm chqawäch. ¹⁹ We ku'lb'al qa k'ux ri' qas kuchap ri qanima', je' jas ri kub'an ri jun nimalaj ch'ich' ri käb'ix ancla* che ri kuchap ri jun barco. Ri uj xuquje' k'o jun qa ancla ri ko ximital chrij ri tasb'al u pam ri Loq'alaj K'olib'al rech ri nimalaj rachoch Dios ri k'o chila' chikaj. ²⁰ Chila' xok wi ri Jesús che qa k'exwäch chupakik jun b'e chqawäch. Je ri' ri Jesús xok che qa nimal sacerdotes ri man k'o tä relik jas ru b'anik ri Melquisedec.

7

Waral käqil wi chi ri Jesús are sacerdote jas ru b'anik ri Melquisedec

* **6:19** "Ancla": Chawila' Hechos 27:29, nota.

¹ We Melquisedec ri' are wa' ri xk'o'ji che nim taqanel pa ri tinimit Salem,* xuquje' are sacerdote rech ri nimalaj qa Dios aj Chikaj. Aretaq ri qa mam Abraham xtzelej loq pa ri ch'oj ri xeuch'ak wi ri nimaq taq taqanelab', ri Melquisedec xel loq chuk'ulaxik, xutewchij k'ut. ² Xuya k'u ri qa mam Abraham che ri Melquisedec ru lajujil ronojel ri xutoqij loq pa ri ch'oj. Ri b'i'aj Melquisedec nab'e kel kub'ij "nim taqanel ri jikom ranima". Xuquje' kel kub'ij "nim taqanel ri kuya utzil chkixol ri winaq", rumal chi are nim taqanel puwi' ri Salem. Ri Salem kel kub'ij "ri kuya utzil chkixol ri winaq". ³ Man k'o ta kab'ix chrij jampa' xil u wäch, xuquje' jampa' xkämik. Je ri' are jun k'utb'al chrij ru K'ojol ri Dios. Are jun sacerdote wa' ri man k'o ta relik.

⁴ Q'alaj b'a' chi ri Melquisedec are jun taqanel ri nim u b'anik, rumal chi ri qa mam Abraham xuya che ru lajujil ronojel ri xutoqij loq chke ri nimaq taq taqanelab' pa ri ch'oj. ⁵ Kub'ij ru Pixab' ri Moisés chi ri rachalaxik ri Levi ri keb'ok che taq sacerdotes yo'm taqanik pa ki q'ab' rech käkitoq'ij ru lajujil ronojel chke ri winaq, pune ri winaq e are' kachalal, pune ri e are' xuquje' e rachalaxik ri qa mam Abraham. ⁶ Ri Melquisedec, pune man rachalaxik ta ri Levi, xutoq'ij k'u ru lajujil ronojel che ri qa mam Abraham, ru k'amom ri xuchi'j ri Dios. Xaq je ri' ri Melquisedec xutewchij ri qa mam Abraham. ⁷ Man k'o ta k'u jun ri mat kukojo chi ri jun ri kätewchirik are nim na u q'ij chuwäch ri jun ri kätewchirik. ⁸ Konojel ri kek'amow ri lajujil waral chqaxol uj e winaq wa' ri xa kekämik. Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik man kub'ij ta chi ri Melquisedec xkämik. ⁹ Kuya' kääqab'ij chi ri Levi xuquje' ri rachalaxik ri are' ri keb'ok che sacerdotes, ri käkitoq'ij ru lajujil ronojel chke ri winaq kämik, je' ta ne chi ri e are' xuquje' xkiya ri' ru lajujil ronojel che ri Melquisedec aretaq xuya re ri qa mam Abraham. ¹⁰ Je ri', rumal chi ri qa mam Abraham je' ta ne e ruk'am na pa ru cuerpo ri rachalaxik ri mäja' xil ki wäch aretaq ri Melquisedec xel b'ik chuk'ulaxik ri are'.

¹¹ Ri winaq aj Israel xyi' ri Pixab' chke kumal ri sacerdotes aj Levi ri e rachalaxik kan ri qa mam Aarón. We ta ri sacerdotes ri' ruk' ri Pixab' gas xekowinik xka'n utz che ri ki k'aslemal ri winaq cho ri Dios, mat rajwaxik ri' chi xwalij jun sacerdote chik jas ru b'anik ri Melquisedec, ri mat junam ruk' ri qa mam Aarón. ¹² Are k'u we käk'extaj ri sacerdote, rajwaxik ri' xuquje' käk'extaj ri Pixab'. ¹³ Are k'u ri Qajaw Jesús, ri käch'aw ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chrij, ri Are' are aj re jun tinimit chik re Israel. Man k'o ta k'u jumul okinaq jun re ri tinimit ri' che sacerdote. ¹⁴ Qas q'alaj k'ut chi ri Qajaw Jesús are aj Judá, are k'u ri qa mam Moisés, aretaq xch'aw chkij ri sacerdotes, man k'o ta jas xub'ij chkij ri winaq aj Judá.

¹⁵ Qas q'alaj k'u wa' rumal chi ri k'ak' sacerdote ri xwalijik are je' jas ru b'anik ri Melquisedec. ¹⁶ Man xok ta k'u wa' che sacerdote rumal ri ki pixab' winaq ri kub'ij jachin taq ri rachalaxik, xane rumal ru chuq'ab' jun k'aslemal ajchikaj ri man käsach tá u wäch. ¹⁷ Are k'u wa' ri xch'aw ri Dios chrij aretaq xub'ij:

At ri', at sacerdote

ri man k'o ta awelik

je' jas ru b'anik ri Melquisedec,

—kächa'. ¹⁸ Je k'u ri' ri ojer taqanik xaq xyi' kanoq rumal chi man k'o ta u chuq'ab', xuquje' man käkowin tá ri' che ki to'ik ri winaq. ¹⁹ Ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés man xkowin taj xub'an utz che ru k'aslemal ri

* **7:1** Ri tinimit Salem are ri tinimit Jerusalén ojer.

winaq cho ri Dios. Chuk'exwäch ri Pixab' k'o ri qas utz na ri kaku'b'i qa k'ux chrij. Rumal k'u wa' kuya' kujqeb' ruk' ri Dios.

²⁰ Ri Dios k'ut xub'an ronojel wa' ruk' juramento. ²¹ Ri nik'iaj sacerdotes chik man ruk' tä juramento xekojik. Are k'u ruk' juramento xok ri Jesús che sacerdote. Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri Qajaw Dios xub'an juramento,
man kuk'ex tä k'u ru chomanik:
“At ri', at sacerdote
ri man k'o tä awelik
je' jas ru b'anik ri Melquisedec,”

—kächa'. ²² Rumal ri' ri Jesús are jun kojol tzij ri qas kujikib'a ri jun trato, ri utz na chuwäch ri nab'e. ²³ Ri nik'iaj sacerdotes chik xek'iarik. Rumal chi xa xekämik man xekowin taj xkitaqej u b'anik ri ki chak. ²⁴ Are k'u ri Jesús man käkäm taj. Rumal ri' man k'o tä reluk che sacerdote. Man kok tä jun chik che u k'exel. ²⁵ Rumal k'u ri' ronojel q'ij käkowinik keuto' ri winaq ri keopan ruk' ri Dios rumal ri Are'. Je ri', rumal chi man käk'is tä ru k'aslemal, xane k'o ronojel q'ij chuta'ik toq'ob' che ri Dios pa ki wi'.

²⁶ Je k'u ri' ri Jesús are wa' ri ki nimal sacerdotes ri qas rajwaxik chqe. Ri Are' tastal chrij ronojel u wäch etzelal, man k'o tä k'u jub'iq' ru mak. Man u b'anom tä etzelal, man xub'an tä re ri kaka'n ri ajmakib'. Xk'am b'i sib'alaj chikaj, nim k'u na u q'ij chuwäch ronojel ri u b'anom ri Dios. ²⁷ Ri Are' man je' taj jas ri nik'iaj taq ki nimal sacerdotes chik ri ronojel q'ij kekikämisaj awaj che ki sipaxik cho ri Dios. Kaka'n wa' rech käsach ri ki mak ri e are' nab'e, te k'u ri' rech käsach ri ki mak ri winaq. Ri Jesús k'ut xa jumul ri' xuya jun sipanik cho ri Dios aretaq xujach rib' pa ri kämikal. ²⁸ Ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kukoq taq achijab' ri xa e ajmakib' che ki nimal sacerdotes. Are k'u ri juramento ri xub'an ri Dios aretaq k'o chi ri Pixab', are xukoj ru K'ojol ri Dios che ki nimal sacerdotes. Are ki nimal sacerdotes wa' ri jikom ranima', ri man k'o tä u mak, ri k'o ronojel q'ij.

8

Waral käqil wi chi ri Jesús are kojol tzij ri xub'an jun k'ak' trato

¹ Are k'u ri nim na u b'anik che ri tajin käqab'ij, are wa': Ri Jesucristo, ri ki nimal sacerdotes ri k'o pa qa wi' uj, t'uuyul ri Are' pa ru wikiäq'ab' ri Dios chila' chikaj. ² Are sacerdote wa' ri käpatänin pa ri qas Loq'alaj Ja ri xb'an rumal ri Qajaw Dios, man kumal tä ri winaq. ³ Ronojel ki nimal sacerdotes are kojom chuya'ik sipanik xuquje' che ki kämisaxik awaj ri kesipax cho ri Dios, rumal k'u ri' ri Jesucristo rajwaxik chi ri Are' xuquje' k'o jas kuya che sipanik cho ri Dios. ⁴ We ta ri Cristo xaq are k'o waral cho we uwächulew, mat okinaq ri' che sacerdote rumal chi k'ä e k'o na sacerdotes ri käkiya sipanik cho ri Dios jas ri kätaqan wi ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés. ⁵ We sacerdotes ri', aretaq kepatäninik kekikoj jastaq ri e k'utb'al chkiy ri jastaq ri qas e k'o chila' chikaj. Qetam chi xa e k'utb'al, rumal chi ri Dios xub'ij che ri qa mam Moisés aretaq xuchomaj u yakik ri rachoch Dios:* “Qas chawila', je' kab'an na che ronojel jas ri xink'ut chawäch pa ri nimalaj juyub',”† —xcha che. ⁶ Are k'u ri qa sacerdote uj ri kojom che ki nimal sacerdotes, are utz na ri patäninik ri kub'ano rumal chi are kojol tzij ri xub'an ri jun k'ak' trato ri utz na chuwäch ri nab'e, rumal chi kuchi'j wi ri Dios nimaq taq tewchib'al ri qas e utz na.

* **8:5** Chawila' ri tzij “Rachoch Dios” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento. † **8:5** Ri nimalaj juyub' ri' are ri käb'ix “juyub' Sinai” che.

- ⁷ We ta gas utz xel ri nab'e trato, mat rajwaxik ri' xb'an chi jun trato chik.
- ⁸ Ri Dios k'ut xrilo chi man utz tä ri ki k'aslemal ri winaq aj Israel, je' jas ri xub'ij pa ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik:
 Ri Qajaw Dios kub'ij: Käpe na ri q'ij
 aretaq kinb'an na jun k'ak' trato
     kuk' ri winaq aj Israel,
     kuk' ri winaq aj Judá,
 –kächa ri Qajaw Dios.
- ⁹ Man junam tä k'u ri' ruk' ri trato
 ri xinb'an kuk' ri ki mam ojer
 pa ri q'ij ri xink'am ki b'e
 rech keinwesaj loq
 pa ri nim tinimit Egipto.
 Man xka'n tä k'ut
     jas ri kub'ij ri trato ri xinb'an kuk',
 rumal k'u ri' xeinya kanoq,
     kub'ij ri Qajaw Dios,
 –kächa ri'.
- ¹⁰ Ri trato ri kinb'an na
     kuk' ri winaq aj Israel
     pa taq ri q'ij ri kepetik
     are wa', kub'ij ri Qajaw Dios:
 Kinya na ri nu Pixab'
     pa taq ri ki chomab'al,
 kintz'ib'aj k'u na wa'
     pa taq ri kanima'.
 Kinok chi na che ki Dios,
 are k'u ri e are' keb'ok na
     che ri nu winaq in.
- ¹¹ Man k'o tä na jun winaq rajwaxik
     kuya tijonik che jun winaq chik.
 Man kuya tä tijonik che ri rach'l,
     man kuya tä k'u tijonik che ri rachalal
     rech gas käretamaj u wäch ri Dios
 rumal chi konojel winaq
     käketamaj na nu wäch,
 chi ak'alab', chi ri'jab'.
- ¹² Kinkuy na ri etzelal ri ka'nom,
 man k'o tä k'u jub'iq' ri ki mak
     ri kána'taj chi na chwe,
 –kächa ri Qajaw Dios. ¹³ Aretaq kub'ij ri Dios chi k'o chi jun k'ak' trato, kel
 kub'ij chi ri nab'e trato ya xok'owik, man k'o tä chi u patän. Ri ojer trato ri ya
 xok'owik, käsach na u wäch chanim.

9

Waral käqil wi ru jalb'em rib' ri Loq'alaj Ja ri k'o chikaj ruk' ri rachoch Dios ri k'o cho we uwächulew

¹ Ri nab'e trato k'o ri u taqanik ri kub'ij jas ri rajwaxik chub'anik taq ri q'ijilanik. Are k'u jun q'ijilanik ri xa chupam jun rachoch Dios waral cho we uwächulew käb'an wi. ² Ri rachoch Dios ri' are je wa' u b'anik: Pa ri nab'e u tas ri käb'ix Loq'alaj K'olib'al che, chila' k'o wi ri tak'alib'al kantela re q'an puaq xuquje' ri mesa ri k'o wi ri wa ri yo'm cho ri Dios. ³ Ri ukab' u tas ri rachoch Dios are ri k'o chrij ri tasb'al u pam, are k'u wa' ri käb'ix che: K'olib'al

ri Sib'alaj Loq' na, —kuchixik. ⁴ Chila' k'o wi ri ta'b'al toq'ob' re q'an puaq ri kãporox wi ri inciense, xuquje' ri kaxa ri ch'uqum rij che q'an puaq, ri k'olotal wi ri trato. Chupam ri kaxa ri' k'o jun xaro re q'an puaq ri k'o manã* chupam, k'o k'u ru ch'imiy ri qa mam Aarón ri txuxik, xuquje' e k'o ri tz'alam taq ab'aj chupam ri xetz'ib'ax wi ri taqanik re ri trato. ⁵ Puwi' ri kaxa e k'o kieb' ángeles ri kãb'ix querubines chke ri kãkik'exwãchij ru k'olem ri Dios. E are k'u wa' ki lik'om ri ki xik' puwi' ri tz'apib'al u wi' ri kaxa ri kãb'an wi ri sachb'al mak. Man kujkowin tã k'ut kãqatzijoj chi na más chrij ronojel wa' che we chanim ri'.

⁶ Je ri' e b'anom ri jastaq pa ri rachoch Dios. Ri sacerdotes k'ut ronojel q'ij keb'ok pa ri nab'e u tas ri rachoch Dios chub'anik ronojel ri kajwataj che ri q'ijilanik. ⁷ Are k'u pa ri ukab' u tas ri rachoch Dios xuwi kok ri ki nimal sacerdotes xa jumul che ri jun junab'. Aretaq kokik rajwaxik kuk'am b'i kik' kech awaj rech kuya cho ri Dios che sipanik che sachb'al u mak ri are' xuquje' che sachb'al ki mak ri winaq aj Israel. ⁸ Ruk' wa' we ri' ri Loq'alaj Espiritu kuq'alajisaj chqawãch chi aretaq tajin kãkoj ri nab'e u tas ri rachoch Dios che ri q'ijilanik, mãja' k'o ri okb'al chke ri winaq rech keopan pa ri K'olib'al ri Sib'alaj Loq' na. ⁹ Ronojel k'u wa' xa are jun k'utb'al chqawãch uj kãmik. Ri sipanik k'ut, xuquje' taq ri awaj ri kekãmisax che ki ya'ik cho ri Dios, man kekowin taj kãka'no chi ri winaq ri keq'ijilanik chila' utz kãkina' pa kanima' cho ri Dios. ¹⁰ Je ri', rumal chi ronojel wa' xa e are jastaq ri ketijowik, je' jas ri wa, xuquje' jujun jastaq ri e naq'atal wi ri winaq ri kãka'no che resaxik ri äwas chkij, are k'u xaq e taqanik wa' ri xuwi k'o kãkipatãnj k'ã kãk'ex na ronojel rumal ri Dios.

¹¹ Kãmik k'ut ya xul ri Cristo. Are ki nimal sacerdotes wa' ri kuya chqe chi keqariq nimaq taq tewchib'al kãmik ri'. Kãpatãnin k'u chupam ri qas Loq'alaj Ja ri utz na, ri qas je'lik, ri man xa tã b'anom kumal winaq, ri man rech tã k'ut we uwãchulew ri'. ¹² Xa jumul xok ri Cristo pa ri K'olib'al ri Sib'alaj Loq' na chutojik ri qa mak. Man are tã chuya'ik ki kik'el taq k'isik', ki kik'el alaj taq wakãx cho ri Dios, xane tzare ru kik'el ri Are'. Ruk' wa' xub'ano chi xqariq ru tob'anik ri Dios ri man k'o tã u k'isik. ¹³ Qas tzij k'ut chi ri ki kik'el taq ri ama'ib' wakãx, ri ki kik'el taq ri k'isik', ru chajil ri alaj ati't wakãx ri kãporox puwi' ri ta'b'al toq'ob', ri kãchikox pa ki wi' ri winaq ri k'o ri äwas chkij, qas kãkowin wa' che resaxik ri äwas chrij ri ki cuerpo. ¹⁴ We je ri', ¿a mat k'u sib'alaj k'o na u chuq'ab' ru kik'el ri Cristo? ¡je!, je ri'! Ri Cristo, rumal ri Loq'alaj Espiritu ri man kãkãm taj, xujach rib' ri Are' cho ri Dios che jun sipanik ch'ajch'oj. Ru kik'el kãresaj ri etzelal pa qanima'. Te k'u ri' man kãqa'n tã chik ri uj naq'atal wi nab'e ri man k'o tã u patãn. Je ri' utz kãqana' pa qanima' cho ri Dios, rech kujkowinik kãqapatãnj ri k'aslik Dios.

¹⁵ Rumal ri' ri Jesucristo are kojol tzij re ri k'ak' trato. Ri Cristo xkãmisaxik rech kesachtaj ri mak ri xka'n ri winaq pa ru q'ijol ri nab'e trato, xuquje' rech ri e sik'im rumal ri Dios kãkiriq na ri echb'al ri man k'o tã u k'isik ri xuchi'j loq' ri Dios chke. ¹⁶ Je ri', rumal chi we kãb'an jun wuj ri kãk'utuw ru rayib'al jun winaq, rajwaxik ri' kãq'alajisaxik chi qas kãmيناq chik ri winaq ri xb'anow kanoq ri wuj ri' rech qas k'o u patãn.† ¹⁷ Ri wuj ri' xuwi k'o u patãn aretaq kãmيناq chik ri xb'anowik. We k'ã k'asal na ri jun ri xb'anow ri wuj, man k'o tã u patãn ri'. ¹⁸ Rumal ri' aretaq xb'an ri nab'e trato, xekãmisax na jujun awaj, txix k'u ri ki kik'el. ¹⁹ Ri qa mam Moisés xub'ij konojel taq ri taqanik re ri Pixab' chke konojel ri winaq aj Israel. Te k'u ri' xuk'am jun ch'ãqap

* 9:4 "Manã": Are ri wa ajchikaj tzuqub'al ke ri winaq aj Israel aretaq xeb'in pa taq ri juyub' ri ketz'inowik. † 9:16 Are jun u wãch "pacto" o "trato" wa'.

rismal chij ri b'anom kiäq che, xuquje' jun u q'ab' che', hisopo u b'i', xurub' pa ri ki kik'el ri alaj taq wakäx xuquje' ri ki kik'el ri k'isik', yuja'm k'u joron ruk', xuchikoj puwi' ri wuj re ri Pixab' xuquje' pa ki wi' ri winaq. ²⁰ Te k'u ri' xub'ij chke: "Are wa' ri kik' ri kujikib'a ri trato ri xub'an ri Dios iwuk'," —xcha chke. ²¹ Xuquje' ri qa mam Moisés xuchikoj kik' chrij ri rachoch Dios, xuquje' chki'j konojel ri jastaq ri xekoj pa ri q'ijilanik. ²² Je' jas ri kub'ij ri Pixab': Are rajwaxik chi ruk' kik' kesax ri äwas chrij ronojel. Man käsachtaj tä ri' ri mak ri b'anom kumal ri winaq, we man kätix tä ri kik'.

Waral käqil wi chi ru kämikal ri Cristo käresaj ri qa mak

²³ Rajwaxik k'ut chi xtix ri ki kik'el taq ri awaj ri xesipax cho ri Dios che resaxik ri äwas chki'j ri jastaq ri' ri xa e k'utb'al chki'j ri jastaq ri e k'o chila' chikaj. Are k'u ri jastaq ri e k'o chila' chikaj, rajwaxik chi k'o ri utz na chuwäch ri ki kik'el ri awaj ri käsipax cho ri Dios chub'anik qas ch'ajch'oj chke. ²⁴ Ri Cristo man xok tä chupam ri rachoch Dios ri xa b'anom kumal winaq, ri xa jun k'utb'al ri' chrij ri qas rachoch Dios chikaj, xane qas chila' pa ri kaj xok wi ri Are'. Chila' k'ut k'o wi kämik cho ri Dios chuta'ik toq'ob' pa qa wi'. ²⁵ Ri ki nimal sacerdotes aj Israel rajwaxik chi kok ronojel junab' pa ri K'olib'al ri Sib'alaj Loq' na chujachik kik' ri man rech tä ri are' cho ri Dios. Are k'u ri Cristo man kujach tä rib' k'ia mul che sipanik cho ri Dios. ²⁶ We ta je ri', are k'ia mul ta na chi ri Cristo käminaq petinaq loq tzaretaq xb'antaj ruwächulew. Man je' taj xub'ano, xane kämik, ri tajin kepe ri k'isb'al taq q'ij pa qa wi', ri Cristo xpetik. Ri Are' xa jumul ri' xujach rib' che sipanik cho ri Dios che resaxik ri qa mak. ²⁷ Rajwaxik chi konojel winaq xa jumul kekäm na cho we uwächulew, te k'u ri' käq'at na tzij pa ki wi' rumal ri Dios. ²⁸ Je k'u ri' xuquje' ri Cristo xa jumul xkämisaxik che resaxik ri ki mak ri winaq. Käpe chi k'u na jumul chik che ki to'ik konojel ri tajin keye'n che. Man käpe tä chi k'u che resaxik ri ki mak ri winaq.

10

¹ Ri Pixab' k'ut ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés man are tä jun qas k'utb'al ke ri utzalaj taq tewchib'al ri kepe na. Man are tä k'u wa' ri qas kilitaj na. Ri Pixab' man käkowin taj kub'an utz che ri ki k'aslemal ri winaq ri keb'ok cho ri Dios rumal ri ki kämisaxik awaj che ki sipaxik cho ri Dios ronojel junab'.

² We ta ri Pixab' käkowinik kub'an utz che ri ki k'aslemal ri winaq cho ri Dios, mat rajwaxik kutaqej ki kämisaxik awaj che ki sipaxik cho ri Dios. We ta je ri', aretaq sachtajinaq chi ri ki mak ri winaq ri kejachow ri awaj cho ri Dios, käkina' ta na ri' pa kanima' chi man k'o tä chi ki mak. ³ Man je' tä k'u ri'! Xane ri awaj ri kekämisa'x cho ri Dios xa e na'tab'al re ri ki mak ri winaq ronojel junab'. ⁴ Je ri', rumal chi ri ki kik'el taq ri ama' wakäx, ri ki kik'el taq ri k'isik' man käkowin tä wi käresaj ri mak.

⁵ Rumal ri' ri Cristo, aretaq xpe cho we uwächulew, xub'ij che ri Dios:
Man kaj tä la awaj

ri kekämisa'x chuwäch la,
man kaj tä k'u la sipanik kech awaj,
xane xa xb'an la u b'anik
jun nu cuerpo (rech kinkämisa'x
chuwäch la).

⁶ Ri sipanik kech awaj ri keporoxik,
ri awaj ri kekämisa'x chuwäch la
che resaxik ri mak,
man utz taj kil wi la,
—xcha ri'.

7 Te ri' xinb'ij: "In k'olik ri', nu Dios.
In petinaq chub'anik ri rayib'al la,
je' jas ri tz'ib'tal chwij
chupam ri wuj re ri Pixab',"

—xcha ri'. 8 Nab'e kub'ij chi ri Dios man kâqaj tâ k'u chuwäch ri sipanik kech taq awaj, man kraj tâ k'u ri awaj ri keporox chuwäch, ri kejach che resaxik ri mak, pune k'u taqaninaq ri Pixab' chi je wa' kâb'anik. 9 Te k'u ri' kub'ij: "In k'olik ri', nu Dios, in petinaq chub'anik ri rayib'al la," —kâcha'. Kel kub'ij wa' chi ri Dios xresaj ri sipanik kech awaj, xukoj k'u ru kâmikal ri Cristo che sipanik chuk'exwäch wa'. 10 Ri Dios xujutas chrij ronojel u wäch etzelal rumal chi ri Cristo xub'an ru rayib'al ri Are' aretaq xa jumul xujach rib' che sipanik cho ri Are'.

11 Ronojel sacerdote aj Israel kok che patäninik ronojel q'ij. K'ia mul k'ut xaq tajin wi keukâmisaj awaj che ki sipaxik cho ri Dios, pune we ri' man kekowin taj kekesaj ri mak. 12 Are k'u ri Jesucristo xa jumul xujach jun sipanik cho ri Dios ri xaq xuwi wa' rajwaxik che resaxik ri mak pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Te k'u ri' xt'uyi pa ru wikiäq'ab' ri Dios. 13 Xaq reye'm chik chila' chi kâyi' che chi kâch'akanik, kâtaqan k'u pa ki wi' konojel ri kâka'n ki k'ulel che. 14 Je ri', rumal chi ruk' ri jun sipanik ri xyi' cho ri Dios xub'ano chi man k'o tâ chi jas rajwaxik chke ri winaq ri tajin kesax chrij ronojel u wäch etzelal. 15 Ri Loq'alaj Espiritu kujikib'a u b'ixik wa' chqe.* Nab'e k'ut kub'ij:

16 Ri trato ri kinb'an na kuk'
pa taq ri q'ij ri kepe na
are wa', kub'ij ri Qajaw Dios:

Kinya na ri nu pixab'
pa taq ri kanima',
kintz'ib'aj na wa'
pa taq ri ki chomab'al,

—kâcha'. 17 Te ri' kub'ij:
Man k'o tâ jub'iq' ri ki mak
ri kâna'taj chi na chwe.

Je ri' xuquje' ri etzelal ri ka'nom,
—kâcha'. 18 Je k'u ri', aretaq e sachtajinaq chi konojel taq ri qa mak, man rajwaxik tâ chi ri' keyi' nik'iaj sipanik chik cho ri Dios che resaxik ri mak.

Rajwaxik chi kujok cho ri Dios

19 Rumal ri', qachalal, mäqaxej b'a' qib'. Kâmik k'ut kuya' kujok pa ri K'olib'al ri Sib'alaj Loq' na rumal ru kik'el ri Jesucristo. 20 Kâqak'am b'i ri k'ak' b'e, ri b'e ri kujuk'am b'i pa ri k'aslemal. Are wa' ri xujaq chqawäch aretaq xjisjob' ri tasb'al u pam ri rachoch Dios. Are kel kub'ij wa' chi rumal ru cuerpo ri Jesús kuya' kujokik. 21 Ri Jesús are nimalaj qa sacerdote ri kâtaqan puwi' ri rachoch Dios. 22 Rumal ri' rajwaxik kujok cho ri Dios ruk' jikomajaj qanima' ri man k'o tâ wi etzelal. Qas k'u kujkojon che, man kub'an tâ kieb' qa k'ux. Ri Are' k'ut u b'anom ch'ajch'oj che ri qanima' rech man kâqana' taj chi k'o qa mak, ch'ajom chi k'ut ri qa cuerpo ruk' saq joron. 23 Qataqej b'a' ri qa kojoniq chrij ri ku'l wi qa k'ux, mäqak'exo, rumal chi ri Dios qas kub'an na ri xuchi'j chqe. 24 Xuquje' rajwaxik kâqatzukuj u to'ik qib' ri jun ruk' ri jun chik rech loq' kâqil qib', kâqa'n k'u ri utzil chke konojel. 25 Mâqaya b'a' kan ru mulixik qib', jas ri kâka'n jujun ri xa k'amaninaq chke, xane qawalijisaj ri

* 10:15 Are ri Loq'alaj Espiritu ri xuya ru Tzij ri Dios che taq ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer.

qanima' chb'il taq qib', más na kámik rumal chi qetam chi naqaj chik k'o wi ri q'ij ri kápe ri Qajaw Jesús.

²⁶ We káqatzukuj u b'anik ri mak aretaq ya qetam chi ri qas tzij, man k'o tá chi jun sipanik chik ri kuya' káyi' cho ri Dios che resaxik ri qa mak. ²⁷ Xane xuwi káqajey ri xib'ib'alalaj q'ij aretaq káq'at tzij pa ki wi' ri winaq, xuquje' ri nimalaj q'aq' ri keuporoj na ri káka'n ki k'ulel che ri Dios. ²⁸ Ri winaq ri man kunimaj tá ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, ri e k'o k'u kieb' o we ne oxib' ri keq'alajisanik chi qas k'o u mak, káq'at na tzij puwi' ri winaq ri' chi kákámisaxik. Man kátoq'ob'isax tá k'u na u wäch. ²⁹ We je ri', za mat kichomaj ix chi sib'alaj taqalik kák'ájisax na ki wäch wa' jachin taq ri xa káketzelaj u wäch ru K'ojol ri Dios, tzel k'u kákil wi ru kik'el, xuquje' kákiyoq' ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios ri kutoq'ob'isaj ki wäch? ije', je ri'! Ri kik' ri' are wa' ri kujikib'a ri k'ak'trato, ruk' k'u wa' ketastaj ri winaq chrij ronojel u wäch etzelal. ³⁰ Qetam k'ut chi ri Qajaw Dios u b'im: "In kinyo'w na ri k'ájisab'al wächaj, in kintojow na ri rajil u k'exel ri k'áx ri xb'anik," –xcha'. Xuquje' kub'ij pa ru Loq' Pixab': "Ri Qajaw Dios kuq'at na tzij pa ki wi' ri winaq ri e rech ri Are'," –kácha'. ³¹ iSib'alaj k'áx k'ut we jun winaq kuyak royowal ri k'aslik Dios, káqaj k'u pu q'ab' ri Are'!

³² Chena'taj b'a' chiwe ri ojer taq q'ij aretaq k'ä mäja' naj xixkojon che ru Tzij ri Dios, ri je' ta ne jun saqil wa' pa ri i k'aslemal. Ruk' k'u nimalaj paciencia xich'ij ri nimalaj k'áx ri xpe pi wi'. ³³ Jujun k'u chiwe xixyoq'ik, xb'an k'u k'áx chiwe chkiwäch konojel ri winaq. Jujun chik chiwe xeito' ri tajin kákiriq k'áx. Rumal k'u ri' xiriq iwe ri k'áx ri xkiriq ri e are'. ³⁴ Ri ix xitoq'ob'isaj ki wäch ri xek'oji pa taq che'. Pune k'u xmaj ri jastaq iwe, ruk' kikotemal xikuyu rumal chi iwetam chi k'o jun iwechb'al ri utz na chila' chikaj ri man k'o tá u k'isik. ³⁵ Mixb'ison b'a', xane chiku'b'a i k'ux chrij ri Dios rumal chi we je ri' kib'ano, nim na ri tojb'al ri káya'taj na chiwe. ³⁶ Ri ix rajwaxik kichajij paciencia chub'anik ru rayib'al ri Dios, xuquje' churiqik ri xuchi'j ri Are' chi kuya na chiwe. ³⁷ Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: Xa jub'iq' kraj chi kápe na ri Jun ri rajwaxik kápetik,

man káb'eytaj tá k'u na,

–kácha'.

³⁸ Ri winaq ri jikom ranima'

cho ri Dios kák'asi na

rumal chi kákojonik.

We k'u kátzelej chrij,

man kárikot tá ri wanima' ruk',

–kácha'. ³⁹ Are k'u ri uj man uj jun tá kuk' ri nik'iaj ri xa ketzelej chkiq, kásach k'u ki wäch, xane ri uj, uj jun kuk' ri kekojonik. Je ri' káqariq ru tob'anik ri Dios, kujk'asi k'u na.

11

Waral káqil wi jas ri' ri kojonik

¹ Ri kojonik are ri u jikib'axik qa k'ux chi qas tzij káya'taj na chqe jas ri qeye'm. Xuquje', pune man káqil tá u wäch ri qeye'm, káqakoj pa qanima' chi qas k'olik. ² Ri qa mam ojer qas xekojonik. Rumal ri' ri Dios utz xril wi ri ki k'aslemal.

³ Rumal ri kojonik qetam chi ri Dios ruk' ru tzij xub'an ri uwächulew, ri kaj, ri q'ij, ri ik', xuquje' ri ch'imil. Je ri' chi ri man keilitaj taj, are xb'amb'ex ke konojel ri keqil kámik.

⁴ Rumal ri kojoniq ri qa mam Abel xuya jun sipanik cho ri Dios ri utz na chuwäch ri sipanik ri xuya ri Caín. Rumal ri' xq'alajisax rumal ri Dios chi jikom ranima' ri qa mam Abel, xuk'amowaj k'u ru sipanik. Je ri', pune käminaq chik ri qa mam Abel, je' ta ne chi tajin kätzizon na kämik rumal chi xkojoniq.

⁵ Rumal ri kojoniq ri qa mam Enoc xk'am b'i chikaj, man xril tä k'u u wäch ri kämikal. Man xriqtaj tä chik rumal chi xk'am b'i rumal ri Dios. Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij chi aretaq mäjoq käk'am b'i ri qa mam Enoc, ri Dios xkikot ruk' ru k'aslemal ri are'. ⁶We man qas kujkojoniq, ri qa k'aslemal man käqaj tä ri' cho ri Dios. Je ri', rumal chi jachin ri kraj kok cho ri Dios rajwaxik ri' kukojo chi qas k'olik, xuquje' chi ri Are' kub'an ri utzil chke ri ketzukun che.

⁷ Rumal ri kojoniq ri qa mam Noé xniman che ri Dios aretaq xb'ix che chi k'o jas ri käk'ulmataj na pune k'u mäja' kilitajik. Xqaj k'u chub'anik ri arca che ki to'ik ri e k'o pa rachoch chuwäch ri k'äx ri käpe na. Rumal ru kojoniq xuq'at tzij pa ki wi' ri nik'iaj winaq chik chi käk'äjisax ki wäch. Xq'alajisax k'u rumal ri Dios chi jikom ranima' rumal chi xkojoniq.

⁸ Rumal ri kojoniq ri qa mam Abraham xnimanik aretaq xsik'ix rumal ri Dios, xe' k'u pa ri ulew ri xyi' che rumal ri Dios che rechb'al. Xe'k, xel b'i pa ru tinimit, man retam tä k'ut jawije' chi' kopan wi. ⁹Rumal chi qas xkojoniq ri qa mam Abraham, xk'oji chila' pa ri ulew ri' ri xchi'x che rumal ri Dios, je' ta ne chi are jun estranjer winaq. Xaq pa taq carpa xk'oji wi. Je' k'u xub'an ri qa mam Isaac, ri qa mam Jacob ri xuquje' xchi'x chke rumal ri Dios jas ri xub'ij che ri qa mam Abraham. ¹⁰Je ri', rumal chi ri qa mam Abraham xku'b'i u k'ux chi kopan na pa ri jun tinimit ri man käsach tä u wäch, ri xuchomaj u b'anik ri Dios, ri xuquje' Are' xyakowik.

¹¹Rumal ri kojoniq ri qa mam Sara, pune ri are' man k'o tä ral kek'oji'k, xyi' k'u u chuq'ab' rumal ri Dios rech käk'oji ral pune nim winaq chik. Je ri' xril u wäch jun ral ala, rumal chi xukojo chi ri Dios kub'ano jas ri xub'ij che. ¹²Je ri' ri qa mam Abraham, pune xa jub'iq' man käkämik, e k'ia k'u ri rachalaxik ri xil na ki wäch, ri je' ki k'ial jas ri ch'imil ri e k'o chikaj, je' jas ri senyab' ri k'o chuchi' ri mar ri man k'o tä jun käkowin che kajilaxik.

¹³Konojel wa' we winaq ri' xekämik. Man xkiriq tä k'u b'ik jas ri xuchi'j ri Dios chke. Rumal k'u rech chi qas xekojoniq, je' ta ne chi tajin käkil apan wa' chi naj, xkikojo chi k'olik, xekikot k'u chuchomaxik ri xchi'x chke. Xkiq'alajisaj k'ut chi ri e are' xaq e estranjerab', xaq e ok'owel cho we uwächulew. ¹⁴Ri winaq ri käkib'ij chi xaq e ok'owel cho we uwächulew, qas q'alaj wa' chi xa tajin käkitzukuj na ri qas ki tinimit. ¹⁵We ta are tajin käkichomaj apan ri ulew ri xeb'el wi loq, xekowin ta ri' xetzelej jela'. ¹⁶Man je' tä k'ut, xane ri e are' kākaj jun ki tinimit ri utz na, are k'u wa' ri tinimit ri k'o chila' chikaj. Rumal ri' ri Dios man kāk'ix taj aretaq kāk'ix che chi are ki Dios ri winaq ri', rumal chi u b'anom u b'anik jun tinimit ri kuya na chke.

¹⁷Rumal ri kojoniq ri qa mam Abraham xuk'am b'i ri Isaac ru k'ojol chuya'ik che sipanik cho ri Dios aretaq ri Dios xuta' wa' che. Pune xaq xuwi wa' u k'ojol k'olik man xub'an tä kieb' u k'ux chuya'ik ri are' che sipanik, pune ta ne ri Dios xuchi'j che: ¹⁸“Rumal ri a k'ojol, ri Isaac, kil na ki wäch ri awachalaxik,” —xcha ri' che. ¹⁹Ri qa mam Abraham qas xukojo chi ri Dios kākowinik keuk'astajisaj ri käminaqib'. Chuwäch ri are' k'ut, je' ta ne xkäm na ru k'ojol, te k'u ri' xk'astaj chik chkixol ri käminaqib', xk'oji chi na ruk'.

²⁰Rumal ri kojoniq ri qa mam Isaac xuchi'j che ri a Jacob xuquje' che ri a Esaú chi ketewchix na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na. ²¹Rumal ri kojoniq ri qa mam Jacob aretaq xa jub'iq' man käkämik, xuchi'j chke ri u k'ojol ri a

José chkiujunal chi ketewchix na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Xuq'ijilaj ri Dios xutoq'aj k'u rib' che ru tza'm ru ch'imiy. ²² Rumal ri kojoniq ri qa mam José aretaq xa jub'iq' man käkämik, xub'ij kanoq chi käpe na ri q'ij aretaq keb'el na b'i ri winaq aj Israel pa Egipto. Xuquje' xub'ij kanoq jas ri käb'an na che ru b'aqil.

²³ Rumal ri kojoniq ri a Moisés, aretaq xil u wäch, oxib' ik' xk'u' na kumal ru nan u tat. Je ri', rumal chi xkilo chi are jun ak'al je'lik. Man xkixej tä k'u kib', xane man xkinimaj tä ri taqanik ri xuya ri nim taqanel chi rajwaxik käkikämisaj ri ak'al. ²⁴ Rumal ri kojoniq ri a Moisés aretaq nim ala chik, man xraj taj xub'an u nan che ru mia'l ri nim taqanel pa Egipto. ²⁵ Xane ri are' más je'l na xril ru riqik k'äx kuk' ri winaq ri e rech ri Dios chuk'exwäch ri käkikot na kieb' oxib' q'ij chub'anik ri mak ri je'l käkil wi ri nik'iaj winaq chik. ²⁶ Are xub'an u q'inomal che ri k'äkk'ol ri xurigo rumal ru patänixik ri Cristo, chuk'exwäch ri ki q'inomal ri winaq aj Egipto. Je ri', rumal chi tajin kuchomaj apan ri tojb'al ri käyi' na che rumal ri Dios. ²⁷ Rumal ri kojoniq ri qa mam Moisés xel b'i pa Egipto. Man xuxej tä rib' chuwäch ri royowal ri nim taqanel, man xub'an tä k'u kieb' u k'ux rumal chi je' ta ne tajin käril apan ri Dios ri man kilitaj taj.

²⁸ Rumal ri kojoniq ri qa mam Moisés xuchap loq u b'anik ri nimaq'ij Pascua, * aretaq xtaqanik chi kächikox kik' chuchi' taq ri ja. Je' xka'n ri winaq aj Israel wa' rech ri ängel re ri kämikal man keukämisaj tä ri nab'eal taq ki k'ojol. ²⁹ Rumal ri kojoniq xeq'ax ri winaq aj Israel pa ri nimalaj ja' rech ri Kiäq Mar, je' ta ne chi pa chaqi'j ulew xeq'ax wi. Aretaq k'ut ri winaq aj Egipto je' xkaj xeq'axik, xejiq' kan ri e are' pa ri mar.

³⁰ Rumal ri kojoniq xetzaq ri pimaq taq tapyra ri e k'o chrij ri tinimit Jericó, aretaq e b'ininaq chi wuqub' q'ij ri winaq aj Israel chrij. ³¹ Rumal ri kojoniq ri Rahab ri ixoq ri keuch'ab'ej achijab' man xkäm tä junam kuk' ri winaq ri man xeniman tä che ri Dios, rumal chi utz xub'an che ki k'ulaxik ri achijab' aj Israel ri e taqom b'i che rilik ri tinimit.

³² ¿Jas chi k'u ri kinb'ij na? Xa k'u man kub'an tä ri q'ij chutzijoxik ri' ri xub'an ri qa mam Gedeón, ri qa mam Barac, ri qa mam Sansón, ri qa mam Jefté, ri qa mam David, ri qa mam Samuel xuquje' ri xka'n ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. ³³ Rumal ri kojoniq ri e are' xekich'ak taq tinimit, utz xka'n chuq'atik tzij, xya'taj k'u chke ri tob'anik ri xuchi'j ri Dios. Xkitz'apij k'u u pa ki chi' taq ri koj. ³⁴ Xkichup nimaq taq q'aq', xa jub'iq' k'u man xekämisax tä kumal winaq ri k'o espada pa ki q'ab'. Ri man k'o tä ki chuq'ab' xyi' ri ki chuq'ab'. Te k'u ri' sib'alaj xech'akan pa ri ch'oj, xekich'ak k'u ri soldados ri e taqom b'ik kumal ri ki k'ulel. ³⁵ E k'o k'u ixoqib' ri xkil chi na ki wäch ri ki käminaqib' rumal chi xek'astaj chi na chkixol ri käminaqib'.

Nik'iaj winaq chik xb'an k'äx chke, xekämisaxik, man xkik'am tä k'u ri torb'al ke. Je ri' xka'no rech käkiriq jun k'aslemal ri utz na aretaq kek'astaj na chkixol ri käminaqib'. ³⁶ Nik'iaj chik xesax ki k'ixb'al, xech'ay k'ut. Man xuwi tä wa', xane xuquje' xeyut ruk' tiqom taq ch'ich', xeoksax k'u pa che'.

³⁷ Xekämisax chab'aj, xeq'at che sierra, xb'an kieb' chke, xb'an k'u k'ia u wäch k'äx chke che rilik we gas e kojonelab', xuquje' e k'o ri xekämisax ruk' machete. Xexulik, xepaqik. Xa ki tz'umal chij xuquje' ki tz'umal k'isik' xkikoj che katz'iaq. E meb'a', xyak ki b'is, xetzelaq k'u u wäch kumal ri winaq. ³⁸ Ri winaq re ri uwächulew man taqal tä chke chi kek'oji we winaq ri' kuk'. Xeb'e' k'u je wa', xeb'e' je ri' pa taq ri juyub' ri ketz'inowik, pa taq ri k'ache'laj. Xaq pa taq pek, xaq pa taq ri jul ri e k'o pa taq ri ulew xek'oji wi. ³⁹ Konojel

* 11:28 "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

wa' we winaq ri', pune xilitajik chi utz xka'n pa ri ki k'aslemal rumal ri ki kojoniq, man xkiriq tä k'u b'ik ri xuchi'j ri Dios chke. ⁴⁰ Je ri', rumal chi ri Dios xuchomaj jun tewchib'al ri nim na chqe uj, rech man xuwi tä ri e are' käqariq ri utzil ri u chomam ri Are', xane ri uj xuquje' junam kuk'.

12

Waral käqil wi chi rajwaxik kujchoman chrij ri Jesús je' ta ne chi tajin käqil u wäch

¹ Rumal k'u rech chi ri uj sutim qij kumal k'ialaj winaq ri ki q'alajisam ri ki kojoniq, qaya b'a' apan jela' ri kuya latz' chqe, xuquje' ri mak ri kujuq'atej. Qachajij paciencia pa ri qa b'inem ri k'o na chqawäch. ² Chujchoman chrij ri Jesús ri käyo'w chqe chi kujkojoniq, kub'an k'ut chi qas je' kel na. Ri Are' xuch'ij ri kämikal cho ri cruz, man nim tä xril wi wa', pune xel u k'ixb'al. Je ri', rumal chi retam chi aretaq kok'ow ri k'äx, kuriq na nimalaj kikitomal. Xt'uyi k'u pa ru wikiäq'ab' ri Dios chila' chikaj.

³ Chixchoman b'a' chrij wa' ri k'utb'al ri xuya kan ri Jesús. Ri Are' xurig nimalaj k'äx pa ki q'ab' ri ajmakib'. Je ri' chixchomanoq rech man kixkos tä ix, man kixb'ison taj, kub'an ta k'u kieb' i k'ux. ⁴ Ri ix k'ut man ix opaninaq tä cho ri kämikal pa ri ch'oj ri tajin kib'an chrij ri mak. ⁵ ¿A sachinaq pa i jolom ri pixb'enik ri u yo'm ri Dios chiwe rumal chi ix ralk'ual ri Are'? Je wa' kub'ij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Walk'ual, k'äx mana'

aretaq käk'äjisax a wäch

rumal ri Qajaw Dios.

Xa k'u che a tijoxik wa'.

Matb'isonik aretaq katuyajo.

⁶ Je ri', rumal chi ri Qajaw Dios

kuk'äjisaj u wäch

jachin ri loq' käril wi,

kuyaj k'u na jachin ri kuk'am

che ralk'ual,

—kächa'. ⁷ Chich'ija b'a' ix aretaq ri Dios kuk'äjisaj i wäch, rumal chi are k'utb'al chi ri Are' u b'anom ralk'ual chiwe. Je ri', rumal chi man k'o tä jun alk'ualaxel ri mat käk'äjisax u wäch rumal ru tat. ⁸ Are k'u we ri Dios man kuk'äjisaj tä i wäch, je' jas ri kub'an chke konojel ri ralk'ual, xa man qas ix alk'ualaxel tä ri', xane xa man q'alaj tä u wäch ri' jachin ri i tat. ⁹ Nab'e kanoq, aretaq uj ak'alab' na, ri qa nan qa tat waral cho we uwächulew xkik'äjisaj qa wäch. Nim k'ut xeqil wi. ¿A mat utz na ri' we ta käqaya qib' pa nimaxik che ri qa Tat ri k'o chila' chikaj rech k'o ri qa k'aslemal? ¡je', je ri!' ¹⁰ Ri qa nan qa tat waral cho ruwächulew xkik'äjisaj qa wäch kieb' oxib' junab' jas ri utz xkil wi ri e are' rech utz kujel pa we k'aslemal ri' ri xa käk'isik. Are k'u ri Dios kuk'äjisaj qa wäch rech qas utz kujelik, che qa tasik chrij ri etzelal, je' jas ri Are' tastal chrij ronojel u wäch etzelal. ¹¹ Qas tzij k'ut chi aretaq käk'äjisax qa wäch man k'o tä jumul ri' ri xa ta kujkikitik, xane xa k'äx käqana'. Pune je ri', we k'u rumal chi käk'äjisax qa wäch käqetamaj u b'anik ri jikomal pa ri qa k'aslemal, käqa'n na ronojel u wäch utzil ri', kuxlan k'u na ri qanima'.

Waral käqil wi ri k'äx ri kuriq jun we käretzelaj u wäch ru toq'ob' ri Dios

¹² Je k'u ri', mixb'ison b'a', mub'an kieb' i k'ux je' ta ne chi xa kosinaq ri i q'ab', sikirinaq k'u ri iwaqan. ¹³ Are chitzukuj ri b'e ri jikom rech chila' kixb'in wi. Je ri' rech ri jun ri kub'an kieb' u k'ux, ri xaq käb'isonik, käkikit

na, junam jas ri jun winaq ri u b'anom k'äx ri raqan kutzir na, man kub'an tä chi k'äx.

¹⁴ Chikojo i chuq'ab' rech k'o utzil chixol nimalaj iwonojel. Chitasa iwib' chrii ronojel u wäch etzelal, rumal chi we man ch'ajch'oj ru k'aslemal jun cho ri Dios, man käril tä ri' u wäch ri Qajaw Jesús. ¹⁵ Chiwila iwib' rech k'o ne jun chiwe ri mat kuriq ri nimalaj u toq'ob' ri Dios. K'o ne jun chiwe mub'ano je' jas jun itzel tiko'n ri kuya latz', ri kub'an k'äx chke konojel ri nik'iaj tiko'n chik. ¹⁶ K'o b'a' jun chiwe je' mub'ano xa jas ri kaka'n ri tz'i' ri xaq kákiriq kib', man k'o tä ki pixab', o kub'an na ri äwas u b'anik, jas ri xub'an ri Esaú ri xa rumal jun rikil xuk'ayir ri tewchib'al ri ya'tal che ri nab'eal ala. ¹⁷ Iwetam k'u ix chi te ri' aretaq ri Esaú xraj xtewchixik, man xkowin tä chi ru tat xutewchij. Pune sib'alaj xoq' ri Esaú, man xuriq tä chi ri are' jas xub'an chuk'exik ri xb'antaj rumal.

¹⁸ Ri ix man ix opaninaq taj cho ri juyub' Sinaí u b'i' ri qas k'o wi, ri sib'alaj kánikowik, ri k'o wi q'equm, q'eqmuj, xuquje' nimalaj q'eqal jäb', jawije' ri xeopan ri winaq aj Israel ojer. ¹⁹ Ri ix man i tom tä ru ch'ab'al ri trompeta, man i tom tä k'u ru ch'ab'al ri Dios ri xch'aw loq puwi' ri juyub' kuk' ri winaq. Ri xetow ru ch'ab'al ri Dios xkita' toq'ob' chi mech'ab'ex chik. ²⁰ Je ri', rumal chi sib'alaj xkixej kib' aretaq xkita' ri taqanik ri kub'ij: "Jachin ri kápaqi loq, pune ta ne xa jun awaj, we kápaqi loq puwi' we juyub' ri', kákämisax na chab'aj o kájut na che lanza," —kächa'. ²¹ Sib'alaj xib'ib'al ri xilitajik! Je ri' chi ri qa mam Moisés xub'ij: "Kinb'irb'itik rumal chi sib'alaj kinxej wib'," —xcha'.

²² Ri ix k'ut ix opaninaq cho ri nimalaj juyub' Sión, cho ru tinimit ri k'aslik Dios, ri Jerusalén ri k'o chila' chikaj, jawije' e k'o wi k'ia mil ángeles. ²³ We ángeles ri' ki mulim kib' chuq'ijilaxik ri Dios. Ix opaninaq k'u ix kuk' ri ralk'ual ri Dios ri tz'ib'tal ri ki b'i' chila' chikaj. Ri ix opaninaq cho ri Dios ri Q'atal Tziz ri k'o pa ki wi' konojel. I mulim k'u iwib' kuk' ri kanima' ri utzalaj taq winaq ri b'anom utz che ri ki k'aslemal rumal ri Dios. ²⁴ Ri ix k'ut, ix opaninaq ruk' ri Jesús ri kojol tziz ri xub'an ri k'ak' trato. Are ku'l i k'ux chrii ru kik'el ri xuchikoj ri Are'. Are kik'el wa' ri kuq'alajisaj ri utz na chuwäch ri kuq'alajisaj ru kik'el ri qa mam Abel.

²⁵ Chiwila b'a' iwib', miwetzelay u wäch ri Jun ri tajin käch'awik, xane chitatab'ej. Man k'o tä jun chke ri winaq aj Israel ri xkowinik xuto' rib' aretaq xketzelay u wäch ri Dios ri xeupixb'aj waral cho we uwächulew rumal ri qa mam Moisés. We je ri', za kujkowin ne lo uj káqato' qib' we káqetzelay u wäch ri Jun ri kujupixb'aj loq chila' chikaj? jMan kujkowin taj! ²⁶ Ru ch'ab'al ri Dios ri xtataj pa ri ojer taq q'ij xuyakya' ruwächulew. Kämik k'ut kub'ij ri Dios: "Jumul chik man xuwi tä chi ruwächulew kinyakya', xane xuquje' ri kaj," —kächa'. ²⁷ Aretaq kub'ij "jumul chik", kel kub'ij wa' chi ri Dios kusach na ki wäch ri jastaq ri e u b'anom ri kuya' keslab'ik, kákanaj k'u na kanoq ri man kuya' taj käslab'isaxik. ²⁸ Ru taqanik ri Dios ri kápe na pa qa wi', man k'o tä jun kákowinik kelsanik. Rumal ri', qaya b'a' maltioxinik che ri Dios, qaq'ijilaj k'ut. Qaxej b'a' qib' chuwäch, nim k'u qila wi. Are k'u wa' ri káqaj chuwäch ri Are'. ²⁹ Je ri', rumal chi ri qa Dios are je' jas jun q'aq' ri kusach u wäch ronojel.

13

Waral káqil wi ri rajwaxik káqa'n uj, ri uj kojonelab', rech kárikot ranima' ri Dios

¹ Qachalal, chitajej u b'anik ri tajin kib'ano, kiwaj iwib' ri jun ruk' ri jun chik rumal chi iwachalal iwib'. ² Mäsach b'a' pa i jolom ru b'anik utzil chke ri

winaq ri keopan cho iwachoch. E k'o k'u jujun ri rumal ri u b'anik ri utzil ri', xekik'ulaj ángeles cho ri kachoch, man xkich'ob' tá k'ut.

³Chena'taj chiwe ri e k'o pa taq che', je' ta ne chi ri ix xuquje' ix k'o pa che' junam kuk'. Chichomaj ki wäch ri tajin káb'an k'äx chke, je' ta ne chi ix ri' ri tajin kiriq k'äx junam jas ri e are'.

⁴Nim chiwila wi ri k'ulanem nimalaj iwonojel. Ri ixoq me' chi ruk' jun achi chik, ri achi k'ut me' chi ruk' jun ixoq chik. Ri Dios k'ut kuq'at na tzij pa ki wi' jachin taq ri je' káka'no jas ri káka'n ri tz'i' ri xaq kákiriq kib', man k'o tá ki pixab', xuquje' kuq'at na tzij pa ki wi' ri káka'n ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixooqil o ri rachajil jun winaq chik.

⁵Mirayij u wäch ri puaq, xane chixkikot ruk' jampa' ri k'o iwuk' rumal chi ri Dios u b'im: "Man katinya tá kanoq. Man katinwonob'a tá k'u kanoq," – xcha'. ⁶Je ri' man rajwaxik taj káqaxej qib', kuya' k'ut káqab'ij:

Ri Qajaw Dios are' kinto'wik,
man kinxej tá k'u wib'

chuwäch ri kákowin jun winaq
kub'ano chub'anik k'äx chwe,

–kujcha na.

⁷Chena'taj chiwe ri k'amal taq i b'e ojer, ri xkitzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios chiwe. Chixchoman chrij ronojel ri utzil ri ki b'anom petinaq loq pa ri ki k'aslemal. Jas ri xka'n ri e are' xekojonik, je' k'u chib'ana ix.

⁸Ri Jesucristo xaq je' u wäch. Are k'o ojer, are k'o kámik, are kák'oji na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na. ⁹Xaq mixsub'taj kumal winaq ri káki'ut jule' taq tijonik chik ri jalan chi wi. Are utz na we káqajikib'a ri qanima' chrij ri nimalaj u toq'ob' ri Dios, man chrij taq tá ri taqanik ri xuwi káki'ij jas u wäch ri kátijik. We jalajoj taq taqanik ri' man k'o tá kátob' wi chke ri tajin kákinimaj wa'.

¹⁰Ri uj k'o jun qa sipanik ri jalan chi wi ri yo'm cho ri Dios ri man ya'tal taj kákitij ke ri sacerdotes ri kepatänin pa ri rachoch Dios. ¹¹Ri ki nimal sacerdotes aj Israel kuk'am b'i ri ki kik'el ri awaj pa ri K'olib'al ri Sib'alaj Loq' na, kuya k'u wa' che sipanik cho ri Dios che resaxik ri mak. Are k'u ri ki cuerpo ri awaj ri' keporox chrij ri tinimit. ¹²Je k'u ri' xub'an ri Jesús. Ri Are' xkámisax chrij ri tinimit chub'anik ch'ajch'oj che ri kanima' ri winaq cho ri Dios ruk' ru kik'el ri Are'. ¹³Chujel b'a' apan ruk' ri Jesús chrij ri tinimit rech káqariq qe uj ri k'ixb'al ri xuriq ri Are'. ¹⁴Waral k'ut cho we uwächulew man k'o tá jun qa tinimit ri man kásach tá u wäch, xane are qeye'm ri qa tinimit ri kák'oji na. ¹⁵Rumal ri' rajwaxik b'a' qaya u q'ij ri Dios amaq'el rumal ri Jesucristo. Ri ya'b'al u q'ij ri Dios ri káqaya', are wa' sipanik ri rajwaxik káqaya cho ri Are'. ¡Qaya b'a' u q'ij ruk' ri tzij ri kápe pa qanima'! ¹⁶Xuquje' másach pa i jolom ru b'anik ronojel u wäch utzil, xuquje' ri ki to'ik nik'iaj chik ruk' jampa' ri k'o iwuk'. Are k'u taq wa' ri sipanik ri káqaj cho ri Dios.

¹⁷Chixniman chke ri k'amal taq i b'e, chiya iwib' pa taqik chke. Je ri', rumal chi ri e are' keb'ok il che ri iwanima', ketam k'ut chi káki'ach na kuenta cho ri Dios. Chib'ana wa' rech ri e are' kechakun ruk' kikitomal, man k'o tá k'äx kákin' pa kanima' chiwi. We man je ri', ri ix xuquje' man k'o tá kich'ak na.

¹⁸Chib'ana orar pa qa wi'. Ri uj k'ut qas qetam chi man k'o tá k'äx káqana' pa qanima'. Je ri', rumal chi káqaj káqa'n ri utz pa ronojel ri káqa'no. ¹⁹Sib'alaj kinta' toq'ob' chiwe chi kib'an orar pa nu wi', rech ri Dios kuya chwe chi kinopan chi na iwuk' jumul chik chanim.

Ri xtz'ib'an we wuj ri' kuya rutzil ki wäch ri kojonelab', kuta' ru tewchib'al ri Dios pa ki wi'

²⁰ Ri Dios ri kub'ano chi kuxlan ri qanima' xuk'astajisaj ri Qajaw Jesucristo chkixol ri kâminaqib'. Ri Jesucristo are ri nimalaj Ayyuq' ri keuchajij ru chij. Xujikib'a k'u ri trato ri man k'o tä u k'isik ruk' ru kik'el. ²¹ Are ta ri Dios kuya chiwe ronojel ri rajwaxik chub'anik ri utz pa ri i k'aslemal rech kixkowinik kib'an ru rayib'al. Chub'an ta k'u na pa ri qa k'aslemal rumal ri Jesucristo jachike ri kub'ano chi kâkikot ri ranima' ri Are'. ¡Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Cristo kâmik, xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik! Amén.

²² Qachalal, kinb'ochi'n chiwe chi kichajij paciencia chutatab'exik we pixb'enik ri', xaq k'u kieb' oxib' tzij nu tz'ib'am b'i chiwe pa we carta. ²³ Kwaj chi kiwetamaj chi ri qachalal Timoteo ya xel loq pa che'. We kâpe chanim, ke' na wuk' aretaq kine' che iwilik.

²⁴ Chiya rutzil ki wäch konojel ri k'amal taq i b'e, xuquje' konojel ri qachalal kojonelab'. Ri qachalal aj Italia kâkiya b'i rutzil i wäch.

²⁵ Are ta b'a' ri Dios kâtoq'ob'isan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SANTIAGO

Ri Santiago kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri kojonelab' ri e jab'uninaq cho ronofel ruwächulew

¹ In wa', ri Santiago, in patänil re ri Dios xuquje' ri Qajaw Jesucristo. Kinya b'i rutzil ki wäch ri kojonelab' ri e rech ri tinimit Israel, ri e jab'uninaq cho ronofel ruwächulew.

Waral käqasik'ij wi jub'iq' chrij ri k'äxk'ol ri käqariq na, xuquje' jas käqa'no rech k'o ri qa no'j ri käpe ruk' ri Dios

² Ri ix, wachalal, rajwaxik chi xa sib'alaj kixkikotik aretaq kepe k'ia u wäch k'äxk'ol chiwij. ³ Iwetam chi k'ut chi aretaq käpe k'äxk'ol chiwij che rilik we qas tzij ix kojoninaq che ri Dios, xa kiwetamaj na jas kib'ano rech qas jikom ri iwanima' chuch'ijik ronofel. ⁴ Chikojo b'a' i chuq'ab' rech qas tzij kiwetamaj jas kib'ano rech qas jikom ri iwanima' chuch'ijik ronofel ri käpe pi wi'. Xa je ri' qas kätz'aqat na ri i chomab'al, utz kib'an na pa ronofel, man k'o tä chi k'u jas ri kajwataj chiwe chuwäch ri Dios.

⁵ We k'o jun chiwe ri kuna' chi k'o ri kraj na che ri u no'j, chuta' wa' che ri Dios. Are k'u ri Dios kuya na ri rajwaxik che. Man xa tä jub'iq' kuya ri Are', xane kuya chke konofel jas ri ki rajwaxik. Ri Are' man k'o tä kub'ij, man käpe tä royowal. ⁶ Rajwaxik k'ut chi aretaq kuta' ru no'j che ri Dios, kukojo chi qas käya'taj na che, man kub'an tä k'u kieb' u k'ux. Ri winaq ri kub'an kieb' u k'ux junam ri' ruk' jun nimalaj uwoja' ri käpe puwi' ri mar, ri käk'am b'i je wa' je ri' rumal ri kääqiq'. ⁷ Ri winaq ri je' u b'anik wa', muchomaj chi k'o jas käyi' che rumal ri Dios. ⁸ Man k'o tä jas käyi' ri' che rumal chi xa kieb' u k'ux, man käkowin tä k'u ri' chub'anik jikom che ru k'aslemal.

Waral käqil wi ru jalb'em rib' ru k'aslemal ri qachalal meb'a' ruk' ri qachalal q'inom

⁹ Ri qachalal ri man nim tä u b'anik rajwaxik ri' käkikotik aretaq känimarisax na u q'ij rumal ri Dios. ¹⁰ Xuquje' ri qachalal ri q'inom rajwaxik ri' käkikotik aretaq käqasax u q'ij rumal ri Dios, rumal chi ri q'inom xa je' jas ru kotz'ijal ri q'ayes, man naj tä k'ut kuch'ijo. Are je ri' ru k'aslemal cho we uwächulew. ¹¹ Aretaq kel loq ri q'ij, käpe ru chuq'ab', sib'alaj kub'an q'aq', kächaqi'jar k'u ri q'ayes. Käpulpub' ru kotz'ijal, käsach k'u u wäch ru je'lal. Je wa' kuk'ulmaj na ri q'inom. Xaq te'talik käkäm na ri are' aretaq tajin kub'an ronofel u wäch chak chumulixik ru q'inomal.

Ri kojonel kuriq k'äx, xuquje' këtaqchi'x che mak

¹² Utz re ri winaq ri jikom ranima' chuch'ijik ri k'äx. Je ri', rumal chi ri winaq ri', aretaq kilitaljik chi je wa' kub'ano chuch'ijik ri k'äx, käyi' k'u na ri tojb'al re. Are k'u wa' ri qas k'aslemal ri man k'o tä u k'isik ru b'im ri Dios chi kuya na chke ri winaq ri loq' käkil wi ri Are'. ¹³ Aretaq jun winaq kuna' pa ranima' chi këtaqchi'x chub'anik ri man utz taj, muchomaj ri' chi are ri Dios tajin këtaqchi'nik. Ri Dios man k'o tä jumul këtaqchi'j jun winaq chub'anik ri etzelal, man këtaqchi'x tä k'u ri Are' chub'anik wa'. ¹⁴ Xane ri winaq këtaqchi'x che mak aretaq käniman che ri itzel taq u rayinik. Xaq je ri', ri winaq këqaj na pa mak. ¹⁵ Ri itzel taq u rayinik ri winaq are ri' ri këtaqchi'n chub'anik ri mak. Aretaq ri winaq këtaqej u b'anik ri mak, chuk'isb'al kuriq na ri kämikal.

¹⁶ Loq'alaj taq wachalal, imisub' iwib'! ¹⁷ Ronojel ri qas utzil ri kãqariqo, ronojel k'u ri man k'o tã etzelal ruk' kãpe chila' chikaj. Kãpe ri' ruk' ri Dios ri b'anowinaq ronojel u wãch saqil. U b'anom k'u ri q'ij, ri ik', xuquje' ri ch'imil. Man je' tã ri Are' jas ri q'ij, ri ik', ri ch'imil, man kujuya tã k'u pa ri q'equm. Xaq je' wi ri Dios, man kãk'extaj tã k'u ri Are'. ¹⁸ Ri Dios xuya ri qas qa k'aslemal, xub'an k'ak' taq winaq chqe rumal ru Loq' Pixab' ri kub'ij ri Qas Tzij. Jas ri kib'an che ri ija', kicha' chkixol ri jal, ri nab'e taq u wãch ri ab'ix, are k'u je' xub'an ri Dios chqe uj. Xujucha' chkixol konojel ri u b'anom ri Are' rumal chi are wa' ru rayib'al.

Waral kãqil wi jas ri' ri qas kojoniq ri kraj ri Dios

¹⁹ Loq'alaj taq qachalal, chna'taj wa' chiwe. Chijujunal b'a rajwaxik chi qas ix sak'aj chutatab'exik na ri kãkib'ij nik'iaj chik. Man chanim taj kixch'awik, xane utz kib'an chuchomaxik ri kib'ij. Man xaq tã chanim kãpe ri iwoyowal. ²⁰ Ri winaq ri xaq kãpe royowal, man kub'an tã ri' ri qas jikom, ri qas utz ri kraj ri Dios. ²¹ Chiya b'a' kan ronojel u wãch etzelal rumal chi äwas u b'anik wa' cho ri Dios xuquje' chkiwãch ri winaq. Chiya kan xuquje' ronojel u wãch ri sib'alaj itzel u b'anik. Mib'an nimal, xane chixnimañoq. Chik'amowaj k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri u tikom ri Are' pa ri iwanima'. Are k'u wa' ri kãkowiwinik kub'ano chi kiriq ru tob'anik ri Dios, man kãsach tã k'u u wãch ri iwanima'.

²² Rajwaxik k'ut chi qas kib'ano jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios. Man xuwi taj kitatab'ej. We xaq xuwi kitatab'ej, man kib'an tã k'u ri kub'ij, xaq tajin kibus' iwib' ri'. ²³ Jachin ri xaq xuwi kutatab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios, man kunimaj tã k'u ri kub'ij, junam ri' ruk' jun winaq ri na'l kuka'yey rib' pa jun espejo, kãril na jas ri qas u b'anik ri u wãch. ²⁴ Xuwi kãrilo jas u b'anik ri are', te k'u ri ke'k, kãsach k'u pu jolom jas ri xrilo, jas ri qas u b'anik ri are'. ²⁵ Ru Loq' Pixab' ri Dios are jas jun espejo. Jachin jun ri kutaqej kãka'y chupam, kusik'ij, man kãsach tã k'u pu jolom ri kub'ij ri Loq' Pixab' ri' ri qas tz'aqat, ri xujresaj pa ri mak ri xujk'oji wi nab'e. Xane qas kunimaj wa', kub'an k'ut jas ri kub'ij. Utz re ri winaq ri', kãtewchix na rumal ri Dios pa ronojel ri kub'ano.

²⁶ We k'o jun kuchomaj chi are utzalaj kojoniq, man retam tã k'ut kujik' ri raq', wa' we winaq ri' xaq tajin kibus' rib'. Ri kojoniqaw wi ri are', man k'o tã k'u u patãn wa' che. ²⁷ Ri qas kojoniq ri ch'ajch'oj chuwãch ri Dios qa Tat, ri man k'o tã etzelal ruk', are ru b'anik utzil chke ri menorb' xuquje' chke ri malka'nib' ri tajin kãkiriq k'ãx, keriqtaj k'u pa b'is. Xuquje' are ru chajixik rib' jun chkiwãch ri itzel taq jastaq ajuwãchulew.

2

Rajwaxik chi man nim taj kãqil wi jun winaq chuwãch ri jun chik

¹ Wachalal, ix ri ix kojoniqaw che ri Qajaw Jesucristo ri sib'alaj nim u q'ij, man kuya' taj ri mat junam keiwil wi ri winaq. ² Qa'na che chi kok b'i chixol jun achi ri q'inom, u kojom k'u jun u mulq'ab' re q'an puag, xuquje' u kojom jun je'lalaj ratz'iaq ri paqal rajil. Xuquje' kok b'i jun achi chik ri meb'a' ri q'el ri ratz'iaq u kojom. ³ Jas lo kel ri' we are nim kiwil wi ri achi ru kojom jun je'lalaj ratz'iaq, kib'ij k'u che: "Tuyul la waral pa we utzalaj tem," –kixcha che, are k'u ri meb'a', kib'ij che: "Xaq chattak'al na at chila', o chatt'uyl qaj waral cho ri ulew?" –kixcha che. ⁴ We je' kib'an wa', man junam tã ri' kiwil wi iwib', xane jun ri' ri más nim kiwil wi, are k'u ri jun chik xa kiwetzelaq u wãch. Ix je' ta ne q'atal taq tzij ri je' kib'an wa' xa rumal ri itzel i chomanik.

⁵ Loq'alaj taq wachalal, chitampe wa': Ri meb'a'ib' cho we uwächulew, e cha'tal rumal ri Dios rech qas kekojon na che ri Are', xuquje' rech käyi' na chke ri echb'al ru b'im ri Dios chi kuya chke ri loq' käkil wi ri Are'. Are wa' chi keopan ruk' ri Dios rech këtaqan ri Are' pa ki wi'. ⁶ Are k'u ri ix xa kiwetzelay ki wäch ri meb'a'ib', kiwesaj ki k'ixb'al. ¿A mat pu e are' ri q'inomab' ri këtaqan pi wi', keb'anow k'äx chiwe, kixkik'am k'u b'i chkiwäch ri q'atal taq tzij? ¡je', je ri!' ⁷ ¿A mat pu are ri e are' ri käkib'ij ri äwas u b'ixik chriy ri loq'alaj u b'i ri Cristo ri kojom chiwij chuk'utik chi ix rech ri Are'? ¡je', je ri'!

⁸ We qas kib'ano jas ri kub'ij ri Pixab' ri nim na u b'anik pa ru taqanik ri Dios, jas ri kub'ij ri Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: "Chiwaj ri iwach winaq jas ri ix kiwaj iwib'," —kächa', are utz ri' ri kib'ano. ⁹ We k'u k'o jun ri más nim kiwil wi, are k'u ri jun chik kiwetzelay na u wäch, mak ri' ri kib'ano. Ru Pixab' ri Dios kub'ij chi qas tzij ix makuninaq chuwäch ri Are'. ¹⁰ Jachin jun ri kub'ij chi u nimam ronojel ri këtaqan wi ri Pixab', te k'u ri' kutzaq jun chke ru taqanik, kel ri' chi man qas tzij tä ri kub'ij. Man u nimam tä ri' ri Pixab' rumal chi ri Pixab' xa jun ruk'am rib'. ¹¹ Are ri Dios k'ut ri u b'im: "Mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun winaq chik," —kächa'. Xuquje' u b'im: "Matok che kämisanel," —kächa ri'. Je ri', pune ta ne jun winaq man kub'an tä ri nimalaj mak ri äwas u b'anik, kukämisaj ta k'u jun rach winaq, mak ri' ri u b'anom. Man u nimam tä ri' ru Pixab' ri Dios. ¹² Chiwila b'a' iwib' jas ri kib'ij, xuquje' jas ri kib'an na pa ri i k'aslemal amaq'el ronojel q'ij. Iwetam k'ut chi käq'at na tzij pa qa wi' junam jas ri kub'ij ru Pixab' ri Cristo ri xujresaj pa ri mak ri xujk'oji wi nab'e. ¹³ Jachin taq ri man xkitoq'ob'isaj tä ki wäch nik'iaj winaq chik, man këtoq'ob'isax tä na ki wäch ri e are' rumal ri Dios aretaq käq'at na tzij pa qa wi'. Are k'u ri xkitoq'ob'isaj ki wäch nik'iaj winaq chik, këtoq'ob'isax na ki wäch ri e are' rumal ri Dios. Utz k'u keb'el na pa ri q'ij ri käq'at na tzij pa qa wi' uj qonojel.

Ri utzil ri käqa'no kuk'utu chi qas tzij uj kojoninaq che ri Jesús

¹⁴ Wachalal, ¿jas lo u patän wa' we jun kub'ij chi kojoninaq che ri Cristo, te k'u ri' man k'o tä utzil kub'ano? ¡Man k'o taj! ¿A u riqom lo ri' ri qas kojonik ri kub'ano chi kuriq na ru tob'anik ri Dios? ¡Man je' tä ri!' ¹⁵ Qu'na che chi k'o jun qachalal achi o jun qachalal ixoq ri sib'alaj rajwaxik ri ratz'iaq, man k'o tä chi k'u ri kutij che ri jun q'ij. ¹⁶ Käpe ta k'u jun chiwe, kub'ij che: "¡Nojim kate'k, are ta k'u ri Dios katto'wik! ¡Chamiq'isaj b'a' awib', chatwoq!" —kächa ri' che. We k'u man kuya tä b'ik jachike ri kajwataj che, ¿a k'o lo u patän wa' ri kub'ij b'i che? ¡Man k'o taj! ¹⁷ Je k'u ri' xuquje' ri kojonik. We ta ri winaq man kuk'ut tä ruk' ri utzil ri kub'ano chi qas kojoninaq, ri kojonik ri' man are tä qas kojonik, rumal chi man k'o tä utzil kub'ano. ¡Man k'o tä k'u u patän ri'! ¡je' ta ne chi xa käminaq wa'!

¹⁸ Kraj k'u ne k'o jun kub'ij: "Ri at k'ut kab'ij at chi at kojoninaq, are k'u ri in, xuwi kinb'an ri utzil," —kächa'. We katkowinik, chak'utu chnuwäch chi at kojonel, pune man kab'an ri utzil. Ri in k'ut, kink'ut na chawäch chi in kojonel ruk' ri utzil ri kinb'ano. ¹⁹ Ri at sib'alaj k'o a kojonik, kakojo chi xa jun ri Dios, utz k'u ri' ri kab'ano. Xuquje' k'u ne ri itzel taq espíritus käkikoq wa', keb'irb'itik rumal chi käkixej kib' chuwäch ri Are'. ²⁰ ¡Xaq at kon! ¿A mat kach'ob'o chi ri winaq ri kub'ij chi käkojonik, man kub'an tä k'u ri utzil, man are tä ri' ri qas kojonik? ¡Man k'o tä k'u jub'iq' u patän we kojonik ri'! ¡je' ta ne chi xa käminaq wa'! ²¹ ¡Qilampe ri qa mam Abraham ojer! Ri Dios xuq'alajisaj chi qas jikom ri ranima' rumal ri xub'ano, xuya k'u ru k'ojol rech käkämisax che sipanik cho ri Dios. ²² ¿A mat kawilo chi ri qa mam Abraham xq'alajinik chi qas käkojonik ruk' ri xub'ano? Rumal ri xub'an ri are' qas xub'an tz'aqat

ru kojoniq. ²³ Je' xb'antajik jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik ri kub'ij: "Ri qa mam Abraham xkojon che ri Dios. Rumal k'u ru kojoniq xilitaj rumal ri Dios chi qas jikom ri ranima'," —kacha'. Xb'ix k'u chrij ri qa mam Abraham chi sib'alaj utz ri are' ruk' ri Dios.

²⁴ ¿A kich'ob'o? Ri Dios kärilo chi jikom ranima' jun winaq rumal ri kub'ano, man xuwi tä rumal chi käkojonik. ²⁵ Je' xb'antaj wa' ruk' ri Rahab xuquje', ri ixoq ri keuch'ab'ej achijab'. Ri Dios k'ut xuq'alajisaj chi jikom ranima' ri are' rumal ri utzil ri xub'ano aretaq xeuk'ulaj ri achijab' aj Israel ri e taqom b'ik, xuya chke chi kewi'k, kewar chila'. Te k'u ri' xeuto' churiqik jun b'e chik rech keanimaj b'i chkiwäch ri ki k'ulel. ²⁶ Je' jas ri cuerpo ri elinaq chi ranima', käminaq ri'. Je ri' xuquje' ri kojoniq. We ta ri winaq man kuk'ut tä ruk' ri utzil ri kub'ano chi qas kojoniq, man k'o tä u patän we kojoniq ri'. ¡je' ta ne chi xa käminaq wa'!

3

Ri winaq ri qas kojoniq che ri Cristo käkowiñ kujik' ri raq'

¹ Wachalal, mek'oji k'ia chiwe ri xaq käkikoj kib' che ki tijoxik ri qachalal. Iwetam k'ut chi k'äx na ri q'atow tzij pa qa wi' uj ri käqaya tijoniq chuwäch ri q'atow tzij pa ki wi' nik'iaj chik. ² Ri uj qonojel kujmakunik. K'ia mul kujkach che ri käqa'no. We k'u k'o jun ri man k'o tä jub'iq' käsach wi che ri kub'ij, are jun winaq ri' ri qas tz'aqat ru chomanik. Käkowin ri' chuq'ilik rib' che ronojel ri kraj ri ranima'. ³ Ri uj kujkowin che ki jik'ik ri kiej ruk' jun alaj jik'b'al ri käqakoq pa ki chi'. Pune ta ne sib'alaj k'o ki chuq'ab', kujkinimaj k'u na ri'. ⁴ Qesajmpe qa no'j xuquje' chkij ri nimaq taq barcos. Pune sib'alaj k'o u chuq'ab' ri kääqiq' ri käch'ikminik, ri achi ri k'amowinaq b'ik käkowiñ kuk'am u b'e ri barco ruk' ri alaj u timón jawije' chi' ri kraj ke' wi.* ⁵ Je k'u ri' xuquje' ri qaq'. Ri qaq', pune are xa jun alaj ti'j ri sib'alaj ch'utin ri k'o pa qa chi', k'ia k'u ri käkowin chub'anik. ¡Sib'alaj nim ri k'ache'laj ri käkowin jun alaj q'aq' chuporoxik! ⁶ Ri qaq' junam ruk' jun u xaq q'aq'. Je' ta ne ri uwächulew ruk' ronojel ri etzelal ri k'o chupam k'o pa qa cuerpo, kutz'iloj k'u ronojel. Ri qaq' je' ta ne tzijtal wa' rumal ri q'aq' rech ri infierno. Ronojel q'ij k'ut kub'an nimalaj k'äx che ri qa k'aslema, je' ta ne chi kujk'atik. ⁷ Ri winaq käkowiñ käresaj ri u k'a'nal apachike u wäch chikop cho ruwächulew, je' k'u u b'anom wa'. Käkowin ri are' chub'anik wa' chke taq awaj aj pa taq juyub', chke ri chikop ajuwokaj, chke ri kumätz, xuquje' chke ronojel ki wäch chikop ri e k'o pa taq ri nimalaj ja' rech ri mar, pa taq ri nima'. ⁸ Man k'o tä k'u jun winaq käkowiñ kujik' ri raq', käresaj ri k'a'nal. Ri qaq' are sib'alaj itzel wa' ri man kuya' taj qas käjik'ik. Are je' ta ne chi sib'alaj k'o u veneno ri käkowiñ käkämisaniq. ⁹ Ruk' ri qaq' käqaya u q'ij ri Qajaw Dios ri qa Tat. Ruk' ri qaq' xuquje' keqayoq' ri winaq ri e b'anom rumal ri Dios ri xaq jub'iq' man e junam tä ruk'. ¹⁰ Jun winaq ruk' ru chi' kuya u q'ij jun, xuquje' käyoq'onik. Wachalal, ¡man ya'tal tä wa' chi je' käqa'no, man utz tä k'u ri! ¹¹ ¿A kel lo loq utzalaj joron xuquje' k'alaj joron xa pa jun u k'iyib'al ja'? ¡Man je' taj! ¹² Wachalal, ¿a kuya lo alanxäx jun u che'al oj? ¿A kuya lo oj jun u k'amal kinaq'?† ¡Man je' taj! Je k'u ri' man kuya' taj kel loq joron ri tza, xuquje' joron ri qas utz xa pa jun u k'iyib'al ja'.

Waral käqil wi jas ri' ri utzalaj no'j ri käpe ruk' ri Dios

* **3:4** Je ri' jas ri kub'an jun alaj timón ruk' jun nim camión. † **3:12** Pa ri versículo ri' qa tz'ib'am frutas aj Guatemala che ki k'exwäch ri frutas ri man kerigtaj tä waral. Ri mero tzij e are' "higuera", "aceitunas", "planta de uva", e "higos".

¹³ We k'o jachin jun chixol ri sib'alaj k'o retam xuquje' k'o u no'j, chuk'utu b'a wa' ruk' ri utzalaj u k'aslemal, ruk' k'u ri utzil ri kub'ano ri man k'o tä nimal ruk', xane qas rajwaxik kukoj ri utzalaj u no'j chuk'utik wa'. ¹⁴ We k'u ne k'äx kina' chrij jun winaq chik pa ri iwanima', k'o k'u k'äx pa i k'ux chrij, we pa ronojel ri kib'ano kib'an wa' xaq rech utz kixil wi, man kuya' tä ri' kib'an nimal che ri iwetam. We je ri' kib'ano, xaq kib'an tzij ri', man kib'ij tä k'u ri qas tzij. ¹⁵ Wa' we nojib'al ri' man are tä ri Dios käyo'wik, xane xaq ajuwächulew. Käpe wa' xaq pa ri ki chomanik ri winaq, are k'u ri Itzel ri käyo'wik. ¹⁶ We k'äx kina' chb'il taq iwib', we ri kib'ano, kib'an wa' xaq rech utz kixil wi, are wa' ri kub'ano chi k'o ch'oj chixol, xuquje' chi k'o ronojel u wäch etzelal chixol. ¹⁷ Are k'u ri no'j ri käpe chila' chikaj ruk' ri Dios, ri qas nab'e ri kub'ano, are kub'an ch'ajch'oj che ri qa k'aslemal. Kuya utzil ri' chqaxol, kub'ano chi kujch'awik, chi utz kujchomanik. Xuquje' kub'ano chi u'j nimanelab', chi käqatoq'ob'isaj ki wäch nik'iaj chik, käqa'n k'u ri utzil. Kub'ano chi junam keqil wi konojel, man xaq tä kieb' qa wäch. ¹⁸ Ri winaq ri kuxlan ki k'ux, ri k'o utzil pa kanima', käkitik na ri' ri utzil chixol nik'iaj winaq chik, käkiyak k'u na jun kosecha rech utzil pa taq ri kanima' ri e are', xuquje' pa ri ki k'aslemal.

4

We sib'alaj loq' käqil wi ri jastaq rech ri uwächulew, xa käqa'n qa k'ulel ri' che ri Dios

¹ ¿Jas che xaq amaq'el kixch'ojinik? ¿Jas che kib'an i k'ulel chb'il taq iwib'? ¿A mat käpe wa' rumal ri itzel taq rayinik ri käkikoj ki chuq'ab' pa taq ri iwanima'? 'je', rumal wa'! ² Ri ix k'o ri kiwaj, rumal k'ut chi man kiriq taj, kixkämisanik. Ri ix k'o ri kirayij, rumal k'ut chi man käya'taj tä chiwe, kixel ch'uj, xaq kixch'ojinik. Man kiriq taj jas ri kiwaj rumal chi man kita' tä wa' che ri Dios. ³ We k'u kita' wa' che ri Dios, ri Are' man kuya tä chiwe, rumal chi man qas utz ri iwanima' chuta'ik ri kita' che. Are k'u kiwaj chi käyi' chiwe ri xaq kikoq' chupam jachike ri kiwaj. ⁴ ¡Ri ix, ix winaq ri man jikom tä iwanima'! ¿A mat kich'ob'o chi we ke' iwanima' kuk' ri jastaq rech ri uwächulew, are kib'an i k'ulel ri' che ri Dios? Apachin ri kujach rib' chub'anik ronojel ri käka'n ri winaq ajuwächulew, kub'an u k'ulel ri' che ri Dios. ⁵ Man xaq tä k'u loq' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Ri Loq'alaj Espiritu ru yo'm ri Dios pa qanima' sib'alaj kok il chqe, sib'alaj kujraj," —kächa'. ⁶ Ri Dios k'ut sib'alaj kujuto na ruk' ri nimalaj u toq'ob' je' jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: "Ri Dios kuq'atej ki wäch ri winaq ri xa käkinimarisaj kib'. Are k'u ri man nim tä käkil wi kib', keuto' na ri Are', kutoq'ob'isaj ki wäch," —kächa'. ⁷ Minimarisaj b'a' iwib', xane chixniman che ri Dios. Ko b'a' kixjeqeloq, chiq'atej u wäch ri Itzel, kanimaj k'u na b'i ri are' chiwäch. ⁸ Chixqeb' ruk' ri Dios, ri Are' k'ut käqeb' na iwuk' ix. Ri ix ajmakib', chiya b'a' kan u b'anik ri man utz taj, je' ta ne ri kich'aj ri i q'ab' rumal ri tz'il ri i chapom. Ri ix ri xaq kieb' kub'an ri i chomanik ix, kiwaj kib'an ri käka'n ri winaq ajuwächulew, xuquje' kiwaj kib'an ri kraj ri Dios. Rajwaxik b'a' kib'an ch'ajch'oj che ri iwanima'. ⁹ Rajwaxik chi sib'alaj kixb'isonik, kiraq i chi' che oq'ej, kel k'u na u wa'l i wäch rumal rech ri mak ri i b'anom. Chik'exa ri i tze' pa oq'ej, chik'exa k'u ri i kikitomal pa b'is. ¹⁰ China' iwib' chi man nim tä i b'anik chuwäch ri Dios. Ri Are' k'ut kuya na i q'ij.

Man utz taj käqaaq'at tzij pa ki wi' ri qachalal chub'anik k'äx chke

¹¹ Qachalal, mib'ij k'äx taq tzij chb'il taq iwib'. Jachin ri kuq'at tzij puwi' jun rachalal, kub'ij ri man utz taj chrij chub'anik k'äx che, wa' we winaq ri'

xa k'äx kub'ij ri' chriy ru Pixab' ri Dios, xa k'u tajin kukoj rib' ri' che q'atal tzij. We ri at je' kab'an wa' ruk' ri Pixab', man kanimaj tä k'ut jas ri kätäqan wi, at ri' xa tajin kakoj awib' che q'atal tzij, kab'ij k'u ri man utz taj chriy ru Pixab' ri Dios. ¹² Xa jun ri Dios k'olik ri yo'winaq ri Pixab', xuwi k'u ri Are' are qas Q'atal Tzij pa qa wi'. Xuwi ri Are' käkowinik kujuto', käkowin k'ut chusachik qa wäch. Are k'u ri at, çjachin lo ri at chi ri at kaq'at tzij puwi' ri awach winaq?

Man xaq tä qech uj ru b'ixik jas ri kâqa'n na chuweq kâb'ij

¹³ Chitampe ri kinb'ij, ix ri' ri je' kib'ij wa': "Kämik o chuweq kuje' na jela' pa ri tinimit ri'. Kujkanaj k'u na kan jun junab' chila' chub'anik ri k'ayij, kâqach'ak k'u na qa rajil," —kixcha na. ¹⁴ ¡Man iwetam tä k'ut jas ri kik'ulmaj na chuweq! Çjas pu u b'anik ri qa k'aslema? Ri qa k'aslema are junam ruk' ri jub'iq' sutz' ri xaq jun rat kâq'alajinik, chanim k'ut kâsachik. ¹⁵ Ri kib'ij, rajwaxik are je wa': "We kraj ri Dios, we kuya na qa k'aslema, kâqa'n na ri', kâqa'n na la'," —kixcha na. ¹⁶ Are k'u ri ix ruk' nimal kixch'awik, xaq kinimarisaj iwib'. Man utz tä ri' ri kib'ano, kinimarisaj iwib'. ¹⁷ Jachin ri retam chi utz u b'anik ri utzil jas ri xinb'ij, te k'u ri' man kub'an taj, we winaq ri' qas k'o u mak.

5

Ri Santiago kuya u b'ixik ri k'äx ri kâkiriq na ri q'inomab'

¹ ¡Ri ix q'inomab', chitampe wa'! Chixoq'oq, chiraqa i chi' rumal ri nimalaj k'äx ri käpe na pi wi'. ² Ri i q'inomal ri k'o kämik ri xaq i k'olom, je' ta ne q'ayinaq chi wa'. Ri je'lalaj taq iwatz'iaq, xaq chikopirinaq chi wa' xuquje'. ³ Ri q'än puag, ri saq puag ri i k'olom, xaq u chulum chi rib'. Ronojel k'u wa' kuq'alajisaj na chiwi' ri k'äx ri i b'anom. Käsach na i wäch ix rumal ronojel wa', je' ta ne jun q'aq' wa' ri kuporoj ri i cuerpo. Çjas che xaq i mulim k'ia q'inomal che taq we q'ij ri'? ¡Iwetam chi are ri k'isb'al taq q'ij wa'! ⁴ ¡Chitampe! Ri ajchakib' ri xeyakow ri i kosecha kâkoq'ej ri ki rajil ri iwelaq'am kan chke. Kel kub'ij wa' chi man i yo'm tä ri tojb'al ke. Opaninaq k'u ri koq'ej chuwäch ri Qajaw Dios ri k'o u taqanik puwi' ronojel. ¡Ri Are' k'ut u tom ri ki tzij! ⁵ Waral cho we uwächulew xaq i nimarisam iwib' kuk' taq ri k'alajaj taq jastaq iwe. I tzoqopim iwib' chub'anik ronojel ri kiwaj, xaq rech kixkikot ix. Xuquje' i chomarisam iwib' je' ta ne ix wakäx, xa k'u jub'iq' man kopan ri q'ij ri kixk'am b'i pa kämisaxik rech kixpilik. ⁶ Ri ix i q'atom tzij pa ki wi' ri winaq ri man k'o tä ki mak rech kâk'âjisax ki wäch, i kämisax ki wa'. Ri e are' k'ut man k'o tä jas ri ka'nom chiwe, man kâkiq'atej tä i wäch.

Rajwaxik kichajij paciencia xuquje' kitaqej u b'anik orar

⁷ Qachalal, chichajij b'a' paciencia k'ä käpe na ri Qajaw Jesús. Chib'ana iwe jas ri kub'an ri tikol ab'ix, ruk' paciencia kereyey na ri nab'e taq jäb' xuquje' ri k'isb'al taq jäb' rech kâk'iy ru tiko'n, kuyak k'u na jun utzalaj kosecha. ⁸ Je wa' xuquje' rajwaxik kib'an ix, kichajij paciencia. Chiwalijisaj b'a' ri iwanima' rumal chi man naj tä chik k'o wi ri q'ij ri käpe ri Qajaw Jesús. ⁹ Wachalal, xaq mixch'ojinik, ri jun ruk' ri jun chik, rech man kâq'at tä tzij pi wi'. Ri Dios k'ut, ri nimalaj Q'atal Tzij, ya mero kuchaplej u q'atik tzij pa ki wi' ri winaq. Je' ta ne chi ya tak'al chik chi' ri ja. ¹⁰ Qachalal, chiwesaj i no'j chkiy ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xek'o'ji ojer. Ri e are' qas xk'o'ji ki paciencia chuch'ijik ri k'äx ri xkiriqo. E taqom k'u rumal ri Qajaw Dios, xech'aw pa ru b'i' ri Are'. ¹¹ Ri uj qetam chi sib'alaj utz ke ri xkich'ij ri k'äx. Ri ix i tom chi ri tat Job sib'alaj xuchajij paciencia chuch'ijik ri nimalaj k'äx ri xuriqo. Xuquje' iwetam jas ri xub'an ri Qajaw Dios chuto'ik aretaq xto'taj

chupam ronojel ri nimalaj k'äx ri xuriqo. Ri Qajaw Dios sib'alaj kel u k'ux chqë, xuquje' kutoq'ob'isaj qa wäch.

¹² Ri nim na u b'anik chke taq we tjonik ri', wachalal, are wa': Man xaq tä amaq'el kikoj juramento pa taq ri i tzij. Man kikoj tä ru b'i' ri Dios, o ruwächulew, man kikoj tä k'u jun u wäch juramento chik. We kib'ij: "¡je!" —kixcha na, man xaq tä kieb' i k'ux kib'ij wa'. Xuquje' we kib'ij: "¡Man je' taj!" —kixcha', man xaq tä kieb' i k'ux kib'ij rech man käq'at tä tzij pi wi' chi käk'äjisax na i wäch rumal ri Dios.

¹³ We k'o jun chiwe ri käriqtaj pa k'äxk'ol, chub'ana orar. We k'o jun chiwe ri käkikotik, chb'ixonoq, chuya u q'ij ri Dios. ¹⁴ We k'o jun chiwe ri käyawajik, cheusik'ij ri k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' rech käka'n orar puwi'. Käkikoj k'u na jub'iq' aceite puwi' ri yawab' pa ru b'i' ri Qajaw Jesús. ¹⁵ We aretaq käka'n orar ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' puwi' ri yawab', qas käkikojo chi käkunatajik, käkunataj na ri', käwalijisax k'u na ri are' rumal ri Qajaw Dios. We makuninaq ri yawab', käsachtaj na u mak rumal ri Dios.

¹⁶ Rumal ri' rajwaxik chi kiq'alajisaj jas u wäch mak ri i b'anom chb'il taq iwib'. Te k'u ri' chib'ana orar pi wi' chb'il taq iwib' rech kixkunatajik. Ri oración ri kub'an jun winaq ri qas jikom ranima', sib'alaj k'o na u chuq'ab' wa' chub'anik utzil. ¹⁷ Ri qa mam Elías, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer, are xaq jun winaq je' jas ri uj. K'o jumul ri xub'an orar, xuta' che ri Dios chi man käqaj tä na ri jäb'. Oxib' junab' k'ut ruk' nik'iaj man k'o tä jäb' xqajik.

¹⁸ Aretaq k'ut xub'an orar jumul chik, xuta' che ri Dios chi käqaj ri jäb'. Xqaj k'u ri jäb', ri tiko'n k'ut xuya jun utzalaj kosecha.

¹⁹ Wachalal, qa'na che chi jun chiwe kutas rib' chrij ri Qas Tzij, k'o k'u jun chik ri kutij u chuq'ab' che rech kätzelej chi na jumul. ²⁰ Chiwetamaj b'a' chi jachin ri käkowinik kub'ano chi jun ajmak kuya kan ru b'e ri man utz taj, are jun winaq ri' ri xresaj ri ranima' jun ajmak pu q'ab' ri kämikal. Ri je' kub'an wa' kub'ano chi käsachtaj na ri k'ialaj u mak ri winaq ri'.

RI NAB'E CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PEDRO

Ri apóstol Pedro kuchap u tz'ib'axik jun carta chke ri kojonelab' ri e jab'uninaq cho ruwächulew

¹ In wa', ri Pedro, in apóstol. In jun chke ru taqo'n ri Jesucristo. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix, ix ri' ri ix jab'uninaq cho ruwächulew, ri ix ri k'o pa Ponto, pa Galacia, pa Capadocia, pa Asia, xuquje' ri ix ri k'o pa Bitinia.

² Ix ri', ri ix cha'tal rumal ri Dios qa Tat rumal chi je wa' ru chomam ri Are' petinaq loq. Ri ix sik'im rumal ri Loq'alaj Espíritu rech kub'an ch'ajch'oj che ri iwanima' ruk' ri u kik'el ri Jesucristo rech kixok chunimaxik ri Are'. Are ta b'a' ri Dios sib'alaj kutoq'ob'isaj i wäch, kub'ano chi qas kuxlan ri iwanima'.

Waral kâqil wi jas ri ku'l wi qa k'ux pa ri qa k'aslemal waral cho we uwächulew

³ Qaya b'a' u q'ij ri Dios ru Tat ri Qajaw Jesucristo rumal chi sib'alaj xel u k'ux chqe, xub'an k'ak' che ri qa k'aslemal rumal chi xk'astajisax ri Jesucristo chxikol ri kâminaqib'. Are k'u wa' ri ku'l wi qa k'ux pa we k'aslemal ri'. ⁴ Je' xub'an wa' chqe rech kâqechb'ej ri nimalaj utzil ri man kuya' taj kâsach u wäch, ri man kâtz'ilob' taj, man je' tä kub'ano jas ri kub'an ri kotz'ij ri xa kâchaq'jik. Ronojel wa' are k'olotal chqe chila' chikaj rumal ri Dios. ⁵ Rumal chi ri ix qas ix kojoninaq che ri Dios, ri Are' kixuchajij na ruk' ri nimalaj u chuq'ab' rech kiriq na ru tob'anik ri u chomam loq chi kuq'alajisaj na pa ri k'isb'al taq q'ij.

⁶ Rumal k'u wa' ri ix qas kixkikotik, pune ta ne rajwaxik chi kiriq na k'âx kâmik ri', kixok'ow k'u na pa jalajoj u wäch taq k'âx'ol. Xaq k'u q'atetal q'ij kiriq wa' we k'âx ri'. ⁷ Tajin kiriq wa' we k'âx ri' rech kâq'alajinik chi qas tzij ix kojoninaq. Jas ri kâb'an che ri q'ân puaq käyi' pa ri q'aq' che rilik we qas utz, je k'u ri' ri ix. We kixkownik kich'ij ri k'âx, q'alaj ri' chi qas tzij ix kojoninaq. Mäs loq' k'u wa' ri i kojonik chuwäch ri q'ân puaq ri xa kâsach u wäch. Utz k'u kixil na chi qas ix kojoninaq, käyi' na i q'ij, nim kixil wi na aretaq kâpe ri Jesucristo, kuk'ut na rib' chqawäch.

⁸ Ri ix kiwaj ri Jesucristo, pune man iwilom tä u wäch. Kâmik k'u ri' ri ix i ku'b'am i k'ux chrij, qas kixkikot k'u na ruk' nimalaj kikitomal ri man k'o tä je wi, ri man kiriq taj jas kib'an chub'ixik. ⁹ Je ri', rumal chi i riqom ru tob'anik ri Dios. Are k'u wa' ri tajin kik'amo rumal chi kixkojonik.

¹⁰ Ri q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer, xech'aw loq chrij ri nimalaj toq'ob' ri kub'an na ri Are' chiwe. Ri e are' sib'alaj xkitzujuk' retamaxik wa', xkitzujuk' k'u u ch'ob'ik jas ri kub'an na ri Dios che i to'ik. ¹¹ Xkitala u tzijol jachin ri kâpe na xuquje' jampa' kâpetik. Xq'alajisax k'u wa' chkiwäch rumal ri Espíritu rech ri Cristo ri k'o pa kanima'. Tzare k'u wa' xuquje' ri xyo'w loq u b'ixik ri k'âx'ol ri kuriq na ri Cristo, xuquje' xub'ij loq chi kânimarisax na u q'ij aretaq ok'owinaq chi ronojel. ¹² Xq'alajisax k'u chkiwäch rumal ri Dios chi ri tajin kâkiya u b'ixik man are tä chke ri e are', xane chqe uj kâmik. Are k'u wa' ri tzijom chiwe ix kumal ri winaq ri xkitzijoj ri Utz'alaj Tzij re ri Evangelio ruk' ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu ri taqom loq chikaj. Are sib'alaj kâkaj ta na ri ángeles kâketamaj ronojel wa'.

Ri Dios kujusik'ij rech kâqatas qib' chrij ri etzelal

¹³ Rumal ri' rajwaxik chi qas utz chixchomanoq, chichomaj na jas ri kib'ano, chikojo k'u ri utz'alaj i chomab'al. Qas chiku'b'a i k'ux chrij ri nimalaj toq'ob' ri kuya na ri Dios chiwe aretaq kâpe na ri Jesucristo, kuk'ut k'u na

rib' chqawäch. ¹⁴ Chixnimanoq, mib'an chi k'ut ri xa i rayib'al ix ri xib'an kan nab'e aretaq mäja' qas kiwetamaj u wäch ri Dios. ¹⁵ Xane jas ri Dios ri xixusik'ij Are' tastal chrij ronojel u wäch etzelal, je' chib'ana ix xuquje' pa ronojel ri i k'aslemaal, chijacha k'u iwib' pu q'ab' ri Dios. ¹⁶ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: "Chijacha iwib' pa nu q'ab', chitasa iwib' chrij ronojel u wäch etzelal, rumal chi ri in, in tastal chrij ronojel u wäch etzelal," —kächa ri tz'ib'tal kanoq.

¹⁷ We kib'ij "qa Tat" che ri Dios ri junam kub'an chuq'atik tzij pa ki wi' ri winaq rumal ri ki b'anom chkijujunal, rajwaxik b'a' chi nim kiwil wi ri Are', chixej k'u iwib' chuwach amaq'el ronojel q'ij pa ri i k'aslemaal waral cho we uwächulew. ¹⁸ Iwetam k'ut chi ri Dios xixutoro, xixresaj chupam ri k'aslemaal ri man utz taj, ri man k'o tä u patän, ri k'aslemaal ri xik'am kan chke ri i nan i tat ojer. Iwetam xuquje' chi man are tä ri q'an puag, man are tä k'u ri saq puag ri xa käsach ki wäch kuya' käyi' wa' che rajil we tob'anik ri' ri xiriqo. ¹⁹ Xane ri xtorb'ex iwe are ri loq'alaj u kik'el ri Cristo ri xyi' che sipanik cho ri Dios je' jas ru kik'el jun alaj chij ri qas utz na, ri man k'o tä u yab'. ²⁰ Ri Cristo cha'tal chi ri Are' rumal ri Dios tzaretaq mäja' kub'an ruwächulew. Q'alajisam k'u wa' pa taq we k'isb'al taq q'ij ri' rech kub'an utzil chiwe. ²¹ Rumal k'u ri Cristo ri ix kixkojon che ri Dios ri xk'astajisan ri Are' chkixol ri käminaqib', xunimarisaj k'u u q'ij. Rumal k'u ri' ri ix kixkojon che ri Dios, chrij k'u ri Are' käku'b'i wi i k'ux.

²² Rumal ri nimanik che ri Qas Tzij i ch'ajom ri iwanima' rumal ri Loq'alaj Espiritu rech qas tzij kiwaj iwib' chb'il taq iwib' nimalaj iwonojel. Qas rajwaxik b'a' kiwaj iwib' chb'il taq iwib'. Chijikib'a ri iwanima', chitija k'u i chuq'ab' chub'anik wa'. ²³ Yo'm k'u jun k'ak' i k'aslemaal je' ta ne chi xil chi na i wäch jumul chik. Are je' i b'anik wa' man kumal tä k'u ri i nan i tat ri xa kekämik, xane rumal ru Loq' Pixab' ri Dios ri qas k'aslik, ri man käsach tä u wäch pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. ²⁴ Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Konojel ri winaq e je' jas ri q'ayes,
ri ki je'lal k'ut are junam ruk'
ru kotz'ijal ri q'ayes.

Ri q'ayes kub'an chaq'ij,
ru kotz'ijal xa käpulpub'ik.

²⁵ Are k'u ru Loq' Pixab' ri Dios
käk'oji na amaq'el,
man käsach tä u wäch wa',

—kächa ri tz'ib'tal kanoq. Ri Tzij ri' are ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xtzijox chiwe.

2

¹ Rumal k'u ri' chiya b'a' kan u b'anik ronojel u wäch etzelal, mixsub'un chik, mib'an xaq kieb' i wäch, k'äx mina' chkij nik'iaj winaq chik aretaq käkiriq utzil, man kiyak tä k'u tzij. ² Chib'ana' jas ri kub'an jun alaj ak'al ri te' kil u wäch, kutzukuj ru tu' ru nan. Rajwaxik chi sib'alaj ke' iwanima' ruk' ru Loq' Pixab' ri Dios ri je' ta ne qas leche ri man k'o tä yujtal ruk', rech rumal wa' kixk'iyik, kiriq k'u na ru tob'anik ri Dios. ³ Je' chib'ana wa' we qas xich'ob'o chi qas tzij sib'alaj utz ri Qajaw Jesús.

Waral käqil wi chi ri Cristo are junam jas jun nimalaj ab'aj ri käkoj che toq'eb'al re ri ja

⁴ Chixsa'j ruk' ri Qajaw Jesús! Pune k'asal ri Are', are junam ruk' jun kowilaj ab'aj. (Are utz na ri' we käkoj wa' che toq'eb'al re jun nim ja.) Qas tzij k'ut, ri

Are' etzelam u wäch kumal ri winaq. Chuwäch k'u ri Dios are ri ab'aj ri más utz na, ri nim na u q'ij, cha'tal k'u rumal ri qa Tat. ⁵ Ri ix xuquje', pune ix k'aslik, je' ta ne ix ab'aj. Chiya b'a' che ri Dios chi kixukoj chuyakik jun loq'alaj ja ri käq'ijilax wi ri Are'. Ri ix k'ut, ix juch'ob' sacerdotes ri i jachom iwib' pu q'ab' ri Dios, ix tastal k'u chrij ronojel u wäch etzelal. Rumal k'u ri Jesucristo, ri ix kiya sipanik cho ri Dios xa jas ri käqaj chu wäch ri Are', ri kuk'amowaj, jas ri kuya ri Loq'alaj Espiritu pa ri iwanima'. ⁶ Rumal ri' xuquje' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

¡Chiwilampe'! K'o Jun ri kinya pa ri Sión,
je' ta ne chi kincha' jun ab'aj ri sib'alaj nim u q'ij,
kinkoj k'u ri Are' che toq'eb'al re ri ja.

Jachin k'u ri käkojon che, man käb'ison tä ri',
xane käkikot na ranima',

—kächa ri tz'ib'tal kanoq. ⁷ Sib'alaj loq' k'u na ri Are' chiwäch ix, ri ix kojoninaq che. Are k'u ri man kekojon taj, je' käb'antaj na jas ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri ab'aj ri man xkaj tä ri yakal taq ja,
are ab'aj wa' xkoj che toq'eb'al re ri ja,
—kächa'. ⁸ Xuquje' je' käb'antaj na jas ri kub'ij:

Are jun ab'aj ri käkicha'ij wi kib',

jun nimalaj ab'aj ri xa ketzaq rumal,
—kächa ri' ri tz'ib'tal kanoq. Ketzaq k'u ri winaq we man keniman tä che ru Loq' Pixab' ri Dios. Je' k'u u chomam loq' ri Dios wa' chkij.

Waral käqil wi jachin taq ri e rech ri Dios

⁹ Ri ix k'ut, ix juch'ob' winaq ri cha'talik, ix juch'ob' sacerdotes ri kixpatänin che ri Nim Taqanel, ix winaq ri i jachom iwib' pu q'ab' ri Dios, i tasom iwib' chrij ronojel u wäch etzelal, ix k'u ri' ri u tinimit ri Dios. Je wa' i b'anik rech kitzijoj ri nimaq taq kajmab'al ri tajin kub'an ri Dios ri xixusik'ij rech kixel pa ri q'equm ri ix sachinaq wi, kixq'ax k'u pa ri saqil ri sib'alaj kajmab'al ri kuya ri Dios. ¹⁰ Ri ix nab'e kanoq man qas ix tä jun tinimit, are k'u ri kämik ix ri' ri u tinimit ri Dios. Nab'e kanoq man k'o tä jun ri kel u k'ux chiwe. Kämik k'ut sib'alaj kel u k'ux ri Dios chiwe.

Chikojo ri i k'aslemal chupatänixik ri Dios

¹¹ Loq'alaj taq qachalal, kintzijon iwuk' rumal chi ri ix, ix winaq ri naj ix k'o wi che ri i tinimit. Kixinb'ochi'j chi man kib'an tä chi ri man utz taj ri kraj ri iwanima', ri itzel taq i rayinik ri kech'ojin chiwij rech kixtzaq na pa mak. ¹² Chib'ana ri qas utz pa ri i k'aslemal chkixol ri winaq ri mäja' qas ketam u wäch ri Dios. Je ri', pune ri e are' kämik kixkiyoq'o, käkib'ij chiwij chi ix b'anal taq etzelal, käkinimarisaj k'u na u q'ij ri Dios rumal ri utzil ri kib'ano aretaq käpe ri Are', kuk'ut k'u ri nimalaj u chuq'ab' pa ki wi' ri winaq.

¹³ Chiya b'a' iwib' pa taqik chke ri winaq ri yo'm pa ki q'ab' chi ketaqan pi wi' ix rech nim käkil wi ri Qajaw Jesús. Je' k'u kib'an wa' che ri nimalaj taqanel, ri tata' ri más k'o na taqanik pu q'ab' chkiwäch konojel. ¹⁴ Je ri' kib'an ix xuquje' chke ri winaq, ri u taqo'n ri q'atal tzij, ri e taqom b'i chuk'äjisaxik ki wäch ri b'anal taq etzelal, xuquje' chuya'ik ki q'ij ri käka'n utzil. ¹⁵ Are k'u u rayib'al ri Dios chi kib'an ri utzil rech kiq'atej u wäch ri konalaj taq ki tzij ri winaq ri man k'o tä ketam. Je ri' man käkiriq tä chik jas käkib'ij chiwij.

¹⁶ Ri ix, ix winaq ri ix tzoqopital chi pu q'ab' ri Itzel, man rumal tä k'u rech chi ix tzoqopitalik kib'an ta ri man utz taj, xane chib'ana' jas ri kub'an jun ri kojom che patänil re jun winaq chik, chipatänij ri Dios. ¹⁷ Nim cheiwila wi

konojel. Cheiwaj konojel ri qachalal kojonelab'. Nim kiwil wi ri Dios, chixej k'u iwib' chuwäch. Nim chiwila wi ri nimalaj taqanel xuquje'.

Ri Cristo, ruk' ri k'äx ri xuriqo, xuk'ut kan chqawäch jas ri utz kâqa'no

¹⁸ Ix ri', ri ix kojom che patäninelab', chiya iwib' pa taqik chke ri i patrón, nim k'ut cheiwila wi. Man xuwi tä chke ri utz ki chomanik, ri kech'awik, xane je' xuquje' chib'ana chke ri e k'a'n. ¹⁹ Utz k'u na ri' we jun kuch'ij k'äx, pune man taqal tä che chi kuriqo, we ri are' kuna' pa ranima' cho ri Dios chi man k'o tä etzelal u b'anom. ²⁰ We k'u rumal ri u b'anik ri man utz taj kâk'âjisax i wäch ix, ça nim k'u lo u b'anik wa' chi kich'ij ri k'äx ruk' paciencia? ;Man je' taj! We k'u ne kiriq k'äx xa rumal ru b'anik utzil, kich'ij k'u wa' ruk' paciencia, are utz kil na wa' rumal ri Dios. ²¹ Are k'u wa' ri ix sik'im wi rumal ri Dios rumal chi ri Cristo xuriq k'äx rumal qech uj, xuya k'u kan jun utzalaj k'utb'al chiwäch rech kib'an iwe jas ri xub'an ri Are'. ²² Ri Cristo man k'o tä mak xub'ano, man xub'an tä k'u tzij che ki sub'ik ri winaq. ²³ Ri Are' aretaq xyoq'ik, man xutzelej tä u k'exel ri ki tzij ri winaq ruk' yoq'önik. Aretaq xb'an k'äx che kumal ri winaq, man xub'ij taj chi käpe na k'äx chki ri e are', xane xuya kan ronojel pu q'ab' ri Dios ri jikom kub'an chuq'atik tzij. ²⁴ Ri Cristo xuk'am b'i ri qa mak pa ri u cuerpo aretaq xrip cho ri cruz rech ri uj, je' ta ne uj käminaq chi ruk' Are', man käqataqej tä chi makunik, xane käqachap u b'anik ri qas jikom, ri qas utz. Xsoktaj k'u ri Cristo rech ri ix kixutzirik, kiriq na ri k'aslemal ri qas utz. ²⁵ Ri ix nab'e kanoq ix sachinaq, je' ta ne ix chij ri i jab'um iwib'. Kämik k'ut ix tzelejinaq chi loq ruk' ri Cristo. Ri Are' kixuchajij junam jas jun ajuqu' keuchajij ru chij. Kuchajij k'u na ri iwanima'.

3

Waral käqil wi jas ri rajwaxik pa ri ki k'aslemal ri e k'ulan chik

¹ Ri ix ixoqib', ri ix k'ulan chik, chixniman chke ri iwachajil. Je ri' we ne e k'o jujun chke ri iwachajil ri man käkikoj tä ru Loq' Pixab' ri Dios, kekojon ta k'u ne rumal ri utzalaj i k'aslemal ix, ri ix ixoqib', pune ta ne man kätzijox tä ru Loq' Pixab' ri Dios chke. ² Are k'u ri ix kixkilo chi ch'ajch'oj ri iwanima', nim kiwil ri Dios, kixej k'u iwib' chuwäch. ³ Ri ix ixoqib' rajwaxik kikoq atz'iaq ri qas taqal chiwe, rajwaxik k'ut chi utz u b'anik ri i wi' kib'ano jas ri qas taqalik. Man xuwi tä kiwiq iwib' ruk' q'än puaq, ruk' chachal ri paqal rajil, man ruk' tä k'u atz'iaq ri sib'alaj paqalik. ⁴ Xane ri qas wiqob'al iwib' are ri k'o pa ri iwanima'. Ri qas je'lal ri man käsach tä u wäch are ri utzalaj iwanima' ri sib'alaj käjrorik. We wiqob'al ri' are sib'alaj loq' na wa' chuwäch ri Dios. ⁵ Je' k'u wiqob'al wa' xkikoj ri ixoqib' ojer ri xkijach kib' pu q'ab' ri Dios. Ri e are' xku'b'i ki k'ux chrij ri Dios, xuquje' xeniman chke ri kachajil. ⁶ Je' jas ri nan Sara ojer xniman che ri qa mam Abraham, xub'ij k'u che: "Ät wajaw," —xcha che. Ri ix, ix je' jas ri nan Sara we kib'an ri utzil, man k'o tä k'u jas kixej wi iwib'.

⁷ Ri ix xuquje', ri ix achijab', ri ix k'ulan chik, rajwaxik qas kichomaj na jas kib'an kuk' ri iwixoqil. Nim cheiwila wi, man xaq xuwi tä rumal chi ri ixoqib' man junam tä ki chuq'ab' iwuk' ix, xane rumal chi ri e are' xuquje' käkechb'ej na ri k'aslemal ri kuya ri Dios chiwe ix rumal ri nimalaj u toq'ob'. Je' chib'ana wa' rech ri Dios kuto aretaq kib'an orar.

Utz ke ri käkiriq k'äx xa rumal ri u b'anik ri utzil

⁸ Más k'u na, china' pa iwanima' chi xa ix jun, ri ix nimalaj iwonojel. Chel i k'ux chb'il taq iwib', chiwaj iwib' junam jas ri käka'n ri winaq ri qas e kachalal kib'. Minimarisaj iwib', xane chich'ab'ela iwib' ruk' utzil. ⁹ Mitzelej u k'exel

ri k'äx ri käb'an chiwe, man kixyoq'on tä k'u chke ri winaq ri kixkiyoq'o. Xane jas ri Dios ri kixtewchinik, chixtewchin ix xuquje' chke ri keb'anow k'äx chiwe. Iwetam k'ut chi ix u sik'im ri Dios rech kiriq tewchib'al. ¹⁰ Je ri' ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Jachin ri kraj jun utzalaj k'aslema,
 käkikot na amaq'el ronojel q'ij,
 chujik'a b'a' ri raq',
 mub'ij ri k'äx u b'ixik,
 xane chutz'apij ru pu chi'
 rech man kub'an tä tzij,
 –kächa'.

¹¹ Chutasa rib' chrij ri etzelal,
 chub'ana k'u ri qas utz.

Chutzukuj ru b'anik utzil chkixol ri winaq,
 qas k'u kutagej u b'anik wa'.

¹² Je ri', rumal chi ri Qajaw Dios
 keuchajij ri winaq ri jikom kanima',
 xuquje' kuto aretaq käka'n orar,
 kutatab'ej ri käkib'ij che.

Are k'u ri Dios kub'an u k'ulel chke ri b'anal taq etzelal,
 –kächa ri' ri tz'ib'tal kanoq.

¹³ Jachin ta k'u ne kub'an k'äx chiwe we ri ix qas kitagej u b'anik ri utzil? jKraj man k'o taj! ¹⁴ Pune b'a' rumal ru b'anik ri utzil kiriq k'äx, utz k'u iwe ri'. Rumal ri' mixej iwib' chkiwäch ri keb'anow k'äx chiwe, mixok il kumal. ¹⁵ Xane nim chiwila wi ri Cristo ri Iwajaw pa taq ri iwanima'. Jachin taq ri ketow chiwe jas che kiku'b'a i k'ux chrij ri Cristo, ruk' utzil chib'ij wa' chke. Nim chiwila wi ri Dios, chixej b'a' iwib' chuwäch, minimarisaj k'u iwib'. ¹⁶ Chib'ana utz pa ronojel rech kina' pa ri iwanima' chi man k'o tä etzelal i b'anom. Je ri' ri winaq ri keyoq'on chiwe, ri käkib'ij chi ix b'anal taq etzelal, ri xa käkitze'j i wäch rumal chi ri ix kojoniñaq che ri Cristo, xa kel na ki k'ixb'al rumal ri käkib'ij. ¹⁷ We je ri' kraj ri Dios chiwe, are utz na kiriq k'äx rumal ri u b'anik utzil chuwäch ri kiriq k'äx xa rumal ru b'anik etzelal.

¹⁸ Are je wa' rumal chi ri Cristo xuquje' xuriq k'äx. Rumal ri qa mak xkäm ri Are' xa jumul rech man k'o tä chi rajwaxik. Ri Are' man k'o tä u mak, xane xuriq k'äx rumal qech uj, ri uj itzel taq winaq, che qoksaxik ruk' ri Dios. Qas tzij xkäm ru cuerpo, are k'u ri ranima' man xkäm tä wa'. ¹⁹ Xe' k'u chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke ri anima'aj ri e tz'apitz'oj. ²⁰ E are taq wa' ri anima'aj kech ri winaq ri man xeniman tä che ri Dios ojer pa ru q'ijol ri qa mam Noé. Ri Dios xuchajij paciencia, xereyey chi käkik'ex kanima', käkik'ex ki chomanik aretaq ri qa mam Noé tajin kub'an ri nimalaj barco ri käb'ix "arca" che. Man e k'ia tä k'ut ri xkiriq ru tob'anik ri Dios, xane xa e wajxaqib' wa' ri man xejiq' tä pa ri ja'. ²¹ Ri nimalaj q'eqal jäb' ri xub'an pa ri u q'ijol ri qa mam Noé, are k'utb'al chrij ri ja' re ri qasna' kämik ri käk'utuwik chi qa riqom chi ru tob'anik ri Dios. Ri ja' ri' man käresaj tä k'u ru tz'ilol ri qa cuerpo, xane kub'ano chi käqata' che ri Dios chi ri Are' kub'an chqé chi utz käqana' pa qanima' chuwäch. Are wa' kub'ano chi käqariq ru tob'anik ri Dios rumal chi xk'astajisax ri Jesucristo chkixol ri käminaqib'. ²² Aretaq xk'astaj b'ik, ri Are' xpaq' chikaj, xt'uyi k'u pa ru wikiäq'ab' ri Dios. Konojel ri ängeles, xuquje' konojel ri nimaq taq q'atal taq tzij ajuwokaj, konojel k'u ri k'o taqanik pa ki q'ab' rajwaxik keniman na che.

4

Chqajujunal, jas ri u sipam ri Dios chqe, rajwaxik kâqakoj wa' che ki to'ik nik'iaj chik

¹ Je k'u ri', qachalal, we ri Cristo xuriq k'âx, ri ix xuquje' rajwaxik chi je' i chomanik wa', chi kiriq na k'âx. Jachin k'u ri qas u riqom k'âx, man kutagej tâ chi makunik ri'. ² Ronojel k'u ri q'ij ri kâk'asi na cho ruwâchulew, man kukoq tâ chi ru k'aslemal chub'anik xaq jas ri kraj ri are', xane chub'anik ru rayib'al ri Dios. ³ Chub'ana k'u ri' chiwe ri xib'an kan pa ri ojer taq q'ij. Are k'u xib'an ri ki rayinik ri winaq ri man e kojoniñaq tâ che ri Dios. Pa taq ri q'ij ri' xib'an ronojel u wâch etzelal, xa jachike ri utz xiwil wi, pune äwas u b'anik wa' cho ri Dios, xuquje' chkiwâch ri winaq. Xib'an ri itzel taq i rayinik, xib'an nimalaj q'ab'arik, xib'an nimaq taq wi'm ri xixwojko'r wi, sib'alaj xiya k'u u wi' ru tijik ri ja'. Xuquje' xeiq'ijilaj jujun taq tiox ri sib'alaj tzel keb'elik, ri man taqal tâ chiwe chi je' kib'ano. ⁴ Ri winaq k'ut ri man e kojoniñaq taj, jun wi kâkilo chi ri ix ya man kiriq tâ chi iwib' kuk' chub'anik ri kâka'n ri e are' pa ri itzelalaj ki k'aslemal ri sib'alaj man utz tâ u b'anik. Xa rumal ri' kâketzelaj i wâch, kixkiyoq'o. ⁵ We winaq ri' kâkijach k'u na ki kuenta chuwâch ri Jun ri kâpe na chuq'atik tzij pa ki wi' ri e k'ask'oj, xuquje' pa ki wi' ri kâminaqib'. ⁶ Xa rumal wa' xuquje' xtziqoj ri Utzalaj Tzij re ri Êvangelio chke ri kâminaqib', rech pune xek'asi waral cho ruwâchulew, xq'at k'u tzij pa ki wi' junam jas ri kâb'an chke konojel ri winaq, ri kanima' k'ut kuriq na ri qas k'aslemal ri man k'o tâ u k'isik, junam jas ru k'aslemal ri Dios.

⁷ Xa jub'iq' kraj chi man kopan ri q'ij ri kujto'tajik, ri kâk'is na ronojel. Mib'an xaq jas ri kiwaj ix, xane chichomaj b'a' jas ri kib'ano. Qas chixok il chub'anik orar. ⁸ Man xuwi tâ k'u wa', xane xuquje' sib'alaj chiwaj iwib' chb'il taq iwib' rumal chi we je ri' kib'ano, kiwaj iwib', kisachala na ri i mak chb'il taq iwib' pune sib'alaj k'ia ri i mak. ⁹ Utz chib'ana che ki k'ulaxik ri keopan cho taq iwachoch. K'o b'a' jas mib'ij pa iwanima' chkiq. ¹⁰ Chijujunal, jas ru sipam ri Dios chiwe, chikojo wa' che ki to'ik ri qachalal. Utz chib'ana chukojik ri jalajoj taq tewchib'al ru sipam ri Dios chiwe rumal ri nimalaj u toq'ob'. ¹¹ Jachin ri kâtziqonik, chutzijoj jas ri kub'ij ri Dios pa ru Loq' Pixab' ri Are'. Jachin ri kok che ki to'ik nik'iaj chik, chub'ana wa' ruk' ri chuq'ab' ri yo'm che rumal ri Dios. Ronojel ri kib'ano, chib'ana wa' chuya'ik u q'ij ri Dios rumal ri Jesucristo. Chnimarisax b'a' u q'ij ri Are', chk'ol ta b'a' u taqanik amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Amén.

Utz qe we kâqariq k'âx rumal chi uj kojoniñaq che ri Cristo

¹² Loq'alaj taq qachalal, mikajmaj iwib' aretaq kâpe ri nimalaj k'âx pi wi' je' ta ne chi jun wi ri tajin kik'ulmaj. ¹³ Xane chixkikotoq aretaq kiriq iwe ri k'âx junam jas ri xuriq ri Cristo. Je ri' rech sib'alaj kixkikot na aretaq kâpe ri Are', kâq'alajin ri je'lalaj u juluwem, kânimarisax k'u na u q'ij. ¹⁴ We xa rumal ri Cristo ketzelax na i wâch, kixyoq'ik, utz k'u u iwe ix. Je ri', rumal chi ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios qajinaq pi wi'. Qas tzij chi ri Cristo kâyoq' kumal ri winaq, are k'u ri ix xa kiya u q'ij ri Are'. ¹⁵ Man utz tâ ri' we k'o jun chiwe kuriq k'âx rumal chi ri are' kâkâmisaniq, rumal chi kub'an elaq', rumal chi kuxalq'atij ri pixab', o rumal chi kunim rib' chupam ri kech nik'iaj winaq chik. ¹⁶ We k'u k'o jun kuriq k'âx xa rumal chi kojoniñaq che ri Cristo, kâb'ix "Cristiano" che, mâk'ix ri' ri are', xane chuya u q'ij ri Dios rumal wa'.

¹⁷ Xuriq k'u ri q'ij ri kâchapletaj ru q'atik tzij pa qa wi' uj, qachalal, uj ri' ri uj rech ri Dios. We k'u ru q'atik tzij kâchapletaj nab'e pa qa wi' uj, çjas lo ri kâkiriq na ri winaq ri man keniman tâ che ri Utzalaj Tzij ri tzijom loq rumal ri Dios?

¹⁸ We ruk' k'äx ri winaq ri jikom kanima' cho ri Dios käkiriq ru tob'anik ri Are', jas lo ri käkiriq na ri winaq ri man kekojon tä che ri Dios, ri xaq e ajmakib'?

¹⁹ We k'u e k'o ri tajin käkiriq k'äx rumal chi je wa' kraj ri Dios, chkitaqej b'a' u b'anik ri utzil, xa chkiya k'u na kib' pu q'ab' ri Dios ri xeb'anowik. Ri Are' k'ut jikom ranima', qas kub'an na ri kub'ij.

5

Ri apóstol Pedro keupixb'aj ri kojonelab'

¹ Keinpixb'aj konojel ri k'amal taq ki b'e ri qachalal kojonelab' ri ix k'o wi. Ri in xuquje' in k'amal b'e junam kuk', xuquje' qas xinwil in ri k'äxk'ol ri xuriq ri Cristo. Ri in, je' jas ri e are' junam kinriq na we ri u nimarisaxik u q'ij ri Cristo ri kâq'alajinik aretaq kâpetik. ² Cheichajij ri qachalal kojonelab' ri e yo'm pa i q'ab', junam jas ri kub'an jun utzalaj ajuuq' che ki chajixik ru chij. Chib'ana wa' ruk' jun utzalaj iwanima', xa jas ri kraj ri Dios, man xaq tä rumal chi ix taqom chub'anik wa'. Man keichajij tä k'u ri e are' xaq xuwi rech kich'ak puag, xane chib'ana wa' rumal chi are ri qas kiwaj kib'ano. ³ Mib'an iwe chke ri keichajij, xa kixtaqan pa ki wi', xane chikojjo i chuq'ab' rech ri i k'aslemal are jun utzalaj k'utb'al chkiwäch. ⁴ Je ri', aretaq kâpe ri nimalaj Qajyuq', ri Qajaw Jesús, ri ix kik'am na jun je'lalaj tojb'al iwe ri man junam tä ruk' ri corona re u xaq che', re kotz'ij ri xa kâchaq'ijik.

⁵ Xuquje' ri ix, alab'om, chinimaj ri ki taqanik ri k'amal taq i b'e. Chiyala iwib' pa taqik chb'il taq iwib' nimalaj iwonojel, minimarisaj k'u iwib'. Kub'ij k'u ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik:

Ri Dios kuk'ulelaj ki wäch ri winaq
ri kâka'n nimal,

keuto' k'u ri man kâkinimarisaj tä kib'
ruk' ri nimalaj u toq'ob' ri Are',

–kâcha ri tz'ib'tal kanoq. ⁶ Qas china' pa iwanima' chi man nim tä i b'anik, chiya k'u iwib' pu q'ab' ri qa Dios ri k'o nimalaj u chuq'ab' rech ri Are' kunimarisaj na i q'ij ix aretaq kuriq ri q'ij. ⁷ Ronojel ri xaq kixok wi il, chiya kan wa' pu q'ab' ri Dios. Ri Are k'ut kel u k'ux chiwe, kixuto' k'u na.

⁸ ¡chk'ol b'a' i no'j, chixk'ask'atoq! Je' chib'ana wa' rumal chi ri i k'ulel ri Itzel, are je' jas jun koj ri kuraq u chi', ri sib'alaj kätio'nik, ri kutzukuj jachin ri kutijo. ⁹ ¡Chiq'atej u wäch ri Itzel, qas chixkojonoq! Iwetam k'ut chi ri k'äxk'ol ri tajin kiriq ix, je' xuquje' tajin käkiriq konojel ri qachalal cho ronojel ruwächulew. ¹⁰ Aretaq k'ut i riqom chi kieb' oxib' q'ij k'äxk'ol, ri Dios ri sib'alaj kutoq'ob'isaj qa wäch, ri xujusik'ij rech kânimarisax qa q'ij junam ruk' ri Jesucristo, kub'ano chi kijikib'a na ri iwanima' chrij, kub'an na tz'aqat chiwe. Kuya na ri i chuq'ab', xuquje' kub'ano chi qas ko kixjeqi na pa ri i kojoniq. ¹¹ Chnimarisax b'a' u q'ij ri Are', chk'ol k'u u taqanik amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Amén.

Ri apóstol Pedro kuya rutzil ki wäch ri qachalal

¹² Nu tz'ib'am b'i we kieb' oxib' tzij ri' chiwe ruk' ru tob'anik ri qachalal Silvano, ri wilom chi qas jikom ri ranima'. Ruk' k'u we wuj ri' kixinpixb'aj, king'alajisaj k'u chiwäch chi qas tzij ri ix i riqom ri nimalaj u toq'ob' ri Dios. ¡Chijikib'a b'a' i k'ux chrij wa'!

¹³ Ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Babilonia, ri e cha'tal rumal ri Dios junam iwuk' ix, kâkiya b'i rutzil i wäch. Xuquje' ri qachalal Marcos, ri je' ta ne nu k'ojol, kuya b'i rutzil i wäch. ¹⁴ Chitz'umaj iwib' chb'il taq iwib' aretaq kiyala rutzil i wäch. Je ri' kib'ano chuk'utik chi qas kiwaj iwib' chb'il taq iwib'.

Chuxlan ta b'a' ri iwanima' nimalaj iwonojel ri ix, ix rech ri Jesucristo.
Amén.

RI UKAB' CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN PEDRO

Ri apóstol Pedro kuchap u tz'ib'axik ri ukab' u carta chke ri qachalal kojonelab'

¹ In wa', ri Simón Pedro, in patänil re ri Jesucristo, xuquje' in apóstol, jun chke ru taqo'n ri Are'. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix iwonojel ri i riqom ri kojoniq ri sib'alaj loq' na ri qa riqom uj. Je ri', rumal chi ri qa Dios Jesucristo ri To'l Qe are jikom ranima' quk'. ² Are ta b'a' ri Dios sib'alaj kutoq'ob'isaj i wäch, xuquje' kub'an ta na chi sib'alaj kuxlan ri iwanima' rumal chi iwetam u wäch ri Dios, iwetam k'u u wäch ri Qajaw Jesús.

Waral käqil wi ri rajwaxik pa ru k'aslemal ri kojonel

³ Ri Dios ruk' ri nimalaj u chuq'ab' u sipam chqe ronojel ri rajwaxik pa ri qa k'aslemal, xuquje' ri rajwaxik chqe rech kujkowinik käqataqej u patänixik ri Are'. Je ri' xub'ano aretaq xuya chqe chi qas käqetamay u wäch ri Jesús. Are ri Are' ri xujusik'ij rech k'o jub'iq' qe ri qas rutzil ri Are', xuquje' ri nimalaj u q'ij ri Are'. ⁴ Ruk' ronojel wa' we ri' u yo'm chqe chi käqariq na konojel ri nimaq taq u tewchib'al ri sib'alaj loq' na ri xuchi'j kanoq, rech ri uj kujkowinik kujel chupam ri itzelalaj k'aslemal ajuwächulew ri xa kusachisaj u wäch ronojel. Are k'äx na wa' we k'aslemal ri' rumal ri itzel taq ki rayib'al ri winaq. Je ri' xub'an chqe rech kuya' käqariq qe ri qas k'aslemal ri k'o ruk' ri Dios. ⁵ Rumal wa' rajwaxik chi ri ix kikoj i chuq'ab' rech man xuwi tä kixkojonik, xane xuquje' kib'an ri qas utzil pa ri i k'aslemal. Ruk' ri qas utzil ri kib'ano rajwaxik xuquje' chi käk'oji na ri utzalaj iwetamb'al. ⁶ Ruk' ri utzalaj iwetamb'al rajwaxik xuquje' chi kiwilo chi man kib'an tä xaq xuwi jas ri kiwaj ix chiwe chb'il taq iwib'. Rajwaxik xuquje' chi kichajij paciencia chuch'ijik ronojel ri käpe pi wi'. Ruk' we paciencia ri' rajwaxik xuquje' chi qas kixpatänin che ri Dios. ⁷ Man ruk' tä k'u ri' chi kixpatänin che ri Dios, xane rajwaxik xuquje' chi kiwaj iwib' nimalaj iwonojel ri ix ri iwachalal iwib' rumal ri Cristo. Man ruk' tä k'u wa' chi kiwaj iwib', xane rajwaxik xuquje' chi loq' kiwil konojel winaq.

⁸ We k'u kikoj i chuq'ab' rech k'o ronojel wa' pa ri i k'aslemal amaq'el ronojel q'ij, qas k'o u patän ri' ri i k'aslemal, man xaq tä k'u loq' ri' iwetam u wäch ri Qajaw Jesucristo. ⁹ Apachin k'u ri man k'o tä ronojel wa' pa ru k'aslemal, je' ta ne moy ri are', man käkowin tä k'ut käkä'yik. Sachinaq chik pa u jolom chi ch'ajtajinaq chi ri ranima' che taq ru mak ri xub'an kan pa ru k'aslemal ojer. ¹⁰ Rumal ri', qachalal, chikojo na i chuq'ab' pa ronojel rech qas iwetam chi ix jun kuk' ri e cha'tal rumal ri Dios, ri e sik'im rumal ri Are' rech kek'oji ruk'. We je' kib'an wa', man kixtzaq tä chik pa mak. ¹¹ Je ri' qas käya'taj na chiwe chi kixopan na ruk' ri Qajaw Jesucristo ri To'l Qe rech kätaqan ri Are' pi wi'. Aretaq kuchap taqanik ri Qajaw Jesús, man k'o tä u k'isik wa' we taqanik ri'.

¹² Rumal k'u ri' kintaqej na u na'taxik chiwe ronojel wa', ri ya nu b'im chik, pune ta ne ri ix iwetam chi wa', qas k'u tajin kitaqej ri qas tzij ri k'utum chiwäch. ¹³ Ri in kinchomaj chi taqal chwe chi kinwalijisaj ri iwanima' ruk' we pixb'enik ri' ri kinna'taj chiwe chuweq käb'ij ri in k'asal na. ¹⁴ Wetam k'ut chi xa jub'iq' kraj chi kinkämik, je' jas ri k'utum chnuwäch rumal ri Qajaw Jesucristo. ¹⁵ Sib'alaj k'ut kinkoj na nu chuq'ab' rech aretaq in käminaq chik, k'o ri käk'oji na kan iwuk' ri kána'tan na chiwe ronojel wa' we tzij ri'.

Waral kãqil wi chi e k'o ri xeilow ri Cristo k'aslik, chi qas nim u q'ij

¹⁶ Man xaq tä k'u molom taq tzij re sub'unik ri pa ki jolom winaq kepe wi ri qa tzijom chiwe chuk'utik chi qas tzij kãpe chi na jumul ri Qajaw Jesucristo ruk' nimalaj u chuq'ab'. ¹⁶ Are ri uj, uj ri' ri xujilowik! Are ruk' ri qa waq'äch uj ri xqil ri Qajaw Jesús chi sib'alaj je'l ri Are', sib'alaj nim u q'ij. ¹⁷ Ri uj, uj k'o jela' ruk' ri Are' aretaq xnimarisax u q'ij rumal ri Dios qa Tat, aretaq ri Dios xuya u q'ij, xch'aw loq chikaj, xub'ij: "Are loq'alaj nu K'ojol wa'! Sib'alaj kãkikot ri wanima' rumal," —xcha ri Jun ri sib'alaj nim u q'ij. ¹⁸ Ri uj, uj ri' qas xqata ri Jun ri xch'aw loq chikaj aretaq junam uj k'o ruk' ri Qajaw Jesús puwi' ri loq'alaj juyub'.

¹⁹ Xuquje' ri ki tzij ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xkitz'ib'aj kan ojer k'o kan quk' uj. We tzij ri' man kãk'extaj taj. Sib'alaj utz we kixok il chutatab'exik we tzij ri', rumal chi are je' jas jun chäj, jun candela ri kätununik, ri kãjuluw jawije' ri sib'alaj q'equm wi k'ä kãsaqir na, kel k'u na loq ri nimalaj ch'imil re ri u saqirib'al ri kätunun na chiwäch. Ri u q'alajisaxik ri Qajaw Jesús pa ri iwanima' are je' jas ri kub'an ri nimalaj ch'imil ri'.

²⁰ Rajwaxik k'ut kiwetamaj chi man k'o tä jun tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik ri kãkowin jun winaq xaq pa re wi kuq'alajisaj ri kel kub'ij. ²¹ Je ri', rumal chi ri xeq'alajisan ru Loq' Pixab' ri Dios ojer man xkib'ij taj xaq jas ri xkaj ri e are'. Xane ri Dios xyo'w ri tzij, ri chomanik chke rumal rech chi xkijach kib' pu q'ab' ri Are'. Are k'u ri Loq'alaj Espiritu xtaqan pa kanima', xuk'am ki b'e.

2

Waral kãqil wi chi e k'o winaq ri kãkik'ut ri man qas tzij taj

¹ Xek'oji k'u b'anal taq tzij chkixol ri winaq aj Israel ojer ri xkib'ij chi qas e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Xuquje' kek'oji na winaq ri e b'anal taq tzij chixol ix ri kãkik'ut na ri man qas tzij taj. Ri e are' chk'uyal kekititij na ri winaq che ri xaq ki chomanik ri e are' ri man qas tzij taj. Xa k'u kãsachisax ki wäch ri winaq rumal wa' we tijonik ri'. Je ri', rumal chi ri e are' man kekojon tä che ri Qajaw Jesús ri xkãm cho ri cruz che ki to'ik. Rumal wa' xaq te'talik kãpe na k'ãx pa ki wi', kãsach k'u na ki wäch. ² Pune ta ne je ri', e k'ia ri kãkitaqej u b'anik ri kãka'n ri e are' pa ri itzelalaj ki k'aslemal ri sib'alaj man utz tä u b'anik. Rumal k'u kech ri e are' ri winaq kãkib'ij na ri äwas u b'ixik chrij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri qas b'e ri kopan ruk' ri Dios. ³ Xa rumal ru rayixik k'ia u wäch jastaq, ri b'anal taq tzij ri' kixkisub' na ruk' tijonik ri man qas tzij taj che resaxik ri k'o iwuk'. Qas ya'talik chi kãsach na ki wäch we winaq ri' ri ojer k'ut q'atom loq tzij pa ki wi' chi kãk'ãjisax na ki wäch.

⁴ Ri Dios man xusach tä ki mak ri ángeles ri xemakunik, xane xeuk'iaq b'i pa ri jul jawije' kãk'ãjisax wi ki wäch. Chila' k'ut e tz'aptal wi kãmik pa ri q'equm. Sib'alaj utz u b'anom che kichapik, k'ä kopan na ri nimalaj q'ij aretaq kãq'at na tzij pa ki wi'. ⁵ Ri Dios man xusach tä ki mak ri winaq ri xek'oji kan ojer cho we uwächulew, xane xutaq loq ri nimalaj q'eqal jãb' pa ki wi' ri b'anal taq etzelal ri'. Xuwi xuto' kan ri qa mam Noé ri xutzizijoj chi rajwaxik chi ri winaq kãka'n jikom che ri ki k'aslemal cho ri Dios. Xuwi ri are' rachi'l wuqub' winaq chik xeto' rumal ri Dios rech man kekãm taj. ⁶ Ri Dios xuquje' xuq'at tzij ch'i kãk'ãjisax ki wäch ri winaq ri e k'o pa taq ri tinimit Sodoma, ri tinimit Gomorra.* Xusach ki wäch we tinimit ri' ruk' ri q'aq' k'ä xechajir na. Wa' we xb'antajik ri' are jun k'utb'al chkiwäch konojel ri itzel taq winaq ri k'ä te'

* 2:6 Chawila' ri Sodoma y ri Gomorra pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

xepetik, xuquje' chkiwäch ri kek'oji na chi qas tzij käpe na ri q'ij aretaq käq'at na tzij pa ki wi'. ⁷ Xuto' k'u kan ri qa mam Lot, jun utzalaj tata' wa' ri sib'alaj xb'isonik rumal ri tajin käka'n ri itzel taq winaq pa ri itzelalaj ki k'aslemal. ⁸ We utzalaj tata' ri' ri xk'oji chkixol ri itzelalaj taq winaq sib'alaj xb'isonik. Ronojel q'ij k'ut xuna' k'äx pa ri ranima' rumal ri etzelal ri xuto, ri xuquje' xrilo chi tajin käka'n ri winaq. ⁹ Ri Qajaw Dios retam jas kub'an che ki to'ik ri winaq ri ki jachom kib' pu q'ab' ri Are'. Keuto' cho ri k'äx ri käkiriq na pa ri ki k'aslemal, xuquje' aretaq ketaqchi'x che mak. Are k'u ri itzel taq winaq xa e u k'olom apanoq, kuk'äjisaj k'u na ki wäch pa ri q'ij ri käpe na aretaq käq'at tzij pa ki wi'.

¹⁰ Ri Dios sib'alaj kuk'äjisaj k'u na ki wäch ri winaq ri xa käkitaqej u b'anik ri ki rayib'al ri sib'alaj man utz taj, ri xa käketz'b'ej u wäch ri Are', käketzelaj k'u u wäch ru Pixab'. We winaq ri' man käkixej tä kib' cho ri Dios. Man keniman taj, xane xa käkinimarisaj kib'. Man käkixej tä k'u kib' chub'ixik ri äwas u b'ixik chkiy ri qas nimaq ki q'ij ri k'o taqanik pa ki q'ab'. ¹¹ Ri ängeles ri k'o na ki chuq'ab' chkiwäch we itzel taq winaq ri', ri xuquje' k'o taqanik pa ki q'ab', man k'o tä ne jun chke ri e are' ri käkikoch'o käkib'ij k'äx taq tzij cho ri Qajaw Dios chkiy ri nimaq ki q'ij chuq'atik tzij pa ki wi' chi käk'äjisax na ki wäch.

¹² Are k'u we achijab' ri' käkib'ij tzij ri äwas u b'ixik chrij ri man käkich'ob' taj. E je' ta ne awaj aj pa taq juyub', rumal chi man k'o tä ki chomab'al. Chapik kij we awaj ri', kämisaxik kij, are k'u wa' ki patän e k'olik. Je' k'u u sachik na ki wäch we itzel taq winaq ri' junam jas ri awaj. ¹³ Käkiriq na k'äx, tojb'al re ri k'äx ri ki b'anom chke nik'iaj winaq chik. Kekikot ri e are' aretaq kekowinik käka'n ri itzelalaj taq ki rayib'al chkiwäch konojel winaq. We winaq ri' xaq e esal taq k'ixb'al chixol pa taq ri i nimaq'ij aretaq kewi' iwuk' rumal ri käka'no ri käqaj chkiwäch. Kekikot k'u na chub'anik ri itzel taq ki rayib'al ri xa kesub'taj ri winaq rumal.

¹⁴ Amaq'el aretaq käkil jun ixoq, käkirayij u wäch. Man kekos tä chub'anik ri mak. Kekisub' ri winaq ri man qas tä ki jikib'am ri kanima' chrij ri Dios, xuquje' k'amaninaq chke ru rayixik k'ia u wäch jastaq. E winaq wa' ri q'atom tzij pa ki wi' rumal ri Dios chi käk'äjisax na ki wäch. ¹⁵ E sachinaq rumal chi ki yo'm kan ri qas b'e ri jikom. Xuquje', xaq rech käkiriq puag, käka'n ri etzelal je' jas ri xub'an ri tat Balaam ru k'ojol ri tat Beor ojer. ¹⁶ Jun burro k'ut ri man käch'aw taj xyajow ri tat Balaam rumal ri mak ri tajin kub'ano. Xch'aw k'u ri burro jas ri käch'aw jun winaq, xuq'atej u wäch ri konil ri kraj kub'an ri tat Balaam ri je' ta ne ch'ujarinaq chik.

¹⁷ We achijab' ri' e junam ruk' jun k'ua' ri ya chaq'ij chik, man k'o tä joron chupam, xuquje' e junam ruk' ri sutz' ri kek'am b'i jawije' chi' rumal ri käqiq'. Q'atom k'u tzij pa ki wi' rumal ri Dios chi keb'e' na pa ri qas q'equm ri man kok tä wi jub'iq' ri saqil, jawije' ri man k'o tä chi kelik wi loq. ¹⁸ Je ri', rumal chi ruk' nimal käkib'ij taq tzij ri man k'o tä ki patän. Ruk' ru b'anik ri itzel taq ki rayinik, ri etzelal ri käka'n pa ri ki k'aslemal, käkikoj ki k'ux ri winaq. Kekisub' na ri winaq ri qas ki tasom chi kib' chkiy ri nik'iaj winaq ri e sachinaq. ¹⁹ Käkib'ij chke ri winaq chi kuya' käka'n xa jas ri käkaj käka'no, man rajwaxik tä k'ut keniman chik che ri Pixab'. Je' käkib'ij pune ta ne ri e are' tajin keniman chke ri itzel taq ki rayinik ri kätaqan pa kanima'. Ri e are' k'ut, je' ta ne e kojom che patäninelab'. Apachike ri ch'akaninaq puwi' jun winaq, wa' we winaq ri' are patänil re ri ch'akaninaq puwi'. ²⁰ Ri winaq ri xkito' kib', ri ya e elinag chik chupam ri etzelal re ri uwächulew rumal ri retamaxik u wäch ri Qajaw Jesucristo ri To'l Qe, ri xketamaj u wäch pa kanima', te k'u ri' ketzelej chi chupam ri etzelal, kech'aktaj k'u rumal, ri k'isb'al re ri ki k'aslemal we

winaq ri' sib'alaj k'ax na chuwäch ri nab'e. ²¹ Are k'u utz na chke we ta mat xketamaj jas ri gas u b'eyal ri käjikomataj ri kanima' ri winaq cho ri Dios chuwäch ri ka'nom ri e are' kämik. Are la' chi xketamaj ri gas b'e, te k'u ri' retzelej chi jumul chki. Xkitas k'u kib' chrij ri Loq'alaj Tzij, ru Loq' Pixab' ri Dios ri yo'm chke. ²² Je' xb'antaj pa ri ki k'aslemaal ri gas tzij ri käb'ixik: "Ri tz'i' kätzelej chutijik ri kuxab'aj. Are k'u ri aq ri ch'ajtajinaq chik, kuwolqotij rib' jumul chik pa ri xoq'ol," —kächa ri'.

3

Waral käqil wi chi gas tzij käpe chi na jumul ri Qajaw Jesús

¹ Loq'alaj taq qachalal, are wa' we wuj ri' ri ukab' wuj ri nu tz'ib'am b'i chiwe. Pa taq ri kieb' wuj ri' nu tijom nu chuq'ab' chub'anik chi gas utz kixchomanik. Rumal ri' kixinpixb'aj, kintagej k'u u na'taxik chiwe ronojel ri ya nu b'im chik. ² Chna'taj ri tzij chiwe ri b'im kan ojer kumal ri loq'alaj taq q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' ru taqanik ri Qajaw Jesús ri To'l Qe ri k'utum kan chiwäch qumal uj, ri uj apóstoles ru taqo'n ri Are'.

³ Nab'e k'ut gas rajwaxik chiwetamaj chi pa ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri xa käkitze'j ki wäch konojel ri keq'ijilan che ri Dios, xuquje' ronojel ri gas utz, ri gas loq' cho ri Dios. We winaq ri' are xa käkitaqej na u b'anik ri itzel taq ki rayib'al. ⁴ Käkitze'j na i wäch, käkita' na chiwe, käkib'ij: "¿A mat xub'ij kan ri Cristo chi käpetik? We je ri', ¿jawije' chi' k'o wi ri Are' kämik?" —kecha na. "Ri qa nan tat ojer e käminaq chi ri'. Ronojel k'u ri k'olik are xaq je wi petinaq loq' tzaretaq ri xb'an u b'anik ruwächulew," —kecha na ri e are'. ⁵ Qas tzij chi ri e are' xa man käkaj taj käketamaj chi ojer ri' xb'antaj ri kaj xuquje' ri ulew rumal ru taqanik ri Dios. K'o ri chaqi'j ulew ri xel loq pa ri ja', xuquje' k'o ri ulew ri xkanaj kan pa ri ja'. ⁶ Xuquje' are rumal ri ja' re ri q'eqal jäb' chi xsach ki wäch ri winaq ojer cho ruwächulew. ⁷ Are k'u ri kaj xuquje' ri ulew ri e k'o kämik, are rumal ru taqanik ri Dios e k'olom wa' rech xa keporoxik. Keporox k'u na rumal ri q'aq' pa ri q'ij ri käq'at na tzij rumal ri Dios, aretaq käsachisax na ki wäch ri itzel taq winaq ri man kekojon tä che ri Dios.

⁸ Man xuwi tä k'u wa', loq'alaj taq qachalal, xane rajwaxik chi man käsach tä pi jolom chi chuwäch ri Dios ri jun q'ij are junam jas ri jun mil junab', ri jun mil junab' k'ut are junam jas ri jun q'ij chuwäch ri Are'. ⁹ Ri Dios man xa tä käb'eytaj chub'anik ri kuchi'j, je' jas ri käkichomaj jujun winaq, xane xa u chajim paciencia quk' uj nimalaj qonojel. Man kraj tä ri Are' chi k'o jun käsach u wäch, xane are kraj chi konojel käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ri ki chomanik.

¹⁰ Man k'o tä k'u jun retam ri gas q'ij ri käpe na ri Qajaw Jesús, xane je' käk'ulmataj na wa' jas ri kub'an jun elaq'om kok pa jun ja chaq'ab', ri man kuna' tä jun. Pa ri q'ij ri' käsach u wäch ri kaj, käjinin k'u na jas ru jininem jun nimalaj käb'raqaan käpetik. Ronojel k'u ri k'o chikaj, ri q'ij, ri ik', ri ch'imil, ronojel ri k'olik keporox na, käsach k'u ki wäch rumal ri q'aq'. Ruwächulew, xuquje' ronojel ri k'o cho ruwächulew keporox na, käsach k'u na ki wäch.

¹¹ We k'u ronojel ri k'olik je' u sachik u wäch wa' käb'an na, sib'alaj b'a' rajwaxik chi kijach iwib' pu q'ab' ri Dios, kitas iwib' chrij ronojel etzelal, kiptänij k'u ri Dios pa ri i k'aslemaal kämik! ¹² Chixok b'a' il che reyexik ru q'ij ri Dios,* chib'ana k'u ri kixkowin che chub'anik chi käpe chanim. Pa ri q'ij ri' käporox na ri kaj, käsach k'u na u wäch wa' rumal ri q'aq'. Ronojel ri k'o chila' cho ri kaj kenikow na ri', keja'r k'u na wa'. ¹³ Are k'u ri uj, ri uj qeye'm

* 3:12 "Ru q'ij ri Dios": Are ri q'ij ri käb'an na ri k'isb'al q'atanik pa ki wi' ri winaq rumal ri Dios.

rilik ri k'ak' kaj, ri k'ak' uwächulew jas ru b'im kan ri Dios chqe. Chila' k'ut kāk'oji wi na xaq xuwi ri utzil, ri jikomal.

¹⁴ Je k'u ri, loq'alaj taq qachalal, ri ix ri tajin kiweyej chi ronojel wa' káb'antaj na, chikojo b'a' i chuq'ab' rech k'o utzil chixol ix ruk' ri Dios, ch'ajch'oj ri iwanima', man k'o tä k'u i mak cho ri Dios aretaq kopan ri q'ij.

¹⁵ Chich'ob'o b'a' chi ri Dios u chajim paciencia quk' xa rumal chi kraj chi qonojel káqariq na ru tob'anik ri Are'. Je' xuquje' ri loq'alaj qachalal Pablo u tz'ib'am b'i wa' chiwe ruk' ri no'j ri yo'm che rumal ri Dios. ¹⁶ Pa konojel taq ri wuj ri u tz'ib'am are tzijoninaq chrij ronojel wa' ri nu b'im chiwe. Qas tzij chi e k'o jujun chke ru tzij ri k'ax ki ch'ob'ik. Are k'u ri winaq ri man k'o tä ketam, xuquje' ri kojonelab' ri xa kieb' kanima' kekojonik, e are' kākijechb'a' ri kākib'ij we wuj ri', junam jas ri kāk'a'n che ri nik'iaj chik re ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik. Aretaq je' kāk'a'n wa', xa k'ax tajin kākik'am loq pa ki wi', kāsach k'u na ki wäch.

¹⁷ Are k'u ri ix, loq'alaj taq qachalal, rumal chi iwetam chi ronojel wa', chichajij b'a' iwib'. Mixch'aktaj ne rumal ri ki sub'unik ri b'anal taq etzelal, miya k'u kan ri qas tzij ri i taqem, ri ix kojoninaq wi, je' ta ne chi kixtzaq b'i pa jun siwan. ¹⁸ Xane are qas chiwetamaj na u wäch ri Qajaw Jesucristo, ri To'l Qe, kāk'oji k'u na i chuq'ab' rumal ri nimalaj u toq'ob' ru yo'm chiwe. ;Chnimarisax ta b'a' u q'ij ri Are' kāmik xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na, ri man k'o tä ki k'isik! Amén.

RI NAB'E CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan käch'aw chrij ri Jun ri käkowin chuya'ik ri qas k'aslemal

¹ Käkatz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe chrij ri Jun* ri käyo'w ri Tzij ri käkowin chuya'ik ri qas k'aslemal. Ri Are' ya k'o chik aretaq mäjoq käb'an ri kajulew. Qa tatab'em ri xub'ij, qilom k'u ri Are' chwinaqil. Qas qa ka'yem ri Are', qas k'u qa chapom ruk' ri qa q'ab'. ² Ri uj qilom ri Jun ri käyo'w wa' we k'aslemal ri'. Ri Are' xuk'ut rib' chqaxol. Qa q'alajisam k'u wa', xuquje' qa tzijom wa' chiwe chi ruk' Are' k'o wi we k'aslemal ri' ri man k'o tä u k'isik. Ri käyo'w we k'aslemal ri', ruk' ri qa Tat k'o wi ri Are' nab'e, xuluk'utu k'u rib' chqawäch uj. ³ Käkatzijoj k'u chiwe jachike ri qilom, jachike ri qa tom, rech ri ix xa ix jun chik quk' uj, je' jas ri uj qas tzij xa uj jun ruk' ri Dios qa Tat, xuquje' ruk' ri Jesucristo ru K'ojol. ⁴ Käkatz'ib'aj b'i wa' we tzij ri' chiwe rech qas käkikot ri iwanima'.

Ri Dios are käyo'w ri qas saqil

⁵ Are wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri xuk'ut ri Jesucristo chqawäch, ri käkatzijoj uj chiwe ix: Je' jas ri q'ij kuya saqil pa qa wi', je ri' ri Dios kuya ri saqil re ri Qas Tzij pa qanima'. Ruk' Are' man k'o tä jub'iq' ri q'equm ri kub'ano chi käsach ri winaq. ⁶ Rumal ri' we kääqab'ij chi xa uj jun ruk' ri Dios, te k'u ri' jun wi ri qa chomab'al je' ta ne chi uj sachinaq pa ri q'equm, xaq uj b'anal taq tzij ri', man kääq'a'n tä ri' jas ri kääqab'ij. ⁷ We q'alaj pa ri qa k'aslemal chi kujb'in pa ri saqil, je' jas ri Dios k'o pa ri saqil, xa uj jun ri' nimalaj qonojel ri kääqanimaj ri Qas Tzij. Are k'u ru kik'el ri Jesucristo ru K'ojol ri Dios kuch'aj ri qanima', kääresaj ronojel ri qa mak.

⁸ We kääqab'ij chi man k'o tä qa mak, xa kääqasub' qib' ri', man qas tzij tä ri' chi uj kojonelab'. ⁹ We k'u kääqab'ij cho ri Dios chi ri uj, uj ajmakib', xuquje' kääqab'ij jas u wäch mak qa'nom, kuya' kääqajojo chi qas jikom ri kub'an na ri Dios quk'. Kusach k'u ri qa mak, kuch'aj ri qanima', kääresaj ronojel u wäch etzelal pa ri qa k'aslemal. ¹⁰ We k'u kääqab'ij chi man k'o tä mak qa'nom, kääq'a'n ri' chi ri Dios xaq Are jun b'anal tzij, man qas qa kojom tä ri' ru Loq' Pixab' ri Are'.

2

Ri Cristo are käch'aw pa qa wi' ruk' ri Dios

¹ Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, kintz'ib'aj b'i wa' we tzij ri' chiwe che i pixb'exik rech man kixmakun taj. We k'u k'o jun chiwe ri käämakunik, k'o Jun ri käch'aw pa qa wi' ruk' ri Dios qa Tat. Are ri Jesucristo, ri jikom ranima' pa ronojel. ² Ri Jesucristo are ri xkämisax rumal qech rech käsachtaj ri qa mak, man xuwi tä k'u ri qa mak uj, xane xuquje' ri ki mak konojel ri winaq cho ruwächulew.

³ Q'alaj ri' chi qas tzij qetam u wäch ri Dios, we kääqanimaj ru Pixab' ri Are'. ⁴ We k'u ne k'o jun kub'ij: "Qas wetam u wäch ri Dios," —kächa ri', man ranimaj tä k'u ru Pixab', are b'anal tzij wa', man k'o tä k'u ri qas tzij pa ranima'. ⁵ Jachin k'u ri kunimaj ru Pixab', tzij ri' chi qas kraj ri Dios. Xaq je ri' kujkowinik kääqetam na chi xa uj jun ruk' ri Are'. ⁶ Jachin ri kub'ij chi

* 1:1 Ri Jun ri kub'ij waral Are ri Jesucristo.

xa jun ri are' ruk' ri Dios, rajwaxik ri' chi je' ru k'aslemal jas ru k'aslemal ri Jesucristo.

Ri k'ak' taqanik ri u yo'm kan ri Cristo

⁷ Qachalal, man k'ak' tä wa' we taqanik ri' ri tajin kintz'ib'aj b'i chiwe, xane are wa' ri xyi' chiwe petinaq loq. We ojer taqanik ri' tzare wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri ya i tom chik. ⁸ Pune i tom chi wa' ri kintz'ib'aj b'i chiwe, are je' ta ne k'ak' wa' we Pixab' ri' rumal chi qas b'antajinaq wa' pa ru k'aslemal ri Cristo, xuquje' pa ri i k'aslemal ix. Tajin kok'ow ri q'equm ri kub'ano chi käsach ri winaq. Je' ta ne chi xsaqirik, käq'alajin chi loq ri saqil re ri qas tzij.

⁹ Jachin ri kub'ij chi käb'in pa ri saqil re ri qas tzij, käretzelaj k'u u wäch ri rachalal, k'ä sachinaq wa' we winaq ri' je' ta ne chi käb'in pa ri q'equm. ¹⁰ Ri winaq ri kraj ri rachalal k'o ri' pa ri saqil re ri qas tzij. Man k'o tä k'u jas k'o pa ranima' ri käkowin chub'anik chi jun chik kätzaq pa ri mak. ¹¹ Are k'u ri jun ri käretzelaj u wäch ri rachalal je' ta ne chi k'o ri' pa ri q'equm, xuquje' pa ri q'equm käb'in wi. Man kuch'ob' tä ri' jawije' ke' wi rumal chi man käril tä ru b'e rumal ri q'equm.

¹² Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe rumal chi ri Dios u sachom ri i mak rumal ri Jesucristo. ¹³ Nan tat, kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe rumal chi qas iwetam u wäch ri Cristo. Are ri Jun ri k'olinaq loq tzaretaq xchaptaj loq ronojel. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe ix, ri k'ä ix ak'al na rumal chi ix ch'akaninaq pa ri ch'oj chrij ri Itzel.

Nu tz'ib'am b'i wa' we wuj ri' chiwe ix, ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, rumal chi qas iwetam u wäch ri qa Tat ri k'o chila' chikaj. ¹⁴ Nan tat, ri ya k'o chi i junab', nu tz'ib'am b'i wa' we wuj ri' chiwe rumal chi qas iwetamam u wäch ri Cristo. Are wa' ri Jun ri k'olinaq loq tzaretaq xchaptaj loq ronojel. Nu tz'ib'am wa' we wuj ri' chiwe ix, ri k'ä ix ak'al na, rumal chi k'o i chug'ab' ri kuya ri Dios, i kojom k'u ru Tzij ri Are' pa ri iwanima', xuquje' rumal chi ix ch'akaninaq pa ri ch'oj chrij ri Itzel.

¹⁵ Me' iwanima' ruk' ruwächulew, kuk' ri jastaq ri e k'o cho ruwächulew. Jachin ri ke' ranima' ruk' ruwächulew, man qas kraj tä ri' ri Dios qa Tat. ¹⁶ Ronojel k'u ri xaq ajuwächulew man ruk' tä ri Dios qa Tat käpe wi, xane xaq ajwaral wa'. Ri itzel ta u rayinik jun winaq, ri ki rayixik k'ia ki wäch jastaq ri utz käril wi jun, xuquje' ru b'anik nimal kuk' ri jastaq ajuwächulew, ronojel wa' xaq ajuwächulew wa'. Man ruk' tä ri Dios käpe wi. ¹⁷ Ri uwächulew xa tajin käsach u wäch wa', xuquje' konojel ri jastaq ri utz käkil wi ri winaq. Jachin k'u ri kub'an ru rayib'al ri Dios, ri are' k'o na u k'aslemal ri man k'o tä u k'isik.

Kepe na winaq ri käka'n ki k'ulel che ri Cristo

¹⁸ Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, uj k'o chik pa ri k'isb'al taq q'ij. Ri ix i tom chi käpe na jun ri kub'an u k'ulel che ri Cristo. Kämik k'ut ki k'utum chi kib' k'ia ri käka'n ki k'ulel che ri Cristo, rumal k'u ri' qetam chi uj k'o chik pa ri k'isb'al taq q'ij. ¹⁹ We winaq ri' quk' uj xeb'el wi b'ik, man qas ajquk' tä k'u wa'. We ta qas tzij e ajquk' mat xeb'el b'i ri' chqaxol. Xeb'el k'u b'ik rech qas käq'alajinik chi man jun tä chke are ajquk'.

²⁰ Ri ix k'ut, ri Cristo u yo'm ri Loq'alaj Espiritu pa ri iwanima'. Rumal k'u wa' iwonojel ri ix kich'ob'o jachike ri qas tzij. ²¹ Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe rumal chi iwetam ri qas tzij ri kub'ij ru Tzij ri Dios, man rumal tä chi mat iwetam, xane rumal chi iwetam chi man käriqtaj tä jun b'anal tzij ri kub'ij ri qas tzij.

²² ¿Jachin k'u ri b'anal tzij? Are ri' ri kub'ij chi ri Jesús man are tä ri Cristo, ri To'l Qe. Are wa' ri kub'an u k'ulel che ri Cristo. Man käkojon tä che ri Dios qa

Tat, man kákojon tá k'u che ri Cristo ru K'ojol. ²³ Jachin ri man kákojon tá che ru K'ojol ri Dios, man kákojon tá ri' che ri qa Tat. Jachin k'u ri kuq'alajisaj rib' chi kojoninaq che ru K'ojol ri Dios, kojoninaq ri' che ri qa Tat Dios xuquje'.

²⁴ Chik'olo b'a' ix pa ri iwanima' ri Tzij ri i tom petinaq loq. We ri Tzij ri' ri i tom petinaq loq kák'oji kan pa ri iwanima', qas kixkanaq na kan xa jun ruk' ri Dios qa Tat xuquje' ruk' ru K'ojol. ²⁵ Ri xuchi'j ri Cristo chi kuya chqe, are ri k'aslema' ri man k'o tá u k'isik.

²⁶ Tajin kintz'ib'aj b'i wa' we tzij ri' chiwe chkij ri winaq ri kákaj kixkisub'u.

²⁷ Ri ix k'ut pa ri iwanima' k'o wi ri Loq'alaj Espiritu ri xuya ri Jesucristo chiwe. Je ri' man rajwaxik taj chi k'o jun chik ri kuk'ut wa' we tzij ri' chiwäch, rumal chi tzare ri Loq'alaj Espiritu kuk'ut na ronojel chiwäch. Ri tijonik ri kuya ri Are' chiwe tzare qas tzij rumal chi ri Loq'alaj Espiritu man kákowin taj kub'an tzij. Chitaqej b'a' u b'anik jas ri i b'anom ix, ri xa ix jun ruk' ri Cristo. Are wa' ri tijonik ru yo'm ri Loq'alaj Espiritu chiwe.

²⁸ Je k'u ri', ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, chitaqej u b'anik jas ri i b'anom ix, xa ix jun ruk' ri Cristo, rech káku'b'i i k'ux chrij ri Are', man kixk'ix tá k'u chuwäch aretaq kápetik. ²⁹ Ri ix iwetam chi ri Jesucristo jikom ranima'. We je ri' xuquje' iwetam ri' chi jachin ri kub'an ri qas utz, jikom k'u ri ranima', are ri' ralk'ual ri Dios.

3

Waral káqil wi ri káretamaj jun we qas ralk'ual ri Dios

¹ ¡Chiwilampe! Ri Dios qa Tat sib'alaj kujraj je ri' chi u yo'm chqe chi káb'ix ralk'ual ri Dios chqe. Are k'u qas tzij wa'. Rumal ri' ri winaq ajuwächulew man kákich'ob' taj jas qa b'anik rumal chi man qas ketam tá u wäch ri Dios.

² Loq'alaj taq qachalal, ya uj ralk'ual ri Dios, mája' k'u q'alaj jas ri kujel na. Qetam k'ut chi aretaq kápe ri Jesucristo, kuq'alajisaj k'u rib' chqawäch, kujjunamataj na ruk' ri Are' rumal chi káqil na u wäch ri Jesús jas ri qas u b'anik. ³ Jachin k'u ri ku'l u k'ux chrij ri Cristo chi je wa' kel na aretaq kápe ri Are', kub'an na ch'ajch'oj che ri ranima', je' jas ri Jesucristo qas ch'ajch'oj ranima' ri Are'.

⁴ Jachin k'u ri kámakunik, man kániman tá ri' che ru Loq' Pixab' ri Dios, are ajchaq' mak ri' rumal chi ri mak are ru xalq'atixik ri Pixab'. ⁵ Ri ix iwetam chi ri Jesucristo xpe waral cho we uwächulew che resaxik ri qa mak. Ri Are' k'ut, man k'o tá jub'ig' u mak. ⁶ Apachin k'u ri xa jun ruk' ri Cristo, man kutaqej tá makunik ri'. Apachin jun ri kutaqej makunik, man kojoninaq tá ri' che ri Cristo, man qas retam tá u wäch ri Are'. ⁷ ¡Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, chiwila' chi k'o jun mixsub'uwik! Jachin k'u ri kub'an ri qas jikom, ri qas utz pa ru k'aslema', qas jikom ranima' ri winaq ri', je' jas ri Cristo, are jikom ranima' ri Are'. ⁸ Jachin k'u ri kutaqej kámakunik, ralk'ual ri Itzel wa'. Makuninaq k'u ri Itzel petinaq loq. Xa k'u rumal wa' xpe ri Cristo ru K'ojol ri Dios cho we uwächulew chusachik u wäch ru b'anom ri Itzel.

⁹ Ri qas ralk'ual ri Dios man kutaqej tá ri' ru b'anik ri mak rumal chi yo'm u k'aslema' rumal ri Dios. Man kákowin tá ri' kutaqej u b'anik ri mak, rumal chi qas tzij are ralk'ual ri Dios. ¹⁰ Q'alaj ri' jachin taq e ralk'ual ri Dios, jachin k'u taq e ralk'ual ri Itzel. Ri winaq ri man kub'an tá ri qas utzil, ri man kraj tá ri rachalal, man ralk'ual tá ri Dios ri'.

Rajwaxik káqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik

¹¹ Are k'u wa' ru Loq' Pixab' ri Dios ri i tom petinaq loq, chi káqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik. ¹² Je' máqa'no jas ri xub'an ri a Caín. Rumal chi are ralk'ual ri

Itzel, xukämisaj ru chaq'. ¿Jas k'u che xukämisaj? Je ri' xub'ano rumal chi are ri a Caín tajin kub'an ri etzelal, are k'u ru chaq' tajin kub'an ri utzil.

¹³ Qachalal, mikajmaj wa' we ketzelax i wäch kumal ri winaq ajuwächulew. ¹⁴ Ri uj qetam chi uj elinaq chik pa ri kämikal re ri ojer qa k'aslemal, uj k'o chi k'u pa ri gas k'aslemal ri kuya ri Dios. Q'alaj wa' rumal chi gas tzij keqaj ri qachalal. Jachin k'u ri man kraj tä ri rachalal k'à k'o ri' pa ri ojer u k'aslemal, je' ta ne käminaq ri'. ¹⁵ Apachin ri käretzelax u wäch ri rachalal, are jun kämisanel ri' cho ri Dios. Ri ix k'ut iwetam chi man k'o tä jun kämisanel k'o ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik pa ranima'. ¹⁶ Ri uj qetam ri' jas u b'anik aretaq jun winaq gas kraj jun winaq chik, rumal chi ri Cristo sib'alaj xujraj, xuya k'u rib' pa kämikal rumal qech uj. Je ri' ri uj xuquje' rajwaxik käqaya qib' pa kämikal rumal kech ri qachalal. ¹⁷ Je k'u ri', jachin ri k'o ri kajwataj che ru k'aslemal waral cho we uwächulew, käril k'u ri rachalal chi k'o u rajwaxik, te k'u ri' man kuya tä jub'iq' re ri rajwaxik che, ¿a tzij lo ri' chi gas kraj ri Dios ruk' ronojel ranima'? ¿Man gas tzij tä ri! ¹⁸ ¡Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, meqaj ri qachalal xaq chqachi! Xane rajwaxik käqak'ut ruk' ru b'anik utzil chi gas tzij keqaj ri qachalal.

Mäqaxej qib' kujok chuwäch ri Dios

¹⁹ Je ri' kuya' käqetamaj chi ri uj gas tzij ri käqatzijoj, xuquje' chi ri uj, uj rech ri Qas Tzij, man rajwaxik tä k'ut käqaxej qib' kujok chuwäch ri Dios: ²⁰ We käqana' pa qanima' chi k'o mak ri qa'nom, man rajwaxik taj käqaxej qib' rumal chi ri Dios k'o na u chuq'ab' chuwäch ri qanima', retam k'u ronojel ri qa chomanik, ronojel ri käqa'no. ²¹ Je ri', loq'alaj taq qachalal, we käqana' pa ri qanima' chi man k'o tä mak ri qa'nom, man rajwaxik tä ri' käqaxej qib' kujok chuwäch ri Dios. ²² Ri Are' k'ut kuya na chqe apachike ri käqaj käqata' che, rumal chi tajin keqanimaj ru taqanik, xuquje' tajin käqa'no jachike ri utz käril wi ri Are'. ²³ Are k'u wa' ru taqanik ri Dios, chi kujkojon che ri Jesucristo ru K'ojol, xuquje' chi käqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik jas ri uj u taqom wi. ²⁴ Jachin taq ri käkinimaj ri këtaqan wi ri Are', xa e jun ri' ruk' ri Dios, xuquje' ri Dios gas k'o pa kanima' ri e are'. Rumal k'u ri Loq'alaj Espiritu ru yo'm chqe, qetam chi ri Are' k'o pa ri qanima'.

4

Rajwaxik käqetamaj jachike ri Espiritu rech ri Dios xuquje' jachike ri espíritu ri kub'an u k'ulel che ri Cristo

¹ Loq'alaj taq qachalal, mikoj ri ki tzij konojel ri winaq ri käkib'ij chi ri espíritu ri k'o kuk' yo'm chke rumal ri Dios, xane chiwila na we ri espíritu ri k'o kuk' gas rech ri Dios o man rech taj. Je ri', rumal chi tajin kek'iar cho ruwächulew ri b'anal taq tzij ri käkib'ij chi gas e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. ² Are k'u wa' kiwetamab'ej re jachin ri gas tzij k'o ri Espiritu rech ri Dios ruk'. Jachin ri kukojo, xuquje' ri kuq'alajisaj chi ri Jesucristo gas tzij xpe waral cho ruwächulew chwinaqil, are ri' ri k'o ri Espiritu rech ri Dios ruk'. ³ Jachin k'u ri man këkojon taj, man kuq'alajisaj tä k'ut chi gas tzij xpe ri Jesús waral cho we uwächulew chwinaqil, man are tä ri Espiritu rech ri Dios ri k'o ruk' ri winaq ri', xane are ri espíritu ri kub'an u k'ulel che ri Cristo. I tom k'ut chi käpe na wa' we espíritu ri', k'o chi k'u kämik cho ruwächulew.

⁴ Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, ri ix, ix rech ri Dios. Ix ch'akaninaq k'u pa ki wi' we winaq ri' ri xaq e b'anal taq tzij rumal chi ri Loq'alaj Espiritu ri k'o pa ri iwanima' k'o na u chuq'ab' chuwäch ri espíritu ri k'o pa kanima' ri winaq ajuwächulew. ⁵ We winaq ri' e ajuwächulew, rumal k'u ri' xuwi käkitzijoj

ri ki chomanik ri winaq ajuwächulew. Ri winaq k'ut ajuwächulew utz käkita ri käkib'ij. ⁶ Ri uj, uj rech ri Dios. Apachike winaq ri gas retam u wäch ri Dios kuta ri' ri qa tzij. Jachin k'u ri man rech tä ri Dios man kuta tä ri'. Je ri' kujkowinik käqetamaj jachin ri k'o ri Espíritu pa ranima' ri kub'ij ri Qas Tzij, käqetamaj k'ut jachin ri k'o ri espíritu pa ranima' ri kub'an sub'unik.

Waral kâqil wi chi ri Dios kujraj nimalaj qonojel

⁷ Loq'alaj taq qachalal, rajwaxik chi kâqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik, rumal chi ri Dios kujraj. Jachin ri kraj ri rachalal, ralk'ual ri Dios ri', xuquje' gas retam u wäch ri' ri Dios. ⁸ Jachin k'u ri man kraj tä ri rachalal, man gas retam tä u wäch ri Dios ri'. Je ri', rumal chi ri Dios kujraj nimalaj qonojel. ⁹ Ri Dios xuk'ut chqawäch chi kujraj aretaq xutaq loq ru K'ojol, ri xa jun k'olik, cho ruwächulew rech rumal ri Are' k'o ri qa k'aslemaal. ¹⁰ Je ri' kuya' kâqilo chi gas tzij kujraj ri Dios. Man are tä chi ri uj kâqaj ri Dios, xane chi ri Are' kujraj uj, xutaq k'u loq ru u K'ojol rech kâkâmisax ri Are' rumal qech, rech käsachtaj ri qa mak.

¹¹ Loq'alaj taq qachalal, we je wa' u b'anom ri Dios chqe rumal chi sib'alaj kujraj, ri uj xuquje' rajwaxik kâqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik. ¹² Man k'o tä jun winaq ilowinaq u wäch ri Dios. We k'u ri uj kâqaj qib' ri jun ruk' ri jun chik, ri Dios gas k'o ri' pa qanima'. Gas kub'an k'u na tz'aqat ri rutzil ranima' ri Dios pa ri qa k'aslemaal. ¹³ Q'alaj chi xa uj jun ruk' ri Dios, xuquje' chi ri Are' gas k'o pa qanima' uj rumal chi u yo'm chqe ri Loq'alaj Espíritu rech ri Are'. ¹⁴ Ri uj k'ut qilom, xuquje' kâqaj'alajisaj chi ri Dios qa Tat xutaq loq ru K'ojol rech kok che To'l Ke ri winaq ri e k'o cho ruwächulew. ¹⁵ Apachin ri kukojo, xuquje' kuq'alajisaj chi ri Jesús are ru K'ojol ri Dios, we winaq ri' xa jun ri' ruk' ri Dios. Xuquje' ri Dios gas k'o pa ranima' ri are'.

¹⁶ Je ri' ri uj qetamam, xuquje' qa kojom chi gas kujraj ri Dios. Ri Dios keraj konojel ri winaq. Jachin k'u ri amaq'el keraj ri winaq, xa jun ri' ruk' ri Dios, xuquje' ri Dios gas k'o ri' pa ranima'. ¹⁷ Je ri' gas kub'an na tz'aqat ri rutzil ranima' ri Dios pa ri qanima' uj, man k'o tä k'u jas kâqaxej wi qib' pa ri q'ij ri kâq'at na tzij pa ki wi' ri winaq. Jas k'u ri u b'anik ri Jesucristo waral cho we uwächulew, are je' ri qa b'anik uj xuquje'. ¹⁸ We qetam chi ri Dios kujraj, man kâqaxej tä qib' ri'. Xane ri rutzil ranima' ri Dios kub'ano chi man kâqaxej tä qib'. We jun kuxej rib', kuriq k'âx je' ta ne chi tajin kuk'âjisaj u wäch ri' chb'il rib'. Xaq je ri', we jun kuxej rib' man gas kraj tä ri' ri Dios.

¹⁹ Ri uj kâqaj ri Dios rumal chi ri Are' xujraj uj nab'e. ²⁰ We k'o jun kub'ij: "Ri in kwaj ri Dios," —kâcha ri', te k'u ri' kâretzelaj u wäch ri rachalal, are jun b'anal tzij ri'. We jun man kraj tä ri rachalal ri rilom u wäch, man kâkowin tä ri' kraj ri Dios ri man rilom tä u wäch. ²¹ Ri Are' u yo'm we Pixab' ri' chqe ri kub'ij: Jachin ri kraj ri Dios, rajwaxik ri' xuquje' chi kraj ri rachalal, —kâcha'.

5

We kujkojonik, kujch'akan na puwi' ronojel ri man utz taj re ruwächulew

¹ Jachin ri kukojo chi ri Jesús are ri Cristo ri To'l Qe, ralk'ual ri Dios ri'. Jachin ri loq' ri ki tat jujun ak'alab' chuwäch, xuquje' e loq' ri' chuwäch ri ralk'ual ri tata'. ² Aretaq kâqaj ri Dios, xuquje' kâqanimaj ru Pixab', käqetamaj k'u ri' chi keqaj ri ralk'ual ri Dios. ³ We jun winaq kraj ri Dios, kel kub'ij wa' chi kunimaj ru Loq' Pixab' ri Are'. Ru taqanik ri Dios k'ut, man k'âx tä ki nimaxik. ⁴ Jachin k'u ri gas ralk'ual ri Dios kâch'akan na puwi' ronojel ri man utz taj rech ruwächulew. We gas kujkojon che ri Dios, kujkowinik kujch'akan

na puwi' ronojel ri man utz taj ajuwächulew. ⁵ Xaq xuwi ri jun ri kukojo chi ri Jesús are u K'ojol ri Dios, kākowinik käch'akan na puwi' ronojel ri man utz taj re ruwächulew.

Ri Loq'alaj Espiritu kuq'alajisaj chi ri Jesús are u K'ojol ri Dios

⁶ Ri Jesucristo xpe cho ruwächulew, xq'alajin k'u wa' chi are u K'ojol ri Dios aretaq xb'an u qasna', xuquje' aretaq xkämisaxik, xel k'u u kik'el. Man xuwi taj xq'alajin wa' aretaq xb'an u qasna', xane rumal ri joron re ri qasna' xuquje' rumal ru kik'el ri xelik aretaq xkämisaxik. Ri Loq'alaj Espiritu are xq'alajisan wa' rumal chi ri Loq'alaj Espiritu xaq xuwi kub'ij ri qas tzij. ⁷ E oxib' ri e k'o pa ri kaj ri käkqi'alajisaj ri qas tzij: ri qa Tat, ri u Tzij, xuquje' ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios. We oxib' ri' xa jun ri käkqi'alajisaj. ⁸ Xuquje' oxib' ri e k'o cho ruwächulew ri käkqi'alajisaj ri qas tzij: ri Loq'alaj Espiritu rech ri Dios, ri joron re ri qasna', xuquje' ru kik'el ri Cristo. We oxib' ri' junam ri ki q'alajisanik. ⁹ Ri uj kəqakoj ri ki tzij ri winaq chrij ri xkilo, xuquje' chrij ri xkito. Nim k'u na u b'anik ri xuq'alajisaj ri Dios chrij ri Cristo ru K'ojol. ¹⁰ Jachin ri kəkojon che ru K'ojol ri Dios, u kojom ri' pa ranima' jas ri xub'ij ri Dios chrij ri Cristo ri u K'ojol. Jachin k'u ri man kəkojon tä che ri Dios u b'anom ri' chi ri Dios xaq Are' b'anal tzij rumal chi man u kojom tä ri xuq'alajisaj ri Dios chrij ri Cristo ru K'ojol. ¹¹ Are wa' ri xuq'alajisaj ri Dios, chi ri Are' u yo'm qa k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. We k'aslemal ri' kəqariq na wa' ruk' ri u K'ojol ri Are'. ¹² Jachin ri k'o ru K'ojol ri Dios pa ranima' k'o u k'aslemal ri'. Jachin k'u ri man k'o tä ru K'ojol ri Dios pa ranima' man k'o tä u k'aslemal ri'.

Are wa' ri k'isb'al re ri carta jawije' ri apóstol kuya wi jujun taq pixb'enik chik

¹³ Nu tz'ib'am b'i wa' we wuj ri' chiwe, ix ri' ri ix kojoninaq che ru K'ojol ri Dios, rech qas kiwetamaj chi k'o na i k'aslemal ri man k'o tä u k'isik.

¹⁴ Ku'l k'u qa k'ux chrij ri Dios chi apachike ri kəqaj kəqata' che, kutatab'ej na wa' ri kəqab'ij che, we are u rayib'al ri Are'. ¹⁵ We qetam chi ri Dios kujuto aretaq kəqa'n orar, qetam ri' chi kuya chqe ri kəqata' che.

¹⁶ We k'o jun kəril ri rachalal kəqaj pa jun mak ri man kək'aman tä b'i pa ri kämikal, rajwaxik ri' kub'an orar puwi'. Je ri' ri Dios kuya na u k'aslemal ri qachalal. Are wa' ri kək'an chke ri keqaj pa ri mak ri man kək'aman tä b'i pa ri kämikal. K'o k'u mak ri kək'aman b'i pa ri kämikal, man kinb'ij tä k'ut chi kib'an orar rech kəsachtaj wa' we mak ri'. ¹⁷ Ronojel u wäch etzelal, are mak ri'. K'o k'u mak ri man kək'aman tä b'i pa ri kämikal.

¹⁸ Qetam chi jun qas ralk'ual ri Dios man kutaqej tä makunik, rumal chi ru K'ojol ri Dios are kəchajin che, man kəkowin tä ri Itzel chub'anik k'äx che.

¹⁹ Ri uj qetam chi uj rech ri Dios, konojel k'u ri winaq ajuwächulew e k'o pu q'ab' ri Itzel.

²⁰ Qetam k'ut chi ri u K'ojol ri Dios petinaq cho ruwächulew, u yo'm k'u ri qa no'j rech kəqetamaj u wäch ri qas Dios. Ri uj, xa uj jun ruk' ri Dios. Kel kub'ij wa' chi xa uj jun ruk' ri Jesucristo ru K'ojol. Are k'u wa' ri qas Dios, kuya k'u ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik. ²¹ Ix ri', ri ix je' ta ne alaj taq walk'ual, jchitasa iwib' chkiq taj ri dioses ri man qas e Dios taj! Amén.

RI UKAB' CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan käch'aw chrij ri Qas Tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios

¹ In wa', in k'amal ki b'e ri kojonelab', ri ya in nim winaq chik. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chawe at, wachalal, at ri' ri qachalal chichu' ri cha'tal rumal ri Dios, xuquje' chke taq ri awal at. Qas tzij sib'alaj ix loq' chnuwäch, man xuwi tä k'u chnuwäch in, xane xuquje' chkiwäch konojel ri ketam ri Qas Tzij.

² Sib'alaj kixwaj rumal rech ri Jun ri käyo'w ri Qas Tzij ri k'o pa qanima' uj nimalaj qonojel. Käk'oji k'u na wa' pa qanima' uj amaq'el ronojel q'ij. ³ Are ta ri Dios qa Tat xuquje' ri Qajaw Jesucristo ru K'ojol ri Are' kel u k'ux chiwe, kutoq'ob'isaj i wäch, kub'an k'ut chi kuxlan ri iwanima' rumal chi i taqem ri Qas Tzij, amaq'el k'ut kiwaj iwib'.

⁴ Sib'alaj käkikot wanima' rumal chi nu riqom jujun chke ri awal ri tajin käkitaqej ri Qas Tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios, junam jas ri taqanik ri yo'm chqe rumal ri Are'. ⁵ Kämik ri', wachalal, katinb'ochi'j chi nimalaj qonojel kääqaj qib' chb'il taq qib', ri jun ruk' ri jun chik. Wa' we taqanik ri' ri kintz'ib'aj b'i chawe, man k'ak' tä ri'. Xane are wa' ri yo'm loq' chqe uj nab'e kanoq. ⁶ Wa' we taqanik ri' chi kääqaj qib', are wa' kel kub'ij chi rajwaxik chi kujniman che ri Dios pa ronojel ri kääqan wi ri Are'. Ru taqanik ri Are', jas ri i tom petinaq loq, are chi kääqaj qib' chb'il taq qib' ri jun ruk' ri jun chik.

Waral kääqil wi jas ri ki b'anik ri winaq ri kekisub' nik'iaj winaq chik

⁷ E k'ia chi k'ut ri winaq ri kesub'unik ri e k'o cho ruwächulew, ri man käkikoj taj chi ri Jesucristo xpe waral cho we uwächulew chwinaqil, ri man kääqil'alajisaj tä wa'. Jachin jun winaq ri je' u b'anik wa', are qas kääsub'unik, xuquje' are jun chke ri xinb'ij chi kepetik, ri qas kääka'n na ki k'ulel che ri Cristo. ⁸ Chiwila b'a' iwib' ix chi mat kääsach u wäch ronojel ri utzil ri i b'anom, xane qas kiriq na tz'aqat ri rajil u k'exel wa'.

⁹ Apachin jun winaq ri man kääku'b'i tä u k'ux ruk' ru tijonik ri Cristo, xane kutzukuj nik'iaj tijonik chik ri man are taj, man k'o tä ri Dios ruk'. Ri winaq ri kutaqej ru tijonik ri Cristo, are wa' we winaq ri' k'o ri Dios qa Tat ruk', xuquje' ri Cristo ru K'ojol ri Dios. ¹⁰ We k'o jun winaq ri kopan iwuk', man are tä k'u ru tijonik ri Cristo ri kuk'utu, mik'ulaj wa' we winaq ri' cho iwachoch, mib'ij ne che: "¡Are ta ri Dios ke' uk' la!" —mixcha che. ¹¹ Je ri', rumal chi ri kojonel ri je' kub'ij wa', kub'an re ri etzelal ri kub'an we winaq ri'.

Waral kääqariq wi ri k'isb'al re we carta ri'

¹² Are ri in k'ut, k'o k'ia ri kwaj kinb'ij b'i chiwe. Man kwaj tä k'ut xaq kintz'ib'aj b'i wa' cho jun wuj. Chuk'exwäch wa', kinweyey na chi kinopan iwuk' che iwilik. Je ri' kuya' kintz'ijon na iwuk' chwinaqil rech qas kujkikot na junam.

¹³ Ri ral ri loq'alaj awachalal ri xuquje' e cha'tal rumal ri Dios kääkiya b'i rutzil a wäch. Amén.

RI UROX CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan káikotik rumal ri utzil ri kub'an ri loq'alaj rachi'l Gayo

¹ In wa', in k'amal ki b'e ri kojonelab', ri ya in nim winaq chik. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chawe at, loq'alaj wachi'l Gayo, rumal chi qas tzij at loq' chnuwäch.

² Loq'alaj wachalal, tajin kinb'an orar, kinta' k'u che ri Dios chi man xaq tá katyawajik, xane chi utz kab'an na pa ronojel, junam jas ri utzalaj a k'aslemaal chuwäch ri Dios. ³ Sib'alaj xinkikotik aretaq xeb'ul jujun qachalal wuk' waral, xkitzijoj k'u chwe chi sib'alaj jikom ri awanima' chunimaxik ri Qas Tzij, chi qas kataqej u b'anik ri kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios pa ronojel ri kab'ano. ⁴ Man k'o tá k'u jas ri kuya nimalaj kikitomal chwe je' jas ri u tzijol ri kinto chi ri kojonelab', ri je' ta ne e walk'ual in, tajin kákitaqej ri Qas Tzij pa ri ki k'aslemaal.

⁵ Loq'alaj wachalal, sib'alaj utz ri' ri tajin kab'an che ki to'ik ri qachalal, che ki patänixik pa ronojel, más k'u na chke ri qachalal ri kraj naj kepe wi, ri man awetam tá ki wäch. ⁶ We qachalal ri' ki b'im chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o waral chi sib'alaj e loq' chawäch. Chab'ana b'a' toq'ob', chaya b'i ronojel ri kajwataj chke che ri ki b'inem rumal chi utz käril wi wa' ri Dios. Je ri' kekowinik kákitaqej ri ki b'e. ⁷ Ri e are' k'ut e elinaq b'ik chupatänixik ri Jesucristo. Man k'o tá k'u jas ki k'amom chke ri winaq ri man e kojonelab' taj che ki to'ik kib'. ⁸ Rumal ri' rajwaxik chi ri uj káqaya ri rajwaxik chke. Je ri' tajin keqato' chutzijoxik ri Qas Tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios.

Waral káqil wi ri itzelalaj u no'j ri Diótrefes

⁹ Ri in xintz'ib'aj b'i jun wuj chke ri qachalal kojonelab' chila' iwuk', are k'u ri Diótrefes man kunimaj tá ri kujtaqan wi rumal chi ri are' kub'an nimal, kraj chi xaq xuwi ri are' kok che k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab'. ¹⁰ Rumal ri', aretaq kinopan iwuk', kinb'ij na ronojel ri tajin kub'an ri are' chkiwäch ri qachalal kojonelab'. Ri are' kub'ij ri man utz taj, xaq b'anal tzij ri' ri kuyak tzij chqij. Man káku'b'i tá u k'ux ruk' wa', xane xuquje' man keuk'ulaj tá ri qachalal ri keopan che ki solixik ri kojonelab'. Jachin k'u taq ri kek'ulanik, kub'ij chke chi man kuya' taj kekik'ulaj ri qachalal, te k'u ri' keresaj b'i chkixol ri qachalal kojonelab'.

¹¹ Loq'alaj wachalal, mab'an awe ri itzel taq ki no'j nik'iaj chik, xane chab'ana awe ri utzalaj taq no'j. Jachin ri kub'an ri qas utzil, are rech ri Dios wa'. Jachin k'u ri kub'an ri man utz taj, man qas retam tá u wäch ri Dios ri'.

Waral káqil wi chi ri Demetrio kub'an ri qas utzil

¹² Konojel kákiib'ij chi ri Demetrio are utzalaj winaq. Je ri' xuquje' ri Qas Tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios je' kuq'alajisaj wa' chrij. Ri uj xuquje' káqaq'alajisaj chi qas tzij ronojel wa'. ;Ri ix k'ut iwetam chi ri káqab'ij are ri qas tzij!

Ri apóstol Juan kuya b'i rutzil ki wäch ri qachalal

¹³ Ri in k'ut, k'o k'ia ri kwaj kinb'ij chawe, man kwaj tá k'ut xaq kintz'ib'aj b'i wa' cho jun wuj. ¹⁴ Je ri', rumal chi kinweyey na chi kinwil a wäch chanim. Aretaq káqariq qib' kuya' kujtzijon na chwinaqil chrij ronojel.

¹⁵ Chuxlan b'a' ra wanima'. Ri awachi'l ri e k'o waral wuk' in ri ketam a wäch kákiya b'i rutzil a wäch. Chab'ana b'a' toq'ob' chwe, chaya rutzil ki wäch chkiujunal ri e k'o chila' ri qas e utz quk'.

RI CARTA RI XUTZ'IB'AJ RI SAN JUDAS

Ri apóstol Judas kuchap u tz'ib'axik jun carta chke konojel ri kojonelab'

¹ In wa', ri Judas, in patänil re ri Jesucristo, xuquje' in u chaq' ri Jacobo. Kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chke konojel ri e sik'im rumal ri Dios qa Tat, ri kojonelab' ri u b'anom rech chke, ri xuquje' e u chajim rumal chi xa e jun ruk' ri Jesucristo. ² Are ta b'a' ri Dios sib'alaj kel u k'ux chiwe, kutoq'ob'isaj na i wäch, kub'ano chi qas kuxlan ri iwanima', xuquje' kub'ano chi kina' pa ri iwanima' chi ri Are' sib'alaj kixraj nimalaj iwonojel.

Waral käqil wi jas ki wäch ri achijab' ri käkiya tijonik xa che ki sub'ikri winaq

³ Loq'alaj taq qachalal, nim ri rayinik ri k'o pa wanima' petinaq loq chi kintz'ib'aj b'i chiwe chrij ri xub'an ri Dios che qa to'ik nimalaj qonojel. Kämik k'ut kinchomaj chi sib'alaj rajwaxik na kintz'ib'aj b'i wa' we wuj ri' chiwe che i pixb'exik, rech kikoj i chuq'ab' chuto'ik u wi' ri ix kojoninaq wi, ri xa jumul xyi' wa' rumal ri Dios chke ri winaq ri e rech ri Are'. ⁴ Je ri', rumal chi e k'o jujun achijab' e okinaq chixol chk'uyal. We achijab' ri' tzojer loq u b'im ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik chi ya'tal chke chi käq'at na tzij pa ki wi' chi käk'äjisax ki wäch. Itzel taq achijab' wa' ri käkib'ij chi we jun winaq käkojon che ru toq'ob' ri Dios, kuya' kub'ano jachike ri kraj, we utz, we man utz taj. Man kekojon tä che ri Dios, man kekojon tä k'u che ri Jesucristo ri xuwi ri Are', are Qajaw ri k'o u taqanik pa qa wi'.

⁵ Kwaj k'ut kinna'taj chiwe ri xk'ulmataj ojer, pune iwetam chi wa'. Are chi ri Qajaw Dios xeresaj loq ri winaq aj Israel pa ri tinimit Egipto, te k'u ri' xusach ki wäch ri winaq ri man xekojon tä che, ri e k'o chkixol. ⁶ Xuquje' taq ri ángeles ri xemakunik, ri xkitzujukij ki taqanik ri man ya'tal tä chke, xkiya k'u kan ri qas ki k'olib'al. We ángeles ri' e tz'aptal kämik rumal ri Dios pa ri q'equm. Sib'alaj utz u b'anom che kichapik, k'ä kopan na ri nimalaj q'ij aretaq käq'at na tzij pa ki wi', man k'o tä k'u kitzoqopitajik. ⁷ Xuquje' ri winaq ri xek'oji ojer pa ri tinimit Sodoma, ri tinimit Gomorra* kachi' ri winaq ri xek'oji pa taq ri tinimit chkinaqaj, je' xka'no jas ri xka'n ri ángeles ri xemakunik. Xuquje' xkijach kib' chub'anik ronojel u wäch etzelal. Je' xka'no jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä k'u ki pixab'. Xkiya k'u kib' chub'anik ri itzel taq ki rayinik, xuquje' ronojel u wäch ri man utz taj ri man taqal tä u b'anik. Konojel k'u wa' tajin käk'äjisax ki wäch, e k'o kan pa ri q'aq' ri man kächuptaj taj. Wa' we xb'antajik ri' are jun k'utb'al wa' chqawäch uj kämik nimalaj qonojel, chi qas tzij käpe na ri q'ij aretaq käk'äjisax na ki wäch ri ajmakib'.

⁸ Pune k'o we k'utb'al ri' chkiwäch ri achijab' ri käkik'ut jech' taq tijonik, are ki yo'm u q'ij ri ki chik', käkitz'iloj ri kanima' xuquje' ri ki cuerpo ruk' ri ki mak, käketzelaj u wäch ru taqanik ri Qajaw Dios, xuquje' kekijyoq' ri k'o taqanik pa ki q'ab' ri qas nimaq ki q'ij, käkib'ij k'u ri äwas u b'ixik chkij ri e are'. ⁹ Ri arcángel Miguel, aretaq tajin käch'ojin ruk' ri Itzel chrij ri u cuerpo ri qa mam Moisés, man xukoch' taj chub'ixik k'äx taq tzij che ri are' chuq'atik tzij puwi' chi käk'äjisax na u wäch, xane xaq xuwi xub'ij che: "¡Are ta ri Qajaw Dios katyajowik!" —xcha che. ¹⁰ Are k'u we achijab' ri' ri e okinaq chixol chk'uyal käkib'ij ri äwas u b'ixik chrij apachike ri man käkich'ob' taj. Are k'u u

* 1:7 Chawila' ri Sodoma y ri Gomorra pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

xaq ketam pa ke wi, je' jas ri xaq ketam ri awaj aj pa taq juyub' ri man k'o tä ki chomab'al, käkikoj wa', je ri' chi xa käsach ki wäch rumal.

¹¹ ¡Toq'ob' k'u ki wäch wa' we winaq ri! Rumal chi kaka'n ke jas ri xub'an ri a Caín ojer ri xukämisa ru chaq'. Xuquje' ri e are', xaq rech käkiriq puaq, ki jalom ri ki b'e jas ri xub'an ri tat Balaam ojer, xub'an sub'unik chke ri winaq. Je' k'u kaka'n na we achijab' ri', käsach na ki wäch jas ri xub'an ri tat Coré ojer, ri xkämisa rumal ri Dios rumal chi xuwalijisaj rib' chrij ri qa mam Moisés.

¹² We achijab' ri' sib'alaj k'äx ri kaka'no. Xaq e esal taq k'ixb'al pa taq ri i nimaq'ij aretaq kimulij iwib' ruk' kikitomal rumal chi kiwaj iwib', kixwi' k'u ruk' utzil. Ri e are' kewi' iwuk', käkij ronojel ri kākaj, xaq k'u tze' kākij. Man kek'ix taj, man k'o tä k'u nim chkiwäch. Xuwi ri e are' kākij kib'. E je' ta ne ajuq'ab' ri man kena'taj tä ri ki chij chke. E junam ruk' ri sutz' ri man kuk'am tä jäb', ri kek'am b'i rumal ri kiäq'iq'. E junam kuk' ri che' ri man kewächin taj, pune are u q'ijol ri kākija ki wäch. E je' ta ne ri che' ri xechaq'jik, ri e b'oqom chi apanoq, ri ya e kāmīnaq chik. ¹³ E junam ruk' ri nimalaj ja' re ri mar aretaq kepe ri nimaq' taq uwaja' ri kewoqow puwi'. Ri kewoqow k'u ri achijab' ri', are ri kaka'no, ri qas are k'ixb'al chkiwäch konojel. E je' ta ne ch'imil ri ki sachom ri ki b'e cho ri kaj. We achijab' ri' q'atom tzij pa ki wi' rumal ri Dios chi kek'äjisaxik, keb'e' k'u na pa ri qas q'equm ri man kāk'oji tä na saqil, jawije' ri man k'o tä chi kelik wi loq.

¹⁴ Xuquje' ri qa mam Enoc, ri uwuq ki tat tinimit chkixol ri winaq re ri uwächulew ri xechaptaj ruk' ri qa mam Adán ojer, xub'ij ri b'im che ri are' rumal ri Dios chrij ri kaka'n na we itzel taq winaq ri'. Are wa' ri xub'ij: "¡Chiwilampe!" —kacha'. "Ri Qajaw Jesús kápetik e rachi'l jujun mil ri loq'alaj taq ángeles rech ri Are'. ¹⁵ Käpe ri Are' rech kuluq'ata tzij pa ki wi' konojel ri winaq. Kuq'at k'u na tzij pa ki wi' ri b'anal taq etzelal chi kāk'äjisax na ki wäch rumal ri itzel taq k'äx ri ka'nom, xuquje' rumal ri k'ia u wäch taq tzij ri äwas ki b'ixik ri ki b'im chrij ri Dios," —xcha ri'. ¹⁶ We winaq ri' xaq amaq'el kākich'a' kib', keyoq'on chkiq' nīk'iaq chik, xuwi k'u kākitzukuj u b'anik ri itzel taq ki rayinik ri e are'. Kākib'ij taq tzij xa chub'anik nimal, utz k'u ki ch'ab'exik ri winaq kaka'no xaq rech k'o ri kākik'am na chkiq.

Käb'ix chke ri kojonelab' jas ri rajwaxik chi kaka'no

¹⁷ Are k'u ri ix, loq'alaj taq qachalal, chna'taj chiwe ri tzij ri b'im kan ojer kumal ri apóstoles, ri u taqo'n ri Qajaw Jesucristo. ¹⁸ Xkib'ij k'u kan chiwe: "Pa ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri xa kākitz'e'j ki wäch konojel ri keq'ijilan ri Dios, xuquje' ronojel ri qas utz, ri qas loq' cho ri Dios. Ri e are' xuwi kākij na u b'anik ri itzel taq ki rayinik," —xecha ri'. ¹⁹ E are taq wa' ri kekojow ki k'ux ri qachalal rech kākitasala kib'. Utz kākij wi ri winaq ri' ru b'anik xaq jas ri kākaj ri e are', man k'o tä k'u ri Espíritu rech ri Dios pa kanima'.

²⁰ Ri ix k'ut, loq'alaj taq qachalal, ¡qas chixkojonoq! Qas chixkojon che ru Loq' Pixab' ri Dios. Chib'ana b'a' orar ruk' ri chuq'ab' ri käyi' chiwe rumal ri Loq'alaj Espíritu. ²¹ Chiwiliq' b'a' iwib' rech qas kina' pa ri iwanima', xuquje' qas kich'ob'o chi ri Dios sib'alaj kixraj. Chiweyey b'a' ri q'ij aretaq ri Qajaw Jesucristo qas kutoq'ob'isaj na qa wäch, kuya chqe ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik.

²² Ri qachalal ri xaq kieb' ki k'ux kekojonik, chitoq'ob'isaj ki wäch, cheip-ixb'aj k'ut rech qas jikom ri kanima'. ²³ Cheito' b'a', cheiwesaj chuwäch ri q'aq'al ri k'äjisab'al ki wäch ri man keniman tä che ri Dios. Rajwaxik chi kel i k'ux chke ri jule' chik, pune k'u qas rajwaxik chi kiwil na iwib' chi man kixtzaq tä ix chupam ri ki mak. ¡Tzel b'a' chiwila ri etzelal ri tajin kaka'no!

Xa k'u michap koq ri katz'iaq ri tz'ilob'tajinaq rumal ri itzelalaj ki k'aslemal, xane chixej iwib' chuwäch wa'.

Che ri Dios ri xa jun k'olikya'tal wi chi känimarisax u q'ij

²⁴ Ri Dios are xa jun k'olik, ri gas k'o u no'j che ronojel. Käkowin k'u ri Are' che qa to'ik. Are wa' ri qa Dios ri k'o u chuq'ab' che i chajixik rech man kixtzaq tä pa mak. Ri Are' kub'an na chi ch'ajch'oj ri iwanima' ix, rech kixkowinik ruk' nimalaj kikotemal kixopan chuwäch ri Are' ri sib'alaj känimarisax u q'ij, ri k'o je'lalaj u juluwem. ²⁵ Che k'u ri Dios ri xa jun k'olik, ri käkowin che qa to'ik, che ri Are' taqal wi chi känimarisax na u q'ij, taqalik chi nim na u b'anik ri Are' chkiwäch konojel, chi k'o na ri nimalaj u chuq'ab' pa ki wi' konojel, xuquje' chi xuwi ri Are' k'o taqanik pu q'ab' rumal ri Qajaw Jesucristo tzpa ru chaplexik loq ronojel ri k'olik k'ä we kämik ri', xuquje' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na ri man k'o tä ki k'isik. Amén.

RI XQ'ALAJISAX CHUWÄCH RI SAN JUAN

Waral käqil wi ri xuq'alajisaj ri Jesucristo chuwäch ri apóstol Juan

¹ Are wa' ri xuq'alajisaj ri Dios chuwäch ri Jesucristo rech ri Are' kuq'alajisaj chi chkiwäch ri patänil taq re chrij ri käb'antaj na chanim. Ri Jesucristo xuq'alajisaj wa' chuwäch ri Juan ri patänil re rumal jun ángel ri xutaq loq. ² Are k'u ri Juan xub'ij ri gas tzij chrij ronojel ri xrilo. Xutzijoj kan ri gas tzij chrij ru Loq' Pixab' ri Dios ri xuq'alajisaj ri Jesucristo.

³ Utz re jachin ri kusik'ij u wäch we wuj ri', xuquje' utz ke jachin taq ri käkitatab'ej u sik'ixik ri tzij ri yo'm rumal ri Loq'alaj Espiritu ri tz'ib'tal chupam we wuj ri', käkinimaj k'u ri kub'ij rumal chi naqaj chik k'o wi ri q'ij aretaq käb'antaj na ronojel wa'.

Ri apóstol Juan kuchap u tz'ib'axik b'i jun carta chke taq ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa taq ri wuqub' tinimit ri e k'o pa Asia

⁴ In wa', ri Juan, kintz'ib'aj b'i we wuj ri' chiwe ix, qachalal kojonelab', ri ix k'o pa ri wuqub' tinimit re Asia. Are ta b'a' ri Dios xuquje' ri wuqub' espíritus ri e k'o chuwäch ri je'lalaj u t'uylub'al kätoq'ob'isan i wäch, kub'ano chi kuxlan ri iwanima'. Are wa' ri Dios ri k'o kämik, ri k'o ojer, ri käpe na. ⁵ Xuquje' ri Jesucristo kutoq'ob'isaj ta na i wäch, kub'an ta na chi kuxlan iwanima'. Ri Are' are ri q'alajisaj re ru Tzij ri Dios ri jikom ranima', ri nab'e xk'astaj chkixol ri käminaqib', ri k'o u taqanik pa ki wi' ri nimaq taq taqanelab' cho we uwächulew. Ri Cristo kujraj, xujuch'aj k'u che ri qa mak ruk' ru kik'el. ⁶ Xujukoj che nimaq taq taqanelab', xuquje' che sacerdotes chupatänixik ri Dios, ru Tat. ¡Chnimarisax ta b'a' u q'ij, chtaqaq ta k'ut amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik! Amén.

⁷ ¡Chiwilampe', ri Cristo petinaq pa ri sutz'! Konojel winaq käkil na wa', xuquje' ri xeb'anow k'äx che käkil na u wäch. Ronojel ki wäch winaq cho ruwächulew keb'oq' na aretaq käkil ri Are' käpetik. Je', gas je' kel wi na.

⁸ "Ri in, in je' jas ri nab'e letra xuquje' ri k'isb'al letra re ri alfabeto, ri "A" ruk' ri "Z". In k'ut ri chapleb'al, in ri' ri k'isb'al re ronojel." Je wa' kub'ij ri Qajaw Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk', ri k'o kämik, ri k'o ojer, ri xuquje' käpe na.

Ri apóstol Juan xril ri Cristo nimarisan chi u q'ij

⁹ In wa' ri Juan, in iwachalal ri tajin kinriq k'äx junam iwuk' ix. Yo'm k'u chwe rumal ri Jesucristo chi kinchajij paciencia, je' jas ri yo'm chiwe ix. Je ri' junam kujek'ol na chila' jawije' ri kátaqan wi ri Dios. Ri in, in ajpache', in k'o pa jun alaj ch'äqap ulew, Patmos u b'i, ri k'o pa ri mar, xa rumal ru tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios ri xuq'alajisaj ri Jesucristo. ¹⁰ Xk'ulmataj pa jun q'ij domingo (ri käb'ix "u q'ij ri Qajaw" che) chi xchaptaj ri wanima' rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu. Te' xinto k'o Jun ri sib'alaj ko xch'aw loq chwij, je' ta ne ru ch'ab'al jun tun. ¹¹ Ri xch'awik, je wa' xub'ij: Ri in, in je' jas ri nab'e letra xuquje' ri k'isb'al letra re ri alfabeto, ri "A" ruk' ri "Z". In k'ut ri chapleb'al, in ri' ri k'isb'al re ronojel. Chatz'ib'aj pa jun wuj ri kawilo, te k'u ri' kataq b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa taq ri wuqub' tinimit ri e k'o pa Asia, ri tinimit Éfeso, ri Esmirna, ri Pérgamo, ri Tiatira, ri Sardis, ri Filadelfia, xuquje' ri tinimit Laodicea, —xcha ri' chwe.

¹² Xinka'y k'u chwij che rilik jachin ri xch'awik. Aretaq je wa' xinb'ano, xinwil wuqub' u tak'alib'al kantela re q'an puaq. ¹³ Te k'u ri' pa ki nik'iajal ri wuqub' u tak'alib'al kantela xinwil Jun ri junam ruk' ru k'ojol jun winaq. U kojom k'u jun atz'iaq ri kopan k'ä chuqol raqan, ximital cho u k'ux ruk' jun pas re q'an puaq. ¹⁴ Ri u wi' are sib'alaj saqloloj je' jas ri ch'ajch'oj rismal chij, junam jas ri saq tew. Ri u waq'äch k'ut, kenikowik je' jas ri u xaq q'aq'. ¹⁵ Ri raqan kejuluwik junam jas ri ch'ich' bronce ri porom pa horno, ri ch'ajch'ob'isam k'ut. Ri käch'awik are junam ruk' ri ki chojodem k'ia nimaq taq ja'. ¹⁶ Ruk'am ri Are' wuqub' ch'imil pa ru wikiäq'ab', elinaq k'u loq jun machete pu chi' ri t'ist'ik u wi' ri xuquje' kieb' u pu chi'. Ru palaj sib'alaj käjuluwik je' jas ru juluwem ri q'ij aretaq man k'o tä jub'iq' ri sutz' cho ri kaj.

¹⁷ Aretaq xinwilo, xintzaq chuwäch je' ta ne ri xinkämik. Ri Are' k'ut xuya ru wikiäq'ab' pa nu wi', te k'u ri' xub'ij chwe: ¡Maxej awib'! In ri' ri nab'e, in ri' ri k'isb'al re ronojel. ¹⁸ Ri in, in k'aslik. Pune xinkämik, in k'asal chik kämik, man k'o tä k'u u k'isik ri nu k'aslemal. Pa nu q'ab' k'o wi ri lawe re ri kämikal xuquje' ri lawe re ri k'olib'al ri e k'o wi ri käminaqib'. ¹⁹ Chatz'ib'aj b'a' ri awilom, xuquje' ri k'o chanim ri tajin kawilo. Chatz'ib'aj xuquje' ronojel ri käb'antaj na aretaq e ok'owinaq chi wa' we ri'. ²⁰ Are wa' ri kel kub'ij ri tijonik ri man etamtal taj chkij ri wuqub' ch'imil ri xawilo ri wuk'am pa ri nu wikiäq'ab', xuquje' ri wuqub' u tak'alib'al kantela re q'an puaq: Ri wuqub' ch'imil e are' käkik'exwächij ri k'amal taq ki b'e* ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri wuqub' tinimit re Asia. Are k'u ri wuqub' u tak'alib'al kantela e are taq wa' ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri wuqub' tinimit, —xcha ri Are' chwe.

2

Waral käqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Éfeso

¹ Te k'u ri' xub'ij: Chatz'ib'aj b'i wa' we tzij ri' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Éfeso: “Ri Jun ri ruk'am ri wuqub' ch'imil pa ru wikiäq'ab', ri käb'in chkixol ri wuqub' u tak'alib'al kantela re q'an puaq, je' kub'ij wa'.” ² Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano, wetam chi sib'alaj tajin katchakunik, xuquje' chi kachajij paciencia pa ronojel. Wetam chi man kakoch' tä a wäch chke ri itzel taq winaq. Wetam chi qas awilom ri ki k'aslemal ri winaq ri käka'n che kib' chi e apóstoles, man qas e are' tä k'ut. Awilom k'ut chi xaq e b'anal taq tzij. ³ Pune a riqom k'äx, a chajim paciencia. Pune nim ri chak a b'anom rumal wech in, man at kosinaq taj. ⁴ K'o k'u ri tajin kinwil chawij, chi man je' tä chi ri nu loq'al chawäch jas ri nab'e. ⁵ Chna'taj b'a' chawe jawije' ri at qajinaq wi, chak'exa k'u ra chomanik, chak'exa rawanima'. Chachaplej chi na ri tajin kab'an nab'e. We ta man je' kab'an wa', chanim kine' che awilik, kinwesaj na ru tak'alib'al a kantela pa ru k'olib'al' we ta mat at tzelejinaq ruk' ri Dios. ⁶ Pune je ri', utz kinwil ri tajin kab'ano chi tzel kawil wi ri käka'n ri jule' winaq nicolaiftas. Ri in xuquje' kinwetzelay u wäch ri tajin käka'no. ⁷ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke taq ri qachalal kojonelab': Jachin ri käch'akan puwi' ri itzel, kinya na re ru wäch ri che' re k'aslemal ri k'o pa ri je'lalaj k'olib'al jawije' k'o wi ri Dios ri käb'ix “Paraíso” che,” —kächa ri'.

* 1:20 Ri tzij “k'amal ki b'e” are wa' ri tzij “ángel” pa castellano.

Waral kâqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Esmirna

⁸ Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Esmirna: "Ri Jun ri k'o nab'e, ri xuquje' are ri k'isb'al, ri xkâm na kanoq, te k'u ri' xk'astaj chxixol ri kâminaqib', je' kub'ij wa': ⁹ In wetam chi tajin kariq k'âx, wetam chi at meb'a', pune ta ne we ta kâb'ix ri qas tzij, at q'inom. Wetam chi katyoq' kumal ri winaq ri kâkib'ij chi e aj Israel. Man e aj Israel tâ k'ut, xane e jun komon winaq ri e rech ri Satanás. ¹⁰ Maxej awib' rumal ri k'âx ri kariq na. ¡Tampe! Ri Itzel kub'an na chi e k'o jujun chiwe ri keb'ok pa che' che rilik we qas tzij iwonojel ix, ix kojonelab'. Lajuj q'ij kâb'an na k'âx chiwe. Chataqej b'a' ri kojoniq k'â katkâm na. Ri in k'ut kinya na ri k'aslemal chawe che tojb'al awe je' ta ne are jun corona ri kakoj chajolom. ¹¹ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espíritu chke taq ri qachalal kojonelab': Jachin ri kâch'akan na puwi' ri itzel man kuriq tâ na k'âx rumal ri ukab' kâmikal," —kâcha ri Are'.

Waral kâqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Pérgamo

¹² Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Pérgamo: "Ri Jun ri ruk'am ri machete t'ist'ik u wi', ri kieb' u pu chi', je' kub'ij wa': ¹³ Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano, xuquje' wetam chi at k'o chila' jawije' ri kâtaqan wi ri Satanás. Pune je' ri' tajin kataqej nu patânixik, at kojoniq chwe, man xaya tâ k'u kan ri a kojoniq aretaq xkâmisax ri Antipas ri patânil we ri jikom ranima' chila' pa ri tinimit jawije' kâtaqan wi ri Satanás. ¹⁴ K'o k'u ri man utz taj ri tajin kinwil chawij, chi e k'o jujun winaq awuk' ri man kâkaj taj kâkiya kan ru tijoniq ri tat Balaam ri xukoj u k'ux ri tat Balac rech keutaqchi'j ri winaq aj Israel che mak chutijik ri yo'm chkiwâch taq tiox ri xa e b'anom kumal winaq, xuquje' chub'anik ke jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tâ ki pixab'. ¹⁵ Xuquje' e k'o jujun winaq awuk' ri man kâkaj taj kâkiya kan ri ki tijoniq ri jule' winaq nicolaifas, ri tzel kinwil wi. ¹⁶ Rumal ri' chak'exa ri awanima', chak'exa ri a chomanik. We ta mat je' kab'an wa', chanim kinopan na iwuk', kinch'ojin na kuk' ri winaq ri' ruk' ri machete ri kel pa nu chi'. ¹⁷ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espíritu chke taq ri qachalal kojonelab': Jachin ri kâch'akan puwi' ri itzel kinya na re ri maná* ri k'u'talik, xuquje' kinya na che ri are' jun alaj saq ab'aj ri tz'ib'tal wi jun k'ak' b'i'aj, ri man k'o tâ jun etamaninaq, xane xaq xuwi ri kâk'amowik," —kâcha ri'.

Waral kâqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Tiatura

¹⁸ Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Tiatura: "Ru K'ojol ri Dios, ri kânikow ru waq'âch je' jas ri u xaq q'aq', ri xuquje' kejuluw ri raqan junam ruk' ri ch'ich' bronze ri ch'ajch'ob'isam, je' kub'ij wa': ¹⁹ Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano, wetam ri rutzil awanima', wetam k'ut chi k'o a kojoniq, chi kachajij paciencia, xuquje' chi tajin kinapatânij. Wetam k'ut chi ri tajin kab'an kâmik nim na chuwâch ri xab'an kan nab'e. ²⁰ K'o k'u ri man utz taj ri tajin kinwil chawij: chi xaq utz kawil wi k'o ri ixoq Jezabel awuk', ri kub'ij chi kuq'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, ri keusub' k'u ri patânil taq we ruk' ri tijoniq ri

* **2:17** "Maná": Are ri wa ajchikaj tzuqub'al ke ri winaq aj Israel aretaq xeb'in pa taq ri juyub' ri ketz'inowik.

kuya chke rech kâka'n ke jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Ri are' kub'ij chke chi kuya' kâkitij ke ri wa ri yo'm chkiwäch taq tiox ri xa e b'anom kumal winaq. ²¹ Ri in xaq weye'm chi kuk'ex u chomanik, kuk'ex k'u ranima' we ixoq ri'. Man kraj tä k'ut kuya kan u b'anik ri nimalaj mak ri tajin kub'ano. ²² Ri in kintaq na b'i jun k'äxalaj yab'il chrij we ixoq ri', xuquje' kinb'an na chi sib'alaj kâkiriq na k'äx ri tajin kâka'n ri nimalaj mak ruk' we ixoq ri' we ri e are' man kâkiya tä kan u b'anik ri mak ri tajin kub'an ri ixoq. ²³ Ri ral ri ixoq keinkâmisaj na, je ri' konojel ri qachalal kojonelab' kâketamaj na chi in wetam ri ki chomanik ri winaq xuquje' ri k'o pa kanima'. Kinya k'u na chiwe chijujunal ri tojb'al re ronojel ri i b'anom. ²⁴ Are k'u ri nik'iaj iwachalal chik ri e k'o pa Tiatira, ri ix ri man kitaqej tä we tijonik ri', ri man k'o tä iwetamam chrij ru tijonik ri Satanás ri man etamtal taj ri kâkib'ij ri nik'iaj chi sib'alaj k'äx u ch'ob'ik wa', kinb'ij chiwe chi man k'o tä chi na jas jun eqa'n chik kinya na chiwij. ²⁵ Qas utz b'a' chib'ana chuk'olik ri k'o iwuk' k'ä kinopan na iwuk'. ²⁶ Jachin taq ri kech'akan na puwi' ri itzel, ri xuquje' kâkitaqej u b'anik jachike ri kwaj chi kâb'anik k'ä chuk'isb'al ronojel, kinya na taqanik pa ki q'ab' pa ki wi' konojel ki wäch winaq ri e k'o cho ruwächulew. ²⁷ Je' jas ri in yo'm taqanik pa nu q'ab' rumal ri nu Tat, ketaqan k'u na pa ki wi' konojel ki wäch winaq ruk' jun vara re ch'ich', kekipaxij k'u na je' ta ne chi e t'uy re ulew. ²⁸ Xuquje' kinya na ri ch'imil re ri u saq'irib'al chke. ²⁹ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke taq ri qachalal kojonelab',” —kâcha ri Are'.

3

Waral kâqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Sardis

¹ Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Sardis: “Ri Jun ri k'o ri wuqub' espíritus rech ri Dios ruk', xuquje' ri ruk'am ri wuqub' ch'imil, je' kub'ij wa': Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano. Pune elinaq u tzijol chi at k'aslik, at kâminaq k'ut pa ri a mak. ² Chatk'astajoq, chab'ana ru b'anik ri k'ä k'o awuk' ri xa jub'iq' man kâsach u wäch. Wilom k'ut ri tajin kab'ano chi man jikom tä ri' cho ri nu Dios. ³ Chna'taj chawe ri tijonik ri a tom. Chataqej jas ri kub'ij, chak'exa ri awanima', chak'exa k'u ri a chomanik. We man katk'astajik, kinopan na awuk' je' jas jun elaq'om, man awetam tä k'ut jachike hora kinopanik. ⁴ Pune je ri' e k'o k'u jujun winaq chila' pa Sardis ri man ki tz'ilom tä ri katz'iaq, xane ch'ajch'oj ri kanima'. E are taq wa' keb'in na junam wuk', ki kojom saq katz'iaq rumal chi taqal wa' chke. ⁵ Jachin taq ri kech'akan na puwi' ri itzel kâkikoj na saq katz'iaq. Man kinchup tä k'u ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslemal, xane king'alajisaj na ri ki b'i' chuwäch ri nu Tat, xuquje' chkiwäch ri ángeles ri e k'o ruk'. ⁶ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke taq ri qachalal kojonelab',” —kâcha ri'.

Waral kâqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Filadelfia

⁷ Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Filadelfia: “Ri Jun ri sib'alaj loq' ri kub'ij ri qas tzij, ri k'o ri lawe ruk' rech ri qa mam David ri nim taqanel, ri aretaq kujaq ri porta man k'o tä jun kâkowin chutz'apixik, aretaq k'u kutz'apij wa' man k'o tä jun kâkowin chujaqik, je' kub'ij wa': ⁸ Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano. Nu yo'm k'u jun porta chawäch ri jaqtalik, ri man k'o tä jun kâkownik kutz'apij.

Pune b'a' xa jub'iq' ri a chuq'ab' k'olik, a nimam ri nu tzij, man katk'ixtaj tä k'u chub'ixik chi at kojoniñaq chwe. ⁹¡Chatampe! Are k'u ri jun komon winaq ri e rech ri Satanás, ri b'anal taq tzij ri' ri kákib'ij chi qas e aj Israel, pune man qas tzij tä ri', ri in kinb'ano chi ri e are' keb'e' na, kexuki k'u na chawäch rech káketamaj chi at loq' chnuwäch. ¹⁰ A nimam ri nu taqanik chi rajwaxik kachajij paciencia, rumal k'u ri' katinto' na chuwäch ri nimalaj k'äx'ol ri kápe na pa ki wi' konojel ri winaq cho we uwächulew che rilik we utz o man utz taj ri káka'no. ¹¹ Chanim kinopan na. Qas utz b'a' chab'ana chuk'olik ri k'o awuk' rech man k'o tä jun kámajow ri tojb'al awe. ¹² Jachin taq ri kech'akan na puwi' ri itzel, keinkoj na che raqan ja pa ri nimalaj rachocho ri nu Dios. Man kápe tä k'u ri q'ij ri keb'el na chila'. Kintz'ib'aj k'u na ru b'i' ri nu Dios chkiij, xuquje' ru b'i' ru tinimit ri nu Dios, ri k'ak' Jerusalén ri káqaj na loq' chila' chikaj ruk' ri nu Dios. Xuquje' kintz'ib'aj na ri k'ak' nu b'i' chkiij. ¹³ Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke taq ri qachalal kojonelab', —kácha ri Are'.

Waral káqil wi ri tzij ri xtz'ib'ax b'i chke ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Laodicea

¹⁴ Chatz'ib'aj b'i we tzij ri' xuquje' che ri k'amal ki b'e ri qachalal kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Laodicea: “Ri Jun ri ajchaq'el ri Qas Tzij, ri q'alajisanel ri jikom ranima' chub'ixik ri qas tzij, ri Jun ri xkoj rumal ri Dios chub'anik ronojel ri k'olik, je' kub'ij wa': ¹⁵ Ri in wetam ronojel ri tajin kab'ano, wetam chi man qas tä jorob'inaq ra wanima', xuquje' chi man qas tä miq'inaq. Are ta kwaj in chi qas ta at jorob'inaq o qas ta at miq'inaq. ¹⁶ Rumal k'u rech chi xaq saqli'l ri awanima', man are tä joron, man are tä k'u k'atán, xa katinwupij na loq' pa nu chi'. ¹⁷ Ri at kab'ij chi at q'inom, chi a riqom utzil. Kab'ij chi man k'o tä jas rajwaxik chawe. Man kana' tä k'u pa rawanima' chi sib'alaj k'äx ri a b'antajik. ¡Toq'ob' a wäch! Man k'o tä ri katel wi, at meb'a', at moy, xuquje' at ch'analik. ¹⁸ Rumal ri' katinpixb'aj chi chaloq'o awe ri q'än puaj ri k'o wuk', ri b'anom ch'ajch'oj che pa q'aq' rech qas tzij at q'inom. Xuquje' chaloq'o awe ri saq atz'iaq ri k'o wuk' rech kakojo, je ri' käch'uqtaj ri awij ri ch'analik ri xa káresaj a k'ixb'al. Xuquje' chaloq'o awe ri kunab'al ri k'o wuk' ri kukunaj ri a waq'äch rech katkowinik katka'yik. ¹⁹ Ri in keinyajo xuquje' kink'ájisaj ki wäch konojel ri e loq' chnuwäch. Chatok b'a' il, chak'exa ri awanima', chak'exa k'u ri a chomanik. ²⁰ ¡Chatampe! Ri in tajin kinch'aw chi ri uchija, xaq k'u in tak'al chila'. Jachin ri kuto chi kinch'awik, kująq k'u ri uchija, kinok na ruk' pa ja, kinwi' na junam ruk', ri are' k'ut káwi' na junam wuk' in. ²¹ Jachin taq ri kech'akan na puwi' ri itzel, kinya na chke chi ket'uyi wuk' pa ri je'lalaj nu t'uyulib'al, je' jas ri in xinch'akan puwi' ri itzel, xint'uyi k'u ruk' ri nu Tat pa ri je'lalaj u t'uyulib'al ri Are'. ²² Apachin ri u jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej ri kub'ij ri Loq'alaj Espiritu chke taq ri qachalal kojonelab', —xcha k'u ri Are'.

4

Waral káqil wi ri q'ijilanik ri káb'an chila' chikaj

¹ Aretaq xb'antaj ronojel wa', te' xinwilo k'o jun porta jaqta pa ri kaj, te k'u ri' xinta ri Jun ri xinuch'ab'ej loq nab'e ri je' ta ne u ch'ab'al jun nimalaj tun, xub'ij k'u chwe: Chatpaqal loq je wa', kink'ut k'u na chawäch ri rajwaxik káb'antaj na aretaq e b'antajinaq chi ronojel wa' we ri', —xcha chwe.

² Chanim k'ut xchaptaj ri wanima' rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espiritu. Te' xinwilo k'o jun je'lalaj t'uyulib'al kojom pa ri kaj. K'o k'u Jun t'uyul chila'.

³ Ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al ri' je' u b'antajik jas jun je'lalaj ab'aj re jaspe,* o junam ruk' jun ab'aj re cornalina ri sib'alaj kájuluwik. K'o jun räckiaq'ab' ri sib'alaj kájuluwik chrij ri je'lalaj t'uyulib'al je' jas jun ab'aj re esmeralda. ⁴ Xuquje' chrij ri je'lalaj t'uyulib'al ri' e k'o chi juwinaq kiejeb' je'lalaj taq t'uyulib'al chik ri e t'uyut'oj wi juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. Ri tata'ib' ki kojom saq katz'iaq, k'o jujun corona re q'an puaq chkijolom. ⁵ Che ri nab'e je'lalaj t'uyulib'al kel loq kaypa', wojojem, xuquje' kiäqulja. Chuwäch ri je'lalaj t'uyulib'al e k'o wuqub' chäj ri kenikowik. E are k'u wa' ri wuqub' espíritu rech ri Dios. ⁶ Chuwäch ri je'lalaj t'uyulib'al xuquje' k'o jun mar ri je' ta ne vidrio ri kuya' kaka'y jun chupam.

Pu nik'iajal ronojel, jawije' k'o wi ri je'lalaj t'uyulib'al xuquje' chrij ri t'uyulib'al e k'o kiejeb' ri je' kepe ángeles, ri k'o k'ia ki waq'äch chkiwäch xuquje' chki. ⁷ Ri nab'e chke je' kápe jun koj. Ri ukab' je' kápe jun ama' wakäx. Ri urox junam u ka'yeb'al ruk' jun winaq. Ri ukaj je' kápe jun nimalaj xik ri tajin kárapapik. ⁸ Ri kiejeb' awaj k'o waq'ib' ki xik' chkiujunal, nojinaq k'u ri rij xuquje' ri u xe' ri ki xik' che waq'ächaj. Paq'ij chi chaq'ab' man ketäni tä chub'ixik:

Loq'alaj Dios, loq'alaj Dios, loq'alaj

Dios,

ri Qajaw Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk',

ri k'o ojer, ri k'o kámik,

ri xuquje' kápe na,

—kecha ri'.

⁹ Amaq'el aretaq ri kiejeb' ri je' kepe ángeles kákinimarisaj u q'ij, kákiya u q'ij, kákiya k'u maltioxinik che ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al ri xaq tajin wi k'asal pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik, ¹⁰ are chi' kexuki ri juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' chuwäch ri Jun ri k'o pa ri je'lalaj t'uyulib'al, kákesaj ri ki corona chuwäch ri t'uyulib'al, kákiq'ijilaj k'ut, kákib'ij:

¹¹ Qajaw xuquje' qa Dios,
taqalik chi kánimarisax q'ij la,
chi käyi' q'ij la, chi káb'ix che la
chi k'o nimalaj chuq'ab' la

rumal chi lal b'anowinaq la

ronojel ri k'olik,

xaq k'u rumal ri rayib'al la e k'olik

xuquje' xeb'anik,

—kecha ri e are'.

5

Waral káqil wi ri jun b'otom wuj ri xusol ri Alaj Chij

¹ Te k'u ri' xinwilo chi ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al ruk'am jun b'otom wuj pa ru wikiäq'ab', ri tz'ib'tal rij xuquje' ru pam. Tz'apim wa' ruk' wuqub' t'iqb'al. ² Te' xinwil jun ángel ri sib'alaj k'o u chuq'ab' ri ko xuraq u chi', xub'ij: ¿Jachin ya'tal che chi kuch'ol apan ri t'iqb'al chrij ri b'otom wuj, kusol k'ut? —xcha'.

³ Man k'o tä k'u jun. Man k'o tä pa ri kaj, man k'o tä cho ruwächulew, man k'o tä k'u chuxe' ri ulew pa ri k'olib'al ri e k'o wi ri káminaqib'. Man k'o tä jun ri kákowinik kusol ri b'otom wuj che rilik ri k'o chupam. ⁴ Ri in k'ut sib'alaj xinoq'ik rumal chi man xriqtaj tä jun ri ya'tal che chi kusol ri b'otom wuj, káril ri k'o chupam, kusik'ij k'u u wäch. ⁵ Jun k'u chke ri k'amal taq ki b'e

* 4:3 Konojel ri ab'aj ri keb'ix waral, e are' ab'aj wa' ri paqal kajil.

ri kojonelab' xub'ij chwe: Matoq' chik. Chawilampe' ri Koj rech ru tinimit ri Judá,* jun chke ri rachalaxik ri qa mam David ri nim taqanel ojer. Ri Are' ch'akaninaq puwi' ronojel, rumal k'u ri ya'tal che chi kuch'ol apan ri wuqub' t'iqb'al chrij ri b'otom wuj, kusol k'u na wa', —xcha chwe.

⁶ Te k'u ri' xinwil jun Alaj Chij pu nik'iajal ronojel, jawije' k'o wi ri je'lalaj t'uyulib'al, chkixol ri kiejeb' ri je' kepe ángeles, xuquje' chkixol ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. Ri Alaj Chij ri' Are chakalik, pune k'o etal chrij chi xkámisaxik, xyi' che sipanik cho ri Dios. K'o wuqub' ru k'a', xuquje' k'o wuqub' u waq'äch. Are k'u wa' ri wuqub' espíritus rech ri Dios ri e taqom b'i cho ronojel ruwächulew. ⁷ Ri Alaj Chij k'ut, xqeb' ruk' ri Jun chik ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al ri ruk'am ri b'otom wuj pa ru wikiäq'ab'. Xuk'am k'u ri b'otom wuj pu q'ab'. ⁸ Aretaq xuk'am ri b'otom wuj, ri kiejeb' ri je' kepe ángeles xuquje' ri juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' xexuki chuwäch ri Alaj Chij. Konojel k'o ki q'ojom, arpa u b'i, xuquje' kuk'am jujun laq re q'an puaq nojinaq che incienso. Ri incienso are ri oración ri kaka'n ri winaq ri e rech ri Dios. ⁹ Xkib'ixoj k'u we k'ak' b'ix ri':

Che la ya'tal wi ru k'amik ri b'otom wuj,
 kech'ol k'u la ri t'iqb'al chrij
 rumal chi xkámisax la,
 xyi' k'u la che sipanik cho ri Dios.
 Xujloq' la ruk' ri kik'el la
 chkixol konojel ki wäch winaq
 cho ronojel ruwächulew
 rech uj rech chi ri Dios,
 chkixol winaq ri jalajoj keka'yik,
 ri jalajoj kech'awik,
 chkixol k'u winaq
 ri jalajoj taq ki tinimit.

¹⁰ Xujkoj la che nimaq taq taqanelab',
 che sacerdotes chupatänixik ri qa Dios.
 Kujtaqan k'u na puwi' ruwächulew.

¹¹ Te ri' xinka'yik, xinta k'u ri ki ch'ab'al k'ialaj taq ángeles ri ki sutim rij ri je'lalaj t'uyulib'al, ki sutim kij ri je' kepe ángeles, xuquje' ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. Sib'alaj e k'ia ri ángeles k'olik chi man keajilitaj taj. ¹² Ko xech'awik, xkib'ij:

Ri Alaj Chij ri xkámisaxik
 ri xyi' che sipanik cho ri Dios
 taqalik káb'ix che chi k'o
 u taqanik puwi' ronojel
 xuquje' chi k'o nimalaj u q'inomal,
 chi k'o nimalaj u no'j,
 xuquje' chi k'o nimalaj u chuq'ab'.
 Taqal k'ut chi nim kil wi,
 käyi' u q'ij, xuquje' käq'ijilaxik.

¹³ Te k'u ri' xinto xech'aw konojel ri e b'anom rumal ri Dios, ri e k'o pa ri kaj, ri e k'o cho ruwächulew, ri e k'o chuxe' ri ulew pa ri k'olib'al ri e k'o wi ri káminaqib', ri e k'o pa ri mar, konojel k'u ri e k'o pa ri kajulew, xkib'ij k'ut: Che ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al
 xuquje' che ri Alaj Chij,
 chke ri e Are' taqal wi

* 5:5 "Ri Koj rech ru tinimit ri Judá" are jun chke ru b'i' ri Cristo, o ri Mesías ri xyi' che ojer.

chi känimarisax ki q'ij,
nim keil wi, käyi' ki q'ij,
taqal k'ut käb'ixik chi k'o nimalaj
ki chuq'ab' puwi' ronojel
amaq'el pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na,
—xecha'.

¹⁴ Are k'u ri kiejeb' ri je' kepe ángeles xkib'ij: ¡je' ta chel wi! —xecha ri'.

Ri juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' xexuki'k, xkiq'ijilaj ri Jun ri man k'o tá u kámik pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.

6

Waral káqil wi chi ri Alaj Chij kuchap ki ch'olik ri wuqub' t'iqb'al

¹ Te k'u ri' xinwil ri Alaj Chij xuch'ol apan ri nab'e chke ri wuqub' t'iqb'al. Xinta k'ut xch'aw jun chke ri kiejeb' ri je' kepe ángeles. Ru ch'ab'al junam ruk' jun kiäqulja, xub'ij k'ut: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

² Xinka'yik, xinwil k'u jun kiej saq rij, ri jun ri kiejeninaq chrij ruk'am jun k'iaqb'al ch'ab' pu q'ab'. Te k'u ri' xyi' jun u corona. Xel k'u b'i chuch'akik ronojel, xutaqej k'u ch'akanik.

³ Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri ukab' t'iqb'al, xinto xch'aw ri ukab' chke ri je' kepe ángeles, xub'ij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

⁴ Xel loq jun kiej chik, kiäq rij. Are k'u ri jun ri kiejeninaq chrij xyi' taqanik pu q'ab' che resaxik ri utzil chkixol ri winaq cho ruwächulew, rech kákikámisala kib'. Xyi' k'u jun nimalaj machete che.

⁵ Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri urox t'iqb'al, xinto xch'aw ri urox chke ri je' kepe ángeles, xub'ij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

Xinka'yik, xinwil k'u jun kiej q'eq rij, ri jun ri kiejeninaq chrij ruk'am jun pajb'al pu q'ab'. ⁶ Te k'u ri' xinto k'o jun ri xch'aw loq chkixol ri kiejeb' ri je' kepe ángeles, xub'ij: Xa rajil kieb' libra triko, xa rajil waqib' libra cebada, ri puaj ri kuch'ak jun ajchak che ri jun q'ij. Xaq b'a' mab'an k'äx che ri aceite o ri viño, —xcha'.

⁷ Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri ukaj t'iqb'al, xinto xch'aw ri ukaj chke ri je' kepe ángeles, xub'ij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

⁸ Xinka'yik, te' xinwil jun kiej q'an rij, ri jun ri kiejeninaq chrij, “Kámikal” u b'i, ternetal k'u rumal jun ri kuk'exwächij ri ki k'olib'al ri káminaqib' (ri käb'ix “Hades” che). Te k'u ri' xyi' taqanik pu q'ab' puwi' ri ukaj u tz'aqatil ruwächulew rech keukámisaj ri winaq ruk' ch'oj, ruk' wi'jal, ruk' yab'il, xuquje' kuk' k'anajal taq awaj aj pa taq juyub'.

⁹ Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri uro' t'iqb'al, xinwil ri kanima' ri kojonelab' ri xekámisax rumal ri tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, e k'olotal k'u chuxe' ri ta'b'al toq'ob'. ¹⁰ Ri e are' ko xech'awik, xkib'ij: Qajaw, loq'alaj qa Dios ri jikom anima' la, ¿jampa' káq'at la tzij pa ki wi' ri winaq ajuwächulew ri xujkíkámisaj, káya k'u la rajil u k'exel ri qa kámikal chke? —xecha'.

¹¹ Te k'u ri' xyi' jujun saq ki q'u' chkiujunal, xb'ix chke chi keuxlan chi na kieb' oxib' q'ij k'a kátz'aqat na ri kajilb'alil ri kachalal ri kekámisax na rumal ru patánixik ri Cristo, junam jas ri e are'.

¹² Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri uwaq t'iqb'al, xinka'yik, te' xinwilo xub'an jun nimalaj käb'raqañ. Ri q'ij k'ut xub'an q'eq ru wäch je' jas jun q'eq atz'iaq, ri ik' xub'an kiäq ru wäch je' ta ne kik'. ¹³ Ri ch'imil cho ri kaj xetzaq loq puwi' ri ulew, jas kub'an ri u che'al higos ketzqaq loq ri rax taq u wäch aretaq káslab'isax rumal jun nimalaj kiäqiq'. ¹⁴ Ri kaj xsach u wäch jas kub'an jun wuj aretaq kuk'ol rib', konojel k'u taq ri juyub', xuquje' konojel ri

ch'aqataq taq ulew ri e k'o pa ri mar xk'extaj taq ri ki k'olib'al. ¹⁵ Ri nimaq taq taqanelab' cho ruwächulew, xuquje' ri nimaq ki b'anik, ri q'inomab', ri ki nimaqil soldados, ri winaq ri k'o nimalaj keqle'n, ri winaq patäninelab' xuquje' ri winaq ri man e k'o tä pu q'ab' jun patrón, konojel xkik'u' kib' pa taq ri pek, xol taq ri nimaq taq ab'aj ri e k'o pa taq ri juyub'. ¹⁶ Xkib'ij k'u chke taq ri juyub' xuquje' chke ri nimaq taq ab'aj: Chixtzaq loq chqij, chujik'u' chuwäch ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al, xuquje' chuwäch ri nimalaj k'äjisab'al qa wäch ri käpe rumal ri Alaj Chij, —xecha'.

¹⁷ Xopan k'u ri nimalaj q'ij rech käk'äjisax qa wäch. ¿Jachin ta k'u lo käkowinik kuch'ijo? —xecha'.

7

Käkoj ketal chukrusil ri ki palaj ri jun ciento ruk' kawinaq kiejeb' mil winaq aj Israel'

¹ Aretaq xb'antaj wa', te' xinwil kiejeb' ángeles ri e tak'atoj pa ri kiejeb' u tza'm ruwächulew, ri ki q'atem ri kiejeb' kiäqiq' rech man k'o tä chi kiäqiq' kub'an puwi' ri ulew o puwi' ri mar o pa ki wi' taq ri che'. ² Xuquje' xinwil jun ángel chik ri petinaq chrelb'al q'ij, ruk'am ri t'iqb'al ri yo'm che rumal ri k'aslik Dios. We ángel ri' ko xch'aw apan chke ri kiejeb' ángeles ri yo'm taqanik pa ki q'ab' chub'anik k'äx che ri ulew xuquje' che ri mar. Xub'ij chke: ³ Mib'an na k'äx che ri ulew, mib'an k'äx che ri mar, mib'an k'u k'äx chke taq ri che' k'ä kákojtaj na ketal ri patänil taq re ri qa Dios ruk' jun t'iqb'al chukrusil ri ki palaj, —xcha chke.

⁴ Xinta k'ut jampa' ri xkoj ketal: E jun ciento ruk' kawinaq kiejeb' mil ri xecha' chkixol konojel taq ri tinimit re Israel. ⁵ E kab'lajuj mil xkoj ketal chke ri aj Judá, e kab'lajuj mil chke ri aj Rubén, e kab'lajuj mil chke ri aj Gad. ⁶ E kab'lajuj mil chke ri aj Aser, e kab'lajuj mil chke ri aj Neftalí, e kab'lajuj mil chke ri aj Manasés. ⁷ E kab'lajuj mil chke ri aj Simeón, e kab'lajuj mil chke ri aj Leví, e kab'lajuj mil chke ri aj Isacar. ⁸ E kab'lajuj mil chke ri aj Zabulón, e kab'lajuj mil chke ri aj José, e kab'lajuj mil k'ut chke ri aj Benjamín.

Waral káqil wi ri jumulaj winaq ri ki kojom saq taq ki q'u'

⁹ Aretaq xb'antaj wa', xinka'yik, te' xeinwilo k'ialaj winaq ki kojom saq taq ki q'u' e tak'al cho ri je'lalaj t'uyulib'al chuwäch ri Alaj Chij, kuk'am k'u jujun u xaq tut pa ki q'ab'. Sib'alaj e k'ia chi man k'o tä jun kákowin che kajilaxik, winaq ri jalajoj kech'awik, ri jalajoj keka'yik, ri jalajoj taq ki tinimit, konojel ki wäch winaq ri e petinaq cho ronojel ruwächulew. ¹⁰ Konojel ko kech'awik, kárib'ij:

Ruk' ri qa Dios ri t'uyul
pa ri je'lalaj u t'uyulib'al,
xuquje' ruk' ri Alaj Chij
qa riqom wi ri to'b'al qib',

—kecha'. ¹¹ Konojel k'u ri ángeles e tak'atoj ki sutim rij ri je'lalaj t'uyulib'al, ki sutim kij ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' xuquje' ri kiejeb' ri je' kepe ángeles. Xkimej kib' cho ri je'lalaj t'uyulib'al, xkiq'ijilaj k'u ri Dios. ¹² Je' xkib'ij wa':

¡Amén! Ri qa Dios taqal che chi
känimarisax u q'ij, käyi' u q'ij,
käyi' ri maltioxinik che,
nim k'u kil wi.

Ru noj', ru taqanik puwi' ronojel,
ri nimalaj u chuq'ab',

man k'o tä u k'isik ronojel wa'
 amaq'el pa taq ri q'ij ri junab'
 ri kepetik. Amén,
 —xecha'.

¹³ Te k'u ri' jun chke ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab' xch'awik, xuta' chwe: ¿Jachin taq wa' we winaq ri' ri ki kojom saq taq ki q'u'? ¿Jawije' kepe wi? —xcha chwe.

¹⁴ Ri in xinb'ij che: Tat, lal etam la, —xinha che.

Ri are' k'ut xub'ij chwe: Wa' we winaq ri' e are wa' ri xeok'ow pa ri nimalaj k'äxk'ol, ki ch'ajom k'u ri ki q'u', ka'nom saqloloj che pa ru kik'el ri Alaj Chij.

¹⁵ Rumal ri' e k'o chuwäch ri je'lalaj u t'uyulib'al ri Dios, kepatänin k'u che ri Are' paq'ij chi chaq'ab' pa ri nimalaj rachoch Dios. Ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulib'al käk'oji na kuk' che ki to'ik. ¹⁶ Man käpe tä chi na ri q'ij ri käkiriq' ri numik, o ri chaq'ij chi', man kek'at tä rumal ri q'ij, man käkina' tä chi nimalaj q'aaq'. ¹⁷ Je ri', rumal chi kechajix na rumal ri Alaj Chij ri k'o pu nik'iajal ri je'lalaj t'uyulib'al, kuk'am k'u na ki b'e chi' u k'iyib'al taq ja' ri kel wi loq joron ri kuya k'aslemal jas ri kub'an jun ajuuq' chke ri u chij. Ri Dios kusu' k'u na ronojel ri u wa'l ki wäch.

8

Waral käqil wi ri käch'ol apan ri uwuq t'iqb'al, xuquje' käqil ri porob'al incienso re q'än puaq

¹ Aretaq ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri uwuq t'iqb'al chrij ri wuj ri b'otom, kraj nik'iaj hora ri' man k'o tä jas xtataj pa ri kaj. ² Te ri' xeinwil ri wuqub' ángeles ri e tak'al chuwäch ri Dios, xyi' k'u wuqub' tun chke. ³ Xpe k'u jun ángel chik ri u tzayem jun porob'al incienso re q'än puaq, xtak' k'u chuwäch ri ta'b'al toq'ob'. Xyi' k'ia incienso che rech kujach wa' cho ri Dios junam kuk' taq ri oración ri kaka'n ri winaq ri e rech ri Dios puwi' ri ta'b'al toq'ob' re q'än puaq ri k'o chuwäch ri je'lalaj t'uyulib'al. ⁴ Xpaqi k'u ru sib'el ri incienso chuwäch ri Dios ri xel b'i pu q'ab' ri ángel junam kuk' taq ri oración ri kaka'n ri winaq ri e rech ri Dios. ⁵ Te k'u ri' xpe ri ángel, xuk'am ri porob'al incienso, xunojisaj k'u wa' che rachaq q'aaq' ri k'o puwi' ri ta'b'al toq'ob', xuk'iaq k'ut puwi' ruwächulew. Xub'an k'u kiäqulja, nimalaj wojojem xtatajik, xub'an kaypa', xuquje' xub'an jun nimalaj käb'raqan.

Keoq'isax ri wuqub' tun

⁶ Te k'u ri' ri wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' tun xka'n u b'anik kib' che roq'isaxik ri ki tun.

⁷ Aretaq ri nab'e ángel xroq'isaj ru tun, k'o saqb'äch xuquje' q'aaq' yujtal ruk' kik' ri xek'iaq puwi' ruwächulew. Ri urox u ch'aqapil ruwächulew xk'atik junam ruk' ri urox mulaj chke taq ri che'. Xuquje' ri urox mulaj che ri räx q'ayes ri e k'o chuwäch xek'atik.

⁸ Aretaq ri ukab' ángel xroq'isaj ru tun, jun jasach ri je' u b'anik jun juyub' ri känikowik xk'iaq b'i pa ri mar. Ri urox u tz'aqatil ri mar k'ut xub'an kik'. ⁹ Ri urox mulaj chke ri chikop ri e k'o pa ri mar xekämik, ri urox mulaj k'ut chke ri barcos xeyojyob'ik.

¹⁰ Aretaq ri urox ángel xroq'isaj ru tun, jun nimalaj ch'imil ri känikowik jas jun nimalaj chäj xqaj loq chikaj puwi' ri urox mulaj chke taq ri nima', xuquje' ru k'iyib'al taq ja'. ¹¹ Ri ch'imil Ajenjo u b'i'. * Ri urox mulaj chke taq ri ja' xka'n k'a. E k'ia k'u chke ri winaq xekäm rumal ri joron rumal chi sib'alaj k'a chik.

* 8:11 Ri tzij "Ajenjo" kel kub'ij "k'a".

¹² Aretaq ri ukaj ángel xroq'isaj ru tun, xub'an k'äx ri urox u tz'aqatil ri q'ij. Xuquje' ri ik' xub'an k'äx ri urox u tz'aqatil. Ri urox u tz'aqatil ri ch'imil xuquje' xub'an k'äx. Je ri' chi ri urox u tz'aqatil chke wa' man xejuluw tä chik. Man xka'y tä ri q'ij, ri ik', ri ch'imil che ri urox u tz'aqatil ri jun q'ij ruk' ri jun aq'ab'.

¹³ Te' xinwil jun ángel kárapap pu nik'iajal ri kaj, xuquje' xinto chi ko käch'awik, kub'ij: ¡Ay, ay, ay! ¡Toq'ob' ki wäch ri winaq ri e k'o cho ruwächulew rumal ri kákiriq na aretaq ri oxib' ángeles chik kákoq'isaj ri ki tun! —xcha'.

9

¹ Ri uro' ángel xroq'isaj ru tun, xinwil k'u jun ch'imil ri tzaqinaq loq chikaj, gajinaq k'u puwi' ruwächulew. Xyi' k'u ri lawe che ri ch'imil ri', ri lawe ri jaqb'al re ri u chi' ri nimalaj jul ri sib'alaj naj u pam. ² Xpe ri ch'imil, xujaq ri u chi' ri nimalaj jul, xel k'u loq sib' chupam je' jas ru sib'el jun nimalaj hornó. Ri sib' ri', ri xel loq pa ri nimalaj jul, xub'an q'equm che ronojel. Man q'alaj tä chi ri q'ij. ³ Chupam ri sib' xeb'el loq sak' ri xejab'un cho ronojel ruwächulew. Ri sak' ri' xyi' k'u kuinem junam jas ri ki kuinem ri ixterix ri e k'o cho ruwächulew. ⁴ Xb'ix k'u chke chi mäka'n k'äx chke ri q'ayes ri k'o cho ruwächulew, chi mäka'n k'äx che jun räx tiko'n, chi mäka'n k'äx che taq ri che', xane xaq xuwi káka'n k'äx chke taq ri winaq ri man kojom tä t'iqb'al chke rumal ri Dios che ketal chukrusil ri ki palaj. ⁵ Xb'ix k'u chke chi man kekikámisaj tä ri winaq, xane xaq xuwi kákiya q'axom chke job' ik'. Ri q'axom ri kákiya are junam ruk' ri q'axom ri kuna' jun winaq aretaq kátia' rumal jun ixterix. ⁶ Pa taq ri q'ij ri' ri winaq qas kákitzujuk na ri kámikal, man kákiriq tä k'ut. Pune sib'alaj kákaj kekámik, ri kámikal xa kel chkiwäch.

⁷ Ri sak' je' kepe kiej ri b'enam ke pa ch'oj. K'o jun jasach pa ki jolom chkiujunal ri je' jas jun corona re q'an puaq. Ri ki palaj k'ut je' kápe u palaj winaq. ⁸ Ri ki wi' je' kápe u wi' ixoq. Ri ki ware k'ut je' kápe u ware koj. ⁹ Ch'uqutal ri u wo ki k'ux ruk' to'b'al ib' ri je' ta ne ch'ich'. Ru jininem ri ki xik' je' jas ri ki jininem k'ia carruaje ri e chararem kumal kiej b'enam ke pa ch'oj. ¹⁰ Ri ki je' junam ruk' ri ki je' ri ixterix, ri k'o u wi' t'ist'ik. Yo'm ki chuq'ab' chupam ri ki je' chub'anik k'äx chke ri winaq job' ik'. ¹¹ Ri sak' ri' k'o k'u jun ri kátaqan pa ki wi', are ri ángel ri kátaqan pa ri nimalaj jul. Ri u b'i' pa hebreo are Abadón, pa griego are Apolión. We b'i'aj ri' kel kub'ij "Sachal Wächaj".

¹² Xok'ow ri nab'e nimalaj k'äxk'ol. Kraj chi k'u na kieb' chik.

¹³ Ri uwaq ángel xroq'isaj ru tun, xinta k'u jun ri xch'aw loq chkixol ri kiejeb' ru k'a' ri ta'b'al toq'ob' re q'an puaq ri k'o chuwäch ri Dios. ¹⁴ Xub'ij k'u che ri uwaq ángel ri ruk'am ri tun: Cheakira ri kiejeb' ángeles ri e yututal chuchi' ri nimalaj nima' Eufrates, —xcha'.

¹⁵ Xekirtaj k'u ri kiejeb' ángeles, ri xaq keye'm jampa' kuriq ri hora, ri q'ij, ri ik', ri junab' rech kekikámisaj ri urox mulaj chke ri winaq cho ruwächulew. ¹⁶ Xinta ri kajilab'al ri ki soldados ri e kiejeninaq chkiq kiej, e are k'u kieb' ciento millones.

¹⁷ Are je' kilik wa' ri kiej xeinwilo ri xuk'ut ri Dios chnuwäch. Ri e kiejeninaq chkiq ki kojom to'b'al uwo ki k'ux re ch'ich' ri kiäq, räx, q'an káka'yik. Ri ki jolom ri kiej are je' jas ri ki jolom ri koj. Kel k'u loq q'aq', sib', xuquje' azufre pa ki chi'. ¹⁸ Xekámisax ri urox mulaj chke ri winaq cho ruwächulew rumal we oxib' nimaq taq k'äxk'ol ri'. Are ri q'aq', ri sib', ri azufre ri xel loq pa ki chi' ri kiej. ¹⁹ Je ri' rumal chi ri ki kuinem ri kiej ri' pa ki chi'

k'o wi xuquje' chupam ri ki je'. Ri ki je' k'ut, je' kepe kumätz ri k'o ki jolom, ruk' k'u wa' kâka'n k'âx chke ri winaq.

²⁰ Are k'u ri nik'iaj winaq chik ri man xekâm tä rumal ri nimaq taq k'âx'ol ri', man xkiya tä kan u b'anik ri etzelal ri kâka'no. Man xkiya tä k'u kan ki q'ijilaxik ri itzel taq espíritus, o ri tióx re q'ân puaq, re saq puaq, re ri ch'ich' bronze, re ab'aj, o re che' ri man keka'y taj, ri man kâkita taj, ri man kekowin taj keb'inik. ²¹ Man xkiya tä k'u kan u b'anik ri kâmisaniq, ri itzinik, xuquje' ri elaq'. Man xkiya tä k'u kan u b'anik ke jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab'.

10

Waral kâqil wi ri ángel ri ruk'am jun alaj b'otom wuj

¹ Te k'u ri' xinwil jun ángel chik ri sib'alaj k'o u chuq'ab' ri xqaj loq chikaj, ri je' ta ne kojom jun sutz' che ratz'iaq, k'o k'u jun räxkiäq'ab' puwi' ru jolom. Ru palaj kâjuluwuk junam ruk' ri q'ij, ri raqan k'ut kenikowik je' jas ri q'aq'.

² Ruk'am pu q'ab' jun alaj b'otom wuj ri soltajinaq. Xuya ri raqan re u wikiäq'ab' puwi' ri mar, are k'u ri u mox xuya puwi' ri ulew. ³ Te ri' ri ángel ko xch'awik jas ri kub'an jun koj aretaq kuraq u chi'. Aretaq ko xch'aw ri ángel xetataj wuqub' kiäqulja ri sib'alaj xetililik. ⁴ Te k'u ri' aretaq xtataj ri wuqub' kiäqulja, xa jub'iq' man xintz'ib'anik. Xinta k'u jun ri xch'aw loq chikaj, xub'ij chwe: Matz'ib'aj ri xkib'ij ri wuqub' kiäqulja, man ya'tal tä k'u retamaxik wa', —xcha chwe.

⁵ Te ri' ri ángel ri xinwilo ri tak'al puwi' ri mar xuquje' puwi' ri ulew xuyak ru wikiäq'ab' chikaj. ⁶ Te k'u ri' xub'an jurar pa ru b'i' ri Jun ri man kâkâm taj, ri xb'anow ri kaj, ri ulew, ri mar, xuquje' ronojel ri k'o chkipam, xub'ij k'ut: Ya xopan ri k'isb'al q'ij, man kâb'eytaj tä k'u na, —kâcha'. ⁷ Aretaq kopan ri q'ij ri kâroq'isaj ru tun ri uwuq ángel, b'antajinaq chi ri' rumal ri Dios jas ru chomam u b'anik ri man etamtal taj, je' jas ri xub'ij chke ri patânil taq re, ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab', —xcha ri'.

⁸ Ri jun ri xch'aw loq chikaj xch'aw chi na jumul wuk', xub'ij chwe: Jat, jak'ama ri alaj b'otom wuj ri soltajinaq, ri k'o pu q'ab' ri ángel ri tak'al puwi' ri mar xuquje' puwi' ri ulew, —xcha chwe.

⁹ Xine' ruk' ri ángel, xinta' k'u che chi kuya ri alaj b'otom wuj chwe. Ri are' k'ut xub'ij chwe: Chak'ama, chatija k'ut. Sib'alaj ki' kub'an na pa ra chi' je' jas ri u wa'l che'. Aretaq k'ut kâqaj b'i' chapam sib'alaj k'a chik kub'ano, —xcha chwe.

¹⁰ Xink'am k'u ri alaj b'otom wuj pu q'ab' ri ángel, te k'u ri' xintijo. Aretaq xintijo, sib'alaj ki' xub'an pa nu chi' je' jas ri u wa'l che', aretaq k'ut nu b'iq'om chi b'ik sib'alaj k'a xub'an chnupam. ¹¹ Te ri' xb'ix chwe: Rajwaxik kab'ij chi na jumul ri kub'ij ri Dios chkiq ri k'ialaj taq tinimit, chkiq k'ia ki wâch winaq, chkiq k'ia winaq ri jalajoj kech'awik, xuquje' chkiq k'ia nimaq taq taqanelab', —xcha chwe.

11

Waral kâqil wi ri kieb' q'alajisanelab' ri kekâmisax na

¹ Te ri' xyl' jun aj chwe ri junam ruk' jun etâb'al, xb'ix k'u chwe: Chat-walijoq, chawetaj k'u ri retab'alil ri nimalaj rachoch Dios, ri ta'b'al toq'ob', xuquje' chawajilaj janipa' ri keq'ijilan chila'. ² Mawetaj k'u ri uwoja ri k'o chriq ri nimalaj rachoch Dios, rumal chi yo'm wa' chke ri winaq re nik'iaj tinimit chik. Ri e are' k'ut kâkixaq'lej na ri loq'alaj tinimit kawinaq kieb' ik'.

³ Ri in k'ut keintaq na b'i ri kieb' nu q'alajisanelab' ri käkitzijoj na ri nu Tzij. Mil kieb' ciento ruk' oxk'al q'ij käkitzijoj na ri nu Tzij, ki kojom k'u atz'iaq re b'is.

⁴ We kieb' q'alajisanelab' ri' e are' ri kieb' che' re olivos, ri kieb' u tak'alib'al kantela ri e yo'm chuwäch ri Rajaw ruwächulew. ⁵ We k'o jun kraj kub'an k'äx chke, ri e are' kâkesaj loq q'aq' pa ki chi' ri kusach ki wäch ri ki k'ulel. Je ri' kâkämisax na apachin ri kraj kub'an k'äx chke. ⁶ We q'alajisanelab' ri' k'o taqanik pa ki q'ab' chutz'apixik ri kaj, rech man kâqaj tä jäb' aretaq tajin käkitzijoj ru Tzij ri Dios. Xuquje' kekowin chub'anik kik' che taq ri ja', xuquje' chub'anik k'äx che ruwächulew ruk' ronojel u wäch k'äxk'ol janipa' mul ri kâkaj. ⁷ Aretaq k'ut keto'taj chutzijoxik ru Tzij ri Dios, ri xib'ib'alalaj awaj ri kel loq pa ri nimalaj jul ri sib'alaj naj u pam käch'ojin na kuk', keuch'ak k'u na, keukämisaj na. ⁸ Ri ki cuerpo kâliyi na kan pa taq ri b'e xol taq ri ja rech ri nimalaj tinimit ri xrip wi ri Qajaw Jesús, xkämisaxik. Kâb'ix Sodoma xuquje' Egipto che taq we tinimit ri' rumal ri quetzalal ri winaq. ⁹ Oxib' q'ij k'ut ruk' nik'iaj kilitaj na ri ki cuerpos kumal winaq ri jalajoj taq ki tinimit, winaq ri jalajoj keka'yik, winaq ri jalajoj kech'awik, konojel k'u ki wäch winaq cho ronojel ruwächulew. Man kâyi' tä k'u na chi kemuq ri ki cuerpo. ¹⁰ Ri winaq cho ruwächulew kekikot na rumal ri ki kâmikal. Kâka'n k'u na nimaq'ij, xuquje' kâkitaqala na b'i sipanik chb'il taq kib'. Je ri', rumal chi ri winaq xkina' nimalaj k'äx rumal ri ki tzij we kieb' q'alajisanelab' ri' ri e taqom loq rumal ri Dios. ¹¹ Aretaq k'ut ok'owinaq chi ri oxib' q'ij ruk' nik'iaj, ri Dios xeuk'astajisaj chi na, xewalij chi k'u na jumul. Konojel k'u ri winaq ri xelowik sib'alaj xkixej na kib'. ¹² Te k'u ri' ri kieb' q'alajisanelab' xkita Jun ri ko xch'aw loq chikaj ri xub'ij chke: Chixpaqal loq je wa', —xcha'.

Ri e are' k'ut xepaqi chikaj pa jun sutz'. Xeilitaj k'u kumal ri ki k'ulel. ¹³ Che we chanim ri' xub'an jun nimalaj kâb'raqan. Are k'u ri ulajujil ri ja re ri tinimit xewulijik, wuqub' mil winaq k'ut xekäm rumal ri nimalaj kâb'raqan. Ri winaq ri xek'asi kanoq sib'alaj xkixej kib', xkinimarisaj k'u u q'ij ri Dios ri k'o chila' chikaj.

¹⁴ Xok'ow ri ukab' nimalaj k'äxk'ol, chanim k'ut kâpe na ri urox.

Koq'isax ri uwuq tun

¹⁵ Ri uwuq ängel xroq'isaj ru tun, xetataj k'ut chi e k'o ri sib'alaj ko xech'aw loq chikaj ri xkib'ij:

Ronojel taqanik ri k'o pa ki q'ab'
ri nimaq taq taqanelab' ajuwächulew
k'o chik pu q'ab' ri Qajaw Dios

xuquje' pu q'ab' ri u Cristo.*
Ri Are' k'ut kâtaqan na amaq'el pa taq
ri q'ij ri junab' ri kepetik,

—xecha'. ¹⁶ Ri juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' ri e t'uyul pa taq ri je'lalaj ki t'uyulib'al cho ri Dios xkimej kib' chuwäch ri Are', xkiq'ijilaj k'ut.

¹⁷ Xkib'ij:

Kujmaltioxin che la, Qajaw Dios,
lal ri' ri Dios ri k'o ronojel
u wäch chuq'ab' ruk',
lal ri' ri k'o la ojer, ri k'o la
kâmik, ri xuquje' kâpe na la.
Je ri', rumal chi kojom la ri nimalaj

* **11:15** Ri tzij "Cristo" kel kub'ij chi ri Jesús are ri Mesías, ri To'l Qe, ri qas kâtaqan pa qa wi'.

chuq'ab' la,
k'utum k'u la kāmik chi k'o taqanik
pa q'ab' la.

¹⁸ Konojel ki wäch winaq
cho ronojel ruwächulew
yaktajinaq koyowal.
Xopan k'u ri q'ij ri kāk'ājisaj la
ki wäch,

xuquje' xopan ri q'ij ri kâq'at la
tzij pa ki wi' ri kāmīnaqib'.
Kāya k'u la ri tojb'al ke
ri kepatānin che la,
ri q'alajīsal taq re ri Loq' Pixab' la,
xuquje' ri winaq ri ki jachom kib'
pa q'ab' la, xuquje' ri nim kākil wi
ri b'i' la, chi nimaq chi ch'utiq.

Xuquje' xopan ri q'ij ri kāsach la
ki wäch ri kesachow ki wäch
ri winaq re ruwächulew,
—xecha ri'.

¹⁹ Te k'u ri' xjaqtaq ri nimalaj rachoch Dios ri k'o pa ri kaj, xq'alajin k'u loq
ri kaxa ri k'o pa ri rachoch Dios ri k'olotal wi ru Trato[†] ri Are'. Xub'an kaypa',
xtataj nimalaj wojojem, xub'an kiäqulja. Xub'an k'u jun nimalaj kâb'raqan,
xuquje' xqaj nimalaj saqb'äch.

12

Waral kâqil wi ri ixoq ruk' ri nimalaj itzel kumätz

¹ Te ri' xilitaj jun nimalaj etal cho ri kaj. K'o jun ixoq ri ch'uqтал rumal ri
q'ij je' ta ne ri u kojom che ratz'iaq. K'o ri ik' chuxe' ri raqan, kojom k'u jun
corona chujolom ri e k'o kab'lajuj ch'imil chrij. ² Ri ixoq ri', are yawab' winaq
chik, kuraq k'u u chi' rumal ri q'axom. Ruk' taq k'ax k'ut tajin kārīl u wäch ri
ral. ³ Te ri' xilitaj jun kajmab'al etal chik cho ri kaj. Are jun nimalaj itzel
kumätz kiäq rij, wuqub' u jolom, lajuj ru k'a' k'olik. K'o k'u jujun corona pa ki
wi' ri jujun u jolom. ⁴ Ruk' ru je' xeujik' loq ri urox mulaj chke ri ch'imil cho ri
kaj, xeuk'iaq k'u cho ri uwächulew. Ri nimalaj itzel kumätz ri' xtak'i chuwäch
ri ixoq ri tajin kārīl u wäch ri ral rech kutij ri ral ri ixoq xuwi ta ne kilitaj u
wäch. ⁵ Xril k'u u wäch jun ral ala ri ixoq, ri kâtaqan na pa ki wi' konojel ki
wäch winaq cho ruwächulew ruk' jun vara re ch'ich'.* Xesax k'u b'i ri ral ri
ixoq, xk'am b'i ruk' ri Dios, rech kät'uyi pa ri je'lalaj u t'uuylib'al. ⁶ Are k'u
ri ixoq xanimaj b'ik, xe' k'u pa ri juyub' ri kätz'inowik jawije' ri b'anom wi u
b'anik jun k'olib'al che rumal ri Dios. Jela' k'ut kätzuq wi na mil kieb' cientos
ruk' oxk'al q'ij.

⁷ Te k'u ri' xb'an jun nimalaj ch'oj pa ri kaj. Ri arcángel Miguel e rachi'l
ri ángeles rech ri are' xech'ojin ruk' ri nimalaj itzel kumätz. Xch'ojin k'u ri
nimalaj itzel kumätz e rachi'l ri ángeles rech ri are'. ⁸ Man xekowin tä k'ut
xech'akan pa ri ch'oj, man xyi' tä k'u chke chi kek'oji chi pa ri kaj. ⁹ Xesax k'u
loq ri nimalaj itzel kumätz, ri ojer kumätz ri kâb'ix Itzel xuquje' Satanás che
ru b'i'. Are k'u wa' ri keusub' ri winaq cho ronojel ruwächulew. Ri are' junam
kuk' ri ángeles rech ri are' xek'iaq loq cho ruwächulew.

[†] 11:19 Ri "Trato" ri kâb'ix waral, are wa' ri "ojer Trato" ri xub'an ri Dios kuk' ri winaq aj Israel.

* 12:5 Kukoj na ru vara je' jas ri kub'an jun ajuuq' kuk' taq ru chij.

¹⁰ Te k'u ri xinta jun ri ko xch'aw loq chikaj ri xub'ij: Xopan ri q'ij ri kăqariq ru tob'anik ri Dios, ketamax k'u na chi ri qa Dios k'o nimalaj u chuq'ab', chi Are' kătaqan na pa qa wi'. Kăyi' k'u na taqanik pu q'ab' ri u Cristo. Je ri', rumal chi esam b'i ri jun ri kuyak tzij chkiy ri qachalal. Xuyak k'u tzij chkiy chuwach ri qa Dios chi paq'ij chi chaq'ab'. ¹¹ Ri qachalal e ch'akaninaq puwi' rumal ru kik'el ri Alaj Chij, xuquje' rumal ru Loq' Pixab' ri Dios ri xkitzijoj. Man xkixej tã k'u kib' chuya'ik ri ki k'aslemal, xane xkijach kib' cho ri kămikal. ¹² Chixkikot b'a' iwonojel ix, ri ix k'o pa taq ri kaj. Toq'ob' k'u i wăch ix, ri ix k'o cho ruwăchulew xuquje' ri ix k'o pa ri mar, rumal chi ri Itzel qajinaq b'i iwuk' ruk' nimalaj oyowal, retam k'ut chi xaq kieb' oxib' q'ij chik kăkanaj che, —xcha ri jun ri xch'aw loq chikaj.

¹³ Aretaq ri nimalaj itzel kumătz xrilo chi xk'iaq loq cho ruwăchulew, xuchap roqataxik ri ixoq ri rilom u wăch ri ral ala. ¹⁴ Are k'u ri ixoq xeyi' che kieb' nimaq taq u xik' je' jas ri u xik' jun nimalaj xik rech kăkownik kărapap b'ik, ke' pa ri u k'olib'al pa taq juyub' ri kătz'inowik, naj che ri kumătz. Chila' k'ut kătzuq wi na oxib' junab' ruk' ri nik'iaj. ¹⁵ Ri nimalaj itzel kumătz xresaj loq joron pu chi' chub'anik jun nima' rech kăk'am b'i ri ixoq rumal ri ja'. ¹⁶ Ri ulew k'ut xuto' ri ixoq. Xujaq rib' ri ulew, xub'iq' k'u b'i ri joron ri xresaj loq ri nimalaj itzel kumătz pu chi'. ¹⁷⁻¹⁸ Rumal ri' ri nimalaj itzel kumătz xyaktaj royowal chrij ri ixoq. Xe' k'ut, xch'ojin kuk' ri nik'iaj ralk'ual ri ral ri ixoq, ri keniman chke ri taqanik ri Dios, ri ki jikib'am kanima' chrij ri Qas Tzij ri xuq'alajisaj ri Jesucristo.

13

Waral kăqil wi ri kieb' xib'ib'alalaj taq awaj

¹ Xintak'i in chuchi' ri mar, xinwil k'ut xel loq pa ri mar jun xib'ib'alalaj awaj ri k'o wuqub' u jolom, lajuj k'u ru k'a'. E k'o jujun corona pa ki wi' ri jujun ru k'a'. Chke taq ru jolom e k'o jujun b'iaj ri sib'alaj awas ki b'ixik wa' chuwach ri Dios. ² Ri xib'ib'alalaj awaj ri' ri xinwilo je' kăpe jun b'alam, ri raqan k'ut e junam ruk' ri raqan jun oso, ri u chi' junam ruk' ri u chi' jun koj. Ri nimalaj itzel kumătz xuya ru chuq'ab' che xuquje' ri je'lalaj u t'uyulib'al. Xuquje' xuya ri nimalaj u taqanik pu q'ab'. ³ Jun chke ru jolom ri xib'ib'alalaj awaj ri' k'o jun nimalaj soktajinaq che je' ta ne ri xa jub'iq' man kăkămik. Xkunataj k'u ru soktajik ri kuya kămikal, je ri' chi konojel ri winaq cho ruwăchulew sib'alaj xkikajmaj, xkiterenej k'u ri xib'ib'alalaj awaj. ⁴ Ri winaq xkiq'ijilaj ri nimalaj itzel kumătz rumal chi u yo'm taqanik pu q'ab' ri xib'ib'alalaj awaj, xuquje' xkiq'ijilaj ri xib'ib'alalaj awaj, xkib'ij k'ut: ¿Jachin ta lo jun ri junam ruk' we xib'ib'alalaj awaj ri'? ¿Jachin ta k'u ri kăkownik kăch'ojin ruk'? ;Man k'o taj! —xecha'.

⁵ Xuquje' xyi' che ri xib'ib'alalaj awaj chi kub'ij taq tzij re nimal, ri awas ki b'ixik chrij ri Dios. Xuquje' xyi' che chi kătaqan kawinaq kieb' ik'. ⁶ Je' k'u xub'ano. Xub'ij k'axalaj taq tzij chrij ri Dios, xuquje' xub'ij ri awas u b'ixik chrij ru b'i', chrij ri loq'alaj rachoch Dios, xuquje' chkiy ri e k'o chila' chikaj. ⁷ Xuquje' xyi' che chi kăch'ojin kuk' ri winaq ri e rech ri Dios k'ă keuch'ak na. Xuquje' xyi' taqanik pu q'ab' chi kătaqan pa ki wi' konojel ki wăch winaq cho ruwăchulew, winaq ri jalajoj taq ki tinimit, winaq ri jalajoj kech'awik, xuquje' winaq ri jalajoj keka'yik. ⁸ We xib'ib'alalaj awaj ri' xq'ijilax kumal konojel ri winaq ri e k'o cho ruwăchulew, konojel ri winaq ri tzaretaq xub'an ri kajulew man tz'ib'tal tã ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslemal ri k'o ruk' ri Alaj Chij ri xkămisaxik.

⁹ We k'o jun ru jikib'am ranima' chutatab'exik ri nu tzij, chutatab'ej b'a' ri kinb'ij. ¹⁰ Ri winaq ri kekichap b'i nik'iaj winaq chik, ri e are' k'ut kechap na b'ik xuquje'. Ri winaq ri kākikāmisaj nik'iaj winaq chik ruk' machete, ri e are' k'ut kekāmisaj na ruk' machete xuquje'. Rumal ri' ri winaq ri e rech ri Dios rajwaxik kākichajj paciencia xuquje' rajwaxik chi qas kekojon che ri Dios.

¹¹ Te ri' xinwil jun xib'ib'alalaj awaj chik ri xel loq pa ri ulew. Ri jun ri' k'o kieb' ru k'a' ri je' kāpe ru k'a' chij. Are k'u ri käch'awik je' käch'aw jun nimalaj itzel kumätz. ¹² Ri taqanik ri k'o pu q'ab' ri xib'ib'alalaj awaj ri' are je' jas ri k'o ruk' ri nab'e awaj. Chuwäch k'u ri nab'e xib'ib'alalaj awaj xub'ano chi ri uwächulew xuquje' konojel ri winaq ri e k'o cho ruwächulew kākij'ijilaj ri nab'e xib'ib'alalaj awaj ri xkunataj che ru soktajik ri xa jub'iq' man xkām tā rumal. ¹³ Xuquje' xub'an nimaq taq etal ri kajmab'al, je ri' chi xkownik xuqasaj loq q'aq' chikaj cho ruwächulew chkiwäch ri winaq. ¹⁴ Rumal k'u ri kajmab'al taq etal ri xyi' che chi kub'an chuwäch ri nab'e xib'ib'alalaj awaj, xeusub' ri winaq ri e k'o cho ruwächulew. Xeutaq k'u chub'anik jun u wächb'al ri nab'e xib'ib'alalaj awaj ri pune xsok che machete, xk'asi k'ut. ¹⁵ Xyi' che ri ukab' xib'ib'alalaj awaj chi kuya u k'aslemal ru wächb'al ri nab'e xib'ib'alalaj awaj, rech kākownik käch'awik, xuquje' keukāmisaj jachin taq ri man keq'ijilan tā che. ¹⁶ Man xaq xuwi tā wa', xane xuquje' xub'ano chi konojel ri winaq kok ketal che ri ki q'ab' re ru wikiāq'ab' o chukrusil ri ki palaj chi ak'alab', chi ri'jab', chi q'inomab', chi meb'a'ib', xuquje' ri winaq ri e k'o pu q'ab' jun patrón o winaq ri man k'o tā ki patrón. ¹⁷ Man k'o tā k'u jun winaq kuya' kälöq'omik o kāk'ayinik we man kojom retal o man kojom tā ru b'i' ri xib'ib'alalaj awaj chrij o ri rajilb'alil ru b'i'. ¹⁸ Waral q'alaj wi chi rajwaxik ri etamanik. Jachin ri k'o u no'j, chuch'ob'o ri rajilb'alil ri xib'ib'alalaj awaj. Are rajilb'alil jun winaq. Ri rajilb'alil are waqib' ciento ruk' oxk'al waqib'.

14

Waral kätzijox wi ri ki b'ix ri jun ciento ruk' kawinaq kiejeb' mil winaq

¹ Te ri' xinka'yik, xinwil ri Alaj Chij chakal puwi' ri juyub' Sión. E rachi'l jun ciento ruk' kawinaq kiejeb' mil winaq ri tz'ib'tal ru b'i' ri Alaj Chij chukrusil ri ki palaj, xuquje' ru b'i' ru Tat ri Alaj Chij. ² Xinta k'ut k'o jun wojojem ri xpe chikaj ri junam ruk' ru chojojem k'ia nima', je' ta k'u ne ru tililem jun nimalaj kiäqulja. Ri wojojem ri' junam ruk' ri roq'eb'al k'ia arpas ri tajin kākij'ojomaj ri ajq'ojomab'. ³ Tajin k'u kākib'ixoj jun k'ak' b'ix chuwäch ri je'lalaj t'uylilib'al xuquje' chkiwäch ri kiejeb' ri je' kepe ángeles, xuquje' chkiwäch ri k'amal taq ki b'e ri kojonelab'. Man k'o tā k'u jun kākownik kāretamaj ri b'ix ri', xane xaq xuwi ri jun ciento ruk' kawinaq kiejeb' mil winaq chkixol ri winaq ajuwächulew ri xkiriq ru tob'anik ri Dios. ⁴ E are taq wa' ri man xka'n tā ri nimalaj mak ri áwas u b'anik kuk' taq ixoqib', ch'ajch'oj ri ki k'aslemal, ki terenem k'u ri Alaj Chij apawije' chi' ri ke' wi. Xkiriq ru tob'anik ri Dios chkixol ri winaq rech kek'ojl che nab'e taq sipanik ri kāyi' cho ri Dios je' jas jun sipanik re kosecha, xuquje' cho ri Alaj Chij. ⁵ Man kārriqtaj tā jun b'anal tzij chkixol, xane ch'ajch'oj ri kanima' cho ri je'lalaj u t'uylilib'al ri Dios.

Waral káqariq wi ri ki tzij ri oxib' ángeles

⁶ Te k'u ri' xinwil jun ángel chik ri tajin kārāpap pu nik'iajal ri kaj, ruk'am ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri man k'o tā u k'isik rech kutzijoj wa' chke ri winaq ri e k'o cho ruwächulew, konojel ki wäch winaq, winaq ri jalajoj keka'yik, ri jalajoj kech'awik, xuquje' ri jalajoj taq ki tinimit. ⁷ Ko xch'awik, xub'ij: Chixej iwib' cho ri Dios, nim chíwila wi, chiya k'u u q'ij, rumal chi

xopan ri q'ij aretaq ri Are' kuq'at tzij pa ki wi' ri winaq. Chiq'ijilaj ri xb'anow ri kaj, ri ulew, ri mar, xuquje' ru k'iyib'al taq ja'.

⁸ Te k'u ri' xteri chi loq jun ángel chik ri xub'ij: ¡Xwulijik, ya xwulij ri nimalaj tinimit Babilonia! Je ri', rumal chi u q'ab'arism konojel ki wäch winaq cho ruwächulew ruk' ru vino ri sib'alaj k'o u chuq'ab' re ri mak ri sib'alaj äwas u b'anik ri sachinaq u k'ux rumal, —xcha ri ángel.

⁹ Te k'u ri' xteri chi loq jun urox ángel chik ri ko xch'awik, xub'ij: We k'o jun kuq'ijilaj ri xib'ib'alalaj awaj xuquje' ru wächb'al, kuya k'u rib' chi kok ri retal ri xib'ib'alalaj awaj chukrusil u palaj o che ru q'ab', ¹⁰ ri winaq ri' kutij na re ri vino rech ri nimalaj k'äjisab'al wächaj ri kuya na ri Dios, ri man k'o tä jas yujtal ruk', xane sib'alaj k'o u chuq'ab', ri q'ijom pa ri vaso rech ri nimalaj royowal. Káb'an na k'äx che ruk' q'aq', xuquje' ruk' azufre chkiwäch ri ángeles rech ri Dios xuquje' chuwäch ri Alaj Chij. ¹¹ Ru sib'el ri k'äxk'ol ri kuriqo káb'uquw na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. Man k'o tä k'u uxlanem paq'ij o chaq'ab' chke ri winaq ri keq'ijilan ri xib'ib'alalaj awaj, xuquje' ru wächb'al, o ri kákiya kib' chi kok ri retal ru b'i' chke. ¹² Rumal ri' ri winaq ri e rech ri Dios, ri kekinimaj taq ru taqanik, xuquje' jikom ri kanima' chrij ri Jesús, rajwaxik kákichajij paciencia.

¹³ Te k'u ri' xinta jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij chwe: Chatz'ib'aj we tzij ri': "Kämik kächaptaj b'ik, utz ke ri kekämik, ri xekojon b'i che ri Qajaw Jesús," —xcha'. Je', je ri', —kácha ri Loq'alaj Espíritu. Rumal chi keuxlan na che ri ki chak. Ronojel k'u ri utzil ri ka'nom man kásach tä ri', xane káq'alajin na wa' kuk' chila'.

Waral káqil wi ri q'ij ri kámulix ri kosecha cho ruwächulew

¹⁴ Te k'u ri' xinka'yik, xinwil jun sutz' ri sib'alaj saq. T'uyul jun puwi' ri sutz' ri junam ruk' ru k'ojol jun winaq. Kojom k'u jun u corona re q'an puaq, ruk'am jun ixjos pu q'ab' ri sib'alaj k'o u pu chi'. ¹⁵ Xel k'u loq jun ángel chik pa ri nimalaj rachoch Dios ri xuraq u chi' chuch'ab'exik ri jun ri t'uyul puwi' ri sutz', xub'ij k'u che: Kojo la ri ixjos la, mulij k'u la ri kosecha, rumal chi ya xopan ri q'ij. Ronojel ki wäch ri tiko'n cho ruwächulew e are' utz chik, —xcha che.

¹⁶ Ri Jun k'ut ri t'uyul puwi' ri sutz' xrok'owisaj ri rixjos puwi' ruwächulew, xumulij ri kosecha ri k'o cho ruwächulew.

¹⁷ Te k'u ri' xel chi loq jun ángel chik pa ri nimalaj rachoch Dios ri k'o pa ri kaj. Ri are' xuquje' ruk'am jun ixjos ri sib'alaj k'o u pu chi'. ¹⁸ Xuquje' xel chi loq jun ángel chik ruk' ri ta'b'al toq'ob' ri k'o taqanik pu q'ab' puwi' ri q'aq'. Ko xuraq u chi' chuch'ab'exik ri ángel ri ruk'am ri ixjos ri sib'alaj k'o u pu chi', xub'ij che: Chakojo ri awixjos ri sib'alaj k'o u pu chi'. Cheaq'ata ri jutaq tzayaj uva che ri ki che'al, ri e tikitoj cho ruwächulew, rumal chi e chaq' chik, —xcha che.

¹⁹ Ri ángel k'ut xrok'owisaj ri rixjos puwi' ruwächulew, xeumol k'u ri uvas ri e k'o cho ruwächulew, te k'u ri' xeuk'iaq pa jun nimalaj k'olib'al jawije' ri kepitz' wi. Are wa' kel kub'ij ri nimalaj k'äjisab'al wächaj ri kuya ri Dios. ²⁰ Ri uvas chrij ri tinimit xepitz' wi. Pa ri k'olib'al ri xepitz' wi xel loq nimalaj kik' ri xopan aq'an pa taq ri jik'b'al ri ki chi' ri kiej, xuqajb'ej k'u oxib' ciento kilómetros.

15

Waral káqil wi ri wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' k'isb'al taq k'äxk'ol

¹ Xinwil chi jun nimalaj etal chik cho ri kaj ri sib'alaj kajmab'al u b'anik. Xeinwil wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' k'isb'al taq k'äxk'ol. Ruk' k'u wa' kák'is u tza'm ri nimalaj royowal ri Dios.

² Xuquje' k'o ri xinwilo ri je' u b'anik jun mar re vidrio ri kákwon káka'y jun chupam ri yujtal ruk' q'aq'. Chuchi' k'u ri mar ri' re vidrio e tak'atoj wi ri e ch'akaninaq puwi' ri xib'ib'alalaj awaj, puwi' ru wächb'al, xuquje' puwi' ri jun ri xyi' jun ajilab'al che ru b'i'. Kuk'am k'u jujun ki q'ojom arpas ki b'i' ri yo'm chke rumal ri Dios. ³ Käkib'ixoj k'u ru b'ix ri qa mam Moisés ri patänil re ri Dios, ru b'ix ri Alaj Chij ri kub'ij:

Sib'alaj nim, xuquje' kajmab'al

ronojel ri b'anom la,

Qajaw Dios, ri k'o ronojel
u wäch chuq'ab' uk' la.

E jikom xuquje' e qas tzij
ru b'eyal ri chomanik la,

lal ri' Nimalaj Taqanel pa ki wi'
konojel ki wäch winaq cho ruwächulew.

⁴ ¿Jachin ta ri mat kuxej rib'
chuwäch la, nimalaj Qajaw?

¿Jachin ta ri mat kunimarisaj
q'ij la?

Xuwi k'u ri lal, lal loq'alaj
qa Dios.

Konojel ki wäch winaq cho
ruwächulew kepe na che
q'ijilaxik la.

Je ri', rumal chi kilom chi
jikom anima' la chub'anik ronojel,
—kächá ri b'ix.

⁵ Te k'u ri' xinka'yik, xinwil k'ut xjaqjob' ru chi' ri Loq'alaj Rachoch Dios ri k'o pa ri kaj, ri Loq'alaj Ja ri k'olotal wi ri tz'alam taq ab'aj re ru Pixab' ri Dios. ⁶ Chupam k'u ri Loq'alaj Rachoch Dios xeb'el wi loq ri wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' k'äxk'ol. Ki kojom ch'ajch'oj atz'iaq re lino ri kájuluwik, ximital jujun pas re q'än puaq cho ki k'ux. ⁷ Te k'u ri' jun chke ri kiejeb' ri je' kepe ángeles xuya wuqub' laq re q'än puaq chke ri wuqub' ángeles chkijujunal. E nojinaq k'u ri laq che ri nimalaj k'äjisab'al wächaj ri kuya ri qa Dios ri man kákäm taj ri k'asal pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik. ⁸ Xnoj k'u ri Loq'alaj Rachoch Dios che sib' rumal ri nimalaj u q'ij ri Dios xuquje' rumal ri nimalaj u chuq'ab'. Man k'o tä k'u jun ri kuya' kok b'i' chupam k'ä kák'is na ri wuqub' k'äxk'ol ri kuk'am ri wuqub' ángeles.

16

Waral káqil wi ri káb'anik aretaq kájamix ri k'o chupam ri wuqub' laq

¹ Te k'u ri' xinta jun ri ko xch'aw loq pa ri Loq'alaj Rachoch Dios, ri xub'ij chke ri wuqub' ángeles: ijix b'a'! Jijamij puwi' ruwächulew ri nimalaj k'äjisab'al wächaj ri kuya ri Dios ri k'o pa taq ri wuqub' laq, —xcha'.

² Xe' ri nab'e ángel, xujamij puwi' ruwächulew ri k'o pa ru laq. Konojel k'u ri winaq ri k'o ri retal ri xib'ib'alalaj awaj chke, ri xuquje' kákiq'ijilaj ru wächb'al, xel loq jun itzel ch'a'k chkij ri sib'alaj káq'aq'anik.

³ Ri ukab' ángel xujamij puwi' ri mar ri k'o pa ru laq. Xub'an k'u kik' ri joron re ri mar, je' ta ne ru kik'el jun káminaq. Konojel k'u ri e k'aslik ri e k'o pa ri mar xekámik.

⁴ Ri urox ángel xujamij ri k'o pa ru laq puwi' taq ri nima', xuquje' puwi' ru k'iyib'al taq ja', xub'an k'u kik' taq ri ja'. ⁵ Te k'u ri' xinto xub'ij ri ángel rech taq ri ja': Ri lal jikom anima' la rumal chi je wa' b'anom la chuq'atik tzij, Qajaw, loq'alaj qa Dios, lal ri' ri k'o la kámik, xuquje' xk'oji la ojer. ⁶ Je ri', rumal chi we winaq ri' ki kámisam ri winaq ri ki jachom kib' pa q'ab' la, xuquje' ki kámisam ri q'alajisal taq re ri Loq' Pixab' la. Kámik k'ut yo'm la kik' chke pa tijik rumal chi je wa' ri taqal chke, —xcha'.

⁷ Xuquje' xinta jun ri xch'aw loq ruk' ri ta'b'al toq'ob' ri xub'ij: Je', Qajaw, qa Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' uk' la, qas tzij xuquje' qas jikom b'anom la chuq'atik tzij pa ki wi', —xcha'.

⁸ Ri ukaj ángel xujamij ri k'o pa ru laq puwi' ri q'ij, xyi' k'u u chuq'ab' ri q'ij che ki poroxik ri winaq ruk' ru q'aq'al. ⁹ Konojel k'ut sib'alaj xek'atik. Pune ta je ri', man xkik'ex tá ri kanima', ri ki chomanik, man xkiya tá k'u u q'ij ri Dios, xane xa xkib'ij tzij ri áwas u b'ixik chrij ri Dios ri k'o u taqanik pa ki wi' taq we k'äxk'ol ri'.

¹⁰ Ri uro' ángel xujamij ri k'o pa ru laq puwi' ri je'lalaj u t'uyulib'al ri xib'ib'alalaj awaj, xq'equmar k'u ronojel ri tinimit ri kátaqan wi. Ri winaq k'ut xkitalia' ri kaq' rumal ri q'axom. ¹¹ Pune je ri' man xkiya tá kan u b'anik ri etzelal ri tajin káka'no, xane xa xkib'ij tzij ri áwas u b'ixik chrij ri qa Dios ri k'o chila' chikaj rumal ri ki q'axowem xuquje' rumal ri ch'a'k ri k'o chkiq.

¹² Ri uwaq ángel xujamij ri k'o pa ru laq puwi' ri nimalaj nima' Eufrates. Xtzaj k'u ri joron re ri nima' rech kuya' káb'an jun b'e chke ri nimaq taq taqanelab' ri kepe pa ri relb'al q'ij.

¹³ Te k'u ri' xinwilo chi pu chi' ri nimalaj itzel kumätz, pu chi' ri xib'ib'alalaj awaj, xuquje' pu chi' ri jun ri kub'an che rib' chi q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, xeb'el loq oxib' itzel taq espíritus ri je' kepe ixtutz'. ¹⁴ E are itzel taq espíritus wa' ri káka'n kajmab'al taq etal, keb'el k'u b'i che ki mulixik konojel taq ri nimaq taq taqanelab' re ruwächulew che ri nimalaj ch'oj re ri nimalaj u q'ij ri qa Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk'. ¹⁵ “¡Chitampe! Ri in kinpe na je' ja' cho ruwächulew xewulijik. Man xsach tá k'u ri nimalaj tinimit ri kok il che ri ratz'iaq, rech man käch'ani tá kanoq, kel k'u u k'ixb'al chkiwäch ri winaq,” —kácha ri Jesús. ¹⁶ Ri itzel taq espíritus xekimulij k'u ri nimaq taq taqanelab' pa ri lianik ri u b'i' Armagedón pa ri ch'ab'al hebreo.

¹⁷ Ri uwoq ángel xujamij ri k'o pa ru laq pa ri kiäqiq', k'o k'u Jun ri ko xch'aw loq pa ri Loq'alaj Rachoq Dios ri k'o pa ri kaj, qas ruk' ri je'lalaj t'uyulib'al xch'aw wi loq, xub'ij: Ya xb'antajik, —xcha'.

¹⁸ Te k'u ri' xub'an taq kaypa', wojojem, xuquje' kiäqulja. Ruwächulew xslab'isax rumal jun nimalaj káb'raqan. We káb'raqan ri' sib'alaj nim na chkiwäch ri nik'iaj káb'raqan ri u b'anom tzaretaq e k'o winaq cho ruwächulew.

¹⁹ Ri nimalaj tinimit Babilonia xutas rib', xub'an oxib'. Konojel k'u ri tinimit ri e k'o cho ruwächulew xewulijik. Man xsach tá k'u ri nimalaj tinimit Babilonia che ri Dios, xane xub'ano chi xuna' ri nimalaj k'äx re ri k'äjisab'al u wäch ri xutaq loq chrij rumal ri nimalaj royowal ri Are'. ²⁰ Konojel ri ch'äqataq taq ulew ri e k'o pa ri mar xuquje' taq ri juyub' xsach ki wäch.

²¹ Xuquje' xqaj loq chikaj pa ki wi' ri winaq nimaq taq saqb'äch ri xa jub'iq' man kepajan jujun quintal chkiujunal, ri winaq k'ut xkib'ij ri áwas u b'ixik chrij ri Dios rumal ri k'äxk'ol re ri saqb'äch, rumal chi are jun k'äjisab'al wächaj ri sib'alaj nim na.

17

Waral kâqil wi ri tinimit Babilonia ri je' jas jun nimalaj itzel ixoq

¹ Te k'u ri' xpe jun chke ri wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' laq, xub'ij k'u chwe: Tasa'jmpe', kink'ut k'u na chawäch ru k'ájisaxik u wäch ri nimalaj itzel ixoq, ri nimalaj tinimit ri t'uyul pa ki wi' taq ri mar, —xcha'. ² Ri nimaq taq taqanelab' re ruwächulew ka'nom ruk' ri ixoq xa jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab', xuquje' ri winaq ri e k'o cho ruwächulew e q'ab'arinaq ruk' ru vino ri sib'alaj k'o u chuq'ab' re ri mak ri sib'alaj äwas u b'anik ri sachinaq ki k'ux rumal.

³ Te k'u ri', chupam ri xk'ut chnuwäch rumal ri Loq'alaj Espiritu, ri ángel xinuk'am b'i pa ri juyub' ri kätz'inowik. Chila' k'ut xinwil wi jun ixoq t'uyul puwi' jun xib'ib'alalaj awaj kiäq rij, ri tz'ib'tal ronojel ri rij che taq b'i'aj ri sib'alaj äwas ki b'ixik chrij ri Dios. Ri awaj ri' k'o wuqub' u jolom, k'o k'u lajaj ru k'a'. ⁴ We ixoq ri' u kojom atz'iaq ri kieb' u wäch kâka'yik, morada xuquje' kiäq. Wiqital ruk' q'än puag, kuk' taq ab'aj ri paqal kajil, xuquje' kuk' perlas. Ruk'am jun vaso re q'än puag pu q'ab' ri nojinaq che ronojel u wäch ri man utz taj, xuquje' ri u tz'ilol ri nimalaj mak ri u b'anom ri sib'alaj äwas u b'anik, je' jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. ⁵ Tz'ib'tal k'u jun b'i'aj chukrusil ru palaj ri ixoq ri man k'o tä jun käch'ob'owik. Are wa' ri b'i'aj: “Ri nimalaj Babilonia, ki nan ri itzel taq íxoqib', xuquje' konojel ri itzel taq winaq ri e k'o cho ruwächulew,” —kuchixik. ⁶ Te ri' xinwilo chi ri ixoq q'ab'arinaq ruk' ru tijik ri ki kik'el ri winaq ri e rech ri Dios, xuquje' rumal ru tijik ri ki kik'el ri e kâmisam rumal chi xkitzijoj ronojel ri xub'an ri Jesús. Aretaq xinwilo, sib'alaj xinkajmaj wa'. ⁷ Te k'u ri' xub'ij ri ángel chwe: ¿Jas che sib'alaj a kajmam awib'? King'alajisaj na chawäch ri man etamtal taj chrij we ixoq ri', xuquje' chrij ri xib'ib'alalaj awaj ri kâmowinaq b'ik, ri k'o wuqub' u jolom, ri xuquje' k'o lajaj ru k'a'. ⁸ Ri xib'ib'alalaj awaj ri xawilo are wa' ri xk'oji na, kâmik k'ut man k'o tä chik. Pune ta ne je' ri' kel k'u na loq pa ri nimalaj jul ri sib'alaj naj u pam aretaq mäjoq ke' pa ri k'isb'al kâmikal. Ri winaq ri e k'o cho ruwächulew, ri man tz'ib'tal tä ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslemal tzaretaq xb'an ruwächulew, kâkikajmaj na aretaq kâkil ri xib'ib'alalaj awaj ri xk'oji na, ri man k'o tä chi k'ut, ri kâpe chi k'u na jumul chik, —xcha chwe.

⁹ Waral k'o wi jun chomanik chke ri kekowinik kech'ob'onik. Ri wuqub' jolomaj kel kub'ij wuqub' juyub'. Pa ki wi' k'u wa' t'uyul wi ri ixoq. ¹⁰ Ri wuqub' jolomaj xuquje' kel kub'ij wuqub' nimaq taq taqanelab'. Job' chke we taqanelab' ri' xsach ki wäch wa'. Jun chke tajin kâtaqan kâmik, ri jun chi k'ut k'ä mäja' kâpetik. Aretaq kâpe ri k'isb'al taqanel, man naj tä k'u na kâtaqanik. ¹¹ Ri xib'ib'alalaj awaj ri xk'oji na, ri man k'o tä chik, are ri u wajxaq taqanel. Ri are' jun kuk' ri wuqub'. B'enam k'u re wa' pa ri k'isb'al kâmikal.

¹² Ri lajaj u k'a' ri xawilo, e are lajaj nimaq taq taqanelab' wa' ri k'ä mäja' kâkichap taqanik. Käyi' k'u na taqanik pa ki q'ab' rech ketaqan pa ki wi' ri winaq jun hora, junam ruk' ri xib'ib'alalaj awaj. ¹³ We lajaj nimaq taq taqanelab' ri' junam ri ki chomanik, kâkiya k'u na ri ki chuq'ab' xuquje' ri ki taqanik che ri xib'ib'alalaj awaj. ¹⁴ Kech'ojin na ruk' ri Alaj Chij, kech'aktaj k'u na rumal ri Alaj Chij junam kuk' ri e k'o ruk'. Je' ri', rumal chi ri Alaj Chij are Kajaw ri ajawib', xuquje' are Nim Taqanel pa ki wi' konojel ri nimaq taq taqanelab'. Ri e k'o ruk' e sik'ital wa' rumal ri Dios, xuquje' e cha'talik, jikom k'u ri kanima'.

¹⁵ Xuquje' xub'ij ri ángel chwe: Ri nimaq taq mar ri xawilo, ri t'uyul wi ri itzel ixoq pa ki wi', are kel kub'ij wa' chi e konojel ki wäch winaq, e winaq ri jalajoj keka'yik, e winaq ri jalajoj taq ki tinimit, e winaq ri jalajoj kech'awik.

16 Ri lajuj u k'a' ri e k'o che ri xib'ib'alalaj awaj ri xawilo, kâketzelaj na u wäch ri itzel ixoq, kâkiya k'u na kanoq u tukiel, kâkich'anab'a na kanoq. Kâkitij na ru tijol, kâkiporoj k'u na ru b'aqil pa q'aq'. 17 Ri Dios yo'winaq pa kanima' ri lajuj taqanelab' ri' chi kâka'no jachike ri kraj ri Are', chi kâjunamataj ri ki chomanik chuya'ik taqanik pu q'ab' ri xib'ib'alalaj awaj, k'ä kâb'antaj na ronojel ru b'im ri Dios. 18 Ri ixoq ri xawilo, are wa' ri nimalaj tinimit ri kâtaqan pa ki wi' ri nimaq taq taqanelab' ajuwächulew, —xcha ri ängel chwe.

18

Käsachisax u wäch ri nimalaj tinimit Babilonia

1 Te k'u ri' xinwil jun ängel chik ri tajin kâqaj loq chikaj, k'o k'u nimalaj taqanik pu q'ab'. Ru juluwem xuya saqil cho ronojel ruwächulew. 2 Ko xch'awik, xub'ij: ¡Xwulijik! Ya xwulij ri nimalaj tinimit Babilonia. Kojom chi wa' che kachoch itzel taq espíritu. Are ki jul ronojel ki wäch itzelalaj taq espíritu chik, xuquje' are ki sok k'äx taq chikop ajuwokaj ri tzel keilitajik. 3 Je ri', rumal chi ronojel ki wäch winaq cho ruwächulew e q'ab'arinaq rumal re tijik ri vino re ri nimalaj mak ri kub'ano. Xuquje' ri nimaq taq taqanelab' re ruwächulew je' ka'nom ruk' ri ixoq jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab'. Ri ajk'ayib' k'ut ri e k'o cho ruwächulew e q'inomarinaq rumal chi ri nimalaj tinimit Babilonia sib'alaj ok'owinaq u wi' ri u rayib'al chke ronojel u wäch taq jastaq, —xcha'.

4 Te k'u ri' xinta chi Jun ri xch'aw loq chikaj ri xub'ij: Chixel loq pa we tinimit ri', winaq ri ix wech in, rech man kib'an tä iwe ri mak ri kâb'an pa we tinimit ri', rech man kiriq tä k'u iwe ri nimaq taq k'äx ri kepe na puwi'. 5 Xaq k'u u mulim rib' ru mak, opaninaq k'ä chikaj, na'tal k'u ronojel wa' ri retzelal che ri Dios. 6 Chib'ana che ri are' jas ru b'anom ri are' chke nik'iaj chik, chiya u kamul ri rajil u k'exel che ri are' jas ri u b'anom chiwe. Chiyujaj ri kutijo, ri sib'alaj k'äx na u tijik wa' chuwäch ri xuya ri are' chke nik'iaj chik, chiya k'u wa' che. 7 Chiya k'äxk'ol che, xuquje' b'is, jas ru nimal ri nimarisan ib' ri xk'iy pa ranima', xuquje' jas ri nimalaj u rayib'al chke k'ia taq jastaq. Xub'ij k'u pa ranima': "Ri in, in t'uyl waral je' jas jun ixoq nim taqanel, man in malka'n taj, man k'o tä k'u k'äx kinriq na," —kâcha'. 8 Rumal ri' xa pa jun q'ij kepe na ronojel ru k'äxk'ol puwi'. Kâpe na kâmikal, kâpe na b'is, xuquje' wi'jal. Kâporox k'u na ruk' q'aq'. Je ri', rumal chi ri Dios sib'alaj k'o u chuq'ab', ri Qajaw Dios ri u q'atom tzij puwi' chi kâk'äjisax u wäch.

9 Ri nimaq taq taqanelab' re ruwächulew ri xka'n ruk' are' jas ri kâka'n ri tz'i' ri xaq kâkiriq kib', man k'o tä ki pixab', ri xkiya kib' chutzukuxik ruk' are' ri k'ia jastaq ri xkirayij, keb'og' na, kâkiraq k'u ki chi' aretaq kâkil ru sib'el ri q'aq' re ru poroxik. 10 Naj ketak'i wi na che rumal ri ki xib'rikil. Sib'alaj kâkixej na kib' che ri nimalaj k'äjisab'al u wäch ri tajin kuriqo, kâkib'ij k'u na: ¡Ay! ¡Toq'ob' a wäch, nimalaj tinimit Babilonia, tinimit ri nim u q'ij! Xaq te'talik xpe ri k'äx pa wi', xk'äjisax k'u a wäch, —kecha na.

11 Ri ajk'ayib' ri e k'o cho ruwächulew xuquje' keb'og' na, kâkiraq k'u na ki chi' che we tinimit, rumal chi man k'o tä chi na jachin ri kâloq'ow ri jastaq ri kâkik'iyij. 12 Ri kâkik'iyij are ri q'an puaq, ri saq puaq, ri ab'aj ri paqal rajil, ri perlas, ri manta re lino ri kok' u wäch, ri manta re xela, ri manta morada, xuquje' ri manta ri sib'alaj kiäq u wäch. Kâkik'iyij k'u taq che' ri kek'ok'otik, jastaq re marfil,* re che' ri paqal kajil, re ri ch'ich' bronze, re xaq ch'ich',

* 18:12 Ri "jastaq re marfil" e are' jastaq wa' ri b'anom chke ru ka' ri tix (elefante), sib'alaj paqal rajil k'u wa'.

xuquje' jastaq re mármol.[†] ¹³ Xuquje' káikik'iyij ri canela, ri molom taq q'ayes ri kek'ok'otik, ri incienso, ri mirra,[‡] k'ok'alaj taq kunab'al, vino, aceite, kok'alaj k'áj, ri triko k'ut. Káikik'iyij k'u k'ia ki wäch taq awaj, wakáx, awaj re taq eqa'n, chij, xuquje' kiej ruk' ri ki carruaje, xuquje' winaq, e are' winaq wa' ri xa káikikoj ník'iaj winaq chik che patánil taq ke. ¹⁴ Káikib'ij k'u na che ri tinimit: ¡Konojel ri je'lalaj taq jastaq ri sib'alaj xarayij ki wäch, ri sib'alaj xqaj chkiwäch ri winaq, ya man k'o tä chik! ¡Xsach k'u u wäch ronojel ra q'inomal, xuquje' ronojel ri a je'lal ri k'o nab'e!

¹⁵ Ri ajk'ayib' ri xka'n ki k'ay kuk' taq we jastaq ri', ri e q'inomarinaq rumal we tinimit ri', naj ketak'i wi na che ri tinimit rumal chi káikixej kib' we ne kákirij ke ri e are' ri nimalaj k'ájisab'al u wäch we tinimit ri'. Keb'oq' na, káq'axow k'u na ri kanima'. ¹⁶ Káikib'ij k'u na: ¡Ay! ¡Toq'ob' u wäch ri nimalaj tinimit! Junam k'u ri are' ruk' jun ixoq ri u kojom kok'alaj lino che ratz'iaq, xuquje' u kojom manta morada xuquje' manta ri sib'alaj kiáq u wäch, u wiqom k'u rib' ruk' q'an puaq, kuk' taq ab'aj ri paqal kajil, xuquje' kuk' perlas. ¹⁷ ¡Xaq te'talik k'ut xsach u wäch ronojel ri nimalaj u q'inomal! —kecha na.

Konojel ri e kojom che kaporal chke taq ri barcos, xuquje' ri winaq ri keb'e' pa taq barcos, ri e b'inisel taq barcos, konojel k'u ri kechakun pa ri mar, naj xetak'i wi kan che ri tinimit. ¹⁸ Aretaq xkil ru sib'el ri tinimit ri tajin káporoxik, xkíraq ki chi', xkib'ij: ¿A xk'o'ji lo jumul jun tinimit junam ruk' we nimalaj tinimit ri'? ¡Man xk'o'ji taj! —xecha'.

¹⁹ Xkik'iaq ulew pa ki jolom (k'utb'al re ri ki b'is). Xeb'oq'ik, xq'axow k'u ri kanima', xkíraq ki chi', xkib'ij: ¡Ay! ¡Toq'ob' u wäch ri nimalaj tinimit! Ruk' k'u ru q'inomal e q'inomarinaq konojel ri k'o ki barcos pa ri mar. ¡Xaq te'talik k'ut xsach u wäch we nimalaj tinimit ri'! —xecha'.

²⁰ Chixkikot b'a' iwonojel ix, ri ix k'o pa taq ri kaj rumal ri xb'antaj che we tinimit ri'. Chixkikot ix xuquje', ri ix rech ri Dios, xuquje' ri ix, ix apóstoles, ri ix xuquje' ri ix q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios rumal chi aretaq ri Dios xuq'at tzij puwi' we tinimit ri' chi káik'ájisax u wäch, xuya ri rajil u k'exel ri k'äx ri u b'anom we tinimit ri' chiwe, —xcha ri Jun ri xch'aw loq chikaj.

²¹ Te k'u ri' jun ángel ri sib'alaj k'o u chuq'ab' xuwalijisaj jun ab'aj ri junam ruk' jun nimalaj ka', xuk'iaq b'i pa ri mar, xub'ij k'ut: Are je wa' káb'an na che ri nimalaj tinimit Babilonia, káwulij na. ¡Ruk' chuq'ab' káwulixik! Man k'o tä k'u jumul ri kilitaj chi na u wäch. ²² ¡Babilonia! Man k'o tä chi na jumul ri kátataj chi awuk' ri roq'eb'al ri q'ojom arpa u b'i', ri su', o ri tun. Man káriqtaj tä chi na jun ajchak ri kub'an apachike u wäch chak. Man kátataj tä chi na jun winaq ri kájuqnaq ru ka' pa ri tinimit. ²³ Man kátunun tä chi na pa taq ja ru saqil ri jun candela, man kátataj tä k'ut ri wojkorem pa taq ri k'ulanem. Nab'e kanoq ri ajk'ayib' ri e k'o awuk' e are nimaq ki q'ij cho ruwächulew. Xesub'taj k'u konojel ki wäch winaq cho ruwächulew ruk' ri itzinik ri xab'ano, —xcha'.

²⁴ Chupam k'u we tinimit ri' xekámisax wi ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' ri winaq ri e rech ri Dios. Xriqtaj k'u ri ki kik'el konojel ri winaq ri e kámisam cho ronojel ruwächulew chupam we tinimit ri', —xcha ri ángel.

19

¹ Te k'u ri' xinta sib'alaj k'ia winaq ri e k'o pa ri kaj ri ko xech'awik, xkib'ij: ¡Aleluya! Ruk' ri qa Dios
qa riqom wi ri to'b'al qib'.

[†] 18:12 Ri "jastaq re mármol" e are' jastaq ri b'anom che jun ab'aj saq u wäch ri sib'alaj paqal rajil.

[‡] 18:13 Chawila' ri nota chrij ri "mirra" pa San Marcos 15:23.

Xuwi che ri Are' taqal wi
 chi kånimarisax u q'ij.
 Xuwi ri Are' taqalik káb'ix che
 chi k'o nimalaj u chuq'ab'

² rumal chi u b'anom ri jikomal,
 u b'anom k'u ri qas tzij chuq'atik tzij.

Xuq'at k'u tzij puwi'
 ri nimalaj itzel ixoq
 chi kák'ájisax u wäch.

Are k'u ri are' ri retzelam ruwächulew
 ruk' ronojel ri man utz taj
 ri xub'ano.

Xuya k'u ri Dios che ri ixoq ri rajil
 u k'exel ri ki kámikal
 ri patänil taq re ri Are',

—xecha ri'.

³ Te k'u ri' xech'aw chik, xkib'ij: ¡Aleluya! Ru sib'el ri nimalaj tinimit ri tajin káporoxik, man kätáni taj, xane xaq tajin wi káb'uquw na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik, —xecha'.

⁴ Ri juwinaq kiejeb' k'amal taq ki b'e ri kojonelab' xuquje' ri kiejeb' ri je' kepe ángeles xkimej kib', xkiq'ijilaj k'u ri Dios ri t'uyul pa ri je'lalaj u t'uyulib'al, xkib'ij: ¡Amén! ¡Aleluya! —xecha'.

⁵ Te k'u ri' xtataj Jun ri xch'aw loq ruk' ri je'lalaj t'uyulib'al ri xub'ij:

Chiya u q'ij ri qa Dios,
 iwonojel ix ri kixpatänin che,
 ri kixej iwib' chuwäch,
 ri nim kiwil wi, chi ak'alab'
 chi ri'jab',
 —xcha'.

Waral kâqil wi ri nimaq'ij re ru k'ulanem ri Alaj Chij

⁶ Xuquje' xinta jun wojojem ri je' ta ne e k'ia winaq tajin kech'awik, ri je' ta ne ru chojojem k'ialaj nimaq taq ja', xuquje' je' ta ne ru tililem kowilaj taq kiäqulja ri xkib'ij:

¡Aleluya! Ri Qajaw, ri qa Dios,
 ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk',
 u k'utum chi Are' tajin kâtaqanik.

⁷ Chujkikotoq, qas chkikot qanima',
 qanimarisaj k'u u q'ij ri Dios

rumal chi xopan ri q'ij
 ri kák'uli ri Alaj Chij.

Ri rixoqil k'ut u b'anom
 u b'anik rib'.

⁸ Yo'm che chi kukoj ch'ajch'oj atz'iaq
 re kok'alaj lino ri kájuluwik,

—xecha'. Ri kok'alaj lino kel kub'ij ri jikomalaj ki k'aslemal ri winaq ri e rech ri Dios.

⁹ Te k'u ri' xub'ij ri ángel chwe: Chatz'ib'aj wa' we tzij ri': "Utz ke ri e sik'im che ri nimalaj wi'm ri káb'an pa ru k'ulanem ri Alaj Chij," —xcha'.

Xub'ij chi k'u chwe: We tzij ri', qas e are u Tzij ri Dios wa', —xcha chwe.

¹⁰ Xinxuki k'u chuwäch ri ángel chuq'ijilaxik. Ri are' k'ut xub'ij chwe: ¡Mab'an wa'! Ri in xuquje' xaq in patänil re ri Dios je' jas ri at, junam kuk'

ri awachalal ri jikom kanima' chrij ri qas tzij ri xuq'alajisaj ri Jesús. Are chaq'ijilaj ri Dios, –xcha chwe.

Ri qas tzij ri xuq'alajisaj ri Jesús, are k'u wa' ri käyo'w ki chuq'ab' ri q'alajisaj taq re ru Loq' Pixab' ri Dios.

Waral käqil wi ri Jun ri kiejeninaq chrij ri saq rij kiej

¹¹ Te k'u ri' xinwil ri kaj jaq'talik, xuk'ut k'u rib' jun saq rij kiej. Ru b'i' ri Jun ri kiejeninaq chrij are wa': Jikom Ranima' xuquje' Qas Tzij. Ruk' k'u jikomaj kuq'at tzij xuquje' kub'an ri ch'oj. ¹² Ru waq'äch kejujuwik je' jas ru xaq q'aq', e kojom k'u k'ia corona chujolom. K'o jun b'i'aj tz'ib'tal chrij ri xaq xuwi ri Are' qas käch'ob'owik. ¹³ U kojom jun u q'u' ri tz'ajom che kik'. Ru b'i' k'ut are "Ru Tzij ri Dios". ¹⁴ Ternetal k'u kumal ri soldados ajchikaj ri ki kojom saq atz'iaq re kok'alaj lino ri ch'ajch'oj. E kiejeninaq k'ut ch'kij saq taq kiej. ¹⁵ Pu chi' kel wi loq jun machete ri sib'alaj k'o u pu chi', ri kukoj che ki sokik konojel ki wäch winaq cho ruwächulew. Kätaqan k'u na pa ki wi' ruk' jun vara re ch'ich'. Kuq'at k'u na tzij pa ki wi'. Je' kub'an na chke jas ri kub'an jun winaq che ki pitz'ik ri uvas ruk' ri raqan, keutak'alej. Xuquje' kub'an na chi käkina' ri k'äx re ri nimalaj k'äjisab'al ki wäch ri käpe pa ki wi' rumal ri nimalaj royawal ri Dios, ri qa Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk'. ¹⁶ Tz'ib'tal k'u we b'i'aj ri' che ru q'u' xuquje' che ri raqan ri kub'ij: Are "Nim Taqanel pa ki wi' ri nimaq taq taqanelab', Kajaw k'u konojel ri ajawib'."

¹⁷ Te ri' xinwil jun ángel ri tak'al pa ri q'ij, ri xuraq u chi', ko xch'awik che ki ch'ab'exik konojel ri chikop ri kerapap chikaj, xub'ij chke: ¡Chixsa'j! Chimulij iwib' che ri nimalaj wi'm ri kuya ri Dios. ¹⁸ Chixsa'j rech kitij ri ki ti'jol nimaq taq taqanelab', ri ki ti'jol ri ki nimaqil taq soldados, xuquje' ri ki ti'jol achijab' ri sib'alaj k'o ki chuq'ab'. Kitij k'u na ri ki ti'jol taq kiej, xuquje' ri ki ti'jol taq ri ajkiejab', ri ki ti'jol ronojel ki wäch winaq, winaq ri e k'o pu q'ab' jun patrón o ri man k'o tä ki patrón, chi ak'alab', chi ri'jab', –xcha'.

¹⁹ Te k'u ri' xinwil ri xib'ib'alalaj awaj xuquje' ri nimaq taq taqanelab' ajuwächulew kachi'l ri ki soldados, ri ki mulim kib' rech kech'ojin ruk' ri Jun ri kiejeninaq chrij ri kiej xuquje' kuk' ru soldados ri Are'. ²⁰ Xchap k'u ri xib'ib'alalaj awaj junam ruk' ri jun ri kub'an che rib' chi are q'alajisaj re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri u b'anom kajmab'al taq etal chuwach ri xib'ib'alalaj awaj. Kumal k'u we kajmab'al taq etal ri' xeusub' ri winaq ri xkiya kib' chi kok ri retal ri xib'ib'alalaj awaj chke, ri xuquje' xkiq'ijilaj ru wächb'al. Ri xib'ib'alalaj awaj xuquje' ri jun ri kub'an che rib' chi are q'alajisaj re ru Loq' Pixab' ri Dios, e k'aslik xek'iaq b'i' pa ri q'aq' ri je' jas jun nimalaj mar ri sib'alaj känikow ruk' azufre. ²¹ Are k'u ri nik'iaj chik, xekämisax ruk' ri machete ri kel loq pu chi' ri Jun ri kiejeninaq chrij ri kiej, konojel k'u taq ri chikop ajuwokaj xnoj ki pam ruk' ri ki ti'jol we winaq ri'.

20

Waral kätzijox wi ri jun mil junab'

¹ Te k'u ri' xinwil jun ángel ri tajin käqaj loq chikaj, ruk'am pu q'ab' ri lawe rech ri nimalaj jul ri sib'alaj naj u pam, xuquje' ruk'am jun nimalaj ximib'al re ch'ich'. ² We ángel ri' xuchap ri nimalaj itzel kumätz, ri ojer kumätz ri käb'ix Itzel xuquje' Satanás che u b'i'. Mil junab' k'ut xuxim na ruk' ri ximib'al re ch'ich'. ³ Xuk'iaq b'i' pa ri nimalaj jul, xutz'apij kan u chi' ri jul, xukoj jun t'iqb'al che ri tz'apib'al re rech man keusub' tä chi ri winaq cho ruwächulew k'ä kätz'aqat na ri mil junab'. Aretaq kätz'aqat ri mil junab' rajwaxik k'ut kätzoqopix na kieb' oxib' q'ij.

⁴ Te k'u ri' xinwil jujun je'lalaj taq t'uyulib'al. Chila' k'ut e t'uyul wi ri yo'm taqanik pa ki q'ab' chuq'atik tzij. Xuquje' xinwil ri kanima' ri winaq ri esam ki jolom rumal ru tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios ri xuq'alajisaj ri Jesús. Ri e are' man xkiq'ijilaj tá ri xib'ib'alalaj awaj. Man xkiq'ijilaj tá ru wächb'al, man xkiya tá k'u kib' chi kok ri retal ri are' chukrusil ri ki palaj o che ri ki q'ab'. Xinwilo chi xek'astaj chkixol ri käminaqib', xetaqan k'ut junam ruk' ri Cristo pa ri mil junab'. ⁵ Are wa' ri nab'e k'astajib'al. Are k'u ri nik'iaj käminaqib' chik man xek'astaj tá che we chanim ri', xane k'ä te' xek'astajik aretaq xtz'aqat na ri mil junab'. ⁶ ¡Utz ke ri xek'astaj pa ri nab'e k'astajib'al! E are wa' ri ki jachom kib' pu q'ab' ri Dios. Ri ukab' kämikal man käriqtaj tá chi na kumal ri e are', xane keb'ok na che sacerdotes rech ri Dios xuquje' rech ri Cristo. Ketaqan k'u na ruk' ri Cristo pa ri mil junab'.

⁷ Aretaq kätz'aqat ri mil junab', ri Satanás kätzoqopix na, kel k'u na loq jawije' ri tz'aptal wi. ⁸ Kel k'u na b'i che ki sub'ik ri winaq cho ronojel ruwächulew. E are k'u wa' ri Gog, xuquje' ri Magog. Keumulij na ri ki soldados che ri ch'oj, ri sib'alaj e k'ia je' jas ri senyáb' ri k'o chi' ri mar ri man käkowin tá jun che kajilaxik. ⁹ Xepaqi k'u loq cho ronojel ruwächulew, xkisutij rij ri k'olib'al ri e k'o wi ri winaq ri e rech ri Dios, xuquje' ri tinimit ri loq' chuwäch. Ri Dios k'ut xutaq loq q'aq' chikaj, ri xeuporoj konojel. ¹⁰ Ri Itzel k'ut, ri u b'anom sub'unik chke, xk'iaq b'i pa ri nimalaj q'aq' ri je' ta ne are jun mar ri sib'alaj känikow ruk' azufre, jawije' xk'iaq wi b'i ri xib'ib'alalaj awaj xuquje' ri jun ri kub'an che rib' chi are q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Chila' k'ut käkiriq wi na nimalaj k'äx chi paq'ij chi chaq'ab' pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.

Waral kätzjox wi ri q'atow tzij ri käb'an chuwäch ri nimalaj t'uyulib'al ri saqloloj

¹¹ Xinwil k'u jun nimalaj t'uyulib'al ri saqloloj, xuquje' xinwil ri Jun ri t'uyul chila'. Chuwäch k'u ri Are' xsach u wäch ri ulew xuquje' ri kaj, man k'o tá jumul xilitaj chi ki wäch rumal chi man k'o tá chi k'u k'olib'al jawije' chi' kuya' kek'oji wi. ¹² Te k'u ri' xeinwil ri käminaqib', chi ri'jab' chi ak'alab' e tak'atoj chuwäch ri Dios. Xejaqtaj k'u taq ri wuj xuquje' xjaqtaj jun wuj chik, ri wuj re k'aslema. Xq'at k'u tzij pa ki wi' ri käminaqib'. Xilik jas ri xka'no aretaq e k'asal cho ruwächulew, ri tz'ib'tal pa taq ri wuj. ¹³ Ri mar xeujach ri käminaqib' ri e k'o chupam. Ri kämikal xuquje' ri k'olib'al ri e k'o wi ri käminaqib' xekijach ri käminaqib' ri e k'o chupam. Konojel k'ut xq'at tzij pa ki wi' chrij ronojel ri xka'n pa ri ki k'aslema. ¹⁴ Te k'u ri' ri kämikal xuquje' ri k'olib'al ri e k'o wi ri käminaqib', xek'iaq b'i pa ri nimalaj q'aq' ri je' ta ne jun mar tajin käk'atik. Are k'u wa' ri ukab' kämikal. ¹⁵ Chila' k'ut xek'iaq wi b'i ri man tz'ib'tal tá ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslema.

21

Waral käqil wi ri k'ak' kaj xuquje' ri k'ak' uwächulew

¹ Te k'u ri' xinwil jun k'ak' kaj xuquje' jun k'ak' uwächulew, rumal chi ri nab'e kaj xuquje' ri nab'e uwächulew xsach ki wäch, xuquje' ri mar man k'o tá chik. ² In ri', ri Juan, xinwil ri loq'alaj tinimit, ri k'ak' Jerusalén, tajin käqaj loq chikaj ruk' ri Dios. B'anom k'u u b'anik je' jas jun ali ri u kojom chi ri ratz'iaq re k'ulanem rech käk'uli ruk' ri ala ri kok che rachajil. ³ Xinta k'u jun ri ko xch'aw loq chikaj ri xub'ij; ¡Chawilampe'! Ri Dios u yakom chi ri racho ch kämik chixol ri winaq. Käjeqi na junam kuk', ri e are' k'ut keb'ok na che u winaqil ri Are'. Tzare k'u ri qas Dios käk'oji na kuk' che ki Dios. ⁴ Ri Dios kusu' na ri u wa'l ki wäch. Man k'o tá chi k'u kämikal, man k'o tá chi oq'ej, man käq'axow

tä chi na ri kanima', man k'o tä chi k'u q'axom. Je ri', rumal chi ronojel ri k'o nab'e ya man k'o tä chik, xsach k'u u wäch wa', —xcha'.

⁵ Are k'u ri jun ri t'uyul pa ri nimalaj t'uyulib'al xub'ij chwe: Chawilampe', ri in kinb'an k'ak' che ronojel ri k'olik, —xcha chwe.

Xuquje' xub'ij: Chatz'ib'aj wa' rumal chi we tzij ri' e qas tzij, kuya' k'ut qas käku'b'i u k'ux jun chkij, —xcha'.

⁶ Te k'u ri' xub'ij chi chwe: ¡Ya xb'antajik! In ri' ri chapleb'al xuquje' ri k'isb'al, je' jas ri nab'e letra xuquje' ri k'isb'al letra rech ri alfabeto, ri "A" ruk' ri "Z". Jachin ri kächaq'ij u chi' kinya na che ri are' chi kutij re ri joron re ri u k'iyib'al ja' ri kuya k'aslemal, ri xaq käsipaxik. ⁷ Jachin ri käch'akanik kärechb'ej na ronojel wa'. Ri in kinok na che u Dios, ri are' k'ut kok na che walk'ual in.

⁸ Are k'u ri winaq ri e xib'rib', ri man kekojon taj, ri winaq ri etzeltajinaq ki k'aslemal cho ri Dios, ri kämisanelab', ri winaq ri je' kaka'no jas ri kaka'n ri tz'i ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', ri winaq ri kaka'n itzinik, ri kekiq'ijilaj taq tiöx ri xa e b'anom kumal winaq, xuquje' konojel ri b'anal taq tzij, konojel wa' keb'e' na pa ri nimalaj q'aq' ri je' ta ne jun mar ri tajin käk'atik ruk' azufre. Are k'u wa' ri ukab' kämikal, —xcha ri Dios chwe.

Waral käqil wi ri k'ak' tinimit Jerusalén

⁹ Te k'u ri' xpe jun chke ri wuqub' ángeles ri kuk'am ri wuqub' laq ri nojinaq che ri k'isb'al taq k'äxx'ol, xub'ij chwe: Tasa', kink'ut ri ali chawäch, ri rixoqil ri Alaj Chij, —xcha chwe.

¹⁰ Chupam ri xuk'ut ri Loq'alaj Espíritu chnuwäch xinwilo chi ri ángel xinuk'am b'i puwi' jun nimalaj juyub' ri sib'alaj naj paqalinaq, xuk'ut k'u ri nimalaj tinimit chnuwäch, ri loq'alaj Jerusalén ri tajin käqaj loq chikaj jawije' xel wi loq chuwäch ri Dios. ¹¹ Ri tinimit käjuluw rumal ru je'lalaj u juluwem ri Dios, ru juluwem are junam ruk' jun ab'aj ri sib'alaj paqal rajil, junam ruk' jun ab'aj re jaspe, ri kuya' kaka'y jun chupam jas ri vidrio. ¹² Ri tinimit sutim rij che jun nimalaj tapya ri naj paqalinaq. E k'o kab'lajuj uchib'e che ri tapya, e k'o k'u jujun ángel chuchi' taq ri uchib'e. Ri ki b'i' ri kab'lajuj tinimit re Israel e tz'ib'tal cho ri jujun porta re ri uchib'e. ¹³ Oxib' uchib'e e k'o chrelb'al q'ij, oxib' chik e k'o chuwikiäq'ab' ri relb'al q'ij, e k'o oxib' chumoxq'ab' ri relb'al q'ij, e k'o k'u oxib' chik chuqajb'al q'ij. ¹⁴ Ri tapya rech ri tinimit kojom kab'lajuj ab'aj che u tak'alib'al. Ri ki b'i' ri kab'lajuj apóstoles re ri Alaj Chij e tz'ib'tal chkij taq ri ab'aj.

¹⁵ Ri ángel ri tajin kätzizon wuk' ruk'am jun aj re q'än puaq che retaxik ri tinimit, xuquje' k'u taq ri uchib'e ruk' ri tapya. ¹⁶ Ri tinimit xaq junam retab'alil ri pa taq u xkut. Ri raqan xaq junam ruk' ru wäch. Ri ángel xretaj ri tinimit ruk' ri aj ri ruk'am. Kieb' mil ruk' kieb' ciento kilómetros ketanik. Ri raqan, xuquje' ri u wäch ri paqalinaq xaq junam keetanik. ¹⁷ Te k'u ri' xretaj chi ri tapya, ketan k'u oxk'al ruk' kiejeb' metros ru pimal, jas ri etab'al ri käkikoj ri winaq are wa' ri tajin kukoj ri ángel.

¹⁸ Ri tapya are ab'aj re jaspe* ri kojom che ri tapya. Are k'u ri tinimit are q'än puaq ri man k'o tä yuja'm ruk' kojom che, junam ruk' ri vidrio ri ch'ajch'oj. ¹⁹ Ri ab'aj ri e kojom che ru tak'alib'al ri tapya e wiqтал kuk' ronojel ki wäch ab'aj ri paqal kajil. Ri nab'e ab'aj re ri tak'alib'al, wiqтал ruk' jaspe, ri ukab' ab'aj wiqтал ruk' zafiro, ri urox ab'aj wiqтал ruk' ágata, ri ukaj ab'aj k'ut, are wiqтал ruk' esmeralda. ²⁰ Ri uro' ab'aj wiqтал ruk' ónice, ri uwaq ab'aj wiqтал ruk' cornalina, ri uwuq ab'aj wiqтал ruk' crisólito, ri uwajxaq ab'aj

* **21:18** Konojel ri ab'aj ri keb'ix waral, ri jaspe, ri esmeralda, ri perlas, xuquje' ri nik'iaj chik, e are' ab'aj wa' ri sib'alaj paqal kajil.

wiqtal ruk' berilo, ri ub'elej ab'aj wiqtal ruk' topacio, ri ulajuj ab'aj wiqtal ruk' crisoprasa, ri ujulajuj ab'aj wiqtal ruk' jacinto, ri ukab'lajuj ab'aj k'ut, are wiqtal ruk' amatista. ²¹ Ri kab'lajuj porta re ri u chi' taq b'e e kab'lajuj perlas wa'. Chkijujunal ri porta e jujun perlas. Ri b'e ri kok'ow pu nik'iajal ri tinimit are re q'an puaq ri man k'o ta yuja'm ruk', je' jas ri vidrio ri kākowinik kākay jun chupam.

²² Man xinwil tä jun Loq'alaj Rachoch Dios pa ri tinimit ri', rumal chi ri Qajaw Dios ri k'o ronojel u wäch chuq'ab' ruk', are ri Are' ri Loq'alaj Rachoch Dios junam ruk' ri Alaj Chij. ²³ Ri tinimit man rajwaxik taj chi kākay ri q'ij puwi', man rajwaxik tä k'u ri ik' rumal chi ri je'lalaj u juluwem ri Dios are kākay puwi'. Ri Alaj Chij k'ut Are u saqil. ²⁴ Konojel ki wäch winaq cho ruwächulew ri ki riqom ru tob'anik ri Dios keb'in na pa ru saqil ri tinimit ri'. Are k'u ri nimaq taq taqanelab' re ri uwächulew kākik'am na b'i ri jastaq ke ri nimaq ki q'ij, ri nim keil wi, kekiya k'u na kan pa ri tinimit. ²⁵ Ru chi' taq b'e re ri tinimit man ketz'apix tä paq'ij. Chila' k'ut man k'o tä chaq'ab'. ²⁶ Käk'am na b'i jela' ri q'inomal ri sib'alaj nimaq ki q'ij, ri nim keil wi kech konojel ki wäch winaq cho ruwächulew. ²⁷ Man k'o tä k'u jas ri man ch'ajch'oj taj kok b'i pa ri tinimit. Man kok tä k'u b'i jun winaq ri etzeltajinaq ru k'aslemaal cho ri Dios, o jun ri u b'anom sub'unik. Xaq xuwi keb'ok na b'i ri winaq ri tz'ib'tal ri ki b'i' pa ri wuj re k'aslemaal ri k'o ruk' ri Alaj Chij.

22

¹ Te k'u ri' ri ángel xuk'ut chnuwäch jun nima' ri saqlolaj re joron ri kuya k'aslemaal. Kākowinik kākay jun chupam je' jas ri cristal. Chila' k'ut kel wi loq ri nima' ruk' ri je'lalaj t'uyulib'al ri e k'o wi ri Dios xuquje' ri Alaj Chij. ² Pu nik'iajal ri b'e ri kok'ow pa ri tinimit xuquje' pa taq u xkut ri nima' e k'iyinaq wi ri che' re k'aslemaal. Kab'lajuj mul kāwächin che ri jun junab'. Chi ik' kuya ru wäch. Are k'u ru xaq kok che kunab'al ke konojel ki wäch winaq cho ruwächulew. ³ Chila' man k'o tä jas ri etzelam u wäch rumal ri Dios. Are k'u ri je'lalaj t'uyulib'al ri e k'o wi ri Dios xuquje' ri Alaj Chij kāk'oji na pa ri tinimit ri'. Ri patänil taq re ri Dios k'ut, keq'ijilan na che ri Are'. ⁴ Qas kākil na rib' ki wäch chb'il kib', are k'u ru b'i' kāk'oji na chukrusil ri ki palaj. ⁵ Chila' man k'o tä chi chaq'ab'. Ri winaq ri kejeqi chila' man rajwaxik tä ru saqil jun candela chke. Man rajwaxik tä k'ut ru saqil ri q'ij rumal chi ri Dios ri Qajaw kuya na saqil pa ki wi'. Ri e are' k'ut ketaqan na pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.

Xa jub'iq' kraj chi kápe chi na jumul ri Jesucristo

⁶ Te k'u ri' xub'ij ri ángel chwe: We tzij ri' e qas tzij, kuya' k'ut qas kaku'b'i u k'ux jun chkij. Ri Qajaw k'ut, ri tzare Dios wa', ri kayo'w ki chuq'ab' ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab', u taqom loq ru ángel chuk'utik chkiwäch ri patänil taq re jas ri káb'antaj na chanim, —xcha chwe.

⁷ ¡Chitampe'! ¡Chanim kinopanik! —xcha ri Jesús.

¡Ütz re ri kunimaj ru Loq' Pixab' ri Dios ri tz'ib'tal pa we wuj ri'! —xcha chwe.

⁸ In ri', ri Juan, xinto, xuquje' qas xinwil ronojel ri kätzijox waral. Aretaq xtataj wa' wumal xuquje' xilitaj wumal, xinxuki chuwäch ri ángel ri xk'utuw ronojel wa' chnuwäch rech kinq'ijilaj. ⁹ Ri ángel k'ut xub'ij chwe: ¡Mab'an wa'! Ri in xaq in patänil re ri Dios je' jas ri at xuquje' taq ri awachalal ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' konojel ri keniman che ru Tzij ri Dios ri tz'ib'tal pa we wuj ri'. ¡Are chaq'ijilaj ri Dios! —xcha chwe.

¹⁰ Xuquje' xub'ij chwe: Meak'u' ru Loq' Pixab' ri Dios ri tz'ib'tal pa we wuj ri', rumal chi xa jub'iq' chik kraj chi kopan ri q'ij ri káb'antaj na ronojel wa'.

¹¹ Xaq b'a' chaya che ri b'anal etzelal chi kutaqej u b'anik ri etzelal ri kub'ano, xuquje' ri winaq ri man ch'ajch'oj tä ranimá' chutaqej na u b'anik ri man ch'ajch'oj taj. Are k'u' ri utzalaj winaq chutaqej u b'anik ri utzil, ri winaq k'ut ru jachom rib' pu q'ab' ri Dios chutaqej u b'anik ri jikom cho ri Dios, —xcha'.

¹² ¡Chitampe! —kácha ri Jesús. ¡Chanim kinopanik! Wuk'am b'i ri tojb'al ri kinya na chke ri winaq chkijujunal, jas u wäch ri ka'nom. ¹³ In ri', in ri nab'e xuquje' in ri k'isb'al, ru chapleb'al xuquje' ru k'isik ronojel. Ri in, in je' jas ri nab'e letra xuquje' ri k'isb'al letra rech ri alfabeto, ri “A” ruk' ri “Z”, —xcha ri Are'.

¹⁴ Utz ke ri ki ch'ajom ri katz'iaq (kel kub'ij wa' chi e nimaninaq chwe), rech kuya' kákitij ke ru wäch ri che' ri kuya' k'aslemal. Xuquje' kuya' keb'ok pa ri uchib'e rech ri tinimit. ¹⁵ Are k'u' ri itzel taq winaq, xuquje' ri winaq ri káka'n itzinik, ri winaq ri je' káka'no jas ri káka'n ri tz'í' ri xaq kákiriq kib', man k'o tä ki pixab', ri kámisanelab', ri winaq ri kákiq'ijilaj taq tiox ri xa e b'anom kumal, xuquje' konojel ri utz kákil wi ri b'anow tzij, ri káka'n sub'unik kekanaj na kan ri e are' chrij ri tinimit.

¹⁶ In ri', ri Jesús, nu taqom b'i ri nu ángel chuq'alajisaxik ronojel wa' chke taq ri qachalal kojonelab'. Wuk' in xel wi ri a mam David ri nim taqanel, in k'ut ri rachalaxik kan ri are'. In ri' ri nimalaj ch'imil ri sib'alaj kájuluwik pa ru saqirib'al, —xcha ri Are'.

¹⁷ Ri Loq'alaj Espíritu xuquje' ri rixoqil ri Alaj Chij kákib'ij: ¡Chixsa'j! —kecha ri'.

Jachin ri kätowik, chub'ij: ¡Chixsa'j! —kácha na.

Jachin ri káchaq'ij u chi', ri kraj re ri joron, chpetoq, chutija re ri joron ri kuya' k'aslemal ri xaq kásipaxik.

¹⁸ Konojel ri kákitatab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios ri tz'ib'tal pa we wuj ri', in ri', ri Juan, kinb'ij wa' chke: We k'o jun kuya u wi' taq we tzij ri', ri Dios kuya na u wi' ri k'áxx'ol chrij ri are' ri e tz'ib'tal pa we wuj ri' ri kepe na chkij ri winaq.

¹⁹ Xuquje' we k'o jun k'o káresaj che ru Loq' Pixab' ri Dios ri tz'ib'tal pa we wuj ri', ri Dios káresaj na ru b'i' ri winaq ri' pa ri wuj re k'aslemal, man kuya tä k'u che chi kok pa ri loq'alaj tinimit. Are k'u wa' ri e tz'ib'tal chkij pa we wuj ri'.

²⁰ Ri Jun ri káq'alajisan taq we tzij ri', kub'ij: ¡je', je ri'! ¡Kinopan na chanim!

Amén. ¡Sa'j la, Qajaw Jesús!

²¹ Are ta b'a' ri Qajaw Jesucristo kutoq'ob'isaj i wäch iwonojel. Amén.